BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
27 — B
1

M

8.27.B.1

1A

A

D. Dionyſij Carthuſiani enarrationes piæ ac eruditæ, in quinque libros Sapientiales

SALOMONIS.

Pertinet ad Conv. [illegible] [illegible] 1705.

8
21-B
1

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud Poncetum le Preux, in via S. Iacobi, ſub interſignio Lupi, è regione Mathurinorum.

1548.

27 - B. 1.

FRANC. BARATII BITVRIG. ad D. P. De Vaulx auunculum, cæteróſque Eccleſiæ Vaſtinenſis Canonicos, in Salomonis libros, ac in eoſdem D. Dionyſij Carthuſiani Enarrationes planè Theologicas, Cõmendatoriũ.

Quàm fallax hominum vultus, vecordia mentes
Quãtum agitet vanas, quàm malè fidat homo:
Rex ille exequitur Salomon ſapiẽter ad vnguem:
Quódque ſibi conſtet nil, niſi mens ſapiens.
Quinque libris Sapiens ſtrinxit myſteria planè
Aurea, diuino numine præmonitus.
Relligionis opes, fidei quoque dogmata ſanctæ
Tradidit, hæc præter, cætera vana docens.
Verborum effigiem nudam Dionyſius omni
Abſoluit numero, ſanctiùs expoſuit.
Abſtruſos ſenſus, Cumanus vt alter Apollo,
Exoluit, faciens myſtica dicta palàm.
Hic pueris ſenibúſque iuuet ſtatuiſſe laborem.
Hic ſudet populus, rex, ſacra quíque facit.
Diuinum eſt opus hoc, fuluo precioſius auro.
Perlegite, & vobis hic iuge ſit ſtudium.
Hoc doctis clypeo (noſtra hæc ſunt munia) Chriſti
Hoſtes aduerſum pugna erit arte leuis.

Ex ædibus Guil. Thibultii Typographi.

ELENCHVS CAPITVM Prouerbiorum Salomonis.

COmmendatio ſapientiæ, Illecebris peccatorum nõ acquieſceudum, Sapientia cunctos ad ſe inuitat. Cap.1.Fo.1.& dein.
Amplectendam eſſe ſapientiam, & declinandum à muliere adultera. Cap.2.fo.11.
Diuina præcepta ſeruanda. Cap.3.fo.15.
Sapientiam, eiúſque fructus, & viam quærendam. Cap.4.fo.24.
Scortationem vitandam, propriis laboribus viuẽdum, vxorem diligendam eſſe. Cap.5.fo.28.
Excitatur piger, arguitur ſchiſmaticus, commendantur dei præcepta, prohibetur fornicatio. Cap.6.fo.31.
Honorandus deus & timendus, eiúſque mandata ſeruanda, adulteræ illecebræ fugiendæ. Cap.7.fo.37.
Diuinæ ſapientiæ commendatio. Cap.8.fo.39.
Omnibus ad diuinam ſapientiam cõfugiendum, Deſcriptio mulieris adulteræ. Cap.9.fo.44.
Sapiens patrem iucundat, meſſemq́ue reponit. Odium, rixã, loquacitas verò peccatum parit. Cap.10.fo.48.
Aequitas, ſimplicitas, iuſtitia deo grata, odioſa ſimulatio, iuſti & impij flagella. Cap.11.fo.53.
Laus erit diſcreti bono, bonæq́ue nuptæ. Nec vnquam iuſto triſtitia, fraude tamen vtens non eſt iuſtus. Cap.12.fo.58.
Cuſtodia oris, cuſtodia eſt animæ. Iurgia ſunt ſuperborum: afflictiones, ſperantium. Sapientia eorum, qui cõuerſantur ſapientibus. Cap.13.fo.63.
Sapiens mulier ſtruit ædes. Stulti os, ſuperbiæ virga. Viam ſuam ſcit ſapiens. Regis honor populus. Cap.14.fo.68.
Placat ſermo bonus. Contemplatur deus omnes. Cor, mens, os iuſti, paſcitur hîc oculis. Cap.15.fo.73.
Quando paras animum, linguam deus ipſe gubernat: Reges diuinant: eſt via viſa bona. Cap.16.fo.80.
Buccella ſicca melior quàm victima iurgij. Amici veri perpetuus amor. Cap.17.fo.86.

Inquirit cauſam relicturus amicum.Iuſtus,ſui accuſator.Lingua,vita & mors.Mulier bona,bonum.Cap.18.fo.92.

Pauper præſtat fatuo locupleti.Teſtis falſus punietur,mendaxque peribit.Cap.19.fo.97.

Magna laude nitet;luxuriam,vinum , contentiones vitans, diſſipat intuitu rex mala,pondo duplex.Cap.20.fo.100.

Dominus corda apprehendit,illi miſericordia & iudicium placet.Aduerſus illum nec vires neque prudentia valebit.Cap.21.fo.106.

Fama bona vincit diuitias.Sapientes audiendi.Patrum termini non tranſgrediendi.Cap.22 fo.110,

In menſis principum obſeruanda.Meretrix,puteus: vinum, venenum.Cap.23.fo.114.

Conſortia malorum fuge.Conſilia multa admitte.Iudicium ſeuerum exerce,& proſperabitur ager.Cap.24.fo.117.

Secreta celanda,promiſſa complenda,ſimulatio vitanda,nec ſcrutanda maieſtas.Cap.25.fo.121.

Vt æſtati nix non conuenit,ita nec gloria ſtulto . Stultis iuxta eorum ſtultitiam referendum. Alteri fodiens foueã, incidet in eam.Cap.26.fo.125.

Craſtini non ſit gloria. Nec teipſum laudes. Agnoſcas pecoris tui vultum. Cap.27.fo.128.

Iuſtus fiduciam leonis habet, & beatus domini timorem, impius verò princeps vrſi famem.Cap.28.fo.133.

Contemnens correptionem interibit.Vulgus lætabitur iuſtorum multiplicatione,principatus verò impiorum gemet.Cap.29 fo.136.

Petenda duo.Inſaturabilia, difficilia,grauia,minima deſcribuntur.Cap.30.fo.140.

A vino temperandum.Laus mulieris bonæ.Cap.31.fo.149. & dein.fo.156.

ELENCHVS CAPITVM
Eccleſiaſtæ.

OMnia eſſe vanitatẽ,quæ in hoc orbe ſunt.Cap.1.fo.162.
Delicias,ædificia, atque diuitias eſſe vanas, Cap. 2. fo.169.
Omnia ſuo prouenire tempore,atq; tranſire.Cap.3.fo.174.
Calumniæ innocentium,Labores hominum,Solitarij moleſta.Cap.4 fo.179.
Non temere apud deum pronunciandũ.De egenorum oppreſſione non mirandum.Cap.5 fo.183.
Auari diuitis calamitas.Cap.6.fo.187.
Viribus tuis maiora ne quæſieris.Cap.7.fo.189.
Sapientis cognitio . Os regis,iuſiurandum , Præceptum obſeruandum.In lætitia viuendum Cap.8.fo.200.
Neſcit homo,dignus ne ſit,an indignus. Viuendum eſſe in hilaritate.Sapientiæ commendatio.Cap.9.fo.204.
Sapientis & ſtulti differentia.Sub rege puero infelicitas,ſub rege nobili proſperitas.Cap.10.fo.210.
Doctrinam ſeminandam. Benefaciendum à iuuentute. Cap.11.fo.216.
Cogitandus deus à teneris annis.Cap.12.fo.220.

Cantica Canticorum tota ſunt myſticà, Chriſti erga ſponſam,ac rurſum ſponſæ erga ſponſum incomprehenſibilis amoris pleniſſima. fo.224.& deinceps.

Inclyto ac venerabili viro, M. Thomae Crumvvell, ſereniſſimo Regi Angliæ, à ſecretiſsimis conſiliis, Theodoricus Loer à Stratis, Carthuſiæ Colonienſis & monachus & vicarius.

S. D. P.

QVANTVM patriæ tuæ adferas gloriæ, vir omnium ornatiſſime, quantum ſis Angliæ decori, haud parum celebrè in omnium ore verſatur. Cui enim, qui vel modico tempore in Anglia eſt moratus, eſſe ignotus potuit Thomas Crumvvell? quando iis quoque qui extra Angliam vitam agunt, tametſi faciem tuam nunquam viderint, tua virtus vbique conſpicuum, vbique fecerit admirabilem? Fateor, nunquam colloquutus ſum, nunquã ipſe te vidi: ſi tamen quibus te laudibus, quibus quotidie audio prędicari, referrem: vereor ne plus aſſentari, quàm laudes enarrare tuas me exiſtimares. Porrò quòd tuis gratulor laudibus, quòd faueo honori, adeò eſt ſanè ab omni aſſentatione alienum, vt prorſus me aut inhumanũ, aut ſtupidum, aut certè beluam putarem: niſi virtus vel in quocunq; homine me delectaret, aut ſi non gratularer virtuti. Inde fit, vt tanto ſecurius ad te eoque liberius ſcribo, quo præter magnificentiã tuam (quam omnibus adeò humanam, adeò exhibes communem) & reliquas animi tui dotes in te agnoſco, veneror, atque ſuſpicio nihil. Nec tu quoque ex me expectas quicquam: quippe cui poſt virtutem, qua ſatis nobiliter ſatiſque excellenter præditus es, & nihil deeſt eorum quæ mundus miratur: tantum abeſt, vt in te vel gloriæ appetitus, vel in me ſit adulatio. Cùm igitur abunde ſatis fortuna tibi arrideat, & propemodùm ex ſen-

tentia

tentia eueniant omnia, quippe qui nihil niſi integrum, nihil niſi ſanctum deſideras, accedat etiam fauor meus neceſſe eſt, quo ſplendori, tuæ (idque potiſſimum) graruler virtuti. Hāc à me prædicari commēdarive ſuperfluum duco, quandoquidem eatenus iamdudum ſemetipſam prędicauit, quatenus diffudit. Adde iam, quod eſt nihilominus modeſtiæ tuæ, vt nihil minus apperas quàm laudari, quanuis, quod dixi, ſi omnium ora tacerent, ſatis abundéque ſeipſam laudaret virtus. Videmus prætereà, neſcio quo pacto, virtutem quanto abſconditur, fieri clariorem; quantóque eſſe velit ſecretior, tanto mox omnibus manifeſtiorem fieri. Solet nihilominus laus ipſa fugientem ſequi, non aliter quàm fugit ambitioſum: adeò, vt quo nolis, plus aſſequaris gloriæ. Nunquam enim fuga ſeu gloriæ contemptus abſq; gloria eſt. Cùm itaq;, iuxta Saluatoris teſtimonium, non poſſit ciuitas ſupra mōtem poſita abſcondi, nec quicquid præclari agitur non palam fieri, quomodo tu qui coram rege & in faſtigio præemines honoris, quem fama denique virtutum nuſquam non loquitur, poſſes celari? Siquidem quàm ſis clarus fama, quámque vniuerſæ Angliæ notus, hinc coniici poteſt, quòd non modo ciuibus tuis, verùm eremitis etiam, hoc eſt Carthuſienſibus, virtus te cōſpicuum fecerit. Iampridem ſcripſerat mihi venerabilis pater D. Ioannes Hougthon, prior Carthuſiæ noſtræ apud Londonias, vir bonus, pius, ac eruditus, fauorem & beneficia tua, cùm in ordinem noſtrum, tum in omnes: qua polleas item eminentia meritorum, quantáve apud regem authotitate valeas. Poſtremò, licet in culmine honorum & virtutum, atque adeò in plauſu populi conſtitutus, quàm nihilo tamē (quod rariſſimum eſt) ſis animo elatior, ſed ad omnes qui abs te opem flagitant, benignus & miſericors. Eam ob rem, cū ordo noſter meritò tibi debeat vniuerſus, ego partes meas agam, vt vel infimus omniū, nomine meo tuis beneficiis ſiue in ordinem, ſiue in alium quemcunque ſtudioſum collatis, habeam gratiam, quandoquidem referre non ſit opis meæ, cùm adeò ſim ego tenuis, tu adeò potens, vt quemadmodum nihil ego valeo, ita nulla tu re indigeas. Verùm tametſi nihil quod te dignum foret poſſim, nunquid proptereà animi mei erga te beneuolētiam non declarabo? id enim opto, id percupio maximè, aut rem tibi

 gratam

gratam efficere,aut ſaltem gratificari cupientis oſtendere animi affectum. Cuius quantiſper nulla datur occaſio potior,lucubrationem hanc D. Dionyſij noſtri,quam in Prouerbia ſcripſit Salomonis,in Eccleſiaſten,in Canticū Canticorum,in librum Sapientiæ & Eccleſiaſticum,tuę excellentiæ à me dedicatam quæſo ſuſcipe. Cui enim magis æquum foret hos libros nuncupari,quàm illi,qui tam à rege quàm à populo habetur ſapientiſſimus? qui prudentiæ virtutem quoque coniunxit,quòd adeò videtur neceſſarium, vt niſi prudentiæ aſſit virtus, calliditas magis quàm prudentia dicenda ſit: mors vtique animæ,vtpote in varia mala præcipitans,& iuxta Apoſtolū, haud immerito prudētia carnis appellanda. Atq,rurſus,niſi virtutē moderetur prudētia,ſæpenumero (licet tuto ſe gradu quiſpiā putet) impingat oportet,labatur aut ruat. Siquidē animus nihil diſcernēs, fucū mendaciūq; pro virtute nōnunquā amplectitur. Operępreciū igitur eſt, virtuti prudentiā coniunxeris: quandoquidem nō tibi vni,ſed vniuerſo regno viuis. Quare etiam non extra rem agere videor, qui hos quinque libros(vt vocant)ſapientiales tāto dedicem viro , quibus ſapienti dem occaſionem vt ſapientior fiat,habeáſque interim vbi animum tuū,alienis negotiis occupatum, ad te rediens , fructuoſa hac lectione recrees . Quod ſanè,vt mihi videor,non ignauiter prudentiæ tuæ conſulo, quandoquidem hæc recreatio eiuſmodi eſt , vt iuxta ſit etiā eruditio nec parum conducet,dum à cōſiliis negotiiſque regni fueris liber in his ferias agere: à quibus rurſus ad regni negotia,vbi opus eſt,redeas inſtructior. Spero autem tam gratam tibi fore huius lectionem,vt per te(quod futurū prævideo) non ſolum hoc opus , verùm reliqua etiam huius D.Dionyſij opera (quæ hactenus fermè innumera latent) doctiſſima Anglia requirat : ad æditionemq́ue iuuet. Tot nanque vir iſte deo plenus fecit libros,vt niſi eoſdem manu etiam ſua ſcripſiſſet,incredibile foret , vnum hominem qui vel nulli operi alioqui animum daret,potuiſſe legere; nedum meditari,componere,ſcribere atque(quæ omnia ſolus fecit)corrigere.In quibus adeò plenus eſt eruditione, adeò copioſus varietate,adeò pietate refertus,vt nihil ſuprà.Cui adeſt in tractandis rebus mira quædam diligentia & raritas , in eruendis myſteriis ſedulitas , in componendis moribus,iuxta cum ſeueritate lenitas : & in corri-

gendis

gendis vitiis (quod Chryſoſtomus monet) ζῆλος τῆς συγγνώμης οὐκ ἀπεστερημένος, καὶ νουθεσία φιλανθρωπίαν ἔχουσα. Quem ſi cum vetuſtis illis ſacrarum literarum illuſtratoribus comparare voles, vt in orationis ſtructura & dictionis ſtilo inferiorem: ita in ſententiarum pondere, in geſtorum delineanda ratione, in expoſitione myſteriorum, in efformandis Chriſtianæ vitæ moribus parem, ne dicam ſuperiorem, inuenies. Vtitur nonnunquam (ingenue fateor) trivialibus, rudibus, ſubagreſtibus, aſperioribus, & minus receptis verbis, ſed tamen viuis, animatis, flammeis, aculeatis, ad imum ſpiritum penetrantibus, lectorem ipſum mirabili poteſtate transformantibus & erudientibus: quibus crediderim citius vehementiúſque lectorem rapi in diuinum amorem, extra ſe poni, quàm fracta aliorum quorundam compoſitione. Solet ſæpenumero dura & ſalebroſa oratio aculeos in animis auditorum relinquere, eo quòd virilis ſit, vbi mollis & concinna, eo quòd effœminato concentu, numeróque laſciuiori decurrat, præpropere euaneſcit. Et inanis eſt ſonitus optimorum & ornatiſſimorũ verborũ, ſi nulla ſubiecta ſit ſententia & ſcientia. Nónne Auguſtinus ait, eo magis ſolœciſmis & barbariſmis offendi homines, quo infirmiores ſunt: & eo eſſe infirmiores, quo doctiores videri volunt? Non te mouebunt verborum furfures, ſi ſententiarum polline delecteris. Nec offendit inæqualitas dictionis, ſi allubeſcat integritas præceptorum & eruditionis ſoliditas. Qui enim orationis modulationem & numeroſitatem requiris, vbi myſteriorum celſitudinẽ expectas? Beatus Ambroſius teſtatur, lenocinijs & fuco verborum ſententias eneruari. Et Diuus Hieronymus, non in verbis ſcripturarum eſſe euangelium, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Gregorius quoque in prologo ſuper Iob ad Leandrum epiſcopum ait, Ipſam artem loquendi, quā magiſteria diſciplinæ exterioris inſinuant, ſeruare deſpexi. Nam ſicut huius quoque epiſtolæ tenor denunciat, nō metaciſmi colluſionem fugio, non barbariſmi cōfuſionem deuito, ſitus motúſque propoſitionum etiam, caſúſque ſeruare contemno. quia indignum vehementer exiſtimo, vt verba cœleſtis oraculi reſtringam ſub regulis Donati. Neque enim hæc ab vllis interpretibus, in ſcripturæ ſacræ authoritate

ritate

ritate ſeruata ſunt. Sanctiſſimos hos patres, pluréſq; alios imitatus author noſter maluit (quod imprimis Eccleſiaſticum ſcriptorem decet) planè ac dilucidè dicere, ne quemadmodum Beatus Auguſtinus ſcribit, animo defugerent ea quæ dicere conabatur, dum attenderet, vt arte dicerentur. Et ne ea quæ mentium religione contineri oportet, vt Hilarij verbis vtar, in periculum humani eloquij protraheret. Hunc in Salomonis libros modo lege, & vide quid in reliquos vtriuſque Teſtaméti libros, in Sententias quoque (vt vocant) quas prælis paramus, in Dionyſium Areopagitam, in omnes partes S. Thomæ, quid deniq; in omnes ferme diſciplinas ac ſtatus ſcripſerit, perpende. Sit poſthac, vir omnium integerrime, per me tuus, qui hactenus eſt meus: imò ego per hunc deinceps tuus ſim, quandoquidem & tu iam olim cœpiſti & ordinis eſſe & meus. Vale Ex Carthuſia noſtra Colonienſi, Anno à Chriſto nato, 1 5 3 3. Diui Ioannis Baptiſtæ feriis.

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN Prouerbia Salomonis, Regis Iſrael, Præfatio.

DIXIT Dominus Salomoni, Quoniã poſtulaſti ſapientiam, ecce dedi tibi cor ſapiens atque intelligens, in tantũ, vt nullus ante te ſimilis tibi fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit 3. Reg. 3. In his verbis tria tanguntur, nempe excellentia ſapientiæ Salomoni conceſſa: & qualiter, ſeu à quo eã acceperit. ſ. per infuſionẽ à deo: & item cauſa meritoria infuſionis tam liberalis, videlicet, quoniã data ſibi optione ad poſtulandũ quod vellet, ſapientiam petiit, magis q̃ diuitias, quàm longitudinẽ vitæ, quàm famam, vel triumphum. Denique data eſt Salomoni ſupernaturalitérque infuſa ſapiẽtia multiplex: primò ſapientia illa, quæ eſt vnum & primum inter ſeptem dona ſpiritus ſancti: & hæc ſapiẽtia eſt habitus ſupernaturalis infuſus, per quã mens creata agnoſcit & contemplatur diuina, cum guſtu interno: & bene iudicat de ſummo & incommutabili bono, per connaturalitatem ad illud, & per conformitatem affectus ad ipſam notitiam, Sicq́; per ſapientiam iſtam agnoſcit homo, non iam nuda & informi notitia. ſed formata & affectiua cognitione, quòd ſoli deo fruendũ ſit & ſummè vacandũ. atque finaliter inhærendũ, & cũ ſapore interno ſic ſentit & iudicat. Hæc ſapientia non poteſt eſſe informis: imò charitati inſeparabiliter eſt connexa, ita quòd quicunque exiſtit in ſtatu ſalutis, hoc eſt, in charitate & gratia, habet ſapientiam iſtam ſecundum aliquem gradũ: & quanto quis amplius creſcit in charitate, tãto amplius creſcit in ſapiẽtia iſta. Ideo ſicut non eſt credendũ Salomonẽ fuiſſe maiorem Moſe, Abraham, Dauid, & conſimilibus ſanctis in charitate & ſanctitate, quibus nec in charitate & ſanctitate æqualis fuiſſe cenſetur: ſic in ſapiẽtia iſta nec maior, nec æqualis illis creditur extitiſſe. Alia eſt ſapientia ſupernaturalis, donum ac habitus gratiæ gratis datæ exiſtẽs. per quam homo ſcit & poteſt ea quæ fidei ſunt, declarare, probare, defendere. De qua loquitur Auguſtinus, Habes ipſam fidẽ, non habes ipſam facultatẽ ac copiam defendendi fidem. Hinc ſapiẽtia iſta poteſt eſſe informis i. ſine charitate & gratia gratũ faciente: eſtq́; communis virtuoſis ac vitioſis hominibus. ſicut & cætera gratiæ gratis datæ dona, de qua ait Apoſtolus, Alii per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ. Hæc ſapientia, quamuis glorioſis Apoſtolis, multiſque aliis ſanctis per infuſionem ſit data, nihilominus per lectionem, auditionem,

nem, ac ſtudium ſacræ ſcripturæ, & theologicorum voluminum poteſt addiſci: imò à ſtudentibus ac ſtudioſis quotidie dicitur. Hæc quoque ſapientia in magna abundātia infuſa & Salomoni: non tamē maior fuit in eo, quàm in Moſe legiſlatore Hebræorū. Quoniam Moſes magis fuit illuminatus à deo ad intelligendū rationes & argumenta legis per ipſum datæ, hoc eſt, rationes credēdorū, & literales & myſticas rationes præceptorū moraliū, ceremonialiū, ac iudicialiū legis deſuper datæ per ſe, quàm aliquis alius in veteri Teſtamēto. Nam in omni ordine primū eſt maximū. Tertia eſt ſapiētia naturalis & philoſophica, quæ lumine naturali ac ſtudio inueniri poteſt & obtineri: & tamē per infuſionē aliquibus eſt conceſſa. Hæc autē ſapiētia quandoq; extenſe accipitur pro omni notitia vera, quæ naturali ratione poteſt acquri ac inueniri. ſicque ſcientiā & prudentiā comprehendit. Quandoque ſtrictius ſumitur pro cognitione diuinarū & immaterialium rerum. Hæc autē ſapiētia extenſe accepta, prout ſcientiā prudemtiáque includit, videtur Salomoni infuſa in excellentia quadā præcipua, ita ꝙ in ea nō fuerit aliquis maior eo, nec antè, nec poſteà, Chriſto & protoplaſto parente exceptis: quanquā de Ariſtotele dicat Hieronymus, quòd proculdubio fuit grāde miraculum in toto genere hominū: quoniam quicquid naturaliter ſciri poteſt, videtur ei infuſum: quod dictū eſt piè intelligendū. Porrò quòd Salomon in ſapientia illa præfata, ſeu in ſciētia naturali, morali, ac rationali ſimul ſumptis præfulſerit, videtur inſinuare ſcriptura. Legitur enī 3. Re. Dedit deus ſapientiā Salomoni, & prudentiā multā nimis, & latitudinē cordis quaſi arenā, quæ eſt in littore maris. Et præcedebat ſapiētia Salomonis ſapientiam omnium orientalium & Aegyptiorū: & erat ſapientior cunctis hominibus. Loquutúſque eſt Salomon tria milia parabolas, & fuerūt carmina eius quinq; milia. Et diſputauit ſuper lignis, à cedro, quæ eſt in Libano, vſque ad Hyſſopum, quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus. Inſuper in perſona Salomonis dictū videtur iſtud, Deus dedit mihi horū quæ ſunt, ſcientiā verā, vt ſciā diſpoſitionē orbis terrarū, virtutes elementorū, initium, cōſummationē, & medietatē tēporum, viciſſitudinū permutationes, morū mutationes, & ſtellarum diſpoſitionē, naturas animalium, & iras beſtiarū, vim ventorū, & cogitationes hominū, differētias virgultorū, & virtutes radicū. Quū itaq; tāta fuerit ſapiētia Salomonis, certū eſt in verbis ipſius ſapientiā contineri præcipuā: idcirco cū ingenti diligentia ſunt pēſanda, quorū declaratio, prout fons ſapientiæ deus glorioſus & excelſus, cuius incircunſcripta eſſentia eſt ſapientia infinita, conceſſerit, præſenti opere proſequenda eſt.

PRAEFATIONIS FINIS.

INDEX ALPHABETICVS in Enarrationes Prouerbiorum Salomonis, Cantici Canticorum, & Eccleſiaſtæ.

A

Abimelech mirè fœcundus.188.a
Abnegatio ſui.337.b
Abortiuorum limbus.188.a
Abortiuorum pœna qualis ſit 180.b
Abyſſi.21.a
Acceptio perſonarũ in iudicio facienda non eſt.93.b
Actus humani propriè qui dicantur.179.a
Adoleſcentes bonis moribus informandi.111.a
Adoleſcētiæ errores.146.a.b
Adoleſcentiæ ac paſſiones. 219.b
Aduerſis iuſti probãtur.87.a
Adulatores fugiendi.129.b
Adultera.14.a
Adultera,aĩa peccatrix.147.a
Adulteræ mulieris ĩſidiæ.37.b
Adulterij malum.115.b 116.a
Adulterij pœna 36.b
Aemulari qd ſignificet.336.b
Aenigmatum vſus.4.b
Aequitas quid.3.a
Aethiopum paruulorũ in forma dæmones nonnunquam oſtenſi viris ſanctis. 270.a
Afflictionis vtilitas.19.a
Agnus in malo.38.b
Aloë.38.a.289.a
Amandorum ſeries.355.a
Amari ignota non poſſunt. 97.a
Amat omnis homo.155.a
Amatorum ſermo truncatus. 333.a
Ambulare quomodo dicatur deus cum hominibus. 42.a
Amici commendatio.181.b
Amicus verus nunquam deſerit.90.a.b
Amicitia vera quæ ſit.92.b
Amicitia vt optimè coëat. 96.b
Aminadab quadrigæ quę ſint 316.b
Amoris languor.255.b
Amoris ſancti vis.312.a
Amoris vis.343.a
Ancilla dominæ hæres quæ ſit.147.b
Angelus custos hominis iuſti 95 b
Angeli cuſtodes noſtri.185.a & 273 a
Angeli gentibus ac cõmunitatibus præfecti.234.b
Angelorum purgatio.311.a
Anima duobus modis à deo inflammatur.307.b
Anima fidelis,ſponſa Chriſti. 224.a

Anima

Anima immortalis.178.b.
& 221.b
Anima omnis, aut Chriſti ſponſa, aut diaboli adultera.240.b
Anima ſpiraculũ appellatur. 105 a
Anima vitioſa, inimica dei. 246.b
AnimæChriſtianæ nigredo, ac pulchritudo.243.b
Animæ piæ quantum honoris deferatur.294.a
Animaduerſio prçlatorũ qualis eſſe debeat.196.b
Animus ordinatus, tranquillior.22.a
Animi tranquilli felicitas. 76.a
Apoſtolorum diſperſio.233.b
Aqua cur terram nõ operiat totam.43.b
Aqua myſtica.29 b
Aquæ furtiuæ quæ ſint.47.b
Aquæ viuæ quæ ſint.289,b
Aquilo myſticus.289.b
Arbor excellentiſſima Chriſtus.262.b
Arbori comparatur homo. 217.a.b
Arcana ſibi cõmiſſa detegentes, odibiles.55.a.b
Argutiæ vanæ.189.a
Aries.148.a
Aſpectus libidinoſi malum. 35 b
Aſſumptio diuæ Virginis. 252.b.297.b.346.a
Aſtrologi vani.189.a.b
Aſtutia 3.a
Auari omnes, pauperes.64.b
Auari tribulatio.186.a.b & dein.
Auaritiæ vitium.78.a
Audiendum libentius quàm loquendum.94.b
Auditus, ſenſus diſciplinæ. 3.b
Auerrois error.189.b
Auarorum cæcitas.7.b
Aureola doctorum & prædicatorum.84.b
Auroræ commoditas.41.b
Auſter myſticus.289.b

B

BEne agere vt poſſimus. 16.b
Beneficentiæ commendatio 23.a
Bethel, domus dei.261.a
Bilingues deo odioſi.40.b & 93.b
Bonum eſt appetitus obiectũ 106.b
Bona media ſeu indifferẽtia. 205.a
Bona omnia ad deum referẽda.290.b
Bonorum ciuium prudentia proſperantur oppida.55.a
Bonũ fieri velle, magna pars boni.25.a
Boues qui intelligantur.68.b
Breuitas aut longitudo tẽporis vnde ſit.187.b
S.Brigidç reuelationes.269.b
Brucus.221.b

C

Caelũ cur deo attribuitur. 183.b
Caeli qui ſint. 21.a
Caeleſtia corpora an ſint animata. 165 b
Caligatio ſenum. 221.a.b
Callidus ferè in malum accipitur. 61.a. nonnunquam in bonum. 69.a
Cãpus qui intelligatur. 253.a
Canicies ſenum. 105.b
Canis ad vomitum reuerſus. 126 b
Canis myſtic⁹. 205.b & dein.
Canticum Canticorum. 1.a
Cur ſic dictũ. 163 b. & 224.b
Cantica Canticorum quibus attingenda non ſint. 226.b
Capparis luxum excitat. 222.a
Capreae proprietas. 257.a
Cardines terrae. 43.a
Carmelus mons. 325.a
Caſtigatio paterna qualis eſſe debeat. 99.b
Centrum terrae, eius fundamentum. 43.b
Certamina ac tẽtationes iuſtorum. 195.b
Cerua gratiſſima. 31.a
Cerui proprietas. 257 a
Ceruicis durae qui dicantur. 217.a
Charitas quomodo peccatũ operiat. 50.b
Charitatis ardor 557.a
Charitatis ordinatio. 254.b & dein.
Cholerici ad iurgia proni. 88.b
Choreas damnat. 174.b
Chriſt⁹, Eccleſię ſpóſus. 152.a & 224.a
Chriſtus feruenter quaerendus. 15.a
Chriſti facies formoſa. 91.b
Chriſti figura Salomon. 1.b
Chriſti fuga. 340.b
Chriſti praecepta. 10.a
Chriſtianę religionis ſumma in charitate & pietate cõſiſtit. 154.a
Chriſtianus populus omnis quaſi vnus exercitus. 277.a
Chriſtiani feruidè & ardẽter Chriſto placere ſtudeant. 276.b
Chriſtiani omnes in charitate exiſtentes ſibi inuicem ſuffragantur. 274.a
Cincinni. 300.b
Cinnamomum. 38.a
Ciuitas bona, & ciuitas mala. 214.a
Ciuitas dei. 45.b
Ciuitates proſperãtur ꝓpter bonos ciues. 55.a
Clauſtralium deuotio. 313.a
Clementiae bonum. 56.a
ea quae ſit. 105.b
Coenobiorum commendatio 181.a
Cogitationes alienae vt deprehendantur. 131 b
Cogitationes noſtrae bonae à deo ſunt. 40.b
Cogitationum etiã eſſe peccata. 78.a

Coitus

Coitus pernicies.29.b
Coitus licitus.30.b
Coitu quando abſtinendum. 174 b
Colūbīa ſimplicitas.240.a.b
Columbæ proprietas.318.b
Columnæ ſeptem domus ſapientiæ.44.b
Columnæ Eccleſiæ.173.b
Compoſitæ mentis ſignum. 130.a
Concipere & gignere idem eſt in deo patre.42 b
Concubinæ quæ intelligantur.318.b
Concordiæ bonum.34.b
Confeſſio peccati quàm vtilis.50 b
Confeſſio ſpontanea.135.a
Conſcientia peccatorum. 67.a
Conſiderati ſimus.28.b
Conſiliarius qualis eſſe debeat 130.a
Conſiliarij dei.300.a
Conſilium dei eſt.40.b
Cōſilium omnibus rebus adhibendum.66.b
Conſilia non aſpernanda. 61 a
Conſilia malignorū ac fraudes in ipſos ſæpe recidunt. 128.a
Cōſuetudo mala difficilè mutatur.26.a
Contemplationi ſoli non iuſiſtendum, ſed & actioni. 252.b
Contentio propriè ſumpta. 23.a.& 101.b
Contumelia,peccatum mortale.53.b. in quo conſiſtat. 102.a
Cōuentus religioſorū quàm vtiles 95 b
Conuerſatio noſtra qualis eſſe debeat.28 a.b.66.b
Conuerſi ab infidelitate ad fidem,deo grati.334.b
Conuiuiorum luxus ac laſciuia.133.a.191 a
Cordis læti ſigna in oculis. 75.b
Cordis cuſtodia.26.b
Corona Ieſu Chriſti & diadema.174 b
Correctio filiorum.115.a
Correctio fraterna. 80.a 95.b.qualiter faciēda.122.b 92.a
Corui ſpirituales.146.a
Cras pro futuro accipitur ſæpe in ſcripturis.128 b
Craſtinum nemo præſumat. 128.a
Creaturas omnes ſuas diligit deus.41.b
ex Creaturis ſuis cognoſcitur creator.42.b.341.a
Creatus an ſit filius dei.42 b
Credulitas nimia,vitiū.70.a
Criminibus nō facilè credēdum.197 b
Crux,palma.326.a
Curſitatio, inſtabilitatis ſignum.130.a
Cuſtodia duplex,302.b
Cuſtodia hominis quadruplex.344.a
Cyprus quid.338.b. & dein. 288.a

Cypreſſus arbor.240.a
Cyprium vinum optimum. 238.b
Cyrogrillus.147.b

D.

DAemones tẽpore mortis acrius nos impugnant.202.a
Damnatorum auerſio à deo. 217.a
Damnatorum pœna maxima 207.a
Damula.31.b.32.a
Dandum citò.23.a
Dare pœnam, id eſt, ſuſtinere 50.b
Dauidis robur.283.a
Decimarum perſolutio.18.b
Declinare ad dexteram, & ad ſiniſtram, quid.17.b
Deificatio hominum.327.b
Delatores ac calumniatores. 88.a.b
Delatoribus non facilè aures præbendæ.197.b
Deriſores caſtigandi. 46.a eiiciendi.127.b
Deſiderium noſtrum hîc impleri non poteſt.119.a
Detractio.17.a.28.b
Detractor abominabilis. 118.a.120.a
Deus cur interdum ſuos exaudire differat.65.b
Deus cũ hominibus eſſe delectatur 44.a
Deus innominabilis.143.a
Deus meus vt quis dicere poſſit.308.a
Deus omnia propter ſe creauit.81.b
Deus plenè comprehendi nõ poteſt.198.b
Deus ſemper in memoria habendus.220.a.& dei.222.a
Deus vnus timendus.37.a
Dei opera iſcrutabilia.204.a
Deo totos nos mãcipare debemus.220.a
Deum accuſantes.97.b
Deum effugere nemo poteſt 200.a.b
Deum verè cognoſcere quid ſit.198.a
Diabolus non metuendus. 22.b
Diabolus quomodo eccleſiã oppugnat.208.b
Diaboli fortitudo.211.b
Dies mali, quia in eis mala fiunt.173.a
Dies vnde dicantur deteriores aut meliores.194.a
Digeſtiones tibi quatuor. 212.b
Dilectio dei erga nos, & cõtrà, vnde ſit.41.a
Dilectio ſpiritualis, maior omni amore carnali.343.a
Dilectionis vehemẽtia.336.b
Diluculum orationi & contemplationi aptum.41.b
Diminutiuorum vſus.246 b
Diſcenda dei præcepta.51.b
Diſciplina quæ intelligatur. 18.b
Diſcordiæ ſeminatos, deo odibilis 34.b

Diſcretionis vtilitas.291.b
Diuinatio.82.b.& 83.a
Diuini verbi efficacia.272.b
Diuinorum cognitio ſatis nō eſt.11.b
Diuinorum contēplatio,diuturna in nobis nō eſt.19.b
Diuinorū ſcrutatio qualiter facienda.125.a
Diuitiæ citò coactę,citò etiā dilabuntur.65.b
Diuitiæ vt parandæ.49.b
Diuitiarum amor nimius inculpabilis non eſt.136.a
Diuitiarum amor quàm pernicioſus.186.a.b
Diuitiarum malum.90.a
Diuitiarum parandarum labor.48.b
Diuitium arrogantia.134.b
Docētium alios,fructus.56.b
Docti alios doceant.30.a
Doctrinæ bonæ gratia.66.a
Doctorum ac prædicatorum eminentia.340.a
Doloſorum vltio.7.b
Domus ſapientiæ.44.b
Domus ſpiritualis ſponſi & ſponſæ.247.a
Dormire Chriſti.300.a

E

EBrietatis malum.101.a malum.116.a.b.malū. 150.a
Ebur,os elephantis.305.a
Eccleſia quę intelligatur.31.a 151.a.b.225.b
Eccleſia,hortus eſt.287.a fons quoque.ibi.b
Eccleſia,ſpōſa Chriſti.214.a
Eccleſia militans media inter ſynagogam & triumphantem.313.a
Eccleſia primitiua variè oppugnata.232.b
Eccleſiæ primitiuæ humilitas.208.b
Eccleſiæ militantis pulchritudo.325.a
Eccleſiæ membra.236.a
Eccleſię nigredo quę ſit.232.a
Eiuſdem pulchritudo.284.a.b.poteſtas.313.b.
Eccleſiæ vir Chriſtus.152.a
Eccleſiam quomodo ingredi debeamus.182.b
Eccleſiaſtes dictus Salomon, 1.a.quid tractet.ibidem.
Eccleſiaſtes, concionator. 162.a.b
Egeſtas vnde veniat.49.b
Egeſtas & opulentia incommodę Chriſtiano homini. 144.a
Electos ſuos cur flagellet de 203.b
Electi etiam vitiis obnoxij. 204.b
Electorum inter ſe cohortatio ac cōnſpiratio.277.a
Eleemoſyna.16.b
Eleemoſyna qualiter danda. 108.a
Eleemoſynæ bonum.65.a & 216.a.b
Elephantis ſanguis potus ardorem libidinis refrenat. 305.a

Epicuri

Epicuri error.163.a
Epiſcopi & prælati, fideiuſſores.32.a
Eruditis peccãtibus grauius iraſcitur deus.169.b
Eſſe deo ſoli competit.164.a
Euchariſtiæ ſacramentum. 274.a
Experientia ad prudentiam requiritur.214.b

F

FAmæ bonæ cura.79.b
Fame an pereat aliquãdo iuſtus.49.a
Fames ſpiritualis.49.a
Fames myſtica.21.b
Felicitas humana in quo cõſiſtat.163.b.& 329.a
Fide purgantur peccata.78.b
Fideiubere noli. 31.b.& 32.a
Fideiuſſionum conſideratio. 103.b
Filij erudiendi & caſtigandi 67.b
Filij & filiæ in ſcripturis qui intelligantur.253.b
Filij hominũ,& filij dei.170.b
Filij in patres inſurgentes. 104.b
Filij vnius hominis ſeptuaginta.187.b
Filiorum ac filiarũ vnius patris ingens numerus.188.a
Filio ſapiente delectatur pater.48.a
Finis actiones noſtras denominat.192.b
Flos Chriſtus dictus.251.a
Fluminum ortus ex Oceano. 166.a
Fœcunditas mira.188.a
Fœmen & femur.324.a
Fons paradiſi vnde oriatur. 166.a
Foris eſſe qui dicantur.8.a
Formicæ induſtria.32.b.147.b
Formoſa facies,occulta commendatio.91.b
Fornicariæ mulieris inſidiæ 116.a
Fortitudo.277.b
Fratres ſeptuaginta.188.a
Frigiditas eboris.305.a
Frumentorum auarorum maledictio.57.a
Fugienda homini prudenti. 55.b.
Furti pœna.36.a
Furtiuus panis dulcior.47.b
Futilitas vitanda.122.b
Futura iam fuerunt.177.b
Futura nobis incognita.190.a & 201.b

G

GAlli animoſitas.148.a
Genæ quæ ſint.236.a
Geſtuum exteriorum indicia de interioribus pronunciant.33.b.& dein.
Gigantes qui intelligantur. 47.b.
Gladius ſpiritualis,verbũ dei 272.b
Gratia creatoris deſtitutus homo,in profunditatẽ peccatorum labitur.111.b

Gratia pro gratia.6.a
Groſſi,ficus fructus immaturi.264.b
Gula vitanda.108.b.& 109.a
Gulæ inſatiabilitas.68.a

H

Habitus.13.b.14.b.17.a
Habitus,quaſi altera natura.77.a
Hæredes nepotes iniuſti. 173.a
Hæreticæ traditiones, aquæ furtiuæ.47.b
Hæretici,eccleſiæ perſequutores.233.a
Hæreticorum mos.6.b
Hæreticis non communicádum.114.b
Hebræorum literæ viginti duæ.151.a
Herodis interitus.54.b
Heſebon ciuitas.324.b
Hœdi,peccatores.238.b
Homicidarum talio.7.a
Homicidij tria genera.28.b 213.b
Homo,animal ſociale.181.a
Homo an poſſit ſcire ſe eſſe in charitate.209.a.b
Homo robuſtus lege ac iuſtitia deſtitutus,fera peior. 89.a.179.b
Hoīs formatio mira.218.a
Hominis ſtudium quale eſſe debeat.171.b
Homines timendi non ſunt. 139.b
cū Hominibus eſſe delectatur deus.44.a
Humanæ naturæ calamitas. 227.b
Humiles ad ſcientiam diuinā parandam magis apti.45.b
Humilitas.11.a.citius illuminatur.53.b.exaltatur. 80.a
Humilitatis commendatio. 122.a
Hypocritarū ſimulatio.91.b

I

Idida dictus Salomon.1.a
Ieſus,ſaluator.230.a
Ignauiæ ſterilitas ac torpor. 60.a.127.a.180.a
Ignitus ſermo dei.143.a
Ignorantia humana.166.b & 190.a
Ignorātiæ malū.51.b.& 90.a
Ignoſcere prōptiſſimus.121.a
Illuſor,iniuſtus.23.b
Impij pacē non habent.74.b
Impiorum pauor.52.b
Impiorum vltio.52.a. b. ſpes vana.ibi.
Impiis expedit hîc puniri.55.a
Impios deus non exaudit. 265.a
Impoſſibilia nō prçcipit de⁹. 185.a
Incorrigibiles caſtigādi.46.b
Induſtriç commendatio.33.a
Inebriantes proximos. 56.b
Infantia quç intelligatur.8.b
Infernus qui intelligatur. 107.a
Infernus quatuor modis ſumitur.77.b

Infernales

Infernales pœnæ quàm graues.63.b
Infirmitas non omnis à peccato eſt.203.b
Inimicus occultus pernicioſior.23.a
Inimici odium an veteribus præceptum.124.a
Inopiæ malum.144.b
Inſidiis ſuis ſæpe capiuntur impij.49.a.54.a
Inſomnia.22.a
Inuidia quid ſit.180.a
Ioannes Gerſon, cācellarius Pariſienſis.226.a
Ira bona.192.b
Iræ malum.129.a.193.a
Iraſcendi cōſuetudo periculoſa.94.b
Irrationabilibus animalibus homines in ſcripturis deſignati.256.b
Iſraëlitæ per prophetas dirigebantur.138.b
Iudæi auari,& fraudulenti. 36.a.in adulteria proni.37.b
Iudæi Romanis traditi in vltionem.11.a
Iudæi zelus ꝓ lege ſua.316.b
Iudæorū ingens numerus ab Antichriſto trucidandus. 317.a
Iudæorum punitio.128.a
Iudæis promiſſa.15.b
Iudex qualis eſſe debeat.88.a
Iudicis iniqui fraudulentia. 87.a
Iudicante Chriſto quanta futura ſit turbatio in mundo. 36.b
Iudicia in portis ciuitatū fieri conſueuerunt.118.a
Iudicium.13.b
Iudicium fugiens,facinus fatetur.89.b
Iudiciorū pœnę ad quid inſtitutæ.196.b
Iuramenti comites.61.b
Iuſtitia humana, pannus mēſtruatæ.140.b
Iuſtitię cultu proſperātur regna.73.a
Iuſtus dicitur quis multis modis.202.b
Iuſti conſtantia.52.b
longæuitas.ibi.
Iuſti an etiam fame pereant aliquando.49.a
Iuſtorum afflictio.22.b.71.a 185.b
Iuſtorum confidentia.133.a
Iuſti & iniuſti diſcrimē.86.b

L

Labiorum peccata.60.b
Labor hominum.85.b
Laborandum Chriſtiano militi.155.b
Lac quod intelligatur. 186.b
Lætitia inſana.192.a
Lætitiæ vigor.91.a
Lamuel,cū quo eſt deꝰ. 149.a
Lana myſtica.152.b
Laus ſua iuſtos cruciat. 132.a
Leonis fortitudo.148.a
Lex multiplex.15.b.129.a
Legis ſacrificia deo ingrata. 75.a
Liberum arbitrium.80.b

Libani ligna, Cedrus & Cypreſſus.273.b
Librorum compoſitio diffici-lis.223.b
Lignum vitæ 20.b
Limbus abortiuorum.188.a
Limbus patrũm.207.a
Lingua vnde dicta.74.a
Lingua quatenus coercenda. 64.a
Linguę cuſtodia quàm diffici-lis.81.a.109.a
Locuſta ſpiritualis. 148.a 221.b
Longanimitas dei.197.a
Longitudo dierum.15.b
Loquacitatis vitium.64.a.71 b
Loquendum parcè ac cautè. 183.a.b.& 213.b & dein.
Luctus domus viſitanda.191.a
Lumẽ naturale ingenij.105 a
Lumen ſolis quàm gratum & delectabile.218.b
Lunæ obſeruationes.38.a
Luſus dei in orbe terrarum. 43.b
Luxuriæ mala.29.a.b
Luxuriæ peccato vel maximi quique viri obnoxij.38.b

M

MAgi,ac diuini.83.a
Maledicere q̃d ſit.125.b
Mali riſum putant ac ludum peccare.52.a
Mali mala operantur.25.b
Malorum conſortia vitanda. 25.b
Malis diſplicere laudari eſt. 211.b
Malus quid ſignificet.253.b & 266.b
Mammæ,mammillæ,vbera, differunt.229.b
Mammarum pulchritudo. 286.a
Manaſſis regis pœnitentia. 141.b
Mandata dei quomodo cuſtodienda.11.b
Mandatum & lex.35.a
Mandragoræ.327.a
Manſiones cæleſtes.18.b
Manſuetudo.23.b
Manus Chriſti.304.b
Maria virgo,ſponſa Chriſti. 247.a.b. flos campi.265.b & dein.
MariæVirginis conſtantia in paſſione Chriſti.250.a
Mariæ Virginis encomium. 159.a.& dein,251.a
Maris terminus quàm debi-lis.43.a
Mathuſalem viuacitas.188.b
Media ac indifferentia.277.b
Meditationis labor.223.b
Memoria quid.269.a
Mendacium deo odibile.34.a
Mens humana molæ ſimilis. 77.a
Menſa myſtica.45.a
Mercurij aceruus.126.b
Meretrix,quę.31.a
Meretriciæ voluptatis malũ. 35.b
Meretricũ impudentia.146.b
Merita noſtra,dona dei.104.b
Militia dei,angeli.235.b

Miſeria prçſumenda non eſt. 217.b
Miſericordiæ bonum.56.a
Miſericordiæ opera cómendantur.216.a.b
Modeſtia quæ intelligatur, 110.b
Monarchia optima.133.b
Monarchiæ quatuor.148.b
Monilia.236.b
Monitor leuis ſit.60.a
poſt Mortem nó eſt precum nec veniæ locus.9.b
Mors culpæ.10.a
Mors an melior vita.190.b
Mors quid ſit.191.a
Morti cur debemur omnes. 205.a
Mors, nox & tenebræ.219.a
Mors præ oculis ſemper habenda.219.a
Moyſi dignitas.141.a
Mulier aliena.14.a,b
Mulier bona, dei donũ.96.a
Mulier, laque⁹ diaboli.198.b
Mulier pulchra & fatua.56.b
Mulieris fortis deſcriptio. 156.a.b.& dein.
Mulieris litigioſæ malum. 99.a
Mulieris rixoſæ malum.131.a
Mulierum imperfectio.199.a
Muliebres blanditię laqueus venatorum.198.b
Multiloquium quod dicatur. 51.b.183.b
Mundum propter ſe creauit deus.81.b
Munerum ac donorum conciliatio.95.a
Murena piſcis.237.a
Myrrha arbor.289.a

N

Nardus herba.288.b
Naſus diſcretionis. 325.a.& 329.b
Naſi compoſitio.332.a
Natiuitati ſuæ cur quidã maledixerint.195.b
Naturæ opus.32.b
Naturæ vitiũ nemini improperandum.73.a
Neceſſaria, vtilia, indifferentia.189.b
Nihil eſt peccatum.51.b
Nimium omne vitioſum. 196.a
Nitrum vt ſiat.123.b
Nobilitas quæ ſit.214.b
Nomen dei honorandum. 72.b
Nominis Chriſti excellentia.230.a
Nominis boni precioſitas.2.b
Nominis boni cura quatenus ſit habenda.190.b
Non fuiſſe quibuſdam expediret.179.b
Notitia ſola ſapientem non facit.5.b
Nox aptior exercitiis ſpiritualibus.278.b
Nubes vnde.21.a
Nubes ſpirituales.216.b
Nucis appellatio.316.b
Numerus determinatus pro indeterminato ſçpe ponitur in ſcripturis.272.b

O

OBedientiæ bonum,78.b
Oblatio optimorum ſit 18.a
Oblationes ex rapina abominabiles.109.b
Obliuio legis dei,15.b
Occaſiones malorum vitandæ,212.b
Occaſiones peccatorum vitandæ.25.b
Occidit pauperem,qui ei nó ſuccurrit cùm poteſt.57.a 118.b
Occulta omnia reuelabũtur. 50.a
Oceanus origo omnium fluminum.166.a
Ocij mala.60,a
Octaua reſurrectionis.216.b
Octonarius numerus imperfectus.314.b
Oculi eccleſiæ,prelati.240.b
Oculorum cuſtodia.318.a
Odium & ira qui differant. 51.b
Odor eccleſiæ.326.a
in Officio vt contineri poſſimus,quid agendum,184.a
Oſculum, charitatis ſignum. 120.b
Opportunitas ſemper conſideranda.191.a
Orandi neceſſitas.79.a
Origenis errores.204.a
Origenis interpretatio in Cantica,præſtantiſſima. 225.b
Os Chriſti duplex.228.a
Os domini.12.b
Os vt ſeruandũ.49.b.& dein.
Oſculandi ſe inuicem antiquorum mos.228.b
Ouis in malo.38.b

P

PAlma,arbor victoriæ, 325.b
Panis multiplex.45.b
Papa,ſponſus eccleſiæ.224.b
Parabolæ Salomonis.2.a.b quomodo collectæ.121.b
Paradiſi fons vnde oriatur. 21.a
Pardus fera.285.a
Paruulorum & humilium aptitudo ad ſciẽtiam diuinam.45.b
Paſſio Chriſti ſemper meditanda.342.b
Paſtores ignaui & nequam. 215.a
Paſtorum exempla.135.a
Pater,tota trinitas intelligitur.5.b
Patres filiis tria debent.67.b
Patrum gloria,filij:& contrà, 87.b
Paterfamilias domum ſuam ne conturbet.57.b
Patientiæ virtus.86.a.b,123.a
Pauperis contenti felicitas. 59.b
Pauperi violẽtia facienda nõ eſt.132.b
Pauperũ protector deus.113.a
Pauperum etiam habenda ratio.98.a

Pauperum labor.76.a
Pauperum preces non auertandæ.107.b
Paupertas in lege Moſaica horrori erat.194.a.cōtrà in lege euangelica,ibi.b
Paupertas læta, honeſta res. 76,b.144.b
Pauperraris conſilium.145.a
Pax ęternitatis.339.a
Peccandi conſuetudo contēptum parit.93.a
Peccantium differētiæ.200.b
Peccare quoſdam deus impedit.126.a
Peccator deo deſpectus.195 a
Peccator dicitur nō eſſe.51.b
Peccatores non vnius modi ſunt.200.a.b.
Peccatorum exercitas.14.a
Peccatum confitendum magis quàm excuſandum.50.b
Peccati læſio 44,b.58.b
Peccati nemo exors.197.b
Peccatorum impletio.197.a
Peccatorū propagatio.212.a
Peccatorum ſeruitus.30.b
Peccatis ſuis populi vileſcūt. 73.a
Pecuniæ optimus vſus.194.b
Pentecoſtes celebritas.254.b
Peregrinatio frequēs, inſtabilis animi ſignum.130.a
Perſequutiones aduerſus eccleſiam ingruere cur permittat deus.270.b.&.271.a
Perſeuerātia in peccatis, periculoſiſſima.213.a
Perſonæ in diuinis æquales & coæternæ.41.b
Peruerſi caſtigandi.46.a
Peſſulum,quid,301.b
Philoſophia quid.5.b,20.a
Philoſophi ſtulti.74.a
Pigritiæ torpor.64.a
Pigritia in opere diuino & feruor.33.b
Pilorum nigredo quid ſignificet.305 b
Pigrorū praua iudicia.127 a
Platoni vnde tāta fuerit ſciētia.101,a
Pluuia ſpiritualis.84.a
Pœnitens nō omnis veniam meretur.9.b
Poma myſtica.298.a.b
Pomi appellatio.316.b
Pontificatus ſummi autoritas.313.b
Pontifex ſummus,ſpōſus eccleſiæ.224.b
Pōtifex eccleſię Petrus.339.a
Pontifices ſynagogæ Satanæ. 251.a
Potentię & habitus per actus cognoſcuntur.210.a
Pręcepta ceremonialia & iudicialia.200.a
Præcepta dei diſcenda.51.b
Præceptorum dei cuſtodia. 35 a
Prædeſtinationis diuinæ cōſideratio ſobria ſit.195.a
Prædicator quid primùm faciat.120.b
Prædicatores mercede ſua digni.96.a
Prædicatorum cautio.39 a
Prælati eccleſię quibus comparentur.286.a

Prælatorum

Prælatorum eccleſiæ dignitas.285.b.eorũ cura.132.a pericula.32.a
Prælatorum ſponſio.90.b
Prælatis non detrahendum. 215.b
Præſens pœna miſericordiæ eſt.16 a
Pręſumere de nobis nihil debemus.28.a
Præſumptione veniæ peccãtes.202.b
Precium eccleſiæ, ſaluator ipſius.151.b
Primi motus.22.a
Princeps qui intelligatur. 323.b
Principes mali cur cõſtituãtur in populo.212.a
Principes quales eſſe debeãt 214.b
Principum ſimiles miniſtri. 138.a
Principibus deferendũ.92.a
Probitatis vis.73.b
Proles numeroſa vnius patris.188.a
Prophetæ phanatici nõ erãt. 202.a
Proſpera & ſiniſtra pro beneplacito ſuo deus elargitur.203.b
Proſperitas terrena multos perdit.10.a
Prouerbia Salomonis quid tractent.1 a.b.2.a
Proximos iuuare debemus. 63.a
Prudentia.19.b.46.b.70.b. 277.b
Publica malorum ſupplicia quò proſint.109.a.b
Puerilitas damnabilis.188.b
Puerorum indoles.103.a
Pulchritudo Chriſti.240.b & dein.
Pulchritudo vnde ſit.296.a.b
Pulchrum quod ſit.20.a
Puteus myſticus.30.a

Q

QVærendus ſemper eſt Chriſtus.275.b
Quæſtionum ac diſquiſitionũ vanitas.168.a.b

R

RApina grauior q̃ furtũ. 107.a
Rector illiteratus, aſinus coronatus.4.a
Refectio noſtra qualis eſſe debeat.132.b
Regere hominem, ars artiũ, & diſciplina diſciplinarũ. 132.b
Regis cor in manu dei.106.a
Regum crudelitas & clemẽtia.83.b
Regũ eleuatio ac depreſſio. 182.a
Regũ poteſtas à deo eſt.41.a
Regum terror.101.b.148.a
Religionis diuinæ ſanctitas ac vis.82.b
Religionis votũ citò implendum.184.a
Religioſi à ſecularibus auari

aut inuidi iudicantur.211.a
Religioſi contentioſi ne ſint 101.b
Religioſi inſtabiles ac vagi. 130.a
Reprehendi non indignātur ſapientes.46.b
Reſpondere ſtulto vt debeamus.126.a
Reſponſio mollis frangit irā 73.b
Ridere dei.9 b
Rigor iuſtitiæ nonnunquam ſeruandus.56.a
Riſus ſtulti.192.b
Rixoſi homines vitādi.94.b
Ros.21.a
Rubor Chriſti.303.a
Ruina proximi lætandū non eſſe.87.b.119.b

S

SAcramenta eccleſiaſtica. 157.a
Sal vt fiat.123.b
Salomon trinominis. 1.a. filius Dauid 24.b
Salomon cur tám turpiter lapſus.171.a.314.b
Salomonis peccatum & pœnitentia.141 a.b
Salomonis ſapientia.169.a
Salus ſponſi.257.b
Saluos omnes homines fieri vult deus.82.a
Sanctorum virorum fragrátia.248.b
Sanguinariorum dies abbreuiantur.197.a
Sanguiſuga.145.b
Sapientem nemo ſe reputet. 17.a
Sapientia à deo datur.12.b
Sapientia diuina 20 b
Sapientia, diuina poſſeſſio. 25.a
Sapientia hominis in vultu eius relucet.199.b
Sapientia infuſa.4.b
Sapientiæ commēdatio.28.a
Sapientiæ fructus.19.b
Sapientiæ aduerſantur delectationes carnales.170 b
Sapientium commendatio. 24.a
Scientia dupliciter acquiritur.3.b.13.b
Scientiæ vanæ.189.a
Scorti precium.35.b
Scripturæ myſteria non omnibus aperienda.121.b
Scripturæ ſacræ dulcedo.85.a 118 b.158.b
Scripturæ ſacræ nihil addendum.143.b
Scripturæ non temerè legēdæ.225.b
Scurrilitas impiorum.49.
Secreta noſtra non facilè alteri committere debemus. 55 b
Secretarij dei.300 a
Seditioſorum & impiorū ciuium pernicies.55.a
Seminis humani mira vis. 218 a
Semita.13.a
Senarij numeri perfectio. 314.b

Senectutis dignitas.86.a
incommoda.220 b.& dein.
Senes venere abſtineant.
174.b
Septenarij perfectio.36.a.
45.a.216.a
Sermo dei,filius dei.200.b
Sermo hominis declarat qualis
ſit.51.a
Sermo,imago animi.92.a
Sermonis noſtri quantá curam
habere debeamus.213.b
Seruus contumax.139.a
Seruus regnans quis intelligatur.147.a
Serui ad dignitates promoti,
inſoleſcunt.98.b
Serui vt tractandi.59 b
Seruorum conſolatio.145.a
Seueritas quæ ſit.196.b
Si pro non.235.a
Silentij obſeruantia.96.a
Similitudo,dilectionis cauſa.
68.a.96.b
Simplicitas.13.a
Simpliciter ambulare quid
ſit.50.a
Simulatores deo odibiles.
55.a
Sindon myſtica.155.a
Societatis cōmēdatio.181.a.b
Solicitudo ſpiritualis.54 a.&
temporalis.ibid.b
Sol quare dicatur calid⁹.100.b
Solis gyrus.165.a b
Solis obtenebratio vt intelligatur.210.b
Solitudinis malum.181.a.b
Somniorum viſiones.22.a
eorum vanitas.185.b
Somnolentia vitanda.103.a
Somnus multiplex,33.a
Somnus quibus ſuauior ſit.
186.b
Sortes à domino temperantur.86.a
Spectaculorum vanitas.67.a
Sperare pro timere.139.a
Spes quid ſit 51.a
Spes & timor.16.b
Spei dilatæ feruor.65.b
Spiraculum anima dicitur.
105.a
Spirituales deliciæ quo amplius
deguſtantur,eo auidius capiuntur.302.a
Spiritus, interdum indignatio
ſeu ira intelligitur.9 a
Sponſio cauenda 31 b
Sponſores ac vades.113 a
Sponſus eccleſiæ Chriſtus.
224.a
Statera doloſa deo inuiſa.53.a
Stragulata veſtis.154.b
in quo Statu fuerimus deprehenſi
morientes,in eo perpetuò manebimus 217.a
Stulti qui dicātur in ſcripturis.5.b.168.b
Sunamitis quæ intelligatur.
317.a
Superbus,hyperiphan⁹. 41.b
Superborum faſtus.53.b
eorum ignominia.24.a
iurgia.65.a
Synagoga Chriſtum crucifixit,mater
ſua.275.a.354.a
Synagogæ error.259.a
Synagogæ ſtupratio.325.b
Synderesis murmurans.91.a

Synodo

Synodo generali ſpiritusſan-
ctus præeſt.40.a

T

TAbulæ cordis.16.a
Temperantiæ virtus.
114.a.277.b
Tempus alicuius rei quod di
catur.177.b
Tempus bonum aut malum
vt dicatur.193.b
Tempus pro tempore in ſcri
pturis frequenter ponitur.
142.a
Tempus triplex.193.b
Tēpori omnia ſubiecta ſunt
174.a
Tempore non ſuo quidā ob-
eunt.197.a
Temporalium moderatus v-
ſus,beneficiū eſt dei.187.a
Tenebræ malorum.26.a
Tētationis vtilitas.17.a.195.b
Tepidos auerſatur Chriſtus.
215.a
Ternarij myſterium.284.b
& dein.
Terra ex aquis emergens.
142.b
Terræ cardines.43 a
Terræ ſtabilitas.164.b
Teſtis falſus.34.a.eius vltiō.
98 a
Teſtis fidelis quām vtilis.
71.b
Theologia myſtica.262.a
Theſauri iniquitatis.48.b
Timenda quæ ſint.22.a
Timendum nihil,niſi deus.
37.a
Timenda non eſſe quæ vita-
ri non poſſunt.218.a
Timor ſapientiæ initium.
4.b
Timor domini quām vtilis.
72.a
Timores duo.4.b
Timores puniti.133.a
Torpor ab opere diuino ab-
eſſe debet.113.b
Torques.6.a
Tria difficilia cognitu.146 a
Tribulationum afflictio im-
pium hominem nō arguit.
203 a
Trinitas cognoſci nō poteſt.
198 a
Triplex ſcripturę intellect⁹.
112 a
Triſtitia bona.191.b
Triſtitiæ malum.91.a

V

VAnitas rerum creatarū.
163 b.& dein.
Vbera premere quid ſit.149.a
Vbera quæ ſint.229.b
Vendentium ac ementium
ſtudium.103.b
Venerei ardoris furor.37.a
Venereorum fuga.29 a
Venereis quando abſtinen-
dum.174.b.& dein.
Venialia peccata propriē ma
culam in anima non po-
nunt.292.b
Venialium peccatorum de-
teſtatio.308.a

in Venialibus

In Venialibus peccatis omnes ſumus culpabiles.102.b
Venter,mẽs in ſcripturis intelligitur.301.a
Verbum pro re frequẽter accipitur in ſcripturis.199.b
Verbi dei efficacia.272.b
Verborum vis.223.a
Verbis impudicis abſtinendum.149.b
Veritas multiplex.16.a
Verſio vulgaris non omnino cũ Hebræa veritate ſemper conſentit.38.b
Verſutus qui dicatur.62.b
Via iuſtorum.26.a
Via ſalutis lata & arcta.25.b
Viæ dei quæ ſint.42.a
Vicini boni cõmoditas.130.b
Victimæ oblationum.86.b
Victus noſter qualis eſſe debeat.108 b
Videre in ſcripturis frequẽter pro guſtare ſeu experiri accipitur.177.a
Viduarũ protector deus.78.a
Vindictam petere nõ debemus.104 b.219.b
Vineæ quatuor modis lædũtur.233.b
Vinum cœnæ dominicæ lymphatum erat.45.a
Vinum damnatis ad mortem propinatur.150.b
Vinũ,luxurioſa res.100.b.
Vino temperandum.150 a
Vinolentorum pericula.116 a
Virgines ſanctiſſimæ.230.b
Vir appellatur multis in locis deus.36.b
Vir qui dicat.36.b.62.a.339.b
Viri boni ſecuriores.21.b
Viri pauci.199.a
Viri ſanguinũ qui ſint.137.b
Virtus quid.27.b.107.b
Virtute nullus malè vtitur. 263.a
Virtutum cõcatenatio. 307.b & dein.
Virtutes varia nomina ſortiuntur.287.a
Viſus iucunditas.79.a
Vita omni re precioſior.63.a
Vita præſens,tenebræ.104.a
Vita quàm doctrina ãtè quærendà.98.b
Vitæ huius tædium vnde naſcatur.172.b
Vitæ longitudo non præſũmenda.128 b
Vnguenta myſtica.242.b
Vota iuſtorum.75.a
Vota celeriter reddẽda ſunt. 184.a
Vſura quæ intelligatur.134 a eius mala.ibid.
Vulpis aſtutia.260.a
Vultus triſtis aduerſus peccãtes exhibendus.192 a
Vxor bona,dei donum,96.a
Vxoris amor commendatur. 30.a.b
Vxoris bonæ precium.59.a
Vxoris legitimæ amor.206.b

Z.

Zeli vehementia,336.b.

FINIS.

D. Dionyſij Car-

THVSIANI IN LIBRVM PROVERBIORVM SALOMONIS REGIS Iſrael, *quem Hebræi* MISLE *vocant, Enarratio.*

CAPVT PRIMVM.

SALOMON tria nomina eſt ſortitus, quoniam dictus eſt Salomon, quod interpretatur pacificus: dictus eſt etiam Eccleſiaſtes, quod interpretatur cócionator: & iterum appellatus eſt Idida, quod interpretatur amabilis Deo. Fecit quoque tria volumina prætactorum nominum interpretationibus correſpondentia. Etenim liber Prouerbiorum correſpondet nomini eius, quod eſt Salomon ſiue pacificus: quia in lib. Prouerbiorum de exercendis virtutibus, de vicijs euitandis, de ſpiritali profectu, de ſapientiæ ſtudio ſpecialiter atque præcipuè tractat, per quæ pax vera acquiritur & ſeruatur, & homo deo pacificatur. Liber autem Eccleſiaſtes correſpondet nomini eius, quod eſt concionator: quia in libro illo ad vtranque partem argumentatur, & inſtar concionatoris in perſonis loquitur diuerſorum. Porrò liber Cantici Canticorum nomini eius, quod eſt Idida, correſpondet: quia in libro illo de mutuo illo inter ſponſum & ſponſam ardétiſſimo puriſſimoque tractatur amore, per quem rationalis creatura fit deo amabilis. ¶ Præterea cùm philoſophia ſit triplex, ſcilicet Ethica, Logica, & Phyſica, lib. Prouer. ad Ethicam, id eſt, moralem reducitur: quoniam de virtutibus, præſertim moralibus tractat. Liber verò Eccleſiaſtes ad Logicam: quia ſcholaſticè & diſputatiuè procedit. Liber autem Cantici Canticorum ad Phyſicam ſeu naturalem: quia ad creatoris amorem, cœleſtiſque ſponſi internum amplexum, atque ad ſummæ & incomparabilis veritatis contemplationem vniuerſa natura totúſque ordo creaturæ dirigunt, excitant, ac deducunt. Propter quod ait Apoſtolus,

1. Par. 22. Eccleſia. 1.

Tria Salomonis opera.

Rom. 1. Apoſtolus, Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt cognoſcuntur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Et Iſaias exhortās, Leuate (inquit) in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc. Ampliùs, cùm triplex ſit ſtatus fidelium, puta incipientium, proficientium, & perfectorum: liber Prouerbiorum magis coaptatur ſtatui incipientium, quoniam liber hic tractat de vitiorum extirpatione, de timore Dei, de correptione & correctione æquanimiter ſuſcipiendis, de linguæ cuſtodia, & conſimilibus multis. Liber verò Eccleſiaſtes magis conuenire videtur ſtatui proficientium, quoniam tractat de rerum trāſitoriarum vanitate, de inſtabilitate ſeculi huius, de acceſſu mentis ad vnum inuariabile bonum, de ſupergreſſione rerum inanium, & profectu virtutum, ac exercitatione in rebus diuinis. Porrò liber Canticorum euidenter congruit ſtatui perfectorum, quorum eſt per amorem extaticum, per viam vnitiuam, per lympidiſſimam contemplationem vacare & inhærere triumphantis ac militantis eccleſiæ ſponſo.

Hæc autem per quandam coaptationem, non per præciſionem ſunt intelligenda. Non enim in libro Prouerbiorum præciſè agitur de pertinentibus ad incipientes, imò & de filiali & ſancto timore, de ſapientiali contemplatione, de generatione verbi ęterni, de virtutibus purgati animi aliqua interſeruntur, quemadmodū & in Eccleſiaſtę quędā de pertinentibus ad incipientes dicuntur.

Tria Salomonis nomina Christo conueniunt.

Præterea quum Salomon fuerit Chriſti figura, præfata tria nomina Salomonis potiſſimè congruunt Chriſto. Ipſe nanque eſt verus ille pacificus Salomon, qui per ſanguinem crucis ſuæ reconciliauit nos deo. Eſtque pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Ipſe quoque eſt Eccleſiaſtes, ſeu concionator diſceptans contra reprobos & pro electis. Ipſe eſt Idida, de quo pater æternus. Hic eſt (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et ſicut deuotiſſ. ait Bernardus, Chriſtus in hoc mundo fuit noſter pacificus, in iudicio erit Eccleſiaſtes, in patria verò Idida erit, vbi ſponſa perfruetur eius amplexu pleniſſimè, in feruentiſſima charitate.

Roma. 5. Epheſi. 2. Matth. 3 Mar 1. Lucæ. 3.

Librorum Prouerbiorū quis fuerit author

Deniquè liber iſte Prouerbiorum Salomoni aſcribitur, non quòd ipſe immediatè ediderit, aut conſcripſerit librum: ſed quoniam verba ab eo prolata miniſtri eius notauerunt, & conſcripſerunt hinc inde in ſchedulis & membranis, quæ

poſteà

poſteà ab aliquo ſapiente in vnum collecta ſunt, non tamen ab vno ſolo. Et iſtud coniicitur ex eo potiſſimè, quòd infrà præmittitur prologus iſte, atque præfatio: Hæ quoq; parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ regis Iuda. Et item ex eo, quod infrà habetur, Parabolæ Salomonis, &c. Sicque ab exordio huius libri vſque ad illud capitulum excluſiuè creduntur ab vno ſapiente collectæ, atque ab illo loco vſque ad capitulum viceſimum quintum excluſiuè, ab alio, & ab illo capitulo vſque ad finem libri, à tertio. Verùm his obiici poteſt, quod ipſemet Salomon *Prouer. 10*
de ſeipſo proteſtatur, Quum eſſet ſapientiſsimus Eccleſia- *Eccle. 12.*
ſtes, docuit populum, & inueſtigans compoſuit parabolas multas, quæſiuit verba vtilia, & conſcripſit ſermones rectiſsimos, ac veritate plenos. Si ergo quis vellet tenere iſtum librum, ſicut & alios duos ſequentes, eſſe à Salomone editos & conſcriptos, poteſt adiicere, quòd idcirco decimo capitulo prologus ille præmittitur, quoniam Salomon longa mora, & occupatione alia interueniente, ibi quaſi de nouo incæpit: prologũ verò, qui viceſimo quinto præmittitur capite, non eſſe à Salomone, ſed ab alio quodam inſertum, ad inſinuandum quòd parabolæ ab illo loco ſequentes fuerunt à ſapientibus Ezechiæ regis communicatæ aliquibus aliis gentibus, id cupientibus in alia lingua, ſicque ab illis verè dicuntur tranſlatæ. Nam ſi eas ſolùmmodo (ſicut prætactum eſt) ex membranulis redegiſſent in vnum, aptiùs diceretur, Hæ quoque parabolæ Salomonis, quas collegerunt, quàm quas tranſtulerunt viri Ezechiæ. Verùmtamen de hoc aſſertiuè nil dico. Ampliùs, qui affirmant librum iſtum ab aliis eſſe collectum, aſſerunt prologum primi huius capituli non à Salomone, ſed à collectore horum primorum decem capitulorum eſſe præmiſſum. Attamen ea quæ tetigi, videntur confirmari verbis Hieronymi proteſtantis, Tribus nominibus fuiſſe vocatum Salomonem ſcripturæ manifeſtiſsimè docent: Pacificum, id eſt, Salomonem: & Idida, hoc eſt, dilectũ domini: & Coheleth, id eſt, Eccleſiaſten. Itaque iuxta numerum vocabulorum tria volumina edidit. In Prouerbiis paruulum docens. Vnde ad filium crebrò dirigitur ac repetitur ſermo. In Eccleſiaſte verò virum maturæ ætatis inſtruens, vt nequaquam in rebus mũdi ſe putet eſſe perpetuum,

ſed caduca & breuia eſſe vniuerſa quæ cernimus. Ad extremum verò iam conſummatum virum, & calcato ſeculo præparatum, ſponſi iungit amplexibus. Hæc Hieronymus. Itaque in exordio prologi huius innuitur de qua materia in libro iſto tractetur. *Parabolæ Salomonis filij Dauid regis Iſrael.* Porrò parabola vocatur ſimilitudo, quoniam in ſermone parabolico intellectus verborum accipitur, non immediatè iuxta verborum ſeriem, ſignificantiam, ac tenorem: ſed iuxta rem ſignificatam per verba. Dicitur nanque parabola à para, quod eſt iuxta, & bole ſententia, quia directè non ſumitur ſenſus parabolæ iuxta verba, ſed iuxta

Prouerb.3. ſignificata per ea. Sicut infrà per arborem ſeu per lignum vitæ deſignatur ſapientia, per ventrem intellectus, per rete deceptio. Sicq; liber iſte vocatur liber Parabolarum, ſeu Parabolæ, non quòd omnes eius ſententiæ & doctrinę, ſeu verborum complexiones ſint tales, imò in multis eſt ſimplex & planus, non parabolicus ſenſus, ſed quia frequẽter parabolico vtitur modo loquendi. Et quantum ad hoc verum eſt, quod aſſerit gloſſa libri Prouerbiorum. Non (vt ſimplices arbitrantur) habet patentia, id eſt, manifeſta præcepta ad documenta. ſed quaſi aurum in terra abſconditum, nucleum in nuce concluſum, & ſicut in hirſutis caſtanearum operculis inquiritur fructus intus contentus: ſic ĩ Prouerbiis altiùs inquirẽdus eſt ſenſus diuinus. Deniq; (ſicut ait Hieronymus) Hebræi hunc librum appellãt Parabolas, editio autem vulgata vocat eum Prouerbia, ſicque communiter nominatur & allegatur. Et concordat ac conuenit vtraque appellatio iſta. Quæ enim parabolæ nuncupantur, quia obſcuræ ſunt, Prouerbia quoque rectè dicuntur, quia in ore loquentium ſæpe verſantur, memoriterque tenenda ſunt. Demum Prouerbia interdũ ita obſcura ſunt,

Ioan.16. vt aptè dicantur Parabolæ. Vnde ſaluator, Hæc in prouerbiis loquutus ſum vobis. Eſt autem conſuetudo ſapiẽtium ſuis ſermonibus admiſcere parabolica verba, iuxta illud in

Iob.27. Iob. Addidit Iob aſſumens parabolam ſuam. Et ſecundum

Num.29. illud Numerorũ, Aſſumpta Balam parabola ſua ait. At verò ad quid tendant parabolæ iſtæ, & quis ſit finis & fructus earum, ſubiungitur: *Ad ſciendam ſapientiam*, quaſi dicat, Parabolæ hæ ordinantur ad obtinendam notitiam diuinorũ, & veram illuminationem in fide: ad cognoſcendum rationes

nes credendorum, quatenus (iuxta exhortationem principis Apoſtolorum) parati ſemper ſimus omni poſcẽti nos *1. Pet. 3.*
rationem de ea, quæ in nobis eſt, fide, & ſpe. *Et diſciplinã*, id eſt, ad cognoſcendum documenta ac præcepta moralia; per quæ dirigenda & gubernanda eſt vita humana. Vel diſciplinam, id eſt, morum compoſitionem, ſeu debitam peccati correctionem. *Ad intelligenda verba prudentiæ*, id eſt, verba prudentialia, quæ procedunt ex vera interiore prudentia, quatenus ea audiendo addiſcant atque proficiant, atque diſcernere queant, quid ex vera, & quid ex ficta ac falſa prudentia proferatur, vt nõ credamus omni ſpiritui: *1. Ioan. 4*
ſed ſimus prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. *Mar. 10*
Nam quod veræ diſcretioni contrariatur, non eſt verbum prudentiæ. *Et ad ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ*, id eſt, ad complectendum & exequendum informationem diligenter intenti ſimus ad verba doctrinalia ſapientum. Iuxta illud Iob, Qui me audiebant, expectabant ſententiam, & intenti tacebant ad conſilium meum, expectabant me ſicut pluuiam, & os ſuum aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinum. *Iob. 29*
Quidam per doctrinam intelligit doctrinales ſcientias, vt grammaticam, logicam, &c. Sed non videtur quòd iſtæ parabolæ ad illarum eruditionem ſuſcipiendam ordinentur, ſed eas tanquam adminiculatorias, atque præambulas potius præſupponant. *Iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem*, id eſt, ad ſuſcipiendum ac obtinendum virtutem iuſtitiæ, per quam deo exhibeamus quod ei tenemur: & iudicium diſcretionis ſeruemus: æquitatem quoque ad proximos cuſtodiamus, habendo nos congruenter ad eos, temperando rigorem iuſtitiæ per dulcorem clementiæ, ex circunſpecta diſcretione. Aequitas quippe eſt propriè quædam relaxata ac temperata iuſtitia, quatenus ſicut deus in omni opere ſuo circa intellectuales creaturas, iuſtitiam miſericordiamque contemperat, iuxta quod ſcriptum eſt, Vniuerſæ viæ domini miſericordia, & veritas: ita *Pſalm. 24*
& nos veſtigia creatoris ſequentes, iuſtitiam & miſericordiam commiſcere diſcretè diſcamus, & enitamur. Hinc orauit vir ſanctus ad dominum, Bonitatem, & diſciplinam, *Pſal. 112*
& ſcientiam doce me. *Vt detur paruulis*, id eſt, puſillis, & imperfectis. Vel paruulis, id eſt, humilibus. *Aſtutia*, id eſt, circumſpectio ſagax, non vulpina calliditas: vt ſint oculati

 &

& ſolertes ad vitandum fraudes, pericula, & ruinam: nẽ ſub ſpecie boni fallantur, nec excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto, nec in via dei remiſſiùs agant. & *Adoleſcenti ſcientia & intellectus* addatur, id eſt, in donis ſpiritus ſancti, quæ ſcientia & intellectus vocantur, proficiat, de rebus creatis aſſiduè meliùs ac meliùs ſentiendo, & ea quæ fidei ſunt perſpicaciùs intelligendo. Denique, ſicut diuinus Dionyſius loquitur, idcirco ſcriptura frequenter parabolicè fatur, quatenus ipſa loquendi obſcuritas fiat ſtudioſis fructuoſæ exercitationis materia atq; occaſio, per quam vtique mens ipſa in ſui conſideratione acuitur, & proficit inquirendo, ſubtiliuſque intelligit quod quærebat. Itaque bona iſta aſtutia eſt paruulis neceſſaria, vt ſciãt ſophiſmatum vitare verſutiam: cùm & Apoſtolus exhortetur, Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſicque euitatis erroribus in veritatis notitia creſcant. Hinc ſancta animalia Ezechieli in viſione mõſtrata, erant vndique oculata. Hucuſque Prologus, quem tamen aliqui dicunt paulò pòſt finiri, quum dicitur, Timor domini principium ſapientiæ. Sed potiùs hîc finiri videtur, quũ dicitur, *Audiens ſapiens ſapientior erit.* Quæ verba præmittuntur, ad inſinuandum quàm ſalubre & fructuoſum exiſtat verba ſapientum audire: & ne quis tam eruditum ac ſapientem ſe arbitretur, vt verba ſapientialia auſcultare & perpendere dedignetur. Porrò quòd tractatus hîc inchoetur, gloſſa quoque interlinearis fatetur: & rurſus in gloſſa habetur: Pulchrè Salomon à Sapientia incipit, quoniam optione ſibi data ſapientiam petiit, & accepit. Itaq; ſapiens homo, audiens verba ſapientiæ ac doctrinæ, creſcit in ſapientia, vel addiſcendo quod ignorauit, vel id quod ſciuit, clariùs cognoſcendo. Vel ex eius notitia ad alia conſideranda tenendo. Hinc & Philoſophus ait, quòd auditus eſt ſenſus diſciplinæ, quia audiendo inſtruimur. Viſus tamen plurium rerum differentias oſtendit. Dupliciter equidem acquirimus ſcientiam ſecundum Philoſophum. Primò audiendo ab aliis, & quantum ad hoc magis deſeruit auditus. Vnde & Apoſtolus dicit, Fides eſt ex auditu. Secundò perſonaliter inquirendo, & quo ad hoc magis confert viſus. Circa hæc aſſerit gloſſa, Sapiens oſtendit neminem eſſe tam ſapientem in hac vita, qui nõ poſſit ſapientior

Col.3. — *Ezech.1* — *3.Reg.3*

ſpientior eſſe etiam è dictis minorum. Audiuit regina Saba 3.Reg. 10.
Salomonem, minor maiorem, & ſapientior rediit. Audiuit Moyſes ſocerum multo inferiorem, & ſapientior factus 2.Par 9.
eſt. Hinc in ſuis Prouerbiis ait Cyrillus, Oportet ſemper addiſcere, & in extremis horis fundum ſapientiæ deſiderabiliùs indagare. Sapientia nanque eſt finis prudentis: & ob hoc quanto huic fini ſumus viciniores, tanto maiori impetu ad eius amplexum curramus. Motus enim virtutis, ſicut & motus naturalis, in fine eſt fortior. ſed & dum viſus exterior ſenio ingroſſatur, interioris oculi viſus acuitur. Dignum quippe eſt, vt dum plus viget mentis iudicium, diſciplinæ plus operam impẽdamus. Ex his innoteſcit, quàm reprehendendi ſunt quidam ſuperbi & ſcioli, qui idcirco prædicatorum aut ſuperiorum ſuorum documenta aut monita audire contemnunt, aut renuunt, quia ſe ea ſcire præſumunt. *Et intelligens gubernacula poßidebit.* Eruditi nanque in ſcripturis, in lege, in iuribus, & qui ſeipſos imprimis bene intelligunt, emendant, ac regunt, digni ſunt alios gubernare, quum gubernare non ſit, niſi ad finem dirigere. Qui autem ſcit regulas iuris diuini, præcepta, canones eccleſiæ, viarum pericula, vitiorum & tentationum remedia, atque veraciter prudens eſt, alios regere eſt idoneus. Propter quod Seneca dixit, Multos regere potes, ſi tu te rexeris ipſe. Et denuo, Plurimos poteris gubernare, ſi te gubernet ratio recta. Hinc rector illiteratus ritè vocatur aſinus coronatus. Quis eſt intelligens, niſi cuius mentem paſſiones & vitia non excæcant? Cæcus autem homo, hoc eſt, homo paſſionatus, quamuis ſit informi ſcientia plenus: ſi cæco ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt. Ideo ait Mat. 13.
gloſſa, Nemo de ſua ſe iactet ſciẽtia. Qui ſapientum verba audire negligit & implere, vitam ſuam gubernare non nouit, multóque minus alienam. Hinc ait Philoſoph. Homines ratione & intellectu vigentes, naturaliter aliorum domini ſunt & rectores. *Animaduertet parabolam & interpretationem*, id eſt, parabolicam loquutionem diligenter attendet, eiuſque expoſitionem & ſenſum exquiret, vel ab aliis audiendo, aut in libris legẽdo, aut propria inueſtigatione ſcrutando, *Verba ſapientum*. Quoniam verba ſunt ſigna & notæ interioris ſapientiæ, quæ per verborum audientiam ab audiente acquiritur. Hinc in Eccleſiaſtico legitur, In Eccl. 6.

medio presbyterorum ſapientum ſta, & ex corde verba illorum coniungere. *Et ænigmata*, id eſt, obſcura dicta eorum. Tales fuerunt glorioſi Apoſtoli, quorum primus dixit
Matth. 13. ad Saluatorem, Ediſſere nobis parabolam iſtam. Porrò ſapientes interdum parabolicis ænigmaticiſq; vtuntur ſermonibus, quatenus veritas veletur indignis, & ſtudioſi exercitentur vtiliter. Hinc Chriſtus ad Apoſto. interrogatus, Cur in parabolis loqueris eis? reſpondit, vt audientes non
Eccle. 8 intelligãt. Vnde in Eccleſiaſtico habetur, In prouerbiis ſapientum conuerſare, ab ipſis enim diſces ſapientiam & doctrinam. *Timor domini eſt principium ſapientiæ.* Hoc idem in Pſalmo iam dictum fuit à patre Salomonis dicente, Sanctũ & terribile nomen eius, initium ſapientiæ timor domini.
Iſaiæ. 11. Quod potiſſimè verum eſt de ſapientia ſalutari infuſa, quæ
Eccle. 1. eſt donum ſpiritus ſancti, quæ ſine charitate & gratia non habetur. Itaque quum ſapientia iſta in maleuolam non introeat animam, rectè aſſeritur quòd timor Dei ſit principium eius: quoniam timor retrahit à peccatis, ſicq; ad infuſionem ſapientiæ præparat mẽtem. & iſtud de timore purè ſeruili eſt accipiendum. Nam timor filialis, imò & initialis ſimul cum charitate & ſapientia iſta habetur. Timor verò purè ſeruilis à charitate & ſapientia ſegregatur: quia non amat iuſtitiam, ſed prauitatem, quam non amore Dei, ſed ex reſpectu ſupplicij vitat. & tamen ex ea parte, qua retrahit à peccato, diſponit ad bona, & bonus eſt, quamuis nõ meritorius. Ideo ait gloſſa, Duo ſunt timores Dei, vnus ſeruilis, qui initium ſapientiæ eſt, alius amicitialis ſeu filialis, qui perfectionem ſapientiæ comitatur. Seruilis principium eſt ſapientiæ, qui poſt errata ſapere incipit, & fa-
1. *Ioan.* 4 cit timere ne puniatur, ſed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini ſanctus, permanens in ſeculum ſeculi, quem charitas non excludit, ſed auget. quo timet filius, ne vel in modico oculos amãtiſſimi patris offendat. His verbis addit gloſſa, Vterque in futuro ceſſabit. Contra quod obiici poteſt quòd & anima Chriſti fuit & eſt plena timore hoc filiali, Iſaia dicente, Replebit eũ ſpiritus domini. Atq; vt alibi legitur, Exercitus cœli cũ tremore aſſiſtit ei. Propter quod cãtatur in Canone, Tremũt poteſtates. Et reſpondendũ, quòd timor filialis ceſſat & euacuatur patria, quantum ad actum eius, qui eſt ſolicitari,
ne

ne peccando deum offendat,quia beati in gratia cõfirmati ſciunt ſe non poſſe peccare , & quantum ad hunc actum nunquam fuit in Chriſto timor filialis . Verùmtamen timor iſte manet in futuro,quantum ad actum ſuum, qui eſt reuerentialiter affici circa altiſſimum,& ex intuitu infinitę maieſtatis ipſius in paruitatem propriam reſilire.Denique ad intelligẽdum ea quæ infrà de timore copioſè introducuntur,aduertenda ſunt , quæ in tertia parte ſummæ ſuæ ſcribit dominus Altiſiodorenſis.Timor(inquit)initialis& filialis ſunt eiuſdem ſpeciei,quamuis differant accidente.Sicut enim homo albus & homo niger ſunt eiuſdem ſpeciei:tamen nullus homo albus eſt homo niger:ita timor filialis & timor initialis ſunt ſpeciei eiuſdem.tamen nullus timor initialis eſt filialis.Timor autem filialis quandoque dicitur poſſeſſiuè,vt dicatur timor filialis timor filiorum dei, & ſic non diſtinguitur timor filialis ab initiali.Quandoque autẽ dicitur timor filialis per ſimilitudinem , quo timetur deus timore illo,quo filij timent patres,quando timent ſeparari à patribus,ſolo timore vel amore , etiam ſi nulla ex hoc eis immineat pœna.Et ſic diuerſificãtur iſti timores. At verò timor initialis eſt , quo timemus deum , partim intuitu pœnæ,partim amore gloriæ : & vocatur initialis , quia eſt primo incipientium. Perfecta quoque charitas dicitur foras mittere timorem initialem,quantũ ad hoc,quòd reſpicit pœnam.His verbis addit hîc doctor , Poteſt etiam dici timor initialis,quia eſt initium ſapientiæ.Fides namque & timor propriè dicuntur ſapientiæ initia,quoniam mundat cordis palatum à culpa.De fide etenim in actibus habetur, Act.15.
Fide pacificãs corda eorum . Et de timore in Eccleſiaſtico legitur,Timor domini expellit peccatum. Timor etenim ſeruilis & fides mundant ab eſſentia culpæ:timor verò initialis à reliquiis vitiorum . quia & ſi quis ſit à peccato purgatus, adhuc manent in eo reliquiæ peccatorum , ſcilicet difficultas bene agendi,obſcuritas intelligendi , obligatio ſatisfaciendi.quas expellit timor initialis.Sicq; corde purgato per fidem atque timorem ſentit dulcedinem dei,quẽadmodum cauſa febris cum reliquiis ſuis expulſa,ſentit ſanatus dulcedinem cibi.Inſuper teſte Philoſopho,Timor parit diligentiam,& facit hominem bene conſiliatiuum,ſicq; diſponit ad ſapientiam. *Sapientiam*, per quam contempla-

mur

mur diuina, *Et doctrinam*, id eſt, moralem ſcientiam *Stulti deſpiciunt.* In ſcripturis ſtulti dicuntur omnes homines vitioſi, carnales, & imperiti, qui ſummo & inuariabili bono
Tit. 1. præferunt tranſitoria, carnalia, & caduca: in quibus regnat vitium puerilitatis, dono ſapientiæ directè contrarium. Nã ſicut pueri poma & pira præferunt auro ac gemmis: ſic iſti terrena & vana ſpiritualibus & æternis, vt ſcribit Guilielmus Pariſienſis. Hi ergo ſapientiam ſalutarem, & doctrinam ſalubrem contemnunt: quia & ſi verbis dicant ſe eas diligere, opere tamen negant: & dato quòd pro adipiſcenda informi ſapientia, ac doctrina ſcholaſtica ſtudeant ac laborent ad conſequendum commoda & honores vitæ præſentis, ſapientiam tamen formatam: & ſcientiam actualem boni approbatiuam deſpiciunt. Hoc eſt, non curant, nec apprehendere moliuntur: imò quidam eorum ſunt ita carnales & vani, quòd eas irrident, nec appetunt. Tales fuerunt ſcribæ & phariſæi, qui Chriſtum contra auaritiam prædicantem deriſerunt, dicentes, Inſanit, quid
Ioan. 10. eum auditis? Ideo proteſtatur Apoſtolus Corinthiis, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei: ſtultitia enim eſt illi. Prætereà ſapientia, ſcientia, prudentia, de quibus in his ſapientialibus libris tractatur, ſine virtutibus non habentur, nec nuda notitia efficit ſapientem: imò ſciens & nõ faciens peior atque ſtolidior eſt ignaro. Ideo omnis ſtultus veram hanc ſapientiam & doctrinam hanc practicam, cuius finis eſt bene conuerſari, contemnit. Et iuxta hunc ſenſum Seneca in epiſtola loquitur, Illud ante omnia vide, vtrum in philoſophia an in ipſa vita profeceris. Philoſophia non eſt artificium populare, nec oſtentatione paratum: non in verbis, ſed in rebus eſt: animum format & fabricat, vitam diſponit, actiones regit, agenda & omittenda demonſtrat, ſedet ad gubernacula, & per ancipitia fluctuantium dirigit curſum. *Audi fili mi* auribus cordis ac corporis *Diſciplinam*, id eſt, informationem, & correptionem *Patris tui* primò, & maximè patris cœleſtis, cui
Matt. 16. quotidie in oratione dicimus, Pater noſter qui es in cœlis, vbi per patrem tota ſuperbeatiſſima trinitas vnus deus intelligitur. Deinde etiam patri carnali, cui in his, quæ ad eius authoritatem ac præſidentiam ſpectant, eſt obediendum:
Ephe. 6. dicente Apoſtolo, Filij obedite parẽtibus carnalibus per omnia.

mnia. Spirituali quoq; patri, id eſt, prælato parere oportet, maximè autem patri æterno. Quemadmodum ad Hebræ. dicit Apoſtolus, Patres quidem carnis noſtræ habuimus eru ditores, & reuerebamur eos. Nónne multo magis obtēperabimus patri ſpirituum, & viuemus? Et rurſus, In diſciplina perſeuerate, tanquam filiis offert vobis ſe deus. *Et ne dimittas legem matris tuæ*, id eſt, militantis Eccleſiæ. Atque ad literam per matrem videtur Synagogam intellexiſſe, quæ mater tunc extitit Iudæorū, ſicut modo Eccleſia Chriſtianorum. His verbis iubentur fideles omnem hæreticam atque ſchiſmaticam prauitatem abiicere, generalium quoque conciliorum canonibus obedire, & Apoſtolicę ſedi eſſe ſubiecti, vt ſoliciti ſint ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. *Vt addatur gratia capiti tuo*, id eſt, dona ſpiritus ſancti, gratia gratum faciens, & virtutes infuſæ augeantur in mente tua. quæ in cordibus obedientium ſolent perfici, & augeri. Vel gratia conſummata, id eſt, gloria ſempiterna addatur, ac detur cordi tuo in cœlo. Nā (vt ait Apoſt. Paul.) Gratia dei vita æterna. Et item Apoſt. Ioan. De plenitudine eius, videlicet verbi æterni, omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia ex gratia oritur ac procedit gratiæ incrementum, de habitu actus, de virtute merita, & tandem pro gratia meritoriæ actionis datur gratia, id eſt, gloria beatificæ fruitionis. *Et torques collo tuo* Torques eſt circulare & aureū ornamentum colli, quod capiti cōtinuatur. Sicque per torquem poteſt contēplatio intellectus inſinuari, quæ ex deo conceditur, & in ipſum redit ac terminatur, & collum mentis pulcherrimè ornat. Porrò collum mentis eſt vis prolatiua verbi interioris. Quòd autem contemplatio iſta dei recte per torquem notetur, conſtat ex eo, quod Dion. iiij. ca. de diui. nominib. contemplationem, quæ vniformis ac ſimplex eſt, comparat motui circulari. Conſequenter docemur adulatione nō vinci nec allici, nec aliorū inſtigatiōe ad vitia trahi, nec innocētibus aduerſari, ſed prauā iugiter ſocietatem vitare. *Fili mi ſi te lactauerint*, id eſt, blādis ſermonib⁹ mulſerint *Peccatores, ne acquieſcas eis* in reb⁹ illicitis, nec eorū adulatione delecteris, aut extollaris, Vnde in Pſal. Oleū peccatoris non impinguet caput meum. Seneca quoque in ſuis Prouerbiis loquitur, Habet ſuum venenum blanda oratio. Quæ quàm nociua ſit ac repellenda, dominus pandit:

Hebr. 10.
Rom. 6.
Ioan. 1.
Iſaiæ 3.

Iſai.3. dit: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. *Si dixerint, Veni nobiſcum* mentis conſenſu, aut corporis greſſu, *Inſidiemur ſanguini*, id eſt, hominibus, ad effundendum eorum ſanguinē, quatenus bona eorū diripiamus: *Abſcondamus*, id eſt, occultè ponamus *Tendiculas*, id eſt, nocendi laqueos, *contra inſontem fruſtra*, id eſt, ad perſequendum innocentem, ac

Iob 18. iuſtū ſine rationabili cauſa. quod faciendo iniqui imitantur caput ſuum diabolum, iuxta illud beati Iob, Abſcondita eſt in terra pedica eius, & diſcipula eius circa ſemitam. *Deglutiamus eum ſicut infernus viuentem*. i. totaliter eum extingu mus, & bona ipſius deuoremus, ſicut infernus deglutiuit Dathan & Abiron viuentes. *Et integrum, quaſi deſcen-*

Num.16. *dentem in lacum*, id eſt, nihil relinquamus de eo reſiduum, ſicut de eo, qui in profundam labitur foueam, nil apparet. Vnde in Ieremia populus Iſrael loquitur de rege Babylonis, Abſorbuit me quaſi draco, repleuit temeritudine mea ventrem ſuum, poſuit in lacum vitam meam. *Omnem precioſam ſubſtantiam reperiemus*, id eſt, copiam diuitiarum acquiremus ab his, quos ita oppreſſerimus. *Implebimus domos noſtras ſpoliis* occiſorum, *Sortem mitte nobiſcum*, quis, quid, & quantum de præda accipiat. *Marſupium vnum ſit omnium noſtrum*, id eſt, omnia ſpolia ponamus in vno communi repoſitorio, vt poſteà ea inter nos diuidamus. Iſtud ad literam de latronibus, furibus, atque raptoribus generaliter poteſt intelligi, qui vitam naturæ & exteriora auferunt bo-

Iob 24. na: de quibus in Iob multa dicuntur. Atque apud Michæam dominus ait, Comedunt carnem populi mei, & pellem eorum deſuper excoriauerunt. Porrò tropologicè accipi poteſt de hæreticis & ſeductoribus cæteris, qui verè Catholicos ac deuotos conantur ſubuertere, & ſuis implicare erroribus, per argumentationes ac ſuggeſtiones peſtiferas: ſicque ſpirituales eorum diuitias, virtutes, ac merita, & innocentiæ gratiam ipſis nituntur auferre. De quibus domi-

Ioan.10. nus in euangelio ait, Quotquot venerunt, fures ſunt & latrones. Iſti ſtudent conuenticula ſua augere, & domos ſuas implere perſonis catholicorum, & animabus fidelium, quas potuerint fallere: ad quod agendum etiam ab inuiſibili-

Matt.13. bus hoſtibus inſtigantur. Allegoricè verò exponuntur

Lucæ 4. iſta de Chriſto, quem ſacerdotes, ſcribæ, ac phariſæi inno-

centem

centem ſunt perſequuti,cui varias poſuerunt inſidias : &
non ſolùm eius perſonam crudeliſſimè occiderunt,ſed me-
moriam quoque ipſius tollere tentauerunt,Iuxta illud : E- *Sapien. 3.*
radamus eum de terra viuentium, & nomen eius non me-
moretur vltrà.Non ſolùm Chriſtum,ſed & eius diſcipulos
pariformiter tractauerunt. Hortatur itaque Salomon om-
nem Synagogæ filium,ne impiiſſimis illis conſentiat.Hinc
dominus in Pſalmo ait de illis: Poſuerunt me in lacu infe- *Pſal. 87.*
riori, æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum . Et ad
Hebræos conuerſos ſcribit Apoſtolus: Rapinam bonorum
veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. *Fili mi ne ambules cum eis,*
id eſt,nec corporaliter gradiaris cum talibus ad malè agē-
dum, nec ſpiritualiter per conſenſum , aut alio modo eis
communicando in vitiis. *Prohibe pedem tuum à ſemitis eo-*
rum, vt nec corporeo progreſſu,nec aliquo inordinato af-
fectu eis aſſocieris in crimine. *Pedes enī illorū ad malū currūt.*
Quia ex malignitatis ſuæ affectu non ſolùm vadunt, ſed e-
tiam currunt ad ſcelera perpetranda: quod faciendo , cur-
runt quoque ad æterna ſupplicia . quibus tam grauiter ex-
cedendo propinquant. *Et feſtinant vt effundant ſanguinem.*
non penſantes,nec formidantes quod dominus ait : Qui- *Gene. 9.*
cunque effuderit ſanguinem humanum,effundetur ſanguis
illius.Ad imaginem quippe dei factus eſt homo . Et quod
ait iudex cœleſtis,Omnis qui acceperit gladium,gladio pe- *Matt. 26.*
ribit Propria etenim iniquitate , quam gladio malè vtens
committit.perit in anima & condemnari meretur , magiſ-
que nocet ſibi quàm alteri. Propter quod ſubditur, *Fru-*
*ſtra autem iacitur rete,*id eſt,laqueus circūuctionis praua do-
ctrina , peſtifera ſuggeſtio , perſequutionis moleſtia ina-
niter extenditur *Ante oculos pennatorum,* id eſt , coram
ſapientibus & virtuoſis hominibus, qui interioris viſionis
acumine talia machinamenta faciliter deprehendunt,eua-
dunt,& vincunt.Aduerſa quoque amore dei,ac futuræ fœ-
licitatis intuitu æquanimiter patiuntur.Quorum corda vir
tutibus ſunt alata,quibus volant in cœlum,deſiderando æ-
terna:quorum appretiatione paruipendunt tranſitoria cū-
cta,tam proſpera,quàm aduerſa , cum apoſtolo proteſtan-
tes:Id quod in præſenti eſt momētaneum & leue tribula-
tionis noſtræ , ſupra modum in ſublimitate æternum glo-
riæ pondus operatur in nobis:non contemplantibus nobis

ea quæ videntur, ſed quæ non vidētur. De quibus loquitur
Iſai.49. Iſaias: Qui ſperant in domino, mutabunt fortitudinem, aſſu
ment pennas vt aquilæ, volabunt & non deficient. Hinc e-
repti ac triumphantes grata ac hilari voce cōcinnunt: La-
queus contritus eſt, & nos liberati ſumus. *Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur,* id eſt, inſidię, quas aliis parant,
frequenter redundant in ipſos, & pro ſuis ſceleribus tēpo-
rali morte plectuntur, iuxta illud in Thren. Reddes eis vi-
cem domine, iuxta opera manuum ſuarū. *Et moliuntur fraudes,* id eſt, alios ſtudent decipere, *contra animas ſuas,* id eſt,
contra propriam animarum ſalutem, quoniam ſuis fraudu-
Matth.7. lētiis damnationem merentur æternam. Ideo ait Saluator:
Lucæ 6. Qua mēſura menſi fueritis, remetietur vobis. Vnde per Ma
Malach 1. lachiam loquitur dominus, Maledictus doloſus. Et Iſaias,
Iſai.32. Fraudulenti (inquit) vaſa peſſima ſunt. Denique tales affli-
gunt ſeipſos, & pace interna, ac vera ſecuritate ſe priuant,
quia quod aliis machinantur aut intulerunt, ſibi quoque pa
rari & inferri verentur. Sicque iniquus variis ſuſpitionib⁹,
anguſtiis, atq; terroribus intrà premitur ac mordetur, Iuxta
Iob 13. illud: Sonitus terroris ſemper in auribus impij, & quum pax
ſit, ille inſidias ſuſpicatur. Hinc Seneca in ſuis teſtatur pro-
uerbiis, Res vera eſt: qui à multis timetur, multos timet Itē
que, Nequitia ipſa pœna ſui eſt. Nam mala conſcientia nū-
quam eſt ſecura. Cyrillus quoque in libro ſuorum fatetur
Prouerbiorum: Si quēquam offenderis, pareſce ſemper hu-
iuſmodi. Nam vbi offenſæ memoria, ibi ira. Ira autem cu-
pit vindictam, vindicta parit fraudulentiam, quæ ſerpit ad
pœnam. *Sic ſemitæ omnis auari,* id eſt, excogitationes, & pra
cticæ hominum auarorum *Animas poſſidentium rapiunt,* id
eſt, ipſas animas cupidorū poſſidētiū aliena, ſiue ſuperflua,
pertrahūt ad gehennalia tormenta. Ideo ſcriptū eſt: Diues
quū dormierit, nihil ſecū auferet, apprehēdet eū quaſi aqua
inopia. Ideo Seneca aſſerit, Auarus nil rectū facit, niſi dum
moritur. Quia videlicet tūc relinquit quę iniuſtè detinuit,
debitam recipit pœnam. De his damnabilibus ſemitis cupi
dorum profert Cyrillus: Totum officium opulentiæ mun-
dialis in tribus aſſiduis vitiis, & in vno continuo tormen-
to conſiſtit, videlicet in inſatiabili cupiditate, in inquieta
rapacitate, in inceſſabili illiberalitate, & in timiditate per-
petua. Rectè ergo loquutus eſt Iſaias: Væ qui coniūgitis do

mum

mum ad domum, & agrum agro copulatis. Atque apoſtolus, 1.*Timo.6.*
Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē & laqueū
diaboli, & in deſideria multa inutilia, quæ mergunt homi-
nem in interitum & perditionem. Præterea verbum hoc
præinductum aliqui ſic exponunt: Semitæ omnis auari ani-
mas poſſidentium rapiunt, id eſt, eos qui rebus terrenis abū
dant, ſpoliare conantur. Conſequenter oſtēditur neminem
de ſuæ infidelitatis poſſe ignorantia excuſari. *Sapientia fo-
ris prædicat.* Hoc de increata ſapientia, quæ eſt Chriſtus do
minus, dei patris verbum æternum accipi poteſt, qui foris,
id eſt inter gentiles ac perfidos pdicauit. De quibus Apoſt. 1.*Corin.2.*
Quid mihi, inquit, de his qui foris ſunt iudicare? Hoc quip- 1.*Corin.5.*
pe ſaluator in primo ſuo aduentu per ſe aliqualiter adim-
pleuit in Decapoli, & Tyriis, ac Sidoniis euangelizando, vt
patet ex Euangelio. Denique ab exordio per quoſdam pa- *Matth 15.*
triarchas & prophetas annunciauit multis gentibus viam *Mar.7.*
ſalutis. Atque poſt ſuam reſurrectionē per apoſtolos, alioſ-
que diſcipulos toti mundo legem euangelicam patefecit,
quibus præcepit, Euntes in mundum vniuerſum, prædicate *Mar.10.*
euangelium omni creaturæ. Et item, Eritis mihi teſtes in o- *Actu.1.*
mni Iudæa & Galilæa, & vſque ad vltimū terræ. Prædicauit
etiā foris, id eſt. manifeſtè in populo, quemadmodum teſta-
tur, Ego palam locutus ſum mundo, ego ſemper docui in ſy *Ioan.18.*
nagoga & templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in oc-
culto loquutus ſum nihil. Hinc ſubditur, *In plateis dat vocem
ſuam:* quia in latitudinibus virorū ac gētium prædicauit per
ſuos miniſtros: quibus commiſit, Quæ auditis in aure, prædi *Mat.10.*
cate ſuper tecta. Etiam faſſus eſt, Qui facit veritatem, ve- *Ioan.3.*
nit ad lucem. Nec his obſtat, quod de Chriſto prædictum
eſt, Non clamabit, nec audietur foris vox eius: quia
per hoc non niſi irrationabilis & indecens clamor de
ipſo negatur. Vnde iubet Apoſtolus, Omnis amaritudo, & *Ephe.4.*
indignatio, & ira, & clamor tollatur à vobis. *In capite,*
id eſt, in ſuperiori parte, ſeu loco, vel principe *Turbarum
clamitat.* Prædicatores nanque ſtare ſolent in loco pri-
mo, ac eminenti. ſed & principibus populorum ſermo-
cinari dignatus eſt dominus. *In foribus portarum vr-
bis profert verba ſua, dicens.* Vrbs iſta eſt eccleſia. De
qua in pſalmo, Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. Et *Pſal. 86.*
in Apocalypſi, Vidi ciuitatem ſanctam Ieruſalem à deo *Apoc.21.*
paratam,

paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Fores portarum vrbis iſtius ſunt virtutes, quibus intratur in regnum ipſius, vel fides, atque baptiſmus, vel paſtores ac prçlati, qui alios in eccleſiã ducũt. In his foribus profert ſapiẽtia verba ſua, quibus & dixit, Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Vnde & vnus talium ſcripſit, An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Ad literam quoque ſapientes & iudices conſueue runt antiquitus reſidere in vrbium portis, ad conſulendum ac iudicandum de cauſis ſibi propoſitis, quatenus omnibus pateret ad ipſos acceſſus: & celeriter expedirentur qui acceſſiſſent. Vnde in Deuteronomio iuſſum eſt, Iudices conſtitues in portis vrbium tuarum. Et Iob, Procedebam (inquit) ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi. *Vſquequo paruuli diligitis infantiam?* Per paruulos deſignantur quandoque humiles in ſcripturis, iuxta illud Pſalmiſtæ, Teſtimonium domini fidele, ſapientiam prçſtãs paruulis. Et ibi: Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Quandoq; qui corpore parui ſunt, ſicut de Chriſto fertur in Iſaia: Paruulus natus eſt nobis. Atque in euangelio: Sumẽs Ieſus paruulũ ſtatuit eum in medio. Interdum imperfecti, iuxta illud Apoſtoli: Quum factus ſum vir, euacuaui quæ erãt paruuli. Aliquãdo qui culpæ expertes ſunt, prout hortatur: Nolite pueri effici ſenſib⁹, ſed malitia paruuli eſtote. Nonnunquam qui modicum habent de intellectu. prout Iſaias aſſerit: Puer centum annorum morietur. & ita hîc ſumuntur. Infantia quoque primò accipitur pro infantia corporali. Secundò pro ſimplicitate & innocentia, vt ibi, Sicut modo geniti infantes rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite. Tertio, pro carnalitatis mollitie, & inſolẽtia ac imperitia puerili: ſicq; accipitur hic, vt ſit ſenſus: Quã diu ô vos puſilli ac paruuli ſenſu, amatis carnalia, & puerilia mala? Tales nanque deſuper illuminari non valẽt, inducitur per Iſaiam: Quem docebit dominus ſcientiam, & quẽ intelligere faciet auditũ? ablactatos à lacte auulſas ab vbere. Vnde ſcriptũeſt: Non inuenitur ſapientia in terra ſuauiter viuentium. *Et ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia*, videlicet delectabilia, vana, illicita, *Cupiunt, & imprudentes.* Quibus deeſt diſcretio vera, ac virtus prudentiæ, *Odibunt ſcientiam*, ſalutarem, euangelicamque doctrinam, & informationem

Marginal notes: *Deut. 6.* *Iob 29.* *Pſal. 18.* *Matt. 11.* *1. Cor. 13* *1. Cor. 14.* *Iſai. 65.* *1. Petr. 2.* *Iſai. 28.* *Iob 28.*

mationem ſalubrem. Tales ſunt, qui ignorantiam craſſam
habent, qui nolũt doceri, vt ſine remorſu liberiùs peccent. 1. Cor.15.
Qui (vt ait ſcriptura) quaſi de induſtria recedunt a Deo. Iob 34.
Et iterum. Dixerunt deo, recede à nobis, ſcientiam viarum Iob 21.
tuarum nolumus. O quàm multi ſunt tales, qui veram expo
ſitionem arctæ viæ ſalutis audire exhorrent, eoſque dili-
gunt, à quibus complacentia ſuæ carnalitati vanitatiq; au-
diunt. De quibus Iſaias: Dicunt aſpicientibus, nolite aſpi- Iſa.3.
cere nobis ea quæ recta ſunt. Loquimini nobis placẽtia, vi-
dete nobis errores. Hinc Seneca in quarta ad Lucilium ſcri-
bit epiſtola: Authoritatem habemus ſenum, ſed vitia pue-
rorum, imò & infantium. *Cõuertimini ad correptionem meam*,
id eſt, verbis correptionis & caſtigationis meę obtempera-
te, & dociles ac dirigibiles vos præbete. *Proferam vobis ſpi-* Sapien 6.
ritum meum, id eſt, animi mei concœptum, ſpiritalem intelle
ctum, ſeu ſpiritum ſanctum vobis infundere ſum paratus,
dũmodo quod in vobis eſt faciatis. Alia litera habet: Pro-
feram vobis vindictam meam, id eſt, æternam damnationẽ
prænunciabo, vt vel ex timore ceſſetis peccare. Solet ete-
nim ſpiritus ꝓ indignatione, ira, ſeu vltione accipi in ſcri-
pturis, iuxta illud in Iob: Vidi iniquos domino flante peri- Iob 4.
iſſe, & ſpiritu iræ eius eſſe conſumptos. *Et oſtendã vobis ver-*
ba mea ad veſtram ſalutem ſpectantia. *Quia vocaui*, id eſt,
variis modis ad emendationem & pœnitentiam vos inui-
taui ac monui, per inſtinctum diuinum, per angelicas inſpi-
rationes, per Apoſtolos, & Prophetas, per prælatos, & præ-
dicatores, ac proximos virtuoſos *Et renuiſtis* conuerti.
Extendi manum meam beneficia largiendo, & per aduerſa
paternè caſtigando. Hoc eſt, poteſtatem meam demõſtra-
ui in vobis per proſpera & aduerſa: quatenus per proſpera
vos ad obſequium meum allicerem, & mea charitate accẽ-
derem: aut per aduerſa terrerem & illuſtrarẽ. Ita quòd ve-
xatio vobis intellectum conferet, iuxta illud: Caſtigabo te Iſai.28.
in iudicio, vt non tibi videaris innoxius. Et Oſee ait: Sepiã Oſea.2.
viam tuam ſpinis. *Et non fuit qui aſpiceret*, id eſt, mentem
ſuam ad me dirigeret, & viſitationes præfatas attenderet.
Quemadmodum in Ieremia habetur: Indurauerunt faciem Iere.30.
ſuam ſupra petram, & noluerunt reuerti. *Deſpexiſtis omne*
conſilium meum, id eſt, exhortationes quæ in diuinis fiunt
ſcripturis, & conſilia quæ dedi de vitandis occaſionibus

tranſgreſſionũ, ac de operibus ſupererogationis, Euãgelica
Actu.20. quoque cõſilia Chriſti. Vnde Paulus diſſeruit, Non ſubterfugi, quominus annunciarem vobis omne conſilium dei, *Et increpationes meas*, quibus p verba aut verbera redargui vitia veſtra, *Neglexiſtis*, non attendendo aut velociter obliuiſcẽdo. De talibus incorrigibilibus & induratis diffuſè lo-
Amos.4. quitur Dominus. Dedi, inquiens, vobis ſtuporem dentium, & indigentiam panum, & prohibui à vobis imbrẽ, & percuſſi vos vento vrente & ærugine, & non rediſtis ad me. *Ego quoque in interitu veſtro ridebo*, id eſt, per modum ridentis ac cõſolati habebo me in morte veſtra: & in veſtro particulari iudicio, ac condemnatione, exercendo in vobis cũ
Iſaiæ.1. gaudio effectum iuſtitiæ meæ, iuxta illud: Conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis *Et ſubſannabo* iuxta ſenſum prætactum, *Cùm vobis id quod timebatis aduenerit*, ſcilicet debita pœna pro culpis veſtris. Hinc
Ezech.4. Dominus conteſtatur: Complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam, & conſolabor. Hoc iam
Pſal.2. ante Salomonem pater eius dixit in Pſalmo: Qui habitat in cœlis irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos, Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. *Quum irruerit repentina calamitas*, id eſt, improuiſum periculum ac tormentum: *Et interitus quaſi tempeſtas ingruerit*, iux-
Pſal.72. ta illud in Pſalmo: Quomodo facti ſunt in deſolationem: ſubitò defecerunt: perierunt propter iniquitatem ſuam. *Quando venerit ſuper vos tribulatio & anguſtia* cordis & corporis, quod præcipuẽ fit in morte, quę miris & ineffabilibus modis moleſtat, premit, ac tribulat moriẽtem. Poteſt quoque iſtud referri ad horam extremi ac generalis iudicij. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiam*. Multi enim in tempore mortis veniam petunt, nec obtinent: cõfitentur, nec exaudiuntur: quia ſolo ſeruili timore hæc faciunt, non zelo iuſtitiæ. Poſt mortem quoquẽ in particulari aut generali iudicio non patet precũ aut veniæ locus, quãdo ſtatus viæ & tempus merendi ſumpſerint finẽ. Hinc de Antiocho fer-
1.Mac,9. tur, quòd orabat ſceleſtus dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſequuturus. Atque de Eſau Apoſtolus ait: Non inuenit pœnitentiæ locum, quanquã cum lachrymis inqui-
Iſaiæ.1. ſiſſet. Vnde apud Iſaiam Dominus loquitur, Quum extẽderitis manus veſtras, auertam oculos meos: & quũ multiplicaueritis

caueritis orationes,non exaudiam. *Mane conſurgent*, id eſt, acerbitate pœnarum inducti feſtinabunt me inuocare, non amore virtutis. Vel mane conſurgent.i. in die nouiſſimo, quando reſurgēt alij in vitā, alij in opprobrium ſempiternum. *Et non inuenient me* ſibi propitium,id eſt,miſericordiā ſaluātem non impetrabunt:iuxta illud, Oppoſuiſti nubem tibi,ne tranſeat oratio: *Eo quòd exoſam habuerint diſciplinam*, id eſt,charitatiuam increpationem,iuſtámq; correctionem. *Et timorem domini* initialē aut filialem *Non ſuſceperint*,imò nec ſeruilem. *Nec acquieuerint conſilio meo.* ſicut expoſitū eſt, *Et detraxerint vniuerſæ correptioni meæ*, ſentiēdo peruerſè de iudiciis meis,aut corripientibus indignando ac obloquēdo, vt ſcriptum eſt:Odio habuerunt in porta corripientem. De talibus Dominus ait per Zachariam,Noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulas recedentes, & cor ſuum poſuerunt vt adamantem,ne audirent legem.De tam peruerſis hominibus cōqueritur deus in Numeris:Vſquequo detrahet mihi populus iſte? *Comedent igitur fructus viæ ſuæ*, id eſt,iuſta retributione ſuæ peruerſitatis implebuntur, & quaſi reficientur vt cibo:quemadmodum ait Pſalmiſta,Sicut oues in inferno poſiti ſunt,mors depaſcet eos. *Suiſque conſiliis ſaturabuntur*, id eſt,effectu ac premiatione miſerrima & pœnoſa ſuorum peruerſorum replebuntur conſiliorum. *Auerſio paruulorum* ſenſu,de quibus iam dictū eſt:Vſquequo paruuli diligitis infantiam? *Interficiet eos*, Tales etenim à deo auerſi ſunt corde,præponendo charitati ipſius affectionem ad tranſitoria atque carnalia. Et hæc ipſa auerſio occidit eorum animas ſpirituali interitu: imò eſt mors culpæ, & mortale peccatum, quo ſpiritualiter coram deo ſunt mortui.De qua morte ait Saluator: Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.Et in Apoc.Nomen habes ꝙ viuas,ſed mortuus es.Hæc quoque auerſio poſt hanc vitā occidet eos morte damnationis ęternæ,ſecundum illud,Pars illorum erit in ſtagno ardente igni & ſulphure,quod eſt mors ſecunda. *Et proſperitas ſtultorum perdet illos*, id eſt,terrena proſperatio impiorum,qua in pręſenti ſeculo cōſequuntur diuitias, delitias,&honores,erit cauſa ſiue occaſio perditionis eorū perpetuæ in futuro:quoniam abutuntur beneficiis dei, & extollūtur ex proſperitate pręſenti.De quibus ait Pſalmographus, Velut ſomniū ſurgentium domine in ciuitate tua

Thre. 3. Amos 5. Zacha. 7. Num. 4. Pſal. 49. Matt. 8. Lucæ 9. Apoc. 3. Apoc. 21. Pſal. 71.

Iob.12. imaginem ipſorum ad nihilum rediges. De quibus Iob: Impij ſubleuati ſunt, confortatique diuitiis, & non eſt virga dei ſuper eos. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Inſuper poteſt & ita exponi: Auerſio paruulorũ interficiet eos, ſcilicet impios, de quibus prædictum eſt, qui ex auerſione paruulorum & proſperitate ſtultorum, qui in vita hac videntur impunè peccare, imò peccando etiam proſperari, ſcandalizantur, & ſumunt peccandi occaſionem atq; audaciam, deſerentes viã iuſtitiæ: quos

Pſal.30. cõtra ait Propheta: Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatẽ: Quoniã tanquã fœnum velo

Iob 5. citer areſcent. In Iob quoque ait vir iſtud perpendens: Ego vidi impium firma radice, & maledixi pulchritudini eius.

Pſal.14. Et de viro iuſto fertur in Pſalmo: Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. Sapientes nanque & iuſti, intuentes impiorum proſperitatem, pro nihilo reputant eos vt tales, & compatiuntur eiſdem: certi hoc periculoſiſſimũ eſſe, peccare, & nihilominus proſperari, nec in præſenti ſeculo caſtigari. *Qui autem me audierit* auribus mentis, id eſt, obtemperauerit iuſſionibus meis, *Abſque terrore quieſcet*, id eſt, pacem pectoris poſſidebit, & conſtans & ſecurus erit ĩdeo, omni inordinata excluſa formidine: nec turbabitur, ſed gloriabitur in aduerſis, & demum poſt vitam hanc pace ęternitatis fœliciter erit plenus. *Et abundantia perfruetur:*

Pſal.26. quia nunc in bonis gratiæ, deinde in bonis gloriæ abunda-

Iſai.4. bit, & poſſidebit bona Domini in regione viuorũ: quę nec

1.Cor.2. oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcende-

Proue.38. runt. *Malorum terrore ſublato* ita quòd mala vltrà nõ formidabit. Nempe in vita præſenti erit paratus ad mala pœnæ propter deum, & ſuam ſalutem æquanimiter toleranda, ſicut & infrà habetur: Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit. In patria autem, nec mala pœnę, nec mala cul-

Iſai.31. pæ poſſunt accidere. Hinc in Iſaia dicitur: Erit opus iuſtitiæ pax, & ſecuritas vſque in ſempiternum: & ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulẽta. Poſtremò quicquid hîc dictum eſt de iuſto & impiis, referri poteſt ad Chriſtũ & Iudæos perſequutores ipſius diſcipulorumque eius: quibus impij perfidique Iudæi inaniter poſuerunt inſidias, rete, atque decipulas. Imò hoc faciendo ſibimetipſis mercati ſunt finalem

iſtam

Iſtam captiuitatem, & condemnationem æternam, quos Chriſtus & eius Apoſtoli multipliciter docuerunt, piè corripuerunt, & de æterna eorum calamitate præmonuerunt: extenderunt etiam manus ſuas ad ipſos, faciendo multa & præclara miracula. Imò & in cruce extendit Saluator manus pro eis, ſicut per Iſaiam teſtatur, Tota die extendi manum meam ad populum non credentem. Ipſi verò paruuli ſenſu, dilexerunt infantiam, id eſt, rudimenta & ſuperficiem legis, quæ fuit pædagogus noſter in Chriſto: ſibique noxia cupierunt, ſcilicet perpetuam ceremonialium obſeruantiam præceptorum, & oderunt ſummam euangelicę legis ſcientiam. Ideo Chriſtus tandem fecit Apoſtolos ab eis induratis recedere, ac gentibus prædicare. Et in eorum riſit interitu, eoſq; ex zelo iuſtitiæ ſubſannauit, ac hoſtibus tradidit: ſicut per Iſaiam dominus prædixerat, Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Quumque irruiſſet ſuper eos repentina obſidio à Romanis, vaſtitasque grauiſſima, fames, peſtis, vēditio, interfectio milium plurimorum, reliquit eos omnino: nec eorum ſacrificia, orationes, fletus, ac gemitus exaudiuit altiſſimus, eo quòd exoſam habuerūt Chriſti diſciplinam ac legem: tuncque perfidiarum & impietatum ſuarum, ac prauiſſimorum conſiliorum fructus & demerita inuenerunt ac perceperunt. De hac expoſitione tranſeo, quia facillimū eſt literam applicare ad eā. Nos itaque Chriſtum in omnibus audiamus, quatenus omni noſtra affectione & intentione ſimplificatis ac fixis in deo, omnique noſtra occupatione ſecundum diuinam legem directa, atque in deum frequenter relata, quieſcamus in creatore abſque omni vitioſo & infructuoſo timore: ac per hoc in diuinorum opulentia chariſmatum proficiamus & abundemus aſſiduè.

Iſai. 65. *1. Cor. 4.* *Actu. 13.* *Actu. 16.* *Iſa. 93.* *Amos. 3.*

Expoſitio capituli ſecundi: *Fili mi ſi ſuſceperis ſermones meos.* ART. II.

Dicunt nonnulli, quòd poſtquàm Salomon præcedenti capitulo docuit vitare auaritiam, hîc nunc docet vitare idololatriam: quod non videtur idoneè dictum: quia nec in iſto capitulo videtur ad literam de idololatria mentio fieri (vt patebit) nec in præcedenti capitulo ſolùm aut principaliter contra auaritiam eſt tractatum. Sed oſtenſum ibi quid ad ſapientem intelligentemque pertineat. Deinde fit

ibi monitio, ne quis peccatorum blanditiis ſeducatur ad committendum homicidium aut rapinam: & qualiter trãſgreſſores plus noceant ſibi ipſis quàm aliis. Deinceps introducitur ibi, qualiter ſumma & increata ſapientia increpet & præmoneat inſipientes atque iniuſtos, & quàm fructuoſum ſit deo in omnibus obedire. His igitur ibi peractis, hîc rurſus hortatur ad ſapientiam amplectendam, & quanto affectu ſit exquirenda, quanta etiam bona homo ex eius acquiſitione ac poſſeſſione conſequatur. Quum etenim nemo ſit ſapientiæ eius capax, niſi purgatus à vitiis, rectè in præcedenti capitulo ad cordis expurgationem hortatus eſt, & admonitionem de ſapientia obtinenda ibi incboatam hoc loco proſequitur, *Fili mi, ſi ſuſceperis ſermones meos*, diligenter eos audiendo, conſiderando, ac recolendo, *Et mandata mea abſcõderis penes te*, id eſt, in fundo cordis tui ſolicitè repoſueris, ne per obliuionem aut negligentiam violes ea:
Pſal 118. iuxta quem ſenſum ait Propheta, In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. E contra de quibuſdam ait
Matth. 13. in Euãgelio Dominus, Quòd quum receperint ſemen verbi cœleſtis, volucres cœli, id eſt, aereæ poteſtates deuorant illud, id eſt, infructuoſum efficiunt. Verùmtamẽ nõ ſic abſcondenda ſunt mandata ac verba dei in corde, vt publicè nõ impleantur, & aliis communicentur, quum dicat Salua. Luceat lux veſtra coram hominibus. Princeps quoque Apoſtolorum, Vnuſquiſque (inquit) ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrãtes. Et item Ioan. in Apocalyp. Qui audit, dicat, veni: hoc eſt, qui mãdata dei audierit, proximum ſuum inuitet ad eadem peragenda. *Vt audiat ſapientiam*, i. ſapiẽtialia verba ac ſpiritualia, *Auris tua* corporalis, puta auditus & intellectus. *Inclina cor tuum* .i. intellectum tuum cum humilitate ac diligentia applica *Ad cognoſcendam prudentiam*, id eſt, ſapientiam, ſumendo prudentiæ nomen extenſè. Vel ad cognoſcendam prudentiã, quæ eſt virtus moralis, ac cardinalis, rectaque ratio agibilium, id eſt, virtus & habitus, per quem homo cognoſcit, quid agere, quid omittere debeat, in rebus quæ ei occurrũt, ꝓut Ethicorum. vi. habetur: Itaque (ait) inclina cor tuum ad cognoſcendum prudentiam, quia non ſufficit cognitio diuinorum, ſed humanorum quoque actuum, & negotiorum notitia vera ac diſcreta requiritur: & ne quis ex diuino-

rum

rum agnitione ſe erigens, aſpernetur etiam inferiora addiſcere. Denique ad acquirendum tam ſapientiam quàm prudentiam, cum humilitate & diligentia oportet accedere. Nam ſicut in vallibus colliguntur aquarum fluenta: ita cordibus humilium ſuperna chariſmata, aqua ſapientiæ, virtus prudentiæ, lumen ſcientiæ. Atque & in Eccle. ſcriptum eſt, Auris bona audiet cum omni concupiſcentia ſapientiam. Hinc conſequenter oſtenditur quàm inſtanter ac feruidè ſapientia ſit quærenda: *Si enim ſapientiam inuocaueris*. i. orando vocaueris eã in te, & increatam ſapiẽtia ſuppliciter fueris deprecatus, vt animam tuam radio ſapientiæ ſalutaris perfundat ac impleat: & pro infuſione & incremento, ac conſeruatione ſapientiæ rogaueris dominum inceſſanter, *Et inclinaueris cor tuum prudentiæ, ſi quæſieris eam quaſi pecuniam*, id eſt, tam indefinenter & inſatiabiliter, tã laborioſè ac feruidè, ſicut cupidus quærit argentum & aurum: de quibus quãto plus obtinet, tanto plus cupit ac quærit diligentiuſque cuſtodit hæc acquiſita: *Et ſicut theſauros effoderis illam*, id eſt, ex fonte ſapientiæ ſtudueris eam haurire tali inſtantia & ardore, ſicut theſaurum in terra abſcõditum nititur inuenire terram effodiẽdo. Circa hoc ait gloſa, Qui theſauros effodit, terram reiicit, & foueã facit profundam, ſedulò inſiſtens, donec quod quærit inueniat: ſic qui theſauros ſapientiæ deſiderat inuenire, omne pondus terrenũ à ſe reiiciat, & foueam humilitatis faciat in ſe, nec quieſcat, donec inueniat. Deniq; huic ſimile eſt quod Seneca in ſuis ait Prouer. Vt auri aliquid extrahamus, terrã euertimus: vt ſummum bonum occupemus, & vt ſapientiam reperiamus, pectus ſcrutari piget? *Tunc intelliges timorem domini*, id eſt, verè experimentaliterq; cognoſces, atq; in te inuenies filialem dei timorem. Quanto nanq; inteniiùs ſtudueris deſuper illuſtrari, & dono ſapientiæ perfici: tanto ampliùs formidabis ſummi dei patris aſpectum offendere, & coram eo intimoratè te gerere, ipſaq; infuſa ſapientia te docebit iſtum timorem caſtum & ſanctum, oſtendendo tibi quã infinitè incõparabiliter deus altiſſim⁹ ſit ſyncerè timẽdus, honorãdus, ac diligẽdus. ſicq; ingeret tibi ſapiẽtialẽ pudorẽ, vt vbiq; erubeſcas corã diuini vultus pſentia inhoneſtè, negligẽter, aut turpiter te habere. Ad qd etiã Seneca admonẽs ait, Nõ aliter te habeas in ſecreto, aliter in publico.

Eccleſi. 13.

1. Ioan. 3.

Matth. 9. *Et ſcientiam dei inuenies*, id eſt, ſapientiam eiuſque profectũ
Pſal. 33. & perfectioné obtinebis à dño. De quo Pſ. Accedite ad eũ,
& illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. De
Oſeæ. 6. qua ſciétia Dominus in Oſeæ: Scientiã dei volo pl⁹ quã holocauſta. Apoſto. quoque Philip. Exiſtimo (inquit) omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Per hanc demum infuſam ſeu acquiſitã dei ſcientiam aliqualiter inuenimus, cognoſcimus, & con-
Iſai 12. templamur increatam dei ſcientiam. De qua in libro de mirabili ſcientia dei ſublimiter tractat Alber. Mag. *Quia dominus dat ſapientiam* his, qui modo prætacto eam exquirunt. Sapientia autem, quæ eſt donum ſpiritus ſancti, à ſolo deo immediatè datur, & per creationem infunditur: ſapientia verò, quę eſt donum gratiæ gratis datæ, & ſapiẽtia naturalis quandoque etiam infunduntur immediatè à deo, quandoque dantur à deo mediatè, videlicet per ſtudium & laborem, per informationem angelicam vel humanam. Nam omne bonum à deo eſt, procedit, confertur. *Et ex ore eius prudentia*, de qua dictum eſt, *Et ſcientia deriuantur ac profluunt*: ſiue ſcientia accipiatur pro dono gratiæ gratis datæ, de qua Paul. Alij (inquit) datur ſermo ſapientiæ, a'ij ſermo ſcientiæ: ſiue vt eſt vnus de quinque habitibus intellectualibus, puta habitus naturalis, & acquiſitus, qui tamen poteſt à deo ſupernaturaliter dari, de qua in Ethicis dicitur. Eſtque notitia eorum, quæ aliter nequeunt ſe habere, videlicet recta ratio ſpeculandorum. Porrò os dei eſt increata ſapientia, & ęternus intellectus ipſius, quo intra ſe profert verbum æternum. Quandoque tamen os domini appellãtur ſcripturæ ſanctæ ſeu ipſæ prophetiæ, quoniam ex ſcripturis datur nobis inſtructio, atque reſponſio.
Iob 33. Vnde ſcriptũ eſt. Semel loquitur deus, & ſecundo idipſum non repetit. Per prophetas quoque & ſanctos ſuos reſpon-
Iſai. 30. det quærentibus, propter quod ipſe per Prophetam ait, Vę filij deſertores, vt faceretis conſilium, & non ex me, & os
Ieremi. 5. meum non interrogaſtis. Hinc alibi proteſtatur, Si ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris. Poſtulanda eſt ergo ſemper diuina directio, & ſapientia deſuper eſt quærenda, quæ nihilominus ex ore doctorum, & libris (quantum fieri poteſt) eſt accipienda. Ideo ſcriptum eſt, Si quis
Iaco. 1. veſtrum indiget ſapientia poſtulet à deo, qui dat omnibus affluenter

affluenter, & non improperat: & dabitur ei. *Cuſtodiet* dominus *Rectorum ſalutem*, id eſt, iuſtos in eorum ſalute conſeruabit. Habetur enim in hac vita ſalus ſeu beatitudo in quadam inchoatione, prælibatione, merito, & ſpe. Vnde in Matth. ponuntur octo beatitudines, quæ ſunt virtutum excellentium actiones, & merita, per quæ peruenitur ad ſalutem regni cœleſtis completam. Nam dicitur ibi, Beati pauperes ſpiritu &c. Dum ergo omnipotens iuſtos conſeruat in actibus virtuoſis, cuſtodit rectorum ſalutem. Nempe à deo eſt inceptio, continuatio, & conſummatio, proſequutio, & cuſtoditio omnis boni. Aliqui tamen recti interdũ ex propria negligẽtia dilabuntur in culpã, fiuntq; miſeri calamitate peccati, de qua in Apo. dicit, Neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, pauper, cæcus, & nudus? *Et proteget gradientes ſimpliciter*, id eſt, eos qui in columbina ſimplicitate ſeruiunt ei, excluſa omni duplicitate, ſimulatione, hypocriſi. Tales etenim præcipuè placent deo, qui eſt ſimpliciſſimus in natura, vniformis, inuariabilis, & vnicus in operatione, vt in fine tangitur ſeptimi Ethicorum. Hinc Iob vir ſimplex, & rectus placuit valde deo. Ideo Chriſtus, Eſtote (inquit) ſimplices ſicut columbæ. Et etiam fatetur Dauid, Scio domine quòd ſimplicitatem diligas. Simplices ergo, quorum intentio eſt recta, & cor ſyncerum coram altiſſimo, ita quòd ei ſoli, & aliis non niſi in ipſo cupiunt complacere, proteguntur à creatore, ne tentationibus ſeducantur, aut aduerſitatibus opprimantur. Sine hac ſimplicitate nullus eſt iuſtus: nec rectus eſt, qui hác ſimplicitate caret. Ideo teſte gloſſa, ſimplicitas & rectitudo inſeparabiliter ſunt connexæ. Propter quod aſſerit Beda, Simplicitas ſine rectitudine eſt diſſoluta, laxa, & ſtulta. Rectitudo verò ſine ſimplicitate dura eſt & auſtera. Eſt autem & alia ſimplicitas aſinina, quæ per excluſionem prudentię ſic vocatur, & diſplicet deo. *Seruans ſemitam iuſtitiæ*, id eſt, in eſſe conſeruans opera iuſta, *Et vias*, id eſt, actiones, ac merita perfectorum *Sanctorum cuſtodiens*, ne à regia via diſcedant. Poſſunt quoque per ſemitam cõſilia deſignari, per viam mandata, quæ omnia dominus tunc cuſtodit, dum homini gratiam perſeuerantiæ ac circunſpectionis tribuit, per quam deo auxiliãte cuſtodit ſeipſum in actibus bonis. *Tunc intelliges iuſtitiam*, id eſt, quid ſit virtus iuſtitiæ ſcies, non

Matth. 5. *Apoca. 3.* *Iob 1.* *Matth. 10* *Pſal. 118.*

non nuda & informi notitia, ſed cognitione formata: ita quòd iuſtus eris, & per connaturalitatem guſtumque mentis bene de ipſa iuſtitia iudicabis, penſando & adimplendo, quod ſpectat ad eam: quemadmodum habens non ſolũ notitiam Ethicæ, ſed etiam ipſas virtutes morales, multo melius iudicat de virtutibus illis, quàm qui ſolam nudam ſcholaſticamque notitiam habet de ipſis. Simili modo intelliges & iudicium diſcretionis, quod eſt actus prudentię, quo inter bonum & malum diſcernitur. *Et*, item, *Iudicium*, id eſt, prelationem iuſtæ ſententiæ, quod eſt actus iuſtitię, ſpectans ad iudicem, cuius eſt iuſtam in cauſa proferre determinationem. *Et æquitatem*, id eſt, iuſtitiam contemperatam clementiæ ex vera diſcretione. *Et omnem ſemitam bonam*, id eſt, virtuoſam actionem, quæ ad vltimum finem rectè deducit. *Si intrauerit ſapientia cor tuum*, ita quòd intellectum tuum inhabitet ac informet. *Et ſcientia*, quæ eſt
Iſai. 2. donum vnum de ſeptẽ donis ſpiritus ſancti, *Animæ tuæ placuerit*, efficaciter per effectum, ita quòd non quieueris niſi iſtam ſcientiam poſſederis: *Conſilium cuſtodiet te*, quia ſapientia & ſcientia inſtruent te ad conſulẽdum tibi ipſi, qualiter debeas te habere, & pericula præcauere. Facient quoque te docilem atque beneuolum ad obtemperandum ſanis aliorum conſilijs. Hæc etenim dona ſpiritus ſancti inſtigant hominem, vt nequaquam conſtituat ſibi finem in rebus creatis ac caducis, ſed in deo dũtaxat. Hinc & Seneca in ſuis Prouer. Oratorem (inquit) te putes, ſi tibi ipſi quod oportet perſuaſeris. Cyrillus quoq; in prouerbiorum ſuorum aſſerit libro, Prudẽtia non calliditate, ſed conſilio vero tuetur prudentem. *Et prudentia ſeruabit te*, id eſt, à periculis præſeruabit. Ideo ſubditur. *Vt eruaris à via mala*, id eſt, actione iniqua, quæ ad perditionem deducit, & virtuti contrariatur, quã prudentia facit cognoſci ac euitari, *Et ab homine, qui peruerſa loquitur*, id eſt, ſeductoribus & mendoſis, *Qui derelinquunt iter rectum*, id eſt, viam iuſtitiæ, legem
Matt. 7. diuinã, præceptũ dei. *Et ambulant per vias tenebroſas*, i. per habitus vitioſos, per conſuetudines prauas, per hæreſes, & errores. *Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis*, peccant enim ex habitu vitioſo. Habitus autẽ eſt quaſi altera natura, & facit hominẽ delectari in his, ad quæ inclinat. Tales quoque apprehendunt mala ac peſsima ſub

ratione

ratione apparenti bonorum ac optimorum. Ideo delectátur in malis ac peſſimis, quemadmodum virtuoſi in bonis & optimis. Tales etiam ſunt adeò excæcati, quòd non aduertunt ſua pericula, peccantq́ue ſine remorſu ac freno, imò de vitiis ſuis ſe iactát. De quibus dicitur in Iſaia. Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt. Hinc demũ in epiſtola Ioãnes aſſerit, Qui odit fratrẽ ſuũ, in tenebris eſt, & ĩ tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quoniã tenebrę obcæcauerũt oculos eius. Deniq; ait Philoſoph[9], Qualis vnuſquiſq; eſt, talis ſibi finis videtur. Ideo vitioſi in rebus fœdis, & voluptuoſis, vanis, ac peſſimis cõſtituunt ſibi finem, & delectantur in talibus. Atque vt rurſus docet Ariſtoteles, ſignum habitus eſt delectatio coniuncta operationi ex habitu procedenti. Qui ergo in peccatis eſt habituatus, delectatur quum malè egerit, & exultat in peſſimis. Propterea Seneca proteſtatur grauiſſimum eſſe imperium conſuetudinis, quia videlicet ſic ſubiicit hominem ſibi, vt ſibi non rationi obediat. *Quorum viæ peruerſæ ſunt*, quia actiones eorum ſunt ſaluti contrariæ. *Et infames*, id eſt, mali ſunt *Egreſſus*, id eſt, proceſſus conuerſationis *Eorum*. Nam publicè peccant, & alios ſcandalizant, idcirco à ſapientibus contemnũtur vt tales, ac meritò diffamantur. *Vt eruaris à muliere aliena, & ab extranea*, id eſt, adultera ac fornicaria, *Quæ mollit ſermones ſuos*, id eſt, verba blanda, procacia, libidinoſaque profert, vt alliciat ad peccandum. *Et relinquit ducem pubertatis ſuæ*, id eſt, priorem maritum, quem ſumpſerat, ductoremq́ue habuit in adoleſcentia ſua, dum annos habuit pubertatis. *Et pacti dei ſui oblita eſt*, id eſt, legis diuinæ ac præcepti, quo adulterium & fornicatio prohibentur. Vel etiam violat pactum, quod tempore connubij iniit cum marito, cui fidelitatem promiſit, quod & deus ab initio ordinauit, dicendo per Adam, Relinquet homo patrẽ ſuũ & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Vnde & per Prophetam dicitur: Hæc particeps tua, & vxor fœderis tui. *Inclinata eſt enim ad mortem domus eius*, id eſt, cor in quo per prauitatis ſuæ conſenſum moratur, vel caro in qua turpiter delectatur, ſeu conuerſatio praua qua regitur, vel domus, id eſt, domeſtici eius, qui ei in peccatis communicant, qui ad mortem culpæ inclinant te, & ſecundum

Exod. 10.
Gene. 2.
Malach. 2.

dum legem Moyſi corporali morti adiiciebantur ac la-
pidabantur. *& ad inferos ſemitæ ipſius*, id eſt, actiones
Leui. 20. nephariæ appropinquant inferno, & illuc ducunt. *Omnes*
qui ingrediuntur ad eam, adulterando cum ipſa, *Non reuer-*
tentur ad deum per pœnitentiam veram, quoniam tales
vel rarò aut nunquam veraciter pœnitent. Vel tam pauci
ex eis conuertuntur, quòd comparatione non redeũtium
quaſi nulli videntur. *Nec apprehendant ſemitas vitæ*, id eſt,
actus virtutum, ſeu habitum gratiæ, quæ eſt vita animæ.
Hinc ſecundum Philoſophum, Qui peccant ex habitu vi-
tioſo, ſunt incurabiles: quia difficulter valde curãtur: quã-
Lucæ 1. uis ab omnipotenti animarum medico queant curari, apud
quem non eſt impoſſibile, imò neque difficile omne ver-
bum. Porrò quod ſequitur, *Vt ambules in via bona*, id eſt,
conuerſatione iuſta tendas ad gloriam. *Et calles*, id eſt,
præcepta, documenta, exempla iuſtorum *Cuſtodias:* refer-
Iere. 3. 8. tur ad illud, quod dictum eſt, Conſilium cuſtodiet te, & cæ.
Quidam per mulierem alienam atque extraneam ad lite-
ram intelligunt idololatriam, quæ alienat à deo. Sed expo-
Gen. 1. 2. 4 ſitio iſta ſpiritualis potiùs eſſe cenſetur. Quanuis enim ido
lolatria in ſcripturis fornicatio, & adulterium aliquando
appelletur, non tamen ad literam ſolet mulier aliena aut
extranea nuncupari, nec idololatriæ competit relinquere
ducem pubertatis ſuæ, id eſt, deum, vt ipſi exponunt, quo-
niam deus nunquam fuit ſponſus aut dux idololatriæ. Spi-
ritualiter verò poteſt per mulierem hanc congregatio hę-
reticorum intelligi, quæ mollit verba eloquentiæ ſuæ, &
vana promittit, atque carnalia pollicetur, ad quam qui in-
Titum. 3. troierit, vix redibit: quum dicat Apoſtolus, Hæreticum ho-
1 Corin. 5. minem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciẽs
Pſal. 26. quia ſubuerſus eſt. *Qui enim recti ſunt* corde, videlicet iu-
ſti, quorum corda ſunt linealiter ac directè ad deum erecta,
& viciorum obliquitatem deuitant, *Habitabunt in terra*,
quoniam nũc iam per gratiã, fidem, & charitat requieſcũt
in militanti eccleſia, quæ peregrinatur in terra, deinde per
gloriam & beatificam fruitionem æternaliter commora-
buntur in eccleſia triumphanti, in terra & regione viuo-
rum ac beatorum. Nunc quoque in terra ſui corporis habi-
1. Corin. 9. tant bene, quia illud habent rationi ſubiectum, atq; in ſpi-
Matth. 5. ritus ſeruitutẽ redactum: iuxta quem ſenſum ait Salua. Bea-
ti

ti mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Ad literá quoque populus Iſrael, quando deo fideliter deſeruiuit, habitauit in terra promiſſionis: ſed quando in idololatriam corruit, expellebatur de ea, vel in ſeruitutem redigebatur in ea: quod erat quaſi ea priuari. *Et ſimplices* columbina ſimplicitate, *Permanebunt in ea*: ſicut de rectis iam dictum eſt, *Impij verò de terra perdentur,* quia deſinunt eſſe membra *Iere.30.* Chriſti filijque eccleſiæ per inobedientiam, & incorporantur diabolo, atque de terra huius exilij ad inferos pertrahuntur: & interdum propter ſua interficiuntur facinora, terraq; hæreditatis cœleſtis priuantur. *Et qui iniquè agunt, auferentur ex ea.* ſicut de impiis expoſitum eſt. Itaque ex illo docemur capitulo, quàm feruéter & indeſinéter debeamus quærere, deſiderare, amplecti, & cuſtodire increatá ſapientiam dei patris, vnigenitum dei, & dona ipſius. Nemo enim (vt ait Ambroſius) cum deſidia quærit Chriſtum & pretioſiſſima dei dona cum affectu condigno ſunt exquirenda ac poſtulanda: imò cum tempore & negligentia pro eis rogare, eſt datorem illum altiſſimum in ſuis donis tam charis inhonorare, ac paruipendere munera eius. Ipſe certè in ſuo obſequio reſpuit indeuotum, euomit tepidum, negligentem frigidumque abhorret, ſicut de hoc Euſebius Emiſſenus pulchrè in ſuis loquitur Homiliis: Et vtique ſi perpendamus, quàm infatigabiliter multi Philoſophi pro naturali ſapientia laborauerunt, quàm laborioſè quoque & inceſſanter multi mercatores, & alij pro terrena opulentia enituntur, meritò intra nos de noſtra cõfunderemur ignauia: quia pro ſpiritualibus, ſupernaturalibus, ac præſtantiſſimis dei donis, pro ſapientia infuſa, ꝓ ſalute æterna adipiſcédis tam modicè laboramus, tam frigidè deprecamur, tam parum accendimur.

Expoſitio Cap. III. *Fili mi ne obliuiſcaris legis meæ.*

ART. III.

AD diuerſas virtutes actioneſque virtuoſas in iſto admonemur capitulo: & ne acedioſi ſimus ad obtemperandum, adiiciuntur fructus precioſi, & præmia glorioſa.

Fili mi ne obliuiſcaris legis meæ, id eſt, legis diuinæ. Denique minus dicit & maius prætendit: quia non ſolùm debemus legis diuinæ non obliuiſci, ſed & iugiter recordari, imò & opere adimplere. Quemadmodum habetur in Pſal. de homine *Pſal.1.*

mine iuſto, In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Dupliciter quoque dicitur homo obliuiſci legis dei: primò, eam obliuioni omnino tradendo, ſecundò, eam non adimplendo in factis: ſicque multi obliuiſcuntur eius, qui tamen docent aut prædicant eam. Inſuper multiplex eſt lex dei, quam recordari ac adimplere debemus. Eſt etenim lex diuina, lex naturalis, lex poſitiua. Et lex diuina in legẽ Moſaicam Euangelicamq́; diuiditur. Similiter lex poſitiua in Ius Canonicum & Ius Ciuile. Lex autem ſeu Ius naturale variam habet diuiſionem, prout de
Oſeæ. 8. iſta materia in prima parte Decreti ex verbis Iſidori ac aliorum diffuſè tractatur. Hinc Dominus ait, Scribã eis multiplices leges meas, quæ quaſi alienæ computatæ ſunt. Vnde & in Iob dicitur, Vtinam deus oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ ſuæ & intelligeres. multiplex eſt lex eius. Eſt etiam lex æterna & increata, quæ eſt exemplar, fons, cauſa, & regula omnis legis creatæ & rectæ. *Et præcepta mea cor tuum cuſtodiat* tenaci memoria, & executione idonea. & quę opere adimplere non vales, deuota voluntate adimple, ac citius quàm poteris adimplere propone: ſicut de bonis fertur in Pſalmo: Memores ſunt mandatorum ipſius ad facien
Pſal. 103. dum ea. Conſequenter pollicitatione mercedis ad iſtud inducit: *Longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.* id eſt, pro obſeruantia præceptorum conſequeris hæc bona pro præmio. quod primò intelligi poteſt de longa, proſpera, atque pacifica vita in ſeculo iſto, quæ in veteri lege promittebatur ſæpiſſimè obſeruatoribus legis Moſaicę. Verùmtamen bona illa terrena ac tranſitoria non erant principale aut ſufficiens præmium obedientiæ deo exhibitæ ex charitate in actibus virtuoſis, qui ſunt ſpiritualia bona. Multi quoque prophetæ, & ſancti, ac iuſti fuerunt in veteri teſtamento, qui præfata bona conſequuti nõ ſunt in hac vita: Imò aduerſa multa, & mortem pro lege ac iuſtitia ſunt perpeſſi, ſicut in libro Machabæorum oſtendi-
Ezec. 21. tur. Et per Ezechielem Dominus ad Ieruſalem dixit, Occidam in te iuſtum, & impium. Ideo per longitudinem dierum æterna duratio fœlicitatis in cœlo, & per annos vitæ diuturnitas gloriæ, & per pacem pax æternitatis, omnem
Pſalm. 90 ſenſum exuperãs, principaliter deſignantur. Vnde in Pſal.
Iſaiæ. 60. Dominus pollicetur, Lõgitudine dierũ implebo eũ, & oſtẽdam

dam illi ſalutare meum. Et in Iſaia habetur, Erit menſis ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato. per quæ verba æternitas deſignatur. Et rurſus ibidem, Ecce ego declino in eo, vt flumẽ pacis. *Miſericordia & veritas*, id eſt, iuſtitia *Non te deſerant*, id eſt, indeſinenter habe in te miſericordiam atq; iuſtitiam, ita vt opera miſericordiæ tam ſpiritualia quã corporalia p o poſſe exerceas, & iuſtitiam non omittas: quia & ſic interdum ignoſcendum eſt animæ peccatoris, vt nihilominus iuxta cenſuram iuſtitiæ puniatur, aut etiam occidatur in corpore. Imò hoc ipſum miſericordiæ eſt, quòd in præſenti punitur, ne æternaliter condemnetur. Nam & pœnę præſentis vitæ ſunt medicinales. Pręterea triplicem veritatem habere, & conſeruare debemus, videlicet veritatem vitæ, veritatem doctrinę, veritatem iuſtitię, & eſſe veraces in verbis, fideléſq; proximis. Hinc in Oſeę ſcriptũ eſt: Miſericordiam & iudicium cuſtodi. Et in Zacharia, Veritatem tantum, & pacẽ diligite. Clariùs quoque paulo anteriùs in Zacharia habetur, Iudicium verum iudicate, & miſericordiam, & miſerationes facite vnuſquiſque cũ fratre ſuo. *Circunda eas gutturi tuo*, id eſt, aliis quoque prędica eas, vt & ipſi nequaquam miſericordiam & veritatem relinquant. & quantum ad hoc quaſi tuba exalta vocem tuã. Et ſicut in Oſee habetur, In gutture tuo ſit tuba, vt cũ ſancto Iob dicere queas, Non dedi ad peccandum guttur meũ. *Et deſcribes eas in tabulis cordis tui*, id eſt, in capacitate & latitudine mentis atque memorię tuę. De his tabulis ait Apoſtolus, Epiſtola eſtis Chriſti ſcripta non atramento, ſed ſpiritu dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Vnde per Ezechielem Dominus dixit, Dabo vobis cor carneum, id eſt, molle, flexibile, & faciliter receptiuum gratiæ ac virtutum. Ideo tabulæ cordis ſunt eſſentialiter ſpirituales, quamuis per proprietatem & ſimilitudinem carnales vocentur, ſicut & cor nominatur carnale. Nam & iuxta Philoſophum, intellectus ſeu anima in principio ſui eſt velut tabula raſa. *Et inuenies gratiam, & diſciplinam bonam coram deo & hominibus*, id eſt, per hæc acceptus & placens eris deo ac proximis: incrementũq́. gratiæ & profectum virtutũ cõſequeris diuinitus, & proximis diſciplinatus videberis. Imò & bona inſtructio efficaciaque docendi ac diſciplinandi alios conferentur tibi a domino.

Oſee. 12.
Zachar. 7
Zachar. 8.
Iſai. 8.
Iob. 13.
Oſee. 8.
Exe. 36.

Qui

Qui enim dona deſuper ſibi cōceſſa communicat aliis, meretur maiora, & ſpiritualem opulentiam à deo ſortitur. Vnde & Seneca in ſuis prouerbiis, Eleemoſyna (inquit) plus prodeſt danti quàm accipienti. *Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo*, quoniam ipſe eſt infinitæ pietatis ad ſucurrendum, inuariabilis veritatis ad faciendum quod ſperantibus in ſe promiſit, atque omnipotens ad exequendum. Qui ait

Iſa. 49. per Eſaiam, Ego dominus, ſuper quo non confundentur o-

Pſal. 9. mnes, qui expectant me. Cui ait Pſalmiſta, Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum: quoniam nō dereliquiſti quærentes te domine. Denique quanuis ſpes iſta in deo habeat firmitatem ac certitudinem, quantum eſt ex parte dei, ex qua parte nequaquam erit defectus optatæ ſalutis & gratiæ: tamen ex parte noſtri, hoc eſt, ex propriæ fragilitatis, defectuoſitatis, ac culpæ cōſideratione debet timor eſſe admixtus, ne fortè indigni ſimus exaudiri, adiuuari, atque ſaluari à domino propter noſtra demerita, prout in tractatu de ſpe Thomas declarat, imò nec certi ſumus de hoc, ꝙ ha

Eccle. 9. beamus ſpem formatam & efficacem in deo, quum ignoremus an ſimus in charitate. Hinc inter ſpem, & timorē ſemper ſpiritualiter moli debemus, vt ſpes mola ſuperior ſubleuans in ſublime, & deſperationem ac puſillanimitatem excludens: timor verò ſit mola inferior, præſumptionem & immoderatam ſecuritatem repellens, ſicut in tertia parte Summæ ſuæ Antiſiodorenſis inducit. *Et ne innitaris prudentiæ tuæ*, id eſt, propriæ prudentiæ, aut naturali induſtriæ non inhæreas, tanquam tibi ſufficiant pro tuæ conuerſationis directione, atque ad euadendum tuæ ſalutis pericula, dæmonum, carnis, ac mundi tentamenta: ne impleatur in te quod dicitur in Iſaia, Sapientia tua & ſcientia tua decepit te. Innitendum eſt ergo diuino auxilio, atque angelicæ directioni, & meritis precibuſque ſanctorum. Pro quibus impetrandis deuotè ac iugiter eſt orandum. Etenim qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione dei cœli commorabitur. Ideo per Proph. ſcriptum eſt, Qui ambulat in tenebris, & non eſt lumén ei, ſperet in nomine domini, & innitatur ſuper deum ſuum Item proteſtatur Dominus, Perditio tua ex te, in me tantùm modo auxilium tuum. Népe ad bene agendum indigemus in omni actu meritorio, actuali motione ſpiritus ſancti: & vt ait Apoſtolus, Non ſu-

mus

mus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis: ſed ſufficiētia noſtra ex deo eſt, qui operatur in nobis velle atque perficere. Itaque habitus acquiſiti & infuſi nō nobis ſufficiunt, ſed actualibus motionibus, influxionibus, directionibus, auxiliis dei iugiter indigemus. ſicut de hoc Thomas in Summa contra Gentiles catholicè atque ſubtiliter ſcribit. *In omnibus viis*.i. actionib' tuis interiorib' & exterioribus *Cogita illum*.i. diuinæ maieſtatis præſentiam penſa, & ad deum intentionem tuā refer ac dirige, eiuſque directionem & opem implora: quod in omni actione faciendum eſt actualiter aut habitualiter, ſępéque actualiter, imò quo ſępiùs, tantò & meliùs. Tales fuerunt magni illi illuminatiſſimi viri Elias & Eliſæus, dicentes: Viuit dominus, ante cuius vultum ſto hodie. Iſta aſſidua conſideratio diuinæ præſentiæ maximè confert ad ſtabiliendum mentem in deo. Talis fuit Pſal. qui loquitur: Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper. Et ſanctus Iob dicens, Nónne deus conſiderat viam meam, & omnes greſſus meos dinumerat? *Et ipſe diriget greſſus tuos*, id eſt, affectiones tuas & actus ad finem beatum, dando tibi lumen veræ diſcretionis, & gratiam ſpiritualis profectus, ac ſuper ſemitas iuſtitiæ te ducendo. Pro qua directione piiſſima orauit Propheta, Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum. Quem deus ſic dirigit, niſi cuius mentem illuſtrat & mouet in omnibus ad intuēdum quicquid ſibi complacitum eſt? Hāc certè directionem meretur percipere, qui tam reuerenter in cunctis attēdit dei præſentiam. *Ne ſis ſapiens apud temetipſum*, id eſt, propria reputatione. Sed quomodo intelligendum eſt iſtud, quum dicat Apoſtolus, Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. Itemq́; Spiritum non huius mundi accepimus, ſed ſpiritū qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis? Ergo qui ſapientiam à deo accepit, & in ſcripturis eſt eruditus, poteſt ſapientem ſe reputare. Et reſpondendū, quòd non debet ſe in ſe ſapientē putare, ſed ſolùm in deo: nec ſibi, ſed deo ſapientiam ſuam aſcribere. Magis quoq; inſiſtere conſiderationi inſipientiæ ſuæ, & defectuoſitatis ac culpæ, quàm magnificationi ſapiētiæ ſuæ, potiſſimè quū ignoret an habeat ſapientiā, quę eſt donū, ſine qua vitio pueri-litatis impletur homo, & potiùs ſtultus quā ſapiens eſt cōſendus. Et iuxta hunc ſenſum apud Iſaiam inducitur, Vę qui

1. Corin. 3. *Pſal. 15.* *Iob 13.* *1 Cor. 3.* *2. Cor. 2.* *Iſaiæ 5.*

ſapiẽtes eſtis in oculis veſtris, & corã vobiſmetipſis prudẽtes. Vnde & Paulus Romanis, Nolite (inquit) eſſe prudẽtes apud voſmetipſos. *Time deum* caſto & filiali timore. Ecce q paulò ante loquutus eſt, Habe fiduciam in domino, hic ſubrũgit, Time deũ, quaſi dicat, Nõ ita cõfidas in miſericordia dei, quin expaueſcas eius iuſtitiã, quoniam hæc eſt ſapiẽtia vera. *Et recede à malo*.i. malũ culpæ ex corde abhorre & fuge: quia ex hoc apparet quòd timeas deum, & ſapiens ſis in eo: iuxta quod in Iob dicitur, Ecce timor domini ipſa eſt ſapientia, & recedere à malo intelligẽtia. Hoc eſt quod vas electionis hortatur, Noli altum ſapere.i. magna de te ex elatione ſentire, ſed time. Vnde & ſanctus ait Bernardus, In veritate didici nihil coram deo ita prodeſſe ad gratiã obtinendam, ad culpam vitandam, ad proficiendum in bonis, quàm vt ſemper inueniaris non altũ ſapere, ſed timere. *Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio oſſium tuorum.* Poſſet hoc ſuperficialiter ſic exponi, iuxta veteris legis promiſſa. Quòd ſi præhabita feceris bona, corporaliter eris ſanus, & bene diſpoſitus intus in vmbilico & oſſibus. Sed quoniam

Pſal. 33. multæ ſunt tribulationes, ægritudineſque iuſtorum in vita hac, ſpiritualiter interpretãdum eſt iſtud, intelligendo per vmbilicum (qui mollis & tener eſt) bona opera adhuc imperfecta. Per oſſa verò (quę ſolida ſunt) opera virtuoſa perfecta. Sicque ſanitas erit vmbilico tuo, id eſt, opera tua imperfecta à culpis venialibus ac reliquiis vitiorum purgabũtur per cõfidentiam dei, humiliationem, cæteraſque virtutes, & actiones earum prætactas, atque in melius omni die proficient, & opera tua perfecta erunt pura, inuiolata, illæſa. Poſſunt quoq; per vmbilicũ intelligi affectiones, motus, & actus partis ſenſitiuæ, videlicet appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis: in quib⁹ ſunt animæ paſſiones, in quibus eſt ſanitas, dũ per virtutes reformãtur morales: per oſſa autẽ actus partis intellectiuæ. Conſequẽter fit admonitio ad ſacrificia deo placẽtia: *Honora dominum de tua ſubſtantia*.i. de rebus & operibus tibi conceſſis offer deo ſacrificia in lege præcepta, hoſtiáſq; ſpõtaneas ex deuotione pro pace, pro gratiarũ actione, pro ſpiritualib⁹ chariſmatibus obtinẽdis, & eorũ profectibus: de quibus oblationibus in Leui. in lib.

Nume. 7. Num. ac Deutero. copioſa eſt mẽtio. Quæ omnia offerebãtur deo in recognitionẽ vniuerſalis dominij ſui, & q ipſe ſit

omnis

omnis boni collator, *Et de primitiis omnium frugum tuarum.* i. de melioribus fructibus terræ tuæ potiora, nō viliora offerēdo creatori dignitatis ac excellētiæ infinitæ. Vnde & Abel obtulit deo de primogenitis gregis ſui, & adipib⁹ eorū. & placuit deo. Cain verò de fructibus terræ, vtiq; de deteriorib⁹, vt legitur in Gene. Hinc apud Malachiā ſcriptū eſt, Si offeratis claudū aut languidū, nónne malū eſt? Offer illud duci tuo, ſi placuerit. Hoc eſt, ſi talia viliora offerretis ſeu exhiberetis principi veſtro terreno, nō ei placeret, ſed indignaretur. ꝙ talia vilia ſibi darentur. Hinc rurſus in eodē fertur Propheta, Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculū, & votū faciēs, immolat debile domino. Spiritualiter autē de omnibus bonis nobis cōceſſis debemus deo ſacrificium laudis, gratiarū actionem, reuerentiamq; offerre: imò noſipſos totaliter, & quicquid habemus in eius cultum obſequiumque conuertere. Oblationes quoque & decimas corporales ab eccleſia inſtitutas, fideliter & libenter perſoluere & offerre, nec in dei conſpectu vacui apparere, & quicquid præcipuè bonū habemus aut agimus, debemus ſpecialiter deo aſcribere: nec aliquid nobiſipſis, niſi peccata noſtra & vitia, deputare. *Da pauperibus*, id eſt, nō ſolùm præfato modo de bonis tuis deū honora: ſed & pauperibus, qui ſunt fratres & proximi tui mēbráq; dei, cōmunica & ſuccurre. *Et implebūtur horrea tua ſaturitate* i. fructib⁹ terræ copioſis, qui tibi & tuis domeſticis ad reſurrectionē p̄enè ſufficiēt. *Et vino torcularia* tua *Redundabunt* idem, vineæ tuæ tot proferēt vuas, quòd in torcularibus exprimetur de eis vinū abundans. quod in Deut. quoq; promittitur. Spiritualiter autē qui opera pietatis exercet, & verbo cœleſtis doctrinæ reficit audientes, ac populo ſpiritualis conſolationis recreat eos, meretur vt horrea ſua impleantur ſaturitate, id eſt, potentiæ animæ ſuæ, quæ ſunt ſubiecta gratiæ ac virtutum, præſertim intellectus atque voluntas impleātur à deo interna refectione. Et torcularia eius vino redundēt. i. vires præfatæ, in quibus ex litera trahitur ſpiritualis intelligētia: ſicut ex vua per preſſurā educitur vinum, repleantur ſpirituali ac ſobria ebrietate, ex diuinorum contemplatione & charitatis feruore. Inſuper iuxta Gloſſam, quēadmodum electi habent theſauros in cœlo (ſecundū quod ait Saluator, Theſaurizate vobis theſauros in cœlo) ſic & hor-

rea ac torcularia habent ibidem: in quibus taliter reficien-
Iſai.49. tur ac potabuntur, quòd vltrà non eſurient nec ſitient. De
Lucæ.16. quibus filius dei diſſeruit, Facite vobis amicos de mammo-
na iniquitatis, vt recipiãt vos in æterna tabernacula. Item-
Ioan.14. que, In domo patris mei manſiones multæ ſunt, hoc eſt, di-
uerſi gradus pręmiorũ, ſecundum varietatẽ ac differentiam meritorum. Ampliùs (ſicut ex verbis ſanctorũ patrum Hieronymi & Auguſtini, imò ex ſcripturis colligitur) fidelis perſolutio decimarũ, primitiarum, & oblationũ ab eccleſia ſtatutarũ, conſtructio eccleſiarum, fundatio monaſteriorũ, exhibitio operum miſericordiæ, quatuor mercedes à domino ſortiuntur. Prima eſt abundantia opum ex copioſa fertilitate agrorum & vinearum Hinc loquitur deus per Malachiam, Inferte omnem decimam in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea: & probate me ſuper hoc, ſi non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionẽ meã vſque ad abundantiã, & non erit ſterilis vinea. Et per Aggęũ, Quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinaſtis vnuſquiſq; in domũ ſuam. propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cœli, ne darent rorem: & terra prohibita eſt ne daret germen ſuum. Et de hoc pleniùs alibi. Secunda merces eſt prolõgatio ac ſanitas vitæ. Tertia verò affluẽtia gratiæ in præſenti. Quarta autem copia gloriæ in futuro. Deniq; in oblationibus quæ deo fiunt, ipſe qui cordium eſt inſpector, magis reſpicit ad mentis ſynceritatem, charitatem, ac deuotionẽ, q̃ ad munerum quãtitatem. Ideo ſcriptũ eſt in Gen. Reſpexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Primo enim attendit & approbauit ipſius ſancti & innocẽtis Abel ſynceriſſimã deuotionem, & ita deinceps acceptauit ſacrificia eius. Hinc etiam Seneca in ſuis hortatur Prouerbiis, Non aſpicias quàm plenas, ſed quã puras manus quiſq; deo admoueat. Nihilomin⁹ hoſtia altaris, videlicet ſacrificiũ nouę legis, per ſe cõplacet deo. Sed quia nõnulli in proſperis deo obſequuntur, adhęrent, ac gratias agũt: in aduerſis autẽ de-
Leui 8. ficiunt & labũtur. De quibus diſſeruit Chriſtus quòd ad tẽpus credunt, & tempore tentationis recedunt. Vnde & in Pſalmo dicitur, Cõfitebitur tibi cũ benefeceris ei. Ideo nũc hortatur ſapientia, ne aduerſis frangamur. *Diſciplinam domini fili mi ne abiicias, neque deficias quum ab eo corriperis.* Diſciplina dei eſt oĩs aduerſitas, tribulatio, caſtigatio, increpatio, quæ ex diuina prouidẽtia accidit nobis à quocunque

infligatur. Et ſicut legitur, Deus increpat quandoq; per dolorẽ in lectulo, & omnia oſſa hominis marceſcere facit Per prælatos quoq; vicarios ſuos, & per principes ac iudices corripit & caſtigat, qui teſte Apoſtolo ad Romanos, miniſtri dei ſunt, in hoc ipſum conſtituti. Omnia igitur iſta æqualiter ferre debemus, tanquã virgam fideliſſimi patris. Primo, quia per iſta purgamur à vitiis. Secundo, quia per hæc creſcimus in virtutibus. Tertio, quoniã per hæc à futuris grauiſſimis eripimur pœnis. Quarto, quia per iſta capiti noſtro propter nos paſſo aliqualiter conformamur. Quinto, quia per hæc corona æternæ fœlicitatis nobis augetur. Sexto, quia per hæc efficimur in ſpirituali conuerſatione exercitati. Qui enim non eſt tẽtatus, quid ſcit? Septimo, quia ex horum euentu cognoſcimus charitatem patris cœleſtis ad nos, qui ob tam multiplicẽ fructũ & commodũ noſtrũ per præfata nos diſciplinat. Hinc ſubditur, *Quem enim diligit dominus corripit, & quaſi pater in filio cõplacet ſibi,* id eſt, beneplacitum eſt ei in his, ſicut pater complacentiam habet in filio ſuo dilecto & bono. Ideo ait Gloſſa, Tãto minus de flagello quo caſtigamur, murmurare debemus: quãto certiùs in eo pignus paternæ dilectionis tenemus. Vnde & ipſe in Apoc. fatetur. Ego quos amo, arguo & caſtigo. Hinc de reprobis apud Oſeæ ait, Non viſitabo ſuper filias veſtras quũ fuerint fornicatæ. Per Ezechielẽ quoque ait de reprobo indurato, Auferatur zelus meus à te, nõ iraſcar tibi ampliùs. Et in Pſal. de impiis, Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum. Hæc eſt metuẽdiſſima & grauiſſima dei plaga ac ira, dum iuſto iudicio hominem ſic relinquit. Deſideremus ergo in vita præſenti paternè caſtigari à domino, & ſuperiorũ noſtrorũ correptiones atq; correctiones hilariter amplectamur: quũ & Apoſt. iubeat, In diſciplina perſeuerate, tanq̃ filiis vobis ſe offert deus. Quis enim filius, quẽ non corripit pater? Quòd ſi extra diſciplinã eſtis, ergo adulteri & nõ filij eſtis. Hinc etiã in Iob habetur, Beatus homo qui corripitur à domino. Increpationẽ ergo domini ne reprobes, quoniã ipſe & vulnerat & medetur: percutit, & man9 eius ſanabũt. *Beatus homo qui inuenit ſapientiã.* i. qui à deo ſuſcipit ac retinet eam, præſertim illam, quæ eſt donum ſpiritus ſãcti, in qua potiſſime creſcit, diſciplinã domini modo prætacto gratanter ferendo, & in omni aduerſitate patiẽ-

Iob 33. *Rom. 12.* *Oſeæ. 4.* *Hebr. 12.* *Iob 3.* *Iſai. 11.*

tiã cõſeruando. *& qui affluit prudentia*, quæ eſt virtus mõralis, digniſſima virtutum auriga, docens modũ in cunctis tenere, ac ordinatè ad finẽ intentũ procedere, in qua qui affluit ſeu abundat, aptus eſt & alios gubernare. *Melior eſt acquiſitio eius negotiatione auri & argenti*: quia incõparabiliter eſt præſtãtior corporalibus ac trãſitoriis opibus. *Primi & puriſſimi fructus eius*. Fructus ſapiẽtiæ huius ſunt actiones, delectationes, & cætera bona quæ oriũtur ex ea. qui fructus ſunt primi. i. principales atq; præcipui, ſicut & ipſa ſapiẽtia inter virtutes & dona tenet primatũ. Et item puriſſimi ex ſua natura, quia verſantur circa ſupermundiſſimũ illud obiectũ, quod deus eſt: & circa ſpiritualia ac diuina. Cõtẽplatio quoq;, quæ eſt actus & fructus ſapientiæ huius, eſt affectuoſa ac lympida dei cognitio. Circa hoc ſcribit quidã, Puriſſimi ſunt fructus ſapiẽtiæ, quia ſpiritualia bona nõ habẽt aliquod malũ admixtum, ſicut frequenter habẽt corporalia: vt aurum, argentũ, & cõſimilia habẽt annexã ſolicitudinẽ, impedientẽ mentis eleuationẽ in deum. Quod nõ videtur
Iſaia. 6. congruè dictum, præſertim cũ Iſaias affirmet, Quaſi pãnus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Greg. quoque in Moral. ſuper Iob frequenter effatur, quòd mẽs noſtra in diuinorum contẽplatione diu non figitur: quoniã carnis infirmitas & inſtabilitas cordis trahunt deorſum. Nónne indeſinẽter ac miſerabiliter experimur, quãtę diſtractiones venialesque culpæ orationibus ac meditationibus noſtris aſſiduè miſceantur, & in diuino obſequio negligentiæ, pigritiæ, ac ſomnolentiæ multæ cõtingant? *Precioſior eſt ſapientia cunctis opibus* trãſitoriis ac terrenis. *Et omnia quæ deſiderantur*, ex vniuerſitate corporalium rerũ, *Huic non valent cõparari*. Si autem prædicta exponãtur de ſapiẽtia increata, quę in hac vita per fidẽ, charitatẽ, & contẽplationem aliquo modo inuenitur & habetur: certũ eſt, quòd illa incõparabiliter cunctis præemineat rebus creatis. De hac precioſitate & dignitate ſapiẽtiæ in libro Sapientiæ multa dicuntur.
Iob. 28. De qua & in Iob aſſeritur, Neſcit homo precium eius. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec conferetur lapidi Sardonico precioſiſſimo vel Sapphiro. *Longitudo dierũ in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria*. Dextera & ſiniſtra metaphoricè aſcribuntur ſapientiæ, intelligendo per dexteram eius potiora & præclariora ſapientiæ bona: per

ſiniſtram

ſiniſtram verò ſecundaria eius bona. Itaque in dextera ſapientiæ eſt longitudo dierum, id eſt, dies æternitatis, & beatifica viſio increatæ & incõmutabilis veritatis: ad quæ ſapientia habet primum ac principalem reſpectum. In ſiniſtra verò ipſius ſunt diuitiæ exteriores, & gloria, id eſt, claritas famæ: quia ad ſapientiam duo hæc conſequi ſolent, ſicut in Salomone. Vel per diuitias & gloriam deſignantur accidentalia præmia beatorum: ad quæ ſapientia iſta perducit. *Viæ eius viæ pulchræ.* Viæ ſapientiæ ſunt actiones, & proceſſus ſeu doctrinæ ac merita eius: quæ omnia bene dicuntur viç, quoniam ſicut via eſt medium inter duo extrema, & inter terminos duos: ſic actiones & merita viæ præſentis ſunt media quædam inter iſtud exilium ſeculũque futurum: ſeu inter manſionem iſtam terrenam, & patriam beatorum. Itaque viæ, id eſt, actiones, contemplationes, delectationes, & merita ſapientiæ ſunt viæ pulchræ: quia in ipſis eſt ſplẽdor veritatis, lux gratiæ, ac virtutis ſyn ceritas, immunditiam etiam peccati depellunt. Et ſicut in corporalibus dicitur pulchrum, quod oblectat corporeũ viſum: ſic ſpiritualiter pulchrum cenſetur, quod interiorẽ viſum, ſcilicet intellectum delectat: quod actibus ſapientiæ competit valde: quum & Philoſophus dicat, quòd Philoſophia, id eſt, naturalis ſapientia admirabiles delectationes habet admixtas. De qua re in libro Sapientiæ plurima cõtinentur. Sap. 7. 8. 9 *Et omnes ſemitæ eius pacificæ.* Nam contemplationes & actiones, guſtus & profectus ſapientiæ huius in ſemetipſis tranquillç ſunt, & mentem quietant, perturbationem excludunt, atque ad pacem çternitatis perducunt. Inſuper viæ increatæ ſapientiæ, vtpote Chriſti præcepta, documenta, & exempla ſeu opera, prorſus pulcherrima ſunt, omnem turpitudinem culpæ deformitatemque falſitatis excludentia ex ſe, & prohibentia aliis. & ſemitæ eius pacificæ, id eſt, euangelica eius conſilia ad pacẽ pectoris ac trãquilliſſimam vitam diſponẽtia ac perducẽtia. Docent enim inquietudinem paſſionum, ſolicitudinẽ temporaliũ, occupationem terrenorum, concupiſcentias carnis omnino vitare, atque in ſolo deo recolligere ac figere mentem. Rurſus ſemitæ Chriſti pacificæ, quia per eius myſteria ac opera recõciliati exiſtimus deo. *Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderunt eam,* id eſt, ſapientia inſtar ligni vitæ quod eſt in paradi-

Rom.5. paradiſo, ſpiritualiter reficit, & in vita gratiæ cõſeruat ac
Gen.1.2.3 roborat ſapientem. Quemadmodum lignum illud vitę ſitũ in medio paradiſi, cõſeruatiuum fuit, & eſt vitæ corporalis
Lucæ 23. in ſuo vigore: ſic Chriſtus quoq;, qui etiam dum iret vt cru
Pſal.76. cifigeretur, nũcupauit ſe viride lignum, rectè dicitur lignũ vitæ credẽtibus in ſe: quia multiplici alimonia reficit ac ſuſtẽtat fideles, quouſq; de vita gratiæ ad vitã gloriæ eleuentur, videlicet pane lachrymarum, vigóre operationũ bonarũ; donis gratiæ, virtutũ conſolatione, & ſpe futurorũ, imò ſeipſo, ſuíque corporis ac ſanguinis ſacramẽto. Nã ait, Ego ſum panis vitæ. Et, Hic eſt panis viuus de cœlo deſcendens, vt ſi quis manducauerit ex ipſo, non moriatur in æternum. *Et qui tenuerit eam,* id eſt, qui vitauerit omne peccatũ mortale, quo donũ ſapientiæ perditur, & gratioſa Chriſti præſentia tollitur, *Beatus eſt* iam in ſpe & merito, ac prælibatione & diſpoſitióne propinqua. *Dominus ſapientia fundauit terram, ſtabiliuit cœlos prudentia.* Sapientia quandoq; dicitur in deo abſolutè, & eſt ipſa diuina eſſentia, & toti ſuperbeatiſſimę trinitati communis eſt, & vna in tribus ſuperſanctis perſonis: attamen filio appropriatur, ſicut & bonitas ſpiritui ſancto. Filius enim eſt verbum & emanatio intellectus dei patris: ſapientia verò ad intellectum eſt pertinẽs. Quãdoq; autem ſapientia dicitur in diuinis notionaliter, perſonaliter, ſeu relatiuè de filio, qui (vt ait Apoſtolus) eſt vnus & ſapientia patris, & vtroque modo poteſt hic accipi. Nã deus trinitas ſapientia ſua, id eſt, per ſapientiam ſuam, tanquam per exemplar & artem operis ſui vniuerſa creauit: iuxta illud Pſalmi. Omnia in ſapientia feciſti. Pater quoque per vnigenitum filium ſuum condidit cuncta, ſecudũ quod
Ioan.1. ait ſcriptura: Omnia per ipſum facta ſunt. Dominus ergo ſapientia ſua fundauit, id eſt, in medio mundi firmiter & immobiliter fecit ac poſuit terram, ſicut cantatur, Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Cõſtituit enim eam in medio vniuerſi pro centro. Et de hoc loquitur
Iob.38. deus Iob ſubtiliter, Vbi (inquiens) eras, quando ponebam fundamenta terræ? Quis poſuit menſuras eius, vel quis tetendit ſuper eã lineam? ſuper quo baſes eius ſolidatæ ſunt? Præterea in deo idẽ ſunt ſapientia & prudẽtia, ſed inquãtum ſapientia dei reſpectu creaturarum eſt practica, vocatur prudentia: ſicque per ſuam prudentiam ſtabiliuit orbes

cœleſtes

cœleſtes, quoniam eſſe incorruptibile atq; perpetuum tribuit illis, quanuis alibi ſcriptum ſit, Ipſi peribunt. quod nõ eſt de corruptione ſubſtantialis eſſe, ſed de variatione cuiuſdam accidentalis eſſe intelligendum. *Sapientia illius eru perunt abyſſi.* i. venæ ventriculique aquarum exiſtentes ſub terra, vel particularia maria, ſeu congregationes aquarum Oceani. Hoc nanq; eſt opus infinitæ ſapientiæ omnipotentis opificis, quòd in vẽtriculis terræ aqua ſic continetur, & erumpit in fontes ac puteos, atque in flumina magna per terrã fluentia: & omnes hæ aquæ ex Oceano originaliter deriuantur ac manant, ex quo etiã fons Paradiſi habet originem, qui in quatuor magna flumina erumpit, partitur, ac funditur, vt in Geneſi habetur. Tẽpore quoq; diluuij erupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, vt ſcriptum eſt in Geneſi. Hinc ait Altiſſimus, Quis concluſit oſtiis mare quando erumpebat quaſi de vulua procedens? *Et nubes rore concreſcunt*, id eſt, denſantur: quia ſapientia dei ſic ordinante pro terræ irrigatione & fructificatione, ex ſolis calore vapores, & exhalationes ex aquis eleuantur, ac inſpiſſantur in aere, fiuntque nubes, ex quarum reſolutione deſcendunt imber & ros: quanuis diuerſimode. Ros nanque ſecundum Philoſophum, eſt effectus temperati caloris, & ex ſubtiliori nube deſcendens, & frequẽtiùs generatur in vere. In his ergo ſapientia dei relucet. Propter quod in ſcripturis hæc multoties continentur, vt omnipotentiam ac prouidentiã creatoris in ſuis cõtemplemur, miremur, ac veneremur effectibus. Hinc ſcriptum eſt, Si voluerit extendere nubes quaſi tentorium ſuum, & fulgurare lumine ſuo deſuper, cardines quoq; maris operiet. Per hæc enim iudicat populos, & dat eſcam multis mortalibus. Et rurſus ait ſcriptura, Frumẽtum deſiderant nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum. quę luſtrant cuncta per circũitum, quocunque eas voluntas gubernantis duxerit. Spiritualiter dominus ſapientia fundauit terram, id eſt, Pater per vnicum filium ſuum inſtituit, & firmauit militantem eccleſiam in terra peregrinantem, quã in fidei ſoliditate, ſpe, & charitate fundauit. Stabiliuit quoq; cælos, id eſt, ſanctos Apoſtolos, & prædicatores, ac contemplatiuos, quorum conuerſatio eſt in cœlis, prudẽtia in qua & ipſos perficit ad regimẽ aliorũ. Vel cœlos. i. triũphantẽ eccleſiã, cuius perpetua & ſecura mãſio eſt in cœlo Empyreo

Iob. 38.

Iob 37.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Empyreo. Sapientia illius eruperunt abyſſi, id eſt, fluentã gratiæ & doctrinæ ex fontibus ſacramentorum & ſacrorũ voluminum profluxerunt. Et nubes, id eſt, aliorum prælati & doctores, qui inſtar nubium eleuantur de terra, & ſtillicidia influunt doctrinarum, rore concreſcunt, id eſt, ſuperna irrigatione ſapientiæ irrigantur, & torrente voluptatis
Iſai. 26. diuinæ inundantur. Vnde Iſaias loquitur deo, Ros tuus, ros dulcis. *Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis.* i. præfatæ ſaluberrimæ inſtructiones & exhortationes nequaquam recedant ab intuitu & memoria interiorum oculorum tuorum. *Cuſtodi legem,* eam recolendo ac implendo: *Et conſilium,* acquieſcendo bonis conſiliis. *Et erit vita animæ tuæ,* id eſt, hæc faciendo habebis vitam gratiæ in præſenti, & vitam
Matth. 19. gloriæ in futuro. Vnde Saluator, Si vis (inquit) intrare ad vitam, ſerua mandata. Ideò ſcriptum eſt, Hic liber mandatorum dei, & lex quæ eſt in æternum, omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem derelinquunt eam, ad mortem. *Et gratia faucibus tuis.* i. gratia diſcretionis ad loquẽdum, inſtruendum, & corripiendum opportunè & fructuoſè præſtabitur tibi: eritq; verba legis diuinæ interiori tuo
Pſal. 118. palato ſuauia. Iuxta illud, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Vel gratia erit faucibus tuis, id eſt, temperantiæ virtus donabitur guſtui tuo, ad reficiendum te moderatè.
Iob 12. De quibus faucibus fertur in Iob, Nónne auris verba adiudicat, & fauces comedentis ſaporem? Hanc enim temperãtiam ſapientia cõfert, quoniam facit in ſpiritualibus delectari, & carnalia aſpernari oblectamenta. Prudentia quoq;
Pſal. 124. præfigit menſuram in cibo & potu. *Tunc ambulabis fiducialiter in via tua.* i. in bona cõuerſatione proficies cõfidenter, & proficiendo cõfides in domino, conſcientiam quoq; bonam habendo, eris vir bonæ ſpei. Nam & Philoſophus proteſtatur, quòd hi qui in diuinis bene ſe habẽt, melioris ſunt ſpei. *Et pes tuus non impinget.* i. affectus tuus ſeu operatio, qua tendis ad finẽ, non ceſpitabit recedendo à via virtutum, ac medio rationis. Prudentia etenim diriget te, vt cũ
Pſal. 25. Propheta dicere queas, Pes meus ſtetit in directo. Et cũ ſan-
Iob 23. cto Iob, Veſtigia eius ſequutus eſt pes meus. *Si dormieris, non timebis: quieſces, & ſuauis erit ſomnus tuus.* Hoc ad literã ita eſt, quòd virtuoſus & ſapiens, prudens & innocens, iuſtus & perfectus, ſecurior atq; trãquillior eſt in cũctis, nec in

In ſomno terretur, ſed dulciter dormit. Nam ſicut animus
inordinatus ſibiipſi pœnalis ac grauis eſt, ſic animus ordi-
natus eſt iucūdus, quietus, & dulcis & per ſapientiā conſo-
lari ſe poteſt, per patiētiam quoq; cōpletam manet in ad-
uerſitatibus etiam magnis imperturbatus. Propter quod di
citur in Ethicis, quòd ſtudioſi habent phantaſmata melio-
ra, dum à vigilia ad ſomnum pertranſeunt. Nam quod ho-
mo in vigilia tractat, hoc ſibi in ſomno ſolet occurrere.
Ideò ſicut iniqui in vigilia frequenter de inſidiis, & terri-
bilibus eis imminentibus cogitant, ſic in ſomno terribilia
& moleſta ſæpe ſomnia habent. Nihilominus ex tētatione
diaboli & corporali indiſpoſitione poteſt & iuſtis in ſom-
no terror occurrere, & inquirendo abſque malitia genera-
ri. Prout beatus Iob de ſeipſo teſtatur, Si dormiero, dicam: *Iob. 7.*
quando conſurgam? & terrebis me per ſomnia. Loquitur au-
tem Salomon conformādo ſe legi, quæ obſeruatoribus ſuis
ſecurum & quietum ſomnum in Deuteronomij libro pro-
miſit, tranſgreſſoribus verò prędixit contrarium. Vnde ibi- *Deut. 28.*
dem inducitur de iniquo, Erit vita tua quaſi pendens ante
te. Timebis die & nocte, & non credes vitæ tuæ. Mane di-
ces, quis mihi det veſperam? & veſpere, quis mihi det ma-
ne? propter cordis tui formidinem, qua terreberis. Inſuper
iuſtus & innocens quum dormierit ſomno mortis, aut non
timebit, aut à ſuo timore citò eripietur, & erit ſecur⁹. Qui-
dam verò ita diuini ſunt, quòd etiā in ſomno orāt, pſallunt,
meditātur, & multa intelligūt, quæ vigilādo intelligere nō
valebāt: quib⁹ dicere licet, Ego dormio, & cor meū vigilat. *Cant. 5.*
Ne paueas repentino terrore. i. nō cōcutiaris timore, qui inopi
natè ac ſubitò ſolet oriri ex aliquo ſenſibili ſtrepitu, clamo
re, phātaſia, aut ſimili, quod ſolet timeri. Verūtamen primi
mot⁹ naturaliū paſſionū nō bene ſunt in noſtra poteſtate:
ſed quo magis in virtutibus creſcimus, eo faciliùs eos refre
namus ac moderamur. Idcirco quod ait, Ne paueas repenti
no terrore, ſic accipi poteſt, vt nō immoremur tali formi-
dine, ſed ex cōſideratiōe diuinę pręſentię, & cōſidēria pre-
ctiōis ſupernę eā abiiciam⁹, ac animemur in deo. Ideò ſub-
ditur: *Et irruentes tibi potentias impiorum* nō metuas. qđ tā de
inuiſibilib⁹, q̄ viſibilib⁹ hoſtib⁹ poteſt exponi. Nā de viſibili
b⁹ ait Saluator, Nolite timere eos, q corp⁹ occidūt. Nō enī *Matt. 10.*
timēdi ſūt īmoderato ſeu carnali aut mūdano timore. q̄uis
naturalis

naturalis timor non exter illicitus. Perfectius verò & melius eſt, vt ſit homo paratus pati quicquid aduerſi voluerit aut permiſerit deus ei accidere: & hoc amore dei, & pro ſuis peccatis & pro exercitatione virtutis, ac incremento ſalutis. Inuiſibiles quoque hoſtes non ſunt timendi timore inordinato & immoderato, qui rationem & actum virtutum impediat & conturbet: ſed ex conſideratione diuinæ præſentiæ, & confidentia protectionis ſupernæ, atq; ſubuẽtionis angelicæ ſunt vilipendendi. Ideò ſubditur, *Dominus enim erit in latere tuo*, id eſt, gratioſe aſſiſtet, ſi confidas in eo, & ad ipſum ſyncerè confugias. *Et cuſtodiet pedem tuum ne capiaris* ab hoſtibus, id eſt, ne vel corporaliter vel ſpiritualiter noceant tibi. Quòd ſi dominus permiſerit te corporaliter lædi ab eis, hoc erit pro tuo meliori, dummodo patienter ſuſtineas. ſicut permiſit ſanctum Antonium à dæmonibus flagellari, ſanctoſque martyres à tyrannis occidi. Quotidie quoq; permittit iuſtos à prauis infeſtari hominibus. Ideò viri perfecti excludunt omnem carnalem, mundanum, & inordinatum timorem, Vnde ſanctus Iob, Si expaui, inquit, ad multitudinem nimiam. Et Pſalmiſta. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? &c. Itemque, Pro-
Pſal. 15. uidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear. Prætereà aliqui ſunt ita perfecti, quòd nec primos motus repètinæ formidinis ſentiant. Vnde (vt in Vitis patrum habetur) quum quidam interrogaſſet abbatem Theodorum, Si fiat ſtrepitus improuiſe, aut ſonitus magnus, timéſne? Qui reſpondit, Si cœlum terræ adhæreat, Theodorus nō formidat. Sanctus quoque abbas Macharius, quum in templo quodam idolorum ſe poſuiſſet ad dormiendum, & caluariam ſuo capiti quaſi pro puluinari ſuppoſuiſſet, cœpit diabolus clamare ex illa caluaria. Macharius verò nil metuens, cum capite ſuo tundebat ſuper caluariam, dicens diabolo, Si aliquid potes, fac. E contra, quidam ſunt tam imperfecti, quòd faciliter immoderáterq; timeant, præſertim nocturno tempore, dum fuerint ſoli, non penſantes omnipotentis & ſanctorum angelorum præſentiam. Nec attendẽtes pulcherrimum ſenſum
Pſal. 90. præclariſſimi Pſalmi, qui incipit, Qui habitat in adiutorio altiſſimi. Eſt autẽ timor immoderatus valde pœnalis, miſer,

& deteſtād⁹. Propter quod etiā Seneca dixit, Heu quā miſe rū eſt metuendo fieri ſenē. *Noli prohibere benefacere eum, qui poteſt*, id eſt, neminem à bono actu impedias aut retardes, quin ſcilicet tēpore opportuno faciat illū, alioquin omiſſio boni illius imputabitur tibi. *Si vales, & ipſe fac bonum*, alteri ſuccurrendo, ſeu opus virtutum quodcūq; exercendo. *Ne dicas amico*, id eſt, proximo tuo, aliquid à te rationabiliter poſtulanti, *Vade & reuertere, & cras dabo tibi, quum ſtatim poſſis dare*. Niſi rationabile impedimentum mox dandi occurrat. In tali etenim caſu dilatio nec liberalitati, nec miſericordiæ, nec charitati concordat. Imò ſicut (teſte Apo ſtolo) hilarem, ſic & celerem datorem diligit deus. nec nobilis animi eſt vt faciat, vel permittat proximum ſuum à ſe triſtē recedere: ſed ſicut volumus exaudiri à deo, exaudiamus & proximos. Etenim iuxta verſiculū, Qui cito dat, bis dat. Neſcit dare, qui dare tardat. Hinc Seneca in ſuis ſcribit Prouerbiis, Inopi beneficiū bis dat, qui dat celeriter. Et rurſus notabiliter ꝓteſtatur, Beneficiis humana vita cōſtat & concordia, non terrore, ſed mutuo amore in fœdus auxiliūque commune conſtringitur. *Ne moliaris amico tuo malum*, id eſt, damnum, aut infeſtationem nō excogites, nec inferre coneris proximo tuo, *Quum ille in te habeat fiduciam*. Hoc nanq; impiiſſimum eſſet, & contra legem naturalem, diui nam, ac poſitiuam. Imò econtrario opta & procura ei bonū, ſicut cōfidit de te. Grauiſſimus certè eſt inimicus occul tus & familiaris, qui putatur amicus. Hinc Seneca Tulliúſque teſtantur, Peiora ſunt tecta odia, quàm aperta. Et iterū Seneca faſſus eſt, Grauior eſt inimicus, qui latet ſub pectore. Hoc Cyrillus in ſuis prouerbiis plenius docet, prout ſuis locis tangetur. *Ne contendas aduerſus hominem fruſtra*. i. inaniter, & ſine cauſa idonea, *Quum ipſe tibi nihil mali fecerit*, Verùmtamen iudex, qui eſt publica perſona, arguere debet non ſolùm eos, qui peccant in ipſum, ſed & iniurioſos in alios. Contentio autem propriè ſumpta, ab Apoſtolo inter mortalia computatur peccata: quæ (vt ait Ambroſius) eſt impugnatio agnitæ veritatis, cum confidentia clamoris. Vnde rurſus ait Apoſtolus, Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Hinc Seneca in prouerbiis ſuis diſſeruit, Cum pari contendere anceps eſt, cum ſuperiore furioſum, cum inferiori ſordidum.

2. Cor. 9. Matt. 7. Tob. 4. Galat. 5. 2. Tim. 2.

dū. *Ne æmuleris hominem iniuſtum*.i. eū nō ames inquātū talis eſt, ſe ꝉ inquantum homo viator: neo eum ſequaris in vitiis, nec inuidentiam contra eum concipias, de eius proſperitate dolendo: ſed committe hoc occulto iudicio dei, niſi forſan periculoſum ſit bono cōmuni. Ideò ſcriptū eſt,

Pſal. 36. Noli æmulari in malignātibus. *Nec imiteris vias eius. Quia abominatio domini eſt omnis illuſor*, id eſt, iniuſtus, qui ipſo

Pſal 10. facto illuſor eſt, & dei præcepta irrider ac ſpernit in ope-

Pſal. 7 re. Ideò eſt abominabilis deo, qui iuſtus eſt, & iuſtitias di-

Proue. 14. lexit, oditque omnes qui operantur iniquitatem. *Et cum ſimplicibus ſermocinatio eius.* Hoc dupliciter poteſt exponi. Primò, quòd ſermocinatio illuſoris eſt cum ſimplicibus, quoniam tales faciliùs poteſt decipere. Innocens enim credit omni verbo, quum ſit humanarum aſtutiarum fraudūq; ignarus. Secundò, quòd ſermocinatio dei ſit cum ſimplicibus, qui quum ſint ſynceri ac innocentes, ſpiritualiter ſunt capaces illuminationis diuinæ. Ideò in ipſis loquitur deus, & ſecreta ſapiētiæ ſuæ eis reuelat. *Egeſtas à domino in domo*

Pſal. 50. *impij*. Certū eſt, ꝙ ſpiritualiū diuitiarū ſeu virtutum inopia ſit in corde iniqui & in domeſticis eius, qui ei in vitiis ſunt cōformes. Quandoq; etiā tēporalibus rebus propter ſuos exceſſus priuantur. *Habitacula autem iuſtorum benedicentur*.i. cōgregationes ſeu perſonæ virtuoſæ abūdabunt bonis gratiæ in hac vita, & bonis gloriæ æternalis in patria. Benedicuntur quoque, id eſt, laudantur à multis, & frequēter etiā in temporalibus ſatis abundant. *Ipſe* deus *Deludet illuſores*, in quorum interitu ridet: & quum debitas incurrerint

Pſal. 7. pœnas, eos ſubſannat, vt dictum eſt. Permittet quoq; eos à dæmonibus decipi, laqueosq; incidere, quos aliis parant: & in die iudicij itidē oſtendet eos deluſos. Ideò in Iſaia præ-

Iſai. 28. cipitur, Nolite illudere, vt non conſtringantur vincula veſtra. Denique Iudæos incredulos, qui Chriſtum illuſerunt, permittet ab Antichriſto illudi: atque (vt aſſerit gloſſa) illuſor eſt, qui verba dei quæ nouit, implere contemnit. vel ea peruerſè intelligendo, ac malè docendo corrumpit. *Manſuetis dabit gratiam*, id eſt, virtutum & gratiæ incrementa. Quemadmodum enim ira ſua inquietudine mētem à gratia impedit, ſic māſuetudo ſua quiete efficit eam ſpiritualium chariſmatum ſuſceptiuam, eiuſq; precem deo acceptam. Sicut in libro Iudith habetur, Manſuetorum

&

& humilium ſemper tibi placuit oratio. Hinc diuinus Dionyſius in epiſtola ad Demophilum monachum proteſtatur, quòd Moſes, Dauid. & Ioſeph præcipuam apud Dominum gratiam inuenerunt, quoniam mites erãt. At verò pro eo quod hic habetur, Ipſe deludet illuſores, manſuetis autem dabit gratiam, Septuaginta tranſtulerunt, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et iuxta hanc literam beatiſſimi Apoſtoli Petrus & Iacobus, in ſuis epiſtolis iſtam introducunt ſcripturam, vt tangit gloſſa. *Gloriam ſapientes poſſidebunt.* quia ſempiternam in cœlis gloriam conſequentur, & ſpirituali iucunditate contemplando diuina replentur. Sicut in Ethicis ait Philoſophus, Homo contemplatiuus plenus eſt iucundis theorematibus, in quorum conſideratione lætatur. Sapientes etiam in vita ſua & poſt obitum habent famam laudabilem. Nam & ſapientiæ honor debetur. Vnde in Eccleſiaſtico fertur, Collaudabunt multi ſapientiam eius, non recedet memoria eius. Et in Daniele legitur, Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti. *Stultorum exultatio ignominia*, id eſt, deteſtanda & fatua: quia eorum lætitia eſt inanis, & lætantur in rebus vanis, ſtultis, illicitis, ſicut præhabitum eſt, Letantur quum malè fecerint. Porrò in Hebræo (vt fertur) habetur, Stultorum exaltatio ignominia. Sunt enim exaltatione, honore, prælatione indigni: & quanto plus promouentur ac ſublimantur, tanto eorum ſtoliditas magis oſtenditur. Sicut & nuditas Simiæ retro tanto plus ridenda monſtratur, quanto amplius aſcendendo leuatur. Ideò Seneca dixit, Superbi gloria citò fit ignominia.

Num. 12. Pſalm. 13. Gene. 43. Iaco. 4. 1. Pet. 5. Prouer. 1.

Elucidatio Cap. 4. *Audite filij diſciplinam patris.* ART. IIII.

RVrſus hortatur Salomon ad ſapientiæ deſiderium ac amorẽ, & in hoc ponit ſe in exemplũ: *Audite filij diſciplinam patris* cœleſtis, dei omnipotentis: vel mei, qui ſum pater veſter per ſapientiæ excellentiam. Atque ad literã, authoritate regiæ dignitatis potuit ſe patrem appellare, præſertim ſubditorum ſuorũ. *Et attendite*, id eſt, diligenter aduertite verba mea: *Vt ſciatis prudentiam*, Quia primò oportet ſcire, deinde operari. Et quamuis prudentia, quæ eſt virtus infuſa, ſit immediatè & tota à deo: tamen ad eius infuſionem ac profectum poteſt ſe homo diſponere, &

per

per ſtudium ac experientiam proficit in eadem. *Donum bo num tribuam vobis*, vtpote ſapientiam, ad quam homo homi-nem poteſt diſponere, excitare, inducere. *Nam & ego* Salo-mon *Filius patris mei* Dauid regis *Fui tenellus*, id eſt, valde
3.Reg.12. tener & delicatus. Vnde Dauid dixit ad populũ Iſrael, Sa-lomonem filium meum elegit dominus adhuc puerum & tenellum. *& vnigenitus coram matre mea* Bethſabæe.
Cõtra hoc eſt duplex obiectio: Prima, quia vt ſecundo Re-gum narratur, Dauid genuit ex Bethſabæe filium vnũ ante Salomonis natiuitatem. Secũda, quoniam primo Paralipo-menon ſcriptum eſt, In Ieruſalem nati ſunt ei, ſcilicet Da-uid regi, filij Samaa & Sabab, Nathan & Salomon, quatuor de Bethſabæe. Ad horum primum reſpondet Hierony-mus, quòd primus ille filius ex Dauid & Bethſabæe geni-tus, ſine nomine, id eſt, ante circunciſionem, in qua nomen imponebatur, deceſſit, quaſi nũquam fuiſſet. Et etiam quia in circunciſione fiebat ab originali peccato purgatio, quæ fuit ſpiritualis regeneratio, ſicut modo baptiſmus: ſicque
Lucæ 1. puer ille ante huiuſmodi natiuitatem videtur obiiſſe. Vnde de ſacratiſſ. Ioãne Baptiſta legitur angelus patri illius præ-nunciaſſe, Pro eo quòd non credidiſti verbis meis, non po teris loqui vſque in diem natiuitatis eius. Nam vſque in octauum diem, quo S. Ioannes fuit circunciſus, pater ipſius permanſit mutus, vt patet in Luca. Ad ſecundum cõmuni-ter reſpondetur, quòd tres alij iam præfati fuerunt carna-les filij Vriæ ex Bethſabæe, & adoptiui filij Dauid, q ipſam Bethſabæe ducendo vxorem, filios eius adoptauit in ſuos *& docebat me* pater meus, videlicet Dauid, *atque dicebat, Suſcipiat verba mea cor tuũ, cuſtodi præcepta mea,* quę tibi pro-pono de obſeruanda iuſtitia, de diuino obſequio, de templo ædificando. Qualiter enim de his Dauid Salomonem in-
1.Par.28. ſtruxerit, in primo Paral Partim habetur. Vel Salomon per patrem ſuum intelligit deum, qui per Nathã dixit de ipſo, Ego ero illi in patrem, & per matrem Synagogam, cuius
2.Reg.7. extitit filius, & quaſi vnigenitus ab eo dilectus, ſicut nunc vnuſquiſque fidelis vocatur Eccleſiæ filius. Vel Salomon in perſona Chriſti hæc loquitur, qui fuit vnicus naturaliſque filius patris æterni, & vnigenitus filius virginis, quem ſe-cundum naturam pater ab incarnationis inſtanti inſtruxit pleniſſimè in momento, & fuit tenerrimus corpore, tan-

quã ex puriſſimis ſanctæ virginis natus ſanguinibus, & nobiliſſimæ prorſus complexionis, atque in omni charitate ac pietate in viſceribus miſericordiæ omnino tenellus, & tenerrimus mente. *Poſſide prudentiam Ne obliuiſcaris, neque declines à verbis oris mei Ne dimittas eam, & cuſtodiet te. dilige eã, & conſeruabit te. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam,* id eſt, admonitio iſta, qua te exhortor dicens, Poſſide, id eſt, acquire, conſerua, cuſtodi ſapientiam, eſt principium ſapiẽtiæ tibi: quia hanc exhortationem ſuſcipiẽdo, incipis ad ſapientiam aſcendere ſeu diſponi. Iuxta quem modum Seneca aſſerit, Magna pars boni eſt, velle fieri bonum. *Et in omni poſſeſſione tua acquire prudentiam,* id eſt, de nulla opulentia acquiſita ſeu tibi donata ſis contentus: niſi prudentiã quoque poſſideas, ſine qua cæteræ virtutes mox degenerarent in vitia. *Arripe illam,* puta prudentiam ſeu ſapientiam; *Et exaltabit te,* id eſt, ſpiritualiter magnum efficiet, atque idoneum alios gubernare. *Et glorificaberis ab ea, quum eam fueris amplexatus* in corde, vt ſponſam chariſſimam Nempe in bono ſapientię proficiendo fit homo tandem quaſi cõſiliarius ac ſecretarius dei, & in regno cœleſti glorificari meretur. In præſenti quoque multipliciter honoratur, ſicut de hoc in Sap. lib. multa habentur. Hinc ait Philoſ. quòd ſapientia eſt diuina poſſeſſio. *Dabit capiti tuo augmenta gratiarum,* id eſt, per ſapientiam cor tuum proficiet in omni grãtia, virtute, bono, & fructu ſpiritus ſancti. *Et corona inclyta proteget te,* id eſt, aurea illa quæ eſt præmium eſſentiale in patria, faciet te ſecurum in ſempiternum. De qua in Pſal. *Pſal. 20.* dicitur deo, Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo. Et in lib Sap. Accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu domini. Et Iſa. ait, Vt darem lugentibus Sion coronam pro cinere. *Audi fili mi, & ſuſcipe verba mea, vt multiplicentur tibi anni vitæ,* id eſt, quatenus in præſenti viuas, quamdiu hic fueris per gratiã, atque in die ęternitatis per gloriam. *Viam ſapientiæ demonſtrabo tibi,* id eſt, docebo te qualiter ad ſapientiam veram queas pertingere, & in ea proficere, & qui ſint actus ipſius. *Ducam te per ſemitas æquitatis,* id eſt, per præcepta iuſtitiæ. *Quas cùm ingreſſus fueris,* exequendo diuina mandata, *Non arctabuntur greſſus tui,* id eſt, liberè & iucundè ſeruies deo, & actiones tuæ atque affectiones erunt in latitudine charitatis. Et quantò

plus in via dei profeceris, tãto facilius ac delectabilius erit tibi deo ſeruire: quia charitas feruens inſtigabit te ad agẽdũ omne bonum alacriter, vt grata mente domino pſallas. Iuxta illud, Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti, id eſt, per charitatem extendiſti cor meum ad diligendum te feruenter ac proximos, & ad conſiderandum pertinentia ad ſalutem. Hinc ait Saluator, Iugum meũ ſuaue eſt. Apoſtolus quoque, Dilatatum eſt (inquit) cor noſtrum. Nihilominus arcta eſt via ſalutis, habendo reſpectum ad humanæ fragilitatis conditionem: attamen per charitatem dulceſcit. *Et currens*, id eſt, ea quæ dei ſunt feruidè exequẽs, *Non habebis offendiculum*, id eſt, non impinges cadendo per culpam, ſed recto perges itinere ad beatitudinem æternalem. *Tene diſciplinam*, id eſt, correptionem, correctionem, & ſalutarem doctrinam. *Quia ipſa eſt vita tua*, id eſt, per eam viues in gratia, & deinceps beatus eris in gloria. *Ne delecteris in ſemitis impiorum*, id eſt, in actibus vitioſis nullatenus glorieris, nec aliorum impietati aut vanitati conſentias. In ſpectaculis, torneamentis, haſtiludiis, choreis, & conſimilibus vanitatibus non habeas complacentiam aut conſenſum: nec alienis peccatis communices. quibus plane communicas, ſi eorũm impietati aut vanitati cõſentias aut læteris. Condolendum igitur aliis, dum eos talibus occupari & delectari videmus aut ſcimus. Nec corrideamus eis in vanitatibus & inſaniis falſis. Ideo quippe hortatur

Ephe.5. Apoſtolus, Nolite cõmunicare infructuoſis operibus tenebrarum, magis autem redarguite. Hinc ſubditur, *Nec tibi placeat via malorum*, id eſt, actio iniquorum. *Fuge ab ea, nec tranſeas per illam, declina & deſere eam*, id eſt, vt etiam vites occaſionem omnem peccandi, incautum aſpectum, contactum, amplexum, & oſcula, cõfabulationes furtiuas, munuſcula. Qui enim nõ vitat occaſiones peccãdi, citò incidit in laqueũ inimici, & dei offenſam. *Non enim dormiunt niſi malefecerint*, id eſt, Iniqui in vitiis aſſueti non quieſcunt, niſi procedant in actus illicitos, ad quos habitus prauus cõſuetudoq́; peſſima, quç eſt altera quædã natura, & maligni eos inclinant. Nam & Philoſo. proteſtatur, Qualis quiſq; eſt, talia cupit, loquitur, operatur. Hinc Chriſtus talibus ait, Hypocritæ, quomodo poteſtis bona loqui, cũ ſitis mali? Et in Hiere. dicitur vitioſis, Si mutare poteſt Aethiops pellẽ ſuã,

& pardus varietates ſuas: & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum. Hinc diſſeruit Aug. Moles impoſita monumento, ipſa eſt dura vis conſuetudinis, qua premitur anima, vt nec reſurgere nec reſpirare permittatur. Verũtamẽ ſicut ad conſuetudinem paulatim pertingitur, ſic ipſa paulatim deo auxiliante eradicatur, quanuis difficulter id fiat. Attamen quibuſdam repente tanta infunditur gratiæ copia, vt celeriter atque faciliter vincant, abhorreant, vitent quicquid pauloãte ex praua cõſuetudine placuit, prout Auguſtinus ſibi contigiſſe fatetur. *Nec capitur ſomnus ab eis*, id eſt, ſomnum non capiunt. *Niſi ſupplantauerint* infirmiores ac ſimplices. *Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt*, id eſt, cibis ac potibus iniuſtè acquiſitis reficiũtur, in prauíſque actibus & affectibus, quaſi in eſculento & poculento delectantur. *Iuſtorum autem ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem* Semita iuſtorum eſt conuerſatio bonorum, & contemplatio virtuoſorũ. in qua lux gratiæ, ſplendor ſapientiæ, puritas cordis relucent. Hæc creſcit ſpirituali profectu vſque ad perfectũ diẽ, id eſt, ad ſummum gradum doni ſapientiæ ac virtutũ, & vſque ad diẽ æternitatis, de quo cantamus, Quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia, hoc eſt, de fide trãſit ad ſpem, de ſpe ad comprehenſionem, de charitate ad beatifi- fruitionẽ. De qua via loquitur Iſaias. Hęc via, ambulate in ea, & neq; ad dexterã declinetis neq; ad ſiniſtram. Et iterũ, Semita iuſti recta eſt. Et Pſalmiſt. Pſallam, & intelligam in via immaculata. *Via autem impiorum tenebroſa*, quia eorum vita tenebris ignorantiæ & errorum, caligine vitiorum, enormitate culparum, & immoderantiis paſſionum eſt plena. Iuxta illud in Pſalmo, Fiat via illorum tenebræ & lubricum. Hinc de iniquis loquitur Paulus, Fuiſtis aliquando tenebræ. Et Ioannes, Tenebræ eam non comprehenderunt. Itemque, Lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. *Neſciunt vbi corruunt*, id eſt, proprium lapſum non aduertunt, nec qualiter inferno appropinquent, attendunt: nec penſant ſua pericula. Et dato quòd informi & nuda noticia hoc aliqualiter pẽſent, nõ tamẽ formata & efficaci noticia: quia excæcati ſunt corde, & quaſi inſenſibiles ad ea quæ dei ſunt, ac ſuæ ſalutis. *Fili mi auſculta ſermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuã.*

Pſal. 83.

Pſal. 43.

qui enim ex deo eſt, verba dei audit. *Ne recedant ab oculis tuis* interioribus. *Cuſtodi ea in medio cordis tui.* Huic ſimile eſt illud Deuteronomij, Erunt verba domini in corde tuo, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens atque conſurgens: eruntq́; & mouebũtur inter oculos tuos. *Vita enim ſunt inuenientibus,* id eſt, recolentibus, ac opere exercentibus *Ea.* Ideo ait Saluator, Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. *Et vniuerſæ carnis ſanitas,* id eſt, ſalus omnium hominũ conſiſtit in audientia & effectu verborum dei. *Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum,* id eſt, cum ſumma & iugi diligentia præſerua mentem tuam ab omni cogitatione immunda, ab omni affectione iniqua, ab omni omiſſione culpabili: & inſuper exerce eam aſſiduè in meditationibus & affectionibus ſanctis, & verbis actibúſque virtutum. *Quia ex ipſo vita procedit,* id eſt, ex cordis puritate vita gratiæ deriuatur in actu omni exteriori: & niſi cor cuſtodiatur, reliqua bona fiunt inaniter. Imò quemadmodum ex corporeo corde depẽdet & oritur vita naturæ: ita a corde ſpirituali, quod eſt mens, pendet ac pullulat vita gratiæ, ac profectus in ea. Ideo ait
Mat. 5. Saluator, Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Et in Deut. Cuſtodi temetipſum, & animam tuam ſolicitè. Inuiſibiles namque hoſtes ipſum cor tanquam precioſiſſimũ obſident caſtrum: idcirco intentiſſima cuſtodia eſt neceſſaria homini euadere cupienti. Hinc ait Euſebius Emiſſenus, Quid eſt quòd nos vigiliis laboribuſque conficimus, & ea quæ deus maximè in nobis eſſe deſiderat ac requirit (hoc eſt, cor mundum) à quotidianis culpis ac negligentiis iſtis, quas qui nõ vitat, paulatim deficit, & ad grauiora prolabitur) non habemus? Itemq́ue, Hæc eſt (inquit) ſpiritualiũ bonorum ratio, vt cùm ea ſummo labore conſtet acquiri, tã facilè pereant, vt vix poſſit intelligi. Et inde eſt quòd interdum nos ſanctos putamus, quoniam lucra de laboribus æſtimamus, & detrimenta ſubſequentia non penſamus. Itaque (iuxta doctrinam Clymachi) ponamus in ianua cordis portarium & cuſtodem, ipſum dei timorem, qui nihil illicitum permittat intrare, aut intus manere: & ſit cor noſtrũ ſemper in domino. Nam q̃d amat, in eo ſe figere ſolet: Propter quod S. teſtatur Hieron, Guloſus cor habet in ventre, laſciuus in lũbis, ſuperbus in eminentia, auarus in pecunia.

Hinc

Hinc Iſai. Super cuſtodiam meam ego ſum ſtãs totis noctibus. Abacuch quoque, Super cuſtodiam meam ſtabo, & contemplabor quid reſpondeam ad arguentem me. *Remoue à te os prauum*, ita vt tu nec praua loquaris, nec ora loquentium mala conſentiendo aduertas, ſed fugias. Sic Saluator docet manum, pedem, oculum ſcandalizantem abſcindere. Atque Apoſtolus, Mortificate (ait) membra veſtra quæ ſunt ſuper terram. Simili modo, *Detrahentia labia ſint procul à te*, vt nec detrahas, nec detrahenti cõmunices. Detractio nãque enorme eſt vitium, & grauius rapina ac furto: quoniã aufert nomen bonum, quod diuitiis antefertur. de hoc vitio infrà magis dicetur. Vnde & Iacobus ait apoſtolus, Nolite alterutrum detrahere fratres mei. Qui enim detrahit fratri, detrahit legi. *Oculi tui* interiores *Recta videant*, id eſt, iuſta ac ſalubria penſent ac approbẽt, inter vera & falſa, inter bona & mala diſcernant, & qualiter ſit agendum voluntate oſtendant. *Et palpebræ tuæ* intellectuales, id eſt, ſcientiæ & notitiæ tibi conceſſæ, *Præcedant greſſus tuos*, id eſt, opera tua prçueniãt, quaten⁹ ſicut per exteriorẽ viſum conſideras quo & qualiter ſit eundum: ita per ſcientiam & ſcripturam quam ſcis, perpendas qualiter ſit tibi viuẽdum: ſicque conſideratio præueniat actum, & vitiorum obliquitatem, ac viarum pericula fugiat ac deuitet, prout in libro de conſideratione pleniùs docet Berna Hinc Aggeus propheta ait, Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras. Et Apoſt. monet, Videte quomodo cautè ambuleris. *Dirige ſemitas pedibus tuis*, id eſt, actiones tuas ordina bonis affectibus, vt procedant ex charitate & deſiderio complacendi deo. Sicut hortatur Apoſtolus, Omnia autem decenter & ſecundum ordinem fiant in vobis. *Et omnes viæ tuæ ſtabilientur*, id eſt, opera tua fient ſtabiliter bona. Ordinatio nãque prudentiæ & charitas valde ſtabiliunt mentem in deo, & opera ex ſe procedentia faciunt firma. Sicut econtrario paſſiones, vitia, ac imprudentia agitant hominem, & per diuerſa inſtar venti effundunt. Iuxta illud Pſalmi. Deus meus pone illos vt rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti. Propterea per Hieremiam loquitur Dominus: Si abſtuleris offendicula tua à facie mea, non commoueberis. Hinc Seneca libro de quatuor virtutibus ait, Si prudentiam amplecteris, vbiq; idem eris: & prout rerum ac temporis varietas

Iſai. 21.
Mat. 6.
Iacob. 4.
1. Cor. 4.

rietas exiget, ita te accommodabis & applicabis rebus atq; téporibus, nec te in eis mutabis, ſed potiùs coaptabis: ſicut manus eſt eadem cùm in palmam extenditur, & dum in pugnum reſtringitur. *Ne declines à dextram neque ad ſiniſtram,* id eſt, regia via incede, nec ad aliquod vitioſum extremum diuertas: ſed perſeuera in medio virtutis, prout recta determinat ratio. Virtus namque ſecundum Philoſophũ, eſt quędam medietas inter duo extrema culpabilia, quorum vnum eſt manifeſtè malum, ideo per ſiniſtram ſignificatur: aliud bonum, imò valde bonum eſſe putatur, ideo per dextrã deſignatur. Quemadmodum in virtute abſtinẽtiæ medium eſt abſtinere, prout vires queunt ſufferre, manifeſteq́; malum eſt omnino abſtinere, & ieiunare non velle. Sed vltra vires abſtinere & ieiunare apparet quandoque valde laudabile, quamuis ex indiſcreto feruore procedat. Porrò ſecundum Gloſſam declinat ad dextram, qui de iuſtitia ſua præſumit: ad ſiniſtram, qui palàm peccat. Declinat quoque ad dextrã, qui proſperis vel promiſſis ab itinere recto allicitur: ad ſiniſtrã verò, qui per aduerſitates aut communationes deiicitur. Hinc ſcriptum eſt, Hæc via, ambulate in ea: non declinetis neque ad dextram neque ad ſiniſtram. *Auerte pedem tuum à malo,* id eſt, affectum tuũ compeſce ab actu illicito, & omne quod agis refrena à vitio. Totũ autẽ qđ ſubditur in iſto capitulo (vt refert Lira) non eſt in Hebræo, neque de textu, ſed per modum gloſſæ ab aliquo creditur fuiſſe adiũctum, ac poſteà ex ſcriptorum imperitia textui mixtum. *Vias enim quæ à dextris ſunt, nouit dominus.* Ea quæ virtuoſa & bona ſunt, deus noſcit per approbationem. Sicut Dñs ait ad Moyſen, Teipſum (inquit) noui ex nomine. Vitioſa autem & reproba ſcit nuda & ſimplici intelligentia. Iuxta illud, Cognoui multa ſcelera veſtra. Si ergo per vias quæ à dextris ſunt, intelligantur viæ veraciter bonæ, ſeu actus iuſtitiæ, illas ſcit dominus per approbationem: ſi verò per eas intelligantur vię quæ multũ bonæ vidẽtur, & tamen ex indiſcretione procedunt, illas nouit per intelligentiam ſimplicem, & reprobationem. Sed primo modo videntur hîc accipi, quum ſubdatur: *Peruerſæ verò ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt,* id eſt, ad extremum apertè malum declinant. *Ipſe autem deus Rectos faciet greſſus tuos,* dando tibi gratiam conuerſandi iuxta ſuorum rectitudinem præceptorum

Iſai. 30.

rum. De quibus dicitur, Rectæ viæ domini, & iuſti ambu- *Oſea. vl.*
lant in eis. Non ergo præſumamus de virtutibus noſtris,
ſed auxilio gratię iugiter innitamur: quoniam ſine ipſo ni-
hil meritorium poſſumus facere. Ideo cum Pſalmiſt. pre- *Pſal. 118.*
cemur, Deduc me domine in via tua, & greſſus meos diri-
ge ſecundum eloquium tuum. Nihilominus Apoſtolus mo-
net, Rectos greſſus facite pedibus veſtris. Oportet enim
nos cooperari gratiæ dei, atque per liberum arbitrium ac-
ceptare diuinum inſtinctum, & conſentire directioni di-
uinæ. *Itinera autem tua in pace producentur,* id eſt, opera tua
erunt pacifica, & actus tui paci pectoris erunt coniuncti, &
ad pacem ęternitatis perducent. Etenim pax multa diligē-
tibus legem dei. Et Iob ait, Acquieſce deo, & habeto pacē,
per hoc habebis fructus optimos. Ecce in iſto capitulo mul
tipliciter & per verba ſæpius repetita ad deſiderium & a-
morem, ad ſtudium & amplexum ſapiētię admonemur. Nec
mirum, quoniam tanta eſt dignitas eius, quòd in actu ipſius
vnigenitus dei beatitudinem noſtram conſtituit. Hæc eſt
(inquiēs) vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum.
Denique ſicut in ſuis prouerbiis ait Cyrillus, Nihil eſt ho-
mo, ſi ſit ſapientia deſtitutus: qui ſe ignorat, nihil eſt ſibi.
Et præſertim miſer & pauper eſt, qui ſuum non nouit crea
torem. Propter quod dixit Apoſtolus, Qui ignorat, ignora-
bitur. Atque in Oſea aſſerit Dominus, Conticuit populus
meus, eo quòd non habuerit ſcientiam dei. Quid prodeſt *Oſea. 4.*
rutilantia cæco, eloquentia ſurdo, prudentia fatuo? Præter-
ea ad vigilantiſſimam cordis cuſtodiam hîc monemur: quā
exercere poterimus, ſi omnipotentis præſentiam iudicis ſa
gaciter ponderemus. Si enim reuerēdo aliquo homine prę-
ſente ac intuente, erubeſceremus nos turpiter, negligēter,
& inhoneſtè habere: cur ſuper hoc in dei vultu non verecū
damur? Hinc ſanctus Bernardus in epiſtola ad fratres de
monte dei edocuit, quòd ad habēdum ſe honeſtè ac virtuo-
ſe in ſolitudine & ſeorſum, plurimum valet vt homo ima-
ginetur ſibi quaſi prĕſentem aliquem venerabilem virum,
ſub cuius aſpectu agat omne quod agit: & quod illo intuē-
te agere vereretur, coram deo agere vereatur. Idcirco in
epiſtolis ſuis ait & Seneca, Sic viue cū hominibus, tāquam
deus videat: ſic loquere cū deo, tanquā homines audiāt. Ac-
cipe admonitionē ſalubrē, quā te affigere animo tuo volo.

ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, vt cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua conſeruent. Iſtud iam frequenter expoſitum eſt. *Ne intenderis fallaciæ mulieris,* Iſtud dicitur in Hebræo non haberi, attamen ſenſus eſt, quod verſutiis mulierum non ſit inſiſtendum ad imitandum, ſed potius ad præcauēdum. *Fauus enim diſtillans labia meretricis.* i. inſtar faui guttantis delectant. *Et nitidius oleo guttur eius,* quod ſic polit & ornat, vt magis ametur. *Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium*, quoniam multa mala pœnæ & culpæ in corpore & in anima, etiam in hac vita comitantur luxuriam, deinde æterna damnatio. Iuxta illud Apoc. Quantum glorificauit ſe, & in delitiis fuit: tantum date illi tormentum & luctum. *Et lingua eius acuta quaſi gladius biceps.* Quoniam corpus animamque affligunt, & pœnam damni ac pœnam ſenſus infligunt. *Pedes eius deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus eius penetrant.* Quia affectiones eius ſunt libidinoſæ, & opera eius mortaliter vitioſa. *Per ſemitam vitæ* gratiæ, id eſt, per obſeruantiam legis diuinæ *Non ambulat*, nec curat prolificare, ſed delitiari: vitā quoq; naturæ abbreuiat. *Vagi ſunt greſſus eius & inueſtigabiles.* Quoniam motibus paſſionum vndique circunfertur, & concupiſcentiarum inquietudine agitatur, plus quàm in particulari queat effari. *Nunc autem fili mi audi me, & ne recedas à verbis oris mei. Longè fac ab ea viam tuam.* Quia ad vitandum vitia carnis maximè confert occaſiones eorum vitare, colloquia & aſpectum. Imò & imaginem venereorum ſtatim repellere, ſeque ad meditandum ſalubria, & quæ compunctionē inducunt conuertere, videlicet ad intentā Dominicæ paſſionis memoriā, ad cōſiderationē rigoris diuini atq; æterni ſupplicii, & in qualem putredinem & fœtorem caro hæc ſordida cito ſit reſoluenda. *Et ne appropinques foribus domus eius,* ne contra propoſitum tuum alliciaris. *Ne des alienis honorem tuum,* id eſt, ingenitam tuam libertatem ac honorabilem mentem, atque imaginem, qua creatori tuo aſſimilaris: non ſubdas iugo vitiorum, ſeruituti diaboli, turpitudini carnalitatis. Ne impleatur in te illud in Pſalmo, Homo quum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus. Denique admirabilis eſt honor hominis, quòd per Chriſti incarnationem, paſſionem, adoptionem, & gratiam factus eſt filius

Pſal. 48.
Rom 8.

lius dei,membrum,miles,ac frater Chriſti,hęres vitæ æternæ,proles eccleſiæ, Non igitur vilificet homo ſeipſum intantum, vt vitiis ſeruiendo fiat ſeruus diaboli,aduerſarius Chriſti,mancipium iniquitatis, filius perditionis. Anima quoq; per fidem & charitatem ſponſa eſt Saluatoris,ſed p immunditiam culpæ fit adultera dæmonis. *Et annos tuos crudeli,* id eſt,actus vitæ temporis,quo hîc viuis:non exhibeas iuxta inſtigationem diaboli,qui adeò ferox eſt vt nihil minus ei de nobis ſufficiat, quàm vt æterna fœlicitate nos priuet,ac ſecum infernali damnatione inuoluat. Tam crudeliſſimo igitur hoſti nequaquam te ſubdas, nec vnquá conſentias, *Ne fortè impleantur extranei viribus tuis,* id eſt, ne vires naturæ roburq; gratiæ auferant tibi inuiſibiles hoſtes,perſonæque lubricę,& meretricum lenones. *Et labores tui ſint in domo aliena,* id eſt,facultates & opes tuæ à meretricibus conſumantur,& opera meritoria,quibus aliquádo deo ſeruiſti,ab hoſtibus tuæ ſalutis annihilentur, id eſt, mercede priuentur. *Et gemas in nouiſſimis,* ſerò pœnitẽdo, *Quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum,* per luxuriam eneruando & exhauriendo. Hinc in Prouerbiis ſuis ait Cyrillus libidinoſo, Quid eſt quod coeundo effundis? Nónne digeſtiſſima medulla, nónne vitæ admirabilis ſementiua humanæ naturæ, radicalis carnis ſubſtantia, & diuitiarum generatiuæ virtutis theſauri vena? quid ingratus in nihilum proiicis? *Et dicas, Cur deteſtatus ſuum diſciplinam?* per quam carnales concupiſcentiæ refrenantur: *Et increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui vocem docentium me: & magiſtris non inclinaui aurem meam,* ad caſtè viuendum? *Pene fui in omni malo,* id eſt,ferè pollutus ſum omni peccato. *In medio eccleſiæ,* id eſt,eccleſiaſticorum, *Et Synagogæ,* cæterorum ſeculariumque credentium. & hoc damnabilius eſt,quod peccaui non ex ignorantia,ſed ex certa ſcientia. & inter fideles & ſpirituales perſonas, quarum nec documentis nec exemplis correctus ſum. *Bibe aquam* ſapiẽtiæ & doctrinæ. *De ciſterna tua,* id eſt,de ſacra ſcriptura & voluminibus verè catholicis: vel de gratia habituali & ſapiẽtia infuſa vel acquiſita exiſtente in te: vt ex habitu procedas in actum, & de ſapientiæ dono in contemplationis exercitium. *Et fluenta putei tui,* id eſt, meritis gratiæ tibi
Iſai.12. collatę reficiaris. Hinc in Iſai.dictum eſt,Haurietis aquas

in

in gaudio de fontibus ſaluatoris. Et alio loco in eodẽ Propheta, Omnes ſitientes venite ad aquas. In Apoca. quoque, Qui ſitit veniat, & qui vult accipiat aquam vitæ gratis. Chriſtus quoque in euangelio, Aquã (inquit) quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Puteus etiam dici poteſt cor profundum, deſuper illuſtratum, diuinis chariſmatibus adimpletum. *Deriuentur fontes tui foras*, id eſt, ſapientiam, ſcientiam, & doctrinam tibi cõceſſas, quibus intus redundas, communica aliis prędicando, conſulendo, docendo, corripiendo. Sicut princeps apoſtolorum hortatur, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes. Et ſicut in Daniele legitur, Qui multos erudiunt ad iuſtitiam, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. *Et in plateis*, id eſt, in latitudine populi, & in locis patentibus *Aquas tuas diuide*: & chariſmata tibi conceſſa aliis impartire, ſpiritualia miſericordiæ opera exercendo, ac proximos ædificando. *Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.* Hoc prima facie videtur iam dictis contrariari. Sic ergo eſt exponendum, Habeto eas ſolus, id eſt, in tua ſint poteſtate, & in corde tuo, tãquam in ſubiecto, originaliter ac habitualiter ſolæ remaneant: nec in hoc ſint alii participes tui, vt à tam ſalubri vſu gratiarum iſtarum poſſint te impedire. Vel, alieni, id eſt infideles atque hæretici tecum ſocietatem non habeant: nec ſuas doctrinas commiſceant tuis. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? *Sit vena tua*, id eſt, ſapientia & doctrina, ex qua aliis potum animæ refectiuum, & concupiſcentiarum vitiorumque refrigeratiuum tribuis. *Benedicta* à domino, qui tanto plus eam in ſeipſa augeat atque perficiat, quanto liberaliùs communicatur & aliis. Qui enim ſpiritualia ſua chariſmata pximis impartitur, nequaquam ex hoc minorationem, ſed ſpiritualem locupletationem ſortitur. Fitque particeps omnium bonorum, quæ ex cauſa communicationis fiunt ab aliis. *Et lætare* legitimè *Cum muliere adoleſcentiæ tuæ*, id eſt, vxore, quam in adoleſcẽtia accepiſti. *Ceruа chariſſima, & gratiſſimus hinnulus*, id eſt, hæc ſit tibi dilecta ac ſocia, tanquam ceruа gratiſſima & fœcunda. Et quoniam vir caput eſt mulieris, & vxor ſub poteſtate mariti eſt, ſit tibi vxor tua ſubiecta & acquieſcens vt hinnulus, qui ceruæ eſt pullus.

Ioan. 4.

1. Pet. 4.

Verba

Verba eius inebrient te omni tempore opportuno. Magna enim eſt delectatio copulæ coniugali admixta. *Et in amore eius delectare iugiter*, ſcilicet ſuo loco & tempore, inquantum delectatio illa eſt licita, nec limites matrimonij tranſcendēs. Quemadmodum enim ille actus matrimonialis fieri poteſt ſine peccato, dum fit deſiderio prolis ad dei obſequiū educandæ, vel ad perſoluendum debitum carnis, ſiue ad vitandum incontinentiæ malū in corpore: ſic & delectatio actui illicito annexa poteſt eſſe ſine culpa & licita, prout ſuper quartum Sententiarum doctores declarant. Loquitur autē Salomon tam extenſe, non vt ad libidinem carnalitatemq́; prouocet: ſed vt puſillos ad vitia pronos ab omni concubitu adulterino & illicito reuocet. Ideò ſubditur: *Quare ſeduceris fili mi*, id eſt, ſeduci te ſinis, vel teipſum ſeducis *Ab aliena* vxore aut fornicatrice, *Et foueris in ſinu alterius?* quaſi dicat, Quum poſſis ſine peccato cum propria vxore deliciari, cur cum tanto facinore delectaris cum aliis fœminis? *Reſpicit dominus viam hominis*, id eſt, omne quod agit ſiue in die, ſiue in nocte. *Et omnes greſſus illius conſiderat*, Ideò in Ieremia habetur, Si occultabitur vir in abſconditis, & ego non videbo eum? Et ſanctus Iob loquitur deo, Ob-

Iob. 13. ſeruaſti omnes ſemitas meas, & veſtigia pedum meorum conſideraſti. Ideò ſaltem timore altiſſimi ac metuēdiſſimi iudicis omnia intuentis, debes à tanto ſcelere reuocari, & verecundari de omni turpitudine vitiorum, in præſentia ſuperſanctiſſimi dei: nec coram facie eius tam fœdè & viliter te habere. Ad quod te quoque debēt inducere mala quæ ex peccato ſequuntur. De quibus ſubiungitur: *Iniquitates ſuæ capiunt impium*, id eſt, faciunt eum diabolo ſubditū, & in captiuitatem infœlicē redactum, ita quòd perdit gratiæ libertatem. *Et funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur*, id eſt, arctatur atque ligatur, ita vt nequeat ſe extendere ad dei obſequium, nec egredi ad meritoriè operādum, quum ſit ſpiritualiter mortuus, & quaſi diaboli equ⁹. Peccata etenim rationem excæcant, vires debilitant, & bonum naturæ lædunt. Hinc glorioſiſſimus princeps apoſtolorum in ſua ſecunda ait Canonica, Iniqui ſunt ſerui corruptionis. A quo enim ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Vas quoque electionis loquens de impiis, Reſipiſcant (inquit) à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatē.

voluntatem.Hoc ſenſit Propheta,qui pœnitens dixit: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatę ſunt ſuper me.Hinc in Iſaia aſſeritur,Vę qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum. *Ipſe* iniquus *Morietur*,morte æternæ damnationis: *Quia non habuit diſciplinam*, id eſt,morum modeſtiam,& ſuæ tranſgreſſionis caſtigationem,neque ſalubrem doctrinam per operis executionem. imò abiecit hæc omnia.Iuxta illud,Tu verò odiſti diſciplinam,& proieciſti ſermones meos retrorſum.Quo cõtra hortatur Pſalmiſta, Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur dominus;& pereatis de via iuſta. *Et in multitudine ſtultitiæ ſuæ decipietur*.i ꝓpriis erroribꝰ,ignorãtiis,cõcupiſcẽtiis vitiisq́; fallerur,non attendendo quę ſuam concernunt ſalutem:ſed vana ſecuritate torpendo, & ſine timore peccando. Ideò cadet in rete diaboli,& lacum inferni. De talibus Baruch ait, Viam diſciplinæ non inuenerunt, ideò perierunt: & quia non habuerunt ſapientiam, interierunt propter ſuam inſipientiã.Vnde dicitur apud Iob,Si non audierint,tranſibunt per gladium & conſumentur in ſtultitia. Præterea per meretricem quidam intelligunt idololatriam,cuius labia ſunt fauus diſtillans, quia carnalia oblectamenta admittit,& nitidius oleo guttur eius:quoniam eius inſtructio placet idololatris,& pulchra videtur vanis & imperitis hominibus. Iſta expoſitio non videtur literalis.Catholici autem per meretricem ſpiritualiter intelligunt hæreticam prauitatem,ſeu hæreticorum collectionem,quæ & ipſa ꝑmittit carnalia, & nitore eloquentiæ ſuæ decipit multos, quos finaliter æternæ acerbitati inuoluit. Idcirco ab ea cauendum.Atque ad hunc ſenſum poteſt litera facillimè applicari:quod breuitati ſtudens non proſequor,quia difficultatem non habet. Porrò per mulierem adoleſcentiæ myſticè deſignatur Eccleſia, quæ eſt cerua chariſſima, doctrinam conterens ſerpentinam,& ad bonum agendum celerrima atque feſtinans,fluenta ſapientiæ & doctrinæ ſanctæ potare cornibus diuinæ authoritatis ac prælaticæ poteſtatis,eminentiaq́; virtutũ armata,ad reſiſtendum rebellibus. Cuius populus eſt gratiſſimus hinnulus ſpiritualiter renouatus,ſua varietate delectabilis & amœnus,agiliſq́; ad bona,& matris ſuæ ſequens veſtigia,ad fontẽ ſapiẽtiæ properando.

Pſal. 49.
Pſalm. 2.
Iob. 36.

rando. Huius ceruæ ac coniugis huberibus debemus in-
ebriari, id eſt, vtriuſque teſtamenti ſcripturis ac conſolatio
nibus refici & impleri, ita vt repleamur (iuxta ſcripturæ do
ctrinam) omni gaudio & ſpe in credēdo: ſicq; abundemus
in virtute & gratia ſpiritus ſancti. Quæ quum ita ſint, cur
ò fili ſeduceris ab aliena, id eſt, hæreticorum collectione,
& vaniſſimis adinuentionibus, ac nouitatibus credis magis
quàm ſolidiſſimis eccleſiæ documentis?

Elucidatio Cap. 6. *Fili mi ſi ſpoponderis pro amico tuo.* ART. VI.

TRactat hîc Salomon de diligentia circa fideiuſſionē, & de negligentia ei contraria, atque de aliis quibuſdam vitiis increatæ ſapientiæ odibilibus. Deinde rurſus ad ſapientiam obediemtiamq; hortatur, vt ſic vitia carnis vitētur. *Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam,* id eſt, manum protendendo promiſiſti alieno ſatisfacere ei pro amico tuo, ſi ipſemet amicus tuus non ſatisfecerit illi. *Illaqueatus es verbis oris tui,* id eſt, propria ſponſione velut laqueo ès conſtrictus, ad obſeruandū quod promiſiſti: *Et captus,* id eſt, obligatus ac tentus *Propriis ſermonibus,* ſicque incidiſti periculum. Idcirco ſubinfertur conſilium. *Fac ego quod dico tibi fili mi, Diſcurre,* id eſt, ratiocinando inquire, qualiter agere debeas, & ad loca congrua curre. *Feſtina,* quia dilatio in iſtó caſu eſt periculoſa. *Suſcita amicum tuum,* Vel à ſomno corporali, aut à cordis ignauia. facq; eum ſolicitum, vt perſonaliter ſatisfaciat. *Ne dederis ſomnū oculis tuis, nec dormitēt palpebræ tuæ,* eo tempore quo expedit pro cauſa hac vigilare. *Eruere quaſi Damula de manu,* id eſt, ſicut Caprea ſylueſtris ſeu agreſtis, quæ eſt animal imbecille ac timidum, conatur manum tenentis eam euadere: ſic tu ſtude periculum tuæ ſpō ſionis effugere. *Et quaſi auis de inſidiis aucupis,* id eſt, ſicut auis feſtinat euolare de laqueo ſeu retiaculo, quo captor auium eam iam cepit, aut capere cupit. Ecce iſtud ad literā eſt ſanum conſiliū, ne quis incautè pro proximo ſpondeat: aut ſi ſpoponderit, indeſinenter curet ac ſtudeat proximū ſuum inducere ad faciendum, alioquin ipſemet ſatisfacere non omittat. Verùm quidam ſunt adeò negligentes, quòd improuidè ſpondent pro aliis: quo facto nec illos ſolicitant, nec ipſimet ſatisfacere curant: ſicque fidei violationē

iuramenti ſeu promiſſi tranſgreſſionem,& grande incurrunt damnum.Hi igitur iſtud Salomonis penſent impleātq́; conſilium.Is verò pro quo quis ſpopondit,omnibus modis ſatagere debet,vt fideiuſſorem ſuum ſeruet à damno immunem.Sicut in Eccleſi.Legitur,Gratiam fideiuſſoris tui non obliuiſcaris. Spiritualiter verò pro amico ſpondet, qui prælationem aſſumendo alios accipit gubernandos,ſicque aſtringit ſe ad reddendum rationem pro ipſis. Ad quod etiam ſpecialiter epiſcopi in ſua conſecratione ſolenni voto ſe obligant,prout Thomas in ſecunda ſecundæ, & in libro de perfectione ſtatus ſpiritualis declarat. Prælatus ergo curam aſſumens animarum, incidit grande periculum, & propriis verbis ſe obligauit implere debitum ſui officij, & præſertim vt ſe exhibeat exemplarem ſubditis ſuis, ac primò impleat quod alios docet:ne ei dicatur, Medice cura teipſum. Et illud Apoſtoli,Qui alium doces,teipſum non doces?Nempè cuius conuerſatio eſt ſcandaloſa,eius prædicatio irridenda magis quàm reuerenda cēſetur. Et ſicut ait Greg.Cuius vita deſpicitur, reſtat vt eius prædicatio cōtēnatur.Hinc & Seneca in ſuis fatetur Prouer. Perturpe eſt quod obiicitur in obiiciente cognoſci. In epiſtola quoque viceſima,Verba(inquit)rebus ſint proba. Facere docet Philoſophia,non dicere tantum.Et hoc ad ſuam exigit legem, vt quiſque legitimè viuat,ne ſermo à vita diſſentiat. Officium nanque & iudicium ſapientiæ eſt,vt opera verbis cōcordent.Fac ergo quod dico tibi, quia incidiſti in manum proximi tui,id eſt,ſubditi tibi commiſſi,cuius negligentia eſſet tua damnatio, niſi circa illum diligens eſſes. Idcirco diſcurre,ex charitatis feruore, feſtina,quia periculū eſt in mora,ſuſcita amicum tuum,exhortando,inſtruendo,corripiendoque ſubditum, vt cum metu, timore,& tremore ſuā operetur ſalutem. *Ne dederis ſomnum oculis tuis*, id eſt, ne ſis quaſi negligēs,ſomnolentus,aut feſſus in tui executione officij, ſicut de quibuſdam in Iſaia habetur, Speculatores cæci, canes muti nō valentes latrare,videntes vana, & dormientes. *Erue te quaſi damula de manu*, id eſt, præfato modo te à damnationis periculo erue. Damula quoque quāuis ſit imbecillis ac timida, nihilominus velox eſt curſu atque acerrima viſu: ſic & tu agilitate actuum virtuoſorū, & perſpicaciſſima cōſideratione à prętacto periculó te preſerua.

Et quaſi

Eccle.
Luce 4.
Rom. 2.

Et quaſi auis de inſidiis aucupis fugit volando in altum, ſic tu conſideratione diuini iudicij, & contemplatione perpetui ac beatiſſimi præmij, ſtude euadere tentamenta diaboli peccatoribus præparata, & omné pigritiam ſupera. Vnde ſubiungitur, *Vade ad formicam ô piger*, vt qui ſcripturis nõ obedis, nec maiorum exhortationi obtemperas, ſaltem irrationabilium exemplo animalium inſtruaris, & de tua inſipientia atque ignauia erubeſcas. *& conſidera vias eius*, id eſt, ſolicitudinem, agilitatem, prouidẽtiamque formicæ, *& diſce ſapientiam. Quæ quum non habeat ducem*, à quo dirigatur: *nec præceptorem*, à quo impellatur: *nec principem*, cuius iuſſione inducatur, *parat in æſtate cibum ſibi.* Quia tunc latibulum ſuũ egreditur ad quærẽdũ victualia proſe. *Et cõgregat in meſſe quod comedat hieme.* Quia in meſſe colligit grana & alia quædam, quæ in foueam ſuam deportat, quatenus inde ſuſtentetur in hieme, quando non exit præ frigore, nec tunc taliter inueniret neceſſaria ſibi. Et totum hoc agit naturali inſtinctu & impreſſione authoris naturæ, qui eſt omnium vniuerſalis & ſummus dux, præceptor, & princeps, extra & ſupra omne genus ac ordinem. Nam vt Commentator poſt Ariſtotelem ait, Opus naturæ eſt opus intelligentiæ, maximè autem primæ cauſæ, cuius opus eſt etiam intelligentiæ opus. Hinc (vt aſſerit Damaſce. Bruta & inanimata animalia in talibus magis aguntur, q̃ agant. Sic ergo & nos, & præſertim qui pręſunt, debemus in æſtate, in iuuentute, in ſanitate, & vigore durãte exercere opera bona, & ſpiritualium alimentorum copiam nobiſipſis ac proximis congregare: vt in æſtate, id eſt, tempore iſto, quo mereri & creſcere ſpiritualiterq́; ditari valemus, & in quo feruor tẽtationis, imò & ardor charitatis ac ſtudij currunt, colligere neceſſaria noſtræ ſaluti, quibus in hieme, hoc eſt, in hora mortis & in die iudicij valeamus refici, adiuuari, atque ſaluari, ſicut hortatur Apoſtolus, Dum tẽpus habemus,
Ephe.5. operemur bonum ad omnes. Et rurſus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Contra iſtud etiam in corporalibus agunt improuidi, qui in iuuentute ſua conſumunt & vendunt patrimonia ſua, & poſtea dum magis indigent & minus acquirere poſſunt, patiuntur inopiam. *Vſquequo piger dormies?* ſomno corporali, ad quem pigri ſunt inclinati: & itẽ ſomno negligentiæ & peccati? de quo

ait Apoſtolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Eſt etiam ſomnus mortis, de quo dixit Saluator, Lazarus amicus noſter dormit. Et ſomnus contemplationis, de quo accipi ſolet illud Geneſeos, Immiſit dominus ſoporẽ in Adã. Porrò ſomnus corporalis immoderatus non ſolùm animæ, ſed corpori quoq; eſt valde nociuus, & grauat naturã, hebetat ſenſum, malos parit humores, & dãna rerum inducit. Inſuper obruit intellectum, tẽpus infructuoſe expendit, & multorum fomentum eſt vitiorum. Ideo Cato dicit, Plus vgila, ſemper ne ſomno deditus eſto; Nam diuturna quies vitiis alimenta miniſtrat. Hinc ſancti viri maximè deplanxerunt iacturã temporis, quod dormiendo expendebant. Verùmtamen neceſſitati naturæ cum diſcretione eſt prouidẽdum. *Quando conſurges de ſomno tuo?* Ironia eſt & increpatio iuſta, quaſi dicat, Diutiùs quam tibi expediat dormies. *Paulum dormies, paulum dormitabis*, manendo in vitiis, quia modicum tibi videtur tempus illud quod ita cõſumis, & dicere ſoles, Poſt aliquantulum tempus pœnitentiam agam. *Paululum conſeres*, id eſt, complicabis *Manus tuas vt dormias*, Quia conſertio manuum ſolet eſſe indicium affectionis magnæ ad aliquid. *Et veniet tibi quaſi viator egeſtas*, id eſt, defectus temporalium & ſpiritualium bonorum, vel ad minus ſpiritualium. *Et pauperies quaſi vir armatus*, id eſt, tam fortiter ꝙ nequibis euadere: quod fit, dum quis in ſuo perdurans torpore ante veram pœnitentiã tollitur de hac vita. Propter quod monuit Dominus, Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Et rurſus, Vigilate, omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere oĩa quæ ventura ſunt, & ſtare ante filium hominis. Quod autẽ ſubiungitur, *Si verò impiger*, id eſt, feruens & agilis *Fueris* in actibus bonis: *Veniet vt fons meſſis tua*, id eſt, copioſus fructus inde proueniet tibi, & retributio glorioſa, ſicut alibi ſcriptum eſt, Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Vnde legitur 2. Paral. Non diſſoluantur manus veſtræ, erit enim merces operi veſtro. Hinc dixit Apoſto. Qui parcè ſeminat, parcè & metet. Et qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. *Et egeſtas longè fugiet à te.* Iſtud in Hebræo (vt dicitur) non habetur. Ex his docemur in dei obſequio omnem pigritiam, ſomnolentiam, acediámque vitare, atque viriliter aggredi opera bona.

Ioan. 11. *Lucæ 21.* *Matt. 13.* *2. Cor. 9.*

na. Et certè pigris valde eſt ponderandum ac formidãdum quod in Apoc. ait Altiſſimus, Vtinam calidus eſſes aut frigidus: ſed nunc quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Denique pigri in diuinis in præſenti & in futuro ſuſtinent detrimentum. quia idipſum bonũ quod agunt, faciũt cũ labore & tædio, ſine cõſolatione & guſtu. propter quod aut parũ aut nihil merentur. Feruentes verò & agiles ſeruiunt deo cum gaudio, & delectabile eſt eis exercere diuina. Ideóque in præmio creſcunt præcipuè, & ſunt deo chari & complacentes. Pigritia ex charitatis defectu, & in conſideratione diuinæ maieſtatis ac nouiſſimorum procedit. Ideo ait Bernard. Pigri ſi diu in ſuo torpore permanſerint, aut opprimuntur ſub onere & ſuccumbunt, aut quodã modo in inferno ſunt, vt nunquam ad plenum reſpirent in lucem miſerationum domini, nec in libertatem ſpiritus, quæ ſolũ facit iugum ſuaue, & onus leue. Inde autem tam pernicioſa emanat tepiditas, quia voluntas eorum nondũ purgata eſt: nec ſic volũt ac diligunt bonum, ſicut nouerunt, à propria concupiſcentia abſtracti & illecti. Amãt enim in carne ſua terrenas conſolatiunculas, ſiue in verbo, ſiue in ſigno, ſiue in facto. Et ſi hæc aliquando interrũpunt, non tamen penitus rumpunt. Inde eſt quòd rarò dirigunt affectiones ſuas in deum, & cõpunctio eorum non cõtinua, ſed horaria eſt. *Homo apoſtata*, id eſt, recedens à fide, vel à religione, ſiue à deo per mentis auerſionẽ: *Vir inutilis* ſibi & aliis, imò nociuus & ſcandalizans, vt refuga legis, *Graditur ore peruerſo*, id eſt, vitioſa proferens verba, vt alios ſuis inuoluat erroribus. *Annuit oculis*, id eſt, vanos nutus per viſum oſtendit. *Terit pede*, id eſt, laſciuè ſeu cõpoſito greſſu ex elatione procedit. *Digito loquitur*, id eſt, loquendo digitum petulanter extendit & agitat, quod malum eſſe patet ex eo quod ſcriptum eſt Iſaiæ quinquageſimo octauo, Si deſieris digitũ extendere, & loqui quod tibi non expedit. Aliquando tamen ſapientes loquendo digitum extendunt & manum, ad excitandam audientium attentionem. Nã & ſacratiſſimus Ioannes digitum extendendo Chriſtum monſtrauit, Ecce (inquiens) agnus dei. Et in Actis fertur, Paulus extenta manu cœpit rationẽ reddere. *Prauo corde machinatur malum.* i. ex propoſito cogitat qualiter aliis poſſit nocere. *Et omni tempore iurgia ſeminat*, id eſt, lites atque diſcordias inter proxi-

mos,

mos, quod eſt peccatum grauiſſimum, charitati & paci omnino contrarium. *Huic extemplo,* id eſt, ſtatim ac ſubitò *Veniet perditio ſua.* id eſt, damnatio: imò hæc faciendo, perdit continuò ſemetipſum. *Et ſubitò conteretur* morte improuiſa, *Nec habebit vltrà medicinam,* id eſt, pœnitentiam ſalutarem, præſertim poſt mortem. Tales quoque rarò ac difficulter pœnitent in hac vita, quum ſint vehementer malitioſi. Verùmtamen auxiliante pietate infinita ac omnipotente medici ſupercœleſtis, poſſunt conuerti. Idcirco quãdiu hic viuunt, non eſt deſperandum de eis. His demũ verbis conſonat quod legitur in Iſaia, Pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & compoſito gradu incedebant, decaluabit dominus verticem filiarum Sion. *Sex ſunt quæ odit dominus,* tanquam enormia crimina, *Et ſeptimum* tanquam grauiſſimum, *Deteſtatur anima eius,* id eſt, mens eius, non quòd deus in ſua natura habeat animam, ſed ſcriptura more humano loquitur de deo, ſicut Amos ait, Iurauit dominus in anima ſua, deteſtor ego ſuperbiam. Et Iſaias, Solennitates veſtras odiuit anima mea. *Oculos ſublimes,* id eſt, corda ſuperba, quæ animoſe efferunt ſemetipſa. Vnde ſcriptum eſt, *Iſa. 1.*
Oculi ſublimis hominis humiliati ſunt. *Linguam mendacem* mẽdacia pernicioſa loquentẽ, quẽadmodũ ſcriptũ eſt, Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ. Quum enim deus adorãdus & benedictus ſit eſſentialiter veritas iſta, valde diſplicet illi tale mendacium, quod eſt directè receſſus à ſumma veritate. *Manus effundentes innoxium ſanguinem* lædendo, mutilãdo, aut occidendo: *Cor machinans cogitationes peſſimas,* id eſt, intra ſe excogitans qualiter mala intenta impleat. Ideo apud Ieremiã loquitur Domin⁹, Vſquequo morabũtur in te cogitationes noxiæ? Et Michæas ait, Væ q cogitatis inutile. *Pedes veloces ad currendum in malum.* Qui. ſ. ex feruẽti deſiderio & habitu vitioſo feſtinãt in opera mala procedere. *Proferentem mendacia, teſtem fallacem.* Qui fraudulẽter & mẽdoſe teſtimoniũ contra proximũ profert, præſertim in foro iudicij, propter quod tenetur ei reſtituere fãmam, & damnum compenſare. *Et eum qui ſeminat inter fratres,* Id eſt, proximos, cuiuſcunque ſint ſexus, *Diſcordias veræ & virtuoſæ paci contrarias.* Circa hæc ait gloſſa,

Pſal. 7.

Iere. 4.

 Enumera-

Enumerauit ſex capitalia crimina, quæ tamen comparatione ſeminationis diſcordiæ quaſi minora deprompſit. Quoniam maius eſt facinus illud, quo diſſipatur vnitas atq; fraternitas, quæ per ſpiritus ſancti gratiam eſt connexa. Attamen, ſicut Thomas in ſecunda ſecundæ, & in Summa cõtra Gentiles declarat, inter omnia peccata quæ fiunt in proximum, homicidium extat grauiſſimum: tamen quantum ad aliquid, poteſt ſeminatio diſcordiæ grauior reputari: quia directè aufert vitam, charitatem, & pacem: homicidiũ verò vitam naturæ. Hinc conſtat quã vehementiſſimè debeamus ſeminationem diſcordiæ abhorrere ac euitare. Verùmtamen quidam inter ſe habent prauam cõcordiam, pacem carnalem, vitioſum amorem: quorum concordiam diſſipare eſt bonum, quemadmodum inter Phariſæos ac Saducæos in perſecutione beati Pauli cõcordes, ipſe glorioſus Apoſtolus ſeminauit diſcordiam, vt patet in Actibus. Deniq; cõgregatio fidelium eſt exercitus dei, ad quem pertinet cõtra inuiſibiles hoſtes, cõtra aciem vitiorum, cõtra aduerſarios dei, ſaluríſque propriæ vnanimiter præliari. In exercitu autem optimũ eſt concordia, qua ſe inuicem iuuant. Peſſimum autem diſcordia, qua ſibiinuicem aduerſantur. Qui igitur inter fideles diſcordiam ſeminat, eſt omnino inimicus dei, cooperator & adiutor diaboli, proditor proximorum, traditor exercitus ſpiritus ſancti, demolitor caſtri diuini. Idcirco eſt ſummè nociuus, & penitus deteſtandus. *Conſerua fili mi præcepta patris tui* cœleſtis, cui iugiter dicimus, Pater noſter, qui es in cœlis, qui iure creationis, cõſeruationis, gubernationis, prouiſionis, liberationis & glorificationis, merito dicitur pater noſter. Cui etiam Iſaias dicit, Tu domine pater noſter, redemptor noſter. *Et ne dimittas legem matris tuæ*, ſanctæ Eccleſiæ. *Liga eam in corde tuo iugiter* vinculo charitatis, & aſſiduitate recordationis. Vinculum autẽ charitatis eſt actualis dilectio, quę dicitur quaſi duorũ ligatio .i. connexio. & neceſſariũ eſt ad ſalutem ex charitate legẽ dei cordetenus cõſeruare. *Et circunda gutturi tuo.* i. paratus ſis loqui de ea. Iſtud ſuperiùs habitum pleniúſque expoſitũ eſt capite tertio. *Quum ambulaueris gradiantur tecum*, id eſt, cordi tuo per actualem conſiderationem inhæreant. *Quum dormieris*, in lecto vel in morte, *Cuſtodiant te*, vt in eorum meditatione obdormias, & merito adimpletionis eorum

Matth. 9.

deſuper

deſuper cuſtodiaris à culpa & illuſionibus ſomniorum, & à condemnatione æterna. *Et euigilans* poſt ſomnum corporalem vel in reſurrectione futura, *Loquere cum eis*, id eſt, ea mox ad memoriam reuoces, ac mercedem pro eorũ cuſtodia præſtoleris. Iuxta hunc modum in Deuteronomio ſcriptum eſt, Erunt verba domini in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulãs in itinere, & dormiens atque conſurgens. Et ligabis eą quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribéſque ea in limine & ĩ oſtiis domus tuæ. Ex quibus elicitur quàm ſumma cum diligentia & frequentia recolenda ſint & implenda diuina præcepta, tum præcipientis intuitu & amore, tum propter enormitatem trãſgreſſionis eorum vitandam, tum propter ineffabile præmium obſeruationis ipſorum, tum propter intolerabilia ſupplicia præuaricantium ea. Etenim maledicti, qui declinant à mandatis dei, qui & in ignem deiicientur tartareum, & in miſeriis non ſubſiſtent. De quibus ſatis terribiliter atque veriſſimè ait Pſalmiſta ad Dominum, Pones eos vt clibanũ ignis in tempore vultus tui. Dominus in ira ſua cõturbabit eos, & deuorabit eos ignis. *Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux.* Lucerna per teſtem, & minus clarè illuminat, Lux per ſemetipſam, & clarius. Mandatum ergo dicitur lucerna imperfectioribus, qui nondũ clarè diuina intelligunt. Lex verò dicitur lux perfectioribus, quibus lex dei clariùs fulget, & qui lympidè contemplantur quæ dei ſunt: ſic communiter exponitur iſtud. Nihilominus vtrunque ad eoſdem poteſt referri, præſertim quũ dicat Propheta, Lucerna pedibus meis verbũ tuum domine, & lumen ſemitis meis. Mandatum ergo lucernæ comparatur, quia illuſtrat ac dirigit ad bene viuendum. Et lux, quoniam intus illuſtrat mẽtem, ſimiliter lex. *Et via vitæ increpatio diſciplinæ*, id eſt, correptio diſciplinaris & ex interiori diſciplina procedens, eſt via pertingẽdi ad vitã gratiæ in iſto exilio. Deinde ad gloriæ vitam in regno: quia per increpationem hanc peccans reducitur. Quẽadmodum apud Iob legitur, Deus inſtruit diſciplina, vt auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eũ de ſuperbia. Et alibi dicitur, Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indicium. *Vt cuſtodiat te à mu-*

Deut. 9.

Pſal. 13.

Iob. 33.

 liere

liere mala, & à blanda lingua extraneæ, id eſt, ab omni fornicaria atq; adultera, à quibus ſe cuſtodit q mandata dei prætacto modo attendit. *Non concupiſcat pulchritudinem eius cor tuum* ad vſum illicitum, *Ne capiaris nutibus illius*, id eſt, ne per ſigna laſciuiæ oculorum ipſius alliciaris ad culpam, ſed ora cum Propheta Pſalmo centeſimo decimo octauo : Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me. Et in Eccleſiaſtico legitur, Auerte oculos tuos à muliere compta, & virginem ne inſpicias, ne ſcandalizeris in pulchritudine eius. Præterea qualiter per mulierem blandam atque extraneam ſpiritualiter intelligatur idololatria

Prouer. 3. prauitáſque hæretica, tactum eſt præcedenti capite. *Precium enim ſcorti,* id eſt, quod meretrici datur pro eius amplexu, *Vix eſt vnius panis*, quia modici eſt valoris, præſertim quod datur ſcorto cunctis ſe exponẽti. Atq; (vt aſſerit gloſſa) breuis eſt voluptas fornicationis, & perpetua pœna ipſius. Et ſicut vnus panis ſolùm fugat vnius diei eſuriẽ, & paulò poſt fameſcit, qui fuerat ſaturatus : Sic qui intrat ad ſcortum, ad horam quidem euaporat libidinem, ſed poſt paululum redit ardentior. *Mulier autem viri precioſam animam rapit,* id eſt, nobilem viri animam & perſonam æternæ fœlicitatis capacem, Chriſti ſanguine liberatã, ad ſummæ trinitatis ſimilitudinem factam, donis gratiæ decora-

Gen. 1. tam decipit, & damnationi exponit. Quum ergo tam vile ſit precium ſcorti, tantumque damnum fornicationis, patet quantum ſit contemnenda. *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant?* dum ignis immediatè tangit pãnum. *Aut ambulare ſuper prunas* ardẽtes nudis plantis, *Vt non comburantur plantæ eius?* Quaſi dicat, hoc per naturam eſt impoſſibile, quod tamen miraculoſe geſtum eſt ſæpe in Euangelica lege. *Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui*, ad cognoſcendum eam, *Non erit mundus* mente, *Quum tetigerit eam.* imò immundiſſimus fit ita peccando, quamuis corporalis natura à ſua ſuperfluitate purgetur, quemadmodum fertur de Bethſabee, Dormiuit Dauid cum ea, ſtatimque ſanctificata eſt ab immunditia ſua. *Non grandis eſt culpa* reſpectu adulterij, *Quum quis furatus fuerit* potiſſime ex quadam neceſſitate, & non res Eccleſiaſticas; quia hoc ſacrilegium eſſet, Nec ab egeno. Ideo ſubditur : *Furatur enim vt eſurientem impleat animã,*

id eſt,

id eſt, vitam ſuam aliunde non habentem ſubſtentaculum vitæ reficiat. Nihilominus iura ciuilia nunc acriter puniūt furtum ſuſpendio: quoniam bonum reipublicæ, ſecuram & pacificam hominum conuerſationem adinuicem præcipuè impedit. Sed in lege Moſi ita non fuit, ideo ſubiungitur: *Deprehenſus quoque reddet ſeptulum* ſi habuerit, *Et omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet* ei, à quo furtim aliquid ſubtraxit, quouſque ſatisfaciat illi. *Et liberabit ſe* à pœna futuri. Si enim non habuiſſet vnde ſatisfaceret, iuſſit lex vt vēderetur in ſeruum, & de pretio illo ſatisfaceret damnum paſſo. Porrò de diuerſa ac differenti reſtitutione facienda pro furto diffuſe habetur in Exodo. Nullibi tamen habetur in lege, vt pro ablato ſeptuplū reſtituatur: ſed pro vno boue furato, & apud furem non inuento, redderentur quinque boues, atq; pro vna oue quatuor. Propter quod Dauid, audita parabola Nathan dixit, Ouem reddat in quadruplum. Pro inanimatis verò rebus iuſſit lex duplū reſtitui. Cur ergo Salomon ait, Deprehenſus reddet ſeptuplum? Ad hoc Thomas in prima ſecundæ reſpondet, Quòd præceptis legis iudicialibus poterat à regibus additio fieri ſecundū exigentiam temporis. Vnde apparet, quòd furto apud Iudæos inualeſcente, vt magis reprimeretur, pœna præfata fuerit aucta tempore Salomonis. Iudæi enim ſemper fuerunt, ſicut adhuc ſunt, auari & fraudulenti. ſicut & Petrus de Aliacho in libro contra ſuperſtitiones aſtronomorum enarrat. Vel quum dicitur ſeptuplum, ſumitur numerus determinatus pro indeterminato, vt ſit ſenſus, Septuplū reſtituet, id eſt, plenariè ſatisfaciet. ſicut in Pſalmo dicitur, Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum. Etenim ſeptenario totalitas ac perfectio deſignātur: quoniam ſeptem dierum circulo totum tempus euoluitur & computatur. Vnde & Raphael Tobiæ, Ego ſum vnus (inquit) de ſeptem, qui aſtamus ante deum. Itaque quanuis furtū ſit mrtale peccatum, tamē comparatiuè paruum vocatur. Quemadmodum in Ezechiele ad Ieruſalem dicitur, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. *Qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam.* Nam ex defectu ſapientiæ & virtutum contingit, quòd à tanto ſcelere non reuocatur, nec anima ſenſualitatem refrenat. *Perdet animam ſuam.* Quia peccando æternam meretur dānationem: & ita non ſolùm perdit ſua, ſed &

Exod. 22.

Exod. 22.

Deut.22. Ipſum. Adulteriū quoq; in lege puniebatur corporea morte, ſicq; adulter perdidit vitam ſuam animalē ac corporalē. Ad verò de literalibus rationib⁹ diuerſimodæ reſtitutionis pro furto dictum eſt plenè ſuper Exodū, ex dictis Thomæ, Alexandri de Halis, & Guilelmi Pariſienſis. *Turpitudinē & ignominiam congregat ſibi* adulter: quoniam vitia carnis potiſſime turpia ſunt, diffamatiua, & probroſa. *Et opprobriū illius non delebitur*, Quia in inferno æterna erit eius confuſio. In præſenti quoq; malam poſt ſe famam relinquet. *Quia zelus* iuſtitiæ, amor iuſtæ vindictæ. *Et furor*. i. rigor iuſtitiæ *Viri*. i. dei oīpotētis, iudicis ſummi, qui fuit ſpōſus & vir Synagogę: Sicut ait per Iſai. Quis eſt iſte libellus repudij, quē dedi matri veſtræ? De qua re per prophetas Ieremiam, Ezechielem, & Oſeæ, multa dicūtur. Deus quoque incarnatus, qui verè eſt vir, iudicabit in forma humana: & deus frequētet in forma viri apparuit, ſicque vir appellatur. Nam & in Exodo vbi habemus, Dominus quaſi vir pugnator, in Hebræo habetur, Dominus vir pugnator. Itaq; vir iſte *Nō parcet* adultero *In die vindictæ*, id eſt, particularis ac vniuerſalis iudicij. De quo in Iob etiam dicitur, Impius ad diem furoris ducetur. Et alibi, Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. *Nec acquieſcet cuiuſquam precibus*, ad ignoſcēdum iniquis: quia tunc eſt hora retributionis atque iuſtitiæ, non veniæ aut miſericordię. *Nec ſuſcipiet pro redemptione* iniqui *Dona plurima*. ſicut in lege per dona & ſacrificia placabatur. Vnde in Pſalmo, Non dabit deo placationem ſuam, & pretium redemptionis animæ ſuæ. Hinc ait ſanctus doctor Hierony. Iudex ille nec gratia præuenitur, nec miſericordia flectitur, nec pecunia corrūpitur, nec pœnitentia mitigatur. Imò iudicaturo domino lugubre mundus immugiet, & tribus ad tribum pectora ferient. Potentiſſimi quondā reges nudo latere palpitabūt, adducetur cū ſuis Plato diſcipulis. Tunc Ariſtotelis argumenta non proderunt, quando veniet ille filius paupercule queſtuarię iudicaturus orbem terræ. Prætereà (vt apparet) poſſet forſan hoc loco per virū intelligi proprius maritus adulteræ, qui indignans adultero ei non pepercit à pœna ſecundum legē infligenda in die vindictæ, id eſt, lapidationis, ſeu legalis punitionis adulteri, nec precibus neq; muneribus flectetur. Ecce rursus hîc innoteſcit, quantū adulteria & cęte-

Margin notes: Iſaie. 50. Iere. 3. Oſee. 46. Iob 12. Pſal. 48.

ra carnis vitia ſint vitāda. Propter quod in ſuis Prouerbiis ait Cyrilius, Scio quòd furibunda luxuria oculos non habet, ideo nequit intueri quò ruit. Nimirum ad occaſum amātiſſimæ vitæ tendit, ad amariſſimæ mortis proficiſcitur barathrū, ad morſum cruentæ libidinis, duce furore, cęca minatur. Quid itaque eſt coitus, niſi delicioſa pernicies mortis, latēs venenoſitas, blādiēs dulcis effuſio, vitam perdens, amplexus deſtructionem emoliens, atq; ſuauitas dirè fallens?

Explanatio Cap. 7. *Fili mi cuſtodi ſermones meos.*

ART. VII.

SCiens Salomon animam hominis incomparabiliter eſſe corpore præſtantiorem, & ad ſpiritualia bona obtinenda creatam, aſſiduè nos hortatur ad vitandum carnalitatem, atque vt ſpirituales efficiamur per ſapiētiam & virtutes. *Fili mi, cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea recōde tibi* in corde, ad tuam vtilitatem, vt impleas ea. Scienti enim bonum, & non facienti, peccatum eſt illi. *Fili honora dominum,* *Pſal.* 148. cultu latriæ adorando, ſacrificia offerendo, laudando, contemplando, & eum ſuper omnia diligendo. *Et valebis. Præ-* *Mat.* 22. *ter eum verò ne timueris alienum,* id eſt, nullum alium quàm deum formides, ita vt deum ſummè & principaliter verearis, & eius vicarios ac cæteros non niſi in deo, & propter deum, ſeu propter rationabilem cauſam. Nam qui aliter timet hominē, citò corruet. Propter quod Seneca, Tutiſſima (ait) res eſt nil timere, præter deum. Hinc Iſaias monet, Do *Iſaiæ.* 31. minum exercituum ſanctificate, ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter. Et iterum loquitur Iſa. Quis tu, vt timeas ab *Iſai.* 51. homine mortali, & à filio hominis, qui quaſi fœnū areſcit? Denique, quum deus ſit maieſtatis immēſæ, à quo finaliter ſeparari eſt incomparabile malum, & cui placere eſt via ſalutis æternæ: ideò incomparabiliter eſt timendus, etiam filiali timore. Propter quod dixit Apoſtolus, Horrendum eſt incidere in manus dei viuentis. Et ſanctus Iob faſſus eſt, *Iob.* 22. Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui deum, & pōdus eius ferre nōn potui. Itemque, Deus ſolus eſt, & cogitationem eius nemo auertere poteſt. Idcirco à facie eius turbatus ſum, & cōſiderās eum timore ſolicitor. Verùmtamen verſus iſte in Hebræo dicitur non cōtineri. Itaque honorā deum & valebis. i. per gratiā cōfortaberis, ac hoſtibus animarum fortior eris. Siquidem Dominus alibi conteſtatur:

Quicunque

Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Vnde in libris Machabę. ſcriptum eſt, Honora eum qui vniuerſa conſpicit. Nempe ad hoc conditi ſumus, vt creatorem noſtrum toto affectu totiſque viribus honoremus. *Serua mandata mea, & viues* per gratiam, *Et legem meam quaſi pupillam oculi tui*. i. cum diligẽtia ſumma, ſicut pupilla, id eſt, medium oculi, in quo medio vis viſiua conſiſtit, à læſione diligentiſſimè cuſtoditur. *Liga eam in digitis tuis*, i. operibus eam cum diſcretionẽ aſſocia. Quemadmodum enim in manibus vis operatiua, ita in digitis vis diſcretiua myſticè deſignatur. Vnde Pſalmiſta fatetur, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellũ. *Scribe illā in tabulis cordis tui*. hoc ſuprà ſcriptum eſt atq; expoſitum. *Dic ſapientiæ, ſoror mea es*, id eſt, cordialiter dilige & amplectere eā. *Et prudentiam voca amicam tuam*, ita vt nihil charitati eius contrarium agas, quemadmodum in libro Sapientiæ aſſeritur, Hanc amaui, & exquiſiui à iuuentute mea, & quæſiui ſponſam eam mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. *Vt cuſtodiat te à muliere extranea & aliena, quæ verba ſua dulcia facit*. Iudæi autem ad adulteria erāt proni, ſicut Iere. teſtatur: Vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat. *De feneſtra enim domus meæ per cancellos proſpexi iuuenem, & video paruulos*. Poteſt hoc accipi de corporali feneſtra, corporeóq; ꝓſpectu, & itẽ de ſpirituali feneſtra, & eius cancellis, id eſt, de lumine rationis & induſtriis eius ac ſpirituali intuitu. *Conſidero vecordem iuuenem*, id eſt, inſenſatum, & concupiſcentiis ſubditum, quaſi ſine corde exiſtentem. Fornicatio enim & ebrietas & vinum auferunt cor. *Qui tranſit per plateas*, quia arctam viam ſalutis abiecit, & latam perditionis viam incedit. *Iuxta angulum*, de quo hinc inde reſpiciat. *Et prope viam domus illius*, ſcilicet extraneæ, *Graditur in obſcuro adueſperaſcente die, in noctis tenebris & caligine*. Oculus enim adulteri (teſte Iob) obſeruat caliginem. Talis quoque in obſcuritate eſt rationis, in excæcatione & nubilo paſſionis. *Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas*, id eſt, decipiendas *Animas*. Talis nanque mulier rectè vocatur rete diaboli. *Garrula & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis. Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta an-*

ſta angulos inſidians. id eſt, verſutè exquirens qualiter ſibi amatores alliciat. Sic & Apoſtolus de incontinentibus viduis loquitur, Ocioſæ diſcunt circuire domos, non ſolùm ocioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet. *Apprehenſumq́ue deoſculatur iuuenem, & procaci* id eſt, impudenti ac laſciuo *Vultu blanditur dicens, Victimas pro ſalute deuoui,* id eſt hoſtias pacificas ac ſalutares pro obtinenda ſalute deo offerre tenebar. *Hodie reddidi vota mea* id eſt, deſideria & promiſſa ſacrificia deo exolui: quaſi dicat, Bene mihi conuenit cum deo, ideò non eſt periculum mihi coniungi. *Idcirco egreſſa ſum in occurſum tuum deſiderans te videre, & reperi. Intexui funibus,* id eſt, chordis compoſui *Lectulum meum,* quia lectus ſic præparatus eſt mollior. *Straui tapetibus pictis ex Aegypto,* id eſt, per tapetia curioſè in Aegypto depicta lectum meum ornaui. *Aſperſi cubile meum myrrha & aloe & cinnamomo,* id eſt, ſpeciebus ſeu herbis iſtis aromaticis, vt earum delectati odore delectabiliùs miſceamur. Porrò aloe eſt ſuauiſſima arbor, cuius lignum vice ſeu loco thymiamatis altaribus adoletur. Eſt quoque herba amariſſimi ſucci, qui ſuccus inſtar picis conſtringit & valde eſt medicinalis. Cinnamomum etiam eſt aromatica arbor, cuius cortex inſtar cannæ protenditur. *Veni, inebriemur vberibus & fruamur cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies. Non eſt enim vir in domo ſua, via abiit longiſſima, ſacculũ pecuniæ ſecũ tulit. In die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam.* Circa hoc ſcribit Lyra, in Hebræo habetur in termino conſtituto. Et addit, Neſcio cur tranſlator noſter poſuit in die plenæ lunæ, niſi quia antiquitus gentiles & alij eos in hoc ſequentes, qui credebant omnia iſta inferiora prouenire ad corporum cæleſtium diſpoſitionem, redeuntes à mercationibus ſuis, libentiùs intrauerunt domos ſuas in plenilunio, vt ſic plenitudo lucri ſequeretur. Vnde adhuc in aliquibus terris Chriſtiani volentes enceniare domum nouam, aut mutare domicilium, non libenter faciunt hoc in defectu lunæ, ne ſequatur temporalium bonorum defectus: ſed faciunt hoc in augmento aut plenitudine lunæ, vt ſequatur bonorum temporalium plenitudo. Et hoc eſt de gentilitatis reliquiis, ideò potius eſt cauẽdum. Hęc Lyra. Ego autem magis credo ſermonem Hebraicum eſſe ęquiuocum ad vtrunq; iſtorũ, & ita tranſlator noſter

ſter tranſtulit ſicut in Hebræo habetur. Sæpiſſimè etenim, ait Lyra aliter in Hebræo, quàm in noſtra translatione haberi: & tamen ex verbis beati Hieronymi, fratris Raymundi, Pauli certiſſimè conſtat quòd verba illa Hebraica ſunt æquiuoca. & Hieronymus ea iuxta ſuam aptiorem ſignificantiam tranſtulit: quanuis interdum ſenſum à ſenſu magis quàm verbum è verbo tranſtulerit: nihil tamen de veritate mutauit Hebraica. Eſtque credendum quòd propter commune bonum Eccleſię ſpiritusſanctus Hieronymū in transferendo direxerit. *Irretiuit eum multis ſermonibus*, id eſt, illaqueauit iuuenem libidinoſum amatoriis verbis, *Et blanditys labiorum protraxit illum. Statim eum ſequitur, quaſi bos ductus ad victimandum.* i. ad occidendum vt immoletur. *Et quaſi agnus laſciuiens*, id eſt, diſcurrens ac ludens, quum ducitur ad macellum. Hìc itaque agnus in malo accipitur pro
Pſal. 48. adoleſcente indomito, ſicut & ouis in Pſalmo, Sicut oues in inferno poſiti ſunt. *Et ignorans*, id eſt, iuuenis eſt non aduertens. *Et neſcit quòd ad vincula* vitiorum æternaliumque pœnarum, & ad diuerſa incommoda atque pericula in hac vita, *Stultus*, vtpote ſpirituali & infuſa ſapientia carens, *Trahatur, donec transfigat ſagitta iecur eius*, id eſt, iaculum carnalis amoris ac voluptas venerea interiora eius ſpiritualiter lædat ac perimat. Vel ſagitta eſt diuinæ vltionis acerbitas ei iam imminens. Vnde Dominus comminatur, Sa-
Deut. 13. gittas meas complebo in eis. *Velut ſi auis feſtinet ad laqueum*, deſiderio cibi, neſciens laquei fraudem: ſic ipſe deſiderio voluptatis ad mortem præfatam accelerat. *Et neſcit quia de periculo animæ illius agitur*, id eſt, iuuenis non conſiderat quòd in omnibus his inuiſibilis hoſtis non aliud machinetur, niſi vt eum trahat ad tam enormia ſcelera, deinde ad inferni tormenta. *Nunc ergo fili mi audi me: & attende verba oris mei. Ne abſtrahatur in vys illius mens tua, neque decipiaris ſemitis eius*, id eſt, cor tuū nequaquam à deo recedat, acquieſcendo, ſeque immiſcendo concupiſcentiis ac operibus talis adulteræ. *Multos enim vulneratos* vulnere iniqui conſenſus & cōcupiſcētiæ, *Deiecit*, trahendo in opus nepharium. *Et fortiſſimi quique* corpore & anima, Hoc eſt, ſancti & ſapiētes ac validi corpore: vt primus parens &
Gene 3. filij dei, de quibus in Gen. Samſon quoque & Dauid ac Sa-
2. Reg. 11. lomō iſte *Interfecti*. i. ſpiritualiter occiſi *Sunt ab ea*. i. ad ve

nerea

nerea tracti aut à rectitudine iuſtitiæ emolliti ab ea.i.à mu
lierib⁹,ſumẽdo ſingulare pro plurali. *Viæ inferi domus eius.*
i.ea quę ipſa agit in domo ſua ac ſui domeſtici ſunt vię in-
ferni.i.ſcelera ad infernũ trahẽtia. De quib⁹ Chriſtus in euã Matth.16
gelio, Portæ(inquit)inferi nõ pręualebũt aduerſus eã. Vitia
nãq; cõtra eccleſiã electorũ nequeunt finaliter præualere.
*Penetrantes in interiora mortis.*i.ad obſcuriſſima ac profundiſ-
ſima infernalis calamitatis ſupplicia. Ecce ex his doce-
mur & erudimur,ne quis in pulchritudine & abũdantia ſer
mocinationum ſuarũ ac doctrinarum incautè cõfidat. Quo-
niã Salomon iſte,qui tot & tanta tam ſapiẽter & pulchrè
cõtra vitia carnis,contra ſcorta & adulteria ac idololatrias
prædicauit ac docuit, ab eiſdẽ præ cũctis hominibus ſtoli-
diſſimè ac immoderatiſſimè eſt deuictus. Cũ grandi igitur
timore & cautela ac humilitate euangelizandum eſt ac in-
ſtruendum,hortandum & increpandũ:ita vt prædicator ac
doctor ſic inſtruat,increpet,exhortetũrq; ꝓximos, quate-
nus iugiter memor ſit propriæ fragilitatis ac dominũ de-
precetur,ne relinquatur ab eo: & quæ loquitur aliis appli-
cet ſibi, & potiſſimè à vitiis abſtineat carnis. Quum & In-
nocentius dicat,O extrema libidinis turpitudo,quæ nõ ſo-
lùm mentẽ effœminat,ſed & corpus eneruat:non ſolũ ma-
culat animã,ſed etiam fœdat perſonam. Omne enim pec-
catum quod fecerit homo,extra corpus eſt:qui autem for- 1.Corin.6.
nicatur,peccat in corpus ſuum. Semper illam præcedit con
cupiſcẽtiæ ardor,petulãtia comitatur,fœtor & immundi-
tia ſemper ſequuntur. Hoc vitiũ efficit hominem ad ea quæ
dei ſunt inſenſibilem, acedioſum, frontoſum, inquietum,
inuerecundum.

Declaratio Capitis. 8. *Nunquid non ſapientia clamitat, & prudentia dat vocem ſuam?* ARTIC. VIII.

HIc Salomon ſapientiam multipliciter laudat,actus &
fructus eius explanat, & tandẽ ad increatæ ſapientiæ
(quæ eſt verbum patris)æternam generationẽ ac contem-
plationem aſcendit. *Nunquid non ſapientia clamitat, & pru-
dentia dat vocẽ ſuam?* Hoc eſt quod ſcriptum eſt & expoſitũ Prouer.1.
ſuprà,vbi dicitur,Sapientia foris prędicat,& in plateis dat
vocem ſuam. Sic quoq; quod ſubditur: *In ſummis excel-
ſiſque verticibus ſupra viam in mediis ſemitis ſtans iuxta portas
ciuitatis in ipſis foribus loquitur dicens*, concordat cum eo
quod

quod ſcriptum eſt ſuprà, In capite turbarum clamitat: In foribus portarum vrbis profert verba ſua. Ibi igitur horum expoſitio requiratur, tamen paululum tangam eam. Nempe excelſi vertices ſunt Patriarchæ, Vates, Apoſtoli, ac cæteri ſancti prædicatores ac doctores, per quos ſapientia ab exordio clamitauit ac docuit alios. *O uiri ad uos clamito, & vox mea ad filios hominum,* vt conuertamini & ſaluemini. *Intelligite paruuli,* id eſt, imperfecti *Aſtutiam,* id eſt, prudentiam. Sicque aſtutia ſumitur hîc in bono. *Et inſipientes animaduertite.* *Audite quoniam de rebus magnis.* i. de ſublimi materia & generatione æterna Sapientiæ increatæ ac genitæ, de proprietatibus Sapientiæ creatæ ac infuſæ *Loquutura ſum, & aperientur labia mea, vt recta,* id eſt, iuſta documenta pręceptaq; *Prædicent. Veritatem meditabitur guttur meum,* internum ſcilicet cor, quo verbum intellectuale profertur. guttur quoque corporale inquãtum verba per illud enunciantur. *Et labia mea deteſtabuntur impium. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, & non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum.* Pertinent enim verba hæc Salomonis ad ſcripturam Canonicam, in qua nunquã à veritate & æquitate receditur, quantum ad ea quæ ipſa ſcriptura aſſerit vera eſſe & æqua. *Recti ſunt intelligentibus* eos per fidem &
2.co.2.10. illuminationem diuinam aut informationem catholicam, qui in captiuitatem redigunt proprium intellectum, & diuinæ authoritati humiliter ſe ſubdunt. *Et æqui inuenientibus ſcientiam,* quæ eſt donum per quam veritas noſcitur ſcripturarum. Imò etiam per ſcientiam quæ eſt donum gratiæ datæ, per quam ea quæ fidei ſunt, & ſcripturæ agnoſcuntur diffuſè ac lympidè, & contra perfidos defunduntur. Porrò non intelligentibus & peruerſi ſenſus hominibus, qui ea quæ fidei ſunt, volunt ſuo intellectu metiri ac penetrare atque tantundem credere, quantum ipſis apparet credendum, non videntur ſermones hi eſſe veri & iuſti. *Accipite diſciplinam meam,* id eſt, correctionem, informationem, modeſtiam meam. *Et non pecuniam* meam. Quaſi dicat, Spiritualia non corporalia bona prębeo vobis. *Doctrinam magis quàm aurum eligite,* id eſt, theſaurum exteriorem, quia quo anima eſt præſtantior corpore, eo doctrina theſauro eſt incomporabiliter plus optãda. Hinc ſubditur, *Melior eſt enim ſapientia cunctis precioſiſſimis opibus.* videlicet auro, gemmis, & conſimilibus rebus ac corporalibus ſpecie-

bus in ſuo genere valde precioſis, vt ea quæ regina Saba legitur. 3. Regum detuliſſe ad Salomonem. *Et omne deſiderabile ei non poteſt comparari*, id eſt, nullum bonum, ſeu appetibile ſenſitiuum quum diuerſorum ſit generum, quéadmodum dona naturæ, cóparari, id eſt, in dignitate æquari nequeunt donis gratiæ, nec ſenſitiuum intellectiuo. Quòd ſi iſta de increata Sapientia exponantur, conſtat quòd illa infinitè emineat cunctis creatis. Poſſunt tamen de ſapientia creata, ea præſertim quæ donum eſt, accipi, de qua ſcriptum eſt, Quæ deſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis. 3. Reg. 1. Matt. 12. Luc. 11. Iaco. 3.

Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus. Increata Sapientia per gratiam adeſt & commoratur in conſilio, id eſt, inter eos qui ad inquirendum vel dádum ſalubria conſilia ac decreta ſunt congregati. Sic ſpecialiter eſt in ſynodo generali, quam credendum eſt à ſpiritu ſancto gubernari ac dirigi ad diffiniendum ac bene ſentiendum de his quæ neceſſaria ſunt ſaluti, & propter quæ ipſa ſynodus principaliter eſt collecta: quum in euangelio dicat Sal. Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum ſum. Habitat quoque in conſilio, id eſt, in ſalubri & pia inquiſitione de agendis, in qua libenter dirigit conſulentem, & quoniam placet ei talis conſultatio. Sapientia quoque creata habitat in conſilio, quia formaliter dirigit in eodem, & ſapientia illa quę eſt donum gratiæ gratis datæ, eſt vtique in generali concilio. Similiter ſapientia quæ eſt donum, eſt in eis qui in charitate exiſtunt. Denique de vtraque hac ſapientia accipi poteſt quòd ait Apoſtolus, Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam autem non huius mundi, nec principū ſeculi huius, ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio quę abſcondita eſt. Inſuper Sapientia tam increata q̃ creata, eruditis. i. prudētibus & ſenſatis atq; ſalubribus cogitationibus adeſt & intereſt, quia procedūt ex ſapiētia, & placent ſuperſapiētiſſimo deo: cogitationibus verò ſtultis, vanis, phātaſticis, & malignis imaginationib⁹ friuolis, inſenſatis nō adeſt, nec placet ei ſed deſpicit eas, quēadmodum ſcriptū eſt, Spiritus ſanct⁹ diſciplinę effugiet fictū, & auferet ſe à cogitationib⁹ quę ſunt ſine itellectu, Ideò dixit Apoſt. Matt. 18. 1. Cori. 2 Sapient. 1. 2. Cor. 3.

Non

Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid de nobis, quaſi ex nobis: quoniam ad cogitandum ſalubriter ac meritoriè requiritur gratia dei, imò & actualis motio ſpiritus ſancti. Itaque cogitationes eruditæ ſunt, quæ ſecundum ſacræ ſcripturæ doctrinam regulantur ac diriguntur, & ex ſapientia ſalutari naſcũtur. Qui igitur cupit deo placere, imò & ipſum ſuo cordi gratioſe præſentem habere, ſatagat omni excluſa cogitatione inutili, inani, phãtaſtica, pturbatiua, ac peruerſa, eruditas intra ſe cogitationes habere, reuoluere, poſſidere: quibus cor coram deo honeſtè occupatur, pulchre depingitur, præcipuè decoratur. *Timor domini odit malum.* Nam timor filialis odit & vitat malum culpæ, eo quòd inhonoratiuum & offenſiuum ſit dei: ſicque ad cogitationes eruditas inducit, & cogitationes abiicit inſenſatas. Timor verò ſeruilis odit malum pœnę, quoniam pœnam abhorret, nec amat iuſtitiam. Idcirco inquantum ſeruilis dicitur vulnerare. *Arrogantiam* cordis, *Et ſuperbiam* in verbis & factis, *Et viam prauam*, id eſt, falſam doctrinam, actionem iniquam, & quicquid publicè alios ſcandalizat, *Et os bilingue deteſtor*, quoniam veræ ſapientiæ atque iuſtitiæ contrariantur. Dicitur autem os biligue quaſi duabus vtens linguis, id eſt, duplici modo loquendi ſibiinuicem repugnanri, quoniam in præſentia loquitur blandè ac placidè: aliter verò in abſentia; imò vbique vult loquendo placere. Propter quod iuxta audientium libitum variat verba. Non enim ſtabilit ſe in vero, nec iuſti eſt tenax. Hinc Dominus

Iob 20. ait, Viſitabo ſuper omnem qui arrogãter ingreditur. Et alibi legitur, Si aſcenderit vſque ad cœlum ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur. Vitemus itaq; vniuerſa hęc vitia, nec deteſtabiles ſimus deo: ſimus quoq; in verbis conſtãtes, veri, ac iuſti, nec quæramus loqui placẽtia, ſed magis expediẽtia. *Meum eſt cõſiliũ*, i. conſiliũ rectũ, de quo dixi, Ego ſapientia habito in cõſilio, & eſt donũ meũ. Porrò cõſilium propriè ſumptũ, nõ eſt in deo, nõ ꝙ in eo nõ ſit inquiſitio de agẽdis, ſed æterna & in commutabilis certitudo: quod aſſerit Damaſcenus, ꝙ conſilium eſt ignorantis naturæ. Scriptura tamen frequenter attribuit deo conſilium, quantum ad id quod perfectionis eſt in ratione conſilij, quoniam omnia prouidè agit.

Iſai. 45. Hinc Dominus apud Iſaiam ait, Conſilium meum ſtabit. Et in

in Pſal. aſſeritur, Conſilium domini in æternum manet. Et Apoſt. ait, Deus operatur omnia ſecundum conſilium volũ tatis ſuæ. *Et æquitas Mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo,* id eſt, iſta omnia plenè & cum infinita perfectione conſiſtũt in me, & quicquid veritatis & perfectionis inuenitur de his in creaturis, à me fontaliter fluxit. Hinc habetur apud Danielem, Sapientia & fortitudo eius ſunt. Nemo ergo ſu perbiat, aut inanè glorietur: ſed quicquid boni aut ĩ ſe aut in toto fuerit vniuerſo, deo cum omni humilitate & gratiarum actione adſcribat. *Per me,* id eſt, ex dono ac prouidentia mea, *Reges regnant.* Non eſt enim poteſtas niſi à deo, cui cura eſt de omnibus, potiſſime de hominibus. Idcirco ex eius prouidentia dependet regimen vniuerſi, & palàm quòd virtuoſi præſidentes ex deo regnent ac præſint: vitioſi aut ſuperiores ſaltem permiſſiuè regnãt ex deo, qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Qui & apud Oſeæ ait, Dabo tibi regem in furore meo, & principes in indignatione mea. Hinc etiam in Daniele dicitur, Ipſe transfert regna, atq; cõſtituit. Et rurſum, Dominatur excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit dat illud. Iterum, Reges regnant per ſapientiam increatam, quia vt bene & ſalubriter regnent, ex directione illius procedit, qui etiam per angelos ſanctos dirigit præſidẽtes. Inſuper ſancti apoſtoli, & omnes virtuoſi prælati, ac præſules ſuper fideles ſibi cõmiſſos regnauerunt ex deo & per deum, cui ait Propheta, Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. *Et legum conditores iuſta decernunt,* id eſt, ex mea illuſtratione originaliter manat, quòd legiſlatores inſtituunt iuſta decreta, & vera dictant iudicia. Sicut enim non eſt poteſtas niſi à deo: ſic non eſt ſapientia nec iuſtitia, niſi à deo. *Ego diligentes me diligo.* Vniuerſos electos, & prædeſtinatos diligit deus ab æterno in lumine prouidentiæ ſuæ: eos autem qui diligunt deum per charitatem, ipſa etiam diligit ſecundum præſentem iuſtitiam, nõ autem ſecundum æternam prædeſtinationem, niſi ſint electi. Vnde ait, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Et rurſum Sapientia increata aſſerit, Pater amat vos, quia vos me amaſtis. Verùmtamen dilectio noſtra non eſt cauſa aut ratio prima quòd deus nos diligit: imò econtra, quoniam ipſe dilexit nos, & nos diligimus eũ: quia dilectio

Pſal. 32. *Ephe. 1.* *Pſal. 44.* *Ioan. 14.* *Ioan. 19.*

noſtra ad eum eſt donum ex ſua dilectione ad nos habens ortum. Ideo ſcriptum eſt, In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus deũ, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Nos verò qui diligunt deum ſolùm naturali dilectione, & cæteros, imò & cũcta creata diligit deus. quantum ad illud quod ſunt & quod habent ab ipſo, prout in libro Sapientiæ legi-
Sapien.1. tur, Diligis omnia quæ ſunt. *Et qui mane vigilauerint ad me*, id eſt, celeriter & ſtatim quũ gratia eis infunditur ſeu diuinitus inſpiratur, mentem ſuã direxerint ad me diligenter: *Inuenient me*, id eſt, exaudientur à me, & incrementũ gratiæ ſortientur, ac contemplari me poterunt. Hora quoque diluculi ſpecialiter apta eſt ad vacandum altiſſimo, ſicut
Eccle.39. Eccleſiaſticus ait, Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum. Qui ergo mane, id eſt, protinus in aurora, antequàm ad alia agenda proceſſerit, vigilanter ad deum ſuum eleuauerit mentem, ſicut docuit Chriſtus, Primùm, inquiens, quærite regnum dei & iuſtitiam eius: citò
Iſai.26. inueniet eum. Ideo loquitur Iſa. De mane vigilabo ad te. *Mecum ſunt diuitiæ & gloria.* Omnes namque diuitiæ corporales ac ſpirituales profluxerunt à deo. Et ipſe quos vult glorificat & honorat, & in ſeipſo diues eſt diuitiis infinitis. quæ ſunt abſoluta & infinita perfectio eius. Atque vt aſſerit Auguſt. in lib. de Ciuitate Dei, Deus diues non pecunia ſed omnipotentia. Apoſt. verò ait, Deus diues eſt in miſericordia. ſicque de attributis aliis dici poteſt. *Opes ſuperbæ*, id eſt, opulentiæ eminentes, ſcilicet ſupernaturalia dona ac bona cœleſtia. Ideo Gloſſa ait, Opes ſuperbas vocat opes excelſas, vt cœleſtia dona ſignificet. Græcè enĩ ſuperbus hyperiphanus, id eſt, ſuperapparẽs dicitur. Sic er-
Iſaiæ.60. go ſuperbia accipitur hîc in bono, ſicut & in Iſaia legitur, Ponam in te ſuperbiam ſeculorum. *Et iuſtitia*, quia eſſentialiter iuſtus eſt, cauſa, fons, ac regula totius creatæ iuſtitiæ. *Melior eſt fructus meus auro & lapide precioſo.* Fructus ſapientiæ ſunt actus & contemplatio ac delectatio contemplationi annexa, meritum quoque & præmium actibus ſapientiæ correſpondens. De quibus certum eſt quòd incomparabiliter rebus corporalibus eminentiora exiſtant. *Et genimina mea argento electo*, id eſt, opera exteriora ex me procedentia, meliora ſunt auro obrizo. *In viis iuſtitiæ ambulo*, id eſt, cum eis ſum & procedo, qui iuſtè viuunt, & gra-

tiam

tiam ambulandi in viis iuſtitiæ tribuo. Vnde Moyſes ait, In quo ſcire poterimus inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris nobiſcum? Apoſtolus quoque allegat quod in Deuteronomio legitur, Ambulabo in eis. nō quòd incircunſcriptibilis & inuariabilis deus mutet locum, ſed ratione ſuorum effectuum hæc & conſimilia de ipſo dicuntur. Nam ſubditur, *In medio ſemitarum iudicij*, Semitæ iudicij ſunt præcepta & inſtituta, iura ac regulæ, ex quib⁹ proferuntur iuſta iudicia, vel actus iudiciorum, in quibus deo complacitum eſt: ideo in eis ſe eſſe ambularéque perhibet modo prætacto. *Vt ditem diligentes me*, per abundantiam gratiæ ac virtutum in vita hac, & per copiam gloriæ in paradiſo cœleſti. *Et theſauros eorum repleam*, id eſt, merita eorum augeam in hoc mundo, & ea pleniſſimè remunerem in futuro. Quamuis autem in veteri lege temporalium abundantia promittebatur iuſtis ac diligétibus deum. Quòd tamen illa non fuerit plena principaliſque merces illorum, & quòd de illa non loquatur hîc Salomon, conſtat ex eo quod modo præmiſit, Accipite diſciplinam & non pecuniam. Quaſi dicat, Temporalia principaliter non promitto, ſicut expoſitum eſt. Præterea de iſtis theſauris loquitur filius dei, Theſaurizate vobis theſauros in cœlo. Apoſtolus quoque, Diuitibus huius ſeculi præcipe theſaurizare ſibi theſaurū bonū in futurū, vt apprehendant veram vitam, id eſt, vitā gloriæ in qua nulla eſt corruptio. Cōſequēter agit Salomō de generatione increatæ Sapientię. i. verbi ęterni à deo patre. & tā euidēter ſuper hoc loquitur: vt mirāda, imò miſeranda ac deploranda ſit cæcitas atque peruerſitas negantium verā deitatē eſſe in filio vnico dei patris æterni. *Dominus poſſedit me*, id eſt, pater æternus in corde & intellectu ſuo ſtabiliter & īmobiliter habuit me: iuxta illud, Vnigenit⁹ filius qui eſt in ſinu patris: *In initio viarum ſuarum* .i. ab exordio & in principio creaturarum, operumq; & mādatorū ſuorū: iuxta illud, In principio erat verbum. Porrò creaturæ & mādata ac opera dei ſunt viæ, quia ſunt media pertingendi ad creatoris notitiam, ſicut ſcribit Apo. Inuiſibilia dei, id eſt, incōprehenſibiles proprietates dei, eius videlicet omnipotētia, ſapientia, benignitas, per ea quę facta ſunt conſpiciūtur. Vnde apud Iob legitur, Ipſe eſt princi- piū viarū dei. quod tamen ad literam dicitur ibi de primo *Rom. 1.* *Iob. 40.*

illo apoſtata angelo. Sicut enim effectus inducit ad ſuæ cauſæ cognitionem, ſic creatura ad creatoris notitiam. Similiter illuminationes ac iuſſiones, quas deus ab initio impreſſit angelicis mentibus ac primis parentibus, fuerunt viæ ad creatoris contemplationem, amorem, & cultum. Ne autem dicere quis auderet filium dei fuiſſe quidē ab exordio mūdi, ſed non ante, imò cum aliis & inter alia eſſe creatū, ſubiungitur: *Antequàm quicquam faceret à principio,* Verùmtamen antiqua trāſlatio habet, Dominus creauit me in initio viarum ſuarum. & ita allegat Ambroſius ſuper Pſalmum,
Pſal.118. Beati immaculati: Dicunt aliqui quòd creatio ſumitur ibi
Ezech.24. extenſe prout generationem includit. Alij dicunt quòd ſapientia dicitur ab initio eſſe creata, propter futurum tunc incarnationis myſterium, in qua verbum æternum factū eſt caro & homo, & quantum ad humanitatem creatam. Vnde & alio loco teſtatur, Ab initio & ante ſecula creata ſum. Inſuper ne impiiſſimus Arrius & eius ſequaces affirmare ore blaſphemo præſumant filium dei eſſe creaturam, & tamen ante angelos ac mundum ſenſibilem eſſe creatum, nō autem ab æterno, nec eum eſſe patri coæternum, ſubiungitur: *Et ab æterno ordinata ſum,* id eſt, æternaliter producta ac generata à patre, ad producendū cum eo ſpiritū ſanctū, manente ordine inter patrem & me, ordine (inquam) naturæ & perſonalis diſtinctionis, non dignitatis aut temporis. Pater enim natura, id eſt, naturali origine prior eſt filio, perſonaliterque diſtinctus ab eo: non autem dignitate aut tempore. Imò tres ſuperbenedictæ & ſupergloriſæ ac adorandæ perſonæ ſunt conſubſtantiales, coæquales, & coęternæ. *Et ex antiquis,* ſcilicet exordiis temporum, imò & an-
Dan.5. te ea & à diebus æternitatis. Vnde Daniel patrem ęternum vocat antiquum dierum. Etiam dicit Apoſtolus, Vitam (inquit) æternam promiſit deus ante tempora ſecularia. Hinç ſubditur, *Antequàm terra fieret,* de qua legitur, In princi-
Pſal.101. pio creauit deus cœlum & terram. Atque in Pſal. Initio tu domine terram fundaſti. Vel ſpiritualiter, antequàm terra fieret, id eſt, priuſquàm Eccleſia formaretur. *Nondum erant abyſſi,* id eſt, maria, *Et ego iam concœpta eram,* id eſt, genita. In ſimpliciſſimo enim deo idem eſt concipere & gignere, quia non aliunde concipit pater. ſicut in carnali generatione mater concipit à patre ſeu viro. Pater autem æternus ſeipſum

ſeipſum ęternaliter ac ſuperpleniſſimè & inuariabiliter intuendo ac intelligendo id quod in ſe intuetur atque intelligit, hoc in ſe concipit, profert, ſeu gignit. & hoc eſt verbum eius æternum, perfecta & plena ac naturalis imago patris genita, & infinita ſapientia eius. in quo verbo æterno pleniſſimè quicquid patris eſt reſplendet. *Necdum fontes aquarum eruperant*, originaliter de Oceano per ſubterranea loca, & de occultis receptaculis ac větriculis ſuis ſub terra latentibus. *Necdum montes graui mole*, id eſt, magnitude *Conſtiterant*, eleuati ſuper planiciem terræ: *Ante colles ego parturiebar. Adhuc terrā non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.* Per cardines poſſunt extremitates terræ intelligi. Vel duę extremitates axis, circa quas circunfertur cœlū, ſicut ianua ad cardines ſuos, qui extremitates ſunt, pol⁹ Articus atque Antarticus. Vel cardines orbis terræ ſunt quatuor principales terræ partes, Oriens, Occidens, Auſter, & Aquilo. *Quando præparabat cœlos, aderam*, id eſt, quando cœleſtes orbes creauit, & creando ad commoda hominum ordinauit, affui. *Quando certa lege & gyro vallabat abyſſos*, id eſt, aquis Oceani per circūitum præfixit, quouſque extēderent ſe, & mouerentur verſus terram. Vnde loquitur deus beato Iob, Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens? Circundedi illud terminis meis, & poſui vectes & oſtia, & dixi hucuſque venies, & nō procedes ampliùs, & hîc confringes tumētes fluctus tuos. Ideo ait Pſalmiſt. de deo, Congregans ſicut in vtre aquas maris, ponens in theſauris abyſſos. *Quando æthera*, id eſt, ſpherā ignis proximam lunæ, vel ſuperiorem aeris regionem, *Firmabat ſurſum*, id eſt, firmiter collocauit in apice elementorum: *Et librabat*, id eſt, in pondere & in menſura ſua conſtituit *Fontes aquarum*: hæc enim & conſimilia ſunt opera creatoris, de quo legitur in Iſaia, Quis librauit in pondere montes, & colles in ſtatera? *Quando circundabat mari terminum ſuum*, qui terminus communiter eſt terra mollis & arenoſa. ſicque in hoc declaratur omnipotentia ſummi opificis, ex cuius præcepto mare frenatur, ne tam debilem exeat terminum. Ex quo poſſumus contemplari quàm metuendus ſit deus. Propter quod nos per Ieremi. hortatur, Audi popule ſtulte, qui non habes cor. Me non timebitis, qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum

1. Cor. 1.

Iob. 38.

Iſai 40.

 num

num,quod non præteribit.Intumeſcent fluctus eius,& non tranſibunt illud.Hinc ſubditur, *Et legem*, id eſt,præceptũ ſeu ordinationem *Ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos*. Voluit enim omnipotens partem terræ eſſe diſcoopertam ab aquis, propter hominũ& animalium habitationem ac ſuſtentationem.Aqua autem ex ſua natura quum ſit ſubtilior ac leuior terra,inclinaretur terram aſcendere, niſi creatoris reſtringeretur præcepto,quod tamen naturale atq; cõueniens eſt reſpectu vniuerſalis naturæ,quemadmodum & deſcenſus ignis in generatione mixtorum. *Quando appendebat fundamenta terræ*, id eſt,in medio vniuerſi creauit ac ſtatuit elementum terræ & partes eius inferiores ac interiores circa centrum:quę fundamentum videntur partium aliarum.Vnde Dominus ait ad Iob,Vbi eras,quando ponebã fundamenta terræ,ſuper quo baſes ſolidatæ ſunt? *Cum eo eram cuncta componens*, id eſt,producens & ordinans. nam ſicut ſupereſſentialis& ſuperfœliciſſ.trinitatis eſt vna natura & vna poteſtas,ita operatio vna ad extra eiúſque opera ſunt indiuiſa.Ideo ſcriptum eſt, Quæcunque facit pater, hæc & filius ſimiliter facit. *Et delectabar per ſingulos dies*, Infinita eſt enim beatitudo & gaudium vniuſcuiuſque increatæ & adorãdæ pſonæ. Et cũ iucũditate intẽſiue immẽſa tuẽtur,diligunt,& fruuntur ſe inuicem. *Ludens*,id eſt,delectabiliter agens ac operans *Coram eo omni tempore*, iuxta illud in Pſa.Lætabitur dominus in operibus ſuis.Vnde vnigenitus ait,Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. *Ludens in orbe terrarum*, id eſt, delitioſe diſponens quæ fiunt in eo ex fonte prouidentiæ meæ.Vel ideo ait,Ludens in orbe terrarum, quoniam ea quæ operatur in terra, ſunt quaſi ludus reſpectu ſupernaturalium,diuinorum,cœleſtiumque ſuorum effectuum.Vel quoniam ſicut is qui ludit cum pila,percutit eam de loco ad locum : ſic increata Sapientia variat mundi ſtatum,& transfert regna de gente in gentem , & excutit iniquos de loco ſuo ad alium, prout inducitur apud Iob , Opera manuum eius ſunt vniuerſi, ſubitò morientur , conteret multos & innumerabiles,& ſtare faciet alios pro eis , quaſi impios percuſſit eos in loco videntium. *Et delitiæ meæ cum filiis hominum*. Ecce quàm dulce verbum eſt hoc. Etenim beneplacitum eſt domino in populo ſuo,de quo ait per Hieremiam : Lætabor ſuper

Iob.38. *Pſal. 103.*

ſuper eis quum benefecero ipſis. Itaque delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum, id eſt, valde delectabile mihi eſt inter iuſtos & virtuoſos per gratiam commorari, & in eorum amore quieſcere, ac laudabilia eorum exercitia intueri. Népe quo fragiliores ſunt per naturam, eo in eorum conatu ad perficiendum, & in pugna eorum contra inuiſibiles hoſtes, aciem vitiorum, magis delector. Videtur quoque increata Sapientia iſtud dixiſſe, propter incarnationis myſterium, quo aſſumptura erat naturam humanam, & inter homines conuerſatura ex nimia ſua charitate ad genus humanum. Denique in rebus & creaturis irrationabilibus ac animatis eſt deus per eſſentiam, pręſentiam, & potentiam: non autem per charitatem & gratiam. Ideo reſpectu exiſtentiæ qua in illis eſt, delitioſum ſibi eſt eſſe cum filiis hominum, in quibus per gratiam & charitatem exiſtit. Verùmtamen non eſt putandum quòd aliquid delectationis accreſcat deo ex creaturis, vel ex conſiſtentia eius cum hominibus. Sed quoniam in ſeipſo tam bonus, amoroſus, & pius eſt, ideo delicioſum ſibi eſt tam dignanter ad homines ſe habere. Sint ergo & noſtræ delitię eſſe cum ipſo, adhæreamúſque ei indeſinenter, amando, contemplando, laudãdo, orando, omniq́ue modo nobis poſſibili vicem ſuæ dignationi piiſſimè exhibendo. Et certè væ eis qui ingrati ſunt: mentem ſuam ab eo auertunt, qui intantum nos diligit, quòd etiam in ſacramento ſemper nobiſcum eſt, & in illo ſe præſtat nobis. Hinc increata Sapientia cõſequenter hortatur, *Nunc ergo filij audite me*. *Beati* nunc in ſpe & merito, *Qui cuſtodiunt vias meas*, id eſt, diuina præcepta. *Audite diſciplinam, & eſtote ſapientes. & nolite abiicere eam.* quoniam ſine dono ſapientiæ nemo poteſt ſaluari, ſicut nec ſine cha ritate: & neminé diligit deus, niſi eũ qui cum ſapientia inhabitat *Beatus homo, qui audit me* aure obeditionis. *Qui vigilat ad fores meas quotidie*, id eſt, ſacra loca diuini cultus ac prædicationis aſſiduè viſitat vigilãtia mẽtis deuotæ. *Et obſeruat ad poſtes oſtij mei.* i attendit verba doctorũ ac ſcripturarũ, per quæ intratur in domũ dei in Eccleſiã militantem ac triumphanté. *Qui me inuenerit*, id eſt, cor ſuũ mihi vnierit per fidem & obedientiã: *Inueniet vitam* verè virtuoſam ac gloriã ęternalé. Ego enim ſum via, veritas, & vita. *Et hauriet ſalutem à domino*, id eſt, fœlicitatem æternã à fonte totius

Sapien. 7.

Ioan. 14.

tius beatitudinis ſortietur: *Qui autem peccauerit in me* per transgreſſionem præcepti, *Lædet animam ſuam*, id eſt, ſibi-ipſi non mihi nocebit, & ipſum peccatũ eſt læſio atque interitus animæ. Sed & veniale peccatum animam peccatis aliqualiter lædit, non tamen lætaliter: ſed & lætalem læſionem diſponit, imò & citò ad eam perducet, niſi quotidie refrenetur ac caſtigetur. quia hoc facit ſeuſitiua neglecta, quod fluctus irruens. *Omnes qui oderunt* vel ipſam ſapientiam increatam in ſeipſo deteſtando ac odiendo, quod eſt formaliter ac propriè deum odire, & non niſi impiiſſimis conuenit. Vel eius præcepta paruipendendo, & mẽtem auertendo à ſummo bono, quod plurimi faciunt: *Diligunt mortem*, id eſt, ita ſe habent, ac ſi mortem animæ miſeriãque gehennæ amarent, faciendo ea per quæ quotidie propinquant ad mortem. Diligunt quoque mortem, id eſt, opera

Sapen.1. vitioſa, & peccata, quæ ſunt mors animæ. Vnde ſcriptum eſt, Iniuſtitia acquiſitio mortis eſt. Impij autem manibus & verbis accerſierunt illam.

Declaratio Cap. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum.* ART. IX.

CApitulo præcedenti egit Salomon de æterna generatione, veráque deitate vnigeniti filij dei. Hîc agit de eius incarnatione, & ſuæ humanitatis myſteriis. *Sapientia* increata, de qua in præcedenti capit. dictum eſt, *Aedificauit ſibi domum*, id eſt, corpus quod formauit, & aſſumpſit ex puriſſ. virginis ſacræ ſanguinibus. Vel domum, id eſt, aſſumptam humanitatem. in qua tanquam in domo habitauit. de qua dixit Iudæis, Soluite templum hoc. Rurſus

Ioan.2. domus hæc poteſt dici Eccleſia, de qua ad Hebræos ait Apoſtolus, Chriſtus tanquam filius in domo ſua. Atque ad Timo. Scias quomodo oporteat te conuerſari in domo dei, quæ eſt eccleſia dei viui. quam ædificauit Saluator, legem euangelicam cum ſuis ſacramentis inſtituendo, & homines ad fidem catholicam conuertendo. Vnde dixit ad bea-

Mat.16. tiſſimum Petrum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Aedificauit eam verbo inſtructionis, & conuerſatione exemplari ac ſancta: quemadmodum

Actu.1. ſcriptum eſt, Cœpit deus facere, & docere. *Excidit columnas ſeptem.* Columnæ ſeptem ſuſtentantes domum prætactam, ſunt ſeptem ſacramenta vel ſeptem dona, quæ etiam in Chriſti anima pleniſſ. erant & ſunt, & eius eccle-

ſiam

ſiam ſtabiliunt ac decorant. Rurſus quia (vt dictũ eſt) ſeptenario deſignatur totalitas atque perfectio, poſſunt per ſeptem columnas intelligi vniuerſæ particulares eccleſiæ per orbem diffuſæ. quæ ſignificatæ ſunt per ſeptem eccleſias Aſiæ, quibus in Apoca. ſcripſit S. Ioan. Nam & ipſam eccleſiam vocat Apoſtolus columnam, & firmamẽtum veritatis. Similiter vniuerſitas apoſtolorum & apoſtolicorũ virorum, qui ſua ſanctitate & doctrina & exẽplaritate inſtituerunt ac fundauerunt eccleſiam, poſſunt per ſeptẽ columnas ſignari, ſicut de Petro, Iacobo, & Ioãne ſcribit Paulus, quòd videbantur columnæ eſſe. has ſaluator excidit, id eſt, de mundo per gratiam ſuam abſtraxit, ſpiritualiterque ornauit. *Immolauit victimas ſuas.* Chriſtus nãque ſpirituales hoſtias, ſcilicet ſacrificium laudis, orationem, & gratiarũ actionem, promptiſſimamq; obediẽtiam ſecundum aſſumptam humanitatem obtulit deo patri, imò toti ſuperexcellentiſſ. trinitati, & tandem obtulit ſeipſum in cruce oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Sicque obtulit victimas, id eſt, corpus ſuum & ſanguinẽ. Vnde fuit prędictum, Oblatus eſt, quia voluit. *Miſcuit vinum,* nam in cœna nouiſſima vinum cõuertit in ſanguinẽ ſuum, & vt Thomas ac alij multi teſtantur, probabile eſt, quòd vinum illud fuit lymphatum, id eſt, aqua mixtum: quia in terra promiſſionis ſunt fortia vina. Miſcuit quoque vinum ſpirituale, id eſt, arduam & exhilaratiuam, imò & ſpiritualiter inebriatiuam doctrinam in ſermone, quem fecit poſt cœnam. *Et propoſuit menſam ſuam,* id eſt, euangelicam legem, in qua omnium internorum ferculorũ copia cõtinetur: & Euchariſtiæ communionem, quam dedit in cœna. Iuſsit etiã menſam corporalem parari, dicendo diſcipulis, Euntes parate nobis paſcha, vt manducemus. Promiſit quoque tunc menſam cœleſtis conuiuij, dicens, Ego diſpono vobis regnũ, vt edatis & bibatis ſuper menſam meã in regno meo. *Miſit ancillas ſuas,* id eſt, prædicatorũ ſuorũ collectiones, præſertim glorioſos Apoſtolos, qui ob ſui obſequij promptiſſ. aſſiduitatem humillimam rectè vocãtur ancillæ. Nam ſunt & quidam Hebræi doctores, qui per domũ Sapientię intelligũt Synagogam: per ancillas intelligunt Moyſen & Aaron. *Vt vocarent ad arcem,* id eſt, vt ipſos quibus prædicarę miſſi erãt, inuitarẽt ad altitudinẽ Euang. legis ac fidei, ad apicem regni

Apoca. 2.

Galat. 2.

Iſaiæ. 53.

Mar. 14.

cœleſtis, ad verticem virtuoſæ perfectionis. *Et ad mœnia ciuitatis.* Ciuitas iſta eſt Eccleſia militans, de qua in Pſal.
Pſal. 86. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. Et rurſum alibi, Ciui-
Hebr. 12. tatem ſanctam calcabunt mẽſibus quadraginta duobus. De qua alibi fertur, Acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatẽ dei viuẽtis. Mœnia ciuitatis iſtius, ſunt diuina ſubſidia, angelicæ quoque cuſtodiæ, virtuoſi prælati, & ea quibus fides catholica roboratur, quibus omnibus munitur, & circumuallatur Eccleſia tanquam fortiſſimis muris. imò de Chriſto & eius
Iſai. 26. Eccleſia ſcriptum eſt, Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, ſaluator ponetur in ea, murus & antemurale. Ad hęc mœnia vocantur fideles, vt intra ea confugiant, protegantur, atque ſaluentur, innitendo diuinis ſubſidiis, & angelorum cuſtodiis, ac prælatorum doctrinis: à quibus non exeant, quemadmodum de quibuſdam aſſeritur, Ex nobis prodierunt, ſed nõ erant ex nobis. nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtiq; nobiſcum. *Si quis eſt paruulus,* id eſt, pauper, vilis, & modicus in oculis ſuis, hoc eſt, humilis: *Veniat ad me.* Humiles quippe ad diuinæ ſapientiæ ſuſceptionem ac aliæ gratiarum chariſmata magis diſpoſiti ſunt. Iuxta illud Pſal
Pſalm. 18. mi. Teſtimonium domini fidele, ſapientiam præſtans par-
Pſal. 118. uulis. Itemque. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Super hoc gauiſus eſt Chriſtus, ſa-
Matt. 21. pientia ęternalis, ſecundum quòd dicit Euangeliſta, Exultauit Ieſus in ſpiritu ſancto, & dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Sed quia Sal-
Luc. 19. uator non ſolùm vocauit humiles, imò etiam vniuerſos errantes, ſicut in euãgelio proteſtatur, Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat, rectè ſubiungitur: *Et inſipientibus loquuta eſt* Inſipiẽtes nanq; ſunt vniuerſi, qui carnalia & caduca prǽferunt ſummo & incommutabili bono.
Ioan. 6. *Venite,* per mentis conuerſationẽ. *Comedite panem meum* i. corpus meum in ſacramento. De quo dixi, Caro mea verè eſt cibus. Panem quoq; lachrymarũ, per veram contritionẽ, panem vitæ & intellectus, per contẽplationem: panem obe-
Ioan. 4. dientię, per pręceptorum impletionẽ. Vnde Saluator, Meus cibus eſt, vt faciã volũtatem patris mei. Et certè omnia iſta optimè mentẽ reficiunt, roborant, impinguant. *Et bibite vinum quod miſcui vobis,* hoc eſt, ſanguinem ſeu præfatam doctrinã,

ctrinam, vnde teſtatus ſum, Sãguis meus verè eſt potus. De quo pane & vino Zacharias ait, Quid bonũ domini & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinãs virgines? *Relinquite infantiam*.i. puerilitatis vitium, & carnalitatem, *Et viuite* per virtutes, *Et ambulate per vias* id eſt, per precepta. *Prudentiæ*, vt ſit rationabile obſequiũ veſtrũ, & omnia ordinatè agatis, atq; ſolicitè vigiletis cõtra aduerſarios veſtræ ſalutis. Sicut in prima ſua Canonica hortatur primus & ſummus Chriſti vicarius, Eſtote prudẽtes, & vigilate in orationib⁹. Et denuo, Sobrij (inquit) eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus, tanquã leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. *Qui erudit deriſorem*, quem ſcit eſſe talem, & in ſua peruerſitate obduratum ac incorrigibilem: *Ipſe ſibi iniuriam facit*, id eſt, ſeipſum inhonorat, imprudenter agendo atq; inaniter laborando & deriſorem prouocando ad iniuriandum ſibi. Quid ergo aget prælatus habens ſubditos deriſores, niſi vt quos verbis nequit inſtruere, verberibus & per viã rigoris (quãtum poteſt) reprimat & caſtiget? Si forſan vexatio illis tribuat intellectũ. Sunt etenim refrenãdi ne inficiant alios. *Et qui arguit impium*, qui (vt dictũ eſt) incorrigibilis, & induratus eſſe cognoſcitur. *Sibi maculam generat*, quum agat inſipienter, & prouocet impium ad detrahẽdum ſibi. Talis ergo arguẽdus eſt diſciplinis iuſtitiæ, ſicut iam tetigi. *Noli arguere deriſorem ne oderit te*, ne ſcilicet, ad peiora incitetur, & reddat tibi malum pro bono. Hinc loquitur Dominus, Nolite ſanctũ dare canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis & conuerſi dirumpant vos. Ideò (teſte Hieronymo) peruerſum ac induratũ ad maiorem infamiã prouocare, & non aliud, quàm odium quærere, extremę dementiæ eſt. Dum ergo non eſt ſpes de alterius correctione, ceſſare aut differri debet correptio & exhiberi oratio. nẽpe (vt Petrus Rauẽnenſis fatetur) peruerſum corripere, nil aliud eſt quàm ſtimulare inſanũ, & camino oleum adhibere, ac ventris incendia velle extinguere. Nihilominus ſi alicuius peruerſitas ſit nociua bono communi non eſt eius caſtigatio omittẽda ex cauſa præhabita, videlicet ne odiat corrigentem, & ne ad deteriora labatur: ſed tunc per pœnas eſt coercendus. & in hoc caſu loquitur Origenes, Dum

ſacerdotes

Ioan. 6.
Zachar. 9.
Matth. 7.

ſacerdotes vni parcunt, toti eccleſiæ moliuntur interitum. Quæ eſt pietas iſta, vni parcere, & omnes mittere in diſcrimen? polluitur enim ex vno impio populus, ſicut ex vna morbida oue grex inficitur vniuerſus. Et Auguſti. Moleſtus eſt (inquit) medicus furenti frenetico eum ligando, & pater indiſciplinato filio eum redarguendo: ſi autem negligant eos & perire permittant, falſa eſt manſuetudo hæc & crudelis. Hinc ait Bernardus, Dum increpantur vitia, & ſcandala inde naſcuntur, ipſe ſcandali cauſa eſt, qui fecit id quod argui debuit, non ille qui arguit. Non ergo timeas veritatem eſſe contra charitatem, ſi vnius ſcandalum multorum recompenſaueris pace. *Argue ſapientem, & diliget te*, quia conſiderat ſe eſſe culpabilem: quum dicat apoſtolus Iacobus, In multis offendimus omnes. Ideo ſuam reprehenſionem reputat medicinam, & eleemoſynam ſpiritualem, ac beneficium eſſe magnum, ideo gratias agit, & diligit arguentem, quem etiam ex charitatis radice & zelo iuſtitiæ confidit eſſe loquutum. *Da ſapienti occaſionem*, conſiderandi ſeipſum, atque ſalubria, *Et addetur ei ſapientia*. quia proficiet inde. *Doce iuſtum, & feſtinabit accipere* ſalutarem doctrinam, nec erit tam improbus vt reputet ſe tantæ ſapientiæ eſſe, vt eum nequeas de aliquo informare, quemadmodum Scribæ & Phariſæi, qui dixerũt cæco nato illuminato à Chriſto, In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Itaq;, ſicut ait Greg. viri verè ſapientes ac timorati gratias agunt, non indignantur eis, à quibus errata ſua eis panduntur. Sicut præclariſſ. archiapoſtolus in epiſt. ad Galatas, à Paulo notatus, in ſua epiſt. econtrario Paulũ magnificè commendauit. *Principium ſapientiæ timor domini.* Hoc iam ſuprà expoſitum eſt. *Et ſcientia ſanctorum prudentia.* Vera nanque prudentia, non niſi in virtuoſis habetur hominibus, vt probat Philoſophus, in malis autem & paſſionatis hominibus non eſt vera prudentia, ſed caliditas quædam vulpina & humana verſutia. Paſſiones quippe & vitia corrumpunt in eis rectum rationis iudicium, magiſq; propria commoda quærunt, quàm bonum commune. Verũtamen ſcientia capitur hîc extenſe pro practica notitia boni efficaciter approbatiua, ſicque prudentiam comprehendit, quanuis propriè loquendo abinuicem diſtinguantur. De hac ſcientia ſalubri Dominus apud Iſaiam teſtatur, Captiuus

Iacob. 3.

Iohan. 9.

Eccle. 1.

ptiuus

ptiuus ductus eſt populus, eo quòd non habuit ſcientiam. *Per me enim multiplicabuntur dies tui,* id eſt, mihi ſapientiæ obtemperando obtinebis vitam diuturniorem ac meliorẽ, moderatè & ſobriè te habendo, ac diuerſa vitando pericula. Poſſunt quoque per dies intelligi ipſæ virtutes atque internæ illuminationes, quibus anima intus clareſcit: quæ creſcunt & perficiuntur in homine ſapientiam amplectẽte. *Et addentur tibi anni vitæ,* id eſt, dies æternitatis in gloria: iuxta illud, Longitudine dierum adimplebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. *Si ſapiens fueris, tibimetipſi eris,* id eſt, in propriam mercedem & gloriam tibi proficiet ac redundabit. Ex conſequenti verò ſapiẽtia alicuius eſt proximis ſuis proficua, quibus ſuccurrit docendo, corripiendo, hortando, orando, exẽplariter conuerſando, aut ſimili modo. Vnde in aliquibus libris ſubiungitur, Et proximis tuis. & ita allegat in ſuis homiliis Euſebius dicens, Nullius ſapiẽtis ſapientia ſibi ſoli amica eſt. Hoc tamen non eſt de textu, ſed ab aliquo expoſitore annexum. *Si autem illuſor ſis, Solus portabis malum,* id eſt, culpam & debitam pœnam pro ea, ſicut ait Apoſtolus, Vnuſquiſque proprium onus portabit. Interdum tamen illuſor ſcandalizat, perturbat, ac decipit alios. ſicque ſua peruerſitas eſt aliis occaſio culpæ & pœnæ, qui niſi liberè conſentirent in culpam, non eis noceret alterius prauitas, ſed eſſet eis exercitatio ad profectum. Porrò quod ſubditur, *Mulier ſtulta & clamoſa, plenaque illecebris, & nihil omnino ſciens,* quamuis ad literam poſſit exponi de muliere adultera, libidinoſa, ſeu fornicatrice: communiter tamen exponitur de inſipientia ſeu falſa doctrina & peſte hæretica, quæ mentem ad ſpirituale adulterium (hoc eſt, ad recedẽdum à deo, & fidei veritate, ac tenore iuſtitiæ) trahit: quæ & clamoroſa eſt & inuerecunda, ſicut aſſerit Auguſtinus, Sileat hæreticorum loquacitas, nullam habens verecundiam. & plena illecebris, quoniã turpiter delectatur, & ad fœda mentis ac corporis delectamẽta inducit. *Sedet in foribus domus ſuæ,* id eſt, locis patentibus congregationis hæreticæ ſeu inſanæ ac fatuæ, *Super ſellam,* id eſt, ſedem, *In excelſo vrbis loco,* id eſt, in principibus & prælatis ſuæ ſocietatis, atq; communitatis, quia per illos allicit alios. *Vt vocaret tranſeuntes per viam, & pergentes in itinere ſuo,* fideles per viam ſalutis ac fidei catholicæ

Galat. 6.

tendentes

tendentes ad patriam, incorporaret ſuæ cõgregationi iniquæ, inuoluendo ipſos ſuis erroribus, dicens: *Quis eſt paruulus? declinet ad me.* Simili modo ſapientia increata, ſicut iã patuit, ad ſe vocat & exhortatur, ſicque inſipientia, & prauitas hæretica cõformãt ſe, partim in verbis veræ fidei, ac ſapiẽtiæ ſanctæ, quatenus ſub ſpecie boni magis decipiant. Ait itaq;, Si quis eſt paruulus, Quaſi dicat. Ego quoq; humiles quæro, & approbo. *Et vecordi.i.* ſtulto, *Loquuta eſt, Aquæ furtinæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior.* Per aquas furtiuas intelligũtur doctrinæ hæreticæ & peruerſæ, quæ primò in ſecreto docentur, quouſq; præualeant. Hæ autem doctrinæ ſunt multis tãto delectabiliores, quanto minus trãſcendunt capacitatem & ratiocinationem intellectus humani, quam difficile eſt in captiuitatẽ redigere ad credendum ea, quæ omnẽ rationem, experientiam, & ſenſum excedunt. ſicut ꝙ Arrius docuit deum nõ eſſe trinum in perſonis: & Fotinus, ꝙ Chriſtus ſit purus homo, & alij quidã, ꝙ in ſacramento non ſit Chriſtus, niſi vt in ſigno. Tales quoq; doctrinæ recedunt ab arcta via ſalutis, & delectabilia multa licentiant, à quibus ſapientia vera refrenat. ideò dulciores videntur. Panis autem abſconditus eſt ſacrificiũ ſuperſtitioſum talium peruerſorum vel in ſe, vel quantum ad modum ſacrilegum, quo illud ſacrificant & frequentãt. Vel panis abſconditus eſt, error occultus, latens perfidia, lex iniqua, quibus reficitur homo vecors ac perfidus. Denique ad literam multis dulciùs ſapiunt cibus & potus, quem occultè & furtiuè accipiunt, inquantum in tali refectione propria libertas plus aliquid habet, vel proprium ſeparatumque commodum magis ſentitur, vel diabolus magis inſtigat, prout in libro Confeſſionum in ſimili tangit Auguſtinus, & in collationibus patrum Abbas Serapion ſibi in ſua iuuentute cõtigiſſe fatetur de paximati, quẽ comedit quotidie in ſecreto. Sed iſtud in virtuoſis locum non habet. Conformiter de ſpiritualibus aquis furtiuis ac pane abſcondito in peruerſis perfidiſque hominibus accidit. *Et ignorauit* inſipientia ſeu hæreſis deteſtanda, *Quòd gigantes ibi ſint*, id eſt, ſpiritus maligni & ſuperbiſſimi hæreſiarchæ in ſuis doctrinis dominentur ac regnẽt, nõ deus nec ſapientia ſalutaris. Iſtud enim deſpicit credere, & putat pertinaci animo ſe bene ſentire: imò incorrigibiliter

corrigibiliter ſuis adhæret erroribus vſq; ad ignem. *Et in profundu inferni conuiuæ eius*.i.quòd hi qui participãt, & adhærent ſuis doctrinis, in profundo inferni demergantur, ſicut apud Ioannẽ ſcriptũ eſt, Qui non credit,iá iudicatus eſt,quia non credit in nomine vnigenit filij dei. Vnde rurſus in prima ſua epiſtola ait idem Euangeliſta,Qui nõ credit in filium, mendacẽ facit patrẽ:quia non credit in teſtimoniũ quo teſtificatus eſt pater de filio ſuo.Ideò ſubditur. *Qui enim applicabitur illi*, id eſt,inſipientiæ aut hæreticæ prauitati cõſentit. *Deſcendet ad inferos.nam qui abſceſſerit ab ea, ſaluabitur*, niſi aliunde ſit reus. Verũtamen verſus iſte non eſt de textu.

Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

Elucidatio Cap.10. *Parabolæ Salomonis filij Dauid regis Ieruſalem*. ART. X.

QVemadmodum in exordio dictũ eſt,hîc inchoatur ſecunda pars atq; collectio Parabolarũ Salomonis: in qbus non eſt longa cõnexio de eadẽ materia, ſed quilibet verſus cõmuniter habet ſuam materiam compendioſẽ, & laudi virtutis frequenter cõiungitur vituperium peccati contrarij. Itaq; pro titulo præmittitur: *Parabolæ Salomonis filij Dauid regis Ieruſalem*.Quem titulum præmiſerunt, qui ex ore Salomonis iſtas collegerunt parabolas.Itaq; parabolæ Salomonis ſunt,quæ ſequuntur. *Filius ſapiens lætificat patrẽ:filius verò ſtultus mœſtitia eſt matris ſuæ*. Iſtud totum rectè vocatur parabola,quia ſub literali ſignificatione,qua de carnalibus filiis,& carnalibus eorũ parentibus intelligitur,aptiorẽ ac ſpiritualem habet intelligentiã,vt tangetur. Itaque filius ſapiens,id eſt,prudens proles, vt nomine filij etiam filia deſignetur: ita vt filius notet relationem, non ſexum.ſicut quum dicitur,filius eſt res nata ex ſubſtantia patris,quod competit filiæ,ſicut & filio.Filius ergo ſapiens lætificat patrem, qui ex dilectione præcipua (qua filium amat) de eius ſapientia gratulatur, & à filio ſapiente in multis iuuatur,ac per filium talem confidit honorari & tẽpore ſenectutis foueri. Gloriatur quoq; ſe talem relinquere poſterum ac hæredem,ſicut & Iacob de ſapiẽtia filij ſui Ioſeph exultans ait, Iá lætus moriar, quia ſuperſtitẽ te relinquo.De hac re multa in Eccleſiaſtico conſcribuntur,quæ ſuo loco ſunt exponenda,& his colligẽda:ideò nõ oportet

præuolare

præuolare,aut ea hîc allegare. Filius verò ſtultus mœſtitia eſt matris,id eſt,cauſa & materia doloris ſuæ carnalis matris:nec dubium quin & patris. Sed ideò ſpecialiter dicitur matris mœſtitia, quoniam ſtulti quum ſint inepti ad expediendaforis negotia,ſolent domi manere cum matre:ſicq; mater ex aſſiduo ſtultæ prolis aſpectu habet dolorem præcipuum. Matres quoque ſunt ſpecialiter compaſſiuę ac pię, & pronæ ad dolorem ac lachrymas, & multum intenſe diligunt ſobolem ſuam. Iuxta intelligentiam altiorem filius ſapiens,id eſt, bonus catholicus, lætificat patrem cœleſtem, cui dicitur, Pater noſter es tu, nos verò lutum. cui quaſi patri in filio complacet in homine virtuoſo. iuxta
Iſaiæ. 64. quod ſcriptum eſt, Gaudium domini eſt fortitudo veſtra. Filius verò ſtultus mœſtitia eſt matri[s] ſuæ æternæ ſapientiæ,quæ per modum mœrentis ſe habet ob hominum vitia.

Rurſus per patrem poteſt intelligi bonus prælatus ac prædicator,cuius lætitia eſt filius ſapiens, id eſt, obediens ſubditus. Vnde in tertia ſua Canonica f[a]tetur ſanctus Iohãnes,Maiorem horum gratiam non habeo, [qu]àm vt audiam filios meos in veritate ambulantes. Verùmtamen ſunt quidam parentes non ſatis ſpiritualiter ſed ſenſualiter ſuam ſobolem diligentes,qui ſuper filiis & filiabus ſuis veræ ſapientibus,mundana & carnalia cuncta ſpernentibus, religionemque ingredientibus interdum grauiter contriſtantur,& de fatua ſobole carnalem prudentiam amplectente, & quæ mundi ac carnis ſunt exquirente, lætantur. Et hoc ideò,quoniam veram ſapiẽtiam reputant inſipientiam, & ecõtra. *Nihil proderunt theſauri impietatis,*id eſt,diuitiæ malè adeptæ:quę non ſolùm non proſunt ad ſalutem,ſed plurimum obſunt:quia non dimittitur peccatum,niſi reſtituatur ablatum. Vel theſauri iniquitatis ſunt temporalia bona collecta,quanuis non malè acquiſita:quę dicuntur theſauri iniquitatis propter adiunctum affectum, quoniam ſunt materia atque occaſio vitiorum multorum. Diues enim currit ad libitum,corruit ad illicitum: ad ſuperbiam, indignationem, iram, impatientiam pronus eſt, in vitia gulæ atque luxuriæ ſolet corruere:ocioſitati loquacitatique vacat. Ideò Chriſtus in Euangelio diuitias vocat mãmonam iniquitatis. Itaque theſauri terreni per ſe non proſunt, imò nec per ſe obſunt ſaluti: ſed ſicut iuſtis ac prudentibus, qui

cis bene vti nouerũt, ſunt materia exercitiumq́; virtutum. *Quia ex ipſis opera pietatis exercent.* ſic auaris & inſipictibus. ſunt vitiorum occaſio ac mediũ dãnationis æternæ. Idcirco in ſuis Prou. Seneca loquitur, Pecuniæ imperare oportet, nõ ſeruire. Pecunia ſi vti ſcias, ãcilla eſt: ſi neſcias, domina, Spiritualiter, theſauri iniquitatis ſunt abundantia demeritorum. De quibus ait Apoſtolus, Secundum duritiam tuam & impœnitẽs cor tuum, theſaurizas tibi iram in die iuſti iudicij dei. Et alibi dicitur, Neſcierunt agere rectum, theſaurizantes impietatem. Qui theſauri maximè nocent animæ, quanuis quidam per eos in terrenis ditentur. *Iuſtitia verò liberabit à morte.* Interdum nanque liberat à morte corporali, ſemper autem à morte mortalis peccati, & infernalis ſupplicij, dum modo perſeueretur in ea vſque in finẽ. *Non affliget dominus fame animam iuſti.* In lege nanque communiter dabatur temporalium copia iuſtis. Vnde Moſes fatur: Omnino indigens & mendicus non erit inter vos. Interdũ tamen diſpenſatione diuina euenit oppoſitũ. Hinc ait Pſal. Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panẽ. Et tamen ipſemet Dauid inopia ductus, petiit panẽ & cibos à Nabal. Penſandum ergo quod ait, Non affliget dominus fame animam iuſti. Quaſi dicat, Et ſi corpus iuſti affligatur eſurie animæ, tamen patientiam tribuit & gaudium in aduerſis. Nam & aliqui martyres ſancti famæ in carcere obierunt: ſed animæ eorum deſuper cõſolabantur. Eſt quoque ſpiritualis fames, id eſt, defectus internæ refectionis, qua dominus iuſtorũ animas non affligit. Ideo ait Propheta de Domino, Vt alat eos in fame. *Et inſidias impiorum ſubuertet.* quia frequenter impedit eas ab intento malignitatis effectu, iuxta illud, Deus diſſipat cogitationes malignorũ, ne poſſint implere manus eorum, quod cœperãt. Interdum etiam deus retorquet impiorum inſidias in caput ipſorũ, iuxta illud Pſalm. In laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorũ. Sic Saul aliquoties cecidit in manus Dauid. Finaliter autem impij propter ſuas peribũt inſidias: ſecundum illud, Iter impiorum peribit. Iuxta præhabita, ſubuertit deus inſidias Iudæorum, qui voluerunt nomen ac fidem Chriſti omnino extinguere: & tamen in captiuitatẽ redacti ſunt Romanorum, & Chriſtianis ſubiecti. *Egeſtatem operata eſt manus remiſſa:* quia corporalis inopia ſequitur

Rom. 2. Deut. 15. Pſal. 36. 1 Reg. 25. Iob. 5. Pſal. 9. 1. Reg. 24.

tur operariũ pigrũ. Qui verò tardus & frigidus eſt ad exercitia virtuoſa, interiorem incurrit inopiam. *Manus autem*, id eſt, virtus operatiua *Fortium*, qui ocia abhorrentes, agiles ſunt ad bona: *Diuitias parat*, id eſt, acquirit tam corporales frequenter, quàm ſpirituales ſemper. *Qui nititur*, id eſt, inhæret *Mendaciis, hic paſcit ventos*, id eſt, vanus atque inſtabilis eſt, & verba ventoſa roborare & verificare conatur. *Idem autem ipſe ſequitur aues volantes*, id eſt, propria inconſtantia circunfertur, & inſtar auium vndique agitatur: nec certũ eſt vbi ſe figat, quia in veritate non ſtabilitur. De hoc in Ezechiele multa dicuntur ænigmaticè & valde ſubtiliter, de falſis prophetis Iſrael, qui liniebant parietem luto ſine paleis: & fecerunt puluillos ſub omni cubito, & ceruicalia ſub omni capite, ad capiendum animas volantes. quia per vaticinia falſa, & promiſſa mendoſa, & blanda plurimos aſſecurauerũt ac deceperunt. *Qui congregat in meſſe*, id eſt, tempore proſperitatis, iuuentutis, ac ſanitatis, & congruis horis, quibus adeſt facultas meritoriè operãdi ac ſpirituales diuitias cõgregandi. Qui (inquam) tunc fortiter agit, ſpiritualiter proficit, & eos qui ſibi commiſſi ſunt, ſeu proximos ſuos Chriſto lucrifacit. *Filius ſapiens eſt, qui autem ſtertit æſtate*, id eſt, tali tempore admittit torporem, & negligenter tempus ſuum expendit: eſt *Filius confuſionis*, quia in ſeipſo eſt deordinatus, atque in hora iudicij ſui æternæ confuſioni tradetur: ſicut de talibus fertur in Pſalmiſt. Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi, & confundantur & pereant. Non enim dormiẽtibus & torpori ocióque vacantibus beatitudo æternitatis ingeritur, ſed cuſtoditis corde, & ſolicitis corã deo, indefeſſis ac ſtrenuis in oĩ obſeruãtia pręceptorũ, vt iuxta ſuæ exigentiã vocationis ambulẽt dignè deo. *Benedictio domini ſuper caput iuſti*. i. ſuper iuſtum & in mentem ipſius diffundit deus atque multiplicat gratiarum ſuarum chariſmata. Iuſtus enim dominus, & iuſtitias diligit. Ideo iuſtis tanquam amicis, & pro diuino honore zelantibus, dat copiam ſpiritualium munerum: quandoque etiam temporalium rerum. Hinc ſcriptum eſt, Nõ auferet à iuſto oculos ſuos. *Os autem impiorum operit iniquitas*. Nam tot & tanta peccata ore ſuo committunt, quòd propriis iniquitatibus os eorum operiri aſſeritur. inquinant enim ora ſua, verba ſcurrilia, mendoſa,

Ezec.13. *& 9.*

Pſal. 82.

Iob.36.

ſa,detractoria,pūgitiua, iniuriatoria proferendo: item per
teſtimonia falſa,per comeſſationes, & potus ſuperfluos.
E contra ſicut ſanctus vir abbas Pambo aſſeruit, ora mona-
chorum ſunt ſancta per obſeruantiam diſcreti ſilentij, &
iugem colloquutionem cum deo,quem orando, laudando,
pſallendo aſſiduè occupantur. *Memoria iuſti cum laudibus,*
id eſt,homines recordando iuſtos viuos ſeu mortuos, lau-
dant eos,& habent nomen honeſtum. *Et nomen impiorum
putreſcet,* id eſt, fama & memoria iniquorum ſordeſcunt
& pereunt, & vituperationes habent annexas, præſertim
apud ſapientes & virtuoſos. Aliqui verò ſunt ita corrupti
mente,quòd impios laudant, & iuſtos vituperant iuxta il-
lud Pſalmi, Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & *Pſal.9.*
iniquus benedicitur. Sed de talium iudicio non eſt curan-
dum. Hinc ſcriptum eſt, Nomina eorum viuent in ſeculum *Pſal.21.*
ſeculi. Et alibi, Non recedet memoria eius, videlicet ſapien
tis ac iuſti. *Sapiens corde præcepta ſuſcipiet,* vt vnicuique
ſuperiorum ſuorum obediat, ad minus in his quæ ad illius
cathedram pertinent,& deo abſolutè in omnibus. *Stultus
cæditur labiis,* id eſt,iniquus & incorrigibilis affligitur ver-
bis corripientium & exhortantium eum, quaſi flagellis:
quia ex habitibꝰ vitioſis inclinatur ad praua. De hoc infrà
in libris Sapientialibus. *Qui ambulat ſimpliciter,* id eſt,per
tritas vias ſanctorum, & eorum exempla documentáque
ſequitur,qui ſinceriter deo vixerunt, & ea quæ euidenter
bona ſunt,elegerunt: relinquentes dubioſa & periculoſa,
in quibus poteſt eſſe diſcrimen: & qui in omni conuerſa-
tione ſua columbinam tenet ſimplicitatem, vitans omnem
duplicitatem,ſimulationē,hypocriſim: *Ambulat confiden-
ter,* id eſt,ſecurè,vitans ſingularitatem, & ſequens com-
munem iuſtorum viam. Verùmtamen ſpiritus ſanctus va-
riis modis in ſuis operatur electis, nec gratia eius gene-
rali reſtringitur regula. *Qui autem deprauat vias ſuas,*
id eſt, actiones ſuas non dirigit ſecundum legem iuſtitiæ
ac diuina præcepta, *Manifeſtus erit.* Aliquando enim in
præſenti interior eius malitia per exteriorem manifeſta-
tur effectum. Porrò in iudicio eius tam particulari quàm
generali iudex cœleſtis declarabit vitia eius. Vnde ait *Mat.19.*
Saluator, Nihil occultum, quod non manifeſtetur. Apo- 1 *Cor.4.*
ſtolus quoque, Deus (inquit) reuelabit abſcondita tenebra-

rum,& manifeſtabit conſilia cordium. *Qui annuit oculo,* id eſt,ſigna impudicitiæ per viam demonſtrat,aut nutibus oculorũ quẽquam deridet: *Dabit dolorem,* id eſt,doloroſam pœnam pro ſuo ſuſtinebit peccato.Iuxta hũc modũ loquẽdi ait ad Theſſa.Apoſt.de impiis, Qui pœnas dabunt in interitum.Talis quoque nutibus ſuis quandoque ingerit dolorem homini,quem irridet:ſeu viro,cuius coniugem pro-

Pſal.34. uocat.De talibus ait in Pſalmo Chriſtus , Qui oderunt me gratis,& annuunt oculis. *Et ſtultus labiis verberabitur.* Hoc eſt quod iam dixit , Stultus cæditur labiis. *Vena vitæ os iuſti*: quia ex ore ſapientium ac iuſtorũ procedunt verba ſalutis,ac gratiæ ſalubria documenta , ac recta conſilia: etiã propria humiliter confitentur peccata.Vnde de Chri-

Lucæ 4. ſto ſcriptum eſt,Mirabantur omnes in verbis gratiæ , quæ procedebant de ore eius. *Os autem impiorum operit iniquitatem.*i.ꝓpria vitia negat, palliat,ſeu excuſat.non cõfitetur, imò magis tuetur Pro cuius modi euitatione oratProphe-

Pſal.140. ta, Nõ declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas

Iob 20. excuſationes in peccatis.Hinc fertur alio loco, Quũ dulce fuerit in ore eius malũ,abſcondet illud ſub lingua ſua:parcet illi,&nõ relinquet illud,& celabit in gutture ſuo. Quo contra ſanctus Iob de ſeipſo teſtatur, Si abſcondi quaſi ho-

Iob.32. mo peccatum meum, celaui in ſinu meo iniquitatem meã Et Seneca ait,Relinque excuſationẽ, quia nemo peccat inuitus.Itemque,Proximũ innocentiæ tenet locum verecunda peccati confeſſio. *Odium ſuſcitat rixas*:quia ex odio quo quis alium odit,faciliter prorumpit in verba rixoſa aduerſus eum:quoniam appetit ei malum ac læſionem. *Et vniuerſa delicta operit charitas.* Iam dictum eſt quòd os impiorum operit iniquitatẽ: quomodo ergo charitas operit vniuerſa delicta?Reſpodendũ eſt, quòd charitas dicitur peccata operire.i.auferre:ita quòd nec deus imputat ea, quoniã ex charitatis feruore cõſumũtur peccata, ſicut ex igne ſti-

Pſal.31. pula.Iuxta hunc ſenſum ait Pſal. Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates,& quorum tecta ſunt peccata.Et Iacobus dicit, Qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ , operit multitudinẽ peccatorũ.Deniq; ſicut impi⁹ operit & occultat propriã culpã, ſic charitas culpã alterius:ita quòd proximum non increpat ſtatim in publico, nec eum diffamat: ſed primitus in ſecreto,vt famæ eius prouideat.*In labiis ſapientis*

pientis

pientis inuenitur ſapientia, id eſt, ſapientialia verba procedũt de lingua hominis ſapientis. Nam ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna interioris notitiæ. & qualis quiſque eſt, talia loquitur. Vnde ait Saluator, Ex abundãtia cordis os loquitur. *Et virga in dorſo eius qui indiget corde*, id eſt, iuſta afflictio ei debetur ac imminet, qui excęcatus eſt corde: propter quod indiget corde, id eſt, vſu rationis atque prudentia: ſicut incredulis contigit Iudæis, de quibus Iſaias prædixit, Excęcatum eſt cor populi huius. Hinc Philiſtæi propter inſipientiam ſuam in natibus ſunt percuſſi, vt legitur primo Regum. *Sapientes abſcondunt ſcientiam* tempore oportuno. nec ſapientiam ſuam iactant. eſt enim tempus tacendi. Ac illuſoribus & incapacibus eam proponunt. ex humilitate ergo eã abſcendunt. Nihilominus tempore apto ex charitate oſtendunt, communicant, & prędicant eam. Sapientia enim abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? *Os autem ſtulti confuſioni proximum eſt*: quia à reprehenſibilibus verbis diu non abſtinet, & inordinatè in loquendo ſe habet. *Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius*, id eſt, diues in ſuis confidit diuitiis, quaſi in ciuitate munita. & ſicut is qui in vrbe eſt, in murorum fortitudine ſperat. Porrò qui ſpiritualiter diues eſt, in meritis ſuis confidit, id eſt, per ea ſperat in domino. Spes nãque eſt certa expectatio futuræ fœlicitatis ex gratia dei meritiſque procedens. *Pauor pauperum egeſtas eorum*, id eſt, ideo timent opprimi atque deficere, quia ſciunt ſe inopes eſſe. Spiritualiter quoque qui pauper eſt, id eſt, virtutibus carens ac meritis, timet inordinato carnali, mundano timore, & meritò formidat damnari. Multi etiam pauperes propriam paupertatem abhorrent. *Opus iuſti*, id eſt, iuſta actio eius tendit *Ad vitam* gloriæ, & vitã gratiæ perficit. *Fructus autem impij*, id eſt, delectatio eius ſeu actus interior, eſt *Ad peccatum.* Cõcupiſcentia enim quum conceperit paritpeccatũ, vt Iacobus ait Apo. Et ex interiori culpa ad exteriorẽ proceditur. *Via vitæ eſt Cuſtodienti diſciplinam*: quoniã diſciplinæ acquieſcẽdo viuit per gratiam, eſtq́; in via ad patriã. *Qui autem increpationes relinquit*, id eſt, increpari de ſuis peccatis non vult, vel facta increpatione ad ſolida vitia redit: *Errat*, quia ſuperbus & fatuus eſt. *Abſconderunt odium labia mendacia.* i. mendoſi rancorem ſuum occultant, dum dicunt ſe diligere

Iſaiæ.7.

Eccleſi.41.

Iacob.1.

 eum,

eum, quem odiunt. Odium nanque quærit occultè nocere, idcirco abſconditur. Ita verò aperta eſt, & publicè appetit lędere (vt ait Philoſophus) Hinc in Prouerbiis ſuis Seneca loquitur, Odia multorum ſub oſculo latent. Et rurſus, Peiora ſunt (inquit) tecta odia, quàm aperta. Propterea loquax inimicus te minus offendit, quàm taciturnus. Iſtud in Ioab & Iuda patuit proditore. *Qui profert contumeliam,* id eſt, alteri coniunciatur, *Inſipiens eſt,* id eſt, impatiens, paſſionatus, & improbus, non attendens ſeipſum, & proximum lædere non formidans. quod charitati atque iuſtitiæ eſt contrarium. *In multiloquio non deerit peccatum,* quia aliquid mali ſe miſcet. Et indiſcretionis eſt plus loqui, quàm expedit. Multiloquium autem dicitur, non quia multa, ſed

Actu.20. quia ſuperflua verba promuntur. Nam & Paulus in Actibus legitur vſque in mediam noctem protraxiſſe ſermonem.

Ioan.13. Similiter Chriſtus in monte & poſt cœnam longum fecit ſermonem. *Qui autem moderatur labia ſua,* loquendo vera, ſalubria, iuſta, cum diſcretione circunſtantiiſque virtutum, videlicet loco & tēpore opportuno, recta intētione, & taliter vt oportet: *Prudentiſſimus eſt,* quia hoc ſignum eſt & effectus magnæ prudētiæ ac virtutis. *Argentum electum lingua iuſti,* id eſt, precioſa & inſtar optimi argenti à macula virorum prauorum immunis, ac ſplendens per pulchram doctrinam, atque ſonora loquēdo ſalubriter. *Cor impiorum pro nihilo* eſt habendum, inquātum huiuſmodi. Nam & peccatum nihil eſt, & nihil fiunt homines peccādo. Vnde de iuſto cantatur, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu

Pſal.14. eius malignus. Etiam de iniquo inducitur apud Iob, Habitēt

Iob 18. in tabernaculo illius ſocij eius, qui non eſt. *Labia iuſti erudiunt plurimos,* corripiendo, hortando, conſulendo, ſeu prędicādo. Aliqui tamē ſunt iuſti, quib⁹ nō ſuppetit gratia eruditionis ad prædicandū. *Qui autem indocti ſunt, in cordis egeſtate morientur.* i. ex defectu informationis internæ moriētur modo per culpā, deinde per pœnā ęternā. Neceſſe eſt enim ſcire ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutē, nec præcepta queunt impleri niſi ſciantur. Neceſſe eſt quoq; donū ſcientiæ à ſpi

1.Cor.4. ritu ſancto habere. Hinc ait Apoſtolus, Qui ignorat, igno-

Ioan.6. rabitur. Et de electis ait Euāg. Et erūt omnes docibiles dei. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. *Benedictio domini diuites facit* homines in virtutibus, quia benedi-

ctio

ctio domini eſt collatio munerum eius, & multiplicatio eorundem. *Nec ſociabitur ei afflictio* id eſt, pœna inordinata aut damnatio ſempiterna: imò cum gaudio ſeruiunt deo. attamen de peccatis ſuis ac aliorum triſtantur. Nam & alibi ſcriptum eſt, Qui addit ſcientiam, addit & dolorem. De talibus ait Apoſtolus, Diuites facti eſtis in illo, in oī verbo & in omni ſciētia. *Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus*, id eſt, impiè agit cum gaudio vano, ſicut præhabitum eſt, Lætantur cum malefecerint. Imò quidam ſunt ita obtenebrati ac habituati in vitiis, quòd etiam peccata mortalia facere reputant quaſi ludum, nec pōderant plus quàm riſum. Poteſt & ita exponi, *Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus*, id eſt, proximum grauiter lædit, idq; faciendo riſum quendam, & iucundum vultum aſſumit, ne malignandi animo hoc egiſſe putetur, ſed potius improuiſe, aut ludendi intentione, ita quod cōmiſſo facinore dicit, Ludēs feci. *Sapientia autem eſt viro prudentia*, id eſt, cauſa diſcretionis & prouiſionis. Quamuis enim ſapientia & prudentia diſtinguātur, tamen in diuinorum cognitione illuminati, ex ipſa cōtemplatione æternorum incitantur ad habendum ſe prudenter & ordinatè in rebus actibúſque humanis. Nam & (teſte Apo.) Spiritualis homo omnia iudicat. Philoſophus quoque teſtatur, ꝙ ſapiētia tanquā capitanea iudicare habet de inferioribus intellectualibꝰ habitibus. *Quod timet impius, veniet ſuper eum*, videlicet debita pœna, quam vel in præſenti aut in futuro ſuſtinebit, præſertim qui peccat cū ſeruili timore, & ſcit ſe peccare, ille niſi pœniteat, dānationē incurret perpetuā. Verùmtamen ſicut in Eccleſiaſte aſſeritur, Multi ſine vllo timore perpetrant mala. quibus tamen tandem ſuperuenit hora, in qua vel in extremis concutientur horrore atque peribunt. *Deſiderium ſuum iuſtis dabitur*. i. rem deſideratam, videlicet æternam conſequentur ſalutem, donáq; gratiæ in præſenti. Etenim oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. *Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius*, id eſt, citò tolletur de medio. Iuxta illud, Quomodo facti ſunt in deſolationem? ſubitò defecerunt. Vnde dicitur in Iob, Recordare obſecro quis vnquam innocens periit? Quin potiùs vidi iniquos domino flāte periiſſe. Hinc loquitur Iſaias, Et quidem neque ſatus neque radicatus in terra truncus eorum. Repente flauit in eos, & aruerunt. Et

1. Corin. 1
Prouer. 12.
Eccle. 8.
Pſal. 33.
Pſal. 62.
Iob 4.
Iſai. 40.

dato,quòd in vita hac vſque ad debitam ſubſiſtant ætatem? tamen omne hoc reſpectu futuræ æternitatis vix eſt momentum. *Iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum.* quia in omni euentu conſtans manet in domino,& ſtabilitur in creatore,modo per gratiam,deinde per gloriam. Hinc ait
Matt.7. Saluator,Omnis qui audit verba mea,& facit ea,aſſimilabitur viro ſapienti,qui ędificauit domum ſuam ſupra petram. & deſcendit pluuia,& venerunt flumina,& flauerūt venti, & irruerunt in domum illam,& non cecidit.fundata enim erat ſupra petram. *Sicut acetum dentibus* moleſtiam ingerit, quos acidos facit: *Et fumus oculis*,quos affligit,obſcurat,amaricat: *Sic piger his qui miſerunt eum* in via. Nam ſua tarditate ac negligentia ipſos affligit,dum nec cauſas,propter quas miſſus eſt,expedit:nec ſtatuto reuertitur tempore.
Timor domini apponet dies, id eſt,homo deum filialiter ti-
Pſal.76. mens,vitæ prolongationem meretur, & ad annos æternitatis perducitur.De quibus in Pſalmo habetur, Annos æternos in mente habui.vitāque gratiæ & ipſas virtutes,quę ſunt dies cordis,timor dei adducit ac auget. *Et anni impiorum breuiabuntur.* quoniam ſæpe propter ſua ſcelera occiduntur,& guloſè turpiterque viuendo ſuam abbreuiant vitam. *Expectatio iuſtorum lætitia*, id eſt, æternam præſtolantur iucunditatem à domino,& ipſa eorū expectatio eſt cō-
Rom.12. ſolatoria & iucunda, ſicut ait Apoſtolus, Spe gaudentes, *Spes autem impiorum peribit*, id eſt, priuatur effectu, ſeu bono ſperato.Nam & ſine virtuoſis actibus ſaluari cōfidunt, & frequenter ſperant in vita hac diu ſubſiſtere,proſperari, & ſuis concupiſcentiis deſeruire,tandemque ante finē vitæ pœnitentiam agere:& tamen ſubitò auferuntur,quēad-
Lucæ 12. modū fertur de diuite quodam dicente,Anima habes multa bona repoſita in annos plurimos:requieſce,comede,bibe,epulare.Dixit autem illi deus:Stulte,hac nocte animam tuam repetent à te, quæ autem paraſti cuius erunt? *Fortitudo ſimplicis via domini*, id eſt, obſeruantia viæ ſeu legis dei eſt ſpiritualis cōfortatio ſimplicis hominis,ſimplicitate columbina micantis,qui & ſi altiora nequit ſcrutari,nec magnæ exiſtit ſcientiæ:hoc tamen ei ſufficit, quòd in ſua manens ſimplicitate ſeruet præcepta. *Et pauor his qui operātur malum*, id eſt,horrenda formido imminet eis,& inordinati timores ſunt in ipſis frequenter, dum metuunt deprehen-
di

di,ſicut de furibus, adulterij, & conſimilibus conſtat. *Iu-*
ſtus in æternum non commouebitur à via iuſtitię,ſicut Iob dicit, *Iob.27.*
Donec deficiam,non recedam ab innocētia mea : iuſtifica-
tionem quam cœpi tenere,non deſeram. Atque Apoſtolus
ad Roman. Quis(inquit)nos ſeparabit à charitate dei ? Ve- *Roma.8.*
rùmtamen iſtud non eſt intelligendum,quaſi iuſtus nō poſ-
ſit peccare,ſed quòd iuſtus inquantum talis, magis vult vi-
tam quàm iuſtitiam perdere.& quòd viri perfectè iuſti,pa-
rati ſint pro iuſtitia mori. *Impij autem non habitabunt ſuper*
terram cœleſtis patriæ,de qua fertur in Pſalmo. Credo vi- *Pſal.29.*
dere bona domini in terra viuentium. *Os iuſti parturiet ſa-*
pientiam, id eſt,iuſta ac ſapientialia proferet verba. *Lingua*
prauorum peribit: quia propter vitia ſua damnabitur.ſicut &
epulo in inferno petiit linguam ſuam refrigerari,inſinuās
ſe in ea grauiùs cruciari. *Labia iuſti conſiderant placita,* id
eſt,iuſtus ſua diſcretione perpendit, vt labia ſua loquantur
ea,quæ deo & proximis meritò debent placere,vt non niſi
ædificatoria atque ſalubria proferant. Vnde monet Apo-
ſtolus,Omnis ſermo malus ex ore veſtro nō procedat,ſed
qui vtilis eſt ad ædificationē,vt det gratiā audiētibus. *Et os*
impiorum peruerſa, id eſt,conſiderant impij qualiter poſſint
vana,friuola,& nociua effari:& ex induſtria euomunt talia,
quia in ſua loquacitate ac peruerſitate delectantur:& ſæpe
libentiùs proferunt ea quæ audientibus diſplicent, quàm
quæ placent.

Expoſitio Cap. 11. *Statera doloſa abominatio eſt apud deum.* ART. XI.

IVſtitia cum actibus ſuis ſic ſpecialiter commendatur, & vitia eius oppoſita reprobantur. *Statera doloſa abominatio apud deum,* id eſt,diuino iudicio multum eſt abomināda ſtatera fraudulenter formata, qua proximi clàm falluntur. Talis nanq; ſtatera,id eſt, vſus ſeu mēſuratio facta per eam, eſt deo odibilis,quum ſit directè contra legem naturalem atque diuinam,& contra charitatem & æquitatem. Spiritualiter quoque doloſa ſtatera,hoc eſt,ponderatio ſeu iudicium rationis,quæ vel ex perſonarum acceptione vel affectione ſiniſtra ſeu auerſiōe peruerſa,iudicat malè de ſeipſa & aliis,propria vitia non pōderando vt requirit iuſtitia, & facta aliorum bona iudicādo non bona,vel mala nimis mala : hæc ſtatera eſt abominabilis deo. Similiter ſtatera v-

tuntur doloſa,qui onera grauia & importabilia aliis portā-
da imponunt,quæ digito ſuo nolunt mouere.Hinc Domi-
nus iuſſit:Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in re-
gula,in pondere,in menſura. Nihilominus multi intimo-
rati & cupidi doloſis vtuntur ponderibus,ſtateris, menſu-
Pſal.61. ris,ſicut ait Pſal.Mendaces filij hominum in ſtateris,vt de-
cipiant ipſi de vanitate in idipſum. Hæc menſuratio frau-
dulenta eſt furtum ſpecie ſeu apparentia iuſtitiæ colora-
tum: qua qui vtuntur,ad reſtitutionem tenentur. *Et pon-
dus æquum,*id eſt,iuſta menſura. *Voluntas eius,* id eſt,deo eſ-
Ezech.45. ſentialiter iuſto placet,qui iuſſit,Statera iuſta & Ephi iu-
ſtum, & bathus iuſtus erit vobis. Itaq; qui in cunctis iuſtè
ac ſinceriter agit ac iudicat,qui cauſam ac cauſam æqua lā-
ce diſcernit,ſummi iudicis voluntati concordat. *Vbi fue-
rit ſuperbia,ibi erit contumelia.* Superbi nanque quum ſint ma-
gni in oculis ſuis,faciliter arbitrantur ſibi factam iniuriam,
quanuis quandoq; non ſit: & iniuriam ſibi factam reputant
nimis magnam, ſicq; in contumelioſa verba prorumpunt.
Alios quoq; non humiliter ſed contumelioſè ſolent corri-
Iob.23. pere,ſicut Elihu ſanctum Iob.Talis fuit Rapſaces,qui à ſer-
33. 34. uis Ezechiæ humiliter rogatus,reſpondit:Nunquid ad do-
35. 36. minū tuum miſit me Dominus meus,& non potius ad viros
qui ſedent ſuper murum, vt comedant ſtercora ſua, & bi-
bant vrinam ſuam vobiſcum?Denique valde vitandum eſt
vitium iſtud,quia(vt Thomas in ſecunda ſecundæ quęſtio-
ne.lxxij. declarat)Contumelia ex ſuo genere eſt peccatum
mortale: & quanuis ſuperbia diſponat ad contumeliā,pro-
pria tamen origo contumeliæ dicitur eſſe ira. Nā finis iræ
eſt vindicta.Contumelioſus autē per verba contumeliæ cō-
muniter intendit ſe vindicare, alteriusq; honorem auferre.
re. Hinc Seneca in ſuis ait Prouer. Contumelia à contem-
ptu dicta eſt,quoniam nemo,niſi quem contēpſit,tali notat
iniuria. Solent etiam verba contumelioſa citiùs proferri in
eos qui minus timētur.Vnde & Seneca,Ingenuitas(inquit)
contumeliam non ſuſcipit. In vita miſeri contumelia eſt.
Vbi autem humilitas,ibi & ſapientia. Humilitas nanque ad il-
luminationē diuinā ſpecialiter præparat mentem, vt dictū
Matt.11. eſt ſępe.Ideò ſcriptum eſt,Reuelaſti ea paruulis.Itēq;,Te-
Pſal.18 ſtimonium domini fidele ſapientiā præſtans paruulis.Imò
Iſaia.66. per Iſaiā Dominus loquitur,fons ſapientiæ adorandus,Su-

per

per quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper quietum & humilem? *Simplicitas* columbina *Iuſtorum diriget eos.*i.rectè facit incedere ad finē ſalutis æternæ. Nam facit diuerticula duplicitatis, ſimulationis, hypocriſisq; vitare, & per ſuam duplicitatem merentur iuſti deſuper dirigi. Semper quoq; cōnexæ ſunt ſimplicitas iſta & vera iuſtitia, ſicut Iob fuit vir ſimplex & rectus: idcirco in omnibus direxit eum Altiſſimus. *Et ſupplātatio peruerſorū vaſtabit eos.* Sæpe enim contingit quòd qui impotentiores ſe ſupplantant, à potentioribus ſe ſupplantentur, & in iudicio dei debita punitione vaſtentur. Ideò Tullius dixit, Quod alteri feceris, ſcito ac præſtolare tibi ab alio fieri. *Non proderunt diuitiæ* temporales *In die vltionis* diuini iudicij, in quo ſolùm merita proſunt. *Iuſtitia autem liberabit à morte* culpæ atq; gehennæ, & etiam ſæpe à corporali occiſione. *Iuſtitia ſimplicis diriget viam.*i. actū & conuerſationem, *Eius*, vt perſeueret in medio, non diuertens ad vitioſa extrema. *Et in impietate ſua corruet impius.* Nam ipſa impietas ſpiritualis ruina eſt, qua ab altitudine gratiæ & dignitate virtutis & à ſtatu ſalutis, ad profunditatem excæcationis, vilitatem culpæ, & ſtatum damnationis corruitur: deinde à vita hac in ima inferni per impietatem ſuam peccator dilabitur. *Iuſtitia rectorum liberabit eos*, perducēdo ad vitā fœlicem, in qua nullum poteſt eſſe periculū, nulla aduerſitas. *Et in inſidiis ſuis capientur iniqui* i. quod aliis moliuntur ipſimet incident, & eorum verſutia redundat in eos, & maximè nocet eis. quod ſi in vita iſta euaſerint, ab omnipotenti comprehendētur, & manifeſti omnibus fiēt in die furoris dei aduerſus inſidiatores. Ideò ſcriptum eſt, In laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorū. Iſaias quoq; ait, Qui explicuerit pedes ſuos de laqueo, cadet in foueam. *Mortuo homine impio nulla erit vltrà ſpes* de ſua ſaluatiōe, quia in mortali deceſſit, & tempus merendi in eo finitum eſt. Hoc non attenderunt, qui damnatis finem promiſerunt pœnarum. Verùmtamen ex gratia ſpeciali quidam in mortali culpa defuncti ad vitam iſtam reducti ſunt pœnitentiamque egerunt. Sunt autem quaſi innumerabilia teſtimonia ſcripturarum, quibus monſtratur æternitas infernalis ſupplicij. *Et expectatio ſolicitorum peribit.* Quædam eſt ſolicitudo ſpiritualis, id eſt, diligentia cuſtodiendi ſe coram

Iob 1.
Pſal. 9.
Iſaiæ. 14.

ram deo, vitandi pericula animæ, proficiendi in gratia
Mich. 6. atque virtutibus: de qua dicit Michças: Indicabo tibi homo quid ſit bonum, facere iuſtitiam & ſolicitum ambulare cum deo tuo. Alia eſt ſolicitudo de corporalibus rebus: & illa eſt duplex, videlicet moderata & immoderata: Moderata eſt, qua temporalia quæruntur & conſeruantur, quantum neceſſaria aut vtilia ſunt per reſpectum ad ſpiritualia bona. Vnde & princeps Apoſtolorum in prima ſua epiſtola,
1. Pet. 5. Omnem (inquit) ſolicitudinem veſtram proiicientes in deum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Immoderata eſt, qua quæruntur ſuperflua, aut cum nimia anxietate occupationeque cordis quæruntur aut conſeruantur temporalia, ſiue
Matt. 6. ſint neceſſaria vel vtilia, ſiue non: de qua ait Saluator, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Vult etenim deus vt in eo, tanquam in piiſſimo ac prouidiſſimo patre, filialem habeamus fiduciam: ſic tamen, vt id quod in nobis eſt, moderatè agamus. Itaque de immoderata & carnali ſolicitudine dicitur,
Prouer. 11. Expectatio ſolicitorum peribit, id eſt, tanquam vitioſa dãnabitur, & frequenter in vita hac ſuo priuatur effectu. Immoderatè nanque ſoliciti pro terrenis expectant ditari, diuque viuere: quorum vtroque ſæpe priuantur. Ideò loqui
Philip 4. tur Paulus, Nihil ſoliciti ſitis. *Iuſtus de anguſtia liberatus eſt*, id eſt, de inordinata triſtitia atque formidine, aut etiam de
Pſal. 33. corporali perſequutione, ſicut in Pſalmo habetur, Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberabit eos do-
Iob 39. minus. Hinc in Iob dicitur, Saluabit te de ore anguſto latiſ-
2. Reg. 4. ſimè. Dauid quoque fatetur, Viuit Dominus, qui eripuit me de omni anguſtia. Sicut & ſacratiſſimus Petrus ab Herode incarceratus ac vinctus, ab angelo eſt eductus. *Et trade-*
Act. 12. *tur impius pro eo*, id eſt, iniquus in anguſtias cadet, & pro malis, quæ intulit iuſto, damnabitur: ſicut Herodes ab angelo eſt percuſſus, vermibuſq; conſumptus, qui ſummum incarcerauit Apoſtolorum, decollauitq; Iacobum. Hinc ſcriptum eſt, A facie malitiæ collectus eſt iuſtus. *Simulator*, qui aliud gerit in corde & aliud prætendit in re: *Ore decipit amicum ſuum* verbis aut factis, dicendo aut fingendo in opere, quòd diligat illum, & quærat profectum ipſius, quũ tamen quærat propria commoda cum proximi damno. De talibus alibi aſſeritur, Sagitta vulnerans lingua eorum. In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei

inſidias

inſidias. Sic & falſi doctores & hæretici fallũt catholicos, aſſerendo ſe eſſe verè fideles. Tales ſunt deo valde odibiles, iuxta illud, Simulatores & callidi prouocant iram Dei. *Iuſti autem liberabuntur ſcientia*, id eſt, per veram diſcretionẽ catholicamque doctrinam euadent ſimulatorum deceptiones & fraudes. *In bonis iuſtorum exaltabitur ciuitas*, id eſt, per prudentiam & facultates virtuoſorum ciuium oppida proſperabuntur, quoniam iuſti conſilio & auxilio laborãt pro bono politiæ communi, prout de Catone recitat Cicero. *Et in perditione impiorum erit laudatio*, id eſt, iuſti laudãt iura iuſtumque iudicem. imò & deum omnipotentem, dũ impij ſecundum leges puniuntur ac tolluntur de medio, ne amplius perturbent rempublicam. & talis laudatio procedit ex zelo iuſtitiæ, & amore boni communis. Nam & impiis expedit hîc puniri. Vnde in Pſalmo, Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictã. *Benedictione iuſtorum*, id eſt, per dona & merita iuſtis collata, *Exaltabitur ciuitas*, quoniam politia iuuatur ciuium meritis, in tantum quòd Dominus dixit ſe parcere Sodomæ, ſi eſſent in ea decem iuſti. Vel, benedictione, id eſt, imprecatione & oratione, qua iuſti imprecantur ciuibus pacem & proſperitatem, exaltabitur ciuitas. ſicut in libris Regum ac Paralipomenon leguntur habitatores Ieruſalem bona plurima conſequuti precibus & meritis Dauid, Aſa, Ioſaphat, Ezechiæ, Ioſiæ, ac Prophetarum cõtemporaneorum regibus illis. *Et ore impiorum ſubuertetur.* Impij enim ſeditioſi & fraudulenti variis modis pacem communitatis impediunt, vrbem tradunt: ſic quoque Eccleſia per hæreticos inquietatur. *Qui deſpicit amicum ſuum* ex elatione, quem deberet diligere ex charitate, & propter communionem naturæ, religionis quoq; ac fidei vnitatem: *Indigens corde eſt*. i. defectuoſus, carens ſapientia atq; virtutibus, quibus perficeretur proximus ſuus, etiam peccantibus cõpateretur, non elatè aſpernaretur: ſicut ait Apoſtolus, Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorũ ſuſtinere, & non nobis placere. *Vir autem prudens tacebit*, conſiderando propriam defectuoſitatem, & aliorũ peccata non publicãdo, dummodo corrigibiles ſe exhibeant in ſecreto. *Qui ambulat fraudulenter*, ſimulans ſe fidelem ac probum, quum ſit loquax & improbus: *Reuelat arcana*, quæ ſibi in ſecreto ſunt patefacta cum obligatione

Pſal. 57. Gen. 18. Iſai. 5. Rom. 18.

tione cælandi ſeu alia proximorum peccata ſibi ſoli cognita: ſecretorum autem reuelatio, præſertim quæ alicui in fide ſunt patefacta, eſt ex ſuo genere mortale peccatum, repugnans charitati atque iuſtitiæ, quum ſit cõtra fidelitatẽ, quam quis alteri ſeruare tenetur, niſi forſan talium ſecretorum cęlatio redundaret apertè in detrimentum ac periculum boni communitatis. idcirco incautum eſt aliquid ſine cauſa prægnanti in ſecreto accipere. Similiter viri prudentis eſt ſecreta ſua non faciliter alteri pandere: quia ſi ipſemet ea cælare nõ valet, quomodo alius ea cælabit? Ideò Seneca in Prouerbiis ſuis dixit, Quod tacitum eſſe vis, nemini dixeris: quia non poteris ab alio exigere ſilentium, ſi tibi ipſe non præſtas. Nihilominus interdum ratione obtinendi cõſilium, aut ex alia cauſa vrgente, poteſt quis alteri viro probo ac ſapienti, cuius fidelitatem expertus eſt, ſecretum ſuum inſinuare. Nam ſubditur, *Qui autem fidelis eſt* animi fidelitate, quę eſt pars iuſtitiæ: vel fide, quę per dilectionẽ cum diſcretione notabili operatur, *Cælat amici cõmiſſum*, id eſt, ſecretum ſui amici ſibi in fide ab alio notificatum. *Vbi non eſt gubernator, populus corruet*, quia non habet ducẽ & correctorem ac inſtructorem, & eſt ſicut oues ſine paſtore. Ideò dicit in regula ſua Hieronymus, quòd nec congregatio, nec politia, nec domus diu poteſt ſubſiſtere, ſi deſit cuius voluntati obediatur. *Salus autem*, id eſt, periculorum euaſio & regimen bonum eſt, *Vbi ſunt multa conſilia*. i. inter homines aſſiduè inter ſe inquirentes, vel à prudentioribus inueſtigantes quid ſit agendum, quid euitandum. Ideò dicitur tibi, Conſilium ſemper à ſapiente perquire. *Affligetur malo*, id eſt, curam, timorem, ſeu triſtitiã in ſe patietur: *Qui fidem facit pro extraneo*, id eſt, qui fide iuber pro alio, quia veretur ne ille ſatisfacere nequeat aut nõ velit, ſicq; ipſe pro illo ſatisfacere cõpellatur. De hoc & qualiter cautè habere ſe debeat homo fideiubendo proximo, dictum eſt pleniùs ſuprà capitulo ſexto. *Qui autem cauet laqueos*, id eſt, diſpoſitiones propinquas, & occaſiones periculorum, deceptionũ, damnorum: *Securus erit* ab ipſis periculis. Laqueos ergo inuiſibilium ac viſibilium hoſtium fugiamus: ſimiliter fideiuſſiones incautas, ſocietates peruerſas, fallaces diuitias, obſcula & amplexus, tactus & reſpectus moroſos, ad concupiſcentiã prouocantes. *Mulier*

gratioſa

gratioſa.i.pia,proba,accepta. *Inueniet gloriam*, id eſt,delectationē bonam habebit,& erit famoſa,ac tandem gloriam obtinebit cœleſtem. *Et robuſti* in gratia & virtutibus, *Habebunt diuitias* ſpirituales,interdum etiā corporales. *Benefacit animæ ſuæ vir miſericors*,id eſt,aliis miſerendo ac ſuccurrendo meretur ſibiipſi miſericordiā deſuper fieri.Iuxta illud,Beati miſericordes,quoniā ipſi miſericordiam conſequentur.Sic qui aliis ignoſcit,meretur ſibi ignoſci.Rurſus qui miſericors eſt,opera miſericordiæ ſpiritualia ac corporalia exercendo pro poſſe,imprimis miſeretur propriæ animæ,dolendo de eius peccatis.Sicq; properat pœnitere,cōfiteri,& à vitiorū miſeriis liber exiſtere:prout in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt,Miſerere animæ tuæ placens deo. Nempe ſicut charitas, ſic & miſericordia iſta incipit à ſeipſa. *Qui autem crudelis eſt,propinquos abiicit*, negando eis conſiliū atque auxilium,quod eſt ſpecialiter contra legem naturæ, & naturalem amorem. *Impius facit opus inſtabile*.i. à firmitate virtutum, & à rationis conſtantia alienum. Nam impius cùm paſſionibus ſit ſubiectus,ſecundū diuerſitatem alterationis paſſionum ſuarum diuerſimodè & inſtabiliter agit,de vno vitio ruens in aliud. *Seminanti autem iuſtitiam*.i. opera iuſta exercenti *Merces erit Fidelis*.i ſalus æterna, ſicut à deo promiſſum eſt. *Clementia*,per quam quis dimittit reo debitam pœnam in parte aut in toto: *Præparat vitam*, quia per hanc meretur clemens ſibi conferri aut augeri vitam gratiæ in hoc mundo,& gloriæ vitam in cœlo. Reo quoq; quandoq; relaxat mortis ſentētiam. Ideò hortatur Apoſtolus,donantes inuicem, ſi quis aduerſus aliquē habet querelam.Sicut & deus in Chriſto donauit vobis.Interdum tamen, imò & ſæpe ſeruare oportet propter bonum commune, rigorem iuſtitiæ. Hinc Seneca loquitur, quàm magnarum vitium eſt lædentem negligere , id eſt, non animaduertere. *Sectatio malorum mortem*.i. frequens imitatio prauitatū,parit gehennalem interitum. *Abominabile domino cor prauum*,quum deus ſit naturaliter & incircunſcriptibiliter bonus. *Et voluntas eius in his qui ſimpliciter* colubina ſimplicitate *Ambulant. Manus in manu, non erit innocens malus*.i.homo prauus, exiſtens manus in manu, id eſt, ceſſans ab opere exteriore , ſicut qui vnā manum

Mat.5. *Eccle.30.* *Col.3.*

tenet

tenet in alia, nullam extendens in opus, talis non erit innocens: quoniã corde peccabit cogitãdo & appetẽdo, bonaq́ʒ omittendo. *Semen autem*.i.operatio bona ſeu virtuoſa poſteritas *Iuſtorũ ſaluabitur. Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua*. i. fœmina incontinens & formoſa ita ſe habet, vt aureus circulus in naribus porcæ, quoniam porca ſeu ſus circulum aureum naſo ſuo innexum, luto & ſordibus mox infigit. Sic mulier ſtulta ac ſpecioſa pulchritudinem & ornatum ſibi conceſſum conuertit ad cœnum libidinis.

Spiritualiter, mulier pulchra & ſtulta eſt hæreticorum collectio, quæ venuſtate gaudet eloquij, & eam cum notitia veritatis ſibi conceſſam vertit ad ſuorũ fœditates errorum, tanquam ſpurciſſima porca. *Deſiderium iuſtorum omne bonum eſt*, id eſt, bonitatem & ęquitatem in omnibus cupiunt obſeruari, atque in omni gratia & virtute optãt proficere. Deum quoque, in quo eſt omnium bonorum & pulchrorum ſuperplena poſſeſſio, deſiderãt finaliter obtinere. *Præſtolatio impiorum furor*, id eſt, cum immoderantia iræ cupiunt & expectant mala inferre, & vitioſæ eorum expectationi furoris flamma ſæpe miſcetur, ac pro eorum exceſſibus imminet eis furor dei, id eſt, rigor vltionis diuinæ. *Alij diuidunt propria*, id eſt, bona ſpiritualia ac temporalia eis conceſſa communicant proximis. *Et ditiores fiunt*, quia pro hac eorum charitatiua communicatione piaq́; liberalitate deus auget in eis ſpiritualia ac tẽporalia bona. *Alij rapiunt non ſua*, ſcilicet tẽporalia aliorum, ſeu virtutes, quibus carent, ſibi aſcribunt. *Et ſemper in egeſtate ſunt*. Nam veris diuitijs mentis priuantur. & temporalia malè conſumunt. Nihilominus ſicut in Iob legitur, Abundant interdũ
Job 12. tabernacula prædonum. *Anima quæ benedicit*, id eſt, deum laudat, & proximis prædicat bona: *Impinguabitur* donis
Pſalm. 62. ſpiritus ſancti, prout orat Pſalm. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Vnde in Ieremia loquitur Domi-
Iere. 31. nus, Inebriabo animas ſacerdotum, eritq́ue anima eorum quaſi hortus irriguus. *Et qui inebriat*, auditores verbo ſacræ doctrinæ ſeu gaudio ſpirituali: *Ipſe quoque inebriabitur* chariſmatibus dei, qui tanto liberaliùs gratiam inſerit & refundit, quanto quis proximis ſuis magis charitatiuè ac piè communicat dona ſibi conceſſa. Porrò nonnulli ex induſtria inebriant ſocios ſuos poculo corporali,

quod

quod faciendo vanitate & impietate inebriantur, & poſteà ſuppliciis replebuntur. *Qui abſcondunt frumenta*, id eſt, ea non exponũt venalia tempore opportuno, ſed ex immoderata ſolicitudine ea in proprium vſum reſeruant, aut ex cupiditate apud ſe retinent, vt poſteà cariùs vendant: *Maledicentur in populis* indigentibus. *Benedictio autem ſuper caput vendentium*, id eſt, vendentibus populi bona imprecabuntur, præſertim ſi pro cõpetenti dent precio: ſicque abſcondentes frumenta tempore quo ſunt venditioni exponẽda, peccant non ſolũ ex cupiditate & immoderata ſolicitudine, ſed etiã alios grauiter ſcandalizando. nec faciũt proximis quẽadmodũ ſibi in caſu ſimili cuperent fieri. quod eſt legi cõtrarium naturali, imò periculoſum eſt valde. quia ſi pauperes aliqui ex inopia morerentur, timendũ quod imputetur diuitibus illis à deo. Nempe (vt ſancti patres Ambroſius Baſiliúſque teſtantur) qui periclitantibus & indigentibus nõ ſuccurrit, occidit. Seneca quoque: Qui perituro (inquit) ſuccurrere poteſt, quũ nõ ſuccurrit, occidit. Spiritualiter frumenta abſcondit, qui dona gratiæ ſibi collata non cõmunicat proximis, nec verbũ dei prędicat ſibi commiſſis, nec fructuoſe vtitur creditis. Talis maledictionẽ meretur, cui & iudex in Euangelio loquitur, Serue male & piger. Benedictio autẽ ſuper caput vendentiũ, id eſt, fructuoſe exponentiũ atque implentiũ quod iubet Saluator, Negociamini dũ venio: quorũ vnicuique dicitur, Euge ſerue bone & fidelis, &c. *Bene conſurgit diluculo, qui quærit bona*, id eſt, fœliciter mane ſurgit, qui cupit & nititur tempus fructuoſe expendere, proximis ſubuenire, & ſemper boni aliquid operari. *Qui autem inueſtigator malorum eſt*, id eſt, facta & defectus proximorum malitioſe aut curioſe inquirit, ad accuſandũ ſeu perſequẽdum vel diffamãdũ, aut ſimili intẽtione peruerſa: *Opprimetur ab eis*, id eſt, illorum pondere à propria impedietur ſalute. Graue enim, vt ait Gre. eſt vitiũ curioſitatis, quod dũ mentẽ circa aliorũ defectus inueſtigãdos occupat, eã ſibiipſi abſcõdit, vt tantò minus propria cernat peccata, quãto curioſiùs diſcutit aliena. ſicq; ĩ ſuperbia fouet miſerã animam, atque ad temeraria iudicia efficit eã pronã. Vel qui inueſtigator malorũ eſt. i. excogitat quę mala dicat aut faciat, opprimetur ab eis, id eſt, eorum demeritis in ſupplicia demergetur. Rurſus qui inueſtigat mala,

Matt. 28.
Lucæ. 19.

id eſt, illicita, vt faciat ea, aut inſtruatur ex eis, ſicut qui artibus magicis quærunt iuuari, quemadmodum Saul qui Pythoniſſam cõſuluit, opprimetur ab eis, quia ſuæ aduerſãtur ſaluti, & ſæpe decipitur: verùmtamen qui præſunt, præſertim Epiſcopi, ex charitate & zelo iuſtitiæ debẽt ſubditorũ mala per ſeipſos & per cõdignos miniſtros inquirere. *Qui confidit in diuitiis ſuis* temporalibus & terrenis: *Corruet* in culpam & pœnam. Idcirco ad Timotheum ſcribit Apoſtolus, Diuitibus præcipe nõ ſperare in incerto diuitiarum.

1. Tim. 6. Similiter qui in ſpiritualibus ſuis diuitiis, id eſt, meritis, magis q̃ in pietate & gratia dei confidit, corruet & peribit. Et

Pſal. 31. ad vtrunque iſtorum ſpectat, quod fertur in Pſalmo, Ecce homo qui non poſuit deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum. *Iuſti autem quaſi virens folium germinabunt,* id eſt, fructum virtutũ producẽt ex interiore mentis virore, & creſcent in melius, quemadmodũ folium virens extenditur ad congruam quantitatem. Eſt

Pſal. 1. enim tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, & folium eius non defluet. *Qui conturbat domum ſuam,* id eſt, ſuos domeſticos ſeu cognatos aut plebem, ſeu congregationem ſibi commiſſam irrationabiliter inquietat & impatientia, ira, ſeu inquietudine ſua moleſtat, quos debuit tranquillos reddere, pacare, atq; dirigere: *Poſſidebit ventos,* fructum non conſequetur ex hoc, ſed impietatẽ, inquietudinem, & rancorẽ, aut etiam expulſionẽ à ſtatione

Eccle. 4. manſionẽq; ſua. Hinc in Eccle. ſcriptum eſt, Noli eſſe quaſi leo in domo tua, euertens domeſticos tuos. Spiritualiter qui conturbat domum ſuam & habitaculũ cordis ſuis prauis cogitationibus, paſſionum tumultibus, deſideriis inordinatis, apprehenſionibus phantaſmaticis implet, poſſidebit vẽtos, id eſt, flatus diabolicarum ſuggeſtionum intra ſe

Oſeæ. 8. ſuſcipit ac reſeruat. De talibus Domin' loquitur per Oſeæ, Ventũ ſeminabunt, & turbinẽ metẽt *Et qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti.* Hoc equidẽ eſt de iure naturali, vt ſapiens præſit, & inſipiens ſit ſubiectus. Sicut in primo Politicorum docet Philoſophus. Frequenter tamen in rebus humanis contingit contrarium. Sapientes autẽ qui ſciunt qualiter ſit iubẽdum, & quomodo homines ſint regẽdi, atque in virtutibus ſunt fundari, paſſionibus dominantes, digni ſunt præcipere & præeſſe. *Fructus iuſti lignum vitæ,* id eſt, operatio virtuo-

ſa reficit operantem, ſicut lignum vitæ edentem. Vnde ait Saluator, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei. *Ioan.4.* Iterum, fructus iuſti eſt iuſto pro ligno vitę, atque ad beatificam fruitionem Chriſti (qui eſt lignũ vitæ) perducit. Hinc fatetur, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo dei mei. *Apoca.2.* *Et qui ſuſcipit animas, ſapiens eſt*. i. qui animas proximorum ſpiritualiter diligit, & eis pro poſſe ſuccurrit, atq; in ſinu charitatis amplectitur eas, vt nutrix infantulũ, vnicuique ſubueniendo ſecundũ quòd indiget, ſapiens eſt. Talis nanque eſt verè illuminatus à deo, & quo animæ pręſtantiores ſunt corporibus, eo feruentior eſt ad exhibendum ſpiritualia miſericordiæ opera animab⁹, quàm corporalia miſericordiæ opera corporib⁹: implẽs illud Apo. Corripite inquietos, cõſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patiẽtes eſtote ad omnes. Talis ſequitur deũ, cui ĩ lib. Sapien. dicitur, Qui amas animas. *Si* pro quia *Iuſtus in terra recipit* perſequutiones, tẽtationes, & debitas pro ſuis culpis correptiones & pœnas, aut etiã abſque ſuis demeritis, vt patet de ſanctis martyrib⁹, & de Iob, Thobia, ac aliis multis: *Iob.1.* *Quanto magis impius*, qui peccat directè in deũ, *Et peccator* peccãs in proximũ, recipiet iuſtã punitionẽ, vel in præſenti ſeculo, aut futuro? Vnde per Iere. Dñs ait, Ecce domũ, *Iere 25.* in qua inuocatum eſt nomẽ meum, ego incipio affligere, & *Ezech. 18.* vos eritis immunes? nõ eritis immunes. Et per Ezechielem ad Hieruſalẽ dixit, Pro eo quòd occidi in te iuſtũ & impiũ, egredietur gladius meus ad omnẽ carnẽ. Hinc & princeps Apoſtolorũ digniſſimus in prima ſua ait Canonica, Tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei euangelio? Et ſi iuſtus vix ſuluabitur, impius & peccator vbi parebunt? quod ſecundum gloſſam ex hoc loco acceptum eſt ſecundum tranſlationem antiquam. Poſtremò ex his ſumitur euidens argumentum diuinæ prouidentiæ ac futuri iudicij. Et quòd poſt vitam præſentẽ ſit alia vita, in qua finalis eſt retributio malorum atque bonorum. Apertiſſimè nanque videmus multos perfectos ac iuſtos in ſeculo iſto variis aduerſitatibus perſequutionibúſque affligi omni tempore vitę huius: impios verò & ſceleratiſſimos aſſiduè proſperari. quo conſtat quòd in ſeculo iſto non ſit retributio vltima, ſed alia reſtet ſecundum forum diuini iudicij. Pro-

 pter.

pter quod habetur, Peccator ex eo quod centies facit malũ & per patientiam ſuſtentatur, ego cognoui quòd bene erit timentibus deum, qui quærunt faciem eius.

Elucidatio Capituli duodecimi, *Qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam.* ART. XII.

QVi diligit diſciplinam, id eſt, informationem magiſtrorum ac ſapientiorum: *Diligit ſcientiam.* quæ per informationem magiſtrorum acquiritur, quãuis interdũ propria ad inuentione aut ſtudio obtineatur. *Vel qui diligit diſciplinam,* id eſt, correptionem & caſtigationẽ pro ſuis peccatis: *Diligit ſcientiam.* quæ eſt donum ſpiritus ſancti, quę purgatis à vitiis infunditur & augetur. diligit quoque talis ſcientiam, id eſt, veritatis notitiam, & profectum in ea. *Qui autem odit increpationes, inſipiens eſt:* quoniam amat vitia ſua, & curationem animæ ſuæ ab eis abhorret, nec acquieſcit ſcripturis. & ſapientiam veram, quæ eſt donum, non habet: quoniam illa ſuaſibilis eſt & bonis cõſentiens. vt Iacobus ait Apoſtolus. Sicque quaſi incomparabiliter inſipientior eſt corporaliter vulnerato atque lętaliter læſo, & tamen corporalem medelam refugienti. *Qui bonus eſt, hauriet gratiam à domino,* id eſt, deo acceptabilis eſt, & gratiæ incrementum ſortietur ab eo. *Qui autem confidit in cogitatiobus ſuis,* id eſt,, in propriis induſtriis & cõcœptionibus, ampliùs quàm in directione ac ope ſpiritus ſancti: *Impiè agit,* quia meretur à deo relinqui, ſicque errat & peccat. Vnde de quibuſdam ait Apoſtolus, Euanuerũt in cogitationibus ſuis. Non roborabitur homo ex impietate. Peccatum enim naturalia vulnerat, & lædit naturam. *Et radix iuſtorum,* id eſt, fides ſeu charitas vel ſtabilitas bonorum *Non commouebitur,* ſed tentationibus & peccatis reſiſtit, ac deo ſtabiliter innititur. & ita nec ex parte dei, nec ex parte virtutis, ſed ex fragilitate conditionis humanę contingit ruina peccati, & commotio à virtutum conſtantia. *Mulier diligens,* id eſt, in factis bonis & domus ſuæ regimine vigilans, & virum ſuum ſinceriter amans, *Corona eſt viro ſuo,* id eſt, cauſa lætitiæ & honoris. Talis quoque mulier ſæpe trahit ad gratiam & ad ſalutem ſuum maritum. Sicut ait Apoſtolus, Saluatus eſt vir infidelis per mulierem fidelem.

Iacob. 3. Roma. 1. Iſai. 56. 1. Cor. 7.

mulierem fidelem. Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Mulieris bonæ beatus vir. *Et putredo in oſsibus eius, quæ confuſione res dignas gerit,* id eſt, putrefactio interior atque exterior debetur mulieri incontinenti, præſertim adulteræ. Quemadmodum etiam in Numer. narratur de pœnis adulteræ, aquas in quas maledicta erant congeſta potantis, vt putreſcat fœmur eius, & tumens vterus dirumpatur. *Num. 5.* *Cogitationes iuſtorum iudicia,* id eſt, iudicialiter examinatæ & cum diſcretione directæ. Iuſti enim & ſapientes cogitationes ſuas diſcutiunt & refrenant ne deo diſpliceāt. Quia (vt ait Apoſtolus) ſi noſipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. *1. Cor. 11.* Si cogitationes ſuas diſcreuit, qui dixit, Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. *Pſal. 18.* Rurſus cogitationes iuſtorum iudicia, id eſt, ad hoc tendunt cogitationes eorum, vt iudicium iuſtiamque, conſeruent. *Et conſilia impiorum fraudulenta:* quoniam quærunt propria commoda, ideo conſulunt quod eorum vtilitati plus congruit, & peruerſo eorum fini magis concordat, nec habent veram prudentiam, ſed vulpinam verſutiam: imò ſæpe fingunt ſe ſcire quod neſciunt, quatenus conſulendo aliquid vtilitatis ab eo cui præſtant conſilium, conſequantur. *Verba impiorum inſidiantur ſanguini:* quia ad læſiones & homicidia prouocant, & pro temporali commodo falſa teſtimonia dicunt, falſam quoque & iniuſtam ſententiam proferunt. *Os iuſtorum liberabit eos,* id eſt, ſanguinem innocentem excuſando eruet iuſtus, & pro eorum ereptione faciēdo quicquid potuerit. Vel, os iuſtorum liberabit eos, id eſt, impios conuertet ad deum. Sicque ab eorum iniquitatibus eruet eos *Verte impios,* id eſt, ab iniquitate eorum eos auerte, orādo, ac exhortādo. qui enim conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animā eius à morte, vt dicit Iacobus. *Iob. 5.* *Et non erunt* impij ſicut ante. Hinc Paulus de perſequutore in Apoſtolum verſus, Viuo (inquit) iam non ego. *Galat 2.* Vel verte impios, id eſt, ſtatum & proſperitatem eorū immuta. Et non erunt, id eſt, citò deficient. Antiqua tranſlatio habet, quôcunque ſe vertit impius, exterminabitur. Nam & citò perit ac putreſcit eorum memoria, iuxta illud Iob, Memoria veſtra cōparabitur cineri Ideo ait Gloſſa, *Iob. 32.* Multa impietas in diis gentium, in ſectis hæreticorum, in præſtigiis magorum, in perſequutionibus paganorum.

Sed his à deo ſubuerſa eſt & memoria impietatis iſtorum. *Domus autem iuſtorum*, id eſt, congregationes iuſtæ Eccleſiæ Chriſti, perſonæ fideles, *Permanebunt* in gratia, & ſaluabuntur. *Doctrina ſua cognoſcetur vir*: quia ex viri doctrina oſtenditur an ſit verè catholicus, & ſi ea quæ docet ſalubriter, implet viriliter, conſtat quòd bonus ſit. Doctrina quoque oſtendit an ſit multum ſubtilis ac eruditus. *Qui autem vanus*, id eſt, ſoliditate virtutis carens, nec ad vltimũ finem per iter ſalutis tendens: *Et excors eſt*, id eſt, ſine prudentia: *Patebit contemptui*, id eſt, per verba & opera ſua contemptibilem ſe eſſe monſtrabit. Itaque vanus eſt, qui ſummum & incommutabile bonum non quærit, ſed ea quæ auertunt ab illo: & leuis eſt corde atque inanis gloriæ cupidus. *Melior eſt pauper*, id eſt, de temporalibus aut ſpiritualibus gratiæ donis aliquantulum habens, *Et ſufficiens ſibi*, ita quòd ſatis habet pro neceſſitate corporis, & de neceſſariis animæ ad ſalutem: *Quàm glorioſus*, id eſt, inſignis in diuitiis ac ſcientiis, *Et indigens pane*, eo quòd bona ſua conſumat ſuperfluè, vel humilitatem & charitatem non habeat ſcientiis ſuis annexas. Propter quod corporali & ſpirituali eget refectione. Itaque melior & incomparabiliter deſiderabilior eſt ſcientia parua cum humilitate, & vita bona, quàm grandis ſcientia cum vanitate & deteſtabili vita. *Nouit iuſtus animas iumentorum*, id eſt, ſeruorum ac ſubditorum *Suorum*, qui inſtar iumenti pergunt, quò paſtor

Pſal. 7. & dominus eorum diriget illos. Vnde ait obediens, Vt iumentum factus ſum apud te. Iuſtus ergo hebetudini & ſimplicitati crediti ſibi gregis ac familiæ condolet & ſuccurrit, capacitatem & mores conſiderat ſingulorum, & labores ſeruorum, quatenus vnicuique, prout capax ſeu indigẽs eſt aut meretur, auxilietur vel præmium largiatur. *Viſcera autem impiorum crudelia*: quia ſubditis indignari, iraſci, moleſtiáſque inferre nouerunt, non condolere, indulgere, auxiliari. Talibus Dominus ait, Cum auſteritate imperabatis

Ezech. 34. eis, & cum potentia. quod valde vitandũ eſt, vt in ſuis epi-

Ephe. 6. ſtolis copioſè docet Apoſtolus, inter cætera loquẽs, Vos domini eadẽ facite illis, quæ vobis fieri vultis, remittẽtes minas, ſcientes quia & illorum & veſter dominus eſt in cœlis. Nam & Seneca in ſuis fatetur prouerbiis, Qui ſeruis crudelis eſt, oſtendit ſibi in aliis voluntatem non deeſſe, ſed poteſta-

doteſtatem. Et rurſus, Fulmen eſt, vbi cũ poteſtate habitat iracundia. *Qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus.* Hoc in corporalibus communiter ſic contingit, quòd qui per ſeipſum aut ſuos miniſtros congruè colit agros ſuos, colligit inde fructus ſufficientes. i. cibis ſufficiẽter ſe poteſt reficere, quamuis interdum ex intemperie auræ ſeu hoſtium deuaſtatione, infirmitate, aut morte inde impediatur. Porrò ſpiritualiter, qui operatur terram ſuam, id eſt, plebem ſeu Eccleſiam commiſſam, aut proprium ſibi corpus ſenſitiuáque partẽ exercet ſpiritualibus diſciplinis, virtuoſis directionibus, aſſiduis curis paternis: ſatiabitur panib⁹, quia de illorum profectu gaudebit, & iam per merita, deinde per præmia fœliciter reficietur. Imò pro cunctis quos ad ſalutẽ adduxerit, coronam gloriæ ſortietur. *Qui autem ſectatur ocium, ſtultiſſimus eſt,* præſertim ſi præſit aliis. Quũ enim poſſemus omni hora in ſpiritualibus donis tam vehementer proficere, ac tantum nobis in cœlis theſaurum reponere, futura tormenta redimere, atque per opera virtuoſa nõ modo nobiſipſis ac proximis, ſed etiam in purgatorio exiſtẽtibus ſubuenire: nónne ſtultiſſimum eſt ocium ſequi, præſertim cum ignoremus diem & horam? Nã & qui ocio pręſtat locum, non ſolùm non creſcit in diuitiis animæ, ſed & valde decreſcit in eis: quum in Eccleſiaſtico ſcriptum ſit, Multa mala docuit ocioſitas. Ex ea nanque ſequũtur diſtractio cordis, concupiſcentiæ motus, inordinata affectio, loquacitas, tædium boni, torpor, laſciuia. Vide ſi mercator ocio vacet, dum multum auri valet lucrari, nónne inſipiens putabitur? quanto magis ſtulti & fatui ſumus cenſendi, qui dum in precioſiſſimis donis gratiæ & gloriæ poſſemus valde proficere, hoc ipſum ociãdo negligimus, & inſuper multa mala committimus. *Qui ſuauis eſt in vini moderationibus.* i. *In ſuis monitionibus relinquit contumeliam.* Iſte verſiculus nõ eſt in Hebræo. Sed ſenſus eſt quòd homo per moderamen diſcretionis ac manſuetudinẽ dulcis, non per verba contumelioſa, ſed pia atque humilia admonet alios: iuxta illud Apoſtoli, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis conſiderans teipſum, ne & tu tenteris. Nẽpe (vt aſſerit Auguſtinus) obiurgationes rarò & pro magna neceſſitate ſunt faciendæ: in quibus etiam inſiſtendum eſt, non vt nobis, ſed

Mar. 13.
Eccle. 33.
Galat. 6.

vt domino ſeruiatur. *Deſiderium impij monumentum eſt peſſimorum*, id eſt, de impiis factis eorum qui præceſſerunt, & in ſepulchro ſunt poſiti, impius appetit loqui, quæ & cupit ſectari. Praua quoque deſideria impij ad mortem & monumentum propinquant. Vel monumenta peſſimorum ſunt memoralia eorundem opera vitioſa, circa quæ deſiderium verſatur iniqui. *Radix autem*, id eſt, fides vel charitas *Iuſtorum proficiet.* Etenim tanto plus creſcit charitas, quanto plus decreſcit cupiditas, id eſt, amor priuatus, cuius minoratio eſt charitatis augmẽtatio: & cuius mera extirpatio eſt charitatis perfectio. *Propter peccata labiorum*, quę ſunt mẽdacium, falſum teſtimonium, detractio, ſuſurratio, contẽtio, & ſeminatio diſcordiæ, & conſimilia: *Ruina proximat malo*, id eſt, æterna damnatio imminet peccatori. Non ergo parua quis reputet vitia linguæ. *Effugiet autem iuſtus de anguſtia:* quia meritis ſuis æternam conſequetur ſecuritatem, & virtuoſe conuerſando conſcientiæ vitat remorſum, & mille euadit pericula. *De fructu oris ſui vnuſquiſque replebitur bonis*, id eſt, pro verbis bonis ſalutaribuſq́; doctrinis, pro oratione & laudibus dei, habebit homo profectum gratiæ ac meritorum in via, incrementumq́ue gloriæ in futuro. Nam & prædicatoribus atque doctoribus datur aureola, & ſubditorum profectus in ſuperiores redundat. Hinc & in Euangelio loquitur Chriſtus, Ex verbis tuis iuſtificaberis. Non tamen ſufficiunt ſola verba, ſed oportet vt conſonent opera, & vt ipſemet loquẽs faciat bona quæ docet proximos. Ideo ſubditur: *Et iuxta opera manuum ſuarum*, id eſt, virium practicarũ *Retribuetur ei.* Vnde apud Iob dicitur, Abſit à deo impietas, & ab omnipotẽte iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias ſingulorum reſtituet. *Via ſtulti recta in oculis eius*, id eſt, actio ſeu loquutio vel cõuerſatio ſua ſibi bona videtur. quoniã ratio eius paſſionibus victa, & vitiis atque erroribus obſcurata, iudicat valde peruerſe. ſicut febricitans omnem cibum iudicat quaſi amarum. Talibus dicitur, Væ qui conuertiſtis in amaritudinem iudiciũ, & fructum iuſtitiæ in abſynthium. Quod enim quis amat, hoc iudicat bonum. Nam amor priuatus & odium peruertunt iudicium. Idcirco Dominus proteſtatur, Nunquid veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum? *Qui autem ſapiens eſt, audit conſilia*, id eſt, diligenter ea aduertit,

Iacob. 2. *Matt. 12.* *Iob 30.* *Amos. 9.* *Mich. 3.*

tit,conſiderat,& ſi expedientia ſunt adimplet. Nemo ergo tam ſapiens ſit in ſuis oculis,vt aſpernetur audire conſilia. Non enim vnus homo poteſt omnia cõſiderare. Nec homo in propria cauſa ſemper bonus eſt iudex. Deus quoq; frequenter ſuggerit & reuelat vni,imò & inferiori,quod non inſpirat alteri,nec ſuperiori: & faciliùs inuenitur, quod à pluribus quæritur. *Fatuus ſtatim indicat iram ſuã,* id eſt, foras erumpit per iracundiæ ſigna,& flãmam ſuæ cõmotionis euaporat per verba & geſtus diſtortos,non attẽdens quàm inhoneſtũ ſit hoc:nam paſsioni ſubiectus eſt:nec per manſuetudinem refrenare ſe didicit. Idcirco per iram totaliter excæcatur ei⁹ ratio,propter quod rectè ſtultus vocatur:nec aduertit quàm nociua ſit ira,de qua ait Hieronymus, Fuge ô homo iram,quæ eſt hoſtis naturæ,confundit iuſtitiam,amicitiam rumpit,concordiam diſſipat,aufert pacem pectoris, & tollit gaudium æternitatis. Ianua quædam eſt ira omniũ vitiorũ. Qua ianua clauſa,datur cordi tranquillitas & quies virtutibus: & qua aperta, ad omne facinus firmatur animus. Ideo rectè diſſeruit Seneca, Iracundiam qui vincit,maximum ſuperat hoſtem. *Qui autem diſsimulat iniuriam ſibi factam,Callidus eſt.* Callidus cõmuniter in malo accipitur, ſcilicet pro verſuto. Iuxta illud, Simulatores & callidi prouocant iram dei. *Iob 36.* Sicque loquendo de callido,iſte eſt ſenſus, Qui diſſimulat iniuriam,id eſt, fingit ſe non aduertere nec curare iniuriã ſibi illatam,quatenus poſteà improuiſe grauiùs vindicet eam,eſt callidus. qualis pręcipuè fuit Ioab,qui iniurioſum ſibi reputans,quòd Amaſa fieret princeps militiæ loco ipſius,diſſimulauit ſe inde dolere, & paulo pòſt proditoriè Amaſam magis ſtrenuũ ſe occidit. Talis quoque fuit & Abſalon,qui violata ſua ſorore ab Ammon nihil loquutus eſt ei: *2. Reg. 3.* ſed expleto biennio ipſum peremit. Interdum *2. Reg. 3.* verò accipitur callidus pro aſtuto ſeu ſagace. Sicque qui diſſimulat iniuriam ſuam,habendo ſe ac ſi eã neſçiret,atque vt penitus eã obliuiſcatur,callidus eſt,id eſt,aſtutus & ſagax. Vnde antiqua trãſlatio continet, Stultus pronunciat eadem hora irã ſuam,occultat autem ignominiã ſuã aſtutus. Circa quod ait Gloſſa, Callidus non vult occultare irã ſeu iniuriã ſuã vt duret,ſed vt omnino deleatur. Eſt enim natura iræ, vt prolata plus ferueat,occultata lãgueſcat. Hoc modo Saul adhuc bonus in principio regni ſui, diſſimulauit ſe audire

verba

verba iniuriantiũ ſibi, quæ nec poſteà voluit vindicare, da-
1. Reg. 11. ta opportunitate, vt pri. Regũ habetur. Hinc Seneca loqui-
tur, Res magnæ gloriæ eſt indulgendo peccata corrigere,
magis quã vindicando. *Qui quod nouit loquitur*. i. quod ve-
rũ eſſe ſcit, ſuo tempore profert ac atteſtatur: *Index iuſti-
tiæ eſt*. i. indicat iuſtum ſe eſſe, & ipſam veritatem iuſtitiæ
pandit. *Qui autem mentitur* in foro iudicij, quo teſtimoniũ
perhibet, *Teſtis eſt fraudulentus*. Similiter qui libenter fa-
ciliterq; mentitur, citò ad hoc inducitur, vt teſtimonium
proferat falſum. *Eſt qui promittit* ſe aliquid dare aut face-
re: *Et quaſi gladio pungitur conſcientiæ*, id eſt, remorſum con
ſcientiæ patitur, dum quod promiſit renuit adimplere. Vel
quia promiſit indiſcretè atq; illicitè. Quemadmodũ enim
(iuxta Hieronymum) tres ſunt comites iuramenti, ita & pro-
miſſionis ſeu voti, videlicet iudicium. i. diſcretio, iuſtitia,
& veritas. Et quicquid contra hæc aut horum aliquid
promittitur aut iuratur, non tenet: peccatq; homo ita illi-
citè iurando aut promittendo, non autem iuramentum ſeu
promiſſum non adimplendo. Idcirco in Ieremia habetur,
Iere. 4. Iurabis, viuit Dominus, in veritate & iudicio & iuſtitia.
Lingua autem ſapientium ſanitas eſt, quia per verba ſapientia-
lia curat audientes à vulnere vitiorum & læſione errorũ,
& à morte perfidiæ. & quod iurat, promittit, vel aſſerit, ve-
rificare conatur. Sicq; in ea inter verba & facta eſt propor
tio, quemadmodũ ſanitas adæquatio ſeu proportio eſt hu-
morum. Hinc ſcriptum eſt, Multitudo ſapiẽtium, ſanitas eſt
Sapien. 6. orbis terrarum. Et in Iſaia fertur, Dominus dedit mihi lin-
Iſai. 1. guam eruditam, vt ſciam ſuſtẽtare eum qui lapſus eſt ver-
bo. *Labium veritatis firmum erit in perpetuum*. i. veritati ſta-
biliter inhærebit, & pro hoc perpetuam conſequetur mer-
cedem. *Qui autem teſtis eſt repentinus*, id eſt, ſine debita de-
liberatione aut propria commoditate, ex aliorum perſua-
ſione profert teſtimonium. *Concinnat linguam mendacij*. i.
linguam ſuam componit ad mentiendum, & ad colorandũ
Iſai. 32. pro poſſe falſum teſtimonium ſuum: ſicut apud Iſaiam ha-
betur, Fraudulenti vaſa peſſima ſunt. ipſe enim cogitatio-
nes cõcinnabit ad perdẽdos mites in ſermone mendacij. Ta-
3. Reg. 21. les fuerunt, qui. 3 Regũ leguntur cõtra Naboth teſtimoniũ
falſum dixiſſe. *Dolus in corde cogitantium mala*. i. qui exco-
gitant qualiter noceant aliis, ſæpe cõfingũt in ſe vias, qui-
bus

bus doloſè implere id valeant. *Qui autem pacis ineunt conſilia, ſequitur eos gaudium,* id eſt, qui inter ſe conferunt & inquirunt qualiter inuicem pacificentur, & pactum ſuper hoc ſtatuunt ac fœderi pacis conſentiunt, ex hoc deinceps iucunditatem, quietem, & ſecuritatē adipiſcuntur. Vnde & Chriſtus, Beati (inquit) pacifici. Et Zacharias dicit de *Matt. 5.*
electis, Conſiliū pacis erit inter illos. *Non contriſtabit iuſtū, Zachar. 9*
quicquid ei acciderit. i. quicquid aduerſitatis ſeu mali pœnæ ei euenerit. In aduerſis enim patientiam habet, & omne gaudiū exiſtimat, quum in varias inciderit tentationes, ac *Iacob. 1.*
certus de prouidentia patris æterni, quicquid ſibi aduerſi contigerit, quaſi donū de manu capit omnipotentis. Verūtamen de malo culpæ triſtatur, & ſua quotidiana quotidie deflet peccata. De aduerſitate quoq; & turbatione reipublicæ & detrimento boni cōmunis mœrore afficitur. Attamen triſtitiā deiicientem, carnalem, inordinatā, & ſecularē, euitat: de qua ait Apoſtolus, Seculi triſtitia mortē operatur. Et de qua in Eccleſiaſtico edocetur, Triſtitiam lōge *2. Cor. 7.*
expelle à te: multos enim occidit triſtitia. Itaq; in omni e- *Eccle. 30.*
uentu ſtemus firmi in Domino, & nec proſperis inaniter gloriemur, neq; aduerſis deiiciamur: quū & Seneca dicat, Feras quod lędit, vt proſit. Et rurſus, Iniuriæ & honores vulgi in promiſcuo ſunt habendi, nec his gaudendum, nec illis dolēdum. Hinc ait glorioſus Hieronymus, Per bonā & malam famam à dextris & à ſiniſtris, Chriſti miles progreditur. Nec laude extollitur, nec vituperiis frangitur. non ex diuitiis tumet, nec paupertate confunditur. & læta contēnit & triſtia. His concordat illud Tullij, Vir eſt, qui contra *1. Corin. 6.*
biformes fortunæ euentus, vniformi mētis cōſtantia mili- *Iob 1.*
tat præmunitus. De hoc ſuper illud Iob, Vir erat in terra Hus, pleniùs ſcribit Greg. *Impij autē implebuntur malo,* quia variis paſſionibus, inordinato timore, prauo mœrore, ac cōſimilib⁹ affligūtur, & de malis culpę ruūt in mala infernalis miſeriæ. Ideò ait Apoſto. Impij proficiēt in peius, errātes, & in errorē mittētes. *Abominatio eſt domino labia mendacia.* i. mendaces deo ſunt abominabiles, quū ipſe ſit fons, cauſa, finis, meſura, ac regula oīs veritatis creatæ, qui in ſeipſo eſſentialiter ver⁹ & verax eſt ac veritas ipſa. *Qui autem fideliter agunt,* ex fide quæ eſt virtus theologica, & fideli tate, quæ ad iuſtitiam pertinet. *Placent ei,* quia ei ſunt ſimi

les, do

les,de quo ait Pſalmiſta, Fidelis Dominus in omnibus viis ſuis. Similitudo autem per ſe eſt ratio complacentiæ & amoris. *Homo verſutus cælat ſcientiam.* Alibi legitur, Vir verſutus odibilis eſt. Si ergo verſutus in malo accipiatur pro callido & vulpino, talis cælat ſcientiā ſuam, quando deberet eam charitatiuè proximis communicare, & conſtitutos in periculo auiſare. Vnde ſecundum Auguſtinum, Qui negat ſe ſcire quod ſcit, ingratus eſt: & qui non vult communicare quod accepit, inuidus eſt. Porrò ſi verſutus ſumatur in bono pro aſturo ſeu ſagace, talis interdum ex humilitate, quandoque ex diſcretione, clat ſcient iam ſuam, ne eam videatur iactare, aut vbi non eſt auditus effundere, ne ſanctū det canibus. Idcirco Corinthiis ſcribit Apoſtolus, Non iudicaui me aliquid ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum. Hinc nanq; Ezechieli loquutus eſt Dominus, Linguam tuam adhærere faciam palato tuo. *Et cor inſipientium prouocat ſtultitiam*, id eſt, ad inanem lætitiam, riſum, cachinnum, & vanitatem excitat alios. Frequenter etiam decipit & errore inſtruit proximos, ac ſua improbitate prouocat eos ad vitia ſapientiæ veræ contraria. *Manus fortium dominabitur.* Nam principes fortes ac ſtrenui ſolent præuálere in bellis ac latiùs præſidere. Similiter qui virtutibus fortes ſunt, ſolent fratribus præfici & præeſſe, ſenſitiuo quoque appetitui & eius paſſionibus imperare. Vnde Seneca dixit, Vis habere honorem? dabo tibi magnum imperium. Impera tibi. *Quæ autem remiſſa eſt, tributu ſeruiet.* Principes quippe ignaui ac deſides ſolent aduerſariis ſuis ſub tributo ſeruire. Spiritualiter verò, qui diſſoluti & negligentes conſiſtunt, implentur peccatis, & principi ſeruiunt tenebrarum, cuius exactioni ſeu tentationi dāt aſſiduè pro tributo conſenſum in malo: propter quod tandem cum illo mittentur in carcerem infernalem, non egreſſuri quouſque reddiderint nouiſſimum quadrantem. quod nunquā fiet. *Mœror in corde viri humiliabit eum.* Iuſtus enim de ſuis ac proximorum mœret peccatis, & ex pœnitentiali mœrore valde humiliat ſe corā deo, fragilitatem & vilitatem ac culpam ſuam & alienam ex totis præcordiis recognoſcens, & veniam poſtulans. Quum etenim in peccato ſit quędam inordinata ſuiipſius erectio, oportet vt in contritione ſit ordinata & humilis ſui deiectio. Vnde ſcriptum eſt, Anima quæ

Prou.14.
1.*Cor.2.*
Eze.3.
Matt.5.

quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali,& incedit curua & infirma,& oculi deficientes dant gloriam & iuſtitiam tibi domine. *Et ſermone bono lætificabitur*,id eſt,ex promiſſione & ſpe veniæ, ex conſolatione ſcripturæ, ex confeſſoris inſtructione & ſacramentali abſolutione,iucunditatẽ & conſolationẽ accipiet:ita vt dicat, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Idcirco Apoſtolus, Couſolamini, inquit, inuicẽ in verbis iſtis. *Qui negligit*, id eſt, paruipendit & æquanimiter ſuſtinet *Damnum* tẽporale, *Propter amicum*, id eſt, ad ſubueniendum proximo ſuo in neceſſitate, præſertim vt eũ liberet à morte corporali aut ſpirituali, *Iuſtus eſt*. Hoc nanque requirunt charitas atq; iuſtitia, vt amor, vita, & ſalus proximi præferatur temporalium rerũ amori. Propter quod in prima ſua Canonica ait Ioannes, Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas dei manet in illo? At verò qui propter deum & Chriſti amorẽ temporalia damna & rapinam bonorum ſuorum æquanimiter ferunt, imò ſeipſos & omnia ſua morti exponunt, verè ſunt iuſti: quoniam quicquid à creatore ſortiti ſunt, in eius amorem, cultum, & confeſſionem rependunt. *Iter autem impiorum decipiet eos*, quoniam ſua delectatione iniqua allicit eos ad perſeuerãdũ in vitiis, & ad diligendũ ea quæ aduerſantur ſaluti, ſicq; in tartarũ detrahit ipſos. *Non inueniet fraudulentus lucrum*, quia etſi ex verbis ſuis doloſis aut mendoſis obtineat temporale lucrum ad tempus, vt patet 2. Regum de Syba accuſatore doloſo ac impio virtuoſi Mephiboſeth, poſteà tamen experietur incomparabile detrimentum & damnum perpetuum. Hoc attendant mercatores ac cæteri venditores. *Et ſubſtantia hominu erit auri precium*.i.ipſum aurum eſt facultas ſeu poſſeſſio hominis, non id quod doloſe acquirit, & reſtituere obligatur. Vel ſubſtãtia.i.vita ſeu anima hominis eſt *Auri precium*.i.precioſior auro, & id quod cuius ereptione expenditur aurum. Sicut apud Iob inducitur, Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua. Spiritualiùs autem loquendo, ſubſtantia hominis.i.interior opulẽtia eius in actibus virtuoſis erit auri precium, quia pro illa exponendum eſt aurum in operibus pietatis & æquitatis. Vel erit auri preciũ, i.id per quod mercatur & obtinet homo charitatem regni

Pſal 118.
1.*Theſ* 4.
1. *Ioan.* 3.
2.*Reg*.16.
Iob 2.

cæleſtis

Apoc.21. cæleſtis. De quo in Apocalypſi aſſeritur, Ciuitas erat ex auro mundo, ſimili vitro mundo. *In ſemita*, id eſt, obſeruatione ſeu præcepto & lege *Iuſtitiæ*, id eſt, cuiuſcunque virtutis, ſecundum quòd iuſtitia eſt virtus communis, & quodã modo omnis virtus. Nam vnaquæq; virtus eſt quædam iuſtitia, quia per eam habet ſe homo, vt debet, *Vita* cõſiſtit, id eſt, vita gratiæ in præſenti, & vita gloriæ in futuro. *Iter autem deuium*, id eſt, error à veritate diſcedens, actio vitioſa à rectitudine æquitatis deflectẽs, & omne peccatum quod eſt trãſgreſſio rectiſſimę legis dei, *Ducit ad mortem* æternæ damnationis, quæ omni morte naturali & corporali ac temporali ineffabiliter extat amarior: imò minima pœna inferni pro mortali peccato inflicta, creditur eſſe maior ipſis puncturis atque anguſtiis diræ ac tranſitoriæ mortis, quæ tamen ineffabiliter premit ac torquet.

Explanatio Cap. 13. *Filius ſapiens doctrina patris*. ART. XIII.

F*ilius ſapiens doctrina patris*. Filius ſapiens dicitur eſſe doctrina ſui patris ſiue doctoris. Primò, quia paulatim ꝓficiendo ad hoc poteſt pertingere vt ſapientior fiat patre, & ſic doceat eum. Secundò, quia in filio ſapiente relucet ſui patris doctrina. Spiritualiter autem filius in diuinis eſt ſapientia & doctrina patris æterni, quia pater per filiũ nos informat. *Qui autem illuſor eſt*, id eſt, ſapiẽtiam & virtutes irridet, nec ſe docilem ac dirigibilem exhibet, *Non audit* auditu mentis, *Quum arguitur*, ſæpe quoque exterio rem auditum à verbis increpatoriis ſalubribuſque auertit.

Eze.33. Tales fuerunt filij Iſrael, de quibus ad Ezechielem Dominus dixit, Audiunt verba mea ex te, & non faciunt: quia in canticum oris ſui vertunt illa: & factus es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulcique ſono canitur. Horum veſtigia multi ſequũtur, qui quicquid exhortationis correptioniſque audiunt, in riſum & iocum vertunt. *De fructu oris ſui homo ſatiabitur bonis*, hoc eſt quod in præcedentibus legi-

Prouer.12. tur, De fructu oris ſui vnuſquiſq; replebitur bonis. *Anima autem impiorum*, id eſt, in deum peccantium eſt *Iniqua*, id eſt, iniuſta, quia à deo, qui eſt menſura ac regula omnis rectitudinis, eſt auerſa. Hinc in prima ſua epiſtola ſcribit Io-

1.Ioan.3. annes, Omnis qui peccatum facit, & iniquitatem facit, & peccatum iniquitas eſt. *Qui cuſtodit os ſuum* corporale ab omni

omni culpabili loquutione, & multo plus qui cuſtodit os ſuum mentale, videlicet intellectum, quo verbum cordis profertur, ab omni praua cogitatione, prouidendo ne oriatur in ſe, vel ortam mox reprimendo & expellendo: *Cuſtodit animam ſuam* à grauaminibus, damnis, periculis, in quę homines ſolent incidere ex incuſtodia oris. Ideò ſcriptum eſt, Si quis in verbo nō offendit, hic perfectus eſt vir. Hinc in Prouerbiis ſuis ait Cyrillus, Doctus ſis loqui, & auarus verbi. clauſura nanque quę rarò aperitur, eſt fortior: & lingua minus frequentata, ſolidior. nam quod diu rectum tenetur, difficiliùs obliquatur, ſed dū lingua nō loquitur, recta tenetur. Reuera mētis concœptus eſt verbum. Vbi ergo verbum nimis effunditur, internum rationis eſt vinculum diſſolutum. *Qui autem inconſideratus eſt ad loquendum*, Non præmeditando qualiter ſit loquendum, nec prouidēdo ne deū offendat loquēdo, *Sentiet mala*. Nā ſæpe incurrit ex hoc aliorū offenſam & inquietudinē proprię mentis, conſcientiæ quoq; remorſum: & ſi fuit in eo deuotio & recollectio aliqua mētis in deo, mox perdit eas, læditq; animam ſuā, ac debitas luet pœnas. Ideò ait Cyrillus, Pro certo qui vēto loquacitatis effunditur, indigeſtis verbis prolatis conturbat alios aut turbatur. Quamobrē antiquis prophetis ſemper placuit parcè loqui. Nempe qui multum loquitur modicū ruminat, ideóque verbum ocioſum eructat. Et ideò ſecundum legem immundum eſt animal. *Vult & non vult piger*, id eſt, remiſſe cupit bonum agere & ſortiri, non autem vult hoc efficaciter & intenſe, ſicque habet voluntatem optatiuam, non imperatiuam Itaqe vult finem, ſed media ad finis adeptionem neceſſaria non vult amplecti: vult perfectionem & beatitudinem obtinere, ſed non vult ieiunare, abſtinere, in vigiliis, diſciplinis, orationibus perdurare, cunctas vanitates & delectationes prauas relinquere, iniurias, perſequutiones, & contemptus propter deū gaudēter perferre: vult regnare cum Chriſto, ſed non vult ſe profundè in omnibus humiliare, & pati cum ipſo. In quo impletur illud apoſtoli Iacobi, Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis. Talis pigra voluntas non acceptatur à deo pro opere bono. ſed volūtas plena & imperatiua, quæ ſtatim quum facultas aut opportunitas adeſt, procedit in opus, à quo ſi impediatur aliūde, acceptatur ꝓ opere

Iacob. 3.

Leuit. 11.
Deut. 14.

Iaco. 1.

opere. *Anima autem operantium*,id eſt,exequentium diui-
na præcepta, *Impinguabitur* ſpirituali profectu & ſuauita-
Pſalm.18. te interna. Quemadmodum ſcriptum eſt, In cuſtodiendis
Pſal. 62. illis retributio multa. Itemq́ue, Sicut adipe & pinguedine
repleatur anima mea. *Verbum mendax iuſtus deteſtabitur*,
quoniam odit quicquid iuſtitiæ contrariatur. *Impius au-
tem confundit & confundetur*, alios enim mentiendo,irridē-
do,demonſtrando confundit,ideò confundetur à Domino,
Iob.11. & ſæpe confunditur in præſenti. Vnde beato Iob dicitur,
Quum cæteros irriſeris,à nullo confutaberis? Quaſi dicat,
Ita non erit. *Iuſtitia cuſtodit innocentis viam*,id eſt,innocens
merito ſuæ iuſtitiæ cuſtoditur à domino, & ipſe per iuſti-
tiam ſuam cuſtodit cōuerſationem ne deum offendat. Ideò
Pſal.39. ſcriptum eſt,Iunior fui,etenim ſenui, & non vidi iuſtū de-
Daniel. 6. relictum. Hinc Daniel ait,Miſit Dominus angelum ſuum,
& concluſit ora leonum, quia iuſtitia coram eo inuenta eſt
in me. *Impietas verò peccatorē ſupplantat. Et eſt quaſi diues,
quum nihil habeat*.i. quidam parum de tēporalibus rebus ha-
bentes ſunt quaſi diuites,quia hoc ipſum modicū quod ha-
bent ſufficit eis,nec quærunt ſuperflua. Vnde dixit Apoſt.
2.Cor. 6. Quaſi nihil habentes & omnia poſſidentes. *Et eſt quaſi
pauper quum in multis diuitÿs ſit*. Auari enim qui multa ha-
bent,ſunt quaſi pauperes,quia non contētantur habitis, &
vix audent vti eiſdem,& quęrunt plura. Hinc Seneca in ſuis
depromptis Prouerbiis,Quæ ſunt maximę diuitiæ?non de-
ſiderare diuitias.Quis plurimum habet?is qui minimū cu-
pit. Quidam exponunt ſic,Eſt quaſi diues quum nihil ha-
beat,id eſt,qui tēporalibus rebus abundat, diues putatur,
Lucæ 16. quum meritis vacuus ſit coram deo, quemadmodum diues
epulo.Et eſt quaſi pauper,quum in multis diuitiis ſit, ſicut
Lazarus qui fuit meritis opulentus,& pauper in rebus ter-
renis.Vnde ait ſcriptura,Diues quum dormierit nihil ſecū
Iob.27. auferet:apprehendet eū quaſi aqua,inopia,&c. Hyerony.
quoque, Diuiti (inquit) deeſt tam quod habet,quàm quod
non habet. *Redemptio animæ viri diuitiæ ſuæ*,id eſt,ſpiritua
lis opulentia meritorum valet homini pro redemptione
animæ ſuæ à pœnis gehennæ, & ad euadendum rigorem
Apoc.14. diuini iudicij.Opera enim eorum ſequuntur illos. Exterio-
res quoque diuitiæ,ſi in opera miſericordiæ expendantur,
valent ad expiationem animæ à peccatis. Sicut ad Nabu-

chodonoſor

chodoſor Daniel ait, Conſilium meũ placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperũ. Vnde legitur in Tobia, Fiducia magna apud deũ eſt eleemoſyna, & nõ patietur animã ire in tenebras. *Tob.4.* *Qui auteem pauper eſt*, virtutibus inops & imperfectus, *Increpationem non ſuſtinet.* quod ex defectu ſapientiæ ac patiẽtię prouenit. Nam increpationẽ conſiderat non quaſi animæ ſuæ medelam, ſed quaſi ſuæ perſonæ iniuriã & contemptum: & in hoc grauiter errat. Vel ſic, qui pauper eſt, id eſt, pauper ſpiritu ſeu humilis aut volũtariè terrena deſpiciẽs, ac domino in tali paupertate deſeruiẽs, increpationem nõ ſuſtinet, id eſt, à deo in futuro iudicio non redarguetur neque damnabitur, ſed cõſequetur quod iudex promiſit, Beati (inquiens) pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorum. *Matth.5.* Inſuper ſæpe contingit quòd pauperes & mẽdici increpationem patienter non ferunt, quum ſint puſillanimes & afflicti: ideo non ſunt duriùs increpandi, niſi forſan magnitudo exceſſus illud exigat. Nã (vt Seneca teſtatur,) Dura eſt in afflictione increpatio. atque communiter dicitur quòd afflicto non eſt addenda afflictio. *Lux iuſtorum letificat:* Lux iuſtorum eſt ſapientia, gratia, virtus, ſpes, contemplatio, & moderata proſperitas eorũdem, quæ tam eos quàm alios qui diligunt iuſtos, exhilarat: quia congaudent iuſtis. *Lucerna autem impiorum,* id eſt, temporalis eorũ proſperitas, fama, & ornatus exterior *Extinguetur.* Iuxta illud Iob, Nónne lux impij extinguetur? Et rurſus, Extinguetur in mediis tenebris lucerna illius. *Iob 18.* *Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt,* quoniam vnuſquiſque eorum vult ſuam fieri voluntatem, aliúmque excedere. Itaque ſicut humilitas parit pacem, ita ſuperbia lites. Interdum tamẽ ſuperbi & ambitioſi concordes ſunt, quia eoſdem habent inimicos, contra quos interim concorditer præliãtur. Sed quũ ab extraneis ceſſauerĩt, bellis inteſtinis, pugnis, ac iurgiis ſe inuicẽ lacerabunt: vt patuit in Romanis, qui ſemper ambitioſi fuerũt. *Qui autem omnia agunt cum conſilio, reguntur ſapientia.* hoc euĩ conſilij eſt, nil magni ſine præuio conſilio operari. Ideo in Prouerbiis ſuis ait Cyrillus, Diligentiori ruminatione oĩa digeras antequàm agas. Summa enim & increata ars ſapientem docuit ruminare in mẽte, quę ars animalia munda docuit ruminare in corpore. *Leuit.12.* Cuncta nanque ſubtili meditatione

tione ruminat prudens, quæ dicit aut facit, ideo digeſta loquitur, & examinata purgatáque operatur. Ad quid enim communicatum eſt homini clarum rationis conſilium, tanquam chariſſimum meditationis bonum? nònne vt his ſalubriter in agẽdis vtatur? Vnde præmeditationis atque cõſilij maſticatio præponenda eſt ſemper actibus humanis, ſi ſapientia gubernentur, vt digeſtiora ac puriora opera ſubſequantur. *Subſtantia feſtinata*, id eſt, cito ac faciliter acquiſita *Minuetur*, id eſt, à ſuo poſſeſſore inutiliter conſumetur. Sæpe quippe contingit quòd hi qui diuitias celeriter & faciliter adipiſcuntur, eas parum appreciantur, prodigaliterque expendunt: & ſicut eis acceſſerunt, ſic ab ipſis recedunt. Filij etiam, quorum parẽtes temporalia cupidè collegerunt, emerunt, auxerunt, ſolent ea dilapidare. *Quæ autem paulatim colligitur manu*, id eſt, ſtudio & labore ſucceſſiuè acquiritur, *Multiplicabitur.* quia à ſuo poſſeſſore diligenter cuſtoditur & augmentatur: ſicut videmus in his qui de paupertate ad opulentiã per officia ſua creuerunt. Iſtud quoque Ariſtoteles ait. In ſpiritalibus item conſpicimus, ꝙ hi qui grandi exercitatione, abſtinentia, & labore ad virtutum incrementa ſeu perfectionem perducti ſunt, timorati exiſtunt, per negligentiam ſuis priuentur profectibus: qui verò gratioſe pręuenti ad ſpiritualem alacritatem, ſenſibilem deuotionem, ac lachrymas celeriter atq; faciliter deuenerunt, ſæpe per incautelam & incuſtodiam dilabuntur, nec data ſibi chariſmata debitè appretiantur. Hinc etiam pius ac ſuperſapientiſſimus deus deſideratã gratiæ affluẽtiam multis non ſtatim largitur, ſed paulatim eos exaudit, ne repente euacuentur: ſed diutius orando ac laborando magis promereantur, & firmiores cautioréſque fiant. *Spes quæ differtur*, id eſt, à deſiderati boni adeptione retardatur, *Affligit animam* cupientis, quam facit auidè & anxiè aſpirare ad bonum ſperatum, præſertim ad beatificam altiſſimi fruitionem, ipſaque dilatio tanti boni affligit. Vnde dixit Propheta, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus

Pſal. 120. eſt. Itemq;, Fuerũt mihi lachrymę meę panes die ac noctæ,

Pſal. 141. dum dicitur mihi quotidie, Vbi eſt deus tuus? Et tali dolore

Rom. 7. clamauit Apoſtol⁹, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Verùmtamen ſicut ſpes dilata & boni cupiti dilatio mentem affligunt ſperantis: ſic conſideratio

tio

tio præmij & confidentia pertingendi ad illud, exhilarant animã anhelantis. Propter quod admonet Paulus, Spe gaudentes. Porrò prædictis conſonat Seneca dicens, Etiam celeritas in deſiderio mora eſt. Et rurſus, Mora moleſta eſt, ſed parit ſapientiam. *Lignum vitæ deſiderium veniens*, id eſt, deſiderati & ſperati boni impletio, præſentia, ac poſſeſſio dulciter reficit appetentem, vt lignum vitæ: & in fruitione Chriſti, qui eſt lignum vitæ, conſiſtit delectatio iſta, quia amatori ſuo repromiſit, Ego oſtendam ei meipſum. De quo in prima ſua Canonica ait ſacratiſſimus apoſtolici chori vertex, In Chriſtũ non videntes creditis, credentes autẽ exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata. *Qui detrahit alicui rei*, obloquendo alicui, *Ipſe ſe in futurum obligat*, id eſt, ad luendum debitam pœnam pro ſuæ detractionis culpa aſtringit ſe. Obligat quoque ſe ad vitandum in ſeipſo, quod vituperauit in alio: dicente Apoſtolo, qui prædicas non furandum, furaris? Quidam exponunt ſic, Qui detrahit alicui rei, eam vituperando, ipſe in futurum ſe obligat, ad non commendandũ eam: quia ſic inhoneſtè veniret cõtra proprium verbum. Quę expoſitio videtur inepta, quoniam qui alterius famã detrahendo denigrat, ad famæ illius reſtitutionem tenetur. Ideo ſi mẽdaciter vituperauit, tenetur ſuũ reuocare ac fateri mendacium: ſi autem verè, nihilominus qui inordinatè & detractoriè aliũ vituperare præſumpſit, tenetur dicere inordinatè ac malè ſe eſſe loquutum. *Qui autem timet præceptum*, id eſt, præcepta dei & vicariorum eius præuaricari veretur ex charitate & zelo iuſtitiæ, *In pace verſabitur*, quia habebit in ſe pacem internam, ſecundum illud, Pax multa diligentibus legem tuam. Cum ſuperioribus quoque & proximis habebit pacem fraternã, deinde in regno cœleſti pacem ſupernam cũ deo. *Filio doloſo nihil erit boni: ſeruo autem ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via eius. Lex ſapientis*. i. lex diuina à ſapiẽtiſſimo deo collata, vel lex cuiuſcũq; legiſlatoris prudẽtis, vel ſapientis. i. lex dei, quã ſapiens homo cuſtodit, *Fons vitæ*: quia ex lege accipitur forma bene viuendi, & ipſa lex dirigit in agendis. *Vt declinet à ruina mortis*. id eſt, vt per legem homo recedat à caſu peccati & morte æterna, ad quod lex ipſa inſtigat. *Doctrina bona dabit gratiam*, quia ex ea creſcit in gratia tam docens quàm audiens, *In itinere contemptorum*. i. in

Rom. 12.

Ioan. 14.

Roma. 2.

Pſal. 118.

verbis & factis eorum qui deſpiciunt alios, & documenta ſalubria, eſt *Vorago*, id eſt, præcipitium periculoſum: quia vſque in foueam infernalem præcipitari merẽtur. Hinc ait in Prouerbiis ſuis Cyrillus, In rebus etiam minimis vim quandam natura diſtribuit: quamobrem nihil eſt à ſapiente ſpernendum, quoniam habet vnaquæque res ſuo loco & tempore ſuum iuuamentum & commodum. *Aſtutus omnia agit cum conſilio*, quia in omnĩ re poteſt occurrere aut latere periculum, cui per conſilium obuiatur, nec quicquã precipitanter agendum. *Qui autem fatuus eſt, aperiet ſtultitiam*, id eſt, irrationabiliter aget, & inpetum paſſionis ſequetur.

Nuncius impij cadet in malum, dum enim pro cauſa praua ſcienter egreditur, peccat: & interdũ ab aduerſariis ſui domini capitur. Nuncij impij, id eſt, diaboli, fuerunt hęreſiarchæ maledicti, qui corruerunt & ſecum traxerunt quã plures in malum perfidiæ & tormenta gehennæ. *Legatus fidelis* eſt *Sanitas*. quia commiſſam ſibi cauſam bene exequitur, atque bonam inter homines diſpoſitionem procurat. quemadmodum ſanitas eſt bona diſpoſitio corporis. *Egeſtas*, id eſt, ſpiritualium diuitiarum ſeu virtutum carentia ac defectus, *Et ignominia* debentur *Ei qui deſerit diſciplinam*, id eſt, correctionem & informationem dedignatur ſuſcipere, aut ſuſceptas non retinet. Talis enim eſt incorrigibilis & omni carens prudentia, cuius prima pars eſt docilitas. *Qui autem acquieſcit arguenti*, id eſt, rationabiliter increpanti, *Glorificabitur*, id eſt, coram deo & ſanctis eius erit glorioſus & laude dignus, tanquam verè virtuoſus ac ſapiens, defectuoſitates ſuas perpendens, curarique cupiens. *Deſiderium ſi compleatur*, id eſt, ad effectum perducatur, *Delectat animam*. delectabile enim eſt bono deſiderio vniri, & cupitam perfectionem ſortiri. *Deteſtantur ſtulti eos qui fugiunt mala*, id eſt, periculoſa eorum conſortia, atque carnalia oblectamenta, quæ ipſi ſtulti appreciantur ac diligunt. Hinc beatiſſ. Petrus in prima ſua ait Canonica de iniquis, Qui mirãtur non cõcurrentibus nobis in eandẽ luxurię cõfuſionem, *Qui cum ſapientibus graditur*, id eſt, conuerſatur per vitæ conformationem, *Sapiens erit*, iuxta quod ſcriptũ
Pſal. 17. eſt, Cum ſancto ſanctus eris. Ideo dicit Cyrillus, Cum electo ſocio proficiſcaris ac cõuerſeris. Fuge luminis hoſtem, Cum amatore ſapientiæ, zelatore iuſtitiæ atque amicitiæ, fideli

fideli cultore viue. Seneca quoq;, Optimũ (inquit) eſt maiorum ſequi veſtigia, ſi rectè præceſſerint. *Amicus ſtultorum*, qui ſcilicet vanos & impios amat, non quia homines ſunt, fœlicitatis càpaces, ac propter deum, ſed quoniam vani & ſtulti, iocoſi & ludicres ſunt: *Similis* illis *Efficietur*. quia cõmunicat eis in vitiis per conſenſum, nec iuſtè redarguit, ſed arridet. contra quod iubet Apoſt. Nolite communicare infructuoſis operibus tenebrarum, magis autem redargui- *Ephe. 5.*
te. Nequaquam ergo ſpectacula cum cõplacentia, riſu, aut delectatione ſunt intuenda, ſed magis deflenda. *Peccatores perſequitur malum*, id eſt, propria eorum malitia vndiq; ſequitur eos, & remordens conſcientia ipſos non deſerit, pœna quoq; iuſtæ vltionis ipſos vaſtabit. Ideo Seneca dixit, Nullum conſciũ peccatorũ tuorum magis timueris, q̃ teipſum: aliũ nanque effugere poteris, te nunquã. Et Leo papa, Rea, inquit, cõſcientia intra ſe patitur, quicquid dei pietate differtur. Atq; vt afferit Augu. Animus inordinatus ſibiipſi pœnalis eſt. *Et iuſtis retribuentur bona*. i. præmia glorioſa. in præſenti etiam infunduntur eis gratioſa chariſmata, conſolatio ſpiritualis, cõſciẽtiæ quies, alacritas cordis prælibatio futuræ ſalutis. Vnde, vt Antiſiodorenſis in ſummã ſua, & Euſebius Emiſſenus in Homilia teſtantur, Virtuoſi in hac vita magnam ſuæ remunerationis portionem deſuper ſortiuntur. Magna quippe iuſtitiæ merces eſt tempus fructuoſe expẽdere, ſanctæ puritati operam dare, deo in tranquillitate ac ſinceritate vacare, viliſſimũ iugũ vitare peccati, & ſeruitutẽ euadere hoſtis maligni. *Bonus* homo *Relinquet hæredes* ſuos *Filios & nepotes*. In veteri Teſtamento inter cætera iuſtis promittebatur fœcunditas prolis, & ſemen copioſum relinquere poſt ſe: iſtud tamen non fuit omnibus iuſtis conceſſum. Meliùs ergo ſpiritualiter ſumitur, quòd ſcilicet homo virtuoſus ideoneusq́; prælatus relinquet poſt ſe bonos diſcipulos, ſuarũ virtutũ imitatores. ſicut & Chriſtus reliquit glorioſos Apoſtolos gratiæ ſuæ participes. Vnde fuit prædictũ, Si poſuerit pro peccato ani- *Iſa. 53.*
mã ſuã, videbit ſemen longæuum. *Et cuſtoditur iuſto ſubſtantia peccatoris*. Interdum contingit quòd temporalia impiis iuſtè ablata, iuſtis præſtãtur. Chriſto autem ſancto ſanctorũ incorporati ſunt gentiles, qui olim fuerũt ſerui diaboli, de quo Dominus ait per Iſaiã, Diſpartiam ei plurimos, & fortiũ *Iſai. 53.*

Lucæ 11. diuidet ſpolia, pro eo q in mortem tradidit animam ſuam. Vnde ipſemet in euangelio loquitur, Quum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet. Si autẽ fortior eo ſuperuenerit, vaſa eius diripiet. Ipſe enim Sal- *Pſal. 67.* uator aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatẽ. De- *Ephe. 4.* niq; ſubſtãtia peccatoris cuſtoditur iuſto, quia opera meritoria à reprobis quandoque in charitate exiſtentibus facta non ipſis finaliter, ſed electis iuſtis commúnicãtur ac proficiunt ad ſalutẽ. *Multi cibi* ſunt *In noualibus patrum*, id eſt, nouis agris ſeu campis nouiter cultis à patribus. *Et aliis congregantur abſque iudicio*, id eſt, ſine ratione. Hoc corporaliter ſæpe ſic accidit, quòd noualia patrum copioſum proferunt fructum, quem alij interdũ irrationabiliter occupãt. Spiritualiter autem in noualibus, id eſt, libris, doctrinis, exẽpliſque patrũ ſunt multæ alimoniæ ſpirituales, quę aliis ſine iudicio congregantur, dũ quis talia prædicat proximis, nec tamen proficit inde neque reficitur mente. *Qui parcit virgæ, odit filium ſuum*, id eſt, ſpiritualiter eum non amat, quem incorrectum & indiſciplinatum relinquit Similiter qui ſubditum ſuum non corripit nec caſtigat, eum odire magis quã diligere comprobatur. *Qui autem diligit illum* vero & ſpirituali amore, *Inſtanter erudit* eum verbis, exemplis, flagellis, intelligendo per filium ſobolem totam. Quum enim amare ſit alicui bonum velle atque impendere: qui ſobolem ſuã nõ erudit nec caſtigat, non diligit eam, ſed odit: quam *Eccle. 30.* immorigeratã indomitamq; relinquit. De hoc à viro Eccleſiaſtico multa conſcripta ſunt, Qui diligit (inquit) filiũ ſuũ, aſſiduat illi flagella. Non des filio poteſtatem in iuuentute ſua, ſed curua ceruicem illius, & tunde latera eius. Hinc ait *Ephe. 6.* & Apoſtolus, Patres educate filios veſtros in diſciplina & correptione domini Parentes quippe filiis ſuis tria tenentur, ſcilicet educationem corporalem, inſtructionem in moribus, & correptionem pro culpis. *Iuſtus comedit & replet animam ſuam*, id eſt, moderatè ſe reficit, iuxta rationabilem animæ appetitum, cuius diſcreto deſiderio ſatisfacit. *Venter autem impiorum inſaturabilis*, eſt, id eſt, tã guloſi ſunt iniqui, quaſi ſatiari non valeant, noua quoque & exquiſita expetunt fercula. Spiritualiter verò iuſtus ſpiritualibus ſe reficit alimentis, & animam ſuam replet piis affectibus. Venter autẽ impiorum inſaturabilis, id eſt, cor eorum terrenis

renis rebus non ſatiatur, imò inſtar hydropicorum quò plura acquirũt, plura deſiderát. ita quòd ſicut hydropicis creſcit ex potu ſitis: ſic ipſis ex adeptione affectio. Propter qđ Seneca, Inopi (inquit) parua deſunt, auaro omnia. Reſtringendus eſt igitur venter, nec minus deſiderium cordis, quũ dicat Gregorius, Dominante vitio gulę, totũ quod homines fortiter egerint, perdunt. & dũ venter non reſtringitur, cũctę virtutes pariter obruuntur. Sed heu quãta eſt carnalium vel potius brutalium hominum inſania. Nã (vt ait Innocẽtius) Initium vitę hominis aqua & panis: guloſis autem nõ ſufficiunt fructus, leguminum genera, radices herbarum, piſces maris, pecora terræ, volucres cœli: ſed quærũtur pigmenta, parantur aromata, nutriuntur altilia, capiuntur obeſa, quæ miniſtrorum obſequio exquiſitè coquuntur.

Elucidatio Cap. 14. *Sapiens mulier ædificat domum ſuam.* ART. XIIII.

S*Apiens mulier ædificat domum ſuam*, id eſt, ſobolem ac familiam ſuam inſtruit verbis atque exẽplis. Ideo parẽtes Saræ vxoris iunioris Thobię docuerunt filiam ſuam regere domum, gubernare familiam, & ſeipſam irreprehenſibilem exhibere. Abigail quoque familiam ſuam & virum de manu Dauid irati ſaluauit, vt legitur 1. Regum. *Inſipiens* autẽ mulier *Extructam quoque manibus deſtruet.* quia in verbis & factis ſuos ſcandalizat domeſticos, & in temporalibus malè regit. Spiritualiter ſapiens mulier eſt Eccleſia catholica, Chriſti ſponſa, quę ſibi commiſſos ædificat, efficaciterque gubernat. Inſipiẽs verò mulier eſt hęreticorum Eccleſia, quæ ſubuertit pro poſſe catholicos. *Ambulans recto itinere* .i. in obſeruantia præceptorũ quæ ducit ad gloriam. *Et timens deum* filiali aut ſaltem initiali timore, *Deſpicitur ab eo qui infami graditur via.* id eſt, ſcandaloſe ac turpiter cõuerſatur. Præſertim quando talis iniquus ex conuerſatione iuſti putat ſe aliquod incommodum conſequi, puta contemptum, deiectionem, diffamiam. Nam ſicut ſimilitudo eſt cauſa dilectionis, ſic diſſimilitudo cauſa eſt auerſionis & aſpernationis. Sed in hoc caſu debet vir bonus & timoratus patiẽs eſſe & gloriari in domino. Nam, vt in Prouerbiis ſuis Seneca loquitur, Malis diſplicere eſt laudari. Et rurſus fatetur, Miſera eſt fortuna quæ inimico caret: quamuis id

Tob 10.

1. *Reg.* 25.

agas, vt ne quis merito tuo te oderit: erunt tamen ſemper qui te odient. *In ore ſtulti virga ſuperbiæ*, id eſt, cõtumelioſa & iniurioſa ac animoſa loquutio, qua audiẽtes affligun-
Iſai.32. tur. Stultus enim (vt aſſerit Iſaias) fatua loquetur. *Labia ſapientum cuſtodiunt eos*, id eſt, ipſi ſapientes per ſua ſapientialia & doctrinalia verba ſeipſos cuſtodiũt, ne ex verbis ſtultorum turbentur, & vt agant quod docent. Vel cuſtodiunt ſtultos, dũ eos ſua probitate emendant. Sapientia enim vin-
Sapien.7. cit malitiam. Ideo ait Apoſtolus, Libenter ſuffertis inſipiẽ-
2.Cor.12. tes, quum ſitis ipſi ſapientes. *Vbi nõ ſunt boues, præſepe vacuum eſt. Vbi autem apparent plurimæ ſegetes, ibi manifeſta fortitudo bouis*. Hoc primo ſuperficialiter accipi poteſt de bobus & bladis, quantum ad illos, in quorum terris ſoli boues arant, quod antiquitus cõmuniter ita fuit. Vnde & in libro
Iob 1. Iob inducitur, Boues arabant. Itaque vbi non ſunt boues, præſepe vacuum eſt, quum agri non colantur ibidẽ. Vbi verò terra copioſe fructificat, cõſtat quòd boues fortiter arauerunt. Spiritualiter autem per boues deſignantur prædi-
1.Cor.9. catores, doctores, prælati: ſicut ad Corinthios docet Apoſtolus, illud ex Deuteronomio introducens, Non alligabis
Deut.25. os boui triturãti. Hi enim in agro dei, id eſt, in Eccleſia laborant, fidelium corda verbo prædicationis aperiendo ad ſuſcipiẽdum ſemẽ gratiæ ſpiritusſancti, quod inſerunt eis, & ea cooperãdo fœcundãt. Vnde Corinthiis loquitur Paulus, Adiutores dei ſumus, dei agricultura eſtis. Itaq; vbi non ſunt boues, id eſt, boni prælati ac prædicatores, præſepe va-
1.Cor.3. cuum eſt, id eſt, corda populi gratia atque virtutibus carẽt, quia magiſtrum & ducem non habent. Vbi autem plurimæ ſegetes, id eſt, abundantia actuũ virtuoſorum, ibi manifeſta fortitudo bouis, id eſt, efficacia doctrinæ prælati ſeu prædicatoris euidenter relucet in huiuſmodi fructu, tanquam in ſuo effectu. *Teſtis fidelis non mentietur*, falſum teſtimonium proferendo. *Profert mendacia teſtis doloſus*. qui per preces & munera, aut ex timore, amore, vel odio faciliter à veritatis tenore diuertit. *Quærit deriſor ſapientiam*, non à deo per orationem deuotam, nec ex ſcripturis per ſtudium bonum, nec à veris catholicis per humilitatẽ, ſed ex proprio intellectu, & ab hæreticis philoſophorumque libris. *Et non inuenit* ſapientiam ſalutarem, quę extra Eccleſiam non habetur nec inuenitur. *Doctrina prudentium facilis*, id eſt, faciliter

ter poteſt addiſci, quantum requitur ad ſalutem. Prudentes quoque iuxta audientium capacitatẽ loquuntur, & clarè nõ intricatè exprimunt ſuæ mentis cõcœptum: ſicut ait Apoſtol⁹, Quaſi paruulis in Chriſto vobis lac dedi, id eſt, facilẽ humiléque doctrinam, non ſolidum cibũ. *Vade contra virum ſtultum*, vt eum refrenes à malo atque corripias: *Et neſciet*, id eſt, charitatem tuam & piam intẽtionem non aduertet: ſed indignabitur magis. Aliqui autem verba ſequẽtia inclu dunt huic verſiculo, vt ſit ſenſus, Quod neſciet labia prudẽtiæ, id eſt, prudentiam labiorum tuorum. Vel verſus hic incipit, *Labia prudentiæ ſapientia*, id eſt, in labiis prudẽtis ſapientia reſonabit. Vel verbum hoc, ſapiẽtia, nectendum eſt clauſulæ ſubſequenti: *Sapientia callidi*, id eſt, aſtuti & circunſpecti *Eſt intelligere viam ſuam*, id eſt, propriam cõuerſationem ritè conſiderare, & pericula laqueoſque ſibi expoſitos bene perpẽdere ac vitare. Et ſic nomen callidi ſumitur hic in bono. *Et imprudentia ſtultorum errans* ab itinere vltimi finis. *Stultus illudit peccatum*, id eſt, ſua delectatione decipit homines vitioſos, qui hic paſſim ſtulti vocãtur, quoniam ſtulti ſunt coram deo, & ab increata eius ſapientia ſe auertunt, donóque ſapientię carent, atque ſtultitia, quę dono ſapientiæ contrariatur, id eſt, vitio puerilitatis replẽtur. ſtultis ergo illudit peccatum, ſicut eſca in hamo decipit piſces. Delectat namque peccare: nam ſi non delectaret, non fieret: vt aſſerit Auguſtin⁹. Nõ (inquam) fieret tam multum vt modo. Aliqui legunt, Stultus illudit peccatum, id eſt, per riſum & ludum operatur iniquitatẽ, & pro nihilo reputat deum offendere, imò lætatur quũ malè fecerit, *Et inter iuſtos morabitur gratia*, id eſt, in eorum mentibus dona gratiæ requieſcunt, & ipſi adinuicem gratioſe ſe habent, acceptabiléſque conſiſtunt. *Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ*, id eſt, quod aduertit propter quid anima ſua meritò debeat intra ſe amaricari, videlicet propter ſua peccata per veram contritionem, & propter difficultatem obtinendi ſalutem. & quia tot defectuoſitatibus plen⁹ eſt, & propter incertitudinem ſui ſtatus, quoniã neſcit an amore ſit dignus an odio: & propter aliorum peccata, & maximè propter quotidianam inhonorationẽ, multiplicemque dei offenſam grauiſſimam: *In gaudio eius non miſcebitur extraneus*, id eſt, conſolationem à deo percipiet, reprobis & impœnitentibus inexpertam,

2. Cor. 3.

Prou. 2.

expertam,

pertã. Beati enim qui taliter lugẽt, & cũ pio Ezechia dicere
Iſai. 35. re poſſunt, Recogitabo tibi oẽs annos meos in amaritudine animæ meæ. quoniã ipſi conſolabũtur. Iam equidem cõſolantur de ſpe veniæ & indulgentia culpæ, infuſioneque gratiæ, & de gratioſa viſitatione ac illuſtratione ſpiritus ſancti, qui poſt tempeſtatem tranquillum facit, & poſt fletum exultationem infundit. Qui ergo vult gaudium iſtud ſalubriter experiri, peccata ſua dignè deploret, indignas quoque conſolationes iugiter deteſtetur, ac impœnitentium vitet conſortia. *Domus*, id eſt, cognatio ſeu poſteritas *Impiorum delebitur*, quæ patrum ſuorum peccata

3. *Reg.* 14. ſectatur. Vnde 3. Regum, domus Ieroboam, Baaſa, Amei,
3. *Reg.* 15. Ahab, & conſimilium leguntur ob ſcelera ſua deletæ.
3. *Reg* 19. *Tabernacula*, id eſt, congregationes *Iuſtorum germinabunt*, id eſt, fructum virtutum producent. Iuxta illud Pſalmi,
Pſal. 9. Iuſtus vt palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplica-
Oſeæ. 14. bitur. Et apud alium Prophetam dicitur, Ero quaſi ros. Iſrael germinabit ſicut lilium, & erũpet radix eius vt Libani. *Eſt via, quæ videtur homini iuſta*, id eſt, quædam imò & multiplex eſt actio ſeu conuerſatio & obſeruãtia, quam homines reputant iuſtam. *Nouiſſima autem eius deducunt ad mortem*, id eſt, ipſa cum ſuis effectibus atque demeritis tandem trahit ad gehennalem interitum, eo quòd non ſit verè bona, virtuoſa, & meritoria, ſed apparenter duntaxat. Multa etenim vitia habent ſpeciem ſeu apparentiam & colorem quendam virtutum, ſicut diſſolutio reputatur alacritas & ſpiritualis lætitia, mœror quoque, maturitas, & zelus amarus feruor iuſtitiæ. Sic immoderatam abſtinentiam & proprij ſuis ſenſus immanſionem multi putant temperantiæ actum atque conſtantiam. Hinc in Prouerbiis ſuis Seneca loquitur, Timidus cautum ſe vocat, ſordidus parcũ. Neceſſe eſt ergo radium diſcretionis habere, ſapientibus credere, ſingularitatem vitare, atque ſanctorum patrum ſectari exempla ac documenta, nec proprium ſequi ſenſum: quum dicat Philoſophus, Qualis vnuſquiſque eſt, talia dicit, talia operatur, & taliter viuit. Et iterum diſſerit, Deſiderium pueri, id eſt, imperfecti oportet eſſe ſecũdum præceptum doctoris. Denique teſte diuino Dionyſio, Nihil deſideratur aut agitur, niſi ſub ratione aut apparentia boni. Idcirco & vitioſi vitam ſuam æſtimant bonam. *Riſus*

dolore

dolore miſcebitur, id eſt, vanam lætitiam pœna ſequetur, & dolor remordentis cõſcientię diſſolutioni riſuum ſociatur. Ideò ait Saluator, Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis & flebitis. Ad quod applicari poteſt quod ſanctus Iob conteſtatur, Verſa eſt in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. *Et extrema gaudij luctus occupat*, id eſt, deſolatio infernalis conſequitur finem gaudiorum inaniũ ſeculi huius. iuxta illud beati Iob, Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad ſonitũ organi. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Ideò ait filius dei, Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. De hoc luctu iterum ait, Ibi erit fletus & ſtridor dentium. *Viis ſuis replebitur ſtultus*, id eſt, iniquus implebitur retributione ac pœnis demeritoriarum actionũ ſuarum, ſicut per Ezechielem Dominus dixit, Vnumquenque ſecundum viã iudicabo. *Et ſuper eum erit vir bonus*, id eſt, impio præferet deus iuſtum. & virtuoſi qui nunc conculcantur ab iniquis, in futuro iudicio erunt ſuper illos. Sæpe etiam & à multis iuſtus iniquo præfertur. *Innocens*, id eſt, inexpertus & nõdum diſcretionem adeptus ſeu bonus & ſimplex in ſe, putans alios eſſe qualis ipſe eſt, *Credit omni verbo*, non ſuſpicans malum de alio. Hinc Aſſuerus rex loquitur, Quidam aures principum ſimplices & ex ſua natura alios æſtimantes callida fraude decipiunt. Sed ſicut in libro de conſideratione ſanctus ſcribit Bernardus, Credendi facilitas præſertim in præſide aliorum eſt valde periculoſa, & horribilia mala ſequuntur ex ea, videlicet ſuſpiciones peruerſæ, indignationes, detractiones, iniuriæ, ac perſequutiones iuſtorum. Hinc inducit Ioannes, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex deo ſint. Eccleſiaſticus quoque, Qui citò credit, leuis corde eſt. Seneca quoque in epiſtola ſexta, Neutrum faciendum eſt, & vtrũque vitium eſt, & omnibus credere, & nulli. Penſandum eſt ergo qualis ſit ipſe qui dicit. Ideò ſequitur: *Aſtutus conſiderat greſſus ſuos*, id eſt, actus ſuos perpendit, qualiter debeat ſe habere, & ne incauta ac facili credulitate fallatur. Hinc in Prouerbiis ſuis docet Cyrillus, Velociore aure eſt audiendum, & graui corde credendum. Oportet enim diligenter aduertere quid & cui credatur. Reuera minus prouidè

Lucæ 6. *Iob.30.* *Iob. 21.* *Lucæ 3.* *Ma.13.18* *1. Ioa.4.*

uidè amico & inimico pariter creditur, quũ amore & odio, libera lingua pōdere affectionis fallacis in obliquitatē trahatur. Verùm nulli ſecuriùs, quā amico de malis, & inimico de bonis accommodatur auditus. De te verò nunquā credas inimico tuo in ęternum, quia ſi bene dicit, ſophiſta eſt, de bono tendit ad malum· ſi malè dicit, facit quod ſuũ eſt. Filio doloſo nihil erit boni, ſeruo autem ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via eius. *Sapiens timet* deum offendere, *Et declinat à malo*, id eſt, à peccato & occiſione peccati, & ab omni ſpecie mali, ſecundum doctrinam Apoſto-
Rom.14. li, ne aliquem ſcandalizet *Stultus tranſibit*, id eſt, imprudēs pręcipitanter in mala culpę ſe ingerit ac periculo ſe exponit, *Et confidit* euadere diuque viuere, & poſteà pœnitere. Circa hoc dicit Gloſſa, Sicut ſtulti eſt de ſua velocitate confidere, torrentemq́ue rabidum aut voraginem ſaltu velle tranſire: ſic ſapientis eſt ad planum vel ad pontem diuertere. Ita qui culpā pro poſſe declinat, timens ne malis inuoluatur, eſt ſapiens. Stultus verò eſt qui contemnit & peccat, blandiens ſibi, quod poſteà pœnitebit, aut pœnas fortiter ſuſtinebit. *Impatiens operabitur ſtultitiam*, id eſt, ſtultè, irrationabiliter, & inhoneſtè ſe habet in apparatu, verbis, ac geſtu, eo quòd impatientiæ paſſio rationem eius obtenebret, & ipſum impetuoſè exagitet. Suſtinēda ſunt ergo aduerſa abſque triſtitia. & quo laudabilior eſt patientia, eo impatientia vituperabilior eſt: *Et vir verſutus*, id eſt, fraudulētus hypocrita, ſimulator *Odioſus eſt*, inquantum talis: eſtq́; im patiente deterior, iuxta Gloſſam: quia impatiens palàm oſtendit ſtultitiam ſuam. Verſutus verò, quum ſit corde peruerſus, ſimplicitatem ſimulat, atque humano iudicio ſanctus inter reprobos æſtimatur. Sed vt, Cicero fatur, pleniuſque Cyrillus, Non eſt prudētia vera, niſi quæ ſimplicitatis innocentia decoratur. Prudentia nanque eſt ars præclariſſima rectè viuendi cum ſimplicitate, quæ eſt neſcientia quēquam lædendi. *Poſſidebunt paruuli ſtultitiam* hoc de paruulis ſenſu, id eſt, intellectu, eſt accipiendum: & etiā de paruulis ætate, qui ante annos diſcretionis ad inania inclinā-
Prouer.22. tur. Vnde ſcriptum eſt infrà, Stultitia colligata eſt in corde pueri. Apoſtolus quoque, Nolite (inquit) fieri paruuli ſenſu. *Et expectabunt aſtuti*, id eſt, ſagaces *Scientiam*: quia in
1. Cor.14. ſcientiis ſtudent proficere. *Iacebunt mali ante bonos, & im-*

pij ante portas iuſtorum. Hoc ſæpe contingit in vita hac, in qua rei à iudicibus iuſtis damnantur. Verũtamen in ſeculo iſto ſæpius contingit oppoſitum. Ita quòd iuſti impiis ſubiiciuntur & opprimuntur ab eis. Sicut aſſerit Abac. Quia impius præualet aduerſus iuſtum, proptereà egreditur iudicium peruerſum. Sed in die iudicij coram electis & iuſtis erũt proſtrati reprobi & iniuſti, q & in inferno poſiti præbebunt beatis ſpectaculum: qui lætabũtur viſa vindicta atque miſeria iniquorum. Iuxta illud, Egrediemini, & ſalietis quaſi vitulus de armento, & calcabitis impios. Et alibi, Egredientur & videbunt cadauera virorum qui præuaricati ſunt in me, & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni. Egredientur autem beati, non tam corporeo exitu, quã intellectuali intuitu. *Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit,* quidam enim ſunt tam elati, crudeles, & impij, quòd aſpernantur & odiunt pauperes, & de pauperibus ſuis cognatis verecundantur. *Amici verò diuitum multi,* qui applaudunt diuitibus, quos beatificant corde, & ab eis commodum vel honorem cõſequi ſperant. *Qui deſpicit proximum ſuum, peccat,* præſertim ſi ſpernit illum, quoniam pauper eſt, aut inquantum homo. Si autem ſpernit eum inquantum iniquus eſt, & tamen perſonam eius ſpiritualiter amat, non peccat. Hinc loquitur Iſaias, Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuã ne deſpexeris. Etiam Malachias Propheta ait, Nónne pater vnus omniũ noſtrum? nónne deus vnus creauit nos? Quare ergo deſpicit vnuſquiſque fratrem ſuum, violans pactum patrũ noſtrorum? *Qui autem miſeretur pauperi, beatus erit.* Iuxta illud, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam cõſequentur. *Qui credit in domino* fide, quę per dilectionem operatur, *Miſericordiam diligit,* quia appetit ſibi à deo miſericordiam fieri, & proximis ſuis miſericors eſt. nam tali fidei pietas eſt coniuncta. *Errant qui operantur malum,* quia rationis iudicium in eis eſt obſcuratum, & à rectitudine æquitatis diuertunt ſe, atque ab vltimo deuiant fine. *Miſericordia & veritas præparant bona,* id eſt, ad omne bonum aptum faciunt hominem. Iuſtus enim viuit ex fidei veritate, & qui miſericordiam exhibet proximo, miſericordiam ſortitur à deo qui ait in euangelio, Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem

Abac. 1. *Pſal. 57.* *Malach. 4* *Iſaiæ. 66.* *Iſaiæ. 58.* *Malac. 2.* *Galat. 5.* *Matt. 5.* *Hebr. 10.* *Rom. 1.*

fluentem dabunt in ſinum veſtrum. Poteſt quoque per veritatem iuſtitia deſignari, quæ debet miſericordiam temperare. *In omni opere bono erit abundantia*. i. præmium copioſum, affluentia gratiæ, & ſpiritalis profectus, dummodo homo toto conatu faciat illud. & per bonum opus intelligēda eſt hîc omnis actio virtuoſa interior ſiue exterior. *Vbi autem verba ſunt plurima*, id eſt, ſuperflua, *Ibi frequenter egeſtas*, id eſt, defectus ſapientiæ ac virtutis. Sapientes nanque & virtuoſi in verbis ſunt, moderati ac parci, & qui minus ſcientifici ſunt, magis ſolent ſe verbis iactare, ac ſermo-

Prou.10. nibus abundare. In multiloquio quoque non deeſt peccatū, & qui multis vtitur verbis, lædit animā ſuam. Ideo ait Bernard. Væ nobis, qui ſpiritum habemus in naribus, qui pleni rimarū effluimus vndiq; Et Seneca teſtatur, Loquutum me aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquā. *Corona ſapientum diuitiæ eorum*. i. ſpiritualis opulentia ſeu copia meritorū hominum virtuoſorū, eſt cauſa & ratio æternæ fœlicitatis ipſorum. Similiter diuitiæ quæ virtuoſè expenduntur, eis proficiunt ad ſalutem. *Fatuitas ſtultorum imprudentia*, quia nō dirigunt actus ſuos rectè ad vltimum & beatificū finem: ſicq; carent vera prudentia, cuius eſt media ad finem congruentia aptè diſponi. *Liberat animas teſtis fidelis*, talis enim in foro iudicij eruit innocentes à morte. Sicut ſanctus Nicolaus tres iuuenes morti adiudicatos, deinde tres principes inno

Daniel. 13 center morti addictos. Daniel quoq; Propheta Suſannam. Maximè autem qui tempore perſequutionis teſtimonium perhibet fidei Chriſtianæ, multos eruit à morte perfidię ac gehennæ, vt patuit de ſancto Sebaſtiano & innumerabilibus aliis. *Et profert mendacia*, imò & falſa teſtimonia *Verſipellis*, id eſt, doloſus, qui eſt quaſi pellis euerſa, quoniam aliud habet in corde, aliudque in ore. Et iuxta aliorum fauorem ac commoda ſua, & iuxta paſſionum ſuarum altercationem, variat propriam vocem: contra quos loquitur Seneca, Perhibe teſtimonium veritati, non amicitiæ. *In timore domini* conſiſtit *Fiducia fortitudinis*, id eſt, firma & fortis confidentia mentis in deo. Qui enim ſibi conſcius eſt ſe coram deo timoratè vixiſſe, & ipſum filialiter timuiſſe, ritè confidit in eo, eiuſque auxilio ſperat ſuæ ſalutis aduerſariis præualere. Talis enim timor facit peccata ſyncera intentione vitare, & bonā vtiq; conſciētiam

tiam

tiam parit. Ideò timoratus Iob dixit, Etiam ſi occiderit me, *Iob.23.*
in ipſo ſperabo. Et Tobias, qui ab infantia ſua timuit deū, *Tob.1.2.3*
magnam paſſus aduerſitatem, ſcilicet excęcationem, atque ab amicis ac coniuge irriſionem, nequaquam à ſua motus fiducia dixit, Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, ſed habebimus multa bona, ſi timuerimus deum. Hinc ait Grego. Timor domini fiduciam fortitudinis præſtat, quia mens noſtra validiùs terrores rerum temporaliū deſpicit, quanto veriori formidine earum creatori ſe ſubdidit. *Et filijs tuis* ſcilicet dei, ſeu filiis *Eius*, puta diuini timoris, *Erit ſpes* efficax & beata. i. efficaciter & condignè ſperabunt in domino, ſperantes ex eius pietate ac meritis propriis adipiſci ſalutem. Iuxta illud, Timenti deum bene erit in extremis, & in die defunctionis benedicetur. Porrò filij timoris vocantur, qui valde intenti ſunt ei & enutriti in eo, ac iuxta inclinationem ipſius viuunt & operantur, ſicut in ſimili ait Apoſtolus, Quicunq; ſpiritu dei aguntur, *Roma. 8.*
hi filij ſunt dei. Et ſecundum hunc modum quidam dicuntur filij ſapiētiæ ac virtutum. *Timor domini fons vitæ*, quia conſeruat mentem in vita gratiæ, & actiones meritoriæ procedunt ex iſto timore, ſicut riui ex fonte. *Vt declinet à peccatis mortis*. i. ipſum timentem faciat à morte peccati ac inferni diuertere. quum enim expellat peccata, & conſeruet in gratia, rectè vocatur fons vitæ, imò quodāmodo cauſa totius boni. Nā vt aſſerit Iſaias, hîc eſt omnis fructus, vt *Iſaie. 27.*
auferatur iniquitas, quam ſine infuſione gratiæ ac virtutū certum eſt non auferri. Ideò dixit Pſalmiſta, Timete Domi *Pſal. 33.*
num omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt timētibus eū. *In multitudine populi dignitas regis*. i. ad regis pertinet dignitatem, quòd multos habeat populos & miniſtros ſibi ſubiectos, & præſertim ad laudem & gloriam pertinet præſidētis, ꝙ multos habeat ſubditos moribus, beneque ordinatos. Sic & dignitas Chriſti reſplendet in hoc, quòd totus orbis terrarum ad ipſum conuerſus fuit & conuertetur. Hinc iuſſit, Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera *Matth. 5.*
veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Et econuerſo, *Et in paucitate plebis ignominia principis.* quia ignominioſum eſt principi paucos habere ſubiectos & inordinatos miniſtros. Exemplaritas nanque & honeſtas, prudentia & virtus ſeruorum ac ſubditorū,

torum cedit in domini ſui honorem, propter quod quoti-
Matt. 6. die oramus, Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. Similiter inordinatio, peruerſitas, inſipientia miniſtrorum cedit in dedecus domini ac paſtoris. Propter
Rom. 2. quod ait Apoſtolus ad Romanos, Nomen dei per vos blaſ-
Iere. 34. phematur in gentibus. Vnde per Ieremiam Dominus dixit Iudæis, Commaculaſtis nomẽ ſanctum meum. Princeps quoque Apoſtolorum in prima ſua hortatur canonica, Cõuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes glorificent deum. *Qui patiens eſt, multa gubernatur ſapientia.* hoc enim eſt effectus & ſignum ſapientiæ magnæ, quòd homo intuitu æternorum, contemplatione diuinorum, amore Chriſti, zelóque probitatis, & ad proximorum ædificationem ſeruat patiẽtiam in aduerſis. propter quod ait Philoſophus, quòd ſoli ſapientes vincunt paſſiones. *Qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam,* id eſt, irrationabilem motũ animi ſui effundit præcipitanter, & quàm inordinatus ſit intus, ſtultè oſtendit forinſecus. *Vita carnium ſanitas cordis.* Cor quandoque accipitur pro corporali parte & organo animalis. De quo corde dicit Philoſophus quòd ſit primum viuens & vltimum moriens. Huius igitur cordis bona habitudo ſeu ſanitas, in vita carnium, id eſt, corporis animati & membrorum ipſius, quia ex corde ſic ſumpto procedunt ſpiritus & actiones vitales motiuæ ac animales ad corpus. Interdũ verò, imò & ſæpius ſumitur cor pro intellectu vel voluntate, cuius ſanitas eſt virtutum integritas ac gaudium ſpirituale, ex quibus caro ad exercendum opera meritoria vegetatur. *Putredo oſſium* eſt *Inuidia*, quia eſt peſſima paſſio, menti corporique nociua, quia oſſa mentis, id eſt, virtutes corrumpit, oſſaque corporis tabefacit. Ideò inuidus iugiter affligit & punit ſemetipſum, & interior eius inſania foris monſtratur per ſigna miſerrima. quia vt ait Gregorius, Inuidi color pallore afficitur, oculi deprimũtur, mens infœlix accenditur, membra frigeſcũt, fit in cogitatione rabies,
Iob 1. in dentibus ſtridor. Hinc fertur apud Iob, Paruulũ occidit inuidia. Nempe qui inuidet, virtutibus deſtitutum & defectuoſum ſe eſſe demonſtrat. propter quod Seneca ait, Si inuideris, maior es: ſi inuides, minor. vir autem bonitate præditus

ditus nemini inuidet. *Qui calumniatur egentem*, id eſt, defe&ctuoſum in naturalibus donis ſeu temporalibus rebus: *Exprobrat factori eius*, ſcilicet deo creatori, qui talem fecit egentem, atque ad cuius imaginem factus eſt egens. Non ergo improperanda eſt alicui ſua naturalis defectuoſitas aut paupertas, ſed piè eſt diſſimulanda, ſupportanda, & adiuuanda: propter quod ſubditur: *Honorat autem eum*, videlicet creatorem, *Qui miſeretur pauperis*: quia & deus præcepit hoc, cuius præceptum implere eſt eum honorare. Ipſe quoque in ſua imagine honoratur. & Chriſtus in euangelio proteſtatur, Quod vni ex minimis meis feciſtis. *In malicia ſua repellitur impius*, id eſt, propter ſua peccata ſocietate iuſtorum priuatur, æterna beatitudine ſpoliatur, & de mẽbro Chriſti fit membrum diaboli. *Sperat autem iuſtus in morte ſua*, id eſt, tempore mortis confidit in domino. Iuxta illud, Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit: & ſi pro iuſtitia moritur, certus eſt de præmio talis mortis. *In corde prudentis requieſcit ſapientia*, tanquam habitus intellectus, decor mentis, opulentia rationis, prudentia quoque & ſapientia, quæ eſt donum, non ſeparantur ab inuicem. *Et indoctos quoſque erudiet* verbo & opere, quibus datam ſibi gratiam adminiſtrat. *Iuſtitia eleuat gentem*, regnis enim & politiis iuſtis proſperè ſolet ſuccedere, quod in veteri teſtamento tempore regum & ſubditorum iuſtorũ ſic fuit. Iuſtitia quoque quum ſit præclariſſima virtus, valde dignificat iuſtos, & deo conformat, atque de iſto exilio ad altitudinem & ſalutem regni cœleſtis erigit ipſos. *Miſeros autem facit populos peccatum.* Nam efficit eos viles & diaboli membra ac ſeruos. Deinde ad infernum deprimit eos, & ſicut filij Iſrael tempore Iudicum ac regum ſuorum varias pertulerunt calamitates & clades propter ſua peccata, ita & Chriſtiani à Turcis, & Saracenis, ac Tartaris, imò & multo miſerabiliùs à ſeipſis. Denique ipſa culpa eſt miſeria maior quàm pœna, quia à ſalute magis elongat & impedit, ac fœlicitati magis contrariatur. *Acceptus eſt regi miniſter intelligens* quia domino ſuo reuerenter obedit, & cauſas ſibi commiſſas fideliter ac prudenter exequitur: ſic & regi omnipotenti placet ſapiens ſeruus idoneuſque vicarius & prælatus. Vnde ait Saluator, Quiſputas eſt ſeruus fidelis & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam?

Matth 3. *Lucæ 11.* *Matt. 25.* *Sapien. 4.* *Iſai. 11.* *Lucæ. 12.* *Mat. 24.*

Iracundiã eius inutilus ſuſtinebit.i.ſeruo pigro,infideli,inſipiēti dominus ſuus iuſtè iraſcetur,præſertim negligenti & infructuoſo prælato ac prædicatori, in quem ſubditorū quoque peccata redundant. Vnde in Euangelio ait iudex, Ser- *Matth.25.* uum inutilem mittite in tenebras exteriores.

Declaratio Cap.15. *Reſponſio mollis frangit iram.*

ARTICVLVS XV.

R*Eſponſio mollis frangit iram*, id eſt, humilis ac moleſta reſponſio hominis ab alio increpati, interrogati, aut comminationem perpeſſi, extingit aut mitigat iram corripientis aut comminantis ſeu interrogantis, qui videns ſibi deferri, placatur. Malitia etenim vincitur bonitate, peccatum virtute, improbitas exemplaritate, ira manſuetudine. Ad quod admonens nos Apoſtolus, Noli, inquit, vinci à malo, ſed vince in bono malum. Tanta etenim (Seneca teſte) eſt vis & laus probitatis, vt omnes eius efficacia moueã-
1.Reg.25. tur. Sic Abigail ſua molli reſponſione fregit iram Dauid, & Gedeon Ephrataeorum. *Sermo durus ſuſcitat furorem.* Qui enim alium durè & ſuperbè alloquitur, prouocat eum (quantum in ſe eſt) ad iram intenſam: aliqui tamen ſunt ita perfecti, quòd ex aliorum improbitate non concitantur ad paſſionem: quidam boni verò ſunt boni, quanuis nondum perfecti, qui dum improbè offenduntur, grauiter iraſcuntur. Propter quod Seneca in Prouerbiis ſuis ait, Bonus animus læſus multo grauiùs iraſcitur. Denique fertur in Vitis patrum, quòd abbas ſanctus Maccharius ad eccleſiam pergens fecit diſcipulum ſuum præcedere, qui obuianti ſibi ſacerdoti idolorum, dixit, Quo curris dæmon? Quo audito ſacerdos ille percuſſit diſcipulū beati Maccharij, ſeminecē reliquit, atque pertranſiit: cui obuians ſanctus Maccharius, ſalutauit eundem, dicens, Salue elaborator, Salue. Ex cuius tam beneuola ſalutatione admirans, & compunctus ſacerdos conuerſus eſt: quo facto dixit ſanctiſſ. pater Maccharius, Sermo pius & dulcis duras mentes prouocat ad virtutes: verba verò pungitiua, amara, ſuperba, etiam bona corda prouocãt ad peccandum. *Lingua ſapientium ornat ſcientiam*, id eſt, ordinatè & pulchrè eam proponit, ita quòd magis ab audiẽtibus reputatur. *Os fatuorum ebulit ſtultitiam*, id eſt, ſtolida verba

verba impetuoſe indeliberatéque euomit, per quæ interior manifeſtatur eorum fatuitas. quia ex abundantia cordis os loquitur. Sic hæretici & quidam philoſophi ſuas effuderunt ſtultitias per verba & ſcripta contra doctores catholicos, præſertim Porphyrius, Iulianus, Auerrois, & Celſus. *In omni loco oculi domini contemplantur bonos* per approbationem, *Et malos* per deteſtationem. ſicut in Pſalmo cantatur: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eo. Vultus autem domini ſuper facientes mala. Hoc contra eos qui dixerunt diuinam prouidentiam non pertingere vſque ad terrena determinatè cognoſcenda, nec cognoſcere actus humanos, nec priuatiua & vitia. De quibus Dominus ait Ezechieli, Dixerunt, reliquit dominus terram, & dominus nos nō videt. Vnde etiam apud alium Prophetam dicitur, Viſitabo, inquit, ſuper viros defixos in fecibus ſuis, qui dicunt, Non faciet dominus bene, & non faciet male. Atque Pſalmiſta, Dixerunt, quomodo ſcit deus? & ſi eſt ſciētia in excelſo? Contra quos ſubtiliter arguit Propheta dicendo, Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Qui plantauit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non conſiderat? *Lingua placabilis*, id eſt, pacifica, quæ orando & laudando placat deum ſibi ac proximis, & diſcordantes reconciliat inuicem, *Lignum vitæ*, id eſt, vitaliter reficit corda pacificorum. *Quæ autem immoderata eſt*, id eſt, inconſiderata, præceps, ſuperflua ad loquendum, *Conteret ſpiritum*, id eſt, gratiam ſpiritus ſancti auferet à mente & ſpiritum ſeu animam loquentis, interdum etiam audientis ſpiritualiter deſtruet, proferendo verba detractoria & mendoſa, ſeminatiua diſcordiæ, & conſimilia, quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. Hinc Hugo, Lingua dicitur, quoniam lingit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo, ligat & ligari non poteſt, labitur vt anguilla, penetrat vt ſagitta, tollit amicos, multiplicat inimicos, mouet rixas, ſeminat diſcordias, vno ictu multos percutit & occidit, blāda eſt & ſubdola, lata & parata ad bona exhaurienda, commiſcendáque mala. *Stultus*, id eſt, incorrigibilis, indocilis, & obſtinatus in vitiis *Irridet diſciplinam patris ſui* carnalis ac ſpiritualis, imò & dei patris, quia ſalubrem correptionem ac iuſtam caſtigationem abhorret ac deſpicit. Hinc de rebellibus Iſraelitis Dominus,

Matth. 15.
Lucæ. 6.
Pſal. 33.
Ezech. 28.
Pſal 72.
Pſal. 91.

Oſeæ.7. nus, Ego erudiui eos, & in me cogitauerunt malitiam, reuerſi ſunt vt eſſent abſque iugo. *Qui autem custodit increpationes*, eas patienter ſuſcipiendo, memoriter retinendo, ſeque emendando: *Aſtutior*, id eſt, ſagacior *Fiet*. quia vitando peccata meretur illuminari à deo, propriámque fragilitatem lympidiùs penſat, & deinceps cautiùs ſe habet, ex memoriis præteritorum perpendens ac vitans pericula
Iere.6. futurorum. Vnde in Ieremia, vbi noſtra habet tranſlatio, Erudire Ieruſalem, Septuaginta trãſtulerunt, Per omnem dolorem & flagellum erudieris. *In abundanti iuſticia virtus maxima eſt*, id eſt, præcipua fortitudo & confortatio iuſti. Nam ipſa iuſtitia eſt virtus pręclara, iuſtum in deo confor-
Proue 10. tans, ſicut præhabitum eſt, Iuſtus quaſi leo confidens abſq; terrore erit. Idcirco abundans iuſtitia eſt maxima animæ fortitudo. Poteſt tamen per abundantem iuſtitiam adimpletio cõſiliorum, & exhibitio operum ſupererogationis intelligi, in quibus eſt præcipua fortitudo, hominisq; per-
Matt 19. fectio, ſicut aſſerit Chriſtus, Si vis perfectus eſſe, vẽde omnia q̃ habes, & da pauperibus, & ſequere me. *Cogitationes autem impiorum eradicabuntur*, id eſt, ab effectu optato impedientur, atque à iudice ſummo condemnabuntur. Iuxta illud Pſalmi, In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. *Domus iuſti plurima fortitudo*. Domus iuſti eſt vel cor ipſius, in quo per cogitationem & affectionem moratur: vel eius domeſtici, vel poſteritas, aut congregatio populi ſibi ſubdita & commiſſa. In corde autem iuſti eſt fortitudo ſapientiæ ac virtutum: ſimiliter in eius domeſticis & poſteris informationi & correctioni eius acquieſcentibus. Cõformiter iuſtus pręlatus ac pręſidens virtuoſus ſolet virtuoſos habere ſubiectos. *Et in fructibus impij conturbatio*. fructus impij ſunt eius delectationes inordinatæ, & opera praua, in quibus eſt conturbatio, id eſt, carentia pacis internæ, rebellio ſenſualitatis contra rationem, rationis quoque à deo auerſio, atque demeritum ad infernalem turbationem perducens. Hinc octauo Ethicorum Philoſophus ait ꝙ vi-
Iſai.48. tioſus pacem non habet. Et in Iſaia Propheta habetur, Nõ eſt pax impiis, dicit Dominus. *Labia ſapientium diſſeminabunt ſcientiam*, alios inſtruendo, vtilia & doctrinalia proferendo, quod Chriſtus & apoſtoli ſummè fecerunt. *Cor ſtultorum diſsimile erit* cordi ac labiis ſapientum, quoniam vani-

tatem

tatem & errores cor ſtulti diſſeminat, vt de hæreticis & aliis conſtat. Eſt quoque cor ſtulti ſibipſi diſſimile, quia diuerſis phantaſiis ac vitiis variatur, & nunquam in eodem permanet ſtatu. Quo contra de Anna legitur primo libro Regum, Vultus eius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Denique ſtultus, id eſt, iniquus, non conatur imaginem creatoris ſui reformare in ſe, imò quotidie eam magis deturpat ac mundo conformat: ſicque cor impij ſuo creatori diſſimile, & mundo dæmonibusq; cōforme. Quūque per naturam ſit immateriale ac intellectuale, per propriam culpam eſt mundanum atque carnale. Contra quod hortatur Apoſtolus, Nolite conformari huic ſeculo, ſed renouamini in nouitate ſenſus veſtri, *Victimæ impiorum abominabiles domino.* hoc de ſacrificiis legis euidēter verificatur, quia nō erāt in ſeipſis ſeu ex parte operis operati, deo accepta, ſed ſolùm ex fide, deuotione, & charitate offerentium ea. Vnde in Pſalmo Dominus teſtatur, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et Micheas ait Propheta, Quid dignum offeram domino? Nunquid placari poteſt dominus in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguiū? Similiter ſpiritualia ſacrificia impiorum, ſcilicet orationes & cōſimiles actiones, quæ ex ſuo genere bonæ ſunt, nō ſunt deo accepta, quum ſcriptum ſit, Qui declinat aurem ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Verùmtamen ſacrificium euangelicæ legis in ſe & per ſe acceptiſſimum eſt deo patri. Orationes quoque miniſtrorum eccleſiæ iniquorum, non inquantum ſunt particulares perſonæ, ſed vt ſunt publici miniſtri & officiarij eccleſiæ, efficaces ſunt coram deo, non tamē meritoriç ipſis miniſtris huiuſmodi. *Vota iuſtorum placabilia,* id eſt, promiſſiones & deſideria, ac votiua ſacrificia virtuoſorum hominum complacent deo, qui reſpexit ad Abel & ad munera eius Non autem ad Cain, nec ad munera eius. *Abominatio eſt domino vita impij.* de quo in Deuteronomio legitur: Auerſatur dominus omnem impietatem. Et in Pſalmo, Virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. Nā quanto quis ſanctior ac iuſtior eſt, tanto plus deteſtatur omnē iniquitatem. Quum ergo deus eſſentialiter & incircunſcriptibiliter ſanctus & iuſtus ſit, conſtat quòd incorporaliter vitia abominetur. *Qui ſequitur iuſtitiam,* quæ eſt vir-

Iob. 14. *1. Reg. 1.* *Rom. 12.* *Pſal. 49.* *Mich. 6.* *Prou. 28.* *Gene. 4.* *Deut 25.* *Pſal. 7.* *Pſal. 10.*

tus cõmunis & omnis virtuoſus, id eſt, qui virtutes amplectitur, *Diligetur ab eo.* Etenim iuſtus dominus & iuſtitias dilexit. Quicunq; autẽ actualiter ſeu habitualiter iuſtus eſt, diligetur à deo, ſecundum præſentem iuſtitiam, non tamẽ ſecundum prædeſtinationem æternam, niſi ſit de numero electorum. Porrò iuſtus eſt qui obſeruat præcepta. Ideo loquitur Chriſtus, Qui diligit me, ſermones meos ſeruabit, & pater meus diliget eum. *Doctrina mala deſerentium viam vitæ,* Frequenter impij prælati & prædicatores iniqui, qui viam vitæ, id eſt, arctam viam ſalutis relinquunt, & docent bona, vera, ſalubria, ſicut de Scribis & Phariſæis dixit Saluator, Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Quæcunque ergo dicunt vobis, facite. Quomodo igitur doctrina deſerentium viam vitæ eſt mala? Et reſpondendum quòd mala eſt eis, quoniam peccant mortaliter euangelizando, & ea quæ prędicant non implendo. Eſt etiam mala, id eſt, minus reputata, quoniam cuius vita diſpicitur, reſtat vt eius prædicatio contemnatur. Ideo Seneca in ſuis Prouerbiis, Omnis doctor in ratione vitæ peccans, eſt turpior, ob hoc quòd in officio, cuius magiſter eſſe vult, labitur. *Qui increpationes odit, morietur* in ſeculo iſto per culpam, deinde per damnationem æternam. talis enim non ceſſat peccare, & frequenter tales incorrigibiles capitalia agunt facinora, propter quæ corporaliter occiduntur. *Infernus & perditio coram domino,* id eſt, nota ſunt ei, cuius oculis omnia nuda ſunt & aperta, cui ait Propheta, Si deſcendero in infernum, ades. *Quanto magis corda filiorum hominum* deo ſunt cognita? Qui teſtatur, Scient omnes eccleſiæ quia ego ſum ſcrutans renes & corda. Vnde Ieremias ait, Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, Quis cognoſcet illud? Ego dominus ſcrutans cor & probans. *Non amat peſtilens,* id eſt, ſcandaloſe & publicè malè viuens, ſeu falſè docens, *Eum qui ſe corripit.* talis enim ſedet in peſtilentiæ cathedra. & habituatus eſt in ſua malitia, *Nec ad ſapientes graditur.* vt emendetur ab eis. *Cor gaudens exhilarat faciem.* Nam ſiue quis ſpiritualiter ſiue carnaliter delectetur in corde, ſigna interioris iucunditatis relucent in facie, præſertim in oculis. *In mœrore animi deiicitur ſpiritus,* id eſt, anima ita deprimitur quòd ſigna internæ deſolationis relucẽt in vultu. Iuxta illud, Cur vultus tuus triſtis eſt, quum te ægrotum non videam? nõ eſt

hec

[Margin: Ioan. 14. — Matth. 7. — Mat. 23. — Hebræ. 4. — Pſal. 138. — Apoca. 2. — Iere. 17. — 1. Petr. 5. — Pſal. 1.]

hoc fruſtra,ſed malum neſcio quid in corde tuo eſt. *Cor ſapientis quæret doctrinam,* quia non ſolùm vult alios informare,ſed etiam informari ab aliis per verba aut ſcripta, & cupit ſemper proficere: *Et os ſtultorum paſcitur imperitia*, id eſt, ſtulti & garruli propria loquacitate imperitiſque colloquiis delectantur. *Omnes dies pauperis mali,* id eſt,qui in tẽporalibus pauper eſt,dies habet laborioſos,propter neceſſaria conquirenda. & ſi paupertas ſua diſplicet ſibi,in aſſiduis afflictionibus tædiiſque conſiſtit. Porrò qui pauper eſt ſpiritu,& voluntariè inorps,deóque ſeruiens, perſequutionibus , tentationibus, & afflictionibus quotidianis nõ caret.Multæ enim tribulationes iuſtorum. Et omnes qui volunt piè viuere in Chriſto,perſequutionem patiũtur.Et(ſicut ait Gregorius) Abel eſſe renuit, quem Cain malitia nõ exercet.Inſuper in multis offendimus omnes.Et ſic dies noſtri pleni ſunt malis culpæ & pœnę.Vnde & quotidiana cõtritione ac pœnitentia indigemus.Ideo ait Apoſtolus, Redimentes tempus,quoniam dies mali ſunt. Hinc Iacob Patriarcha , Dies(inquit) peregrinationis meæ ſuper terram cẽtum triginta annorum ſunt parui & mali. Dicitur autem tempus malum,non quòd in ſe malũ ſit, ſed propter ea quæ ſunt & fiunt in tempore, à quibus ſumit denominationem multiplicem.Vnde ſcriptum eſt,Videns Ionathas quia tempus eum iuuat. *Secura mens*, quæ ſcilicet inordinatis anxietatibus,immoderata ſolicitudine, paſſionumq́ue immoderantia caret,eſt *Quaſi iuge conuiuium.* quia aſſiduè lætificat hominem.At verò mens bene ſecura eſt , quæ verè adhæret deo,& bonam conſcientiam poſſidet, ac pacem internam habet cum creatore:quæ dicere ex ſententia poteſt; Dominus illuminatio mea, & ſalus mea,quem timebo?Dominus protector vitæ meæ,à quo trepidabo?Sunt autẽ quidã intimorati,qui etiam in quadã viuunt ſecuritate, nõ pẽſantes ſua pericula & peccata,quibus& ſua ſecuritas dulcis eſt,ſed admodum periculoſa. *Melius eſt parum* de tẽporalibus,ſcilicet ſimplicẽ victum & veſtitũ habere *Cum timore domini* filiali, *Quàm theſauri magni* & *inſatiabiles*. imò timor dei per ſe incõparabiliter cũctis terrenis opibus extat præſtantior:vtilius quoque eſt ad bene viuendũ neceſſaria ſola habere,quã temporalibus abundare.quoniã multa vitia aſſequuntur diuitias . Ideo monet Apoſtolus, Habentes

Hebr.10. — Pſal.33. — Ephe.5. — Gen 47. — Pſal.26. — 1.Tim.6.

victum,& quibus tegamur,his cõtenti ſimus.Hinc & multi Philoſophi diuitias contempſerunt, quatenus Philoſophiæ vacarent liberiùs.Ideo in ſecunda epiſtola ad Lucilliũ Seneca teſtatur,Honeſta res eſt,læta paupertas.Imò iam non eſt paupertas,ſed opulentia cordis,ſi læta eſt.Denique non qui parum habet,ſed qui plus cupit pauper eſt.Quid enim refert,quantum illi in arca,quãtum in horreis iaceat, quantum paſcat,aut fœneretur,ſi imminet alieno,ſi non acquiſita, ſed acquirenda computet?Quis ſit diuitiarũ modus quæris?primus,habere quæ neceſſe eſt:ſecundus,quod ſatis eſt. Dicuntur autem theſauri inſatiabiles quaſi actiuè,hoc eſt, inſatiatiui, quoniam appetitum non ſatiant,ſed irritant. *Melius eſt vocari ad olera cum charitate,quàm ad vitulum ſaginatum cum odio*, id eſt,ſalubrius & deſiderabilius eſt ad cibum ſobrium,non precioſum nec lautum, ex charitate inuitari, quàm ad fercula copioſa & lauta ex rancore. Qui enim ex odio inuitat,frequenter molitur malum ei quem inuitauit. Quemadmodum Ptolomæus filius Abobi Simoni, & Ab-
2.Reg. 13. ſalon Ammon ſuo fratri.Nemo igitur deſiderio diuitiarum relinquat dei timorem,& cõpetentiam ſtrictam,nec ad delicata cõuiuia appetat cum periculo inuitari. *Vir iracundus prouocat rixas*, citò enim mouetur ad iram, qua ſuccenſus profert verba iniurioſa,ex quibus rixæ naſcuntur, vel mox ad vltionẽ prorũpit. *Qui patiens eſt mitigat ſuſcitatas*, id eſt, diſcordantes & corrixantes reconciliat.Ad quod hortatur ſanctus pater Bernardus,dicendo,Et tu tanquã angelus pacis,ſolicitus eſto auferre ſcãdala,turbationes ſedare,diſſentientes & litigantes pacificare.Vnde in Prouerbiis ſuis Seneca,Semper diſſenſio ab alio incipiat,à te reconciliatio. *Iter pigrorum quaſi ſepes ſpinarum*, id eſt, pigris & acedioſis tam moleſtum eſt virtuoſos aggredi actus, ac immorari ac proficere in eiſdem, ac ſi per ſpinoſam ſepem eſſent ituri: varia quoque allegant & confingunt impedimenta bene a-
Proue.22. gẽdi,ſicut & infrà habetur,Dicit piger,leo eſt in via. Hinc ait Bernardus,Pernicioſa tepiditas, quoniã pericoloſa eſt, moleſtiſſima,plena miſeriæ & doloris, infernoq; proxima, & vmbra mortis iure cenſetur. Sanè inuenire eſt homines ſub onere deficientes,puſillanimes,& remiſſos,virga atque calcaribus indigentes:quorum eſt remiſſa lætitia,puſillanimiſque triſtitia:quorum breuis & rara compunctio,animalis

lis cogitatio, tepida conuerſatio: quorum obedientia ſine deuotione, lectio ſine ædificatione, ſermo ſine circunſpectione, oratio ſine attentione. quos vix gehennæ metus inhibet, pudor vix cohibet, vix frenat ratio, vix diſciplina coercet. *Via iuſtorum abſque offendiculo*, id eſt, iuſti in via virtutum procedunt feruēter & expeditè abſque dei offenſa, proximorumque ſcandalo, nec ſibi cōfingunt prætacta obſtacula, imò diuino innitētes auxilio dicunt deo, Quoniam in te eripiar à tentatione, & in deo meo tranſgrediar murum. *Filius ſapiens lætificat patrem* ſuum carnalem ac ſpiritualem, imò & deum patrem complacendo ei. Iſtud tamen ſuprà pleniùs fuit expoſitum. *Et ſtultus homo deſpicit matrem ſuam.* non quòd omnes iniqui ſuas deſpiciant matres carnales, ſed quicunque deſpicit matrem ſuam inſipiēs eſt, niſi forſan contemnat eam zelo iuſtitiæ, in quantum inexcuſabiliter vitioſam. Porrò omnes iniqui deſpiciunt matrem ſuam Eccleſiam, non obediendo eius iuſſionibus ac doctrinis. *Stultitia gaudium ſtulto.* id eſt, iniquo, qui eſt aſſuefactus & habituatus in vitiis, delectabile eſt vanis ac illicitis verbis ac factis intendere. Habitus nanque eſt quaſi altera natura. & vehementer inclinat, ſecundum Philoſophum ſecundo Ethicorum Ideo ſecundum habitum operari eſt delectabile operanti. Propter quod rurſum Ariſtoteles ait, quòd delectatio fiens in opere, ſignū eſt habitus acquiſiti. *Et vir prudens dirigit greſſus ſuos*, id eſt, actus ſuos ordinat ad debitum finem. Prudentia nanque eſt recta ratio agibiliū, vt habetur ſexto Ethicorum, & eſt de mediis, non de fine. *Diſſipantur cogitationes*, id eſt, faciliter errant, & ab effectu impediuntur. *Vbi non eſt conſilium*, quod eſt actus prudentiæ, eſtque inquiſitio quid expediat fieri & quid nō: ideo dirigit cogitationes, vt bonæ ſint: & refrænat inutiles. Vnde ſubiungitur, *Vbi verò plures ſunt conſiliariȳ, confirmantur.* ita quòd ſolidæ ſunt & honeſtæ. Nempe (vt aſſerit Caſſianus) mens humana eſt ſimilis molæ, cui ſi nihil ad molendū imponitur, ſeipſam ſuis circunuolutionibus demolitur. Sic mens hominis ſuarum cogitationum inſtabilitate ac vanitate lædit & conſumit ſeipſam, niſi in ſuis cogitationibus per prudentiam atque conſilium gubernetur ac refrænetur. *Lætatur homo in ſententia oris ſui.* humanum etenim eſt de propria ſententia, tanquam prudenter prolata, lætari.

Pſal. 118.

ri. Verùmtamen hoc non eſt ſemper laudabile. Si autem quis glorietur de vera & ſalubrioris ſui ſententia ac doctrina. ſed in domino non in ſe & inquantum ſententia ſua confert ad dei honorem proximorumq; vtilitatem, & ſuiipſius ſalutem, cõmendabile eſt: ſi verò lætetur in ſententia oris ſui ex priuato amore, & inquantum eſt à ſe prolata, ſicut homo cõmuniter immoderatè appretiatur ac reputat ſua, vituperabile eſt. Sicq; multi delectantur in ſua ſententia propter quod pertinaciter eam defendunt, & à ſui errore iudicij queunt vix reuocari, ſicque (vt dixit Thomas in ſecunda ſecundæ) ex detractione ſequitur excæcatio cordis, quia detractor lætatur in ſententia oris ſui, quã profert de alio. Vnde iudicat ſe vera dixiſſe de eo cui detraxit, quamuis non vera, ſed falſa de eo euomuit. *Et ſermo opportunus*, id eſt, ſuo loco & tempore pronũciatus recta intentione & ex rationabili cauſa, *Eſt optimus*. Ideò ſapiẽs non ſolùm aduertit oris ſententiam, ſed & circunſtantias in omni actu virtutis ſeruandas. *Semita vitæ ſuper eruditum*, id eſt, actio ex vita gratiæ oriens, & ad vitam gloriæ ducens, eſt in homine verè docto, in quo non ſolùm eſt lumen ſciẽtiæ, ſed & probitas morum. qui vitat inſipientiam tã interiorem q̃ exteriorẽ, omnẽ videlicet culpam dono ſapiẽtiæ repugnãtem, atque ab increata ſapiẽtia ſeparantem. *Vt declinet de inferno nouiſſimo*. i. ab omni peccato mortali, quod
Pſal. 25. ſuo pondere ac reatu trahit ad infernum damnatorum, de quo in Pſalmo, Eruiſti animam meam ex inferno inferiori. vel ab inferno nouiſſimo, id eſt, infernali damnatione. Sumitur autem infernus quatuor modis. Primo pro purgatorio, de quo in miſſæ officio cantatur, Libera animas fideliũ
Gen. 37. defunctorum de pœnis inferni. Secundo, pro lymbo patrũ, de quo Iacob in Geneſi, Deſcendam (inquit) ad filium meum lugens in infernum. Tertio, pro lymbo puerorum. Quarto, pro loco damnationis animarum. *Domum ſuperborum*, id eſt, cognationem atq; familiam elatorum *Demolietur dominus, & firmos faciet terminos viduæ*, id eſt, bona viduarum cuſtodiet & augebit. Eſt enim Dominus miſe-
Pſal. 144. rabilium perſonarum ſpecialis protector & conſolator: iuxta illud Pſalmi, Dominus cuſtodit aduenas, pupillum

&

& viduam ſuſcipiet. Etiam dicitur alibi, Facit iudicium pupillo & viduæ, amatque peregrinum. Viduis quoque, quæ ſecundum Apoſtolum veræ ſunt viduæ, dat Dominus firmam manſionem in regno cœleſti. Rurſus termini viduæ ſunt fines Eccleſiæ, quæ in hac vita quodãmodo vidua eſt, quia nondum cupitis & fruitiuis ac beatificis fruitur ſui ſpõſi amplexibus. De quibus terminis fertur in Pſalmo, Qui poſuit fines tuos pacem. Et in Iſaia legitur, Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vaſtitas & contritio in terminis tuis. *Abominationes domini cogitationes malæ.* id eſt, prauę cogitationes ſunt abominabiles deo: qui ait per Iſaiam, Auferte malum cogitationũ ab oculis meis. Et alibi. Væ qui cogitatis inutile. Et ex hoc oſtenditur error Ioſephi aſſerentis non eſſe peccatum in cogitationibus, quàmdiu non procedunt in opus iniquum. *Et purus ſermo pulcherrimus firmabitur ab eo,* id eſt, omnis ſermo verus & iuſtus nil culpæ habens admixtum, eſt purus & placet deo, ac roboratur ac approbatur ab eo tanquam pulcherrimus. Sed & ipſe Chriſtus, qui eſt verbum æternum, & increatus ſermo dei patris, iuxta illud ad Hebræ. Viuus eſt ſermo dei & efficax, à patre firmatus eſt in corde credentium per fidem & charitatem. De quo pater teſtatus eſt, Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Item ſermo iſte purus euangelica eſt doctrina verè pulcherrima, quã Chriſtus & eius prædicauerunt apoſtoli, Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. *Conturbat domum ſuam,* id eſt, propriam mentem & conſcientiam, *Qui ſectatur auaritiam.* quia non ſolùm variis vitiis, ſed & multis afflictionibus implet cor ſuum. Propter quod Chriſtus diuitias vocat ſpinas. Talis quoque ſcandalizat & moleſtat domum ſuam, id eſt, familiam, quam non reficit ſufficienter, & multum facit laborare, ac malè remunerat pro ſuo labore. Porrò auarus (vt Climacus ait) eſt euangelij ſubſannator, quoniam terrenorum contemptum Chriſtus exemplo & verbo præcipuè commendauit. *Qui autem odit munera,* id eſt, iniuſtam & periculoſam munerum acceptionem, ſcilicet ad ſubuertendum iuſtitiam. *Viuet* per gratiam. Ideò Dominus iuſſit, Non accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.

Deut. 10. | Iſaiæ. 6. | Ioan. 1. | Hebr. 4. | Matt. 3. | Marc. 16. | Marc. 4. | Exod. 23. | Num. 16.

Exod. 23. ſtorum. Hinc Moſes dixit ad Dominum, Tu ſcis quòd nec aſellum vnquã acceperim ab eis. Sic & Samuel loquitur, Si munus de manu cuiuſquam accepi. Iſtud ergo iudicibus familiaribusq; eorum eſt præcipuè obſeruandum. *Per miſericordiam*, id eſt, opera miſericordiæ ſpiritualia & corporalia. Imò & per compaſſionem internam, etiã ſi deſit facultas operis, *Et fidem*, quæ eſt fundamentum totius ædificij ſpiritualis, vel fidem, id eſt, fidelitatẽ, de qua loquitur Dauid, Dominus reddet vnicuique ſecundum iuſtitiam ſuam & fidem: *Purgantur peccata*, id eſt, dimittuntur. Si-
Luc. 11. cut in euangelio ait Saluator, Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Et rurſus, Beati miſericordes, quia ipſorum miſerebitur deus. Et quoniam opera bona ex hoc præcipuè efficaciam habent merendi, quia in fide fundantur: & inuiſibile præmium, quod ſola fide agnoſcitur, præſtolantur: idcirco per fidem, quę eſt virtus Theo-
Act. 15. logica, purgantur peccata. Vnde ait beatiſſimus Petrus, Fide purificans deus corda eorum. Rurſus qui fidelitatem ſeruat deo & ꝓximo, meretur purgari ab omni peccato. Hinc eleemoſyna vocatur pars ſatisfactionis. Verùmtamen non purgatur homo à peccati remiſſione, quantum ad culpam, ſine præuia contritione & confitendi propoſito. Peccata autem venialia quotidiana per quotidiana miſericordiæ opera potiſſimè dimittuntur: quanquam charitatis feruor (abſolutè loquendo) ſummè conſumat peccati rubiginem. Sicut aſſerit Chriſtus, Dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. *Per timorem autem domini declinat omnis* homo *A malo*. Nam timor ſeruilis retrahit à peccatis horrore pœnarum. Timor filialis amore virtutis. Timor initialis vtroque modo, vt dictum eſt ſæpe. *Mens iuſti meditatur obedientiam*, id eſt, ſolicitè intra ſe cogitat: & proponit obedire cunctis ſuperioribus ſuis, quantum illorum iuriſdictio extendit ſe ſuper eam, & maximè deo: hoc enim requirit iuſtitiæ debitum. Vnde hortatur Apoſtolus, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Itemque, Obedite præpoſitis veſtris. Hinc inquit Samuel, Melior eſt obedientia, quàm victimæ, quoniam quaſi zelus idololatriæ eſt nolle acquieſcere. Et Bernardus, Nec ſtudium bonæ actionis, nec gratia ſanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitẽtis extra obedientiam eſſe poteſt, nec deo placet. *Os impiorum*

piorum redundat malis, id eſt, verbis rebellionis ac cæteris vi
tioſis abundat, quæ ex abundantia peruerſi cordis erũpunt.
Vnde talibus dixit Saluator, Quomodo poteſtis loqui bona,
quum ſitis mali? *Longè eſt Dominus ab impijs* non loco, quia
vbiq; præſens eſt incircumſcriptibilis deus, ſed per diſſimi
litudinem. Vnde & longè à peccatoribus ſalus. Eſt ergo lõ *Pſal. 118.*
ge ab eis, quia diſplicent ei: & quo per vitiorum deformi-
tatem ac fœditatem diſſimiliores ſunt deo, eo longius di-
ſtant ab eo. A deo quippe non corporis greſſu, ſed mentis
affectu receditur. Ipſe tamen eſſentialiter omnibus adeſt,
omnia penetrat, & ipſis eſſentiis rerum illabitur. Vnde lo-
quitur diuinus Apoſtolus, Non longè eſt ab vnoquoq; no-
ſtrum. In ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus. *Et oratio-
nes iuſtorum exaudiet*, dummodo orent ſicut oportet, puta ſa-
lubriter & conſtanter, prout ait Saluator, Oportet ſemper *Luce 11.*
orare & non deficere. Qui rurſus faſſus eſt, Si quid petieri- *Ioan. 16.*
tis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Deus itaq;, qui inui-
tat & exhortatur vt ipſum oremus, paratus eſt vtiq; exau-
dire: ſed aliquãdo differt, & paulatim exaudit, vt dona ipſi⁹
gratantiùs accipiamus, diligentius cuſtodiamus, ac diu ap-
petendo, frequentiusq; & ardentiùs orando, copioſius tem
pore opportuno exaudiamur. *Lux oculorum lætificat ani-
mam.* Poteſt hoc primò exponi de luce ſenſibili, quam cor-
poralibus oculis intueri delectabile eſt. Iuxta quod in Ec-
cleſiaſtico legitur, Dulce lumen, & delectabile oculis vide-
re ſolem. Similiter lux viſiua exiſtens in pupilla, exhilarat
animam, quia per eam fit viſio, & per exteriorem viſum a-
nima multa addiſcit. Viſus etenim plurium rerum differẽ-
tias nobis oſtendit, ſecundum Philoſophum. Hinc cæcatus
Thobias, Quale, inquit, mihi gaudium erit, quia in tenebris *Tob. 5.*
ſedeo, & lumen cœli non video? Secundò exponitur de lu-
ce intelligibili. i. de gratia dei, de veritate, de illuſtratione
diuina, quæ interiores lætificat oculos. Contemplatio ete-
nim veritatis valde delectat: de hac luce ait Michęas, Quũ
ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt. i. cauſa & dator
lucis & illuminationis animæ meæ. Ideò ſubdit, Deducet
me Dominus in lucem, & videbo iuſtitiam eius. Tertiò ex-
ponitur de lumine gloriæ increataque luce, cuius clara &
beatifica viſio ſummè exhilarat & plenè contentat. Sicut
ait Pſalmiſta, Adimplebis me lętitia cum vultu tuo. His ex- *Pſalm. 15.*
poſitionibus

poſitionibus cõcordat antiqua tranſlatio, quæ ſic habet, Videns bona oculus delectat cor. Nempè ex vnione potentiæ cum obiecto cõuenienti delectatio oritur. *Fama bona impinguat oſſa* i. valde oblectat. Naturale enim eſt homini delectari in hoc, quod bonæ eſt famæ. Vnde & alibi dicitur,
Proue. 12. Curam habe de bono nomine. Itemq;. Melius eſt nomē bonum, quàm vnguenta precioſa. Itaq; ſi homo delectetur in bona fama de ipſo volante, inquantum fama illa eſt ad dei honorem ædificationemq; proximorum: bona eſt delectatio illa, præſertim ſi vera ſit fama: ſi autem delectetur in fama ſua, inquantum eſt ad ſui ipſius honorem, laudem, & cõmodum, vana eſt talis lætitia, & maximè, ſi fama ſit falſa. Sic hypocritæ & alij multi delectantur in ſua fama. proper quod Seneca in ſuis fatur Prouerbiis, Pleriq; famam, conſcientiam pauci verentur. Sed vtrunq; ſimul curandum, quū dicat Hieronymus, Opera ſalutis ſine fama boni odoris nõ ſatis relucent auditoribus. Nec ſine opere proficit fama. *Auris quæ audit*, id eſt, gratanter acceptat *Increpationes vitæ*, id eſt, correptionem charitatiuam & iuſtam ad vitam gratiæ & ſalutem ordinatam ac diſponentem: *In medio ſapientium commorabitur*, id eſt, inter ſapientes meritò computatur, & eis ſe ſociat, vt ex eorum increpatione proficiat, ſicquè ſit ſapiens, & digna in cathedra doctorali ad alios informandos ſedere. Sicut enim ineptus & indignus eſt alios regere, qui ſubeſſe & regi deſpexit: ſic indignus eſt alios increpare ac informare, qui corripi & informari abhorruit. Deniq; qui verè cognoſcit ſeipſum, & proprias defectuoſitates, atque innumerabiles culpas ſaltem veniales, etiam quotidianas increpationes ſumit iucundè, quāuis forſan conſcius ſibi nõ ſit de eo quod ſibi obiicitur, ſciens ſe in aliis innumerabiliter eſſe culpabilem vltra propriam cognitionem. ſi tamen enorme & ſcandalizatiuum aliorū aliquid obiiciatur, poteſt ſe correptus humiliter excuſare. Hinc in prouerbiis ſuis ſanctus ait Cyrillus, Pone te in libra iuſtitiæ, & ſic proſpicies quantus ſis, ſi paruipēdis teipſum, vbiq; tutus eris, quia humilitas parit timorem, timor ſecuritatem, quæ cuſtodit ſalutem. Quæſo te ſequere ius commune, quod præcipit vt in iudicio nõ vni credatur, nec alicui minus quā ſibiipſi de bonis. Immoderatè ergo te diligens iniuſtiſſimè tibi credes, aliis igitur crede de te, præ-

ſertim

ſertim de malis tuis. Hinc ſubditur: *Qui abiicit diſciplinam*. i. informationem & correptionem ac iuſtam caſtigationẽ: *Deſpicit animam ſuam*. i. contẽptibilem eam facit deo & omnibus ſanctis eius. *Qui autẽ acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis*. i. ſano rationis iudicio fulget, & ſuo intellectu ſalubriter vtitur, atq; vt aſſerit Chriſtus, In patientia ſua poſ *Lucæ 21.*
ſidet animam ſuam. Talis enim rite aduertit, quòd increpatio ſit opus miſericordiæ, eleemoſyna ſpiritualis, medela ſalubris, charitatis indiciũ, dilectionis internæ ac iuſtitię ſanctæ effectus. *Timor domini diſciplina ſapientiæ*. i. filialis timor domini inducit ad impendendum proximo, præſertim ſubiecto diſciplinã ſapientialem, & quæ ad ſapientiæ prodeſt augmentum. Qui enim ſyncerè metuit deum, non audet negligere impletionem diuini præcepti, quo proximos delinquentes iubemur corripere, & ſubiectos reos corrigere. De quo ait Saluator, Si peccauerit frater tuus in te. i. te *Matt. 18.*
ſciente, corripe eum inter te & ipſum ſolum. & ſicut pauci ſunt veraciter timorati, ita perpauci ſunt, qui iſtud implẽt præceptum. Propter quod Antiſiodorenſis in ſua aſſerit ſumma, ꝙ propter duorũ trãſgreſſionẽ pręceptorũ quaſi totus perit mundus, videlicet propter præuaricationem præcepti caſtè viuendi, & fraternaliter corripiendi. *Et gloriam præcedit humilitas*, id eſt, per humiliationem ſuipſius virtuoſam ſpontaneam, meretur homo ad gloriam & ſalutem pertingere, virtutum perfectionem acquirere, cœleſtiſque regni altitudinem obtinere. Sicut in Euangelio filius dei teſtatus eſt, Qui ſe humiliat exaltabitur. Ideò ait ſcriptura. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Oportet e- *Lucæ 18.*
nim in primis propriam vilitatem, defectuoſitatem, & culpam agnoſcere, ſicque ad deum pro auxiliante gratia compuncto corde confugere. Hinc ſecundo libro Prouer. ſuorũ ait Cyrillus, Crede mihi, quia maximè ſe vilifacit, qui magnum ſe reputat, ſicut qui ſe iudicat ſapiẽtem, fit amẽs. Lux quidem luce cõfunditur, & altitudo altitudine incuruatur. Vbi ergo profunda humilitas, ibi excelſa eſt dignitas: & vbi ex teipſo deiectio magna, ibi ex virtute dignificatio maxima, dúmque mundanis cardinibus nos iudicamus indignos, ſempiternis atq; cœleſtibus manſionibus reddit humilitas mox nos dignos. Hîc quoq; beatus ait Ambroſius, Quiſq; cupit diuinitatis tenere faſtigia, humilitatis ima ſectetur:

ctetur: quicunque vult fratrem ſuum præuenire regnando in cœlis, prius illum præueniat obſequendo in terris, ſicut ait Apoſtolus, Honore inuicem præuenientes: vincat eum officiis, vt poſſit vincere ſanctitate.

Expoſitio Capituli. 16. *Hominis eſt animum præparare, & domini gubernare linguam.* ART. XVI.

HOminis eſt animum præparare, id eſt, ſeipſum ad gratiam dei diſponere, faciendo quod in ſe eſt, hoc eſt, quod per naturam & per dona ſibi data facere poteſt, quod dum toto conatu peregerit, deus certiſſimè gratiam ei infundit. Verùmtamē deus diuerſimodè præuenit homines, & quoſdam tam piè, vt etiā dum vitioſis actibus ſunt intenti, trahat eos valenter & prorſus piiſſime ad ſe. ſicut & Paulum
Act. 9. pergentem Damaſcum ad perſequendum Chriſti fideles. Semper tamen in adultis ſequitur conſenſus & cooperatio quædam liberi arbitrij, quia (vt aſſerit Auguſtinus) qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Itaque per liberum arbitrium naturalemque rationem aptat ſe homo ad gratiam, recedendo à malis, boniſque actibus cohærendo, ſecundum naturalis rationis dictamen, & quantum poſſibile eſt per vires naturę, & ita ſe poſſunt aptare infideles. Credentes verò, ſed in mortali vitio exiſtentes, etiam per fidem informem reliquiasque virtutum, quas amiſerunt peccando, & per notitiam mandatorum, poſſunt & debent ſe præparare ad diuinorum infuſionem chariſmatum. Similiter acquieſcendo angelicis & diuinis occultis inſtinctibus, quibus homines etiam vitioſi ac perfidi multipliciter retrahuntur à malis, atque ad bona miſericorditer inſtigātur. Denique non ſolùm eſt hominis animum ſuum præparare modis iam tactis ad gratiæ infuſionem, ſed & hi qui gratiam habent, virtutibusque ornantur, ſe debent ad charitatis profectum, ad gratiæ incrementum, ad deuotionem ardentem, dominum inuocando, ſcripturas penſando, ſermones attentè audiendo, & bonis ſibi conceſſis rite vtendo, imò & ad ipſam orationem debet ſe homo præparare
Eccle. 18. recolligendo cor ſuum: ſicut in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Ante orationem præpara animam tuam. Ad quamlibet prę parationem prætactam pertinere poteſt, quod in Iob habetur, Si direxerit homo ad deum cor ſuum, ſpiritum illius & flatum ad ſe trahet. Et quod Dominus loquitur, Quis eſt

iſte

iſte qui applicet cor ſuum, vt appropinquet mihi? Præterea quæri poteſt, quomodo poteſt homo ſic animũ præparare, quũ dicat Saluator, Sine me nihil poteſtis facere? Et alibi, Nolite præmeditari, qualiter aut quid loquamini? Reſpondetur, quòd ſine gratia infuſa actualique motione, & ope ſpiritus ſancti, non poſſumus aliquid meritoriè agere: imò nec cogitare. Tempore quoque perſequutionis ad reſpondendum pro fide tyrannis, non debet ſe homo præmeditãdo parare, ſed directionem & illuminationem ſupernam certiſſimè expectare: nihilominus debet ad deum cor ſuum dirigere, incrementóque gratiæ animum præparare. Inſuper ſine conſeruatione omnipotentiæ dei, & generali influxu ipſius, nec ad momentum ſubſiſtere, nec quippiam operari valemus. *Et domini gubernare linguam*, id eſt, ſpeciale donum gratiæ dei eſt propriam linguam ab illicitis reprimere verbis. & non niſi licita atque vtilia loqui Nam (vt ſcriptum eſt) Linguam nullus hominum domare poteſt. *Iacob.3.* Ideo orat Pſalmiſta, Pone domine cuſtodiam ori meo. Specialiter autem deus gubernat linguam ſanctorum prædicatorum, martyrumque ſuorum, quibus promiſit, Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Vnde Apoſtolus, Orate, inquit, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei. *Pſal.140.* *Omnes viæ*, id eſt, cogitationes, affectiones, verba, & opera *Hominum patent*, id eſt, cognitæ ſunt *Oculis eius*. Sicut ad Hebræos ait Apoſtolus, Non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. De quo ſanctus Iob ait, Nónne deus conſiderat vias meas, & omnes greſſus meos dinumerat? Quod quum ita ſit, nónne in hoc apparet infinita imprudentia, negligentia, peruerſitas, atque ſtultitia noſtra, quòd in præſentia eius tam intimoratè & irreuerenter habemus nos, & opus eius tam negligenter exoluimus? *Heb.4.* *Spirituum ponderator eſt dominus*, id eſt, iuſta ac certa lance ſapientiæ ac iuſtitiæ ſuæ diſcernit & iudicat merita ac demerita animarum, & valorem ponderat ſingulorum. *Iere.48.* Sicut Iob loquitur, Appendat me in ſtatera. *Iob 31.* Non ergo debemus inter nos curioſe diſputare, quis alio ſanctior ſit, ſed deo ponderatori ſpirituum hoc ipſum committere. Sicut & Thomas ait in ſecunda ſecundæ quæſtione qua quærit, Quis magis dilexerit Chriſtum, Petrus an

Ioannes. *Reuela domino*, id eſt,coram deo confitere,& recita *Opera tua*, non aliquid notificando inuariabili deo,ſed teipſum diſcutiendo,& quicquid boni in tuis operibus eſt, largitori omnis boni grata ac humili mente attribuendo, quicquid verò culpæ in eis eſt,tibimet aſſcribendo. Iuxta
Iob.14. illud,Vias meas in conſpectu eius arguam, & ipſe erit ſal-
Pſal.31. uator meus.Vnde Pſalmiſta, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino.Iuxta hunc modum loquendi in
Pſal 39. Pſalmis,Delictum meum cognitum tibi feci.Itemque,Re-
Thre.2. uela domino viam tuam,& ſpera in eo. Atque in Threnis, Effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum domini dei tui. *Et dirigentur cogitationes tuæ*, id eſt,per hanc humilem viarum tuarum confeſſionem,ac diſcuſſionē mereberis deſuper dirigi in cogitationibus tuis,& tuipſe deo auxiliãte refrǫnabis ac diriges eas coram altiſſimo.ſecũdum illud, Dirige cor tuum in viam directam *Vniuerſa propter ſeipſum operat⁹ eſt dominus*, id eſt,ex ꝓpria liberalitate ac bonitate, & propter ſuiipſius gloriam ac honorem, non ob aliquam indigentiam aut profectum ſeu commodum ſui, qui bono-
Pſal.15. rum noſtrorum non indiget, ſed vt ex ſua plenitudine ac munificentia ſeipſum creaturis communicaret, ſuamque perfectionem ac beatitudinem eis multipliciter participaret.Hinc magnus theologus Diony.aſſerit,quòd diuinus amor non relinquit eum ſine germine eſſe. Ideo per Iſaiam
Iſai.43. teſtatur Dominus:Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meã creaui eum:Et alibi, Non propter vos ego faciam,notum ſit vobis, ſed propter nomen ſanctum meum. Vnde & Plato cauſam finalem productionis mũdi inquirẽs, ait in primo Timæi,Dicendum quur conditor& fabricator vniuerſi omne hoc inſtituendum putauerit.Optimus erat, ab optimo porrò inuidia longè relegata eſt.Itaque conſequẽter ſui ſimilia cuncta prout cuiuſque natura capax beatitudinis eſſe poterat effici voluit,quam quidem voluntatẽ dei originem rerum certiſſimam ſi quis ponat,rectè eũ putare conſentiam Hinc deus dicitur omnium cauſa non ſolũ effectiua,ſed & finalis ac exemplaris. Nam ſicut omnia ex propria bonitate & voluntate produxit· ſic ad ſeipſum cũcta finaliter ordinauit,& ſecundũ ideales ſuę æternę ſapiẽtiæ rationes cũcta inſtituit.Propter quod teſtatur,Ego ſum Alpha & O,principiũ& finis. De hoc Magiſter Sentẽtiarũ

lib.

lib. ſecũdo ex verbis Auguſtini multa inducit. *Impium quoque ad diem malum*.i.reprobos & iniquos condidit dominus, vt in die iudicij atq; extremę vltionis diuina iuſtitia in ipſis appareat, quia ſunt vaſa irę in interitum. Super hoc Romanis terribiliter ac profundè ſcribit Apoſtolus Vbi & illud allegat quod Dominus ait ad Pharaonem, Idcirco poſui te, vt oſtenderem in te fortitudinẽ meã, & narretur nomen meum in omni terra. Quemadmodum enim omnipotens & incomprehenſibilis deus creauit electos, qui ſunt vaſa miſericordiæ, vt in ipſis miſericordia ſua reſplendeat: ita cõdidit reprobos, vt in eis rigor ſuæ æternæ declaretur iuſtitiæ. Propter quod ſcriptum eſt, Vide ergo bonitatem & ſeueritatem dei: ſeueritatẽ quidem in eis qui ceciderũt: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. Verùmtamen ſicut ad Timothęum ſcribit idem Apoſtolus, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad notitiam veritatis venire. Nam, vt Damaſcenus diſſeruit, voluntate antecedente vult omnes ſaluari: & quantum in ipſo eſt, ad ſalutem adducit. Impium verò vt talem ad diem malum præuidit. Sicut in libro Iob habetur, In diem malum ſeruatur malus, ad diem furoris ducetur: & de furore omnipotentis bibet. *Abominatio domini eſt omnis arrogans*, id eſt, ſuperbus, & præſertim qui ſibiipſi attribuit quod non habet, vel quod à deo accepit: contra illud Apoſtoli, Quid habes, quod nõ accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Quãuis autem omnes vitioſi ſint abominabiles creatori, ſpecialiter tamen ſuperbi. nam creatura rationalis eo ipſo quo creatura eſt, tenetͅ ſe humiliare, & ſuo ſe creatori ſubiicere, qui ex ſe nihil eſt, nec aliud habet ex ſe, niſi deficere, indigere, peccare, ſuiq́ue creatoris obſeruatione ac prouiſione indiget inceſſanter. Ideo loquitur Dominus per Prophetã, Viſitabo ſuper omnem, qui arroganter ingreditur. *Etiam ſi manus ad manum fuerit, non erit innocens.* hoc ſuprà vndecimo capitulo ſcriptum eſt, atque expoſitum. *Initium viæ bonæ*, id eſt, exordium bonæ conuerſationis eſt *Facere iuſtitiam*, prout iuſtitia eſt virtus cõmunis, id eſt, à peccatis recedere, & eadem confiteri Nam (vt aſſerit Auguſtinus) Initiũ bonorum, confeſſio eſt malorum. *Accepta autem apud deum* eſt ipſa iuſtitia, *Magis quàm immolare hoſtias*, id eſt, ſacrificia legis, quæ (vt dictum eſt) non erant accepta in ſe,

Rom 9.
Exod.9.
Rom.11.
Iob 21.
Prou.11.

ſed ſolùm ex fide, charitate, & deuotione offerentiũ, & inquantum Chriſti paſſionem, immolationẽ, atq; myſteria figurabant. Vnde & ipſa exterior immolatio non erat in ſe deo accepta, ſed ex interiori virtute. Attamẽ iſte verſus in Hebræo non habetur. *Miſericordia & veritate redimitur iniquitas, in timore autem domini declinatur à malo.* hoc eſt quod
Proue. 15. præcedenti fertur capitulo, Per miſericordiam & fidẽ purgantur peccata, per timorẽ autem domini declinant omnia à malo. quod præcedẽti articulo ſatis reor expoſitũ. *Quum placuerint domino viæ,* id eſt, interiores exterioréſque actus *Hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem,* id eſt, corda aduerſariorum talis hominis deus inclinabit ad habendum pacẽ cum huiuſmodi homine, quod frequenter ſic fit, quanuis non ſemper, imò multi inuidi, ambitioſi, peruerſi, tanto plus contra iuſtos inſaniunt, quanto viderint eos exiſtere magis exemplares, bonos, ac famoſos. Tyranni quoq; vſq; ad mortem perſequuti ſunt martyres ſanctos. Aliqui verò mali nõ ſunt ita vehementer peruerſi, ſed indolis bonæ, & citò inclinantur ad bonum. quemadmodum Nabuchodonoſor, Darius, & Cyrus, auditis ſeu viſis mirabilibus dei in Daniele, magnificauerunt deum ipſius. Hinc ait Gloſſa, Tanta eſt ſanctitas diuinæ religionis, vt eam plerũque etiam illi qui foris ſunt venerentur & cũ his habeant pacẽ, quos deo perfectè ſeruire cõſiderant, quanuis religione diſcordent. vt in Daniele & pueris tribus. Sæpe etiam perſequutores non ſolùm ad pacem cum prædicatoribus, ſed & ad veritatem fidei ſunt conuerſi. *Melius eſt parum cum iuſtitia, quã multi fructus cum iniquitate.* hoc patet ex elucidatione eius quod ſcriptum eſt præcedẽti capitulo, Melius eſt parum cum timore domini, quàm theſauri magni, &c. *Cor* id eſt, ratio *Hominis diſponet viam ſuam,* id eſt, intra ſe deliberabit ac proponet quid agere debeat, quid vitare. *Sed domini eſt dirigere greſſus eius,* id eſt, ad exequendum idoneè quod ratio diſpoſuit in ſe, indiget homo directione & ope gratiæ
Pſal. 112. dei: propter quod orauit Propheta, Greſſus meos dirige ſe-
Iere. 10. cundum eloquium tuum. Et Ieremias ait, Scio domine quia non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & diri-
Roma. 9. gat greſſus ſuos. Apoſtolus quoque, Non volentis (inquit) neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. *Diuinatio in labiis regis.* Diuinatio accipi ſolet in malo pro vſurpata pronuncia-

nunciatione contingentium futurorum. Vnde dicuntur Diuini quidã ſuperſtitioſi ac magi. Hic verò in bono accipitur pro commemoratione futurorum ſecundum ſcripturas, vt ſcilicet rex & quilibet iudex penſet & aliis recolat ac proponat futurum dei iudicium. gaudia quoque iuſtorum, & impiorum ſupplicia, quatenus nec ipſe audeat iudicare iniuſtè, & alij timeant aliquid contra iuſtitiam attentare. quẽadmodũ Ioſaphat rex legitur ſuis dixiſſe iudicibus, Videte quid faciatis, non enĩ hoĩm exercetis iudiciũ, ſed dñi. Et quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit. Hinc ſubditur: *In iudicio non errabit os eius*, vtpote regis ſic facientis. Quidam per diuinationem intelligunt lectionem diuinam, quoniam iuſſum fuit vt rex Iſraelitici populi ſtatim vt ſediſſet in ſolio regni, deſcriberet ſibi Deuteronomium legis in volumine, & legeret illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ſicque ſecundum legem iudicando non deuiaret. Gloſſa per regem intelligit Chriſtum, de quo fertur in Pſalmo, Deus iudicum tuum regi da. qui ſolus videtur in iudicio nunquã errare, in cuius ore eſt diuinatio: quia nõ ſolùm dirigit verba & facta ſuorum fidelium, ſed & diuinis gentilium interdum oſtendit quid interrogantibus debeant reſpondere. Vt primo Regnm libro de diuinis Philiſtæorum habetur, qui apertiſſimè reſpõderunt qualiter Arca dei eſſet remittenda. *Pondus & ſtatera iudicia domini ſunt*, id eſt, deo ſunt placita pondera iuſta & iuſtæ ſtateræ ac menſurationes ſeu ponderationes, quæ fiunt cum eis. Vel pondus & ſtatera iudicia dei: quoniam deus in ſua ſapientia ordinauit vniuerſa facere in numero, pondere, & menſura. *Et opera eius omnes lapides ſeculi*, id eſt, omnes electi, qui tanquam lapides viui ponuntur, nunc in ædificio militantis eccleſiæ per fidem & charitatem: deinde in ſtructura eccleſiæ triumphantis per beatificã fruitionẽ. Iſti ſunt opera dei, quia per ſupernalia dona pietatis ac gratiæ ſuæ perducuntur ad iſta, nõ viribus ſuis. De quib⁹ in prima ſua ait epiſtola glorioſiſſimus apoſtolici agminis princeps, Et vos tanquam lapides viui ſuperædificamini. Verũtamen quidam ait in Hebræo haberi, Lapides ſacculi. & ex ſcriptorũ vitio propter ſimilitudinẽ dictionum pro ſacculi poſitum ſeculi. Antiquitus nãque põderationes fiebãt per lapides in ſacculo collocatos, ſicut nunc fiunt per metalla. ſicque lapides tales erant

Deut. 17.
Pſal. 71.
1. Reg. 6.
Sapien. 14

opera deo placentia, inquantum per eos fiebat iuſtitia ſe-
ponderat o iuſta. *Abominabiles regi, qui agunt impiè.* Con-
ſtat quòd ſummo regi (de quo ait Apoſtolus in prima epi-
1 Tim. 7. ſtola ad Timothæum, Regi autem ſeculorū immortali, in-
uiſibili) abominabiles ſint iniqui, vt tales: ſimiliter vnicui-
que regi iuſto, qui dignus eſt rex vocari. Rex quippe ini-
quus voluntatem non rationem ſequens, veriùs eſt tyran-
nus quàm rex. Spiritualiter verò reges cenſentur omnes,
qui ſapientia & virtute regunt ſeipſos, aut etiam ſibi com-
miſſos, qui vtique impios deteſtantur. *Quoniam iuſtitia fir-
matur ſolium*, id eſt, thronus regis & eius authoritas ſeu
præſidentia per iuſtitiam roboratur, autenthicatur, &
perſeuerat in poſteris. Sedes enim ducum ſuperborum
deſtruxit deus, vt in Eccleſiaſtico fertur, atque vt aſſe-
rit Auguſtinus, Si tollatur iuſtitia, quid ſunt regna niſi la-
trocinia magna? *Voluntas regum*, de quibus nunc dictū eſt,
ſunt *Labia iuſta*, id eſt, qui vera & iuſta loquuntur, teſtãtur,
& agunt, iuſtis regibus placent. *Qui recta*, id eſt, vera iu-
ſta, ſalubria *Loquitur* ex affectu: *Dirigetur* à ſpiritu ſancto
in viam ſalutis æternæ, & per verba ac opera talia ad bea-
Pſal. 139. titudinem recto itinere perducetur. contra quod ait Pro-
pheta, Vir linguoſus non dirigetur in terra. Impiorum auté
Daniel. 8. perſona non dirigitur ita. ſed eorum iniquitas dirigi dici-
tur. Sicut in Daniele de ſceleratiſſimo Antioco eſt pdictū,
Dolus in manu eius dirigetur. *Indignatio regis* eſt *Nuncius
mortis*, id eſt, inſinuatio interfectionis mox futuræ ei con-
tra quem rex indignatur. quod intelligendum eſt de indi-
gnatione prædominante, vel etiam iuſta ex alicuius graui
exceſſu concepta à rege. Reges etenim taliter indignãtes
proni ſunt dictare ſententiam mortis in eum cui indignan
tur. *Et vir ſapiens placabit eum*, id eſt, regem iratū, piè ex-
cuſando reum pro poſſe, aut intercedendo pro eo. *In hila-
ritate vultus regis vita*, id eſt, ſubditorum ſeu reorum con-
ſeruatio in vita ſperatur ex hoc, quòd rex hilarem vultum
eis oſtendit. *Et clementia eius quaſi imber ſerotinus*, id eſt, mul
tū ſuauis & fructuoſa eſt ſubditis clementia regis, ſeu prin
cipis ſui, ſicut pluuia veſpertina terræ naſcentibus. Verùm
iſta de Chriſto præſertim accipi queūt, quia in aſpectu ſui
iucundiſſimi vultus vita gloriæ æternalis conſiſtit. Propter
Pſal 9. quod orat Pſalmiſta, Oſtẽde faciem tuam, & ſalui erimus.

Moſes

Moſes quoq;, Si inueni, inquit, gratiā in conſpectu tuo, oſtē- *Exod.32.*
de mihi faciem tuam. De quo princeps Apoſtolorum fatetur, Quia in ipſum deſiderant angeli proſpicere. Cuius clementia eſt quaſi imber ſerotinus. Circa quod ait Gloſſa, Serotinus imber vſque nunc in Iudæa maturis ſolet fructibus prouenire, vbi Dominus matutinā pluuiā & ſerotinam promittit, per Prophetam dicendo, Dabo vobis pluuiam matutinam, & ſerotinam terræ. Spiritualiter autem pluuia matutina eſt, quando prima gratiæ ſeu doctrinę ſemina credēdi in Chriſtum ſuſcipimus: ſerotina verò, quādo iam maturis ſeu perfectis virtutum fructibus in horreo dei recondimur. Et bene clementia Chriſti regis noſtri imbri ſerotino comparatur, quia quòd fructum vitæ bene agētes percipimus, non facit libertas noſtri arbitrij, ſed irrigatio doni ſuperni. *Poßide ſapientiam, quia auro melior eſt. Acquire prudentiam, quia precioſior eſt argento.* Iſtud præhabitum eſt, & ſatis expoſitum. Denique ſapientia per violentiam non aufertur, antiquitate non corrumpitur, abſconſione inordinata minuitur, cōmunicatione charitatiua multiplicatur. Sapiētia nihil ardentiùs diligitur, nil dulciùs poſſidetur, atq; vt Tullius loquitur, Reipublicæ commoda multa proueniūt, ſi moderatrix omniū rerum præſto ſit ſapientia. Hinc ad eos, qui ipſam adepti ſunt, laus, honor, & dignitas confluunt. In ſapientia excolenda honeſtas vitæ eſt ſita, & in eius negligentia turpitudo eſt maxima. Verùm ad iſtam ſapientiam non ſufficit ſcire diuina, ſed exigitur cōuerſatio virtuoſa & impaſſionata. Propter quod dixit Apoſtolus Iaco- *Iaco.3.*
bus, Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. *Semita iuſtorum*, id eſt, lex diuina ſeu obſeruantia præceptorum, in quibus ambulant iuſti, *Declinat mala*, id eſt, vitat peccata, & ſupplicia eis infligenda. *Cuſtos animæ ſuæ ſeruat viam ſuam. Contritionem præcedit ſuperbia*: quia ſuperbiendo merentur homines deſtrui ac damnari. *Et ante ruinam exaltatur ſpiritus*, id eſt, ſe ipſum extollit, ſeque extollendo deiici promeretur. Quemadmodum in Iſaia ha- *Iſai.2.*
betur, Dies domini ſuper omnem ſuperbum & excelſum, & ſuper omnem arrogantem, & humiliabitur. Ideo per Abdiam loquitur Dominus, Si exaltatus fueris vt aquila, & ſi inter ſidera poſueris nidum tuum, inde detrahā te. Vnde de

Nabuchodonoſor potentiſſimo rege ſcriptum eſt, Quãdo eleuatum eſt cor eius, & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui, & à filiis hominũ eiectus eſt. *Melius eſt humiliari cum mitibus, quàm diuidere ſpolia cum ſuperbis.* Nam primum horum eſt virtuoſum, ſecũdum damnabile. Hinc ait Apoſtolus, Fide Moyſes grandis effectus negauit ſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti. Et Pſalmiſta, Elegi (inquit) abiectus eſſe in domo dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. *Eruditus in verbo*, id eſt, qui alios inſtruit ſapienter, eruditeque loquitur: *Reperiet bona* gloriæ pro mercede, & profectum gratiæ in hac vita. *Et qui ſperat in domino* ſpe formata, quæ ex gratia meritisque procedit: *Beatus eſt* iam per inchoationem ac meritum. Ideo loqui-
Iſai. 30. tur Iſaias, Deus iudicij dominus, Beati omnes qui expectãt eum. *Qui ſapiens corde eſt, appellabitur prudens.* quanuis in ſolitudine degens, nullique præſidens non inſtruat alios. Sapientia autẽ & prudentia ſunt connexæ, & frequenter vnũ pro alio ſumitur. *Et qui dulcis eloquio, maiora reperiet*, id eſt, qui non ſolùm ſapiẽs corde eſt, ſed etiam alios quoque facundè & efficaciter docet, fidem contra perfidos protegit, & viam iuſtitiæ toto defendit conatu, maiora reperiet, id eſt, præmia ampliora, cæteris paribus, quàm is qui ſapiens mente eſt, nec aliis prædicat: nam & doctoribus & prædicatoribus datur aureola. Verùmtamen magnitudo præmij eſſentialis correſpondet perfectioni charitatis, in qua qui perfectior eſt in via, maior & glorioſior erit in patria. Denique qui dulcis eſt eloquio, maiora reperiet: quia facundi in verbis & ſententioſi ſunt communiter valde accepti hominibus: & reputantur, magnaque cõmoda conſequuntur. Dulcis autem eloquio nuncupatur, qui habet nõ ſolùm bonam expreſſiuam, ſed bonã etiam impreſſiuam: nec ſolùm promptus eſt ad verborum prolationem rhetoricam, ſed & verba ſapiẽtialia profert. Sapientes etenim auditores maiorem ſentiunt delectationem in ſenſu, quàm in ſono ſermonis. *Fons vitæ eruditio poſſidentis*, id eſt, doctrina & informatio eius, qui ſapientiam poſſidet, diſponit audientium corda ad vitã gratiæ, adeptionemque gloriæ, reuocãdo eos à vitiis,

à vitiis, & ad pœnitentiam ſeu profectũ virtutum alliciẽdo. *Doctrina ſtultorum fatuitas.* hoc præhabitum eſt. *Cor ſapientis erudiet os eius,* id eſt, ſapiens per ſapientiam ſui intellectus diriget os ſuum ad loquendum ſalubria, loco & tẽpore opportuno, recta inuentione, & cũ diſcretionis moderatione. *Et labiis illius addet gratiam,* id eſt, acceptabilitatem in loquendo ſeu fructum loquutionis. Ita quòd verba eius audientur libenter, & fructificabunt. Hinc dixit Propheta, *Pſal* 38.
Dixi, cuſtodiã vias meas, id eſt, cogitationes & affectiones, vt non delinquam in lingua mea, id eſt, ne ex irrefrænata cogitatione aut inordinata affectione ad loquendum prorumpam. *Fauus mellis* ſunt *Verba compoſita,* id eſt, ordinatè, facundè, ſapienter prolata, quoniã audientiũ aures ac mẽtes delectant, quẽadmodum fauus mellis guſtum. Ideo Seneca teſtatur, Comes facundus in via pro vehiculo eſt. Spiritualiter autem verba ſcripturæ dulciſſima ſunt, prout canit Pſalmographus, Quàm dulcia faucibus meis eloquia *Pſal.* 118.
tua, ſuper mel ori meo. Verùmtamen quãuis eloquentia ſit donum naturæ non paruum, non tamen eſt importunè optandum aut nimis appreciandum, nec contriſtari quis debet, quoniam caret illa, quum ſit multis occaſio multiplicis culpæ, & perditionis æternæ. Ipſe quoque defectus loquelæ eſt multis occaſio vitandi diuerſa vitiorum pericula, & humiliandi ſeipſos. Idcirco in libro de ciuitate dei aſſerit Auguſt. Quòd pulchritudo & eloquentia magis frequẽter dantur reprobis, quàm electis: ne electi ea nimis appreciẽtur. *Dulcedo animæ* eſt *Sanitas oſſium,* id eſt, bona & iucũda diſpoſitio cordis redundat in corpus, & ſanitatem eius conſeruat & auget. ſimiliter ſanitas oſſium, id eſt, bona corporis beatitudo redundat in animam, & eam oblectat. Poſſunt quoque per oſſa virtutes intelligi, quarũ ſanitas, id eſt, immunitas à læſione peccati, ſynceritas ſeu perfectio iucũda eſt animæ, quoniam virtus ex ſua natura delectabilis eſt. *Eſt via quæ videtur homini recta, & nouiſſima eius deducunt ad mortem.* hoc ſuperiùs expoſitũ eſt. *Anima laborantis laborat ſibi,* id eſt, anima exercentis opera corporalia aut ſpiritualia bona facit ea ad ſuum profectum aut cõmodum, & pro neceſſariis corpori aut animæ. Ideo monet Apoſtolus, Labora ſicut bonus miles Chriſti Et rurſus, Labor veſter non erit inanis in domino, Itẽque, Vnuſquiſque accipiet ſecun- 1 *Cor.* 15.
dum

dum ſuum laborem. *Quia compulit eum* ad laborandum *Os ſuum*, id eſt, ſermo, quo ſe aſtrinxit ad bene agendum in fonte baptiſmi, in ſuſceptione ordinis ſacri, aut in profeſſione mona[illegible]ica, vel in foro confeſſionis, ſiue in actu prædicationis, quia quod alios docet, facere obligatur. Os quoque corporale, quo comedit homo, compellit eum ad laborandũ pro ſuſtentaculo vitæ. Similiter primus homo de paradiſo expulſus laborauit ſibi pro neceſſariis vitæ, ſicut dictum eſt ei, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. quia cõpulit eum os ſuum, id eſt, peccatum quod cõmiſit, ore proprio mãducando de pomo prohibito, propter quod fuit expulſus, laboribuſque addictus. *Vir impius fodit malũ*, id eſt, exquirit ac excogitat qualiter praua deſideria ſua ad effectum perducat, ſicut ait Ieremias Propheta, Vt iniquè agerent laborauerũt. Et Pſalmiſta, Dixit iniuſtus, vt delinquat in ſemetipſo. De talibus alia ait ſcriptura, Quaſi de induſtria receſſerunt à deo. Et alibi, Sapientes ſunt vt faciãt malum. Vel, impius fodit malum, id eſt, doloſe præparat proximo ſuo damnum, laqueum, ſiue periculũ. Sicut ait Sal. per Prophetam, Foderunt foueam animæ meæ. Hoc modo hæretici ac alij deceptores fodiũt malum, dum ex ſcripturis quaſdam extrahunt authoritates, ad comprobandũ ſuos errores, quibus alios ſtudent illaqueare. *Et in labiis eius ignis ardeſcit*, id eſt, loquutio malè feruens, flamma iræ, impatientiæ, falſique dogmatis, ſpirituales diuitias cõſumentis. *Homo peruerſus ſuſcitat lites*, id eſt, per verba iniurioſa, aut opera violenta, per quæ inter ſe & alium, vel inter alios contentiones & bella procurat. *Et verboſus ſeparat principes*, ſeminando inter eos diſcordias, ſeu vnum contra alium inſtigando. *Vir iniquus lactat*, id eſt, blandiendo fallit *Amicum ſuum*, id eſt, proximum à quo amatur, vel quem ipſe ſimulat ſe amare. *Et ducit eum per viam non bonam*, id eſt, ad vitia & incommoda trahit eum. Iuxta illud Pſalmi. Loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. *Qui attonitis oculis*, id eſt, oculis corporalibus cum ſigno ſuperbiæ eleuatis, aut quaſi quodam pauore cõcuſſis, *Cogitat praua*, quæ alteri cupit inferre aut facere. Vnde dicitur ad Iob, Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitãs attonitos habes oculos? *Mordens labia ſua* ex phantaſia proterua, atque imaginatione intenſa, qua cupit implere

Gene. 3.
Pſal. 25.
Iere. 18.
Pſal. 27.
Iob. 13.

Implere quod cogitat. Iuxta illud, Dentibus ſuis fremet & tabeſcet. *Perficit malum*, id eſt, ad effectum citius quã poteſt, ſuum vitioſum affectum perducit. *Corona dignitatu* eſt *Senectus, quæ in viis iuſtitiæ reperitur*, id eſt, ſenium ſanctum in virtutibus exercitatum, ſeu cordis maturitas, eſt dignitas valde præclara coronationeque digna. Vnde ſcriptum eſt, Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. *Melior eſt patiens viro forti* corporali robore, non virtutum vigore. Patientia enim eſt præclara & vtiliſſima virtus, & neceſſaria valde, quæ paſſionem triſtitiæ moderatur ac frenat, & naturalibus ac corporalibus donis longè præſtantior eſt. De qua aſſerit Dominus, In patiẽtia veſtra poſſidebitis animas veſtras. *Et qui dominatur animo ſuo*, id eſt, animoſitati propriæ ac cæteris motibus paſſionum per virtutes morales, melior & fortior eſt *Expugnatore vrbium*. Incomparabiliter enim virtuoſius eſt per gratiam & virtutes ſuperare ſeipſum, & vitia extirpare, paſſionéſq; reformare, q̃ armis & viribus corporalibus deſtruere vrbes. *Sortes mittuntur in ſinu*, id eſt, in abſcondito reconduntur: *Sed à domino temperantur*, id eſt, diuina prouidentia eas diſponit: atque ex iuſti ac ſapientiſſimi dei voluntate ordinatióneque peruenit quis quid accipiat, quæ ſors illi aut illi proueniat, & quod talis aut talis ſors cadat ſuper illum aut illum. Vniuerſa nanque & ſingula ſub diuinæ prouidentiæ ordinatione comprehenduntur, Quemadmodum aſſerit Chriſtus, Nónne quinque paſſeres væneunt diſpondio, & vnus ex illis non eſt in obliuione corã deo? ſed & capitis veſtri capilli omnes numerati ſunt. quod Matthæus ſic expreſſit, Nónne duo paſſeres aſſe væneunt, & vnus ex illis non cadit ſuper terram ſine patre veſtro? Poſſent autẽ hîc multa introduci de ſortibus, vtpote quid ſit ſors, & de ſpeciebus ipſius, qualiter etiam liceat ſortibus vti, & qualiter non, de quibus hoc loco pertranſeo, quoniã alibi inde ſcripſi, præſertim ſuper Ionam. Et Thomas in ſecunda ſecũdæ de his tractat diffuſè, cuius determinationem hîc ſequitur Lyra. Poſtremò quod dictũ eſt, Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore vrbiũ, cordib⁹ noſtris indelebiliter inſcribamus, & patientiã tanquã ſponſam chariſſimam iugiter amplectamur, vincamus noſipſos, & omnem animoſitatem, impetuoſitatem, impatientiam

Lucæ 21.

Lucæ 12.
Matth. 10

Hebr. 10. tiã deteſtemur ac fugiamus. Quum ad Hebræos dicat Apoſtolus, Patientia vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem dei facientes reportetis promiſſionem. Et alibi, Cum patientia
Ephe. 4. ſupportate inuicem in charitate. Nempe, vt ait Gregorius, In hoc mens iuſti ab iniuſta diſcernitur, quòd mens iuſti laudem omnipotentis inter aduerſa confitetur, quòd rebus aduerſis non frangitur, quòd caſu gloriæ exterioris nõ labitur. Qui iterum ait, Non eſt perfectè bonus, niſi qui & inter malos eſt bonus: nec bonus dici meretur, qui malos tolerare deteſtatur. Hinc & Seneca in ſuis ait prouerbiis, Feras quod lædit, vt proſit tibi quod fers. Fer difficilia, vt proſpera & facilia bene feras: velox doloris remedium eſt patientia. Quid autem ſit patientia Tullius docet, Patientia, inquiens, eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſa rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpeſſio.

Declaratio Capitis. 17. *Melior eſt buccella ſicca cum gaudio.* ART. XVII.

M*Elior eſt buccella ſicca cum gaudio* ſpirituali, quod habet vir ſobrius in refectione frugali, moderata, & abſtinentiali: *Quam domus plena victimis*, id eſt, delicatiſſimis epulis, quæ ex oblationibus ceſſerunt in vſum & eſum offerentium. meliora nanque in lege iubebantur offerri. *Cum iurgio.* Modicum enim temporale cum adiuncto bono virtutis incomparabiliter melius eſt quacunque re temporali magna & precioſa. Atque (vt ait Chryſoſtomus) ſimplicior victus & menſa mediocris plurimum iucunditatis habet, & ſobrietatis ac ſobrij hominis menſam ornant panis & aqua: econtrario diuitũ menſæ execrabiles ſunt & horridæ, & contaminationes corporum animarumq; plenæ. Ex his inſinuatur quàm enorme peccatum ſit iurgium, & quàm abominabiles exiſtant epulationes, in quibus lis & iurgiũ admiſcentur. *Seruus ſapiens dominabitur filiis ſtultis.* Nam vt primo Politicorum ait Philoſophus, Hi qui ratione intellectúque vigent, naturaliter ſunt domini & rectores aliorũ. Sæpe quoque parentes committunt ſuis miniſtris prudentibus dirigere ſobolem ſuam adhuc imprudentem. Sapientes etiam ſerui per ſuam ſapientiam frequenter proſperantur & ſublimantur. Filij autem ſtulti econtrario per regimen malum depauperantur ac deprimuntur. *Et inter fratres hæreditatem diuidet*, quum fuerit dominans eis: quia tunc

fratribus

fratribus ſeu filiis ſtultis diſcordantibus de modo diuidendi bona paterna, eligunt eum in iudicem huius rei, vel ipſe concordat ac dirigit eos. Vel ſenſus eſt, quòd filiis ſtultis patrimonia ſua vendentibus, ipſe partem illorum acquirit & emit, ſicque diuidit inter eos, id eſt, partem hæreditatis ipſorum ſortitur. *Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat dominus*, id eſt, ſicut per ignem examinatur ac depuratur argentum & aurum: ſic Dominus iudex vniuerſorum per aduerſa iuſtos ſuos probat, tentat, examinátque electos & iuſtos, an verè ſint iuſti. non vt ſibi hoc innoteſcat, ſed pro maiori eorum mercede & ſaluberrima exercitatione, atque vt virtutes eorum aliis in exemplum ponantur. Non enim coronatur, niſi qui legitime certauerit. Hinc ſcriptum eſt, Tanquam aurum in fornace probauit illos. Patientia igitur in aduerſis ſignum eſt veræ virtuoſitatis, quia dum homo ficte bonus in camino aduerſitatis ſtatuitur, mox inſtar malæ ollæ per impatientiã crepit, & per verba ac ſigna impatientiæ exilit Vnde ſcriptũ eſt, Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Hinc loquitur Auguſtinus, Perfacile eſt veſtem contemptam portare, capite inclinato incedere, velum ſuper oculos demittere: ſed verè virtuoſum ac humilem patientia monſtrat. Concordátque cum his quod Seneca in ſuis dicit Prouerbiis, Ignis aurum probat, miſeria, id eſt, aduerſitas magna fortes viros. *Malus obedit linguæ iniquæ*, id eſt, ei qui iubet illicita & iniqua, & quæ ſcit talia eſſe. quod malum eſt. In licitis etenim, & honeſtis tantum eſt obediẽdum. Sed impij ſerui ac ſubditi citiùs obtemperant ſuperiori ſuo in vitiis, quàm in actibus virtuoſis. *Et fallax obtemperat labiis mendacibus.* ſic iudex iniquus audientiam præbet teſtibus falſis ac fraudulentis, vt ſuam excuſet & coloret nequitiam, fingit ſe propter aliorum dicta ſic agere, quum tamen ſciat eos falſe loquutos. *Qui deſpicit pauperem, exprobrat factori eius.* hoc ſuprà expoſitum eſt. *Et qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.* Nunquam licet gloriari de proximorum ruina in culpam, hoc eſt, de tranſgreſſione eorum, quia hoc contrariaretur charitati dei, qui peccato inhonoratur: charitatíque proximi, qui peccando ſpiritualiter moritur. Sed de ruina pœnę, id eſt, iuſta punitione alterius lætari ex zelo iuſtitiæ, & inquantum expediens eſt

Pſal. 7.
2. Tim. 2.
Sapient. 3.
Eccle. 17.
Proue. 14.

eſt ſaluti,non eſt illicitum: gaudere verò de aduerſitate & pœna proximi, inquantum eſt aduerſitas quædam & pœna, non inquantum eſt medicina, & vtile quod pro pace communi eſt & conuerſatione iuſtitiæ,manifeſte illicitum eſt. Similiter lætari de quacunque ruina alterius ex ira ſeu odio ſimili de radice peruerſa,certum eſt eſſe iniquum. Talis ergo non erit impunitus,quia aut punietur à iudice deo, aut per contritionem & pœnitentialem ſatisfactionem puniet ſemetipſum, aut alio modo debitam feret pœnam.

Iob. 13. Hinc ſanctus Iob ait,Si gauiſus ſum ad ruinam eius qui oderat me,& exultaui quòd inueniſſet eum malum. Et

Mich. 7. Michæas Propheta ait,Ne læteris inimica mea ſuper me,quia cecidi. Itaque labentibus & peccantibus condoleamus ex corde: & oremus pro eis,dicentes:Ille hodie,& ego cras. *Corona ſenum filij filiorum,* id eſt, bona poſteritas eſt dignitas & exaltatio progenitorum ſuorum,præſertim iuſtorū. Sic Apoſtoli facti ſunt corona Patriarcharum ac Prophetarum,ex quibus duxerunt originem. Similiter ſpirituales filij,vtputa imitatores fideles prælatorum, & inſtitutorum ſuorum religioſorum ac deuotorum,ſunt corona ipſorum, quoniam patres tales ſunt principes meritorum ac præmiorum ſuorum ſequacium. Propter quod in prima ad

1. The. 2. Theſſalonic. epiſtola ſcribit Apoſtolus, Quæ eſt enim ſpes noſtra,aut gaudium,aut corona gloriæ?nónne vos? *Et gloria filiorum patres eorum*, quia hoc glorioſum & iucundum eſt filiis, quòd de virtuoſis & prudentibus parentibus nati ſunt.Similiter fidelibus glorioſum eſt,quòd ſpirituales patres eorū ſancti Apoſtoli,cæteríq; Apoſtolici viri,& prælati tales ac tanti fuerunt.Vnde Corinthiis ſcribit Apoſto-

2. Cor. 1. lus, Vos eſtis gloria noſtra,ſicut & nos veſtra.Verùmtamē in hac re frequenter error contingit, quoniam multi ſuperbi & vani magis gloriantur de ſuorum parentum nobilitate carnali,quàm ſpirituali Rurſus quidam de patrum ſuorum ſanctitate & ſagacitate ſe iactant.quum tamen eorum virtutes imitari non ſtudeant.Talibus enim ait ſacra-

Luc. 3. Ioan. 8. tiſſimus Ioannes Baptiſta, Ne cœperitis dicere,Patrē habemus Abraham.Chriſtus quoq;,Si filij Abrahæ eſtis,opera Abrahæ facite. *Non decent ſtultum verba compoſita*, quia non viuit ſecundum ſcripturā,nec dignus eſt alios edocere, nec aptus vt ei committatur negocium arduū, ad cuius ex-

peditionem

peditionem exiguntur aut cõferunt verba ſapientalia ordinatè prolata. *Nec principem labium mentiens*. Princeps nãque & iudex & omnis qui præeſt, debet eſſe quaſi viua lex & animata iuſtitia, director & regula quędam ſubditorum ſuorũ, vt eos ab erroribus & vitiis reuocet, & ad vera iuſtáque dirigat. Ideò maximè indecens eſt eum eſſe mẽdoſum ſiue iniuſtũ. *Gemma gratiſsima expectatio præſtolantu*. i. ipſa ſpes copioſæ mercedis ac futuræ conſolationis exhilarat expectantem ad laborandum, tanquam precioſiſſimus lapis. Vnde ait Apoſtolus, Spe gaudentes. Et Saluator, Gaudete in illa hora & exultate, quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Propterea ait Hieronymus, Spes præmij minuit vim flagelli. Iterum expectatio præſtolantis, id eſt, bonum à præſtolante expectatum, tanquam gratiſſima gemma ipſum lætificat, & maximè beatitudo cœleſtis: & eius expectatiõe cõſolantur viatores huius exilij, quæ beatitudo per precioſam margaritam deſignatur. Hinc & Apoſtolus ait, Gloriemur in ſpe gloriæ filiorum dei. *Quocunque ſe vertit*, id eſt, quicquid talis præſtolans egerit, *Prudenter intelligit*, id eſt, vigilanter conſiderat bonum illud quod finaliter præſtolatur, & taliter præſtolatur, & taliter operatur, ſicut neceſſarium eſt ad obtinendum hoc bonum ſperatũ. *Qui celat delictum*. i. culpam proximi ſui non manifeſtat aliis inordinatè, nec eum diffamat neq; irridet, ſed potius ſicut docet Saluator, corripit illum charitatiue inter ſe & illum ſolum: *Quærit amicitias*, id eſt, per hoc procurat ſibi amicitiã illius, & eſt amator charitatis ac pacis. Verùmtamen ſi crimen alterius vergeret in diſpendium boni communis, vel de illius emendatione ſpes nulla aut pauca haberetur, aliter eſſet agendum. Prouidendum eſt autem famæ proximi, quantũ ſaluis iuſtitia & ordine charitatis cõuenienter fieri poteſt. *Qui altero ſermone repetit*, id eſt, ea quæ audiuit aliter quàm audiuit, reſumit, verba mutando, aut aliqua adiiciendo, ſeu quæ bona intentione prolata ſunt, interpretando peruerſè: *Separat fœderatos*, id eſt, diſcordiã ſeminat inter amicos fœdere pacis coniunctos, qui credũt tali repetitioni. Sicque vnus eorum credit alium de ſe malè loquutum, propterea concitatur aduerſus illum. Iſtud frequenter contingit à doloſis prauiſſimíſque hominibus, qui ſunt cooperatores, ſatellites, & inſtrumenta diaboli

Roma. 12.
Mat. 5.
Mat. 13.
Rom. 5.
Matth. 18

ſocietatem honeſtam(Tullio conteſtante)id pertinet, vt vnus ab alio nil turpe aut indecens roget,nec alter propter alterum tale quid faciat. Spiritualiter vir amicabilis ad ſocietatem,id eſt,quicunque gentilis,conuerſus in eccleſia, pacificè viuens, magis amicus & charus eſt Chriſto atque Apoſtolis ex Iudæorum progenie natis,quàm frater,id eſt, infidelis Iudæus ex eadem ſtirpe progenitus.

Declaratio Cap.19. *Melior eſt pauper,qui ambulat.*
ARTICVLVS XIX.

M*elior eſt pauper* in temporalibus,*Qui ambulat in ſimplicitate ſua* columbina ſine dolo,ſimulatione,& ſingularitate ſeruiens deo: *Quàm diues* in temporalibus, *Torquens labia ſua*, id eſt,ex elatione ſeu aliorum contemptu deflectens & contrahens ea.Iuxta quod ſcriptum eſt,Nunquid elegi contorquere quaſi circulum caput ſuum? & ſaccum & cinerem ſternere? Spiritualiter melior eſt pauper, id eſt,idiota & modicè eruditus,ambulans in ſimplicitate, id eſt,viuens ſecundum ea quę nouit eſſe agenda ac euitanda,quàm diues,id eſt,ingenioſus& plurimum eruditus,torquens labia ſua ad proferendũ vana,pręſumptuoſa,ſiue hęretica,ea detorquens, *Et inſipiens.* talis etenim dono ſapiẽtiæ caret, & eſt mortalis peccati ſtultitiæ inuolutus. *Vbi non eſt ſcientia animæ*, id eſt,vera & ſpiritualis ſcientia,quæ eſt donum vel notitia præceptorum & eorum quę neceſſaria ſunt ad ſalutem. *Non eſt bonum*, id eſt,aliquid meritorium,nec poteſt quis viuere virtuoſe, niſi ſciat ad quæ teneatur: imò nec poteſt appetere bonum,niſi aliquo modo cognitum, quum obiectum volũtatis ſit bonum intellectũ, id eſt,intellectualiter apprehenſum ſeu notum. Ideo aſſerit Auguſtinus, Ignota amari non queunt. *Et qui feſtinus eſt pedibus,offendit*, id eſt,inordinatè feruens in ſuis affectibus, agit præcipitanter & immoderatè ſe habet in factis, quia affectio talis rationem excæcat. Idcirco hortatur Apoſtolus,Omnia decenter & ſecundum ordinem fiant in vobis. Vnde & Seneca in ſuis Prouerbiis,Nihil rationis eſt,vbi ſemel affectus abductus eſt.Cyrillus quoq; prouerbiorũ ſuorũ libro,In omnib⁹(inquit)ordinata grauitate procede. An ignoras,quòd perditio deriuetur à pede cito? mortalia nã-

Iſai.58. (margin, beside "Nunquid")
1.Cor.14. (margin, beside "Apoſtolus")

que cuncta ſunt plena periculis. Vnde vbique oportet cum grauitate procedere, vt poſſis dato pede vno, vbi porrigendus ſit alter ſalubriter prouidere. Verùmtamẽ ad virtutum ſpectat perfectionem agiliter & feruenter, expeditè atque velociter ea quæ bona ſunt proſequi, ſicut & infrà habetur, Vidiſti hominẽ velocẽ in opere ſuo, corã regibus ſtabit. Ariſtoteles quoq; in Ethicis ait, Oportet moroſè cõſiliari, & cõſiliata velociter ꝓſequi. Sed hæc de ordinata & ſapiẽtiali velocitate ſunt intelligenda. *Stultitia hominis ſupplantat greſſus eius*, id eſt, inſipientia cordis inordinata vitioſa eſt, ſtolida opera parit, quæ à dæmonibus ſupplantantur, & à proximis contemnuntur. *Et contra deum feruet animo ſuo*, id eſt, inſipiens & iniquus impietatem ſuã in deũ retorquet, aut in blaſphemiæ verba prorumpit, iuxta illud in Pſalmo, Quoniam declinauerunt in te mala. Vnde in Iob ſcriptum eſt, Quid tumet contra deũ ſpiritus tuus? Talẽ putauit Elihu eſſe ſanctum Iob, loquens de eo ad deũ, Pater mi ne deſinas ab homine iniquitatis, qui addit ſuper peccata ſua blaſphemiam. Circa hoc ait Gloſſa, Stulti quum viam deſeruerint veritatis, nõ ſe erraſſe fatentur, ſed in conditorem referunt culpam ſuam, quaſi ipſe occaſionem peccãdi tribuerit, eo quòd hominem fecerit fragilem, vel tẽtari permiſerit à verſuto. Hinc Adã poſt peccatũ increpatus à domino, excuſauit ſe dicens, Mulier, quam dediſti mihi ſociã, dedit mihi de ligno, & comedi. Ambo culpam ſuam retulerunt in creatorem. ille, quòd mulierem ſociã dederat: illa, quòd ſerpentẽ in paradiſo poſuerat. Is quoque contra deũ feruet animo ſuo, qui diuina præcepta per inertiã ſuã contemnens, ipſum dominum quaſi importabilia hominibus onera imponentem reprehendit. *Diuitiæ addunt amicos plurimos*, id eſt, multi diligunt diuites propter eorũ diuitias, & vt commoda aliqua conſequantur ab eis. *A paupere autem & hi quos habuit, ſeparantur*, id eſt, multi deſinũt diligere inopes, eo quòd inopes ſint, ſicq; de eorum amicitia erubeſcunt, ſiue non curant, quia nil vtilitatis adipiſcuntur ab eis. Similiter eorũ qui ſpiritualiter diuites ſunt, id eſt, ſapiẽtes, virtuoſi, & ſancti, ſunt multi amici, videlicet deus, & omnes ciues ſuperni ac plures homines boni, à paupere, id eſt, à philoſophis atq; hæreticis, & peruerſis hominibus, in quibus nihil eſt ſapiẽtiæ ſalutaris, velut ab inimicis, auertũtur

Prou. 22. Pſal. 20. Iob 15. Iob. 34. Gen. 7.

tur non per odium,ſed per diſſimilitudinẽ vitæ aut fidei. *Teſtis falſus non erit impunitus.* non enim poteſt diuinũ euadere iudicium,quanuis interdũ euadat humanũ. *Et qui mendacia loquitur* pernicioſa, *Non effugiet* iudicium dei. cui ait Pſalmiſta,Perdes omnes qui loquuntur mẽdacium. De quo *Pſal. 5.* Eleazarus ille ſenex aſſeruit, Et ſi in præſenti tẽpore ſupplicijs hominum eripiar, ſed manũ omnipotentis neq; viuens neq; defunctus effugiam. *Multi colunt*, id eſt,honorãt *Perſonã diuitis.* quod de diuite corporaliter ſeu ſpiritualiter (ſicut iam patuit)accipi poteſt. *Et amici ſunt dona tribuentis.* & ſic diligunt eum propter beneficia ſua.quod nõ eſt malũ in ſe:tamen colere diuites, eo quòd temporaliter diuites ſint,vituperatur.Sed ſi in officiis ſint conſtituti, ſunt vtiq; propter dignitatem officij,& tanquam dei vicarij honorãdi.De hac re,vtputa qualiter pauperes non ſint inhonorandi, nec diuitibus poſtponendi, multa narrat Apoſtolus Iacobus,vt eſt illud, Si introierit in conuentum veſtrum vir *Iacob.2.* aureũ annulum habens, & in veſte candida:introierit autẽ & pauper in ſordido habitu:& intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara,& dixeritis ei,Tu ſede hic bene:pauperi autem dicatis,Tu ſta illic,aut ſede ſub ſcabello pedũ meorum:nónne iudicatis apud voſipſos,& facti eſtis iudices cogitationum iniquarum? *Fratres hominis pauperes oderunt eum:* quia putant ſe confundi & vilipendi,eo quòd habeant talem fratrem. *Inſuper & amici procul receſſerunt ab eo.* ne ex eius præſentia incurrant grauamen. Hoc ſanctus Iob depauperatus ſibi accidiſſe fatetur dicẽdo, Fratres mei elongauerunt à me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me.Quod item de Chriſto propter nos paupere facto,poteſt intelligi,à quo etiam tempore paſſionis fugerunt Apoſtoli. *Qui tantum verba ſectatur.* id eſt,loquacitatem aut *Matth.17* verborũ ornatum,non ſenſum eorum,nec implet documenta ac iuſſa ſcripturæ, *Nihil habebit* gratiæ ac ſalutis.Nempe vt ait Apoſtolus,Nõ auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.*Qui autem poſſeſſor eſt mentis*, id eſt,rationem habet illæſam ac liberam,ita quòd per virtutes morales parti ſenſitiuæ efficaciter dominatur,nec paſſionibus vulneratur: *Diligit animam ſuam* ſpirituali amore, quia vult & procurat animæ ſuæ ea in quibus ſalus ſua conſiſtit:quo contra dicitur de iniquo in Pſalmo, Qui *Pſal.10.*

autem diligit iniquitatem, odit animã ſuam. *Et cuſtos prudentiæ inueniet bona.* Falſus teſtis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit. *Non decent ſtultum diuitiæ*: quia abutitur eis. Similiter infidelem & hæreticum non decent naturales ſcientiæ, aut notitia ſcripturarum, quibus fidem impugnant Catholicam. *Nec ſeruum dominari principibus.* quoniam hoc contrariatur ordini recto, qui exigit inferiorem ſubeſſe, & ſuperiorem præeſſe. Serui quoque ad dominationem promoti, communiter ſunt ſuperbi & ſæui. Similiter ſeruum peccati & iniquum non decet dominari principibus, id eſt, qui ratione ac virtutibus regũt ſeipſos. *Doctrina viri per patientiam noſcitur*, id eſt, ſi ipſe qui docet ſit veraciter patiens, conſtat quòd dignus ſit alios informare, vtputa virtuoſus, quoniã patientia eſt omniũ virtutũ probatrix. Qui enim agit quod docet, reuerenter eſt audiendus. Sed cuius vita iuſtè deſpicitur, eius quoque doctrina contemnitur. Ideo teſte Greg. Tanto vnuſquiſque conuincitur minus doctus, quanto minus patiens. Hinc ait Ambroſius, Antè vita, quàm doctrina quærenda eſt. Bona vita ſine doctrina gratiam habet, doctrina ſine laudabili vita & vera patientia gratia caret. Spiritualiter autem Chriſti & Apoſtolorum & aliorum eius diſcipulorũ doctrina innotuit eſſe vera ex eorundem patientia, quia pro ſuæ doctrinę veritate tuenda æquanimiter ſunt perpeſſi tot & tanta tormenta, imò & acerbiſſima genera mortis, nec aliquod præſentis vitæ commodum aut honorem exquiſierunt. Vnde oſtenditur quòd de futura alterius vitæ remuneratione fuerant certi. *Et gloria eius eſt iniqua prætergredi*, id eſt, præclarum meritum & honor viri patientis conſiſtit in hoc, vt aliorum improbitatem ac peruerſitatem æquanimiter ferat, & dum eam corrigere nequit, diſſimulet, nec ſcelus ſcelere vlciſcatur. Sicut ait Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Vnde iterum monet, Noli imitari quod malum eſt. Hinc Seneca, Ridiculum, inquit, eſt odio nocẽtis innocentiã perdere. Et iterũ: Nunquam ſcelus ſcelere vindicãdũ. Itemq́; Nihil magnũ in rebus humanis, niſi anim⁹ magna vel mala deſpiciẽs. *Sicut fremitus leonis* eſt valde terribilis aliis beſtiis. quarũ multæ ex rugitu leonis ita terrentur, ꝓgradũ mox figunt, nõ valẽtes fugere neq; procedere. Vnde ſcriptum eſt, Leo rugiet, quis non timebit? quis

Rom. 12.
2. Theſ. 2.

bit? *Ita & ira regis* metuēda eſt ſubditis ſuis,quemadmodū dictū eſt, Nuncij mortis ira regis. & maximè ira regis cœleſtis eſt incomparabiliter formidanda. qui ait, Ecce ego ſtridebo ſuper vos ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno. *Et ſicut ros ſuper herbam* valde conueniens eſt, *Ita & hilaritas eius* iucunda eſt ſubditis, præſertim regis ſupremi in hora iudicij. *Dolor patris filius ſtultus.* quia de filio inſipiente, vitioſo, rebelli, pater triſtatur, tam carnalis quàm ſpiritualis, ſicut expoſitum eſt. *Et tecta iugiter perſtillantia* eſt *Litigioſa mulier,* id eſt, ſimilis tecto fracto. quoniam ſicut per tale tectum cadunt aſſiduè ſtillæ pluuiales, eos qui in domo ſunt affligentes: ita ex foramine oris rixoſæ fœminæ iugiter erumpunt verba domeſticos inquietantia, afflictiua, turbantia. Spiritualiter per litigioſam mulierē intelligitur ſenſualitas, incitans contra rationem: ſeu hæreticorum eccleſia, garriens contra catholicos: ſeu dialectica, contra ea quæ fidei ſunt loquax. *Domus & diuitiæ dantur à parentibus,* qui ſoboli ſuę ſua temporalia bona tempore nuptiarū pro parte dant, & tēpore mortis relinquunt. *A domino autem propriè vxor prudens,* id eſt, diuinæ prouidentiæ donū eſt prudentem acquirere coniugem. Iuxta illud, Pars bona, mulier bona: in parte bona timentium deum dabitur viro pro factis bonis. Spiritualiter vxor prudens eſt mater Eccleſia, ſapientia vera, ratio recta. *Pigredo immittit ſoporem,* id eſt, mentis faſtidium, ac torporem ad ea quæ dei ſunt, & ſalutis. corpori quoque ſomnolentiam ingerit, præcipuè in diuinis, & tempore ſermocinationis. *Et anima diſſoluta eſuriet,* id eſt, ſpiritualibus refectionibus indigebit, vanitates voluptateſque appetet, quia non conſolatur à domino, qui loquutus eſt per Prophetam, Vſquequo deliciis diſſolueris filia vaga? *Qui cuſtodit mandatum* per memoriam & effectū, *Cuſtodit animam ſuam* à laqueis inimici, à poteſtate diaboli, à deuoratione inferni. *Qui autem negligit viam ſuam,* id eſt, arctam viam ſalutis ſibi præfixam ac iuſſam non ambulat: *Mortificabitur* per peccata mortalia & gehennæ ſupplicia. *Fœneratur,* id eſt, accommodat *Domino, qui miſeretur pauperis,* ſubueniendo eidem, quia hoc dominus reputat ſibi factū, ſicut ī Euāgelio ꝓteſtatur, Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Et viciſſitudinem reddet ei,* id eſt, copioſam remuneratione͂, ſicut promiſit, Beati miſericordes,

Eccle. 26.
Mat. 7.
Matth. 5.

Lucæ 14. quoniam ipſi miſericordiam conſequentur: imò centuplum reddet in præſenti, & vitam gloriæ in futuro. *Erudi filium tuum* carnalem ac ſpiritualem, in ſcientia atque virtutibus, & *Ne deſperes* cito de profectu illius, quamuis forſan ad tẽpus videatur indocilis. ideo non faciliter ceſſes ab informatione illius. *Ad intentionem autem eius ne ponas animam tuam*, id eſt, non extendas te ad ſcandalizandum eũ verbo aut facto, ſed modeſtè redargue, & facto ædifica, nec corporalem eius mortẽ procures ex timore grauioris ruinę

Deu. 21. ipſius, ſi diutiùs vixerit. Verùmtamẽ in Deuteronomio ſcriptum eſt qualiter filius contumax incorrigibilis, comeſſationi atque luxuriæ vacans, poterat à parentibus morti tradi. *Qui enim impatiens eſt*, id eſt, ex filij ſui peccato ad impatientiam concitatur, ſicque illum impetuoſe redarguit: *Suſtinebit damnum*. quia ſeipſum grauiter lædit in anima, & ſubditum magis exaſperat, ſcandalizat, perturbat, quàm ſanet. Ideo ait Apoſtolus, Patres nolite ad iracũdiam prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiãt: ſed educate illos in diſciplina & correptione domini. Hinc aſſerit Aug. Quicquid lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus, nõ charitas corrigẽtis. Et Proſper, Leuiter caſtigatus exhibet reuerentiam caſtiganti: aſperitate autem nimiæ increpationis offenſus nec increpationem nec ſalutem recipit. *Et quum rapuerit*, id eſt, aliquem violenter tractauerit, aut alicui ſua ſubtraxerit, *Aliud apponet*, id eſt, maius damnum incurret. Taliter igitur ſtudeamus delinquentem curare in anima, vt non per iram, impatientiam, aut alio modo lædamus, aut perimamus propria corda: quũ dicat Saluator, Quid proficit homo ſi lucretur vniuerſum

Matt. 19. mundum, ſe autem ipſum perdat, & detrimẽtum ſui faciat? *Audi conſilium* auribus mẽtis & corporis. Cõſilium autem ſapientiũ, virtuoſorum, & expertorũ. *Et ſuſcipe diſciplinam*, id eſt, increpationem verborum ac verberũ, ſiue à deo, ſiue à prælato infligantur: *Vt ſis ſapiens in nouiſſimis tuis*, id eſt, in extremis ſapiens inueniaris ac iuſtus. Qui enim tempore iuuentutis & ſanitatis ſapientiam & virtutes, conſilium & diſciplinam non ſuſcipit nec cuſtodit, vix aut non inuenietur ſapiẽs in extremis. *Multæ cogitationes in corde viri*. i. aſſiduè variãtur in corde ex inſtabilitate fragilitatis humanæ.

Iob. 20. Iuxta illud, Cogitationes meæ variè ſuccedunt ſibi, & mẽs

in

in diuerſa rapitur. *Voluntas autem domini*, quæ eſt ipſemet deus volens, *In æternum permanet* vna atque incommutabilis. *Homo indigens miſericors eſt*, quia ex propriæ paupertatis & indigentiæ experientia commonetur ac diſcit aliis miſereri. Vnde de Chriſto dicit Apoſtolus, Debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret. Ariſtoteles quoque in Politicis ait, quòd & ſenes proni ſunt ad compaſſionem, quia ſunt pluribus indigentes. ſimiliter fœminæ. Denique omnis homo proprias defectuoſitates, culpas, indigentias, quantum ad bona animæ, ritè perpēdens, miſericors eſt. *Et melior eſt pauper*, vt talis, *Quàm vir mendax.* quia paupertas non tantum malificat perſonam ſicut mendacium. *Timor domini ad vitam*, id eſt, timor filialis ad vitam deducit beatam. *Et in plenitudine*, id eſt, plena beatitudine *Commorabitur abſque viſitatione peſſimi*, id eſt, diaboli, cui ad beatos nullus paret acceſſus. *Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam*, id eſt, ab operatione bona ſe retrahit, & manum capiti ſuo ſupponit ad appodiandum & dormiēdum ex torpore, nec ducit eam ad os ſuum, id eſt, ea quæ docet & ſcit, non facit nec prouidet ori de neceſſariis, laborando. Secundum Lyram in Hebræo habetur: ſub Caldaria, vt ſit ſenſus, quòd piger tempore frigido comeſtionē interrūpit, manus ſuas calefaciēdo ad ignem, ſub olla ſuper ignem pendente, vel ad aſcellam, ſed hoc videtur etiam ab aliis fieri. *Peſtilente flagellato*, id eſt, impio, qui alios verbo aut exemplo ſcandalizat & inficit, debitè punito & correcto, *Stultus ſapientior erit*, quia ex pœna alterius oritur ſibi timor, quo à quibuſdam malis retrahitur, & ità ſapiētior fit quá fuit. Vnde Apoſt. ait, Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Et Seneca loquitur, Sapiēs ex correctione peccari alterius emendat ſuū. *Si autem corripueris ſapientē, intelliget diſciplinā*, id eſt, correptionem illam gratanter tāquam beneficiū acceptabit, conſiderando quòd ſit diſciplina quædā medicinaq; animæ. *Qui affligit patrem & fugit matrem, ignominioſus erit & infœlix.* quia ingratiſſimus eſt parentibus, & reddit mala pro bonis. Similiter qui ſpiritualem patrē ſeu prælatū affligit ſua rebellione aut peruerſitate vel negligētia, & à matre ſua Eccleſia ſancta diſcedit, abominabilis eſt & peribit. Verùmtamen ſi quis deſiderio perfectionis,

Hebr. 2.

inuitis parentibus competentiã habentibus, fugiat eos, religionem intrando, laudabile eſt. *Non ceſſes* tempore opportuno *Audire, fili mi, doctrinam.* quia indeſinenter ſtudere debemus incremento ſcientiæ ac virtutum. *Nec ignores ſermones ſcientiæ,* id eſt, ne contingat te nõ intelligere doctrinalia & ſapientialia verba. *Teſtis iniquus deridet iudicium,* id eſt, iuſtam ſententiæ prolationem, quia præſumit ſe falſitate teſtimonij ſui poſſe impedire ne proferatur, nec etiam timet iudicium dei, quem tam intimoratè offendit. *Et os impiorum deuorat iniquitatem,* id eſt, in verbis mendoſis & teſtimoniis falſis delectatur, quaſi in cibo, & ea in cor ſuum deglutit. In quorum perſona fertur in Iſaia: Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus. Quibus & Amos Propheta dicit, Væ qui lætamini in nihili, qui conuertiſtis in amaritudinem iudicium, & fructũ iuſtitiæ in abſynthium. Denique os impiorũ deuorat iniquitatẽ, id eſt, bona impiè acquiſita, quia frequenter accipiunt munera ad perhibendum teſtimonia falſa. *Parata ſunt deriſoribus* veritatis & æquitatis *Iudicia.* quoniam deus paratus eſt eos iudicare & cõdemnare. Iuxta illud Iſaiæ, Stat ad iudicandum dominus. Et Iudas ait, Ecce venit dominus facere iudicium, & arguere impios. In lege quoque diuina ac poſitiua inſtituta ſunt iuſta iudicia contra tales. *Et mallei percutientes* parati ſunt *Stultorum.* id eſt, impiorum *Corporibus.* quibus etiam in hac vita pro diuerſis flagitiis varia & amara infliguntur tormẽta, & flagellationes, mutilationes, ſuſpendia, rotationes, ac conſimilia genera mortis: infernalia quoque ſupplicia impœnitentibus, quemadmodum in Apocalypſi dicitur, Timidis & incredulis & execratis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure.

Iſaiæ 3. — *Apoc. 21.*

Elucidatio Cap. 20. *Luxurioſa res eſt vinum. &c.*

ARTICVLVS XX.

L*Vxurioſa res vinum.* Sicut ſol dicitur calidus, non formaliter, ſed effectiuè, quia ex radiorum ſuorum repercuſſione gignitur calor: ſic vinũ vocatur res luxurioſa, quia cauſat calorem, & calidum efficit ſanguinem, qui incitat citò ad luxum, immoderatoque lætificat & cauſat audaciã, rationiſque lucem obſcurat, quibus peractis, quid niſi venereorum imminet amor? Ideo dictum eſt ab vno pruden-

tium

tium ſeculi huius, Sine Cerere & Baccho friget Venus. *Et tumultuoſa*, id eſt, garruloſa & inquieta eſt *Ebrietas*. Ideo ait Saluator, Attendite vobis ne grauétur corda veſtra crapula vel ebrietate. Apoſto. quoque, Nolite, inquit, inebriari vino, in quo eſt luxuria. *Quicunque hu delectatur, non erit ſapiens*. Certum eſt quòd nequaquam liceat ebrietate delectari, quum ſit vitium in ſe. Vinum verò quũ ſit nobilis, vigoroſa, & vtilis creatura, in vſum & cômodum hominum facta: Iuxta illud in Pſalmo, Vt educas panem de terra, & vinum cor hominis lætificet. De cuius proprietatibus atque effectibus in Apocriphis Eſdræ multa leguntur, quod in Iudicum lib. dicitur lætificare deum & homines. Hinc vino delectari non eſt in ſe vicioſum, nec ſapientiæ impeditiuum, præſertim quum vinum naturaliter delectet ſuo ſapore guſtum. Itaque ſicut licitum eſt vino moderatè vti, vel cauſa medicinæ, prout Timothæo ſcribit Apoſtolus, Modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. vel ob alias naturales ac rationabiles cauſas. ſic licitũ eſt vino delectari naturali ac ordinata delectatione, quæ ſcilicet ad debitum finem refertur. Delectari auté in vino ſuperfluo, vel in ipſo ſapore propter ſe, eſt illicitũ. Qui igitur his, ſcilicet vino immoderato, aut immoderatè in vino (quanuis modico) & ebrietate, ſiue (vt quidam exponunt) qui his, vtpote luxuria & ebrietate delectatur, non erit ſapiens ſapientia infuſa, quæ donum eſt, nec in ſapientia naturali & acquiſita ſolet eſſe abundans. Imò quamdiu actualiter occupatur & delectatur his vitiis, vſu & actu ſapientiæ caret, quoniam rationem abſorbent. Iuxta illud, Fornicatio & ebrietas & vinum auferunt cor. Ideo Iſaias inducit, Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam. Hinc quoque Philoſophi, vt ſtudio philoſophiæ eſſent apti, à vinoſétia, gula, luxuria, diligenter abſtinuerunt. Atque vt in Phedrone aſſerit Plato, Nequaquam eſt Philoſophi circa delectationes, guſtus, & tactus verſari. Vnde quum quidam interrogaſſet Platonem, Vnde tibi ſapientia tanta? reſpondit, quia plus conſumpſi de oleo in lampade, quàm tu de vino in calice. Ariſtoteles quoque in Probleumatibus ſuis fatetur quòd amatores dulcium ſunt fatui. Nec diſſonat inde, quod de ſapientia ſcriptum eſt in Iob, Non inuenitur in

Lucæ 21. *Ephe. 5.* *Pſal. 103.* *Oſeæ 4.* *Iſai. 11.* *Iob 24.*

terra

terra ſuauiter viuentium. Hinc quarto Prouerbiorum ſuorum libro ſanctus ſcribit Cyrillus, Vinum mel ori eſt, ſed fel capiti venenoſum, ſapit in ore, ardet in vẽtre, fumat in capite, contundit ſenſus, vigorem cõfundit, imaginationem deſtruit, tollit mentem, viſum obnubilat, neruos laxat, linguam balbuſicat & inhoneſtat, manus mobilitat, pectus inflammat, ſpumat luxuriam, vim gignitiuam eneruat, greſſus inordinat, totumque corpus vaſtat: ita quòd à plãta vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas. *Sicut rugitus leonis, ita & terror regis.* hoc eſt quod præcedenti capitulo habetur, Sicut fremitus leonis, ita & regis ira. *Qui prouocat eum,* ſcilicet regem, ad iram per exceſſum verborum aut operũ: *Peccat in animam ſuam,* id eſt, ſibiipſi acquirit malum ſeu mortem, quemadmodum Adonias offendẽdo Salomonem. *Honor eſt homini* coram deo ſapientibusque hominibus, *Qui ſeparat ſe à contentionibus.* quoniam inhoneſtum eſt valde contentioni ſeruire. Ideo vir modeſtus, pacificus, mitis, exemplaris, & ſapiens vitat contendere, ceditque improbitati, & ſecũdum ordinem iuris ſuam proſequitur cauſam. Ideo ait Apoſtolus, Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Itemque, Si quis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia dei. Porrò (vt ait Ambroſius) Cõtentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Qui rurſus fatetur, Melius eſt cum pace & gratia emigrare, quàm cum contentione atque diſcordia cohabitare. Melius eſt ſine lite abire, quàm cum iurgio reſiſtere. Specialiſſimè autem vitandum eſt ne quis cum illo contendat, cum quo antè familiariter vixit: quum Seneca dicat, Turpius nihil eſt, quàm cum eo bellum gerere, cũ quo familiariter vixeris. Poſtremo hoc vitium in religioſis eſt maximè deteſtãdum, ad cuius deteſtationem ſatis nos debet inducere quod Iacobus ait Apoſto. in ſua Canonica, Si zelum amarum habetis, & contentiones ſunt inter vos, nolite gloriari & mẽdaces eſſe aduerſus veritatem: non eſt ſapientia iſta deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, & diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi incõſtantia & omne opus prauum. Ecce quid terribilius dici poteſt? Hinc de beatiſſimo viro illo Franciſco narratur, quòd ex ingenita probitate ac honeſtate, etiã dum adhuc erat in ſeculo, à contentionibus

ſe

ſe retraxit. *Omnes autem ſtulti* .i. vitioſi & cõtentioſi *Miſcentur contumelijs*, contumeliã alijs inferendo per verba aut facta, vel his quî ſibi inuicem contumelioſè iniuriantur, cõmunicando ſeu vni eorũ fauendo & aſſiſtendo. Propriè tamen conſiſtit cõtumelia in verbis, quũ quis dicit alteri verba iniurioſa, per quæ eius honor minuitur vel aufertur: quod ſecundum Thomã non eſt minus peccatũ, quàm rapina ſeu furtum, prout in ſecunda ſecundæ, quæſtione. lxxij. declarat. His ergo qui taliter nobis loquuntur, nõ eſt reſpõdendum. Vnde vt. 4. Regum habetur, Ezechias ſeruis ſuis 4. Reg. 18
præcepit, ne contumelioſiſſimo Rapſaci reſponderẽt. propter quod ait Valerius, Plena victoria eſt ad clamãtem tacere, nec reſpondere prouocanti. Habes enim mercedẽ de tua patientia, & de fratris medela. Sicut nihil deformius eſt quàm reſpondere furentibus: ſic nihil vtilius quàm tacere prouocatis, Deniq; ſapiens ſciẽs verũ eſſe quod Seneca aſſerit, A malis vituperari, laudari eſt. nõ mouetur ex cõtumeliæ verbis. Propter quod denuo faſſus eſt Sene. Contumeliam generoſus animus ferre non poteſt. *Propter frigus piger arare noluit* tẽpore ſuo, ne frigore affligeretur. *Mendicabit ergo æſtate, & nõ dabitur ei.* hoc in corporalibus quãdoque ita contingit. Spiritualiter autem piger propter frigus, id eſt, ex ſua deſidia & charitatis infrigidatione non vult arare, id eſt, agrum cordis ſui excolere, & examinando ſeipſum euertere, aut ſibi commiſſos ſolicitè exercere. *Mendicabit ergo æſtate*, id eſt, die iudicij ſui particularis aut vniuerſalis, quum venerit tẽpus recipiendi fructum eorum quę ſeminauit, quia tunc dicet, domine Domine aperi mihi. Matt. 15.
Et non dabitur ei, quia tunc non patet precũ meritorúmve locus. *Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri.* quoniã ſicut fundus profundæ aquæ faciliter ſciri non valet, nec cernuntur, quæ natant in ea: ita conſilium viri, quandiu manet in abdito cordis, ignotum eſt alijs. *Et homo ſapiens exhauriet illud*, humiliter, beneuolè, & prudenter inquirendo à tali viro quid gerat in corde, & quæſtionem mouendo de his, de quibus ille intra ſe conſulit. *Multi homines miſericordes vocantur*, quia in corporalibus condolent & ſuccurrunt. *Virum autem fidelem quis inueniet?* qui ſcilicet verè & diſcretè miſericors ſit, ſic vt iuſtitiam non relinquat, ſicque corporalia miſericordiæ exhibeat opera, vt & ſpirituales

ſpirituales miſericordiæ actus exequatur idoneè, corripiē do & corrigendo proximum de malis culpę, de quibus plus condolendum eſt proximo, quàm de malis pœnalibus. Vnde loquitur Auguſtinus, An non ſunt in te viſcera pietatis Chriſtianæ, vt plāgas corpus, à quo receſſit anima: & non plangas animam, à qua receſſit deus? quaſi dicat, Rarus vir ita fidelis amicum ſuum non palpans, nec veritatem relinquens. *Iuſtus qui ambulat in ſimplicitate ſua* columbina non aſinina, *Beatos poſt ſe filios derelinquet*, id eſt, filios carnales aut ſpirituales ſuis doctrinis & exēplis inſtructos, ſeu quoſcunque ſuarum virtutum imitatores condignos, nunc beatos in ſpe, poſtmodum in re. *Rex qui ſedet in ſolio iudicij*, id eſt, qui iuſtum in omnibus exercet iudicium: *Diſſipat omne malum intuitu ſuo*, id eſt, ſubditos ſuos reformat, & vitia eorum extirpat, ipſos ſolicitè intuendo, in quibus reformatione indigent. Porrò Chriſtus rex regum reprobat & condemnat omne malum. *Quis poteſt dicere* verè & ſine iactantia, *Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?* quanuis enim ex gratia poſſit quis eſſe à mortali culpa immunis,

Matth. 5. ſicque aliqualiter corde mundus. Iuxta quod ſcriptum eſt,
Pſal. 118. Beati mundo corde. Et, Beati immaculati in via. Iremque,
Pſal. 23. Innocens manibus & mundo corde: tamen in venialibus o-
Iaco. 3. mnes ſumus culpabiles, & pauciſſimi inueniuntur, qui non
1. *Ioan.* 8. fuerunt aut ſunt mortali culpa fœdati. Ideò Iacobus ait

Apoſtolus, In multis offendimus omnes. Et ſanctus Ioannes, Si dixerimus (inquit) quia peccatū non habemus, noſipſos ſeducimus. Vnde & in Iob legitur, Quid eſt homo vt immaculatus ſit, & iuſtus appareat, natus de muliere? Itaque ſcripturæ quæ de hac re videntur diuerſimode loqui, per diſtinctionem faciliter ſolui queunt & concordari. Quoniam multis modis dicitur quis mundus & iuſtus & ſanctus. Primo, quoniam nulli vnquam peccato fuit obnoxius nec originali nec perſonali aut actuali, quod cōpetit Chriſto. Secūdo, quoniā nulli perſonali nec mortali nec veniali. Tertio, quoniā nulli mortali. Quarto, quia & ſi fuit, tamen modo nō eſt. *Pondus & pondus, menſura & menſura vtrunq; abominabile eſt apud deum.* hoc lectū eſt ſuprà. Statera doloſa abominatio eſt apud deū, & ex dictis ibidē patet huius intelligētia verbi. Deniq; qui propria facta & verba quærit ſemp iuſtificare aut excuſare, proximorūq; verba & opera

opera vituperare,ſeu in peius interpretari, iniquis vtitur pondere & menſura: quo contra Seneca loquitur, Iuſtus iudex non aliter de alienis, quàm de propriis iudicat geſtis. qui & in ſuis ait Prouerbiis, Aequus iudex non aliam de ſua, aliam de alia cauſa profert ſententiam. *Ex ſtudijs ſuis intelligitur puer.* Si per puerum intelligamus paruulum corpore & ætate, poteſt ita exponi, quòd ex ſtudiis & occupationibus, quibus innititur puer in pueritia ſua, poteſt coniecturari qualis erit in virili ætate. Pueri enim bonæ indolis cito incipiunt hoc monſtrare per actus quoſdam. Vnde ſubiungitur: *Si munda & recta ſunt opera eius*, id eſt, honeſtatem quandam prętendentia & virtutes, vel ſi opera eius poſtea erunt munda & iuſta, ſecundum quod ait Philoſophus, quòd pueros egregiæ indolis beatificamus in ſpe futuræ virtuoſitatis. Si autem per puerũ intelliguntur quicunque fideles & ſerui dei, qui in ſcripturis multoties pueri appellantur, ſicut & Chriſtus ait diſcipulis, Pueri nunquid pulmentarium habetis? Iſte eſt ſenſus, quòd de exterioribus talium operibus aduertere poſſumus quòd verè ſint ſyncera & iuſta, ſi viderimus eos intentos ſtudio ſapientiæ & virtutum, ſeu libenter audire verba ſalubria, atq; ex corde zelari in omnibus pro dei honore & iuſtitia ac communi ſalute: eſſeq; cuſtoditos in verbis & ſenſibus, & corã deo ſolicitos, ac proximis exemplares. *Aurem audientem*, id eſt, obedienter ſuſcipientem ac adimplentem ea quæ audit ſalubria. *Et oculum videntem*, id eſt, intellectum illuminatum ſeu alios inſtruentem, vel bona aliorum exempla ad ſectandum inſpicientem. *Dominus fecit vtrunque*, quia vtrunque iſtorum eſt opus gratiæ dei. Quo contra Moſes in Deuteron. ait filiis Iſrael, Vos (inquit) vidiſtis vniuerſa magnalia, quæ coram vobis fecit Dominus, & nõ debit vobis Dominus cor intelligẽs, & oculos videntes, & aures quæ poſſent audire, vſque in præſentem diem.

Noli diligere ſomnum corporalem ſuperfluum, nec ſomnum ignorantiæ, peccati, ſiue teporis: *Ne te egeſtas opprimat*, id eſt, ſpiritualium temporaliúmve bonorum defectus. *Aperi oculos tuos*, id eſt, vigilans eſto ac prouidus in actibus bonis. *Et ſaturare panibus*, id eſt, refectione mentis, ad abundantiam ac corporis competentiam. *Malum eſt, malum eſt, dicit omnis emptor*, id eſt, ementes communiter

ter dicunt rem emendam minus valere, quã venditor dicit aut veritas habet, vt minori precio emant eam. *Et quum receſſerit* re empta: *Tunc gloriabitur*, quòd modicum pro ea expoſuit. Verùmtamen ſunt quidam tam iuſti, charitatiui, ac timorati, quòd nequaquam ſcienter volunt mentiri, neque pro re venali minus dare quã valet, quia nec licet (ſecũdum conſcientiam) fallere aut damnificare venditorẽ, minuendo de precio iuſto, quanuis ſecundum iura ciuilia hoc liceat: vel potius non puniatur, dummodo citra mediũ iuſti valoris id fiat. Hinc libro de Trinitate recitat Auguſtinus, qualiter quidam volens propoſitionem exprimere, in qua vniuerſi concordant, dixit, Omnes vultis cariùs vendere, & viliùs emere. Et oſtendit Auguſtinus hoc pati inſtantiam apud miniſtros dei perfectos, qui vtrunq; horum abhorrẽt. *Eſt aurum & multitudo gemmarum, & vas precioſum labia ſcientiæ*, id eſt, labia alios ſapienter ſalubriterque inſtruentia ob dignitatem ſcientiæ & boni operis ſui, meritò cõparantur, imò & præferuntur omni auro, gemmis, ac precioſiſſimis vaſis. *Tolle veſtimentum eius qui fideiuſſor extitit alieni*, id eſt, ſiquis fideiuſſit tibi pro alio, potes ab illo fideiuſſore accipere veſtem ſuam tempore opportuno, quouſque ſatiſ-
Exod. 22. faciat tibi. Verùmtamen ſicut habetur in Exodo, Si fideiuſſor tam pauper fuiſſet, quòd nocte ad operiendum ſe indiguiſſet illa veſte, reddenda ſibi fuiſſet de ſero, & rurſus accipi potuiſſet de mane. Similiter ſi indiguiſſet ea in die & nõ de nocte, poterat tolli de nocte, & reddẽda erat de ma-
Amos. 2. ne, poteràtq; reſumi ad veſperã. Vnde quibuſdã Amos propheta improperat, ꝙ ſuper veſtes pignoratas requieſcebãt. *Et pro extraneis*, pro quibus fideiuſſit, *Aufer pignus ab eo*, ſi-
Exod. 22. cut de hoc erant iudicialia quædam præcepta in Exodo ac
Deut. 5.7. Deuteronomio data, quæ in Euãgelica lege ex illa inſtitutione nõ ligant, prout in prima ſecũdæ Thomas declarat. *Suauis eſt homini panis mendacii*.i. cibus mendacio ſeu contra iuſtitiam acquiſitus, quaſi faciliter & lucroſè adeptus. *Et poſtea implebitur os eius calculo*.i. graui confuſione & pœna, dum crimen ſuum fateri compellitur, & iuſtas lucre pœnas,
Sapien. 12 dum per quæ peccauit, per hæc punitur: quemadmodũ diues epulo ſpecialiter affligebatur in lingua. Iſtud intelligẽdum eſt de homine vitioſo, cui delectabile eſt operari ſedum inclinationẽ vitioſi habitus ſui, in quo non eſt timor dei,

dei, & cõſciẽtiæ remorſus paruus aut nullus. Præterea hæreticis & pſeudoprophetis, ac deceptoribus cunctis, dulcis eſt panis mendacij, id eſt, doctrina hæretica, aſſertio fallax, ſermo ſophiſticus, quorum ora implebuntur calculo, qui eſt lapis ignitus, id eſt, infernalium globis incendiorum, ſicut in Iob de tali homine fertur, Cibos quos ſumpſerat euomet, & de ventre illius extrahet illos deus. *Cogitationes conſilijs roborantur*, id eſt, diriguntur vt bonæ ſint, & proſperum ſortiãtur effectum. *Et gubernaculis*, id eſt, prudentialibus ordinationibus ac prouidentiis *Tractanda*, id eſt, inchoanda, diſponenda, exercenda *Sunt bella*, in quibus plus valet prudentia & diſpoſitio exercituum apta, quàm fortitudo corporea. prout Egidius de Roma libro de regimine principum tractat diffuſe. Vegetius quoque cõpendioſè in libro de re militari. nec minus cautè, imò & cautiùs pugnandum eſt contra inuiſibiles hoſtes. Vbi incomparabiliter maius prꝫmium datus victoribus, grauiusq; periculum imminet victis. *Et qui reuelat myſteria*, id eſt, ſecreta cꝫlanda, & ſibi in fide manifeſtata. Quemadmodũ ſecundo Machabæorum Rodochus legitur myſteria ſui exercitus hoſtibus reuelaſſe. *Et ambulat fraudulenter*, oſtendens ſe quaſi fidelem, quum ſit aduerſarius & deceptor, *Et dilatat labia ſua*, in præſentia blandiendo, ſeu proſpera promittendo, & loquacitati vacando. *Ne commiſcearis* per ſocietatẽ aut cõſenſum, vel tua ſecreta ei credẽdo. *Qui maledicit patri ſuo & matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris*, id eſt, occidetur: ſicque lux vitæ auferetur in mediis tenebris, id eſt, in præſenti exilio, quando maximè deſiderabit manere in lumine vitæ huius. Talis nanque iubetur occidi in Leuitico. Dicitur autem in vita iſta ſedere in tenebris & vmbra mortis. Iuxta illud, Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Deniq; lux rationis & ſplendor legis naturalis extinguitur in maledicente ſuis parentibus, ſimiliter in his qui maledicunt patri ſpirituali, & matri Eccleſiæ, prꝫſertim in his qui patri omnium creatori impiiſſimè maledicunt. Vnde apud Iob dicitur, Nónne lux impij extinguetur, & præcipitabit eum conſilium ſuum? *Hæreditas ad quàm feſtinatur in principio*, id eſt, qui patrimonium ſuum ante congruum tempus conatur accipere, aut alia bona ex auaritia cupit acquirere:

Iob 20. Leuit. 20. Lucæ 2. Iob. 18.

In

In nouiſſimo benedictione carebit, id eſt, non benedicetur à deo, neque augebitur ſic agenti, nec ipſe per hoc ſalutem, ſed condemnationem incurret. Hoc præcipuè reſpicit eos, qui patres ſuos expellunt de regno aut domó, vt ipſimet regnent, aut patresfamiliàs ſint, quibus malè ſolet ſuccedere. Spiritualiter quoque qui antequàm idonei ſint, & ſubeſſe didicerint, feſtinant pręeſſe, & patrimonia Eccleſię obtinere, atque Eccleſiaſticas acquirere dignitates, in nouiſſimo maledicentur, nec ſalubriter præſunt. nam & Philoſophus ait, Non bene decet principari eum, qui non ſub principe fuerit. Seneca quoque, Nemo (inquit) regere poteſt, niſi qui & regi. *Ne dicas, reddam malum pro malo*, id
Rom. 12. eſt, meipſum inordinatè vlciſcar, vel ſcelus ſcelere vindi-
Pſalm. 7. cabo. quum & Apoſtolus dicat, Nulli malum pro malo reddentes. Atque Pſalm. Si reddidi retribuentibus mihi mala. Verùmtamen iudicis eſt pro malo culpæ infligere malum pœnæ. In lege quoque pœna talionis fuit pręfixa. Iuxta illud Leuitici: Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente. Sed hoc ſecundum ordinem iuris fuit ſeruandum, nec zelo vindictæ, ſed iuſtitiæ adimplendum. Laudabilius tamen fuiſſe cenſetur remittere pœnam, quando ſine derogatione boni communis fieri potuit, nec aliud obſtitit, quoniam ſcriptum eſt, Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. *Expe-*
Pſal. 145. *cta dominum*, qui ait, Mihi vindictam, & ego retribuam. *Et liberabit te*. Imò & pro tua te patientia coronabit. De quo
Deut. 32. ait Pſalmiſta, Facit iudicium iniuriam patientibus. *Abo-*
Prou. 19. *minatio eſt* apud deum *Pondus & pondus, & ſtatera doloſa non eſt bona*. Idem hoc iam ſemel dictum eſt. *A Domino diriguntur greſſus*, id eſt, actus interiores exterioreſque, *Viri*, qui à vigore virtutũ vir nuncupatur, ad ſupernaturalem finem, ſicut iam ſæpe præhabitũ eſt. Vnde & Iſaias fatetur, Omnia opera noſtra operatus es in nobis. Apoſtolus quoque, Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere. Hinc merita noſtra ſunt dei dona. *Quis autem hominum intelligere poteſt viam ſuam?* id eſt, nemo abſque reuelatione poteſt certitudinaliter ſcire actionem ſeu conuerſationem ſuam eſſe meritoriam ac deo abſolutè placentem, quum neſciat an ſit in charitate & dignus amore, prout de hoc in Eccle-

ſiaſte

eſt *Vrſæ occurrere raptis catulis*, id eſt, quæ perdidit catulos ſuos, propter quod valde ſæuit; & primum ſibi occurrentem ſolet inuadere, ſuſpicãs catulos ſuos per illum ſibi ſubtractos: *Quàm fatuo confidẽti ſibi in ſtultitia ſua*, id eſt, ſuperbo præſumptuoſoque homini in ſua peruerſitate ſperanti, qui non ſolùm corpus, ſed & animam quærit occidere. Nã (vt in Politicis ait Philoſophus) Homo virtuoſus, lege atq; iuſtitia deſtitutus, eſt peſſimũ animal, & millies peior brutis. Spiritualiter autem per vrſam deſignatur gentilitas, cui occurrere leuiùs fuit catholicis viris, qui catulos gentilitatis rapuerunt, conuertendo eos ad Chriſtũ, quàm ſtulto confidenti in ſua ſtultitia, id eſt, hæreticis in ſuis argumentis vanis ac friuolis ſtultè præſumentibus. *Qui reddit mala pro bonis*, ſicut populus Iudæorum Chriſto. Qui per prophetam effatur, Nunquid redditur malum pro bono? *Non recedet malum de domo eius*, id eſt, corde ipſius, vel de ſobole atque familia ſua, ipſum in malis ſequente. Iſtud nanque ingratitudo eſt maxima, quam ſequuntur & alia crimina multa. Sicq; talis ingratus impletur malis culpæ ac pœnæ. Verùm (vt Seneca in libro de beneficiis tangit,) Primus gradus ingratitudinis eſt, Beneficium non cognoſcere, neque recolere, ſed potiùs obliuiſci aut diſſimulare. Secundus gradus, eſt bona pro bonis non exhibere. Tertius, mala pro bonis rependere. Ingratitudo itaque eſt enorme peccatum, quo meretur homo amittere quod accepit. *Qui dimittit aquam, caput eſt iurgiorum.* hoc quidam exponunt ſic, Qui omittit bibere aquam, & potat vina, origo eſt contentionũ & litium, quæ ex vini potatione ſæpe ſequuntur. Videtur autem ſic potius exponendum, Qui aquam facit ex fluuio deſeruienti communitati aut perſonæ alicui decurrere, cauſa eſt iurgiorum, quæ ex tali damno communitati vel perſonæ illato ſequuntur. Circa hoc dicit Lyra in Hebræo haberi, Qui aperit aquam, principium eſt iurgiorum, id eſt, qui aperturam facit in alueo fluminis, per quam exeat & decurrat, principium eſt iurgiorum: quoniam ſicut apertura illa primò eſt parua, & paulatim augetur: ſic iurgiũ in principio modicum, paulatim fit grande. Sed iuxta expoſitionẽ magis iam approbatam dimittere ſumitur hic ſatis aptè pro aperire. Ex quo etiam cõſtat, quòd prima quorundam expoſitio primo inducta non conſonet Hebraicæ veritati.

Porrò Gloſſa per aquam intelligit fluxam & irrefrena-
tam loquutionem ex qua lites naſuntur ſicque aquam
dimittree eſt linguam in fluxum verborum reprehenſi-
bilium relaxare. Qui ergo dimittit aquam, caput eſt iur-
giorum, quia qui linguam non frænat, concordiam diſ-
ſipat proximorum:contra quod ſcriptum eſt, Qui imponit
Proue. 26. ſtulto ſilentium,iras mitigat.Econuerſo lingua in bonã ac-
cipitur partem,quum dicitur,Aqua profunda ex ore viri.
Et antequàm patiatur contumeliam à proximo, talis cõtẽtio-
ſus *Iudicium deſerit*, id eſt,rectum rationis iudicium atque
diſcretionem relinquit. Primò irrationabiliter aliis iniu-
Iob 34. riando. De quo iudicio ſcriptum eſt, Nunquid qui nõ amat
iudicium ſanari poteſt?Deſerit quoque iudicium diſcepta-
tionis,quia in foro contentioſo coram iudice refugit appa-
rere ac reſpondere, conſcius ſibi de ſuo exceſſu in proxi-
mum,per quod oſtenditur reus. Ideo Seneca in ſuis ſcribit
Prouerbiis,Fatetur facinus is,qui iudicium fugit.Et rurſus,
Legem nocens veretur,fortunam innocens. *Et qui iuſtificat
impium*, id eſt,eum quem probabiliter ſcit eſſe reum, aſſe-
rit eſſe iuſtum. *Et qui condemnat iuſtum, vterque abominabilis
Mat. 27. eſt apud deum.* Tales fuerunt Iudæi petentes ſibi Barrabã,
tanquam Chriſto innocentiorem dimitti, & Chriſtum oc-
Ezech. 13. cidi. De talibus loquitur deus in Ezechiele, Interfecerunt
animas, quæ non moriuntur, & viuificabant animas quæ
non viuunt,mentientes propter pugillum hordei, & frag-
men panis. Tales ſunt iniuſti prælati,in quibus regnat per-
ſonarum acceptio: & prædicatores blandi,qui propter com
moda ſua veritatem relinqunt. Circa hæc poſſet grandis
inquiſitio fieri,Quid agẽdum ſit iudici in foro iudicij, dum
innocens coram eo conuincitur teſtibus, & reus proba-
tur, quem iudex ſcit iuſtum & innocentem. De qua quæ-
ſtione ſuper Exodum pleniùs ſcripſi,idcirco iam tranſeo.
*Quid prodeſt habere diuitias ſtulto, quum ſapientiam emere non
poſſit?* Quaſi dicat,Homini vitioſo magis obeſt, quàm pro-
ſit opulentia terrenorum, quum ea non vtatur ad ſpiri-
tualia chariſmata obtinenda. qua ſi bene vteretur, poſ-
ſet per opera miſericordiæ dona gratiæ ſapientiamq́ue
acquirere. Nec iſtud ideo dictum eſt, quaſi liceat ſpiri-
tualia bona per temporalia comparare, ſed metaphoricè
Matt. 25. loquitur. Sic in euangelio Dominus, Quare, inquiens,
non

non dediſti pecuniam meam nummulariis: & ego veniens accepiſſem vtique quod meum eſt cum vſura. Itaque exteriores diuitiæ ſine interiori opulentia obſunt: & ingratum, multíſque peccatis obnoxium efficiunt hominem. Conformiter nihil prodeſt Iudæis & hæreticis ac impiis Chriſtianis habere diuitias ſcripturarum ingenium, ſapientiam acquiſitam, copiamque verborum, quum Chriſtum, qui eſt virtus & ſapientia dei patris, non habeant. Hinc Cyrillus in ſuis teſtatur Prouerbiis, Auaritia habet oculum, ſed non viſum: nam bonum diligit, & ſummum bonum (propter quod cætera ſuo modo appetibilia ſunt) non agnoſcit. Si igitur finem amabilium verum & ſummum bonum quæris, fuge aurum, ſperne diuitias, flammam extingue cupiditatis. Non enim ditant, ſed depauperant, dum animum vitioſitate captiuant. Quære virtutem, & ſummum bonum quod quæris, intus habes. theſaurus etenim ſummæ bonitatis non niſi in amatoribus ſuis conſiſtit. *Qui altam facit domum ſuam*, id eſt, ſeipſum aut ſuam cognationem ſuperbè extollit: *Quærit ruinam*, id eſt, ſuipſius deiectionem. quia qui ſe exaltat, humiliabitur. *Et qui euitat diſcere* ea quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, vel ad victum habendum: *Incidit in mala*, id eſt, diuerſa & magna peccata atque pericula: quia vt ait Apoſtolus, Qui ignorat, ignorabitur. Imò (ſecundum Ambroſium.) Ignorantia talium eſt peccatum grauiſſimum, id eſt, maximè periculoſum. Qui enim ignorat quid vitare, quid facere teneatur, in omne malum præcipitatur. Attamen verſus iſte in Hebræo non continetur.

Lucæ. 18.
1. *Cor.* 14.

Omni tempore diligit deum & proximum, *Qui amicus eſt*, id eſt, verus amator dei ac proximorum. non quòd in omni tempore actualiter diligat, ſed omni tempore opportuno: nec ſic intelligendum eſt, quòd habens charitatem, non poſſit eam amittere, aut amiſſam recuperare, recuperatámque denuo perdere. & quidam finxerunt hæretici allegantes illud Apoſtoli, Charitas nunquam excidit. ſed ideo dicitur verus amator ſemper amare, quia ad veram & ſpiritualem ſpectat dilectionem, vt quantum in ea eſt, nuſquam deficiat: quamuis ex libertate, mutabilitate, & infirmitate ſui ſubiecti poſſit deficere & amitti. Iuxta quem modum apud Iuriſtas Iuſtitia diffini-

1. *Cor.* 13.

tur eſſe conſtans atque perpetua voluntas exhibendi vnicuique quod ei debetur. Vel dicitur amicus omni diligere tempore, quia non ſolùm tempore proſperitatis, ſed & tẽpore amat aduerſitatis, in quo maximè innoteſcit an ſit verus amator. propter quod ſubditur: *Et frater in anguſtiis cõprobatur,* id eſt, in aduerſitatibus & indigentiis patet an quis fraternaliter diligat proximum ſuum, quia ſi tunc deſerat eum, non eſt ſyncerus eius amator. Ideo in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & ne facilè credas ei teipſum. Eſt enim amicus ſecũdum tempus ſuum, & non permanet in die tribulationis. Sic quoque tempore perſequutionis & aduerſitatis oſtenditur quis verè ac ſtabiliter diligat deum. Vnde de quibuſdam ait Saluator, quòd radices non habent, quia ad tempus credunt, & tempore tẽtationis, facta ſcilicet perſequutione propter verbum dei, recedunt. Præinductis autem de charitatis inuiolatione concordat quod Caſſiodorus ait, Qui verè amicus eſt, omni tempore diligit, tormentum nõ ſeparat, labor non laſſat, theſaurus non ſuperat, alienus amor non occupat. Hinc ait & Seneca, Amicos ſecundæ, id eſt, proſperæ res & optimæ parant, aduerſæ certiſſimè probant. *Homo ſtultus plaudit manibus,* id eſt, mente gaudet, & ſigna letitiæ foris oſtendit. *Quum ſpopondit pro amico,* id eſt, proximo *Suo,* quaſi exultans ſe tantæ eſſe reputationis, quòd creditur ei pro alio, & æſtimans ſe magnum quid perpetraſſe, non aduertens quanto periculo ſeipſum ſubiecit ſpondendo pro alio, nec ſolicitus eſt de ſatisfactione. prout dictum eſt ſuper illud, Fili mi ſi ſpoponderis pro amico tuo. Spiritualiùs autem loquendo, multi iã ſunt prorſus ſtu'tiſſimi. qui quũ curam acceperint animarum, plaudunt manibus, non penſantes quòd aſtrinxerint ſe ad reddendũ rationem iudici ſummo pro animabus eorum, quorũ ſibi curã aſſumpſerunt. Non pro illorũ ſalute agentes quicquid tenentur, ſed ſola temporalia commoda, propriumq́ue honorem aſpicientes ac intendentes. *Qui meditatur diſcordias,* id eſt, intra ſe excogitat qualiter inter alios poſſit diſcordias ſeminare: *Diligit rixas.* quæ ex diſcordiis oriuntur. Ideo ſicut pacifici ſunt beati, & filij dei vocantur. Sic talis turbator eſt miſer, filiúſque diaboli meritò nuncupatur. *Et qui exaltat os ſuum,* animoſe ſeu iactanter loquendo, vel ſeipſum

Eccle.6. *Luca.8.* *Prou.9.* *Hebr.13.*

ſeipſum laudando, aut verba iniurioſa contra alios proferendo: *Quærit ruinam*, id eſt, propriam improbitatem, peruerſitatem, & mala pœnalia ſuam iniquitatem ſequentia. quæ dicitur quærere, quoniam quęrit ea quibus illa annexa ſunt. ſicut qui furatur, quærit ſuſpendi. & talia ſecundum Philoſophum, quæruntur præter intentionem, & indirectè. *Qui peruerſi cordis eſt*, vtpote à deo auerſus, & in malitia habituatus: *Non inuenit bonum*, id eſt, pacem, gratiam, aut ſalutem, imò in ſeipſo diuiſus eſt, & ratio ſenſualitati ſuæ ſubiicitur, contra quod ſynderesis murmurat, & conſcientia habet remorſum. Idcirco (teſte Philoſopho) homo vitioſus nec ad ſeipſum neque ad alterum amicitiam habet veram. *Qui vertit linguam*, loquendo ſecundum fauorem & affectionem, non ſecundum rationem & veritatem, ſicut qui blanditur in facie, & retro pungit: *Incidit in malum* peccati atque ſupplicij, & frequenter incurrit diffamiam, dum linguæ ſuæ duplicitas innoteſcit. *Natus eſt ſtultus in ignominia ſua*, id eſt, ad ſuam natiuitatem conſequitur deſpectio ſua, quia ob ſuam iniquitatem & fatuitatem iuſtè contēnitur, inquantū talis, non inquantum homo. *Sed nec pater in fatuo lætabitur.* quia de inſipiētia & peruerſitate iniqui aut ſtolidi filij contriſtatur, ſi bonus ſit pater. Similiter pater ſpiritualis de inobediente ſubdito mœret. *Animus gaudens ætatem floridam facit.* quia interior lætitia redundat in corpus, facitque hominem cum iucunditate tempus ſuum expendere, atque ad floridam pertingere ſenectutem, niſi aliunde occurrat abbreuiatio vitæ. Hinc in Eccleſiaſtico legitur, Iucunditas cordis, hæc eſt vita hominis. Similiter qui gloriatur, in domino glorietur: ſanctíque ſpiritus conſolatione aſſiduè recreatur, viam ſuam cum floribus actuū virtuoſorum deducit, interiorque refloritio mentis in deo relucet in corpore ſuo, & apparatu externo. Vnde vt in libro Iudith dicitur, Erat populus iucundus ſecūdum faciem ſanctorum. Et Lucas ait quòd in Eccleſia per totam Iudæam & Galilæam & Samariam habebat pacem, & ædificabatur, ambulans in timore domini, & conſolatione ſpiritus ſancti replebatur. *Spiritus triſtis exſiccat oſſa.* Inordinata nāque & ſecularis triſtitia, quæ eſt paſſio vitioſa de dāno tēporali ſeu aduerſitate, eſt valde pœnalis, corriſſuáq; cordis, complexionem diſtemperans, & vitam abbreuiās. Ideo

Eccle. 30.

Actu. 9.

1.Cor.7. ait Apoſtolus, Triſtitia ſeculi mortem operatur. & in Eccleſiaſtico ſcribitur, Triſtitiã non des animæ tuæ, multos enim
1.Cor.7. occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in ea. Quæ autē ſecundū deū triſtitia eſt, vtpote ordinata ex conſideratione proprij vel alieni peccati, vel ex alia rationabili cauſa deſcendens, vitam gratiæ in ſalutem ſtabilem operatur. De qua in Eccleſiaſte aſſeritur, Cor ſapientum vbi triſtitia. *Munera de ſinu impius accipit*, id eſt, iudex iniuſtus occultè accipit dona: *Vt peruertat ſemitas iudicij*, id eſt, proceſſum & ordinē iuris, per quos ad iuſtum peruenitur iudicium. quod quàm
Proue. 15. vitioſum ſit & vitandum dictum eſt ſuprà. *In facie prudentis lucet ſapientia*, id eſt, interior ſapientia mentis reſplendet in vultu, per morum compoſitionem, oculorum cuſtodiam, maturitatemque vultus. in quo tanquam in fronte pudoris & exteriorum ſenſuum loco pręſertim reſultat ac repræſentatur diſpoſitio cordis. Ideo in Eccleſiaſtico dicitur, Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Hinc Seneca. Formoſa, inquit, facies occulta commendatio eſt. Vnde de multis legitur ſanctis, quòd interio-
Mat.17. ris ſanctitatis ac gratiæ affluentia in eorum vultibus mira-
Mar.9. biliter fulſit. quod maximè fuit in Chriſto. Nihilominus quidam hypocritæ & verſuti frequenter prætendunt maturitatem ac ſapientiæ ſigna in facie, quum intus pleni ſint
Matt.7. ſimulatione ac vanitate. de quibus monet Saluator. Attendite vobis à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimētis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Sunt ergo & alia certiora ſigna ſapientię, ſcilicet conuerſatio virtuoſa. Nec enim dicendus eſt ſapiens, in quo à notitia diſſonat vita. *Oculi ſtultorum in finibus terræ.* quia vndique euagantur, & ad ſua vanitatis obiecta inſipientiſſimè diriguntur, & quāta eſt inſtabilitas cordis in apprehēdendo, imaginãdo, & appetendo: tāta eſt euagatio oculorū ac cæterorū in cuſtodia ſenſuū. Ideo ſcti patres teſtati ſunt, ꝙ incuſtoditus viſus incuſtoditæ mētis ſit nuncius. Porrò in diuino officio pręcipuè reprimēdi ſunt oculi, nec ibi, imò nec alibi, incautè aut moroſe eſt intuendum, quod malè accendere poteſt affectū. *Ira patris filius ſtultus, & dolor matris quæ genuit eum*, id eſt, de prauitate, indiſciplinatione, & ſtultitia filij inſipientis iraſcitur pater, tam ſpiritualis quam carnalis, & de eadem cauſa mater pia triſtatur, tam mater carnalis, quam

mater

mater Eccleſia. *Non eſt bonum damnum inferre iuſto*, id eſt, perſequutionem, mortem, detractionẽ, rapinam, aut furtũ, imò hoc peſſimum eſt, & peius quàm ſi inferantur iniuſto. *Nec percutere principem* percuſſione corporali aut ſpirituali. de qua ait Apoſt. Peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. *Qui recta iudicat.* Imò nec princeps iniuſtus à ſubditis eſt percutiẽdus. Vnde Paulus in Actibus allegat id legis, Principi populi tui non maledices. Moſes quoque, Diis (inquit) id eſt, iudicibus non detrahes. *Qui moderatur ſermones ſuos*, loquẽdo vtilia atq; ſalubria, loco tẽpore & opportuno, ac mẽſuratè, non excedẽdo notabiliter magis aut minus quàm decet loquẽdo, *Doctus & prudens eſt.* doctus eſt enim à ſpiritu ſancto, etiam ſi literaturam ignoret: eſtq; diſcretus & magnæ perfectionis. quia ſi quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Hinc in Prouerbiis ſuis Seneca ſcripſit, Imago animi eſt ſermo, qualis vir, talis & oratio, id eſt, loquutio eius. Itemque, Tene ſemper vocis & ſilentij temperamentum. *Et precioſi ſpiritus vir eruditus. Stultus quoque ſi tacuerit* inter homines colloquentes, *Sapiens reputabitur*, id eſt, quantum ad hoc aliquid ſapientiæ videtur prætendere ac habere, & ſignum ſapientiæ poſſidere, quòd ſic tacet. Stultus enim, vt alibi legitur, verba multiplicat. Ignorantes quoque ſtultitiam eius putabunt quòd ſapiẽs ſit, eo quòd taceat, adſcribentes taciturnitatem ipſius maturitati & timori ſapientiali. *Etſi compreſſerit labia ſua*, reprimendo ea à prolatione cõcœptæ loquutionis, ne erũpat in ſtolida, ſuperflua, aut impertinẽtia verba. quæ cõpreſſio multis difficilis eſt. Iuxta illud, Cõcœptum ſermonẽ tenere quis poterit? Vnde ĩ Eccleſiaſtico legitur, Sagitta infixa fœmori canis, ſic verbum in corde viri. reputabitur *Intelligens.* Hinc apud Iob dicitur, Vtinam taceretis, vt putaremini eſſe ſapientes. Et Seneca conteſtatur, Taciturnitas ſtulto homini, pro ſapientia eſt. Et Cyrillus in ſuis ait Prouerbiis, Auarus ſis verbi, & audi libenter. Hoc eſt, quod Iacobus ait Apoſtolus, Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus verò ad loquendum. Hoc mali & garruli non obſeruant. Nam vt ait Gregorius, Praui ſicut in ſenſu ſunt leues, ita in loquutione præcipites. Quia quod leuis mens concipit, lingua protinus prodit.

1. Cor. 8. *Exod. 22.* *Eccle. 10.* *Iob 4.* *Iacob. 1.*

Elucidatio Cap. 18. *Occaſiones quærit, qui vult recedere ab amico.* ART. XVIII.

OCcaſiones quærit, qui vult recedere ab amico *ſpirituali recesſu, id eſt, qui cupit amicum relinquere, & amicitiā eius ſine iuſta ratione dimittere, excogitat calumnias contra amicum, & allegat non cauſam pro cauſa.* *Omni tēpore erit execrabilis* qui hoc agit, niſi verè pœniteat, quoniā amicitiam falſat ac violat. quod tāto peius eſt, quàm falſare pecuniam: quanto amicitia melior eſt quàm pecunia, ſicut octauo Ethicorum ait Philoſophus. Iſtud tamen intelligendum eſt de vera amicitia, quæ in bono honeſto fundatur, quæ (vt Tullius ait in libro de amicitia) Sola eſt amicitia vera ac virtuoſa. Quæ autem fundatur in bono delectabili, qualis ſolet eſſe amicitia iuuenum, qui voluptatem ſequuntur: vel in bono vtili, qualis eſt amicitia ſenū, qui vtilitatē ſectantur. ſæpe vtiliter frāgitur, prout de hac materia octauo Ethicorū plenius pertractatur. Sit ergo amicitia noſtra conſtans. Verùm inter homines paſſionatos & iracundos non poteſt eſſe amicitia ſtabilis, quia faciliter offenduntur, prout in ſecundo Collationum volumine plenariè Caſſianus diſſeruit. Sed (vt tāgit Hieronymus) Vera eſt illa amicitia, & Chriſti glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non corporū præſentia aut voluptas, non ſubdola & palpans adulatio, non conformitas vanitatum, ſed timor dei, ſimilitudo affectuum ad virtutes, ac diuinarum ſtudia ſcripturarum conciliant. *Non recipit ſtultus verba prudentiæ,* id eſt, exhortationibus & doctrinis ſapiētialibus atque ſalubribus non acquieſcit, nec ēas libenter audit, quia nō ſapiunt ſibi, quum per habitus vitioſos ad contraria inclinetur. Ideo talibus dixit Saluator, Sermo meus nō capit in vobis. Et in Eccleſiaſtico legitur, Cor ſtulti quaſi vas confractum, omnem ſapientiam nō retinebit. *Niſi ea dixeris quæ verſantur in corde ſuo,* id eſt, nulla loquutio ei placebit, niſi quæ ſuis inanibus cogitationibus & prauis affectibus conſonāt. Verùmtamen per præuenientem dei gratiam interdum contingit vanos impióſque per prudētem ſermonem conuerti. Aliqui quoque quanuis adhuc vitioſi, tamen libēter audiunt aliquid boni, & compunguntur ad horā, de quibus aſſerit Dominus, Cum gaudio ſuſcipiūt verbum: & radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore

Ioan.8.

tentationis

tentationis recedunt. *Impius quum in profundum venerit peccatorum.* id eſt, vitiorũ voragine fuerit immerſus, & praua confuetudine induratus: *Contemnit* verba ſalubria, correptionem, & correctionem. ſicut in Geneſi pater de Sodomitis: qui piè correpti à Loth, dixerũt, Habitare veniſti, nõ leges dare, teipſum ergo magis affligemus. Ideo orat Propheta, Neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Hinc loquitur Auguſtinus, Peccata quamuis enormia & horrenda, quum in cõſuetudinem venerint, aut parua aut nulla eſſe videntur: intantum vt non ſolùm occultanda, verùmetiam prædicanda iactandaq; videantur. Attamen de talibus non eſt penitus deſperandum, quia ab omnipotenti animarum medico poſſunt curari, vt patuit in Manaſſe. *Sed ſequitur eum ignominia.* quia in præſenti vita frequenter cõtemnitur talis. *Et opprobrium* æternæ dãnationis nõ euadit. De quo in Daniele legitur, Euigilabunt alij in vitam æternam, alij in opprobriũ vt videãt ſemper. *Aqua profunda verba in ore viri,* id eſt, verba ſapientialia à viro illuminato & perfecto prolata, aſſimilantur aquæ profundæ, ad cuius fundum non eſt facile perueniſe. ſic verba huiuſmodi non poſſunt à ſimplicibus & puſillis plenariè comprehẽdi. Propter quod dixit Apoſtolus, Sapiẽtiam loquimur inter perfectos. Elihu quoque inquit, Viri ſapiẽtes audite verba mea, & viri eruditi auſcultate me. *Et torrens redundans fons ſapientiæ.* hoc de Chriſto potiſſimè verificatur, qui eſt fons ſapientiæ vniuerſæ, & opulentiſſimo atque pleniſſimo comparatur torrẽti. Vnde in Pſalmo cantatur, Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Itẽque, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Propterea proteſtatur Dominus per Iſaiam, Ecce ego declinabo in eos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloriæ gentium. Poteſt etiam de quocunque viro ſapiente exponi, in cuius mente fons ſapientiæ eſt ipſum habituale ſapiẽtiæ donum, & copioſa doctrina, ex quo dono atque doctrina tanquã ex fonte procedunt riuuli documentorum ſapiẽtialiumque verborum, quemadmodum ex torrente prodeunt aquæ fluenta. Hinc Veritas ait, Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Tales fontes fuerũt præſertim glorioſi Apoſtoli, de quibus in Pſalmo, In eccleſiis benedicite deo, domino de fontibus Iſrael. De quibus cecinit

Lucæ. L. *Gen. 19.* *Pſal. 68.* *Danie 12.* *1. Cor. 2.* *Iob 34.* *Pſal. 45.* *Iſai. 66.* *Ioan. 14.* *Pſal. 67.*

Iſai.12. nit & Iſaias, Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. *Accipere perſonã impij in iudicio non eſt bonum*. Imò peſſimum eſt, & contra diuina præcepta, ac valde mortale peccatum, & partis alterius damnificatiuum. propter quod *Pſal. 81.* ait Pſalmiſta, Vſquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis? Hinc Dominus iuſſit, Iuſtè iudicabis, ne conſideres perſonam pauperis, neque honores vultum potentis. Ideo dicit Ambroſius, Inter omnia peccata præſidentium maximum eſt quòd non cauſas, ſed perſonas conſiderant. Denique ſicut in ſecunda ſecundæ quæſtione ſexageſima tertia Thomas inducit, Perſonarum acceptio opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ tribuit diuerſis perſonis ſecundum earum dignitatem ac merita: ideo acceptio perſonarum committitur, dum alicui aliquid datur vel adiudicatur, non propter ipſius dignitatem aut meritum, ſeu rationabilem cauſam, ſed propter ipſius perſonam, & ob id propter quod illud ei non debetur. Itaque qui in iudicio accipit perſonam, tenetur ad reſtitutionem ei cui iniuſtè infert damnum. *Vt declines à veritate iudicij. Labia ſtulti miſcent ſe rixis* aliorum, quos magis concordare deberent, *Exod.2.* exemplo Moſi, qui litigantibus dixit, Viri, fratres eſtis, vt quid nocetis alterutrum? *Et os eius.* ſcilicet ſtulti, *Iurgia prouocat* per verba & facta iniurioſa & improba. *Os ſtulti cõtritio eius,* id eſt, per abuſum oris ſui, videlicet per verba detractoria, pungitiua, mendoſa, contentioſa, aut alio modo criminaliter vitioſa, occidit ſpiritualiter animam *Sapien.1.* ſuam: Iuxta illud, Os quod mentitur, occidit animam ſuam. imò quandoque corporalem incurrit interitum. *Et labia ipſius,* id eſt, verba illicita per labia eius, prolata ſunt *Ruina animæ eius.* per quæ tandem corruit in infernum. *Verba bilinguis quaſi ſimplicia,* id eſt, bilinguis, qui aliter loquitur in abſentia, aliterque in præſentia eius, de quo loquitur, ita colorat, & ornat, & linit verba ſua, quaſi nihil doloſitatis ac duplicitatis in eis exiſtat. *Et ipſa perueniunt vſque ad interiora ventris,* id eſt, magna & intima damna infligunt, & viſcera animæ lædunt. *Pigrum deiicit timor,* id eſt, inordinatus, mundanus, carnalis timor reuocat pigrum *Prou.21.* ab opere bono, à quo faciliter retrahi ſe permittit, ſicut & infrà habetur: Dicit piger, Leo eſt in via. *Animæ autem effœminatorum,* id eſt, mollium atque debilium ad fœmineam

neam molliciem collapſorum *Eſurient*, id eſt, bonis ſpiritualibus, & interdum etiam temporalibus indige- bunt, ſicut præhabitum eſt. Manus remiſſa operata eſt e- geſtatem. *Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo*, id eſt, remiſſus & negligens in exequutione operis ſui, *Frater eſt ſua opera diſſipantis*, id eſt, deſtruentis, non proſequen- tis: quia in peccato ſunt ſimiles, qui tepidè ſeruit deo, & qui opus dei poſtponit: eſtque vtriſque timendum, quod loquitur Ieremias, Maledictus, qui facit opus dei negli- genter aut fraudulenter. Iſtis (quum ſint præhabita) non immoror. *Turris fortiſſima nomen Domini*, id eſt, deus ſpe- rantes in ſe, & confugientes ad ſe, tuetur & conſeruat, ſicut turris inexpugnabilis protegit exiſtentes in ea, imò ineffabiliter plus. Ideò ait Iob, Libera me, & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Vnde nunc ſubditur: *Ad ipſum currit iuſtus*, id eſt, feſtinanter ac fer- uidè confugit ſemper ad deum. *Et exaltabitur*, quia per hoc ſuis præualet inimicis, omnipotentem iugiter inuo- cando. Ideò vir ſanctus, Eſto mihi in deum protecto- rem, & in locum munitum, vt ſaluum me facias. Et rur- ſus gratias agens pſallit, Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Vnde Bernardus, Si mihi præmia promittantur, per te, ò domine, me ea obtinere ſperabo, ſi inſurgant aduerſum me prælia, ſi ſæ- uiat, ſi terreat malignus, ſi caro aduerſus ſpiritum concu- piſcit, in te ego ſperabo, & dicam, Mihi adhærere deo bo- num eſt, ponere in domino deo ſpem meam. Hinc ſcri- ptum eſt. Domine fortitudo mea, & refugium meum, & robur meum in die tribulationis. *Subſtantia diuitis vrbs roboris eius, & quaſi murus validus circundans eum*. hoc ſuprà ſcriptum eſt, atque expoſitum. *Antequàm conteratur, ex- altatur cor hominis*, id eſt, per ſuperbiam intumeſcit, ante- quàm per debitam pœnam deiiciatur & condemnetur. culpa enim pœnam præcedit. propter quod loquitur iu- dex, Qui ſe exaltat, humiliabitur. *Et antequam glorifice- tur* à deo in patria, *Humiliatur*, id eſt, oportet vt primò in via humiliet ſe. Iuxta illud, Qui ſe humiliat, exalta- bitur. *Qui prius reſpondet quàm audiat, ſtultum ſe eſſe de- monſtrat, & confuſione dignum.* Eſt enim indiſcretus & præceps

Proue.10. *Iere. 48.* *Iob 17.* *Pſal 17.* *Pſal. 60.* *Galat. 3.* *Pſal.72.*

princeps ad loquendum, & antequàm ſciat mentem quærentis, incipit ad quæſtionem ipſius reſpondere. Similiter qui tanquàm doctor & magiſter præſumit reſpondere diſcipulis, & informationem quærentibus, antequam didicit ea de quibus interrogatur ab ore doctorũ ſeu libris vel ex illuminatione ſuperna, aut ex conſideratione idonea, præſumptuoſus eſſe cenſetur. Simili modo, qui facta & cauſas aliorum vult iudicare, antequàm plene fuerit informatus de motiuis vtriuſque partis, ſtultè ſe habet, quum ſanctus
Iob.2. Iob fateatur: Cauſam, quam ignorabam, diligentiſſimè inueſtigabam. Hinc ait Hieronymus, Patienter audi, & diu cōſidera quid loquendum quídve reſpondendum ſit: & adhuc tacens prouide ne quid dixiſſe pœniteat. Sapiens vt fructuoſe loquatur, multa prius conſiderat, quid, cui, quo loco, & tēpore, qua intentione, & qualiter dicat. Seneca quoque, In hoc, inquit, incumbe, vt libentiùs audias quã loquaris, auribus frequẽtiùs quã lingua vtere: quicquid dicturus es aliis, primò dic tibi. *Spiritus viri*, id eſt, virtus & gratia cordis boni viri *Suſtentat imbecillitatem ſuam*. i. naturæ infirmitatem confortat, & corporis debilitatem coadiuuat, ita vt illud quod eſt homini difficile & quaſi impoſſibile per naturam, fiat ei poſſibile, imò facile & iucundum per cha-
Rom.8. ritatem & gratiam, ſicut ait Apoſtolus, Omnia poſſum in eo qui me confortat. Et rurſus, Spiritus adiuuat infirmita-
Matt. 11. tem noſtram. Ideò admonet Chriſtus, Venite ad me omnes
Marc.14. qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Qui etiã de ſeipſo teſtatus eſt, Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Hinc videmus quòd aliqui debiles corpore multo fortiores ac feruentiores exiſtunt in exercitiis virtuoſis, tam corporalibus q̃ ſpiritualibus, q̃ qui ſunt corpore validi ac robuſti. Vnde & Gregorius ait, Vires, quas imperitia denegat, charitas ſubminiſtrat. *Spiritum verò ad iraſcendum facilem quis poterit ſuſtinere?* Quaſi dicat, difficile eſt ferre hominem iracundum, niſi valde benignis, mitibus, reformatis. Iratus nanque verbis, apparatu, & factis moleſtus eſt aliis. Atque (vt Climachus loquitur) Sicut vnus canis ſeu lupus ſæpe inquietat totum gregem: ſic vnus homo iracũdus, turbator, ac turbulentus, totam communitatem frequẽter perturbat. Valde ergo vitãda eſt ira, & cõſuetudo iraſcẽdi eſt periculoſiſſima, præſertim quũ ira ex ſuo genere ſit

peccatum

peccatū mortale,& inter ſeptē capitalia vitia numeretur. Ideò ait Gregorius, Per irā iuſtitia vera relinquitur,gratia vitæ ſocialis amittitur,manſuetudo aufertur,& lux veritatis repellitur.Hinc ait ſcriptura,Virum ſtultū interficit iracundia. Et alibi, Sit omnis homo tardus ad iram. Ira enim viri iuſtitiam dei non operatur.Vnde(vt habetur in Geneſi)quum Ioſeph remittere fratres ſuos,commiſit eiſdē: Ne iraſcamini in via. Chriſtus quoque ſpecialiter iuſſit & docuit,Diſcite inquiens à me,quia mitis ſum, id eſt,iram per manſuetudinem exemplo mei vitetis. Iſtud præſertim pēſandū eſt habitantibus in cōgregatione,imò & cunctis cōmorantibus ſimul,præſertim cholericis,& prauo vſu infectis,ne impetu iræ ſuæ lædant,perturbent,contriſtent, aut perimant alios.Hinc in ſuis Prouerbiis Seneca loquitur,Iracundiam qui vincit,hoſtē ſuperat maximum. Et rurſus,Nihil minus q̄ iraſci punientē decet, quū per hoc magis ad emēdationē proficiat. *Cor prudentis poßidebit ſcientiam*,præſertim eorum quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, & quæ ſcire tenetur:ſcientiam quoq;,quæ eſt vnum de ſeptem donis,& quicquid vtiliter didicit,diligenter cuſtodiet. *Et auris ſapientium quærit doctrinam*,id eſt,ſapientes proficere in ſapiētia optant, ſicut iam ſæpe expoſitum eſt. *Donum hominis dilatat viam eius*,id eſt,munera gratiæ,charitas,& aliæ virtutes infuſæ homini deſuper datæ, faciunt eum in adimpletionibus præceptorum latè & copioſè incedere atq; proficere.Propter quod ait Pſalmiſta:Viam mādatorum tuorum cucurri,quum dilataſti cor meum.Apoſtolus quoq;,Cor,inquit,noſtrum dilatatū eſt. *Et ante principes ſpacium ei facit*, id eſt,dat ei aditum ad dei electos,ad principes regni cœleſtis,& ad iuſtos prælatos,quibus aſſimilatur & placet.Iuxta illud,Suſcitat de puluere egenum vt ſedeat cū principibus,& ſolium gloriæ teneat. Præterea quidam exponunt iſtud ſuperficialiter ita,Donū hominis dilatat viā eius,quia dū homo dat munera aliqua portariis ac miniſtris regū ac præſidentiū,datur ei liber introitus:ſicq; acquirit acceſſum ad principē. *Iuſtus prior accuſator eſt ſui*.i. quotidie ſeipſum conſiderat,& quotidianas culpas ac cætera ſua peccata intra ſe aſſiduè reprehendit, accuſatque coram deo,& punit ea in ſemetipſo. Charitas etenim incipit à ſuo ſubiecto, & qui ſeipſum non purgat, indignus eſt alios caſtigare.

Ideò

Iob. 3. *Iacob. 1.* *Iſaiæ. 21.* *Pſal. 118.* *2. Cor. 6.* *1. Reg. 2.*

Ideò iuſtus tanquam verè humilis ac diſcretus, etiam dum ad alterius correptionē aut correctionē procedit, propriam in primis fragilitatem, defectuoſitatem, & culpam penſat, reprehendit, ac diluit, ſicq; corripit proximum aut ſubditū ſuum humiliter & modeſtè, compatienter & charitatiuè. Nihilominus in ſubditorum correptione debet ſe ſtrenuè gerere, nec immoderatè ſeipſum deiicere. Propter quod ait Iſidorus, Bonus prælatus eſt, qui in humilitate ſeruat diſciplinam, & per diſciplinam non incurrit ſuperbiam. Verùm illud multi non ſeruant, qui in alios tam inuectiuè mouentur, quaſi ſine peccato ipſimet eſsēt: & aliena magis quàm propria intuentur ponderántque peccata. Sicut & Seneca faſſus eſt dicens, Seueriſſimè aduerſum peccantes nos ingerimus, & ipſi eadem committimus. Denique (Caſſiano teſtante) in hoc apparet an quis ex corde & vera humilitate ſeipſum in primis accuſet, ſi ea quæ ipſe in ſe reprehendit, ab aliis quoque reprehendi & accuſari ſibiq; obiici æquanimiter patiatur. *Venit amicus eius & inueſtigabit eum.* Per amicū poteſt intelligi Chriſtus, qui loquitur, Vos autem dixi amicos. Qui rurſus fatetur, Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Iſte amicus per gratiæ incrementum & viſitationem & cōſolationem internam venit in cor iuſti, ſe primo humiliter accuſantis, & illud conſiderat, approbat, atq; remunerat. Rurſum per amicum poteſt intelligi angelus cuſtos hominis iuſti, quē angelus aſſiduè viſitat, cōſolatur, ac diſcutit: intúſq; monet, inquirit, & docet. Poteſt item per amicum intelligi proximus iuſti amator, qui venit ad iuſtum ſe accuſantem, ad conſolandum, & inueſtigandū quomodo ſe res habeat. *Contradictiones comprimit ſors.* quia dum homines ſunt diſcordes circa alicuius rei diuiſionem, reducuntur ad pacē per ſortiū vſum. *Et inter potentes quoque* taliter diſſentientes *Diiudicat* ſors, quid quilibet debeat obtinere. *Frater qui adiuuatur à fratre.* i. proximi ſe inuicem charitatiuè iuuantes conſilio & effectu, ſunt *Quaſi ciuitas firma*, in qua ciues ſe inuicem iuuant

Eccle. 4. ac tuētur cōtra hoſtes, De hoc in Eccleſiaſte ſcriptū eſt, Væ ſoli, quia ſi ceciderit, nō habet ſubleuantē. Hinc cōgregatio deuotorū & cōuentus verè religioſorum habent firmitatē

Lucæ 10. præcipuam, in quibus ſunt tot adiutores, quot habitatores. Hinc Chriſtus miſit diſcipulos ſuos cōbinatos ad prædicādum.

dum. Et Pſalmiſta fatetur, Ecce quàm bonum & quã iucundum, habitare fratres in vnum. Ariſtoteles quoque effatur, Duo ſimul inuenientes intelligere, & agere ſunt potentiores. *Et iudicia* i. diſcretiones eorum ex mutua collatione prolatæ, vel ſentẽtiæ quas enunciant, *Firma* ſunt *Quaſi vectes vrbium*, qu vectes muniunt portas. Conformiter frater. i. plebs gentilis adiuta à fratre, id eſt, à populo Iudæorum, primum in Chriſtum credente, puta Apoſtolis & eorum cooperatoribus primis, eſt quaſi vrbs munita, dũ vterque populus ille in Eccleſia per charitatẽ vnitur. *De fructu oris viri replebitur venter eius.* hoc eſt quod dictũ eſt ſuprà, De fructu oris ſui vnuſquiſq; replebitur bonis. Itaq; vir benè loquẽdo, & alios ſapiẽter docendo, deũ quoq; ore laudãdo atq; orando meretur & cõſequitur ſufficientiam ſpiritualium, corporaliúmq; bonorum. Sicut ait Saluator, Primũ quærite regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis. *Et genimina*, id eſt, fructus & germina *Labiorũ ipſius*, videlicet documenta, orationes, laudéſq; dei, ac cætera verba bona *Saturabunt eum*, id eſt, neceſſaria abundanter procurabunt, quemadmodũ in Euangelio Dominus prædicatoribus ſuis loquitur, In eadem domo manere, edentes & bibentes, quę apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Ideò dixit Apoſtolus, Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus? Quaſi dicat, magnum non eſt. *Mors & vita in manibus linguæ.* hoc eſt, quod in Euangelio aſſerit Chriſtus, Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Itaq; mors culpæ ſeu mortale peccatum eſt in manibus, id eſt, vſibus ſeu actibus linguæ, hoc eſt, in verbis vitioſis prohibitis: & vita gratiæ ac meritũ vitæ beatę cõſiſtit in bonis vſibus linguæ, hoc eſt in oratiõibus & laudibus dei, in prædicationibus & doctrinis, in proteſtatione fidei tempore perſequutionis. *Qui diligunt eam, comedent fructus eius*, id eſt, ſi linguam ſuam ſpiritualiter ament & bene gubernent, recipient præmia glorioſa, ſin autem ſortientur tormenta. Hinc ſancti patres inter obſeruantias religioſas præcipuè inſtituerunt linguæ cuſtodiam, id eſt, obſeruantiam ſacri ſilentij. De quo loquitur Iſaias, In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra. *Qui inuenit*, id eſt, acquirit legitimè *Mulierem bonam, inuenit bonum.* quia magnum dei donum eſt hoc. Sicut

Pſal. 132. *Prouẽ. 12.* *Mat. 6.* *Luc. 12.* *1. Cor. 8.* *Iſaiæ. 30.*

ſiaſte diffuſiùs eſt tractãdum. Ideo Iob ait, Etiam ſi ſimplex *Iob 9.*
fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. *Ruina*, id eſt, magnum peccatum *Eſt homini deuotare ſanctos*, id eſt, aliquid & frequenter ſanctis vouere, *Et poſt vota* rationabiliter facta *Retractare*, id eſt, eadem reuocare, non adimplere pro poſſe, quum neceſſitatis ſit vota implere: imò maius peccatum eſt, ſecundũ Thomam, fractio voti quàm iuramenti. *Diſsipat impios rex ſapiens*, eos debellando aut corrigendo: *Et incuruat ſuper eos fornicem*, id eſt, arcum triumphalem eis intentat in ſignum victoriæ ſuper eos. Vnde & Saul 1. Regum fornicem triumphalem ſibi legitur erexiſſe. *Lucerna domini ſpiraculum*, id eſt, ſpiritus ſeu anima *Hominis* eſt lucerna domini, id eſt, res illuminata à deo lumine intellectuali, continens in ſe lumen ingenij atque ſynderesis. De quo lumine fertur in Pſalmo, Signatum eſt ſuper nos lumen *Pſal 4.*
vultus tui domine, quia hoc lumen naturale eſt quoddam ſignaculum atque impreſſio increatæ lucis in anima. Porrò anima appellatur ſpiraculum, iuxta illud Geneſeos, Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Vnde in Iſaia Dominus ait, Flatus ego faciam. *Quæ* lucerna *Inueſtigat omnia ſecreta ventris.* nam homo per rationem & intellectum intelligit proprios actus, & ea quæ in mente ipſius ſunt, cogitationes & affectiones, quas vel certò vel probabiliter poteſt cognoſcere eſſe ex charitate, ſi bonæ ſint. Vnde ait Apoſtolus, Quis hominum ſcit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Intellectus nanque quum *1. Cor. 2*
ſit inorganica vis & immaterialis potentia, eſt reditiuus ad ſeipſum, & reflexiuus ſuper proprios actus, ſecundum Philoſophum. quod nulli materiali & organicæ potentiæ poteſt competere. Prout ſubtiliſſimè in elemẽtatione ſua Theologica probat Proclus Platonicus Philoſophus. Inſuper poteſt & ſic exponi, Lucerna domini ſpiraculũ hominis, id eſt, illuminatio diuinæ inſpirationis facta in homine, eſt lucerna dei in anima, faciens eam diligenter inueſtigare ac noſcere ſemetipſum, & mala ſua quę anteà nõ cognouit, qua quo homo copioſiùs deſuper illuſtratur, eo ſubtiliùs interiora ſua ſcrutatur. Hinc ĩ Iob aſſeritur, Vt video, ſpiritus eſt in homine, & inſpiratio omnipotẽtis dat intelligentiam. *Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem* in gratia dei, & præſeruant eũ à diuerſis periculis ac morte æterna,

faciuntque eum deo atque hominibus amabilem, complacentem, acceptum: intelligẽdo nomine veritatis iuſtitiam, quibus debet prouidentia eſſe admixta, vt vtraque per diſcretionem contemperetur. Specialiter tamen miſericordia ornat ac ſtabilit regem. Vnde ſubiungitur: *Et roboratur clementia thronus eius.* Eſt autem clementia virtus qua pœna dimittitur aut laxatur, quod in dubiis & peccatis, quæ ex ignorantia aut infirmitate commiſſa ſunt, magis agendum eſt. Hinc Tullius in laudibus Iulij ait, Nullla te virtus tam acceptabilem reddit q̃ tua clementia. *Exultatio iuuenum fortitudo eorum*, id eſt, de ſua corporali fortitudine præcipuè ſolent lætari, quam & per diuerſa exercitia ſolent mutuo experiri & demõſtrare. Spiritualiter verò q renouati ſũt mẽte, & veterem cum ſuis actibus hominem exuerunt, de fortitudine gratiæ ac virtutũ eis collata regratiantur ac gloriantur in domino, ſecũdum quod vnus illorum dixit, Omnia

Pſal.17. nia poſſum in eo qui me confortat. & alius, In deo meo trãſgrediar murum. *Et dignitas ſenum* eſt *Canicies*, id eſt, maturitas ac ſapientia cordis, iuncta caniciei capitis. Iuxta illud

Sapien. 4. ſapiẽtis, Senectus venerabilis eſt, cani enim ſunt ſenſus ho

Eccle.25. minis, &c. Vnde in Eccleſiaſt. legitur, Quàm precioſa vete

Leui.4. ranis ſapientia. Hinc in Leui. iuſſum eſt, Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. *Liuor vulneris abſterget mala*, id eſt, læſio foris illata aufert peccata, dummodo æquanimiter toleret pœna illa pro culpis. Talis quoq; pœna reducit homini ad memoriam vitia ſua, ſicque vexatio

Iſai.28. tribuit intellectum, & commonet hominẽ aduerſitas ſua ad

Seneca. pœnitendum. Hinc (vt Seneca docet) Nimius fauor fortunę

Idem. mentem excæcat. Propter quod iterum ait, Miſerũ te iudico, q nunquam miſer fuiſti. Proſperitas enim aſſidua fouet hominem in peccatis. Idcirco plus expedit habere aduerſa. quod prouidentia dei ſuis cõcedit electis. *Et plagæ in ſecretioribus ventris*, id eſt, interna contritio & pudor de vitiis, abſtinentia, ieiuniũ, & ſimiles afflictiones pœnitẽtiales ac ſatisfactoriæ, etiam imò & maximè abſtergẽt peccata quo ad culpam totaliter, & quo ad pœnam in parte vel in toto, ſecundum quod magis aut minus vigent in homine.

Explanatio Cap. 21. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu domini.*

ARTICV. XXI.

Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu domini, id eſt, ſicut in poteſtate creatoris eſt aquas ad libitum ſuũ diuidere, & per terras diffundere, quemadmodum in exordio mundi diuiſit aquas quæ erant ſuper firmamentum, ab his quæ ſunt ſub firmaméto, atque quotidie nubes circũducit, & pluere facit vbi ſibi placuerit. iuxta illud Iob, Nubes luſtrant vniuerſa per circũitum, quocunque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præcipit illis, ſuper faciẽ orbis terrarũ, ſiue in vna tribu, ſiue in terra ſua, ſiue in quocunque loco miſericordiæ ſuæ eas iuſſerit inueniri: ita cor regis in manu domini, qui iuxta omne beneplacitum ſuum poteſt cor regũ afficere, alterare, animare, roborare, debilitare. Ideo ſubditur, *Quocunque voluerit inclinabit illud*, id eſt, vertit & dirigit illud ad agendum, appetendum, ſeu abhorrendum quicquid voluerit conditor ipſe. Vnde in Ieremia, Ezechiele, & alibi ſæpe teſtatur ſe aſſumere & vocare regem Babylonis ad impugnandum filios Iſrael atque Aegyptios. Nec ſolùm cor regum, ſed & hominum vniuerſorum ita in manu eſt creatoris, in cuius manu ſunt omnes fines terræ. Sed ſpecialiter exprimit regem tanquam cæteris potentiorem, ad innuendum quòd & inferiorum corda non minus ſint in manu omnipotentis, in cuius ditione cuncta ſunt poſita: nec eſt qui eius queat reſiſtere voluntati. & etiam quoniam circa reges tanquam circa publicas perſonas, eſt ſpecialis prouidentia dei, propter bonum commune. Propter quod Pharaoni tempore Ioſeph, & Nabuchodonoſor regi ſub Daniele monſtrauit in ſomnis futura. Denique per regem poteſt intelligi omnis iuſtus bene regens ſeipſum non propria poteſtate, ſed ope diuina: ideo cor eius in manu dei conſiſtit, qui inclinat illud ad omne bonum quod vult. Et ſicut diuiſiones aquarum: ita diuiſiones gratiarum in dei ſunt manu, à quo vnuſquiſque habet, vt ait Apoſtolus, donum ſuum. Prætereà iſte eſt ordo rerum in cauſalitate & influentia, quòd corpus hominis ſubiicitur influentiis cœleſtium corporum, ſenſus autem interiores & appetitus ſenſitiuus à dæmonibus poſſunt immutari, intellectus verò ab angelis ſanctis poteſt illuminari, deo autem proprium eſt directè & immediatè agere, & imprimere in voluntatem & apicem eius, & omne obſtaculum gratiæ inde auferre. Hinc apud Iob legitur,

Gene. 1. *Iob. 37.* *Iere. 39.* *Pſal. 94.* *Daniel. 2.* *1. Cor. 7.*

Iob.12. Eſter.14. gitur, Deus immutat cor principium terræ. Hoc Eſter aduertens in oratione ſua loquuta eſt, Transfer cor regis, ſcilicet Aſſueri, in odium hoſtis noſtri: nos autē libera. Itaque dominum iugiter exoremus, vt ſua pietate dulciſſima dignetur ſemper corda noſtra gratioſe afficere, prout Salo-
3. Reg.8. mon legitur exoraſſe, Sit dominus deus noſter nobiſcum, & inclinet corda noſtra poſt ſe. *Omnis via viri,* id eſt, actio cuiuſlibet hominis *Recta ſibi videtur.* quia (vt diuinus Dionyſius docet) malū non appetitur ſub ratione mali, ſed ſub ſpecie & apparentia boni. Bonum etenim eſt appetitus obiectum. Ideo nullus reſpiciēdo ad malum cupit aut operatur illud, niſi ſub apparentia alicuius boni, vtilis, delectabilis, vel honeſti, & quanuis ſciat in generali quòd malum ſit, tamē in particulari errat eius iudicium. Imò dato quòd cum remorſu faciat illud, & in particulari iudicet malum eſſe, tamen illud iudicium eſt imperfectum & mixtum, ita quòd ex vna radice ſeu conſideratione iudicat quòd ſit malum, & ex alia quòd ſit bonum, & præualet illud errans iu-
Rom.7. dicium trahente affectu. Vnde dixit Apoſtolus, Video aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Hinc ait Philoſophus, ꝙ oīs peccās eſt ignorans. Et rurſus, Qualis vnuſquiſque eſt talis ſibi finis videtur. Impleamus ergo quod Seneca ait, Noli ſequi affectionem, ſed rationem: hoc eſt, non paſſionis impulſum, ſed rationis imitare iudicium. *Appendit autem corda dominus,* id eſt, in ſtatera ſeu iudicio ſapientiæ atque iuſtitiæ ſuæ ponit & penſat ea, dando vnicuique quod me-
Rom.3. retur. Hinc ait Apoſtolus, Eſt autem deus verax, omnis verò homo mendax. quia videlicet iudicium dei eſt ſecūdum infallibilē veritatem, quanuis homines deuient iudican-
Proue.18. do. Vnde dictum eſt ſuprà, Spirituum ponderator eſt Dominus. *Facere miſericordiam,* id eſt, opera pietatis corporalia ac ſpiritualia ex charitate, *Et iudicium* diſcretionis ſeu etiam iuſtæ punitionis in ſubditos, & in ſeipſum per diſciplinā, *Magis placet domino, quàm victimæ,* id eſt, ſacrificia legis, quę non erant placita deo in ſeipſis, ſed ſolùm ex offerentium fide & deuotione, vt pleniùs dictū eſt ſuprà. Circa hoc aliqui dicunt huius cauſam fuiſſe, quia victimis non indiguit deus, ſed operibus miſericordiæ indiget in mēbris ſuis. Ad quod poterit dici, quòd etiam victimis indiguit in

ſuis

ſuis miniſtris,ſacerdotibus,ac leuitis,qui ſacrificiis ſuſtẽta-
bátur, vt in Leui.patet.Deniq; & iuxta hanc iſtã ſentẽtiã *Leui.7.8*
Michęas quoq; ait,Nunquid placari poteſt dominus in mi- *Mich.6.*
libus arietũ,aut in multis milibus hircorũ pinguiũ? Indica-
bo tibi homo quid ſit bonũ,aut quid dominus requirat à te:
vtique facere iudiciũ,& diligere miſericordiã. Vbi & addi-
tur,& ſolicitũ ambulare cum deo tuo. *Exaltatio oculorum eſt*
dilatatio cordis .i.ex cordis dilatatione,qua ſe lõgè ac latè
extẽdit ad magna in ſeculo iſto,vt ſcilicet dominetur,prę-
ſit,abundet,fametur,procedit cauſa exaltationis ſeu ſuper-
biæ,quæ apparet in oculis,in quibus (vt dictũ eſt ſæpe) eui-
dẽter apparere ſolet diſpoſitio cordis. *Lucerna,* id eſt pru
dentia impiorum qua ſe dirigũt,quaſi in lumine ſuo ad ob-
tinendum ea quæ cupiunt,eſt *Peccatum:* quia (vt ait Apo- *Roma.4.*
ſtolus)Prudentia carnis mors eſt.Impij equidẽ advitia vtũ-
tur ſua prudentia vel magis verſutia.De quibus aſſerit Iere
mias,Sapiẽtes ſunt,vt faciant mala:bene autem facere ne- *Iere. 4.*
ſcierunt. *Cogitationes robuſti ſemper in abundantia, omnis au-*
*tem piger in egeſtate,*id eſt,ſpiritualium diuitiarũ carẽtia *Eſt,*
niſi pœnitentiã agens pigritiã in feruorem mutauerit.
Qui congregat theſauros lingua mendacij, id eſt,per verba do-
loſa,fraudulenta,mendoſa,ſeu blanda: *Vanus & excors eſt.*
quia iniuſtus à ſummo bono auerſus, menteque excæcatus,
propter temporalia tam grauiter peccans,& tantis pericu
lis ſe exponens. *Et impingetur ad laqueos mortis,* id eſt,ęter-
næ damnationis,tum quia mendoſus, tũ quia iniuſtus alie-
norum bonorum poſſeſſor. *Rapinæ impiorum detrahent eos*
in profundum inferni,qui locus debetur raptoribus. nam
& rapina ex ſuo genere eſt grauior culpa,quàm furtum, vt
in ſecunda ſecundæ Thomas declarat. Raptor enim maio-
rem infert iniuriam & contemptum quàm fur:quoniam e-
uidenter,non occultè violentiam infert. *Quia noluerunt fa-*
cere iudicium, iudicium diſcretionis,id eſt,actus ſuos nolue-
runt diiudicare atque diſcernere, conſiderando quàm pra-
ui ſint,& ſic eos deſerere.Vnde habetur in Pſalmo,Ideo nõ *Pſal.1.*
reſurgunt impij in iudicio,id eſt, à peccatis ſuis per pœni-
tentiam non reſurgunt,iudicando ſeipſos.Sicut ait Apoſto-
lus, Si noſipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.
Noluerunt etiam facere iudicium,id eſt,iuſtam determina-
tionem cum proximis,quorum bona ſic congregant. imò

irrationabiliter ac iniuſtè agunt cum ipſo. *Peruerſa via viri*, id eſt, vitioſa conuerſatio ſeu actio hominis *Aliena eſt*, id eſt, innaturalis & contraria legi æternæ, diuinæ, poſitiuæ, ac naturali. virtus enim eſt ſecundum naturam: vitium contra vel præter naturam. Nam & ratio deprecatur ad
Pſal.17. optima. Et Tullius ait, Virtus eſt habitus mentis rationi ac naturæ cõſentaneus. Ideo Dominus ait in Pſalmo, Filij alieni mẽtiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt. Hinc aſſerit Gloſſa, Iuſtè coram domino viuere propriũ eſt conditioni humanæ. Vnde ait ſcriptura, Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo. At qui peruerſè viuit, alienam ab humana natura incedit viam, idcirco peruerſa actio eſt aliena, & contra naturam. *Qui autem mundus eſt, rectũ opus eius. Melius eſt ſedere in angulo domatis*, id eſt, in loco ſecreto tecti ſeu domus, in quo poteſt homo quietè inſiſtere orationi, meditationi, & aliis exercitiis bonis, ſecũdũ
Pſal.101. illud Pſalmiſtæ, Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. *Quàm cum muliere litigioſa, & in domo communi* tibi ac coniugi tali, aut in taberna, vel ſocietate multorum, in quibus nõ viget compunctio. Imò tranquillitas, deuotio, & omnis ſpiritualis profectus per mulierem rixoſam, & communem ſo
Pſal.54. cietatẽ præſertim impediuntur. Ideo dixit Propheta, Elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. *Anima impii deſiderat malum*, id eſt, peccare, aliena auferre, proximíſque nocere
Prou.12. *Non miſerebitur proximo ſuo*. Imò potiùs aufert ei quod habet. Viſcera enim impiorũ crudelia, de quibus ſanctus Iob, Nudos (inquit) dimittunt homines veſtimenta tollentes.
Iob.14. *Mulctato*, id eſt, punito ſeu flagellato *Peſtilente ſapientior erit paruulus*. hoc eſt quod ſuprà legitur, Peſtilente flagel-
Proue.19. lato, ſtultus ſapientior erit. *Et ſi ſectetur ſapientiam*, id eſt, notitiam diuinorum, *Sumet ſcientiam*, id eſt, notitiã creaturarum, quoniam ex cogitatione creatoris diſcit bene iudicare de creaturis. *Excogitat iuſtus de domo impii*, id eſt, vir iuſtus præſertim bonus prælatus, ſolicitus eſt de conuerſione & ſalute hominum iniquorum: *Vt detrahat impios à malo*, id eſt, vt à peccatis reuocet eos, quia ſpiritualiter diligit eos. *Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis* petentis ſibi ſpiritualem aut corporalem eleemoſynam dari, *Et ipſe clamabit*, miſericordiam inuocando tempore ſuæ anguſtiæ: *Et non exaudietur* à deo vel ſuis electis,

niſi

niſi pœniteat interim. Ideo Iacobus ait, Iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam. Hinc diuiti epuloni negata eſt gutta aquæ, quoniam inopem Lazarum non aduertit *Munus abſconditum extinguit iras*, dũ quis occultè largitur munus notabile ei quẽ offendit, vel qui contra eum iraſcitur, vel mediatori alicui medianti inter eos ad pacificandũ, placat iram illius. *Et donum in ſinu*, id eſt, occultè poſitum in alterius gremio, extinguit *Indignationem maximam*. Hinc dixit Iacob de Eſau, Placabo illũ muneribus. Vel iſte eſt ſenſus, Munus abſconditum, id eſt, eleemoſyna data ſecretè intuitu dei, non ad laudem humanam, extinguit iram iudicis ſummi: & donum, id eſt, beneficium pium, clàm datum, tollit indignationem maximam, ſicut alibi ſcriptum eſt, Abſcondite eleemoſynam in ſinu pauperum, & ipſa orabit pro vobis ad dominum: quia ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatũ. Vnde Saluator, Quum facis eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. *Gaudium iuſto eſt facere iudicium.* id eſt, ſeipſum & ſubditos iudicio diſcretionis diſcutere, diſciplinare, & quæ iuſta ſunt operari, quia delectatur in actu virtutum. Delectatio nanque bona fiens in opere eſt ſignũ virtutis & eius effectus: habitus quoque inſtar naturæ inclinat ad operandum ſuauiter, & quãuis interdum ſit difficultas in opere, & intus reniſio, ſiue tentatio, mens tamen promptam exhibere ſe ſtudet, condelectaturque legi dei ſecundum Apoſtolum. Verùmtamen virtutibus acquiſitis, ſimiliter virtutibus infuſis, cõſummatis & exercitatis (quæ nõ ſolùm tollunt peccata, ſed & eorum reliquias) delectationes præſertim annexæ ſunt: incipientibus verò labor, difficultas, amaritudo, tentatio ſolẽt miſceri. Sed quo magis ꝓficiũt, & virtuoſæ cõſuetudini appropinquant, eo omnia illa plus minuuntur, & conſolatio atque alacritas intenduntur. Hinc ait Leo Papa, Nihil arduum humilibus, nihil aſperum mitibus, & facilè cuncta præcepta veniunt in effectum, quando & gratia prætendit auxilium, & obedientia mollit imperium: nec dura neceſſitate ſeruitur, vbi diligitur quod iubetur. *Et pauor operantibus iniquitatem.* i. iniquis operariiſque malignis durum & pauidum videtur inſiſtere actibus virtuoſis, quia inclinãtur ad vitia, nec amãt bona verè honeſta. Vel pauor .i. inordinata formido in-

Iacob.2. *Luce.16.* *Matt.6.* *Eccle.29.* *Roma.8.*

eſt operãtibus iniquitatem, ac pauor damnationis æternæ. Semper enim præſumit ſæua conſcientia perturbata. *Vir qui errauerit à via doctrinæ* ſalubris, *In cœtu gigantum commorabitur*, id eſt, inter ſuperbos, magnos, & violentos homines ſeu dæmones in æternum damnabitur. De quibus

Iob 26. in libro Iob fertur, Ecce gigantes gemunt ſub aquis, & qui habitant cum eis. Baruch quoque ait, Ibi fuerunt gigantes nominati. Interdum tamen gigantes ſumũtur in bono pro magnis & fortibus in ſapientia & virtute. Vnde de Chri-

Pſal. 18. ſto habetur in Pſalmo, Exultauit vt gigas ad currendã viã. Ambroſius quoque in hymno dixit de ipſo, Geminæ gigas ſubſtantiæ alacris vt currat viam. *Qui diligit epulas*, id eſt, guloſus & delicatus, qui in cibo & potu voluptatem quærit magis quàm neceſſariam refectionem, *In egeſtate erit*, id eſt, virtutum opulentia deſtituetur: tales etiam ſolent ſua immoderatè conſumendo depauperari. Hinc Seneca in libro de quatuor virtutibus ſcripſit, Nec præſentibus delitiis inhærebis, nec deſiderabis abſentes. Victus ſit tibi ex facili re: nec ad voluptatem, ſed ad cibum accede. palatum tuum fames excitet, nõ ſapores. deſideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes vt deſinant, atque ita quaſi ad exemplar diuinum compoſitus, à corpore ad ſpiritum quantũ poteſt abducere. Præterea iuxta Cyrillum, Sicut pinguia fouent ignem quouſque conſumãtur, ſic qui amant vinum & pinguia, cibus erunt infernalis incendij. Ideo ſubditur: *Qui amat vinum & pinguia*, propter voluptatem, & immoderatè, *Non dabitur*, imò pauper erit in anima, & temporalia expendet ſuperfluè. *Pro iuſto datur vir impius, & pro recto iniquus.* iuſtus & rectus pro eodem accipi ſolent, ſimiliter impius & iniquus. Sed hîc per iuſtum intelligi poteſt, qui circa deum iuſtè ſe habet: & per rectum, qui circa proximos habet ſe rectè. Per impium verò, qui peccat in deũ: & per iniquum, qui peccat proximum. vt ſit ſenſus, Pro iuſto datur vir impius, id eſt, pro peccato quod impius committit in iuſtum, datur impius damnationi æternæ, & quãdoque temporali pœnæ aut morti. Sic tyranni pro martyribus dati ſunt, & propter peccata cõmiſſa in hominem rectum, punitur & dãnatur iniquus, qui peccauit in illũ, ſicut & Amã pro Mardochæo. Hinc per Iſaiam Dominus loquitur Iſraeli, Dabo homines pro te, & populos pro anima tua.

Melius

Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixoſa & iracunda. hoc eſt quód dictū eſt paulo antè, Melius eſt habitare in angulo domatis, quàm cū muliere litigioſa. Porrò alibi plus aliquid dicitur ſic: Cōmorari leoni & draconi placebit, quàm cum muliere nequam. *Theſaurus deſiderabilis*, id eſt, opulentia meritorū, *Et oleum* pietatis ac charitatis ſunt *In habitaculo iuſti*, id eſt, in corde ipſius vel in eius domeſticis bene rectis & obediētibus ſibi: vel in ſanctorum Eccleſia. *Et imprudens homo diſſipabit illud*, id eſt, habitaculum iuſti ſcandalizabit & deſtruet, quantum in ſe eſt, & ſi potuerit, *Qui ſequitur*, id eſt, apprehendit, armat, & exercet *Miſericordiam* & iudiciū, *Inueniet vitam* gratiæ, *Et iuſtitiam*, id eſt, iuſtam à deo remunerationem, *Et gloriam* claritatis cœleſtis. *Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, & deſtruxit robur fiduciæ eius.* Sic Moſes, Ioſue, Dauid, ac alij iuſti reges, ac Machabæi, fortiſſima aduerſariorum ſuorū oppida obſederūt & expugnauerunt. Ideo ait Apoſt. Sancti per fidem vicerunt regna. Chriſtus quoque per beatiſſimos ſuos Apoſtolos Petrum & Paulum, aſcēdit dominam mundi Romam, eamq́; fidei ſuę ſubiecit, quemadmodū Iſaias prædixit, Ciuitatē ſublimem humiliabit, humiliabit eam vſque ad terrā. Poteſt item per ciuitatem fortiū intelligi mundus poſitus in maligno, in quo dæmones dominabantur, quem Chriſtus per ſe & ſanctos Apoſtolos ab idololatria cōuertit ad fidem. *Qui cuſtodit os ſuum* ab immoderantia cibi & potus, *Et linguam ſuam* à verborum exceſſu, *Cuſtodit ab anguſtiis animā ſuam.* in quas guloſi incidunt & verboſi. Iſte verſiculus expoſitione non indiget, ſed exhortatione & adimpletione. Qui ergo cupit à multis præſeruari anguſtiis, periculis, & peccatis, cuſtodiat os & linguam. Etenim vir verboſus non dirigetur in terra: & ſicut Iacobus ait Apoſtolus, Si quis putat ſe religioſum eſſe, non refrēnans linguam ſuam, huius vana eſt religio. Atque, vt Seneca proteſtatur, Qui neſcit tacere, neſcit loqui. Hinc Abbas Agathon, lapidem diu portauit in ore, vt diſceret os ſuum cuſtodire. *Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur ſuperbiā*, id eſt, ex impetu iræ procedit in opus ſuperbum, iniurioſum, ſeu contumelioſum. Talis enim eſt fatuus, dono ſapientiæ carens, nec vnctus ſeu doctus à ſpiritu ſancto, quando ita ſe habet, quāuis antè forſitan fuerit bonus

Prou. 21. *Eccle. 25.* *Exod 17.* *Iudi. 6.7.* *2. Reg. 5.* *2. Mac. 8.* *Hebræ. 11.* *Iſai. 26.* *2. Ioan. 5.* *Pſal. 140.* *Iacob. 1.*

bonus & ſapiens,& quanuis humana inſtructione ſit erudi-
tus. *Deſideria occidunt pigrum.* habet enim deſideria vitio-
ſa,quibus ſpiritualiter mortificatur, cupit quoque adipiſci
terrena,non tamen vult laborare pro illis,ſicque deſideria
ipſum affligũt,dum rebus caret optatis.Vnde ſubiungitur:
Noluerunt enim quicquam manus eius operari, id eſt,vires eius
practicæ noluerũt aggredi actus virtutum,neque laborem
honeſtum. *Tota die concupiſcit & deſiderat* tẽporalia bo-
na,& interdum etiã ſpiritualia remiſſo affectu , ſed abhor-
ret laborem. *Qui autem iuſtus eſt tribuet* ea quæ rationabi-
Luca 6. liter poſtulantur ab eo pro poſſe. Sicut ait Saluator, Omni
petenti te tribue. *Et non ceſſabit* tempore opportuno ſua
cõmunicare,& agere bene. *Hoſtiæ impiorum abominabiles,*
*quæ offeruntur ex ſcelere,*id eſt,ex rapina aut furto,aut mer-
cede proſtibulari. Hoſtiæ nãque legales non erãt acceptæ
in ſe,ſed ex offerentiũ fide & deuotione.ideo diſplicuerũt
deo,quando ex iniuſtitia & vitio aut turpitudine offerebã-
Prouer.19. tur. *Teſtis mendax peribit.* vnde dictum eſt ſuprà, Teſtis
mendax non erit impunitus. *Vir obediẽs loquetur victoriam,*
id eſt,ipſo facto oſtendet ſe fortẽ ac victorioſum, dabitque
aliis materiam loquendi de hoc:vel ad laudem dei ædifica-
tionemque proximi narrabit qualiter obediẽdo præualuit
aduerſariis ſuæ ſalutis , & carnem ac ſenſualitatem rationi
ſubiecerit,& ſuo dominatus ſit animo,viceritque ſeipſum.
Vel loquetur victorias,id eſt,humilia ac obediẽtialia dabit
reſpõſa præcipiẽtibus ſibi,per quæ aduerſariis gratiæ præ-
ualebit Loquetur quoque libenter victorias,id eſt,aliorum
electorum glorioſos triumphos , quibus de mundo, carne,
atque diabolo triũphauerunt. *Vir impius procaciter obfirmat*
vultum ſuum, id eſt,interiorem ſuam indurationem impu-
denter oſtẽdit facie torua,& quaſi ſe armat vultu feroci ad
non recipiendum exhortationem, correctionẽ,correptio-
Gene.31. nem,emollitionẽmve aliquam.Sic Laban obfirmauit vultũ
1.Reg.18. ſuum aduerſus Iacob,& Saul contra Dauid,quem nó rectis
oculis intuebatur. *Qui autem rectus eſt, corriget viam ſuam*
id eſt , quotidie ſtudet venialia peccata bonis actibus ſuis
admixta,emẽdare,vitare,delere,& accuſat ſeipſum. *Non*
eſt ſapientia,non eſt prudentia,non eſt conſilium contra dominum,
id eſt,nec per cognitionem diuinorũ,nec per notitiã crea-
turarum,nec per inueſtigationẽ agibilium poteſt quis deo
reſiſtere,

reſiſtere, & eius propoſitum impedire, aut voluntaté ipſius ab effectu abſolutè volito retardare, quoniam ipſe per Prophetã teſtatur, Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Et per alium, Quis ſimilis mei, & quis ſuſtinebit me? & quis eſt iſte paſtor qui reſiſtat vultui meo? Ideò ſanctus Iob faſſus eſt, Deus ſolus eſt, & cogitationem eius nemo auertere poteſt, & quodcunque voluit feci. Imò ſæpe per ea quæ homines agunt ad impediendum id quod deus decreuit, illud amplius adimpletur. Inſuper poteſt & ita exponi, quòd nulla ſapientia hæreticorum, nulla ſcientia Philoſophorum, nullum conſilium tyrannorum potuit Euãgelicæ legis ac fidei veritatem reprobare, extirpare, aut eius diffuſioné per mundum impedire, quoniam deus decreuit eam diſſeminare & confirmare in mundo. *Equus paratur ad diem belli: Dominus autem ſalutem tribuet.* i. quanuis pugnaturi ad prælîandum ſe muniant equitatura & armatura, faciendo quod in ipſis eſt, ne videantur deum tentare: tamen ex diuina prouidentia & omnipotentia dei conceditur huic aut illi victoria. Idcirco in deo principaliter eſt ſperandum, & eius auxilium eſt petendum. Vnde in Pſal. dicitur, Fallax equus ad ſalutem. Et alibi, Victoria de cælo eſt. Hinc legitur in libro verborum dierum: Si putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Dominus.

Iſai. 46. *Iere. 49.* *Iob. 23.* *Pſal. 32.*

Declaratio Cap. 22 *Melius eſt nomen bonum, &c.* ART. XXII.

M*Elius eſt nomen bonum*, id eſt, fama honeſta & exemplaris, *Quàm diuitiæ multæ*. quoniam magis propinquat ad ſpiritualia bona, & magis eſt ad dei honoré, proximorumq; ædificationem, quàm facultates. eſtq; de numero bonorum honorabiliũ, diuitiæ autem de numero bonorum vtilium, quæ inferioris ſunt gradus. Hinc dixit Apoſtolus, Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Deniq; deo debemus conſcientiã purã, proximis famã bonam, ne ſcilicet ſcandalizentur in nobis. Ideò iuſſit Salua. Luceat lux veſtra coram hominibus. Hinc aſſerit Auguſtinus, Duo ſunt neceſſaria, ſcilicet conſcientia & fama. Conſcientia, propter te: fama, propter proximum. Qui conſcientiæ ſuæ confidés famam negligit, crudelis eſt. *Super argentum enim & aurum* valet *Gratia bona*, per quã homo acceptus eſt proximis ꝓpter ſuas virtutes, & maximè valet gratia dei apud homines.

nes. Etiam plus prodeſt homini gratia quam inuenit corā
Eccle. 41. eis, quàm opes. Idcirco in Eccle. ſcriptum eſt, Curam habe
de bono nomine, hoc enim plus prodeſt tibi quàm theſau-
Seneca ri. Vnde & Seneca, Bona (inquit) opinio, id eſt, fama homi-
Idem. num eſt tutior quàm pecunia. Et rurſus, Bona fama in tene
bris ſuum habet ſplendorem. *Diues & pauper obuiauerunt ſibi, vtriuſque operator eſt Dominus.* Ideò ſicut diues non eſt propter diuitias honorandus: ita nec pauper ob ſuam pauperiẽm contemnẽdus, nec diues debet deſpicere pauperẽ, nec pauper diiudicare pauperem, imò diues debet pauperem honorare in corde ſuo, tanquam ad miſericordiam
Iaco. 2. & gratiam dei magis diſpoſitum, pauperes enim elegit deus. Et ſicut ait Grego. hos elegit deus, quos deſpicit mundus. Vnde S. Ioannes Eleemoſynarius Patriarcha Alexandrinus, pauperes ſemper vocauit dominos ſuos. At verò deus quoſdam diuites, quoſdam pauperes fecit, vt diuites temporalia bene diſpenſando, & ea pauperibus communicando, bonæ diſpenſationis meritis conſequantur ſalutem. Pauperes verò ſuæ paupertatis purgatorium æquanimiter tolerando per patientiam coronentur. *Callidus videt malum*, id eſt, imminens periculum, damnum, tormentum: *Et abſcondit ſe* i. retrahit ſe ne incidat in illud. quod licitũ eſt, niſi ex præcepto teneatur veritatem fateri, ſeu aliquid facere ex quo indubitanter in malũ illud incideret, ſicut in certis caſibus requirunt charitas atque iuſtitia, vt propter fidei ac veritatis defenſionem homo periculis ſe exponat. *Innocẽs pertranſiit* locum periculi, ſeu opus bonum publicè continuando: *Et afflictus eſt damno.* Sic multi ex principibus Iudæorum credebant in Chriſtum, ſed quia videbant
Ioan. 12. ſibi ex hoc imminere periculum, non confitebantur, vt ait Euangeliſta Ioannes. Apoſtoli verò innocentes, & eorum conſortes, proceſſerunt in publica fidei cõfeſſione, & paſſi
Philip. 4. ſunt perſequutiones diuerſas. *Finis modeſtiæ*, de qua loquitur Paul. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus, *Eſt timor domini.* Modeſtia interdum eſt ſpecialis virtus, prout in ſecunda ſecundæ quæſtione. xvj. Thomas declarat. Sed nunc accipi poteſt pro moderamine obſeruando in omni virtute morali, ad quam ſpectat paſſionem reformare. Omnes autem virtutes morales tendunt ad hoc, vt paſſionibus reformatis ad eam ſynceritatẽ & rectitudinem homo perueniat

ueniat, quòd iugiter timeat filiali timore deum etiam quātumlibet modicè inhonorare ſiue offendere. Et non ſolùm timor domini eſt finis modeſtiæ, ſed item *Diuitiæ,* id eſt, ſpiritualis opulentia in donis virtutibúſque Theologicis, *Et gloria* æternalis, *Et vita* beatificæ fruitionis. *Arma & gladij in via ſuperbi,* id eſt, ſuperbia in viis & factis ſuis ad bella & bellica inſtrumenta conuertitur, quibus frequenter abutitur, non aduertens nec metuens quod ait Sal. Quicunque acceperit gladium, gladio peribit. *Cuſtos autem animæ ſuæ* ne peccet *Lōgè recedit ab eis,* id eſt, à prætacta armorum tyrannide & abuſu. *Prouerbium eſt, Adoleſcens iuxta viam ſuam,* id eſt, ſecundum modū ſuum conuerſans, *Etiam quum ſenuerit non recedet ab ea,* Iuxta illud metricum, Quod noua teſta capit, inueterata ſapit. Ideò verſiculus ille repudiatur, Angelicus iuuenis ſenibus ſathaneſcit in annis. imò & ait Philoſophus Ethicorum primo, non parum prodeſſe iuuenes aſſuefieri virtutum operibus. Et Seneca in ſuis ait prouerbiis, Facile eſt teneros adhuc annos componere.

Diues pauperibus imperat, id eſt, imperioſè loquitur eis, præſertim ſeruientibus ſibi & indigentibus ſuis. Diues quoque in ſapientia atque virtutibus præcipit diſcipulis ſuis adhuc puſillis. *Et qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœnerantis,* id eſt, eius qui ſibi accommodat mutuum, quia tenetur accommodanti rependere vicem, & indiget ſe illi ſubiicere. Vnde & Seneca dixit, Beneficium accipere, eſt vendere libertatem. *Qui ſeminat iniquitatem,* id eſt, diſcordiam aut falſam doctrinam, *Metet mala,* id eſt, damnationem & tormenta recipiet pro mercede, dicente Apoſt. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. *Et virga iræ ſuæ.* i. tribulatio quam ex ira aliis infert, *Conſummabitur,* id eſt, finem accipiet. vel ipſe conſummabitur virga iræ ſuæ, id eſt, punitio qua æternaliter punietur propter iram & iniuriam quas intulit aliis, erit finis & conſummatio ſeu dānatio eius finalis. Hinc ſcriptū eſt, Araſtis impietatem, iniquitatē meſſuiſtis, & comediſtis frugē mendacij. *Qui pronus eſt ad miſericordiam,* non ſolùm ex inclinatione ingenita, & naturali complexione, ſed ex exercitatione aſſidua, *Benedicetur.* quia à deo dona gratiæ & gloriæ ſortietur, & homines eum laudabunt, bona imprecando eidem. Talis fuit ſanctus Iob qui ait, Ab infantia creuit mecum miſeratio, *De panibus enim ſuis dedit pauperi,*

peri. *Victoriam ac honorem acquiret qui dat munera.* talis enim à multis diligitur & iuuatur, & ſi ex charitate egenis largitur, gratiam prçualendi hoſtibus ſuæ ſalutis à deo ſortitur. *Animam autẽ aufert accipientium* i. corda accipientium munera ſua allicit ſibi, & beneuolentiam eorum captando, quaſi furatur ea ipſis & transformat in ſe. Verùmtamẽ iſte verſus non eſt in Hebræo. *Eiice deriſorem* tu, qui autoritatiuè & aptè potes hoc facere. *Et exibit cum eo iurgium*, cuius ipſe eſt incitator & cauſa. *Ceſſabũtq; cauſæ*, id eſt, lites, *Et contumeliæ*, quarum ipſe incitator eſt. Ideò cauſa remota, remouebitur & effectus Sic & hæreticus incorrigibiliſque trãſgreſſor, & cõmunitatis turbator ſunt ab Eccleſia & congregatione eiiciendi. *Qui diligit cordis mũditiã*, ita ꝙ habet, ãplectitur, & cuſtodit eã in corde ſuo: *Propter gratiam labiorũ ſuorũ.* i. propter gratiã ſuæ puritatis, quæ redundat in labiis ſuis, quibus libẽter de mũditia loquitur. vel propter gratiam labiorum ſuorum, id eſt, gratioſam efficaciam ſuæ ſermocinationis venientis ex puritate interna, ex qua ſermocinatione innoteſcit cordis ſui mundicia: *Habebit amicum regem*, deum omnipotentem eſſentialiter ſanctum & purum. Similitudo enim eſt cauſa amoris. talis quoque placet omni regi terreno, & bono. *Oculi domini cuſtodiunt ſcientiam*, id eſt, diuinæ pietatis reſpectus conſeruat in mẽte ſalubrem notitiã, & præſertim ſcientiam, quæ eſt donũ, *Et ſupplantantur verba iniqui*, quia à deo falſa eſſe monſtrantur, & ſæpe ab optato impediũtur effectu. *Dicit piger, Leo eſt foris in medio platearũ, occidendus ſum*, id eſt, caluas, vanas, & leues quærit occaſiones & excuſationes, quibus euadat aggredi & exercere opera bona. ſic tempore perſequutionis imperfecti ac timidi ſubterfugiunt fidem publicè confiteri, dicentes quòd aſſint tyranni. *Fouea profunda os alienæ*, id eſt, verba laſciua & obſcula fœminæ adulteræ, fornicariæ, ſeu dogmata decepticiæ ſcientiæ aſſimilantur foueæ profundæ, in quam merguntur & pereunt corruentes: ſic os tale trahit ad enormitatem peccati, & tormentorum voraginem. *Cui iratus eſt dominus*, id eſt, quem iuſto relinquit iudicio. Iuxta illud, Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum. *Incidet in eam*, quum enim deſtitutus fuerit miſer

Pſal. 80. homo gratia creatoris, mox labitur in profunditatem cri-

Iſaiæ. 59. minum & erroris: quemadmodum per Prophetam loquitur Dominus, Auerti faciem meam ab eo, & abiit vagus in

via cordis ſui. Vnde & idem propheta dicit deo, Ecce tu *Iſaiæ. 94.*
iratus es,& peccauimus. *Stultitia colligata eſt in corde pueri* nondum adultæ ætatis, quia ad ludicra iugiter inclinatur, nec habet acquiſitam prudentiam,experiētiam, rationémve fortem.Similiter in corde pueri ſenſu, quanuis fortè ſit centum annorum. *Et virga diſciplinæ*, per quam fit correctio, *Fugabit eam.* non enim amore virtutis, & rationabili perſuaſione,ſed timore & pœna reprimuntur inſtruuntúrque pueri circa exordiū diſcretionis. *Qui calumniatur pauperem vt augeat diuitias ſuas*,per ea quę abſtrahit pauperi,vel quæ capit ab impio, vt propter eius preces ac munera opprimat pauperem: *Dabit ipſe ditiori*, id eſt, à iudice ſuperiori adiudicabitur pecuniariæ ſatisfactioni, & priuabitur, rebus malè adeptis. *Et egebit*, ſimiliter qui pauperi ſpiritu,& humili detrahit, vt ipſe ex hoc melior videatur, cogetur reddere rationem Chriſto, & miſer probatus damnabitur. *Fili mi inclina aurem tuam.* Circa hæc ait Gloſſa: Hucuſque titulus Parabolarum Salomonis, qui ſuprà eſt poſitus illo loco,ex quo cœpit nouo loquendi genere loqui. Non ad eum quem docuit,ſed ſecū ratiocinando,quod incipit ibi, Filius ſapiens lætificat patrem, finitur hîc, Dabit *Prou. 10*
ipſe ditiori,& egebit.Hîc ad priorem loquendi modum reuertitur,dirigendo verba ad eum quem docet,cui iam ait, Fili mi inclina aurem tuam, id eſt, humiliter & ardenter applica aures cordis & corporis, quod eſt ſignum egregiæ indolis. *Et audi verba ſapientium*, id eſt, ad verba ſapientium. *Appone autem cor tuum ad doctrinam meam, quæ pulchra erit tibi.* quia admixtione caret erroris & vitij, & luce veritatis reſplendet. *Quum ſeruaueris eam* per memoriam & effectū. *In ventre tuo*,id eſt,in mente, in qua animæ fercula ſuſcipiuntur, digeruntur, & cōſeruantur. *Et redundabit in labijs tuis,vt ſit in domino fiducia tua. Vnde & oſtendā eam tibi hodie*,quia inſtructio iſta eſt ſæpius iteranda. *Ecce deſcripſi eā tibi tripliciter*, vtpote Anagogicè,Hiſtoricè,Allegoricè. Vel tripliciter.i.literaliter ſeu Hiſtoricè & tropologicè ſeu moraliter, & allegoricè.his enim modis ſcriptura exponitur,& triplex theologia aſſignatur.Vel(tripliciter) i.proportionabiliter iuxta triplicem hominum ſtatū,videlicet incipientiū,proficientium,& perfectorū.nā & in iſto Prouerb.volumine doctrina ſeu ſapiētia quādoq; traditur
tam

tam ſubtiliter ac profundè, vt ſolùm perfectis conueniat: quandoque mediocriter, prout proficientibus competit: aliquando ita ſimpliciter, vt incipientium congruat capacitati. Vel tripliciter, quia ſicut circa exordium operis huius inductum eſt, Salomon in tribus ſuis voluminibus de Sapientia tripliciter tractat, ac triformem tradit doctrinam. Aliqui autem dicunt Salomonem hîc loqui in perſona dei, qui ſapientiam deſcripſit per ſanctos ſuos tripliciter, ſecũdum tres partes ſcripturæ. quia deſcripſit eam in Lege, in Prophetis, atque in libris Hagiographa. Porrò quod ſubditur, *In cogitationibus & ſcientia*, intelligendum eſt, ꝙ ſapiẽtia ſeu ſacra doctrina conſiſtit in actuali conſideratione & in habituali notitia, & quantũ ad horum vtrũq; intellectũ tripliciter eſt deſcripta, nam & habitualis notitia ad actualẽ finaliter ordinatur. *Vt oſtenderem tibi firmitatem*, id eſt, firmam ſcripturæ intelligẽtiam, quæ tot modis exponitur. virtutum quoque ſtabilitatem, ad quam doctrina moralis refertur ac tendit, & qualiter mente robuſta inhærendum ſit ſummo bono. *Et eloquia veritatis*, id eſt, ſermones diuinæ ſcripturæ, per quos te in omnibus poſſis dirigere. *Reſpondere ex his illis, qui miſerunt te*, id eſt, ad reſpondendum ex horum notitia ſapienter maioribus tuis, potiſſimè deo in ſuo iudicio, & angelis ac prælatis, à quibus ad diuerſa agenda dirigeris. In Hebræo tamen fertur haberi, Reſpondere ex his interrogãtibus te. & ſic textus eſt planior, nam & beatiſſimus archiapoſtolus in ſua prima hortatur canonica, Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos

1 Pet. 3.

rationem de ea quæ in vobis eſt fide & ſpe. Porrò qui interrogat alium, mittit eum quodam modo ad interiora ſua ad cogitandum & deliberandum de ſibi propoſita quæſtione & ſic tranſlatio noſtra redit in idem. *Non facias violentiam pauperi, quia pauper eſt.* hoc dupliciter poteſt exponi. Primò ſic, eo ipſo quo pauper eſt, non facias violentiam ei: nam quamuis illicitum eſt, & crudele ſit alicui violentiam inferre, præcipuè tamen impotenti & pauperi miſerabilibuſque perſonis. Secundò ſic, Non facias violentiã pauperi, quia pauper eſt, id eſt, ob hoc quòd inops & impotens eſt ad reſiſtendum. *Neque conteras egenum in porta*, id eſt, in foro iudicij, quod antiquitus fiebat in vrbium portis: ſicut in Deuteronomio Dominus iubet, Iudices conſtitues

Deut. 17.

tues in omnibus portis tuis. Hinc Iob dicit, Si leuaui (in- *Iob,31.*
quit) ſuper pupillũ manum meã, etiam quum viderẽ me in
porta ſuperiorẽ. Et per Prophetã Dominus loquitur, Quã-
re attéritis populum meum, & facies pauperũ commolitis?
Quia dominus iudicabit cauſam eius. quia malè iudicata Domi-
nus reiudicabit, & ipſe omnium iudex eſt. Specialiter verò
pauperũ eſt protector, quorũ iniuriam grauiùs vindicat. vt
in Pſal. cãtatur, Tibi derelictus eſt pauper. Et denuò, Facit *Pſal.9.*
iudicium iniuriam patiẽtibus. Quibus ipſe loquutus eſt per *Pſal.145.*
Zachariam, Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei.
Et configet eos puncturis æternæ damnationis, *Qui confixe-
runt animam eius* i. animã pauperis afflixerunt iniuſtè. *Noli
eſſe amicus.* i. familiaritatem aut ſocietatem habens *Homini
iracundo.* quem tamen debes ex charitate diligere. *Neque
ambules* libenter aut ſolus aut ſæpe *Cum viro furioſo, ne fortè
diſcas ſemitas eius*, ne prouoceris ex ira & impatientia ac fu-
rore eorum, ſicque aſſueſcas faciliter ad iram impatientiã-
que moueri, contẽdere, perturbari: quemadmodum ſcriptũ
eſt Cũ peruerſo peruerteris. Et alibi rurſus, Amic⁹ ſtultorũ *Pſal.17:*
efficietur ſimilis. *Et ſumas ſcandalum.* i. occaſionem ruinæ *Prouer 23*
Animæ tuæ ex tali ſocietate & cõmunione. Quærenda eſt *Zachar.2.*
ergo amicitia, familiaritas, atq; ſocietas hoĩs mãſueti, vir-
tuoſi, fidelis. Sed penſandũ quod in Prouer. ſuis Seneca ait,
Quã multi amicos tales habere voluerunt, & ipſimet tales
eſſe non potuerunt. Ideo rurſus optimè docet & conſulit:
Teipſum primò exhibe bonum, & ſic quære alterum ſimi-
lem. Verùmtamen iſtud de imperfectis intelligendum vi-
detur, quibus periculoſa eſt amicitia & familiaritas iracũ-
dorũ, quia adhuc proni ſunt ſcandalizari. Perfecti autem (vt
ait Hieronymus) ſcandala non recipiunt, qui adeò virtuoſi *Hierony.*
& fortes ſunt, quòd ſua manſuetudine, pietate, patientia,
charitate, & exemplo, iracũdos & alios paſſionatos poſſunt
ad reformationem allicere. *Noli eſſe cum his, qui defigunt,* id
eſt, obligant *Manus ſuas,* extendendo eas ad promitten-
dum pro aliis. *Qui vades* id eſt, fideiuſſores *Se offerunt pro
debitis* alienis. *Si enim non habet ille,* pro quo fidem facis, &
ſatisfactionem in caſu promittis, *Vnde reſtituat,* id eſt, de-
bitum ſuũ perſoluat, & fideiuſſori ſatisfacere queat. *Quid
cauſæ eſt,* id eſt, quæ ratio ſiue vtilitas, *Vt tollas veſtimen-
tum de cubili tuo,* id eſt, veſtem tuam des in pignus pro illo?

quaſi dicat, Sine neceſſitate ingeris tibi damnum atq; moleſtiã, tamen in neceſſitate & ex rationabili cauſa ac charitate pium eſt cũ diſcretione pro amico iubere. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui*, id eſt, bona & cõfinia aliorũ nõ inuadas, nec cupidè quæras, ſed eſto contentus hæreditate patrum tuorũ. Spiritualiter verò nõ debemus tranſgredi regulas & præcepta, inſtitutiones & documenta, à patribus noſtris nobis præfixa ac relicta, nec intromittere nos de his quę ſtatum, gradũ, vires, & authoritatem noſtram trãſcendunt: ſed iuxta noſtræ vocationis & profeſſionis exigentiã ac tenorem omnipotenti ſolicitè deſeruire. Nec terminos obediẽtiæ noſtrę exire. quẽadmodũ libro de Angelica Hierarchia diuinus & magnus Dionyſius docet & aſſerit, ꝙ nullus angelicorum ſpirituum legem ſibi diuinitus præfixam, audet tranſcendere. Hinc in Deuteronomio ſcriptum eſt, Non transferes terminos, quos fixerunt priores in poſſeſſione tua. *Vidiſti virum velocem*, id eſt, expeditum, ſtrenuum, agilem *In opere ſuo* bono: *Coram regibus ſtabit*, id eſt, aptus erit regibus obſequi. tales enim miniſtri regibus placent, quoniam volunt ſibi prõptè atque velociter obediri. *Nec erit ante ignobiles*, id eſt, non decet eum ignobilibus miniſtrare, nec ipſe libenter hoc faceret. Spiritualiter verò, qui velox & feruens eſt in actibus virtuoſis, coram regibus regni cœleſtis, id eſt, ſanctis & Apoſtolis & apoſtolicis viris ſtabit, puta ad dextram iudicis in die iudicij, & cum ipſis æternaliter regem ſeculorũ, immortalem, inuiſibilẽ, intuebitur ac laudabit. Nec erit ante ignobiles qui à ſiniſtris conſiſtent. Itaque cum moderata velocitate & diſcreta alacritate ac charitatiua feſtinantia, ſeruiendum eſt deo. quemadmodum in Geneſi narratur de Abraham, quòd tribus angelis hoſpitio ſuſceptis, feſtinauit, & dixit ad Saram, Accelera. & ipſe ad armentum cucurrit, deditque puero vitulum, qui feſtinauit & coxit illum. *Origenes.* Vbi loquitur Origenes, Vide quomodo in domo ſapientis omnes feſtinant, & nihil cum torpore aut negligentia agitur. Feſtinauit Abrahã, & cucurrit: feſtinauit Sara, & azymos panes parauit: feſtinauit & puer, vitulum coquens. Hinc in Eccleſiaſte inducitur, Quodcunque poteſt manus tua, inſtanter operare,

Expoſitio

Expoſitio Cap. 23. *Quando ſederis vt comedas cum principe, diligenter attende quæ &c.*

ART. XXIII.

Quando ſederis vt comedas cum principe, diligenter attende quæ ſunt poſita ante faciem tuam, & ſtatue cultrum in gutture tuo. Poteſt hic locus primo ſuperficialiter accipi de modo habendi ſe in menſa corporalis refectionis cum principe, cum quo modeſtè ac ſobriè eſt edendũ, ita vt propoſita alimenta diligenter penſentur, ne de eis aliquid inordinatè aut immoderatè ſumatur. Sicq; culter in gutture eſt ponendus, id eſt, guttur virtute temperantiæ, quæ inſtar cultelli reſcindit ſuperflua, refrænãdum eſt à voluptuoſa & guloſa alimentorum acceptione. Nempe (vt in Iob ſcriptũ eſt) Guttur eſcas guſtu diiudicat. Iſtud ergo agendũ eſt. *Si tamen habes in poteſtate animam tuam.* i. ſi ratione & virtute eã regere atq; reprimere potes. Secũdo exponitur ſic. Quãdo ſederis ad mẽſam ſapientiæ & ſacræ ſcripturæ. i. verbũ dei audieris aut ſacræ fueris lectioni intentus, vt comedas cum principe, id eſt, cũ prælato ſeu doctore reficiaris ſenſu verborum cœleſtium, diligenter attende quæ proponuntur, id eſt, documenta, præcepta, conſilia, & exempla quæ audis ſeu legis, vt ea intelligas & obſerues. Scienti enim bonũ, & facienti, peccatum eſt illi. Et ſcriptura tanquam ſermo & epiſtola ſpiritus ſancti cum omni diligentia eſt legenda ac audiẽda, vt ſecundum eam viuatur. Et ſtatue cultrum, id eſt, diſcretionẽ ſuperflua reſecãtem, In gutture tuo, id eſt, interiori palato, quo dulcedo verborũ dei percipitur. vel, In gutture tuo. i. loquutione quę per guttur formatur, quatenus nõ velis plꝰ ſapere, profundiùs per ſcrutari, ſubtiliùs loqui, quàm expedit & capere vales. *Ne deſideres de cibis eius, in quo eſt panis mendacij.* i. nec corporaliter nec ſpiritualiter cupias refici ab eo, qui vel fallacem proponit doctrinã, vel alimenta mendaciter aut iniuſtè adepta habet & exhibet. Præterea præinductam authoritatem Auguſtinus in quodam ſermone exponit de menſa Chriſti, in qua corpus eius & ſanguis proponuntur, eiusq. paſſio, virtutes, & opera recitãtur. quę omnia ſunt diligẽtiſſime aduertẽda, ac pro viribus imitanda, & deuotiſſimè ſuſcipienda. *Noli laborare vt diteris* in rebus terrenis vltra qualitatem & diſpoſitionem tui ſtatus: quia (vt ait Apoſtolus) Qui volunt diui-

Iob. 34.

Rom. 12.

tes fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. *Sed prudentiæ tuæ pone modum*, ne vertatur in vicium, quærendo ſuperflua. *Ne erigas oculos tuos* ex auiditate acquirendi, *Ad opes, quas habere non potes. quia facient ſibi pennas quaſi Aquilæ, & volabũt in cœlum*, id eſt, ſua preciofitate tuã effugient capacitatem, ſicut Aquila ſua velocitate volat in altum, atque ad creatoris cedũt honorem, qui ex ſuis creaturis oſtẽditur honorãdus. Poteſtq; iſtud de ſpiritualibus accipi opibus, vt ſcilicet homo nequaquam præſumat deitatis penetrare ſecreta, nec incomprehenſibilia perſcrutari conetur, nec ad perfectionem virtutum ſtabilitatemq́ue cordis viatoribus impoſſibilem, conetur in hac vita pertingere, quum ſcriptum ſit, Quia plus fecit quàm potuit, idcirco periit. Et alibi, Noli eſſe iuſtus multum, ne-

Eccle. 7. que plus ſapias quàm oportet, ne obtupeſcas. *Ne comedas cum homine inuido.* quem ſcis talem eſſe, & te odire. *Et ne deſideres cibos eius, quoniã in ſimilitudinem arioli & coniectoris æſtimat, quod ignorat*, id eſt, ſicut diuinator & qui coniecturis intentus eſt, aut ſomnia exponit, ſæpe ſuſpicatur aut aſſerit quod non ſcit: ſic inuidioſus putat variis modis nocere, quod tamen quandoque non valet implere. Similiter cum hæreticis & fallacibus doctoribus non eſt communicandum in menſa ſapientiæ, quia ſcripturas falſe interpretantur, aut ad finem retorquent peruerſum, de futuris quoque prænoſticare vſurpant. *Comede & bibe, dicet tibi*, inuitando te ficto amore: *Et mens eius non eſt tecum*, id eſt, tibi coniuncta per verum & ſpiritualem amorem. *Cibos quos comederas, euomes*, id eſt, non commodum, ſed magis diſpendium ex comeſtione cum illo habita conſequeris. *Et perdes pulchros ſermones tuos*, id eſt, fructum non habebis ex verbis peritis ſeu charitatiuis, quæ habuiſti cum tali, quia decipiet te, ſi poteſt. Deus tamen nullum bonum irremuneratum relinquit. *In auribus ſapientium*, quos ſcis aut experiris incorrigibiles eſſe, *Ne loquaris*, eos docendo aut increpando: *Quia deſpicient doctrinam eloquii tui.* & ita

Mat. 7. non emendantur, ſed peiorantur. Vnde ait Saluator, No-

Eccle. 32. lite ſanctum dare canibus. Et in Eccleſiaſtico legitur, Vbi

Ezec. 5. non eſt auditus, non effundas ſermonem. Ezechieli quoque Dominus dicit, Non eris quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. *Ne attingas terminos paruulorum*, id eſt,

nihil

nihil de terra & poſſeſſione illorum inuadas, aut ſubtrahas eis. *Et agrum pupillorum ne intreeas* ad deuaſtandũ. *Propinquus enim eorum*, ſcilicet iudex terrenus eiuſdem cum illis naturæ exiſtens, vel potius deus omnipotens pater ſpirituum, & ſpecialis miſerabilium perſonarum patronus, cui fertur in Pſalmo, Orphano tu eris adiutor. Et rurſus, Pupillum & viduam ſuſcipiet. Itemq́; Cuſtodiens paruulos Dominus. *Fortis eſt, & ipſe iudicabit contra te cauſam illorum*, id eſt, cauſam illorum iuſtam oſtendet, & tuã iniuſtitiam vindicabit. Iuxta illud, Facit iudiciũ pupillo & viduæ. *Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba ſcientiæ*, id eſt, ad audiendum doctrinalia & ſalubria verba accede. *Noli ſubtrahere à puero*, id eſt, à filio tuo carnali adhuc iuuẽculo, vel à ſubdito indiſciplinato ac puero ſenſibus, *Diſciplinam*, id eſt, correctionem. *Si enim percuſſeris eum virga* corporali aut ſpirituali, *Non morietur*, niſi percuſſio eſſet prorſus immoderata. *Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis*, id eſt, de vitiis & erroribus, in quos incideret, niſi eum diſciplinares, & per quos tãdem corrueret in gehennã. *Fili mi ſi ſapiens fuerit animus*, id eſt, ſpiritus ſeu intellectus *Tuus, gaudebit tecum*, id eſt, congratulabitur tibi *Cor meum* ex charitate, qua diligo te. *Et exultabunt renes mei*, id eſt, interior lætitia cordis mei redundabit in corpus, & ſenſitiuus etiam appetitus lætabitur. *Quum loquuta fuerint rectũ*, id eſt, iuſtum & prudentem ſermonem *Labia tua*. *Non æmuletur cor tuum peccatores* .i. eos non imitetur in vitiis, nec odiat eos, inquantum ſunt homines ac viatores, pœnitentiæ & ſalutis capaces: *Sed in timore domini* filiali *Eſto tota die*, id eſt, aſſiduè & omni tempore gratiæ Chriſti, de quo die ait Apoſtolus, Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Et rurſus, Nos qui diei ſumus. *Quia habebis ſpem* efficacem *In nouiſſimo*, id eſt, in fine vitæ præſentis. *Et præſtolatio tua non auferetur*, id eſt, expectatio qua beatitudinem præſtolaris, non priuabitur ſuo effectu. *Audi fili mi, & eſto ſapiens, & dirige in viam* gratiæ ac ſalutis, *Oculos tuos* interiores, ſcilicet ad conſiderandum diuina præcepta. Iuxta illud, Dirige cor tuum in viam rectam. *Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad veſcendum conferunt, quia vacantes potibus, & dantes ſymbola*, id eſt, collationem pecuniæ in prædictis, *Conſumen-*

Pſal. 9. *Pſal. 145.* *Pſal. 114.* *Deut. 10.* *Iere. 31.*

ſumentur. quia corpus & animam deſtruunt, vitam abbreuiant, depauperantur, & condemnantur. *Et veſtietur pannis dormitatio,* id eſt, dormitio mortis eorum erit deſpecta, ſeu ipſe qui talis eſt, viliter operietur in morte. Vel ſenſus eſt, quòd ad tantam deueniet paupertatem, vt dormiendo non habeat ſufficiens, ſed tenue operimentum: *Audi* in rebus licitis, *Patrem tuum qui genuit te: & ne contemnas, quum ſenuerit mater tua.* Imò in ſenectute & neceſſitate debes eis magis charitatiuè ac piè aſſiſte-
Eccle. 3. re. quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur, Fili ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita ſua. *Veritatem eme,* non dando directè pro ea pecuniam aut aliquod temporale tanquam precium rei, ſed emenda eſt à deo oratiõne & opere virtuoſo, & à doctoribus ſeu ex libris ſtudio & labore. Et ſicut dantur temporalia, vt oretur pro gentibus, non pro oratione, ſed vt orantes inclinentur ex beneficio corporali ad recompenſandum in ſpiritualibus: ſic poteſt temporale dari magiſtro, vt prouocetur ad laborandum pro informatione diſcipuli.
Iſai. 56. De huiuſmodi emptione ſcriptum eſt in Iſaia, Emite abſque argento & abſque vlla commutatione. Et alibi dicitur, Suadeo tibi emere aurum ignitum, probatum, id eſt, charitatem: *Et noli vendere ſapientiam,* quæ eſt notitia diuinorum: *Et doctrinam* Moralium, *Et intelligentiam* Speculabilium, quæ non ſunt ſub precio corporalium rerum ponendæ, nihilominus docens poteſt accipere pro ſuo labore ſubſtentaculum vitę. *Exultat gaudio pater iuſti,* id eſt, pater eius carnalis ſeu ſpiritualis, ſi tamen ſit bonus, & ſpiritualiter amans. Nam quidam ſunt ita peruerſi, quòd de ſpirituali & virtuoſa filiorum ſuorum conuerſatione triſtantur. *Qui ſapientem genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet qui genuit te,* id eſt, tam ſapienter & virtuoſe te habe, vt meritò de te glorientur carnales ac ſpirituales tui parentes. *Præbe, fili mi, cor tuum mihi,* vt inſtruatur à me ad vitandum vitia carnis. *Et oculi tui vias meas cuſtodiant.* *Fouea enim profunda meretrix,* quoniam trahit in voraginem vitiorum. *Et puteus anguſtus aliena,* id eſt, adultera, quia ſicut in puteo arcto cadens ita demergitur, vt vix extrahi queat: ita qui in adulterium labitur, difficulter

culter curatur. Vnde inducitur apud Iob, Si ad oſtium amici mei inſidiatus ſum, ſcortum ſit alteri vxor mea. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima. Ignis eſt vſque ad perditionem deuorans. *Inſidiatur in via quaſi latro.* nam ſicut latro vult corpus occidere, & occiſi bona diripere: ſic fornicaria & adultera quærit occidere animam, ac per hoc ſpiritualia gratiæ dona ac merita ei auferre. *Iob 31.*
Et quos incautos viderit, id eſt, deceptibiles, qui pericula vitiorum non penſant, nec vitant prudenter: *Interficiet* morte culpæ, trahendo eos ad concupiſcendum ac commiſcendum. *Cui væ* triſtitiæ damnationis & præſentis afflictionis? *Cuius patri væ* triſtitiæ & doloris? *Cui rixæ? cui fouea? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio,* id eſt, debilitatio & quædam lachrymatio *Oculorum? nónne his qui commorantur in vino, &c. ſtudent calicibus epotandis?* id eſt, omnia mala hæc imminent & contingunt vinolentis, qui & parentes ſuos ſæpe contriſtant, & rixari, pugnare, vulnerarari ſolent in locis potationum. propter quod incarcerantur, & ambulando cadere ſolent ex cerebri perturbatione propter aſcendentes fumoſitates ad caput. quorum & viſus obſcuratur, & oculi humore defluentes quaſi lachrymis humectātur. *Ne intuearis vinum, quādo flaueſcit,* id eſt, flauum & quaſi aureum quendam colorem oſtendit in ſe. *Quum ſplenduerit in vitro color eius,* id eſt, ex carnali affectu non facias hoc, ne prouoceris ad potum illicitum, tamen ad cognoſcendum vini valorem iuſtumque precium poterit ira videri. *Ingredietur blandè,* quia dulciter ſapit. *Sed in nouiſſimo,* id eſt, antequàm conſumatur in corpore: *Mordebit vt coluber,* calefactiones pœnales, puncturas, & multas incōmoditates cauſaliter generās in homine vinolento. *Et ſicut regulus,* qui eſt peſſimus ſerpēs, *Venena diffundet.* quia nō ſolùm corpus ſic lædit, ſed animam quoq; ad cōcupiſcētias & vitia eas ſequentia incitat Hine in Eccleſiaſtico habetur, Vigilia & cholera & tortura viro infrunito, vinum multum potatum, irritationem, iram, & ruinas multas facit. *Eccle. 31.*
Oculi tui, quum fueris vino ingurgitatus, *Videbunt extraneas,* id eſt, fœminas tibi legitimæ non vnitas, ad peccandum cum eis. *Et cor tuum loquetur,* id eſt, intra ſe cogitabit, & ore proferet *Peruerſa,* id eſt, verba laſciua, procato-
 ria,

ria, vitioſa. *Et eris ſicut dormiens in medio mari.* Nam ſicut qui dormit in mari, periculis multis exponitur, fluctibusq́; marinis iactatur, ſic vino repletus in ſomnum citò reſoluitur, & humoribus intus exæſtuat, ac variis inquietudinibus

Iob 26. agitatur. imò periculoſiſſimè ſtat, quantum ad animam. *Et quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo.* Nã ſicut gubernator dormiens, & clauum quo gubernaculum regitur perdens, negligit ac mergi permittit nauem: ſic talis vinolẽtus cor-

Pſal 18. pus ſuum non regit per rationis iudicium. Vnde Plato dixit animam ſe habere ad corpus, ſicut nauta ad nauem. *Et dices,* ad mentem aliqualiter rediens poſt vitia gulæ atque luxuriæ: *Verberauerunt me,* id eſt, prauæ affectiones ſeu dæmones ad præfata peccata me inſtigauerunt, ex quibus multas afflictiones incurri. *Et non dolui,* id eſt, paſſionibus, voluptatibus, & vitiis excæcatus non percepi, neque deſleui læſiones prætactas corporis ac animæ meæ. *Traxerunt me* de vno peccato ac tormento in aliud. *Et non ſenſi* ex cauſa præhabita. Sic & Hieremias aſſerit, Percuſſiſti eos, & nõ doluerunt. Et alius propheta dicit, Comederunt alieni robur eius, & ipſe ignorauit. Attamẽ iſta dices, non ex vera & ſtabili cõtritione, ſed ex lumine rationis ſeu

Iere. 5. fide informi. Vel ex ipſa experiẽtia incommodorum tuo-

Oſee. 7. rum inductus. Idcirco ſubiungitur, *Quando euigilabo,* id eſt, ad priſtinam vigoris mei habitudinem redibo? *Et rurſus vina reperiam,* ad potandũ ſolito more. Qui enim vitioſa cõſuetudine gulæ & immunditiæ ſunt infecti, quãuis ad horam ſua aduertunt in cõmoda, pericula, & peccata: mox tamen concupiſcentiis inflãmati, redeunt ad vitia cõſueta. Ecce hîc docuit Salomon quanta mala pœnæ & culpæ ex vinolentia oriantur, & quàm deteſtãda ſint gulæ atque luxuriæ inquinamenta. Fugiẽda ſunt ergo hæc ſcelera, in quibus brutale ac turpiſſimum eſt iacere. Ideo ait Ambroſius, Ebrioſus quum abſorbet, abſorbetur à vino, abominatur à deo, deſpicitur ab angelis, & ab hominibus irridetur, virtutibus ſpoliatur, à dæmonibus conculcatur. Econtra de ſobrietate loquitur Auguſtinus, Sobrietas temeritatem fugit & fugat, pericula cuncta declinat, mutuis officiis obtẽperat, ſuperbiam deteſtatur, domum atque familiam cum moderatione gubernat Et rurſus, Sobrietas (inquit) eſt mentis & ſenſus membrorũque omnium cautela, caſtitatis ac pru-

dentiæ

dentiæ munimentum, pudori proxima, amicitiæ ac pacis conſeruatiua, honeſtati ſemper coniuncta, vitiorumque omnium profuga.

Explanatio Cap. 24. *Ne æmuleris viros malos, nec deſideres eſſe cum eis.* ART. XXIIII.

NE *æmuleris*, id eſt, nec mente nec corpore ſequaris *Viros malos* gulæ atque luxuriæ deditos, de quibus præcedenti capitulo facta eſt mentio. nec deſideres eſſe cũ eis. *Quia rapinas meditatur mens eorum*, id eſt, bona aliorũ cupiunt rapiendo acquirere, quum diſſipauerint ſubſtantiã ſuam, guloſe & immunde viuendo. Qui autem furatur aut rapit, vt gulæ aut luxuriæ vacet, magis dicendus eſt guloſus aut luxurioſus, quàm raptor aut fur, vt ait Philoſophus A fine enim denominatio ſumitur. Atque (vt ait Ambro.) intẽtio imprimit ſpeciem operi. *Et fraudes*, id eſt, verba doloſa *Labia eorum loquuntur*, vt dolo inquirant, quæ per rapinam acquirere nequeunt. *Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur*. per ſapientiã ædificata eſt Eccleſia, & diſcretione boni regiminis roborata. Similiter per ſapientiam ædificatur quæcunque congregatio, familia, cognatio, politia. Per ſapientiam enim inſtituitur ad bene viuẽdum, ad credẽdum, ad proficiẽdum. in quibus omnibus per prudentiam roboratur. Vnde Apoſtolus, Vt ſapiens (inquit) architectus, fundamẽtum poſui. ſed & domus materialis, per ſapientiam, ſeu prudentiam eſt ædificanda, ſicut in Euangelio ait Saluator, Quis ex vobis volens turrim ædificare, non prius ſedens computat ſumptus, qui neceſſarij ſunt? Domus quoque conſcientiæ & habitaculum cordis, iuxta Chriſti doctrinam, id eſt, per Euangelicæ legis ſapientiam atque prudentiam ſunt ædificandæ ac roborandæ. propter quod loquitur Veritas. Omnis qui audit verba hæc, & facit ea, aſſimulabitur viro ſapiẽti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram. *In doctrina* id eſt, per doctrinam obſeruationẽque legis diuinæ *Replebuntur cellaria*, id eſt, corda fidelium, per gratiarum chariſmata ſublimata & eleuata à terra. *Vniuerſa ſubſtantia precioſa & pulcherrima*, id eſt, cunctis ſpiritualibus ac internis diuitiis, in quibus eſt maximus decor & ſplendor. Scriptura etenim docet omnem virtu-

Proue. 22.

Ambro. Philoſo.

Lucæ 14.

Matt. 7.

tum perfectionem,& lex Christi dat gratiam pertingendi ad eam.Hinc Corinthiis ſcribit Apoſtolus,In omnibus di-
1.Cor.1. uites facti eſtis in illo,in omni verbo, & in omni ſcientia.
Pſal.64. Alibi quoque ait ſcriptura , Replebimur in bonis domus
Pſal.33. tuæ.Et,Nihil deeſt timētibus deum. Denique in veteri te-
2.Reg.58. ſtamento per obſeruantiam legis dabatur Iudæis opulētia
3.Reg.4. proſperitasque terrena.vt patet in Dauid,Salomone ad tē-
10. pus,Aſa,Ioſaphat,Ezechia.Vnde de Ioſaphat fertur, Factæ
3.Reg.15. ſunt ei infinitæ diuitiæ. *Vir ſapiens fortis eſt*, ad minus in
16. anima,cuius præcipua fortitudo eſt ſapientia,maximè illa,
2.Par 17. quæ eſt donum.Propter quod ſcriptum eſt, Omnium po-
Sapien.10. tentior eſt ſapientia. Facit enim mentem deo firmiter inhærere,contemplari diuina , & per internum ſummi boni ſaporem,aſpernari carnalia,ſicque contra inuiſibilium hoſtium pugnas roborat ſapientem. *Et vir doctus*, præſertim qui vnctus eſt deſuper,& quem vnctio docet de omnibus, de quo ait Pſalm.Beatus homo,quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.eſt *Robuſtus* intellectu contra perfidiam & errores: *Et validus* voluntate per charitatem,quæ tali vnctioni & illuminationi ſemper cōiunctæ
1.Cor. 8. eſt.Sunt autem nonnulli,quos ſcientia inflat, & qui ſolùm acquiſitam habent ſapientiā & doctrinam,ſeu eam quæ eſt donum gratiæ gratis datæ:qui infirmi ſunt corde,tentationibuſque vincuntur,& viciorū ſunt ſerui.quibus dicit pro-
Iſaiæ. 49. pheta,Sapientia tua & ſcientia tua decepit te. Et Chriſtus
Luc.10. patri , Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus. *Quia cum diſpoſitione*, id eſt,prouida præparatione & congrua ordinatione *Initur bellum*, id eſt, ineundum ac cōmittendum eſt prælium,tam contra inuiſibiles,quàm cōtra viſibiles hoſtes.Et in vtroq; multitudo ac perſona improuida,inordinata,impræparata, nō eſt niſi hoſtium victima: ſicque in bello vtroque plus valent ſapientia & doctrina,
Sapien. 6. quā fortitudo corporea.Ideo ſcriptum eſt,Melior eſt ſapiētia,quā vires:& vir prudens, quàm fortis . Denique ſi quis perpeſſus ſit vulnera,damna,ſeu quæcunque aduerſa,multū valet ſapientia & doctrina ad conſolandum eundem,& ad patientiam amplectendam.Vnde & ait Philoſophus,quòd homo contēplatiuus ſeu ſapiens plenus eſt iucundis theorematibus,id eſt,ſapientialibus conſiderationibus,per quas poteſt ſe conſolari , nec extra ſe in rebus fœdis ac vilibus

expetit

expetit delectari aut conſolari. *Et erit ſalus, vbi multa conſilia ſunt.* quia per inquiſitionẽ conſiliarem vitantur pericula. Iſtud ſuperiùs diffuſè expoſitũ eſt. *Excelſa ſtulto ſapientia* i. in alto ſita, eſt ſeu qualitas valde præclara, ſicq; ſtult⁹ nequit eam attingere. Si tamen exemplo Zachæi, aſcendat in arborẽ Sicomorum. i. humilitatem crucis Chriſti intueatur & amplexetur, ſapientiam verã attinget. Sicut præhabitum eſt, Vbi humilitas, ibi & ſapientia. *In porta non aperiet os ſuum.* i. in foro iudicij, quod in portis fieri conſueuit. Iuxta illud Prophetę, Conſtituite in porta iudiciũ. non poterit rationabiliter reſpondere. In porta quoq;. i. in exitu ab hac vita pręſentatus ſummo iudici, obmuteſcet. Sed quia in verbis Prouerbiorum iſtorum Salomon ſæpiiſſimè vtitur nomine ſtulti, ne quis nomine ſtulti intelligẽdos putet eos duntaxat, qui ex indiſpoſitione ſenſuum interiorũ aut cerebri ratione nequeunt vti, ſubiungit quem nominet ſtultum: *Qui cogitat mala facere* cũ conſenſu. i. quicunq; proponit tranſgredi dei præceptum: *Stultus vocabitur*, quia re vera, ſtultus eſt valde, quum occidat animã ſuam, & creatori ſuo rebellis ſit & ingratus, ac ſummo bono, & donis gratię priuet ſe, peſſimo quoq; hoſti ſuo cõſentiat, vitiis ac dæmonibus obſequatur, atq; æternæ damnationis ſe exponat periculis. *Cogitatio ſtulti*, qua cum conſenſu cogitat facere malum, aut omittere debitũ bonum. *Peccatum eſt, & abominatio hominum detractor.* i. abominabilis eſt hominibus obloquutor, peccans cõtra legem naturalem, faciendo proximis, quod nõ vult fieri ſibi: & contra legẽ diuinam, hoc deteſtabile vicium multoties prohibentẽ. Hinc ait Bernardus. Non veniat anima mea in cõcilio detractorũ, quoniam deus odit eos. nec mirnm, quoniã vicium iſtud charitatem (quæ deus eſt) acrius perſequi, & impugnare cognoſcitur. Et ipſe qui detrahit, pximo prodit ſeipſum, quòd ſit vacuus charitate. Quid demũ aliud detrahendo intẽdit, niſi vt is cui obloquitur, veniat in odium aut contẽptum apud eos, coram quibus venenũ detractionis effundit? Ferit ergo charitatẽ in omnibus, quantum in ſe eſt, apud quos detrahit. *Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ tuæ*, id eſt, ſi in peccatum aut damnum aut aliam aduerſitatem dilapſus tempore tribulationis deſperaueris de venia, conſolatione, euaſione, aut damni recuperatione: *Imminuetur fortitudo tua*, id eſt, mẽte &

Prouer. 13. *Lucæ 19.* *Prouer. 11.* *Amos. 5.* *Matth. 7.* *Bernard.* *Gene 49* *1. Ioan. 4.*

te & corpore eris debilior. Nil ergo deſperatione execrabilius, quæ etiam ponitur inter peccata in ſpiritum ſanctū.

Job 13. Sequamur ergo ſanctum Iob aſſerentem, Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Et Abraham Patriarcham, qui contra ſpem in ſpem credidit, hoc eſt, contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare non ceſſes.* hoc primò exponitur de his, qui contra iuſtitiam trahuntur ad corporalem occiſionem. Secundò, de his qui ab hæreticis aut perfidis trahuntur ad vicia infidelitatis, qui per ſanam informationem & ſigna ſunt reducendi. Tertiò, de his qui à praua ſocietate quacunq; aut diabolica tentatione trahuntur ad peccatum mortale, quos pro poſſe debemus reuocare atq; cōuertere. Quartò, de his qui fame, ſiti, nuditate, frigore, tēdunt ad mortem, quos debemus eruere, neceſſaria impendendo. Hinc non ſolùm Seneca, ſed & ſancti doctores, Baſilius Ambroſiúſque teſtantur. Tot homines occidis, quo ſuccurrere potes, & negligis. *Si dixeris, vires non ſuppetunt*, id eſt, ſi per impotentiam tuam excuſare te velis, & diſſimulare: *Qui inſpector eſt cordis*, vtpote deus, de ſeipſo loquens, Non iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim videt quæ patent, dominus autem intuetur cor. *Ipſe intelligit* an te verè excuſes. *Et ſeruatorem animæ tuæ nihil fallit*, id eſt, deum omnia conſeruantem in eſſe, & qui animam ſeruat in gratia ac virtute, nullus poteſt decipere. *Reddetque homini iuxta opera ſua*, ita quòd eruit eos à periculis. & à morte culpæ, & gehennæ, qui prętactis modis eruūt proximos ſuos. *Comede fili mi mel, quia bonum eſt*, tamē ſi immoderatè ſumatur, nocet. *Et fauum dulciſſimum gutturi tuo*, cui dulciter valde ſapit. *Sic & doctrina ſapientiæ* dulciſſima ac conuenientiſſima refectio eſt *Animæ tuæ*, quæ hoc inuiſibili vtitur cibo, ſine quo aret & ſitit. Iuxta illud Pſal. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Atque per mel, quod in prōptu eſt, literalis accipitur ſenſus. Per fauū, vbi mel in cęra, ſpiritualis ac myſticus intellectus. Hinc Auguſtinus. Pinguiſſimus (inquit) eſt ſermo diuinus, omnes in ſe habet delicias, quicquid volueris, ex diuino ſermone naſcitur, ſicut manna ad vniuſcuiuſque ſapuit voluntatem. *Quam* ſapientiam ſalutarem *Quum inueneris, habebis in nouiſſimis ſpē* ęternæ ſalutis, dummodo vſque ad finem vitæ in ſapientia

Marginalia: *Rom. 4.* (beside "rit me, in ipſo ſperabo"); *Seneca*, *Baſilius*, *Ambro.* (beside "dendo ... ſuccurrere"); *1. Reg. 16.* (beside "quens, Non iuxta"); *Pſal. 142.* (beside "lud Pſal."); *Auguſt.* *Exod. 16.* (beside "Auguſtinus ... in ſe habet")

ſapiẽtia iſta permanſeris. Neminem enim diligit deus, niſi qui cũ ſapientia inhabitat. *Et ſpes tua non peribit*. i. effectus ſpei tuæ tibi præſtabitur, ſcilicet beatitudo cœleſtis, qua adepta ſpes ceſſat, ſicut & fides, beatifica fruitione adepta. *Ne inſidieris & quæras iniquitatem in domo iuſti*, id eſt, contra iuſtum & iuſtos eius domeſticos non quæras occaſionem accuſandi aut obloquẽdi. *Neque vaſtes requiem eius*, id eſt, pacem eius non inquietes, nec ipſum perturbes propter venialia & quotidiana eius peccata, quia de eis quotidie pœnitet. Hinc ſubditur, *Septies enim in die cadet iuſtus*, id eſt, frequenter, præſertim in venialia ſicque ponitur numerus determinatus, pro indeterminato. Quemadmodum apud Iob habetur, Ecce hæc omnia operatur tribus vicibus per ſingulos, vt reuocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce viuentiũ. Vnde ſubiungitur: *Et reſurget* per pœnitentiam. propter quod ait Propheta, Cùm ceciderit, non conteretur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Condolendum eſt igitur tali ruinæ, quæ ex fragilitate & humana neceſſitudine oritur. Hinc Plato loquitur in Phœdone, Quandiu corpus habuerit, & conglutinata fuerit anima huic malo, nunquam plenè ſufficienterque adipiſcemur quod optamus. Decies enim millena vacarionum, id eſt, contemplationum ac ſpiritualium ſtudiorum impedimenta nobis inde proueniunt, propter corporis neceſſitatem. Verũ ſunt quidã peruerſi, qui proprias negligẽtias ac iniquitates palliare optantes, aſſiduè quærunt, obſeruant, recondunt, quòd melioribus ſe opponant. *Impij autem corruent in malum*, id eſt, ſic peccant, quòd non ſtudent reſurgere, ſed manent proſtrati in viriis. Aliqui tamen huiuſmodi interdum omnipotente miſerante ac præueniente reſurgũt. *Quum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas*, prçſertim ſi in malum culpæ corruerit, de quo nunquam licet gaudere. Si autem in malum pœnæ làbatur & captiuetur, infirmetur, puniatur, aut occidatur per viam iuſtitiæ, non licet inde gaudere ex odio, ira, aut ſimili praua radice: ſed bene ex charitate & zelo iuſtitiæ, inquantum malum illud pœnale eſt pro ſalute animæ patientis, & expediens bono communi, & alios reuocans ab exceſſu. *Et in ruina eius non exultet cor tuũ*, Vnde Dauid mortem Saulis deplãxit. Iulius quoq; viſo capite Pompeij aduerſarij ſui lachrymas fudit. *Ne fortè videat*

Sapien. 7.
Iob. 33.
Pſal. 36.
Plato
2. Reg. 1.

deat dominus. Dominus indubitanter omnia videt bona & mala. Ideò ſic exponendum eſt, Ne fortè videat dominus, id eſt, per vindictam ſe videre demonſtret tuam vitioſam lætitiam. Vel ait, ne fortè, ad inſinuandũ noſtræ voluntatis libertatem ad bona & mala, quia ſi non agimus malum, nec deus id videt, qui tamen æternaliter ineffabiliterq; cuncta præuidet. Sed ob hoc neceſſitatem non impoſuit rebus actibúſq; humanis. *Et diſpliceat ei*, cui diſplicet omnis culpa, non per diſplicentiam beatæ voluntati contrariã, quæ habet quicquid vult, & quicquid non vult eo caret, ſed diſplicentia illa non eſt niſi deteſtatio, qua deus deteſtatur omne quod bonitati ac virtuti opponitur. *Et auferat ab eo iram ſuam*. Nam gaudere de ruina alterius, ne Dominus ab illo auferat iram ſuam, non eſſet charitatis, ſed odij. Ideò ſenſus eſt, Et auferat ab eo iram ſuam, id eſt, teipſum iuſtè permittat in mala corruere: ſic quòd ira dei ab illo ablata ſuper te cadat, & ille te lapſum iuſtè irrideat, de cuius rui-

Rom. 11. na gaudebas iniuſtè. Iuxta quẽ modũ ait Apoſtolus, Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus, noli gloriari aduerſus ramos. *Ne contendas cum peſſimis*. i. induratis & incorrigibilib⁹, quos nec corripiẽdo, nec exhortando, nec diſceptando poteris emẽdare. Idcirco pro illis orandum eſt. Verùmtamen præſidentium & iudicum eſt tales per pœnas reprimere. *Nec æmuleris*, id eſt, non ſequaris *Impios* in vitiis, nec diligas: ſecundum quod tales. *Quia non habẽt futurorum ſpem mali*, quoniã vltimũ finem ſibi conſtituunt in rebus præſentibus & caducis, ſicque futuram beatitudinem non expectanr; & ſi dicantur eam ſperare, intelligendũ eſt de ſpe informi, non formata, ſicut & credũt eã. *Et lucerna impiorũ* i. proſperitas, memoria, ſciẽtia informis & lux naturalis ingenij *Extinguetur*. quia per vitia obſcuratur, aut in morte finitur, deinde putreſcit.

Prouer. 13. Iſtud ſuprà plenius fuit expoſitum. *Time dominum. fili mi, & regem*, id eſt, deum regem vniuerſorum, vel deum & eius vicarios præſidentes, qui propter deum timendi ſunt. *Et cum detractoribus ne commiſcearis*. approbando aut libenter audiẽdo detractoria verba eorum, aut etiam non reſiſtẽdo eis aliquo modo, videlicet corripiendo eoſde tãto peccato vel piè hortando vt ceſſent, aut triſtẽ vultum monſtrando,

ſicut.

ſicut in Eccleſiaſtico habetur, Per triſtitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Et alibi, Ventus aquilo diſſipat nubes, & facies triſtis linguam detrahentem. *Quoniam repente conſurget perditio*, id eſt, damnatio *Eorum*, videlicet detrahentis & cōmiſcentis ſe ei. Vnde ait Bernardus, Non facilè dixerim quis grauiùs peccet, detrahens detrahentémve audiens. *Et ruinam vtriuſque quis nouit?* i. quàm diſtrictè damnandi ſint ignoramus. Detractor enim quantū in ſe eſt, non modo occidit ſeipſum in anima, ſed & cunctos qui audiunt eum, quibus mortis poculum præbet. Vnde ait Bernardus quòd lingua detractoris crudelior eſt gladio perſequutoris: eſtq; gladius ex vtraq; parte acutus, interficiens quantum in ſe eſt, ad minus animas duas, vtpote detrahētis & audientis. Imò & eius cui detrahitur, qui cùm audierit qualiter ſibi detractum ſit, incitatur in obloquentem. Ecce quàm rigoroſè & ſerioſè, imò & ſæpe loquitur Salomon contra hoc vitium: & tamen multi valde incautè ſe habent circa facinus tantum, & iugiter proni ſunt ad obloquendum, etiam ex ſola & leui ſuſpitione, quod eſt vtiq; ineffabiliter periculoſum, quorum lingua (vt Iacobus ait Apoſtolus) eſt inquietum malum, plenum veneno mortifero, inflammatum à gehenna, id eſt, diabolo, cuius inſtrumētum eſt ad internecionem animarum multarum. Ideò ſapientiſſimus Auguſtinus iuxta menſam ſuam ſcripſit hos verſus, Quiſquis amat dictis abſentum carpere vitam: Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi. *Hæc quoque ſapientibus*, id eſt, iam dicta atque dicenda ſunt ſapientibus obſeruanda. *Cognoſcere perſonam in iudicio non eſt bonum.* minus dicit & maius ſignificat, quia perſonarū acceptio, præſertim in iudicio, eſt grande & mortale peccatum, & contra veritatem atq; iuſtitiam. vt ſuprà iam dictum eſt pleniùs. Cognoſcendæ ergo & intuendæ ſunt cauſæ in iudicio, non perſonæ, quantum ad ea quæ ad rem non pertinent in tali negocio. *Qui dicunt impio, iuſtus es*, præſertim in foro iudicij: *Maledicent eis populi, & deteſtabuntur eum tribus*, quū cognouerint crimen hoc. *Qui arguunt, laudabuntur*, id eſt, qui peccantem charitatiuè, diſcretè, iuſtè corripiunt, falſaque reprobant, & pro defenſione legis diuinæ ac fidei diſputant, laude ſunt digni, & commendabuntur à deo ac ſanctis. *Et ſuper eos veniet benedictio*, id eſt, largitio & multiplicatio

Eccle. 7. Prouer. 25 Bernard. Iacob. 3. Prou. 18.

catio donorum gratiæ in præſenti, deinde ſalus æterna. Tales etiam zelatores iuſtitiæ ſecundum ſcientiam deus præcipuè diligit, ditat, fœlicitat, à bonis quoque hominibus benedicuntur & laudantur. Hi quoque qui arguuntur, ſi probi ſint, eis regratiantur, & dato quòd indignentur ad tempus, tamen ad mentem reuerſi gratias agunt, ſicut & infrà

Prouer 28 habetur: Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum: *Labia deoſculabitur*, id eſt, charitatem & pacem reformabit, fouebit, perficiet: *Qui recta verba reſpondet*, id eſt, diſcretè ſe habet loquendo, & ea dicendo, quæ pro cauſa, loco, & tempore magis expediunt. quia per hoc fit amabilis bonis hominibus, & diſcordãtes pacificat. Porrò deoſculatio labiorum ſignum eſt charitatis. & pacis prout in

Ambro. libro de officiis pulchrè de hoc ſcribit Ambroſius. *Præpara foris opus tuum*, id eſt, aliis exemplar te exhibe, nec aliquem ſcandalizes, vt iuxta doctrinam Apoſtoli, prouideas

Roma. 12. bona non ſolùm coram deo, ſed etiam coram omnibus ho-

Matt. 5. minibus. Vnde iuſſit Saluator, Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant bona facta veſtra. *Et diligenter exerce agrum tuum*, id eſt, campum cordis tui, & eos qui tibi commiſſi ſunt, à vitiis purga, virtutum ſeminibus ſemina, virtuoſis exercitiis cole, meritiſque fœcunda. *Et poſtea ædifices domum tuam*, id eſt, fabricam virtutum ſublimium conſtrue in habitaculo mentis tuæ atque in grege tibi commiſſo. Nempe qui præeſt aut prædicat, debet in primis ſeipſum purgare, exercere, perficere, deinde ad aliorum in-

Luce 4. ſtructionem præſidentiamque procedere, ne ei dicatur, Me

Rom. 2. dice cura teipſum, Itemque, Qui alium doces, teipſum non doces? *Ne ſis teſtis fruſtra*, id eſt, inaniter & ſine idonea cauſa *Contra proximum tuum.* tamen ſi innocentis liberatio aut iudicis præceptum aut ſimilis rationabilis exigat cauſa, teſtimonium eſt ferendum. *Nec lactes quenquam labiis tuis*, id eſt, nemini aduleris, nec foueas aliquem in peccatis, quẽadmodum ſcriptum eſt, Laudatur peccator in de-

Pſal. 9. ſideriis animæ ſuæ. Iſtud ſuprà magis expoſitum eſt. *Ne dicas, quomodo fecit mihi*, inferendo iniurias: *Sic faciam ei, & reddam vnicuique* mihi malè facienti, *Secundum opus ſuum*, quo peccat in me. hoc eſt quod dictum eſt ſuprà. Ne dicas reddã malũ pro malo. Porrò iniurias vindicare, & inter proximos æqualitatem ſeruare, iuſtitiæ ac mala culpæ per

mala

mala pœnæ recuperare ad publicam ſpectat authoritatem, hoc eſt,ad præſidentē & iudicē,ad quos tanquam ad viuam legem ac animam iuſtitiā,confugere pertinet ad ſubiectos, ſecundum Philoſophum : vel iniuriam pœnitus indulgere. Vnde in Prouerbiis ſuis Seneca ait, Optimum eſt ſemper ignoſcere,tanquàm ſi ipſe quotidie pecces. Et iterum,Turpe eſt vincere ſuos. ſatis pœnarum eſt potuiſſe puniri. Tullius quoq;,Nobile(inquit)victoriæ genus eſt potuiſſe vindicare. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti. & ecce totum repleuerant vrticæ,operuerant ſuperficiem eius ſpinæ,& maceria lapidum deſtructa erat.* Iſtud in corporalibus & exterioribus ita eſt. Spiritualiter verò ager hominis pigri, & vinea viri ſtulti, eſt cor peccatoris acedioſi, ſeu populus ei commiſſus,in quibus ex negligentia & torpore praui prælati ſeu hominis vitioſi,prædominantur tribuli vitiorum,puncturæ crudelium paſſionum,videlicet iræ,impatiētiæ,inuidiæ,indignationis,amaritudinis.Et maceria.i.opera bona ex genere aliquando inchoata,non erāt ad cōplemētum perducta, nec charitatis coagulo adunata. Maceria equidem vocatur murus abſq; cæmento. Hæc autem videre,eſt in aliis iſta conſiderare.*Quod quum vidiſſem, poſui in corde meo,* id eſt,memoriter ea recolui ne ſimili modo accideret mihi. *Et exemplo didici diſciplinam,* id eſt,ex aliorum facto reprehēſibili meipſum correxi,direxi,& cautior factus ſum:fœlix enim quem faciunt aliena damna peritum,quia quod in aliis reprehenſibile iudicamus, vitare debemus. Poſtremò totum reſiduū huius capitis ſuprà ſcriptum eſt,atque expoſitū.Tamen quod dicitur hîc, Vſquequo piger dormies,&c.non eſt hoc de textu,ſecūdum Hebræos:imò verſus hîc incipit,Parum(inquam)dormies. *Prou.10.*

Elucidatio Cap.25.*Hæ quoque parabolæ Salomonis,quas tranſtulerunt viri,&c.* ARTICV. XXV.

H*æ quoque parabolæ Salomonis,* id eſt,ſequentes parabolæ à Salomonæ prolatæ ſunt, quemadmodum præcedentes. *Quas tranſtulerunt,* non de idiomate Hebræo in aliud:ſed tranſtulerunt.id eſt, tranſpoſuerūt eas in de ſchedulis ac rapiariis,in quibus hinc inde erant deſcriptę,ac redegerunt eas in vnum,& inſeruerunt ac addiderunt eas huic volumini *Viri Ezechiæ regis Iuda,* id eſt, ſcribæ & docti viri,domeſtici ſeu miniſtri deuotiſſimi Ezechiæ, qui

cultum dei reparauit in regno ſuo, ac populum ſuum i ncly-tè reformauit, prout partim 4. Regum, & pleniùs ſecundo Paralipomenon recitatur. & forſan ex eius commiſſione facta fuit tranſlatio & additio iſta. Nempe (vt circa principium expoſitionis iſtius ſuper hunc librum dictum eſt) Salomon parabolas iſtas non conſcripſit, nec librum hunc edidit: ſed ſerui ipſius parabolas ex ore eius auditas notauerunt, atque in ſchedulas redegerunt, quæ tandem per diuerſos ac diuerſis temporibus in vnum librum collectæ ſunt & redactæ. *Gloria dei eſt cælare verbum*, id eſt, ad dei gloriam pertinet aliqua tradere in ſcripturis per verba obſcura, velata, & myſtica, ne diuina ſecreta pandantur indignis, & ſtudioſis catholicis detur occaſio virtuoſæ exercitationis, prout diuinus Dionyſius pleniùs docet. Sic quoque gloria dei eſt ſecretiora ſcripturæ non manifeſtare, ſed occultare rudibus, præſumptuoſis, carnalibus, & indignis.

Matt. 13. Sicut ait Saluator. Nolite ſanctum dare canibus. Et rurſus
Marc. 4. Apoſtolis, Vobis (inquit) datũ eſt noſſe myſteriũ regni dei,
Lucæ 8. cæteris autem in parabolis, vt audientes non intelligant. Hinc primo myſticæ theologiæ capitulo magnus Diony-
2. Cor. 12. ſius præcepit Timothæo, Vide vt nullus indoctorum hæc videat. Hinc vas electionis ſcribit ſe in raptu audiſſe arcana verba, quæ nõ licet homini loqui. Et angelus Raphael proteſtatur, Sacramentum regis abſcondere bonum eſt. Et ad Danielem angelus Gabriel, Clauſi ſunt (inquit) ſignatique ſermones. Inſuper gloria dei eſt, vt ex fidelitate cæletur verbum, quod vnus ab alio in ſecreto recepit. Allegorice, gloria dei eſt cælare verbũ, id eſt, gloria vnigeniti patris æterni, propter homines incarnati, eſt cælare verbum, id eſt, occultare ſeipſum verbum æternum in humanitate aſſumpta. *Et gloria regum inueſtigare ſermonem*, id eſt, regibus & cunctis qui præſunt, ſpecialiter cõmendabile honorificumq; conſiſtit, vt verba ſcripturæ (quæ nõ intelligũt)
Iob. 29. ſcrutentur, & ſibi exponi depoſcant, veritatẽ quoq; verborum quę audiunt, diligenter inquirant Sicut beatus Iob fatetur, dicendo, Cauſam quam ignorabam, diligentiſſimè inueſtigabam. Sic gloria regum, id eſt, Apoſtolorum, rectorũ, ac principium populi Chriſtiani fuit inueſtigare ſermonẽ, id eſt, expoſitionem verborum, quæ audierunt à Chriſto:
Ioan. 2. quem (vt in Euangelio innoteſcit) de talibus ſæpe interrogauerunt.

gauerunt. Vel inueſtigare ſermonem, id eſt, ipſum Chriſtum, qui eſt increatus ſermo dei patris, de quo ad Hebręos ait Apoſtolus, Viuus eſt ſermo dei. Sed & regum, id eſt, vniuerſorum fidelium ſe bene regentium gloria eſt inueſtigare ſcripturam, quantum ad eorum pertinet ſtatum. Hebr.10.
Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile, id eſt, altitudo cœlorum imperſcrutabilis nobis eſt, ſimiliter terræ profunditas. Sic & corda regum (de quibus iam dictum eſt) ſunt nobis imperſcrutabilia, ſolique cognita creatori. Conformiter ſapientia Apoſtolorum, quæ ex eorum corde nobis profluxit, plenè à nobis perſcrutari ac comprehendi non valet. *Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum, aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iuſtitia thronus eius,* id eſt, ſicut ex argento à rubigine & ſcoria depurato, formatur vas valde purum: ita ſi à corde regis ac præſidentis tollatur omnis iniquitas, authoritas & præſidentia eius roboratur æquitate atque virtutibus eius, quoniam conſeruatur à deo, & ad poſteros eius deuoluitur. Spiritualiter per argentum deſignatur naturalis ac philoſophica ſciētia, à qua ſi rubigo, id eſt, error admixtus ſeu inflatio & abuſus tollantur, egreditur cor eruditum: ſic enim deſeruit ad intelligendum diuinam ſcripturam. *Ne glorioſus appareas coram rege,* id eſt, coram regibus & præſidentibus non iactes neq; extollas te, nec magnificare & oſtentare te ſtudeas, ſed reuerenter & modeſtè te habeas: præſertimque vitandum eſt coram rege cœlorum omnia intuente, ſub cuius manu debemus nos ſemper humiliare. *Et in loco magnorum ne ſteteris,* id eſt, non ponas te in loco ſublimiori, quàm decet gradū & ſtatum tuū. ſed magis in baſſiori. *Melius eſt enim vt dicatur tibi, aſcende huc,* id eſt, ad locum altiorem: *Quàm vt humilieris,* id eſt, ad inferiorem locum deſcendere compellaris *Coram principe.* hoc eſt quod Dominus in Euangelio ait, Quum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco &c. Aduertant hæc ſuperbi, ambitioſi, & vani, qui nolunt ſequi veſtigia Chriſti, ſed Scribarum ac Phariſæorū. De quibus ipſe in Euangelio proteſtatur, quòd amāt primos recubitus in cœnis, & primas Cathedras in Synagogis, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. O quàm multi ſunt modo tales. *Quæ viderunt oculi tui,* id eſt, ea quæ noſti mala de Luc.14.

 alio,

alſo *Ne proferas in iurgio*, id eſt, contra alium litigando vel in lite coram iudice, *Citò*, id eſt, præcipitanter, ex impetu paſſionis, abſq; congrua deliberatione, & rationabili cauſa. *Ne poſteà emendare*, id eſt, ea quæ ſic propalaſti, reuocare *Non poſſis*, & famam reſtituere proximo. *Cùm dehoneſtaueris amicum tuum*, id eſt, proximũ tuũ diffamaueris, culpã eius taliter obiiciendo, improperandóve ei. Hoc dicitur contra homines paſſionatos, qui tã impetuoſi irrationabileſq; exiſtũt, vt ſi quid reprehenſibile nouerint de proximo ſeu amico, mox illud ei obiiciãt, & inſultent quũ fuerint ab eo offenſi, aut verbis contendere cœperint cõtra illũ: & culpam illius ſic manifeſtant, ac ipſum diffamant, contra præceptũ de ordine obſeruando in correptione fraterna: quem ordi-
Mat.18. nem Chriſtus docuit & præcepit, dicendo, Corripe eum inter te & ipſum ſolum, vt ſcilicet fama non lædatur. *Cauſam tuam tracta* ſeorſum *Cum amico tuo* fideli & familiari, de cuius fidelitate ſis certus. *Et ſecretum* tuum *Extraneo ne reueles* quia hoc eſſet valde periculoſum & fatuum, ſicut ſubiungitur: *Ne fortè inſultet tibi cùm audierit, & exprobrare non ceſſet.* Secreta nanque non niſi fideliſſimo amico ſunt
Proue.20. reuelanda, prout de hoc ſuprà dictum eſt pleniùs, Gratia & amicitia liberant, quas tibi ſerua ne exprobrabilis fias. *Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo*, id eſt, proferens ſermonem vtilẽ tempore opportuno, aſſimilatur aureis pomis, quæ ad decorem affiguntur lectis argẽteis. Talis etenim homo ornatur ſuis verbis, quemadmodũ lectus argenteus aureis pomis, id eſt, ſimilitudinbus pomorum factis de argento. Et ſicut in lecto argenteo dulciter quieſcitur ac dormitur: ſic ſermo huius facit auditores ſuauiter in ſe requieſcere. Conſueuerunt autem antiquitus magnates lectis aureis atque argenteis vti, iuxta illud libri Eſther, Lectuli quoque aurei & argentei ſuper pauimentum diſpoſiti erant. *Inauris aurea & margarita fulgens, qui arguit ſapientem & aurem obedientem*, id eſt, vir charitatiuè increpans ſapientem, qui vtrique libenter ſuſcipit correptionem: & aurem: quæ exhortationi ac iuſſioni obedit. Quemadmodum enim inauris aurea aurem decorat, & ſplendida margarita vultum venuſtat: ſic talis correptor & exhortator verbis ſuis correptoriis ac informatiuis ornat ſeipſum & correptum & obedientem. Suntque verba pruden-

prudentiæ eius ſplendentia inſtar argenti, & precioſa vt margarita. Iuxta illud Pſalmi, Eloquia domini igne examinata. *Sicut frigus niuis in die meſſis*, id eſt, ſicut tempore meſſis acceptum eſt frigus aliquantulum ſimile frigori niuis ipſis meſſoribus, quia refrigerat eos: *Ita legatus fidelis* conueniens & iucundus eſt domino, à quo directus eſt, *Et qui miſit eum, animam illius requieſcere facit. Nubes & ventus & pluuiæ non ſequentes, vir glorioſus*, id eſt, famoſus ſeu præclarum & virtuoſum ac liberalem ſe fingens magna promittendo, *Et promiſſa non complens.* Nam ſicut ventus & nubes volantes ſunt, & ſine optato effectu ad quos non ſequitur imber: ſic homo promiſſa non implens eſt corde leuis, inſtabilis, & ſine effectu virtutis, ac in ſuſpenſo tenēs, magiſque affligens quàm lætificans eum cui promiſit. Pſal. 11.

Patientia lenietur princeps, id eſt, per patientiam eius, quem princeps iubet puniri, mitigatur iracundia principis, niſi ſit pœnitus ferox & inhumanus. Sic & princeps altiſſimus dominus deus per patientiam ſuſtinentium aduerſa eis reconciliatur. Ideo ait Michæas, Iram domini portabo, quia peccaui ei. Vnde in libris Machabæorum habetur, Ira domini in miſericordiam conuerſa eſt. *Et lingua mollis*, id eſt, reſponſio humilis, & recognitio propriæ culpæ, ſeu ſermo ſuauis *Confringit duritiam*, id eſt, indignationem & rigorē offenſi tollet & placabit: quēadmodum mulier Thecuites & Abigail mentem Dauid ad clementiam pertraxerunt. *Mel inueniſti, comede quod ſufficit tibi*, id eſt, quicquid dulcis edulij habes, quantuncunque faciliter obtinueris illud, tamen non niſi moderatè vtere illo: *Ne fortè ſatiatus euomas illud.* & ita ex tua gula & carnalitate fiat tibi nociuum, quod ex ſe eſt ſuaue ac aptum. Spiritualiter autem ſi mel inueniſti, id eſt, deum contemplari cœpiſti, & ſcripturarum dulcedinem aliqualiter deguſtaſti, comede quod ſufficit tibi, id eſt, iuxta capacitatem intellectus tui te reficce inde, nec incomprehenſibilia comprehendere enitaris: ne fortè ſatiatus euomas illud, id eſt, ex conſideratione laborioſa repletus vertatur tibi in nocumentum ſummum illud primæ veritatis obiectum, atque idipſum quod cœpiſti de eo ſalubriter deguſtare, amittas. *Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui*, id eſt, non nimis frequēter viſites eum, nec apud eum nimis diu remaneas. Mich. 7. 2. Reg. 14. 2. Reg. 25.

Ne quando ſatiatus, id eſt, de tua prudentia attædiatus, *Oderit te*, propter moleſtiam, vel expenſas quas ingeris ei, vel ex ſuſpicione qua putare poſſet, quòd vxorem ant filiam eius turpiter ames. Melius eſt ergo vt rariùs veniendo facias eum tuum optare aduentum, quàm vt vna vice tam diu ſecum permaneas, aut tam multoties ad eũ accedas, vt faſtidiat tuam præſentiam. Sed in hac re neceſſaria eſt diſcretio, qua homo prudenter perpendat, an ſua præſentia ſit ſuo proximo oneroſa, aut minus ſolito gratioſa. quo cognito moderetur ſiue abſtineat. *Iaculum, & gladius, & ſagitta acuta*, id eſt, his rebus aſſimilatur, & inſtar earum nocet, lædit, & perforat *Homo, qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium.* per quod priuat eum fama, ſubſtantia, aut etiam vita. *Dens putridus, & pes laſſus, qui ſperat ſuper infideli in die anguſtiæ*, id eſt, ſicut dens putrefactus, & pes læſus ac laſſus, valde affligunt, & tempore famis ac itinerationis non bene deſeruiunt: ſic homo magnos incurrit dolores & cruciatus, confidendo de ſubſidio hominis infidelis, iniuſti, fallacis, præſertim tempore neceſſitatis. *Et amittit palium*, id eſt, neceſſarium ſibi amictum, *In die frigoris*, quando plus indiget pallio. *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peruerſo*, id eſt, qui cantica ſcripturarum & diuina eloquia proponit cordi incorrigibili & indurato, ſimilis eſt ei qui acetum infundit nitro. Quemadmodũ enim nitrum ex infuſione aceti ſuper ſe fumat & crepitat, ſicut & calix viua aqua infuſa: ſic peſſima corda ex ſcripturarum admonitione, correptione, & caſtigatione, non quieſcunt à vitiis ſuis, ſed acriùs indignantur, inquietãtur, & fumum iræ emittunt. Circa hoc ait Gloſſa, Nitrum non multũ à ſpecie ſalis diſtat. ſicut enim feruor ſolis cõficit ſalẽ in litore maris, durando aquas marinas in petras. quem ſalẽ vis ventorũ, aut maris feruor ſeu agitatio proiicit ad litus: ita in prouincia Nitra, in qua naſcitur nitrum, vbi pluuię lõgiores infuderit terrã, ſuccẽditur ardor nimiꝰ, quia aquas durat & excoquit in petrã ſimillimam glaciei aut ſali, ſed nihil gelidi frigoris, nihil ſalſi ſaporis habentem. quæ tamẽ petra iuxta naturam ſalis ſolet durari in caumate, atque in nubiloſo aere fluere ac liquefieri cõſueuit. hac petra, ſcilicet nitro, indigenæ ad lauandũ vtuntur. Iuxta illud in Iere. *Iere. 2.* Si laueris te Nitro, & multiplicaueris tibi herbã Borith, &c.

Crepitat

Crepitat autē in aceto,quaſi calix viua aqua,& deperit,ſed aqua lotioni habilē reddit. Vnde per nitrū quidam intelligūt ſpeciē terræ ſimilem minuto ſabulo, cui ſi aqua infundatur,fumigat.Deniq; de præfatis carminibus ſcriptum eſt in libro Iob, Non dixit,vbi eſt deus qui fecit me?qui dedit carmina in nocte? *Sicut tinea veſtimento,& vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi.* Iſtud nō eſt in Hebræo,neq; de textu.Sed ſenſus patet ex eo quod ſcriptum eſt ſuprà, Spiritus triſtis exiccat oſſa. *Si eſurierit inimicus tuus,ciba illum.ſi ſitierit, da ei aquam*, id eſt, aptum poculum *Bibere*, id eſt,redde ei bona pro malis, vt beneficiis vincas eum. Ideò ſubditur: *Prunas enim*, id eſt, charitatis fomenta & incentiua *Congregabis ſuper caput eius*,id eſt,in corde ipſius, inducēdo eum ad conſiderationem charitatis, pietatis,& beneficentiæ tuæ:ex quibus cor eius rancorem abiiciet,& tuo accendetur amore: ſic enim vincitur malum in bono. *Et dominus reddet tibi* copioſam mercedē. Quaſi dicat:dato quòd ille in ſua duritia inimicitiaq; permanſerit, tu tamen digno præmio non carebis.Hanc authoritatem allegat Apoſtolus ad Romanos,ex qua etiam eluceſcit non fuiſſe intētionem legis Moſaicæ,quòd inimicus abſolutè odiretur: & conſonat iſta authoritas cum eo quod dictum eſt ſup. Ne dicas,reddam malum pro malo. Porrò pro eo quod dicitur hîc, Et Dominus reddet tibi, aliqui dicunt in Hebræo haberi, & Dominus pacificabit tibi.i. cor aduerſarij, cui ſic benefacis,conuertet ad habēdam amicitiam tecū ac pacē. *Ventus Aquilo*,id eſt, Aquilonaris ſeu Septentrionalis *Diſſipat*, id eſt, impedit *Pluuias.* eſt enim præcipuè frigidus, ideò vt frequenter impedit copioſam vaporum eleuationē, ac nubium reſolutionem in imbrem, quanuis non ſemper. *Et facies triſtis linguam detrahentem*,id eſt,auditor detrahentis mœſtum vultum monſtrando detractori, tacitè admonet eum vt ſileat.Dum enim detractor perpendit ſua verba inuitè audiri,repercutitur in ſeipſo, & aduertit ſe malè loqui.Circa hoc aſſerit gloſſa,Si hilari vultu audieris detrahētem,tu illi das fomitem detrahendi: ſi autem triſti eum vultu audieris, diſcit non libenter dicere , quod didicerit non libenter audiri. Aliqui aſſerunt in Heb.haberi, Ventus Aquilo cauſat pluuias : vt ſit ſenſus , quòd ſicut ventus Auſtralis generat pluuias verſus partes Aquilonares , ſic

Iob. 35. *Prouer. 17* *Rom. 12.* *Prouer. 21*

ventus Aquilonaris verſus partes Auſtrales, prout etiam. 2. Meteororum habetur. *Et facies lingua detrahens*, id eſt, lingua detrahens prouocat contra ſe iram diuini reſpectus. Itaque dum detrahentem quis increpare, vel ab eo nõ audet recedere, ſaltem mœſtum & formidoloſum ei oſtendat vultum ac apparatum. *Melius eſt ſedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigioſa, & in domo communi.* hoc ſuprà ſcri
Prouer. 21 ptum atq; expoſitum eſt. *Aqua frigida animæ*, id eſt, perſonæ ſeu homini *Sitiẽti* (ſupple) ſuauis eſt. *Et nuncius bonus, de terra longinqua* apportans bona, iucundus eſt domino à quo erat miſſus. Sic Chriſtus ſecundum naturam aſſumptam, nuncius dei patris veniens in hunc mundum à regione viuorum, & optima noua & dona ac promiſſa deferens ſecum, ſuauiſſimus factus eſt feruẽtibus animabus, quæ
Pſal. 41. dicere poſſunt, Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus. Similiter Gabriel miſ-
Lucæ. 1. ſus à cœlo ad virginem benedictam, exhilarauit eandem. *Fons turbatus pede, & vena corrupta*, id eſt, quemadmodum aqua agitata ſuam amittit quietem & venuſtum aſpectum, & ſicut vena infecta eſt vitæ corruptiua: *Sic iuſtus cadens coram impio*, id eſt, oppreſſionem mortẽmve ſuſtinẽs à perſequutore iniquo, quia ex hoc multi inſipientes iudicant eum fuiſſe iniquum, & ipſum diffamant. Vel cadens coram impio in peccatum, quoniam vicioſi homines proni ſunt iuſtos cadẽtes in culpam accuſare, denigrare, & peccatum eorum exaggerare. *Sicut qui mel comedit multum*, id eſt, exceſſiuè, *Non eſt ei bonum*, ſed valde læſiuum, ac faſtidij mellis inductiuum: *Sic qui perſcrutator eſt maieſtatis*, id eſt, ea quæ dei ſunt, irreuerenter, intimoratè, præſumptuoſè ſcrutari præſumit, videlicet occulta dei iudicia, & ea quæ prædeſtinationem præſcientiámq; concernunt, ſeu ſuperbeatiſſimæ trinitatis myſterium: *Opprimetur à gloria*, id eſt, ab excellentia, incomprehenſibilitate, ac luce immenſa tanti obiecti vincetur, retundetur, & quodam modo excæcari videbitur. Ná ſicut lux ſolis corporei plenitudine ſuæ claritatis viſum corporalem reuerberat, & ſi diu ſibi infigatur, excæcat: ſic increata illa maieſtas ſua infinita & incircunſcriptibili excellẽtia ac claritate actualiter mentem
Boetius. humanam vincit, ſuperat, & retundit in infinitum. Nempe (vt ait Boetius) quædam difficilia ſunt ad intelligendũ ex modicitate,

modicitate & imperfectione ſuæ entitatis, ſicut materia prima, tempus, & conſimilia. Quædam verò ex eminentia ſuæ actualitatis & formalitatis, quemadmodum ſubſtantiæ ſeparatæ, ad quarum notitiam ita ſe habet intellectus noſter, ſicut oculus Veſpertilionis ad lumen ſolis, ſecundum Philoſophum. Quum ergo deus excelſus & benedictus ſit prorſus in infinitum perfectior, actualior, excellentior omni intelligentia, conſtat quòd infinitè noſtram tranſcédat capacitatem: propter quod ait & Plato in primò Thimęi, Genitorem opificémque vniuerſi tam difficile inueniri, quàm inuentum poſſibile dignè effari. Abſtinendum eſt ergo ab omni incauta diuinorum ſcrutatione. Atq; (vt diuinus Dionyſius ac Damaſcenus teſtantur, Non eſt audendũ aliquid de ſupereſſentiali dicere deitate, præter ea quę nobis in ſcripturis ſunt tradita. Moderata tamen humiliſque ſcrutatio diuinorum auxilio gratiæ dei innitens eſt licita, dicente Propheta, Mirabilia teſtimonia tua, ideò ſcrutata eſt ea anima mea. Hinc quoque in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt, Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. *Plato* *Pſal. 118.* *Eccle. 3.*

Sicut urbs patens, id eſt, aperta *Et abſque murorum ambitu*, ab hoſtibus citius expugnatur atque deſtruitur, & quid intra ſe habeat introeuntibus manifeſtat: *Ita vir qui non poteſt*, id eſt, non ſtudet nec vult *In loquendo cohibere ſpiritum ſuum* à verbis ſuperfluis & incautis, ab inuiſibilibus hoſtibus faciliter ſuperatur, læditur, & necatur, quoniam ipſemet ſua loquacitate contra ſe pugnat, ſuam quoque inſipiẽtiam, vanitatem, incuſtodiam, cogitationem, & affectionẽ audientibus per propria vèrba pandit. Ideò ait Pſalmiſta, Cohibe linguam tuam à malo. Et alia dicit ſcriptura, Verba prudentium ſtatera ponderabuntur Et alibi, Nunquid vir verboſus iuſtificabitur? Ponamus ergo cuſtodiam ori noſtro, & oſtium circunſtantiæ labiis noſtris. *Pſal. 33.* *Eccle. 21.* *Iob 11.* *Pſal. 140.*

Expoſitio Cap. 26. *Quomodo nix in æſtate, & pluuiæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria.* ART. XXVI.

Quomodo nix in æſtate inconueniens eſt, vtpote contra ſolitũ naturę ac temporis curſum, eo quòd nix generetur ex frigore magno: *Et pluuiæ in meſſe* non congruunt, quia nociuæ ſunt bladis: *Sic indecens eſt ſtulto gloria*, id eſt, fama clara, qui indignus eſt ea, vel honor manifeſtus

niſeſtus, qui debetur virtutibus, non moralibus tantum, ſed intellectualibus. Vel gloria, id eſt, lætitia. Quum enim ſit ſtultus, non habet in ſe vnde inordinatè ac ſpiritualiter iucundetur. Verũtamen & ſi ſtulto vt tali non congruat gloria: tamen ſi forſan prælatus ſit, aut in aliqua eminentia conſtitutus, honorandus eſt ratione prælaturæ aut dignitatis. Vnde ſacratiſsimus princeps Apoſtolici ordinis, Serui

1. Petri. 2. (inquit) ſubditi eſtote in omni timore dominis, nõ tantum bonis & modeſtis, ſed & diſcolis. *Nam ſicut auis ad alta tranſuolens, & paſſer quolibet vadẽs,* id eſt, ſicut auis volans in altum aeris locũ, ad tempus in motu eſt, deinde alicubi requieſcit: ſimiliter paſſer vadens volando aut incedendo quolibet, id eſt, ad aliquem locum in quo ſubſiſtit, vel quolibet, id eſt, quo ſibi placuerit: *Sic maledictum fruſtra prolatum*, id eſt, verbum maledictionis contra alterum iniuſtè pronunciatum, *In quempiam ſuperueniet,* id eſt, in aliquem redũdabit. quoniam etſi non noceat ei in quem profertur, vertitur tamen in crimen ei, qui protulit illud, & in eos

Roma. 12. qui ei conſentiunt. Ideo monet Apoſtolus, Benedicite perſequentibus vos, benedicite & nolite maledicere. Nihilominus quidam ad maledicendum aliis valde proni ſunt,

Oſeæ. 4. iamque impletũ eſt, quod Oſęe aſſerit: Maledictum, & homicidium, mendacium, furtum, & adulteriũ inundauerunt. Eſt autem maledicere malũ alicui imprecari, quod ex ſuo genere eſt mortale, & charitati contrarium. Quum & Apo-

1. Cor. 6. ſtolus fateatur, Neque maledici regnum dei poſsidebunt, prout in ſecunda ſecundæ queſtione ſexageſima ſeptima

4. Reg. 3. Thomas declarat. Attamen ſancti viri leguntur quandoq; maledixiſſe iniquis, quemadmodum quarto Regum Eliſęus

Actu. 8. pueris prauis, & princeps apoſtolorum Simoni mago, ſed talia facta ſunt zelo iuſtitiæ, non affectu iræ, inuidiæ, aut ſimilis malæ radicis. Vel imprecati ſunt aliis mala pœnalia, non inquantum ſunt mala, ſed vt iſta ſupplicia, & purgantia à vitiis in præſenti, quemadmodum iudex maledicit reo, in quem damnationis profert ſententiã: vel qui cupit alteri infirmitatem & aduerſitatem, vt per eas ab iniquitatibus retrahatur. Iſtud tamen non eſt propriè maledicere, quia non optatur malum vt tale. *Flagellum* conuenit *Equo* pigro ſeu indomito, *& Chamus aſino, & virga dorſo imprudentiũ,* id eſt, diſciplina imprudẽtibus debetur,

vt

vt vel ipſi emẽdentur: quod ſi noluerint, alij eorũ terreantur exẽplo. Similiter indiſciplinatis brutalibúſq; hominib' deus miſericordiſſimè facit, dum per aſpera & aduerſa, per infirmitates, terrores, & damna eos cõpeſcit & reprimit à peccatis, ſicut cuidã loquitur per Oſçe, Sepiã viam tuã ſpinis. Ideò orat Pſalmiſta, In chamo & freno maxillas eorũ cõſtringe: qui non approximãt ad te. Vnde & in libro Iob inducitur, Pater mi ne deſinas ab homine iniquitatis, qui addit ſuper peccata ſua blaſphemiam. i. talẽ diſciplinare nõ ceſſes, quouſq; reſipiſcens pœniteat. *Ne reſpondeas ſtulto*. i. homini vitioſo *Iuxta ſtultitiam ſuam*. i. quanuis ipſe inſipienter & iniurioſè loquatur aut quærat: non tamẽ inſipiẽter & vitioſè reſpõdeas: *Ne efficiaris ei ſimilis*, quia hoc eſſet vinci à malo, & verbis cõtendere: imò agendũ eſt quod loquitur Paulus, Libenter ſuffertis inſipientes, quũ ſitis ipſi ſapientes. *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur*. Illud videtur præfatæ doctrinæ contrariũ, ſed non eſt, quoniam ſenſus eſt, Reſponde ſtulto ſecundũ ſtultitiam ſuam. i. iuxta exigentiam atq; demeritum ſui ſtulti ſermonis da ei aptam reſponſionem, vel eius verba ironicè repetendo, vel ſuã inſipientiã ei declarãdo, aut eum increpatoriè ſeu reprobatiuè interrogando, ſeu verba iuſti rigoris & debitæ inuectionis enunciando, ne putet ſe ſapientẽ, ſed ſuam aduertat impietatem, imperitiam, aut errorem. Quẽadmodũ martyres ſancti frequenter reſponderunt tyrannis: imò & preclariſſimæ virgines, vt Agatha, Cecilia, & Lucia. Interdum etenim licet & expedit clauo clauũ retundere, dum impij ſeu improbi homines aliter informari aut reprimi nequeũt. Vnde & Chriſtus à Phariſæis interrogatus, Cur diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorũ? reſpõdit, Quare vos tranſgredimini præceptũ dei, propter traditionem veſtrã? Verũtamen in hac re diſcretio valde eſt neceſſaria, ne ſuo colore zeli iuſtitiæ, ira & impatiẽtia admittãtur. Ideò vnuſquiſq; conſcientiam ſuam examinet quo affectu, qua intentione, qua trãquillitate loquutus ſit. *Claudus pedibus*. i. claudicanti eſt ſimilis, nec in via virtutũ expeditè procedit, *Et iniquitatem bibens*. i. abundãter peccans, ſeu nocumentũ, quod eſt affectus iniquitatis, accipiẽs eſt. *Qui mittit verba per nuncium ſtultum*, id eſt, indiſcreto & malitioſo legationem ſeu expeditionem arduæ rei committit

Oſee 4.
Pſal. 31.
Iob 4.
2. *Cor.* 1.
Matt. 15.

mittit, dummodo ſciat nuncium eſſe huiuſmodi. Talis etenim nuncius infideliter agit, & imperitè, & interdum ſponte variat verba, & prouocat iurgia, damnáq; infert. Potiſſimè, autem peccat, qui homines vitioſos, diffames, hæreticos, ſiue ſchiſmaticos ad prædicandum & gubernandum alios mittit. Porrò qui grauiter peccat, dicitur iniquitatem potare. Iuxta illud Iob, Bibens ſubſannationem quaſi aquã. *Quomodo pulchras fruſtra habet claudus tibias*, quia eis vti non valet: *Sic indecens eſt in ore ſtultorum parabola*, id eſt, parabolica doctrina. quũ enim ſint impij, docere alios ſunt indigni, nec ſapientialia verba decenter exponunt: imò ex eorum carnalitate & prauitate vileſcit audientibus doctrina ipſorum. *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurii*, id eſt, adiutorium præbet, & ſaxum apponit aceruo materiæ, ex qua ædificatur templum Mercurio, vni deorum gentilium. Sicut (inquam) talis reprehenſibiliter facit: *Ita qui tribuit inſipienti* vt tali, *Honorem*, quia vt ſic, eſt honore indignus. Vel iſte eſt ſenſus, Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij. i. in cumulum lapillorum, per quos computare ſolebant mercatores Mercurium ſpecialiter venerantes, perturbat eoſdem: ita qui inſipientem honorat, ordinem rerum conturbat. *Quomodo ſi ſpina naſcatur in manu temulenti*, id eſt, ebrij, pungit & lædit tam temulentum, q̃ illos quos accipit manu ſpinoſa: *Sic parabola in ore ſtultorũ* tam ſtultos fœdat & lædit doctores, quàm eos qui audiunt, grauat, ſcandalizat, offendit. *Iudicium*, id eſt, ſententia iudicis *Determinat cauſas*, id eſt, expedit lites, quæ coram tribunali ventilantur. *Et qui imponit ſtulto ſilẽtium, mitigat iras*, quæ ex loquacitate prauorum naſcuntur. *Sicut canis, qui reuertitur ad vomitũ ſuũ*. i. ſæpius vomit, ſeu id quod vomuit reſorbet, eſt fœdus & turpiter agẽs: *Sic imprudens qui iterat ſtultitiã ſuam*. i. peccator recidiuans, & quod per cõfeſſionẽ eiecit denuo faciẽs. Huic cõſonat qđ in ſecũda ſua ait epi-
2. Pet. 2. ſtola præſtãtiſſimus Petr9, Melius erat nõ cognoſcere viam iuſtitiæ, q̃ poſt agnitionẽ retrorſum reuerti. Contigit enim eis illud veri Prouerbij, Canis reuerſus ad vomitum ſuum. *Vidiſti hominem ſapientem ſibi videri* in ſe & ex ſe, ſeu magis quàm eſt: *Magis illo ſpem ſtultus habebit*, id eſt, curabilior illo erit peccator, defectum ſuũ perpendens, & inſipien-
Iſai. 51. tem ſe cognoſcẽs. Ideò ſcriptum eſt, Vę qui ſapientes eſtis

in

oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes, Paulus quoque, Nolite, inquit, prudentes eſſe apud voſmetipſos, id eſt, propria reputatione. Nemo etenim abſque reuelatione poteſt certo ſcire ſe ſapientiam illam (quæ eſt donum) habere, quoniam charitati inſeparabiliter eſt coniuncta. Qui autem nouerunt ſe eſſe in charitate, & deſuper illuſtratos, vt ſancti apoſtoli cognoſcebant in deo eſſe ſe ſapiẽtes, cum gratiarum actione & humilitate. Itaque nõ arbitremur nos ſapiẽtes, ſed potius defectuoſos & fatuos, quia re vera multæ & magnæ ſunt ſtoliditates peccantium: nec alios aſpernemur vt ſtultos: imò magis pẽſemus peccata noſtra præterita, & bona quæ deſunt, quàm quæ forſan habemus. *Dicit piger, Leo eſt in via, & leæna in itineribus.* hoc ſuprà ſcriptũ eſt atque expoſitũ. *Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ita piger in lectulo ſuo.* Vnde præhabitum eſt, Pigredo immittit ſoporem, & piger abhorret laborem, & repauſationem diligit corporalem: ſicque multa bona omittit. *Abſcondit piger manus ſub aſcella ſua, & laborat ſi ad os ſuum eas conuertit.* hoc etiam ſuprà expoſitum eſt. *Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententias.* Maioris enim putat eſſe prudẽtiæ, quærere & ſeruare repauſationem carnalem, diu dormire, pericula negociantium euitare, quàm vigiliis, ſtudiis, laboribuſque inſiſtere, & ſuam ignauiam ſæpe putat eſſe diſcretionem, ac peritum ſe arbitratur, quum excuſauerit ſuum torporem: viros quoque ſapientes ac feruidos, ardua virtutum exercitia edocẽtes, iudicat indiſcretos. *Sicut qui apprehendit auribus canem,* acquirit morſum & læſionem à cane impatiente & iracundo: *Sic qui pertranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius,* id eſt, corrixantibus ſe immiſcet, non ad pacificandum, ſed adiuuando vnam partem ex irrationabili cauſa, quia ex hoc vulnerationem ſæpe incurrit. *Sicut noxius eſt,* id eſt, proximo valde nociuus, *Qui mittit lanceas & ſagittas in mortem,* id eſt, ad alios occidendos: *Sic vir qui fraudulenter nocet amico ſuo.* Sicut impiiſſimus Tryphon occidit Anthiocum regem adoleſcẽtem, virtuoſumque Ionathan cœpit, ac filios eius procurauit ſibi mitti: quos interfecit. *Et cùm fuerit deprehenſus* per opus iniquũ: *Dicit, Ludens feci,* id eſt, intentionem nocendi non habui, ſed improuiſe ſic contigit. *Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis.* cuius materia ligna ſunt. Nam cauſa deficiente, deficit

Roma. 12.

Proue. 19.

Prou. 22.

& effectus. *Et ſuſurrone ſubtracto*, qui ſcilicet in aure ſuſurrãdo profert verba detractoria, aut diſcordiæ ſeminatiua, ex quibus naſcũtur cõtentiones & iurgia. *Iurgia conquieſcunt.* Iuxta quem modum ſcriptũ eſt ſuprà, Eiice deriſorẽ, & exibit cum eo iurgium, ceſſabuntq; cauſæ & contumeliç. *Sicut carbones ad prunas*, quibus appoſiti accenduntur, *Et ligna ad ignem*, quę nutriunt & augmentant: *Sic homo iracundus ſuſcitat rixas*, proferẽdo verba iniurioſa, & alium inuadendo deſiderio vltionis. *Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia,*

Prouer. 22

Prouer. 18 *& ipſa perueniunt ad intima cordis.* hoc ſuprà expoſitum eſt. *Quomodo ſi argento ſordido.* i. in quo ſcoria manet, *Ornare velis vas fictile*, qui ornatus non conuenit: *Sic labia tumentia*, quæ proferunt verba elata, *Cum peſſimo corde ſociata*, quorũ coniunctio eſt periculoſa: quia quod latet in corde, mox per labia animoſa profertur in medium. Vnde ſubiũgitur, *Labiis ſuis intelligitur inimicus.* i. per verba ſuperba & iniurioſa hoſtis occultus prodit ſeipſum. *Cùm in corde tractauerit dolos.* i. intra ſe excogitauerit modum & vias nocendi doloſè & clàm: ſicq; interdum contra propoſitum ſuum ex impetu paſſionum pandit ſuam iniquitatem, de quo poſteà dolet, & cupit per verba ficta amicitiam demonſtrare, vt non obſeruantibus ſe acriùs ac celeriùs noceat. Idcirco ſubiungitur, *Quando ſubmiſerit vocem ſuam*, baſſius humiliûſq; loquendo ex fictione, *Ne credideris ei*, ſed obſerua te, quia abundans cautela non nocet præcipuè circa talem. *Quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde illius.* i. omni modo ſibi poſſibili machinatur tibi malum. Septenario quippe vniuerſitas deſignatur. *Qui operit odium fraudulenter.* i. rancorem ſuum contra alium doloſè occultat, aut per amicitiæ ſigna oppoſitum ſimulat, quẽadmodum Ioab Amaſan oſculãdo.

1. *Reg.* 20. *Reuelabitur malitia eius in conſilio.* i. per diligentem inquiſitionem poterit deprehendi ex aliquibus factis aut ſignis aut relatione quorundam. Sicut in libro Macha ſæpe habetur, Quòd Iudæ & fratribus eius innotuit odium & machinatio aduerſariorum. Iſtud tamẽ quandoq; fieri nequit per humanã induſtriã, ſed in cõſilio atq; iudicio dei omne malum, quantumcunq; abſconditũ manifeſtabitur. ſicut in

Lucæ. 12. euãgelio aſſerit Chriſtus, Nihil abſconditum, quod non reueletur. *Qui fodit foueam, incidet in eam.* i. qui alteri molitur inſidias laqueóſq; extendit, & parat ruinã, patietur pro ſuo

facinore

facinore debitam pœnam,& iniquitas ſua redundat in ipſum,magíſque lædit ſeipſum peccando,q̃ alium,damna aut ſupplicia inferendo: imò frequẽter in hac vita cadit in malũ,quod alteri præparauit,ſicut Iudæi Chriſtum & eius diſcipulos occidendo,fugando,diſpoliando,meruerunt à Romanis occidi,captiuari,& toto orbe diſpergi.Vnde ait Saluator,Omnis qui acceperit gladium,gladio peribit Et Pſal miſta , Lacum aperuit & effodit eum , & incidit in foueam quã fecit. Atque ad idẽ ſpectat quod ſubditur: *Et qui voluit lapidẽ,reuertetur ad eum* . quia qui graue malũ nititur ſuperinducere alteri,meretur opprimi & perire,&frequẽter ab eis vaſtatur quos conabatur ſuppeditare Sicut & Balaam à filiis Iſrael fuit occiſus, de quorum deceptione & morte dedit conſilium.Simili modo perierunt Abſalon atque Achitophel,qui contra Dauid conſpirauerunt . Hinc in Eccleſiaſte legitur , Qui diſſipat ſepem,mordebit eum coluber.Et alibi dicitur,Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur.Attendant hæc , qui ſuis vitiis ac paſſionibus ſic obtenebrantur,vt quum detraxerint proximis,aut quamcunq; iniuriam intulerint eis,gloriantur& iactant ſe illis nocuiſſe: quum potius nocuerint ſibimetipſis. illis verò dummodo fuerint patientes,profuerint,& gloriæ coronam parauerint.Etenim nulla nocebit aduerſitas , ſi nulla dominetur iniquitas.Itaque vniuſcuiuſcunq; malũ in propriũ redundat authorẽ.Ideo ſcriptũ eſt,Væ impio in malũ: retributio enim manuum eius fiet ei *Lingua fallax non amat veritatem*, ſed doloſa mendoſáque verba,ac teſtimonia falſa. *Et os lubricum*, id eſt, libidinoſum ſeu facile ad verba illicita *Operatur ruinas*, quia ex verbis quæ profert frequenter ſequuntur facta iniuſta & opera vitioſa,ſicque loquentem præcipitat ad inferni ſupplicia.

Matt. 20. *Pſal. 7.* *Num. 31.* *2.Reg. 17.* *2.Reg. 18.* *Eccle. 10.* *Eccle. 27.* *Iſai. 5.*

Elucidatio Cap. 27. *Ne glorieris in craſtinum, ignorans quid ſuperuentura pariat dies.*

ART. XXVII.

NE *glorieris in craſtinum*, id eſt,non præſumas pro certo te craſtino die victurum,quia (vt ait Saluator,(Neſcimus diem neque horam: nec differas vitæ tuæ emendationem , quaſi velis eam emnedare in poſterum: ſicque de craſtino,id eſt,futuro tempore glorieris,quaſi bona operaturus

Mat. 25.

turus in illo. Solet enim cras pro futuro accipi ī ſcripturis.
Gene.39. Sicut in Geneſ. Iacob ait, Cras reſpondebit mihi iuſtitia
mea. nec præſupponas te cras aut poſteà lucraturū. *Ignorans quid ſuperuentura pariat dies*, id eſt, quid tibi in eo continget. An ſcilicet viues in eo, & an ſanus eris, an æger, an
proſpera habiturus, an aduerſa. Hinc contra præſumentes
Iaco.4. de craſtino ſcriptū eſt, Ecce qui nunc dicitis, hodie aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus quidē ibi annum, & mercabimur, & lucrū faciemus, qui ignoratis quid
ſit vobis in craſtinum. Sic ergo viuamus, quaſi quocunque
Gregorius. die morituri, quia (vt ait Grego.) qui tibi promiſit de peccato, ſi pœniteas, veniam: non tibi promiſit craſtinū diem.
Seneca. Hinc in prouerbiis ſuis Seneca ſcripſit, Omnes vitam differentes incerta mors præuenit. Omnis igitur dies tāquam
vltimus ordinandus eſt. *Laudet te alienus*, id eſt, ſic viue vt
ab aliis ſis dignus laudari. nam propter ea quæ inſunt à natura, non meremur laudari, nec vituperari, ſecundum Philoſophum. Et quamuis fueris laude dignus, *Et non* tamen
laudet te *Os tuum*, quia laus propria ſordet. *Extraneus,*
1.Tim.3. *& non labia tua.* Nam vt ait Apoſtolus, Oportet etiam ab
his qui foris ſunt, teſtimonium bonū habere: nō tamen debemus humanam appetere laudem, ſed potius abhorrere,
quū ſimus valde defectuoſi atque culpabiles. Et ne aliquid
mercedis recipiamus in vita præſenti. & quoniam certi nō
ſumus quòd opera noſtra verè procedant ex charitate: ſed
taliter conuerſemur, vt digni exiſtamus præconiis, ſicut &
Seneca. Seneca loquitur, Quàm magnū eſt non laudari & eſſe lau-
Idem dabilem. Et rurſus, Quid ſis intereſt, non quid habearis. Nihilominus ſancti viri interdum pro cōfortatione ſuæ fiduciæ, aut pro aliorum ædificatione & peruerſorum confutatione, ad laudem & gloriam dei quandoque ſuas cōmemorant aut deſcribunt virtutes ac merita, aut excellentiam
4.Reg.20. gratiæ eis conceſſæ. Quemadmodū Ezechias loquitur deo,
Memento quomodo ambulauerim coram te in veritate &
corde perfecto. Paulus quoq; præſertim in epiſtola ad Corinthios, qui etiam ad Romanos teſtatur. Nos ipſi primitias
Roma.8.
Gregorius. ſpiritus habentes. Sic & interdum volunt honorari à ſubditis, inquantum ſunt vicarij dei, non propter ſe, ſed ne deus
inhonoretur in eis, & ne ſubditi peccent, debitum eis honorem non tribuendo. *Graue eſt ſaxum*, vt lapis molaris,

ſeu

ſeu quodcunque mortale peccatum,quod ſuo mox pondere trahit ad aliud,& impœnitentem pręcipitat in gehennam, *Et oneroſa arena* conglutinata ſeu multiplicata,vel venialium multitudo, *Sed ira ſtulti*, id eſt,hominis vitioſi, vtpote ira per viciũ,non per zelũ,*Vtroque eſt grauior* ad portandum hominibus,niſi ſapientibus ac perfectis. Multis enim mortalibus peccatis, non omnibus,ira eſt grauior coram deo atque hominibus. *Ira non habet miſericordiam*, loquendo de ira per vicium, rationem omnino obtenebrante,quæ ex ſuo genere eſt vnum de ſeptem peccatis mortalibus. *Nec erumpens furor.* quia crudelitate non pietate vtuntur ac agitantur. *Et impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?* hinc(ſecundum Philoſophum,)Ira eſt animæ ægritudo,& conſonat iſtud ei,quod dictum eſt ſuprà, Spiritum ad iraſcendum facilem quis poterit ſuſtinere?Hinc in Prouerbiis ſuis Seneca conteſtatur, Nihil minus quàm iraſci punientem decet:quum per hoc magis ad emendationem proficiat.Itemque,Ira in temeritatem prona eſt,& periculum inferre non cauet.Hinc denuò loquitur,In vindicando criminoſa eſt celeritas.Eſt autem ira hæc vehementer deteſtanda,ac diligentiſſimè euitãda:quia per eam,quaſi per canem,communitas inquietatur,gratia vitæ ſpiritualis aufertur,proximus ſcandalizatur,ratio obſcuratur,mens ſpiritum ſanctum repellit,& hominem bruto, imò furẽti beluæ ſimilem reddit.Sed(vt ait Ambroſius)Qui ſibiipſi iraſcitur,quia iram admiſit,deſinit proximo ſuo iraſci. Qui autem vult irã ſuam probare iuſtam,magis inflammat eandẽ. Ne ergo cõmunitati aut domeſticis graues importabileſque reddamur,impetum iræ prorſus ſuperare & extirpare cõnemur. *Melior eſt manifeſta correctio*, quæ eſt actus charitatis, & eleemoſyna ſpiritualis, ac opus iuſtitiæ, *Quàm amor abſconditus*, id eſt,dilectio habitualis,non procedens in actum,in qua meritũ non conſiſtit,nec proximo prodeſt. Aliqui tamen per amorem abſconditum intelligunt carnalem & ſecularẽ dilectionem,quæ non quærit animę bonum, ſed oblectamentum & propriũ commodum.Hinc in Eccleſiaſtico legitur,Corripe amicũ, ne fortè nõ intellexerit,& dicat non feci:aut ſi fecit,ne iterum addat facere. *Meliora ſunt vulnera diligentis*, id eſt,verbera & læſiones inflicta dilecto à ſpiritualiter diligẽte,deo aut angelo ſuo,vel homi-

Proue. 28.

Seneca

Idem.

Ambro.

*Eccle.*19.

ne bono, quũ ſint quædam remedia contra peccata præte-rita,& medicamẽta peccati præteriti vel præſentis. *Quàm fraudulenta odientis oſcula.* quæ non proſunt,ſed fallũt. Hinc

Auguſt. loquitur Auguſtinus,Magis amat obiurgator caſtigãs &ſa-

Idem. nans,q̃ adulator diſſimulans.Et rurſus.Non ſemper oſculatur pater filium,ſed interdum caſtigat. ergo dũ caſtigatur qui diligitur,tunc circa eum pietas exercetur.Itemque, Si me(inquit)poſſes docere quod neſcio,non ſolùm verbis reprehendentem,ſed & pugnis cædentem,deberẽ te patientiſſimè ſuſtinere. *Anima ſaturata calcabit fauum*, id eſt,homo cibo repletus, faſtidit durante ſaturitate cibum quantumlibet dulcem. *Anima autem eſuriens,etiam pro dulci amarum ſumet*, id eſt,vilia & amara cibaria delectabiliter co-

Iob.6. medet fame cogente,quæ amara iudicat dulcia.Iuxta illud in Iob,Animæ eſuriẽti etiã amara dulcia eſſe videtur.quod tamen non eſt ibi de textu,quanuis textui inſeratur.Sed ex his quæ ibi dicuntur,elicitur.ſicq; pro gloſſa fuit primo inductũ. Nam ſubdit ibidem ſanctus Iob,Quæ prius nolebat tangere anima mea,nunc præ anguſtia cibi mei ſunt. Spiritualiùs autem loquendo, Anima ſaturata calcabit fauum, id eſt,corporaliter ſatiati & guloſi faſtidiũt cœleſtis regni dulcedinem,& contemplationis ſuauitatem.Talibus enim loquitur Dominus,Væ vobis diuitibus,qui habetis conſola-

Luc 6. tionem veſtram:væ vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis.

Mat.5. Anima autẽ eſuriens ſitienſq; iuſtitiam,pro obtinẽda quiete æterna libenter ſuffert aduerſa,& pœnitentiæ opera. Poſſet itidẽ ſic exponi,Anima ſaturata conſolatione interna,ex contẽplatione & guſtu ſummi & incircunſcriptibilis boni,calcabit fauum,id eſt,terrena omnia oblectamenta. *Sicut auis tranſmigrans de nido ſuo*,id eſt,nidũ ſuum cum pullis ſeu ouis ſuis ibi contentis omnino relinquens. *Sic vir qui reliquit locum ſuum*, id eſt,congregationẽ ſeu familiam ſibi commiſſam,& ſpiritualibus ſeu carnalibus filiis debitã ſubtrahit curam & educationem,vel locum ſuum,id eſt,virtuoſam exercitationem,in qua cœpit proficere.Vnde in Eccle.

Eccle.10. habetur,Si ſpiritus poteſtatẽ habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris,hoc eſt, Si diaboli tentatio irruerit ſuper te,non deſiſtas à bono quod inchoaſti. vel locum ſuum,id eſt,ſocietatem & religioſum conuẽtum,in quo deo

Hebræ.10 ſeruire incepit.Vnde ad Hebræos ait Apoſtolus,Non deſe-

rentes

rētes collectionem noſtram, ſicut eſt moris quibuſdam, ſed conſolantes. Hinc Seneca ſatis notabiliter ait, Primū argumentum compoſitæ mentis exiſtimo, poſſe ſecum conſiſtere & morari: ægri animi eſt iſta iactatio, diſcurrere, & locorum varietatibus inquietari: peregrinantes hoſpitia habēt multa, amicitias nullas, nec prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil æquè ſanitatē impedit, vt remediorū crebra mutatio, non conualeſcit planta, quæ ſæpe transfertur. Nihil tam vtile eſt, vt in tranſitu proſit: faſtidientis ſtomachi eſt plura deguſtare, quę vbi varia & diuerſa ſunt, inquināt, nō alunt Ecce ex his reprehenditur religioſorum quoque inſtabilitas aliquorum, qui cùm in conuentu & ordine laudabilis obſeruantiæ ſint, ex quadam phantaſtica appreheuſione, aut diabolica illuſione, aliam domum aut religionē ingredi cupiunt, & ſemper inconſtantes ſunt, corde ac animo fluctuantes, atq; ex propria impatientia, inquietudine, irreformatione, ac pertinacia potius incitantur, quàm deſiderio perfectionis maioris, cuius euideus ſignum eſt, quòd in eo quo reſidēt loco, malè ſe habēr: non dantes ſe ad obedientiam ſanctā, ad propriæ voluntatis fractionem, ad mortificationem ſalubrem, ad diligentiam obſeruantię regularis, ad iugem cuſtodiā cordis. Verùm (vt ait Chryſoſtomus) de maiori perfectione poteſt inquirere, qui impleuit minorē. Contra hāc peſtē multa in ſuis Homiliis ſcribit Euſebius, Quid prodeſt quòd diſcedis, qui quocunque pergis, te tecum portas? *Vnguento & variis odoribus* dulcibus *Delectatur cor*, ad quod redundant delectationes ſenſuum exteriorum: *Et bonis amici conſiliis anima* eius, cui datur tale conſilium, *Dulcoratur*, id eſt, conſolationem & ſpem concipit, ſiue de malo vitando, ſiue de bono adipiſcendo, per quod amaritudinem, deſolationem, triſtitiamque repellit. Nēpe (vt Tullius proteſtatur,) Non viribus, non velocitatibus, non celeritate corporū res magnæ geruntur, ſed conſilio antiquorū atque ſcientia, quibus non orbari ſed augeri ſolet ſenectus. Qualis verò debeat eſſe conſiliarius, docet Ambroſius, Talis (inquiēs) debet eſſe qui conſilium dat, vt ſeipſum ad exemplum bonorum exhibeat operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, vt ſit ſermo eius irreprehenſibilis & ſalubris, conſilium vtile, vita honeſta, ſententiáque decora. *Amicum tuum & amicum*

Seneca. *Ioannes Chryſoſt.* *Tullius.* *Ambro.*

 patris

patris tui ne dimiſeris, & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ .ne tua præſentia ingerat illi mœrorem,& ne videaris ab illo velle aliquid obtinere pro releuamine.Verùmtamen ex rationabili cauſa poteſt oppoſitū fieri, præſertim ſi cogat neceſſitas,aut ſi quis grauiter ſit tētatus aut deſolatus vel anguſtiatus,debet pro ſalubri remedio, conſilio,releuamine,ad ſapientem & expertum,ad fidelem & familiarem amicū recurrere : quēadmodum pri.lib. Regū
1.Reg.22. narratur,quòd cōuenerūt ad Dauid omnes qui erant in anguſtia conſtituti,& oppreſſi ære alieno & amaro animo. *Melior eſt*, id eſt, ad ſuccurrendum vtilior *Vicinus iuxtà, quàm frater* carnalis ſeu conſanguineus *Procul*, & hoc in caſibus certis,ac repentinis periculis.Melior quoque eſt vicinus,id eſt,quicunque proximus charitate coniunctus, amicabiliterque cōuiuens,quàm frater procul,id eſt,cognatus,aut alter quicunque mente auerſus, ac diſſimilitudine infidelitatis vitiorumq; diſtans. quod concordat parabolæ,
Luc.10. quam Chriſtus in Euangelio de Samaritano & Leuita circa vulneratum inducit. *Stude ſapientiæ fili mi, & lætifica cor meum*, qui de tuo profectu quaſi de proprio ex charitate exulto. *Vt poſſis exprobranti*, id eſt,veritatem legis diuinæ ac fidei ſeu iuſtitiam contemnenti *Reſpondere ſermonem*, id eſt,efficax dare reſponſum,& ipſum rationabiliter confu-
Pſal.118. tare.Vnde orat Propheta, Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, & reſpondebo exprobrantibus mihi ver-
1.Tim.3. bum.Hinc ait Apoſtolus,Sunt multi inobedientes & vaniloqui,quos oportet redargui.Et rurſus,Oportet (inquit)epiſcopum ſine crimine eſſe,amplectentem eum,qui ſecundum doctrinam eſt,fidelem ſermonem, vt potēs ſit exhortari in doctrina ſana,& eos qui cōtradicūt arguere. *Aſtutus videns malum*, id eſt,imminere periculum, *Abſconditus eſt*, id eſt,ſeipſum ſubtraxit & inde cælauit. *Paruuli tranſeuntes*, id eſt,innocentes,inexperti, improuidi, inde non fugientes, *Suſtinuere diſpendia*, id eſt,damna. Hoc conſonat ei quod dictum eſt ſuprà,Callidus videt malum,& abſcon-
Prou.22. dit ſe·innocens pertranſiit,& afflictus eſt damno.vbi iſtud magis expoſitum eſt. *Tolle*, id eſt, accipe ſi potes, *Veſtimentum eius qui ſpopondit*, id eſt, ſatisfacere tibi promiſit *Pro extraneo* tibi obligato, *Et pro alienis*, pro quibus ſpopondit, *Aufer pignus ab eo*. Qualiter autem & in quo caſu

ſu pignus ſeu veſtimentum fuit fideiuſſori reſtituendum, de mane ſiue ad veſperam iuxta Moſi legem. dictum eſt ſuprà. *Qui benedicit proximo ſuo voce grandi de nocte conſurgens*, id eſt, tempore inconuenienti, hoc eſt, ex adulatione vel intuitu proprij commodi, aut præconij conſequendi, laudat proximum ſuum hora inepta, vel tempore ad hoc ſolicitè exquiſito. *Maledicenti ſimilis erit*, quoniam peccat, & potius quærit decipere proximum, quàm prodeſſe eidem. *Tecta perſtillantia in die frigoris & mulier litigioſa comparantur*, quia vtrunque afflictiuum eſt & moleſtum. Propter quod ſcriptum eſt ſuprà, Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere litigioſa, rixoſa, & iracunda. *Qui retinet eam, quaſi qui ventum teneat*, id eſt, qui eam apud ſe habet, verboſitate eius quaſi vento duro affligitur, *Et oleum dextræ ſuæ euacuet*, id eſt, pietatem ſibi conceſſam tollet à ſe, tantam tribulationem apud ſe retinendo, quam tamen opportunè non poteſt vitare in toto. Vel ſic, qui retinet eam, id eſt, eā retrahere à ſua inquietudine nititur, quaſi qui ventum teneat, id eſt, impoſſibile quid attentat, ſicut qui conatur ventum à ſuo flatu compeſcere. & oleum dextræ ſuæ euacuet, id eſt, oleū in dextra ſua tantū velit reſtringendo tenere: quod quāto plus ſtringitur, tanto magis elabitur. ita quòd manus eius euacuatur: ſic quo mulier iracūda & rixoſa, magis quæritur refrænari, eo plus ſuis paſſionibus inflammatur & agitatur. Poteſt autē per mulierem litigioſam hęreticorū doctrina atque loquacitas, nullam verecundiam corrigibilitatémve habens, ſignari. *Ferrum ferro acuitur*: quia per malleum ferreum claui formantur & acuuntur. *Et homo exacuit faciem amici ſui*, id eſt, vnus homo ſuo apparatu, diſcurſu, ac perſuaſione vultum atque ingenium alterius ſibi dilecti, facit diligenter aſpicere, profundiusque penſare ea quæ proponuntur. *Qui ſeruat ficum*, id eſt, à prætereuntibus arborem fici cuſtodit, *Comedet fructus eius*: quia non auferuntur, ſed remanēt ſibi. Sic ſpiritualiter, qui ſacram ſcripturā in ſuo conſeruat corde, fructibus, id eſt, cōſiderationibus & cōſolationibus eius reficietur. Iuxta illud pri. Machabæorū, Nos nullo horū indigemus ſolatio, habētes ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt. *Et qui cuſtos domini ſui*, id eſt, dominum ſuum terrenū in bello à periculo eruit, & fidelis cuſtos eſt capi-

Prou. 20.

Prou. 21.

tis eius. *Glorificabitur* ab eodem,imò & à deo,ſi ex charitate id agat,ſitq; famoſus in populo.Sic qui deũ cuſtodit in cordibus,in quibus per gratiam commoratur,id eſt,aduerſarios ſalutis humanæ non permittit ad peccata pertrahere corda huiuſmodi, per quæ deum amittant. *Quomodo in aquis reſplendet vultus proſpicientium* ipſas aquas,quemadmodum & in ſpeculo: *Sic corda hominum manifeſta ſunt prudētibus*,id eſt,prudentes ex diſpoſitione vultuum,morum,verborum,ac operum probabiliter noſcunt interiorem cordis diſpoſitionem,quantum ad aliqua ſaltem:quamuis cogitationes affectionéſq; cordis in ſpeciali & certitudinaliter

Plato cognoſcere nequeant, ſine reuelatione. Vnde & Plato de cognoſcendis cogitationibus ſecretíſq; cordis edidit librũ.

Prouer. 15 De iſto dictum eſt ſuprà, ſuper illud, Cor gaudens exhila-

Prouer 17 rat faciem.Et ſuper illud,In facie prudentis lucet ſapiētia. *Infernus & perditio replentur*,id eſt,dæmonum infernalium appetitus,quo cupiunt ad damnationē perducere homines, non ſatiatur vſq; ad ſeculi finem.Nec perditio,id eſt,damnatio infernalis accipit finem. *Similiter & oculi hominum inſatiabiles*. quod de cupidis & auaris accipitur, qui inſtar hydropicorum,quo plus de temporalibus hauriunt,eo plura talia ſitiunt. Communiter quoq; videtur eſuriēti, quòd plus de cibo indigeat q̃ eſt.Propter quod vulgare eſt verbum,Citiùs ſatiatur venter quàm oculus. *Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum*,an verum ar-

Prouer. 17 gentum ſit verúmq; aurũ,vt dictum eſt pleniùs ſuper illud, Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: *Sic probatur homo ore laudantis*, quoniam ſi ex laudibus hominum nequaquam inaniter gloriatur neq; extollitur, ſed magis humiliat ſemetipſum,atq; ad meliora accenditur,& occulta dei expaueſcit iudicia,ne fortè coram deo reprehenſibilis inueniatur:imò & contriſtatur audiēs ſibi adſcribi, quod adſcribendum eſt omnium largitori bonorum. Nec valens æquanimiter ferre ſuam laudem, quum ipſe de ſe longe aliter ſentiat,& omni vituperatione dignum ſe reputet,tūc ſignum eſt quòd verè ſit virtuoſus & verè humilis,timora-

Gregorius tus ſapiénſque exiſtat.Hinc ait Gregorius, Quum iuſtus in facie laudatur, in corde affligitur. & præſertim vitandum cenſetur, ne homines imperfecti ad vanitatem procliues laudētur.Imò(vt Climachus faſſus eſt) qui tales laudat,venenum

venum eis propinat. Ideò rurſus ait Gregori. Laus ſua iuſtos cruciat, iniquos exaltat, ſed iuſtos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monſtrat. *Cor iniqui exquirit mala*, quia in prauitatibus delectatur. *Cor autem rectum exquirit ſcientiam* de neceſſariis ad ſalutem, & ſcientiã quæ eſt donum. Verſus iſte non eſt in Hebræo. *Si contuderis*, id eſt, contriueris *Stultum*, id eſt, habituatum & aſſuefactum in viciis, *In pila*, id eſt, ligno cõcauo ad terendum frumẽta facto, *Quaſi ptyſanas*. i. hordea decorticata, *Feriẽte deſuper pilo*, id eſt, inſtrumento quo in pila vel in mortariolo aliquid teritur aut comminuitur. *Non auferetur ab eo ſtultitia*, id eſt, prauitas & puerilitas *Eius*, hoc eſt, nulla correptione aut correctione poteris eum emendare, præſertim ſine aſpiratione atque auxilio gratiæ dei: idcirco non eſt deſperandum, ſed ad cœleſtis omnipotentíſque medici animarum cum orationum inſtantia confugiendum. *Diligenter agnoſce vultum pecoris tui*. i. diſpoſitionem, vitam, & mores perſonæ tibi cõmiſſæ ac ſubditæ ſtude cognoſcere, & iuxta indigentiam eius ei ſuccurras, conſulas, & paſtoralis officij actus impendas, & iuxta hunc ſenſum *Tuoſque greges*, id eſt, congregationes & oues dei tibi creditas, *Conſidera*, qualiter iuxta ſuæ exigentiam vocationis domino obſequantur, & quicquid in eis culpabile videris, ſine perſonarum acceptione, diſcretè, inſtanter, feruenter increpa & extirpa, *Non enim habebis iugiter poteſtatem* exercẽdi hos actus in ſubditis, quia vel per mortem tuam ſeu ſubditorum tuorum, aut alio modo finietur præſidentia tua, & tunc recuperare non poteris neglecta atque omiſſa. *Sed corona tibi tribuetur in generatione & generationẽ*, id eſt, æterna beatitudo tibi pręſtabitur, ſi rite pręfueris. Hoc eſt quod beatiſſimus Petrus in prima ſua hortatur epiſtola, Seniores obſecro, paſcite qui in vobis eſt gregẽ, prouidentes nõ coactè, ſed ſpontaneè ſecundum deum, non turpis lucri gratia, neq; vt dominantes in cleris, ſed forma gregis facti, & ex animo: vt quum apparuerit princeps paſtorum, percipiatis immarceſcibilẽ gloriæ coronã. Denique ad præſidendũ idoneè oportet vti pręcipua diſcretione, & ſicut medicus vnicuiq; ęgro adhibet medicinã iuxta ęgritudinis qualitatẽ, ſic qui præeſt, ſingulis ſubditorũ & oĩbus debet ꝓſpicere, prouide-

Gregori.
Col. 1.
Deut. 1.
1. Pet. 5.

videreq; documenta, ac remedia apta contra peccata opponere. Ideò Gregorius Nazianzenus fatetur, Reuera mihi eſſe videtur ars artiũ & diſciplina diſciplinarũ, regere hominẽ, qui inter omnia animalia maximè moribus varius, & volũtate diuerſus eſt. defectꝰ verò ſubditorũ ex defectu & negligentia prælatorum maximè deriuatur. Propter quod dixit Chryſoſtomus, Quemadmodum videns arborem foliis pallentibus marcidam, intelligis quia aliquam culpam, id eſt, corruptionem habet circa radicem: Ita cùm videris populum indiſciplinatum, ſine dubio cognoſce, quia ſacerdotium eius non eſt ſanum. *Aperta ſunt prata, & apparuerũt herbæ virentes*, id eſt, tempore æſtiuali iſta à domino conceduntur pro ſuſtentatione pecorum. *Et collecta ſunt fœna de montibus*, quibus etiam tempore hyemali iumenta quædam paſcantur. *Agni ſunt ad veſtimentum tuum*, id eſt, agni & oues tibi conceſſi ſunt, vt ex lana eorum facias tibi veſtes. *Et hœdi ad agri precium*, id eſt, hœdi quoque donati ſunt tibi, vt de eorum precio emas & colas agros. Iſta eſt expoſitio ſuperficialis, & (vt putant aliqui) literalis. Spiritualiter verò aperta ſunt tempore Euãgelicæ legis prata, id eſt, alimenta ac paſcua ſacramentorum cœleſtium, olim clauſa & tecta figuris legalium myſteriorum: & apparent nunc herbæ virentes, id eſt, Euangelicæ inſtitutiones ac Chriſti conſilia, doctrinæ, & diuerſa gratiarum chariſmata, quibus nutriuntur credentium animæ, & collecta ſunt fœna de montibus, id eſt, de exemplis & documentis Patriarcharũ ac Prophetarum accepta ſunt ſpiritualia pabula, quibus aluntur fideles. Agni ad veſtimentum tuum, id eſt, de ouibus tibi commiſſis potes veſtitum accipere. Et hœdi agri precium, id eſt, à peccatoribus pœnitentibus ſumere potes neceſſarium victum. Denique agni ſunt ad veſtimentum, dum paſtor virtutibus ſubditorum ædificatur, ſeque ſpiritualiter veſtit veſtimento ſalutis, & induit indumento iuſtitiæ, inflammatus eorum profectu ac meritis. Et hœdi ſunt ad precium agri, dum per opera pietatis, quæ circa pœnitẽtes exercent, cumulum fœlicitatis merentur, qui præſnnt, in patria regni cœleſtis. *Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos & in neceſſaria* alimenta *Domus tuæ*, id eſt, familiæ & ſobolis, *Et ad victum ancillis tuis*, id eſt, mediocri refectione contẽtus eſto: nec delicata, ſed neceſſaria quęras. De hoc in Eccleſiaſtico

Ioann. Chryſoſt.

Populi indiſciplinati clericorum culpa eſt.

ſtico multa ſcripta ſunt. Vnde & Chryſoſtomus loquitur, *Eccle. 39*
Simplicior victus & menſa mediocris plurimum habet iu- *Ioann.*
cunditatis ac bonæ voluntatis. Econtrario diuitum menſæ *Chryſoſto.*
execrabiles ſunt & horridæ, atque contaminationibus mẽ-
broru m plenæ. Obſeruanda eſt ergo ſancta ſobrietas, quæ
mentem & corpus perornat, omniúmque virtutum eſt or-
namentum, de qua aſſerit Auguſtinus, Sobrietatis perſeue *Auguſt.*
rantia eſt inæſtimabilis animi fortitudo, quam vniuerſæ
virtutes & omnes laudum tituli concupiſcunt, quoniam
ſine ea ornari ac complacere non valent.

Explanatio Cap. 28. *Fugit impius nemine perſequente.* ART. XXVIII.

F*Vgit impius nemine perſequente.* Videmus quoſdã iniquos
eſſe valde audaces & iuſtis aliquibus audaciores: quo-
modo ergo fugit impius nemine perſequente? Sed dato
quòd in exteriori & humano bello ſit audax & fortis, ta-
men in ſpirituali prælio contra aciem vitiorum frequẽter
fugit, ſuccumbit, ac vincitur, antequã tentetur à perſequu-
tore aut dæmone. Multi etiam Chriſtiani tempore perſe-
quutionum ſæpe fugerunt ſolo timore, antequàm à tyran-
nis inſequerentur. Verùmtamen Salomon loquitur iuxta
Moſaicæ legis tenorem, in qua tranſgreſſoribus legis inter
cætera mala prædicebantur effœminatæ formidines & in-
ordinatæ anguſtiæ ac tremores: ita vt ſola ſuſpicione &
imaginatione verterentur in fugam. Vnde legitur in Deu-
teronomio, Dabit Dominus tibi cor pauidum, & oculos de *Deut. 87.*
ficientes, & animam mœrore conſumptam, & erit vita tua
quaſi pendens ante te. Per vnam viã egrediaris contra ho-
ſtes tuos, & per ſeptem fugias. Hinc ſcriptum eſt, Sonitus *Iob. 15.*
terroris ſemper in auribus impij, & quum pax ſit, ille inſi-
dias ſuſpicatur: quia quod ipſe aliis intulit, ſibi imminere
veretur. *Iuſtus autem quaſi leo confidens* in domino, *Abſque
terrore erit*, id eſt, inordinatum, carnalẽ, ſecularem timorem
abiiciet, & deum purè timebit, nec aliud niſi in deo & pro
pter deum, imò pro deo & iuſtitia mori erit paratus, ſicut
iubet Saluator, Nolite timere eos qui corpus occidunt, &c. *Matth. 10.*
Verùmtamen iſta iam ſæpe præhabita ſunt, idcirco pertrã- *Proue. 10.*
ſeo. *Propter peccata terræ*, id eſt, habitantiũ in terra, *Mul- Prouer. 18*
ti principes eius. Nam propter peccata hominum permittit
deus iuſto iudicio regna vaſtari ac diuidi, & habitatores
inter

inter ſe diſſentire,ſicut & regnum duodecim tribuū propter ſcelera Salomonis fuit diuiſum, & in aduentu Chriſti
3. Reg.12. Iudæa ſub multis erat Tetrarchis,prout.3.Regum libro,&
Lucæ.2. in Luca deſcribitur.Regimen autem monarchicum,ſecundum Philoſophum in Politicis,optimū eſt. Qui rurſus duodecimo primæ Philoſophiæ diſſeruit,Pluralitas principum mala. *Et propter hominis ſapientiam, & horum ſcientiam,quæ dicuntur,vita ducis longior erit*,id eſt,vita pręſidentium cæteris paribus prolongabitur,ſi vel ipſi ſapientiam in diuinis & prudentiam in agendis habuerint,aut ſapientium atque prudentium conſiliis obtemperauerint, *Vir pauper calumnians pauperes*,id eſt,in temporalibus aut virtutibus inops, improperans & inſultans ſibi ſimilibus,quibus merito con doleret: *Similis eſt imbri vehementi, in quo paratur fames*, id eſt,pluuiæ ſegetes corrumpenti,ex qua corruptione cariſtia ſequitur,quam fames multorum concomitatur.Quēadmodum enim huiuſmodi imber paupertatē inducit: ſic calumnia pauperis talis tam ipſum quàm alium facit ſpiritualiter pauperiorem,ipſum quidem directè,quia calumniando ſic grauiter peccat, & alium indirectè, cui occaſionem dat impatientiæ. *Qui derelinquunt legem,laudant impium*, quia ſimilis ſimili ſibi applaudit. *Qui cuſtodiunt legem, ſuccenduntur* zelo iuſtitiæ, & ex diuino ac fraterno amore, *Contra eum*,quemadmodum princeps Apoſtolorum contra
Actu.8. Simonē Magum,Phinehes contra Zambri,Mathathias cō-
Num 25. tra Iudæū idololatrā. Imò & Chriſtus contra vendētes &
1.Mac.2. ementes in templo. *Viri mali non cogitant iudicium*, id eſt,
Ioan. 2. diſcretionis iudicium non aduertunt, neq; diuini rigorem iudicij penſant,nec diiudicant ſemetipſos, nec proximis iuſtitiam facere meditantur. *Qui autem requirunt dominum*, id eſt,deo placere conantur,&eius honorificentiam optāt: *Animaduertunt omnia* ad ſalutem ſpectantia, & prouident ſua nouiſſima,ad quid vnicuique teneantur. *Melior eſt pauper in ſimplicitate ſua* columbina *Ambulans, quàm diues in prauis itineribus. Qui cuſtodit legem,filius ſapiens eſt*, vtpote deo obediens, quod eſt ſumma ſapientia. & ſapientiæ dono ornatur, quo ſummo bono vniri & placere conatur. *Qui autem comeſſatores*, id eſt, guloſos & heluones *Paſcit, confundit*, id eſt, perturbat & inhonorat *Patrem ſuum*, qui de filij ſui peruerſitate triſtatur. *Qui coaceruat*

id eſt,

id eſt,perturbat & inhonorat *Patrem ſuum*, qui de filij ſui peruerſitate triſtatur. Qui *coaceruat*, id eſt,congregat *Diuitias vſuris & fœnore liberali.* Per vſuram hoc loco quidam intelligũt, capere aliquid vltra ſortem ex pacto per fœnus liberale,quando hoc fit abſque pacto. Alij per vſurã intelligunt horum vtrunque,per fœnus verò liberale,quãdo vſura i.vſurariè acquiſitum datur ad vſuram. Poteſt autem fœnus liberale vocari,id quod pro mutuato vltra ſortẽ exigitur,non quaſi vſura, ſed tanquã in recognitionẽ & viciſſitudinem impenſi beneficij, prout ſuper Matthæum tangit Hierony.& tamen hoc ipſum vſurarium eſt,ac lege prohibitum,Domino per Ezechielẽ iubente,Vſurã & ſuperabũdantiam non accipietis.Vnde & Chriſtus,Date(inquit)mutuum,nihil inde ſperantes.Ideo dicit Ambr.Et veſtis vſura eſt,& eſca vſura eſt,& quicquid ſorti accedit,vſura eſt: qđ velis nomẽ ei imponas, vſura eſt. Qui ergo his modis colligit opes *In pauperes eas congregat*, id eſt,cõtra egenos,quia in damnum indigentium.vergit enim in dãnum eorũ. Idcirco vſura eſt contra charitatem atque iuſtitiam,& valde enorme peccatũ.Imò vt etiam Ariſto.(naturali ratione inductus)fatetur,Ipſa eſt maximè contra naturã. Vel in pauperes congregat eas, id eſt, pauperibus ſeu indigentibus,à quibus eas acquiſiuit,eas reſtituere obligatur.Deniq;(ſicut ait Chryſo.)Similis eſt pecunia vſurarij morſui aſpidis,quia per ipſam vſurarius ſeipſum occidit.& ſicut pcuſſus ab aſpide,quaſi delectanter cadit in ſomnũ, ac ꝑ ſuauitatẽ ſoporis moritur, quia tunc venenũ per omnia mẽbra latenter decurrit.Sic qui ſub vſura accipit ad tempus,quaſi beneficium ſentit,ſed vſura per omnes eius facultates decurrit,& totũ conuertit in debitum. *Qui declinat aures ſuas ne audiat legem*, id eſt,auditũ ſuũ auertit ne diſcat, ſciat vel audiat præcepta dei,ſiue Eccleſiæ, quatenus peccet liberiùs & ſine remorſu.vel aures cordis auertit ne audiat.i.audiẽdo impleat legem,id eſt, præcepta, ita quòd ex propoſito peccat, nec pœnitet, *Oratio eius erit execrabilis*, id eſt, contemptibilis coram deo,quum non veniat ex affectu, nec præparet ſe ad gratiã,ſed operibus ſuis deſtruat propriã precẽ. Ideo Iacobus ait Apoſto.Petitis & non accipitis,eo quòd malè petatis Etiam alibi aſſeritur, Scimus quia peccatores deus non audit, eos videlicet, qui in peccandi manent propoſito: ſed

Hierony. *Ezech.* 22. *Lucæ.* 6. *Ambr.* *Philoſo.* *Ioannes Chryſoſt.* *Iaco.* 4.

ſed ſi quis dei cultor eſt & voluntatem eius facit, hunc exaudit. *Qui decipit iuſtos in via mala*, id eſt, falſa doctrina, prauo exemplo, occaſionéve ſcandali, *Interitu ſuo corruet*, id eſt, proprio vitio quo id agit peribit, quia iniquitas ſua redundat in ipſum, & damnationi eum adiiciet, *Et ſimplices poßidebunt bona eius*. i. ſi antè aliquid meritoriè egit, nō ſibi, ſed electis cedet in gloriam. Nullum etenim bonū manet irremuneratum. *Sapiens ſibi videtur vir diues*. Diuitiæ enim ſuperbiam nutriunt, & eo ipſo quo tēporalia acquiſiuit aſtutè, aut conſeruat auarè, ſapiēs ſibi videtur: quia in temporalibus & caducis vltimum ſibi cōſtituit finem. Ideò ſapientiale arbitratur media ſua bene diſponere ad temporalium copiam. *Pauper autem prudens ſcrutabitur eum*. i. inſipientiā eius conſiderabit, videns eum ita præferre trāſitoria atq; carnalia cœleſtib⁹ ac diuinis, ſpiritualibus, & æternis. *In exaltatione iuſtorum multa gloria eſt*, id eſt, valde iucundum & glorioſum eſt, quòd iuſti ac ſapientes ad officia & præſidentiam ſublimantur, quia ex hoc bonum commune & ſalus multorum honorq; dei procurantur, augentur, & conſeruantur, propter quod ſexto de Ciuitate dei loquitur Auguſtinus, Illi qui vera pietate prediti bene viuūt, ſi habent ſcientiā regēdi populos, nil eſt fœlicius in rebus humanis, quàm ſi deo miſerante habeant poteſtatē. Et Bernardus, Si rebus raritas precium facit, nil in Eccleſia precioſius, nil optabilius bono vtiliq; paſtore. Nēpe rara eſt auis iſta in terra. Proinde ſi quis talis interdū reperiatur, & occaſio detur, confeſtim iniiciendæ ſunt manus, & totis viribus ſatagendum, ne qua vi, ne qua arte malitiæ fructuoſa promotio valeat impediri. Hinc Dominus pro grandi beneficio tales promittit præſidentes ſe conceſſurum. Dabo (inquiens) vobis paſtores ſecundū cor meū, & paſcent vos ſcientia & doctrina. Porrò aliqui habent, In exultatione iuſtorum multa gloria eſt. Exultant enim in deo & in rebus diuinis, in quibus habēt copioſam gloriādi materiā. Rurſus quando quotidie in ſpiritualibus donis ſortiūtur profectū, ſalubriter exaltantur, & de tali eorum exaltatione magna eſt gloria, præſertim dū ad dona gloriæ altitudineq; cœlorū fœliciter prouehūtur. *Regnantibus impijs ruinæ hominū*. i. ſubditi ad diuerſa labuntur peccata, & interdum ad corporalem interitum, ex negligētia ſcandaloſaq; vita & abuſu

Auguſti.

Bernard.

uſu regiminis impiorum. Nam(vt Seneca proteſtatur) quē- *Seneca.*
admodū ſubditos nil magis ędificat, quàm probitas, ſapientia, & exemplaritas eorum qui præſunt: ſic nil amplius ſcādalizat quàm peruerſitas eorundem. Ideo ſcriptū eſt, Quia ſtultè egerunt paſtores, & dominum nō exquiſierunt, propterea omnis grex eorū diſſipatus eſt. Ideo ait Gregorius, Dum paſtor per abrupta graditur, grex per deuia imitatur, & vehementer culpa diffunditur, dum is qui peccat, pro ſuæ dignitatis officio honoratur. *Qui abſcondit ſcelera ſua*, ea negando aut colorando, vel in ſacramento confeſſionis ea non aperiendo, plenariè non dirigetur ad veram ſalutem, nec curatur, nec creſcet in domino. Initium enim bonorū confeſſio eſt malorum. *Qui autem confeſſus fuerit & reliquerit ea*, non recidiuando, vel ad minus plenum propoſitum relinquendi ea habendo, *Miſericordiam conſequetur*, id eſt, veniam & gratiam obtinebit. Ideo ſanctus Iob dixit, Vias *Iob 13.*
meas in conſpectu dei arguam, & ipſe erit Saluator meus. Itemque, Si abſcōdi vt homo ſcelera mea. Et Pſalmiſta, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei, quo contra de impœnitente trāſgreſſore in libro Iob legitur, Quum dulce fue- *Iob 21.*
rit malum in ore eius, abſcondit illud ſub lingua ſua. Denique tam graue peccatum eſt, iniquitatem propriam non fateri loco & tempore opportuno, potiſſimè coram præſidente & iudice, vt reus mortis peccet mortaliter, negando iudici crimen ſuum, pro quo ſi illud panderet, occideretur, quum tamen metus, præſertim formido mortis, ſoleat culpam minuere. & iſtud Thomas in ſecunda ſecundæ bene declarat. *Beatus homo* in merito & ſpe, *Qui ſemper eſt pauidus* filiali timore. quum enim in actibus humanis ex deliberatione procedentibus dicatur non eſſe indifferēs, ſed omnis huiuſcemodi actus ſit moraliter bonus aut malus, atque communiter meritorius aut demeritorius, debemus eſſe iugiter timorati, ne deum in aliquo offendamus. Ideo ſanctus Iob faſſus eſt. Semper quaſi tumentes ſuper me flu- *Iob. 31.*
ctus timui deum. Et in Iſaia iubetur, Dominum exercituū ſanctificate, ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter. *Qui verò mentis eſt duræ*, Ita quòd nec comminatione pœnarum, nec pollicitatione præmiorū, nec ipſo ſummi boni amore à ſua iniquitate ac pertinacia flectitur, nec modo prætacto

deum

deum veretur *Corruet in malum*, id eſt, in cumulum vitiorum, & in profunditatem infernalium tormentorum. Ideo in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Cor durũ malè habebit in nouiſſimo. Tali lapideum cor habenti, Dominus per Eſaiam loquitur, Scio quia durus es tu, & nimis feruens ceruix tua, & frons tua ænea. *Leo rugiens, & vrſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem*, quia inſtar rugientis leonis, ſubditos inopes cõminatione perterret, & tanquam vrſus famelicus bona eorum diripit ac conſumit. De talibus Do-

Mich. 3. minus in Michæa loquitur, Qui comedunt carnem populi mei, & pellem deſuper excoriauerunt. Et alibi, Cum auſteritate imperabatis eis, & cum potẽtia. Hinc denuo Dominus eſt loquutus, Sufficiat vobis principes, iniquitatẽ & rapinam intermittite, & iudicium & iuſtitiam facite, ſeparate confinia veſtrà à populo meo. Iſtud ergo vitandum eſt,

Seneca. quia tyrãnicum eſt, quum & Seneca dicat, Relinque crudelitatem, & matrem eius iram. Itemque, Crudelitas inficit aſſiduitate authoritatem. *Dux*, id eſt, princeps quicunque ſeu iudex *Indigens prudentia*, id eſt, carens diſcretione & circunſpectione in agendis, *Multos opprimet per calumniam*, quoniam volũtate vtitur pro lege iuſtitiæ, & rigorem iuſtitiæ neſcit dulcedini pietatis cõtemperare, ſicq; opere ipſo

Sapien. 2. dicit illud Sapiẽtiæ, Sit autem fortitudo noſtra lex iuſtitiæ. *Qui autem odit auaritiam, longi fient dies eius*, id eſt, ad diem

Pſal 90. æternitatis pertinget. Iuxta quod Dominus ſpopondit in Pſalmo, Lõgitudine dierum implebo eum. Iuſtis quoque in veteri lege diuturnitas vitæ præſentis promittebatur. *Hominem qui calumniatur animæ ſanguinẽ*, id eſt, mortem, ſeu vitia animæ deridet, habẽs ea pro nihilo, & paruipendẽs proximi ſui ſalutem: *Si vſque ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet*, id eſt, quantumcunque quærat euadere, iuſtè expetitur vltio criminis ſui. *Qui ambulat ſimpliciter, ſaluus erit*, Si in colũbina ſimplicitate finaliter perſeueret. *Qui peruerſis ingreditur viis*, id eſt, actus vitioſos, viis dei contrarios, agit: *Concidet ſemel*, id eſt, plenariè, quia finaliter dãnabitur, nec reſurget: vel ſemel, id eſt, tãdem aliquando. *Qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus*. hoc corporaliter ſic ſolet cõtingere, ſimiliter qui agrũ cordis ſui expurgat à vitiis, ſeminãs illũ verbo doctrinæ cæleſtis, ſpiritualiter reficietur. Similiter qui corpus ſuũ caſtigat, & in ſeruitutẽ ſpiritus redigit,

&

& membra ſua exhibet arma iuſtitiæ deo. Iſtud tamē præhabitum eſt, ſicut & id quod ſubditur. *Qui ſectatur ocium, replebitur egeſtate* ſpirituali,& ſæpe etiā corporali. *Vir fidelis multum laudabitur*, quoniam iuſtus & integer eſt , nec propter bona vtilia aut delectabilia recedit à bono honeſto,nec tempore aduerſitatis relinquit amicum. *Qui autem feſtinat ditari* in temporalibus, *Non erit innocens.* quoniam immoderata ſolicitudine & viis illicitis ad obtinēdum diuitias tēdit. Imò iuxta Apoſtolum, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem laqueumque diaboli. *Qui cognoſcit in iudicio faciem*, id eſt,perſonam accipit. Iuxta illud Pſalmi, Facies peccatoris ſumitis: *Non facit bene*, imò grauiter peccat,ſicut præhabitum eſt. *Iſte & pro buccella panis*, id eſt,pro paruis & vilibus rebus *Deſerit veritatem* iuſtitiæ ac ſermonis. De talibus per Ezechielem Dominus ait, Deceperunt populum meum propter pugillū hordei,& fragmen panis. quo cōtra Seneca quoque docet, Teſtimonium perhibe non amicitiæ,ſed veritati. *Vir qui feſtinat ditari, & aliis inuidet*, eo quòd ditiores ſint ipſo, *Ignorat quòd egeſtas ſuperueniet ei*, id eſt, defectus gratiæ in præſenti,& gloriæ in futuro,pœnaque ſenſus in inferis, hoc etenim non perpendit. *Qui corripit hominem*, nō penitus malitioſum,quāuis adhuc ſit paſſionabilis: *Gratiam poſteà inueniet apud eum*, quia etſi ad tempus æger accipiat correptionē, rediens tamen ad mentem, aduertet quòd ex charitate & zelo iuſtitiæ,pro ſua ſalute corripuerit eum: *Magis quàm ille qui per blandimenta decipit.* qui licet ad tempus complaceat,poſteà tamē dolus eius percipitur. Ideo loquitur Auguſt. Qui freneticum ligat, & lethargicum excitat,ambobus moleſtus eſt,quandiu ſunt ægri,indignantur,ſed ambo ſanati, gratulantur & regratiantur. *Qui ſubtrahit aliquid* magnum & notabile *A patre ſuo, & à matre*, furando. *Et dicit, hoc non eſt peccatum*, quia bona parentum putat pertinere ad ſe: *Particeps homicidæ eſt*, id eſt,homicidæ quodā modo ſimilis in peccato, quia & parentibus ſuis inobediens eſt,& non ſua inuadit, quū adhuc ſit ſub poteſtate,cura,atque regimine ſuorum parentū,ad quos ſpectat diſpenſatio rerū. Verū in hac re multi filij & filiæ grauiter errāt & peccant,quorū errorem,infidelitatem,& furtum dirè redarguit Auguſt.

Exec. 13.

Seneca.

Poteſt

Idem Poteſt quoque exponi hoc modo, Qui ſubtrahit aliquid, id eſt, parentibus ſuis indigentibus denegat honorem, obſequium, ſubuentionem in victu, particeps homicidæ cenſetur. *Qui ſe iactat & dilatat*, magnificando ſeipſum inaniter, ſuos terminos extendẽdo, iurgia concitat: quoniam iactantiæ ac ſuperbiæ & auaritię eius alij indignantur ac renituntur. *Qui verò ſperat in domino, ſanabitur* à peccatis, & interdum à corporalibus morbis. *Qui confidit in corde ſuo*, id eſt, in propriis viribus aut ſcientiis, *Stultus eſt:* quia ignorat ſeipſum. quemadmodum in Apocalypſi dicitur tali, *Apo. 3.* Quia dicis quòd diues ſum, & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, pauper, cæcus, & nudus. *Qui autẽ graditur ſapienter*, vitando viarum pericula, & exemplariter ſe habendo. *Col. 4.* Iuxta illud Apoſtoli, In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt: *Ipſe laudabitur. Qui dat pauperi* liberaliter propter deum: *Non indigebit*. quia & in præſenti dominus ei prouidebit, & bonis gratiæ ac gloriæ eum ditabit. *Qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam* diuinorum chariſmatum. *Iacob. 2.* ſicut Apoſtolus Iacobus loquitur, Iudicium ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam. Hinc ait ſcriptura, *Iſaiæ. 33.* Qui obturat aures ſuas ad clamorem pauperum, & ipſe *Seneca.* clamabit, & non exaudietur. Ideo Seneca dicit, Nihil neges, quod petiturus es. Et rurſus, Homo qui in homine ærũnoſo miſericors eſt, meminit ſui. Imò & Dominus in Euãgelio fatur, *Lucæ 6.* Omni petenti te tribue. *Quum ſurrexerint impii*, id eſt, præualuerint in regnando tyrannicè perſequendoq; iuſtos, *Abſcondentur homines*, id eſt, rationabiles homines ſe abſcondent. Sicut ait Saluator, Quum perſequuti vos *Mat. 10.* fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. *Quum illi perierint, multiplicabuntur iuſti* numero & merito. quia ſub virtuoſis præſidẽtibus homines reformãtur, cõuertuntur, proficiunt.

Expoſitio Cap. 29. *Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, &c.* ART. XXIX.

VIro, imò cuilibet homini tam viro quàm mulieri, tam adoleſcenti, quàm ſeniori, *Qui corripientem* charitatiuè, diſcretè, iuſtè, ac piè, *Dura ceruice* cordis *Contemnit*, tanquam indignum ad corripiendũ ſe, *Repentinus* ſuperueniet interitus, id eſt, damnatio improuiſa, imò eodem inſtanti

ſtanti, quo tam ſuperbè, ingratè, impatiēter ſe habet, moritur in anima, peccādo mortaliter, & tales incorrigibiles ſolent ſubitò mori, ſiue interfici. *Et eum ſanitas* animæ *Non ſequetur.* quia manet in vitiis & vulneribus animæ ſuæ. *In multiplicatione iuſtorum* ciuium aut regentium communitatem *Lætabitur vulgus.* quia tales ſunt vtiles valde reipublicę. Quidam tamen vulgares ſunt ita peruerſi, quòd contra iuſtos rectores faciliter indignantur ac murmurāt, quoniam increpari, coerceri, puniriq; renuunt: ſed de rationabili vulgo loquitur Salomon. *Quum impii ſumpſerint principatum, gemet populus,* timens exactionari, grauari, ac opprimi, & bonum commune periclitari, turbationes, diſſenſiones, ac lites oriri. *Vir qui amat ſapientiam, lætificat patrem ſuum.* hoc iam ſæpe expoſitum eſt. *Qui autem nutrit ſcortum, perdet ſubſtantiam.* Imò & animam ſuam, ſicut in Euangelio fertur de prodigo filio. *Rex iuſtus eriget terram,* id eſt, rem- *Luc.15.*
publicam promouet, ſtatum patriæ meliorat, ſubditos incitat ad virtutes. Sic vnuſquiſque virtuoſus prælatus ac prædicator gregem ſibi commiſſum ad reformationem & profectum inducit pro poſſe. *Vir auarus,* puta tyrannus, quærens propria commoda & ſuiipſius honorem, non bonum commune, nec ſubditorum ſalutem, *Deſtruet eam,* ſpoliādo & opprimendo ſubiectos, & diſcordias inter eos diſſeminando, ne forſan vnanimiter ſibi reſiſtant. *Homo qui blandus fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo,* approbando peccata illius, & ſimulando amicitiam ſecum: *Rete expandit pedibus eius,* id eſt, deceptionū laqueos ei extendit, & profectū eius in virtutibus impedit: quēadmodū Dominus proteſtatur per Prophetā, Popule meus, qui beatū te dicunt, ipſi te *Iſai.3.*
decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. *Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus,* id eſt, deceptio quam alteri parat, irruet ſuper ipſum: & dato ꝙ alteri corporaliter noceat, ſeipſum tamen ſpiritualiter perimit, & incōparabiliter grauiùs lędit. Iuxta illud in Pſal. Veniat illi laqueus quē *Pſal.54.*
ignorat, & captio quā abſcondit apprehēdat eum, & in laqueū cadat in ipſum. Et Ieremias dicit, Ecce turbo dominicæ indignationis egreditur, & tempeſtas erumpens, ſuper *Iere.23.*
caput impiorū veniet. *Et iuſtus laudabit dominum, atque gaudebit* in deo, teſtimonium ei perhibente conſcientia ſua, quòd coram deo habuerit ſe ſyncerè. Vnde ait Apoſtolus, *2. Cor.1.*

Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcienriæ noſtræ. Gaudebit quoq; potiſſimè in futuro, quum fœlix euaſerit:
Pſal. 123. & cantabit, Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. *Nouit iuſtus cauſam pauperum*, id eſt, approbat atque iuſtificat eam, quantum rationabiliter valet, non formidās in hóc
Iob 29. vultum diuitum aut potentum. Ideo ſanctus Iob faſſus eſt, Cumque ſederem quaſi rex circunſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator. Et de Chriſto prædictum eſt,
Iſai. 11. Iudicabit in iuſtitia pauperes. Atque in Pſalmo, Iudicabit
Pſal. 71. pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum. *Impius ignorat*, id eſt, non habet *Scientiam*, quæ eſt donum, nec veram prudentiam non (inquam) habet ſcientiam practicam & formatam, boni approbatiuam & efficacē. Iuxta il-
Amos. 3. lud Prophetæ, Neſcierunt facere rectum, theſaurizantes
Tit. 1. impietatem. De talibus demum loquitur Paulus, Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant, quum ſint abominati & reprobi. *Homines peſtilentes* id eſt, peſte ſpirituali repleti, qui verbis & factis ſuos ſcandalizant, & malè informant conciues, diſſentionéſq; nutriunt, & bono aduerſan-
1. Mac. 3. tur cōmuni. quemadmodum narratur de Simone quodam, quòd moliebatur iniquum aliquid in ciuitate. *Diſſipant ciuitatem*, id eſt, bonum commune deſtruūt, habitatores perturbant, & interdum ſunt cauſa quód oppida corporaliter deſtruuntur, prout tempore Ieremiæ ciuitari Hieruſalem factum eſt à Chaldæis. *Sapientes verò auertunt furorem*, Ciues inuicem reconciliando, & pro vrbibus deum rogando ne iuſtè puniantur nec deſtruantur. Sic Moyſes & Aaron
Exod. 23. ſæpe auerterūt irā dei à populo. Et in Numeris loquitur Do-
Num. 25. minus, Phinees auertit iram meam à filiis Iſrael. *Vir ſapiens ſi cum ſtulto*, id eſt, irrationabili & iniuſto *Contenderit*, redarguendo illius errores ac vitia, *Siue iraſcatur* zelo iuſtitiæ contra huiuſmodi ſtultū, *Siue rideat*, id eſt, peccata eius iuſtè derideat, ſiue rigoroſe loquatur, ſiue ſuauiter exhortetur, ſiue futura ſupplicia ei minetur, ſiue cœleſtis beatitudinis gaudia ei (ſi ſe emēdauerit) dāda teſtet: *Non inueniet requiem*.i. nō proficiet, nec conſolationē de illius correctione accipiet. *Viri ſanguinum*.i. viciis dediti ſeu effuſores ſanguinis humani. Prout Semei ait ad Dauid, Egredere vir ſanguiſ
2. Reg. 16. nū. *Oderunt ſimplicem*. Diſſimilitudo enī eſt cauſa auerſionis

&

& odij. *Iuſti autem quærunt animam eius*.i.ſalutẽ animæ eius, & cupiũt vitã eius ab impiorũ perſequutione eruere. *Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus*, id eſt, cor ſuũ per loquacitatem ſeu iram & impatientiã importunè & indiſcretè effundit, neſciens ſe frænare aut cælanda cælare. Vnde antiqua tranſlatio continet, Totam iram ſuam profert impius, Sapiẽs autem diſpenſat per partes. quoniam ſtultus ira inquietante, ad vltionem accẽditur: ſapiens autem ordinatè procedit, & iram maturitate conſilij paulatim extenuat ac repellit. Hinc ſubditur: *Sapiens differt*, id eſt, ſtatim nõ effundit totum ſpiritum ſuum, ſeu cordis concœptũ, vel animi motionem: ſed loco & tempore opportuno dicit dicenda, agit agenda, ſicque *Et reſeruat in poſterum*, quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur, Sapiens tacebit vſque ad tempus: laſciuus & imprudens non ſeruabit tempus. *Princeps, qui libenter audit verba mendacij*, præſertim pernicioſi, *Omnes miniſtros habet impios*, id eſt, mendaces & ſibi cõſimiles. nam quærunt ei placere per talia, & tales acceptat. Veros autem & iuſtos abhorret, idcirco non manent cum eo. Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. *Pauper & creditor obuiauerunt ſibi*, id eſt, concorditer occurrerũt, ita quòd creditor pauperi piè ſubuenit & accõmodauit qđ petiit. *Vtriuſque illuminator eſt dominus*, qui inſtigauit diuitem ad ſubueniẽdum liberaliter, & pauperẽ ad petendum humiliter. Creditor quoque eſt, qui ſpiritualia miſericordiæ opera exhibet indigenti, docendo, conſulendo, ac conſolando, quem dominus ad talia peragenda illuminat, *Et pauperem*, id eſt, indigentem auxiliis illis inſtruit vnctione interna ad intelligendum ſalubriter. *Rex qui iudicat in veritate pauperes*, eos ab iniuſtis moleſtiis eruendo: *Thronus eius in æternum firmabitur*, id eſt, deo iugiter complacebit, & poſt præſidentiam temporalem conſequetur regnum æternum, ſeu poſteros habebit ſucceſſores per omne tempus, niſi peccatis ſuis mereantur deficere. Hoc in Chriſto maximè eſt impletum: ſecundum illud in Pſalmo, Sedes tua deus in ſeculum ſeculi. *Virga atque correctio tribuit ſapientiam*, quia reprimit & emendat correctum à peccatis, & facit eum bonis intentum, ſicque ad ſapientiæ infuſionem ac ſtudium diſponit eundem. Quemadmodum Iſaias loquitur deo,

Eccle. 20. *Eccle. 10.* *Pſal. 43.* *Iſai. 26.*

deo, In tribulatione murmuris doctrina tua eis. Hinc lo-
1.Cor.4. quitur Paulus, Vultis in virga veniam ad vos, an in ſpiritu
Iere.31. manſuetudinis? Et in Ieremia habetur, Caſtigaſti me do-
mine, & eruditus ſum quaſi iuuenculus indomitus. Oportet enim imprudentes atque indomitos correctione verborum, & ſi illa non ſufficit, diſciplinatione verberum reuocare ab inſipientia, & ad meliora inducere. *Puer autem qui permittitur voluntati ſuæ*, id eſt, exequi propriam inclinationem & appetitionem ad mala procliuem, *Confundit matrem ſuam.* quæ eum non increpauit, correxit, ac refrænauit. *In multiplicatione impiorum multiplicabuntur ſcelera.* quoniam vnus trahit & incitat alium ad peccandum, & ſcandalizant, perturbant, & impugnant ſe inuicem. Vn-
1.Mac.1. de in libris Machabæorum aſſeritur, Multiplicata ſunt mala ſuper terram. *Et ruinas eorum iuſti videbunt.* Sapientes nanque & iuſti perpendunt qualiter de peccato in peccatum labantur æternaliterque damnentur, vel ſe mutuò deſtruant & occidant, in futuro autem iudicio clariùs cer-
Pſal.90. nent ruinam eorum in tartarum. Vnde in Pſalmo, Verùmtamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatoris videbis. *Erudi filium tuum* in probitate morum & ſcientia neceſſariorum: *Et refrigerabit te* ab æſtu triſtitiæ: *Et dabit delicias* ſpirituales *Animæ tuæ.* quemadmodum
Proue.10. dictum eſt, Filius ſapiens lætificat patrem. Et rurſus Glo-
& 15. ria patris filius ſapiens. *Quum propheta defecerit*, id eſt, quum viri ſapientes & virtuoſi rectores, futura impiorum ſupplicia iuſtorumque præmia denunciantes, ac ſcripturarum teſtimonia exponentes ac prædicantes ceſſauerint, *Diſſipabitur populus* per viciorum abrupta, ac vitiis ſpiritualiter deſtruetur, non habens ductorem, correptorem, paſtorem idoneum. Specialiter autem in veteri teſtamento ſolebat populus Iſrael per prophetas dirigi ac doceri.
1. Eſdr.2. Vnde in Eſdra narratur, Dixit eis ſacerdos, vt non comede-
1. Mac.9. rent de ſanctificatis, donec ſurgeret Propheta. Et primo Machabæorum, Facta eſt tribulatio magna in Iſrael, qualis non fuit ex eo tempore, ex quo nõ eſt viſus propheta in Iſrael. *Qui verò cuſtodit legem*, id eſt, vniuerſa legis præcepta ad ſuum ſtatum ſpectantia: *Beatus eſt* in ſpe & inchoatione
Pſal.118. ac merito. Iuxta illud, Beati immaculati in via, qui ambu-
Mat.10. lant in lege domini. Sed (vt aſſerit Chriſtus) Qui perſeuerauerit

rauerit vſque in finem,hic ſaluus erit.Iacobus quoq;, Quicunque(inquit)totam legem impleuerit,offendat autem in vno,factus eſt omnium reus. *Seruus verbis erudiri non poteſt.* de quali ſeruo dicatur hoc, pandunt verba ſequentia: *Quia quod dicis intelligit, & reſpondere contemnit.* Hoc igitur dicitur de ſeruo cõtumaci & improbo, qui ſolo ſeruili ſeruit timore,idcirco indiget interdum verberibus erudiri, ſi ſit ſeruus emptitius:vel expelli, ſi ſit conductitius. Hinc ſcriptum eſt,Cibaria & virga & onus aſino. Panis & diſciplina & opus ſeruo. *Vidiſti hominem velocem ad loquendum,* id eſt,loquacem & garrulum, qui etiam inter ſeniores & ſapientiores præceps & pronus eſt ad loquendum:*Stultitia magis ſperanda,* id eſt, timenda *Eſt,quàm illius correctio* ſit ſperanda.talis enim difficulter corrigitur:qui ſi reprehendatur,ſua mox loquacitate ſe excuſat,reſiſtit, opponit, & quaſi dialecticus quidam efficitur,interrogando de loco & tempore,ac diſcutiendo negocium.Capitur autem hîc ſperare impropriè pro timere,vel expectare.Sicut in libro Iudith,Sperauerant eam non redituram. Circa hoc ait Gloſſa,Graue vicium eſt ſtultitia,ſed non minus verboſitas. Nã ſæpe cõtingit vt idiota quis citius verba correctionis accipiat,quàm is qui ea quæ nouit aut noſſe ſe putat, libentiùs iactat,quàm aliorum monita audiat. *Qui delicatè à pueritia nutrit ſeruum ſuum,* id eſt, miniſtrum ſeu proprium corpus: *Poſteà ſentiet eum contumacem,* id eſt,rebellem,& ad operandum quæ bona ſunt inobedientem,quia aſſuetus eſt dulcibus, ex quibus concupiſcentia & animoſitas generantur. Propter quod in Prouerbiis ſuis aſſerit Seneca,Nihil magis facit iracundum,quàm educatio mollis & blanda.Porrò alia tranſlatio habet,Qui deliciatur à pueritia ſua,ſeruus erit:nouiſſimè autem contriſtabitur. Talis enim fit concupiſcentiarum viciorumque ſeruus. Vnde vel ſerò dolebit. *Vir iracundus prouocat rixas.* procliuis eſt nanque ad verba & facta iniurioſa & impetuoſa. Vnde loquitur Gloſſa. Ianua omnium viciorum eſt iracundia, qua clauſa virtutibus intrinſecus requies datur, & qua aperta ad omne facinus cor armatur. *Et ei qui ad indignandum facilis eſt,* quod ſuperbis eſt proprium, eo ꝙ alios paruipendant, præſertim dum eis quid diſplicens faciunt,ſeipſos magnificãt.Similiter ſapientibus in oculis ſuis. propter quod in Eccleſiaſte

Iacob 2.

Eccle. 33.

Iud. 13.

Eccle. 12. habetur, In multa ſapientia multa eſt indignatio. *Erit ad peccata procliuior.* quia ex indignatione multa ac magna oriuntur peccata. Interdum tamen indignatio ſumitur pro motu aſpernationis contra iniquitatem. Reprimamus ergo impiam indignationem, cōſiderantes propriam defectuoſitatem, quum dicat Apoſtolus, Omnis amaritudo, & ira, &

Ephe. 4. indignatio, & clamor tollatur à vobis *Superbum ſequitur*

Luc. 18. *humilitas,* id eſt, qui ſe extollit, humiliabitur. *Et humilem ſpiritu,* id eſt, verè & cordialiter humilem. *Suſcipiet gloria,* id eſt, in præſentia exaltabitur per gratiarum chariſmata copioſa, & in futuro per gloriæ dona. Talis quoque frequẽter ad honorem & prælationē aſſumitur, quoniam honor ſequitur fugientem. *Qui cum fure participat,* conſentiendo, inſtigando, conſulendo, hoſpitando, non increpando, non impediendo, aut partem rei furatæ accipiendo: *Odit animam ſuam.* quia peccando vult animæ ſuæ, quod aduer-

Pſal. 10 ſatur ſuæ ſaluti. Ideò fert Pſalmiſta, Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam. *Adiurantem,* id eſt, eum qui cum adiuratione inquirit à quo furtum commiſſum ſit, *Audit* participans ille, *Et non indicat* à quo patratum ſit furtum, quum ſciat hoc. quod eſt vno modo participare cū

Pſal. 49. fure. Vnde in Pſalmo, Si videbas furem, currebas cum eo. *Qui timet hominem, citò corruet.* Timere hominē timore carnali, mundano, & immoderato, eſt vitioſum, ſicut & amare carnaliter. quia per vtrunq; pax cordis & libertas eius in domino impeditur. Ideò præcepit Chriſtus, Nolite timere

Matt. 10. eos, qui corpus occidunt. Et per Iſaiā iubetur. Nolite time-

Luc. 12. re opprobria hominū & blaſphemias eorū: quis es tu, vt ti-

Iſaiæ. 51. meas ab homine mortali? & à filio hominis, qui quaſi fœnū areſcit? Qui ergo ſic metuit hominē, citò corruet in peccata: quia ex timore huiuſmodi, ne hominem offendat, aut aduerſum aliquid patiatur, recedet à via iuſtitiæ. & qui vitat peccata timore humano, tunc peccabit, quādo nō timet ab homine, à quo veretur videri aut deprehendi. Porrò timere hominē, inquantū eſt dei vicarius, vel pater, ſiue ſuperior vel ob aliā ratinabilē cauſam, timore filiali, laudabi

Epheſi. 6. le eſt. Propter quod ait Apoſtolus, Serui obedite in omni timore dominis. *Qui ſperat in domino, ſubleuabitur.* i. per gratię opem erigetur in deum, & ſtabilietur in ipſo, vt non timeat hominem, ſed deum duntaxat, alia verò non niſi in

deo

deo. Ideò ait Pſalmiſta, In domino ſperans, non infirmabor. *Multi requirūt faciem principis*, id eſt, potentioribus atque iudicibus cupiunt complacere. quod ſi fiat ſyncera intentione, non eſt vituperabile: ſi autem intuitu proprij cōmodi & honoris, vt audentiùs poſſint peccare, ac iuſta euadant ſupplicia quando exceſſerint, malum eſt. Sic à multis fit: quod tamen vitare deberent, ne incidant in diuini rigorem iudicij. Vnde ſubiungitur: *Et iudicium à domino egreditur ſingulorum*, id eſt, deus vniuerſos ac ſingulos vero & infallibili iudicabit iudicio. Ideò potius eſt optandum in præſenti vita iudicari, purgari, & caſtigari, quàm diuino iudicio reſeruari. Quia horrendum eſt incidere in manus dei viuentis, qui non iudicabit bis in idipſum. *Abominantur iuſti virum impium*, id eſt, quemcunque iniquum ſecundum quòd talem, quia ſic luto vilior eſt, & omni bruto deterior. Propter quod ait Pſalmiſta, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. Hinc in libro Machabæorum dicitur, A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria eius ſtercus & vermis: hodie extollitur, & cras non inuenitur. Vnus quoque amicorū Iob in perſona ſua & ſociorum ſuorum ait ad Iob, Quare computati ſumus vt ſtercora, & ſorduimus coram te? *Et abominātur impij eos, qui in recta via ſunt*, id eſt, obſeruatione iuſtitiæ, & arcta via ſalutis, quos tanquam ſibi diſſimiles contrarióſque effectui ſuo, abhorrent ac perſequuntur. *Verbum cuſtodiens filius*, id eſt, qui verba dei cuſtodit memoria & effectu, fide & opere: *Extra perditionem erit*, quia conſequetur ſalutem. Sicut ait Saluator, Beati qui audiunt verbum dei, & cuſtodiunt illud. Verùmtamen iſtud non eſt in Hebræo, neque de textu, ſed ſequitur ex prædictis.

Pſal. 111. *Hebr.* 10. *Pſalm.* 14. 1. *Mac.* 2. *Iob.* 18. *Luc.* 11.

Expoſitio Cap. 30. *Viſio quam locutus eſt vir, cum quo eſt deus, &c.* ART. XXX.

SIcut fertur in Gloſſa, hucúſque, ſcilicet à vigeſimoquinto cap. vſque ad finem præcedentis capituli, introductæ ſunt Parabolæ Salomonis, quas tranſtulerūt viri Ezechiæ Regis Iuda. Hîc rurſus Parabolæ Salomonis ponūtur, qbus præmittitur titul9 ſeu præfatio iſta breuis. *Verba congregātis, filij vomentis*. i. verba ſequētia ſunt verba Salomo-

nis, qui dicitur congregans, quoniam ex diuina infuſione & propria exercitatione collegit & adunauit in ſe ſapientiam copioſam. Qui etiam appellatur filius vomens, quia hanc ipſam ſapientiam aliis communicando euomuit, id eſt, abundanter diffudit & eructauit. *Viſio quam loquutus eſt vir, cum quo eſt deus*, id eſt, id quod ſubditur, eſt viſio, reuelatio, ſeu conſideratio Salomonis, cum quo fuit deus in principio regni ſui, & poſteà diu per gratiam & ſapientiam magnam. Itaque Salomō loquitur hic de ſeipſo, quaſi de alio,
Ioan. 21. quemadmodum ſanctus Ioannes in euangelio ſuo. Hic eſt (inquiens) diſcipulus, quē diligebat Ieſus, & qui teſtimoniū perhibet de his: & ſcimus quia verū eſt teſtimonium eius. *Et qui deo ſecum morante*, id eſt, cor ipſius gratioſè inhabitāte, *Confortatus* virtutibus *Ait, Stultiſſimus ſum virorū.* Iſtud vno modo exponitur ſic, Stultiſſimus ſum virorum, id eſt, inter homines valde ſtultus, reſpectu æternæ, infinitæ, & increatæ ſapientiæ dei: quam quanto profundiùs contem-
Ierem. 10. platus ſum, tanto inſipientiorem me reputaui. Vnde alibi
Iſai. 64. ſcriptum eſt, Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia ſua.
Rom. 16. Sic cōparatione diuinæ iuſtitiæ omnis noſtra iuſtitia quaſi
Iob 15. pannus menſtruatæ (qua nihil immundius eſt) appellatur. Hinc ſcribit Apoſt. Soli ſapienti deo honor & gloria. Legi
Lucæ 16. tur quoque apud Iob, Cæli non ſunt mundi in conſpectu eius. *Et ſapientia hominum non eſt mecum*, id eſt, prudentia
1. *Cor.* 3. ſeculi huius, de qua in euangelio aſſerit Chriſtus, Filij huius ſeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.
Rom. 8. Atque Apoſtolus, Siquis videtur eſſe ſapiens in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens, id eſt, ſapientiam illam ſecularē relinquat. De qua alibi ait Apoſtolus, Prudētia carnis, mors eſt. Et rurſus, Sapiētia carnis inimica eſt deo: legi enim dei non eſt ſubiecta. Hæc ſapientia ſeu prudentia fallax & falſa eſt quædam verſutia, qua homo colligit, prouidet, & cōſeruat ſibi ea quæ pertinent ad diuitias, delicias, & honores ſeculi huius ac carnis. Hanc ergo non habuit Salomon, quandiu in charitate dei & ſapientia ſalutari (quæ eſt donum ſpiritus ſancti) permanſit. *Non didici ſapientiam*, id
3. *Reg.* 3. eſt, per humanum ſtudium ſapientiam meam non accepi,
Iſaiæ. 11. ſed per infuſionem à deo, vt patet 3. Regum. *Et noui ſciētiam ſanctorum*, id eſt, veram & ſalubrem ſcientiam, ſacræ ſcripturæ notitiam, propheticam reuelationem, & ſcientiam

tiam(quæ eſt donum)à deo accepi ac noui. De qua in libro Sapientię fertur, Dedit illi ſcientiam ſanctorum. Et alibi, Scientiam dei volo, pluſquàm holocauſta. Secundo exponitur ſic, Stultiſſimus ſum virorum. Salomon enim peccauit grauiſſimè: & inde(vt dicũt Iudæi ac multi Catholici, Hieronymus quoque & Ambroſius) poſteà valde pœnituit. Propter quod reuerſus ad cor pœnitens, dixit, Stultiſſimus ſum virorum, id eſt, qui ſapientiſſimus eram ex dono dei, propriis vitiis inſipientiſſimus ſum effectus. Et ſapientia hominum, qui ſcilicet rationabiliter conuerſantur, & digni ſunt homines nuncupari, rationem ſequendo, non eſt mecum, id eſt, mecum non fuit, quàmdiu tam turpiter ac libidinoſè vixi, idololatriámque exercui Deinde culpam ſuam exaggerando(vt moris eſt pœnitentiũ) eandẽ ſentẽtiã ſub aliis repetit verbis, Nõ didici ſapientiã .i. ſapientiã cõſummatã, qua quis in obſequio dei manet vſq; in finẽ, non didici nec accepi. & eam quã deſuper ſumpſi, nõ didici opere adimplere perſeueranter. & noui, id eſt, non noui, repetendo videlicet negatiuum hoc ſignum, non, in principio huius verſus ſeu clauſulæ poſitum. Itaque non noui ſcientiam ſanctorum, id eſt, ſcientiam, per quam ſancti deo ſtabiliter adhæſerunt ac ſeruierunt, & vitia quibus ſuccubui deuitarunt, non habui perſeueranter & per approbationem. Prima expoſitionum iſtarum apertior & textui conſonantior eſſe videtur. *Quis aſcendit in cœlum atque deſcendit? Quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? Quod nomen eſt eius, & quod nomen filij eius, ſi noſti?* Totum hunc paſſum quidam(aliquos forſan ſequens Hebræos) exponit de Moſe: vt ſit ſenſus, Quis aſcendit in cœlum atque deſcendit ſicut Moſes fecit, qui aſcendit ſuper montem Sinai in cœlum aereum ad dominum, & inde deſcendit ad populum? vt habetur in Exodo. Quis continuit ſpiritũ in manibus ſuis, ſicut fecit Moſes, qui cineres ardentes de camino accepit? Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento, ſicut fecit Moſes in mari rubro, quia meritis eius aquæ fuerunt diuiſæ? Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ, ſicut Moſes, qui in erectione Tabernaculi ſuis meritis immiſit terrorẽ omnibus gentibus in omnibus finibus terræ promiſſionis, & circà habitantibus? Sicut in Deuteronomio dicitur, Hodie

Sapien. 10. *Oſeæ. 6.* *Lyranus* *Exod. 19.* *Exod. 14.* *Deute. 2.*

die incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, Quod nomē eſt eius? Quaſi diceret, Si dicatur ꝙ alius fuit, qui ante Moſen talia fecit: dicatur quis fuit ille, & quod fuit nomen eius. & ſi dicatur, mortuus eſt, & nomen eius obliuioni eſt traditū, dicatur quod ſit nomen filij eius. i. quæ generatio remanſit ab eo, ex qua poſſit aliqua de eo haberi notitia. Sed ſicut prætactus, expoſitionē hanc introducens fatetur, Expoſitio iam prætacta ſecundum quoſdā Hebræos videtur falſa atq; extorta. Vnde prætactus (ſcilicet Nicolaus de Lyra) circa hoc inter cætera ait, Hæc expoſitio Hebrçorū videtur in multis deficere. Et primo quātum ad eius fundamentum, ſcilicet ꝙ Salomon in fine pœnituerit verè, & ideò pœnitens protulerit verba hæc, Stultiſſimus ſum virorum. quia ſi verè pœnituiſſet, quum eſſet rex potentiſſimus, templa idolorum quæ conſtruxerat deſtruxiſſet, quæ tamen ſteterunt vſq; ad tempus Ezechię, vt

4. Reg. 30. legitur in quarto Regum lib. Sed quid de Salomonis pœnitentia videatur tenendum ſuper tertiū Regum lib. induxi. Vbi etiam eſt oſtenſum ꝙ argumentum hoc non cōcludat. Nam & Manaſſen regē conſtat de ſua idololatria valde pœnituiſſe, qui tamen quum poſt ſuam pœnitentiā mul

Ioſe. li. 10. Ant. Iudaica. ca. 5 tis viueret annis in magna proſperitate atq; potentia (vt Ioſephus refert) non tamen deſtruxit altaria quædam ſacrilega, quæ ad ſacrificandum idolis fecerat, quum ſcriptū ſit, Altaria quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi domini, deſtruxit rex, puta Ioſias. Deinde Lyra per ſingula prætactam ſatis reprobat expoſitionem, præſertim quod ſubintelligit (non) vbi dictum eſt: Et noui ſciētiā ſanctorū. & ꝙ per ſpiritum intelligit cineres, quos Moſes accepit de camino, quoniam in ſcripturis alibi non inuenitur ſpiritus accipi pro cineribus. Et quòd dicit Moſen ſuſcitaſſe omnes terminos terræ in tabernaculi erectione, quod penitus falſum eſt. Ponit ergo Lyra aliam horum expoſitionem, dicēdo ꝙ Salomon in iuuentute ſua ſpiritum ſanctum habens, præuidit in ſpiritu tempore Chriſti homines ſimplices & illiteratos illuminandos à deo de pertinentibus ad ſalutē, quemadmodum in Niceno concilio quum quidam præclarus Philoſophus doctores multos cōfutaſſet catholicos, tādem quidā ſanctus & ſimplex Epiſcopus dixit Philoſopho quædā verba fidei Chriſtianæ, ex quibus Philoſophus ita

fuit

fuit compunctus & victus, ꝙ nequiuit reſiſtere:ſed fatebatur ſe virtutē dei in verbis illis ſenſiſſe.ſicq; ad fidē conuerſus fuit.Itaque in perſona cuiuſlibet talium ſimplicium deſuper illuminatorū Salomon ait, *Viſio quam loquutus eſt*.i. quā loquetur.quia in prophetalibus loquutionibus frequēter ponitur præteritū pro futuro, ad inſinuandā certitudinem prophetiæ.Itaq; viſio, quam loquutus eſt vir,cum quo deus eſt,id eſt,quicunque talis illiteratus deſuper doctus & illuſtratus,ſtultiſſimus ſum virorū,illiteratus,idiota,& ſimplex.ſicut in Actibus dicitur de beatiſſimis Apoſtolis Petro & Ioanne,quòd idiotæ & ſine literis erant. *Et ſapientia hominum non eſt mecum*, id eſt,ſcientia policita,ſecundū quod ait Philoſophus,quòd eremita non eſt bonus aut malus politicè,quia nō curat ciuilia. *Non didici ſapientiam*, id eſt,propheticam ſcientiam. *Et noui ſcientiam ſanctorum*, quæ diſponit ad æternam ſalutem.Quanuis autē expoſitio iſta catholicæ conſonet veritati,propter qđ nō eſt immoderátiùs impugnāda:videtur tamē deficere,quia beatiſſimis apoſtolis infuſa fuit non ſolùm ſcientia ſcripturarū,ſed & prudētia gubernatiua politiæ fideliū. Siquidem glorioſiſſimi apoſtoli Petrus & Paulus in ſuis ſcripſerunt epiſtolis qualiter fideles habere ſe debeāt circa ſuos ſuperiores, tam ſeculares quàm eccleſiaſticos,& circa plebem atque familiam, & quomodo coniugati mutuo debeant conuerſari, ac circa actus matrimonij dirigi. Erant etenim conſtituti principes ſuper omnem terram,ideo ſcientia inſtituendi regendique populos neceſſaria eis fuit.Eſt igitur ſenſus, *Quis aſcendit in cœlum,atque deſcendit*, id eſt,quis vniuerſorum prouidētiam habet,& ad omnia intuēda ſe vertit?quaſi dicat, nullus vtique niſi deus,de quo in Iob aſſeritur, Quē conſtituit aliū ſuper terram,aut quē poſuit ſuper orbē quem fabricatus eſt? Qui in Geneſi ait,Deſcendam,& videbo. De quo rurſus in Geneſi legitur,Aſcēdit deus ad Abraham.Et Amos ait,Qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam,& faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. Itaq; incircunſcriptibilis & incommutabilis deus dicitur in cœlum aſcendere atque deſcēdere,non locum mutando,ſed prouidendo & operando, ſicut fertur in Pſalmo,Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Verùmtamē vnigenitus patris incarnatus aſcendit in cœlum vero & corporali aſcenſu,de-

Actu.4. *1 Petr.2.* *Ephe.6.* *Hebræ.13.* *Pſal.44.* *Iob. 34.* *Gene. 18.* *Ibidem.* *Amos. 9.* *Pſal. 107.*

ſcenſurus

ſcenſurus inde ad terram, vt iudicet omne genus huma-
2. *Cor.* 12. num. Paulus quoque raptus in Paradiſum dei & in tertium cœlum, ac inde reuerſus ad euangelizãdum, nõnne aliquo, imò & ſublimi modo aſcendit in cœlũ, & deſcendit? *Quis continuit ſpiritum in manibus ſuis?* id eſt, deus omnipotens in poteſtate ſua conſeruauit & conſeruat omnem angelicum ſpiritum & humanum ſeu animas hominum. Imò & ſpiritũ iumentorum, quoniam ſine inceſſabili manutenentia crea-
Pſal. 134. toris nulla creatura poſſet ad momentum ſubſiſtere. Continet quoq; ventos in manu ſua, quos de theſauris ſuis producit, atque ad libitum ſuum emittit & retrahit, auget, ac
Marc. 4. minuit. quod & exponi poteſt de Chriſto, de quo legitur, Surgens Ieſus comminatus eſt vento, & dixit mari, tace, &
Apoca. 7 obmuteſce, & facta eſt tranquillitas magna. Denique ſcriptum eſt, Vidi quatuor angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos ne flarent. *Quis colligauit*, id eſt, infra terminos ſibi præfixos arctauit, *Ac tenet*
Pſalm 32. *aquas maris* Oceani, *Quaſi in veſtimento?* iuxta illud Pſalmi,
Iob. 38. Congregans ſicut in vtre aquas maris. Ad Iob quoq; deus
Ierem. 5. loquutus eſt, Quis concluſit oſtiis mare? Et per Prophetam
Prouer. 8 dicit: Poſui arenam terminum mari. de hoc dictum eſt plenius ſuprà ſuper illud, Certa lege & gyro vallabat abyſſos. *Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ?* quis in eſſe produxit orbem terrarum? & terminos terræ habitabilis ab aquis eſſe diſcoopertos præcepit, ac fecit? Atq; per climata, regna, ꝓ-
Actu. 17. uinciáſq; diſtinxit? vtiq; omnium conditor deus. De quo loquitur Paulus, Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ quum ſit Dominus, fecit ex vno omne genus hominũ inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora & terminos habitationis eo-
Gene. 1. rum. De quo fertur, Dixit deus, Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida. Hinc in
Plato Thimæo diſſeruit Plato, Quòd opifex deus in exordio iuſſit terram tanquam matrem & altricem cunctorum animaliũ pro parte eſſe ab aquis nudatam, vt habitationi ac neceſſitatibus hominum & cæterorum animantium deſeruiret. *Quod nomen eſt eius? & quod nomen filij eius, ſi noſti?* Ecce hîc Salomon de patre æterno & vnigenito eius filio apertiſſimè loquitur, inſinuans & proteſtans tam deum creatorem, quàm filium eius innominabilem & incõprehẽſibilem eſſe.

Vnde

Vnde concluditur Filius dei deo patri eſſe æqualis & conſubſtãtialis ac increatus. Omnis etenim pura creatura nominabilis comprehenſibiliſque conſiſtit: nec ſcriptura diuina alicui, niſi vero deo, innominabilitatem & incomprehenſibilitatem adſcribit. Ideo prætacta excæcatiſſimorum Hebræorum extorta omnino ac fatua expoſitio de Moyſe eiuſque filio prædicta exponens, ideo ab eis conficta eſt, ne hac euidenti authoritate cogerentur vnicum dei filium & eius deitatem fateri, quum tamen etiam ſuprà de æterna generatione ac deitate filij dei Salomon manifeſtè loquutus ſit, ſicut ibi probatum eſt. Denique quãuis deus pater & filius eius multa habeant nomina, Nihilominus innominabiles eſſe dicuntur. Quoniam nullo nomine perfectè poſſunt cognoſci aut cõprehẽdi. Idcirco teſte Apoſtolo, Deus lucem habitat inacceſſibilem. & hoc ipſum cognouerunt Philoſophi. Vnde ſexta propoſitione libri de cauſis habetur, Cauſa prima eſt ſuperior omni narratione, quoniã ipſa eſt ſupra omnem cauſam, & nõ narratur, niſi per cauſas ſecundas. Item viceſima ſecunda propoſitione eiuſdem libri inducitur, Cauſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominatur. De hoc in elementatione Theologica Procli Platonici multa ſubtiliter cõſcribuntur. *Omnis ſermo dei ignitus*, id eſt, purus ab omni errore & iniquitate, tanquam ab increata veritate emanãs ac reuelatus à ſpiritu ſancto, ac eius directione conſcriptus. Circa hoc aſſerit Gloſſa, Proprietatem græci nominis quod eſt, Perycomenos, pro quo habetur, ignitus, vnum Latinum nomen nõ exprimit. Nam aliquando ignitum, aliquando examinatum transfertur. Perycomenos ergo ſignificat quod igne conflatum eſt atque purgatum. Sicut enim metalla conflata igne ſordem in ſe alienam non retinent, ita eloquiũ domini nil falſitatis habet admixtũ. Vnde in Pſalmo, Eloquia domini, eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatum terræ purgatum ſeptulum. Inſuper omnis ſermo dei ignitus, id eſt, charitatẽ redolens & accẽdens, ac ignea verba continens, atque ab illo qui eſſentialiter charitas eſt & ignis, procedens Ideo ait Pſalmiſta Ignitum eloquium tuum vehementer. Et per Prophetam Dominus dicit, Nunquid non verba mea ſunt quaſi ignis? quod Ieremias expertus, factus eſt (inquit) ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuãs. Hinc Moy-

1. Tim. 6. *Pſal. 11.* *Pſal. 118.* *Iere. 23.* *Iere. 20.*

ſes

Deut. 33. ſes faſſus eſt, In dextera eius ignea lex. *Clypeus eſt*, id eſt, armatura ac protectio contra vitiorum ac dæmonũ impugnationem, contra afflictionem triſtitiæ, contra motũ concupiſcentiæ, *Omnibus ſperantibus in ſe*, tanquam in auxilio quodam, in ſolo autem deo ſperandum eſt, tãquam in principali & finali obiecto. Sed in quibuſdam creaturis ſperatur, tanquam in adminiculis ſecundariiſque obiectis. Itaque ſermonem dei noſtris mentibus imprimamus, vt eo cõtra omnia ſaluti aduerſantia protegamur. Nempe (vt ait Apo-

2. Tim. 3. ſtolus,) Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & erudiẽdum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo dei, ad omne opus bonum in-

Rom. 15. ſtructus. Hinc denuo loquitur. Quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & cõſo-

Gregorius. lationem ſcripturarum ſpem habeamus. Ideo dicit Grego. Scriptura ſacra oculis mentis, tãquam ſpeculum quoddam opponitur, vt in ea interna noſtra facies conſpiciatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra noſtra videmus. Ibi cognoſcimus quantum proficimus, quantúmve à profectu diſtamus. Verùm (vt idem aſſerit) ad ſacræ ſcripturæ cognitionem potius opus eſt intima compunctione, quàm profunda lectione. ſuſpiriis quàm argumentis, crebris gemitibus quàm copioſis argumẽtationibus, lachrymis quàm ſententiis, oratione quàm lectione, contemplatione cœleſtium quàm occupatione terreſtrium. Ecce quanta vtilitas diuini ſermonis. Nã & ſordes excoquit vitiorum, ſcientia illuſtrat, charitate inflammat. *Ne addas quicquam verbis illius*, id eſt, textui ſacræ ſcripturæ nihil apponas, quaſi ad integritatem ſcripturæ & textum pertineat, tamen exponẽdo addi quid poteſt, quod

Deut. 4. concordet omnino ſcripturis. hinc ſcriptum eſt. Non adii-

Apo. 22 cietis ad verbum quod ego loquor, neque auferetis ex eo. Vnde & ait Ioannes Apoſtolus, Conteſtor ego, ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto: & ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferet deus partem eius de libro vitæ. *Et arguaris*, id eſt, iuſtè reprehendaris de tali additione, *Inueniariſque mendax*, id eſt, vanus & inobediens deo, ſi feceris hoc. Et certè qui aliquid ſcripturæ contrarium addit, mẽtitur. Scriptura enim increatæ veritati innititur, & ab ea tanquã eius radius deriuatur, teſtimoniumque ſortitur. Idcirco nil falſius,

ſius,quàm quod ſcripturis repugnat. Propter quod ſcribit Apoſtolus,Licet nos,aut Angelus de cœlo euãgelizet vobis, præterquàm quod euangelizauimus,anathema ſit. *Galat.1.*

Sequitur oratio Salomonis, quæ potius videtur fieri in perſona imperfectorum,& ſecundum ſtatum veteris teſtamenti,quàm in perſona perfectorum, & iuxta Euangelicæ ſtatum legis. *Duo rogaui te* domine deus, *Ne deneges mihi ea antequam moriar. Vanitatem & verba mendacij longè fac à me,* id eſt,da mihi gratiam abiiciendi & contemnendi omnem vanitatem,id eſt,gloriam vanam,complacentiam meipſius in me,finalem inhæſionem circa creata caduca, appetitum laudis humanæ propriique honoris,& omne mẽdacium, præſertim perniciosum: *Mendicitatem*, id eſt, tantam inopiam terrenorum, vt mendicare indigeam: *Et diuitias*, id eſt, abundantiam temporalium vltra exigentiam & condecentiam ſtatus mei, *Ne dederis mihi,* nec mihi prouenire permittas. Porrò iſtud de mendicitate videtur ſecundum ſtatum Moſaicæ legis peti, quoniam ſcriptum eſt, Omnino indigens & mendicus non erit inter vos. *Deut.15.* *Tribue tantum victui meo neceſſaria* pro ſuſtentatione meiipſius,& eorum qui mihi coniuncti ſunt,ita quòd eorum prouiſio ſpectat ad me. Sic & Apoſtolus ait,Habentes victum,& quibus tegamur,his contenti ſimus. Itaque in *1.Tim.6.* his verbis primo petit auferri à ſe ea quæ ſunt ſimpliciter mala,vtpote vicia, quæ ſunt vanitas atque mendacium. & petit tolli à ſe quæ communiter ſunt occaſio viciorum,quãuis non ſint mala in ſe, ſcilicet mendicitatem & opulentiam. Ideo ſubdit cauſam cur duo hæc poſtulet ſibi non dari. Et primo cur diuitias horreat: *Ne fortè ſaturatus,* Saturatio enim diuitias ſolet concomitari,& gulæ ſpecies eſt, *Illiciar,* id eſt,attrahar *Ad negandum* omnipotentiam ac prouidentiam dei,quia carnalitas ita obtenebrat intellectum,vt quandoque alliciat eum ad prætactam ſimilẽmve blaſphemiam. ſicut Pharaonem,qui ait: Quis eſt dominus, *Exod.5.* vt audiam vocem eius, & dimittam Iſrael? Neſcio dominum, & Iſrael non dimittam. hinc ſubditur: *Et dicam: quis eſt dominus?* tanquam dicatur, aut non eſt deus, aut ſi eſt, non tamen habet notitiam inferiorum, nec prouidentiam actuum humanorum. Iuxta illud in Pſalmo, Dixerunt,quomodo ſcit deus? & ſi eſt ſcientia in ex- *Pſal.72.* celſo?

Eze. 8. ceſſo? Atque in Ezechiele, Dixerunt, reliquit dominus terram, & dominus nos non videt. quamuis autẽ pauci ad tantam deuoluantur inſaniã, vt iſta formaliter aut expreſſe dicant aut ſentiant, plurimi tamen tam impudenter, irrefrænatè, intimorateque peccant, vt ipſo facto hæc dicãt: & taliter conuerſantur, ac ſi ita ſentirẽt. De quibus ad Titum ait Tit. 1. Apoſtolus. Dicunt ſe noſſe deum, factis autem negãt. Deinde ſubiungitur, cur mendicitatem abhorreat. *Aut egeſtate cõpulſus*, id eſt, ne ex inopia inciter & inducar ad hoc, vt *Furer, & periurem nomen domini dei mei.* Multi equidem occaſione indigentiæ ſuæ ad furta, rapinam, mẽdacia, frau-Prouer. 6. des, violentiamque labuntur. Vnde ſuperiùs dictum eſt, Furatur vt eſurientem repleat animam. Verùm tantæ eſſe fragilitatis, vt ex mendicitate & opulentia ruat quis ad prætacta facinora, & hac ratione mendicitatẽ diuitiaſque horrere, formidare, ac refutare, ne ex eis ad tantam deueniatur ruinam, videtur eſſe imperfectorum neſcientium bene vti fortunis bonis ac malis, proſperis & aduerſis, opulentia ac Philip. 4. indigentia: quo contra loquitur Paulus, Scio abundare, ſcio & penuriam pati, vbique & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiati, id eſt, ad ſufficiẽtiam veſci, & eſurire. Chriſtus quoque non ſolùm paupertatem, ſed & mẽdicitatem, exemplo Pſal 39. & verbo docuit, atque cõſuluit & elegit: qui in Pſalmo te-Pſal. 108. ſtatur, Ego autem mendicus ſum, & pauper. Itemque, Perſequutus eſt hominem inopem & mendicum. ipſe videlicet traditor Chriſti nec dubiũ, quin pſalmi, in quibus hæc continentur, ad literã de Chriſto conſcripti ſint. hinc perfecti imitatores. Euangelicæ paupertatis nec in communi neq; in particulari aliquid habent terrenæ poſſeſſionis aut Seneca. hæreditatis. Hinc Seneca in libro de quatuor virtutib⁹ ait, Magnus ille eſt, qui ſic fictilibus, quemadmodum argento: nec minor ille eſt, qui ſic auro vtitur, quemadmodum teſta. Infirmi animi eſt nõ poſſe pati diuitias. Et rurſus, Quotidie aliquid auxilij contra paupertatem acquire, honeſta res eſt læta paupertas. Illa verò iam non eſt paupertas, ſi læta eſt. Non qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Nõ eſt in rebus vicium, ſed in animo. Quemadmodũ nihil differt, vtrum ægrum in ligneo lecto aut in aureo colloces, quocũque illum tranſtuleris, morbum ſuum deferet ſecum: Sic nihil refert, vtrum æger animus in diuitiis aut in paupertate

ponatur,

ponatur. malum ſuum ſequitur eum. hæc Seneca. Hinc etiam olim in lege naturæ, deinde in lege ſcripta, copioſiùs autē in lege Euangelica fuerunt quidam ditiſſimi, & tamen perfecti. Verùmtamen Chriſtus ſapientiſſimè paupertatem conſulit, quia perpauci ſunt, qui non abutuntur diuitiis, & multa vitia eis ſolent eſſe annexa. *Ne accuſes ſeruum ad dominum ſuum.* De quali accuſatione intelligendum ſit hoc, conſtat ex eo quod ſubditur: *Ne fortè maledicat tibi, & corruas*; id eſt, ne ſeruus ſic accuſatus imprecetur tibi aduerſa, & exaudiatur à domino: ita quòd preſſus aduerſis labaris. Itaque de accuſatione ex inuidia, aut crudelitate, ſeu alia praua radice prodeunte intelligitur iſtud. Compatiendum eſt etenim ſeruis, præſertim emptitiis, & qui dominos habent duros, ideo ſeorſum ſunt admonendi: quòd ſi non acquieuerint, vel aliquid contra bonum commune attentare præſumpſerint, eſſent vtiq; accuſandi. *Generatio* .i. quędam hominum collectio eſt, *Quæ patri ſuo* carnali ſeu ſpirituali aut etiam deo omnipotenti, *Maledicit*. ſicut Marchionitæ & Manichęi, dicentes deū legis ac prophetarum eſſe totaliter malū atq; crudelē. *Et quæ matri ſuæ non benedicit*, id eſt, quędā eſt generatio non benedicēs Eccleſiæ, aut matri carnali aut ſpirituali. *Generatio quædam eſt, quæ ſibi munda eſſe videtur* .i. immunis à vitiis, vt pauperes de Lugduno, & Nouiciani hæretici, dicentes ſe pœnitentia nō egere, & liberi ſpiritus, aſſerentes ſe peccare non poſſe. *Et tamen non eſt lota à ſordibus ſuis*. *Generatio* quædam eſt, *Cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius in altum porrectæ*.i. ita ſuperbi & animoſi, quòd eadem contumacia apparet in diſpoſitione, apparatu, erectione corporalium oculorū eorum. Vnde Iſaias dixit, Oculi ſublimis hominis humiliati ſunt. Et in Iob dicitur, Quid te eleuat cor tuū, & quaſi magna cogitās, attonitos habes oculos? Tales fuerunt ſuperbiſſimi Arriani. *Generatio* quædam eſt, *Quæ pro dentibus gladios habet*, id eſt, cuius dentes & lingua gladiis aſſimilantur. Iuxta illud in Pſalmiſta, Filij hominum dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Tales ſunt qui venenatis ac perfidis documentis inficiunt alios, & detractores ac ſeminatores diſcordiæ, & qui bona deuorānt aliorum, pręſertim impotentiorum. Vnde ſubiungitur: *Et commandit molaribus ſuis*, id eſt, maioribus dentibus ſuis manducat, *Vt*

Matt. 19.

Iſai. 2.

Iob 20.

Pſal. 59.

nis, qui dicitur congregans, quoniam ex diuina infuſione & propria exercitatione collegit & adunauit in ſe ſapientiam copioſam. Qui etiam appellatur filius vomens, quia hanc ipſam ſapientiam aliis communicando euomuit, id eſt, abundanter diffudit & eructauit. *Viſio quam loquutus eſt vir, cum quo eſt deus*, id eſt, id quod ſubditur, eſt viſio, reuelatio, ſeu conſideratio Salomonis, cum quo fuit deus in principio regni ſui, & poſteà diu per gratiam & ſapientiam magnam. Itaque Salomõ loquitur hîc de ſeipſo, quaſi de alio,
Ioan. 21. quemadmodum ſanctus Ioannes in euangelio ſuo. Hic eſt (inquiens) diſcipulus, quẽ diligebat Ieſus, & qui teſtimoniũ perhibet de his: & ſcimus quia verũ eſt teſtimonium eius. *Et qui deo ſecum morante*, id eſt, cor ipſius gratioſè inhabitãte, *Confortatus* virtutibus *Ait, Stultiſſimus ſum virorũ*. Iſtud vno modo exponitur ſic, Stultiſſimus ſum virorum, id eſt, inter homines valde ſtultus, reſpectu æternæ, infinitæ, & increatæ ſapientiæ dei: quam quanto profundiùs contem-
Ierem. 10. platus ſum, tanto inſipientiorem me reputaui. Vnde alibi
Iſai. 64. ſcriptum eſt, Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia ſua.
Rom. 16. Sic cõparatione diuinæ iuſtitiæ omnis noſtra iuſtitia quaſi
Iob 15. pannus menſtruatæ (qua nihil immundius eſt) appellatur. Hinc ſcribit Apoſt. Soli ſapienti deo honor & gloria. Legi
Lucæ 16. tur quoque apud *I*ob, Cæli non ſunt mundi in conſpectu eius. *Et ſapientia hominum non eſt mecum*, id eſt, prudentia
1. Cor. 3. ſeculi huius, de qua in euangelio aſſerit Chriſtus, Filij huius ſeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.
Rom. 8. Atque Apoſtolus, Siquis videtur eſſe ſapiens in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens, id eſt, ſapientiam illam ſecularẽ relinquat. De qua alibi ait Apoſtolus, Prudẽtia carnis, mors eſt. Et rurſus, Sapiẽtia carnis inimica eſt deo: legi enim dei non eſt ſubiecta. Hæc ſapientia ſeu prudentia fallax & falſa eſt quædam verſutia, qua homo colligit, prouidet, & cõſeruat ſibi ea quæ pertinent ad diuitias, delicias, & honores ſeculi huius ac carnis. Hanc ergo non habuit Salomon, quandiu in charitate dei & ſapientia ſalutari (quæ eſt donum ſpiritus ſancti) permanſit. *Non didici ſapientiam*, id
3. Reg. 3. eſt, per humanum ſtudium ſapientiam meam non accepi,
Iſaiæ. 11. ſed per infuſionem à deo, vt patet 3. Regum. *Et noui ſciẽtiam ſanctorum*, id eſt, veram & ſalubrem ſcientiam, ſacræ ſcripturæ notitiam, propheticam reuelationem, & ſcien-

tiam

tiam(quæ eſt donum)à deo accepi ac noui. De qua in libro Sapientię fertur, Dedit illi ſcientiam ſanctorum. Et alibi, Scientiam dei volo, pluſquàm holocauſta. Secundo exponitur ſic, Stultiſſimus ſum virorum. Salomon enim peccauit grauiſſimè: & inde(vt dicūt Iudæi ac multi Catholici, Hieronymus quoque & Ambroſius)poſteà valde pœnituit. Propter quod reuerſus ad cor pœnitens, dixit, Stultiſſimus ſum virorum, id eſt, qui ſapientiſſimus eram ex dono dei, propriis vitiis inſipientiſſimus ſum effectus. Et ſapientia hominum, qui ſcilicet rationabiliter conuerſantur, & digni ſunt homines nuncupari, rationem ſequendo, non eſt mecum, id eſt, mecum non fuit, quàmdiu tam turpiter ac libidinoſè vixi, idololatriámque exercui Deinde culpam ſuam exaggerando(vt moris eſt pœnitentiū)eandē ſententiā ſub aliis repetit verbis, Nō didici ſapientiā .i. ſapientiā cōſummatā, qua quis in obſequio dei manet vſq; in finē, non didici nec accepi. & eam quā deſuper ſumpſi, nō didici opere adimplere perſeueranter. & noui, id eſt, non noui, repetendo videlicet negatiuum hoc ſignum, non, in principio huius verſus ſeu clauſulæ poſitum. Itaque non noui ſcientiam ſanctorum, id eſt, ſcientiam, per quam ſancti deo ſtabiliter adhæſerunt ac ſeruierunt, & vitia quibus ſuccubui deuitarunt, non habui perſeueranter & per approbationem. Prima expoſitionum iſtarum apertior & textui conſonantior eſſe videtur. *Quis aſcendit in cœlum atque deſcendit? Quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ?* *Sapien. 10.* *Oſee. 6.*

Quod nomen eſt eius, & quod nomen filij eius, ſi noſti? Totum hunc paſſum quidam(aliquos forſan ſequens Hebræos) exponit de Moſe: vt ſit ſenſus, Quis aſcendit in cœlum atque deſcendit ſicut Moſes fecit, qui aſcendit ſuper montem Sinai in cœlum aereum ad dominum, & inde deſcendit ad populum? vt habetur in Exodo. Quis continuit ſpiritū in manibus ſuis, ſicut fecit Moſes, qui cineres ardentes de camino accepit? Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento, ſicut fecit Moſes in mari rubro, quia meritis eius aquæ fuerunt diuiſæ? Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ, ſicut Moſes, qui in erectione Tabernaculi ſuis meritis immiſit terrorē omnibus gentibus in omnibus finibus terræ promiſſionis, & circà habitantibus? Sicut in Deuteronomio dicitur, Hodie *Lyranus* *Exod. 19.* *Exod. 14.* *Deute. 2.*

die incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, Quod nomẽ eſt eius? Quaſi diceret, Si dicatur ꝙ alius fuit, qui ante Moſen talia fecit: dicatur quis fuit ille, & quod fuit nomen eius. & ſi dicatur, mortuus eſt, & nomen eius obliuioni eſt traditũ, dicatur quod ſit nomen filij eius. i. quæ generatio remanſit ab eo, ex qua poſſit aliqua de eo haberi notitia. Sed ſicut prætactus, expoſitionẽ hanc introducens fatetur, Expoſitio iam prætacta ſecundum quoſdã Hebræos videtur falſa atq; extorta. Vnde prætactus (ſcilicet Nicolaus de Lyra) circa hoc inter cætera ait, Hæc expoſitio Hebrçorũ videtur in multis deficere. Et primo quãtum ad eius fundamentum, ſcilicet ꝙ Salomon in fine pœnituerit verè, & ideò pœnitens protulerit verba hæc, Stultiſſimus ſum virorum. quia ſi verè pœnituiſſet, quum eſſet rex potentiſſimus, templa idolorum quæ conſtruxerat deſtruxiſſet, quæ tamen ſteterunt vſq; ad tempus Ezechię, vt
4. Reg. 30. legitur in quarto Regum lib. Sed quid de Salomonis pœnitentia videatur tenendum ſuper tertiũ Regum lib. induxi. Vbi etiam eſt oſtenſum ꝙ argumentum hoc non cõcludat. Nam & Manaſſen regẽ conſtat de ſua idololatria valde pœnituiſſe, qui tamen quum poſt ſuam pœnitentiã mul-
Ioſe. li. 10. Ant. Iudaica. ca. 5 tis viueret annis in magna proſperitate atq; potentia (vt Ioſephus refert) non tamen deſtruxit altaria quædam ſacrilega, quæ ad ſacrificandum idolis fecerat, quum ſcriptũ ſit, Altaria quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi domini, deſtruxit rex, puta Ioſias. Deinde Lyra per ſingula prætactam ſatis reprobat expoſitionem, præſertim quod ſubintelligit (non) vbi dictum eſt: Et noui ſciẽtiã ſanctorũ. & ꝙ per ſpiritum intelligit cineres, quos Moſes accepit de camino, quoniam in ſcripturis alibi non inuenitur ſpiritus accipi pro cineribus. Et quòd dicit Moſen ſuſcitaſſe omnes terminos terræ in tabernaculi erectione, quod penitus falſum eſt. Ponit ergo Lyra aliam horum expoſitionem, dicẽdo ꝙ Salomon in iuuentute ſua ſpiritum ſanctum habens, præuidit in ſpiritu tempore Chriſti homines ſimplices & illiteratos illuminandos à deo de pertinentibus ad ſalutẽ, quemadmodum in Niceno concilio quum quidam præclarus Philoſophus doctores multos cõfutaſſet catholicos, tãdem quidã ſanctus & ſimplex Epiſcopus dixit Philoſopho quædã verba fidei Chriſtianæ, ex quibus Philoſophus ita

fuit

fuit compunctus & victus, ꝙ nequiuit reſiſtere: ſed fatebatur ſe virtutē dei in verbis illis ſenſiſſe. ſicq; ad fidē conuerſus fuit. Itaque in perſona cuiuſlibet talium ſimplicium deſuper illuminatorū Salomon ait, *Viſio quam loquutus eſt*. i. quā loquetur. quia in prophetalibus loquutionibus frequēter ponitur præteritū pro futuro, ad inſinuandā certitudinem prophetiæ. Itaq; viſio, quam loquutus eſt vir, cum quo deus eſt, id eſt, quicunque talis illiteratus deſuper doctus & illuſtratus, ſtultiſſimus ſum virorū, illiteratus, idiota, & ſimplex. ſicut in Actibus dicitur de beatiſſimis Apoſtolis Petro & Ioanne, quòd idiotæ & ſine literis erant. *Et ſapientia hominum non eſt mecum*, id eſt, ſcientia policita, ſecundū quod ait Philoſophus, quòd eremita non eſt bonus aut malus politicè, quia nō curat ciuilia. *Non didici ſapientiam*, id eſt, propheticam ſcientiam. *Et noui ſcientiam ſanctorum*, quæ diſponit ad æternam ſalutem. Quanuis autē expoſitio iſta catholicæ conſonet veritati, propter qđ nō eſt immoderatiùs impugnāda: videtur tamē deficere, quia beatiſſimis apoſtolis infuſa fuit non ſolùm ſcientia ſcripturarū, ſed & prudētia gubernatiua politiæ fideliū. Siquidem glorioſiſſimi apoſtoli Petrus & Paulus in ſuis ſcripſerunt epiſtolis qualiter fideles habere ſe debeāt circa ſuos ſuperiores, tam ſeculares quàm eccleſiaſticos, & circa plebem atque familiam, & quomodo coniugati mutuo debeant conuerſari, ac circa actus matrimonij dirigi. Erant etenim conſtituti principes ſuper omnem terram, ideo ſcientia inſtituendi regendique populos neceſſaria eis fuit. Eſt igitur ſenſus, *Quis aſcendit in cœlum, atque deſcendit*, id eſt, quis vniuerſorum prouidētiam habet, & ad omnia intuēda ſe vertit? quaſi dicat, nullus vtique niſi deus, de quo in Iob aſſeritur, Quē conſtituit aliū ſuper terram, aut quē poſuit ſuper orbē quem fabricatus eſt? Qui in Geneſi ait, Deſcendam, & videbo. De quo rurſus in Geneſi legitur, Aſcēdit deus ad Abraham. Et Amos ait, Qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. Itaq; incircunſcriptibilis & incommutabilis deus dicitur in cœlum aſcendere atque deſcēdere, non locum mutando, ſed prouidendo & operando, ſicut fertur in Pſalmo, Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Verùmtamē vnigenitus patris incarnatus aſcendit in cœlum vero & corporali aſcenſu, deſcenſurus

Actu. 4.
1. *Petr.* 2.
Ephe. 6.
Hebr. 13.
Pſal. 44.
Iob. 34.
Gene. 18.
Ibidem.
Amos. 9.
Pſal. 107.

Vnde concluditur Filius dei deo patri eſſe æqualis & conſubſtãtialis ac increatus. Omnis etenim pura creatura nominabilis comprehenſibilisque conſiſtit: nec ſcriptura diuina alicui, niſi vero deo, innominabilitatem & incomprehenſibilitatem adſcribit. Ideo prætacta excæcatiſſimorum Hebræorum extorta omnino ac fatua expoſitio de Moyſe eiuſque filio prædicta exponens, ideo ab eis conficta eſt, ne hac euidenti authoritate cogerentur vnicum dei filium & eius deitatem fateri, quum tamen etiam ſuprà de æterna generatione ac deitate filij dei Salomon manifeſtè loquutus ſit, ſicut ibi probatum eſt. Denique quãuis deus pater & filius eius multa habeant nomina, Nihilominus innominabiles eſſe dicuntur. Quoniam nullo nomine perfectè poſſunt cognoſci aut cõprehẽdi. Idcirco teſte Apoſtolo, Deus lucem habitat inacceſſibilem. & hoc ipſum cognouerunt Philoſophi. Vnde ſexta propoſitione libri de cauſis habetur, Cauſa prima eſt ſuperior omni narratione, quoniã ipſa eſt ſupra omnem cauſam, & nõ narratur, niſi per cauſas ſecundas. Item viceſima ſecunda propoſitione eiuſdem libri inducitur, Cauſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominatur. De hoc in elementatione Theologica Procli Platonici multa ſubtiliter cõſcribuntur. *Omnis ſermo dei ignitus*, id eſt, purus ab omni errore & iniquitate, tanquam ab increata veritate emanãs ac reuelatus à ſpiritu ſancto, ac eius directione conſcriptus. Circa hoc aſſerit Gloſſa, Proprietatem græci nominis quod eſt, Perycomenos, pro quo habetur, ignitus, vnum Latinum nomen nõ exprimit. Nam aliquando ignitum, aliquando examinatum transfertur. Perycomenos ergo ſignificat quod igne conflatum eſt atque purgatum. Sicut enim metalla conflata igne ſordem in ſe alienam non retinent, ita eloquiũ domini nil falſitatis habet admixtũ. Vnde in Pſalmo, Eloquia domini, eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatum terræ purgatum ſeptulum. Inſuper omnis ſermo dei ignitus, id eſt, charitatẽ redolens & accẽdens, ac ignea verba continens, atque ab illo qui eſſentialiter charitas eſt & ignis, procedens Ideo ait Pſalmiſta Ignitum eloquium tuum vehementer. Et per Prophetam Dominus dicit, Nunquid non verba mea ſunt quaſi ignis? quod Ieremias expertus, factus eſt (inquit) ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuãs. Hinc Moy-

1. Tim. 6. *Pſal. 11.* *Pſal. 118.* *Iere. 23.* *Iere. 20.*

ſes

Deut. 33. ſes faſſus eſt, In dextera eius ignea lex. *Clypeus eſt*, id eſt, armatura ac protectio contra viciorum ac dæmonū impugnationem, contra afflictionem triſtitiæ, contra motū concupiſcentiæ, *Omnibus ſperantibus in ſe*, tanquam in auxilio quodam, in ſolo autem deo ſperandum eſt, tāquam in principali & finali obiecto. Sed in quibuſdam creaturis ſperatur, tanquam in adminiculis ſecundariiſque obiectis. Itaque ſermonem dei noſtris mentibus imprimamus, vt eo cōtra omnia ſaluti aduerſantia protegamur. Nempe (vt ait Apo-

2. Tim. 3. ſtolus,) Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & erudiēdum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo dei, ad omne opus bonum in-

Rom. 15. ſtructus. Hinc denuo loquitur. Quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & cōſo-

Gregorius. lationem ſcripturarum ſpem habeamus. Ideo dicit Grego. Scriptura ſacra oculis mentis, tāquam ſpeculum quoddam opponitur, vt in ea interna noſtra facies conſpiciatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra noſtra videmus. Ibi cognoſcimus quantum proficimus, quantúmve à profectu diſtamus. Verùm (vt idem aſſerit) ad ſacrę ſcripturæ cognitionem potius opus eſt intima compunctione, quàm profunda lectione. ſuſpiriis quàm argumentis, crebris gemitibus quàm copioſis argumētationibus, lachrymis quàm ſententiis, oratione quàm lectione, contemplatione cœleſtium quàm occupatione terreſtrium. Ecce quanta vtilitas diuini ſermonis. Nā & ſordes excoquit vitiorum, ſcientia illuſtrat, charitate inflammat. *Ne addas quicquam verbis illius*, id eſt, textui ſacræ ſcripturæ nihil apponas, quaſi ad integritatem ſcripturæ & textum pertineat, tamen exponēdo addi quid poteſt, quod

Deut. 4. concordet omnino ſcripturis. hinc ſcriptum eſt. Non adiicietis ad verbum quod ego loquor, neque auferetis ex eo.

Apo. 22 Vnde & ait Ioannes Apoſtolus, Conteſtor ego, ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto: & ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferet deus partem eius de libro vitæ. *Et arguaris*, id eſt, iuſtè reprehendaris de tali additione, *Inueniariſque mendax*, id eſt, vanus & inobediens deo, ſi feceris hoc. Et certè qui aliquid ſcripturæ contrarium addit, mētitur. Scriptura enim increatæ veritati innititur, & ab ea tanquā eius radius deriuatur, teſtimoniumque ſortitur. Idcirco nil fal-

ſius,

ſius,quàm quod ſcripturis repugnat. Propter quod ſcribit Apoſtolus,Licet nos, aut Angelus de cœlo euāgelizet vobis, præterquàm quod euangelizauimus,anathema ſit. *Galat.1.*

Sequitur oratio Salomonis, quæ potius videtur fieri in perſona imperfectorum,& ſecundum ſtatum veteris teſtamenti,quàm in perſona perfectorum, & iuxta Euangelicæ ſtatum legis. *Duo rogaui te* domine deus, *Ne deneges mihi ea antequam moriar. Vanitatem & verba mendacij longè fac à me,* id eſt,da mihi gratiam abiiciendi & contemnendi omnem vanitatem,id eſt,gloriam vanam,complacentiam meipſius in me,finalem inhæſionem circa creata caduca, appetitum laudis humanæ propriique honoris,& omne mēdacium, præſertim perniciosum: *Mendicitatem*, id eſt, tantam inopiam terrenorum, vt mendicare indigeam: *Et diuitias*, id eſt, abundantiam temporalium vltra exigentiam & condecentiam ſtatus mei, *Ne dederis mihi,* nec mihi prouenire permittas. Porrò iſtud de mendicitate videtur ſecundum ſtatum Moſaicæ legis peti, quoniam ſcriptum eſt, Omnino indigens & mendicus non erit inter vos. *Deut.15.* *Tribue tantum victui meo neceſſaria* pro ſuſtentatione meiipſius,& eorum qui mihi coniuncti ſunt,ita quòd eorum prouiſio ſpectat ad me.Sic & Apoſtolus ait,Habentes victum,& quibus tegamur,his contenti ſimus. *1.Tim.6.* Itaque in his verbis primo petit auferri à ſe ea quæ ſunt ſimpliciter mala,vtpote vicia, quæ ſunt vanitas atque mendacium. & petit tolli à ſe quæ communiter ſunt occaſio viciorum,quāuis non ſint mala in ſe, ſcilicet mendicitatem & opulentiam.Ideo ſubdit cauſam cur duo hæc poſtulet ſibi non dari.Et primo cur diuitias horreat: *Ne fortè ſaturatus,* Saturatio enim diuitias ſolet concomitari,& gulæ ſpecies eſt, *Illiciar,* id eſt,attrahar *Ad negandum* omnipotentiam ac prouidentiam dei,quia carnalitas ita obtenebrat intellectum,vt quandoque alliciat eum ad prætactam ſimilēmve blaſphemiam.ſicut Pharaonem,qui ait: Quis eſt dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Iſrael? Neſcio dominum, & Iſrael non dimittam. *Exod.5.* hinc ſubditur: *Et dicam: quis eſt dominus?* tanquam dicatur, aut non eſt deus, aut ſi eſt, non tamen habet notitiam inferiorum, nec prouidentiam actuum humanorum. Iuxta illud in Pſalmo, Dixerunt,quomodo ſcit deus? & ſi eſt ſcientia in excelſo? *Pſal.72.*

Eze. 8. celſo? Atque in Ezechiele, Dixerunt, reliquit dominus terram, & dominus nos non videt. quamuis autẽ pauci ad tantam deuoluantur inſaniã, vt iſta formaliter aut expreſſe dicant aut ſentiant, plurimi tamen tam impudenter, irrefrænatè, intimorateque peccant, vt ipſo facto hæc dicãt: & taliter conuerſantur, ac ſi ita ſentirẽt. De quibus ad Titum ait

Tit. 1. Apoſtolus. Dicunt ſe noſſe deum, factis autem negãt. Deinde ſubiungitur, cur mendicitatem abhorreat. *Aut egeſtate cõpulſus*, id eſt, ne ex inopia inciter & inducar ad hoc, vt *Furer, & periurem nomen domini dei mei.* Multi equidem occaſione indigentiæ ſuæ ad furta, rapinam, mẽdacia, frau-

Prouer. 6. des, violentiamque labuntur. Vnde ſuperiùs dictum eſt, Furatur vt eſurientem repleat animam. Verùm tantæ eſſe fragilitatis, vt ex mendicitate & opulentia ruat quis ad præfacta facinora, & hac ratione mendicitatẽ diuitiaſque horrere, formidare, ac refutare, ne ex eis ad tantam deueniatur ruinam, videtur eſſe imperfectorum neſcientium bene vti fortunis bonis ac malis, proſperis & aduerſis, opulentia ac

Philip. 4. indigentia: quo contra loquitur Paulus, Scio abundare, ſcio & penuriam pati, vbique & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiati, id eſt, ad ſufficiẽtiam veſci, & eſurire. Chriſtus quoque non ſolùm paupertatem, ſed & mẽdicitatem, exemplo

Pſal 39. & verbo docuit, atque cõſuluit & elegit: qui in Pſalmo te-

Pſal. 108. ſtatur, Ego autem mendicus ſum, & pauper. Itemque, Perſequutus eſt hominem inopem & mendicum. ipſe videlicet traditor Chriſti nec dubiũ, quin pſalmi, in quibus hæc continentur, ad literã de Chriſto conſcripti ſint. hinc perfecti imitatores Euangelicæ paupertatis nec in communi neq; in particulari aliquid habent terrenæ poſſeſſionis aut

Seneca. hæreditatis. Hinc Seneca in libro de qnatuor virtutib⁹ ait, Magnus ille eſt, qui ſic fictilibus, quemadmodum argento: nec minor ille eſt, qui ſic auro vtitur, quemadmodum teſta. Infirmi animi eſt nõ poſſe pati diuitias. Et rurſus, Quotidie aliquid auxilij contra paupertatem acquire, honeſta res eſt læta paupertas. Illa verò iam non eſt paupertas, ſi læta eſt. Non qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Nõ eſt in rebus vicium, ſed in animo. Quemadmodũ nihil differt, vtrum ægrum in ligneo lecto aut in aureo colloces, quocũque illum tranſtuleris, morbum ſuum deferet ſecum: Sic nihil refert, vtrum æger animus in diuitiis aut in paupertate ponatur,

ponatur. malum ſuum ſequitur eum, hæc Seneca. Hinc etiam olim in lege naturæ, deinde in lege ſcripta, copioſiùs autẽ in lege Euangelica fuerunt quidam ditiſſimi, & tamen perfecti. Verùmtamen Chriſtus ſapientiſſimè paupertatem conſuluit, quia perpauci ſunt, qui non abutuntur diuitiis, & *Matt. 19.* multa vitia eis ſolent eſſe annexa. *Ne accuſes ſeruum ad dominum ſuum.* De quali accuſatione intelligendum ſit hoc, conſtat ex eo quod ſubditur: *Ne fortè maledicat tibi, & corruas*; id eſt, ne ſeruus ſic accuſatus imprecetur tibi aduerſa, & exaudiatur à domino: ita quòd preſſus aduerſis labaris. Itaque de accuſatione ex inuidia, aut crudelitate, ſeu alia praua radice prodeunte intelligitur iſtud. Compatiendum eſt etenim ſeruis, præſertim emptitiis, & qui dominos habent duros, ideo ſeorſum ſunt admonendi: quòd ſi non acquieuerint, vel aliquid contra bonum commune attentare præſumpſerint, eſſent vtiq; accuſandi. *Generatio* .i. quędam hominum collectio eſt, *Quæ patri ſuo* carnali ſeu ſpirituali aut etiam deo omnipotenti, *Maledicit*, ſicut Marchionitæ & Manichęi, dicentes deũ legis ac prophetarum eſſe totaliter malũ atq; crudelẽ. *Et quæ matri ſuæ non benedicit*, id eſt, quędã eſt generatio non benedicẽs Eccleſiæ, aut matri carnali aut ſpirituali. *Grneratio quædam eſt, quæ ſibi munda eſſe videtur*. i. immunis à vitiis, vt pauperes de Lugduno, & Nouiciani hæretici, dicentes ſe pœnitentia nõ egere, & liberi ſpiritus, aſſerentes ſe peccare non poſſe. *Et tamen non eſt lota à ſordibus ſuis*, . *Generatio* quædam eſt, *Cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius in altum porrectæ*. i. ita ſuperbi & animoſi, quòd eadem contumacia apparet in diſpoſitione, apparatu, erectione corporalium oculorũ eorum. Vnde Iſaias *Iſai. 2.* dixit, Oculi ſublimis hominis humiliati ſunt. Et in Iob dicitur, *Iob 20.* Quid te eleuat cor tuũ, & quaſi magna cogitãs, attonitos habes oculos? Tales fuerunt ſuperbiſſimi Arriani. *Generatio* quædam eſt, *Quæ pro dentibus gladios habet*, id eſt, cuius dentes & lingua gladiis aſſimilantur. Iuxta illud in Pſalmiſta, Filij hominum dentes eorum arma & ſagittæ, *Pſal. 59.* & lingua eorum gladius acutus. Tales ſunt qui venenatis ac perfidis documentis inficiunt alios, & detractores ac ſeminatores diſcordiæ, & qui bona deuorãnt aliorum, prẹſertim impotentiorum. Vnde ſubiungitur: *Et commandit molaribus ſuis*, id eſt, maioribus dentibus ſuis manducat, *Vt*

t com-

comedat inopes de terra, id eſt, pauperum bona conſumat, vel eos occidat. *Et pauperes ex hominibus*, id eſt, de medio hominum tollat, expellat, interficiatve egenos. vel ſpiritualiter pauperes & egenos, puta puſillos, ſimplices, imperfectos ſcandalizet, decipiat, ac intus in anima perimat.

Iſai.3. Vnde loquitur Dominus per Prophetam. Vos depaſti eſtis vineam meam, & rapina pauperis in domo veſtra. Quare attetitis populum meum, & facies pauperum commoliti?

Malach.2. Et Malachias ait propheta, Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege. *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes, affer, affer.* Sanguiſuga dicitur quaſi ſanguinem ſugens, cuius dicuntur eſſe filiæ duæ: quoniam duo ſunt vicia, beſtiam hanc ſpecialiter imitantia, vtpote auaritia atque luxuria. Nam ſicut Sanguiſuga velut inſatiabiliter ſanguinem ſitit ac ebibit: ſic vitia iſta ſemper ad ampliora anhelant. Ideo vnumquodq; eorum perhibetur dicere, affer, affer: quia inclinat ſuum ſubiectum ad dicendum, adduc, adduc mihi plura obiecta, vel eadem ſæpius repetito. Hinc ait Hieronymus, Libido tranſacta pœnitudinem ſemper relinquit, nec vnquam ſatiatur: imò extincta reinflammatur, vſu creſcit, nec rationi obedit: quoniam impetu ducitur. De

Auguſt. auaritia verò aſſerit Auguſtinus, Auarus inferno eſt ſimilis. Infernus enim quantoſcunque deglutiat, nunquam dicit, ſatis eſt. Sic & ſi omnes theſauri confluxerint in auarum, non ei ſufficient. Quæ eſt iſta cupidorum auiditas, quum & beſtiæ habeant modum? tunc enim rapiunt quando eſuriunt, parcunt autem predæ, quum ſenſerint ſatietatem. Inſatiabilis eſt auaritia iniquorũ, quæ rapit, nec ſatiatur, nec deũ timet, nec hominem reueretur, nec patri parcit, nec matrem cognoſcit, nec fratri obtẽperat, nec amico fidem con ſeruat. Viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in ſeruitiũ reuocat, teſtimoniũ falſum profert, mortuorũ res occupat. At verò iuxta gloſſam, Sanguiſuga eſt diabolus, qui ſiti peccandi, & peccata ſuadendi perpetuò ardet. Duæ filiæ eius, quæ ipſius imitantur ardorem, ſunt luxuria & phi largyria. *Tria*, in ſpecie *Sunt inſatiabilia, & quartum nunquã dicit ſufficit. Infernus*, id eſt, locus infernalis, ob ſuam capacitatem, vel diabolus, ob ſuam inuidiã. *Et os vuluæ*, id eſt, incontinens libidinoſaque mulier. *Et terra*, præcipuè arenoſa, *Quę non ſatiatur aqua*, quia celeriter eam abſorbet.

bet, *Ignis verò nunquam dicit* ipſo facto *Sufficit.* quia ex combuſtibilium appoſitione augetur, non minoratur. Ignis quoque infernalis nunquam dicit, ſufficit, quia ab impiorum cruciatibus nunquam ceſſat. *Oſculum, qui ſubſannat patrem* carnalem aut ſpiritualem, aut ſummi patris deridet iudicia. *Et qui deſpicit partum matris ſuæ,* id eſt, fratrem ſuum, aut laborioſam & ærumnoſam matris parturitionem, aut deformitates quæ in facie fœminæ accelerantur ex partu frequenti: *Suffodiant eum corui de torrentibus,* id eſt, à dæmonibus eruatur, vel ſepultura priuetur. *Et comedant eum filii Aquilæ,* id eſt, ab angelis Sathanæ abſorbeatur, ſeu à beſtiis deuoretur. Quidam tamen per Coruos intelligunt prædicatores ſagaces & oculatos, qui de ſcripturarum fluentis procedunt ad extrahendum oculum talem à ſua peruerſitate, ſicque purgatum comedunt filij Aquilæ, id eſt, contemplatiui, qui inſtar Aquilarum oculum mentis infigunt ſoli iuſtitiæ, & intuendo, amando, cœliformiterque viuendo, volant in altum. hi comedunt, id eſt, myſtico corpori ſuo inneƈtunt & ſibi incorporant oculum talem, id eſt, hominem ſic videntem. Itaque per filios ſeu imitatores Aquilæ, ratione rapacitatis, deſignantur ſpiritus mali, ratione autem acuminis ac alti volatus, cõtemplatiui. *Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro.* quæ autem ſint tria illa mox ſubditur: *Viam Aquilæ in cœlo* aereo, in quo Aquila hinc inde viam variat ſui volatus, ita vt difficulter valeat deprehẽdi. *Viam colubri ſuper terram,* ſupra quã ſerpẽs celeriter ac multipliciter circumagit & circumuoluit ſe. *Viam nauis in medio mari,* vbi hinc inde iaƈtatur vi ventorum ac fluƈtuum. *Et viam viri in adoleſcentia ſua.* hoc eſt quartum prorſus ignotũ. In adoleſcẽtia nanq; ſanguine feruente cogitationes, deſideria, verba, & opera adoleſcentum inueſtigabiliter ineffabiliterque mutantur. Spiritualiter per viam Aquilæ in cœlo deſignatur profeƈtus & aƈtio contẽplatiuorum in militanti Eccleſia, quorum cõuerſatio eſt in cœlis, quorum aƈtus & proceſſus iuxta variam inſpirationem ac influẽtiam ſpiritus ſanƈti indicibiliter immutantur. Per viã colubri ſuper petrã accipitur occupatio callidorum circa terrena, quorum curæ ac ſtudia inexplicabiliter variantur. Per viam nauis in medio mari conuerſatio, tentatio, & peregrinatio Eccleſię in hoc ſeculo nequam, in

quo(tanquã in procelloſiſſimo Oceano)fluctibus tentationum,ventis perſecutionum,directionibus prælatorũ,atque ſpirituum ſupernorum, proceſſu virtutum inenarrabiliter alteratur.Per viam viri in adoleſcentiã ſuã inſtabilitas deſignatur cordis humani, quòd ſuis deſideriis aſſiduè iuueneſcit,ſiue in bono,ſiue in malo, cuius varietas ſoli creatori eſt patula. Præterea quidam per viã Aquilæ in cœlo intelligunt Chriſti aſcenſionem. Per viam Colubri ſupra petram,Chriſti reſurrectioné de ſepulchro lapideo. ſignifica-
Ioan.3. tur equidem Chriſtus per ſerpentem. Iuxta illud,Sicut Moſes exaltauit ſerpẽtem in deſerto,ita exaltari oportet filiũ hominis.Per viam maris in medio naui intelligunt cõuerſationem Chriſti in ſeculo iſto, in quo perſequutionibus & tormẽtis eſt preſſus.Per viã viri in adoleſcentia ſua, Chriſti incarnationem.Et dicunt in Hebræo haberi, In adoleſcentula:per quam intelligunt Virginem glorioſam,in qua Chriſti via fuit incarnatio ſua,quæ eſt incomprehenſibilis prorſus. & in ea fuit Chriſtus vir perfectus, non corporis quantitate,aut tempore,ſed omni ſapientiæ,atque ſciẽtiæ;
Iere.31. ac virtutum perfectione.Vnde Ieremias prædixit,Nouũ faciet dominus ſuper terrã,mulier circũdabit virum. Verùm expoſitio iſta videtur allegorica magis quã literalis.Nec enim ad literam conſonat ei quod ſubditur: *Talis eſt via mulieris adulteræ*, per quã ſiue perfida Sinagoga,ſiue quæcunque coniugalis,fidei violatrix,intelligatur:non eſt putandum quòd Salomon viã eius incarnationi verbi æterni cõparauit. & quamuis Salomoni fuit naturalium rerũ infuſa ſcientia,quantum ad cognitionem naturæ ſpecificæ,& accidentium propriorum,non tamen quantũ ad vniuerſa accidentia communia. Ideo quartum iam præfatum neſciuit quantum ad accidentia talia.ſicut expoſitum eſt.Forſan etiam in Hebræo habetur dictio talis,quæ tã adoleſcentiam quàm adoleſcentulam ſignet.Itaque via adulterarũ ſimilis eſt viæ adoleſcentũ,quoniam in deſideriis,fantaſiis,cogitationibus,verbis, & factis ſuis prorſus inſtabiles ſunt. *Quæ comedit*, adultera enim pro poſſe libẽter intẽta eſt comeſſationi. *Et tergens os ſuum dicit,Non ſum operata malum.* quia frontoſe excuſat ſe,& ita obſcurata eſt mente, vt adulteria
Iere 3. ſua vix reputet eſſe peccata. Hinc dicit Ieremias in viciis habituato,Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti

ſti erubeſcere. Et rurſus, Ecce ego iudicio contendam tecũ, *Iere.2.*
eo quòd dixeris, non peccaui. Spiritualiter per mulierem
adulterã intelligitur quæcunque anima vitioſa, quæ relicto
ſponſo cœleſti per conſenſum illicitũ cõmiſcetur diabolo,
& reb⁹ caducis inhæret finaliter. Ideo aſſerit Auguſt. Quòd
omnis anima Chriſtiana eſt dei ſponſa, vel dæmonũ adulte
ra. De hoc adulterio dicitur, Omnes adulterantes, quaſi cli- *Oſee.7.*
banus ſuccenſus à coquente. *Per tria* in genere, *Mouetur
terra*, id eſt, habitantes in terra inquietãtur, ac perturbã-
tur. *Et quartum* eſt *quod non poteſt ſuſtineri*, id eſt, tam irra
tionabile atque abſurdum eſt, vt nequeat tolerari. Deinde
tria illa exprimuntur: *Per ſeruum, quum regnauerit*. Serui e-
nim ad regnandum & præſidendum promoti, communiter
inſoleſcũt, extolluntur, ac ſæuiunt, ſuſpicioſiq; ſunt, de faci-
li ſuſpicantes ſe à ſubditis ſperni. Ideo per dura & aſpera
volunt illis terrorem ſui incutere. Secundum eſt, *Per ſtul-
tum, quum ſaturatus fuerit à cibo*, id eſt, per hominem paſſio-
natum, quum fuerit guloſe refectus & inebriatus: tũc enim
ſpecialiter pronus eſt ad lites, contentioneſ, iniurias Ter-
tiũ eſt, *Per odioſam mulierem, quum in matrimoniũ fuerint aſſum
pta*. Mulier enim odioſa, id eſt, odio plena ſiue odibilis, vel
ad inuidiam prona, quum fuerit maritata, mox incipit con-
tra maritũ paſſionibus iræ, impatientiæ, odij agitari. Sicque
fit marito grauiſſima: imò & cunctis domeſticis. & inter eã
& virum mirabile odium generatur. Vnde mutua eorum
conuerſatio eſt tanto moleſtior, quanto coniunctior ac in-
ſeparabilior. Sequitur quartum, quod ſuſtineri non valet:
Et per ancillam, quum fuerit hæres dominæ ſuæ, id eſt, ad hono-
rem & opulentiã dominæ ſuæ promota, ſeu dilecta à viro
ſuam propriam vxorem repudiante aut deprimente, hoc
quippe eſt intolerabile malum. Vnde & Agar ancilla Sa- *Gen.16.*
ræ videns ſe concepiſſe, dominam ſuam contempſit, quod
illa non ferens expulit eam, vt legitur. Spiritualiter per *Gen.21.*
ſeruum regnantem intelligitur homo ſeruituti paſſionũ ac
vitiorum ſubiectus, qui ad prælationem promotus ſubditos
ſæpe grauiterque conturbat. Per ſtultum ſatiatum homo in
naturalibus eruditus, & prudens in oculis ſuis, qui inflã-
tus ſcientia nulli obedit, & contra proximos frequenter
rixatur. Per odioſam mulierem, collectio hæreticorũ ſchiſ-
maticorum, conuerſorum Iudæorum ad fidem cõuerſa, quæ

ſæpe inuenitur vacillari in catholica veritate. Per ancillam dominæ ſuæ hæredem, anima ſpiritualibus chariſmatibus ad tempus repleta, conſolationibúſque diuinis refecta, ac poſtmodum lapſa, quæ vix recuperatur. Iuxta illud ad Hebræos ſexto, Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitétiam. *Quatuor ſunt minima terræ*, id eſt, animalia valde parua, *Et ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus*, id eſt, induſtriam habent naturalem ingenitam, per quam plus de ſapientia ſeu prudentia participant, q̃ animalia quædam maiora, quæ tamen callida reputantur. Horum quatuor minimorum primum eſt, *Formicæ, populus infirmus*, id eſt, formica, quę infirmo populo aſſimilatur, quia in abdito commoratur, ne cõculcetur. *Qui populus*, id eſt, quæ formica ſeu congeries formicarum. Populus etenim pro quacunque congregatione accipi ſolet, *Præparat in meſſe cibum ſibi*, vt dictum eſt pleniùs ſuper illud, Formica, quum non habeat ducem aut

Prouer. 6.

præceptorem, parat æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod cõedat hieme. Secundũ eſt, *Lepuſculus, plebs inualida*, i. ſimilis plebi formidoloſę ac debili, *Qui collocat in petra cubile ſuum*, id eſt, habitaculum ſibi eligit infra terram in cauernis petrarum, aut profundis ſolidíſq; latibulis, ne ab hominibus venatione canum apprehendatur. Deniq; (ſicut fertur in gloſſa) pro Lepuſculo alia tranſlatio habet, Cyrogrillus, qui eſt animal non minùs Ericio, ſimile Vrſo, cuius in Paleſtina magna eſt copia in cauernis petrarum & foueis. Vnde in Pſalmo quo dicitur, Petra refugiũ Erinaciis,

Pſal. 103. alij habent Leporibus, alij Cyrogrillis: hic quoque aliqui pro Lepuſculo Ericium habent. Hieronymus enim verbum illud Hebræum (Sapham) in Ieremia interpretatur Cyrogrillum Et Ericium transfert in Leporem. Sequitur tertiũ, *Regem locuſta non habet*, id eſt, congeries ſeu multitudo locuſtarum non habet ſuæ ſpeciei rectorem ac directorem, tamen ars increata, deinde intelligentia, vniuerſalis quoq; natura, rectrix & directrix eſt rerum & animalium, ac mixtorum. *Et egreditur vniuerſa per turmas*, id eſt, per partes, & acies ordinatè diſpoſitas. quod eſt opus prudentiæ, ſapientis enim eſt ordinare. *Stellio manibus nititur*, id eſt, obſequio pedum (quibus pro manibus vtitur) procedit ac gra-

ditur. *Et moratur in ædibus*, id eſt, domibus *Regis*, præſertim in regionibus calidis. In aliis autem magis moratur in *ſyluis*. & ita patet agilitas Stellionis, qui eſt reptile cõforme Lacertæ, pictus in cute, lucentibus guttis ſeu maculis, inſtar ſtellæ. Spiritualiter per Formicã ſignificatur plebs humilis, de ſuis viribus non præſumens, ac domino dicens, Fortitudo mea, & laus mea Dominus, quæ ſolicita eſt ad cauendum periculum, ac prouida ad neceſſaria obtinendum, Imò in iſto parat exilio, vnde beatificetur in cœleſti palatio. Per Lepuſculum exprimitur puſillus & imperfectus, qui in Chriſti vulneribus ſe abſcondit, ne tentationum iaculis vulneretur, & ne per impatientiam ſuccumbat in aduerſis, Iuxta illud Iſaiæ, Ingredere in petram, abſcondere in foſſa humo. Hinc ſponſus loquitur ſpõſæ in Canticis, Amica mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ. Per Locuſtam exprimitur quæcunque plebs timorata, preſertim Anachoritæ, & qui preſidentem non habent in terris: nihilominus timore dei confixi, ac ſupernæ ſapientiæ vnctione directi, ordinatè incedunt, & decenter ſeruiunt deo. Poſtremò nomine Stellionis alis deſtituti, ſignantur idiotæ & ſimplices, in operibus actiuæ vitæ detenti, non valentes contemplando perfectionis attingere montem: & tamen per corporalia miſericordiæ opera & obedientiam in regnô Chriſti quieſcunt, & de neceſſariis ad ſalutem agiliter prouidet ſibi. Itaque harum exemplis beſtiolarum docemur, vt inſtar formicæ prouidi ſimus: & inſtar lepuſculi in turri fortitudinis commoremur: inſtar locuſtæ contra aciem vitiorum ac dæmonum ordinatè progrediamur. *Tria ſunt animalia*, *Quæ bene gradiũtur*. quia in ſuo genere fortia ſunt, & valenter incedunt. *Et quartum eſt, quod incedit fœliciter*, id eſt, potentiùs ac victorioſiùs tribus prætactis. De quorũ primo ſubiungitur: *Leo fortiſſimus beſtiarum*, quarum rex appellatur. Verùmtamen inueniuntur beſtiæ quædam fortiores leonibus, ſed paucæ & rarò. *Ad nullius pauebit occurſum*. imò vult vt animalia occurrentia ſibi, deferant ei. *Gallus ſuccinctus lumbos*, id eſt, inſtar ſuccincti, quaſi animoſè progrediens, hoc eſt ſecundum. De tertio ſubditur, *Et Aries*, qui ductor eſt ouium, & cornibus ſuis incedit armatus. Quartum eſt *Rex, nec eſt qui reſiſtat ei*. Vnde in Hebræo fertur haberi, Et rex contra quem non leuabit.

Pſal. 117.
Iſaie. 2.
Cantic. 2.

hoc eſt quartum incedens fœliciter. per quod accipi poteſt animal rationabile ad beatitudinem ordinatum: cui in exordio dictum eſt, vt præſit beſtiis terræ, piſcibus maris, omníque volatili cœli. quod & poteſtate ſeculari, & authoritate ſpirituali ornatur. Spiritualiter per Leonem accipitus regalis ſeu imperialis poteſtas, vel quicunque dono atque virtute fortitudinis decoratus. Per Arietem ſpiritualis prælatus, ouium Chriſti paſtor & ductor. Per Gallum lumbos ſuccinctum, prædicator caſtus, exemplaris, magnanimus, animas credentes verbo & exemplo fœcundans. Per quartum, papalis authoritas, vniuerſo orbi prælata, cui nemo licitè valet reſiſtere. *Et qui ſtultus apparuerit poſtquam eleuatus eſt in ſublime*, id eſt, quum inſipiens fuerit ad officium ſeu præſidentiam eleuatus, tanto plus tunc oſtendit imperitiam ſuam, quanto liberiùs operatur, & plura agere habet, in quibus multipliciter deficit. Quidam tamen exponũt iſtud de quarto, quod incedit fœliciter, per quod intelligunt Antichriſtum, quem dicunt fœliciter inceſſurum, quia cuncta ei ſuccedent ad libitum. Et textum præcedẽtem ſic legunt, Et Aries, nec eſt rex qui reſiſtat ei, id eſt, nullus perſequutor aut tyrannus intentionem & fructũm prælatorum & prædicatorum virtuoſorum ac continẽntium poterit impedire. *Si enim intellexiſſet*, id eſt, ſi propriam ſtultitiam bene penſaſſet ſtultus ad prælationẽ promotus, *Ori impoſuiſſet manum*, id eſt, nequaquã pro ſuâ promotione inſtitiſſet, vel aliis quoque impoſuiſſet ſilentium, ne loquerentur de ſua prouectione. Prætereà per quatuor iam præfata quidam intelligunt quatuor magna regna ſeu monarchias, intelligendo per Leonem regnum Caldæorum: cuius primus monarcha (videlicet Nabuchodonozor) in ſcripturis vocatur Leo. Iuxta illud, Surrexit Leo de cubili ſuo. Per Gallum ſuccinctum intelligunt regnũ Perſarum: Cuius reges (videlicet Cyrus & Darius) demoliti ſunt regnum Caldaicum, interficiendo Balthazar regem, deſtruentéſque Babylonem. Per Arietem intelligunt Alexandrum, primum monarcham Græcorum: per quartum autem accipiunt Imperium Romanorum, quod inſtar ferri cætera cuncta vaſtauit. *Qui autem fortiter premit vbera ad eliciendum*, id eſt, extrahendum *Lac, elicit butyrum*, id eſt, materiam ſolidiorem pinguiorémque lacte, non extrahen-

Gene. 1. *Ierem. 4.*

extrahendam, ſed magis in corpore animalis dimittendã; tanquam ſuæ bonæ habitudini opportunam. *Et qui vehementer emungit*, id eſt, nimis violenter purgat & elicit immunditiam naſi, *Elicit ſanguinem*, in corpore dimittendũ, & ei conuenientem. Per hæc edocetur, quòd non debemus nimium importunè ab alio aliquid poſtulare, nec eum qui bonæ eſt voluntatis, immoderantiùs moleſtare, vel nimis acriter increpare, ne exaſperetur; & totum neget quod petebatur. Sicque viſcera pietatis extrahantur ab eo, quæ nomine exprimuntur butyri. & vitam animæ (quæ eſt gratia dei) amittat Hinc Seneca loquitur, Nihil petas, quod negaturus es, Nihil neges quod petiturus es. Itemque furor fit patientia ſæpius læſa. Et denuo: Bonus animus læſus grauiùs multo iraſcitur. Spiritualiter vbera premere eſt vtriuſque teſtamenti ſcripturas profundè penſare, ex quarũ penſatione dum lac quæritur, inuenitur butyrũ. quia dum in ſcripturis ſenſum mediocriter ac ſimpliciter iuxta literam reficientem requirimus, ſubtilem ac myſticum intellectum, pinguiſſimè nos alẽtem, ſenſúſq; anagogicos reperimus. Attamen talis perſcrutatio eſt moderanda, ne ſanguis ſequatur: quia dum diuina eloquia immoderatè diſcutiuntur, in carnalem & erroneum ſenſum mens labitur. *Seneca*

Et qui prouocat rixas, id eſt, alios iniurioſè & inſipiẽter alloquitur, ita quòd ad rixandum contra ſe vel contra alios excitantur. *Producit diſcordias* inter ſe & illum vel inter plures, quoniam ex rixa oriuntur ſimultates, diſſenſiones, iræ, inuidiæ.

Expoſitio Cap. vltimi. *Verba Lamuelis regis.* ART. XXXI.

SAlomon, qui hucvſque multipliciter nos inſtruxit, humiliter hîc fatetur ſe quoque à ſua matre fuiſſe inſtructum. *Verba Lamuelis regis*, id eſt, Salomonis ſunt, quæ ſequuntur. Verba autem doctrinæ matris ſuæ ſunt ſua tanquam recitantis. Porrò Lamuel interpretatur cum quo eſt deus. Ideò vocat ſe Lamuelem, quoniam deus multum gratioſe affuit ei per plures annos, vt dictum eſt in expoſitione præcedentis capituli, ſuper illud, Viſio quam loquutus eſt vir, cum quo eſt deus. *Viſio*.i. illuminatio ſeu doctrina, *Qua informauit eum mater ſua*.i. ſuperna gratia, vt gloſſa exponit, quæ addit quòd per matrẽ eius poteſt intelligi ma- *Prouer.30*

ter

ter ſua carnalis,videlicet Bethſabee,cuius doctrinam,tanquam memoria dignã ac ſalutarem,dignum duxit narrare. *Quid dilecte mi* i.quid reſtat?quid tibi incumbit?quid tibi dicere habeo,ô fili dilecte? & iuxta hũc ſenſum ſubiungitur: *Quid dilecte vteri mei*.i.nate ex vtero meo?vel vteri.i.cordis mei? *Quid dilecte votorum*,id eſt,deſideriorum *Meorum*,i. tu præchariſſimè fili,obiectum,& materia meorum affectuũ? quoniam tuum profectum totis opto præcordiis. Porrò ſecundum Hebræos(vt fertur)mater Salomonis protulit verba hæc,amoroſè & piè increpando filium ſuum, eo ꝙ prima nocte, qua cum vxore ſua filia Pharaonis dormiuit, nimis tardè manſit cum ea in lecto de mane,intantum ꝙ hora ſacrificij matutini ac iugis pertranſiit:ſicq; diuinum officium fuerat impeditum,eo quòd clauis templi fuit in regis cubiculo. Hinc conſequenter de vitanda carnalitate inſtruit eum: *Ne dederis mulieribus ſubſtantiam tuam*,id eſt,opes tuas non expendas nec diſſipes, luxurioſe viuendo,nec corpus tuum exhauriaś coeundo, nec ſpirituales virtutum ac meritorum diuitias perdas; vitiorum aut carnalitatum corruptioni vacando. *Et diuitias tuas ad delendos reges*, id eſt,facultates tuas non exponas ad exhibendum regibus ac principibus delicias guſtus & tactus, per quas præſidentes ſubuertuntur,& ab idonea ſui executione officij impediũtur. Vel ſenſus eſt, vt non conetur regum terras impugnare ac obtinere,exponẽdo bellatoribus ad hoc ſuas diuitias, ſine iuſta & rationabili cauſa.Itaq; præſidentibus,præſertim maioribus principibus ac prælatis,tanto plus euitandá ſunt carnalia vitia, quanto plus indigent clara ratione & magna prudentia. Imò potiſſimè directione diuina. Hinc

Seneca Seneca libro de quatuor virtutibus ſcripſit: Hac mediocritatis linea continentiam obſeruabis, nec deditus volupta-

Idem ti, prodigus & luxurioſus appareas, nec auara tenacitate ſordibus aut obſcurus appareas. Et rurſus: Si continentiam diligis,turpia fuge, antequàm veniant. Omnia tolerabilia præter turpitudinem crede. A verbis quoque turpibus abſtineto. Nam eorum licentia impudentiam nutrit. Iterum ait moralis ille Philoſophus vir præclarus, Quidam voluptatibus ſe immergunt,quibus in conſuetudinem deductis, carere nõ poſſunt,& ob hoc miſerrimi ſunt,quia ad hoc deuenerunt, quòd ſuperuacua facta ſunt eis neceſſaria. Tunc

eſt

conſummata infœlicitas,vbi turpia nō ſolùm delectant,ſed etiā placent. Et definit remedio eſſe locus,vbi quæ fuerunt vitia,mores ſunt. Hinc & Cyrillus in ſuis ait Prouerbiis,Attēde luxurioſe,quid prodigus deſtruis,quid inſanus diſpergis,quid ingratus in nihilum proiicis,& tu inquus depoſitarius naturæ chariſſimum tibi commendatum theſaurum inimico,id eſt,vanitati turpitudinique impēdis. Subuerſor es ordinis mundialis,& naturalis legis tranſgreſſor. Mundi etenim ordo,& lex naturæ non habet,vt tanta naturæ delectatio dirigatur in prolē:tu autem prole neglecta,retortor peruerſitatis in delectationē vmbratibiliter trāſitiuā, prolificū ſemen fundis. Quid plura? Stultiſſimus quippe eſt, qui ſe delectabiliter deſtruit,& qui tāto demētiùs, quanto lætaliùs ſemet perdit. *Noli regibus, Lamuel,noli regibus dare vinum.* i. potum inebrietatiuū & immoderatū. & per reges intelligendi ſunt vniuerſi qui præſunt,quibus ſobrietas eſt potiſſimè opportuna. *Quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas.* quæ mentis aufert diſcretionem,idcirco non celat ſecretum. Hinc Ariſtoteles docuit regē Alexandrū, vt quādoque inter ſuos ſimularet ſe ebrium:quia ſic multa ſecreta poſſet percipere. *Ne fortè bibant* ſuperfluè. Oportet enim occaſiones peccandi vitare,& vitiorum materiā declinare,quatenus ipſa vitentur peccata. *Et obliuiſcantur iudiciorum*, id eſt,iuſtarum ſententiarum & iudicialium præceptorum,ſecundum quæ lex præcipit iudicare. *Et mutent cauſam filiorum pauperis,* id eſt, vt ipſis pauperibus faciant iniuſtum iudicium,attracti fauore,prece,aut munere diuitum. quod quamuis nemini liceat fieri, ſpecialiter tamen crudele eſt hoc pauperibus facere. & tamē ad vicia iſta inducit ebrietas,mentem obſcurans, memoriam tollēs, iuſtitiā vilipendens,corpus & animā perdens. Ideo ait,Saluator, Attēdite ne grauētur corda veſtra crapula vel ebrietate. Leuiti. quoque decimo, Dominus ſacerdotibus, id eſt, Aaron pontifici ac filiis eius iuſſit, Vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibes tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum,id eſt, ad miniſtrādum in tēplo, ne moriamini,vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea. Itaque (ſicut aſſerit gloſſa) præcipit Dominus,ne vino (in quo eſt luxuria) inebrientur

Luc. 5.
Ephe. 5.

inebrientur fideles,quia nihil de cœleſtibus cogitatur, vbi regnat voluptas: ſed ſola ſenſibilia carnales ſectantur. *Date ſiceram*, id eſt, potum qui valet inebriare, *Mœrentibus* inordinato ſuperfluóq; mœrore,aut certè naturali mœſtitia de malo ineuitabili. *Et vinum his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliuiſcantur egeſtatu*,id eſt,inopiæ, aduerſitatis,& amaritudinis *Suæ*,*& doloris non recordentur amplius*, id eſt,cauſas doloris immoderati non penſent, &ipſum expellant dolorem. Potatio etenim vini ac ſiceræ vim habet animandi & exhilarandi, multiplicandóque ſpiritus parit remedium contra animæ corporíſque dolores. Non tamen ſunt tales perſonæ inebriandæ, ſed mediocriter refouēdæ. Hinc ſapientes ex iſta ſtatuerunt doctrina, vt damnatis ad mortem daretur huiuſmodi potus,quatenus mortem inſtantem leuiùs ferrent. Porrò ſpiritualiter mœrētibus,& peccata ſua ac proximorum deflentibus,exhibenda eſt conſolatio ex ſcripturis, vt gaudeant in aduerſis, & ſpe veniæ recreentur; ac contemplatione diuinorum æquanimiter tolerent omnem aduerſitatem,nec abundantiori abſorbeantur triſtitia. *Aperi os tuū muto*,id eſt,pro ſimplicibus,idiotis,& egenis cauſam ſuam in iudicio proponere, proſequi, ac defendere non valentibus, loquere,cauſam eorum proponendo,proſequendo,tuendo, propter deum, & iuxta æ-
Job 29. quitatis tenorem.Sicut ſanctus Iob fecit, Oculus (inquiēs) fui cæco,& pes claudo.Simili modo aperi os tuum: *Et cauſis omnium filiorum, qui pertranſeunt*, id eſt, peregrinorum & extraneorum, eos ad obtinendum iuſtum iudicium adiuuando,ne ab indigenis opprimantur:& ſi rei ſunt ſiue culpabiles , charitatiuè ac moderatè, increpa eos , & eos qui ad loquendum pertinentia ad ſalutem ſunt muti,inſtrue ac hortare, quatenus in diuino poſſint reſpondere iudicio. *Aperi os tuum* tempore opportuno,pro defenſione iuſtitię. *Et decerne*,id eſt,diffini & dicta, *Quòd iuſtum eſt.& iudica inopem & pauperem*,expediendo cauſam eorum iuſtè atque velociter , quibus non vacat diu contendere , & coram iu-
Iob. 31. dice frequētiùs apparere Hinc Iob fatetur,Si negaui pauperibus quod volebāt, & oculos viduæ expectare feci. Iſtud
Leuit. 19. eſt iuſtitiam & miſericordiam prudenter miſcere,& æqui-
Exod. 23. tati pietatem diſcretè contēperare, quatenus Mōſes iuſſit.

In

In iudicio iudex nec pauperis miſereatur, nec vultum honoret potētis, nec pauperem à potentiore opprimi patiatur,ſed cauſam diſcutiat vtriuſque.Sequitur myſticum ſententioſumque carmen metricè in Hebræo deſcriptum, tot continens metra ſeu verſus : quot in Hebraico alphabeto ſunt literæ,vtpote viginti duo. Et iuxta ordinem literarum illarum cuilibet verſui carminis litera vna præponitur,ſcilicet prima verſui primo,ſecunda ſecundo, & ſic deinceps. Nam in Hebræo verſus per ordinem incipiunt à literis illis.Quod quia in tranſlatione obſeruari nequiuit,literæ ipſæ verſibus præponuntur,in ſignum quòd in Hebræo à literis incipiunt. *Mulierem fortē quis inueniet?* Carmen iſtud venerabilis Beda pulchrè expoſuit. Ex cuius expoſitione gloſſa ordinaria quaſi tota videtur accepta, atque (vt Beda fatetur)in cantico iſto Salomō plenè deſcripſit virtutes ac merita totius Eccleſiæ,vel fidelis cuiuſlibet animæ.Salomō ergo in ſpiritu cernens excellentiā & decorem ſanctæ matris Eccleſiæ,in omni ſanctitate,perfectione, & gratia tam gratificante,quàm gratis datæ,admirando & ſuſcitando ſic orſus eſt,& ſic ait,Mulierē fortem quis inueniet? Ac ſi dicat,O quàm fœlix,qui Eccleſię meruerit incorporari.Quis inueniet eam per obedientiam veram,per fidem, & charitatem:vt ſit viuum membrum, & electa proles ipſius?Tanquam dicat,Magnum & arduū eſt hoc,imò & rarum, quoniam multi vocati,pauci electi. Poteſt autem per Eccleſiam accipi tota & vniuerſalis Eccleſia, quæ ab Abel iuſto dicitur incepiſſe,& Synagogam includit,vt totum partem. Vel ſpecialiter Eccleſia Chriſti Synagogæ ſuccedens,inchoata à Chriſto ī humanitate aſſumpta, & per apoſtolos toto orbe terrarum conſtructa. De qua Saluator dixit beatiſſimo Petro, Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Et Paulus ad Timothæū, Scias quomodo te oporteat in domo dei conuerſari,quæ eſt eccleſia dei viui,columna & firmamentū veritatis. Et alibi ait Apoſtolus,Acceſſiſtis ad montem Sion,& ciuitatem dei viuentis,& Ieruſalem cœleſtem, & eccleſiam primitiuorum,qui cōſcripti ſunt in cœlis. Atque ad Galathas : Illa quæ ſurſum eſt Ieruſalem,libera eſt, quæ eſt mater noſtra. In quibus verbis per cœleſtem ac ſupernam Ieruſalem intelligitur Eccleſia militās,quæ ſurſum ſunt quærens,ſapiens, & contemplans,cuius cōuerſatio eſt in cœlis,

Beda. *Matt.* 20. *Matt.* 16. 1.*Tim.*3. *Hebr.* 12. *Galat.* 4. *Philip.* 3.

in cœlis, quæ in euangelio vbertim regnum cœlorũ voca-
Apoca. 9. tur, & in Apocalypſi cœlum multoties appellatur. De qua
11. & 12. ait Pſalmiſta, Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas dei. Et Chri-
Pſal 86. ſtus in Pſalmo, In medio, inquit, eccleſiæ laudabo te. Hæc
Pſal. 21. ſancta, ſpecioſa, & glorioſa Eccleſia. de qua rurſus diuinus
Ephe. 5. teſtatur Apoſtolus, Chriſtus dilexit eccleſiã; & tradidit ſe-
metipſum pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans illam la-
uacro, in verbo vitæ, vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiã,
Iſai. 60. non habentem maculam neque rugã. De qua ab Iſaia præ-
dictum eſt, Surge, illuminare Ieruſalem, quia venit lumẽ
tuum, & gloria domini ſuper te orta eſt. Hęc (inquã) Eccle-
ſia ſancta atque catholica, mulier appellatur, quoniam v-
xor & ſponſa eſt Chriſti, imò totius ſuperbeatiſſimæ trini-
tatis: ſpecialiter verò incarnati filij dei, qui eiuſdem cũ illa
naturæ eſt, quia naturam aſſumpſit humanam. De qua mu-
Apoc. 19. liere in Apocalypſi legitur, Quia venerunt nuptiæ agni, &
vxor eius præparauit ſe. Quemadmodũ enim vxor ſeu ſpõ-
ſa à marito & ſponſo fœcundatur ad prolificandum: ſic ec-
cleſia à Chriſto gratiarum chariſmatibus imprægnatur, ad
generãdum ei filios ac filias ſpirituales in fonte baptiſma-
tis, in pœnitentiæ ſacramento, in prædicatione verbi cæle-
ſtis. Inſuper ſancta Eccleſia materno affectu vniuerſos a-
mat fideles, ac maternaliter fouet, & dirigit eos, ac iugiter
pro eorum ſolicitatur ſalute. Conſequenter dignitatem
Eccleſiæ exprimit ex precioſitate precij, pro eius redem-
ptione exhibiti. *Procul & de vltimis finibus precium eius.*
Precium rei vocatur, quod pro eius emptione ſeu redem-
ptione perſoluitur. Itaque precium Eccleſiæ eſt Saluator
ipſius, qui vt eam à poteſtate diaboli, à iugo peccati, à reatu
damnationis eriperet, deo patri reconciliaret, beatitudi-
niſque cœleſtis participem & conſortem efficeret: digna-
tus eſt incarnari, inter homines conuerſari, atque ſeipſum
pro eius liberatione ac ſalute offerre, ſicut iam ex verbis
Ephe. 5. Apoſtoli tangebatur dicentis, Tradidit ſemetipſum pro ea.
Gal. 2. Qui rurſus in ſua & cuiuſlibet electi perſona fatetur, In fi-
de viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro
Apoc. 1. me. Vnde in Apocalypſi habetur, Chriſtus dilexit nos, & la-
Iſa 53. uit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et alibi, Domi-
nus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrũ. Oblatus eſt,
quia voluit. Verè lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores nõ-
ſtros

ſtros ipſe portauit. Ipſe autẽ vulneratus eſt propter iniquitates noſtras. Hoc ſuperdigniſſimũ Eccleſiæ precium, deus homo, Chriſtus vnigenitus patris, procul fuit à Salomone, id eſt, à tẽpore eius, quia inter tẽpus illud & Chriſti aduentum grandis fuit diſtantia. Procul etiam fuit, quia totũ genus humanũ vehemẽter exceſſit, & ſuper dignitatẽ ac merita hominũ fuit, ꝙ creator immẽſæ maieſtatis ita ad homines venit, & ſeipſum pro illis in precium dedit. Fuit quoq; de vltimis finibus, quia de cœlis deſcẽdit in vterũ virginis, non locum mutãdo, quia immenſus vbique eſt præſens, ſed naturã humanã hypoſtaticè aſſumendo, iuxta illud in Pſalmo, Exultauit vt gigas ad currendã viam, à ſummo cœlo egreſſio eius. Nempe ſicut in Iſaia iuxta antiquã tranſlationem habetur, Non legatũ, nõ angelũ miſit, ſed ipſe in propria venit perſona. Iuxta illud, Dominus iudex noſter, dominus legifer noſter, dominus rex noſter, ipſe veniet & ſal uabit nos. Qui etiã teſtatur, Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui. Sequitur verſus ſecũdus. *Confidit in ea cor viri ſui,* id eſt, Chriſtus à ſponſa ſua Eccleſia, & per eius obſequiũ expectauit fructũ copioſum percipere, ſobolem innumerabilem procreare, & quicquid per ꝓphetas de eius fidelitate, virtuoſitate, fertilitate prædixit, pro certo cognouit in ea & per eam implendum. Fuit enim prædictũ, ꝙ primitiua Eccleſia & multi ex poſteris eius euãgelium Chriſti vndiq; cõſtantiſſimè prædicarent, mundũ conuerterẽt, in omni perſequutione atq; martyrio inuicti manerent, quod totũ ſcimus impletũ. Quanuis autẽ in Chriſto non fuerit ſpes, quæ eſt theologica virtus, nec proprius actus eius, qui directè circa increatũ obiectũ verſatur, fuit tamen in eo fiducia quædã, qua multa futura expectauit & præcognouit implẽda. Sic enim & proprij corporis glorificationẽ ſperauit. Loquitur tamen hîc ſcriptura de Chriſto, affectu & more humano, tanquã de marito, qui ſciẽs ſe probam & fidelẽ habere vxorẽ, confidit in ea, tanquam in optima cõpari, ꝙ cuncta ad ſe pertinẽtia diligẽter & idoneè exequetur. Sic deus oĩpotens cõfidit in Abrahã, cui in Geneſi ait, Nũ celare potero Abrahã, q̃ facturus ſum? Scio enĩ ꝙ ꝓcepturus ſit filiis ſuis, vt cuſtodiãt ꝓcepta mea. De viro iſto Eccleſiæ loquiť Paulus, Deſpõdi vos vni viro virginẽ caſtã exhibere Chriſto. Qui Chriſtus in Actibus ait Eccleſiæ,

Pſal.18. *Iſai.33.* *Zachar.2.* *Gene.18.* *2.Cor.11.* *Actu.1.*

Eccleſiæ, Eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimū terræ. De quibus Iſaias prædixit: Implebunt faciem orbis ſemine. De quibus legitur

Iſai 27. etiam ab alio prophetarum, Erunt reliquiæ Iacob in medio

Mich. 5. populorum multorum quaſi ros à domino, & quaſi ſtilla ſuper herbam. *Et ſpoliis non indigebit.* Eccleſia dicitur ſpoliis non indigere. Primò, quoniam ſpoliis ſanctis abundat, dum infideles ad fidem conuertit, vel credētes ac malè viuētes ad viam reducit ſalutis, quos omnes diabolo ſubtrabit, & Chriſto incorporat, Chriſto hoc ipſum agente per eam. Chriſtus quippe eſt fortiſſimus ille in prælio, qui fortem armatum, id eſt, principem huius ſeculi diabolum al-

Iſai. 53. ligauit, vaſáq; eius tollit ab eo, & ſpolia eius diſtribuit, quē-

Lucæ 11. admodum ipſe in Euangelio proteſtatur. Et deus pater de ſeipſo per Iſaiam effatur, Diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia. Rurſus, Eccleſia nō indiget ſpoliis, quoniam vniuerſis chariſmatibus ſpiritus ſancti repleta eſt, opulētiiſque internis abundat. Iterum ideo, quoniam in futuro recipiet ac induetur duplicem ſtolam, hoc eſt, corporis & animę gloriam ac decorem. Et denuo, quia non inuadit nec appetit aliena. *Reddet ei bonum, & non malum omnibus diebus vitæ ſuæ,* id eſt, Eccleſia gratias iugiter aget Chriſto, & quicquid boni in ea eſt, ſaluatori ſuo grata attribuet mente, gloriam & honorem referet ei, atque obediēs erit, ſciens verum eſſe quod ille ait, Sine me nihil poteſtis

Ioan. 15. facere. Huius oppoſitum agunt ingrati, recidiuantes, & nō perſeuerantes vſque in finem. Sed quum bonis eccleſiæ actibus admixta ſint multa mala, intantum quòd quaſi pan-

Iſai. 64. nus menſtruatæ ſunt vniuerſæ iuſtitiæ eius, quomodo dicitur ſpōſo ſuo reddere bona, & non mala? Reſpōdetur, quòd mala illa ſunt præter intētionem Eccleſiæ, & quotidie defletac delet ea. Mala quoque mortalia non cōmittit Eccleſia, quantum ad membra ſua, quæ in charitate perſiſtunt. *Quæſiuit lanam & linum,* id eſt, ocioſitatem pigritiamque vitauit, & actibus miſericordiæ fuit intenta, vt veſtibus la-

Iſai. 58. neis ac lineis veſtiret egenos. Iuxta illud in Iſaia, Quū vi-

Iob. 31. deris nudum, operi eum. Vnde Iob ait, Si non de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Spiritualiùs autem loquēdo, per lanam, quæ de ouibus capitur, omnæ ſimplicitatis opera deſignantur, quibus fideles veſtiuntur ac decorātur.

Imò

Imò ipſa ouina ſimplicitas,innocentia, pietas exprimũtur per lanam,quibus pro fundamento quærit Eccleſia ſtabiliri atq; fulciri,prout Princeps Apoſtolorum hortatur,Quaſi modo geniti infantes rationabiles,ſine dolo lac cõcupiſcite,vt in eo creſcatis in ſalutem.Porrò per linum , quod de terra accipitur,&multis concuſſionibus ad candorẽ ac ſpeciem lini perducitur,corpus noſtrum mortale terrenum intelligi poteſt,quod variis exercitationum diſciplinis,abſtinentiis,ieiuniis, fletibus , aliiſque aſperitatibus in ſpiritus ſeruitutem redigitur.Rurſus lana & linum ſunt quædã authoritates ac ſententiæ ſcripturarum,vtpote literales,quæ per lanam: & ſpirituales,quæ per linum notãtur,& quibus fidelium animæ veſtiuntur,in quibus exercetur Eccleſia. *1.Petri. 2.*

Et operata eſt conſilio manuum ſuarum, id eſt,virium interiorum& practicarũ,quæ reguntur prudentia vel conſilio manuum,id eſt,conſiliari directione cordis,quæ per manuum vſum educitur ad effectũ. Cõſiliũ equidẽ incõſultè nil agit, ſed deliberatione inquiſitioneque prouida , ſicut hortatur Apoſtolus,Sine præiudicio,id eſt,præuio diſcretionis iudicio nihil facias.vnde docetur,Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis.Hinc dictum eſt ſuprà , Erit ſalus,vbi multa conſilia.Hinc Seneca dicit , Prudens nunquã ocio marcet,animũ aliquando habet remiſſum,nunquã ſolutum,accelerat tarda,perplexa expendit , dura mollit, ardua exæquat, ſcit enim quid & qua via aggredi debeat, & citò ſingula atque diſtinctè videt. *Facta eſt quaſi nauis inſtitoris, de longe portans panem ſuum.* Quemadmodum enim nauis negociatoris repletur mercibus,& ea quæ habet deferr ad alios,vt inde apportet quæ ibi abundant , atque de apportatis ſuſtentetur,ac lucra obtineat, ſuiſq; prouideat: ſic planè Eccleſia diuinis præceptis,conſiliis, doctrinis,refectionibuſque internis eſt plena,quę & aliis vndiq; euangelizat,& proximis ſuis communicat,&eorũ ad quos proficiſcitur,virtutes,exempla,documenta,miracula intuetur, deſcribit,ac ſecum reportat,quibus ſuos prædicando inflãmat,nutrit,ac perficit. *De nocte ſurrexit*, quia illud implet frequenter,Conſurge,lauda in nocte, in principio vigiliarum, & effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum domini dei tui.Et quod ait Pſal.Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.Sicque ſponſum ſuum aſſequitur.De quo *1.Tim.5.* *Eccle.32.* *Proue.11.* *Thre.2.* *Pſal.118.*

Lucæ. 6. aſſerit Lucas, Exiit Ieſus in montem orare, & erat pernoctans in oratione dei. Surgit quoque de nocte, id eſt, in omni aduerſitate, tentatione, perſecutione, infirmitate ad deū
Iaco.5. confugit, ſuſpirat, deprecatur, ac laudat. Iuxta illud, Triſtatur aliquis ex vobis, oret æquo animo, & pſallat. *Deditque prædam domeſticis ſuis*, id eſt, eos quos orando, prædicando, exemplariterque viuendo ſubtraxit diabolo, committit fidelibus gubernandos & conſeruandos, & de illorum conuerſione lætificat ac reficit ſuos deuotos. *Et cibaria ancillis ſuis*, id eſt, deuotis congregationibus & obedientibus animabus adminiſtrat panem vitæ & intellectus, & aquam ſapientiæ ſalutaris, multiplicem intellectum ſcri-
Eccle.15. pturæ, Eccleſiaſtica ſacramenta, conſiderationem & ſpem beatitudinis affuturæ. *Conſiderauit agrum*, id eſt, gentilitatem per mundum diſperſam, & terram habitationis ipſius. *Et emit illum*, id eſt, orando, euangelizando, miracula faciendo, ſanctè vitando, ipſam gentilitatem Chriſto ſubiecit, donaque gratiæ promeruit illis donari. Vnde in Ge-
Gen.27. ne. Iſaac loquitur, Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. Vel ager eſt terra beatè viuentium. De qua Pſalm. Credo videre bona domini in terra vi-
Pſal 26. uentium. quem Eccleſia modo contemplatur per fidem, actibuſque virtutum mercatur. Vnde locutus eſt Dominus,
Iſai.58. Suſtollam te ſuper altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate patris tui Iacob. Atque in euangel. Chrſtus, Beati mi-
Matt.5. tes, quoniam ipſi hæreditabunt terram. *De fructu manuum ſuarum plantauit vineam*, id eſt, per fructuoſam ſuā conuerſationem, & merito ſuæ doctrinæ fundauit particulares eccleſias, & congregationes deuotas, quę ſunt vineæ dei, ſe-
Cant.2. cundum illud in Cantico. Capite nobis vulpes paruu-
Iſai.5. las, quæ demoliuntur vineas. Vnde & Iſa. Vinea (inquit) domini domus Iſrael eſt. *Accinxit fortitudine lumbos ſuos*, id eſt, carnē ſenſitiuamq; partē muniuit, reſtrinxit, cōpeſcuit cingula caſtitatis, virtute tēperātię, & forti conatu ex-
Lucæ 12. ercitationis laudādæ. Hoc eſt quod præcepit Chriſtus, Sint
Ephe.6. lumbi veſtri pręcincti. Apoſto. quoque, State ſuccincti lumbos veſtros. carnales quippe concupiſcētias atq; illecebras victorioſe refrænat Eccleſia *Et roborauit brachium*. i. naturalē vim ſuam operatiuam per dona gratiæ meruit cōfortari.
Ibidem. Sicut hortatur Apoſt, Confortamini in domino, & in potētia

tia virtutis eius. Inſuper roborauit brachiũ ſuum.i.ad bona agẽda viriliter ſe præparauit, & ſtrénuè ea aggreſſa eſtatq; in illis ſe cõfortauit. habitus autẽ eſt altera natura: & maximè confortatiuus naturalis potentiæ. *Guſtauit & vidit quia bona eſt negociatio eius*, id eſt, per ſpiritualis ſuauitatis experiẽtiã ſapuit & certè cognouit quòd valde fructuoſa & ſalubris ſit commutatio & mercatio agri cœleſtis præfata, & incredulorum ac peruerſorum cõuerſio, quia experta eſt q̃ dulce ſit contemptis rebus caducis inhærere diuinis, ac futuram beatitudinem prælibare. Vnde & Chriſtus, Negociamini (inquit) dum venio. *Non extinguetur in nocte lucerna eius*. Lucerna Eccleſiæ eſt claritas famæ eius ſeu illuminatio mentis per fidem & ſapientiæ donum ſeu cõtemplatio diuinorum, quæ in nocte, id eſt, tempore perſecutionis, tentationis, & aduerſitatis non extinguuntur, ſed confortãtur. Media quoque nocte, qua clamabitur, ecce ſponſus venit, lampades eius non extinguentur. Neque in nocte, id eſt, hora mortis deficient: ſed potius augebuntur, aut perficiẽtur. Econtra de reprobis in libro Iob legitur, Nónne lux impij extinguetur, & lucerna quę ſuper illum erat, non ſplendebit? *Manum ſuam miſit ad fortia*, id eſt, opera perfectionis aggreſſa eſt, non contenta implere ſola præcepta, ſed euãgelica quoq; ſtuduit adimplere conſilia: & prælia cõtra aciem vitiorum atq; tyrannidem perſequutorũ victorioſe exercuit. *Et digiti eius apprehenderunt fuſum*, id eſt, per diſcretionem ſtrennuè exequuta eſt quod incepit: ſicut filãtes de lana faciunt filium quod deducunt in fuſum, cui circunuoluitur quod filatur. vnde iam dictum eſt, Quæſiuit lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum. *Manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem*, id eſt, opera miſericordiæ tam corporalia quàm ſpiritualia exercuit copioſe, liberaliter, ac feruenter, eo quòd Dominus iuſſerit, Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Summa etenim Chriſtianæ religionis in actibus charitatis & pietatis conſiſtit. *Non timebit domui ſuæ à frigoribus niuis*. Frigora niuis ſunt extinctio charitatis, perfidia, accidia, & quæcunque igni diuini contrariantur amoris, vel grauiſſimæ perſecutiones, ſeu tormenta inferni. Iuxta illud, Ab aquis niuium tranſiet ad calorem nimium. Quum ergo Eccleſia ſit confirmata in gratia atque in

Lucæ 19. *Matt. 25.* *Iob. 18.* *Lucæ. 6.* *Iob. 24.*

charitate perfecta, foras eiicit ſeruilem timorem. Et cū Apo
Rom. 8. ſtolo loquitur, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Ideo à præfatis frigoribus non veretur domeſticis ſuis, quia contra huiuſmodi frigora ſunt bene armati, quēadmodum ſubditur, *Omnes enim domeſtici eius veſtiti duplicibus*, id eſt, fide & operibus, vel charitate dei & proximorū, ſeu virtute morali ac intellectuali, virtutibus quoque & donis. Iſtud conuenit Eccleſię quātum ad filios eius perfectos, quales ſemper aliquos habet. Totum quippe frequēter denominationem ſortitur à parte. Iugiter autem ſunt aliqui ſancti & viri heroici in Eccleſia militanti. De iſto veſtitu fertur, Qui
Apo. 3. vicerit, veſtietur veſtimentis albis. Etiam Eccleſia proteſtatur, Induit me veſtimēto ſalutis, & indumēto iuſtitiæ cir-
Iſai. 61. cūdedit me. *Stragulatam veſtem fecit ſibi.* Stragulata veſtis eſt diſcolor tunica, manu artificis pulchra varietate diſtincta ac decorata, per quā virtutū contēperatura, & virtuoſorum cōmixtio actuum, multiplexq; ornatus donorum, beatitudinū, ac fructuum exprimuntur. Vnde in Pſal.. quadrag. quar. de Eccleſia canitur, Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circūdata varietate. *Byſſus & purpura indumentum eius.* per byſſum virginitatis & caſtimoniæ cādor notatur: per purpurā amor diuinus. Eccleſia igitur carnaliū inquinamentorū maculas odiēs, & ſenſualiū affectionū fœditatem abhorrēs, caſtitatis & virginitatis fulgore ornatur, & charitate ſui creatoris ardēti tanquā nuptiali veſte ſe fulcit. *Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cū ſenatoribus terræ.* Vir Eccleſiæ Chriſtus eſt, qui in primo ſuo aduētu à Iudæis intantum contēptus eſt, & tēpore paſſionis ſuæ irriſus, vt
Pſal. 21. fateatur in Pſal. Ego autē ſum vermis & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. De quo Deus pater fa-
Iſai 52. tetur, Sicut obſtupuerunt ſuper te multi: ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius, & forma eius inter filios hominū.
Iſai. 53. De quo rurſus ſcribitur, Reputauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à deo. qui etiam vſque in præſens ab incredulis ſpernitur, atque à malis Chriſtianis dirè inhonoratur. verùm in die iudicij, quū ſederit cū apoſtolis & prophetis cæteriſq; perfectis ad iudicādū vniuerſos in portis, hoc eſt,
Mat. 25. in exitibus vltimis, quando & hi ibunt in vitam æternā: hi in æternale ſuppliciū, tunc verè nobilis apparebit, & ſummus atque omnipotēs ab omnibus agnoſcetur, quando (vt
Iſaias

Iſaias prædixit)ad eum veniẽt,& cõfundentur omnes, qui repugnant ei.Deniq; de hoc idẽ Propheta fatur,Dominus ad iudiciũ veniet cũ ſenibus populi ſui,& principibus eius. Vnde & in Canonica ſanĉti Iudæ apoſtoli,Ecce venit Dominus in ſanĉtis milibus ſuis.Iſti ſunt ſenatores,quib⁹ prædixit Saluator,Vos q ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim tribus Iſrael.De quibus ait Pſalmiſta, Conſtitues eos principes ſuper omnem terram.Conſueuit autem olim fieri iudicium plebis in vrbium portis,vt diĉtũ eſt ſæpe. Ideo ait,nobilis in portis vir eius. *Syndonem fecit, & vendidit.* Per Syndonem innocentia ſeu puritas mentis inſinuatur.Eccleſia autem in baptiſmo innocentiam miniſterialiter facit,quam baptizato vendere perhibetur: quia requirit ab eo,vt illam cuſtodiat, atque operibus Sathanæ prorſus renũciet.Munditiam quoq; cordis facit in filiis ſuis, quos exemplo & verbo ad illam hortatur, quam vẽdit eiſdem: quoniam obedientiam exigit. *Et cingulum tradidit Chananæo,* id eſt, conuerſos ex gentilitate docuit lumbos bona caſtitate præcingere,quibus ſcribit Apoſtol⁹ ad Ephe ſios quinto, Fornicatio & immundicia nec nominetur in vobis.Itemque Spiritu ambulate, & deſyderia carnis non perficietis. *Fortitudo & decor indumentum eius.* Fortitudo vno modo eſt vnum de ſeptem donis:alio modo eſt virtus cardinalis,& vtroq;modo poteſt hîc accipi. Poteſt etiã hîc ſumi pro conſtantia cordis,ſeu pro patientia in aduerſis.Decor verò hîc ſumitur ꝓ ſupernaturali ornatu gratiæ ac virtutis infuſæ.Vel pro modeſtia,de qua ait Apo Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominib⁹.aut pro exteriori venuſtate in omni inceſſu, geſtu, & apparatu, ac moribus. *Et ridebit in die nouiſſimo.* quia tunc in corpore & anima glorificabitur omnino pleniſſimè.Vnde ait Saluator, Beati qui nunc fletis,quia ridebitis.Lætabitur quoque cùm viderit vindiĉtam. Hinc Dominus ait eleĉtis per Prophetam, Salietis quaſi vituli de armento, & calcabitis impios. Et in euangelio Chriſtus, Amen, inquit, dico vobis qu'a plorabitis & flebitis vos: ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. *Os ſuum apperuit ſapientiæ,* id eſt, tanta cordis auiditate audiuit ſapiẽtialia verba, & ſaluberrima documenta, quòd ex vehementia deſiderij etiam os corporale aperuit. Sicut aſſeritur, Qui me audiebant,expeĉta-

Iſai.3. *Iſai.14.* *Matt.19.* *Pſal.44.* *Galat.5.* *Phil.4.* *Luc.6.* *Pſal 57.* *Mala.4.* *Ioan.16.* *Iob.29.*

quare illum procuras,non teipſum? Si autem te negligis,manifeſtum eſt, quòd non ſit procuratio proximi, ſed magis detractio. Cum omni diligẽtia oportet te inueſtigare quæ tua ſunt: & ita quæ proximi ſunt decernes. Hinc loquitur & Anſelmus, Tãdiu peccata ꝓpria, quę noſſe, & flere debet, homo ignorat, quàmdiu aliena conſiderat. ꝙ ſi mores ſuos ad ſeipſum verſus aſpiciat, non requiret quod in aliis reprehẽdat, ſed in ſeipſo quod lugeat. Nihilominus ſibi cõmiſſos quaſi ſeipſum debet qui præeſt, attẽdere. *Surrexerunt filij eius, & beatiſsimam prædicauerunt.* Filij & diſcipuli Eccleſiæ beatiſſimam eam fatentur, quotidie ſurgendo, id eſt, ſe erigendo ad conſiderationem excellentiæ eius, in omni gratia ac virtute, in numero & eminentia ſanctorum, qui in ea fuerunt, ſunt, & erunt. Similiter in die iudicij eã extollent, & in patria beatorum. *Vir eius & laudabit eam.* quia & Chriſtus eam commendat multipliciter ac præclarè, vt potiſſimè patet in Canticis. *Multæ filiæ congregauerunt diuitias*, id eſt, congregationes philoſophorum & hæreticorum in ſtudiis ſuis circa collectionem ſcientiarum & opum ſeu virtutum acquiſitarum fuerunt ferventes & vigilantes: *Tu ſupergreſſa es vniuerſas.* quia Eccleſia ineffabiliter illas excedit in ſapientia, dignitate, & ſanctitate. *Fallax gratia*, id eſt, fauor, acceptatio, laúſque humana fallaces ſunt & deceptiuæ: *Et vana eſt pulchritudo.* i. ornatus exterior ſiue interior, color rethoricus, apparentia ſimulatorum, & quicquid caret diuino amore. *Mulier timens dominum* filiali timore, *Ipſa laudabitur*, puta Eccleſia, & quælibet anima virtuoſa. *Date ei de fructu manuum ſuarũ*, id eſt, propter merita ſuarum virtutum & actionum eam laudate & glorificate, ô angeli ſancti, & vniuerſi verè illuminati. *Et laudent eam in portis*, id eſt, in die iudicij, & ingreſſu regni cœleſtis *Opera eius*, id eſt, oſtendant eam propter ea quæ geſſit, eſſe laude digniſſimam. Opera enim eius ſequuntur illam. & vnuſquiſque recipiet à domino ſecundum eã quæ geſſit. Apoca. 14 1. Cor. 3.

De aliis expoſitionibus carminis huius, Mulierem fortem quis inueniet? ART. XXXII.

PAtuit iã ꝓcedẽti capite, qualiter cãticũ iſtud de vniuerſali Eccleſia & quacũq; anima virtuoſa ac ſancta intelligatur, ex qbus facillimũ eſt pẽſare, qualiter de quacũq; fœmina

ſancta valeat explanari,applicádo ad eá in particulari,quę de Eccleſia & anima virtuoſa ſunt dicta in generali. Conſiderando equidem naturales defectuoſitates,fragilitates, & infirmitates cuiuſlibet mulieris ac virginis virtuoſæ & ſanctæ, meritò cum admiratione dicere poſſumus de quaſlibet tali,Mulierem fortem quis inueniet? Quàm impoſſibile eſt talem eſſe,inueniri,ac imitari ſine magna & ſpeciali ope ac gratia ſpiritus ſancti. Cuius precium eſt procul & de vltimis finibus,ſecundum expoſitionem præcedẽtis articuli. Quoniam Chriſtus precium eſt redemptionis non ſolùm totius Eccleſiæ , ſed & vniuſcuiuſque membri ipſius.Propter quod dixit Paulus ád Galatas ſecundo,In fide viuo filij dei,qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum ꝓ me. Quocirca ait Chryſoſtomus,Hic eſt effectus ſerui fidelis, vt quod à Chriſto pro omnibus toleratum ac geſtũ eſt, quaſi pro ſe ſolo reputet toleratum ac geſtum. Nam & filius dei ea charitate pro omnibus ſe obtulit,quòd pro vnoquoque mallet mori,quàm permitteret illum , quantum in ſe eſt,condẽnari. Confidit in eą cor viri ſui. Chriſtus enim in qualibet tali perſona tanto plus confidere perhibetur (iuxta expoſitionem præhabitam)quãto ſcit eam ſibi fideliorem,ſtabiliorem,& deuotiorem conſiſtere.Et ſpoliis nõ indigebit. Quoniá omni ſpirituali opulentia impletur deſuper talis perſona. Quæſiuit lanam,id eſt,virtutes,& opera ouinæ ſimplicitatis,innocentiæ,ac Chriſtianæ infantię, ſicut expoſitum eſt.Facta eſt quaſi nauis inſtitoris. quoniá mens eius ſpiritualibus opibus eſt repleta , & chariſmata ſibi conceſſa proximis communicauit, aliorum quoque virtutes & exempla intuita eſt,hauſit,& attulit ſibi.Dedítque prædam domeſticis ſuis,quos ex legendis ac virtutibus cõuerſorum ad fidem ac pœnitentiam,lætificauit atque refecit iuxta expoſitionem inductam,ex qua omnia iſta facilimè innoteſcunt.De fructu manuum ſuarum plantauit vineam,id eſt,ſuis exemplis,documentis,orationibus, ac meritis multas perſonas ad virtuoſam & religioſam vitam induxit: ita quòd factæ ſunt vineæ dei,quia non ſolùm congregationes deuotæ ſunt vineæ domini : ſed & quælibet fructuoſa & virtuoſa perſona appellatur dei vinea. Vnde & Chriſtus ait Ioannis decimoquinto,Ego ſum vitis vera. Surrexerunt filij,id eſt,imitatores ſeu diſcipuli. Cætera ex

Chryſoſto.

præm-

præinducta expoſitione lympidè patent. Præterea quidam carmẽ hoc de ſacra ſcriptura exponũt, quã nomine mulieris vel literaliter vel ſpiritualiter putant intelligendam, vt ſit ſenſus, Mulierẽ fortem.i. ſacram ſcripturam, quę ſponſa dicitur hominis ſtudioſi, qui eam amoroſo amplectitur corde, facítque eam prolificare, id eſt, conuertere eos quibus ipſe prædicat eam. quæ dicitur fortis, quoniam deus per infinita & præclara miracula roborauit eandem. Iuxta illud Marci decimo ſexto, Illi profecti prædicauerũt, vbique domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. Vnde etiam Apoſtolus ait Hebræorũ ſecundo, Quomodo effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, id eſt, tam ſalutarẽ doctrinam, & beatitudinem in ea promiſſam: quæ in nos confirmata eſt, conteſtante deo ſignis, & virtutibus, & portentis, & variis ſpiritus ſancti diſtributionibus? Quis inueniet, id eſt, quis ad intellectum eius profundum pertinget, & ſecundum eius documenta ac iuſſa ſuam in omnibus diriget viam? quaſi dicat, perpauci. Procul & de vltimis finibus precium eius, eſt id redemptor, quem ipſa docet eſſe precium mundi eſt, procul, & de vltimis terminis vniuerſi, puta à ſummo cardine cœli, ſecundum præcedentis articuli expoſitionem. Cõfidit in ea cor viri ſui. Vir ſcripturæ poteſt vocari doctor ſeu prædicator catholicus, ſeu quilibet ſtudioſus, in cuius perſona Sapiens ait, Hanc amaui, & exquiſiui à iuuentute mea, & quæſiui eam ſponſam mihi aſſumere. Vnde dictum eſt ſuprà, Dic ſapientiæ ſoror mea es, & prudentiam voca amicam. Hic vir confidit in ſcriptura, id eſt, per directionem & conſolationem eius ſperat in tentationibus & aduerſitatibus iuuari, laudabiliter conuerſari, beatitudinemque ſortiri. Ideò ſcriptum eſt, Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam, & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Et ſpoliis non indigebit, id eſt, ex ſcriptura ſacra omnia ſibi neceſſaria obtinebit, quia & ipſa ſcriptura includit eccleſiaſtica ſacramenta, in quibus ſunt remedia viciorum, fercula animarum, chariſmata gratiarum, quæ & obedientibus ſibi promittit dicens, Primùm quærite regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Reddet ei bonum, & non malum, id eſt, ſtudioſo ſuo amatori conferr intelligentiam, & ſalutem. Eſt enim lignum vitæ omnibus appreheu-

Sapien. 8. *Prouer. 7.* *Rom. 15.* *Matth. 6.* *Prouer. 3.*

Prouer. 3. apprehendentibus eã. Damaſcenóq; teſte, Scriptura eſt paradiſus deliciarum. Atque vt ait Apoſtol. Omnis ſcriptura
Damaſc.
2. Tim. 3. diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo. Ecce quanta bona dat ſcriptura ſuo amatori ſyncero. Et operata eſt, id eſt, ad operandum excitat ſuos, & aliquos excitat comminatione & terrore pœnarum, quoſdam desiderio præmiorum, nonnullos puro ſummæ bonitatis amore, ac ipſo virtutum affectu. Vnde præmittitur, Quæſiuit lanam & linum, id eſt, occupationem honeſtam in actibus innocentiæ, ſimplicitatis, atque mundiciæ. Imò & in exterioribus manualibus operibúſq; vitæ humanæ neceſſarijs, vt ſunt lanificium ac linificium. Facta eſt quaſi nauis inſtitoris: quoniam continet in ſe quicquid neceſſarium eſt ſaluti. Sicut in naue onuſta continentur neceſſaria victui, & ſicut per nauẽ portãtur mercimonia ad loca remota: ſic ſcriptura notitiam dei & Euangelicam legem defert ad omnia mundi regna. De nocte ſurrexit. quia in aduerſis magis ſuccurrit: & ingruẽtibus viciorum paſſionúmque tenebris luce ſuæ eruditionis occurrit, reſiſtit, ác præualet, nocturníſque horis facit ſtudioſos ad ſtudendum & orandum cõſurgere. Dedítque prædam domeſticis ſuis, id eſt, naturalem philoſophiam, quam à gentilibus, tanquam ab indignis poſſeſſorib⁹, abſtulit, & ſtudioſis catholicis cõtulit: ꝓpter quod ſuper Angelicam Hierarchiam aſſerit Hugo, Quòd philoſophis appoſitus eſt labor: nobis verò reſeruatus eſt fructus. Et cibaria ancillis, id eſt, animabus imperfectis ſeu fœminis ſtudioſis, quas reficit copioſè. Cõſiderauit agrum, id eſt, cœleſtis patrię contemplata eſt hæreditatem. Et emit eum. quia pro ea adipiſcenda docet terrena cuncta deſpicere, carnem domare, Imò & abnegare ſeipſum. De fructu manuum ſuarum plantauit vineam. Manus ſcripturæ ſunt, qui eam exercent, ſcribunt, & docent, quorum fructu, labore, exemplo, ac merito, plantatæ ſunt Eccleſiaſticæ vineæ toto orbe terrarum, id eſt, particulares Eccleſiæ, religiones ſanctæ, congregationes electæ. Accinxit fortitudine lumbos ſuos, id eſt, Vim ſuam ſpiritualiter generatiuam omni virtutum munimine confortauit, & ad fructificandum parauit. Lumbos quoque ſtudioſorum cingulo caſtitatis præcinxit. Et roborauit brachium ſuum, fortiter

Hugo.

Lucæ 9.

exequendo

exequendo quicquid iubet aut conſulit. Guſtauit, & vidit quia bona eſt negociatio eius, id eſt, per experientiam ſupernæ ſuauitatis fecit ſtudioſos cognoſcere, quòd ſalubris ſit præfata agri cœleſtis mercatio. Non extinguetur in nocte lucerna eius, id eſt, lux ſuæ doctrinæ in aduerſitate nō obſcuratur, ſed radiat & confortat. In morte quoq; non deficit, ſed ad lumen gloriæ eleuat ac perducit, & ibi perficitur in æternum. Manum ſuam miſit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fuſum. Manum ſuam apparuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem, id eſt, ad omnia iſta agenda prouocat & inflammat ſuos diſcipulos, ſecundum expoſitionem præcedentis articuli. & eos qui ſpirituali opulentia carent, decenter conſolando, dirigendo, perficiendóque ditat. Non timebit domui ſuæ, id eſt, ſtudioſis amatoribus & obſeruatoribus ſuis, à frigoribus niuis. Iuxta expoſitionem præhabitam: Imò promittit illis abundantiam gratiæ in præſenti, copioſamque gloriam in futuro. Omnes enim domeſtici eius veſtiti duplicibus, ſicut expoſitum eſt. Veſtem ſtragulatam, id eſt, expoſitionem multiplicem, miro decore ornatam, Fecit ſibi, id eſt, doctores & expoſitores incitauit & illuſtrauit ad componendum & de ſcribendum eam hoc modo. Byſſus & purpura, id eſt, munditia & charitas, Indumentum eius, id eſt, indumētum, quo ipſa veſtit & ornat obtēperantes ſibi ſtudentes in ſe. Nobilis in portis vir eius, id eſt, amator & ſponſus ſcripturæ virtutibus clarus monſtrabitur, Quum ſederit cum ſenatoribus terræ, id eſt, inter Apoſtolicę ſanctitatis viros, qui iudicabunt cum Chriſto. Vel cum Prælatis Eccleſiæ, qui nunc habitatores terræ gubernant, inter quos dignus eſt reſidere in portis, id eſt, in iudicialibus locis ac ſoliis, quæ olim in vrbium erant portis. Syndonem fecit, id eſt, ad puritatē induxit, Et vendidit, id eſt, pro ea adipiſcenda laborem indixit, obedientiámque requirit. Et cingulum caſtitatis tradidit Chananæo, id eſt, gentili conuerſo. Fortitudo & decor indumentum eius, quo induit ſuos, ſicut expoſitū eſt. Et ridebit in die nouiſſimo. i. gloriari faciet ſuos in die iudicij Os ſuum. i. ora ſtudioſorū ſuorum Aperuit ſapientiæ. Iuxta ſenſum articuli præcedētis. Et lex clementiæ in lingua eius. i. in linguis prædicatorum & diſcipulorum ſuorū.

Conſidera-

Conſiderauit ſemitas domus ſuæ, id eſt, modum & formā
Deute. 4. examinandi interiora docet ac præcipit dicens : Cuſtodi teipſum & animam tuam ſolicitè. Et panem ocioſa non comedit, id eſt, non permittit ſtudioſos ocioſitati vacare, nec ſine laboribus refici, ſed ſuam promereri annonam. Surrexerunt filij, id eſt, diſcipuli eius. & beatiſſimam prædicauerunt, id eſt, valde commendauerunt ſcripturam. Vir eius, id eſt, doctor ſeu prædicator vel Theologus ſtudioſus, Et laudauit eam præ cæteris cunctis ſcientiis, tanquam ſupernaturalē ac diuinitus reuelatam, & ad æternam beatitudinem perducentem ac ordinatam. Multæ filiæ congregauerunt diuitias, id eſt, Philoſophorum ſcripturæ collegerunt quaſdam veritatis ac virtutis notitias. Tu ſupergreſſa es vniuerſas, In certitudine, puritate, & dignitate. Eſt enim ſcriptura ſacra infallibiliter certa, nil falſitatis habens admixtum, & potiſſimè circa increatū obiectum, per ſupernaturale medium. Vnde ait Gregorius, Omnem ſcientiam
Gregor. & doctrinam ſacra ſcriptura tranſcendit, vt taceam quòd vera prædicat, quòd ad patriam cœleſtem inuitat, quòd à terrenis deſideriis legentis cor reuocat, quòd dictis obſcurioribus fortes exercet, & paruulis humili ſermone blanditur. Nec ſic clauſa eſt, vt paueſci debeat : nec ſic patet, vt vileſcat, ſed ipſo vſu tollit faſtidium : & tanto plus diligitur, quanto amplius meditatur. Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo. Iuxta explanationem præhabitam. Mulier timēs dominum, id eſt, ſcriptura ad filialem dei timorem inducens, ipſa laudabitur. Date ei de fructu manuum ſuarum, id eſt, pro notitia fidei ſuccedat ei notitia facialis, & ſtudioſis in ea detur beatifica viſio pro mercede. Et laudent eam in portis opera eius. ex operibus etenim, ad quæ ſacra inducit ſcriptura, probatur qualis ſit ipſa. Operatio equidem arguit formam, & actio habitum. Quum ergo vniuerſa quæ docet, iubet, conſulítque ſcriptura, ſint vera, virtuoſa, honeſta, ad perfectiſſimam Dei dilectionem, & plenam ſuiipſius abnegationem, atque puriſſimam mentis in deo recollectionem, ac ſtabilitionem tendentia, conferentia, ordinata : patet quòd ipſa ſcriptura ſit prorſus laudanda, ſacra, atque diuina.

Expoſitio

Expoſitio eiuſdem Cantici, de glorioſiſſima virgine Maria Chriſtifera. ART. XXXIII.

SAlomonem præuidiſſe in ſpiritu incarnationem vnigeniti filij dei ad ſaluandum genus humanum, ex Canticis Canticorum certiſſimè conſtat. Quòd etiam veram deitatẽ filij dei cognouit, clarè patuit ſuprà. Salomon ergo deſuper copioſe illuminatus, ſciens mundi ſalutem ex filij dei incarnatione pendere, nec decẽs eſſe vnigenitum dei incarnari, niſi ex mundiſſima ac virtuoſiſſima muliere, imò & virgine: affectuoſa, admirante, gratulabundaque mente loquutus eſt, Mulierem fortem quis inueniet? quaſi dicat, O vtinam talis naſcatur ac veniat. O quis eam reperiet, & videbit, quæ vtique niſi à deo mittatur, & talis, & tanta per ſpecialiſſima gratiarum chariſmata efficiatur, nunquam poterit eſſe, aut inueniri: quum tãta ſit fœminarum infirmitas naturalis. Procul & de vltimis finibus precium eius, id eſt, tanta eſt dignitas ac precioſitas fœminæ ac virginis huius, quòd in mundo iſto inferiori ei nil poterit comparari ſiue æquari, ſed angelicæ dignitati æquatur, imò & ineffabiliter antefertur. Confidit in ea cor viri ſui. poſſet hoc accipi de Ioſeph ſponſo virginis benedictæ, qui quanuis eam cõſpiceret imprægnatam, à ſe incognitam, confidebat tamen eam ab adulterij culpa immunem, vt aliqui ſancti exponũt. Melius autem exponitur de Chriſto, cuius ipſa fuit & eſt ſingularis ſponſa, qui ſciens eam confirmatã in gratia, certiſſimus fuit de omni ipſius fidelitate, profectu, conſtantia. Reddet ei bonum & non malum omnibus diebus vitæ ſuæ. Sacratiſſima virgo quanuis non poſſet vnigenito ſuo reddere æquiualens & condignum pro beneficiis ſibi ab ipſo impenſis: attamen totis viribus iugiter reddidit bonum ei gratiarum actionis & laudis, ardentiſſimæ charitatis affectum, honorificentiam præcordialem, obediẽtiamque pleniſſimam: ſed & maternæ pietatis obſequium, educationem corpoream, contrectationem reuerendiſſimam, cõpaſſionẽ fideliſſimam, aſſiſtẽtiam vſq; ad mortẽ omnino fidiſſimam. Nec reddidit ei aliquid malũ, quia in omnibus iſtis nil culpæ, nil negligentiæ aut torporis fuit admixtum. Sed omnia cum viuaciſſima alacritate, cum vigilantiſſima, diligentiſſima, cum integerrima charitate exhibuit. Vnde præclariſſimè

Prou. 30.

Ioan. 19.

mè

Seneca mè ei conueniebat quod Seneca in ſuis ait Prouerbiis, Homo bonus eſt, qui intantum perduxit animum ſuum, vt non modo nolit peccare, ſed etiã non poſsit. Item, Sicut formoſa eſt pictura, in qua nulla pars errat: ſic formoſus eſt homo, in quo nulla pars peccatis fœda eſt. Quæſiuit lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum. Ad litteram, clementiſsima atque humillima virgo, quanuis ex ſatis diuitibus parentibus orta, paupertatem tamen elegit, & ſua pauperibus erogauit. Nam & in ſua purificatione non
Lucæ.2. quod diuites, ſed quod pauperes offerre ſolebant, legitur
Matt.2. obtuliſſe. Nempe & aurum paulo antè à Magis oblatum, creditur iterum dediſſe egenis. Sicque credendum videtur, quòd operatione manuum ſuarum digniſsimarũ, & forſan
Hierony. opere lanæ & lini, neceſſaria conquiſiuit. Ait nanque Hieronymus, Iudicaturo domino lugubre mundus immugiet, & tribus ad tribum pectora feriet. Potentiſsimi quondam reges nudo latere palpitabunt, quando veniet filius illius pauperculæ quæſtuariæ iudicaturus fines terræ. Itaq; virgo ſanctiſsima labores manuum ſuarum manducauit, filium ſuſtentauit, & ex his cõmunicauit pauperibus. Tamẽ in prouiſione huiuſmodi cooperatur & Ioſeph, faber lignarius. Et quamuis in contenplatiuæ vitæ exercitiis fuerit perfectiſſima, non tamen abhorruit taliter occupari in vita actiua. Imò in vtraque vita adeò fuit perfecta, quòd exercitatio ſua in vna non impediuit exercitationem ſuam in alia.

Spiritualiter verò quæſiuit lanam & linum: quoniam quamuis eſſet dignitatis altiſsimæ, vtputa vera genitrix veri dei, comparentaliſque deo patri, & omni pura creatura præſtantior valde, ingenioſiſsima quoque, & prudens, ac artificioſa: nihilominus ad omnem columbinam ſimplicitatem, ad ouinam innocentiam, ad profundiſsimam humilitatem, ſe totis dedit præcordiis, excellentiſsimè implens quod ſcriptũ eſt, Quanto maior es, humilia te in omnibus.
Eccle.3. Omnia quoque conſultiſsimè ac ſumma cum diſcretione peregit. Facta eſt quaſi nauis inſtitoris de lõge portãs panẽ ſuũ. In glorioſsima nanq; virgine cõgregauit ſpiritus ſanctus omnium ſpiritualium copiam diuitiarũ, fuitq; cunctis virtutibus, donis, fructibus, & beatitudinib⁹ in termino excellẽtiæ excellẽter omnino onuſta. Et ſicut nauis defert cõtẽta in ſe ad loca remota: ſic diuiniſsima virgo exuberantiã

ſuorum

ſuorum chariſmatum vndique longiſſimè atque latiſſimè diffudit,diſperſit,communicauit. Ita quòd de plenitudine eius accepimus omnes. De nocte ſurrexit. Non dubiũ quin *Ioan.1.* ſapientiſſima,ſobriiſſima,ac feruentiſſima virgo modiciſſimo fuerit ſomno contenta. Sicque horis nocturnis vbertim vacauit ſacris vigiliis,deuotiſſimè exorãdo, profundiſſimè meditando,altiſſimè contemplando,deumque cum ſumma alacritate laudando. In nocte quoque,id eſt,in caligine ſeculi huius,in regione vmbræ mortis,ad lucem fontis æterni ſurrexit,ad omnem ſe perfectionem erexit,ad deplorãdum peccata mundi perrexit,deditque prædam domeſticis ſuis. Ipſa nanque electiſſima dei ſuis meritis,orationibus, & exemplis,aut etiam hortamẽtis multos abſtraxit diabolo,& conuertit.de quorum lucrificatione ſuos reficit familiares, ac alios multos. Et cibaria ſpiritualia dedit ancillis ſuis,præſertim centum viginti virginibus, quæ poſt Chriſti aſcenſionem leguntur ei cohabitaſſe, & eius obſequio intendiſſe: quas ſua ſuauiſſima exemplariſſimaque præſentia,ſapientiſſimis verbis,ſanctiſſimis actibus abundantiſſimè prorſus refecit. Conſiderauit agrum, & emit illum. Cõſiderauit ſuauiſſima virgo gentilitatem errantem, tãquam agrum ſpinis tribuliſque repletum,& ſuis meritis ac precibus obtinuit ei pro magna parte gratiam cõuertentem. ſimiliter patriam regni cœleſtis intentiſſimè atque clariſſimè ſpeculabatur, quam ſibi & innumeralibus aliis ſeipſam deo totaliter mancipãdo obtinuit. De fructu manuum ſuarum plantauit vineam,quia præ claritate & ſanctitate meritorum ſuorum fundauit,conuertit,ſaluauit congregationes innumerabilium perſonarũ. Accinxit fortitudine lumbos ſuos. Tantæ etenim excellentiæ fuit in omni caſtitate, puritate, & temperantia,quòd nunquam inordinatum ſenſit motum in carne ſua mundiſſima. Fuitque caſtimonia illa in concœptione filij dei mirabiliter aucta. quod ſua virtute ac influentia intuentes ſic penetrauit, quòd ipſa vnita deo nunquam potuit ab aliquo, vt creditur, concupiſci. Et roborauit brachium ſuum.ad tantam equidem ſpiritualem fortitudinem,perfectionem,exuberantiamque peruenit,quòd omnem aciem vitiorum, omnem dæmonum turbam,omnem perſequutionem,& aduerſitatẽ tam victorioſiſſimè ſuperauit,quòd nuſquã(ſaltem in minimo)poterant

eam lædere aut nocere:tamque ſtrenuiſſimè iugiter fuit a-ctibus virtuoſis intenta,quòd nunquam vel minima negligentia,diſtractio,aut pigritia ei ſubrepſit. Denique ipſa eſt
Gene. 3. virago illa fortiſſima,de qua in Gen Dominus dixit ſerpéti,Inimicitias ponam inter te & mulierem : ipſa conteret caput tuum,& tu inſidiaberis calcaneo eius.Guſtauit & vidit,quia bona eſt negociatio eius.quanto præ cæteris optima virgo,virginea mater,deifera parens fuit dono ſapientiæ adimpleta, & omnipotentis dei ſecretaria ac conſiliaria,præelecta,ac fide formata,cum rationibus credendorũ, & purificatę intelligentia mentis pleniſſima:tanto ſuauiùs experiebatur,affectuoſiùs ſentiebat,ſplendidiúſque cernebat,quàm ſalubre & bonum ſit tranſitoria & carnalia cuncta relinquere,ad mercandum & obtinendum bona cœleſtia,æternalia,ſpiritualia,ac diuina,Non extinguetur in nocte lucerna eius. Clariſſima nanque eius cognitio nunquã deficit ,ſed aſſiduè hîc accepit profectum:& fama eius in toto orbe refulget . Et ipſa totam illuſtrat Eccleſiam, nec tempore dominicæ paſſionis,nec in Eclipſi tunc facta, nec in triduo mortis filij ſui,lucerna fidei ſuæ fuit extincta aut minorata,quantum ad habitum.Manum ſuam miſit ad fortia,id eſt, ad arduiſſima ac perfectiſſima virtutũ exercitia, ad expugnandum cum filio ſuo aereas poteſtates. Ita quòd meruit regnum miſericordiæ ſuper genus humanum,& facta eſt gratiæ mater,pietatis regina,domina mundi, principiſſa cœlorum,angelorumque imperatrix. Manum ſuam aperuit inopi,& palmas ſuas extendit ad pauperem . Certum eſt quòd gratioſiſſima virgo,cuius viſcera erãt in charitatis,pietatis , dulcediníſque affectum conuerſa ac transformata,totis viribus opera miſericordiæ corporalia ac ſpiritualia adimpleuit,& vſque in præſens cunctis peccatoribus,quantumcunque miſerrimis,vilibus,deſolatis, iniquis, tamen ad ipſam confugientibus,ſuſpirantibus, anhelantibus manum ſuam piiſſimam porrigit adiutricem . Non timebit domui ſuæ à frigoribus niuis.Domus digniſſimæ dominæ eſt tota Eccleſia,cuius ipſa eſt aduocata,& rectrix,atque protectrix : & ſpiritualiter hi,qui tota deuotione eam diligunt & honorant, de quibus ipſa eſt certa quòd ſaluabuntur,dummodo perſeuerent . Stragulatam veſtem fecit
Pſal. 44. ſibi,ſicut in Pſalm.de ea cantatur, Aſtitit regina à dextris

tuis

tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate. omni etenim venuſtate, temperantia. proportione, intextura virtutum, donorum, & fructuum fuit eminentiſſimè perornata. Byſſus & purpura indumentum eius. tanta ſiquidem mundicia caſtitatis ſplendebat in corpore, & tanto charitatis ardore flagrabat in corde, quòd deus puritatis ac maieſtatis immenſæ dignum duxit incarnari ex ea, commorari in ea, & conuerſari cum ea, conuerſatione vtique filiali, familiariſſima, & ſecreta. Nobilis in portis vir eius, ſicut expoſitum eſt. Syndonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo. Caſtitatis enim exemplum, & veſtem totius munditiæ præbuit cunctis. Iuxta expoſitionem præhabitam. Fortitudo & decor indumentum eius. Nam (vt ait Anſelmus) Decuit eam, tanquam matrem dei, tanta puritate nitere, quòd ſub deo maior intelligi nequit. Os ſuum aperuit ſapientiæ. nunquam enim inſipientiæ verbum ab ea prolatum eſt, & verba æternæ ſapientię, ſcilicet Chriſti filij ſui, auidiſſimè ſumpſit & conſeruauit, conferens ea in corde ſuo. Et lex clementiæ in lingua eius. Inceſſabiliter enim pro peccatoribus, pro nobis omnibus intercedit, clementiam ſemper allegans, & ea quæ pietatis ſunt introducens. Conſiderauit ſemitas domus ſuæ. fuit nanque diligentiſſima proprij cordis cuſtos, ad proficiendum in omni bono. & ſtatum, vitam, ac indigentiam domus ſuę, puta Eccleſiæ, intuetur, vt ei auxilietur. Surrexerunt fili, eius, & beatiſſimam prædicauerunt. Omnes enim Chriſti fideles, filij & filiæ benedictiſſimæ virginis, eam aſſiduè beatiſſimam dicunt, per quam reparata eſt ſalus mundi totius, quæ fontem beatitudinis, deum adorandum, habere filium eſt electa. Multæ filiæ, ſcilicet virgines ſanctæ, congregauerunt diuitias ſpirituales in magnā abundātia. Tu ſupergreſſa es vniuerſas ineffabiliter nimis. quia (vt ait Hieron.) Sicut cōparatione dei nemo bonus: ſic comparatione gratiſſimæ ac præamabiliſſimæ virginis, nulla ſanctarū virginum eſt perfecta, quanuis eximia comprobetur. Incomprehēſibilis etenim dei filius incomprehenſibiliter operabatur in matre ſua chariſſima, vt teſtatur Ambroſi. Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo, iuxta ſenſum præhabitum. Mulier timens dominū ipſa laudabitur, ſcilicet Maria Chriſtifera, inenarrabiliter timorata timore filiali ac reuerentiali, qui ex in-

Anſelm. *Luc. 2.* *Hierony.* *Ambr.*

ſpecta infinita excellentia dei facit timẽté reſilire in propriã paruitaté, qui etiã fuit & eſt in Chriſto omnibúſq; beatis. Date ei de fructu manuum ſuarum. recepit equidem præmium inæſtimabile, dignum, & copioſum, quemadmodum inæſtimabilis meriti fuit. Ita quòd, quantum ſine perſonali vnione fieri poteſt, luci increatæ & inacceſſibili videatur fœliciſſimè eſſe immerſa, ſecundum Bernardum. Ad cuius beatitudinis participationem meritis eius & precibus perducere nos dignetur Vnigenitus filius eius: qui cum patre & ſpiritu ſancto æternaliter viuit, & vnus eſt omniũ Dominus, ac ſuper omnia Deus ſublimis & benedictus. Amen.

Bernar.

Enarrationum in Prouerbia Salomonis

FINIS.

D. Dionyſij Car-

THVSIANI IN LIBRVM ECCESIA-STAE, ID EST, CONCIONATORIS, *qui ab Hebræis Cohelet appellatur,* *Enarratio.*

Elucidatio Cap. 1. *Verba Eccleſiaſtæ, filij Dauid, regis Ieruſalem.* ARTICV. I.

QVEMADMODVM SALOMON tria ſortitus ſit nomina, & iuxta illorum trium nominum interpretationem tria ediderit volumina, ad tres hominum ſtatus ſpectātia, introductum eſt ſuprà in exordio expoſitionis libri Prouerbiorum: ideo illa non videntur hîc repetenda. Itaque iſte eſt liber ſecundus ac medius Salomonis: qui liber à ſuo authore Eccleſiaſtes, id eſt, concionator interpretatur: quoniam ſicut concionatoris eſt in perſonis plurium loqui, & tandem concludendo ac definiendo ſententiam, quid tenendum ſit determinare, atque per hoc tumultuantis ac diſcrepantis inter ſe turbæ ſedare diſcordiam: ſic Salomon in libro iſto in perſonis loquitur diuerſorum diuerſa opinantium ac ſentientium. Et frequenter quid ſalubriter ſit tenendum definit: imò in fine voluminis, quid de neceſſitate ſalutis credi & fieri ab vniuerſis oporteat, introducit, dicendo: Finem loquendi pariter omnes audiamus: Deũ time, & mandata eius obſerua. Præmittit autem Salomon huic libro ſuo titulum iſtum: *Verba Eccleſiaſtæ, filii Dauid, regis Ieruſalem*, id eſt, Verba ſequentia ſunt verba ipſius Eccleſiaſtę, vtpote Salomonis, filij Dauid. Et quod ait, Regis, poteſt ad Dauid & ad Salomonem referri. Et quoniam liber Prouerbiorum ſpecialiter circa paruulorum ſeu imperfectorum & incipiētium inſtructionem verſatur: ideo in illius libri titulo vocatur Salomõ rex Iſrael, id eſt, duodecim tribuum, per quas

communis populus credentium, pro maxima ſui parte imperfectus ac rudis, ſignatur. In prologo autem codicis huius rex Ieruſalem appellatur, quia per Ieruſalem tanquam per Metrapolitas, id eſt, principalis ac regiæ vrbis habitatores, ſignificantur proficientes, qui iam à vitiis expurgati, atque moralibus virtutibus inſtituti, inſtruuntur & accedũtur in libro iſto ad omnium terrenorum contemptum, inuariabiliſque boni conſiderationem, ac veræ ſalutis effectum. Porrò in prologo Cantici Canticorũ ipſe Salomon, nec rex Iſrael, neque rex Ieruſalem nuncupatur: quia in illo volumine perfectorum & rethoricorum continetur inſtructio, ſeu doctrina virorum, quorum ſe regem noluit deſignare: ſed potius fratrem, vt ait Hieronymus, qui librũ expoſuit, cuius expoſitionem Albinus in ſuo ſuper librum iſtum cõmẽtario, pro maiori parte induxit, elucidauit, ac dilatauit. Ait quippe Hieronymus in expoſitione ſua, quam ad ſanctam Paulam Euſtochiumque dixerit, Cùm Romæ eſſem, & ſanctæ Bleſillæ legerem Eccleſiaſten, vt eam ad huius mundi prouocarẽ contemptum, & illa omne quod in mundo cernebat, pro nihilo reputaret: ab ea rogatus ſum vt obſcura quæque libri huius diſſererem, quatenus abſque mea præſentia poſſet intelligere quæ legebat. Itaque quoniam illa in procinctu expoſitionis noſtræ ſubita morte ſubtracta eſt, & non meruimus (ô Paula & Euſtochium) talem vitæ noſtræ conſortem, tantoque vulnere triſtitiæ tunc percuſſus obmutui, nũc in Bethleẽ cõſtitutus, memoriæ ſanctæ illius & vobis quod debeo reddo. Præterea ad intelligẽdũ lympidiùs vniuerſa in libro iſto contenta, aduertenda ſunt verba ſancti Gregorij quarto dialogorum dicentis, (cuius etiam verba Gloſſa & Albinus commemorant) Eccleſiaſtes, (inquit) Grçcè concionator propriè dicitur: in concione verò ſententia promitur, per quam tumultuoſæ turbæ ſeditio cõprimatur. Et cùm multa diuerſa ſentiunt, per concionantis rationem ad vnam ſententiam perducuntur. Hic igitur liber idcirco concionator dicitur: quoniam Salomon in eo quaſi tumultuãtis turbæ aſſumpſit ſenſum, vt ea per inquiſitionem diceret, quæ fortaſſe per tentationẽ imperita gẽs ſentit. Quot enim ſententias per inquiſitionẽ mouet, quaſi tot in ſe perſonas diuerſorũ accepit. Sed cõcionator verax quaſi extẽta manu tumultus omnium ſedat, eoſq; ad vnam ſententiam

Gregorius

ſententiam reuocat, cùm in eiuſdem libri termino ait, Finẽ loquẽdi omnes pariter audiamus: Deum time, &c. Si enim in libro iſto per loquutionem ſuam perſonas plurimorũ nõ accepit, cur ad audiendum loquendi finem omnes ſecũ admonuit? Vnde alia ſunt quæ in libro iſto per inquiſitionem dicuntur: & alia quæ per rationem ad ſatisfaciendum promuntur: alia quæ ex perſona hominis carnalis & tentati pronunciantur: alia quæ ex rationis iudicio proferuntur, vt animus à delectationibus cõpeſcatur. Nam infrà ait, Hoc itaque mihi viſum eſt bonum, vt comedat quis & bibat & fruatur lætitia ex ſuo labore. Et tamẽ poſteà ſubdit, Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Si enim bonum eſt manducare & bibere delectationeq; frui: melius eſt ire ad domum conuiuij, quàm ad domum luctus. Vnde elicitur, quòd illud ex infirmãtium atque carnalium perſona intulit: iſtud verò ex rationis definitione ſubiunxit. Nam & cauſam cur iſtud ſit melius addidit, dicens: In illa enim, ſcilicet in domo luctus, finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat quid futurus ſit. Iterum ait, Lętare iuuenis in adoleſcentia tua. Et tamen paulo pòſt ſubdit, Adoleſcẽtia & voluptas vana ſunt. Conſimiliter cõcionator iſte diuerſas tentationum cogitationes exprimens ait, Vnus eſt interitus hominum & iumẽtorum, & nihil habet homo iumẽto amplius. Sed ex rationis definitione poſteà dixit, Quid amplius habet ſapiẽs ſtulto? & quid pauper, niſi vt pergat illuc vbi eſt vita? Quib' verbis declarat quòd hîc nõ ſit vera hominum vita, ad quam obtinendam pergit ſapiens poſt hanc vitam. Poſtremò concionator iſte lõgè inferiùs loquitur, Quodcunq; poteſt manus tua, inſtãter operare: quia nec opes nec ratio nec ſapientia nec ſciẽtia erũt apud inferos, quò tu properas. Quomodo ergo vnus interitus eſt hominis & iumenti? aut quomodo nihil habet homo iumento amplius? cùm iumenta poſt mortem carnis nõ viuant: ſpiritus autem hominum iniquorum poſt mortem carnis ad inferos deducantur? Has ergo tam diuerſas mentis humanæ opiniones diligenter libri huius lector cõſideret, & quid cui perſonæ conueniat, penſet, ne in Epicuri errorem labatur, qui in delectationibus carnis ſummum bonum hominis fatebatur. Inſuper (ſicut aliqui narrant) tempore Salomonis ſtudium ſapientiæ in Ieruſalem viguit, &

Eccle. 5. *Eccle. 7.* *Eccle. 11.* *Eccle. 12.* *Eccle. 3.* *Eccle. 6.* *Eccle. 9.*

circa hominis fœlicitatem diuerſi diuerſimode opinabantur: quibuſdam eam ponentibus in temporalibus diuitiis, aliis autem in carnalibus deliciis, aliis verò in mundanis honoribus, nonnullis demum in ſcientiis ſpeculatiuis, aut practicis acquiſitis, quibuſdam quoq; in vita præſenti, cæteris in futura. Ideò Salomon in hoc libro quæſtionem hāc voluit pertractare, oſtendendo quòd in nullo talium, ſed in ſolo deo humana conſiſtat fœlicitas. Verùmtamen Gloſſa & Albinus teſtantur, ꝙ ſecundum Hebræos Salomon fecit hunc librum pœnitens de ſuis peccatis, eo ꝙ in ſapientia ſua diuitiiſque confiſus, deum per immunditiam idololatriámq; valde offenderat. Salomon ergo experiētia longa edoctus, atque ad priſtinæ ſapientiæ lumen reuerſus, ex plenitudine internæ ac euidentiſſimæ conſiderationis variabilium ac ſenſibilium rerum in hanc vocem repente erupit, & concluſionem quā probare voluit, in primis deprōpſit, dicendo: *Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes.* Et in ſignū aſſertionis ac confirmationis & ſerioſitatis repetiuit & addidit, *Vanitas vanitatū, & omnia vanitas*, id eſt, Omnia iſta carnalia & tranſitoria & mundana, tot vitiis & pœnis, tot inſtabilitatibus atque miſeriis, tot fallaciis & periculis, tot ignorantiis, inquietudinibus, laboribus, itémq; doloribus ſunt repleta: vt aptiùs dici valeāt vanitas ipſa quàm vana: ſicut de homine multū charo dicitur, tu es amor meus: & de homine multum turbulento & inquieto, tu es inquietudò & tribulatio noſtra. Iuxta quem modum in Prouerbiis ſcri-
Proue.10. ptum eſt, Gaudium patris filius ſapiens. Filius ſtultus mœſtitia matris. Imò non ſolùm poſſunt dici vanitas ipſa, ſed & vanitas vanitatum, vt magnitudo ac multitudo vanitatis eorum inſinuentur, ſicut econtra dicuntur Cantica Canticorum, quia inter cantica ſcripturarum excellentiam ſortiuntur. Et Roſa flos florum vocatur, quia pulcherrima inter flores: Charitas quoque virtus virtutum aſſeritur, vt pote ſumma inter virtutes. Denique vniuerſa creata, etiā intellectualia & incorruptibilia ac impaſſibilia, ſecundum ſecōſiderata, poſſunt vana vocari. Primò, quia in ipſis non conſiſtit vera fœlicitas. Secundò, quia ex nihilo facta ſunt, & (quantum ex ipſis eſt) ad nihilum tenderent, nec ad momentum poſſent ſubſiſtere, niſi omnipotentia ac beneuolentia creatoris conſeruaret ea in eſſe, prout Auguſtinus libro

libro de Ciuitate dei fatetur, Damaſcenus quoque libro ſecundo. Vnde Plato in primo Timæi inducit creatorem ſuperioribus creaturis loquentem: O dij deorum, quorum idē pater opifexque ego ſum, natura quidem, id eſt, ex veſtra natura corriptibiles eſtis, ſed mea voluntate incorruptibiles permanetis. Tertiò, quia reſpectu creatoris nullius momenti ſunt, & potius non eſſe quàm eſſe cenſentur, ita ꝙ ſolus deus dicitur eſſe & qui eſt, qui in Exodo Moyſi ait, Ego ſum qui ſum. Hæc dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Cui ſanctus Iob loquitur, Nónne tu qui ſolus es? Atque Pſalmiſta, Subſtantia mea tanquam nihilum ante te. Deus enim glorioſus & adorandus, incōparabiliter & prorſus in infinitum omnem creaturam in omni perfectione, dignitate, & fœlicitate excedit, ſicq; omni creaturæ, etiā beatis in patria, vanitas quædam ineſſe & competere perhibetur: quæ vanitas non eſt niſi diſtantia ac defectus à vero increato & incōmutabili eſſe. Prout Alexander de Hallis & Dominus Antiſiodorenſis in ſummis ſuis declarant. Quartò, quoniam omni creaturæ quædam mutabilitas, imò & quædam mortalitas fertur ineſſe. Quoniā ad minus quędam actionum, ſeu intellectionum, & cogitationum viciſſitudo, alternatio, ſiue ſucceſſio, ſaltem circa obiecta creata, ineſt eis. Propter quod Apoſtolus loquens de Deo, Solus (inquit) habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem. Verùmtamē comparatione creaturarum cœleſtium perpetuarum & beatarum ac incorporalium, inferiora iſta rectè cenſentur plurimum vana. Sed his obiici poteſt, quod in Geneſi legitur, Vidit deus cuncta quæ fecit, & erāt valde bona. quomodo ergo vana & vanitas, imò vanitas vanitatum? Reſpondetur, Quòd inquantum aliqua de perfectione creatoris participant, ac ſibiinuicem pulchrè ac ſapienter & multum vtiliter coordinata exiſtunt, valde bona dicuntur, nihilominus inquantum à creatoris excellentia infinitè deficiunt, & propter alias cauſas nunc introductas, vana & vanitas vanitatúmque vanitas nuncupantur. Vnde ad Romanos fatur Apoſtolus: Vanitati creatura ſubiecta eſt. Atque de homine, principali creatura mundi inferioris, fertur in libro Pſalmorū, Homo vanitati ſimilis factus eſt. Et rurſus, Verūtamē vniuerſa vanitas omnis homo viuens. Ideò Iſaias diſſeruit, Omnes gentes quaſi non ſint,

Plato · *Iob 14.* · *Pſal. 38.* · *1. Tim. 6.* · *Gene. 1.* · *Rom. 8.* · *Pſal. 143.* · *Pſal. 38.* · *Iſai. 40.*

ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & inane reputatæ ſunt ei. Hoc flagellis eruditus Nabuchodonoſor (Daniele ꝓpheta teſtante) fatetur dicẽdo, Omnes habitatores terræ apud ipſum in nihilum reputãtur. Hinc pro, vanitas vanitatum, aliqui tranſtulerunt, vapor fumi & aura tenuis, quæ celeriter diſſoluuntur. Vt vniuerſa hęc inſtar fumi trãſitoria deſignentur. Sicut & Iacobus ait Apoſtolus, Quæ eſt vita veſtra? vapor eſt ad modicũ parens, & deinceps exterminabitur. Denique ex horum conſideratione debemus nos ſemper humiliare, quia in nobis, & ex nobis vani ac vanitas ſumus: atque à deo quicquid boni habemus, accepimus, & ab eius excellentia infinitè deficimus, omnísq; cultus, honor, & reuerentia, quæ ſibi glorioſiſſimo creatori impẽdere poſſumus, in infinitum minora ſunt cultu, honore, & reuerentia, quibus ipſe digniſſimus eſt. *Quid habet amplius* quàm vanitatem, *Homo de vniuerſo labore ſuo quo laborat ſub ſole?* id eſt, de laboribus, quibus circa ſenſibilia atque carnalia occupatur ad acquirendum diuitias, delitias, aut honores? Finaliter nihil quàm vanitatem conſequetur. Vnde in fine ſerò pœnitentes dicturi ſunt illud Sapientiæ, Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autem domini ignorauimus. Imò ſe taliter occupando, vani redduntur, & hauriunt vanitatem. Hinc per Ieremiam loquitur Dominus, Quid inuenerunt patres veſtri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me, & ambulauerũt poſt vanitatem, & vani facti ſunt? Talibus clamat Pſalmiſta, Filij hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quęritis mendacium? Hinc vni talium in Euãlio dicitur, Stulte hac nocte animam tuam expetent à te, quæ autem paraſti, cuius erunt? Quibus verbis adiecit Saluator, Sic eſt omnis qui non eſt in deo diues. *Generatio præterit, & generatio aduenit*, id eſt, Quidam homines quotidie moriuntur, & alij de nouo naſcuntur. Iuxta verbũ Iob, qui ait, Conterit multos & innumerabiles, & ſtare facier alios pro eis. Et Baruch, Exterminati ſunt (inquit) & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt. *Terra autem* elementum *In æternum ſtat*, id eſt, elementum terræ in medio vniuerſi perpetuò permanet fixum: ita quòd quo ad ſe totum nequit corrumpi. Et in hoc innoteſcit vanitas hominum, inſtabilitas ſeculi, miſeria mundi,

Danie. 4. Iacob. 4. Sapien. 5. Ierem. 2. Pſal. 4. Lucæ 12. Iob. 34. Bar. 3.

di, quòd homines, propter quos facta eſt terra, moriuntur tam citò, & terra à parte pòſt nunquam deſtruitur. Vnde fertur in Pſalmo, Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Myſticè. Præteriit generatio idololatrarum, aduenit generatio Iudæorum, deinde natio tyrannorum, & perſequutorum, ſuperuenit quoq; generatio varia hæreticorum, nihilominus terra, id eſt, Eccleſia militans vſque ad finem mundi perſiſtit in fide & charitate. *Oritur ſol* omni die de mane ſuper horizontem noſtrum motu diurno, quem habet ex circumuolutione primi mobilis, ſuo impetu ſecum rapientis & circummouẽtis ſphæras inferiores cum ſuis ſyderibus & planetis. *Et occidit*, deſcendendo ab axe poli. *Et ad locum ſuum*, videlicet Orientem, *Reuertitur, ibique renaſcens*, id eſt, iterum nobis oriens & apparens, *Gyrat per meridiem*, id eſt, circumeundo declinat verſus partes Auſtrales & ad polum Antarcticum, præſertim in hyeme: & tanto plus, quanto dies ſunt breuiores. *Et flectitur ad Aquilonem*, redeundo ad Orientem. Itaq; ſol qui ad producendum diem hominibus datus eſt, & ad alia commoda, ſuo ortu & occaſu quotidie lapſum & alterationem mundi inferioris monſtrat, & cauſat. Qui per abditas vias ab Occidente in Orientem regreditur, expletoq; circulo ſuo, quaſi de thalamo nouus exurgit. Quod Salomon ideò tangit, vt doceat nos variationibus temporum & ortu occaſuq; ſolis ac ſyderum vitam labi humanam, & ſeneſcere hominẽ, dum non penſat, Nẽpe (vt Ariſtoteles probat) Sol motu ſuo in circulo obliquo, id eſt, Zodiaco, cauſa eſt alterationis, generatiõis, & corruptionis in elemẽtis & mixtis. Obliqua etenim linea eſt zona Zodiaci circuli, per quam curſus eſt ſolis. Idcirco brumali, id eſt, hyemali tempore ad Auſtralia. i. ad Meridiẽ diuexo tramite vergit ſol, & denuo in æſtate ad Borealia. i. Aquilonẽ ſe flectit: ne ſole vno modo currente, alia calor conſumeret, alia frigus deſtrueret. Hinc ſubditur, *Luſtrans*. i. illuminans *Vniuerſa* corporalia, lucis ſuæ capacia, *In circũitu* mũdi inferioris, & ſpherarum ſub ſe contentarum. *Pergit*, id eſt, mouetur & circumit *Spiritus*, id eſt, ſol: *Et in circulos ſuos reuertitur*. Singulis nanque diebus completur ac mutatur circulatio ſolis, id eſt, circularis circumitio eius, qua iugiter magis propin-

Pſalm. 92

Ariſtote.

propinquat, vel ad tropicum æſtiualem, aut certè ad tropicum hyemalem. Sicque dum ſol maximè declinauerit, rurſus per eoſdem circulos ſeu meatus in Zodiaco aſcendit. Et cùm ſummè aſcẽderit, mox rurſus incipit declinare. Aut ideò dicitur ſol in circulos ſuos reuerti: quia (ſecundum Ptolomæum & alios) Sol circulos habet plures, in quibus mouetur: puta ęquantem, epiciclum, atque excentricū. ſicut de hoc Albategni, Albunaſar, & alij ſcribunt diffuſiùs. Porrò (ſecundum Albinum & Gloſſam) Salomon ſolem nominat ſpiritum, quoniam animat, inſpirat, & viuificat inferiora, id eſt, per lumẽ, motum, & influentiam ſuam cauſat in animalibus & mixtis animationem, ſpirationem, & vitam. Quod

Dionyſius. etiam magnus Dionyſius quarto capitulo de diuinis nominibus proteſtatur. Propter quod ait Philoſophus, ꝙ homo generat hominem, & ſol. Homo tanquam agens particulare, ſol tanquā agens vniuerſale. Verùmtamen ſanctus Hieronymus circa hūc locum ipſum ſolem ſpiritum nominat, quòd animalis ſit, & ſpiret, & vigeat. quocirca multa & magna poſſet inquiſitio fieri. De hoc tamen, an corpora cœle-

Hierony. ſtia ſint animata, beatus Hieronymus ſuper Iſaiā ambiguè loquitur, & magis ad hoc declinare videtur, quòd non. Au-

Auguſti. guſtinus verò ſuper Geneſim ad literam & in Enchiridio dicit de hac re eſſe grandem & abditam quæſtionem, quæ nec refutanda ſit, quouſque falſitas eius certiùs innoteſcat: nec acceptanda, donec eius veritas clariùs eluceſcat: ſeque ambigere an ad beatorum & angelorum ſocietatem pertineant ſol & luna, ac cætera aſtra. Rabi Moyſes verò aſſerit corpora cœleſtia eſſe animata, & creatorem ſuum ſublimibus canticis eſſe laudātia. Quod affirmat ex lege & pro-

Baſilius phetis probari. Sanctus verò Baſilius & Damaſcenus dicūt

Damaſce. omnino contrarium. Thomas autem, quamuis ſuper ſecun-

Thomas dum Sententiarum in hoc Baſilium & Damaſcenum ſequatur, tamen in Sūma cōtra Gentiles, in qua magiſtraliùs atq; ſubtiliùs loquitur, dicit ad Chriſtianam religionem non differre nec pertinere quicquid horum dicatur. Nihilominus puto ſecuriùs ad hoc magis diuertere, vt dicantur animata non eſſe. Sed de hoc hîc tantundem tetigiſſe ſufficiat,

Albertus. de quo Thomas in Summa contra Gentiles, & Albertus libro de quatuor coæqueuis, diligenter ſubtilitérque loquūtur. Porrò Symmachus pro ſpiritu tranſtulit ventum.

Spiritua-

Spiritualiter ſol iuſtitiæ Chriſtus oritur electis & bonis: occidit reprobis & iniuſtis, & venit de ſummo cœlo in terram atque in aſcenſione ad ſuum rediit locum, ibique renaſcens, id eſt, inde radios ſuæ illuminationis diffundens, vndique viſitat in Meridie habitantes, id eſt. in diuini amoris feruore. Indéque tranſit ad Aquilonem, id eſt, ad frigidos & iniquos, quos admonet ſæpe, & quos ex eis elegit trahit ſibi. *Omnia flumina intrant in mare.* Sicut enim principium, ortum, originem fontaliter habent ex magno mari per ſubterraneas venas, occultáſue vias, ſeu euidentes meatus, ſic tandem reuertuntur in illud. Quod de notabiliter magnis fluminibus potiſſimè verificatur. Quæ & ſi interdum videantur abſorberi à terra, rurſus tamen erumpunt alicubi, & in Oceanum refluunt, ac rurſus ex Oceano aquę deriuantur ad terram per alia ac diuerſa itinera. Hinc ſubditur: *Ad locum vnde exeunt flumina,* puta ad Oceanum, *Reuertuntur, vt iterum fluant.* Hinc aſſerit Thomas ſuper ſecundum Sententiarum, quòd & fons paradiſi, qui in quatuor capita & magna flumina diuiditur, ex Oceano ducit originem. *Verùmtamen mare non redundat,* id eſt, ex tali refluxu aquarum in ipſum terminos ſuos non exit. Circa hoc dicit Gloſſa Albini, Dicunt Philoſophi dulces aquas quæ mari influunt, ardente ſole conſumi, vel ſalſuginis maris pabula eſſe. Sed Eccleſiaſtes noſter dicit eas per occultas terræ venas ad capita fontium regredi, & de matrice abyſſo in ſua ſemper ebullire principia. Verùmtamen iſtud à dictis Philoſophorum non diſſonat, quia & multi præclari philoſophi aſſerunt; quòd de mari per ſubterranea loca effluant aquæ ad loca remota, quæ aquæ intantum naturaliter poſſunt aſcendere, quàm alta eſt ſuperficies maris: imò & altiùs: quoniam per terram manãdo ipſa ſua colatione dulciores redduntur, & leniores aquis maris. Proptereà in certis locis erumpunt in fontes & flumina, ex quibus locis, tanquam altioribus quadam parte ſuperficiei abyſſi, rurſus naturali motu in pelagus refluunt. Et hoc totum ad communem humani generis vtilitatẽ ita diſpoſuit infinita, omnipotens, & beneuolentiſſima ſapiẽtia creatoris. Spiritualiter, omnia flumina intrãt in mare. i. vniuerſa gratiarum fluenta deſcendunt in cor humanũ, quod inſtar maris profundum ac imperſcrutabile erat. *Iere. 7.*

Thomas.

Et

Et mare non redundat, cor humanum ex hoc præfixos ſibi limites non tranſcendit, inaniter gloriando, aut ſe iactando, vel intumeſcendo: imò magis humilitat ſe, & fonti gratiarum tanto plus gratum ac ſubiectum eſſe conatur, quãto plura & maiora ab ipſo beneficia accepiſſe ſe intuetur. Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, id eſt, ſicut vniuerſa gratiæ dona à deo fontaliter oriuntur, ſic ei cum gratiarum actione ſunt adſcribenda, & de omnibus ac in omnibus laudandus & glorificãdus eſt vniuerſorũ largitor

1. Cor. 4. bonorũ. Ideò dixit Apoſtolus, Quid habes quod nõ accepiſti? Et itẽ, Gratia dei ſum id qđ ſum. Itemq;, Soli deo honor

1. Cor. 15. & gloria. Vt iterum fluant, id eſt, copioſiùs à deo procedãt.

1. Tim. 1. Dum enim de acceptis muneribus deo grati conſiſtimus,

Matt. 13. maiora ab ipſo ſuſcipimus. quia vt ait Saluator) habenti da-

Luc. 15. bitur & abundabit. Optima ergo cuſtos gratiarum eſt beneficiorum memoria, & recognitio eorundem aſſidua, quæ abundantiora meretur chariſmata. Ingratitudo verò, tanquam ventus vrens ac peſtilens, fontem pietatis & gratiæ deſiccat ac obſtruit ipſi ingrato. *Cunctæ res difficiles* ad intelligendum perfectè. Vix enim eſt aliqua creatura tam modica, de qua poterimus reddere rationem in ſingulis, quæ poſſunt quæri de ea, & cuius propriam differentiam, vniuerſáſque proprietates, cauſas, & vires aſſignare pote-

Sapien. 9. rimus. Ideò ſcriptum eſt, Difficilè inuenimus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt inuenimus cum difficultate. *Non poteſt eas homo explicare ſermone*, expreſſione perfectè notificante rem ipſam: quia non valemus perfectè intelligere eas. Imò loquutio deficit à plena repræſentatione notitiæ. Horum ratio aſſignatur, quoniam noſtra cognitio intellectiua incipit à cognitione ſenſitiua, & à poſteriori atque à notitia accidentium rei, in quibus natura agenti non relucet plenariè. Communiter tamen tenent philoſophi humanum intellectum poſſe in vita hac ad cognitionem quidditatis ſubſtantiarum materialium peruenire. Ali qui verò addunt quòd etiam ad cognitionem quidditatis ſubſtantiæ ſeparatæ poſſet in vita iſta pertingere. Cuius opinionis ſunt Albertus, Vlricus, & alij quidã. Alij ecõtrario, vt Scotus, affirmant intellectum noſtrũ in hac vita perduci nõ poſſe ad alicuius rei creatæ cognitionẽ diſtinctam ab eſſentia. Cuius ſignum dicit Scotus eſſe, ꝙ ſi ſimul ponãtur

tur duæ hoſtiæ, quarum vna ſit conſecrata, alia non, nō poteſt homo per naturalem rationem inter eas diſcernere. *Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur*, id eſt, quātumcunque multa & magna videat oculus corporis, poteſt & appetit plura videre. Similiter eſt de ore. Imò oculus noua & curioſa videndo ſæpe plus inflammatur ad plura huiuſmodi intuenda. Simili modo auditus. Conformiter interior oculus ſcilicet intellectus, cognitionibus & ſcientiis rerum creatarum non ſaturatur nec quietatur: nec poteſt quieſcere, niſi notitia creatoris. Non ergo in creatis, ſed in creatore conſiſtit fœlicitas. Iam ergo demonſtrauit inſtabilitatem & variabilitatem aſſiduam in hominibus cœleſtibúſque corporibus, & in aquis. Conſequenter idem oſtendit in cæteris generabilibus & corruptibilibus. *Quid eſt quod fuit?* id eſt, res generata quæ aliquando fuit, & modo non eſt? Ad quod reſpondet: *Ipſum quod futurum eſt*, id eſt, res illa præterita eſt ipſa res futura. Non vtique eadem numero ſed ſpecie. ſicut homo mortuus, & homo naſciturus eiuſdem naturæ ſunt, non vna eademque perſona Et multo minus in irrationabilibus animalibus, vegetabilibus. & mixtis, quorum formæ ſubſtantiales ſeu animæ ſunt corruptibiles & mortales, deſinentes eſſe in ipſa corporea morte. Hinc libro de generatione & corruptione probat Philoſophus, quòd corrupta non redeunt eadem numero, naturaliter vtique, ſed miraculoſe fieri poteſt, & factum eſt ſæpe, præſertim in euangelica lege. *Quid eſt quod factum eſt?* Reſpondet: *Ipſum quod faciendum eſt*, id eſt, eiuſdem ſpeciei vtrunque eſt. Sicut leo natus & leo naſciturus. *Nihil ſub ſole nouum*, quum ſimile eius in ſpecie præceſſerit. *Nec valet quiſquam dicere* verè & rationabiliter: *Ecce hoc recens eſt*, id eſt, indiuiduum alicuius ſpeciei, cuius ſimile non præceſſit, loquendo de inferioribus iſtis. ideo ſubditur: *Iam enim præceſſit in ſeculis, quæ fuerunt ante nos*, id eſt, in generationibus & periodis ſeu temporibus præteritis fuit ſimile eius in ſpecie. Iuxta hunc modū dicimus non eſſe nouum, dum videmus iuſtos ab impiis infeſtari, homicidium fieri, hominem mori: quoniā iſta, id eſt, ſimilia eis in ſpecie multoties cōtigerūnt. Hinc quoque ſcriptum eſt, Cōpleuit deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requieuit ob omni opere quod patrarat. Non vtique ex tūc vſq; *Gene. 2.*

in præſens à productione nouorum indiuiduorum & ſuppoſitorum, ſed ſpecierum nouarũ. Quia deinceps nihil produxit, cuius ſimile in ſpecie in operibus ſex dierũ non præceſſit. Itaque locus iſte ſcripturæ intelligendus eſt ſanè, ne quis ſumat ex eo grauiſſimorum occaſionem errorum: & putet cum Epicuro & Platone eadẽ numero in mundo hoc renouari poſt certas periodos, aut poſt magni anni reuolutionem. De qua Platonis opinione multa recitat Auguſtinus libro de ciuitate dei, & quædam in libro de Trinitate, ſicut tangetur in fine expoſitionis huius capitis. Nec iteratio iſta conſimilium in ſpecie intelligenda eſt de ſupernaturalibus & miraculoſis effectibus, ſed iuxta expoſitionem prænductam de mixtis generabilibus & corruptibilibus

Hierony. naturalibus. Ideo ait Hieronymus, Non putemus ſigna atque prodigia, & multa quæ arbitrio dei noua in mundo fiunt, in prioribus ſeculis præceſſiſſe: & locum inuenire Epicurum, qui affirmat per innumerabiles periodos eadem his in locis & per eoſdem fieri. Alioquin Iudas crebrò tradidit Chriſtum, & Chriſtus ſæpe pro nobis eſt paſſus: & cætera quę facta ſunt & futura, in eaſdẽ ſimiliter periodos reuoluuntur. Sed dicendum quòd præſcientia & prædeſtinatione dei ea iam facta ſunt quæ futura ſunt. Præterea error ille dicentium eadem numero taliter renouari atque redire, contrariatur ſcripturæ. Et in libro Iob multipliciter repro-

Iob.16. batur, vt quum ibidem ſanctus Iob loquitur, Viam per quã

Iob.14. non reuertar, ambulo. Et rurſus, Homo quũ dormierit, non reſurget: donec atteratur cœlum, non euigilabit. Nec pœna inferni eſſet perpetua iuxta illã inſaniam. *Non eſt piorum memoria*, id eſt, illi qui nunc non habent memoriam multarum rerum præteritarum, *Sed nec eorum quidem quæ poſteà futura ſunt, erit recordatio apud eos qui futuri ſunt in nouiſſimo*, id eſt, in tempore valde longo poſt eos. Quia & ipſi obliuiſcentur præteritorum, ſicut & nos. Ex quibus oſtenditur incõſtantia rerum & memoriarum hominum in hoc mundo: & quòd vanum ſit conſtituere ſalutem in iſta permanentia, qua homo poſt mortem manet in recordatione & laudibus hominum. Vnde pro magna fama poſt mortem in hoc mundo habenda multi plurimũ laborauerunt. Conſequenter Salomon ſuiipſius exẽplo declarat vera eſſe quæ dixit, ſcilicet omnia eſſe vana. *Ego Eccleſiaſtes fui rex Iſrael in Ieru-*

in Ieruſalem. Quare adhuc viuens non ait, Ego Eccleſiaſtes ſum rex Iſrael in Ieruſalem? Dicunt quidam quòd pœnitentiam agens ex humilitate ita loquutus eſt, quaſi indignum ſe reputans nomine regis, qui populum ſuum tam enormiter malèviuendo ſcandalizauit. Vel dicendo, fui rex, non excluſit ſe eſſe regem: ſed ideo ait, fui rex, quia recitat geſta ſua præterita. Aliqui quoq; reges Iuda ante mortem ſuam reſignauerunt filiis ſuis regnum. *Et propoſui in animo meo quærere,* ſtudendo, ſeu alios interrogando, *Et inueſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole,* id eſt, de cauſis & rationibus omnium talium, præſertim humanorũ euentuum: ſcilicet, cur quidam ſic proſperantur, & diu viuunt. Alij aduerſitatibus & diſfortuniis opprimuntur: cur aliqui virtuoſi vtileſque prælati & principes citò tollũtur de medio. Alij vitioſi præſidentes ſubditiſque nociui diu viuunt, & præſunt: cur quædam animæ infunduntur corpuſculis infantulorum gentilium, nec vnquam perducuntur ad fidei ſacramentum: quędam verò animæ infunduntur corpuſculis puerorum fidelium. Quanuis enim Salomon habuit de naturalibus & multis ſupernaturalibus ac myſticis infuſam ſcientiam, non tamen de omnibus talibus occultis dei iudiciis, de quibus immoderatè ſcrutari curioſum temerariũque cenſetur: quia omnino tranſſcendit humanæ imbecillitatis capacitatẽ. Idcirco de talibus cum Apoſtolo eſt dicendum, *Rom.* 11. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Et cum Pſalmiſta, Iudicia tua abyſſus multa. *Hanc oc- Pſal.* 35. *cupationem peſſimam,* id eſt curioſam inueſtigationem, immoderatam inquiſitionem de omnibus quæ fiunt ſub cœlo, *Dedit deus filiis hominum,* id eſt, permiſit eos ipſam aſſumere. Iuxta quem modum ait Apoſtolus, Mittet illis deus *2. Theſſ.* 2 operationem erroris, vt credant mendacio. Et rurſus, Tra- *Roma.* 1. didit illos deus in paſsiones ignominiæ. Sic quoque Iſaias *Iſai.* 63. loquitur deo, Quare nos errare feciſti de viis tuis? indurasti corda noſtra ne timeremus te? *Vt occuparentur in ea,* neglectis his quæ pertinent ad ſalutẽ. Et certè nũc vſque videmus quàm verè ſit ita, qualiter multi quæſtiones ſine numero multiplicẽt, & vaniſsimis ſophiſticis curioſitatibus ſint intenti, omiſſa diuinorũ obſeruantia præceptorũ. In qua occupatione ſtultiſsima multi quoque religioſi ſic inuoluuntur,

quòd

quòd obſeruantias negligunt regulares. Qui vtinam illud
Eccle.3. Eccleſiaſtici ritè aduerterēt, Altiora te ne quæſieris. & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi deus illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt,
2. Tim.2. videre oculis tuis. Vnde & Apoſtolus Timothæum diſcipulum monēs, Stultas (inquit) & ſine diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quia generant lites. *Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole*, id eſt, conſideraui ea (ſaltem in generali) & multa in ſpeciali. Vel cuncta, id eſt, quædam de omnibus illis, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum. Iuxta quem ſenſum
Pſal.9. ait Pſalmiſta deo, Narrabo omnia mirabilia tua. *Et ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus*, id eſt, vanitas omnibus illis fuit admixta, vanumque fuit, laborioſum, & animæ afflictiuum, conſiderationi & perſcrutationi omnium illorū inſiſtere. Imò occupatio talis impedit hominem ab vtilioribus & ſalubrioribus actibus, ab exercitio orationis & deuotionis, ab inflammatione affectus, ab expurgatione diſcuſſionéque mentis. Quia quò mens circa plura diſtenditur atque diſpergitur, eò minus circa vnū illud quod ſummè neceſſarium eſt, recolligitur & cōſtabilitur. Hinc Apo-
Hebræ.6. ſtolus hortatur nos vt quæramus meliora & viciniora ſa-
Hebræ.13. luti. Et rurſus, Doctrinis (inquit) variis & peregrinis nolite abduci. Optimum enim eſt gratia ſtabilire cor. *Peruerſi difficilè corriguntur.* Quia ſunt habituati in vitiis. Difficile autem eſt conſueta relinquere. Imò ſecundum Philoſophum, tales dicūtur incurabiles. Verùmtamen per auxilium & miſerationem ſpiritus ſancti poſſunt conuerti. *Et ſtultorum infinitus eſt numerus.* Omnis numerus eſt finitus, quum numerus ſit certa & determinata menſura ſeu cōputatio rerum numeratarum. Quomodo ergo ſtultorum infinitus eſt numerus? Reſpondendum quòd cuncta creata finita ſunt abſolutè loquendo, vtpote in numero, pondere, & menſura conſtituta Sed quantum ad nos, multitudo ſtultorum eſt infinita: quia innumerabilis nobis eſt, nec numerū eorum habemus: ſed deus eorum numerum nouit. Stulti autem in ſcripturis vocantur vniuerſi, qui dono ſapientiæ carent. Omnes videlicet qui in mortali ſunt culpa, quia in illis puerilitatis vitium ſeu inſipientia regnat: quoniā ſummo, infinito, & inuariabili bono præferunt vana, carnalia,

&

& caduca: ſicut pueri poma & pira auro & gemmis præponunt, ſic ipſi ſenſibilia & terrena ſpiritualibus & diuinis. Sed quum Pſalmiſta de electis & ſapientibus dicat, Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur, videtur quòd ſapientium quoque infinitus ſit numerus. Reſpondetur, quòd vtique inumerabilis nobis eſt multitudo iuſtorũ, ſapientium, & electorum, nihilominus multitudo reproborum ac impiorum multo innumerabilior eſt. Quia intãtum eſt maior, vt dicat Saluator, Multi ſunt vocati, pauci verò electi. *Locutus ſum in corde meo*, id eſt, cogitaui, *Dicens* intra me, vel etiam aliis, *Ecce magnus effectus ſum.* Salomon enim fuit rex valde magnus, famoſus, potens, opulentus, & præſertim in ſapientia eminẽs aliis. Ideo ſubditur, *Et præceſſi omnes ſapientia, qui fuerunt ante me in Ieruſalem.* Imò in toto mundo non erat tempore ſuo æqualis ei in ſapientia atque ſcientia, prout 3. Regum, & ſecundo Paralipomenon ſatis oſtenditur. Quod qualiter intelligendum ſit, 3. Regum diligenter expoſitum eſt. Non enim poteſt intelligi de ſapientia, vt eſt donum, quia illa eſt tanto maior in homine, quanto perfectior ipſe eſt in charitate. Ideo ſicut Dauid fuit ſanctior Salomone, ita & ſapientior eo fuit, loquẽdo de ſapientia, quæ eſt vnum de ſeptem donis. Loquendo autem de ſapientia & ſcientia, vt ſunt dona gratiæ datæ, & de cognitione naturalium rerum, Salomon ſapientiſſimus fuit in populo. Potuit quoque iſtam ſuam excellentiam ſine peccato attendere ac fateri, dummodo eam deo attribuerit. Quoniam ex reuelatione diuina ſciuit ſe eam habere. Sic nanque & Dauid grata ac humili mente dixit ad dominum, Feciſti me ſpectabilem præ omnibus hominibus. Apoſtolus quoque, Noſipſi (inquit) primitias ſpiritus habentes. *Et mens mea contemplata eſt multa ſapienter* de deo & creaturis, & de Chriſti myſteriis. *Et didici*, quia ex infuſa ſapientia profecit, & ſcientiam acquiſiuit maiorem. *Denique cor meum*, id eſt, intellectum applicui, rogando deum pro ſapientia infundenda, vel inueſtigando quædam: *Vt ſcirem prudentiam*, quæ eſt recta ratio agibilium, & docet quid & qualiter ſit agendum, quid item vitandum: *Atque doctrinam* moralem, ſeu legis diuinæ notitiam, *Erroreſque & ſtultitiam*, id eſt, errores veritati contrarios, & ſtultitiam ſapientiæ oppoſitam, volui ſcire ad

Pſal. 138.
Matt. 20. & 22.
1. *Reg.* 5.
1. *Para.* 17.
Rom. 8.

vitandum & reprobandum eos,qui niſi agnoſcantur, non euitantur Eadem tamen (ſecundum Philoſophum) eſt ſcientia contrariorum. *Et agnoui* per experientiam in meipſo. *Quòd in his quoque eſſet labor & afflictio ſpiritus.* Laborioſum enim eſt ita ſtudere atque proficere, quia (vt ait Philoſophus) Ars & virtus ſunt circa difficilia. Per hoc quoq; quòd homo acquirit prudentiam & doctrinam, agnoſcit ſuiipſius errores præteritos, & exceſſus, ex quibus afflictionem, contritionem, ac triſtitiam concipit, & pro ſuis vitiis ſe affligit. *Eo quòd in multa ſapientia multa ſit indignatio,* id eſt, quanto quis amplius creſcit in ſapientia vera & ſalutari, tanto plus contra vitia indignatur, & eis ſubiacere abominatur. quia viliſſimum & ſummè nociuum eſt ſubiici eis. *Et qui addit ſcientiam,* id eſt, qui creſcit in morali doctrina, *Addit & dolorem.* Quia ex ea ad mœrorem de ſuis peccatis inducitur, & mala proximorum, ac mundi miſerias agnoſcendo, auget ſibi dolorem & compaſſionem, fletum, atque triſtitiam. Iterum qui addit ſcientiam, addit & dolorem, id eſt, damnationem ſibi adauget, niſi iuxta ſcientiam ſuam viuat. Sicut in Euangelio loquitur Chri-
Luc.12. ſtus, Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non ſe preparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Præterea ſapientia & ſcientia acquiſitæ frequenter inflant habentem: ſicque faciunt eum pronum ad indignandum his, qui aliter agunt quàm ſibi placet, quia vult reputari & honorari. Idcirco indignatur eis, à quibus putat ſe paruipendi. Vnde ex indignatione ac impatiētia incurrit dolorem, id eſt, afflictionem interiorem, & anxietatem, diſplicentiamque turbantem. quibus miſeriis careret, ſi eſſet humilis, ac patiens, & ſapientiam quæ
Iaco.3. donum eſt, poſſideret. Quia (vt Apoſtolus Iacobus teſtatur) quæ deſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica & modeſta. Poſtremò in multa ſapientia multa eſt indignatio, quoniam his qui multum eruditi ſunt, deus grauiſſimè indignatur, ſi prauè ac inexemplariter cōuerſentur.

Expoſitio Cap. 2. *Dixi ergo in corde meo, &c.*

ARTICV. II.

HIc multipliciter Salomon docet non fœlicitatem, ſed vanitatem in corporalibus bonis ac deliciis carnis

nis cõſiſtere. Itaq; in perſona hominis carnalis imperitiq; loquens ſubdit: *Dixi ergo in corde meo*, id eſt, ex quo inueni in ſapientia atque ſcientia eſſe indignationem & dolorem, non quietem & ſufficientiam ac ſalutem. Nam & ſciẽtia huius vitæ eſt modica, & quanto quis in ſcientia proficit, tanto clariùs cernit, quantum à perfecta omnium rerum ſcientia diſtet, propter quod dolet quòd ad plenitudinem ſcientiæ nequit pertingere. Ideo dixi intra me: *Vadam*, id eſt, ab occupatione circa profectum ſapientiæ & ſcientiæ abiens, pergam ad obiecta carnalium deliciarum: *Et affluam*, id eſt, abundanter vacabo *Delitiis* gulæ & luxus. *Et fruar bonis* exterioribus, illis finaliter inhærendo. Nam fine fruimur, mediis vtimur. *Et vidi*, id eſt, faciliter celeriterque penſaui, *Quòd hoc quoque eſſet vanitas*, id eſt, impium & brutale, auertens mentem à deo, & eam infimis rebus omnino immergens. *Riſum reputaui errorem*, id eſt, erroneum iudicaui inordinato riſui & ineptis ac diſſolutis lætitiis locum dare. *Et gaudio dixi, Quid fruſtra deciperis?* id eſt, delectationem carnalem illicitam reprobaui, eo quòd fallax ſit, & ad perpetuum trahat mœrorem. Quum enim ſimus in ſeculo iſto, tanquam in exilio & loco peregrinationis valleque lachrymarum, vbi actibus pœnitentiæ vacare oportet, non eſt hîc locus aut tempus riſuum & iocorum ſiue inanium gaudiorum, ſed implere oportet quod per Iohelẽ Dominus exhortatur, Conuertimi ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Ad Corinthios quoque ſcribens Paulus, docet & monet, In omnibus, inquens, exhibeamus noſipſos ſicut dei miniſtros, in multa patiẽtia, in tribulationibus, in anguſtiis, in neceſſitatibus, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate, in ſcientia, in lõganimitate, in ſuauitate, in ſpiritu ſancto, in charitate nõ ficta, in verbo veritatis, in virtute dei, per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris. Hinc loquitur Iere. Vſquequo delitiis diſſolueris filia vaga? Atque in Euang. Veritas: Væ vobis qui rideris nunc, quia plorabitis & flebitis. Ideo ſcriptũ eſt, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis quæ aduenient vobis. *Cogitaui in corde meo, abſtrahere à vino*, id eſt, omni potu inebriatiuo & delitioſo, inflammatiuo & calido abſtrahere *Carnem meam, vt animum*, id eſt, intellectum

Iohe.2. *2.Cor.9.* *Iere.13* *Lucæ.6.* *Iacob.5.*

Meum transferrem ad ſapientiam. ad quam obtinendam tanto aptior fit anima, quanto corpus à delectationibus carnalibus ampliùs elongatur. Qui enim amat vinum & pinguia, non erit ſapiens. Vnde in Iob habetur, Sapientia non inuenitur in terra ſuauiter viuentium. Iſaias quoque inducit, Quem (inquit) docebit Dominus ſcientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactos à lacte, auulſos ab vberibus. *Deuitarémque ſtultitiam,* id eſt, inſipientiam & peccata, præſertim vitia carnis, in quibus ratio totaliter abſorbetur. *Donec viderem,* in eſt, verè cognoſcerem *Quid eſſet vtile filiis hominum,* ad obtinendum veram ſalutem. *Quo facto opus eſt ſub ſole,* id eſt, quibus operibus neceſſe ſit hominem in hac vita eſſe intentum, ſi debeat ſaluari. *Numero dierum vitæ ſuæ,* id eſt, ſi durante hac vita, in qua ſola eſt tempus merendi ac demerendi, velit beatitudinem promereri. Et vt tandem per experientiam deuenirem ad certam veritatis notitiam, feci quod ſubditur: *Magnificaui opera mea,* id eſt, per manum & induſtriam artificum iuſſi mihi fieri diuerſa opera magnæ excellentiæ. De quibus ſubiungitur, *Aedificaui mihi domos.* Aedificauit etenim pulcherrimum templum, precioſiſſimum palatium, & domum ſaltus Libani, prout 3. Regum ſcribitur. *Et plantaui vineas* in montibus, *Feci hortos & pomaria, & conſeui,* id eſt, complantaui *Ea cuncti generis arboribus,* quæ apud nos poterant inueniri, & dignè apparuerunt in regalibus pomariis ſtare. *Extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluam lignorum germinantium. Poſſedi ſeruos & ancillas, multamque familiam habui, Armenta quoque & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ieruſalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & ſubſtantias regum & prouinciarum.* Textus iſte hiſtoricus eſt, & planus. *Feci mihi,* id eſt, procuraui *Cantores & cantatrices,* vt per melodiam & cantus dulcedinem mulceretur auditus, *Et delicias filiorum hominum.* id eſt, obiecta delectationum omnium ſenſuum exteriorum, in quibus maior pars hominum quęrit reſolui ac deliciari: qui magis vocandi ſunt filij hominum, quàm filij dei. Sicut in Geneſi legitur de filiis dei filiabúſque hominum. De talibus enim ait Propheta, Deus diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent. Et Paulus, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Porrò de filiis

[Margin notes: *Iob.28.* — *Iſai.28.* — 3. Reg 6. — 1. Para. 3. — Gene. 6. — Pſal. 52. — Galat. 1.]

liis dei, id eſt, virtuoſis hominibus ait, Ego per omnia omnibus placeo. *Et cyphos & vrceolos in miniſterio ad vina fundenda, & ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ieruſalem. Sapientia quoque perſeuerauit mecum.* Mirum quomodo inter tot carnalitates, & vanitates, ac curioſitates, ſapientia manſerit ſecum. Sed certum quòd quàm citò in mortalia corruit vitia, ſapientiam (quæ eſt donum) amiſerit: quoniam ſapientia illa non poteſt eſſe informis, nec ſine charitate habetur. Sapientia autem informis (quæ eſt donum gratiæ gratis datæ) potuit ſecum perſeuerare. Sicut & nunc ſunt multi theologi & iuriſtæ, non mediocriter docti & prompti in allegando ſcripturas, & documenta patrum ac iura, qui tamen ſunt deteſtabilis vitæ. *Et omnia quæ deſiderauerunt oculi mei,* id eſt, ad quorum concupiſcentiam incitabar per viſum, *Non negaui eis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his quæ præparaueram.* Et certiſſimè hoc peſſimum fuit, tam irrefrænatè vacare libidini, & tamen fecit hoc infatuatiſſimus ac libidinoſiſſimus iſte totus deteſtabilis factus. Propter quod iuſto dei iudicio permiſſus eſt cadere in idololatriæ ſcelera. Sed planè non ſine grandi cauſa permiſit omnipotens deus, hominum gubernator, tantæ ſapientiæ virum cadere tam extremè, ſed vt omnes nos agnoſcentes virum illum ſapientiſſimum taliter corruiſſe, iugiter timorati atque ſolliciti ſimus coram altiſſimo, nec in ſua quiſquam præſumat ſcientia, nec ſine propriæ fragilitatis conſideratione præſumat alios informare, hortari, corripere. *Et hanc ratus ſum partem meam,* id eſt, iſtud reputaui præcipuum bonum meũ, *Si vterer labore meo,* ſtructuris, culturis, & obiectis cæteris deliciarum mearum ad libitum vterer, quod eſt frui eiſdem. *Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus fruſtra ſudaueram,* id eſt, cùm prædicta facta mea & vſum ac fruitionem eorum acutiùs conſideraſſem: *Vidi in omnibus vanitatem,* id eſt, deceptionem, iniquitatem, inquietudinem, *Et afflictionem animi.* Nam quanuis ad horam delectent, tamen delectatione expleta ſequuntur multa & magna incommoda, pœnitudo, & remorſus, damna, diffamia, hebetudo, diſcraſia, & reatus mortis æternæ, amiſſio ſummi boni, ſpoliatio gratiæ, dominium principis tenebrarum, iugumque vitio-

1. Cor. 10.

3. Reg. 11.

Et mare non redundat, cor humanum ex hoc præfixos ſibi limites non tranſcendit, inaniter gloriando, aut ſe iactando, vel intumeſcendo: imò magis humilitat ſe, & fonti gratiarum tanto plus gratum ac ſubiectum eſſe conatur, quãto plura & maiora ab ipſo beneficia accepiſſe ſe intuetur. Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, id eſt, ſicut vniuerſa gratiæ dona à deo fontaliter oriuntur, ſic ei cum gratiarum actione ſunt adſcribenda, & de omnibus ac in omnibus laudandus & glorificãdus eſt vniuerſorũ largitor
1. Cor. 4. bonorũ. Ideò dixit Apoſtolus, Quid habes quod nõ accepi-
1. Cor. 15. ſti? Et itẽ, Gratia dei ſum id qđ ſum. Itemq;, Soli deo honor
1. Tim. 1. & gloria. Vt iterum fluant, id eſt, copioſiùs à deo procedãt. Dum enim de acceptis muneribus deo grati conſiſtimus,
Matt. 13. maiora ab ipſo ſuſcipimus. quia vt ait Saluator) habenti da-
Luc. 15. bitur & abundabit. Optima ergo cuſtos gratiarum eſt beneficiorum memoria, & recognitio eorundem aſſidua, quæ abundantiora meretur chariſmata. Ingratitudo verò, tanquam ventus vrens ac peſtilens, fontem pietatis & gratiæ deſiccat ac obſtruit ipſi ingrato. *Cunctæ res difficiles* ad intelligendum perfectè. Vix enim eſt aliqua creatura tam modica, de qua poterimus reddere rationem in ſingulis, quæ poſſunt quæri de ea, & cuius propriam differentiam, vniuerſãſque proprietates, cauſas, & vires aſſignare pote-
Sapien. 9. rimus. Ideò ſcriptum eſt, Difficilè inuenimus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt inuenimus cum difficultate. *Non poteſt eas homo explicare ſermone*, expreſſione perfectè notificante rem ipſam: quia non valemus perfectè intelligere eas. Imò loquutio deficit à plena repræſentatione notitiæ. Horum ratio aſſignatur, quoniam noſtra cognitio intellectiua incipit à cognitione ſenſitiua, & à poſteriori atque à notitia accidentium rei, in quibus natura agentis non relucet plenariè. Communiter tamen tenent philoſophi humanum intellectum poſſe in vita hac ad cognitionem quidditatis ſubſtantiarum materialium peruenire. Aliqui verò addunt quòd etiam ad cognitionem quidditatis ſubſtantiæ ſeparatæ poſſet in vita iſta pertingere. Cuius opinionis ſunt Albertus, Vlricus, & alij quidã. Alij ecõtrario, vt Scotus, affirmant intellectum noſtrũ in hac vita perduci nõ poſſe ad alicuius rei creatæ cognitionẽ diſtinctam ab eſſentia. Cuius ſignum dicit Scotus eſſe, ꝙ ſi ſimul ponã-

tur

tur duæ hoſtiæ, quarum vna ſit conſecrata, alia non, nō poteſt homo per naturalem rationem inter eas diſcernere. *Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur*, id eſt, quātumcunque multa & magna videat oculus corporis, poteſt & appetit plura videre. Similiter eſt de ore. Imò oculus noua & curioſa videndo ſæpe plus inflammatur ad plura huiuſmodi intuenda. Simili modo auditus. Conformiter interior oculus ſcilicet intellectus, cognitionibus & ſcientiis rerum creatarum non ſaturatur nec quietatur: nec poteſt quieſcere, niſi notitia creatoris. Non ergo in creatis, ſed in creatore conſiſtit fœlicitas. Iam ergo demonſtrauit inſtabilitatem & variabilitatem aſſiduam in hominibus cœleſtibúſque corporibus, & in aquis. Conſequenter idem oſtendit in cæteris generabilibus & corruptibilibus. *Quid eſt quod fuit?* id eſt, res generata quæ aliquando fuit, & modo non eſt? Ad quod reſpondet: *Ipſum quod futurum eſt,* id eſt, res illa præterita eſt ipſa res futura. Non vtique eadem numero ſed ſpecie. ſicut homo mortuus, & homo naſciturus eiuſdem naturæ ſunt, non vna eademque perſona Et multo minus in irrationabilibus animalibus, vegetabilibus. & mixtis, quorum formæ ſubſtantiales ſeu animæ ſunt corruptibiles & mortales, deſinentes eſſe in ipſa corporea morte. Hinc libro de generatione & corruptione probat Philoſophus, quòd corrupta non redeunt eadem numero, naturaliter vtique, ſed miraculoſe fieri poteſt, & factum eſt ſæpe, præſertim in euangelica lege. *Quid eſt quod factum eſt?* Reſpondet: *Ipſum quod faciendum eſt*, id eſt, eiuſdem ſpeciei vtrunque eſt. Sicut leo natus & leo naſciturus. *Nihil ſub ſole nouum*, quum ſimile eius in ſpecie præceſſerit. *Nec valet quiſquam dicere* verè & rationabiliter: *Ecce hoc recens eſt*, id eſt, indiuiduum alicuius ſpeciei, cuius ſimile non præceſſit, loquendo de inferioribus iſtis. ideo ſubditur: *Iam enim præceſſit in ſeculis, quæ fuerunt ante nos*, id eſt, in generationibus & periodis ſeu temporibus præteritis fuit ſimile eius in ſpecie. Iuxta hunc modū dicimus non eſſe nouum, dum videmus iuſtos ab impiis infeſtari, homicidium fieri, hominem mori: quoniā iſta, id eſt, ſimilia eis in ſpecie multoties cōtigerunt. Hinc quoque ſcriptum eſt, Cō- *Gene.* 2.
pleuit deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requieuit ob omni opere quod patrarat. Non vtique ex tūc vſq;

in

in Ieruſalem. Quare adhuc viuens non ait, Ego Eccleſia-ſtes ſum rex Iſrael in Ieruſalem? Dicunt quidam quòd pœnitentiam agens ex humilitate ita loquutus eſt, quaſi indignum ſe reputans nomine regis, qui populum ſuum tam enormiter malè viuendo ſcandalizauit. Vel dicendo, fui rex, non excluſit ſe eſſe regem: ſed ideo ait, fui rex, quia recitat geſta ſua præterita. Aliqui quoq; reges Iuda ante mortem ſuam reſignauerunt filiis ſuis regnum. *Et propoſui in animo meo quærere,* ſtudendo, ſeu alios interrogando, *Et inueſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole,* id eſt, de cauſis & rationibus omnium talium, præſertim humanorũ euentuum: ſcilicet, cur quidam ſic proſperantur, & diu viuunt. Alij aduerſitatibus & diſfortuniis opprimuntur: cur aliqui virtuoſi vtiléſque prælati & principes citò tollũtur de medio. Alij vitioſi præſidentes ſubditiſque nociui diu viuunt, & præſunt: cur quædam animæ infunduntur corpuſculis infantulorum gentilium, nec vnquam perducuntur ad fidei ſacramentum: quędam verò animæ infunduntur corpuſculis puerorum fidelium. Quanuis enim Salomon habuit de naturalibus & multis ſupernaturalibus ac myſticis infuſam ſcientiam, non tamen de omnibus talibus occultis dei iudiciis, de quibus immoderatè ſcrutari curioſum temerariũque cenſetur: quia omnino transſcendit humanæ imbecillitatis capacitaté. Idcirco de talibus cum Apoſtolo eſt dicendum, *Rom.* 11.
O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Et cum Pſalmiſta, Iudicia tua abyſſus multa. *Hanc occupationem peſſimam,* id eſt curioſam inueſtigationem, immoderatam inquiſitionem de omnibus quæ fiunt ſub cœlo, *Pſal.* 35.
Dedit deus filiis hominum, id eſt, permiſit eos ipſam aſſumere. Iuxta quem modum ait Apoſtolus, Mittet illis deus operationem erroris, vt credant mendacio. Et rurſus, Tradidit illos deus in paſsiones ignominiæ. Sic quoque Iſaias loquitur deo, Quare nos errare feciſti de viis tuis? induraſti corda noſtra, ne timeremus te? *Vt occuparentur in ea,* neglectis his quæ pertinent ad ſaluté. Et certè nũc vſque videmus quàm verè ſit ita, qualiter multi quæſtiones ſine numero multiplicét, & vaniſsimis ſophiſticis curioſitatibus ſint intenti, omiſſa diuinorũ obſeruantia præceptorũ. In qua occupatione ſtultiſsima multi quoque religioſi ſic inuoluuntur, quòd

2. *Theſſ.* 2. *Roma.* 1. *Iſai.* 63.

quòd obſeruantias negligunt regulares. Qui vtinam illud
Eccle.3. Eccleſiaſtici ritè aduerterẽt, Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi deus illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt,
2. Tim.2. videre oculis tuis. Vnde & Apoſtolus Timotbæum diſcipulum monẽs, Stultas (inquit) & ſine diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quia generant lites. *Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole,* id eſt, conſideraui ea (ſaltem in generali) & multa in ſpeciali. Vel cuncta, id eſt, quædam de omnibus illis, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum. Iuxta quem ſenſum
Pſal.9. ait Pſalmiſta deo, Narrabo omnia mirabilia tua. *Et ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus,* id eſt, vanitas omnibus illis fuit admixta, vanumque fuit, laborioſum, & animæ afflictiuum, conſiderationi & perſcrutationi omnium illorũ inſiſtere. Imò occupatio talis impedit hominem ab vtilioribus & ſalubrioribus actibus, ab exercitio orationis & deuotionis, ab inflammatione affectus, ab expurgatione diſcuſſionéque mentis. Quia quò mens circa plura diſtenditur atque diſpergitur, eò minus circa vnũ illud quod ſummè neceſſarium eſt, recolligitur & cõſtabilitur. Hinc Apo-
Hebræ.6. ſtolus hortatur nos vt quæramus meliora & viciniora ſa-
Hebræ.13. luti. Et rurſus, Doctrinis (inquit) variis & peregrinis nolite abduci. Optimum enim eſt gratia ſtabilire cor. *Peruerſi difficilè corriguntur.* Quia ſunt habituati in vitiis. Difficile autem eſt conſueta relinquere. Imò ſecundum Philoſophum, tales dicũtur incurabiles. Verùmtamen per auxilium & miſerationem ſpiritus ſancti poſſunt conuerti. *Et ſtultorum infinitus eſt numerus.* Omnis numerus eſt finitus, quum numerus ſit certa & determinata menſura ſeu cõputatio rerum numeratarum. Quomodo ergo ſtultorum infinitus eſt numerus? Reſpondendum quòd cuncta creata finita ſunt abſolutè loquendo, vtpote in numero, pondere, & menſura conſtituta Sed quantum ad nos, multitudo ſtultorum eſt infinita: quia innumerabilis nobis eſt, nec numerũ eorum habemus: ſed deus eorum numerum nouit. Stulti autem in ſcripturis vocantur vniuerſi, qui dono ſapientiæ carent. Omnes videlicet qui in mortali ſunt culpa, quia in illis puerilitatis vitium ſeu inſipientia regnat: quoniã ſummo, infinito, & inuariabili bono præferunt vana, carnalia,

&

& caduca: ſicut pueri poma & pira auro & gemmis præponunt, ſic ipſi ſenſibilia & terrena ſpiritualibus & diuinis. Sed quum Pſalmiſta de electis & ſapientibus dicat, Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur, videtur quòd ſapientium quoque infinitus ſit numerus. Reſpondetur, quòd vtique inumerabilis nobis eſt multitudo iuſtorũ, ſapientium, & electorum, nihilominus multitudo reproborum ac impiorum multo innumerabilior eſt. Quia intãtum eſt maior, vt dicat Saluator, Multi ſunt vocati, pauci verò electi. *Locutus ſum in corde meo*, id eſt, cogitaui, *Dicens* intra me, vel etiam aliis, *Ecce magnus effectus ſum*. Salomon enim fuit rex valde magnus, famoſus, potens, opulentus, & præſertim in ſapientia eminẽs aliis. Ideo ſubditur, *Et præceſſi omnes ſapientia, qui fuerunt ante me in Ieruſalem*. Imò in toto mundo non erat tempore ſuo æqualis ei in ſapientia atque ſcientia, prout 3. Regum, & ſecundo Paralipomenon ſatis oſtenditur. Quod qualiter intelligendum ſit, 3. Regum diligenter expoſitum eſt. Non enim poteſt intelligi de ſapientia, vt eſt donum, quia illa eſt tanto maior in homine, quanto perfectior ipſe eſt in charitate. Ideo ſicut Dauid fuit ſanctior Salomone, ita & ſapientior eo fuit, loquẽdo de ſapientia, quæ eſt vnum de ſeptem donis. Loquendo autem de ſapientia & ſcientia, vt ſunt dona gratiæ datæ, & de cognitione naturalium rerum, Salomon ſapientiſſimus fuit in populo. Potuit quoque iſtam ſuam excellentiam ſine peccato attendere ac fateri, dummodo eam deo attribuerit. Quoniam ex reuelatione diuina ſciuit ſe eam habere. Sic nanque & Dauid grata ac humili mente dixit ad dominum, Feciſti me ſpectabilem præ omnibus hominibus. Apoſtolus quoque, Noſipſi (inquit) primitias ſpiritus habentes. *Et mens mea contemplata eſt multa ſapienter* de deo & creaturis, & de Chriſti myſteriis. *Et didici*, quia ex infuſa ſapientia profecit, & ſcientiam acquiſiuit maiorem. *Denique cor meum*, id eſt, intellectum applicui, rogando deum pro ſapientia infundenda, vel inueſtigando quædam: *Vt ſcirem prudentiam*, quæ eſt recta ratio agibilium, & docet quid & qualiter ſit agendum, quid item vitandum: *Atque doctrinam* moralem, ſeu legis diuinæ notitiam, *Erroréſque & ſtultitiam*, id eſt, errores veritati contrarios, & ſtultitiam ſapientiæ oppoſitam, volui ſcire ad

Pſal. 138. Matt. 20. & 22. 1. Reg. 5. 1. Para. 17. Rom. 8.

vitandum & reprobandum eos, qui niſi agnoſcantur, non euitantur Eadem tamen (ſecundum Philoſophum) eſt ſcientia contrariorum. *Et agnoui* per experientiam in meipſo. *Quòd in his quoque eſſet labor & afflictio ſpiritus.* Laborioſum enim eſt ita ſtudere atque proficere, quia (vt ait Philoſophus) Ars & virtus ſunt circa difficilia. Per hoc quoq; quòd homo acquirit prudentiam & doctrinam, agnoſcit ſuipſius errores præteritos, & exceſſus, ex quibus afflictionem, contritionem, ac triſtitiam concipit, & pro ſuis vitiis ſe affligit. *Eo quòd in multa ſapientia multa ſit indignatio*, id eſt, quanto quis amplius creſcit in ſapientia vera & ſalutari, tanto plus contra vitia indignatur, & eis ſubiacere abominatur. quia viliſſimum & ſummè nociuum eſt ſubiici eis. *Et qui addit ſcientiam*, id eſt, qui creſcit in morali doctrina, *Addit & dolorem.* Quia ex ea ad mœrorem de ſuis peccatis inducitur, & mala proximorum, ac mundi miſerias agnoſcendo, auget ſibi dolorem & compaſſionem, fletum, atque triſtitiam. Iterum qui addit ſcientiam, addit & dolorem, id eſt, damnationem ſibi adauget, niſi iuxta ſcientiam ſuam viuat. Sicut in Euangelio loquitur Chri-
Luc. 12. ſtus, Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non ſe preparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Prætereà ſapientia & ſcientia acquiſitæ frequenter inflant habentem: ſicque faciunt eum pronum ad indignandum his, qui aliter agunt quàm ſibi placet, quia vult reputari & honorari. Idcirco indignatur eis, à quibus putat ſe paruipendi. Vnde ex indignatione ac impatiẽtia incurrit dolorem, id eſt, afflictionem interiorem, & anxietatem, diſplicentiamque turbantem. quibus miſeriis careret, ſi eſſet humilis, ac patiens, & ſapientiam quæ
Iaco. 3. donum eſt, poſſideret. Quia (vt Apoſtolus Iacobus teſtatur) quæ deſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica & modeſta. Poſtremò in multa ſapientia multa eſt indignatio, quoniam his qui multum eruditi ſunt, deus grauiſſimè indignatur, ſi prauè ac inexemplariter cõuerſentur.

Expoſitio Cap. 2. *Dixi ergo in corde meo, &c.*

ARTICV. II.

HIc multipliciter Salomon docet non fœlicitatem, ſed vanitatem in corporalibus bonis ac deliciis carnis

nis cōſiſtere. Itaq; in perſona hominis carnalis imperitiq; loquens ſubdit: *Dixi ergo in corde meo*, id eſt, ex quo inueni in ſapientia atque ſcientia eſſe indignationem & dolorem, non quietem & ſufficientiam ac ſalutem. Nam & ſciētia huius vitæ eſt modica, & quanto quis in ſcientia proficit, tanto clariùs cernit, quantum à perfecta omnium rerum ſcientia diſtet, propter quod dolet quòd ad plenitudinem ſcientiæ nequit pertingere. Ideo dixi intra me: *Vadam*, id eſt, ab occupatione circa profectum ſapientiæ & ſcientiæ abiens, pergam ad obiecta carnalium deliciarum: *Et affluam*, id eſt, abundanter vacabo *Delitiis* gulæ & luxus. *Et fruar bonis* exterioribus, illis finaliter inhærendo. Nam fine fruimur, mediis vtimur. *Et vidi*, id eſt, faciliter celeriterque penſaui, *Quòd hoc quoque eſſet vanitas*, id eſt, impium & brutale, auertens mentem à deo, & eam infimis rebus omnino immergens. *Riſum reputaui errorem*, id eſt, erroneum iudicaui inordinatò riſui & ineptis ac diſſolutis lætitiis locum dare. *Et gaudio dixi, Quid fruſtra deciperis?* id eſt, delectationem carnalem illicitam reprobaui, eo quòd fallax ſit, & ad perpetuum trahat mœrorem. Quum enim ſimus in ſeculo iſto, tanquam in exilio & loco peregrinationis valleque lachrymarum, vbi actibus pœnitentiæ vacare oportet, non eſt hîc locus aut tempus riſuum & iocorum ſiue inanium gaudiorum, ſed implere oportet quod per Iohelē Dominus exhortatur, Conuertimi ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Ad Corinthios quoque ſcribens Paulus, docet & monet, In omnibus, inquens, exhibeamus noſipſos ſicut dei miniſtros, in multa patiētia, in tribulationibus, in anguſtiis, in neceſſitatibus, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate, in ſcientia, in lōganimitate, in ſuauitate, in ſpiritu ſancto, in charitate nō ficta, in verbo veritatis, in virtute dei, per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris. Hinc loquitur Iere. Vſquequo delitiis diſſolueris filia vaga? Atque in Euang. Veritas: Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Ideo ſcriptū eſt, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis quæ aduenient vobis. *Cogitaui in corde meo, abſtrahere à vino*, id eſt, omni potu inebriatiuo & delitioſo, inflammatiuo & calido abſtrahere *Carnem meam, vt animum*, id eſt, intellectum

Iohe.2.
2.Cor.9.
Iere.13
Lucæ.6.
Iacob.5.

Meum transferrem ad ſapientiam. ad quam obtinendam tanto aptior fit anima, quanto corpus à delectationibus carnalibus ampliùs elongatur. Qui enim amat vinum & pin-
Iob.28. guia, non erit ſapiens. Vnde in Iob habetur, Sapientia non
Iſai.28. inuenitur in terra ſuauiter viuentium. Iſaias quoque inducit, Quem (inquit) docebit Dominus ſcientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactos à lacte, auulſos ab vberibus. *Deuitarémque ſtultitiam,* id eſt, inſipientiam & peccata, præſertim vitia carnis, in quibus ratio totaliter abſorbetur. *Donec viderem,* id eſt, verè cognoſcerem *Quid eſſet vtile filiis hominum,* ad obtinendum veram ſalutem. *Quo facto opus eſt ſub ſole,* id eſt, quibus operibus neceſſe ſit hominem in hac vita eſſe intentum, ſi debeat ſaluari. *Numero dierum vitæ ſuæ,* id eſt, ſi durante hac vita, in qua ſola eſt tempus merendi ac demerendi, velit beatitudinem promereri. Et vt tandem per experientiam deuenirem ad certam veritatis notitiam, feci quod ſubditur: *Magnificaui opera mea,* id eſt, per manum & induſtriam artificum iuſſi mihi fieri diuerſa opera magnæ excellentiæ. De quibus ſubiungitur, *Aedificaui mihi domos.* Aedificauit etenim pulcherrimum templum, precioſiſſimum palatium, & domum ſaltus Libani, prout 3. Regum ſcribitur.
3.Reg 6. *Et plantaui vineas* in montibus, *Feci hortos & pomaria, &*
1. Para.3. *conſeui,* id eſt, complantaui *Ea cuncti generis arboribus,* quæ apud nos poterant inueniri, & dignè apparuerunt in regalibus pomariis ſtare. *Extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluam lignorum germinantium. Poſſedi ſeruos & ancillas, multamque familiam habui, Armenta quoque & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ieruſalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & ſubſtantias regum & prouinciarum.* Textus iſte hiſtoricus eſt, & planus. *Feci mihi,* id eſt, procuraui *Cantores & cantatrices,* vt per melodiam & cantus dulcedinem mulceretur auditus, *Et delicias filiorum hominum.* id eſt, obiecta delectationum omnium ſenſuum exteriorum, in quibus maior pars hominum quęrit reſolui ac deliciari: qui magis vocandi ſunt filij ho-
Gene.6. minum, quàm filij dei. Sicut in Geneſi legitur de filiis dei
Pſal.52. filiabúſque hominum. De talibus enim ait Propheta, Deus
Galat.1. diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent. Et Paulus, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Porrò de fi-
liis

liis dei,id eſt,virtuoſis hominibus ait, Ego per omnia omnibus placeo. *Et cyphos & vrceolos in miniſterio ad vina fundenda, & ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ieruſalem. Sapientia quoque perſeuerauit mecum.* Mirum quomodo inter tot carnalitates,& vanitates,ac curioſitates,ſapientia manſerit ſecum. Sed certum quòd quàm citò in mortalia corruit vitia, ſapientiam(quæ eſt donum) amiſerit:quoniam ſapientia illa non poteſt eſſe informis,nec ſine charitate habetur. Sapientia autem informis (quæ eſt donum gratiæ gratis datæ)potuit ſecum perſeuerare. Sicut & nunc ſunt multi theologi & iuriſtæ,non mediocriter docti & prompti in allegando ſcripturas, & documenta patrum ac iura,qui tamen ſunt deteſtabilis vitæ. *Et omnia quæ deſiderauerunt oculi mei,* id eſt,ad quorum concupiſcentiam incitabar per viſum, *Non negaui eis:nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his quæ præparaueram.* Et certiſſimè hoc peſſimum fuit, tam irrefrænatè vacare libidini, & tamen fecit hoc infatuatiſſimus ac libidinoſiſſimus iſte totus deteſtabilis factus. Propter quod iuſto dei iudicio permiſſus eſt cadere in idololatriæ ſcelera. Sed planè non ſine grandi cauſa permiſit omnipotens deus,hominum gubernator, tantæ ſapientiæ virum cadere tam extremè, ſed vt omnes nos agnoſcentes virum illum ſapientiſſimum taliter corruiſſe,iugiter timorati atque ſolliciti ſimus coram altiſſimo,nec in ſua quiſquam præſumat ſcientia,nec ſine propriæ fragilitatis conſideratione præſumat alios informare,hortari,corripere. *Et hanc ratus ſum partem meam,* id eſt,iſtud reputaui præcipuum bonum meũ, *Si vterer labore meo,* ſtructuris, culturis, & obiectis cæteris deliciarum mearum ad libitum vterer,quod eſt frui eiſdem. *Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus fruſtra ſudaueram,* id eſt, cùm prædicta facta mea & vſum ac fruitionem eorum acutiùs conſideraſſem: *Vidi in omnibus vanitatem,* id eſt, deceptionem, iniquitatem, inquietudinem, *Et afflictionem animi.* Nam quanuis ad horam delectent, tamen delectatione expleta ſequuntur multa & magna incommoda, pœnitudo,& remorſus,damna,diffamia,hebetudo, diſcraſia,& reatus mortis æternæ, amiſſio ſummi boni, ſpoliatio gratiæ,dominium principis tenebrarum, iugumque vitio-

I. Cor. 10.

3. Reg. 11.

 rum,

rum. *Et nihil permanere ſub ſole.* Præcedenti dixit capitulo, Terra in æternum ſtat, terra autem ſub ſole eſt: quomodo ergo nunc ait nihil permanere ſub ſole? Sub ſole quoq; ſunt non ſolùm ignis, aer, aqua, tria elementa perpetua, ſed & luna cum ſphæra ſua, quam Ariſtoteles poſuit proximam ſphæræ ſolis Imò Venus atque Mercurius, ſecundũ Ptolomæum, qui ſolem aſſerit eſſe in medio planetarum, quod tenetur communiùs, & creditur verius. Quum itaq; cœleſtia corpora incorruptibilia ſint, quomodo nihil manet ſub ſole? Reſpondendum, quòd ſub ſole dicitur nil manere, quia contenta ſub ſole ſubiacent mutationi ſecundũ locum & ſitum, aut ſecundum formam & eſſe, ſiue pro parte ſua, ſiue ſecundum ſe tota. Et quanuis quædam cœleſtia corpora ſint ſub ſole, propriè tamen dicuntur eſſe ſub ſole, quæ ſubiacent influentiæ ſolis, recipiendo peregrinas impreſſiones, & quãtum ad generationem & corruptionem. His ergo relictis, *Tranſiui,* id eſt, mentem erexi *Ad contemplandam ſapientiam,* id eſt, ad conſiderandam dignitatem ipſius, vt eam amplecterer, *Erroreſque & ſtultitiam,* vt eos vitarem ac reprobarem. *Quid eſt (inquam) homo, vt ſequi poſſit regem factorem ſuum?* id eſt, cùm homo ſit carnalis, mortalis, ac fragilis creatura, nõ videtur quòd valeat ſuo crea-
1. *Tim.* 1. tori, regi ſeculorum immortali, inuiſibili, adhęrere, ſeruire, aſſimilari. Iſtud loquitur Eccleſiaſtes in perſona quorundã, dicentium hominem (quum ſit mortalis) non debere niſi corporalia atque mortalia quærere. Iuxta illud, Cùm ſis
Catho mortalis, quæ ſunt mortalia cura. Cuiꝰ erroris princeps fuit Simonides: quem in Ethicis Ariſtoteles reprobat, eo quòd nobilior pars hominis, ſcilicet intellectus, ſit immortalis, diuinus, immaterialis. Ideo debet homo ſummè exquirere diuinorum notitiam & amorem. Et quanuis non poſſit ſuo
Iſaiæ. 40. creatori per æqualitatem aſſimilari, ſicut ipſe per Iſaiam
Ibidem teſtatur dicens, Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis me? Et rurſus, Cui ſimilem feciſtis deum, aut quam imaginem ponetis ei? nihilominus tamen poteſt ei (auxiliante gratia) finaliter adhærere, reuerenter ſeruire, per contemplationem & dilectionem imitatiuè aſſimilari, tanquam ad imaginem & ſimilitudinem dei factus. Vnde in Thimæo aſſerit Plato, quòd nobis eſt cum diis conſortium quoddam diuinitatis, & parilitas nominis. In Phædone quoque teſtatur,

ſtatur, Diuino, immortali, & ſemper eodem modo ſe habenti enti, ſimilis eſt anima. *Et vidi quòd tantum præcederet ſapientia ſtultitiam, quãtum differt lux à tenebris*, id eſt, intellexi quòd ſapientia tantum, imò & plus præſtantior eſt ignorantia & errore, quantum lux caligine. inter quæ tantum intereſt, vt dicat Apoſtolus, Quæ conuentio luci ad tenebras? Ideo ſapientum eſt oculos cordis ſemper ad lucem veritatis & ad virtutum ſplendorem attollere. Stultorum verò, in tenebris vitiorum & falſitatis caligine volutari. Hinc ſequitur, *Sapientis oculi in capite eius*, quia exteriores oculos ſuos eleuat ad cœleſtia intuenda, quatenus ex illorum intuitu, ad creatoris contemplationem eius interiores oculi erigantur. Iuxta quod in Iſaia legitur, Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc. Vel interiores oculi ſapiẽtis ſunt in capite, in eſt, in corde ipſius, hoc eſt, in parte intellectiua, in qua ſunt tres ſuperiores animæ vires, in quibus ſuperbenedictæ trinitatis imago relucet, quæ vacant diuinis. Rurſus oculi ſapientis ſunt in capite eius, id eſt, in Chriſto, qui eſt caput cunctorum fidelium, in quo ſapientes interiores oculos ſuos defigunt. Iuxta illud Pſalmi. Oculi mei ſemper ad dominum. *Stultus in tenebris ambulat*, id eſt, per deuia vitiorum, ignorãtias, & errores graditur ad infernum. Vnde in libro Prouerbiorum habetur, Iuſtorum ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſque ad perfectam diem. Via autẽ impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruũt. *Et didici quòd vnus vtriuſque eſſet interitus.* Quum præfatam ſapientiæ eminentiam conſideraui, occurrit mihi quòd eodem modò mori & deficere videtur ſapiens atque inſipiens. Quia in morte ſapientis non videtur ſpiritus remanẽs, magis quàm in morte inſipientis: & interdum eodem periclitantur naufragio, inuoluuntur incendio, aut vno gladio feriuntur. *Et dixi in corde meo*, in perſona hominis imperiti carnalis: *Si vnus & ſtulti & meus*, qui ſapiẽs ſum, *Occaſus*. i. interitus *Erit*, ſeu finis, *Quid mihi prodeſt, quòd maiorẽ ſapientiæ dedi operam* q̃ ſtultus, quum neuter noſtrũ habiturus ſit præmiũ poſt hanc vitam, anima exiſtente mortali, vt ęſtimant imperiti? *Loquutusq́ue cum mente mea*, id eſt, intra me conferens, *Animaduerti quòd hoc quoque* ſcilicet ita ſentire, *eſſet vanitas*, id eſt, peſſimus error. *Non enim erit memoria ſapientis*

2. Cor. 6.
Iſaiæ. 40
Pſalm. 25.
Prouer. 4.

pientis ſimiliter vt ſtulti in perpetuum, id eſt, diuerſa erit recordatio de ambobus, non conformis: quoniam ſapiens in refrigerio & beatitudine erit: ſtultus in damnatione æterna.

Sapien. 4.

Aliqui verò exponunt ſic, Animaduerti quòd hoc quoq;, ſcilicet maiorem ſapientiæ operam dare, eſſet vanitas (loquendo in perſona carnalis.) Non enim erit ſapientis memoria ſimiliter & ſtulti, id eſt, amborũ memoria ſimili modo peribit. *Et futura tempora obliuione cuncta pariter operiet*, id eſt, tandem in futuris temporibus obliuioni tradentur cuncta quæ interim fiunt, ita quòd erunt ſicut quæ in tenebris penitus latent. *Moritur doctus ſimiliter vt indoctus.* Nã quantum ad corpus non videtur differentia mortis, nec animæ patet egreſſus. Imò ſapientes docti & iuſti interdum violenta & morte decedunt horribiliori, quàm indocti & vitioſi. *Et idcirco tæduit me vitæ meæ*, propter tot mala vitę huic annexa: me (inquam) *Videntem mala vniuerſa eſſe ſub ſole*, id eſt, vana atque aliquid mali pœnę vel culpæ admixtum habẽtia. Quanuis enim vita ſit appetibilis per ſe, tamen propter aduerſitates & prauitates annexas poteſt in tædium verti. Propter quod dixit Helias, Sufficit mihi Domine, tolle (quæſo) animam meam. Iob quoque, Soluat deus manum ſuam, & ſuccidat me. Atq; Apoſtolus, Supra modũ (ait) grauati ſumus ſupra virtutem: ita vt tæderet nos etiã viuere. *Et cuncta vanitatem & afflictionem ſpiritus*, id eſt, aliquo modo afflictiua cordis iuxta expoſitionem inductam. Vnde orauit Pſalmiſta, Educ de cuſtodia .i. de carcere animam meam ad cõfitendum nomini tuo. Et Paulus, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huiꝰ? Hinc dixit & Ionas, Melius eſt mihi mori q̃ viuere. Conſequenter ponit vnum miſerabile malũ, quod multis contingit parẽtibus. *Rurſus deteſtatus ſum*.i. miſeram reputaui *Omnem induſtriam*, id eſt, prudentiam *Meam*, quam habui in congregando opes terrenas, *Qua ſub ſole ſtudioſiſſimè laboraui*, pro acquirendis diuitiis, *Habiturus hæredem poſt me, quem ignoro*, id eſt, de quo neſcio, *Vtrum ſapiens an ſtultus futurus ſit*, id eſt, quod horum duorum ei conueniet, *Et dominabitur in laboribus meis, quibus ſudaui & ſolicitus fui*, id eſt, in diuitiis meis, à me laborioſe adeptis. *Et eſt quicquam tam vanum* Quaſi dicat, Iſtud eſt valde inane ac doloroſum. Iſtud quoque accidit Salomoni, cuius ſucceſſor & hæres Roboam,

3. Reg. 19. Iob. 6. 2. Cor. 1. Pſal. 141. Rom. 7. Ion. 4.

boam, rudis & ſtultus fuit, & à rege Aegypti pro parte depauperatus (vt legitur.3.Regum.) *Vnde ceſſaui* à tali diuitiarum collectione, *Renunciauitque cor meum vltrà laborare ſub ſole*, pro opibus congregandis, eo quòd filij parentum theſaurizantium & congregantium, bona à parentibus cõgregata malè conſumunt, quia faciliter ad manus ſuas deueniunt, prout dictum eſt pleniùs ſuper illud Prouerbiorum, Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur. *Nam cùm alius*, id eſt, alter aliquis *Laboret in ſapientia & doctrina*, vt ſcilicet ſapiẽs ſit & doctus, *Et ſolicitudine*, id eſt, cura pro temporalibus rebus, & *Homini ocioſo quæſita dimittit*, id eſt, ea quæ ipſe ſolicitè acquiſiuit, relinquit homini negligenti ac pigro, qui ea prodigaliter carnalitérq; cõſumit. *Et hoc quoq; vanitas eſt & magnum malum.* Vanitas eſt, quoniam caret fine intẽto à congregante, qui intendebat ea relinquere digno & ſapienti ſucceſſori, & pro ſtatu honeſto per eum ducendo. Eſt etiam magnum malum, quia multum pœnale parenti, ſi eo viuente & ſciente hæres ſuus ſic deuoret bona ſibi à patre collata. Quòd ſi pater iſta non ſciat, nec viuat dum fiunt, tamen adhuc viuens, timendo de hoc affligebatur, ſucceſſori verò taliter conſumenti bona ſibi relicta, iſtud eſt magnũ malum ac culpabile. *Quid enim proderit homini* cuicunque, id eſt, quam vtilitatem conſequetur homo quicunque auarus & tenax *De vniuerſo labore ſuo*, quo pro diuitiis laborauit, vel de ipſis diuitiis laborioſe collectis, *Et afflictione*, id eſt, ſolicitudine & anxietate *Spiritus*, id eſt, animæ ſuæ, *Qua ſub ſole cruciatus eſt*, propter iſta terrena, quæ cum labore acquiruntur, cum timore poſſidentur, cum dolore & triſtitia amittuntur? *Cuncti dies eius doloribus & ærumnis*, id eſt, miſeris curis malíſque pœnæ & culpæ *Pleni ſunt.* Hoc eſt, Ipſemet in diebus ſuis his calamitatibus adimpletur. Tempori enim aſcribuntur ea, quæ fiunt in tẽpore. Sicut ait Saluator, Sufficit diei malitia ſua. Sic craſtinus dies ſolicitus erit ſibi. *Nec per noctem mente requieſcit*, quia in lecto corporaliter requieſcens, corde ſolicitatur, ne furto quid perdat, & qualiter plura adipiſcatur, aut pertinentia ſibi diſponat. Vnde aſſerit Dominus, Aerumnæ ſeculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ

3.Reg.12. *Prouer.13* *Matth.6.* *Marc.4.*

tiæ introeuntes ſuffocant verbum dei. *Et hoc* ſcilicet *per noctem* non quieſcere mente, & taliter propter temporalia cruciari, *Nonne vanitas eſt?* Quia à vera beatitudine impedit hominem. *Nonne melius eſt comedere, & bibere*, id eſt, rebus conceſſis ad competentiam vti? *Et oſtendere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis?* id eſt, vitã ſuam reficere, & ſeipſum conſolari, ex bonis ſibi collatis: ita vt habens victũ,
1.*Tim.* 6. & quibus tegatur, contentus ſit, & quiete veſcatur, prout
Prouer. 8. vt Prouerbiis dictum eſt, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ſed tribue tantum victui meo neceſſaria? Vnde ſubiungitur, *Et hoc de manu dei eſt*, id eſt, ita refici & contentari, eſt beneficium dei, imò & donum gratiæ eius, ac meritorius actus, ſi fiat ex charitate. *Quis ita vorabit*, id eſt, tam abundantem præparationem ciborum habebit? *Et deliciis affluet* in vſu fœminarum & virginum, *Vt ego* Salomon? De cuius quotidianis cibariis, & vxoribus, & cõ-
3.*Reg.* 11. cubinis. 3. Regum, & ſecundo Paralypomenon, ſatis conſcriptum eſt. Et tamen ego in talibus ita expertus, diffinio ac proteſtor, quòd in ipſis non fœlicitas ſed vanitas ſita eſt. Quaſi dicat, Mihi in his expertiſſimo credendum eſt. Ideò concludendo ſubiungit: *Homini bono in conſpectu ſuo*, id eſt, homini verè virtuoſo *Dedit deus ſapientiam*, id eſt, ſapidam diuinorum notitiam, prout ſapientia eſt donum, *Et ſcientiam*, id eſt, infuſam notitiam de rebus creatis, quòd in eis non ſit finis vltimus conſtituendus. Quæ ſcientia etiam donum eſt, & omnibus habentibus charitatem ineſt, ſicut & cætera dona. *Et lætitiam*, id eſt, ſpiritualem conſolationem, & gaudium in ſpiritu ſancto, ita quòd hilariter ſeruit deo. *Peccatori autem dedit afflictionem*, id eſt, pœnales affectiones, vt ſunt timor, dolor, triſtitia, conſcientiæ quoque remorſus. *Et curam ſuperfluam* circa ſpiritualia & terrena, & de vitandis periculis, ſeu vita productiori, *Vt addat* terrena terrenis, *Et congreget ea* in repoſitoriis ſuis, *Et tradat ei qui placuit deo*, id eſt, relinquat ea, ita quòd (deo ſic ordinante) deuoluantur in vſum hominis iuſti, eis condigni, quanuis hoc fiat præter ſeu contra voluntatem & intentionem hominis cupidi, qui ea reliquit, atque ad vſum alium ordinauit. Quemadmodum bona
Ioſue. 19. Chananæorum deuenerunt in vſum filiorum Iſrael, & opes
3.*Reg.* 25. Nabal in vſum Dauid. *Sed & hoc vanitas eſt & caſſa ſollicitudo*

tudo mentis, videlicet tam ſolicitè congregare diuitias, nec vti eiſdem: ſed relinquere eas his, quibus non fauet, neque cognouit. Itaque homini virtuoſo dat dominus conſolationem internam, ſicut teſtatur hoc ipſum expertus, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et alius, Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis: ita per Chriſtum abūdat conſolatio noſtra. *Pſal.93.* *2.Cor.1.*

Elucidatio Cap.3. *Omnia tempus habent, &c.*
ARTICV. III.

RVrſus hîc docet ex fluctuatione omnium inferiorum, non eſſe veram mentis quietem in eis. *Omnia tempus habent*, id eſt, vniuerſa ad regionem actiuorum & paſſiuorum pertinentia, & ſub cœleſtibus ſphæris contenta, tempori ſunt ſubiecta, & tempus habent ſuæ durationis. Quia & elementa pro parte alterantur, & corrumpuntur ab inuicem, durante hoc ſtatu ſeculi huius, *Et ſuis ſpatiis*, id eſt, periodis, locis, ac durationum menſuris, *Tranſeunt*, id eſt, ſubſiſtunt, mouentur, ac defluunt *Vniuerſa ſub cælo*, contenta ſub orbe cœleſti. *Tempus naſcendi*, id eſt, à creatore & inſtitutore naturæ ordinatum atque præfixum eſt, infra quantum tempus corpus rei generandæ formetur ac diſponatur ad ſuæ formæ ſubſtantialis ſuſceptionem, quam accipiēdo, generatur (ſaltem in vtero, ſeu occultè,) quoniam generatio eſt productio rei in eſſe ſimpliciter, hoc eſt, in eſſe ſubſtantiali ſpecifico. Et quando res talis erumpit in lucem, dicitur generatio ex vtero, ſeu aperta, quæ eſt potius manifeſtatio generationis præcedentis, quàm generatio propriè dicta. *Et tempus moriendi*, quādo complexio prorſus corrumpitur, & naturalis deficit calor. Conſtituta eſt autem rebus certa periodus, id eſt, menſura durationis ac vitæ inter natiuitatem & mortem. quæ periodus in diuerſis multipliciter variatur, ſiue ex naturalibus cauſis, iuxta complexionum varietatem, ſiue ex diſpoſitione prouidentiæ creatoris, qui iuxta moderamen ſuæ ſapientiæ infinitæ in diuerſis hominibus diuerſimode miſericordiam ac iuſtitiam ſuam declarat. Hinc ſanctus Iob loquitur deo, Conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt. *Iob.14.*

Tempus

Tempus plantandi herbas ac arbores, quod in vere fieri ſolet. *Et tempus euellendi, quod plantatum eſt. Tempus occidendi* reos, ſecundum iuris tenorem, ſeu aduerſarios, præſertim incredulos in iuſto & publico bello. *Et tempus ſanandi* eos, qui vulnerati effugerint, veniámque petierint, & ex rationabili cauſa ſunt reſeruandi in vita. *Tempus deſtruendi* aduerſariorum fortalia, ſeu ædificia valde collapſa. *Et tempus ædificandi. Tempus flendi* propter propria vel aliorum peccata, damna, aut funera. *Et tempus ridendi*, quia interdum oportet vti moderato ſolatio, & in actibus virtuoſis gaudendum eſt. Hinc ait Apoſtolus, Flere cum flentibus, & ridere cum ridentibus. Chriſtus quoque, Beati (inquit) qui nunc fletis, quia ridebitis. Eſt enim aliquis bonus riſus, de quo in libro Iob ſcriptum eſt, Donec impleatur riſu os tuum, & labia tua iubilo. *Tempus plangendi* propter temporalia mala. *Et tempus ſaltandi* ex plenitudine deuotionis, ſicut Dauid ante arcam dei ſaltauit. Vnde & Malachias fert, Salietis quaſi vituli de armento. In nuptiis quoque ſolet ſaltatio ſeu choriſatio moderata admitti. Verùm in choriſatione medium rarò aut nunquam ſeruatur, & plurima mala ſe miſcent ei communiter. Propter quod ait Chryſoſtomus, Non dedit nobis natura pedes, vt ſaltemus cum camelis, ſed vt faciamus chorum cum angelis, *Tempus ſpargendi lapides* in iuſta deſtructione caſtrorum, ciuitatum, domorum. *Et tempus colligendi* lapides, ad reædificandum deſtructa, vel ad alia conſtruenda. Quemadmodum. 3 Regum narratur de Aſa rege, qui miſit in omnem Iudam, dicens, Nemo ſit excuſatus, quin ſcilicet veniat ad deſtruendum conſtructa à Baſa rege Iſrael, ex quibus Aſa conſtruxit tunc alia. *Tempus amplexandi* deſiderio prolis, ad dei obſequium educandæ, vel ad reddendum debitum carnis, ſiue ad vitandum malum fornicationis in corpore. Sicut ait Apoſtolus, Vxori vir debitum reddat, ſimiliter vxor viro. Itémque, Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu, vt vacetis orationi. Hinc additur, *Et tempus longè fieri ab amplexibus*, ſcilicet tempore ſacro & tempore pœnitentiæ deputato, ac tempore communionis, & quando impręgnata eſt mulier, aut menſtrua patitur, & dum in puerperio manet, ac tempore ſenectutis. Vnde in Geneſi loquitur Sara, Poſtquàm conſenui, &

Marginalia: *Rom. 12.* — *Luca 6.* — *Iob. 8.* — *3. Reg. 6.* — *Mal. 4.* — *3. Reg. 15.* — *1. Cor. 7.* — *Gene. 18.*

& dominus meus vetulus eſt,voluptati operam dabo? Quaſi dicat,Nõ decet. Ideo ſuper Lucam ſcribit Ambroſius,quòd tempus carnalis commixtionis inter coniugatos eſt modicum.tamen(vt ſuper quartum ſententiarum declarat Thomas)in quolibet caſu,& tempore iam præfato,ab amplexibus abſtinere non eſt coniugatis pręceptum,quia coniugiũ non ſolùm eſt officium naturæ:ſed & remediũ culpæ. Denique tempore generalis tribulationis non eſt vacandum venereis.Ideo(ſecundum doctores catholicos & Hebræos) Noe & filij eius, imò & animalia bruta,in arca continuerunt. *Tempus acquirendi* lucrum per mercantias,ſeu patrimonium,aut debita. *Et tempus perdendi* acquiſita. *Tẽpus cuſtodiendi*, ſcilicet imminente periculo, *Et tempus abiciendi* talem cuſtodiam,quando pax eſt. *Tempus ſcindendi* pannos laneos aut lineos,ad faciendum ex eis veſtes. *Et tempus conſuendi* ſciſſa. *Tempus tacendi*, quando ſcilicet non expedit loqui. *Et tempus loquendi*, dum cauſa rationabilis id requirit. *Tempus dilectionis* ſpiritualis, *Et tempus odij* inimicorum,non inquantum ſunt homines,ſed inquantum iniqui,vt diligatur perſona,odiaturque culpa. *Tempus belli* iuſtè excitandi, *Et tempus pacis* componendæ. Porrò(vt refert Albinus) Hebræi totum hunc locũ exponunt de populo Iſrael, cui fuit tempus naſcendi in patriarchis,& tẽpus moriendi ſub Veſpaſiano & Tito. Tempus plantandi patres eorum in terra promiſſionis ſub Ioſue:tempus euellendi eos de terra illa, quãdo ducti ſunt in captiuitatem à Chaldæis atque Romanis. Tempus occidẽdi eos in Aegypto,& tempus liberandi ex Aegypto. Tempus deſtruendi ſub Nabuchodonoſor rege,& tempus ædificandi ſub Cyro ac Dario. Tẽpus plangendi euerſionem templi:& tempus ridendi atq; ſaltandi, quãdo reuerſi ſunt ſub Zorobabel,Eſdra,& Neemia. Tẽpus amplexãdi,quãdo cœleſti cingebantur auxilio:tempus longè fieri ab amplexibus,dum pro peccatis ſuis à deo relicti ſunt. Tẽpus acquirendi eos vndique perditos & diſperſos: tempus perdendi eos,quando à Romanis vaſtati ſunt. Tẽpus cuſtodiendi legalia præcepta:tempus abiiciendi laciniosæ legis mandata. Tempus ſcindendi,quando in duo diuiſi ſunt regna ſub Roboam:tempus cõſuendi tempore Machabęorum. Tempus tacendi prophetis nunc in captiuitate Romana Tẽpus loquendi,

Ioſue. 6. *4. Reg. 5.* *3. Reg. 12.* *Matt. 16.* *Mar. 14.*

loquendi, Apoſtolis. Tempus dilectionis, quo dominus eos dilexit ſub patribus: tempus odij quando Chriſto iniecerunt manus ſacrilegas: tempus belli eis iam pœnitentiam non agentibus: & tempus pacis in futuro, quando intrauerit gentium plenitudo: ſicque omnis Iſrael ſaluus fiet. *Rom.11.*

Prætereà poſſunt hæc ſpiritualiùs altiusque intelligi. Omnia tempus habent, quia vnuſquiſque homo habet tẽpus merendi ac demerendi, & ſuis ſpatiis tranſeunt. Quia à ſeculo atque exilio iſto, tãquam à termino à quo, tendunt ad regnum cœleſte, Purgatorium, vel Infernum, aut Limbum. Tempus naſcendi, quia dum homo charitatem & gratiam gratificantem ſuſcipit in baptiſmo, confeſſione aut contritione, ſpiritualiter generatur. & tẽpus moriendi, dum peccat mortaliter. Eſt etiam tempus moriendi pro fide atque
Iſai.16. iuſtitia. Hinc aſſerit Iſaias, dicẽs, A facie tua domine cõcœpimus, & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritũ ſalutis. Et
Lucæ 12. Dominus in Euangelio, Ne terreamini (inquit) ab his qui corpus occidunt. Tempus plantandi gratiam in cordibus hominum, & inſtituendi cõgregationem deuotam, aut no-
Matt.15. uam religionem. Vnde & Veritas proteſtatur, Omnis plantatio, quam non plãtauit pater meus cæleſtis, eradicabitur. & tempus euellendi, quod plantatum eſt, dum exigentibus ſuis exceſſibus perit quæuis religio. Tempus occidendi, ſi-
Deut.32. cut in Deuteronomio Dominus dixit, Ego occidam, & ego viuere faciam. Occidit dominus, dum gratiam ſubtrahit iu-
8. ſto iudicio. Salubriter quoque occidit, dum in homine priuatum amorem prorſus extinguit: ita vt dicere poſſit, Viuo
Collo.3. iam non ego. Vnde Colloſſenſibus ſcripſit Apoſt. Mortui enim eſtis, & vita veſtra cum Chriſto abſcondita eſt in deo. Et tempus ſanandi vulnera animæ per ſacramentorum &
Iob.15. gratiarum remedia. Propter quod in Iob dicitur, Increpatioñe domini ne reprobes: quoniam ipſe vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt. Tempus deſtruẽdi, & tempus ædificandi, quia primò oportet in ſeipſo peccata deſtruere, & ſic virtutum machinam in mente conſtruere, vt proximos verbo & opere valeat ædificare. Ideò ait Pſal.
Pſal.16. Declina à malo, & fac bonum. Et Ieremias, Dominus ait,
Iere.1. Ecce conſtitui te vt euellas, & deſtruas, & ædifices, & plantes. Tempus flendi in via, & valle hac lachrymarum, & dum Chriſti paſſio prædicatur, aut contra vitia ſermocinatur.

&

& tempus ridendi in patria, & ex conſolatione diuina. Imò & iubilandum in Pſalmodia, ne euangelicum illud improperetur nobis: Lamentauimus vobis, & non planxiſtis, cecinimus vobis, & non ſaltaſtis. Tempus ſpargendi lapides. quia quandoque oportet homines duros hinc inde diſpergere, & prauam eorum ſocietatem ac colligationem dirumpere. Duras quoque cogitationes & proteruarum connexionem imaginationum diſſoluere. & tempus colligendi, quoniam laborandum eſt, vt per charitatem reuniantur, qui corporaliter ſunt diuiſi. Prauas etiam cogitationes & abiectas neceſſe eſt ad memoriam reuocare, vt in confeſſione prodantur. Tempus amplexandi ſponſum cœleſtem, brachiis charitatis, per exercitia vitæ contemplatiuæ. & tempus longè fieri ab amplexibus, vacando dolori pœnitentiæ, & exercitiis vitæ actiuæ, ac neceſſariis corpori. Tempus acquirendi gratiam, ac virtutes, & ſpiritualem profectum, vitamque beatam. & tempus perdendi temporalia propter ſpiritualia & æterna, imò ſeipſum per mortificationem & abnegationem ſuiipſius. Sicut in euangelio ait Saluator, Qui perdiderit animã ſuam proptet me, inueniet eam Tempus cuſtodiendi ſeipſum à culpa. Iuxta illud, Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum. & tempus abiiciendi talem cuſtodiam, dum fuerit homo confirmatus in bono, & ſecurus ab omni periculo, quod erit in patria. Tempus ſcindendi duritiam cordis, vt aperiatur verbo dei, & ad pœnitentiam emolliatur Iuxta illud Iohelis, Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. & tempus conſuendi, id eſt, faciendi ſermonem ex authoritatibus ſcripturarum, atque doctorum. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Quocirca ait Hieronymus, Poſt multum tempus de diſcipulis efficiamur magiſtri. Porrò Seneca in ſuis ait prouerbiis, Locutum me aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam. Tempus dilectionis dei & proximorum, & tempus odij vitiorũ, & eorum qui nobis in via dei obſiſtunt, ſecũdum quod tales. Iuxta quod ſcriptum eſt, Perfecto odio oderã illos. Vnde & Chriſtus, Si quis (inquit) venit ad me, & nõ odit patrẽ ſuum & matrẽ, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Rurſus, tẽpus odij ſuiipſius, ſicut ſubiunxit. Adhuc autẽ & animã ſuã. Ideo & in Euãgelio Ioannis loquitur dicẽs, Qui odit animã ſuã in hoc mundo, in vitam æternã cuſtodit eam. Hoc odiũ eſt

Matt.11. *Matt.10.* *Proue.4.* *Iohe.2.* *Pſal.138.* *Lucæ 14.* *Ioan.12.*

eſt iniquitatem odire, prauam inclinationē reprimere, debitam pro peccatis caſtigationem aſſumere. Tempus belli contra inuiſibiles hoſtes ac aciem vitiorum. Ideo hortatur Apoſtolus, Accipite armaturam dei, vt poſſitis reſiſtere in
Ephe. 6. die mala, & in omnibus perfecti ſtare. Nempe (vt ſanctus Iob faſſus eſt) Militia eſt vita hominis ſuper terram. Chri-
Iob. 7. ſtus quoque in Euangelio, Regnum (inquit) cœlorum vim
Matt. 11. patitur, & violēti rapiunt illud. Hinc Seneca loquitur, Pa-
Seneca. cem habeto cum hominibus, bellum cum vitiis, & tempus pacis internæ cum deo, pacis quoque temporalis cū proximis. Sicut ad Romanos legitur, Si fieri poteſt, quod in vo-
Rom. 12. bis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. quòd ſi alij noluerint concordes & pacifici eſſe nobiſcum, nos tamen tranquillitatem ſeruemus in deo. Hinc Seneca docet, Id age, ne quis merito tuo te oderit. *Quid habet amplius homo de labore ſuo*, niſi aliquid prædictorum? Quaſi dicat, Stabilitatem non habet, neque ſalutem in vita præſenti. *Vidi afflictionem*, id eſt, laborioſam exercitationem, circa ſtudium literarium, *Quam deus dedit* permiſſiuè aut effectiuè, *Filiis hominum, vt diſtendantur*, id eſt, diuerſimode extēdantur & occupentur *In ea*, quatenus per hanc etiam à grauioribus vitiis, & nimiis carnalitatibus retrahātur, periculoſiſque ociis careant: quanuis in ea ad ſalutem parum aut nihil proficiant. *Cuncta fecit deus bona in tempore ſuo*, id eſt, dum ea produxit, ſiue in principio mundi, ſeu poſteà.
Gene. 1. Vnde in Geneſi ſæpe dicitur, Vidit deus quòd eſſet bonum, omne enim creatum aliquid increatæ bonitatis participat.
1. Tim. 4. Ideo ad Timothæum dicit Apoſtolus, Omnis creatura dei bona. Vel ideo ait, in tempore ſuo, quoniam quanuis quædā nociua ſint homini, eis importunè vtenti, tamē ſi tempore ſuo, id eſt, opportuno eis vtatur, bona ſunt ei. *Et mundum tradidit diſputationi eorum*, id eſt, creaturas & ordinem vniuerſi expoſuit creator conſiderationi diſputationique hominum, *Vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt deus*, id eſt, nullam creaturam poſſit perfectè & plenè cognoſcere, ſicut dictum eſt ſuprà, Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone. Et quod ait, vt non inueniat homo, intelligēdum videtur cōcomitanter potius quàm cauſaliter, ſicut in Pſalmo, Tibi ſoli peccaui, vt iuſtificeris in
Pſal. 50. ſermonibus tuis &c. Poteſt tamen cauſaliter accipi, quoniā

Ideo voluit deus homines ſic deficere in cognitione creaturarum, quatenus ex hoc attendant incomprehenſibilitatem & excellentiam creatoris, imbecillitatemque proprij intellectus. Quod autem ſubiungitur: *Ab initio vſque ad finem*, referri poteſt ad verbum illud, quod operatus eſt, vt ſit ſenſus, quòd nullam creaturam ab exordio mundi vſque ad finem eius factam, ſiue fiendam poſſit homo plenè cognoſcere: vel ad illud, vt non inueniat homo, ſcilicet ab initio vitæ ſuæ vſq; ad mortem. *Et cognoui quòd non eſſet melius, niſi lætari* in actibus bonis, & in deo, ſecluſa curioſa, immoderata, & anxia exercitatione ſtudendi. *Et facere bona* opera *In vita ſua*, per quæ mereatur ad plenitudinē ſciētiæ in futuro pertingere. *Omnis enim homo qui comedit & bibit* moderanter cibū & potū non ſolùm corporalem, ſed etiam ſpiritualem, *Et videt bonum de labore ſuo*, id eſt, ex laboribus ſuis, & rebus laborioſe acquiſitis experitur fructum, atque conſequitur commodum, *Hoc donum dei eſt*. quia ex gratia & auxilio eius procedit. Videre autem in ſcripturis frequenter pro guſtare ſeu experiri accipitur, vt in Pſalmo, Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Et in Actibus Apoſtolorum, Dauid appoſitus eſt ad patres ſuos, & nō vidit corruptionē. *Didici quod omnia opera*.i. cuncta creara quæ fecit deus, *Perſeuerent in æternum*. Suprà iam dixit, Vidi nihil permanere ſub ſole. Quomodo ergo nunc ait, quòd omnia opera dei perſeuerent in æternum? Et reſpondendum, quòd omnia permanent in æternum, vel in eſſe indiuiduali ac proprio (quantum ad incorruptibilia) vt ſunt corpora cœleſtia, angeli, & animæ rationales, & elementa quo ad ſe tota: vel in eſſe toto, vel in eſſe ſuæ ſpeciei, & ſucceſſione ſimilium ſibi vſque ad finem mūdi. Sic enim tēpus, motus, dies, nox, æſtus, & frigus dicuntur iugiter permanere. Nil autē ſub ſole permanet, vniformiter ſe habēs. *Non poſſumus eis quicquam addere, nec auferre*, id eſt, nullam ſpeciē poſſumus ordini vniuerſi apponere, neque detrahere: quoniam decor & ordo mūdi in ſpecierum cōnexione ac integritate cōſiſtit. Certum eſt autem quòd indiuidua innumerabilia quotidie auferantur, occidantur, ſeu corrumpātur. Homines quoque & bruta generant quotidie ſibi ſimilia. *Quæ fecit deus, vt timeatur*. Omnia etenim ſuperglorioſus, omnipotens, ſapiē-

Pſal.15.
Actu.13.

tiſſimuſque creator, inſtituit & produxit, quatenus ex conſideratione eorum ad creatoris admirationem, timoremq; filialem, amorẽ, & venerationem excitemur & accẽdamur.
Prou 16. Vnde ſcriptũ eſt, Vniuerſa propter ſeipſum operatus eſt dominus: qui ait per Ieremiã, Me non timebis, qui poſui arenã
Iere. 5. terminum mari? *Quod factum eſt, ipſum permanet*, vel in ſe, vel in ſimili ſibi, *Quæ futura ſunt, iam fuerunt* vel in ſe, vel in ſimili ſibi. *Quæ futura ſunt, iam fuerunt* in ſimilibus ſibi in ſpecie, ſicut expoſitum eſt in primo articulo: *Et deus inſtaurat quod abiit*. i. reſtituit in ſimili ſibi, quod deſiit eſſe. *Vidi ſub ſole in loco iudicij impietatem*, id eſt, in ſoliis iudicialibus ſeu tribunalibus vidi ſedere impios iudices, *Et in loco iuſtitiæ iniquitatem*, id eſt, eos qui reſident ad conſeruandam iuſtitiam inter alios, vidi eſſe iniuſtos: vel qui primò fuerunt iuſti, vidi in iniuſtitiã lapſos. *Et dixi in corde meo, Iuſtum & impium iudicabit dominus*, id eſt, ex hoc, quòd in hoc mundo eſt tanta inordinatio ac iniuſtitia in iudicando, concluſi & perpendi, quòd deus eſſentialiter iuſtus ac ſapiens, qui nullum malum dimittit impunitum, nullumque bonum relinquit impręmiatum, vniuerſaque inordinata per culpam reducit ad ordinem per pœnarum inflictionem. Concluſi, inquam, quòd ipſe vniuerſos iuſtiſſimè iudicabit, non ſolùm in morte ſingulorum, ſed & in die nouiſſimo, *Et tempus omnis rei tunc erit*, id eſt, tunc quælibet res recipiet & habebit quod ei debetur, ſeu congruit. Tũcque erit conſummatio temporis vnicuique enti, quia deinceps tempus non erit, motu cœli ceſſante. Iuxta illud in A-
Apoc. 10. pocalypſi, Iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum: quia tempus vltrà non erit. Dicitur autem tempus rei eſſe, cùm ei contingit aliquid ſpeciale, & arduum. Vnde in Euan-
Ioan. 7. gelio Ioannis loquitur Chriſtus, Tempus meum nondum
Ioan. 2. aduenit. Et alibi, Nondum venit hora mea. *Dixi in corde meo de filiis hominum, vt probaret eos deus*, id eſt, hoc cogitaui atque appetij vt deus per ſuos effectus ſeu diuerſos euentus perſcrutaretur hominum qualitatem & proprietatem: non vt ipſe agnoſceret, ſed vt eas nobis manifeſtaret, ſicut dicitur in ſcripturis homines tẽtare ac probare. Iuxta illud
Iob. 23. in Iob, Probauit me dominus quaſi aurum quod per ignem
Pſal 56. tranſit. Et in Pſalmo, Quoniam probaſti nos deus, igne nos examinaſti. Hinc ſubditur: *Et oſtenderet ſimiles eſſe beſtiis*. Iſtud loquitur Salomon in perſona imperitorum opinan-

tium non eſſe vitam futuram, & cupiẽtium hoc ipſi m aliis demonſtrari, quales fuerunt Sadducæi, ſicut in Actibus fertur Apoſtolorum: qui dixerunt non eſſe reſurrectionem mortuorum, nec angelum, neque ſpiritum. *Idcirco vnus*, in ſpecie, id eſt, conſimilis *Interitus eſt hominis & iumentorum*, id eſt, ſimilis mors hominum ac brutorum, ita quòd anima hominis perit cum corpore. *Et æqua vtriuſque conditio ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur, ſimiliter ſpirant omnia*, ſcilicet homines & iumenta, *Et nihil habet homo iumento amplius*, id eſt, in nullo excedit dignitatem brutorum. Iſta eſt ſtultorum ac rudium hominum argumentatio, quòd quia homines & iumenta in multis conueniunt, ideo homines in nullo iumenta tranſcendant, & inſtar brutorum deficiant, quum tamen in ratione, & intellectu, ac libera voluntate illis præemineant. Propter quod ſanctus ille Iob inquit, Deus docet nos ſuper iumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos. *Cuncta ſubiacent vanitati*, id eſt, mutabilitati (vt ſuprà magis expoſitum eſt) *Et omnia* inferiora corruptibilia *Pergunt ad vnum locum* communem, id eſt, tendunt ad mortem, per quam reuertuntur in terram Hinc ſubditur, *De terra facta ſunt*, quantum ad corpus, in quo (quantum ad materiam) elementum terræ prædominatur. In aliquibus tamen proprietas aquæ prædominatur. Vnde in Geneſi legitur, Dixit deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile. *Et in terram pariter*, id eſt, conſimiliter *Reuertuntur*, quantum ad corpus, quod in puluerem cineremq́; reſoluitur: Iuxta illud in Geneſi, Puluis es, & in puluerem reuerteris. Verùmtamẽ ſicut mixta ex elementis compoſita ſunt, ſic reſoluuntur in ea. Sed reſolutio in terram euidentior eſt, ideo magis exprimuntur. *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum hominum aſcendat ſurſum*, id eſt, an animæ hominum morientium deducãtur ad dei iudicium, ſeu ad loca cœleſtia? *Et ſi ſpiritus*, id eſt, animę irrationales *Iumentorum deſcendat deorſum*, id eſt, in potẽtiã materiæ redigatur, & de eſſe cadat in non eſſe, ac in nihili ætatis abyſſum potius, q̃ animæ hominum, ſicq́; animæ hominũ per immortalitatem præſtantiores ſint animabus brutorum. Quaſi dicat, Iſtud nemini conſtat: ſed (vt tactum eſt) Salomon loquitur iſta in perſona carnalium, & penitus beſtialium hominum. De quibus etiam alibi habetur,

Actu.23. *Iob.35.* *Gene.1.* *Gene.3.* *Sapien.2.*

 Dixe-

Dixerunt impij, non eſt refrigerium in fine hominis: & nõ eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. & poſt hæc erimus tã-quam non fuerimus. Stultiſſimi iſti putauerunt omnes eis ſimiles eſſe in inſipientia iſta, ſed errauerunt grauiſſimè. Quia non ſolùm ab initio mundi prouidentia dei, & eius iudiciũ, ac immortalitas rationabiliũ animarũ, innotuerunt ſanctis Patriarchis, ac Prophetis, & eorum ſequacibus, ſed præcipuis quoque Philoſophis. Siquidem Plato in ſecundo Thimæi diſſeruit. Paſſiones ſi frẹnarent ac ſubiugarent animæ, iuſtam his leuemque vitam fore voluit opifex deus: ſi vincerentur, iniuſtam & laborioſam, & victricibus animabus ad comparis ſtellæ contubernium, ac ſydeream mãſionem reditum patere, acturis deinceps vitam beatam; victas verò, mutare ſexum. In Phẹdrone quoque teſtatur, Quicunque non luſtratus & inexpiatus in auernum abierit, in cæno iacebit, demum expiatus atque luſtratus illinc migrans habitabit cum diis. Et rurſus ibidem, In deorum (inquit) genus philoſophanti & purè hinc emigranti, phas eſt meare. Itemque, Quoties abeunt defuncti in locum quo demum vnumquenque portauerit, primùm quidem in cauſam deportantur, vtrum bene & ſanctè degerint, an minimè. Et quicunque videbuntur mediocriter vitam tranſegiſſe, tranſeuntes in Acheronta, peruenient in locum vbi habitabunt, atque ab iniuſtitiis expiati, dantes pœnas abſoluantur. Sanè quicunque videbuntur incurabiliter ſe habere ob magnitudines piaculorum, hos deus in cõpetẽs iacit barathrũ. Inſuper Ariſtoteles clariſſimè docet intellectũ eſſe immaterialẽ & immortalem, tã tertio de Anima, q̃ libro de Animalib⁹. Proclus quoq; Platonicus in elemẽtatione ſua theologica ſubtiliſſimè immortalitatem animæ probat, eo quòd omne conuerſiuum ad ſeipſum, & reditiuum ac reflexiuum ſuper proprium actum, neceſſe ſit incorporeum & incorruptibile eſſe. Hinc Theoreumate 68. fatetur: Omnis intellectus in ẹternitate ſubſtantiam habet, & potentiam, & operationem. & poſteà, Omnis (inquit) anima incorporea ſubſtantia eſt, & ſeparabilis à corpore, impartibilis quoque & incorruptibilis. *Et deprehendi nil melius eſſe, quàm lætari hominem in opere ſuo, & hanc eſſe partem illius.* Iſtud dupliciter poteſt exponi. Primò, vt Salomon in carnaliũ perſona loquẽs, eliciat ex prælucto errore, non eſſe melius, quàm vt ho-

mo

mo det ſe ad delitiandum in rebus carnalibus & terrenis, in eoque reputet fœlicitatem ſuam conſiſtere. Secundò, vt introducat hæc verba ex ſententia propria ad reprobandum implicitè errorem præfatum. Vt ſit ſenſus, Et deprehēdi ex ratione & illuminatione diuina, nihil melius eſſe quàm lætari in opere ſuo. i. in actibus virtuoſis, ex ratione ac deliberatione manantibus: qui propriè appellātur actus humani, quia per rationem differt homo à brutis, & ſpeciē à rationali perfectione ſortitur. *Quis enim eum adducet?* id eſt, quis perducet hominem viatorem ad hoc, *Vt poſt ſe futura cognoſcat?* id eſt, vt certitudinaliter prænoſcat, quales poſt mortem ſuam filij & hæredes eius conſiſtent, & qualiter viuēt, ac bona ſua conſument? Quaſi dicat, Hoc communiter non reuelatur hominib': nec poterit reuelari niſi à deo mediatè vel immediatè. Ideo expedit ſolicitudinem immoderatam, & congregationem terrenornm auaram prorſus abiicere, cōceſſiſque rebus moderatè atque hylariter vti, ac indigentibus impartiri: & hanc eſſe partem illius, id eſt, bonum præcipuum, & occupationem ſalubrē, vt in præſenti vita id agat, poſt quam amplius promereri non poteſt.

Elucidatio Cap. 4. *Verti me ad alia, & vidi calumnias quæ ſub ſole &c.* ART. IIII.

ADhuc in iſto cap. introducit mirabilē ac miſerabilē vanitatē, inſtabilitatē, ac impietatem rerum humanarū in ſtatu præſenti. Propter quod in vita hac non eſt ponenda vltima hominis ſalus. *Verti me ad alia,* id eſt, mentem conuerti ad alia conſideranda. Iuxta illud Iob, Cogitationes meæ variè ſuccedunt ſibi, & mens in diuerſa rapitur. *Iob 26.* *Et vidi calumnias,* id eſt, iniuriationes & oppreſſiones iniquas: *Quæ ſub ſole geruntur.* i. in terra ab hominibus ſibi inuicem inferuntur, *Et lachrymas innocentium, & conſolatorem neminem,* id eſt, rarum aut nullum eſſe conſolatorem eorum, qui calumnias patiuntur Iuxta illud Iſaiç, Iuſtus perit, *Iſa 59.* & non eſt qui recogitet: & viri miſericordiæ tolluntur, & non eſt qui intelligat. Vnde in Pſalmo ait Saluator, Suſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inueni. *Pſal. 18.* Ac rurſus in Iſaia, Circunſpexi, & non erat auxiliator. *Iſai. 63.* *Nec poſſe reſiſtere eorum violentiæ cunctorum auxilio deſtitutos,* id eſt, innocentes & egenos oppreſſos, humana ſubſidia non habentes, nō poſſe potentiorum ac ini-

Abacuc. 1 quorum poteſtati tyrannidique reſiſtere. Hinc in Abacuc legitur, Quare non reſpicis domine contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorē ſe? Propter hoc lacerata eſt lex, quia impius prævalet aduerſus iuſtum, propter hoc egreditur iudicium peruerſum. *Et laudaui magis mortuos, quàm viuentes*, id eſt, tanto tædio inde afflictus ſum, quòd defunctos, qui talia mala nec agunt nec ſuſtinent, reputaui fœliciores, quàm viuentes talia facientes aut patientes. Et verum eſt quòd melius, id eſt, minus malum ſit mortuū eſſe, aut non eſſe, quàm impiè agere. Abſolutè tamen loquēdo, non eſt melius mortuum eſſe, aut non eſſe, quàm pati iniurias atq; aduerſa: Imò ſi æquanimiter tolerentur, beatum eſt. Sicut ait Saluator, Beati, qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Si verò non eſſet futura vita, aliquo modo ſic eſſet. Salomō verò multa hìc loquitur in inſirmorum perſona. Nam ſubdit: *Et fœliciorem vtroque iudicaui, qui necdum natus eſt, nec vidit mala quæ ſub ſole ſiunt.* Per necdum natum poſſunt intelligi abortiui ſeu fœtus adhuc exiſtentes in vtero: vel qui erunt & adhuc penitus nō ſunt. Vel ſecundum quorundam hæreſim ſeu errorem, qui putant animas eſſe ac viuere, antequàm deſcendant in corpora. Hos igitur reputauit fœliciores, aut minus miſeros iam natis, & viuis atque defunctis. Quia mala pœnæ & culpæ huius vitæ experti non ſunt. quod tamen abſolutè ita non eſt, niſi intelligatur de ſolis vitioſis viuis ac mortuis. Siquidem mala culpæ ſunt maxima mala, & ſummè abominabilia. Propter quod Seneca in ſuis teſtatur Prouerbiis: Tolerabilior eſt, qui mori iubet, quàm qui malè viuere præcipit. Itemque, Intolerabilior pœna eſt, viuere non poſſe, quàm neſcire, id eſt, non ſcire viuere bene. Plato etiam in Phædrone, Si anima (inquit) moreretur in corpore, lucrum inuentum eſſet iniquis morientibus, ſimul liberari à corpore atque malitia. Hinc in Politicis Ariſtoteles conteſtatur quòd homo impius decies milies peior viliorque cōſiſtat, quàm beſtia. Vnde & de proditore locutus eſt Chriſtus, Bonum ei eſſet, ſi natus non eſſet homo ille. *Rurſus comtēplatus ſum omnes labores hominum.* id eſt, quoſdā de omnibus, ſeu omnes in genere, *Et induſtrias*, per quas intendunt ac enituntur ad diuitias, voluptates, ſeu honores pertingere. *Animaduerti patere inuidiæ proximi.* i. cōſideraui ꝙ

Matth. 5. · Seneca · Plato · Ariſto. · Matt. 25.

indu-

induſtrioſè agentes ad obtinendum proſpera mundi, expoſiti ſint peruerſorum rancori, & inuidias atque inſidias patiantur. Quia inuidia eſt dolor de proſperitate alterius. Hinc ſola miſeria dicitur carere inuidia. Nec ſoli mali, ſed & boni patent inuidiæ proximorum. Ideò Seneca dixit, Nondum fœlix es, ſi nondum te turba deridet. Nam & ſi nullos inimicos tibi faciat iniuria, multos tamen facit inuidia. Deniq; periculoſum eſt inuidentes habere. Quia (vt Ariſtoteles Tulliúſq; fatentur) Sicut ira quærit apertè nocere, ita inuidia occultè. Hinc denuò Seneca loquitur, Maximo periculo cuſtoditur, quod multis placet. *Et in hoc ergo vanitas*, ſcilicet in inuidentia tali, *Et cura ſuperflua eſt.* Inuidi nanque ſolicitè quærunt qualiter alios ſua priuent proſperitate ac gratia. Quod ſuperfluum eſt, miſerrimum & iniquum. Quocirca ſcribit Albinus, Quid vanius, quàm homines proprias non deflere miſerias, nec ſua lugere peccata, & alios iudicare? obliuiſci ſeipſos, melioribus inuidere, & aliorum benefactis torqueri? Ideò rurſus Seneca dicit, Vtinam inuidi oculos haberent in ciuitatibus cunctis, vt de omnium proſperitatibus & fœlicitatibus torquerentur. Nam quanta fœlicium gaudia, tanti gemitus inuidorũ. De talibus ait Gregorius, Dum electi & virtuoſi præficiũtur, reprobi & iniqui ad furorem atque inuidiam excitantur: quia boni mala naſcentia, quæ imitari reſpuunt, perſequũtur. *Stultus complicat manus ſuas*, id eſt, ſimul plicat eas, à laboribus abſtinendo, *Et comedit carnes ſuas*, id eſt, ſeipſum conſumit inopia ac maciẽtia: quia pro neceſſariis refugit laborare. Spirituali quoque egeſtate tabeſcit, quia virtutum operibus renuit inſudare, dicens, *Melior eſt pugillus*, i. modicum quid *Cum requie*, i. corporali repauſatione, *Quàm plena vtraque manus*, i. multum ſeu abundantia, *Cum labore & afflictione animi*, i. cum labore ſolicito, & laborioſa occupatione, ac cura pro obtinẽdis in copia victui neceſſariis. Hoc modo excuſat ſe piger ac negligẽs, & verba quæ in ſe verã poſſunt habere ſententiã, applicat abuſiuè ad excuſandũ ſuam ignauiã. Verè etenim melior eſt pugillus cũ requie ſpirituali & mẽtis trãquillitate, inquietudine vitiorum carente, ꝙ temporaliũ ſuperfluitas, cũ timore perdendi hoc, & anxia cura. Quemadmodum ſcriptum eſt, Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas,

Seneca

Gregor.

Pſalm. 36.

Abacuc.1 quorum poteſtati tyrannidique reſiſtere. Hinc in Abacuc legitur, Quare non reſpicis domine contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorẽ ſe? Propter hoc lacerata eſt lex, quia impius præualet aduerſus iuſtum, propter hoc egreditur iudicium peruerſum. *Et laudaui magis mortuos, quàm viuentes*, id eſt, tanto tædio inde afflictus ſum, quòd defunctos, qui talia mala nec agunt nec ſuſtinent, reputaui fœliciores, quàm viuentes talia facientes aut patientes. Et verum eſt quòd melius, id eſt, minus malum ſit mortuũ eſſe, aut non eſſe, quàm impiè agere. Abſolutè tamen loquẽdo, non eſt melius mortuum eſſe, aut non eſſe, quàm pati iniurias atq; aduerſa: Imò ſi æquanimiter tolerentur, beatum eſt. Sicut ait Saluator, Beati, qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Si verò non eſſet futura vita, aliquo modo ſic eſſet. Salomõ verò multa hîc loquitur in infirmorum perſona. Nam ſubdit: *Et fœliciorem vtroque indicaui, qui necdum natus eſt, nec vidit mala quæ ſub ſole fiunt.* Per necdum natum poſſunt intelligi abortiui ſeu fœtus adhuc exiſtentes in vtero: vel qui erunt & adhuc penitus nõ ſunt. Vel ſecundum quorundam hæreſim ſeu errorem, qui putant animas eſſe ac viuere, antequàm deſcendant in corpora. Hos igitur reputauit fœliciores, aut minus miſeros iam natis, & viuis atque defunctis. Quia mala pœnæ & culpæ huius vitæ experti non ſunt. quod tamen abſolutè ita non eſt, niſi intelligatur de ſolis vitioſis viuis ac mortuis. Siquidem mala culpæ ſunt maxima mala, & ſummè abominabilia. Propter quod Seneca in ſuis teſtatur Prouerbiis: Tolerabilior eſt, qui mori iubet, quàm qui malè viuere præcipit. Itemque, Intolerabilior pœna eſt, viuere non poſſe, quàm neſcire, id eſt, non ſcire viuere bene. Plato etiam in Phædrone, Si anima (inquit) moreretur in corpore, lucrum inuentum eſſet iniquis morientibus, ſimul liberari à corpore atque malitia. Hinc in Politicis Ariſtoteles conteſtatur quòd homo impius decies milies peior viliorque cõſiſtat, quàm beſtia. Vnde & de proditore locutus eſt Chriſtus, Bonum ei eſſet, ſi natus non eſſet homo ille. *Rurſus contẽplatus ſum omnes labores hominum.* id eſt, quoſdã de omnibus, ſeu omnes in genere, *Et induſtrias*, per quas intendunt ac enituntur ad diuitias, voluptates, ſeu honores pertingere. *Animaduerti patere inuidiæ proximi.* i. cõſideraui ꝙ

Matth. 5.

Seneca

Plato

Ariſto.

Matt. 25.

induſtrioſè agentes ad obtinendum proſpera mundi, expoſiti ſint peruerſorum rancori, & inuidias atque inſidias patiantur. Quia inuidia eſt dolor de proſperitate alterius. Hinc ſola miſeria dicitur carere inuidia. Nec ſoli mali, ſed & boni patent inuidiæ proximorum. Ideò Seneca dixit, Nondum fœlix es, ſi nondum te turba deridet. Nam & ſi nullos inimicos tibi faciat iniuria, multos tamen facit inuidia. Deniq; periculoſum eſt inuidentes habere. Quia (vt Ariſtoteles Tulliúſq; fatentur) Sicut ira quærit apertè nocere, ita inuidia occultè. Hinc denuò Seneca loquitur, Maximo periculo cuſtoditur, quod multis placet. *Et in hoc ergo vanitas*, ſcilicet in inuidentia tali, *Et cura ſuperflua eſt.* Inuidi nanque ſolicitè quærunt qualiter alios ſua priuent proſperitate ac gratia. Quod ſuperfluum eſt, miſerrimum & iniquum. Quocirca ſcribit Albinus, Quid vanius, quàm homines proprias non deflere miſerias, nec ſua lugere peccata, & alios iudicare? obliuiſci ſeipſos, melioribus inuidere, & aliorum benefactis torqueri? Ideò rurſus Seneca dicit, Vtinam inuidi oculos haberent in ciuitatibus cunctis, vt de omnium proſperitatibus & fœlicitatibus torquerentur. Nam quanta fœlicium gaudia, tanti gemitus inuidorũ. De talibus ait Gregorius, Dum electi & virtuoſi præficiũtur, reprobi & iniqui ad furorem atque inuidiam excitantur: quia boni mala naſcentia, quæ imitari reſpuunt, perſequũtur. *Stultus complicat manus ſuas*, id eſt, ſimul plicat eas, à laboribus abſtinendo, *Et comedit carnes ſuas*, id eſt, ſeipſum conſumit inopia ac macilẽtia: quia pro neceſſariis refugit laborare. Spirituali quoque egeſtate tabeſcit, quia virtutum operibus renuit inſudare, dicens, *Melior eſt pugillus*. i. modicum quid *Cum requie*. i. corporali repauſatione, *Quàm plena vtraque manus*. i. multum ſeu abundantia, *Cum labore & afflictione animi*. i. cum labore ſolicito, & laborioſa occupatione, ac cura pro obtinẽdis in copia victui neceſſariis. Hoc modo excuſat ſe piger ac negligẽs, & verba quæ in ſe verã poſſunt habere ſententiã, applicat abuſiuè ad excuſandũ ſuam ignauiã. Verè etenim melior eſt pugillus cũ requie ſpirituali & mẽtis trãquillitate, inquietudine vitiorum carente, q̃ temporaliũ ſuperfluitas, cũ timore perdendi hoc, & anxia cura. Quemadmodum ſcriptum eſt, Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas,

[margin: *Seneca* · *Gregor.* · *Pſalm. 36.*]

At verò circa iſtud, Fœliciorem vtroq; iudicaui qui necdum natus eſt, ſcribit quidam, id eſt, abortiuum, qui nondũ habet experientiam aliquam mali pœnæ aut mali culpæ actualis, & ſic non ſuſtinet aliquam pœnam ſenſibilem, ſed habet vitã magis delectabilem, q̃ poſſit haberi in vita præſenti, ſecundum omnes doctores, qui loquuntur de morientibus in ſolo peccato originali. Circa hoc dico, ꝙ q̃uis doctores communiter dicant illos non habere pœnam ſenſibilem, non tamen omnes hoc dicunt. Similiter hi qui dicũt illos non habere pœnam ſenſibilem, diuerſificantur: nec omnes dicunt eos habere vitam magis delectabilem, q̃ poſſit in hac vita haberi. Auguſti. nanq; ſuper Ioannem, & Gregor. ſuper illud in Iob, Multiplicabit vulnera mea, & ſine cauſa, manifeſtè dicunt infantulos illos in ſolo originali decedentes, non duntaxat pœnam damni, ſed & pœnam ſenſus habere: & torqueri ab igni, quanuis dicant illam pœnã eſſe mitiſſimam comparatione eorũ, qui in mortali defuncti ſunt. Quam opinionem ſequitur Vbertinus in libro ſuo de vita Saluatoris. Porrò Bonauentura ſuper quartum Sententiarũ dicit illos ſic mortuos eſſe in quodam medio inter gaudium & mœrorem, ita quòd nec contriſtantur nec delectantur, ſed manent quaſi in æquilibra quadam, dũ ex vna parte non contriſtantur, eo quòd damnationem euaſerunt: & ex alia parte non gaudent, quia beatitudinẽ amiſerunt. Verùmtamen in vtroq; hoc dicto cõmuni doctorum ſententiæ magis conſentio. *Conſiderans reperi & aliam vanitatem ſub ſole, Vnus eſt*, id eſt, aliquis homo ſingularis, *Et ſecundum non habet*, id eſt, cohabitatorem propinquũ aut ſocium, *Non filium, non fratrem*, id eſt, nullum, cui de iure cõpetat ei in hæreditate ſuccedere. *Et tamen laborare non ceſſat* pro rebus terrenis augendis, quum habeat ſatis, *Nec ſatiantur oculi eius diuitiis*, quia quo plura acquirit, plus appetit. Pecunia enim appetitum non ſatiat: ſed irritat. *Nec recogitat dicens: Cui laboro*, id eſt, cur tam ſuperfluè me fatigo, qui hæredem non habeo? *Et fraudo animam meam bonis*, id eſt, meipſum, ſeu vitam meam animalem priuo cõpetenti vſu opum mearum? *In hoc quoque eſt vanitas*, id eſt, ſtulta cupiditas, & auara tenacitas, *Et afflictio peſſima*, quia res iſta continet malum culpæ ac pœnæ. Ideò fertur in Pſalmo, Verùmtamen in imagine pertranſit homo:
Pſal. 38.
ſed

ſed & fruſtra conturbatur. Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Talibus Iacobus loquitur, Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum eruginauit, & erugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. *Melius eſt ergo duos eſſe ſimul, quàm vnum*, id eſt, vtilius & magis humanum. Cùm (teſte Philoſopho) homo naturaliter ſit animal politicum ſociale. *Habent enim emolumentum*, id eſt, mutuum lucrum & commodum. *Societatis ſuæ. Si vnus ceciderit* in aliquam aduerſitatem, tentationem, aut culpam, *Ab alio fulcietur*, id eſt, ſuſtentabitur, erigetur, cuſtodietur, ſicut & in exteriori itinere, ſi vnus in aquam foueámve corruerit, à conſorte extrahitur. *Væ ſoli*, qui cum alio comunionem ſocietatis & amicitiæ prorſus non habet: *Quia cùm ceciderit* in mala pœnæ aut culpæ, *Non habet ſubleuantem ſe* hominem. *Etſi dormierint duo, fouebuntur mutuo*, id eſt, ſicut corporaliter pariter dormientes inuicem calefaciunt ſe, ſic amicabiliter cohabitantes ac inuicem conuerſantes, mutuò ſe accendunt per verba & facta ex charitate dei & proximi. *Vnus quomodo calefiet?* id eſt, ſicut difficulter calefit tempore frigido, qui ſolus dormit in lecto: ſic qui ſolus eſt, difficulter charitate accenditur. Imò faciliter in torporem cadit pigritiæ, & in deſideria carnalitatis cuiuſdam, ac conſolationis externæ (vt Caſſianus teſtatur.) *Et ſi quiſquam*, ſcilicet inuiſibilis aut viſibilis inimicus, *Præualuerit contra vnum, duo reſiſtunt* aduerſario tali, ſe inuicem exhortando, ſuccurrítque ſocius ſocio ſuperato, pro ipſo orando, ipſum monendo, & per opera exemplaria inflammando, ſuáque merita ei communicando. Hinc Plato loquitur in Phædrone, Aduerſus duos nec Hercules fertur ſatis potens. Ex præinductis vita ſocialis laudatur, ad cuius commendationem inſinuandam Dominus & Saluator diſcipulos ſuos combinatos miſit ad prædicandum Vnde & Pſalmiſta decantat, Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnũ. Hinc ſancti & expertiſſimi patres, Benedictus, Bernardus, Frãciſcus, Climachus, Caſſianus, vitam cœnobitalem, in qua plures religioſæ perſonæ ſub ſpirituali patre in ſancta obedientia militant deo, multum commendant, ſecuriorémque aſſerunt vitam omnino ſolitariam. quam quanuis ſublimem,

Iacob. 5.

Pſal. 132.

tamen

tamen periculoſam eſſe teſtantur, nec conuenire niſi exercitatis in omni virtute, prout de hoc in regula ſanctus Hieronymus ſapienter diſſeruit. Vnde & Ariſtoteles naturali ratione inductus teſtatus eſt, quòd homo ſolus eſt deus aut beſtia. i. diuinus aut beſtialis. Nihilominus (prout ſanctus Thomas in ſecunda ſecundæ determinat & declarat) abſolutè loquendo, vita illa omnino ſolitaria anachoritica vitæ cœnobitali ac ſociali præfertur, tanquam perfectior atque diuinior. Nec hoc repugnat præhabitis, quoniam Salomon loquitur hîc ſecundũ legem cômunem, atq; de homine ſecundum congruentiã ſuæ naturæ, non ſecundũ præminẽtiam gratiæ, quæ tranſcendit naturã, nec lege arctatur cômuni. Ex inductis etiam verbis monſtratur, q̃ vtile & ſalubre ſit habere fidelem amicum, ac ſocium probum, qui ad omne bonum honeſtum integrè aſtet, cui homini tanquam ſibiipſi poſſit credere, cômunicare, confidere. Hinc Seneca dixit, Vita ſine amico, viſceratio eſt leonis ac lupi. Errat q̃ amicum in atrio quærit, in conuiuio probat. Et rurſus, Diu cogita an aliquis recipiẽdus ſit tibi in amicũ. Cũ placuerit fieri, toto pectore illũ admitte, tam audacter cũ illo loquere, q̃ tecum. Si aliquem amicum exiſtimas, cui non tantundem credis ſicut tibi, vehementer erras, nec ſatis noſti naturam amicitiæ veræ. Omnia cum amico delibera, ſed de ipſo prius. Poſt amicitiam verò credendum eſt ei, ſed ante amicitiã deliberandum. Itaq; qui pariter côuerſantur, præſertim religioſi, diligentiſſimè ſatagant ita cohabitare, vt ſe inuicem adiuuent, ædificent, eleuent, & charitate accendant, & nequaquã ſcandalizent, moleſtent, perturbent ſe mutuò. Niſi enim charitate coniuncti ſint, & morum conformitate conueniant, cohabitatio eorum maximè eſt dãnoſa, amara, ac dura. *Funiculus triplex difficilè rumpitur*, id eſt, ſicut corporaliter eſt de funiculo, ex tribus chordis contexto & iuncto: ſic ſpiritualiter, charitas quæ eſt vinculum cordis, vniens & colligans amantem dilecto, difficulter violari poterit aut diſſolui, ſi triplici nutriatur & conſeruetur fomento, videlicet conſideratione bonitatis rei amatæ, potiſſimè ſummi boni, & conſideratione quoque beneficiorum dilecti, & intuitione præmij charitatis. Vel per triplicem funiculum intelliguntur ipſe qui diligit, & dilectus eius, & condilectus vtriq;. Quemadmodũ

amor

amor inter coniugatos eſt fortior, quando eandem habet prolem ambobus charam. Vel ideo ait, Funiculus triplex difficilè rumpitur, quia ſi res adinuicem commorentur, ac mutuo ſuffragentur, difficulter poterunt ſuperari, eo quòd tot ſint coadiutores, quot cohabitatores. *Melior eſt puer pauper* in temporalibus, *Et ſapiens*, id eſt, in ſpiritualibus locuples, quia nec vera prudentia nec vera ſapiẽtia ſine aliis habetur virtutibus, quanuis ſapientia informis & acquiſita queat cum vitiis eſſe, *Rege ſene & ſtulto, qui neſcit prouidere in poſterum*, id eſt, ex præteritis ac præſentibus neſcit cõiicere de futuris. Quod tamẽ pcipuè ſpectat ad præſidẽtes, vt ſic de communi vtilitate ſuorũ prouideant ſubditorum. Vnde, vt Tullius docet, Ad prudentem, maximè ad regem, pertinent memoria præteritorum, conſideratio præſentiũ, prouidentia futurorum Neſcit (inquam) præuidere periculum proprium, vtpote, *Quòd de carcere catenſque interdum quis egrediatur ad regnum*, agnita eius prudentia, innocentia, idoneitate. Quemadmodum Ioſeph de carcere fuit promotus ſuper regnum Aegypti, primus poſt regem Iuxta illud in Pſalmo, Miſit rex & ſoluit eum, dimiſit eum, & conſtituit eum dominum domus ſuæ. Et in libr. Sapien. In vinculis nõ dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum regni. *Et alius natus in regno*, vtpote hæres ac filius regis, *Inopia conſumatur*. Quemadmodum 4. Reg. contigiſſe legitur Sedechiæ Hinc ſcriptum eſt, Deus reges in ſolio collocat, & illic eriguntur: & ſi fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, quia violenti fuerunt, vt reuertantur ab iniquitate. Si audierint & obſeruauerint, complebunt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria: ſi autem non audierint, tranſibunt per gladium, & conſumentur in ſtultitia. Origenes & Victorinus per puerum pauperem & ſapientem intelligunt Chriſtum. De quo loquitur Iſa. Puer natus eſt nobis. Per regem ſenem & fatuum intelligunt diabolum, qui à mundi fuit exordio, & in veritate non ſtetit, & ſapientiam perdidit in decore ſuo (vt ait Ezechiel) Atque inueteratus eſt in peccato: quem Chriſtus deuicit. *Vidi cunctos*, id eſt, multos de omnibus *Viuentes, qui ambulant ſub ſole cum adoleſcente ſecundo*, id eſt, adhærentes adoleſcenti filio regis antiqui, qui patri ſuo ſecundus eſt, id eſt, primus poſt eum, atque interdum

Gene. 41. *Pſal. 104.* *Sapien. 10.* *Iob 36.* *Iſai. 9.* *Eze. 28.*

dum ex ambitione vſurpat ſibi regnum patre ſuo adhuc viuente, habétque populum pro maiori parte ſibi fauentem. Hinc ſubditur: *Qui conſurgit pro eo*, id eſt, pro patre ſuo incipit regnare. *Infinitus*, id eſt, nobis innumerabilis, & valde magnus *Numerus eſt populi omnium, qui fuerunt ante eum*, id eſt, patri ſuo ante ſuum principatum obedierũt, & nunc ſibi obtemperant. *Et qui poſteà futuri ſunt*, id eſt, poſteri obedientium ſibi, *Non lætabuntur in eo*, id eſt, deſpicient eũ ſeneſcentem, eo quòd patrem ſuum de regno expulerit, vel ex alia cauſa: & ita abiicient eum, & filio eius hærebunt. *Sed & hoc vanitas* eſt, ſic ſcilicet regnum inuadere, & patre ſeniore relicto filium ambitioſum in regem ſuſcipere, *Et afflictio ſpiritus*, id eſt valde afflictiuum regi antiquo. *Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum dei*, id eſt, cum reuerentia & humilitate vade & intra in templum ſiue Eccleſiam, & recta intentione vanum refrenando affectum, ne ſacra loca inhonores, & deum in locis ſuæ honorificentiæ deputatis, offendas. Sicut multi ingrediuntur indeuotè, irreuerenter, ſuperbè, vana & laſciua affectione cupientes hominibus

Amo.6. complacere. Quorum meminit ſcriptura dicens, Optimates capita populorum ingredictes pompatici domũ Iſrael,

Soph.1. Et iterum, Viſitabo ſuper omnem, qui arroganter ingreditur ſuper limen. *Et appropinqua* prædicatoribus, doctoribus, & prælatis, *Vt audias* auribus cordis & corporis verbum dei, & præcepta Eccleſiæ. *Multo enim melior eſt obedientia* cordis, qua implentur præcepta, *Quàm ſtultorum victimæ*, id eſt, exteriora ſacrificia deo oblata, quæ non ſunt ei accepta. Præſertim loquendo de ſacrificiis legis, quæ non niſi ex fide, deuotione, & charitate offerentium, domino placuerunt. *Qui neſciunt, quid mali*, id eſt, ſua vitia non attendunt ſua excæcati elatione, aliiſque peccatis, intantum vt mala ſua reputent bona: quibus in Iſaia Domi-

Iſaiæ.5. nus comminatur. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Iſtud multum potentibus magis ſolet competere,

Sapient.2. qui voluntate vtuntur pro lege. Iuxta illud Sapientiæ: Sit fortitudo noſtra lex iuſtitiæ. Vnde & quarto Politicorum Ariſtoteles ait, ꝙ multũ potentes nec ſciũt nec volũt ſubdi. Poſtremò huic quod dictum eſt, Melior eſt obedientia, con

1.Reg.10. ſonat illud primi regum, Melior eſt obedictia quã victima, vnde

vnde per prophetam Amos Dominus ait iniquis, Non accipiam odorem cœtuum veſtrorum Quòd ſi obtuleritis mihi holocauſta, non ſuſcipiam. Qui & in Oſæa teſtatur, Miſericordiam volui, & non ſacrificium. *Amos 5.* *Oſee. 6.*

Declaratio Cap. 5. *Ne temerè quid loquaris.* ARTIC. V.

VIdetur Salomon in libro iſto frequenter in verbis ſuis derogare prouidentiæ dei, & iuſtis iudiciis eius, dicẽdo, Quis nouit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat? & nihil habet homo amplius iumento, & conſimilia. quæ ex perſona carnalium imperitorumque loquitur. Ne ergo putetur talia dixiſſe ex animo, propriaque perſona: & ne quis eius exemplo ad ſimilia proferenda erumpat, rectè nunc ait, *Ne temerè quid loquaris*, id eſt, nullũ verbum proferas veritati ſcripturæ, aut honeſtati virtutum contrarium, & præſertim incaute aut præſumptuoſe nihil loquaris de deo, & de natura, & attributis ipſius. Quia, vt ait Apoſtolus, Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Et ad reprimẽdum nos ab immoderato deitatis ac iudiciorum eius ſcrutinio, dictum eſt in libr. Prouerb. Qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria. *Neque cor tuum ſit velox ad proferendum ſermonem coram deo*, id eſt, ex conſideratione diuinæ præſentiæ omnia intuentis ac iudicantis retrahi debes, ne præceps ſis ad loquendum, potiſſime de diuinis in arduis, & in his, vbi non habetur manifeſta & certa determinatio ex ſcripturis, aut doctrinis eccleſiæ. Quia (vt diuinus Dionyſius, & poſt eum Damaſcenus teſtantur) non eſt audendum aliquid loqui de deo, præter tradita in ſacris eloquiis. Hinc etiam in prouerbiis dictum eſt, Vidiſti hominem velocem ad loquendum, ſtultitia magis ſperanda eſt, quàm illius correctio. Iacobus quoq; Apoſtolus, Sit (inquit) omni homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Ideo Seneca loquitur, Sicut ſapiẽti viro inceſſus modeſtior conuenit: ita oratio, id eſt, locutio preſſa, non audax. Tardiloquum te eſſe iubeo. Prope eſt ad te deus, bonus vir ſine deo non eſt. Et iterum, Sic viue cum hominibus, tanquam deus videat: ſic loquere cum deo, tanquam homines audiãt. *Deus enim in cœlo*, id eſt, ipſe deus rector, creator, & domi-
Eccle. 3. *1. Cor. 15.* *Prouer. 25.* *Prou. 19.* *Iaco. 1.*

nus

nus eſt cœlorum, & in eis ob ſuam excellentiam ſpecialiter eſſe habitareque dicitur. Ideo eum comprehēdere nequis, ſed temperatè ac timoratè loqui debes. *Et tu ſuper terram*, id eſt, terrenus, mortalis, & incola terræ es. Ideóque valde inferior deo. Idcirco non ingeras te diuinis inconſideratè. Nam & quanuis ipſe in cœlis, tanquam omniū ſummus iudex, reſideat: nihilominus inferiora omnia intuetur. Imò ipſe in ſua natura incircunſcriptibilis eſt omninò, illocalis, & intemporalis, vbique præſens, quanuis in cœlo ſpecialiter eſſe dicatur, eo quòd ibi eminentiùs operetur, ac clariùs videatur Hinc ſcriptum eſt, Suſpice cœlum, & intuere & cōtemplare aera, quod altior te ſit Hæc ergo eminentia creatoris, & incomprehenſibilitas iudiciorum altiſſimi, debet nos refrænare à locutione incauta de ipſo ac eius iudiciis, & à periculoſo ſcrutinio: imò ab omni verbo & actu illicito. Propter quod ipſe per Iſaiam ait, Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ: neq; viæ meę, viæ veſtræ: quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. *Idcirco ſint pauci ſermones tui*, id eſt, moderati, non ſuperflui, potius ad minus, quàm ad maius tendentes, & hoc, conſideratis circunſtantiis rei, & cauſæ, atq; materiæ. Quia ſecundum audientium diſpoſitionem, capacitatem, indigētiam, & ſecundum obiecti dignitatem, eminentiam, difficultatem, aut incomprehenſibilitatem, oportet moderari, extendere, breuiare ſermonem. Ad quod ſeruandum vnctio docet, diſcretio dirigit, experientia iuuat. Denique gloſſa fatetur, quòd etiam vera de deo dicere periculoſum ſit, quanto magis incerta aut falſa? *Multas curas ſequuntur ſomnia, & in multis ſermonibus inuenitur ſtultitia*, id eſt, ſicut poſt multas & magnas ſolicitudines in vigilia habitas, ſequuntur ſomnia proportionabilia de rebus eiſdem in nocte tempore ſomni: quæ enim tractantur in vigilia multum intentè & anxiè, occurrunt in ſomno per ſua fantaſmata: ſic multos ſermones comitatur inſipientia, culpa, diſperſio cordis, conſcientię læſio, & audientium ſcandalū. Vnde in Prouerbiis dictum eſt, In multiloquio peccatum non deerit. Et, Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus. Ex præinductis docemur ex conſideratione præſentiæ maieſtatis diuinæ cuncta cernentis ac audiētis, nos in omnibus

Iob 35. *Iſai. 55.* *Prouer. 10.* *Proue. 29.*

cuſtoditē habere,non ſolùm in verbis oris:ſed etiā cordis, hoc eſt,in cogitationibus atque in affectionibus,quæ ex cogitationibus oriuntur. Nam ſi præſentia viri ſapientis ac probi reprimeret nos à negligentia,inhoneſtate, exceſſibúſque verborū:quanto magis pręſentia dei ab omni interiori exterioríque culpa nos debet reſtringere?Hinc ſapiētes docuerunt vt vbique imaginemur, quaſi præſentialiter adeſſe atque inſpicere nos virum prudētem & virtuoſum: ſicque in cunctis agere ſapienter, & verecundari de omni indecētia & fœditate,ob viri illius p̄ſentiā,vt vel ſic aſſueſcamus ex diuinæ cōſideratu præſentiæ hoc ipſum implere. Hinc Seneca dixit, Aliquis vir bonus eligēdus eſt nobis,ac ſemper ante oculos habendus, vt ſic ſemper tanquam illo ſpectāte viuamus.& omnia tanquā illo iudice faciam⁹. Maxima pars vitiorum vitatur & tollitur,ſi peccatori teſtis aſſiſtat. Qui ſic ſemp veretur,citò erit verecūdus. Hāc ipſam practicam docet & ſanctus Bernardus in epiſtola ad fratres de monte dei. Præterea etiam ſanctorum angelorum præſentia ad idem incitare nos debet. Et mirum ac deplorandum quòd non attēdimus iſta,nec diuinæ maieſtatis intuitum perpendimus,veremur, ac veneramur. Vnde elicitur quàm infinita ſit inſipientia, miſeria, imperfectio,ac peruerſitas noſtra, qui humanum amplius quàm diuinum honoramus aſpectum. *Si quid vouiſti deo,ne moreris reddere,* id eſt,votum implere. Periculum etenim eſt in mora. Nam ſi quis ex dilatione non neceſſaria fiat impotens ad perſoluendum votum,incurrit grande periculum. Et quāuis præcepta quæ obligant ſemper,non obligent ad ſemper, obligant tamen pro tempore opportuno. Idcirco qui religionem vouit intrare,debet hoc adimplere celeriùs quo congruè poteſt. Nec ſolùm reddendum quod deo vouetur:ſed etiam quod hominibus promittitur. Quòd ſi quis promittat aliquid homini,quod ad ipſius hominis pertineat commodum aut honorem, poteſt homo id relaxare,& promittentem à tali promiſſione ſeu obligatione abſoluere. Si verò promittat quid alteri, quod dei honorem, ſeruitutem, aut cultum directè concernat, vt quotidie legere ſeptem Pſalmos,aut celebrare:nō poteſt homo cui id promittitur, talem relaxare promiſſionem. Quoniam deo intelligitur principaliter facta,nō homini. Hic ait Pſalmiſta, Vouete,& *Pſal.58.*

reddite

Deu. 23. reddite domino deo veſtro. In Deuter. quoque ſic legitur, Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti domino deo tuo. *Diſplicet enim ei infidelis*, id eſt, non impleta, *Et ſtulta*, id eſt, indiſcreta *promiſſio.* Quemadmodum enim tres ſunt comites iuramenti, ſcilicet diſcretio, veritas, iuſtitia (vt ait Hieronymus ſuper

Iere. 4. illud in Ieremia, Iurabis, viuit dominus, in iudicio & veritate, & iuſtitia) ita iidem ſunt tres comites voti. Ita quòd quicquid veritati, diſcretioni, aut iuſtitiæ contrariatur, non eſt vouendum neque iurandum. Et quanuis promiſſum ſit aut iuratum, non eſt tamen implendũ: nec peccat qui promiſit aut iurauit talia, non implendo: ſed peccauit tale quid iurando aut promittendo. Hinc ait Iſidorus, In malis promiſsis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, non facias. impia eſt promiſsio, quæ ſcelere adimpletur. *Sed quodcũque voueris, redde.* Præſertim quia votum plus obligat, quàm iuramentũ. Violatio etenim voti contrariatur fidelitati, qua homo tenetur deo. Violatio autem iuramenti repugnat veritati. Et hoc Thomas in ſecunda ſecundæ magis declarat. Votum quoque eſt actus latrię, quæ inter virtutes morales videtur primatum ſortiri, propter propinquitatem eius ad Theologicas virtutes. Et quoniam circa Deum verſatur, cui cultum ceremoniasque impendit. Ideo ſicut valde laudabile ac meritorium eſt vota implere: ita prorſus damnabile vitioſúmque cenſetur. ea non obſeruare. Hinc loquitur Auguſt. Non te vouiſſe pœniteat: imò gaude iam tibi non licere, quod cum tuæ detrimento ſalutis licuiſſet. fœlix neceſsitas, quæ ad meliora cõpellit. Vnde ſicut vouere eſt ſpontaneæ voluntatis: ſic ea implere eſt neceſsitatis. *Multo melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Prætereà infidele eſt votum eorum, qui neceſsitatis articulo imminẽte aliquid vouent, & neceſsitate illa ceſſante vouiſſe ſe dolent nec implent. Votum quoque factum de impoſsibili, ſtultum eſt: ſimiliter quod fit de deo de re indifferenti. Conſtat item ex dictis multo plus meritorium eſſe facere bonum ex voto, quàm ſine voto. Ponderent hæc religioſi, qui nec ſubſtãtialia ſuæ religionis obſeruãt, quàm enormiter atque grauiſsimè peccent. *Ne dederis os tuum, vt peccare facias carnẽ tuam*, id eſt, non dicas ex corde te nõ poſſe pręcepta implere, nec concupiſcentias

cupiſcẽtias carnis frenare, aut in medio hominum caſtè & ſobriè viuere. Quod eſſet iniquitatem in creatorem & authorem naturæ retorquere, Iuxta illud Pſalmi. Qoniam declinauerunt in te mala. Vnde rurſus pro hac iniquitate vitanda, orat Pſal. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Qui autem dicunt ſe non poſſe peccata vitare, carni ſuæ præſtant peccandi licentiam. Quo contra ait Hieronymus. Maledictus, qui dicit deum aliquid impoſsibile præcepiſſe. Vel ſic, Ne dederis os tuum, vt peccare facias carnem tuam, id eſt, oſcula & verba laſciua, ex quibus caro ad peccandum accẽditur, fuge. Nec etiã aperias os tuũ gulæ & ebrietati, ex quibus carnis vitia nutriuntur. *Neque dicas corã angelo,* tibi ad cuſtodiã deputato, *Non eſt prouidentia,* id eſt, deus non habet curã & prouidentiã actuũ humanorũ. Quo dato, ſequitur nec angelos hominibus cuſtodiẽdis deſuper miſſos. Quo contra ait Apoſt. Nónne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſsi propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis? imò etiam in Euangelio Dominus, Angel (inquit) eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei. Sicque tale verbum eſt verbum blaſphemiæ atque perfidiæ & ingratitudinis maximæ, non ſolùm in dei, ſed & in angelorum redundans iniuriam Poteſt tamen per angelum etiam ſacerdos intelligi. Iuxta illud Mal. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam: & legem requirent de ore eius. quia angelus domini eſt. *Ne fortè iratus dominus contra ſermones tuos, diſſipet cuncta opera manuum tuarum,* id eſt, deſtruat cuncta quæ habes. Sicque oſtendat per effectum prouidentiam ſe habere. Diſsipet quoque opera manuum, id eſt, bona tua præterita propter hanc culpam priuet mercede æterna. De taliter enim loquentibus atque dicentibus illud Iſa. Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur. Dominus ait, Reuelata eſt iniquitas iſta in auribus meis. Si dimittetur, id eſt, non dimittetur vobis iniquitas hæc donec moriamini. Vnde ad Ezechielem Dominus loquitur, Peccatũ domus Iſrael magnum eſt valde nimis. Dixerunt etenim, Reliquit dominus terram, & dominus nos non videt. Propterea & ego non parcam, nec miſerebor: ſed arguam in furore. *Vbi multa ſunt ſomnia,* ibi *plurimæ ſunt vanitates & ſermones innumeri.*

Pſal.22. *Pſal.140.* *Hebr.1.* *Mal.2.* *Iſa.22.* *Eze.24.*

Hoc intelligendum eſt de his qui ſomniis ſuis faciliter

A credunt,

credunt, & quicquid eis in ſomno apparet, repræſentatur, ac occurrit, putant myſticum eſſe, & aliquid ſignificare, atque à deo vel angelo reuelari. Quibus contingunt multæ deceptiones, & ipſi de ſuis ſomniis plurima fabulantur, &
Eccle.34. tandem fiunt fantaſtici. Ideo & alibi inducitur, Somnia extollunt imprudentes. Quaſi qui apprehendit vmbrā, & perſequitur vētum, ſecundum hoc viſio ſomniorum: ſicut parturientis cor tuum fantaſias patitur, niſi ab altiſſimo fuerit viſitatio emiſſa. Multos errare fecerunt ſomnia. Vnde in
Iere.23. Ieremia & Ezechiele Dominus loquitur de pſeudoprophetis,
Ezec.34. Errare fecerunt populum meum propter ſomnia ſua, quæ narrat vnuſquiſque proximo ſuo dicens, Somniaui, ſomniaui. Verùmtamen iſta non ſunt intelligenda, quaſi ſomnia ſint ſemper ſpernenda aut deceptiua. Sunt enim quandoque à deo per angelos, interdum ex cauſa purè na-
Nume.12. turali. Vnde in Nume. Dominus ait ad Aaron, Si fuerit inter vos propheta, in viſione apparebo ei, aut per ſomnium
Iob 33. loquar ad eum. Iob quoque ait, Per ſomnium in viſione nocturna aperit deus aures virorum. In euangel. etiam legi-
Matt.1. tur ſæpe angelus apparuiſſe Ioſeph in ſomnis. De hac materia ſuper Geneſi pleniùs ſcripſi, & ſuper prædlegatum Eccleſiaſtici ſuo loco (præſtante domino) ſcribam. Hæc pro nunc tetigiſſe ſufficiat. *Tu verò time deum* filiali timore. Non ſomnia vana imaginationéſque ſtultas, à quarum deceptione ora liberari à domino. *Si videris calumnias egenorum*, quas ſuſtinent à diuitibus atque potentibus: *Et violenta iudicia*, id eſt, cēſuras, pœnas, ſimiléſve effectus, quos impij iudices ac potentes iubēt per violentiam infirmioribus inferioribúſq; inferri: *Et ſubuerti iuſtitiam in prouincia*, ita qp innocentes opprimātur, & iuſti perſequutionibus infeſtentur: *Non mireris ſuper hoc negocio*, id eſt, de iſtis euentibus non mireris admiratione immoderata, turbatiua, aut diffidentiali: ſolent enim quidam puſilli nondum ſatis illuminati, vel in ſcripturis exercitati, vehementer mirari, fluctuare, deficere, dum cernunt quoſque iuſtos ſapientes, innocētes, ac ſanctos à peſſimis tribulari,
Pſal.33. ſpoliari, fugari, occidi, quaſi ſcriptura non dicat, Multæ tri-
Actu.14. bulationes iuſtorū. Et quia per multas tribulationes oportet
Matt.5. nos intrare in regnū cœlorum. Et rurſus, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Siquidem in hac vita

vita electi & iuſti per impiorum manus purgantur, exercentur, & ad cœleſte regnum mittuntur. De hac re Caſſianus primo loco Collationum, in Collatione abbatis Theodori de nece ſanctorum tractat diffuſe. Vnde in talium puſillorum ſic admirantium perſona Abacuch loquens, Quare *Abac. 1.*
non reſpicis (inquit) domine, ſuper iniquè agentes, & taces deuorante impio iuſtiorē ſe? *Quia excelſo excelſior eſt alius,* id eſt, vnus in poteſtate atque officio conſtitutus, eſt alio officiato ſublimior, ſicque ſi iuſtus eſt, poteſt illius errata corrigere. Vel ſi tyrannus eſt ille excelſior, potēs eſt inferiorē opprimere. *Et ſuper hos quoque eminentiores,* id eſt, excelſiores *Sunt alij.* Quemadmodum ſuper Barónes & Comites ſunt Duces & Reges ſeu Angeli, qui præſunt prouinciis, nec ſuſtinerent talia fieri, niſi præſtolarentur diuini tēpus iudicij. *Et inſuper vniuerſæ terræ rex,* id eſt, monarcha totius regni *Imperat ſeruienti,* id eſt, ſuis miniſtris. Ad quem pertinet aliorum emēdare iniurias & errata. Vel per vniuerſæ terræ regem intelligitur deus omnipotens. De quo ait Pſalmiſta, Quoniam deus magnus dominus, & *Pſal. 94.*
rex magnus ſuper omnem terram. Qui prætacta mala non ſineret fieri: niſi ſuo tēpore vellet & poſſet vniuerſa diiudicare, & malè iudicata reiudicare. Qui ait: Quum accepero *Pſal. 74.*
tempus, ego iuſtitias iudicabo. De quo & in Iob ſcriptum *Iob 24.*
eſt, Deus inultum abire non patitur. Et in Eccleſiaſtico, Al- *Eccle. 5.*
tiſſimus eſt patiens redditor. *Auarus non implebitur pecunia,* id eſt, affectus auari non ſatiatur pecuniis: quoniā quo plures acquirit, plures deſiderat. Sicut hydropicus quanto plus bibit, tanto plus ſitit. De hoc dicta ſunt multa. *Et qui amat diuitias* temporales immoderatè, & tanquam finē, ſeu propter ſeipſas, *Fructum non capiet ex eis,* id eſt, vſum ſalubrem. quia nō proficiunt ei ad ſalutem, ſed obſunt, & vix audet eis ad ſufficientiam vti: ac deo de eis ingratus eſt, nec communicat pauperibus. Idcirco in Eccle. ſcriptum eſt, Ni- *Eccle. 10.*
hil iniquius, quàm amare pecuniam. Et Sal. in euāge. Quàm *Mar. 10.*
difficilè, inquit, qui pecunias habent, intrabunt in regnum *Lucæ 18.*
cœlorū. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Porrò diuitiæ intantum poſſunt amari, inquantum vtiles ac neceſſariæ ſunt ad ſpiritualia bona, hoc eſt, ad bene viuendum, ad ſeruiendum altiſſimo, ad habendum neceſſaria vitæ, ad cul-

tus virtuoſos, ad dei honorem. *Vbi multæ ſunt opes, multi & qui comedunt*, id eſt, conſumunt *Eas*. Quod frequenter contingit. Quidam tamen diuites tenẽt ſecum perpaucos, & opes reponunt. *Et quid prodeſt poſſeſſori, niſi quòd cernit diuitias ſuas oculis ſuis?* ſicque ex earum apprehenſione delectatur inaniter, & eſt ſicut Tantalus in mediis vndis. *Dulcis eſt ſomnus operanti* poſt ſuum laborem, *Siue parum ſiue multum comedat*. Nam propter laſſitudinem & diuturnum laborem natura indiget recreatione. Similiter occupato in exercitiis virtuoſis, & vitæ actiuæ operibus, dulce eſt interdum quieti contemplationis vacare. Præſertim

Phil. 4. ſi cum Apoſtolo ſciat abundare & penuriam pati, ſaturari & eſuriem ſuſtinere. *Saturitas autem diuitis non ſinit eum dormire* diu & quietè. Quia ex ſaturitate diſcraſiam, torſiones, egritudinéſque incurrit: eſt quoque propter diuitias ſuas ſolicitus. Similiter carnalis ſua ſaturitas impedit eum ab obdormitione in deo per contemplationis ſoporem,

Pſal. 4. nec dicere poteſt, In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Verùm (vt Seneca in Prouerbiis ſuis teſtatur) Bene dormit, qui non ſentit quàm malè dormit. *Eſt & alia infirmitas*, id eſt, eneruatio ac debilitas cordis, robori virtutum contraria *Peſſima*, id eſt, valde mala, *Quam vidi ſub ſole: Diuitiæ conſeruatæ in malum domini ſui*, id eſt, quòd ipſe diues, præſertim auarus, frequenter congregat & reſeruat diuitias in damnum & periculum ſuiipſius. Dum fures, raptores, latrones, & tyranni inſidiantur ei propter ſuas diuitias, & tollunt eas, aut etiam ipſum occidunt. Ideo Seneca dixit, Maximo periculo cuſtoditur, quod multis placet. *Pereunt enim in afflictione peſſima*, id eſt, diuitiæ auferuntur ſuo poſſeſſori cum amara eius triſtitia & deſolatione, quia inuitiſſimè eas amittit. *Generauit filium, qui in ſumma egeſtate erit.* quia opes patris direptæ ſunt, nec eas poteſt recuperare. *Sicut egreſſus eſt nudus* ille poſſeſſor ſic ſpoliatus, ſeu filius eius bonis paternis priuatus, *De vtero matris ſuæ: ſic reuertetur* pauper & nudus in terram: *Et nihil auferet ſecum de labore ſuo* dum morietur, id eſt, de ſuis bonis terrenis laborioſe acquiſitis. Attamen opera, id eſt, meri-

Apoc. 14. ta ac demerita ſingulos eos ſequuntur. Iuxta illud in Apo-

Pſal. 75. calypſi, Opera illorum ſequuntur illos. Hinc fertur in

Iob 27. Pſalmo, Dormieruut ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt o-

mnes

mnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Iob quoque, Diues (inquit) quum dormierit, nihil ſecum auferet: apprehendet eum quaſi aqua inopia. Ideò ait Apoſtolus. Nihil intulimus in hunc mūdum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus. Mirabilis prorſus infirmitas, quomodo venit, ſic reuertetur. *Quid ergo prodeſt ei, quòd laborauit in ventum?* id eſt, inaniter & incertè. *Cunctis diebus vitæ ſuæ comedit in tenebris* cordis, id eſt, in malis pœnæ & culpæ, *Et in curis multis*, quæ mentem affligunt, & pungunt vt ſpinæ, *Et in erumna atque triſtitia*, id eſt, anxietate & mœrore. 1. *Tim.* 6.

Spiritualiter diuitiæ conſeruantur in malum domini ſui, dum quis ad tempus ſpiritualiter creſcit in ſcientia atque virtutibus, & non perſeuerat vſque in finem: imò bona cooperantur ei in malum, & melius ei eſſet non cognouiſſe viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem reuerti retrorſum. Similiter accidit ei, qui de ſpirituali opulentia meritorum ſuorum extollitur: nec permanet gratus deo, humilitérque ſubiectus. Talis generat filios, id eſt, diſcipulos ac ſubditos pauperes, quia ſcandalizantur in eo, & recidiuationē eius ſequendo, pereunt ſimul cum ipſo. Sicut de talibus ait Apoſtolus, Errantes, & in errorem mittentes. *Hoc itaque viſum eſt mihi bonum, vt comedat quis & bibat & fruatur lætitia ex labore ſuo, quo laborauit ipſe ſub ſole numero dierum vitæ ſuæ, quos dedit ei deus, & hæc eſt pars illius*, id eſt, melius eſt temperatè & delectabiliter vti terrenis, quàm tam anxiè propter ea ſolicitari, & in tenebris prętactis vti eiſdem. frui autem frequenter pro vti accipitur. Nam propriè non eſt fruendum niſi deo. *Et omni homini, cui deus dedit diuitias atque ſubſtantiam*, id eſt, mobilia & immobilia bona, *Poteſtatemque ei tribuit, vt comedat ex eis, & fruatur parte ſua, & lætetur de labore ſuo*, id eſt, delectabiliter ſua portione vtatur. 2. *Thi.* 3.

Hoc eſt donum dei, id eſt, quoddam beneficium eius & melius vſu prætacto, & ex gratia id procedit, quòd homo temporalibus ordinatè vtatur. Spiritualiter, bonum eſt refici ſacramentis Chriſti, pane lachrymarum, & actibus virtuoſis, atque ex eis & gratia dei præſtolari vitam beatam, eiuſque expectatione gaudere. *Non enim ſatis recordabitur dierum vitæ ſuæ*, id eſt, tempus vitæ ſuæ non videbitur ſibi valde longum nec tædioſum, *Eo quòd deus occupet delitiis cor eius*, id eſt, vitam iucundam ei concedat,

ſecundũ modum nunc introductum. His autem, qui in deliciis viuunt, tempus videtur breue, quamuis ſit longum. Sicut econtrario, his qui deſolatam, triſtem, & amaram ducunt vitam, tempus quamuis breue, videtur longum. Vt in damnatis maximè patet. His quoque, qui conantur quotidie multa expedire & agere, dies valde breues apparent, quia non valent ſatisfacere ſuo affectui. Conformiter hominibus virtuoſis, contemplatiuis, perfectis, tempus breue videtur, quia in aſſidua mentis tranquillitate, & bonæ conſcientiæ ſecuritate, ſpiritualíque gaudio ſeruiunt deo. Et quoniam quicquid hîc agere queunt, quantumcunque diu vixerint, permodicum reputant, intuitu & amore retributionis futuræ. Interdum tamen præ deſiderio diſſoluendi, & exiſtendi cum Chriſto, ac perfruendi beatificè deo, tem-
Pſal. 119. pus poteſt eis longum apparere: ita vt dicant, Hei mihi,
Pſal. 41. quia incolatus meus prolongatus eſt. Et, Quando veniam, & apparebo ante faciem dei?

Explanatio Cap. 6. *Eſt & aliud malum, quod vidi ſub ſole, & quidem &c.* ART. VI.

RVrſus cupidorum & diuitum vanitatem miſeriáſque deſcribit. *Eſt & aliud malum, quod vidi ſub ſole, & quidem frequens apud homines*, id eſt, ſæpe contingens hominibus. deinde exprimit illud, *Vir cui dedit deus diuitias & ſubſtantiam*, id eſt, bona mobilia ac immobilia, bona terrena, opéſque naturales ac artificiales, *Et honorem*, id eſt, dignitatem præſidentiæ, famam, & humanæ reuerentiæ exhibitionem. *Et nihil deeſt animæ ſuæ*, id eſt, perſonæ eius (ſumendo partem pro toto) ſeu vitæ animali: *Ex omnibus quæ deſiderat*, id eſt, de his quæ ad temporalem ſpectare videntur proſperitatem: *Nec tribuit ei poteſtatem deus, vt comedat ex eo*, id eſt, tempus vitæ ei non præſtat, ſed ſubtrahit eum per mortem: *Sed homo extraneus vorabit illud*, id eſt, bona eius conſumet. *Hoc vanitas*, id eſt, inſtabilitas, *Et miſeria magna eſt.* Non tamen eſt culpa in ſe, nec ex parte dei ſubtrahentis, nec ex parte ſubtracti, niſi forſan ob culpam ſuam tam citò tollatur. *Si genuerit quiſpiam centum liberos.* In ſcripturis autem (niſi fallor) non legitur quis genuiſſe vltra ſeptuaginta filios, niſi forſitan

addito vno aut duobus. Sicut in libro Iudicum recitatur Aquimelech filius Gedeonis occidiſſe ſeptuaginta viros fratres ſuos filios Gedeonis. Quibus tamen ſuperſtes fuit Ioathan frater illorum, imò & ipſe Abimelech. Similiter quarto Regũ narratur Iehu occidiſſe ſeptuaginta filios Achab, ante quos occiderat filium eius Ioram. Verùmtamen aliqui habuerunt plures quàm ſeptuaginta duas proles, vt patet de Roboam rege, qui viginti octo genuit filios ſexagintáque filias. *Et vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit*, ſicque fœcunditatem habeat prolis, ac vitæ diuturnitatem. *Et anima illius*, id eſt, ipſemet *Non vtatur bonis ſubſtantiæ ſuæ*, neceſſaria vitæ ſumendo ex ipſis, eo quòd ſibi ſubtracta ſint, vel ipſe in captiuitatem traductus ſit, *Sepulturaque careat* Sicut de Ioachim rege Ieremias prædixit, Sepultura aſini ſepelietur. *De hoc ego pronuncio, quòd melior illo ſit abortiuus*, qui actualiter non peccauit, & ad limbum puerorum deducitur. Hęc autem intelligenda ſunt, faciendo comparationem iſtorum adinuicem, quantum ad mala vitæ præſentis. Poteſt tamen contingere, quòd aliquis diues ſpolietur, & captiuetur, atque in tantis aduerſis ſit patiens ac deo intẽtus, ſicque melior ſit ac fœlicior abortiuo. Porrò ſequentia dupliciter exponuntur. Primò de abortiuo, *Fruſtra enim venit* in vterum & ad conceptum, quia non potuit peruenire ad natiuitatem ex vtero, nec ad vitã beatam. *Et pergit ad tenebras*, id eſt, ad limbum, quẽ dicunt aliqui tenebroſum, vel quia in eo eſt pœna damni. Vel ad tenebras, id eſt, ad ſepulchrum. *Et obliuione delebitur nomẽ eius*, id eſt, ipſemet citò erit à memoria hominum omnino deletus, nec habuit nomen ſibi impoſitum. *Non vidit ſolẽ*, quia non prodiit viuus ex ventre ad lucem, *Neque cognouit diſtantiam boni & mali*, id eſt, differentiam inter bonum & malum non eſt expertus in mundo, quia non venit ad vſum rationis in vita præſenti. Secundò exponuntur hæc de homine diuite diu viuente fœcũdo, nec tamen potente vti diuitiis ſuis. qui fruſtra venit ad opes, vel in mundo, in quo non eſt cõſequutus fœlicitatem: & pergit ad tenebras i. ad tormẽta ac deſolationes, & obliuione delebitur nomẽ eius, eo modo quo in Prou. dictũ eſt, Nomẽ impiorũ putreſcet. Et in Pſal. Nomẽ eorum deleſti in æternũ, & in ſeculũ

Iud. 9. *4. Reg. 10* *Iere. 22.* *Prouer. 10* *Pſal. 9.*

bona noſtra nobis nocent. Adhuc enim in nobis non pueritia:ſed(quod eſt grauius)puerilitas remanet. Et hoc quidem eſt,quòd authoritatem ſenum habemus, & vitia puerorum. *Melius eſt videre*,id eſt,cognoſcere *Quod cupias*,id eſt,quod meritò & ſalubriter appetere debes,videlicet vltimum finem,& omnia neceſſaria ſeu vtilia ad eum adipiſcendum: *Quàm deſiderare quod neſcias*,id eſt,quod tibi expedit ignorare magis quàm ſcire,vt ſunt ſuperſtitioſa,magica,friuola.falſum quoque non ſcitur, quanuis ſciri putetur (vt ait Philoſophus). *Sed & hoc vanitas eſt, & præſumptio ſpiritus*, ſcilicet deſiderare quod neſcias, iuxta expoſitionē nunc tactam. *Qui futurus eſt, iam vocatum eſt nomen eius*,id eſt, omnium qui naſcentur nomina deo præcognita ſunt. Vel alij,qui præceſſerunt ſimiles illis in ſpecie, ſimilia nomina habuerunt. *Et ſcitur quòd homo ſit*.i.de omnibus illis ſcitur,quòd mortales & fragiles creaturæ ſunt,fuerunt,aut erunt.Idcirco non debent ſe vltra menſuram ſui gradus & ſtatus ſeu cōditionis extendere ad vana,præſumptuoſa,& curioſa. *Et non poſſit contra fortiorem ſe in iudicio contendere*, id eſt, creatori ſuo non poterit reſpondere, vanitatem & culpam propriam defendendo,aut aliquid contra dei prouidentiam efficaciter allegando.Vnde ait Apoſtolus,O homo tu quis es,qui reſpondeas deo?Nunquid dicit figmentum,ei qui ſe finxit,quid me feciſti ſic?Hinc fertur in Iob, Sapiens corde eſt, & fortis robore. Quis reſtitit ei, & habuit pacem?Si voluerit homo cum eo contendere ,vnū pro mille.Hoc eſt quod in Iſaia ſcriptum eſt, Væ qui contradicit factori ſuo. Nunquid dicit lutum figulo ſuo,quid facis? *Verba ſunt plurima* eorum, qui ſecreta & incomprehenſibilia ſeu curioſa & ſuperſtitioſa ſcire cupiunt & ſcrutantur. Qui frequenter verbis vtuntur ſuperfluis. De qualibus ait Apoſtolus,Semper diſcentes,& nunquam ad veritatis notitiam peruenientes Et Iſaias,Vbi ſunt augures tui,qui cōtemplabantur ſydera, vt ex his annunciarent tibi quæ ventura ſunt? *Multamque in diſputando habentia vanitatem*. quia errant in multis , & argumentis topicis ac friuolis, tanquam demonſtratiuis ac ſolidis,innituntur & occupantur.Hoc clariſſimè patet in multis philoſophis atque aſtronomis , qui contra fidei Chriſtianæ veritatem plurima cōſcripſerunt,ac diſputauerūt.qui enormiter ſunt mentiti, &

Rom. 9.
Iob. 9.
Iſaiæ. 45.
2. Tim. 3.
Iſaiæ. 47.

ti, & in rudiſſimos ac nefandiſſimos corruerunt errores: ſicut Auerrois Peripateticus, qui tandem in diſputationibus ſuis contra catholicos negauit prouidentiam dei, & animam humanam dixit eſſe mortalẽm, ac vnum numero intellectũ in cunctis hominibus. Similiter Porphyrius Platonicus, qui licet conceſſerit legem Moſi datam à deo, nihilominus idololatriã approbauit, quæ tamen in lege Mo-
Exo.20. ſi apertiſſimè reprobatur. Albumaſar quoque Aſtrologus
Deut. 5. in introductorio maiori, & Allzidius in ſua Theorica, & libr. de radiis ſtellicis mirabiliter ac miſerabiliter errauerunt.
2. Tim. 3. De talibus ad Timothæum ſcribens Apoſtolus ait, Quemadmodum Iannes & Mambres reſtiterunt Moſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, ſed vltrà non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit.

Elucidatio Cap. 7. *Quid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere?* ART. VII.

Capitulum iſtud ſententiis ac moralibus documentis eſt plenum, in quibus non vanitas, ſed via ac meritum ad veram conſiſtit ſalutem. *Quid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere?* id eſt, ea ſcrutari & comprehendere velle, quæ intellectus ſui capacitatem tranſcendunt? Vnde in ſequentibus dicitur, Non plus ſapias quàm neceſſe eſt, ne
Eccle. 3. obſtupeſcas. Et in Eccleſiaſtico legitur, Altiora te ne quæſieris, non enim tibi neceſſe eſt ea quę abſcondita ſunt, videre oculis tuis. *Cùm ignoret quid conducat ſibi in vita ſua*, id eſt, quid ſibi conueniat ſeu vtile neceſſariúmve exiſtat in iſto exilio ad beatitudinem impetrandam. Nam & Apoſtolus ait Romanorum octauo, Quid oremus (ſicut oportet) neſcimus. Quocirca ſciendum quòd quædam ex ſuo genere bona ſunt & neceſſaria ad ſalutem, vt præcepta dei atque Eccleſiæ: vel ad ſalutem vtilia, vt euangelica Chriſti conſilia. Et de talibus ſcimus quid nobis conducat in vita noſtra. Quædam verò ſunt indifferentia in ſe, quibus poſſumus bene & male vti: nec cunctis expediunt, ſed nec ſemper: vt infirmitas, ſanitas, opulentia, paupertas externa. De quibus neſcimus quid, ſicut oportet, oremus, & quid nobis magis conueniat. Vnde

dominum exorare debemus. vt de talibus prouideat nobis quod amplius nobis expediens eſt: & ipſe inſpirare dignetur, quod appetamus. A cognitione autē & cōſideratione neceſſariorum & vtiliū ſalubriúmve ſaluti frequenter nos impedit curioſa, ſubtilis, ſeu præſumptuoſa inueſtigatio altiorū talium, idcirco vitanda eſt & nociua. Et illud Eccleſi. eſt ſeruandum, Quæ præcepit tibi deus, illa cogita ſemper. Eccle. 3. Hinc ait & Seneca, Citò à corpore ad animum redi. Illum excole & exorna. Modico labore colitur ille. Bonum illud apprehendere cura, quod vetuſtate fit melius. Non te iubeo libro & pugilaribus iugiter imminere, dandum eſt animo aliquod interuallum. Hinc Plato loquitur in Thimæo, Hoc meis ſit precibus comprehenſum, vt potiſſimum ea dicantur, quæ deitati ſunt placita. Itaque neſcit homo quid conducat ei in vita ſua. *Numero dierum peregrinationis ſuæ*, id eſt, conuerſationis præſentis, qua contendit ad patriam beatorum. Sicut ait Apoſtolus, Dum ſumus in corpore, peregrinamur à domino. Vnde & Iacob patriarcha in Geneſi, Dies (inquit) perigrinationis meæ ſuper terram centum triginta anni ſunt. 2. Cor. 3. Gene. 47. *Et tempore, quod velut vmbra præterit?* Quemadmodum quodam loco Dauid loquitur deo, Peregrini ſumus coram te & aduenæ, ſicut omnes patres noſtri. Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. Pſal. 38. Sanctus quoque Iob ait, Homo quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Iob. 13. *Aut quis ei poterit indicare, quid pòſt venturum ſub ſole ſit?* id eſt, quis hominum poterit alteri prædicere, quid certi poſt eius mortem contingat? Loquendo de futuris purè contingentibus. Scimus tāmen ex ſcripturis multa quæ fient poſt nos, ſed præfata contingentia certò præſcire ac prænunciare deo appropriatur. Propter quod in Iſaia inducitur, Quæ futura ſunt annunciate, & ſciemus quia dij eſtis. Iſai. 41. Hinc in ſcripturis quidam vocantur Diuini, qui de talibus prænunciandis & reuelandis ſecretis ſe intromittunt. *Melius eſt nomen bonum*, id eſt, fama ædificatoria & honeſta: *Quàm vnguenta precioſa.* Nam bonum nomen eſt ad gloriam dei ædificationemque proximi, & ei qui bonæ famæ eſt, ad multa accommodum. Idcirco ſecundum Auguſtinum, Qui negligit famam, crudelis eſt. Quoniam (quantum in ſe eſt)

interimit proximos,qui audiunt malum de eo.Deo itaque debemus conſcientiam puram,proximo bonam famam.
2. Cor. 2. Hinc ait Apoſtolus,Chriſti bonus odor ſumus in omni loco.Et Seneca conteſtatur,Honeſtus rumor alterum eſt patrimonium.Verùmtamen multi deuoti doctores affirmant pertinere ad humilem,vt velit ab omnibus vituperari, contemni,& conculcari . Quomodo igitur appetit nomen bonum?Et reſpondendum,quòd quantum in ſe eſt , ex conſideratione ſuorum peccaminum,ac deſiderio conformandi ſe aliqualiter Chriſto propter ſe paſſo,appetit talia: ſed ne alij ſcandalizentur in ipſo,atque ex hoc deus inhonoretur, bonam deſiderat famam. *Et dies mortis die natiuitatis.* Dies natiuitatis eſt qua generamur in culpa& natura filij iræ,atque ad multa pericula,& tormēta,ac vitia.Vnde ſancti quidā tali diei maledixiſſe legūtur.Pręſertim Iob ac Ieremias,
Iob.30. Iere.15 dicentes,Maledicta dies in qua natus ſum.Et Ieremias, Væ mihi mater mea,quare me genuiſti,virum rixæ, virum diſcordiæ?Porrò in die mortis euadimus mala iſta . Ideo melior nuncupatur.Verùmtamen quoniam eſſe & viuere ſunt naturaliter appetibilia valde,& mala pœnæ poſſunt ad ſalutem proficere , atque in vita hac poſſumus virtutes ſortiri,beatitudinemq́ue mereri,& filij adoptiui fieri creatoris:Ideo ſecundum iſtum reſpectum,nō eſt dies mortis melior die natiuitatis,ſicut nec mors melior vita.Niſi intelligatur de electis &ſanctis,quorum dies mortis vocatur dies natalitius eorum , quia tunc incipiunt fœliciter viuere,&
Pſal.30. confirmati eſſe in bono . Mors autem peccatorum peſſima. Dies quoque mortis eorum,qui egreſſi de corpore purgatorio deputantur, quantum ad hoc, melior eſt dies natiuitatis.Quia ex tunc aſſecurantur de ęterna fœlicitate,&immobilitantur in gratia,euadētes multa & magna pericula. Sed inquātū pœnæ purgatorij valde acriores ſunt pœnis vitæ præſentis,nec in purgatorio quis poteſt mereri:videtur dies mortis illorum non eſſe melior die natiuitatis eorum, q regenerātur in domino.Reprobis verò expediret magis non naſci,quàm ad tot peccata , & ad æterna ſupplicia gi-
Damaſ. gni. Cur ergo dominus creat eos?Reſpondet Damaſcenus, Quoniam deus facit,quod ad ſuam pertinet bonitatē: nec decet eum omittere hoc ob abuſionem & ingratitudinem noſtram.Multa quoque bona ex eis & ex eorū elicit damnatione.

natione. *Melius eſt ire ad domum luctus*, vbi deploratur defunctus: vel ad pœnitentium & ſua peccata lugentium cõgregationem: vel ad locum ſeu templum, vbi fit ſermo de nouiſſimis hominum, de ſtultitiis quoque peccantium, de enormitatibus & turpitudinibus vitiorum. Ex quorum prędicatione audientes inducuntur ad luctum ſalubrem: *Quàm ad domum conuiuii.* Quia in conuiuio reſoluitur cordis compunctio, fitque frequenter exceſſus in cibo & potu, in verbis, iocis, ac riſibus, ex quibus oriuntur incitamẽta laſciuiæ. Vnde Iudas Apoſtolus in ſua fatetur Canonica, Hi ſunt in epulis ſuis conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, deſpumantes ſuas confuſiones, quibus procella tenebrarum conſeruata eſt in ęternũ. In Exodo quoq; aſſeritur, Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerũt ludere. Propterea dicit Gregorius, Sicut impoſſibile eſt ignẽ in aqua ardere, ſic impoſſibile eſt in conuiuantibus compunctionem vigere. Cur autem ſit melius ire ad domum luctus, ſubiungitur: *In illa enim*, puta in domo luctus, *Finis cunctorum admonetur hominum*, id eſt, ex defuncti præſentia inducũtur qui adſunt, ad meditãdum de ſua morte, quæ finis eſt vitæ mortalium. Quod etiam ex verbis atque ſermonibus fit in congregationibus pœnitentium, & in locis ſermocinantium. *Et viuens cogitat quid futurum ſit* ſibi, ſcilicet qualiter morietur & iudicabitur à deo, ac punietur acerrimè: niſi in præſenti expurgatus fuerit plenè. Hæc autẽ conſideratio mortis & concomitantium eam, efficaciſſima eſt ad vitandum omne peccatum (vt Climachus ſcribit). Hinc Plato in Phędrone diſſeruit, Meditatio Philoſophorũ eſt ſeparatio & diſſolutio animæ à corpore. Et rurſus, Reuera philoſophantes morti ſe præparant. Si quem videris grauiter ferre cùm debeat mori, nullo modo erat philoſophus. Mors aliud non eſt, quàm animæ corporiſque diuiſio. Hæc Plato. Seneca quoque in ſuis teſtatur Prouerbiis, Omnes vitam differentes, id eſt, diu viuere ſe putantes incerta, mors præuenit. Ideo omnis dies tanquam vltimus ordinãdus eſt. Hoc eſt quod ſanctus pater Macharius docuit, vt ſemper tã diſcretè & timoratè ac purè viuamus, quaſi die quolibet morituri, & quaſi centum annis victuri. *Melior eſt ira riſu.* Hoc intelligendum eſt de ira per zelum, qua cõtra propria ac proximorum peccata mouemur, ac ea punimus. Sicq; (vt

Exod. 32.

Plato.

Tullius

Tullius loquitur) vindicatiua eſt pars quædam iuſtitiæ. De hac ira laudabili fatur Chryſoſto. Si ira non fuerit: nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Itaque qui, dum cauſa eſt, non iraſcitur, peccat. Patientia enim irrationabilis vitia ſeminat, nec ſolùm malos, ſed & bonos ad malum inuitat. Verùmtamen grandi moderatione vti oportet circa hanc iram, ne immoderantiùs exardeſcat. Propter quod affirmat Gregorius, quòd non debet quaſi domina rationem præcedere, ſed tanquã ancilla poſt tergum ſequi. Ira quippe per zelum vocatur, quam ratio per imperium ſibi aſſumit, quatenus actum virtutis efficaciùs exequatur. Melior ergo eſt ira hæc riſu: quoniam magis charitatiuum, pium, & iuſtum eſt peccanti iraſci: quàm arridere. quemadmodum pater filio ſuo dilecto ac delinquenti iraſcitur. Qui autem non diligit ipſum, de eius culpa & inſipientia ridet. Hinc ſubditur: *Quia per triſtitiam vultus*, quam ira per zelum cauſat in facie, *Corrigitur animus delinquentis*, dum penſat alium ob ſuum contriſtari exceſſum. Præſertim quando aduertit illum ſic contriſtari ex charitate illius ad ſe, aut ex zelo iuſtitiæ. Vnde ait Bernar. ꝙ animus probus videns alium pro ſe ita ſolicitũ, erubeſcit illo præſente reprehenſibiliter ſe habere. Hinc etiam in

Chryſoſt.

Prouer. 25. Prouerbiis dictum eſt, Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem. Dum ergo quis non audet corripere delinquentem, ad minus oſtẽdat ei faciem triſtem: vt ſic perpendat, quantũ culpa ſua ſibimet noceat, quæ alium ſic contriſtat. *Cor ſapientum vbi triſtitia.* id eſt, ſapientium eſt de malo culpæ triſtari, peccantibus condolere, mundi huius miſerias deplorare, præſens deflere exilium. Præſertim quòd deus omnipotens indeſinenter tam grauiter ac multipliciter inhonoratur, offenditur, atque tot animæ pereunt ac damnantur. Hac ex cauſa (ſecundum Baſilium in regula ſua) non licet modo ridere. Hæc eſt bona

2. Cor. 7. & ordinata triſtitia. De qua fatetur Apoſtolus, Quæ ſecundum deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Triſtitia verò ſecularis inordinata, quæ eſt de propria iniuria, infirmitate, temporálive damno, eſt vi-

Ibidem. tioſa. De qua idem dixit Apoſtolus, Seculi triſtitia mortem

Proue. 25. operatur. De qua in Prouerbiis dictum eſt, Sicut tinea veſtimento, ſic triſtitia nocet cordi. Denique ſapiens contri-

ſtatur

ſtatur de propria imperfectione & pronitate in malum, & quòd tam longè diſtat à perfectione optata,cœleſtiq; gloria. *Et cor ſtultorum vbi lætitia*, id eſt,ſtultorum eſt inaniter gloriari,ſibiipſis placere,de aliorum ruina ridere.Vnde dictum eſt ſupra,Riſum reputaui errorē,& gaudio dixi, quid Eccle. 2.
fruſtra deciperis?Stultiſſimorum autem eſt gaudere,quum malè fecerint:& in rebus peſſimis exultare,ſéq; de iniquitate iactare.Similiter obliuiſci periculorum, quibus expoſiti ſumus : & riſibus,iocis,choreis,luſibúſque vacare,inſaniæ eſt.Idcirco de talibus in Iob ſcriptum eſt,Tenent tympanum,& citharam,& gaudent ad ſonitum organi.Ducunt Iob 21.
in bonis dies ſuos,& in puncto ad infernum deſcendunt. Verùm eſt alia bona lętitia,in contemplatione,dilectione, cultúque dei,& actione virtutum conſiſtens.De qua ait ſcriptura,Gaudete in domino ſemper.Et iterum , Seruite domino in lætitia.Hinc etiam docuit Chriſtus, Beati qui lugent.Et,Væ vobis,qui ridetis. *Melius eſt à ſapiente corrigi*, id eſt,verbis ac diſciplinis caſtigari : *Quàm ſtultorum* , id eſt,iniquorum & callidorum *Adulatione decipi*. qui laudant peccatorem in deſideriis animæ ſuæ , & blandiendo quęrunt placere,ac propria commoda conſequi:non autem peccantem curare.Hinc Seneca dixit , Admonearis libenter,reprehenſionem ſume gratanter. Si meritò obiurgarit aliquis,ſcito quòd prodeſſe voluit. Non dura,ſed adulatoria verba verearis.Eſto vitiorum fugax , aliorum verò neque curioſus ſcrutator, nec reprehenſor acerbus : ſed ſine exprobratione corrector, ita vt admonitionem hylaritate præuenias.Quocirca inquiri poteſt,qualiter dicat admonitionem hylaritate præueniendam,nec reprehēſionem debere acerbam eſſe,quum iam dictum ſit per triſtitiam vultus corrigi animum delinquentis, & quædam vitia acriori indigeant increpatu.Et reſpondendum, quòd admonitionem dicit hylaritate præueniendam,nō increpationē. Vel ſi nomine admonitionis increpationem includit,dicendum ꝙ ſuperiores & beneuoli citò flexibiles , & ex infirmitate peccantes,præuia hylaritate ſunt arguendi ſeu admonēdi. Quòd ſi tali nō acquieuerint reprehēſioni & informationi, duriùs ſunt tractandi,præſertim ſi ſubditi ſint.Idcirco dicit Iſidorus, Qui blando verbo caſtigatus nō emendatur,neceſſe eſt vt acriùs arguatur.Et cum dolore ſunt abſcinden-da,

Philip. 4. Pſal. 99. Lucæ 9. Matt. 5.

da, quæ non poſſunt leni caſtigatione arceri. *Quia ſicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla* eſt vehemens atque confuſus: *Sic riſus ſtulti* eſt inconditus, & diſſolutus, ac cachinnatiuus, etiam in peccato, & ruina alterius. Vnde communiter dicitur, Per riſum multum poteris cognoſcere ſtultum. De hoc Seneca ſcripſit, Reprehenſibilis riſus eſt, ſi immodicus, ſi pueriliter effuſus, ſi muliebriter fractus. Odibilem quoq; hominem facit riſus aut ſuperbus & clarus, aut malignus & furtiuus, aut alienis malis euocatus. Non ſit tibi ſcurrilis ſed grata vrbanitas, riſus ſine cachinno, vox ſine clamore, inceſſus ſine tumultu, quies ſine deſidia: & quum ab aliis luditur, ſancti & honeſti aliquid tracta. *Sed & hoc vanitas. Calumnia* id eſt, illatio magnæ iniuriæ *Conturbat ſapientem, & perdet robur cordis eius*, id eſt, patientiam eius & conſtantiã

Prou. 12. deiiciet. Quomodo verum eſt hoc, quum ſcriptum ſit alibi, Non contriſtabit iuſtum, quicquid ei acciderit? Et ſapientis ſit in aduerſis gaudere, ac paſſionibus dominari? Gregorius quoque, Iuſtorum (inquit) ſapientia eſt mala libentiùs tolerare, quàm facere: nullam iniuriæ vltioné quęrere, contumeliam propter veritatem illatam lucrum putare. Sene-

Seneca. ca etiam loquitur, Non ex vocibus ſpectandi ſunt ſapientes: ſed ex perpetuitate virtutis atque cõſtantiæ. Verùm ad iſtud patet reſponſio ex verbis Albini & gloſſæ dicentium, Sapiens perfectus nulla arguitione indiget, nulla turbatur calũnia. Ideo de ſapiẽte adhuc in profectu conſtituto iſtud eſt accipiendum. Qui aliquando turbatur de iniquitate humani iudicij, quando deus ſtatim nõ punit. Et de taliter bo-

Idem. no ſeu virtuoſo diſſeruit Seneca, Mutat ſe bonitas, quum irritatur iniũria. Et rurſus, Bonus animus læſus grauiùs multo iraſcitur. De virtuoſo autem & ſapiẽte perfecto fatetur, Contumeliã pati nec fortis nec ingenuus poteſt. Et denuo, Ingenuitas non recipit contumeliam. *Melior eſt finis orationis, quàm principium.* Finis enim eſt conſummatio rei, & à fine res præcipuè ſumit denominationem atque virtutem. vnde dicitur, Dum finis bonus eſt, totum bonum eſt. Nempe ſi oratio à deuotione incipiat, & in diſtractione terminetur: inualida eſſe aut parum valere cẽſetur. Si autem à diſtractione inchoetur, & in recollectione, deuotione, & feruida vnione finiatur: idonea iudicatur Et quanuis principia dicãtur maxima eſſe virtute, & plus quàm media totorum,

finis

finis tamen primarum ſortitur. Propter quod aſtruit Veritas, Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit Hinc Dominus in Leuitico iuſſit ſibi caudam in ſacrificiũ immolari. *Melior eſt patiens arrogante.* In patientia enim anima poſſidetur, in ſuperbia perditur. Atque per arrogãtiam maximè fit homo ſeruus, membrum, filiúſq; diaboli, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. *Ne ſis velox ad iraſcendum, quia ira in ſinũ,* id eſt, corde *Stulti requieſcit.* Siquidem eoipſo quo quis iram per vitium, de qua intelligitur iſtud, non ſolùm admittit, ſed etiam intra ſe retinet, ita quòd quieſcit in eo: ſtulto aſſimilatur, & luce ſapientiæ caret, ac ſtultus eſt. Non ſolùm eo modo, quo omnis qui in mortali eſt culpa, ſtultus aſſeritur: ſed & tanto ſpecialiùs, quo ira mentem intus magis excæcat, & hominem in apparatu vultus, exterioriq; geſtu ſtulto (imò & furioſo) facit ſimiliorẽ Hinc fertur in Iob, Virũ ſtultum interficit iracundia. Et congruè ait, interficit: quoniam ex ſuo genere eſt peccatum mortale, tã ratione immoderatæ ſuæ impetuoſitatis, qua rationi penitus dominatur, quàm propter exceſſum vltionis, quam expetit ſeu infligit. Quæ dum offenſæ iniuriam vehemẽter trãſcẽdit, directè contrariatur iuſtitię ęqualitati. Ideo ait Hieronymus, Quid iracundo furor ſuus confert, quem ſęuiſſimis exagitat ſtimulis paſſionis, & ira ab omni conſilio ac mente deturpat: vt dum iraſcitur, inſanire credatur? Amplius, quàm nociua, turbatiua, & intolerabilis ira exiſtat, pandit Gregorius dicens, Per iram iuſtitia relinquitur, gratia vitæ ſocialis amittitur, mititas ſuperatur. De hoc dictũ eſt pleniùs ſuper illud Prouerbiorum decimo octauo, Spiritum ad iraſcendum facilem quis poterit ſuſtinere? Et ſicut Seneca Tulliúſque teſtantur, menti furore ebriæ rectum videtur, quicquid iudicat & operatur: peruerſúmque arbitratur, quicquid iudicio ſuæ commotionis cõtrarium ei denuntiatur. Iſta ira omnino vitanda eſt. Et ſi primi motus nõ præueniantur ne oriantur, reprimantur tamen ne augeantur, aut immorẽtur. Nã (vt Seneca faſſus eſt.) In bono viro citò moritur iracũdia. Qui iterum ait, Eſto tardus ad iram, promptus ad miſericordiam. Nempe cùm ira ex ſuo genere ſit mortalis, conſuetudo iraſcendi periculoſiſſima eſt, cùm & irrefrenata venialium conſuetudo mortalis perhibeatur. *Ne dicas, Quid putas cauſæ eſt, quòd priora tẽpora meliora*

Matt. 24.
Leuit. 3.
Iob 5.
Gregorius
Seneca.

liora fuere,quàm nũc ſunt?Stulta eſt enim huiuſmodi interrogatiō. Dies nanque in ſeipſis vel ex ſua natura nec boni nec mali ſunt.Sed quo homines ſub tempore aliquo exiſtentes ſunt meliores aut deteriores:eo dies meliores aut peiores ſunt.
Mich.5. Hinc in Michæa habetur,Non ambulabitis ſuperbi: quoniam tempus peſſimum eſt. Iſta autem eminentia bonitatis,& exceſſus malitiæ ex libero dependent arbitrio. Ideo Salomon iſtud inducit contra illorum amentiam, qui impietates ſuas volunt excuſare,retorquendo eas in malitiã temporis.Propterea dicit Hieronymus, Ne dicas, priora
Hierony. tempora meliora fuerunt,quàm nunc ſunt. Virtutes faciunt
Ephe.5. dies bonos,vitia malos.Hinc hortatur Apoſtolus, vt dies malos faciamus bonos dicendo,Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.Gloſſa quoq;,Sic(inquit)viuere debes, vt dies præſentes ſemper ſint tibi meliores,quàm præteriti.Nempe ex conſideratione malorum pręcedẽtis diei,cautiores multò efficeremur. Propter quod Seneca loquitur, Diſcipulus eſt prioris diei dies poſterior. Denique loquendo in generali,triplex ponitur tempus, ſcilicet tempus legis naturalis, ab Adam vſque ad Moyſen. Exinde tempus legis ſcriptæ,vſque ad dationem euangelicæ legis à Chriſto. Sub quo eſt tempus euangelicæ legis vſque ad finem mundi. In quolibet etiam horum trium temporum poteſt diſtingui prius& poſterius.Dicunt igitur aliqui,quòd tempus euangelicæ legis fuit melius præcedentibus duobus tẽporibus.Quia in eo eſt data lex perfectiſſima, & abundantia gratiarum præcipua. propter quod tempus gratiæ noncupatur,& plures quàm antè crediderunt in deum. Similiter tempus legis ſcriptæ dicunt melius fuiſſe tempore legis naturæ.Quia in tempore legis ſcriptæ multa & mgna gratiarũ chariſmata hominibus ſunt collata,magis q̃ antè. Sicque affirmant poſteriora tempora fuiſſe prioribus meliora.Alij dicunt, quòd prima pars temporis legis naturæ fuit melior, quàm pars eius poſterior: quoniam tempore Adæ & diu poſteà ipſe & poſteritas eius pro magna parte coluerunt vnum verum deum: poſteà verò circa tempora Noe cœperunt communiter ad carnis vitia declinare. Pro-
Gene. 6. ut in Geneſi narratur,quòd omnis caro corrupit viam ſuã. Et poſt diluuium ad idololatriam corruerunt. Idem dicunt de tempore legis ſcriptæ,ꝙ ſcilicet tẽpora meliora fuerunt
ſub

ſub Moſe & Aarô ac ſenioribus, ſub quibus facta ſunt mirabilia multa & magna, & ſub Ioſue. deniq; poſteà filij Iſrael domino ſeruierunt. Similiter in exordio primitiuæ Eccleſiȩ maxima data eſt copia gratiarũ. & innumerabilia tunc fiebãt miracula. Ideo tẽpus illud dicũt poſteriori tẽpore melius extitiſſe. Sciq; affirmãt tẽpora priora fuiſſe meliora, cõparando partem vnius temporis ad aliam eiuſdem temporis partem. Verùmtamen Boetius videtur ſenſiſſe tempora priora abſolutè fuiſſe meliora, dicendo, O nimis fœlix prior ætas contenta fidelibus aruis. Vnde & Seneca, Quotidie (inquit) deterior eſt dies poſterior. Hinc videtur dicẽdum ac reſpondendum ſub triplici diſtinctione. Prima eſt, Quòd dies dicuntur deteriores ſeu meliores, non ſolũ propter mala culpæ: ſed & propter mala pœnæ. Secunda eſt, ꝙ dies dicuntur meliores ſeu peiores dupliciter, vtpote, intenſiuè & extenſiuè. Intenſiuè, propter gratiarum ſeu proſperitatum exuberantiam. Extenſiuè, propter multitudinẽ ſuppoſitorum ſeruientium deo. Tertia, quòd vno & eodem tempore dies apud quoſdam ſunt meliores, & apud alios deteriores. Ex qua diſtinctione multæ ſumi poſſunt conſiderationes ad diſſoluẽdum propoſitam quæſtionem. Siquidem tempore Apoſtolorum intenſiuè erant tempora meliora, euangelio nondum vndique diuulgato, quo ſic diuulgato meliora erant extenſiuè. Rurſus tempore primitiuæ Eccleſiæ, durante perſequutorum tyrãnide, tempora erant peiora, loquẽdo de malo pœnæ. Sed inſtãte Antichriſti aduentu erunt peiora, tam malitia culpæ, quàm pœnæ. Poſtremo tempore euangelicæ legis Chriſtus in Eccleſia ſua magnam frequenter fecit reformationem, nunc in vna parte Chriſtianitatis, iam in alia. Sicque quibuſdam tempora poſteriora facta ſunt aurea, & prioribus meliora. *Vtilior eſt ſapientia cum diuitiis,* quàm ſine eis. Nam bonum creatum additum bono creato efficit ipſum maius. Sapiens autem diuitiis bene ſcit vti, & per eas ſuccurrit egenis. Verùmtamen iſtud dictum videtur ſecundum curſum & tenorem legis Moſaicæ, in qua indigentia ſeu paupertas valde fuit horrori. Iuxta illud in Deuteronomio, Omnino indigens & mendicus non erit inter vos. Vnde *Deut. 15.* & alibi legitur, Melius eſt mori, quàm egere. Chriſtus autem legem perfecit, & paupertatem exemplo ac verbo e-

 docuit,

docuit, illamque prædicauit eſſe altiſſimam: in qua nec in
Matt. 5. generali neque in ſpeciali proprium quid habetur. Vniuerſa quoque terrena docuit, atque conſuluit eſſe derelinquenda, viam perfectionis ingredi cupienti. Quamuis enim diuitiæ non ſint malæ in ſe, multas tamen & magnas habent occupationes, & curas annexas. Sed & valde difficile eſt eis vti ſine exceſſu. Hi quoque, qui eas propter deum omnino relinquunt. nec propria retinēt, aliūde multo maiora virtuoſarum actionū ſubſidia cōſequuntur, videlicet gratiarum chariſmata, quàm ſint ipſæ corporales diuitiæ. Itaque melior eſt ſapientia cum euangelica, ſpontanea, religioſaque paupertate, quàm cum diuitiis. Hinc glorioſiſſimus & ſapientiſſimus princeps Apoſtolorum loquu-
Actu. 3. tus eſt claudo ex vtero, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, tibi do. In nomine Ieſu Chriſti ſurge,
2. Cor. 8. & ambula. Vas quoque electionis, Altiſſima (inquit) paupertas eorum abundauit in diuitias ſimplicitatis eorū Prę-
Proue. 30. tereà quæritur quomodo Salomon dicat hîc, Vtilior eſt ſapientia cum diuitiis: cùm in Prouerbiis dixerit, Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi. Et reſpondēdum, quòd per diuitias poteſt hîc ſufficientia terrenorum intelligi: ibi verò ſuperfluitas. Regibus quoque & in magnis officiis conſtitutis neceſſariæ ſunt diuitiæ. Illud verò Prouerbiorum in perſona eorum, qui de communi ſunt ſtatu, poteſt accipi dictum. *Et magis prodeſt videntibus ſolem. Sicut enim protegit ſapientia* ſapientem contra inſidias viſibilium ac inuiſibilium aduerſariorum. Propter quod in Prouerbiis dictum
Prou. 2. eſt, Sapiētia protegit gradientes ſimpliciter. Sapiētia etenim facit hominem oculatum, cuſtoditum, deóque inhęrentem, & ita meretur diuinum ſubſidium. *Sic protegit & pecunia*, id eſt, bonus ac prudens vſus pecuniæ, vtpote miſericordiæ opera, & per eam acquiruntur ac nutriuntur au-
Lucæ 16. xiliarij contra hoſtes. Vnde in Euangelio loquitur Dominus, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt quum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. *Hoc autē plus habet eruditio*, quæ eſt actus ſapientiæ, *Et ſapientia*, q̄ eſt donum ſpiritus ſancti, *Quòd vitam tribuunt poſſeſſori ſuo*, id eſt, cauſa meritoria ſunt vitæ gratiæ, eiúſque incrementi, & vitæ gloriæ. Quod quamuis vſus præfatus pecuniæ etiam faciat, non tamen ita principaliter & directè. Pecunia enim

enim non eſt virtus: Sapientia verò vno modo eſt virtus intellectualis, & alio modo dicitur donum. *Conſidera opera dei*, id eſt, ſecreta & incomprehenſibilia eius iudicia, & effectus circa homines, qualiter vnum miſericorditer vocet intúſque trahat. Sicut in Euanglio Ioannis aſſerit Chriſtus, *Ioan. 6.* Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. Omnis qui audiuit, & didicit à patre, venit ad me. aliū verò iuſtè relinquat. Vnde ait Apoſtolus, Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. *Rom. 9.* hinc rurſum Dominus in Exodo *Exod. 33.* apertè ac terribiliter proteſtatur, Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Hæc autem conſideranda ſunt reuerenter ac timoratè & ſobriè in quodam generali, abſque ſcrutinio rationum eorundem in ſpeciali. In communi etenim poteſt ratio aſſignari. Quia vult creator omnipotens in quibuſdam declarare ſuam miſericordiam, & ſuæ pietatis perfectionem: In aliis ſuam iuſtitiam. Prout ad Romanos plenius docet Apoſtolus. Tamē in ſpeciali, cur ſcilicet iſtum magis quàm illum elegerit ſeu prædeſtinauerit, ratio à nobis aſſignari non valet: ſi totus prædeſtinationis effectus ſimul ſumatur. Prout Richardus de media villa ſuper primum Sententiarum declarat. Certum eſt tamen, quòd deus altiſſimus eſſentialiter bonus, ſapiens, iuſtus, nil irrationabiliter, iniuſtéve agat, ſed rationem digniſſimam ſui operis intra ſe intuetur. Itaque conſidera opera dei: Et ſcito, *Quòd nemo poſſit corrigere*, id eſt, per verba aut diſciplinas ſeu alio modo conuertere: ita vt finaliter perſeueret in bonis, *Quem ille*, vtpote deus, *Deſpexerit.* Porrò dupliciter deſpicit peccatorem. Primò ſecundum præſentem iuſtitiam: ſicque deſpicit omnes, qui in mortali ſunt culpa, Iuxta illud Pſalmi, Spreuiſti omnes diſcedentes *Pſal. 118.* à iuſtitiis tuis. Secundò per præſcientiam æternalem, & reprobationem finalem. De qua aſpernatione iam ſermo. Et quem ſic ſpernit, nullus finaliter corrigere poteſt: quamuis ad tēpus ad pœnitētiam emolliatur. Cuius reprobationis & aſpernationis probabile ſignum eſt obduratio hominis in peccato, quem dum quis talem experitur, debet ab eius correptione ceſſare, ſaltem ad tempus: & orare pro ipſo. Si tamen ſit ſubditus ſuus, debet ei opportuno tempore, quod ex officio obligatur, impendere: & propter conſeruationem boni communis, peccantem arguere ſeu puni-

re. *In die bona fruere bonis*,id eſt,tempore proſperitatis & gratiæ vtere donis dei iucundè & moderatè, *Et malam diem præcaue*, id eſt,diem vltionis,tentationis,ſeu aduerſitatis,ſtude effugere Ita vt non condemneris,nec tentationibus obruaris, nec aduerſis frangaris in eo. Vnde in oratione

Matt.6. Dominica dicimus,Et ne nos inducas in tentationē. ſed

Pſal 40. libera nos à malo. Atque in Pſal. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem,in die mala liberabit eum dominus. Quidam exponunt ſic,In die bona, id eſt,in diebus ſolennibus fruere bonis,id eſt,cibis & potibus lautioribus,

2.Neem.8 quod tunc licet Iuxta illud Næemiæ, Ite,comedite pinguia, & bibite mulſum: & mittite partes his qui non præparauerunt ſibi, quia dies ſanctus domini eſt . Vnde & in

Tob. 2. Tobia legitur,Quum eſſet dies feſtus domini,& factum eſſet prandium bonum in domo Tobiæ,dixit filio ſuo, Vade & voca aliquos de tribu noſtra timentes deum,vt epulentur nobiſcum Et malam diem præcaue,id eſt,à talibus delitiis caue diebus deputatis affectioni atque ieiuniis. Quēadmodum in Leuit. fertur de die expiationis : Omnis ani-

Leuit.23. ma quæ afflicta non fuerit die hoc,peribit de populis ſuis. Sed non apparet quòd dies feſti,virtutum actibus deputati & ſacri,vocentur in ſcripturis mali. *Sicut enim hanc,ſic & illam fecit deus.* Vtranque enim diem inſtituit deus ad actus congruos illis.Et ſicut dies proſperitatis ac meritorum eſt effectus pietatis diuinæ: ſic dies iudicij & vltionis ſeu aduerſitatis opus eſt diuinæ iuſtitiæ. *Vt non inueniat homo contra eum iuſtas querimonias*,id eſt, ne rationabiliter conqueri poſſit, quòd deus iniuſtè quenquam condemnet, aut inconuenienter diſponat. Omnia enim in ſapientia fecit,&

Pſal. 103. tempus pœnitendi ac promerendi largitur, nec alicui iniuriatur.Certamen quoque requirit à ſuis miniſtris, vt in tētationibus & aduerſitatibus viriliter prælientur cōtra hoſtes ſuæ ſalutis.Quoniā non meretur coronari,niſi qui cer-

2. Tim.2. tat legitimè . Hinc in Euangelio murmuranti legitur reſpondiſſe, Amice,non facio tibi iniuriam. Et ſanctus Iob

Iob. 2. dixit,Si bona accepimus de manu domini,mala quare nō ſu-

Tob.12. ſtineamus? Angelus quoque Tobiæ loquutus eſt, Quia ac-

Matt. 20. ceptus eras deo,neceſſe erat vt tentatio te probaret.Conſequenter probat præcauendum malum diem iuxta ſenſum inductum, & quòd ſit factus à domino. *Hæc quoque*

vidi

vidi in diebus vanitatis meæ,id eſt,tranſitoriæ ac miſeræ vitæ meæ. *Iuſtus perit in iuſtitia ſua*,id eſt,iuſtè viuendo,& propter ſuam iuſtitiam perſequutiones mortémque patitur. *Et impius multo viuit tempore in ſua malitia*, ita quòd vitioſe viuendo, proſperatur in mundo. Vnde Iſaias teſtatur, Iuſtus perit,& non eſt qui recogitet. Et tamen iſtud videtur diuinæ derogare iuſtitiæ ac prouidentiæ prouiſoris æterni.Et vtique derogaret,ſi non eſſet vita alia poſt præſentē, nec futurum dei iudicium, qui iuſtè ac ſapienter iſta permittit ſeu agit, quatenus electi & iuſti taliter patiendo, à ſuis culpis in hac vita purgentur,maiorémque gloriam cōſequantur,ac aliis in exemplum ponantur.Impij autem ac reprobi maiora ſuæ peruerſitatis ſortiantur tormenta.Tamen quia de iſto multi ſolent mirari,in eorum perſona loquitur Ieremias, Iuſtus quidem tu es domine, ſi diſputem tecum: verùmtamen iuſta loquar ad te, quare via impiorum proſperatur?Talibus quoque per Malachiam loquitur deus,Inualuerunt ſuper me verba veſtra,& dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit deo,& quod emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius,& quia ambulauimus triſtes coram domino?Ergo nūc beatos dicimus arrogantes, ſiquidem ædificati ſunt facientes impietatem. *Noli eſſe iuſtus multum.* Iuſtitia virtus eſt,quæ quanto fuerit maior,tāto & melior. Quomodo ergo ait, Noli eſſe iuſtus multum? Et reſpondendum quòd quanuis iuſtitia ſit virtus in ſe, in qua directè non eſt exceſſus:quia augmentatio eius eſt ſua completio: tamen in exercitiis & actibus, quibus ad iuſtitiam ſeu eius profectum attingitur,& quæ ad eum pertinere putantur, poteſt exceſſus ſuperfluitáſque accidere, ſicut & circa charitatem & abſtinentiam. Itaque homo non debet ſe immoderatis,indiſcretis, & ſibi importabilibus vigiliis,ieiuniis, diſciplinis, & conſimilibus fatigare,amore iuſtitiæ obtinendæ aut perficiendæ, vel deſiderio proficiendi in charitate aut deuotione. Nec debet circa iuſtitiam per nimium rigorem ſeu auſteritatem excedere, ſed medium obſeruare, faciliter indulgere,ac circa proximos potius declinare ad minus, q̃ ad maius. virtus nanque moralis eſt quędā medietas inter duo vitia extrema,eſtq; clemētia iuſtitiæ contēperanda. Iuxta hunc modū in Prouerbiis dictum eſt,Prudentiæ tuæ pone modū.Et in Ieremia.Quia

Iſaiæ. 57.
Ierem. 12.
Malac. 3.
Prouer. 13
Ierem. 48.

Chryſoſto. plus fecit quàm potuit, idcirco periit. Hinc ait Chryſoſtomus, Circa vitam tuam eſto auſterus, circa aliorum vitam benignus. Audiat te homines parua præcipientem, & grãdia operãtem. Seueritas autem (vt Cicero loquitur) eſt per quam iudiciaria poteſtas aut vltio in aliquem diſtrictiùs exercetur. Qualis verò debeat eſſe intentio iudicis iuſtíque correctoris, idem Cicero pandit dicendo, In corrigendo ſeu vindicando hæc tria lex ſequuta eſt, quæ princeps quoque ſequi debet. Vt eum quem punit ſeu reprehendit, emendet, aut pœna eius cæteros meliores reddat, aut vt iniquis ſublatis cęteri viuant ſecuriùs. Quantum

Seneca verò ſeueritas ſit vitanda, patet ex verbis Senecæ, qui fate-

Ibidem tur: Seueritas aſſiduitate authoritatem amittit. Et rurſus, Vide ſi adhuc malus es, & ſimilibus parce: verùm ſi eſſe deſiiſti, quaſi aliis locum emendationis abſcindas. Circa hũc locum ait Albinus, Qui nunquam fraternis ignoſcere vult peccatis, ſed omnia vindicare ſecundum impetum animi

Matth. 7. ſui, plus & aliter iuſtus eſt quàm deceat. Cùm enim dicat

Mar. 12. Saluator, Nolite iudicare vt non iudicemini. &, Si dimiſe-

Luca. 6. ritis hominibus, dimittet vobis pater cœleſtis delicta veſtra. Nec nimis rigidus, nec nimis ſolutus debet eſſe prælatus, ſed via regia ingredi, & conſiderare diligenter quid cui conueniat ad ſalutem animæ ſuæ. *Neq; plus ſapias quàm neceſſe eſt*, id eſt, non coneris de ſecretis & incomprehenſibilibus plus intelligere, quàm conuenit tibi. Sicut in exordio huius capituli dictum eſt, Quid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere? Neque de tua ſapientia aut iuſtitia immoderatè præſumas, ſed potius teipſum humilia, propriæ fragilitatis menſuram conſidera, & deum formidare non ceſ-

Rom. 11. ſes Sicut hortatur Apoſtolus, Noli altum ſapere, ſed time. *Ne obſtupeſcas*, id eſt, ne mentis ſtuporem hebetudinémque incurras ex tali ſcrutinio aut reputatione tuiipſius. *Ne impiè agas multum.* Hoc dicit, non licentiando vt impiè agamus, dummodo non multum hoc faciamus, ſed vt ſtudeamus omnino vitare mortalia, ſi venialia in toto vitare non poſſumus. Omnia equidem, ſed non ſingula, vitare valemus. Sequitur, *Et noli eſſe ſtultus*, id eſt, diuini tranſgreſſor præcepti, & temporalia ac terrena creatori tuo præponens: quod prorſus ſtultiſſimum eſt. *Ne moriaris in tempore non tuo*, id eſt, in tempore præfixo tuæ periodo

ſi

ſi ſapiens eſſes. Hoc eſt, ne peccando merearis per leges humanas citò occidi, & ne deus propter facinora tua tuam acceleret mortem. Quemadmodum in Iob de quibuſdam dicitur, Semitam ſeculorum calcauerunt viri iniqui, qui ante tempus ſuum ſublati ſunt. Et in Pſalmo, Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Sic mortui ſunt tempore non ſuo Dathan & Abyron, Chore & Hoi. Nempe (vt Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana declarat) Deus à quocunque homine vel populo æquanimiter ſuſtinet certum aliquod pondus culparum, quo impleto, vltrà non tolerat. Hinc (vt in Geneſi habetur) dixit deus ad Abraham, Nondum completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum. Et Ieremias aſſerit, Non poterit (inquiens) vos dominus vltrà portare propter malitiã ſtudiorum veſtrorum. *Bonum eſt te ſuſtentare iuſtum*, id eſt, laudabile eſt vt virtuoſos piè refoueas, & in temporalibus ac ſpiritualibus miſericordiæ actibus pro poſſe ſubuenias. Quemadmodum in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam. Ad Galatas quoque Apoſto. Dum tempus (inquit) habemus, operemur bonum ad omnes, maximè ad domeſticos fidei. *Sed & ab illo ne ſubtrahas manum tuam*, id eſt, conſilium & ſubſidium ne deneges iuſto. Ne deum inhabitatorem illius, qui iſtud præcepit, offendas. *Quia qui deum timet, nihil negligit.* Qui enim filiali, aut ſaltem initiali timore deum veretur, nullum omittit præceptum, ſecundum quod talis. Tamen (inquantum liberi extat arbitrij) poteſt peccare. Itaque timor dei retrahit à negligentiis & peccatis. Eſtque timor iſte diligentiæ ſolicitator atque cuſtodiæ pater. Ita quòd quanto plus in timore iſto excreueris, tanto vigilantior ac ſolicitior eſt ad vitandum omnem negligentiam & offenſam. Ideò nihil deeſt ita timenti deum. *Sapientia*, quæ eſt donum, & præſertim increata ſapientia, quæ eſt deus, *Confortauit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis*, id eſt, fecit eum ſpiritualiter fortiorem quibuſcunque ciuitatum rectoribus, ſapientiam non habentibus. Quoniam tales à vitiis protinus ſuperantur. Vel ſuper decem principes, id eſt, plus roborauit ſapientem, quàm à quibuſcunque principibus poſſit confortari. Quia (vt ſcriptum eſt) Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à domi

Iob 22. *Pſal. 9.* *Num. 18.* *Auguſti.* *Gene. 15.* *Ierem. 21.* *Eccle. 12.* *Gal. 6.* *Ierem. 17.*

no

Pſalm. 117 no recedit cor eius. Ideò ait Pſalmiſta, Bonum eſt ſperarē
Prouer. 8. in domino, quàm ſperare in principibus. Hinc ait ſcriptu-
Sapien. 7. ra, Melior eſt ſapientia, quàm vires. Et item, Sapientia vincit malitiam. *Non eſt enim homo iuſtus ſuper terram, qui faciat bonum, & non peccet*, id eſt, nemo in hac vita (ſecundum legem communem) tam virtuoſus eſt, aut tam intentus diligenter actibus bonis, quin aliquando peccet, ſaltem venialiter. Nam & multæ diſtractiones, imperfectiones, ac negligentiæ admiſcentur actibus noſtris bonis. Propter quod
Iſaiæ. 64. loquitur Iſaias, Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitię
Iob 10. noſtræ. Hinc quoque fertur in Iob, Quid eſt homo, vt immaculatus ſit. & iuſtus appareat natus de muliere? Quod quum ita ſit, omnes indigemus ſapientia confortante. *Sed & cunctis ſermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum*, id eſt, mentem auremq; cordis non adhibeas per conſenſum aut credulitatē vniuerſis verbis, quę audis: videlicet verbis detractoriis, accuſatoriis, mēdoſis, doloſis, & apparentiā nō habentibut, aut diſcordiæ ſeminatiuis, nec verbis malis quę percipis eſſe dicta de te, inquirendo an ſint dicta aduerſus te ſicut narratur tibi. Quia ex his orirentur in te inquietudo, indignatio, ira, impatientia, rancor contra malè loquētes de te. Et præſertim non eſt credendum de facili narrantibus crimina magna de aliis. Hinc enim ait Ioānes Apoſt.
1. Ioan. 4. Chariſſimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed ꝓbate ſpiritus ſi ex deo ſint. Seneca quoq;, Rumoribus, inquit, criminatio-
Seneca nibus, ſuſpitionibus minimè ſis credulus: ſed potius oppoſitiſſimus malignis, qui per ſpeciem ſimplicitatis ad nocendum ſubrepſerint. Iterum proteſtatur, Difficilem oportet habere aurem ad crimina. Vnde Dominus, quaſi vix cre-
Gene. 18. dens tanta eſſe in Sodomitis facinora, ait in Geneſi, Deſcendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam. Itaque magna mala parit credendi facilitas Tamen in hac re vti oportet di-
4 Reg. 25. ſcretione. Nam & Godolias fuit occiſus ab Iſmaele, quia non credidit verbis Ioannæ ſibi inſinuanti inſidias Iſmaelis. In talibus equidem abundās cautela nos docet, vt quaſi non credendo credatur, & qualis ſit ipſe qui loquitur, conſideretur. *Ne fortè audias ſeruum tuum maledicentem tibi*, eo ꝙ cunctis verbis adhibeas aurem. Vel ne percipias ſeruum tuū tibi maledixiſſe. i. mala tibi imprecatum fuiſſe.

ſicque

ſicque habeas contra eum grandem commotionem. Etenim qui adhuc faciliter paſſionantur, ſibimetipſis magnam procurant turbationem atque tentationem, omnibus verbis, præſertim de ipſis vt eis narratur, dictis quærendo, & an dicta ſint inquirẽdo. *Scit enim conſcientia tua, quia & tu crebrò maledixiſti aliis.* Ideo patienter ferre debes, ſi & alij maledixerint tibi. Iuxta illud, ſicut feciſti, fiet tibi, Porrò (conſcientia teſte ac iudice) nemo nocens abſoluitur. Ideo Seneca dixit, Neminem magis verearis, quàm conſcientiā tuam. Nam aliorum notitiam potes effugere, ſed nõ tuam. *Seneca.* *Cuncta tentaui in ſapientia*, id eſt, ſapienter & per ſapientiam vniuerſa probaui & inueſtigaui vt potui, quatenus de omnibus certam obtinerem notitiam. Vnde Apoſtolus, Om- *1. Theſſ. 5.* nia, inquit, probate: quod bonum eſt tenete. Experientia nanque exigit multa. *Dixi, ſapiens efficiar*, ideſt, fidutiam habui pertingendi ad ſapientiam magnam ex inquiſitione & ſtudio. *Et ipſa longiùs receſſit à me*, id eſt, quãto plus profeci in ea, tanto lympidiùs cognoui eminentiam eius, & vidi quantum ab eius plenitudine diſtem. Sapiẽtia enim propriè eſt cognitio diuinorum. Et quanto in hac vita deum ſublimiùs contemplamur, tanto perſpicaciùs intuemur, quã infinitè ab eius comprehenſione deficimus. Et tandem per myſticam theologiã coniungimur ei, tanquã prorſus ignoto, quantum ad quid eſt. Propter quod diuinus & magnus Dionyſius libro de myſtica theologia diſſeruit, Hoc eſt *Dionyſius.* deum verè cognoſcere, ſuperſubſtãtialem ſuperſubſtantialiter per omnia ablationem laudare. *Multo magis quàm erat*, id eſt, tranſcendit meam capacitatem multo plus quã antè mihi innotuit. *Et alta profunditas*, id eſt, imperſcrutabilis in deo eſt, præſertim quantum ad ſuperbeatiſſimæ Trinitatis myſterium, *Quis inueſtigabit eam?* id eſt, nullus poterit eã plenè ſcrutari aut ſcire. Vnde ad Moyſen Dominus dixit, Faciem meam videre non poteris. Non enim vi- *Exod. 33.* debit me homo, & viuet. Et Chriſtus in Euangelio, Nemo nouit patrẽ, niſi filius. Ideò dixit Pſalmiſta, Mirabilis factã *Pſal. 138.* eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & nõ potero ad eam. Cùm enim ſcire ſit rem per cauſam cognoſcere, ens illud æternum indepẽdẽs ac infinitum, infinitè excedit omnem mentis creatæ capacitatem. Quapropter ait Apoſtolus,

Videmus

vnum & alterum, id eſt, iſta & illa diſcutiendo, *Vt inuenirem rationem* de ſingulis,ſicut iam tactum eſt. *Quam adhuc quærit anima mea.* Nã ſicut homo videns à longe pulchram, appetit eam clariùs cernere,& deſiderio quodam accenditur:ita qui ſtudet pro veritate intelligẽda, dum incipit eam cognoſcere, inflammatur ad pleniorem eius notitiam obtinẽdam. *Et non inueni* eam perfectè. Vix enim poſſumus de aliqua creatura vniuerſas eius cauſas aſſignare aut ſcire,omnéſque eius proprietates & vir es dignoſcere. Quemadmodum expoſitum ex ſuper illud,Cunctę res difficiles. *Eccle.1.* *Virum de mille vnum reperi*, id eſt,tantam inueni in hominibus defectuoſitatem, quòd de mille viris vix reperi vnum nomine viri dignum,vtpote virtuoſum, perfectum,fœminea blandimenta ſpernentem.In quibus verbis ponitur numerus determinatus pro indeterminato, ad innuẽdum paucitatem bonorum,reſpectu malorum. Quemadmodum ait Saluator, Multi vocati, pauci electi. *Matt. 20.* Et Apoſtolus ait,Omnes quæ ſua ſunt quærunt. *Philip.2.* Atque in pſalmo, Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. *Pſal.52.* *Mulierem ex omnibus non inueni*, id eſt,in fœminis tantam inueni fragilitatem,vt nulla in eis virtuoſa appareat. Non quòd penitus nulla ſit virtuoſa,ſed reſpectiuè & per hyperbolẽ dictum eſt hoc:quia quod modicum eſt,pro nihilo reputatur. Et quia in naturalibus mulieres imperfectiores ſunt viris cõmuniter,quanuis non ſit ita de ſingulis: Sicq́ue per verba hæc videtur inſinuari,quòd plures ſint virtuoſi viri,quã fœminæ. Et credibile ſatis apparet, quòd plures ſint viri perfecti,quàm fœminæ.Sicut & in naturalibus viri præfulgent.Vnde in Regula ſua beatus ait Hieronymus,ꝙ quantumcunque virtuoſa ſit mulier,ſi virtus in viro deficiat,tãdem deficit & in muliere. *Hierony.* *Solùmmodo*, id eſt, præcipuè *Hoc inueni,quòd fecerit deus hominem rectum*, id eſt,protoplaſtum parentem in originali iuſtitia condidit, ſcientiis virtutibúſque perfectum: vel quemlibet hominem deus efficit rectum,id eſt,in naturalibus bonum,ad virtutes diſpoſitum, habentem in ſe quandam inchoationem ſcientiarum atque virtutum concreatam. De primo tamen homine magis poteſt intelligi (vt ex Geneſis primo ac ſecundo capitulis elucefcit.) Nam & alibi aſſeritur,Deus creauit hominem inexterminabilem. *Sapien. 2.* Et rurſus in Eccleſiaſtico de pri- *Eccle.17.*

mis

mis parentibus legitur, Creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit corda illorum. *Et ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus*, id eſt, innumerabilibus, non ſolùm quæſtionibus vtilibus, fructuoſis, & licitis, ſed inſuper curioſis, ſuperſtitioſis, illicitis. Per quarum occupationem negligit quæ ſunt ſalutis, & tempus infructuoſè conſumit. *Quis talis vt ſapiens eſt?* Secundum Gloſſam videtur hoc Salomon implicitè & obliquè dicere de ſeipſo, vt ſit ſenſus. Quis talis

2.*Reg* 1. vt ſapiens eſt? id eſt, quis tantæ ſciẽtiæ, vt ego Salomon, qui antonomaticè ſapiens vocor: & tamen in rerum plenaria perſcrutatione in tantum deficio? Ideo alij debent de immoderato & curioſo ſcrutinio ſuperſedere. *Et quis cognouit ſolutionem verbi?* id eſt, difficilium quæſtionum per verba propoſitarum. Vel ſolutionem verbi, id eſt, rei ſignificatæ per verba. Sic enim verbum pro re frequenter accipitur, vt ibi, Quod eſt verbum quod factum eſt? Quaſi dicat, Talem ſolutionem ego pro aliis ſcio, nec tamen reſpondere ad omnia valeo: quanto magis alij debent manum ſuperponere ori? Vel ſic, Quis talis vt ſapiẽs, id eſt, cùm tam arduum ſit & rarum ad ſapientiam peruernire, quis talis, id eſt, quis in ſeculo iſto tam appreciandus & cõmendandus, ſicut vir qui ad ſapientiam veram pertingit? Et quis nouit ſolutionem verbi, niſi huiuſmodi ſapiens? *Sapientia hominis lucet in vultu eius*, id eſt, in apparatu atque modeſtia faciei. Interiora nanque per exteriora noſcuntur: & diſpoſitio ac qualitas mentis in vultu & oculis præcipuè repræ-

Eccle.19. ſentantur. Iuxta illud Eccleſiaſtici, Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. De hoc dictum

Prou.27. eſt ſuper illud Prouerbiorum, Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus. Inſuper ſapientia hominis lucet in vultu eius, id eſt, per oris reſponſionem innoteſcit ſapientia intellectus. Similiter per geſtus ipſius vultus, ſicut per riſus refrenationem, dum vana & friuola videntur & audiuntur. Per bonam modeſtiam, dum verba detractoria aut laſciua ſeu conſimilia proferuntur. Per diligentem auſcultationem verborum ad rem ſpectantium. *Et potentiſſimus faciem illius commutabit*, id eſt, deus omnipotens faciem ſapientis interiorem & exteriorem ad placitum ſuum diuerſimode alterabit, afficiet, & mouebit. Nunc iucunditatem, nunc triſtitiam,

triſtitiam,nunc ſpei fiduciam,nunc timoris vehementiam infundendo.Vnde in Prouerbiis ſcriptum eſt,Cor regis in manu dei eſt,quocunq; voluerit vertet illud.Atque in Iob, Qui immutat cor principum terræ. Hinc loquitur Iſaias, Qui ſperant in domino,mutabunt fortitudinem. *Prou.21.* *Iob.12.* *Iſa.40.*

Expoſitio Cap.8. *Ego os regis obſeruo, & præcepta iuramenti dei.&c.*

ART. VIII.

DIxit Salomon in fine præcedentis capituli, Potentiſſimus faciem illius,ſcilicet hominis,cõmutabit. Ideo docet hîc quid ipſe ad hoc egit,& quid nobis agendum ſit, vt facies noſtra cõmutetur in melius, atq; in reſurrectione communi faciẽ glorioſam recipiamus à Domino. Nam(vt ait Apoſtolus)Omnes quidem reſurgemus,ſed non omnes immutabimur. *Ego os regis obſeruo*, id eſt,verba à deo omnipotente procedentia dılıgẽter aduerto, & mandata decalogi ore eius prolata cuſtodio. *Et præcepta iuramenti dei.* id eſt,etiam præcepta ceremonialia ac iudicialia, quæ contulit deus cum iuramẽto ſeu firma aſſertione,quòd obediẽtibus ſibi conferret præmia copioſa.Quæ etiam præcepta populus Iſrael accepit cum grandi affirmatione,quòd obe diret,iuxta illud in Exod. Omnia quæ loquutus eſt dominus faciemus, & erimus obedientes. Porrò ceremonialia legis præcepta(euangelio diuulgato)iam ceſſauerunt,quoniam erant figuratiua rerum nunc impletarum. Præcepta quoque iudicialia populũ Iſrael ſpecialiter concernebant. *1.Cor.15.* *Exod.14.*

Ne feſtines recedere à facie eius, id eſt , ab ipſo deo omnia intuente, ſeu ab eius ſapientia , per inobedientiam atque ſtultitiam,ſeu per auerſionẽ mentis tuæ à cõſideratione & honorificẽtia glorioſæ ac ſummæ præſentiæ ei⁹,ſicut Cain, qui egreſſus à facie domini habitauit profugus in terra (vt dicitur in Geneſi). Ionas quoque peccauit ſurgendo vt fugeret à facie domini.Deniq; quidã peccant ex infirmitate, id eſt,paſsionis vehemẽtia & fragilitate humana,qui ad horam reſiſtunt,ſed ſuperari ſe ſinũt. Iſti feſtinant à facie dei recedere, ſed recedunt.Alij verò peccant ex conſuetudine praua,ex deliberatione,ex propoſito,& certa ſciẽtia.Iſti feſtinãt à deo recedere,& currũt ad vitia ac infernũ.De quib⁹ legitur,Indurauerũt facies ſuas ſupra petrã,& noluerũt reuerti.De quib⁹ deus,quaſi de eorũ peruerſitate admirãs, *Gene.4.* *Ion.11.*

rurſus

Iere.5. rurſus per Ieremiã loquutus eſt, Quare auerſus eſt populus iſte auerſione contentioſa? Vnde & Zacharias de talibus
Zacha.6. ait, Noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulas recedẽtes. Cor ſuum poſuerunt vt adamantem, ne audirent legem. *Neque permaneas in opere malo,* vel in omiſſione operis boni. Quanuis enim humanum ſit peccare: diabolicum tamen eſt in vitio permanere. Qui autẽ ex infirmitate aut ignorantia peccant, facta informatione, & paſſione ceſſante, faciliter pœnitent: qui autem ex habitu prauo, difficulter & rarò. *Quia omne quod voluerit* dominus *Faciet.* Eſt enim omnipotẽs & infinitè beatus, ideo voluntati eius nil deeſt.
Iſai.46. Qui per Iſaiam teſtatur, Conſilium meum ſtabit, & omnis
Pſal.134. voluntas mea fiet. Propter quod ait Pſalmiſta, Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis. *Et ſermo illius poteſtate plenus eſt,* id eſt, efficax ad agendum, præſertim ſermo eius in ipſo ma-
Gene.1. nens. Vnde ſæpe in Geneſi dicitur, Dixit deus, fiat hoc aut illud, & factum eſt ita. Propriè autem ſermo dei loquentis eſt vnigenitus filius eius, ſermo ac verbum æterni patris.
Hebræ.4. De quo ad Hebræos ait Apoſtolus, Viuus eſt ſermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Hinc ſermo omnipotens eſt, ſicut & pater & vtriuſque, imò totius ſupereſſentialis, incomprehenſibilis, & ſuperglorioſiſſimæ Trinitatis eſt vna & indiuiſa poteſtas. De hoc ſermone a-
Sapien.18. libi ſic habetur, Omnipotens ſermo tuus domine à regalibus ſedibus venit. Hinc dixiſſe dei, feciſſe eſt, cui quum voluerit ſubeſt poſſe. *Nec dicere ei quiſquã poteſt, quare ita facis?* Hoc de iure & licitè ſeu per reſiſtentiam efficacem nullus poteſt dicere deo, qui eſt cauſa, menſura, & regula prima omnis iuris & virtutis ac totius ordinis rerum. Iuxta illud
Iſai 40. Iſaiæ, Cum quo iniit conſilium & inſtruxit eum, & viã pru-
Roma.11. dentiæ oſtendit illi? Vnde ait Apoſtolus, Ex ipſo, & per ip-
Sapi.12. ſum, & in ipſo ſunt omnia. Cui alio loco dicitur, Virtus tua iuſtitiæ initium eſt. Cùm ergo nequeamus omnipotẽti reſiſtere, nec eius ſapientiam aut iudicia increpare, nec manus eius effugere, nec appellare ab ipſo, hoc ſolùm reſtat, & conſulendum ac neceſſarium nobis eſt, vt confugiamus ad ipſum, obediendo eidem humiliter ſine diſcuſſione temeraria præceptorum, conſiliorum, & iudiciorum ipſius.
Pſal.138. Ideo dixit Propheta, Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie

tua

tua fugiam?Sed &. ſanctus Iob iſtud perpendens,ait, Deus *Iob 23.*
ſolus eſt,& cogitationē eius nemo auertere poteſt,& ani- *Iob.23.*
ma eius quodcunque voluit fecit.Idcirco à facie eius turbabatus
ſum,& conſiderans eum,timore ſolicitor. Hinc ſaluberrimè
ait, & ſapientiſſimè conſulit ſcriptura dicendo,
Acquieſce deo,& habeto pacem, & per hoc habebis fructus
optimos. *Qui cuſtodit præceptum,* id eſt,vniuerſa
præcepta dei& vicariorum ipſius.De quibus denunciat *Lucæ 10.*
Qui vos audit,me audit: & qui vos ſpernit,me ſpernit.Qui *Iaco.2.*
autem offendit in vno,fit omnium reus,*Non experietur quicquam
mali,* id eſt,nihil ſuſtinebit ſupplicij in futuro:dummodo
perſeuerauerit vſque in finem, & tam perfectè ea
impleuerit, vt nihil purgandum deferat ſecum. Quòd ſi
lignum,fœnum, ſtipulam portauerit ſecum, purgatorium
ſuſtinebit.Ac(iuxta Apoſtolum)ſaluus erit, ſic tamen quaſi *1.Cor.3.*
per ignem.Et nō ſolùm nil mali experietur,ſed & plenam
beatitudinem conſequetur. *Tempus & reſponſionem cor ſapientis
intelligit,* id eſt, conſiderat, quid cui tempori congruat,
& quod ipſum tempus inceſſabiliter currat ac defluat.Tempus
quoque iudicij penſat,& qualiter debeat reſpondere
aduertit.Attendit quoque aliorum reſponſa, vt
proficiat ex eiſdem, vel erronea reprobet. Hinc princeps *1.Petr.4.*
Apoſtolorum hortatur,Parati ſemper ad ſatisfactionem omni
poſcenti vos rationem de ea quę in vobis eſt,fide & ſpe.
Manſuetè ergo,opportunè,ac ſapienter eſt reſpōdendum.
Propter quod in Iob ſcriptum eſt,Nunquid ſapiens reſpon *Iob 15.*
debit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum
ſuum? *Omni negocio tempus eſt & opportunitas,* id eſt,
vnumquodque opus fieri debet ſuo loco & tempore opportuno.
Locus quippe & tempus ſunt circunſtantiæ generales
in omni actu virtutis humanæ.Propter quod dictum eſt
ſuprà,Omnia tempus habent. Hinc legi naturæ & ſacramentis
ac ſacrificiis eius ſucceſſit lex Moyſi cum ſacramentis
& ſacrificiis ſuis, quibus euangelica lex cum ſacrificiis
& ſacramentis ſuis ſucceſſit. Vnde& in Heſter ſcriptum *Heſter.16*
eſt,Nec æſtimare debetis, ſi pro temporum varietate diuerſa
mandamus, ex animi noſtri leuitate venire,ſed pro
qualitate & neceſſitate temporum,vt reipublicæ poſcit vtilitas,ferre
ſententiam. *Et multa hominu afflictio,quia ignorat
præterita,& futura nullo poteſt ſcire nuncio.* Circa hoc quidam

dam ſcribit, Futura præmia non poteſt homo ſcire per ſe vel per aliū humana inueſtigatione. Et hoc cauſat afflictionē aliquam in adimpletione præceptorū. ſi enim ſcire futura prēmia non eſſet aliqua afflictio in impletione præceptorū: ſed magis cōſolatio: Iſtud inidoneè dictū videretur. Primò, quoniā quanuis futura præmia demonſtratiuè non ſcimus, tamen indubitanter hæc credimus. Et quanuis maior dicatur certitudo ſciētię, q̄ fidei, loquēdo de certitudine euidentię: loquendo tamen de certitudine adhęrētiæ, fides certior extat ſciētia. Secundò, quoniam afflictio in actibus bonis fidelium non conſurgit ex defectu neſcientię ſeu incertitudinis præmiorum, de quibus nil ambigunt: ſed ex rebellione ſenſualitatis, ac fomite, & vitiorum reliquiis, & grauitate ac laſſitudine corporis, quod aggrauat animā, ex dæmonū etiam tētamentis. Tertio, Quia & Paulus præmia illa clarè intuitus & expertus, reuerſus ad ſe interdū ſenſit afflictiones in actib⁹ bonis, quia & ſtimulū carnis ſuſtinuit, & diuerſa pœnalia, quę ad Corin. narrat. Eſt itaque exponēdum, Et multa hominis afflictio, quia ignorat partē. Si enim ſciret præterita, qualiter ab initio mūdi electi & ſancti dei paſſi ſunt multa & magna aduerſa, & qualiter deus ſæpe acriè etiam in ſeculo iſto puniuit iniquos, & conſolatus eſt, coronauitque iuſtos, poſſet ſe conſolari in multis, & bonis actibus alacriter immorari, vitiiſque indefeſſe reniti. Et futura nullo ſcire poteſt nuncio, id eſt, nullus hominum, niſi ſuper hoc informatus, poteſt ei prænunciare pro certo futura purè contingentia, ſibi aliiſque ventura. Ideo ſępe ſibi occurrunt triſtia & aduerſa, dum ſperauit læta & proſpera. Sicq; dupliciter affligitur, quoniam improuiſe talia ei occurrunt. Iacula enim præuiſa minus affligunt, & quia ſpei ſuæ inueniūtur contraria. Vnde & Ieremias loquutus eſt, Suſtinuimus pacē, & nō venit: & tēpus curationis, & ecce turbatio. Et Poeta, Neſcia mēs hominis fati ſortiſq; futuræ. Semper igitur ſimus ad quæcunque aduerſa parati: ac clipeo patientiæ præmuniti. *Non eſt in hominis ditione prohibere ſpiritum*, id eſt, in poteſtate ac dominio hominis non eſt aliorum corda ſeu ſpiritum ad ſuum libitum immutare, ac prohibere à conceptu & opere eis placentibus, nec potentiorū animas valet reprimere à perſequutiōe & oppreſſione infirmiorum: nec propriam mentem à fluctuatione cogitationum,

Sapien. 9.

2. Cor. 12.

Ierem. 8.

tionum,& varietate affectionum. Propter quod ait Bernardus, Non puto ꝙ animum clauſit à cogitationibus, qui cœlũ clauſit orationibus, puta Helias. Nec his obſtat quod ait Apoſtolus, Spiritus prophetarũ prophetis ſubiecti ſunt. Hoc etenim dixit contra quoſdam hæreticos, aſſerẽtes prophetas eſſe loquutos tanquã arreptitios & inſanos. Cõtra quod docet Apoſt. quòd per liberũ vſum rationis dominabãtur ſibimetipſis, quemadmodũ & nos poſſumus cogitationibus affectibuſq; peruerſis reſiſtere, quamuis earum ortũ non valeamus iugiter præuenire ac prohibere. Inſuper non eſt in hominis ditione, prohibere ſpiritum ſuũ, quum ſuo tempore recedat à corpore. Ideo ſubditur: *Nec habet poteſtatem in die mortis* retinere animam ſuam in corpore: horum quoq; qui perſequuntur nunc & opprimunt alios, tunc ceſſat poteſtas. *Nec ſinitur quieſcere ingruente bello.* quia dum homo impugnatur à dæmonibus, mundo, aut acie vitiorum, nõ poteſt quieſcere, ſed oportet eum reſiſtere aut ſuccumbere. Quod bellum tempore mortis à dæmonibus fortiſſimè ac periculoſiſſimè excitatur in homine. *Neque ſaluabit impietas impium.* Imò grauabit atque damnabit eum. Quidã autem in ſuis ſimulationibus, fraudibus, malitiiſq; confidunt, quaſi per talia queant ſaluari. Qui dicunt in Iſaia, Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus. De quibus & apud alium prophetam legitur, Væ qui lætamini in nihili, & dicitis, Nunquid nõ in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua? *Omnia hæc* præinducta ac ſubſequẽtia *Conſideraui, & dedi cor meum,* id eſt, applicui illud ad conſiderandum *In cunctis operibus,* id eſt, quibuſdam de cunctis generibus operum, *Quæ fiunt ſub ſole,* præſertim inter homines. *Interdum dominatur homo homini in malum ſuum,* id eſt, ad maiorem ſuam damnationem, quando videlicet negligenter, carnaliter, ſcandaloſe, aut ſuperbè ſe habet in officio præſidentię ſuæ, quia tunc dominus requirit de manu ipſius animas pereuntium ſubditorum ſub ipſo. Et quo eius gradus eſt altior, & quo pluribus præeſt, eo ruina ipſius eſt grauior. Et vnuſquiſque prælatus ac præſidens tot mortibus, tot damnationibus dignus eſt, quot ſubditi ſcandalizantur ſub eo, & ex eius vitiis periclitantur (vt ait Gregorius.) Nempe qui coram aliis malè agit, quantum in ipſo eſt, eos à quibus videtur, occidit (vt aſſerit Auguſtinus.)

3. Reg. 17. *2. Cor. 14.* *Iſaiæ. 28.* *Amos. 6.* *Gregori.* *Auguſt.*

Denique taliter præſidens dominatur ſubditis etiam in magnum malum ipſorum. Quia ſub eius regimine pereunt
Iere.23. (prout in Ieremia fertur,) Quia ſtultè egerunt paſtores, omnis grex eorum diſſipatus eſt. *Vidi impios ſepultos*, id eſt, ſepultos quoſdam qui antè & vſque ad mortem iniqui fuerunt, nec pœnituerunt. *Qui etiam quum adhuc viuerent, in loco ſancto erant*, id eſt, in ſacris officiis conſtituti, ita quòd erant dei vicarij ac miniſtri. *Et laudabantur in ciuitate quaſi iuſtorum operum*, id eſt, à ſubditis ſuis cõmendabantur vt iuſti, vel ex adulatione, vel ex timore, vel proprij commodi cupiditate, vel ex ficta iuſtitia. Ex his nanque & conſimilibus cauſis multi ſubditorum ſuos laudant ſuperiores, quanuis iniquos. *Sed & hoc vanitas eſt.* Quia (vt ait Gregorius)
Gregorius. Culpa vehementer diffunditur, dum is qui peccat, propter ſui dignitatem officij honoratur. *Etenim quia non citò profertur contra malos ſententia* diuini iudicij. Deus enim plu-
Sapien.11. ribus diu parcit vt conuertantur. Iuxta illud ſapientiæ, Diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam. *Abſque vllo timore filij hominum perpetrant mala.* Hoc de intimoratis & excæcatis hominibus eſt intelligendum. Qui ex dilatione vindictæ fiunt ad peccandum audaciores, non conſiderantes rigorem diuini iudicij, vel perſuadentes ſibi vaniſſimè, quòd poſteà pœnitebunt. Vel quòd ſufficiat pœnitere in fine vitæ. Quemadmodum per Ezechielem Domi-
Ezech.18. nus loquitur, Quacunque hora peccator ingemuerit, omnium peccatorum ſuorum non recordabor. Et quoniam vident alios diu impunè peccaſſe, putant ſibi quoque periculum non inſtare. Iſti ingrati ac obdurati, non penſantes occulta ac metuenda dei iudicia, abutuntur patiẽtia dei. Qui-
Rom.2. bus ad Romanos loquitur Paulus, Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autẽtuã & impœnitẽs cor tuum, theſaurizas tibi iram in die iuſti iudicij dei. O quàm pauciſſimi eorum, qui tẽpore ſanitatis ac iuuentutis deum tam intimoratè & irrefrænatè offendũt, vt in fine aut ſenio veraciter pœniteant. Verũtamẽ ex tanta dilatione punitionis prauorũ non debet quis pronior eſſe ad culpam. Propterea ſubditur, *Attamen peccator ex eo quòd centies*, id eſt, diu ac ſæpiſſime *facit malum*, id eſt, peccata mortalia, etiam bona debita omittendo. Itaque numerus determinatus pro indeterminato hîc ponitur,

tur,

tur,quum dicitur,centies. Sicut in Euangelio, Non dico tibi ſepties,ſed ſeptuagies ſepties. *Et per patientiam ſuſtentatur*, id eſt,miſericorditer ſuſtinetur,conſeruatur, & nutritur à deo in vita naturæ,non obſtantibus tot & tantis eius ſceleribus. *Ego cognoui quòd erit bonum timentibus deum* filiali timore, *Qui verentur faciem eius* omnia intuentis. Ita quòd dicere queunt,Seruaui mandata tua & teſtimonia tua quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.Si enim deus iniquis ac reprobis,ingratis & peſſimis largitur, & diu conſeruat dona naturæ, bona fortunæ, & beneficia multa in præſenti hac vita:non dubium quin gratis, iuſtis, ac timoratis dabit bona incomparabiliter meliora, videlicet chariſmata gratiæ in præſenti,& dona gloriæ in futuro, quæ nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcẽderunt.Hinc per Malachiam ait Altiſſimus, Conuertimini & videbitis quid ſit inter iuſtum & impium, & inter ſeruientem ei.Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi ignis, & erunt omnes ſuperbi,& omnes facientes impietatem, & ſtipula inflammabit eos, & orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ,& ſanitas in pẽnis veſtris.Prætereà,quia iniqui & reprobi,indigni & ingrati ſunt prætactis beneficiis dei, Salomon zelo iuſtitiæ ſubdit: *Non ſit bonum*, id eſt, temporalis proſperitas *Impio*, quia abutitur ea,*Nec prolongentur dies eius*, id eſt,non diu viuat. Quia quo viuit diutiùs,peccat enormiùs, & grauiorem ſibi damnationem mercatur. Sed quaſi vmbra tranſeant, qui non timent faciem domini,quem tam grauiter inhonorant,& alios ſcandalizant.Itaque tranſeant quaſi vmbra non diu tendendo ad mortem, ſed citò corruendo in eam. Iſtud itaque dicitur non zelo inuidiæ aut vindictæ, ſed potius ex amore, & zelo iuſtitiæ Ideo non repugnat verbo Pſalmiſtæ dicentis.Noli æmulari in malignantibus. *Eſt & alia vanitas,quæ ſit ſuper terram.* Quia in caſu qui ſequitur,quamuis ſit iuſta ac ſapientialis diſpoſitio dei,tamen in eodẽ eſt etiã inordinatio culpæ,ſicut patebit. *Sunt iuſti quibus mala* pœnæ *Proueniunt.* Multæ enim tribulationes iuſtorũ.*Quaſi opera egerint impiorum* i.ac ſi peccãdo meruerint illa pati,& omnino iniuſti ſint:Vnde amici Iob videtes eũ tam dirè, percuſſum putauerunt eum fuiſſe hypocritã & iniquũ,ac pro ſuis percuſſum ſceleribus. Quẽadmodum & amici ac vxor Tobiæ

Marginal references: Matt. 18. — Pſal. 118. — Iſai. 64. — Malach. 3. — Pſal. 33. — Iob. 2. — Tob. 2.

viſa excæcatione eius tã inopinata. Cùm enim pœna debeatur culpæ, dum iuſti ſic affliguntur, putantur ſuis id meruiſſe peccatis, ſed deus infligit pœnas ſuis electis non ſolùm propter eorum demerita, ſed etiam vt exerceantur, aliiſque in exemplo ponantur, & incrementa gratiæ in præſenti, ac gloriæ in futuro obtineant. Vel vt in curatione ſeu liberatione eorum poteſtas dei monſtretur.

Ioan. 9. Sicut de cæco nato ait Saluator, Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt ſcilicet cæcus naſceretur: ſed vt manifeſtentur opera dei in illo. De Lazaro quoque ait, Infirmitas

Ioan 11. hæc non eſt ad mortem, ſed ad gloriam dei. *Et ſunt impij qui ita ſecuri ſunt,* id eſt, tam immunes ac liberi ab aduerſis, & tam parum aut nihil formidantes de inferni ſuppliciis: *Quaſi iuſtorum facta habeant,* id eſt, tanquam ſuis meritis iſtam ſecuritatem ſortiti ſint. Nam & perfecta charitas iu-

1. Ioan. 4. ſtorum excludit timorem ſuppliciorum. *Sed & hoc vaniſſimum iudico.* Quòd ſcilicet impij tam periculoſa ſecuritate fruantur. Verùmtamen quòd iuſti præfata ſuſtineant mala, ex prouidentia venit diuina. Nec malum eſt, niſi ex parte affligentium iuſtos, qui eos perſequendo enormiter peccant. Verùmtamen iſte euentus ſæpe perturbat & in admirationem conuertit puſillos, qui ad præſentia oculos habent, nec penſant quàm multipliciter atque ineffabiliter profit electis & iuſtis, tribulationibus exerceri in vita

Abacuc. 1 præſenti. Idcirco in puſillorum perſona loquitur Abacuc deo, Mundi ſunt oculi tui ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non potes Quare non reſpicis contemptores,

Gregor. & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? Sed Gregorius in perſona viri perfecti fatetur, Quãuis mira ſint iudicia dei, dum iuſtis aduerſa, & impiis proſpera in mundo iſto eueniunt, mirabiliora tamen ſunt dum hîc iuſtis proſpera, & reprobis aduerſa contingunt. *Laudaui igitur lætitiam, quòd non eſſet homini bonum ſub ſole, niſi quòd comederet & biberet atque gauderet, & hoc ſolum ſecum auferret,* id eſt, conſequeretur, nec aliud deſuper præmium præſtolaretur *De labore ſuo omnibus diebus vitæ ſuæ, quos dedit ei deus ſub ſole.* Si iſtud (vt textus videtur prætendere) intelligatur de carnali lætitia, & corporali manducatione atq; potatione, tunc Salmonon loquitur iſta in carnalis viri perſona, vt dictũ eſt ſæpe. Si verò hæc ſpiritualiter exponãtur, poſſunt pertinere ad ſapiẽtem

tem,ad quem ſpectant conſcientiæ bonæ lætitia,eſus & po tus ſacramentalis, paniſque vitæ intellectus,& aqua ſapi- entiæ ſalutaris. *Et appoſui cor meum,vt ſcirem ſapientiam, & intelligerem diſtinctionem*, id eſt,diſcretionem,variúmque e- uentum,qui contingit hominibus: ita quòd vnus proſpera- tur,alter aduerſis affligitur. Vnus præuenitur à domino, & gratiis adimpletur ab eo, iſte indeſinenter peccare ac ob- durari permittitur. Vnus cæcus,alter ſurdus,aut claudus ge neratur ſiue efficitur. *Quæ verſatur in terra. Eſt homo qui die bus & noctibus ſomnum* ſufficientem ac modicũ *Non capit o- culis* ſuis. Quod autem modicum eſt, reputatur pro nihilo. Talis igitur vigilat,vt ſtudendo,conſiderando,ſciſcitando, valeat horum inuenire rationẽ,&cauſam in ſpeciali, Quod curioſum ſuperfluúmq; conſiſtit, Quanuis enim monſtruo- ſorum effectuum quaſdam rationes aſſignent Philoſophi, talia tamen principaliter referenda ſunt ad prouidentiam dei. Nec poteſt quis tradere rationem diſtinctam, cur ani- ma iſta infundatur corpori monſtruoſo, alia corpori inte- gro,ſed ignobili,alia corpori nobili & illuſtri. Hinc ſubdi- tur: *Et intellexi quòd omnium operum dei*, videlicet talium ab- ditorum, *Nullam poßit homo inuenire rationem eorum quæ fi- unt ſub ſole: & quãto plus laborauerit ad quærendum* talium ra- tionem in particulari, *Tanto minus inueniet*. Quia iuſto iu- dicio Deus permittet eum errare, & falſa pro veris indu- cere. Sicut Origeni accidiſſe timetur, qui quum poſt Apo- ſtolos eſſet præcipuus doctor Eccleſiæ,voluit conſideratio nem ſuam circa talia nimium profundare. Atq; ex hoc vi- detur magnos incidiſſe errores: Sicut in libris Periarchon, & Stromatum,& ſuper Trenos,ac Danielem,locíſque aliis inuenitur. *Etiam ſi dixeris ſapiens*, id eſt,in ſcripturis erudi tus,& qui inter homines ſapiens reputatur, aut eſſe ſe cre- dit, *Se noſſe* talium rationem: *Non poterit inuenire* rationẽ illorum. *Omnia hæc tractaui in corde meo* per diligentem conſiderationem, *Vt curioſe intelligerem* talium rationem. Quod tamen vitandum eſt (dicente Apoſtolo) Quàm in- comprehenſibilia ſunt iudicia eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? In Ieremia quoq; ſcriptum eſt, Quis affuit in conſilio domini, & vidit, & audiuit ſermonem eius?

Eccle. 15.

Rom. 12.

Ierem 23.

Elucidatio Cap. 9. *Sunt iuſti atque ſapientes, &c.* ART. IX.

HIc reprimit hominem ab omni vana ſecuritate, elatione, & præſumptione, eo quòd neſciat an placeat deo, an habeat charitatem infuſam, an finaliter ſit ſaluandus. *Sunt iuſti atque ſapientes*, habentes ſapientiam quæ eſt donum: *Et opera eorum in manu dei ſunt*, id eſt, actus eorum interiores & exteriores ab ipſis oblati, exhibiti, & cõmiſſi ſunt deo, tanquam creatori ac iudici. Sunt quoque opera eorum in manu dei, quia conſeruantur à deo, & ipſe poteſt iudicare de eis vt vult. *Et tamen neſcit homo*, id eſt, certitudinalem notitiã de iſto nõn habet, videlicet *Vtrum amore an odio dignus ſit*. Hoc (inquam) neſcit homo, quanuis virtuoſus ac ſapiens ſit. Quoniam neſcit an ſit in charitate & ſtatu ſalutis, an in peccato mortali. Sicque ignorat an mereatur & dignus ſit amari à deo, an odio haberi ab eo. Et quanuis experiatur ſe deum diligere, ignorat tamen an diligat deum charitate infuſa, an ſolùm naturali & acquiſito amore: eo quòd tanta ſit ſimilitudo & conuenientia actuum harum duarum dilectionum, quòd homo non valet inter eos certò diſcernere (vt communiter dicunt doctores) verùmtamen multi pro certo ſciunt aut ſcire poſſunt ſe eſſe in peccatis mortalibus, atque ob hoc deo eſſe odibibiles ſecundum præſentem iuſtitiam. quid autem finaliter fiet de eis, ignorant. *Sed omnia in futurum reſeruantur incerta*, id eſt, Deus interim iſta occultat hominibus, ſed in futuro generali iudicio omnibus innoteſcet, quis à deo electus ſit, & dilectus, & quis præſcitus. *Eo quòd vniuerſa*, ſcilicet proſpera & aduerſa, vita longua & breuis, vitia & virtutes, *Equè*, id eſt, indifferenter, quantum ad apparentiam exteriorem, quanuis coram deo diuerſa ſit ratio: *Eueniant iuſto & impio*, quantum ad virtutes infuſas, & vitia eis contraria, *Bono & malo*, id eſt, habenti virtutes morales, & eis carenti, *Mundo* per fidem & ſapientiam, *Et immundo* per hæreſim, perfidiam, & errores, *Immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. Sicut bonus, ſic & peccator* habet iam dicta. Nam quidam electi quandoque vitiis ſunt ſubiecti: Similiter virtuoſi & electi interdum

terdum proſperantur in ſeculo,& diuitiis ac honore abundant:& reprobi quidam premuntur aduerſis. *Vt periurus, ita & ille qui verum deierat*,id eſt,valde affirmat,& multum aſſertiuè iurat.Prout.1. Regum habetur.Addidit Ionathas deierare Dauid. 1.Reg.20. *Hoc eſt peßimum inter omnia quæ fiunt ſub ſole,quia eadem cunctis eueniunt*,id eſt,ſimilia cõtingunt quibuſdam de omni genere hominum. Sed cùm iſtud ex diuina prouidentia non ſine rationabili cauſa procedat, quomodo peſſimum eſt? Et reſpondendum, Quòd peſſimum eſt,id eſt,valde periculoſum quàm pluribus, atque occaſio vitiorum multorum.Propter quod ſubditur: *Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia*, id eſt, in vitiis perſeuerant ac habituantur,ſine timore peccãdo (vt dictum eſt) cùm videant omnia quaſi indifferenter bonis & malis hominibus euenire. Verùmtamen talia, (quæ in ſe non ſunt bona aut mala mortaliter,quæ ſcilicet iuſtis & iniuſtis cõmunia ſunt)philoſophi vocant bona media,ſeu indifferentia, ſed vulgo ſæpe peſſima, aut etiam optima eſſe videntur. Siquidem dona gratiæ gratis datæ,vt poteſtas faciendi miracula,donum prophetiæ,genera linguarum,maximè reputantur à plebe communi. Sapientes autem dona gratiæ gratum facientis incomparabiliter amplius magnipendunt & appetunt. Implentur etiam *Et contemptu in vita ſua*.ita quòd ex ſuperbia ſe inuicem aſpernantur, vel ſuperiores ſuos & eorum iuſſiones deſpiciunt,& circa pręcepta dei tam paruam aut nullam habent curam & diligentiam, quòd ipſo facto oſtendunt ſe præcepta dei, imò & deum præcipientem contemnere. Talibus Dominus per Ieremiã ait,A ſeculo confregiſti iugũ,rupiſti vincula,& dixiſti,Nõ ſeruiam. Iere. 2. Et rurſus per Oſæe, Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael. Oſæe.4. *Et poſt hæc ad inferos deducentur*,quibus dicturus eſt iudex.Ire maledicti in ignem æternum.Interim verò, quantum ad animas,in infernum deiiciuntur. Matth.25. Quemadmodum in Ezechiele habetur, Omnes hi deſcenderunt ad terram vltimam,& portauerunt ignominiam ſuam cum his qui deſcendunt in lacum, & deſcenderunt ad infernum. *Nemo eſt qui ſemper viuat* vita naturæ in ſeculo iſto.Quia oportet omnem hominem ſoluere debitum mortis,quum cõſtet ex contrariis elementis, & propter reatum originalis peccati. Vnde & quotidie famen,ſitim,& conſimilia naturæ

turæ incommoda, tanquam quotidianas ſuſtinemus infirmitates: contra quas cibo, potu, ſomno, tanquam medicinalibus remediis vtimur. Hinc ait Pſalmiſta, Quis eſt homo qui viuit, & non videbit mortem? Et impij dum moriũtur, in infernum labuntur. Circa hæc poſſet moueri quæſtio magna atque difficilis, quanuis communis, An quis in hac vita abſque reuelatione diuina poſſet certitudinaliter ſcire ſe eſſe in charitate. Cuius ſolutionem in fine expoſitionis huius capituli tangam. *Et qui huius rei habeat fiduciam. Melior eſt canis viuus leone mortuo.* Hoc iuxta ſuperficiẽ literæ conſtat, quòd res viua, quanuis ratione carens, melior ſit non viuente moraliter, ſed bonitate rei ente non viuo, atq; cadauere. Iſte tamen non eſt ſenſus literalis. Sed Salomon metaphoricè loquens, per canem viuum intelligit hominem in carne viuentem, vtpote peccatorem, qui propter iracundiæ impetum aut animi ſui irrationabilitatem, canis vocatur. Vnde de quibuſdã in Iſaia dicitur, Speculatores eius cæci omnes, canes muti non valentes latrare. Per leonem verò mortuum intelligit hominem iniquũ, ſuperbum, iam mortuum corpore: quo melior dicitur peccator adhuc viuens. Quoniam poteſt ſe emendare, ac vitam promereri beatam, nec eſt obſtinatus in malo totaliter; ſicut qui in mortali deceſſerunt peccato. Hinc ſubditur: *Viuentes enim ſciunt ſe eſſe morituros.* Ideò ex conſideratione ſuæ mortalitatis poſſunt per pœnitẽtiam corrigere vitam, ſeque parare ad mortem. *Mortui verò nihil nouerunt amplius.* De iniuſtis mortuis loquitur Salomon, quos affirmat nil amplius ſcire, videlicet in inferno (eo ſenſu quo infrà ait in iſto capitulo, Quia nec opes, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos.) Quod paulo pòſt exponetur. Nil quippe ſalubriter ſciunt, quo ad conſolatio nem, releuamen, aut pœnitentiam poſſint iuuari. *Nec habent vltrà mercedem.* quia damnati ſunt, nec ſunt in ſtatu merendi ac demerendi. In hac autem vita etiam vitioſe viuẽdo habuerunt quandam mercedem. Quoniam pro quibuſdam bonis ex genere quæ interdum egerunt, contulit eis pius & iuſtus deus aliquid temporalis proſperitatis vítæve longioris. Vnde diuiti condemnato Abraham dixit, Recepiſti bona in vita tua. Verùmtamen poſt vitam hanc ceſſat huiuſ-

Pſal. 88. *Iſaiæ. 56.* *Lucæ. 16.*

huiuſmodi merces. *Quia obliuioni tradita eſt memoria eorum*, id eſt, Deus oblitus eſt eorum. Ita quòd miſericordiã ſuam aufert ab eis in ſempiternum. Iuxta illud Iob, Obliuiſcatur eius miſericordia. Dulcedo illius vermis. Vnde in Oſæa Dominus loquitur, Quia oblitus es mei, obliuiſcar & ego tui. Hanc obliuionem miſericordiæ dei merentur iniqui, non deo ſed vanitatibus inhærendo. Quemadmodum ſcriptum eſt, Qui cuſtodiunt vanitates, fruſtra miſericordiam ſuam relinquunt. Quo contra dicitur de electo, In memoria æterna erit iuſtus. Verùmtamen puniuntur citra condignum, idcirco non penitus priuantur miſericordia. *Amor quoque & odium & inuidiæ ſimul perierunt*, id eſt, inordinatæ & vitioſæ eorum affectiones, quibus quoſdam carnaliter amarunt, & deum aut iuſtos odio habuerunt, iam cum ipſis damnatæ ſunt, nec poſſunt eos iuuare. *Nec habent partem in hoc ſeculo* .i. à corpore eccleſiæ ſunt omnino abſciſi, nec charitatis communionem aut participationem cum viuentibus habent, nec poſſidere poſſunt aliquid huius mundi. *Et in opere quod ſub ſole geritur*, id eſt, in operibus pietatis, quæ pro mortuis fiunt, non habent partem. Quia per ſuffragia talia non iuuãtur. Præterea per canem viuum quidam intelligunt pauperem iuſtum, vilem reputatum, tamen inſtar canis domino ſuo fidelem, & pro deo contra peccata latrantem, qui melior eſt leone mortuo, id eſt, potente ſeculi huius defuncto. Spiritualiter per canem viuum deſignatur populus gentilis, in fide & gratia Chriſti viuens. Vnde ad Chananæã dixit Saluator, Non eſt bonũ ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Canis iſte melior eſt leone mortuo, id eſt, populo Iudæorum ſua incredulitate perempto, & iam corporaliter pro maxima parte diſtracto. Qui de veritatibus fidei catholicæ nil aut parum agnoſcit, atque à deo relictus eſt, quorũ amor inordinatus ad legem, & odiũ ac inuidia cõtra Chriſtum & eius Apoſtolos perierunt. *Vade ergo & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum*, id eſt. corporalem ac ſpiritualem refectionem ſume cum hilaritate in deo, ſicut iſtud iam ſæpe præhabitum eſt. *Quia deo placent opera tua*, ſi feceris ita. & quia hoc ipſum potes ſperare, & viuere cum iucunditate in ſpe: *Omni tempore ſint veſtimenta tua candida*, id eſt, opera tua, quibus anima veſtitur,

Iob. 14.
Oſæ. 4.
Pſal. 119.
Matt. 13.

tur, decoratur, protegitur, ſint pura & caſta. Vnde in Apocalypſi legitur, Qui vicerit, veſtietur veſtimentis albis. Vbi & Dominus proteſtatur, Qui non iniquinauerunt veſtimenta ſua, ambulabunt mecum in albis. De huiuſmodi

Iob. 9. veſtimentis ſanctus Iob loquitur deo, Si fulſerint velut mũdiſſimæ manus meæ, tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea. Atque in Ezechiele Dominus loquitur Synagogę, Indui te diſcoloribus, & poſui amictum meum ſuper te. *Et oleum de capite tuo non deficiat*, id eſt, pietas nunquam à tua mente recedat, nec vnctio gratiæ mentem illuſtrans, tibi deſit. Poteſt quoque per oleum ſpiritualis lætitia, ſed & claritas bonæ famæ intelligi. Quũ

Pſal. 44. de Chriſto legatur, Vnxit te deus oleo lætitiæ præ parti-

Iſai. 63. cipibus tuis. Et in Iſaia, Oleum gaudij pro luctu. Atque in

Cant. 1. Canticis, Oleum effuſum nomen tuum. *Perfruere vita cum vxore quam diligis cunctis diebus vitæ inſtabilitatis tuæ, qui dati ſunt tibi ſub ſole, omni tẽpore vanitatis tuæ. Hæc eſt enim pars tua in vita & in labore tuo, quo laboras ſub ſole.* Quidam dicunt iſtud ad literam ſpiritualiter & metaphoricè eſſe intelligendum. Ita vt per vxorem intelligatur mentis ſponſa, videlicet ſapientia increata, aut ſapientia ſalutaris infuſa, quæ eſt donum, per quam contemplamur cum guſtu

Sapien. 8. interno diuina. Vnde de ſapientia illud dicitur, Quæſiui ſponſam eam mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Cum hac perfruendum eſt vita, id eſt, occupandum eſt cor in amplexu, contemplatu, amore, & quiete ſapientiæ

Eodem ętęrnalis (ſicut ibidem additur,) Intrans in domum meã conquieſcam cum illa. Alij exponunt hæc de vxore legitima, cum qua qui omnino continere non poteſt, aut non vult, debet delectabiliter viuere cum honeſtate & caſtimonia cõiugali, vt omnem fornicationem deuitet. Sicque conuerſari cum conthorali, eſt pars ſua, id eſt, præcipuum quid ad ſuam ſpectans vocationem. *Quodcunque poteſt facere manus tua*, id eſt, quicquid boni agere valet tua poteſtas ſeu virtus operatiua, *Inſtanter operare*, id eſt, ſine dilatione & ceſſatione proſequere & adimple. Quia (vt in

Ioan. 9. Euangelio ait Chriſtus,) Venit nox, quando nemo poteſt

Mar 13. operari. Vnde & ipſe idem, Vigilate (inquit) neſcitis enim quando dominus veniat, ſerò an media noctẽ, an galli cantu

li cantu: ne quum venerit repente, inueniat vos dormientes. Idcirco ſubiungitur, *Quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Albinus & alij quidam per inferos intelligunt mortem, in qua iſta non ſunt, ſed ſuſpenduntur præ nimia mortis anguſtia Iuxta illud, Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui. Alij per inferos intelligunt limbum patrum. Quia Salomon loquebatur Iudæis pro tempore illo, quo iuſti omnino purgati deſcenderunt in limbum illum ſeu Abrahæ ſinum, in quo limbo non erant opus, ratio, ſapientia, aut ſcientia ad promerendum, ſed bene ad alia. Et pro tempore iſto per inferos intelligunt purgatorium, in quo etiam nullum iſtorum ad promerendum conſiſtit. Nam Salomon loquitur iuſto, qui nõ properat inferno damnatorum. Hæc autem duo loca creduntur eſſe in ſuperiori parte inferni, & quandoque inferni nomine deſignantur, ſicut & limbus puerorũ. Porrò Doctores ſuper quartum Sententiarum communiter authoritatem iſtam allegant de inferiori reproborum inferno. In quo non eſt opus, id eſt, aliqua meritoria actio: nec ratio, id eſt, vſus rationis ad diſcernendum ſalubriter: nec ſapientia, ad contemplandum diuina: nec ſcientia, ad conſiderandum pœnitentialiter propriam cõditionem. Sapientia quoque & ſcientia (vt ſunt dona) nequaquam ſunt in dãnatis, ſicut nec charitas. Atque (vt aliqui opinantur) ratio ex vehementia ſuppliciorum totaliter abſorbetur in illis, præſertim poſt diem iudicij. Sed obuiare videtur, quòd diues epulo poſitus in inferno, deprecatus eſt Abraham, vt mitteret Lazarum in domum patris ſui. Dæmones quoque (quãquis damnati) valde vigent acumine intellectus. Thomas autem ſuper quartum teſtatur, quòd ea quæ augent dolorem, & infernalium miſeriarum ſunt augmentatiua, dãnati poſſunt conſiderare, imò conſiderant: non autem ea quæ alleuiatiua ſunt tormentorum. Vnde ſuper Apocalypſim ſcribit Albertus, quòd damnati acriùs affliguntur in mente, dum attendunt miſeriam ſuam æternaliter duraturam: quàm ab igne tartareo. Porrò Salomon intendebat inſtruere in his libris, non ſolùm Iudæos, ſed & vniuerſos fideles Idcirco quod ait; quò tu properas, dixit comminando vel auiſando, vel aſſerẽdo. Nam & verbum iſtud potuit dirigere ad iniquum, imò ad quemlibet hominẽ: quia & venialiter

Pſal. 9.

Lucæ 16.

nialirer peccando properat homo ad infernum diſpoſitiuè. Vel quod ait, quò tu properas, intelligendũ eſt ſub conditione implicita, vtpote, niſi emẽdes te, ſeu obedieris deo. *Verti me ad aliud* conſiderandum, videlicet an homines viribus ſuis poſſint implere quod monui, dicens, Quodcunque poteſt manus tua inſtanter operare. *Et vidi ſub ſole*, id eſt, deo illuſtrante cognoui *Nec velocium eſſe curſum*, id eſt, veloces & feruidos in actibus bonis, ſuis viribus non poſſe bona meritoria agere: Ita quòd curſus, id eſt, expedita actio virtuoſa, & cõuerſatio feruida, qua nõ ſolùm eunt, ſed etiam currunt ad beatificum finem, non eſt eorum, id eſt, ipſis adſcribenda non eſt principaliter, ſed deo & eius
1. Cor. 15 gratioſo auxilio. Sicut ait Apoſtolus, Gratia dei ſum id quod ſum. Rurſus quoque quum dixiſſet, Plus omnibus laboraui, mox addidit, Non autem ego, ſed gratia dei mecum. Vnde Saluator, Sine me (inquit) nihil poteſtis facere. Et in Oſæa,
Ioan. 15. Perditio tua ex te. In me tantummodo auxilium tuum. Et
Oſæe. 13. iuxta hunc ſenſum ſubiungitur, *Nec fortium bellum*, id eſt, reſiſtentia ac triumphus ſeruorum & militum dei contra inuiſibiles hoſtes, vitiorumque aciem præliantium, non ipſis, ſed deo & eius pio ſubſidio ſunt adſcribendi. Cui
Pſal. 17. ait Propheta, In te eripiar à tentatione, & in deo meo tranſgrediar murum. Imò & in corporali bello ab ipſo datur victoria. Sicut ait ſcriptura, De cœlo victoria eſt. *Nec ſapientium panem*, id eſt, panem vitæ & intellectus, & omnem ſalubrem refectionem, qua ſapientes, prælati, prædicatoresq́;, reficiunt audientes ac ſubditos ſeu ſeipſos, à deo habent, non à ſe. Imò in vanum laborat lingua
Gregorius prędicatoris, ſi deſit inſpiratio creatoris. Ideo loquitur Iſa-
Iſai. 50. ias, Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt, verbo. Propter quod etiã orat Apoſtolus, Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei. *Nec doctorum diuitias*, id eſt, ſpirituales opes doctorum eſſe domi-
Ephe. 6. no attribuendas. De quibus in Prouerbiis dictum eſt, Redemptio animæ viri, diuitiæ eius. Atque in Pſalmo, Gloria
Prou. 13. & diuitiæ in domo eius. *Nec artificum gratiam*, id eſt, ac-
Pſal. 111. ceptabilitatem prudentiamq́ue artificum, qui induſtrioſe fabricant in ſe & in aliis ſtructuram virtutum perfectioníſque turrim, non eſſe eorum, ſed donum dei. *Sed tempus caſumq́ue in omnibus*, id eſt, in vniuerſis prædictis inueni va-

riam mutationem per temporum interualla. Quoniã vnus à celſitudine gratiæ labitur ad laſſitudinem culpæ. Et qui hodie vincit, cras vincitur. Et qui nunc docet & corripit alium, paulo pòſt indiget increpari. Ideo nullus debet præſumere, neque inaniter gloriari: Tum, quia quicquid gratiæ & virtutis ſeu meriti habet, à deo accepit: Tum, quia ignorat quàmdiu perſeuerabit in eis, & quia indeſinenter eget conſeruatione ac protectione diuina. Propter quod Paulus hortatur, Qui ſtat, videat ne cadat. Denique huic Salomonis ſententiæ conſonat illud quod Ieremias ait, Scio domine, quia non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Similiter illud ad Romanos, Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Quidã exponunt hunc paſſum ſuperficialiter valde dicẽdo, Vidi nec velocium eſſe curſum. Quia quandoque contingit quòd velocior non venit prior ad terminum. Nec fortium bellum, quia quandoque fortior à minus forti ſuperatur, &c. Verùm de tali curſu non loquitur hîc ſcriptura, ſed magis de eo, de quo ait Apoſtolus, Curſum conſummaui. Et item, Sic currite, vt comprehendatis. Et Pſalmiſta, Viam mandatorum tuorum cucurri. *Neſcit homo finem ſuum*, id eſt, terminum vitæ præſentis, ſeu diem & horam mortis. Niſi reueletur à iudice deo, vel iure humano, aut per violentiam trãdatur ad mortem, ita quòd prænuncietur ei quando ſit moriturus. Hinc orat Pſalmiſta, Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt. Neſcit etiam homo finem ſuum ſupernaturalem. Quoniam deus, qui eſt obiectum beatitudinis noſtræ, ſeu finis obiectalis, incomprehenſibilis eſt. Similiter beatifica viſio dei, quę eſt finis & ſalus noſtra formalis, tanta res eſt, quòd eius dignitatem ac eminentiam in hac vita plenè agnoſcere non valemus. Iuxta quod ſcriptum eſt, Oculus non vidit deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. *Sed ſicut piſces capiuntur hamo* improuiſe, *Et ſicut aues laqueo comprehenduntur* deceptoriè: *Sic capiuntur homines*, id eſt, de vita hac ſubtrahuntur *Tempore malo*, id eſt, hora diræ mortis, ac particularis ſui iudicij, *Cùm eis extemplo*, id eſt, repentè *Superuenerit*. Ideo Dominus admonet, Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Itemque, Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. *Hanc quoque ſub ſole vidi ſapientiam*,

1.*Cor*.10. *Iere*.10. *Rom*.9. 2. *Tim*.4. 1.Cor.2. *Pſal*.116. *Pſal*.38. *Iſai*.64. *Matt*.25. *Mar*.13. *Lucæ* 12.

id eſt, ſapientialem ſeu prudẽtem effectum. Quia quod ſequitur, potuit eſſe res geſta, vel ponitur pro exemplo. Quãuis & aliter exponatur, ſicut tangetur. *Et probaui maximã,* id eſt, valde magnã, *Ciuitas parua, & pauci in ea viri, Venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentúſque eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam,* Dando conſilium, qualiter hoſtibus multis pauci ciues pręualerent, vel adiutorium implorarẽt à deo, vel aduerſariis perſuaderent recedere. Tale quid accidit ſæpe. *Et nullus deinceps* ciuium vrbis illius *Recordatus eſt hominis illius pauperis.* In quo patent eorum inſipientia, ingratitudo, improbitas. *Et dicebam ego meliorem eſſe ſapientiam fortitudine* corporali. Sapientia quoque quæ donum eſt, eſt dignior fortitudine, quæ eſt donum. Similiter ſapientia, quæ eſt virtus intellectualis, dicitur dignior fortitudine, quæ eſt virtus cardinalis. *Quomodo ergo ſapientia pauperis contempta eſt* ab illis ingratis? *Et verba eius nõ ſunt audita* ab ipſis, ceſſante neceſſitatis articulo? Nam durante obſidione fuerunt audita. *Verba ſapientium audiuntur in ſilentio,* id eſt, à quietis prudentibúſque hominibus, in quibus eſt tranquillitas mentis, non paſſionum & vitiorum inquietudo. Ideo ſtulti non audiunt ea *Magis,* id eſt, attentiùs, *Quàm clamor principis inter ſtultos,* id eſt, paſſionatos & imprudentes, qui non aduertunt niſi ſibi placentia. Præthereà per ciuitatem hãc paruam multi intelligunt Eccleſiam humilem, propria reputatione paruam, & quæ in exordio ſuo fuit parua. Sicut in

Lucæ 12. Euangelio ait Saluator, Nolite timere puſillus grex. Contra quam venit rex magnus, id eſt, diabolus, cui in Zacharia

Zacha. 4. dicitur, Quid tu mons magne contra Zorobabel in planũ?

Ioan. 12. Quem Chriſtus principem mundi huius appellat, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Hic per ſe & angelos ſuos ac per tyrannos, per hæreſiarchas atque philoſophos multipliciter oppugnauit Eccleſiam. Chriſtus autem propter nos pauper factus, per euangelicæ legis ſapientiam libera-

2. Cor. 8. uit Eccleſiam, Ego (inquiens) dabo vobis os & ſapientiam,

Lucæ 12. cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. In Eccleſia autem ſunt pauci viri virtutum, & pauci electi, ſed paucìſſimi deinceps ſunt memores ſaluatoris. Quoniã omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Chri-

Philip. 2.

ſti. Inſuper poteſt per vrbem iſtam intelligi quilibet homo, in quo ſunt pauci viri, id eſt, boni cogitatus atque affectus viriles. In quo rex eſt ratio, Quem circundat diabolus, & fomes tanquam tyrannus impugnat eundem. Sed vir pauper, id eſt, intellectus aut ſynderęſis, liberat eum remurmurando iniquitati, & erudiendo qualiter ſit reſiſtendum. Habita autem victoria, interiores exterioréſque ſenſus & appetitus iraſcibilis ac cócupiſcibilis, tanquam fatui ciues, cenſuram intellectus atque ſynderefis reſpuétes, citò ac faciliter recidiuant. *Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica* corporalia, aut etiam quàm arma bellica quædam ſpiritualia. De quibus ait Apoſtolus, Accipite armaturam dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo. quæ multo melior, quàm mortales & inferiores virtutes intellectuales. Siquidem ex ſua ſpecie & ratione ſui obiecti, eſt illis præſtantior. Plus etiam valet ad obtinendum victoriam tam in ſpirituali, quàm corporali pugna, quàm bellica arma. *Et qui in vno peccauerit*, id eſt, quodcunque mortale peccatum inciderit, *Multa bona perdet*. Quia peccando amittit charitatem cæteráſque virtutes infuſas formatas, adminus quantum ad eſſe earum formatum, quo formantur & decorantur, atque ad operandum meritoriè redduntur idoneæ à charitate, quæ eſt forma, vita, decor, & vertex virtutum, motrix & imperatrix earum. Amittit etiam omnia merita ſua præhabita, communionémque myſtici corporis Chriſti, & definit eſſe membrum, miniſter, ac miles dei. Fitque ſeruus & membrum diaboli. Sed & ſummum & incommutabile bonum, deum creatorem ac ſaluatorem ſuum amittit, & precioſiſſima bona gloriæ æternalis. Ideo Iacobus dixit Apoſtolus, Quicunque totam legem impleuerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. Ecce quanta eſt peccantis ſtultitia, qui pro modica voluptate incurrit & infligit ſibiipſi tot damna, & ſapientiam aſpernatur. Videat ſibi vnuſquiſque, ne ſapientem deſpiciat, aut ſapientiam paruipendat. Quoniam hoc eſt vnum de maximis malis, quæ geruntur ſub ſole, & planè tam malum, vt in Eccleſiaſtico dicatur: In duobus contriſtatum eſt cor meum. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir ſenſatus contemptus.

Ephe. 6.

Iacob. 2.

Eccle. 29.

Circa præhabita quæritur, an homo poſſet certò ſcire ſe eſſe in charitate, & per conſequens quòd dignus ſit amore,

re,id eſt,amari à deo. Ad hanc quæſtionem pro vtraq; parte multæ poſſent authoritates adduci. Quòd enim poſſet hoc ſcire,etiam ſine reuelatione,apparet ex eo,quod princeps Apoſtolorũ in ſua ait Canonica,Per bona opera certam faciatis vocationem veſtram. Ioannes quoque in ſua prima affirmat Epiſtola,In hoc ſcimus quia in deo manemus,& deus in nobis,quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et rurſus,Scimus quia ex deo ſumus.Paulus etiam fatetur, Non ſpiritũ huius mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt,vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis.In oppoſitũ eſt authoritas huius capituli,& quod alibi Salomon loquitur, Qui glorιabitur mũdum ſe habere cor? Et demũ quod beatus Iob proteſtatur,Si venerit ad me,nõ videbo eũ: & ſi abierit,nõ intelligã. Ad hãc quęſtionẽ Antiſiodorenſis in ſecunda parte Summæ ſuæ reſpõdet.Aliqui dicũt ꝙ quidam ſciunt ſe non habere charitatẽ,vt qui ſunt in propoſito,vel actu peccãdi: Aliqui dubitant ſe charitatẽ habere,quoniam habent rationes æquè fortes pro parte vtraq;,vt qui incipiunt facere quod in ipſis eſt, & proponunt non peccare de cætero.Alij putant ſe habere charitatem,vt qui iam fecerunt multa bona opera, & diu eſt quòd non fuerunt in propoſito vel actu peccandi. Tamen adhuc ſuſtinent primos motus, & turpia imaginantur,patiunturque inquietudinem muſcarum morientium, quæ perdunt ſuauitatem vnguenti,id eſt,,cogitationum diſtractiones, quæ orationis dulcedinem tollunt. Alij ſciunt ſe charitatem habere, qui ſcilicet guſtant dulcedinem dei,& in quibus fomes ferè extinctus eſt, vt in Maria Magdalena, & Maria Aegypriaca, poſt plurimos fletus. Denique duplex eſt ſcientia, ſcilicet experimenti,quæ eſt per ſigna, & ſcientia propriè dicta, videlicet cognitio alicuius per ſe noti, vt in primis principiis,vel alicuius ex illis deducti.Primo modo poteſt quis ſcire ſe charitatẽ habere,puta per ſigna: quæ ſunt tria, videlicet,Iucũditas ſpiritualis, deſideria bona.Secũdo modo nullus poteſt ſcire ſe charitatem habere, niſi ex reuelatione. Sciẽdũ eſt etiam, quòd duplex eſt dilectio dei, videlicet Naturalis,& gratuita, quæ tantam habent affinitatem & coniunctionem adinuicem, quòd non poteſt aliquis diſcernere an ſuum diligere ſit motus dilectionis naturalis,an gratuitæ, nam & naturalis dilectio habet deli-

1.Petr.3.

1.Ior.2.

Iob.9.

cias ſuas Itaque voluit deus nos aliquo modo ſcire quòd ſimus in charitate, tribus de cauſis: Prima, vt aliquam conſolationem habeamus in miſeriis ſeculi huius. Secunda, vt deo gratias referamus. Tertia, vt prouocemur ad meliora. Voluit quoque nos iſtud aliquo modo neſcire, vt cautiores ſimus, & magis ſoliciti de noſtra ſalute. Authoritatem autem Salomonis dicentis, Neſcit homo an amore ſit dignus, *Eccle.9.* quidam exponunt de amore prædeſtinationis. Hæc Antiſiodorenſis: Præthereà ſuper primum Sententiarum diſtinctione.17. Sanctus Thomas reſpondet, Potentias & habitus non poſſumus cognoſcere, niſi per actus & conatus, qui proportionantur eorum naturæ. Et actus per obiecta. In actu autem animæ eſt plura conſiderare, ſcilicet ſpeciem actus, quæ ſumitur ab obiecto, & modum ac effectum. Si ergo accipiamus actum charitatis (qui eſt diligere deũ & proximum) ex ſpecie actus, non diſcernitur an ſit à charitate gratuita vel naturali, quia vtraque verſatur circa idem obiectum. Modus verò quem ponit habitus in opere, eſt facilitas & delectatio. Per hunc autem modum non diſcernitur an ſit à charitate infuſa, vel naturali, ſeu acquiſita. Proprius verò effectus charitatis, ſeu actus charitatis eſt in virtute merendi, quod nullo modo cadit in noſtram cognitionem. Ideo nemo certitudinaliter ſcire poteſt ſe eſſe in charitate. Hæc Thomas, cui Richardus de media villa ſatis cõcordat. Porrò Petrus de Tharentaſia prællegata ait diſtinctione, Illos habitus, qui habẽt actus omnino diuerſos & diſſimiles ab aliis, vt fides & ſpes, poſſumus cognoſcere ſub propria ratione. Illos verò, qui habent actus ſimiles actibus aliorum habituum, vel innatorum, vel acquiſitorum, vt charitas, nõ poſſumus cognoſcere cognitione perfecta in propria ratione, ſed ſolùm in vniuerſali. Vnde ſcire poſſumus habere nos dilectionem, ſed non charitatem. Et hoc quadruplici ratione: Primo, quia Charitas importat dei acceptationẽ, quę nos latet. Secundo, quia intellectus noſter obumbrat⁹ ex carne, hebes eſt ad ſupernaturalia. Tertio, quoniam actus charitatis ſimilis eſt actui dilectionis acquiſitæ & naturalis. Quarto, propter iudicium dei, qui ad humiliandum nos vult nos bona noſtra latere. Proprium quoque effectum charitatis, quem addit ſupernaturalem dilectionẽ, ſcire non poſſumus: quia hic effectus eſt quædam in-

Ioan.17. effabilis vnio ad deum. De qua Saluator loquitur ad patrem, Vt ſint vnum ſicut & nos. Hæc Petrus. Poſtremò ad idem probandum Alexander de Hallis, & Dominus Antiſiodorenſis, adducunt hoc argumentum, Spiritum ſanctum eſſe in te, & charitatem eſſe in te, ſunt duo conuertibilia. Primum neſcis, quoniam ſpiritum ſanctum eſſe in te non eſt ſcibile, ſed credibile: ergo nec ſecundum ſcis. De hac materia & de ſignis, per quæ probabiliter ſcitur quòd charitas habeatur, multum conſolatoriè loquitur ſanctus Bernardus. & multa de his dici poſſent: ſed prolixitas eſt vitãda. ideo pro præſenti ſufficiant iſta.

Explanatio Cap. 10. *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti, &c.* ARTICV. X.

MVlta moralia documenta in iſto continentur capitulo. Nec eſt ſic continuatio eiuſdem materiæ, ſicut in Prouerbiis. *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti.* ad literam. Dum muſca infirma cadit in vnguentum ſuaue, manendo & moriendo in illo, deſtruit eius valorem atque odorem. ſic, qui in vno reus eſt, plurima perdit bona: & tota meritorum congeries vno mortali peccato deſtruitur. *Eccle.9.* Vnus quoque peruerſus & ſcandaloſus ac peſtilens totam perturbat ac inficit communitatem. Propter quod ait Apoſtolus, Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. *1.Cor.5.* Spiritualiter, Muſcæ morientes ſunt cogitationes vanæ, & inutiles, affectiones illicitæ, diſtractiones moroſæ (præſertim in diuino officio) quæ perdunt ſuauitatem vnguenti, id eſt, experimentalem dulcedinem ſpiritualium exercitiorum: quæ ſentiri ſolent in orationibus, meditationibus, contemplationibus, pſalmodiis, recollecta ac ſtabili mente deo oblatis: Imò in cunctis actibus virtuoſis hanc vtique tollit & impedit muſcarum iſtarum admixtio, hoc eſt, miſera & deteſtanda illa diſtractio: ita quòd homo ſine ſapore & guſtu vaga & vana mente orat, pſallit, & meditatur, ac cætera bona exercet. Hinc in Summa ſua Antiſiodorenſis diſſeruit: Pſalmiſta ait, In cuſtodiendis illis, ſcilicet dei mandatis, retributio multa. *Pſal.118.* Non enim tantum pro cuſtodiendis, ſed etiam in cuſtodiendis mandatis dei, retributio multa. Et hoc propter iucunditatem mentis, & prægustationem dulcedinis dei, quæ habetur in diuinorum cuſtodia mandatorum. *Precioſior eſt ſapientia paruaque gloria.* id eſt,

Id eſt, cũ gloria modica ſeu cum paruo honore, *Ad tempus ſtultitiæ*, id eſt, temporali inſipientia, quanuis ei adiuncta ſit honorificentia magna: quemadmodum dictum eſt ſuprà, Melior eſt puer pauper & ſapiens rege ſtulto & ſene. *Eccle.4.* Vel melior eſt ſapientia, quę ſimplicitate & innocentia decoratur. Paruaque gloria, id eſt, humilis gloriatio de deo in ipſo. vel de ſe in deo. Iuxta illud, Qui gloriarur, in domino glorietur. *2. Cor.10.* Ad tempus ſtultiria, id eſt. ſuperba ſuiipſius exaltatione atque iactantia. *Cor ſapientis in dextera eius*, id eſt, ratio & intentio ſapientis dirigitur & verſatur circa ſpiritualia & cœleſtia bona, vt bene conuerſando obtineat ea. *Et cor ſtulti*, id eſt, iniqui eſt *In ſiniſtra illius*, id eſt, circa carnalia & terrena, animæ ſuæ nociua, inteutum eſt. Per dextram enim bona & proſpera, per ſiniſtram verò deſignantur aduerſa & noxia. Hoc (ni fallor) eſt, quod in Matt. ait Saluator, Si oculus tuus fuerit ſimplex, id eſt, recta intẽtio, totum corpus tuum lucidum erit, id eſt, operum ruorum congeries erit virtuoſa & clara, & nomine ſapientis eris condignus, atque ad dextram iudicis ſtabis: Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. *Matth. 6.* *Lucæ 11.* *Sed & in via ſtultus ambulans*, id eſt, peccator in ſeculo degens & conuerſans, *Cùm ipſe inſipiens ſit*, conſtituendo ſibi finem in rebus carnalibus & caducis, *Omnes ſtultos æſtimat*, id eſt, omnes reputat ſimiles ſibi, ſeu omnes putat peccare & alicui vitio deſeruire, ſicut & ipſe: ſicq; ex qualitate ſuiipſius accipit formam iudicandi de aliis. Hinc ſeculares communiter reputant religioſos aut auaros aut inuidos aut alicui vitio ſeculi obnoxios. Vel omnes æſtimat ſtulros, qui aliter ſentiunt quàm ipſe, & terrena iſta deſpiciunt, quæ ipſe maximè appretiatur. Vnde (vt legitur quarto Regum) quum vnus ex filiis prophetarum vnxiſſet ipſum Iehu in regem, principes dixerunt: Quid venit inſanus iſte ad te? Ideo & in Iob dicitur, Deridẽr iuſti ſimplicitas, lãpas cõtẽpta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum. Et Apoſtolus, Nos (inquit) ſtulri propter Chriſtum. Vnde (vt in Euangelio legitur) Chriſto conrra auaririam & ambitionem prædicante, Scribæ & Phariſæi, qni erant ambitioſi ac cupidi, audientes deriſerunt eum dicentes: *Ioan.10.* Inſanit, quid eum auditis? Hinc reprobi tandem dicturi ſunt illud Sapientiæ, Hi ſunt, quos aliquando habuimus in

deriſum, & in ſimilitudinem improperij: nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam. Non igitur contriſtetur vir bonus, nec doleat ſapiens, quando ab imprudentibus & carnalibus, à negligentibus & intimoratis contẽnitur, deridetur, vituperatur. Hinc in Prouerbiis ſuis Seneca proteſtatur, Malis diſplicere, laudari eſt. Et rurſus, Nondum fœlix es, ſi nondum te turba deridet. Cauſam quoque

Seneca huius tam erronei iudicij impiorum tangit Seneca dicens,
Idem Omnis affectus habet, vt in quo ipſe inſanit, cæteros furere putet. Hinc ſancti patres Caſſianus & Climachus dicunt, quòd qui alicui paſſioni aut vitio ſubiacet, pronus eſt aliũ de eadem paſſione aut vitio iudicare. *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te,* id eſt, ſi impulſus diaboli tentauerit & impugnauerit te, vt ex myſtico corpore Chriſti traiiciat te in corpus ſuum, hoc eſt, in Eccleſiam malignantium, vt te faciat membrum & ſeruum ſuum, Vel, ſi ſpiritus poteſtatem habentis, id eſt, exagitatio fomitis, quæ pluribus dominatur, impugnauerit te. Vel, ſpiritus, id eſt, indignatio habentis poteſtatem, alicuius te fortioris, aſcenderit ſuper te, vt te perſequatur & opprimat: *Locum tuum ne dimiſeris,* id eſt, à myſtico corpore Chriſti, à congregatione deuota, à ſtatu gratiæ, ac ſtabilitate virtutum, à patientia ſancta nequaquam recedas: nec acquieſcas iniquis, ſed inuoca deum, & per virtutes reſiſte, ac tanto inſtantiùs occupa te in bonis, quanto acriùs impugnaris. Hinc Iaco-

Iacob. 4. bus exhortatur, Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis. Et Paulus, Deus (inquit) conteret ſatanam ſub pedibus veſtris velociter. Porrò diabolus potens eſt valde. De quo Chriſtus victor ipſius, fatetur, Dum fortis armatus cuſtodit atrium

Iob 4. ſuum. Et de quo in Iob aſſeritur, Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. Deniq; ſi hæreticus potens in philoſophia aut in ſcripturis, aut tyrannus inſurgat aduerſum nos, locum & doctrinam Eccleſiæ nullatenus dimittamus. *Quia curatio,* id eſt, reſiſtentia talis contra peccata, qua anima à læſione præſeruatur, & ſanitatem recuperat: Vel, curatio, id eſt, fomitis ſanatio ſeu mitigatio per reſiſtentiam contra concupiſcentiam. Curatio quoque, id eſt, contritio ſeu pœnitentia de peccatis, & ſuperatio interioris tentationis, *Ceſſare faciet peccata maxima,* id eſt, vitia multa atque enormia, quæ ex fomite & interiori tentatione naſcuntur,

ſcũtur, niſi idoneè reſiſtatur. Nempe (vt Iacobus ait, Vnuſquiſque tentatur à cõcupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia quum conceperit, parit peccatum: peccatum verò quum conſummatum fuerit, generat mortem. Vnde Hieronymus ait, Primum peccatum eſt, cogitaſſe quę mala ſunt cum mora ſuperflua, aut complacentia aliqua. Secundum eſt cogitationibus acquieuiſſe. Tertium, quod deterius eſt, opere cõpleuiſſe. Quartum, poſt peccatũ non pœnitere, & in ſuo ſibi cõplacere delicto. Meritò igitur dixit Propheta, Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, &c. *Eſt* & aliud *Malum quod vidi ſub ſole, quaſi per errorem egrediens à facie principis.* Si per principem intelligatur Deus omnipotens, tunc malum iſtud quod ſequitur mox in textu, non egreditur ab eo veraciter per errorem, ſed quaſi per errorem: quia inſipientibus videtur erroneum & iniuſtũ, quum tamen iuſtè permittatur à deo. Si verò per principem intelligatur quicunque princeps terrenus: ſic malum quod ſubditur, verè ex errore prauitateque accidit ſæpe: videlicet *Poſitum ſtultum in dignitate ſublimi.* Vitioſi enim, ambitioſi, imperiti frequenter ad officia promouentur, melioribus derelictis. De quibus ſubiungitur, *Et diuites ſedere deorſum*, id eſt, ſpiritualibus gratiis locupletes & virtuoſos ſubeſſe. *Vidi ſeruos in equis*, id eſt, ignobiles & vitiis ſubditos per violentiam ad præſidentiam aſcendiſſe, *Et principes ambulantes ſuper terram quaſi ſeruos*, id eſt, eos quibus ex iure competebat præeſſe, oppreſſos & pulſos ab impiis illis. Iſtud deus fieri ſinit propter ſubditorum flagitia. Quia frequenter dantur hominibus principes ac pręlati ſecundum ipſorum demerita hominum. Ideò per Oſæam Dominus loquitur, Dabo tibi regem in furore meo, & principes in indignatione mea. De quo etiam in Iob inducitur, Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Verùmtamen quòd talia non ſint directè & effectiuè à deo, conſtat ex hoc quod ipſe rurſus in Oſæa teſtatur, Ipſi regnauerunt, & non ex me. Principes extiterunt, & non cognoui. Aliqui tamen ſua promotione fuerunt digni, & directè à deo promoti, ſed tempore procedente poteſtate abuſi ſunt, & tyranni effecti. Sicut & Saul. *Qui fodit foueam, incidet in eam*, id eſt, qui alteri quærit nocere, & deceptionis laqueum

Iacob. 1.
Hierony.
Pſalm. 18.
Oſæe. 13.
Iob 34.

præparare atque extendere, lædit ſeipſum in anima, & de bitas luet pœnas, ac ſimilia patietur. Hinc in Prouerbiis
Prouer. 11 ſcriptum eſt, In inſidiis ſuis capientur iniqui. Et iterum ait
Eccle. 17. ſcriptura, Qui expandit laqueum, capietur in illo. Etenim vniuſcuiuſque malum redundat in ſuum authorem, & propriam linguam detractor coinquinat, propriam mentem inuidioſus exulcerat, ſeipſum iracundus conturbat. Ideo ait
Pſal. 7. Pſalmiſta de impio, Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Denique qui vitiorum occaſiones non vitant, ſed ſponte aſſumunt, ſibiipſis foueam parant, & in eam labuntur, dum ex occaſionibus talibus corruunt in peccata. Sicut qui pergunt ad loca ſuſpecta, & praua admittunt conſortia. *Et qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber.* Hoc corporaliter quandoque ſic accidit. Sed ſenſus eſt, Quòd qui canonicas patrum ſanctiones & eccleſiaſticam diſciplinam, quibus muniuntur fideles, tranſgreditur,
Gene. 3. à dæmone punietur, qui in Geneſi ſerpens vocatur. Vnde
Amos. 5. & alibi ſcriptum eſt, Mordeat eum coluber. *Qui transfert lapides* de loco ſuo ad locum indebitum, *Affligetur in eis*, id eſt, qui fideles (qui ſunt lapides, viui ex quibus ædificatur Eccleſia) fallit, & de Eccleſia ad hæreticorum, aut ſchiſmaticorum, aut peruerſorum conſortia trahit, enormiter peccat, & tormenta ſuſtinebit perpetua, eccleſiaſticis quoque percutietur cenſuris. De talibus lapidibus loquitur bea
1. Pet. 2. tiſſimus Petrus in prima ſua Epiſtola dicens, Et vos tanquã lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotiũ ſanctum, offerẽtes hoſtias ſpirituales, acceptabiles deo per
Iſaiæ. 54. Ieſum Chriſtum. Vnde per Iſaiã Dominus promiſit Eccleſiæ, Fundabo te in ſaphyris. *Et qui ſcindit ligna, vulnerabitur ab eis.* Per ligna quoque & arbores paſſim ſignantur cre
Matth. 12. dentes. Vnde ait Saluator, Aut facite arborem bonam, aut facite arborem malam. qui itaque ligna ſcindit, id eſt, credentes ſcandalizat: & puſillos à bono incœpto auertit, atque à Chriſto præſcindit, nunc vulnera incidit vitiorum, paſſurus deinceps vulnera infernalium ſuppliciorum. Nempe væ homini, per quem ſcandalum venit. Et in
Prouer. 19 Prouerbiis dictum eſt, Mallei percutientes præparati corporibus ſtultorum. *Si retuſum fuerit ferrũ*, id eſt, ſi acumẽ ſuum amiſerit ſecuris aut clauus ex percuſſione ſuper ſaxũ, *Et hoc non prius*, id eſt, non vt parum ita acciderit: *Sed hebetatum*

betatum fuerit, id eſt, omnino obtuſum, *Multo labore exacuetur*. Quòd autem iſtud non dicatur ad literam de ferro, ſed metaphoricè de homine negligente ac duro, conſtat ex eo quod ſubditur, *Et poſt induſtriam ſequetur ſapientia*. Tanquam dicat, Si homo acuti ingenij, & in ſcripturis competenter inſtructus, poſtpoſito eo quod nouit, in ſuperbiam aut luxuriam corruat, & mente obtenebrata hebes ac deſes fiat ad ea quæ dei ſunt ac ſuæ ſalutis, non faciliter ad veram pertinget contritionem, nec recuperabitur leui labore: ſed ex intimo corde oportet ingemiſcere eum, & omnem carnalitatem hebetantem abiicere, atque ad ſpiritualem conſurgere intellectum, conſiderando dei iuſtitiam & ſua nouiſſima: ſicque poſt talem induſtriam & laborem ſequetur ſapientia, & ipſe ſapientiam aſſequetur. Ideò monet Apoſtolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Vnde per Ezechielem Dominus cõteſtatur, Multo labore ſudatum eſt, vt auferretur ab ea nimia rubigo eius. Et iterum. Non mundaberis, prius quàm requieſcere in te faciam indignationem meam. Periculoſum eſt ergo peccare, periculoſius in peccatis manere, periculoſiſſimum vſq; ad mortem aut infirmitatem vel ſenium pœnitentiam ipſam differre: quia tunc vix aliquis veraciter pœnitet, inueterata conſuetudine preſſus & victus, de qua ex fundo cordis reſipiſcere difficulter nimis contingit, niſi quòd per omnipotentis dei gratiam præuenientem faciliter fieri poteſt, quod per naturam vix effici valet. Et tamen ipſe omnipotens, apud quem non eſt impoſſibile, imò nec difficile omne verbum, in hoc ipſo difficultatem quandam oſtendit, aſſerens per Prophetam, Abominabilis facta es, quia mundare te volui, & non es mundata. Et per Iſaiam iterũ, Præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et in Malachia habetur, Laborare feciſtis dominum in ſermonibus veſtris. *Si mordeat* mordens *Serpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit* fratri ſuo, id eſt, ſicut lætaliter nocet corpori ſerpens, qui morſu occulto ei infundit venenum: ita detractor propriam animam detrahendo occidit. Similiter animam audiẽtis, quantum in ipſo eſt, & eum cui obloquitur occidit, quantum ad eſſe bonæ reputationis ac famæ, quod in cordibus habuit proximorum. Vnde (vt ſanctus Clemens refert) ſacratiſſimus Petrus aſſeruit tria eſſe homicidij

Ephe. 5. *Ezech. 24.* *Ezech. 5.* *Ezech. 24.* *Iſai. 43.* *Malac. 2.*

Tria homicidy genera homicidij genera. Vnum corporale, aliud odium, tertium detractionem. Meritò igitur detractores ſunt deo odibiles.
Iac.4. Et Iacobo proteſtante Apoſtolo, Qui detrahit fratri ſuo, detrahit legi. Prætereà per ſerpentem ſilenter mordentem intelligi poteſt diabolus, peſtifera ſuggeſtione mentem inficiens: quam necat ſilentio, dum eam ſic detinet in peccato, quòd vitia ſua excuſat, nec confitetur. Audi hoc ô detractor maleuole & infœlix, vide cui aſſimileris. Certè non ſolùm terreno, ſed infernali colubro comparat te ſcriptura. Reſipiſce ergo inſipiés: & quod tibi fieri indignaris, nó facias proximis. *Verba oris ſapientis gratia*, id eſt, gratioſa & accepta, facientia eum deo hominibúſq; beneuolis amabilé & placentem. Iuxta illud Eccleſiaſtici, Sapiés ſeipſum
Eccle. 20.
Lucæ 4. in verbis amabilem facit. Vnde de Chriſto refert Euangeliſta, Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebát
Pſal. 44. de ore eius. De quo Pſalmiſta prædixit, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Et labia inſipientis præcipitabunt eum* in foueam vitiorum, deinde in voraginem tormentorum. In multa quoque damna, pericula, afflictionéſque cordis & corporis incidit homo ex verbis ſuis inſipientibus, pungitiuis, mor-
Prouer.22 dacibus. Vnde in Prouerbiis dictum eſt, Labia inſipientis
Prouer.13. ſupplantabunt eum. Itémque, Qui incóſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala. *Initium verborum eius ſtultitia*, id eſt, ſtultè incipit loqui, & ſine deliberatione ac conſidera-
Proue. 15. tione matura. Sicut alibi dictum eſt, Os fatuorum ebullit ſtultitiam. *Et nouiſſimum oris illius error peſſimus.* quia quãto plus ac diutiùs loquitur, tanto grauiùs peccat loquendo. Et tandem ad detractiones, mendacia, periuria, contentiones, contumelioſaque verba prorumpit. Multi quoque per ſuam facundiam vel potius loquacitatem, inciderunt hæreticam prauitatem. Ideò qui imponit ſtulto ſilentium, mitigat iras, & præſcindit varias culpas. *Stultus verba multiplicat.* Non enim habet in loquendo diſcretionem. Et ſæpe per verba ſuperflua nititur & intendit ſuam iactare ſcientiam, cùm potius ſuam pandat ſtultitiam. Ideò in Prouerbiis conſcriptum eſt, Torum ſpiritum ſuum profert ſtul-
Proue.29. tus. Compendioſe ergo loquendum eſt: nec ſine neceſſitate, fructu, ſeu rationabili cauſa protrahédus eſt ſermo. In multiloquio (enim) non deeſt peccatum. *Ignorat homo*
Prouer.10 *quid ante ſe fuerit.* De multis enim præteritis ignorantiam habemus.

habem*. Et quę ex relatione, ſcripturis, aut chronicis agnoſcimus de præteritis, pauca & modiciſſima ſunt reſpectu horum, quæ neſcimus de talibus. Et præſertim ſtultus non ſtudioſus, de talibus eſt ignarus: *Et quod poſt futurum eſt, quis ei poterit indicare?* Quaſi dicat, Hominum nullus, (loquendo de futuris omnino contingentibus) nec à deo in ſacro eloquio, aut aliàs reuelatis. Ideo ſtultus horum tam neſcius, non debet verba multiplicare, nec apud imperitos per loquacitatem velle doctus videri. Qui enim moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt. Vir autem linguoſus non dirigetur in terra. *Labor ſtultorum affliget eos,* id eſt, inane & immoderatum ſtudium iniquorum, quod habent in curioſa inquiſione, ornata loquutione, illicita actione, ingeret eis pœnam, tam in ſeculo iſto, quàm in futuro. Multã enim talibus inquietudinem, moleſtiam, ſolicitudinem, patiuntur. Ideo dicunt illud Sapientiæ, Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. De qualibus ait Pſalmiſta, Labor labiorum ipſorum operiet eos. *Qui neſciunt in vrbem pergere,* id eſt, ad patriam tendere beatorum, & incorporari Eccleſię militanti, per fidem & charitatem. De qua vrbe fertur in Pſal. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. Sicut lætantiũm omniũ habitatio eſt in te. Et in Apocalypſi, Ciuitas non eget ſole neq; luna. Et in Ezechiele, Nomẽ ciuitatis dominus ibidem. Interdũ autem ciuitas in malo accipitur, quum Dominus ait per Amos prophetã, Non ingrediar ciuitatem. Denique labor hęreticorum, paganorum, & philoſophorum, præſertim eorũ, qui contra religionem Chriſtianam verbis & ſcriptis plurimis acriter diſputauerunt, vt Porphyrius atque Auerrois, æternaliter eos affliget. Qui ſapientes fuerunt vt facerent mala, benefacere autem, id eſt, ciuitatem domini virtutum ingredi neſcierunt. *Væ tibi terra,* id eſt, politia ſeu regnũ, *Cuius rex,* id eſt, princeps, dux, comes, aut prælatus, ſeu pręſul *Puer eſt* non ſolùm ætate, ſed & moribus & inexperiẽtia ac imperitia. Dum enim ſupremus in populo talis eſt, multa pericula, damna, turbationes imminent ſubditis. Nã (vt ait Philoſophus) In omni genere oportet primum eſſe potiſſimũ & perfectum. Et quo pluribus aliquis præſidet, eo ampliori prudentia virtuoſitateque eget. Pueri autem ſunt inexperti, & per conſequens imprudentes. Quia (vt

Pſal. 140.
Sapien. 5.
Pſal. 139.
Pſal. 59.
Apoc. 21.
Ezech. 48.
Amos. 3.
Iere. 4.

(vt Ariſtoteles docet) ad prudentiam experientia requiritur. Hinc rurſus in Politicis ſcribit, quòd nemo elegit pueros in principes. *Et cuius principes mane comedunt*, id eſt, gulæ ac luxui vacant: nec ſobrietati ſtudent atque prudentię, abſtinentes quouſque cauſas ac iudicia expedierint ſubditorum, ad quod ante comeſtionē aptiores eſſent, q̄ poſteà. Hanc eandem ſententiam allegat Tullius à Platone dictā & ſcriptam, ſicut & eam quæ ſubditur: *Beata terra, cuius rex nobilis eſt*, non ſolùm carnis propagine: quæ nobilitas (ſecundum Ariſtotelem in libro Politicorum) non eſt niſi antiquata opulentia, ſed & ſapientiæ ac virtutum præclaritate. De qua in actibus Apoſtolorum ſic dicitur, Nobiliores ex eis ſuſceperunt verbum dei cum auiditate, quotidie ſcrutantes ſcripturas. Dum hæ duæ nobilitates in eodem concurrunt, ſeinuicem ornant (dicente Gregorio) Dum vna alteri ſociatur, quaſi gemma Carbunculi in ornamento auri locatur. *Et cuius principes*, ſcilicet iudices, & cæteri officiati, *Veſcuntur in tempore ſuo*, expeditis pro poſſe cauſis reipublicæ, & litibus ſubditorum, *Ad reficiendum* corpora ſua moderatè poſt laborem & fatigationem pro bono communi, *Et nō ad luxuriam*, per quam ratio maximè obſcuratur. Ideò ſummè principibus & prælatis cauenda. De talibus præſidentibus in Iſaia inducitur, Princeps ea quæ digna ſunt principe cogitabit, & ipſe ſuper duces ſtabit. Hinc Antigonus dixiſſe legitur Alexādro, Indignus es imperare propter incontinentiam tuam, & iuuentutem. Allegoricè, beata terra, id eſt, militans Eccleſia, cuius rex nobilis eſt, ſcilicet Chriſtus filius dei patris ac reginæ virginis matris, cuius principes, id eſt, Apoſtoli ſobriiſſimi extiterunt, primùm quærentes regnum dei & iuſtitiam eius, inceſſabiliterque intenti ad procurandam hominum vniuerſorum ſalutem. *In pigritiis humiliabitur contignatio.* Contignatio vocatur cōiunctio ſeu coaptatio lignorū & tignorū in ædificio domus. Quemadmodum ergo contignatio talis humiliatur, id eſt, diſſoluitur & cadit ex pigritia rectorum ac ciuium vrbis, qui ex ſua ignauia permittunt turres & domos ciuitatis perire: ſic ex accidia vniuſcuiuſq; hominis perit in eo virtutū cōſtructio, & charitatis ꝓſternitur altitudo. Ex negligētia quoq; prælatorū ſic deformatur Eccleſia, & munimēta ipſius labūtur. De quibus ait Bernardus, Arcē Sion

Act. 17. *Grego.* *Iſaiæ. 32.* *Matt. 6.*

Sion obtinuerunt, & poteſtatiuè deinceps totam tradunt incendio ciuitatem, miſera eorum conuerſatio plebis tuæ, ô domine Ieſu, ſubuerſio eſt. Non iam ornant Eccleſiam, ſed ſpoliant, ſcandalizant, euertunt. Hinc eſt quòd Eccleſia hiſpida eſt, exanguis, deformis, & facie miſeranda. *Et in infirmitate manus perſtillabit domus,* id eſt, ex remiſſione & debilitate manuum ad operandum & reparandum confracta in tecto, contingit quòd guttę cadunt per tectum: ſic ex charitatis defectu, & tepefactione virtutum anima ictibus paſſionum colliditur, imbribus aduerſitatum, & ventis tentationum deiicitur. Quemadmodum in Matthæo ait Saluator, Omnis qui audit verba mea, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenã. Venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & facta eſt ruina eius magna. Hinc tepido in Apocalypſi dicitur, Vtinam calidus eſſes aut frigidus: nunc autem quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Atque in Iſaia Dominus loquitur. Confortamini manus fatigatæ, & genua debilia roboramini. Paulus quoque, Manus (inquit) remiſſas erigite, & rectòs facite greſſus pedibus veſtris. Conformiter ex carnalitate, peruerſitate, & negligentia prælatorum & prædicatorum cõtingunt hæc mala in ſingulis quibuſque eccleſiis. Quoniam deformata, lapſa, infirma, confracta, non reformant, erigunt, roborant, neque cõſolidant. Sed (ſicut ſubiungitur) *In riſu faciunt panem & vinum,* id eſt, cum iucunditate carnali procurant & præparant ſibi victualia delicata, & populo blandiuntur, atque placentia potius quàm ſalubria ſermocinantur, vt propria commoda conſequantur. De quibus in Oſæe conqueritur Dominus, Peccata populi mei comedũt, & ad iniquitatem ſubleuant animas eorum. Vix aliquẽ pro ſuis peccatis charitatiuè & iuſtè corripiunt, ne temporalium detrimentum incurrant. Propter quod ſubditur, *Vt epulentur bibentes,* de quibus per Iſaiam loquitur deus, Ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam videntes vana, & dormientes, canes impudentiſſimi, neſciẽtes ſaturitatem. Et iterum per Ezechielem, Nónne oues paſcuntur à paſtoribus? Lac comedebatis, & lana operiebamini, gregem autem meum non paſcebatis. *Et pecuniæ obediunt omnia,* id eſt, quia per pecuniam omnia iſta delectabilia, vtilia, & honeſta huius ſeculi procu-

Marginal notes: *Matt. 7.* — *Apoc. 3.* — *Iſa. 53.* — *Hebr. 12.* — *Oſee. 4.* — *Iſai 56.* — *Ezech. 34.*

Ierę. 6. & 8. procurantur: ideo omnes auaritiæ ſtudent, & amore pecuniæ relinquunt iuſtitiam. Nec hi qui præſunt, ſubditis debitam adhibent diſciplinam, ne illis offenſis, aut certè correctis & iuſtè agentibus ceſſent adipiſci ab eis pecuniam. Sunt equidem quidam tam obtenebrati & ſceleratiſſimi, vt malint ſubditos peccare atque in vitiis perſeuerare, quàm pecuniarũ (quas loco emendationis accipiunt) emolumenta amittere. *Seneca.* Quo contra Seneca ait, Pecuniæ imperare oportet, nõ obedire Et ſanctus pater Bernardus, Filij Adam, genus auarum & ambitioſum, audite: Quid vobis cum terrenis diuitiis, quæ nec veræ nec veſtræ ſunt? Aurum & argentum quid ſunt, niſi terra alba & rubea, quæ hominũ error precioſiora facit, quàm ſint? Verùmtamen veri & perfecti diſcipuli Chriſti aurum arbitrantur vt lutum, & pecuniam aſpernantur vt ſtercora: intantum vt nec tãgere eam dignentur, & videre vix acquieſcant. *In cogitatione tua regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti,* id *Philip. 3.* eſt, tam diligẽter præcaue obloqui ſuperioribus tuis, principibus, ac prælatis, ac potentioribus, vt nec in corde tuo murmures contra eos, aut obtrectare proponas: nec in ſecretiſſimo loco id facias, quamuis iniqui ſint: ſed committe eos diuino iudicio, & ſuperioribus ſuis quos habent in terra, aut ſummo pontifici, ſeu ſynodo generali, vbi ordinatè poterunt accuſari. Dic ergo cogitatui tuo, Ecce ipſi ſunt iudices mei, non ego eorum. Non eſt meum iudicare meos ſuperiores, quibus (quanuis diſcolis) oportet me obedire, & cum reuerentia ſubdi, intuitu & amore illius, à quo omnis poteſtas, cuius vicarij ſunt. *Quia & aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annunciabit ſententiam,* id eſt, quocunque modo ipſi ſuperiores tui percipient tuam detractionem & maledictionem. Quia quod ſæpe cogitaueris, tandem effundes Quoniam ex abundantia cordis os loquitur. Et quoniam multi quærunt placere maioribus ſuis, aliqui deferent verba tua (te ignorante) ad eos, ſicque improuiſe punieris ab eis ſicque quod dicitur, Aues cœli &c. eſt hyperbolica loquutio, & tropicus ſermo Quemadmodũ *Luce 19.* Chriſtus dixit ad Phariſæos, Si hi tacuerint, lapides clama- *Abac. 2.* bunt. Et Propheta, Lapis, inquit, de pariete clamabit Et cõmuniter dicimus, parietes non cęlabunt. Poſſunt autem per aues cœli intelligi homines leues, garruli, inconſtantes.

Quemad-

Quemadmodum in Matthæo per aues cœli deſignãtur dæmonia. Et habẽs pennas vocatur ſuperior, poteſtate ſe erigens, qui contra detrahentem ſibi proferet damnationis ſententiam. Porrò myſticè prohibemur obloqui, murmurare, maledicere regi ſeculorum omnipotenti, omnia intuenti, ne à dæmonibus accuſemur apud eundem. *Matt* 13.

Explanatio Cap. 11. *Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, &c.* ART. XI.

HIc ad opera miſericordię ſpiritualia ac corporalia admonemur. *Mitte panem tuum.* id eſt, corporalẽ ac ſpiritualem refectionem effunde *Super tranſeuntes aquas,* id eſt, ſuper pauperes mendicantes atque domeſtiquos inopes, qui inſtar aquarum multi ſunt, & mouentur hincinde, ac pergunt ad vltimum finem. Vnde & Apocalypſis loquitur, Aquæ multæ populi multi. Hinc admonet Iſaias, Frange eſurienti panem tuum. Et iterum. Beati, inquit, qui ſeminatis ſuper omnes aquas: *Quia poſt multa tempora inuenies illum,* id eſt, fructum & præmium conſequeris inde in die mortis atque iudicij tui. Qui enim miſeretur pauperi, fœneratur domino. Propterea in Tobia aſſeritur, Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, quoniã eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat: & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna coram ſummo deo eſt eleemoſyna omnibus facientibus eam. Hinc Chriſtus in die iudicij miſericordibus dicet, Quandiu vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Da partes ſeptem, necnon & octo.* Per hos duos numeros determinatos deſignari videtur numerus indeterminatus. Ad inſinuãdum quòd de omnibus quæ ſuperſunt, copioſe ſit communicandum pauperibus. Sicut ad Timothæum ſcribit Apoſtolus, Diuitibus huius ſeculi præcipe, diuites fieri in operibus bonis, facilè tribuere, cõmunicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum. Ideo tamen exprimit ſeptenarium numerum & octonarium, quoniam opera miſericordiæ ſeptem ſunt in genere, per quæ ad octo beatitudines peruenitur. Vel quoniam ſeptimus dies in lege celebris fuit, videlicet Sabbatum (vt patet in Exodo). Et die octauo fiebat circuncisio. Iuxta illud Geneſis, Infans octo dierum circunci-

Iſai. 58. *Iſaiæ* 32. *Prou.* 16 *Tob.* 4. *Tob.* 12. *Matt* 25. 1. *Tim.* 6. *Exod.* 35. *Gene.* 17.

detur

detur in vobis. At verò ſecundum expoſitores catholicos ideo ait ſeptem & octo, vt innuat vtriuſque teſtamenti ſcripturam in debita veneratione habendam. Vetus enim teſtamentum ſignificatur per ſeptē, propter ſeptimi diei celebritatem. Et nouum per octo, propter reſurrectionis octauam. *Quia ignoras quid futurum ſit mali ſuper terram,* id eſt, quæ tribulationes & anguſtiæ, quæ peſtes & prælia, ſeu quando & qualiter morieris. Ideo indiges facere miſericordiæ opera, vt tūc adiuueris ac eruaris. Quia (vt ait Apo-

1. *Tim.* 4. ſtolus,) pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vi-

Matt. 5. tæ quæ nunc eſt, & futuræ. Nempe (*vt ait Saluator,*) Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

Pſal. 40. Ideo ait Pſalmiſta, Beatus, qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. *Si repletæ fuerint nubes* exhalationibus ac vaporibus humidis, *Imbrem,* id eſt, pluuiam *Super terram effundent.* Ita & tu exemplo naturæ de plenitudine tua impartire pauperibus. Spiritualiter, Nubes ſunt virtuoſi prælati, contemplatiuiq; viri, & prædicatores ſancti: qui inſtar nubium eleuantur à terra, & ad cœleſtia volant. Quæ quum fuerint riuis ſapiētiæ ac doctrinæ repletæ, & ſupernis chariſmatibus redundantes, verba ſapientialia inſtar ſtillarum, audientibus influunt, & corda eorum irrigant ac fœcundant, lucéque ſa-

Iob 37. pientiæ eis infuſæ illuminant proximos. Iuxta illud Iob, Nubes ſpargunt lumen ſuum, quæ luſtrant cuncta per circuītum, quocunque eas voluntas gubernantis duxerit. Ad omne quod præcepit illis ſuper faciem orbis terrarum, ſiue in vna tribu, ſiue in terra ſua, ſiue in quocunque loco miſericordiæ ſuæ eas iuſſerit inueniri. De quibus loquitur I-

Iſai. 60. ſaias, Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant? quarum pluuiam, id eſt, doctrinā & prædicationē deus aufert ingratis. Quem-

Iſai. 5. admodum in Iſaia teſtatur, Mandabo nubibus ne pluant ſu-

Actu. 16. per eam imbrem. Vnde & in Actibus Apoſtolorum ſic legitur, Vetati ſunt Paulus & ſui à ſpiritu ſancto loqui verbū dei in Aſia. Et non permiſit eos ſpiritus Ieſu. Conſequenter inſinuat quàm neceſſarium ſit in præſenti vita operibus inſiſtere virtuoſis. Quia in morte ceſſant tempus & ſtatus merendi ac demerendi. *Si ceciderit lignum,* id eſt, ſi homo per mortem corruerit, atque deuenerit *Ad Auſtrum,* id eſt, ardorem ſolis iuſtitiæ, ad numerum, partem, atque con-

ſortium electorũ, *Siue ad Aquilonem*, id eſt,ad frigus iniquitatis,& ad charitatis omnimodam extinctionem, & ad partem ac numerum reproborum. Vnde Antiſiodorẽſis in ſumma ſua perAuſtrum intelligit,regionem ſpiritus ſancti, per Aquilonem regionem diaboli. *In quocunque loco ceciderit*, id eſt,in qualicunque affectione diſpoſitionéq; cordis obierit: *Ibi erit*. id eſt , in ea æternaliter & incommutabiliter permanebit.Si enim receſſerit anima à corpore in charitate & conuerſione ad deum, inauertibiliter manebit ad ipſum inęternum conuerſa.Si autem in àuerſione ſeu culpa mortali,inconuertibiliter & inflexibiliter manebit auerſa à deo.Ideo aſſerit Damaſcenus libro ſecundo,Quod angelis fuit ruina,hoc hominibus eſt mors. Quemadmodũ enim angeli tenebrarum immutabiliter manẽt in illa actione & auerſione,in qua erant peccando & corruendo ex cœlo:ita & anima iugiter manet in diſpoſitione & affectione , qua receſſit à corpore hora mortis. Nam tota hęc vita & tota eius duratio eſt via & peregrinatio ad futurã,cuius vię mors terminus eſt.Idcirco poſt mortem nõ manet ſtatus aut duratio promerendi aut demerendi.Nec damnati vnquã pœnitent de ſuis peccatis, inquantũ fuerint offenſiua inhonoratiuáq; dei,nec cupiunt eſſe cũ deo ex aliquo eius amore, vel ad laudẽ & gloriam eius.Imò ſummè & ineffabiliter odiunt deũ,& inæſtimabiliter inuident glorię eius.Sed quãtum in ipſis eſt,cuperent æternaliter frui rebus creatis caducis , quibus in hac vita finaliter inhæſerunt , &in quarum libidinoſo amore receſſerunt à corpore. Verùmtamen inquantum eſſe cum deo eſſet damnatis euaſio tormentorum ſuorum,forſitan vellent eſſe cum eo. Hinc quoque aſſerit Auguſtinus, In quo quemque inuenerit ſuus nouiſſimus dies,in hoc eum comprehendet mundi nouiſſimus dies.Quoniam quamuis in die hoc moritur , talis in illo iudicabitur.Et Pſalmiſta,Non mortui laudabunt te domine, *Pſal.113.* neque omnes qui deſcendunt in infernum. Et ſanctus Iob, *Iob.16.* Viam(inquit)per quam non reuertar ambulo . Denique homo vocatur arbor ſeu lignum.Iuxta illud Euangelij,Iam *Matt.3.* ſecuris ad radicẽ arboris poſita eſt.Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum,excidetur & in ignem mittetur. Vnde & Chriſtus in paſſione,Si in viridi(inquit)ligno hæc *Lucæ 23.* faciunt,in arido quid fiet?Philoſophi quoque dicunt homi-

E nem

nem eſſe arborem euerſam. Nam ſicut in arbore radix eſt loco oris attrahẽdo nutrimentũ humoris, & eſt in parte inferiori: ſic in homine os quo ſumitur alimentũ, eſt in parte ſuperiori. prout etiã ſecundo de anima tangit Philoſophus. Rurſus ſicut arbor ramos extendit ſurſum: ſic homo crura ac brachia ſua veluti ramos extẽdit deorſum. Ampli⁹, quoniã ſole ad Auſtrũ aſcendẽte, cuncta vireſcũt in terra, dieſq; prolongãtur, & dies fit clarior, ardor quoque lucis ſolaris in terra augetur, rectè per Auſtrum pars electorũ & regio ſpiritus ſancti ſeu feruor exprimitur charitatis. Per Aquilonẽ verò portio reproborũ, & regio inimici. Quoniã ſole illinc elongato, frigora oriuntur duriſſima, & venti inde perflant acerrimi. Vnde Hierony. ſequens Albinus fatetur, quòd Auſter in ſcripturis cõmuniter in bonam partẽ accipitur:
Can. 4. Aquilo autẽ in malã. Iuxta illud in Cãticis, Surge Aquilo. i.
Iere. 1. recede, & veni Auſter. Et in Ieremia, Ab Aquilone pãdetur malum ſuper omnes habitatores terræ. *Qui obſeruat vẽtum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nanquam metet*, id eſt, Qui incerta pericula nimis anxiè metuit, nunquam faciet opera bona tempore opportuno. Sed differt ea ex timore euẽtus periculorũ incertorum: et ſic poſteà aptum nõ reperiet tẽpus. Per quod innuit quòd opera miſericordiæ non ſunt differenda ex timore futuræ cariſtiæ, præſertim dũ ſigna probabilia non apparẽt: nec ex ſimili irrationabili excuſatione, Similiter, qui in ipſis pauperib⁹ curioſe diſcernit an ſint digni recipere, an verè indigeãt, an nil mali intendãt, ſæpe falletur, & eis frequenter negabit quibus eſt dandum. Hinc
Matth. 6. docuit Chriſtus ſolicitudinem immoderatam abiicere, nec temerè iudicare, nec inordinatè timere. Imò in omni euẽtu
Matt. 10. ſperare in domino, nec de futuris immoderatam aſſumere cõiecturã. Proptereà ait & Seneca in libro de quatuor virtutibus, Plura ſunt quæ nos terrent, quàm quæ premunt. Illud tibi præcipio: ne ſis miſer ante tempus, cũ illa quæ imminere formidas, nunquam fortaſſe ventura ſint. Primùm reſpice an certa ſint argumenta mali futuri. Plerunque ſuſpitionib⁹ laboramus. Neſcio quomodo magis vana perturbant. Vera enim modũ ſuum habent. Veriſimile eſt aliquid mali futurũ, non tamen ſtatim eſt verum. Quàm multa non expectata venerunt, quàm multa expectata nunquã comparuerunt. Habet etiam mala fortuna leuitatem. Satis citò

dolebis

dolebis quum venerit.interim meliora cõſide.hæcSeneca. Qui & in ſuis ait Proue.Stultum eſt timere,quod vitari nõ poteſt. *Quomodo ignoras quæ ſit via ſpiritus*, id eſt, quæ ſit operatio animæ,an ſcilicet procedat ex charitate an non: vel qualiter anima ſit producta, & de non eſſe ad eſſe deducta,corporique infuſa. Quamuis enim ſciamus,quòd anima creando infunditur,& infundendo creatur: tamen ipſam creationẽ comprehendere non valemus. Qualiter ſolo diuinæ voluntatis imperio quid eſſe incipiat,quod prorſus non fuit. *Et qua ratione*, id eſt,qua manerie,quo proceſſu, influxu, & ordine *Oſſa* infantuli *Compingantur*, id eſt, formentur,& inuicem connectantur *In ventre prægnantis*. & venarum ac oſſium varietatem ignoras,quomodo ex immundo & modico ſemine formetur corpus humanum in diuerſos artus,& lineamenta,atque effigies, ac de eodem ſemine aliud quidem molleſcat in carnibus, aliud induretur in oſſibus,aliud in venis palpitet, aliudque ligetur in neruis: *Sic neſcis opera Dei* occulta, *Qui fabricator eſt omnium*. Nam ſicut faber per inſtrumenta diuerſa ex vna materia efficit aliud ſic,aliud aliter: ſic deus omnipotens per miniſteria corporum cœleſtium, & motorum motuumque eorum producit inferiora hæc mixta ex elementis. Omnia tamen originaliter fecit ex nihilo. Et iuxta hunc modum loquitur Plato in primo Thimæi,Dicendum(inquiens) cur conditor fabricatorque vniuerſi omne hoc inſtituendũm putauerit.Itaque opera Dei ignoras:Imò & neſcis quando & qualiter,ſeu qua via ſpiritus tuus exibit de corpore tuo. Non ergo omittas aut differas miſericordiæ opera,ſpe vitæ longeuæ in ſeculo, quaſi perſonaliter indigens bonis tuis in poſterum.His conſonat,quod in ſecũdo Machabæorũ ſeptimo virilis & ſancta ac venerandiſſima illa ſeptem filiorum martyrum mater legitur ad illos in martyrio conſtitutos dixiſſe, Neſcio qualiter in vtero meo apparuiſtis. Neque enim ego ſpiritum & animam donaui vobis,& ſingulorum membra nõ ego compegi,ſed creator mundi,qui omnium inuenit originem. *Mane ſemina ſemen tuum*,id eſt, citò & ſine dilatione,moxque in irradiatione lucis gratiæ ſuper te opera bona exerce. Agrũ cordis tui fœcunda. Verbum dei annuncia:ita vt mentem tuam in primis à ſentibus,ſpinis,ac tribulis paſſionum ac vitiorum emũdes.Hinc

Oſee.10. in Oſæa ſcriptũ eſt, Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiç. At Ieremiæ quarto, Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas. *Et veſpere ne ceſſet manus tua,* id eſt, aſſiduè actibus virtuoſis inſiſte, vt nullam temporis tui partem, nullamq; durationis tuç ętatem infructuoſè expendas. Sed in pueritia, adoleſcentia, iuuẽtute, ac ſenio adhæreas obſequariſq; domino. *Quia neſcis quid magis oriatur,* id eſt, in qua tẽporis parte, vel in qua ętate migrabis à corpore, ſeu quid amplius deo complaceat de te, *Hoc an illud, & ſi vtrunque ſimul* oriatur, ſeu placeat creatori. *Melius erit,* id eſt, multo plus apud deum erit meritorium, ſi ei ſeruieris in vtraque, ſeu qualibet tua ætate, & tam mane quã veſpere. Quaſi dicat, Dato quòd diu victurus ſis, non tamẽ nocebit tibi: ſed proderit, quòd citò & mane incepiſti ei ſeruire: imò gratiſſimum ei eſt, ſi quis iuuentutis & adoleſcentiæ ſuæ florem, vigorem, & viuacitatem ſibi obtulerit, & in ſua ſancta ſeruitute expenderit. *Dulce lumen & delectabile eſt oculis videre ſolem.* Poteſt hoc ſuperficialiter accipi, quòd lumen iſtud ſenſibile ſit amicum naturæ, & perfectio quædam viſus exterioris, ideóque ſuaue hominibus. Similiter vita præſens, quę luminis nomine deſignatur, dulcis appetibiliſq; cõſiſtit, & eſt delectabile oculis videre ſo-

Tob.5. lẽ. Propter quod dixit Tobias, Quale mihi gaudiũ eſt, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video? Melius autem exponuntur hæc de lumine increato: ita quòd Salomon tãgit hîc breuiter præmium actuũ miſericordiæ omniumque virtutum, quo inflammari debemus ad bene agendum. Dulce lumẽ, id eſt, deus qui eſt lux increata, immẽſa, ſuperpuriſſima, verè & incomparabiliter dulcis eſt in ſeipſo, & vniuerſis perfruentibus eo, in cuius clara facialique viſione bea-

Ioan.17. titudo noſtra eſt ſita. Sicut in Ioanne ait Saluator, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. De quo ſubditur: Et delectabile eſt oculis interioribus plenè purgatis videre claram per ſpeciem ſolẽ

Malac 4. iuſtitiæ vnigenitum filium dei. De quo pater per Malachiã quarto loquitur dicens, Orietur vobis timentibus nomen

Sapi.5. meum ſol iuſtitiæ. Vnde & Sapiẽtiæ quinto impij ſerò pœnitentes fatentur, Iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol ſapientiæ non eſt ortus nobis. Qui ſol ſuam intuitionem pro-

Ioan.14. mittit pro præmio, quodam loco euangelij dicendo, Qui

diligit

diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Denique quum delectatio conſur gat ex vnione potentiæ cum conuenienti obiecto: ipſeque intellectus ſit nobiliſſima vis animæ, & obiectum hoc æter num ac increatum ſit infinitæ omnino amœnitatis ac cõue nientiæ: delectabiliſſimum planè eſt ipſum fruitiuè conſpicere. Ideo de electis ait Pſalmiſta deo: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrẽte voluptatis tuæ potabis eos. Quoniã apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Tantæ igitur beatitudinis ſpe & amore ſimus ſemper bonis feruenter intenti, & timore ſeparationis ab ea ſtudeamus ſemper ad mortem eſſe parati. Proptereà ſubditur, *Si annis multis*, id eſt, quantumcunque diu *Vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit*, id eſt, proſpera habens, & gaudens in bonis: *Meminiſſe debet tenebroſi temporis*, id eſt, horæ mortis, ſibi indefinenter appropinquantis, quæ ob ſuam amaritudinem ac terribilitatem nox & tenebroſa vo catur. *Et dierum multorum*, id eſt, durationis futuri ſeculi, quæ fine carebit. Hinc Eccleſiaſtici vndecimo legitur, In die bonorum ne immemor ſis malorum. Et Gregorius, Sic agenda eſt præſentis vitæ lætitia, vt amaritudo mortis ac diſtrictio ſequentis iudicij nunquam recedat à memoria. Hinc Seneca dixit, Omnis dies velut vltimus ordinandus eſt. *Qui quum venerint, vanitatis arguentur præterita*, id eſt, in futuro ſeculo, & ſtatim poſt mortem fiet vniuſcuiuſque particulare iudicium, & mala quæ geſſit, oſtendentur vana fuiſſe, & reprehendentur, damnabuntur, ac punientur.

Pſal. 35. *Gregori.* *Seneca.*

Lætare ergo iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutu tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum. Secundum ſuperficiem literæ videtur hîc Salomon admonere ad viuendum voluptuoſe, iuxta deſideria cordis & concupiſcentiam oculorum. Etſi litera ita ſumatur, dicunt expoſitores quòd dicat hæc verba ironicè. Nam ſtatim ſubiungit, *Et ſcito quòd pro omnibus his adducet te deus in iudicium.* Vel in perſona carnalium dixit hæc. Quaſi dicat, Cùm tot mala ſint & aduerſa, interim voluptatibus fruere. Nihilominus textus poteſt exponi in ſenſu ſalubri, Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, id eſt, tempore adoleſcentiæ deo ſerui in lætitia. Sicut ait Apoſtolus ad Philippenſes quarto, Gaudete in domino ſemper. Et Pſalmo

nonageſimo nono, Seruite domino in lętitia. Et in bono honeſto, id eſt, actu virtutum ſit cor tuũ iugiter occupatum in diebus iuuentutis. Nam & mores hominis meliores ſunt in iuuentute, quàm in adoleſcentia vel ſenectute, prout in libro Politicorum docet Philoſophus. In adoleſcentia nãque ſanguine feruente, paſſiones ſunt fortiores, quibus ratio offuſcatur. In ſenectute verò natura declinat, & ratio incipit debilitari communiter. Et in viis cordis tui, id eſt, exercitiis internis ac bonis, quibus mens tendit in deũ. & in intuitu oculorum tuorum, id eſt, ſecundum dictamen & iudicium oculorum interiorum, & conſcientiæ atq; ſynderesis. & ſcito quòd pro his omnibus adducet te deus in iudicium. i. copioſam dabit mercedem, quũ approbauerit ſua iudiciali ſententia huiuſmodi vitam tuam. Vnde & Apoſtolus. 1. Corint. 15. exhortatur, Stabiles eſtote, abundantes in opere domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in domino. *Aufer iram* per vitium *A corde tuo*, id eſt, appetitum vindictæ refræna, & citò indulge, quatenus deus in ſuo iudicio tibi indulgeat: qui in euãgelio pro-
Matth. 9. teſtatur, Si non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris, nec pater veſter cœleſtis dimittet vobis peccata veſtra. Vnde & Leuitici decimo nono iuſſum eſt, Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorũ. In
Geneſ. 45. Geneſi quoque Ioſeph fratribus ſuis legitur iniunxiſſe, Ne
Iob. 36. iraſcamini in via. Et in Iob præcipitur, Non te ſuperet ira, vt aliquem opprimas. *Et amoue malitiam*, id eſt, adulteriũ
1. Cor. 6. & omnem luxuriam, *A carne tua.* Qui enim fornicatur, peccat in corpus ſuum, & ſeipſum in baptiſmate deo conſecratum, facit diaboli ſeruum ac membrum. *Adoleſcentia enim & voluptas vana ſunt.* Quia à ſummo & incommutabili bono auertunt, impediunt, & elongant. Adoleſcentia tamen (prout eſt pars ætatis) non eſt vitioſa in ſe, ſed in ea incitatur homo potiſſimè ad inania ac laſciua. Voluptas verò illegitimæ copulæ eſt iniqua. Poſtremò circa illud, Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, poſſet quis quærere, qualiter poſſit iuuenis in adoleſcentia ſua lætari, cùm iuuentus & adoleſcentia ſint diſtinctæ partes ætatis. Ita ꝙ tempore iuuentutis adoleſcẽtia iam defluxit. Niſi forſan dicatur iuuenis delectari in ea, ſecundũ eſſe quod habet in apprehenſione. Et reſpondendum, ꝙ iuuentus quandoq; ſicut

cut & hîc,extenſe accipitur,prout ad adoleſcentiam ſe extendit. Et ſæpe pro eodem ſumuntur.

Expoſitio Cap. 12. *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ,&c.* ART. XII.

HOrtatur iam Salomon ad virtuoſe agendum celeriter ex conſideratione breuitatis vitæ præſentis, & corruptionis aſſiduæ corporis noſtri, imminentiſq; mortis. Et loquitur in iſto capitulo multum metaphoricè & obſcurè, ſed ex verbis quæ tandem ſubiungit,dat occaſionem intelligendi quid dicere velit. *Memento creatoris tui*,non ſuperficiali,rara,informi,ſed cordiali, aſſidua,& formata recordatione,ita vt eius maieſtatem toto poſſe honores,eius bonitatem ſuper omnia feruidè diligas,eius iuſtitiam expaueſcas,infinitam excellentiam eius iugiter laudes, veritatem & ſapientiam eius reuerenter ac lympidè contempleris, beneficia & promiſſa ipſius attendas, & gratus eſſe totis viribus ſemper coneris.Sic igitur dei prę̨ſentiam inceſſabiliter penſes, *In diebus iuuentutis tuæ*,id eſt,ſtatim ab exordio ętatis adultę,hęc aliqualiter incipiendo.Et quantò plus creueris ætate, ad pueritiam adoleſcentiamq; perueniendo:tanto perfectiùs impleas iam prædicta. Itemq; iunctus hîc ſumitur prout contra ſenectutem diſtinguitur,& totum tempus adultæ includit ætatis.Deniq; (proteſtante ſancto Hylario)id potiſſime deo tenemur,vt ſicut totum quod ſumus,poſſumus,& habemus,ab ipſo accepimus:ſic noſipſos & omne quod valemus ac poſſidemus,eius obſequio mancipemus, atq; ad eius ordinemus amorem & cultum. Sicq; ratione beneficentiæ nobis ab ipſo exhibitæ, debemus nos totos dilectioni & honorificentiæ eius,& multo plus,quoniam ipſe prior dilexit nos. Et maximè propter infinitam dignitatẽ ac honorabilitatem ipſius,ſed & propter liberaliſſima eius promiſſa. Nequaquã ergo obliuiſcamur ipſius, ſed in omni obſequio penſemus maieſtatẽ ipſius,quatenus cum ingenti reuerẽtia eum exoremus, laudemus,colamus, & veneremur in omnibus.In omni quoque tentatione reminiſcamur ſuæ glorioſæ & ſuperuenerandæ præſentię,vt erubeſcamus, vereamur, & omittamus in eius præſentia ipſum offendere, & viliter nos habere. *Antequàm ueniat tẽpus afflictionis tuæ*,id eſt,anguſtiæ,aduerſitatis,& ſenectutis: in quibus deo ſeruire, & ad ipſum confugere, ex quo-

Hylarius

dã modo neceſſitatis:nec ex mera liberalitate, puraq; charitate videtur procedere,ideò deo minus acceptũ eſt. *Et appropinquẽt anni,de quibus dicas,non mihi placent.* Iſti ſunt anni ætatis decrepitæ & mortis amaræ: imò & quotidianæ. Quia(vt beatus aſſerit Auguſtinus) Quãdo ætas vergit ad occaſum,ſenex plenus eſt querelis,& nullis gaudiis.Et rurſus teſtatur,Cùm homines cupiunt ſenectutem,quid aliud optant,niſi longam infirmitatem? Sanctus quoque Gregorius,Ipſe(inquit)defectus corruptionis quid eſt,niſi quædã prolixitas mortis? *Antequàm tenebreſcant ſol & lumen, & ſtellæ & luna.* Quemadmodũ Rabbi Moſes ille Aegyptius magnus philoſophus atque theologus faſſus eſt,Conſuetudo ſcripturæ eſt, vt luminaria cœli & orbes cœleſtes propter homines condita,dicãtur obtenebrari,mœrere,& quaſi in deterius variari: dum homines in præcipuas labuntur aduerſitates, calamitates, & mortes. Vnde in Ezechiele Dominus loquitur Regi Aegypti, Operiam, quum extin-
Ezec. 32. ctus fueris, cœlos,& nigreſcere faciam ſtellas eius: ſolem nube tegam,& luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te. Similiter in Iſaia quũ
Iſaiæ. 34. dixiſſet ſcriptura,Interfecit eos, &c.mox adiecit. Et complicabuntur ſicut liber cœli,& omnis militia eorũ defluet. Itaque iuxta hunc modum loquendi poteſt intelligi,quòd homine in anguſtiis ſenij conſtituto, & propinquante ad mortem, ſol lumẽnque eius, luna ac ſydera tenebreſcunt, quia non fulgent homini tali ad eius ſolatium. Verùmtamen expoſitores per ſolem & lunam communiter intelligunt oculos corporales, qui omnibus membris lucent, ducatũmque præbent per lumen viſuale & vim viſiuam,quæ cognata ſunt oculis,ac reſident in pupilla, ſenectutíſq; tẽpore, præſertim in morte, p debilitationẽ obtenebreſcũt. Per ſtellas verò alij ſenſus intelliguntur,qui ornant caput, ſicut ſydera cœlum:& illuminant aliqualiter hominẽ,quẽadmodum aſtra mundũ.Quia cognitio noſtra intellectiua à ſenſitiua ſumit exordiũ, atq; p ſenſuũ apprehenſionẽ dirigitur homo in agendis ac euitandis. *Et reuertantur nubes poſt pluuiã.* Per aquas & flumina ac nubes in ſcripturis quãdoque ſignificantur gratiarum fluenta, diuinorum chariſmatum dona, & riui ſapientiæ atque ſcientiæ. De quibus Ioannis ſeptimo loquitur Chriſtus , Qui credit in me,flumina

mina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et Apocalypſis vigeſimo ſecundo, Qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Et Iſaiæ quadrageſimo nono, Miſerator rerum reget eos. Itēque in pſalmo quadrageſimo quinto, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Interdum per iſta in ſcripturis exprimitur tribulatio magna, & impetus anguſtiæ copioſæ. Sicut in pſalmo nonageſimo ſecundo, Eleuauerūt flumina domine vocē ſuam. Et rurſus, Saluum me fac domine, quoniā intrauerunt aquæ vſq; ad animā meam. Atq; Iſaiæ octauo, Adducet dominus ſuper eos aquas multas, & fortes regem Aſſyriorum. Et ita hoc loco per nubes inſinuantur caligines inundationēſque afflictionum, quibus agonizantes copioſiſſimè ac mœſtiſſimè inuoluūtur in corpore & anima, in ſingulis membris ac viribus, quibus tanquam nubibus denſis ac tempeſtuoſis operiuntur: quæ nubes tunc reuertuntur poſt pluuias, id eſt, poſt præcedentes tribulationes timores, preſſuras. *Quando commouebuntur cuſtodes domus*, id eſt, coſtę, quibus inteſtina vallantur, & tota ventris mollities conſeruatur, ne intra ſe corruens comprimatur. Poſſunt quoq; cuſtodes domus intelligi ſenſus exteriores, per quos cuſtoditur domus, id eſt, corpus, quod eſt animæ habitaculum, à diuerſis periculis. Rurſus cuſtodes domus, id eſt, hominis, in quo deus per gratiam commoratur, vel diabolus reſidens dominatur, ſunt intellectus & voluntas, qui imperant inferioribus viribus, & ab aduerſis multis cuſtodiūt hominem: ſed morte inſtante multiplici concutiuntur horrore. Cuſtodes quoque habitaculi, in quo agonizans iacet, tunc commouentur compaſſione, terrore, & anguſtia. *Et nutabunt viri fortiſſimi*, id eſt, crura ac tibiæ, quæ totius corporis ſuſtentant ac deferūt pondus, præ infirmitate vacillabunt ac titubabūt. Quæ dicuntur viri fortiſſimi, quia robuſtiſſimè præ cæteris quæ in homine ſunt, conſolidant teneritudinem carnis. Vel viri fortiſſimi, id eſt, qui anteà robuſtiſſimi erant, tunc præ ægritudine nutant: *Et ocioſæ erunt molentes*. id eſt, dentes, qui inſtar molæ comminuunt cibos, tunc ab officio ſuo deficient, non valentes conterere cibum. *Imminuto numero*. Quia tunc ſolent excidere, & numero minorari in ſenectute: *Et tenebreſcent videntes per foramina*, id eſt, oculi caligabunt, qui per organa ſua in capite ſita ac profundata tanquam per foramina cernūt. Vnde

Gene. 27. Gene. 49. in Geneſi leguntur ſuis oculis Iſaac & Iacob præ ſenectute non potuiſſe clarè videre. *Et claudent oſtia in platea in humilitate vocis molentis.* Oſtia hominis ſunt os eius & labia ac cęteræ viæ ſeu aperturæ, per quas eiiciuntur ſuperfluitates naturæ. Vnde orat Propheta, Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labiis meis. In Eccleſiaſtico quoq; habetur, Ori tuo facito oſtia .i. labia tua ab illicita loqutione refræna. Hæc oſtia morte inſtante claudũtur, dũ loqui non præualent, & prę anguſtia afflictionum inuicem comprimuntur. Ideò additur, in humilitate, id eſt, exilitate & deiectione vocis molentis .i. aerem confringentis. Quia tunc vix loqui poſſunt exiliter ac depreſſe. Hoc oſtium poſitum eſt in platea, id eſt, in planicie ac latitudine vultus. Vel claudent oſtia in plateis, quoniam ſenes ægrotantes ac agonizantes faciunt ianuas domus ſuę claudi: nec egredi queunt, nec ludentiũ iocis alludunt. *Et conſurgent ad vocem volucris.* i. in galli cantu euigilabunt ac ſurgent, vel neceſſitudine vrinandi, à qua diu nequeũt abſtinere: vel quia diu in vno latere non valent iacere. Nempe frigeſcente iã ſanguine, & ſiccato humore, quibus materia alitur ſomni, ad leuem euigilant ſomnũ. Deficiente quoq; vigore naturæ, nõ poſſunt diu tenere vrinam: *Et obſurdeſcent omnes filiæ carminis.* i. aures, quæ in melodiis & cãtibus delectãtur. Propter quod filiæ carminis nuncupantur. *Excelſa quoque timebunt & formidabunt in via.* i. ipſi infirmi ſenes, & morti appropinquantes, verebuntur ſecreta & alta iudicia dei, atq; ignotam ingredi metuent regionem. Vel excelſa .i. ſupremæ vires animæ, ſcilicet intellectus & voluntas, expaueſcent mortis diſcrimen, & viã vniuerſę contrement carnis. Vel lapſis poplitibus attremiſcent veſtigio, etiam in plano fluctuantes itinere, defectum ac offendicula greſſuũ formidabunt. *Florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis.* Hæc tria, puta amygdalus, locuſta, & capparis, per metaphoram ſeni conueniunt. Amygdalus ratione caniciei, Locuſta propter crurum dolorem, ac pedum tumorẽ. Locuſta quippe eſt animal breue & paruũ, ĩ crurib⁹ debile, cuius ꝓles eſt Brucus, qui quũ alatus fuerit & volare inceperit, Locuſta vocatur, vt dictum eſt ſuper illud Ioelis, Reſiduũ erucę comedit locuſta. Capparis, propter libidinis infrigiditatẽ. Florebit ergo in ſene amygdalus, i. caput capillo-

Pſal. 140. Eccle. 28.

pillorũ canicie quaſi floribus ſuis operietur. Impinguabitur locuſta. i. crura dolebũt, & pedes indigeſtis humoribus tumidi fient ac grauabuntur, ac tibiæ intumeſcẽt. Aliqui tamen per locuſtam teneram intelligunt mollẽ ventrem, qui tẽpore ſenij incoctis ſolet impugnari humoribus, deficiẽte calore ad conſumendũ. & diſſipabitur capparis. i. libido frigeſcet, & concupiſcẽtia extinguetur, quæ nomine capparis deſignatur: eo ꝙ Capparis herba ſit excitãs luxũ, & renibꝰ valet, in quibus libido viget. Propter quod ait Saluator, Sint lũbi veſtri præcincti. Porrò (vt legitur) Capparis eſt genus fruteti, conforme lentiſco, habens in ſummitatibus ſeminis ſui rotũda capitula, naſcẽs in aridis locis, & petræ adherẽs, & ſuper omnia medicamina iuuat. Semẽ eius ſali cõpoſitũ cibis eſt aptum, ventrem mollit, prouocat vrinã. Radix eius potata paralyticis mirificè prodeſt, mẽſtruis imperat. Semẽ eius cum aceto coctũ & ore retentum, dolorẽ dentium mitigat. Radix eius ſi maſticetur, dolorẽ eundem cõpeſcit. *Quando ibit homo in domum æternitatis ſuæ*. i. ſtatum & mãſionẽ futuri ſeculi, cuius durationem non habet. *Et circũibunt in platea plãgentes*. i. propinqui & amici, defunctũ ad tumulũ deferentes, eiuſq; mortem in via deflẽtes, *Antequàm rumpatur funis argenteus*. In omnibus his repetendum eſt illud, Memento creatoris tui. Itaq; reminiſcere dei tui indefinenter, antequàm rũpatur funis argenteus. i. ſplẽdida vita iſta, inſtar funiculi diu protracta, ſeu elementorum commixtio, inſtar funiculi in tuo corpore colligata. Hoc eſt, antequàm diſſoluatur cõplexionis tuæ harmonia. *Et recurrat vitta aurea*. Vel (vt aliqui dicunt) vita aurea. Per vittam aureã quidam intelligũt animam precioſam, variis viribus proprietatibúſque intextam. Et auream vitam quidam accipiũt vitam futuram iuſtis promiſſam, & vitiis perditam. quę ita ſe habet ad vitam præſentem, ſicut aurum ad argẽtum. Poteſt quoque per vittam auream ſignificari nobiliſſima illa harmonia, quæ in reſurrectione futura tribuetur electis, & aliqualiter fuit ante lapſum in primis parẽtibus. Itaq; antequàm anima recurrat ad ſuum conditorẽ: & antequàm vita beata reddatur, memor ſis dei. *Et conteratur hydria ſuper fontem*, id eſt, veſica humorum aquaticorum contentiua deſtruatur ad ſtomachum: ex quo velut ex fonte, ſuſcipit talem humorem. Vt enim ait Cyrillus in ſuis Prouerbiis, quatuor

Lucæ 12.

quatuor digeſtionibus cibus percoquitur,vt deinde membris purior atq; veracior tribuatur.Omnis enim cibus antequàm ſubſtātiæ carnis incorporetur,quatuor digeſtionibus expurgatur.Primò vadit ad ſtomachū,& ibi digeritur, & ſequeſtratur purum ab impuro,& impurū emittitur per ſeceſſum.Deinde purum relictum ad epar emittitur, ac ibi digeritur:fitque ſanguis,& ſequeſtratur purum ab impuro. Impurum emittitur per vrinam,ac purum relictum à venis attrahitur,& ibi tertiò digeritur, ſequeſtraturque purū ab impuro.Et impurum emittitur per ſudorē aut ſputum.Deinde purum relictum per membra ſpargitur, & in mēbris quartò digeritur,ſequeſtraturque purū ab impuro.Et illud impurum,quod quaſi purum eſt,ſeruatur in vaſis ſpermaticis,& in generatione emittitur. Puriſſimum autē relictum conuertitur in mēbrorum ſubſtantiā, factum viuum,atque ſubſtātia vitæ. *Et cōteratur rota ſuper ciſternam,* id eſt,caput inſtar rotæ rotūdum ſuperpoſitum cordi,quod eſt fons caloris ac vitalium origo ſpirituū. *Et reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat,* id eſt, caro reſoluatur in terram, quæ quantum ad materiam,prædominatur in corpore. *Et ſpiritus redeat ad eum qui dedit illum,* id eſt,ad creatorem,vt iudicetur,& remuneretur. Qua authoritate cōfunduntur Apollinaris & ſui ſequaces,dicentes animas cum corporibus propagari,deſcindi,ac ſeminari, non ab extra infundi. Et quidā Philoſophi ac Sadducæi, qui dixerunt animas hominum mori cū corpore. His metaphoricè ac parabolicè dictis,ad principiū redit huius voluminis, *Vanitas(inquiens) vanitatum,dixit Eccleſiaſtes,& omnia vanitas.* Sicut in primo capitulo expoſitum eſt.Tanquā dicat, Quum omnis homo ad finē iſtum venturus ſit,vt corpus redigatur in puluerē,& anima reuertatur ad creatorē: vaniſſimū eſt in rebus caducis,in delitiis,& mundi honoribus occupari,beatitudinem quærere,& cōſtituere finē in talibus. *Cūmque eſſet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes.* Prout tertio Regū quarto,& ſecundo Paralipomenō nono,ſuprà quoque expoſitū eſt.Loquitur autē de ſeipſo quaſi de alio,vt moris eſt authoribus ſcripturarū in propriis loqui libris.Se quoque commendat,non ad propriam laudem, ſed ad dei honorem, & noſtram ædificationem.Vt certiùs ei credamus,eiusque verba attentiùs contemplemur. *Docuit populum* Iſraëliticum ſibi commiſſum,

præſertim

præſertim domeſticos ſuos,ac alios ad ipſum pro informatione accedentes.Sicut reginam Saba. *Et narrauit quæ fecerat.* Vt patuit ſuprà ſecundo capitulo. *Et inueſtigans* veritaté de ſingulis. Prout ſuprà Eccleſiaſt.primo fuit expoſitum, *Compoſuit parabolas multas,* videlicet tria milia (vt legitur tertij Regum quarto) quæ tamen non ſunt omnes deſcriptæ,vt dictum eſt in expoſitione libri Prouerb. 3.Reg 10.

Quæ ſint verba vtilia ad ſalutem. *Et conſcripſit* per ſe vel per alios *Sermones rectiſſimos,* id eſt, ab omni falſitate & iniuſtitia alienos, *Ac veritate plenos.* Quantum ad ea quæ dixit ex ratione & abſoluta aſſertione. Non autem quantum ad ea quæ in iſto protulit libro in perſona carnalium. Vnde eſt illud Eccleſiaſtis tertio, Nihil habet homo amplius iumento,&c. *Verba ſapientum,* qui libros ſacræ ediderunt ſcripturæ, & aliorum veraciter ſapientum, ſunt *Sicut ſtimuli.* Quoniam pungunt & excitant tardos, negligentes, ac ſomnolentos. *Et quaſi claui in altum defixi.* id eſt, firma & immobiliter vera. Sicut claui profundè incuſsi manent firmiſsimè ſuo in loco.Vel tam ſublimiter fixi,quòd nequeũt attigi aut extrahi. Altum autem pro profundo frequenter accipitur.Sicut in Pſalmo,Veni in altitudinem maris.Atque in Ioanne,Puteus altus eſt. Sunt etiam Pſal.68.
quaſi claui,quia acuta ad increpandum, penetratiua ad in- Ioan.4.
flammamdum,efficacia ad interimendum omne peccatum. Vnde in Iere. Dominus loquitur, Nónne verba mea ſunt- Iere.23.
quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petram? Per Iſaiam quoque Chriſtus teſtatur,Poſuit me quaſi ſagittam electam, Iſaiæ. 42.
& poſuit os meum quaſi gladium acutum. *Quæ* verba ſapientium, *Per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno* id eſt,à deo prouiſore vniuerſorum,& fideliũ ſuorum ſummo paſtore, data ſunt per Moſen & prophetas, qui conſuluerunt & docuerunt hæc obſeruari. Quaſi dicat,Non per me ſolum aut prĩcipaliter data ſunt.Deinde in nouo teſtamento per Apoſtolos & Euãgeliſtas à Chriſto donata ſunt, qui eſt princeps paſtorũ,& dixit, Vnus eſt magiſter veſter Chriſtus. *His amplius fili mi ne requiras,* id eſt,nil quod nõ cõtineatur aliquo modo in ſcripturis. *Faciendi plures libros nullus eſt finis.* Quia ex vna cõſideratione oritur alia,& iugiter nouæ cõſiderationes occurrunt.Et qui ceſſare propoſuit atque quieſcere vno quocunq; libro cõpleto,antequàm

illum

illum cõpleuerit], ex conſiderationibus interim ſibi occurrẽtibus, incitatur ad alios cõponendos. *Frequẽſque meditatio* .i. diligẽs cõſideratio, aſsiduè neceſſaria ad libros cõponendos, *Carnis afflictio eſt*. i. corpus moleſtat, caput debilitat, & interiores exagitat ſenſus, qui rationi ſubſeruiũt, & ſimilitu dines atq; fantaſmata repręſentãt. Sicq; (vt Cõmentator fatetur) verè fortitérq; laborant. Talis quoq; meditatio eſt ſæpe laborioſa ſpiritui, cui difficile eſt quædã difficilia intelligere, de quib⁹ vult ſcribere. Sed & corpus corruptibile aggrauat animã, & terrena habitatio deprimit ſenſũ multa cogitantẽ; *Finem loquẽdi pariter omnes audiamus* .i. ſummã oĩm ſcripturarũ ſaluberrimúmque compendium, in cuius adimpletione tota pendet ſcriptura, *Deum time* filiali timore: *Et mandata eius* tam negatiua, quibus vitia prohibentur, q̃ affirmatiua, quibus virtutũ actus præcipiũtur, & pręſertim præcepta charitatis dei ac proximorũ *Obſerua*, perſeuerando vſq; in finẽ. *Hoc eſt enim omnis homo*, .i. ad hoc conditi ſunt homines vniuerſi, & in hoc conſiſtit eorum ſalus atque perfectio maxima. ſ. in plena obſeruatione præcepti charitatis diuinæ. *Cuncta quæ fiunt adducet deus in iudicium* id eſt, omnium hominũ actus interiores & exteriores iudicabit omnipotens: imò & bonorum actuum omiſsiones. *Pro omni errato*, id eſt, ad puniendum quicquid erroneè & iniquè eſt cõmiſſum, & omnem errorem fidei ſanctæ contrarium, *Siue bonum ſiue malum ſit*. Hoc refertur ad illud, Cuncta quæ fiunt. Vt ſit ſenſus, Omnia iudicabit tam bona, quàm mala. Vel ſic refertur ad illud, Pro omni errato. & ſenſus eſt, Quòd omne erratũ diiudicabit & puniet, ſiue ſit bonum ex genere, ſed peruerſa factũ intentione, vt ire ad Eccleſiam ob laudem humanam; ſiue ſit malũ, ex propria ratione. Hinc ait Apoſt. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſsit in corpore, ſiue bonum ſiue malũ. Dicunt Hebræi quòd propter hanc vltimã authoritatẽ liber hic Salomonis receptus ſit in ſanctarum canonẽ ſcripturarũ. In aliis enim videbatur ſæpius deuiaſſe: hîc verò omnipotẽtis iuſtitiam declarauit, & qualiter ſeruiendũ ſit ei, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus. Amen.

Sapien. 9. — *2. Cor. 5.*

Commentariorum in Eccleſiaſten Salomonis.

FINIS.

D. Dionyſij Carthuſiani in Canticum Canticorum Salomonis, quod Hebraicè Schair haſchirim dicitur, De Chriſto & Eccleſia, de anima cuiuſlibet iuſti, deq́; B. Maria pia, & continua Enarratio.

PROOEMIVM.

GAVDEBIT ſponſus ſuper ſponſam. Chriſtum eſſe ſponſum teſtatur beatiſſimus Ioannes Baptiſta Paranymphus, & amicus ſponſi ipſius, loquens, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Et de ſeipſo ibidem ſubiungens, Amicus autẽ ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocẽ ſponſi. Hinc in euangelio de ſeipſo loquitur Chriſtus, Nunquid poſſunt filij ſponſi ieiunare, quandiu cum ipſis eſt ſponſus? De cuius puro & fœlici connubio in Apocalypſi legitur, Quia venerunt nuptiæ agni. Quamuis autẽ tota ſuperbenedicta adorandáque trinitas: imò & quælibet diuina, ęterna, & increata perſona poſſit vocari ſpõſus vniuſcuiuſq; rationalis & intellectualis creaturæ, in gratia aut gloria exiſtentis: ſpecialiter tamen & appropriatè competit vnigenito dei filio incarnato, eſſe ac dici ſponſum Eccleſiæ militantis: quoniam ſponſus & ſponſa ſolent eſſe eiuſdem naturæ. Ipſe autem noſtram aſſumpſit naturam in vnitate perſonæ, non pater nec ſpiritus ſanctus. Prætereà quanuis triumphanti Eccleſię, & vnicuique menti beatæ in cœlo competat eſſe ſponſam verbi æterni excellentiùs, quàm Eccleſiæ militanti mentíque viatrici ſeu animæ rationali in fide & gratia conſiſtenti, vt infrà patebit: communiter tamen fertur, quòd triplex ſit ſpõſa Chriſti, videlicet tota vniuerſalis Eccleſia militans, quæ vocatur ſpõſa domini Ieſu Chriſti generalis: & quælibet anima fidelis & amoroſa, quæ dicitur Chriſti ſpõſa particularis. Itémq; beatiſſima virgo Maria Chriſtifera, quæ Chriſti ſponſa

Ioan. 3. *Matt. 9.* *Mar. 2.* *Luc. 5.* *Apoc. 19.*

ſponſa ſingularis cenſetur: nec ſolùm vniuerſalis Eccleſia, ſed & quæcunque particularis eccleſia ſponſa eſt Chriſti, & reſpectu animæ poteſt dici ſpõſa communis. Vnde quẽadmodum pontifex ſummus vocatur ſponſus eccleſiæ, ſpõſus (inquam) vicarialis eccleſiæ vniuerſalis: ſic epiſcopi dicuntur eccleſiarum particulariũ ſponſi: & vnuſquiſque eorũ eccleſiæ ſibi coniunctæ dicitur ſponſus. Itaque ſicut ſancti patres illuminatiſſimique doctores ab exordio Eccleſiæ primitiuæ teſtati ſunt & ſcripſerunt, Salomon ante ruinam ſuam ſpiritu ſancto repletus prophetiæque ſpiritu fulgens, cognouit in ſpiritu myſteria Chriſti, incarnationem, manifeſtationem, prædicationem, paſſionem, reſurrectionem, aſcẽſionem ipſius: & cur omnia iſta aſſumeret, ac genus liberaret humanũ: quanta quoque & qualia dona gratiæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro ſuis cõferret electis, quàm amoroſe & intimè aſſociaret & vniret ſe illis, quàm ardenter & ſuſpirioſe præſtolarentur ipſius aduentum, quàm gratanter ac feruidè amplecterentur ipſum aduenientem. Et de omnibus his edidit Salomon librum iſtũ, qui propter eminentiam ſuæ compendioſitatis altitudinẽque ſuæ ſententiæ, & ob iucunditatem ſuæ cœleſtis materiæ, appellatur Cantica Canticorum. Vnde elicitur eos erraſſe, qui librum iſtum putauerunt ad literam & hiſtorialiter exponendũ de Salomone & ſponſa ipſius filia Pharaonis: allegoricè autem de Chriſto atque Eccleſia. Sic enim materia huius libri eſſet vilis, carnalis, permodica: non ſpiritualis, myſtica, præſtantiſſima, & cœleſtis: nec eſſet liber propheticus, ſed potius amatorium quoddam carmen: cùm tamen liber iſte ſit ſpiritualiſſimus ac de ſynceriſſimo tractans amore, ac perfectis cõueniens. Denique Salomon filiam Pharaonis duxit vxorem in pueritia ſua, antequàm decimum quartum attigit annum, ſecundum Ioſephum: imò ſecundum alios Hebræorum doctores, diu antè: nec in illa ætate credendus eſt compoſuiſſe hunc librum, ſed poſteà diu. Si ergo de ſe & filia Pharaonis iſta ad literam expreſſiſſet, fuiſſet narratio rei geſtæ, non vaticinium futurorum, neque deſcriptio ſpiritualium nuptiarum: cuius oppoſitum ſancti & illuminati doctores, in quibus ſpiritus ſanctus habitare & loqui, & per eos Eccleſiam informare elegit, teſtantur. Prætereà quoniam ſuper hæc Cantica Canticorum

tot & tanta à ſanctis & ſapientiſſimis viris conſcripta ſunt, vt vix alicui vacet legere vniuerſa. nō intēdo in expoſitione tam ſententioſi voluminis nimium immorari, ſed potius ex floribus patrum floſculos quoſdam colligere: & quæ obſcuriùs dicta ſunt, clarè exprimere. Verùmtamen ad intelligendum dicenda neceſſe eſt quædam præmittere.

An liber iſte ad literam exponendus ſit de Deo & Synagoga, vel potius de Chriſto & Eccleſia.

ARTICV. I.

IN omni ſcientia oportet in primis ſcire, quæ ſit materia ſeu ſubiectum aut genus ſcibile libri illius ſcientiæ: ſic iam de libro iſto neceſſe eſt cognoſcere, de quo tractet. Et de hoc ſic narrat Nicolaus de Lira, Hebræi dicunt, quòd liber iſte loquitur parabolicè de amore dei & plebis Iudaicæ, quam ſibi deſponſauit in legis datione. ſicque habuit eā ſponſam prædilectam. Expoſitores verò catholici dicūt cōmuniter, quòd liber loquitur parabolicè de amore Chriſti & Eccleſiæ, accipiendo Eccleſiam prout diuiditur contra Synagogam: quæ Eccleſia proceſſit de latere Chriſti dormientis in cruce, ſicut Eua formata fuit de coſta dormiētis Adæ: & ſic tam iſti quàm illi nituntur ad ſuas intentiones literam applicare. Sed, ſaluo meliori iudicio, vtrique videntur in aliquo deficere. Primò, quòd ſponſam accipiunt nimis ſtrictè Iudæi, dicentes ſponſam eſſe præciſe plebem Hebraicam cum plebe conuerſa ad ipſam: catholici verò plebem Chriſtiamam, quia in hoc libro ponuntur aliqua, quæ non videntur conuenienter exponi, referendo ad ſtatum veteris teſtamenti: & econuerſo aliqua, quæ non poſſunt exponi conuenienter de ſtatu noui. Ex hoc ſequitur defectus alius, quo Iudæi aliqua ad ſtatum noui pertinētia inconuenienter exponunt de ſtatu veteris: & econuerſo catholici aliqua ad vetus teſtamentum pertinentia minus cōuenienter exponunt de ſtatu noui. Hæc Lira. Cuius verba non videntur idonea, quibus ait indeterminatè quòd catholici expoſitores dicunt hunc librum loqui de amore Chriſti & Eccleſię, accipiendo Eccleſiam prout contra Synagogam diuiditur: antiqui enim & ſancti præcipuiq; expoſitores affirmant hunc librum tractare de Chriſto atque Eccleſia, prout Eccleſia Synagogā includit: imò prout deſignat electorum omnium ab exordio mundi congregatio-

Ioan 19. *Gene. 5.*

Origenes. nem,& cœtum electorum.Etenim Origenes,qui tã elegan *Hierony.* ter ſuper Cãtica ſcripſit,vt Hieronymus proteſtetur,quòd quamuis in cæteris ſcriptis cunctos,qui ante eum fuerunt, doctores exceſſerit,tamen ſuper hęc Cantica ſeipſo excellentior fuit:ait,Eccleſia deſiderans Chriſto coniungi. Eccleſiam autem cœtũ omnium aduerte ſanctorum. Hæc ergo Eccleſia quaſi vna omnium voce loquatur,& dicat, Repleta ſum muneribus ſponſaliorum,quæ ante nuptias ſumpſi.Dudum dum præparer ad coniugium regis primogeniti omnis creaturæ,miniſtrauerunt mihi angeli ſancti,deferẽtes ad me legẽ ſponſalis muneris loco.Hæc Origenes. Certũ eſt autẽ iſtud non conuenire Eccleſiæ niſi ex perſona & *Anſel.* parte Synagogæ.Inſuper Anſel.Cantua.archiepiſ.in prologo ſuo ſup Caut.ſcripſit:Sub prophetia(q̃ fit de pręterito, ac p̃ſenti,& futuro)liber iſte ſupponi dicitur, quia oſtẽdit cũ quanto deſiderio fidelis Synagoga aduentũ Chriſti deſiderabat & expectabat,quod modo tranſactum eſt. Oſtẽdit etiam,cum quanto gaudio hi qui tẽpore gratiæ extiterunt, aduẽtum filij dei ſuſceperunt,& qualiter Eccleſia plenitudine gẽtium intrante ſit aucta,quod nũc cernitur. Inſinuat *Roma.9.* quoque qualiter tandem reliquiæ Iſrael ſaluæ fient, quod conſtat eſſe futurũ.Iterum ait Anſelmus,Materia huius libri ſeu operis eſt ſponſus & ſponſa,id eſt,Chriſtus & ſancta Eccleſia,tam aduentum Chriſti præcedens, quàm ſubſequens.Quamuis enim patriarchæ & prophetæ cæterique fideles ante aduentum Chriſti exiſtentes, dicti ſint fidelis Synagoga.tamen propter vnitatem fidei poſſunt,& ipſi di *Anſel.* ci eccleſia.Deinde poſt hæc Anſelmus ſubiecit, De hac materia tam beata ita agit hîc Salomon,quòd in primis oſtendit,quantopere ſancti patres ante legẽ & ſub lege exoptauerunt Chriſti aduentum, & quàm gratulanter ſuſceperũt eundem,qui fuerunt tempore gratiæ.Amplius ſanctus Bernardus in exordio ſecundi ſermonis ſuper Cãtica loquitur, *Bernard.* Ardorem deſiderij patrum ſuſpirantium Chriſti in carne præſentiam,frequentiſſimè cogitans compungor & cõfundor in memetipſo,& nunc vix contineo lachrymas,ita tædet temporis torporiſque miſerabilium temporum horum. Cui nanque noſtrum tantum ingerit gaudium gratiæ huius exhibitio, quantum ſanctis veteribus accenderat deſiderium promiſſio?Et ſicut conſequenter docet Bernardus,

in

in illorum patrum veteris teſtamenti perſona in exordio huius dicitur libri, Oſculetur me oſculo oris ſui, videlicet in perſona Synagogæ, vel Eccleſiæ Synagogam comprehendentis. Subdit quippe Bernardus, Illorum ergo deſiderium flagrás, & piæ expectationis affectum ſonat mihi vox illa, Oſculetur me oſculo oris ſui. Præterea ſanctus Gregorius circa exordium expoſitionis libri iſtius apertiſſimè dicit, Ponamus ante oculos omne genus humanum ab exordio mundi vſque ad finem eius, totam videlicet Eccleſiam eſſe vnam ſponſam, quæ arras ſpirituali dono per legem perceperat, ſed tamen ſponſi ſui præſentiam quærebat, quæ dicit, Oſculetur me oſculo oris ſui. Ecce tot & tantorum patrum catholicorum teſtimoniis eluceſcit, quòd liber hic tractet de Chriſto atque Eccleſia: non prout Eccleſia contra Synagogam diuiditur, ſed prout Synagogam includit: & non Synagogam duntaxat, ſed & ſanctos, qui ab exordio mundi fuerunt ante legem ſcriptam ſub lege naturæ. Non ergo doctores catholici ab vna parte ponendi ſunt, tanquā nimis extremi, contra doctores Hebræos, quaſi ab alia parte nimis extremos: ita vt quis modernis temporibus ſe ponat quaſi in medio inter illos, tanquam verum intellectum libri huius præ omnibus illis introducturus. Nam & prællegatos doctores præcipuos ſequuti ſunt expoſitores poſteriores: nec recolo me in aliquo expoſitore catholico notabili & famoſo legiſſe, quòd liber iſte loquatur de Eccleſia contra Synagogam diſtincta, & præciſe de plebe Chriſtiana. Et dato quòd aliqui reſpectu prællegatorum paruæ aut nullius authoritatis hoc dicerent: ob hoc non eſſet indeterminatè dicendum, quòd expoſitores catholici dicant hoc. *Gregorius*

Quales debeant eſſe lectores & auditores libri iſtius.

ARTCV. II.

ORigenes in prologo ſuper Cantica ſcribit. In verbis Cātici Canticorū ille eſt cibus de quo ait Apoſtolus, Perfectorum eſt ſolidus cibus. Si verò aliquis acceſſerit, qui ſecundum carnem tantummodo vir eſt, huic tali non parum ex hac ſcriptura diſcriminis periculique naſcetur. Audire enim purè & caſtis auribus amoris nomina neſciens, ab interiore homine ad exteriorem & carnalem virum omnem deflectet auditum, & à ſpiritu con- *Origenes.* *Hebr. 5.*

 uertetur

uertetur in carnem,nutrietq́ue in ſemetipſo concupiſcentias carnis, & occaſione diuinæ ſcripturæ ad carnalem libidinem videbitur incitari. Ob hoc moneo & conſilium do omni,qui nondum carnis & ſanguinis caret moleſtiis,neq; ab affectu naturæ materialis abcedit: vt à lectione libelli huius eorumq́; quę in eo dicentur,penitus temperet. Aiunt enim obſeruari etiam apud Hebræos,quòd niſi quis ad ętatem perfectam maturamq́; peruenerit, libellum hunc nec in manibus quidem tenere permittatur. Sed & illud ab eis accepimus cuſtodiri,quoniam quidem moris eſt apud eos omnes ſcripturas à doctoribus & ſapiẽtibus tradi pueris: ſimiliter & eas quas de vteroſis appellant,ad vltimum verò quatuor iſta ſeruari,principium Geneſis,& primum capitu-
Ezec. 4. lum Ezechielis,& finem eius ſcilicet viſionem de ædificatione tẽpli,atq; hunc librum,ſcilicet Cantica Canticorum. Hæc Origenes,Cuius recitationi de hac Hebræorũ conſuetudine conſonat, quod ſuper Ezechielem refert Hieronymus apud Hebræos nullum admitti ad prætactas quatuor partes ſcripturarum veteris teſtamẽti, quouſq; triceſimum attigerit annũ ætatis. Præterea Gregorius in procemio ſuo ſuper Cantica loquitur,Nominantur in hoc libro,oſcula,vbera,genæ, & fœmora:in quibus verbis non irridenda eſt ſacra ſcriptura:ſed miſericordia dei penſanda eſt,quàm mirabiliter & miſericorditer operetur nobiſcum, qui vt cor noſtrum ad inueſtigationem ſacri amoris accenderet,vſq; ad turpis amoris noſtri verba deſcendit.Sed vnde ſe loquẽdo humiliat,inde nos intellectu exaltat: quia ex ſermonib⁹ huius amoris diſcimus qua virtute in deitatis amore ferueamus.Hoc autẽ nobis ſolerter intuendum eſt, ne cùm verba exterioris amoris audimus,ad exteriora ſentienda moueamur: & machina quę ponitur vt leuet,ipſa magis opprimat ne leuemur.Debemus ergo in verbis iſtis corporeis quicquid interius eſt,quærere: & loquẽdo de corpore,quaſi extra corpus eſſe.Debemus ad has nuptias ſpôſi & ſponſæ cũ
Matt 22. intellectu intimę charitatis.i.cum veſte nuptiali venire,ne in tenebras ignorantiæ repellamur. Qui igitur librum hũc legit aut audit, nil paſſibile aut ſenſuale habeat in corde, vt ſecundum interiorem hominem noua creatura ſit.Sacra
Exod. 34. etenim hæc ſcriptura mons eſt,quem ſi beſtia tetigerit, la-
Hebr. 12. pidabitur.Beſtia quippe tãgit montem, quãdo irrationa-

bilibus dediti motibus, celſitudini ſacræ ſcripturæ propinquant: & eam non ſecundũ quod debent, purè ſpiritualiterque intelligunt, ſed irrationabiliter ad ſuæ voluptatis intelligentiam flectunt. Inſuper Cancellarius Pariſienſis, per quē in toto opuſculo iſto magiſtrum Ioannem de Gerſono doctiſſimum virum intelligo, in editione ſua ſuper Cãtica fatur, Credulitatem ſecretiſſimorum ſenſuũ, & caſtiſſimorum affectuum, quos fumus literalis includit, nullus abhorreat, neque ſcandalum fœdæ carnalitatis abhorreat. Puderet referre, quid expertus audiui, offenderet enim pias aures. Ecce tot prudentiſſimis & expertiſſimis teſtibus conſtat quales oporteat eſſe lectores & auditores huius libri, qui in ſuperficie carnaliſſimus eſſe videtur: ſed in vera intelligētia ſpiritualiſſimus cõprobatur. Oportet (inquam) vt ſint reformati atq; à ſenſualibus affectibus depurati, ne vocabula iſta rerũ carnaliũ aduertētes, carnalia imaginentur, ſed mox ad intellectualia & ſpiritualia eleuentur: alioquin intus lædētur. Quid ergo agendũ eſt multis religioſis atq; canonicis & aliis in ſacris ordinibus, qui in eccleſia & diuino officio hæc audire ſeu legere habent, cùm nondum ſint taliter emundati, & ſine fœda imaginatione in tali loco & hora vix legunr & audiunt iſta: imò ſpiritualem & veram eorum intelligentiam vix attingunt? His arbitror conſulēdum, vt pro poſſe ſtudeant librum hunc verè & purè intelligere, ſicut oportet: vel ſaltem in generali cognoſcant & penſent omnia verba libri iſtius ſpiritualiter ac puriſſimè eſſe intelligenda: ſicq; ad memoriam dei, ad cõſiderationē domini noſtri Ieſu Chriſti, ac ſuæ Eccleſiæ, & virginis glorioſæ, mutuiq; eorũ amoris mundiſſimi eleuent corda ſua, meditando de talibus, ſaltem in quodã communi, atque ab omni indecenti imaginatione mox abſtrahant ſe.

Expoſitio primi Capituli de Chriſto, & vniuerſali Eccleſia.

ARTICVLVS III.

MVltifariè multiſq; modis deus pater omnipotēs eternus ab exordio mũdi per verba & ſigna, per viſiones, figuras, oracula, vnigenitum ſuum filium prædixit incarnandum, ac liberaturum genus humanũm: & hoc ipſum in lege naturæ ab Adam vſque ad Moſen, & legis ſcriptæ collationem, cognouerunt præcipui patriarchę & ſancti viri, Heb. 1.

 Adam,

Adam,Seth,Enoch,Noe,Sem,Abraham,Iſaac,Iacob, multi'q; alij homines virtuoſi ex reuelatione diuina aut patrũ ſuorum narratione,qui omnes ſaluatoris aduentũ,& Chriſti incarnationem,apparitionem,redemptionémq; mundi ardentiùs optauerunt,q̃ æſtimare valemus. Deniq; in mon
Gene. 22. te Synai reuelata ſunt deſuper Moſi myſteria Chriſti, &
Gene. 16. qualiter de Chriſto facta fuit promiſſio illa, In ſemine tuo
Gene. 32. benedicentur omnes gentes,non ſolùm Abrahæ:ſed etiam Iſaac & Iacob,prout in Geneſi Moſes ipſe deſcripſit.Poſteà verò ſub lege per Dauid,Salomonem,Iſaiam,alióſq; ꝓphetas prænunciata & deſcripta ſunt myſteria Saluatoris multo diffuſiùs quàm ſub lege naturæ: ita quòd Iudei ſub lege Moſi communiter crediderunt explicitè ſaluatorem
Matt.13. generis humani venturum in mundum. Quod totum conſtat ex eo quod Chriſtus in euãgelio ſuis ait diſcipulis,Beati oculi,qui vident quæ vos videtis: dico enim vobis, quòd multi reges & prophetæ & iuſti voluerunt videre quæ videtis,& non viderunt: & audire quæ auditis,& non audierunt. Itaq; in perſona vniuerſorũ illorum fidelium, qui ſub lege naturæ legéq; ſcripta fuerunt, & Chriſti aduentum ardentiſſimè cupierunt,nũc dicitur: *Oſculetur me oſculo oris*.i. Saluator mundi filius dei mihi tandiu totiéſq; promiſſus per incarnationis myſterium perſonaliter veniat,naturam meam in vnitate perſonæ aſſumat, ſeipſum mihi facie ad faciem repræſentet, ore ad os mihi loquatur, inter homines conuerſetur: ſicque in medio terræ meam operetur ſa-
Pſalm. 72 lutem. Deniq; q̃ æſtuanter ſancti antiqui iſtud deſiderauerint perpendere poſſumus. Primò dignitate & excellentia ſponſi iſtius, cuius nobilitas eſt immenſa, ſpecioſitas infinita,ſapientia prorſus interminabilis,opulentia illimitabilis,incircunſcripta ſuauitas,ſupercopioſiſſima pietas,& beatitudo ſine termino & menſura. Non itaque mirum ſi tali ac tanto tam infinitæ excellentiæ atque dulcedinis ſponſo optauit vniri & deſponſari hæc ſponſa. Secũdò idipſum perpendere poſſumus ex magnitudine indigentiæ ſponſæ iſtius. Erat nanq; damnata exilio, eiecta de paradiſo,iugo peccati grauata,ſeruituti ac poteſtati diaboli aliquo modo ſubiecta, atq; æternę beatitudinis iucũditatibus deſtituta. In lacũ miſeriæ lutũq; fecis erat proiecta, nec erat qui manum porrigeret adiutricẽ,per ſubuentionem cõpletam, &

redemptionem finalem. Tertiò idem penſare valemus ex miro, copioſo, & ſaluberrimo fructu, qui prouenit Eccleſiæ ex prætacto oſculo ſponſi iſtius: quia per ipſum à cunctis malis prænductis eſt liberata, ad ſanctã libertatẽ reducta, amica, ſponſa, filia, hæres, conſors ſui creatoris effecta, chariſmatibus gratiarum mirificè decorata. Per ipſum facta eſt gens ſancta, populus acquiſitionis, genus electum, regale ſacerdotium, præ cunctis nationibus glorioſa. Præterea ſicut in ſponſo iſto domino Ieſu Chriſto eſt duplex natura, diuina videlicet & humana: ita & duplex os, puta diuinũ & increatũ, humanum quoq; & creatũ. Os Chriſti diuinũ & increatum. eſt intellectus ſeu ſapientia eius ęterna, per quã loquitur omni mẽti bene diſpoſitæ: iuxta illud Pſalmiſtæ, Audiã quid loquatur in me dominus deus. In Iob quoq; legitur, Semel loquitur deus, & ſecũdò idipſum non repetit. Vnde quibuſdã improperat per Prophetam dicentem, Væ filij deſertores, vt faceretis conſiliũ & non ex me, & os meum nõ interrogaſtis. Amplius hoc increato ore ſuo loquitur vnigenit⁹ dei vniuerſis beatis in patria immediatè ea, quæ ad eſſentiale præmiũ pertinent eorundẽ. Nempe hæc loquutio non eſt niſi manifeſtatio, qua eis oſtendit clarè ſeipſum, ſeu diuinam eſſentiã, ad intuendũ ac perfruẽdum. Eſtque loquutio iſta toti ſupergloriosiſſimæ trinitati cõmunis, quẽadmodum & idẽ numero intellectus eſt in tribus adorãdis ſuperdigniſſimíſq; perſonis. Actiones etenim dei ad extra cõmunes ſunt ſummæ & indiuiduæ trinitati. De effectibus autẽ ſuis loquitur verbum æternũ quędã immediatè ſuperioribus angelicis mentibus, per quas & inferiores angelicas illuminat mentes de talibus: & per ſanctos angelos loquitur inde hominibus, prout in libris de Angelica & Eccleſiaſtica Hierachiis docet Dionyſius magnus. Itaq; dum verbum æternũ vnigenitus dei ſibiipſi cõiunxit naturam humanam hypoſtatica vnione, aſſumendo eam ad ſuum eſſe perſonale, ęternum, & increatũ, tunc immediatè tetigit, circumplexus & oſculatus eſt eam, & per eam oſculatus eſt omnes nos. Propter quod ad Hebręos ſcribit Apoſtolus, Nuſquã angelos apprehẽdit, ſed ſemẽ Abrahę apprehendit. Deinde viſus in terris, & cum hominibus conuerſatus, oſculatus eſt nos, per ſeipſum alloquendo, inſtruendo, conſolando fideles, eóſque deo patri reconciliando

1. Pet. 2. *Pſal. 64.* *Iob 33.* *Iſaiæ. 30.* *Diony.* *Hebr. 2.* *Baruch. 3.*

liando. Denique diſcipulos ſuos ad ſe redeuntes conſueuit
in oſculo ſancto etiam corporali recipere. Vnde per Za-
Zach. 2. chariam prophetam prædixit, Gaude & lætare filia Sion,
quia ecce ego venio & habitabo in medio tui, & applica-
buntur gentes multæ ad dominum in die illa. Hinc etiam
Baruch. 3. in alio ꝓpheta ſcriptũ eſt, Qui fecit ſtellas, hic eſt deus no
ſter. Hic adinuenit omnem viam diſciplinæ, & dedit illã
Iacob puero ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum homi-
nibus cõuerſatus eſt. Quæri etiam poteſt qualiter Eccleſia
humilis auſa fuit tantæ maieſtatis ſponſi oſculum flagita-
re, cui exercitus cœli cum tremore aſſiſtit, quẽ Cherubim
Iob. 37. Seraphimq; adorãt, de quo in Iob legitur, Magnus fortitu-
dine, & iudicio, & iuſtitia, & enarrari non poteſt: ideò ti-
mebunt eum viri, & non audebunt contẽplari omnes, qui
videntur ſibi eſſe ſapientes. Ad quod breuiter reſponden-
dum, ꝙ duo ſpecialiter incitauerunt Eccleſiã ad poſtulan
dum nuptiale hoc oſculum. Primum, quoniã ipſe benigniſ-
ſimus ſponſus eam tã gratioſe pręuenit, ſuã incarnationẽ &
aduentum ei pręnunciando ac promittendo, & ex hoc ipſa
concepit fiduciam id petendi. Secundum fuit ardentiſſima
charitas Eccleſiæ ad hunc ſponſum. Charitas autem ſepa-
rationis impatiens eſt, vnioníſq; auida, & frequenter prę-
dominando rationem trãſcendit, & ingerit ſe dilecto, quẽ
quãto æſtuantiùs amat, tanto propinquiùs, imò & intimiùs
appetit ei vniri, ac grandem parit fiduciam, reſpicítq; di-
lectum potius vt dilectum, q̃ vt dominum aut maiorem. Po
teſt addi & tertium, videlicet magnitudo neceſſitatis, quæ
lege non ſtringitur. Indiguit enim vehementiſſimè ſaluta-
tore, nec ſaluari potuit niſi per iſtiuſmodi ſponſum. Con-
ſequenter ſponſa hæc vniuerſalis Eccleſia cauſam aperit
ſuæ petitionis, & à tertia perſona conuertitur ad ſecundã,
& eum iam alloquitur quaſi præſentem, dicendo: *Quia
meliora ſunt vbera tua vino.* De hoc tanquam de abſente prę-
miſit, Oſculetur me obſculo oris ſui, quæ enim ſuſpirioſe
cupit cœleſtis ſponſi præſentiam, eo ipſo quo ſic ad ipſum
afficitur, aliqualem eius præſentiam mox meretur, ſiquidẽ
Pſal. 144. ꝓpe eſt dominus omnibus inuocãtibus eũ. Nouerat quoq;
hæc ſponſa ſponſum ſuum nec loco nec tempore circum-
ſcribi, ſed eſſe vbique præſentem. Ideò vt præſentem con-
fidenter alloquitur, & quæ quaſi orando dixit ad patrem
ſponſi

ſponſi ſui æternũ, Oſculetur me oſculo oris ſui, ô pater æter ne, vnigenitus tuus: mox ſponſi amore plus quàm antè ſuccenſa, non quiuit diutius ab eius alloquio abſtinere. Nempe qui ardentiſſimè amat, ſui ſermonis variat modum ac ordinem, ſecundum diuerſum ſui amoris impulſum ac tactũ & flammam. Ideò ſuper Cantica aſſerit Alexãder, Modum ſui ſermonis non continet amor, directo tenore non graditur. Itaq; ait, Meliora ſunt vbera tua vino. Per vbera ſpõſi, ſecundum Originem, intelliguntur arcana cordis ſeu pectoris Chriſti, hoc eſt, theſauri ſapientiæ & ſcientiæ in ipſo abſconditi, quibus alit ſuorum corda fidelium. Poſſunt quoq; per duo vbera ſponſi intelligi duo charitatis præcepta: item vetus teſtamentũ ſpiritualiter intellectum: ac nouum, & rurſus præcepta ſaluatoris, & euangelica eius conſilia, ſimiliter miſericordia eius & veritas, itémque gratia præueniens & ſubſequens. Hęc vbera meliora ſunt vino. i. doctrina legis ac prophetarum, & rigore contento in lege, literalíq; ſenſu ipſius, atque ceremonialibus ac iudicialibus legis præceptis. Magna equidem eſt eminentia euangelicæ legis, quæ eſt lex charitatis, & gratiam continens ac conferẽs, & opere exhibens: quod prædicebatur ac promittebatur in lege atq; prophetis ſuper ipſam legem, quę fuit lex timoris: nec gratiam continebat, ac nihil ad perfectum adduxit. Ideò in Euangelio Ioãnis ſcribitur, Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Propter quod tempus euangelicæ legis tempus gratiæ nuncupatur. *Flagrantia vnguentis optimis*. i. precioſiſſimis chariſmatibus gratiæ ac virtutum ac ſacro ſeptenario ſpiritus ſancti. quibus Chriſtus ſecundum naturam aſſumptam fuit excellentiſſimè inunctus, repletus, & fragrãs, ſicut per Iſaiam teſtatur, Spiritus domini ſuper me, eo quòd vnxerit me. Cui cantamus in Pſal. Vnxit te deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. De quo in Actibus Apoſtolorum ſacratiſſimus princeps apoſtolorum fatetur, Vnxit eũ deus ſpiritu ſancto, & virtute. Inſuper vbera Chriſti, id eſt, documenta, pręcepta, & euangelica eius cõſilia fragrãt optimis vnguentis. i. Eccleſiaſticis ſacramentis, quæ ſunt medicinalia vaſa gratiarum cœleſtiũ contentiua, quibus præceptorum violationes curantur, & quorum auxilio ipſa præcepta atque conſilia prompto animo adimplentur: quæ optima

Hebr. 7. *Ioan. 1.* *Iſaiæ. 61.* *Pſal. 44.* *Actu. 10.*

optima vnguenta ex fonte pectoris ſponſi fluxerunt, imò & ex eius latere in cruce perforato emanaſſe dicuntur. Circa hunc locum ſcribit quidam ſpecialiter ſuper illud, quia meliora ſunt vbera tua vino: In Hebræo habetur, quia meliores ſunt amores tui. Nomen enim Hebraicum hîc poſitum, eſt ęquiuocum ad amores & ad vbera. Hebræi ſequuntur vnam ſignificationem, tranſlatio noſtra aliam. Sed in hoc Hebræi videntur melius dicere, quia ſecundum proprietatem Hebraici ſermonis ſponſa hîc alloquitur ſponſum. In commendatione autem ſponſi non videtur conuenienter menſio fieri de vberibus. Eſt igitur ſenſus ſecundum Hebræos, ꝙ amores ſponſi ſunt ſapidiores mẽti deuotæ, quàm quodcunque ſapidum corporale guſtui corporali. Circa hęc reor dicendum, quia ſi nomẽ illud Hebraicum eſt ab vtrũque iſtud æquiuocum, nõ potius habetur in Hebręo amores
Hierony. quàm vbera. Inſuper videtur dicendum, ꝙ Hieronymus aptiùs tranſtulit vbera, ad inſinuandum quòd ſpiritualis ſit intellectus, non ſenſus carnalis. Spiritualia etenim vbera magis conueniunt ſponſo quàm ſponſæ: imò & vberibus ſui alitur ſponſi. & iſtud Caſſiodorus tangit. Amplius Occan allegat Auguſtinum dicentem, quòd viris propriè conueniunt mamillæ, fœminis mammæ, pecoribus vbera: imò vbera pro mamillis & mammis accipi ſolent. ſicque aſſerit Hugo, quòd vbera data ſunt viris in corporis ornamẽtum, non ad neceſſitatem. Ergo & vbera propriè competunt ſponſo, & certè ſponſa in ſponſo libenter commemorat, quod ipſa in ſeipſa eſſe cognoſcit, quatenus ex amborum ſimilitudine amor validiùs accẽdatur. Denique adhuc ſponſi laudibus immoratur, & cur eius oſculum cupiat referans proteſtatur: *Oleum effuſum nomen tuum*, id eſt, non ſolùm tu ipſe, ô ſpõſe, inſtar olei fuſi ſuauis & ſplẽdidus es: ſed & nomen tuum, quodcunque ſit illud, dulciter reſonat in auribus meis, & ex ſola nuncupatione tua dulceſcit anima mea, reficitur, exhilaratur, clareſcit. Inſuper nomen tuum, id eſt, fama excellentię tuæ toto orbe terrarum
2. Cor. 2. diffuſa fulget ac redolet, eſtque bonus odor dei patris, imò totius ſuperpræſtantiſſimæ trinitatis in omni loco: ſed & prædicatio maieſtatis tuæ coruſcat, ſuauitérque odorat vt oleum vaſe fuſum. Et ſicut oleũ cæteris humoribus ſupernatat: ſic nomen tuum præeminet vniuerſis. Quemadmodum

dum etiam oleum cæteris cibis fert condimentum, influitq́ue ſaporem: ſic nomen tuum condimentum eſt ſcripturarũ, & ſpiritualibus eduliis animarũ confert ſuauitatẽ. Rurſus ſicut oleũ lenit dolores, ac vulnera ſanat: ſic nomẽ tuũ, ô ſponſe cœleſtis, fugat à corde mœrorem, & vitiorũ læſioni medetur. De ſalubritate nominis huius angelus ſanctus dixit ad Ioſeph, Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Siquidem Ieſus interpretatur Saluator, qui in Iſaia propheta ſic effatur, Deus iuſtus, & ſaluãs non eſt præter me. Atque in alio propheta, Ego Dominus Deus tuus, & Saluator non eſt præter me. Etenim domino Ieſu Chriſto ſecundum ſuam deitatem conuenit ſaluare propria & increata authoritate & poteſtate, cui ex diuina natura conuenit peccata dimittere, dona gratiarum per creationem infundere, beatitudinemq́ue æternam largiri. Porrò ſecundum aſſumptam humanitatem conuenit ei ſaluare, & cauſæ inſtrumentali, meritoriç, eminenti, & tanquam mediatori ac ſatisfactori. Nam ſicut corpus noſtrum comparatur ad animam noſtram, vt animæ inſtrumentum coniunctum, animatum & proprium: ſic humanitas Chriſti comparatur ad eius deitatem & ad verbum æternum, quod eã aſſumpſit, velut inſtrumentũ ipſius deitatis ac verbi immediatum, coniũctũ, animatum, & propriũ, vt aſſerit Damaſcenus. Inſuper q̃ ſingulare, ſalubre, & efficax ſit nomen ſponſi iſtius, pandit princeps Apoſtolorũ ſic dicẽs, Nec enim aliud nomẽ ſub cœlo datũ eſt hominibus, ĩ quo oporteat nos ſaluos fieri. De cuius noĩs maieſtate vas ait electionis, Dedit ei deus pater nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ. Præterea oleum effuſum nomen tuum, id eſt, tu ipſe ô illuſtriſſime ſponſe, oleo compararis, & bonitas tua omni oleo extat ſuauior: nobilitas tua omni oleo inuenitur ſplendidior: vnctio tua reficit mẽtes: pietas tua medetur animarum corporumq́ue vulneribus: conſolatio tua lenit pœnitudinem, mœrorem, & omnem inordinatam fugat triſtitiam: *Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te*, id eſt, particulares eccleſiæ, & animæ ſpiritualiter renouatæ, atque incipientium mentes, & gentes olim paganæ, ſuperbæ, carnales, inuerecundæ: ſed per gratiam tuam conuerſæ, & ſobriæ, pudicæ, humileſq́ue effectę.

Lucæ 1.
Iſai. 45.
Oſee. 13.
Damaſc.
Actu 4.
Philip. 2.

Ad

Ad literã quoq; virgines ſacræ, electæ puellæ, virtuoſę iu-uenculæ, quarum multæ pro tuo amore non ſolùm totius mundi diuitias, oblectamenta, honores, omnémq; externũ ornatum, vanitatem, ac leuitatem fœmineã contempſerũt: ſed & crudeliſſima mortis genera viriliſſimè pertulerunt ac fœliciſſimè triumpharunt: quéadmodum ſacratiſſima Catharina, præclariſſima Vrſula, & eis conſimiles aliæ demũ innumerabiles in virginitate mentis ac corporis tibi conſtantiſſimè ſeruierunt, & vſque in præſens quaſi innumeræ tales in adoleſcentia ſua relinquentes hoc ſeculum nequã cum omni ſua fallacia, ingrediuntur cœnobia & recluſoria ſancta, in quibus perpetuò clauſæ manentes tuis caſtiſſimis in ſpiritu vacant amplexibus. *Trahe me poſt te*, Iſtud in perſona Eccleſiæ ſub euangelica lege viuentis propriè ſumitur, quæ ſciens ſuum ſponſum veniſſe, humanæ redemptionis myſteria compleuiſſe, & aſcẽdiſſe in cœlos, appetit ſequi eum: ſed recolens ſponſum ſuum dixiſſe, ſine me ni-

Ioan. 15. hil poteſtis facere, inuocat gratioſum eius auxilium dicẽs, Trahe me poſt te. i. excita & tolle meum torporẽ, accende in me tuæ charitatis ardorem, qui iugiter trahit ſurſum, quemadmodum ignis leuatur in altum: tuæ increatę atque immenſæ ſuauitatis ſapore me affice, vt ad te ſolum purè iugitérq; afficiar, tibi ſemper adhæream, ad te indeſinen-

Colo. 3. ter aſpirem: quatenus illam ſancti tui apoſtoli exhortationem adimpleam. Quæ ſurſum ſunt quęrite, vbi Chriſtus eſt

Ioan. 12. in dextera dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite, nõ quæ ſu-

Ioan. 6. per terram. Scio enim te, Domine Ieſu, dixiſſe, Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Et rurſum, Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Nec dubito, quin deus pater tuus, & tu vnigenitus eius ſi-

2. Cor. 3. tis vnus tractor, ſicut & vnus creator. Rurſus noui verè ab Apoſtolo dictum, Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Ecce, ô ſponſe cœleſtis dulciſſime Ieſu, conatur ſpiritus meus tibi fideliter adhærere, in te conquieſcere, tibi per contemplationem amoroſam & contemplatiuum amorem ſyncerè vacare: ſed retrahunt, retardant, impediũt mille impedimenta. Intellectus enim inſtabilis eſt, ratio debilis, voluntas ad vana, mala, procliuis, ſenſualitas trahit deorſum, quotidianæ neceſſitates in terrenis me occupant,

ſenſi-

ſenſibilibus inuoluunt, exteriorum ſenſuum obiecta alliciunt, acies vitiorum, mundus, & dæmonum turbæ, vndiq; nos impugnant: & certè ambulo in medio laqueorũ, in agmine grauiſſimorum periculorũ: ſed & moles miſeræ carnis me deprimit. Quid igitur mihi incumbit, niſi ad tuam confugere gratioſiſſimam opem, & ex intimo cordis affectu orare, Trahe me poſt te, inceſſabiliter tange, perfunde, illuſtra, adiuua, & conforta cor meum? Tu enim per Oſeæ prophetam dixiſti, In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Item per Ieremiam, In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans. Præualeat in me domine tractus iſte, abſit ſemper longè à me omnis tractus adulterinæ affectionis, & omnis irrationabilium paſſionum, ſuſpicionum, ac vitiorũ impulſus. *Curremus in odore vnguentorum tuorum*, id eſt, ſi ita attraxeris me, ego & filiæ meæ ac animæ recenter conuerſæ, quibus gratiam mihi cõmunicatã impartiri ſtudebo, celeriter appropinquabimus tibi, & viam mãdatorum tuorũ curremus, igne amoris ſuccẽſæ, æſtuanter: quippe amanti nihil difficile, & ei qui guſtauit quàm multa ſit abundantia dulcedinis tuæ, nihil moleſtius quàm retardari à te, & à charitatis curſibus impediri. Curremus (inquam) in odore vnguentorum tuorum, id eſt, affecti guſtu interno ſupernorum chariſmatũ, gratia & effectibus eccleſiaſticorum ſacramentorum, prægustatione cœleſtium gaudiorum, affluẽtiaque donorum ſpiritus ſancti. Hæc ſunt vnguenta valde ſuauia & præclara. Ad quæ vt pertingere valeamus, oportet nos ſequi veſtigia imprimis ſanctæ humilitatis, patientiæ, manſuetudinis, paſſioniſque Chriſti, & per veram contritionem cum beatiſſima Magdalena proſterni ad pedes ſponſi cœleſtis, eóſque pœnitentiæ lachrymis vbertim lauare ac oſculari: ac inde per ſatisfactionem condignam, per ſpiritualem profectum, & iugem cordis cuſtodiam, ad oſcula manuum eius conſurgere: ſicq; ordinatè per puræ ac feruidæ charitatis affectiones flammigeras, per incommutabilis veritatis contemplationes ſynceras, ad oſculum oris eius mundiſſimi cum ſumma veneratione accedere: nec cum impiiſſimo traditore polluta mente ad ſummæ ſanctitatis os deoſculãdum nos ipſos ingerere. Quidam præinducta exponit de Synagoga, quantũ ad exitũ eius de terra Aegypti: quod non videtur congrue-

Oſee. 2.
Iere. 31.
Pſal. 118.
Pſal. 30.
Lucæ 7.
Matt. 18.

re,

re,quoniam ſancti veteris teſtamenti nec principaliter neē
Exod.12. finaliter optauerũt liberationem illam ab Aegyptiaca ſeruitute:ſed redemptioné à iugo peccati,à ſeruitute diaboli, à reatu culpę originalis,à ſpoliatione gloriæ æternalis,cui⁹ redēptionis figura fuit liberatio ex Aegypto. Sequitur vox Eccleſiæ ad adoleſcentulas: *Introduxit me rex in cellaria ſua,* id eſt,per lucem & gratiam contemplationis erexit me ad
Pſal.50. incerta & occulta ſapientiæ ſuæ intelligenda, in myſticos intellectus, ad theorias ſublimes, ad intuenda abdita ſcripturarum, ad ſpeculandum conſilium ſuperbeatiſſimæ trinitatis de modo ſaluationis generis humani, per incarnationem & paſſionem verbi æterni. Deditque mihi fidem formatam cum rationibus credēdorum & purificatæ mentis intelligentia,vt queam ea quæ fidei ſunt euangelizare, perſuadere,declarare, defendere. ſicque introduxit me in ſanctuarium ſuum,in amplitudinem diuinarum illuminationum. & per eminentem gradum doni ſapientię fecit me quaſi ſecretariam & conſiliariam ſuam rex meus & deus meus. Inſuper introduxit me in cellaria ſua,ad contēplandas manſiones cœleſtes ac gaudia ciuium ſupernorum: vt ſciam non ſolùm per fidem, ſed etiam per prælibationem ſuauem,per experiētiam certam,per reuelationem ſupernaturalem,quæ ſit ſpes vocationis noſtræ:ita vt voce filiorum meorum pronunciem,Nos autem reuelata facie glo-
2.Cor.3. riam domini contemplantes, in eandem imaginem tranſformamur à claritate in claritatem. Nónne in iſta cellaria
2.Cor.12. fuit perductus Paulus vſque in tertium cœlum raptus, vbi audiuit verba arcana,quæ non licet homini loqui? *Exultabimus & lætabimur in te,* id eſt,in contemplatione diuitiarum gloriæ tuæ immenſæ,& in amore bonitatis tuæ penitus infinitæ tam vehementer lætabitur cor noſtrum, non ſolùm in patria,ſed item in via, quòd iucunditas iſta redū-
Pſal. 83. dabit in corpus,iuxta illud Pſalm. Cor meum & caro mea exultauerũt in deum viuum. In ſpe quoque & prælibatio-
Rom.5. ne ac arra fœlicitatis futuræ iam gloriamur, dicente Apo-
2.Cor.5. ſtolo, Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum dei. Et rurſus, Scimus,ſi terrena domus noſtra habitatiõis huius diſſoluatur, quòd ædificationem habemus ex deo, domum non manufactam,æternam in cœlis. Etenim ſi in infimis iſtis ſenſibilibus rebus videtur alicui gloriandum:nónne incomparabiliter

biliter potius videtur gloriandum in ſuperditiſſimo & ſuperpulcherrimo fonte totius boni, in quo eſt omniũ bonorum deſiderabiliũ & pulchrorũ plena & infinita poſſeſſio? in quo ſolo tota noſtra ſalus cõſiſtit? de quo prædulci & decoro verſiculo cantat propheta, In deo ſalutare meũ, & gloria mea, deus auxilij mei, & ſpes mea in deo eſt? Lætabimur ergo in te, ô ſponſe inclyte & decore, *Memores vberũ tuorum,* id eſt, beneficiorum gratiæ tuæ, documentorũ, & præceptorum, ac conſiliorum tuorũ: de quibus iam pleniùs dictum eſt, quibus nos alis. *Super vinum recti diligunt te,* non ſolùm amore naturali & acquiſito, ſed potius amore gratuito, ſupernaturali, infuſo. Cùm enim ſis ipſa bonitatis eſſentia, bonitas pura & infinita, in infinitũ pulchrior, dulcior, conuenientior, amabilior vniuerſis ac ſingulis, à quo quicquid bonum & amabile eſt, omnem ſuam bonitatem ſortitũ eſt: quicunq; non diligit te, ſicut tu ipſe iuſſiſti, toto corde: omnino curuus, peruerſus, ingratus, inſipienſq; eſſe cõuincitur. Recti itaque. i. iuſti qui exhibent vnicuique quod ei debetur, te diligunt: quoniam exhibent tibi ſeipſos, & amori tuo ac cultui mancipant iam ſe totos. ad quod non ſolùm ex tua bonitate, ſed & ex beneficiis tuis quæ ſuſceperunt, tenentur: & quia tu prior amaſti eos, & præparaſti eis teipſum in præmiũ. *Nigra ſum, ſed formoſa, ô filiæ Ieruſalem,* Eccleſia nigram ſe nominat. Primò, quoniam multi imperfecti, fragiles, & infirmi ac peccatores in ea ſunt: propter quod Chriſtus comparat eam ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium cõgreganti. Secundo, quia & ipſi electi ac boni quotidie & frequenter in venialibus peccãt, & eorum iuſtitiæ quaſi pannus menſtruatæ cenſetur. Tertiò, quia in vita hac variis tribulationibus, tẽtationibus, aduerſitatibus exercẽtur. Verùmtamen ipſa ſe formoſam fatetur, quoniam ſemper multi virtuoſi & ſancti in ea cõſiſtunt, & omnes qui ei verè incorporantur, charitate virtutibúſque infuſis ac donis ſpiritus ſancti ornantur. Habet etiã ſacramenta, quibus quotidie renouatur ac pulchrificatur. Itaque nigra ſum, ſed formoſa, ô filiæ Hieruſalem, id eſt, animæ ſeu adoleſcẽtulæ ac particulares eccleſiæ. *Sicut tabernacula Cedar,* qui fuit ſecũdus filius Iſmaelis, & habitauit ipſe Cedar cũ ſobole ſua atque familia in tabernaculis & in ſolitudine ſeu deſerto: ſicq; tabernacula eius foris quãdoq; deformia,

Pſal.61. *Matt.22.* *Mar.12.* *1.Ioan.4.* *Ioan.14.* *Matt.13.* *Iſaiæ.64.* *Gene.25.*

vtpote ventis imbribúſque expoſita, intus erant diuitiis & pecoribus plena. *Sicut pelles Salomonis,* quibus ipſe domum ſuam thalamúmve ornauit, & tabernaculum dei ſeu vaſa eius operuit. Melius tamen per Salomonem intelligitur Chriſtus, cuius pelles ſunt ſpecioſi veſtitus miniſtrorũ ſuorum, & ornaméta cultus diuini, mores quoque & exteriores geſtus, inceſſus, & apparatus ipſius Chriſti, quibus ſe eius ſponſa conformat pro poſſe. His etenim tanquã optimis pellibus veſtitur ac decoratur Eccleſia. Denique per tabernacula Cedar poſſunt intelligi perfidi & gẽtiles, quibus infidelis Iudæa ſimilem reputauit Eccleſiam, contemnens eandem. *Nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim,* id eſt, obſcura ſeu denigrata, iuxta ſenſum quo dixi, nigra ſum, *Quia decolorauit me ſol,* id eſt, cõparatione ſanctitatis, perfectionis, ac ſapientiæ ſponſi mei, qui eſt ſol ſapiẽtiæ atque iuſtitiæ, fuſcam me fateor: qui etiam legẽ tantæ perfectionis contulit mihi, quòd à perfecta eius obſeruatione deficio: ſicque legis ſuæ ſplendore me fuſcam demonſtrat. Rurſus, decolorauit me ſol, id eſt, intuitu & amore ſolis iſtius, videlicet ſponſi, expoſui me tribulationibus, perſequutionibus, ac aſpernationibus impiorum, laboribusq; diuerſis, ac multis doloribus, ꝓpter quos videor decolorata, & quaſi relicta à ſponſo. Sed hæc omnia intus me ornant. idcirco nolite iſta in me ita conſiderare, vt metu ſuſtinendi talia recedatis à fide & obedientia mea: ſed præmia illa æterna pro his momentaneis afflictionibus exhibenda, perpendite, & gaudete in talibus: ſicut in Euangelio ſponſus hortatur, Gaudete in illa hora & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Poſtremò per ſolem hoc loco quidam æſtum tribulationis intelligunt. *Filiæ matris meæ pugnauerunt contra me.* Eccleſia primitiua ex Iudæis atque gentilibus fuit collecta: ſicque mater Eccleſiæ partim fuit ipſa gẽtilitas, partim plebs Iudæorum. Ipſam autem Eccleſiam primitiuam multis annis acerrimè impugnauerunt tam infideles ac obſtinati Iudæi, quàm gẽtiles increduli, prout in Actibus apoſtolorum partim deſcribitur, atque chronicis, hiſtoriis, & legendis ſanctorum pleniùs continetur. Iudæi autem impugnauerunt eam tam allegationibus ſcripturarum veteris teſtamenti, quàm perſequutione reali. Similiter gentiles philoſophi ratione naturali variis modis con-

Matt. 5.

tra

tra Eccleſiam dimicarunt: reges verò & tyranni fecerunt hoc gladio materiali: & ſicut ſponſus prædixit, Tradebâtur credētes in eum à parentibus, fratribus, cognatis, & amicis: & morte afficiebantur ab eis. Inſuper vniuerſalis Eccleſia in perſona particulariū eccleſiarum, hoc eſt, quæcunq; particularis eccleſia dicere poteſt, Filij matris meæ, hoc eſt, hæretici, qui ad tēpus fuerūt vniuerſalis Eccleſiæ filij, de quibus in prima ſua Canonica ait Ioannes apoſtolus, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: pugnauerunt contra me, quia valde fuerunt infeſti catholicis, potiſſimè Arriani, qui & corporaliter pluribus annis perſequebâtur & iugulabât fideles. Similiter impij Chriſtiani, ſchiſmatici, principesq; iniqui, & vitioſi prælati pugnāt aduerſus Eccleſiā, iuſtos vexādo, puſillos ac ſubditos ſcandalizando, iniuſta prælia ſuſcitādo, aut Eccleſiaſticis non obediēdo mandatis. Et certè pia mater Eccleſia, quę à malignis ſpiritibus, & ab infidelibus populis inceſſanter grauiſſimè impugnatur, nō mediocriter contriſtatur, dum filios ſuos, qui ſe deberēt mutuò cōtra prætactos hoſtes acerrimos adiuuare, videt contra ſe matrē ipſorū & cōtra ſe inuicē decertare. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis*. i. Infideles Iudæi me in terra ſua perſequendo, atque ex ea me repellēdo, fuerunt occaſio, quòd cœpi per totam gentilitatē diſpergi, atq; gentilibus toto orbe terrarum euāgelizare: in quibus innumerabilia milia paganorū conuerti, & multas fundaui particulares eccleſias, tanquam vineas dei: quas paſtorali ſolicitudine cuſtodiui, excolui, fœcūdaui. Hinc in Apoſtolicis Actis Paulus & Barnabas obduratis loquūtur Iudæis, Vobis oportebat primū loqui verbum dei: ſed quia repuliſtis illud, & indignos vos iúdicaſtis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gētes: ſic enim præcepit nobis Dominus, Poſui te in lucem gentibus, vt ſis ſalus mea vſque ad vltimum terræ. *Vineam meam non cuſtodiui*, id eſt, Synagogam mihi commiſſam iuſtè reliqui, & hoc propter obſtinationem, rebellionem, & incorrigibilitatem ipſius. Primitiuæ nanque Eccleſiæ, id eſt, Apoſtolis & eorum adiutoribus iuſſit Chriſtus primò prędicare Iudæis. Nam ante paſſionem ſuam præcepit, In viam gentium ne abieritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt, domus Iſrael. Poſt reſurrectionem verò præcepit eiſdem Apoſtolis, Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creatu-

Lucæ 12. *1. Ioan. 2.* *Act. 13.* *Iſai. 49.* *Matt. 10.* *Matt. 16.* *Marc. vlt.*

ræ. Nihilominus intentio Chriſti fuit, vt adhuc primò ad tempus prædicarent Iudæis, quod & penè per tredecim annos fecerunt pro maiore parte ipſi glorioſi apoſtoli, quouſque diuiſi ſunt. Interim tamen à tempore perſequutionis factæ ſub Stephano, ſub qua præter apoſtolos omnes diſcipuli fuerunt diſperſi, cœperunt per totam Galilæam atque Samariam prædicare, ſicut & Paulus ac Barnabas alibi: attamen Iudęis duntaxat, ſicut in Actibus Apoſtolorum manifeſtè habetur: tandem Iudæis vndique obduratis, ad gentilium conuerſionem profecti ſunt. Inſuper Eccleſia ex perſona carnalium ac negligentium prælatorum dicere poteſt, Poſuerunt me cuſtodem in vineis, id eſt, Chriſtus & eius apoſtoli præceperunt mihi cum omni diligentia præſidere ac prouidere particularibus eccleſiis dei: ſic nanque princeps Apoſtolorum hortatur, Paſcite qui in vobis eſt gregem dei. Et Paulus, Qui præeſt, in ſolicitudine, ſupple præſit. Vineam meam, id eſt, vineas mihi commiſſas non cuſtodiui, per ſingulare intelligendo plurale, vt moris eſt in ſcripturis. Circa hæc ait Anſelmus, Quemadmodum vineæ quatuor modis læduntur præcipuè: ſic ſanctæ Eccleſiæ totidem aduerſa, maximè in ſuis membris teneris, ſolent nocere. Vineæ etenim obeſt aſperum frigus, & vrens ventus, ſpiſſaque grando, & nimia pluuia: ſic ſanctæ Eccleſiæ in ſuis membris aliquando nocet frigus ſeu torpor exemplorum malorum: quoniam ſicut frigus ſeu gelu ſtringit atq; exterminat vineæ florem: ſic malum exemplum aufert à tenero corde conceptæ deuotionis amorem. Aliquando etiam ei obeſt ventus diabolicæ ſuggeſtionis, adurens renes mentis & corporis. Nocere etiam maximè ſolet grando peſſimæ detractionis & diſſenſionis, quæ diſſipat florem fraternæ dilectionis. Pluuia quoque prauæ doctrinæ & proſperitatis aſſiduæ ſolet plerunque ſtatum mentis diſſoluere, & ad amorem mundi reflectere. Sicut ecōtrario prodeſt vineæ ſuauis aura cū dulci rore: ſic prodeſt Eccleſiæ pax cum ſalubri ſermone. Prætereà ſicut vinitores nō cuſtodiūt vineas, qui eas non putāt, non conſiderāt, non excolūt, nec fructum ex eis colligere enitūtur: ita prælati, qui ſibi cōmiſſis prauos mores, inordinata colloquia, opera illicita non præcidūt, nec qualiter ſubditi circa diuinorum obſeruantiā præceptorū ſe habeant, intuētur: nec corripiēdo,

Actu. 8. *Actu. 13.* *1. Petr. 5.* *Rom. 12* *Anſel.* *Quæ noceant Eccleſiæ.*

do, corrigendo, hortando, docendo, obſecrando, comminã-
do, & orando pro eis reformare eos conantur, neque exem-
plis neque verbis ſatagunt fructum virtutum & ſpirituale
aſſiduumque profectum ex ipſis producere, nequaquam vt Ezech. 35.
tenentur, vineas dei commiſſas ſibi cuſtodiunt. Ideo ſan- Ezec 3.
guinem pereuntium Dominus requiret ab eis. Sed quoniam
primitiua Eccleſia à Iudæis diſperſa, & per gentilitatem
diuiſa, innumerabiles perſequutiones ſuſtinuit, ſicut & Pau 2. Cor. 11.
lus in ſuis epiſtolis de ſe patefecit, rectè ſubiungit Eccle-
ſia: *Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in
meridie*, id eſt, tu ſponſe cœleſtis ſuper omnia prædilecte,
mihi dignanter oſtende, vbi tu gratioſe cõmoreris, in quo-
rum cordibus pabula internæ refectionis exhibeas, quos pa
ſtoraliter nutrias. Indica etiam mihi, vbi cubes, id eſt, ſta-
biliter requieſcas, quorum mentes tibi chariſſimas luce cõ
templationis perfundas: ita quòd per contemplatiuę exer-
citia vitæ te intra ſe iugiter conplectuntur, retinent, nec
offendunt, ita vt illud Deuteronomij impleatur in eis, A- Deut. 33.
mantiſſimus domini habitabit confidenter, in eo quaſi in
thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requi-
eſcet. Indica (inquam) mihi vbi ſic paſcas, ſic cubes in meri-
die, id eſt, in præcipuo gratiæ tuæ ſplendore, in magno cha
ritatis feruore, in illuminatione præclara, quemadmodum
in Regum libris Dauid fatetur, Spiritus domini loquutus 2. Reg 33.
eſt per me, ſicut meridiana lux clara eſt, & abſque nubibus
rutilat. Quanuis autem ſponſus inter ciues regni cœleſtis
potiſſimè cubet, qui meridiana eius cognitione lætãtur, at-
que per beatificam viſionem ſponſo gloriæ inauertibiliter
ac tranquilliſſimè ſunt intenti: attamẽ etiam in hac vita in
viris contẽplatiuis, perfectis, heroicis aliqualiter cubat: qui-
bus ſcripſit Apoſtolus, Pax Chriſti exultet ſemper in cor- Coloſſ. 3.
dibus veſtris. quorum vnuſquiſque dicere poteſt: In pace in Pſal. 4.
idipſum dormiam & requieſcam. Vnde & ipſe per Iſaiã lo- Iſai 29.
quitur, Super quẽ requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper quie-
tum & humilẽ? Hæc itaque petit ſibi indicari Eccleſia, qua-
tenus ex eorum conſideratione conſoletur & glorietur in
domino inter tot aduerſitatũ ſuarum preſſuras, & vt videat
ipſa pia mater, in quibus prędicatio ſua fructificet. Ideo quo-
que poſtulat ſibi iſta monſtrari, quoniã ſcit ſe ſua exteriori
prædicatione in audientibus nil poſſe proficere, niſi ſpon-

ſus in illorum cordibus intus loquatur, ſuaque vnctione dociles & attentos faciat eos: ob hoc appetit inuenire ac ſcire huiuſmodi auditores. Vnde ſubiūgit, *Ne vagari incipiam*, id eſt, ne infructuoſe diſcurrā *Poſt greges ſodalium tuorum* id eſt, ad conuenticula reproborū, poſt multitudines obſtinatorum atque hæreticorum, qui poſt vnam & ſecundam correptionem vitādi ſunt. Vnde in Eccleſ. ſcriptum eſt, Vbi nō eſt auditus, nō effundas ſermonē. Et Salomō, In auribus inſipiētiū ne loquaris, quia decipiēt doctrinam eloquij tui. Itemq;, Qui erudit deriſorem, ipſe ſibi iniuriam facit. Nam & ſponſus in Euangelio iuſſit, Nolite ſanctū dare canibus, neq; margaritas veſtras proiiciatis ante porcos. Verū quandiu ignorat Eccleſia quis docilis indocilíſve exiſtat, debet omnibus prędicare, ſicut in ſimili loquitur Auguſtinus, Neſciētes quis ad electorum aut reproborum ſocietatem pertineat, debemus beneficiū fraternæ correptionis impēdere cunctis. At verò per ſodales quidam intelligunt Hæreſiarchas & ſeductores ac impios præſidētes, qui ſibi ſubiectos damnationi ſecum inuoluunt. & ſodales ſpōſi vocantur, vel quia ſe nominant eius vicarios. & vocāt ſe Chriſtianos, vel quia in poteſtate ſeu prælatione cum eo communicant, aut quia in natura humanitatis cum eo conueniunt. Alij per ſodales intelligūt angelos ſanctos, qui ſingulis gētibus ac cōmunitatibus præſunt, quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur, Rectores in vnaquaque prępoſuit gēte. Vnde & in Daniele de principe Grecorum & principe Perſarū aliqua cōtinētur. Per quos (ſicut diuinus docet Dionyſius) angeli ſancti de choro principatuū deſignātur, qui ſunt ſodales Chriſti per gloriæ communionem & prælationis participationem. Amplius ſic poteſt exponi, quòd ſpōſa precatur ſibi à ſponſo indicari vbi in meridie cubet, ita quòd quanuis ſciat per fidem ſponſum in mentibus beatorum cubare, nihilominus petit ſibi hoc clariori illuminatione monſtrari: quatenus ſynceriter cōtemplando gloriam beatorum, & quàm dignatiſſimè, intimè, atque dulciſſimè ſponſus requieſcat in eis, conſolationem accipiat, & ad laborandum infatigabiliter animetur, ne deuiet ſequendo errantes. Poſtremò per appropriationem dicere poſſumus, quòd ſponſus in actiuis hominibus paſcit, in cōtemplatiuis cubat. Actiui nanque non ſunt tandiu tanque frequenter intenti actualiter ſpon-

Eccle. 32. Prou. 23. Prou. 9. Matt. 7. Auguſt. Eccle. 17. Dan. 10. Dionyſius.

ſponſo, vt contemplatiui, ſed certis horis paſcit eos, paſciturque ab eis in membris ſuis vel in ſeipſo, dum de eorum bonis gaudet operibus atque eorum congratulatur profectui. Vnde in Apocalypſi teſtatur, Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecum. In contemplatiuis autem cubat, id eſt, quieſcit, quoniam contemplatiui ſtabiliùs frequentiúſque vacant ſponſi amplexibus, & pulchritudinem vultus ſui proſpiciunt. Sequitur ſponſi reſpõſio ad præinductam ſponſæ petitionem: *Si ignoras te, ô pulchra inter mulieres* id eſt, quia ignorare teipſam non debes, nec in toto te neſcis ô Eccleſia, præ cæteris gentibus gratia ac virtutibus ſpecioſa. Sæpiſſime equidem in ſcripturis accipitur ſi pro non, vt cùm ſanctus Iob loquitur, Si deceptũ eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei iuſidiatus ſum. Certum eſt autem quòd Eccleſia, quæ teſte ſponſo cenſetur pulchra, nõ ignoret ſeipſam: imò ſcit quid per naturam exiſtat, quòd à ſponſo redempta ſit, & baptiſmate renouata, variiſque gratiarum chariſmatibus redimita. Itaque quoniam non ignoras te, *Egredere*, id eſt, in actum virtutum & in officium prædicationis procede. *Et paſce hædos tuos*, id eſt, non ſolùm iuſtos & ſimplices, qui oues vocantur: ſed etiam peccatores & impios inſtrue, nutri, guberna, *Iuxta tabernacula paſtorum*, id eſt, ad imitationem præcedentium patrum, & iuxta documenta Apoſtolorum, qui indifferenter vniuerſis prædicauerunt: ſicque *Apoc. 3.* *Iob. 31.* *Lucæ 5.*

Et abi poſt veſtigia gregum tuorum, id eſt, virtutes & opera electarum congregationum ſectare, ne inutiliter euageris. Optimum enim eſt & valde ſecurum tritam ſanctorum incedere viam, & eorum inhærere veſtigiis, qui curſum ſuũ fœliciter compleuerunt. Noli ergo immoderatè diſcutere aut velle cognoſcere, in quibus ego per gratiam habitem, aut qui electi ſint & digni vt eis predicatio fiat: imò quo aliqui magis corrupti ſunt, eo plus ſtude eis ſuccurrere: quia & ſi contigerit eos perire, tu tamen fructu tuorum non carebis laborum. Iuxta præhabitum ſenſum ait Apoſtolus, An ignoratis voſipſos, niſi reprobi ſitis? Et denuo faſſus eſt, Omnibus debitor ſum, ſapientibus & inſipientibus. Verùmtamen multi hunc paſſum aliter ac prolixè exponunt, ſed explanatio iſta facilior aptiórque videtur. *2. Cor. 13.* *Rom. 1.*

Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea, id eſt,ô ſponſa chariſſima,ego conformaui & ſimilem feci te exercitui filiorum Iſrael in deiectione & ſubmerſione curruum ac equitum regis Aegypti,quē cum ſuis in mari Rubro ſubmerſi: & exercitum Iſrael per medium maris illius eduxi,ac liberaui: ſic te de poteſtate diaboli angelorúmq;
Exo.14. eius redemi.Et ſicut filios Iſrael paui manna ac aqua de pe
Exo 16. tra educta ſic te pane cœleſti,corpore & ſanguine meo e-
Num.10. nutrio,aqua ſapientiæ poto.Et ſicut illos per ſolitudinem
Ioan.6. ad terram promiſſionis ſub velamento nubis in die & in ſplendore ignis in nocte deduxi:ſic te per deſertum ſeculi huius exilij ad cœleſtem dirigo paradiſum,ſub protectione auxilij ac rore refrigerij mei,& in luce fidei ac claritate illuſtrationis ſupernæ ac charitatis feruore inter proſpera
Deut.1. & aduerſa.Quēadmodum etiam filiis Iſrael in monte Synai
Eccle.4. per Moſen legem dedi,ſic tibi in monte terræ promiſſionis
Exod.34. per meipſum euangelicam contuli legem.Hinc in Iſaia aſ
Iſaiæ.4. ſeritur,Super omnem gloriā protectio,& tabernaculū erit in vmbraculum diei ab æſtu, & in ſecuritatem, & abſconſionem à turbine & à pluuia.Inſuper per equitatū dei poſſunt intelligi angelicæ poteſtates & angeli ſancti,qui in ſcripturis vbertim appellantur exercitus & caſtra atque
Pſal.67. militia dei,iuxta illud Pſalm.Currus dei decē milibus mul-
Gene.32. tiplex.In Gene.quoque narratur,Iacob abiit via qua cœperat,fuerúntque ei obuiam angeli dei: quos cùm vidiſſet,di
Iohe.2. xit,Caſtra dei ſunt hæc. Vnde & alibi legitur, Multa ſunt nimis caſta vel fortia, & facientia verbum eius. Porrò per equitatum Pharaonis bene accipiuntur aduerſariæ poteſtates,& angeli tenebrarum,ac acies vitiorum,Poteſt itaque & ſic exponi, O amica.i. vniuerſalis Eccleſia aſſimilaui te equitatui meo,id eſt,angelis ſanctis in curribus Pharaonis, per hoc quòd præſtiti tibi virtutem reſiſtendi ac prævalēdi malignis illis ſpiritibus, quibus & angeli ſancti reſtiterunt ac præualuerunt in exordio ſeculorum,non acquieſcē do elationi illorum, ſed potius expellendo ipſos de ſtatione cœleſti:iuxtà illud,ſecundum vnam expoſitionē in Apo
Apoc.11. calypſi,Factum eſt prælium in cœlo,Michael & angeli eius præliabātur cū dracone,& draco pugnabat & angeli eius, & non præualuerunt,neque inuentus eſt locus eorum am-
Luc.10. plius in cœlo.Hinc in Euangelio ſponſus promittit Eccle-

ſiæ,

ſiæ, Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones & ſupra omnem virtutem inimici. Cui & in Pſalmo promittitur, Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Itémq;, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonē & draconem. Ideò Paulus diſſeruit, Deus conteret Satanam ſub pedibus veſtris velociter. *Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis.* Circa hoc loquitur Origenes, Paulus Apoſtolus ait, Corpus non eſt vnum membrum, ſed multa, vos autem eſtis corpus Chriſti, & mēbra de membro. Et iterum, Nemo carnem ſuam vnquam odio habet, ſed fouet & nutrit eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam, quia mēbra ſumus corporis eius. Per hæc igitur edocemur, quomodo ſponſa Chriſti (quæ eſt Eccleſia) ſit corpus Chriſti, & membra. In quibus mēbris ſunt aliqui qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ (ſine dubio) & ſcientiæ lumine: & alij aures, pro audiendo verbo doctrinæ. Alij manus, ꝓ bonis operib⁹, religioſisq; miniſterijs: ita ſunt aliq, qui & genæ eius vocantur. Genæ autem vultus dicuntur, in quibus honeſtas & verecundia animæ cognoſcuntur, per quod ſine dubio illi in membris Eccleſiæ declarantur, qui caſtitatis & pudicitiæ excolunt honeſtatem. Pro iis ergo ad totum corpus Eccleſiæ dicitur, Quàm pulchræ ſunt genæ tuæ, quarum pulchritudinem accepit ex oſculo ſponſi. Extunc enim caſtitas & pudicitia atque virginitas, quæ prius non fuerant, per Eccleſiæ genas miro decore diffuſæ ſunt, quæ genarum formoſitas turturi comparatur. Turturum enim fertur eſſe natura, vt neque maſculus præter vnam fœminam adeat aliam, neq; fœmina amplius q̃ vnum patiatur marem, ita vt compari extincto, ſuperſtiti cū coniuge extinctus ſit concubitus amor. Conuenienter igitur ſimilitudo turturis aptatur pulchritudini i. pudicitiæ ac caſtitati genarum Eccleſiæ: quia Eccleſia alterius viri poſt Chriſtum neſcit coniugium, & quoniam abundantia pudicitiæ ac continentiæ vigeat in ea. Hæc ſententialiter Origenes. Porrò Anſelmus & alij per genas ſponſæ intelligūt doctores ac prædicatores Eccleſiæ, quoniā genę dentes intra ſe continent, & per eos maſticāt, terunt, & in ventrem proiiciūt cibū: ſicut boni prælati ac prædicatores verbo dei reficiunt audiētes, & difficiliora quæq; eis quaſi maſticando & frangēdo exponūt. Inſuper genæ ſpōſæ dicūtur pulchræ,

Pſal. 90.
Eodem
Rom. 16.
Origenes
1 Cor. 12.
Epheſ. 5.

chræ, vt turturis, quoniam ipſa Eccleſia pro ſuis & filiorum defectibus & peccatis verecundatur, & ea cum pœnitentiali ac ſapiẽtiali pudore humiliter confitetur. *Collũ tuum ſicut monilia.* per mẽbra corporea in hoc libro & per aues ac cætera inanimata ac irrationabilia, ſpiritualium ac rationalium rerũ proprietates atque officia deſignantur. ſicque per collũ, quo caput iungitur corpori, per quod cibus deſcẽdit in aluum, quod etiã leuatur in altum, deſignantur prælati, qui inter deum & populum mediant, & myſticũ corpus Chriſti (puta Eccleſiam) ſuo capiti, videlicet Chriſto iungunt. cui ſibi commiſſos reconciliare tenentur, orando & ſacrificando pro ipſis, eóſq; corripiendo, purgando, ac fouendo in bonis, gratiarum quoq; chariſmata impetrando eis à domino. Hi inſtar colli eriguntur in altum Eccleſiaſtica dignitate atque prælatica poteſtate, & ſpiritualis alimonia à capite Chriſto deſcendens, per ipſos in greges ipſis creditos diriuatur. Hoc collũ ornatur & aſſimilatur monilibus. Monilia namq; ſunt ornamenta ad claudendum pectus formata, ſuntq; virginum ſigna deſponſatarum. Et dicitur monile à monendo, quia dum puellæ deſponſatæ apponitur, eam hortatur ne alterum amatorem admittat, ſed ſuo fidem ſponſo conſeruet. Cùm itaq; boni prælati ſoliciti ſint & laborent ſubditorum ſuorum pectora adornare, atque à prauis ea cogitationibus claudere, quatenus ſponſo pura & inuiolata exhibeantur, nec adulterinum aſpiciãt ſeductorem diabolum, neq; ad aliquem ſenſualiter afficiãtur, rectè monilibus comparantur ipſi prælati. Porrò ſecundum Gregorium, in monilibus auro gemmæ imponuntur. Per aurum ſapientia, per gemmas virtuoſa & exemplaria opera deſignantur. Cùm itaq; prælatos oporteat per ſapiẽtiam rutilare, virtuoſis quoq; & exemplaribus actibus abundare, congruè monilia nuncupantur. Certum eſt etiam per aurum poſſe intelligi charitatem: quæ ſic eminet inter virtutes, ſicut aurum inter metalla. & ſicut aurum habet vim lætificandi inſpicientem, triſtitiámque depellit, ſic charitas maximè facit mentem in ſponſo ſuper omnia charo gaudere, & eius beatitudini intimè congaudere. De
Apoc. 3. qua in Apocalypſi legitur: Suadeo tibi emere aurum ignitũ probatum. Per gemmas verò precioſiſſima illa ſeptem dona ſpiritus ſancti ſumuntur. Prælatum autem oportet præ
cæte-

cæteris in charitate feruere,ac ſeptenario ſpũs ſancti dono fulgere. Propter quod Chriſtus beatiſſimum Petrum conſtituturus prælatũ totius Eccleſiæ,ter ſciſcitatus eſt eũ.Petre amas me plus his?Hinc prælati dicuntur monilia. Erubeſcat ergo prælatus vocari,qui non ſatagit iſtis ornatibus decorari, qui vel operari omittit quod docet: aut docere negligit,quod à ſubditis ſuis deus requirit. Nempe,vt ait Iſidorus, Tã vita q̃ doctrina clareſcere debet,qui prę̃ſidet: quia doctrina ſine vita efficit arrogantem,& vita ſine doctrina inutilem. Paſtoris ſermo operibus eſt firmandus, vt quod inſtruit verbo, confirmet exemplo: turpiſſimum eſt quempiam doctrinam ſuam propriis reprobare operibus. At verò per ceruicem ſeu collum Origenes intelligit mẽbra Eccleſiæ bene ſubiecta,& obedientiæ dedita. Ceruicibus enim onera deferenda ſolent imponi.propter quod rebelles & inobedientes dicuntur eſſe duræ ceruicis,& collo malè erecto incedere.Vnde per Prophetam Dominus ait, Sciui quia durus es tu,& neruus ferreus ceruix tua,& frons tua ænea.Hinc ad inſinuandum,quòd per collum obedientia deſignetur,Ierem.Plurimos hortabatur,Subiicite colla veſtra iugo regis Babylonis.quanto magis ſubiicienda ſunt colla noſtra iugo Chriſti,dicentis, Tollite iugum meum ſuper vos?Huius colli ornamẽta ſunt ſanctæ obedientiæ prę̃ſtantiſſima opera.Vnde cùm quidam ſanctorum patrum vidiſſet in ſpiritu diuerſos ordines miniſtrantium deo, ipſos religioſos ſub obedientia viuẽtes vidit aureos torques portare. *Murenullas aureas faciemus tibi,vermiculatas argento.* Murena(vt legitur) piſcis eſt in foramine ſuo exiſtens circulatus & conglobatus: quia dum capitur, caudam ori ſuo imponit, & circulum de ſe facit, & ſuſtentatur non comedendo ſed humorem ſuggẽdo:ad cuius ſimilitudinem fiunt murenulæ,id eſt, inaures,quæ aurium ſunt ornatus.Gregorius verò dicit quòd per murenulas monilia ligantur ad collum.Atque,vt aliqui dicunt,murenulæ ſunt ornamenta ex filis aureis & argenteis opere plectili facta, quibus ornantur capita fœminarũ,& orę veſtium circa manus & collum.ſicque per murenulas intelliguntur dogmata ſcripturarum ac ſententiæ patrum,grandi decore permixta,ſapiẽtiã cõtinentia,ac amore ſancto flammigera, vtpote igneæ legis verba,quæ murenulę ſunt vermiculatæ argento.i.venuſtate

Iſidoro. *Origenes* *Exod.32.* *Exod. 34.* *Iſaiæ. 48.* *Ierem.22.* *Matth.11.* *Gregor.*

nuſtate eloquentiæ hincinde diſtinctæ, & varietate florũ ſui eloquij intermixtæ, ita quòd in prædicatione & exhortatione ſonant egregiè, in tantum quòd cordis ſecreta attingunt, compungunt, inflammant. Siquidem per argẽtum nitor eloquij & ſonoritas verbi in ſcripturis ſignantur. Amplius, ſicut in ſcripturis per aurum ſapientia, id eſt, noticia dei exprimitur, ſic per argentum ſcientia de rebus creatis notatur. Cùm ergo ſcriptura ſacra non ſolùm de creatore, ſed etiam de creaturis verè nos inſtruat, murenulæ, id eſt, præfatæ diuinorum ſententiæ ac doctrinæ rectè dicuntur argẽto vermiculatæ. Has murenulas ſpõſus & eius opifices i. ſacræ ſcripturæ authores fecerunt Eccleſiæ, vt prædicaret ex eis filiis ſuis ac ſubditis. *Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.* Rex regum Chriſtus dominus morte deuicta aſcendit ad patrem, & requieſcit ad dexteram eius, atque ex tunc nardus ſponſę, id eſt, eius humilitas vel ſalubris doctrina, ac ſuauiſſima fama, virtúſq; operatiua miraculorum, dedit præcipuè ſuum odorem, & redolentia ſua multos attraxit, curauit, atq; ſaluauit. In cuius odoris figura Iſaac dixit de filio ſuo, Ecce odor filij mei ſicut
Gene.27. odor agri pleni. Denique ſponſo hoc corporaliter recumbẽte in domo Phariſæi affectuoſiſſima eius diſcipula optima illa Maria Magdalena aromaticum ſuum vnguentũ nardi ſpicati precioſi fudit ſuper eundem, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. *Faſciculus myrræ dilectus meus mihi.* Myrrha amara eſt, & à putrefactiõe corpus præſeruat. Sicque ſponſa duplici ratione dilectum ſuum vocat faſciculum myrrhæ. Primò, propter acerbitatem ſuæ ſaluificæ paſſionis, quam tulit pro nobis, vt ſit ſenſus, Sponſus meus chariſſimus propter ea quę pro ſalute mea ſuſtinuit, eſt mihi materia amaræ compaſſionis, & cauſa ob quam multiplici dolore me ipſam conficio in pœnitentiæ actibus & lamentis, in vigiliis, diſciplinis, laboribus, abſtinentiis, in fame, ſiti, & frigore, in deploratione peccantium, in anxia aſpiratione ad ſponſum: ita quòd lachrymæ meæ ſunt mihi panes die ac nocte, præ deſiderio plenæ fruitionis ac claræ viſionis ipſius, me cupiẽte diſſolui & eſſe cũ ipſo. Secũdò ſic, Faſciculus myrrhæ. i. copioſa medicina cõtra putredinẽ vitiorũ, & curatiua pręteritarum culparũ, eſt dilectus meus mihi, qui ſuis documentis, pręceptis, cõſiliis, infuſioneque

Ioan.12. *Pſal.41.* *Phil.1.*

gratiæ

gratiæ ac virtutum, & eccleſiaſticis ſacramentis, ac virtutum ſuarum exemplis, præbet remedia contra omnia vulnera vitiorum. qui primò in baptiſmo, deinde in confeſſione, ab omni mundat & curat inquinamento. Ideo *Inter vbera mea commorabitur*, id eſt, in intimis præcordiorum meorum quieſcet, & nequaquàm obliuiſcar ipſius, ſed in omni neceſſitate, tentatione, anguſtia, & ruina ad ipſum cõfugiam, inter proſpera & aduerſa intra me eum amplectar, eum orando, pſallendo, meditando, affabor. Et ſic eius intuitu ac amore omnem carnalem delectationem vilemque conſolationem & diſſolutionem puerilem deſpicio, ita ex eius cõtemplatione omnem inordinatum mœrorem ac mordacem triſtitiam fugo ac vinco, vt nec proſperitate diſſoluar, nec aduerſitatibus frangar. quæ enim tribulatio me poterit ſuperare, dum quæ & quãta ipſe pro me tolerauit, intueor? Humilitas eius mihi medicamentum eſt contra omnem ſuperbiæ læſionem, conſideratio patientiæ ac manſuetudinis eius omnem iracundiæ impetum curat, omnem impatientiam tollit, feruor ſuæ ardentiſſimæ charitatis, cunctam repellit pigritiam & teporem. Denique inter vbera mea morabitur, quia in omni doctrina & vtriuſque teſtamenti ſcripturis ipſius recordabor, & ſermocinabor de eo. Vniuerſa quoque, quæ pro mea aſſumpſit, fecit, pertulitque ſalute, colligabo quaſi in vnum faſciculum, quem iugiter intuebor: quatenus incarnatio, conuerſatio, ac paſſio dilectiſſimi ſponſi mei nunquam à mea recedat memoria, iuxta illud in Threnis, Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea. Vt ſic cum Apoſtolo dicere queam, CHRISTO confixus ſum cruci. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me CHRISTVS. Et denuo, Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce domini mei IESV CHRISTI. Eſt nanque in cruce ſponſi gloriatio, dum gloriamur in hoc, quòd eius amore & imitatione aduerſum quid patimur, & contumelias ſuſtinemus. Et rurſus, dũ paſſionem ipſius tam fructuoſiſſimam eſſe perpendimus, quòd per eam reconciliati ſumus deo omnipotenti, & liberati à diſcrimine infernali. Ideo ſubditur, *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*, id eſt, Ipſe qui in paſſione ſua factus eſt mihi faſciculus myrrhæ, in ſua reſurrectione, aſcenſione, & ſpiritus ſancti miſſione. atque in quotidia-

Thren. 3.
Gal. 2.
Gal. 6.

na ſua gratioſa viſitatione ac conſolatione interna factus eſt mihi botrus Cypri, id eſt, materia exhilarationis, ſpiritualeque vinum inebrians mẽtem feruore amoris, plenitudine deuotionis, exuberantia internæ ſuauitatis, quod totum rectè per botrum Cypri inſinuatur, quia in inſula Cypro vinum optimum generatur. Sic demum factus eſt mihi botrus in vineis Engaddi, id eſt, loci ſic dicti, quæ & ipſę optimæ eſſe feruntur. Engaddi verò fons hœdi interpreta-
Exod. 12. tur. Hœdus autem fuit in lege animal immolatitium pro remiſſione culparum. Idcirco per hœdum peccatores ſignantur, & per fontem hœdi baptiſmus ſeu pœnitentiæ ſacramentum, in quibus iniqui à ſuis peccatis lauantur, ſicq; ſpõſus eſt ſponſæ ſuæ botrus in vineis Engaddi, hoc eſt, in Eccleſiis renatorum in fonte baptiſmatis, ſeu purgatorum in ſacramento confeſſionis. Denique quia ſub ſpeciebus vini ſponſa dilectum ſuum quotidie ſumit in ſacro myſterio, re-
Geneſ. 49 ctè eum comparat botro, de quo ſponſo in libro Geneſeos Iacob patriarcha vaticinatur, Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem (fili mi) aſinam ſuam, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuę pallium ſuum. Idcirco in eius
Iſai. 63. aſcenſione ſciſcitati ſunt angeli ſancti, Quare rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Quibus reſpondet, Torcular calcaui ſolus. Chriſtus quippe eſt botrus, de quo in torculari paſſionis, id eſt, patibulo crucis, expreſſum eſt optimum vinum, vtpote ſanguis ſaluificus, in ſacramento reficiens, lætificans, inebriãs
Zacha. 9. communicantem. De quo ſancto edulio ſalutarique poculo in alio propheta ſcriptum eſt, Quid bonũ domini, aut quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum & vinum germinans virgines? Vnde de hoc ſponſo prophetatum fuit in
Pſal. 71. Pſalmo, Erit firmamentum in terra in ſummis montiũ. Vbi pro firmamẽto alia litera habet frumentũ, alia verò memoriale triticum: imò trãſlatio Chaldaica aptiſſimè habet, Erit placenta tritici, quia videlicet Chriſtus ſub forma tortulæ ſeu placentæ triticeæ offertur quotidie deo patri in celebratione. Prætereà aliqui dicunt quòd Engaddi eſt locus, in quo Balſamum aptiſſimum creſcit, & arbor aromatica nomine Cyprus, quæ facit grana ſimilia granis vuæ, atque in modum vitis excolitur, propter quod vinea nominatur: ſicque Cyprus non eſſet hoc nomen

inſulæ in mari Mediterraneo ſitæ,de qua Barnabas fuit A- *Actu.4.*
poſtolus.Hinc ait & Origenes , Vua florens Cyprus voca- *Origenes.*
tur.Species quoque extrinſecus eſt cuiuſdam virgulti, quæ
dicitur Cyprus,producens fructum in modum vuæ florentis:ſed
videtur magis ad fructū vitis ſermo reſpicere, quia
vinearum Engaddi eſt facta memoria.Engaddi autem ager
eſt terræ Iudææ,non tantum vineis quantum balſamis florens
. Sponſa ergo adoleſcentulis loquens,botrus , inquit,
Cypri dilectus meus mihi.Tanquam dicat : quicquid dulcedinis
in odoribus eſt & floribus virgultorū,ſuperat ſpōſus:quatenus
audientes hæc adoleſcentulæ magis ac magis
ad ſponſi concitentur amorem.Inſuper videns ſpōſus vniuerſalem
Eccleſiam ſuo deſiderio ęſtuantem,ac ſuis præconiis
inhærentem , imò & aliorum animas ſua charitate affectuoſis
ſermonibus inflammantem,prorumpit in laudem
ipſius,vt ad meliora prouocet eam. *Ecce tu pulchra es amica
mea,ecce tu pulchra.* Repetitio iſta affirmationis, affectionis,ſerioſitatis,ac
mouēdæ attentionis eſt ſignum, quaſi dicat,
Tu ſponſa mea,ſancta & prælecta Eccleſia , pro qua
tradidi me in mortem, tu pulchra es mente & corporis caſtitate.Pulchra
per dona naturæ, pulchrior per chariſmata
gratiæ.Pulchra interius per virtutum & donorum meritorúmque
claritates. Pulchra extrinſecus per venuſtiſſimos
mores.Pulchra ſacramētorum decore,ornata miniſtrorum
tuorum multiplici diſtinctione.Prælatorum & religioſorū
atque doctorum multiformi gradu,ſtatu,ac ordine, decorata
non ſolùm donis ſupernaturalibus gratiæ gratum faciētis,ſed
etiam gratiæ gratis datæ.De quibus omnibus multíſque
aliis ſponſæ huius ornatibus in epiſtolis ad Corinthios
& Epheſios copioſe diſſeruit ſapiētiſſimus Paulus, Et
ſicut in libro de. Angelica atque Eccleſiaſtica Hierarchiis
diuinus teſtatur Dionyſius,Eccleſia ſeu eccleſiaſtica hierar- *Dionyſius.*
chia inſtar hierarchiæ Angelicæ, extat diſpoſita. Propter *2.Cor. 12.*
quod Ioannes in Apocalypſi fatetur,Vidi ciuitatem ſanctā *Apoc.21.*
Ieruſalem nouam deſcendentem de cœlo,à deo paratā tanquam
ſponſam ornatam viro ſuo,habentem claritatem dei.
Oculi tui columbarum, id eſt,columbina ſimplicitate,ſyncera
intentione,acuto ac lympido ad contemplandum intuitu
fulges,lōge à te omnis hypocriſis,omnis duplicitas cordis,omnis
peruerſa intētio:me ſolum habes præ oculis, ad
meum

ſanctitate vixiſti in ſeculo iſto,ac patrem tuum præ cunctis creaturis plenisſimè honoraſti. Tu ſpecioſus forma præ filiis hominum. & quanuis propter me factus es opprobriũ hominum,non habens ſpeciem neque decorem,ſimiliſque leproſo:hoc tamen abſque tuo ſuſtinuiſti demerito,nec internam tuam minuit formoſitatẽ, ſed ad maiorem tui corporis ceſsit glorificationem : & quo propter me fuiſti deformior,eo in corde meo es pulchrior. Ideo *Lectulus noſter floridus*. quia cõiunctio noſtra pura & ſancta eſt,ſpiritualis, diuina,interna,ac cœliformis: & lectulus noſter eſt pax pectoris,conſcientiæ puritas,quies mentis,cõtẽplatio amoroſa,dilectio intuita & amplexiua. In his libenter & benignisſimè mecum quieſcis, dum ab omni exteriori tumultu me abſtraho, ab omni ſanctitatis tuæ offenſa abſtineo, & tibi ſoli intendo. In pace etenim locus tuus,qui ſuper quietum quieſcis,& delitiæ tuæ ſunt eſſe cum talibus filiis hominũ. *Tigna domorum noſtrarũ cedrina*. Domus iſtæ ſponſi ac ſponſæ ſunt particulares eccleſiæ & congregationes deuotæ, quarum tigna ſunt perſonæ, quæ præſident,& ſubditos charitatiuè ſuſtentant, confortant,ſtabiliunt : quemadmodum tigna domum. Quæ perſonæ inſtar Cedrorum creſcunt in perfectione virtutum,& eminent authoritate prælationum,ſtantque in monte Lybano,videlicet candidisſimo Ieſu Chriſto monte altisſimo, cui iugiter innituntur. abſtinent quoque à putrefactione peccati,& virtutũ ac documentorum ſuorũ odore ac vigore infernales fugant ſerpentes: quemadmodũ Cedrus imputribilis eſt naturæ, creſcens in Lybano monte,atque ſerpentes ſuo fugans odore. *Laquearia noſtra cypresſina*. Per laquearia (quæ domum intrinſecus implent, & ornant) boni ſubditi obedienteſque filij exprimuntur: quæ cypreſsina dicuntur, quoniam ſicut Cypreſſus eſt arbor velociter creſcens, baſſa, ſeu humilis, imputribiliſque conſiſtens,cuius fructus ſeu folia cum oleo cocta nobile vnguentum efficiunt: ſic boni ſubditi ac obedientes ex ſuperiorũ ſuorum exemplis virtuoſis,ac ſaluberrimis documentis,citò ac multũ proficiunt,vitiorum infectionem deuitant, atque infra ſuæ vocationis humilitatem manentes,præſtãt proximis exempla ſalubria,tanquam vitalia medicamenta,ac bonæ famę odorem,tanquam dulcisſima & curatiua vnguenta.

Pſal.44. *Pſal.21.* *Iſa.53.* *Prouer.8.* *Iſaiæ.66.* *Pſal.75.*

Expoſitio

Expoſitio eiuſdem Capituli de ſponſa particulari.

ARTICVLVS IIII.

DE triplici ſponſa Chriſti dictum eſt in prologo huius opuſculi, videlicet vniuerſali, particulari, & ſingulari: ita quòd vnaquæque anima in charitate exiſtens, eſt Chriſti ſponſa particularis, per fidem & charitatem deſponſata eidem, & ei per baptiſmi gratiam conſecrata: quam Dominus & Saluator brachiis charitatis aſtrinxit, ac infuſione virtutum fœcundat. Hinc aſſerit Auguſtinus, quòd omnis anima eſt Chriſti ſpõſa, vel diaboli adultera: ſi enim in charitate eſt Chriſti, cenſetur ſpõſa ipſius: ſi verò mortali ſubiacet culpæ, adultera reputatur diaboli. Itaque quæ in iſto Salomonis volumine de vniuerſali exponuntur Eccleſia, generaliq́ue ſponſo, de particulari quoque ſponſa tropologicè explanantur. Verùmtamen iuxta præhabita in his Canticis Canticorum tractatur de amore perfecto, ideo non de quacunque anima exiſtente in charitate & gratia: ſed de anima heroica, diuina, perfecta, eccleſiaſticè amoroſa, hæc propriè exponuntur. Quam expoſitionem præcipuè proſequitur Vercellenſis venerabilis abbas in libro diuini & magni Dionyſij ſtudioſiſsimi, qui & eoſdem in ſtilum planum redegit. Igitur anima contemplatiua, purgata, ſancto amore flammigera, in creaturis nequaquã concupitam reperiens quietem, ideoq́ue ad verum & incommutabile bonum, ad ſupereſſentialẽ & ſuperpulcherrimum ſponſum totis ſuſpirãs præcordiis, ex plenitudine ſynceriſſimæ ſuæ affectionis eructat verbum bonum, amoriferum, & ſuaue. Oſculetur me, inquiens, oſculo oris ſui. i. ſponſus ille dulciſsimus, qui ſolus ſufficit mihi, qui creauit me propter ſe, nec poſſum niſi in eo quieſcere, qui ſolus totũ meũ affectum quietare poteſt & contentare. Hic talis ac tantus oſculetur me oſculo oris ſui. i. ſeipſũ gratioſiſsimè applicet mihi, méque pauperculã ſuæ incõparabili & infinitę excellentiæ dignetur immediatè coniungere, tangendo & illuminando apicem intellectus mei ad contemplandũ maieſtatem & ſapientiam, veritatẽ ac pulchritudinem eius prorſus immenſam: accendẽdo quoque verticem voluntatis ſeu affectiuæ meæ ſuperioris, ad diligendum puriſsimè, ſtabiliter, ac intentiſsimè bonitatem ipſius illuminatam, ad guſtandum fontanam eius dulcedinem, omni fundo, termino, ac

Auguſti.

Pſal. 44.

ac intentiſſimè bonitatem ipſius illuminatam, ad guſtandum ipſius dulcedinem, omni fundo, termino, ac menſura carentem, ad quieſcendum in eius amplexu mundiſſimè, quatenus tota ferar, trāſformer, abſorbearque in ipſum. atque in ſuæ beatitudinis exuberantiſſimo & immenſo Oceano rapta demergar. Sed vnde, ô paupercula anima, pingui materiæ huic intruſa, graui corporis mole immerſa, quæ in ordine intellectualium ſubſtantiarū es ſicut materia prima in ordine rerum. Vnde tibi vel pręſumptio vel audacia, aut certè fiducia petendi hoc oſculum ab eo, quem polus, tellus, pontúſque metuunt? quem ſupernorum altitudines ſpirituum perhorreſcunt? ſub quo curuantur qui portant orbem? *Iob 9.* Denique ſi præſumptuoſum videtur petere oſculū, nō dicā glorioſiſſimæ virginis Marię Chriſtiferæ ſeu glorioſæ virginis Catharinæ reginæ, aut Vrſulæ ſanctę: quāto magis *Iſai.40.* præſumptuoſum apparet, petere oſculum ſancti ſanctorum omnipotentiſque regis, cuius reſpectu totus mundus eſt velut puluis exiguus? Ad hæc quid reſpondes, ô anima, in hoc exilio, in regione hac diſſimilitudinis, in valle lachrimarum hac conſtituta: vbi ſi dixeris quòd peccatum non habeas, *1 Ioan 1.* teipſam ſeducis? Reſponſio animæ, Quid me reuocas ab intuitu ſponſi mei? cur ab eius amplexu me impedis? quare ab eius colloquio me reuocas, auertis? Cur in his, quæ omnem rationem tranſcendunt, exigis rationē? Ignoras, quòd charitatis ardor non arctetur lege communi? Neſcis, quòd ſicut excellentia ſponſi huius immenſa eſt: ſic & dignatio eius prorſus ſit infinita? Nunquid minor eſt charitas eius aut pietas, quàm maieſtas? Nónne ipſe creauit me ad obtinendum beatificum illud oſculum oris ſui in patria beatorum? hoc eſt, ad intuendum eum per ſpeciē, ad perfruendū ęternaliter bonitate ac dulcedine ſua, ad ſatietatem pleniſſimā ab omni faſtidio perenniter alienam? Ipſe qui charitatem ſuam mihi infudit, ipſe eandem in me accendit ac ſtimulat, atq; ad poſtulandum oſculū oris ſui excitat & inflāmat. Non eſt volentis, neq; currentis Charitas ſeparationis impatiens me coarctat: *Roma.9.* conſideratio, imò & experientia dignationis miſerationiſque ſponſi hanc parit fiduciam: fides quoque & recolentia præteritorum beneficiorum ipſius me animat. Nónne ipſe eſt, qui cùm diues eſſet diuitiis *1.Cor.8.* infinitis, diues omnipotentia non pecunia, & tam magnus

quòd magnitudinis eius non eſt finis: propter me factus eſt pauper & paruus: & certè tam pauper, quòd non habuit
Marc. 8. vbi caput ſuum reclinaret? atque tam paruus, quòd intra v-
Lucæ 9. nius mundiſſimæ humillimæque virgunculæ viſcera ſe re-
Iſa. 53. cluſit? & captus eſt Rhinoceron ille, cui nullus valet reſi-
Iob 29. ſtere, charitate ac puritate vnius puellæ? qui deinceps obtulit ſe in morrem, vt ei in æternum couiungar, & ab ipſo deoſculer? En venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit, & coarctat me ſpiritus veteri mei. Loquar ergo ad ſponſum, & reſpirabo paululum: & nunc agitante me deſiderio erumpente, dicam ſemel, Oſculetur me oſculo oris ſui. Dicam ſecundò, Oſculetur me oſculo oris ſui. Addam & tertiò, Oſculetur me oſculo oris ſui. Reſponſio, Nunquid ebria es, quia ſic loqueris, nec contines te ſaltem rubore? Nónne diſcretio mater eſt & auriga virtutũ, ſine qua etiam charitas ipſa pręcipitatur? Anima, Ebria ſum, inebriata refectione & potu illius, à quo
Can. 4. audies infrà: Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi. Denique ignara mihi videris iuris ac proprietatum viriumque amoris. Non audiſti prophetam illum in vtero
Iere. 20. matris ſanctificatum, dicentem, Factus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuans, clauſúſq; in oſſibus meis, & defeci ferre non ſuſtinens? Et rurſus, Factus ſum, inquit, quaſi vir ebrius, & quaſi homo madidus vino, à facie domini & à facie verborum ſanctorum eius. Si ſermo domini ſic inebriat & accendit, quanto magis amor ipſius? Prætereà audi, quid horum expertus dicat ſanctus & dúlcis ille Bernardus, O quanta vis amoris, ò quanta in ſpiritu libertatis fiducia, deſiderio feror, ratione non ducor: non putetur præſumptio, vbi viget ac dominatur affectio, reclamat pu-
Pſal. 98. dor, ſed ſuperat amor. Non ignoro, quòd honor regis iudicium diligit, ſed præceps amor nec iudicium præſtolatur, nec conſilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi ſubiicitur. Ideo tibi reſpondeo, quòd in hac re diſcretio eſt eſſe ſine diſcretione, quoniam fons omnis diſcretionis paracletus ſpiritus ſanctus, qui infundit, præuenit, & inflammat, ipſe vtiquu cuſtodit, dirigit, & gubernat. Sed nunc argumentatio relinquatur, ne mens mea à ſponſo diutius impediatur. Etenim eo ipſo quo dixi, oſculetur me oſculo oris ſui, ab eo me tangi, affici, oſculaŕique ſeuſi, ideo te reli-

ſto loquar ad ipſum. Quia meliora ſunt vbera tua vino, id eſt, illuminatio tuæ veritatis æternæ, qua tu ipſe intelleſtum immediatè illuminas, vngis, ac doce : & inflammatio, qua in me charitatem accendis: pietas, qua tam benigniſſimus refoues, conſolaris, & confortas me, deſiderabiliores ac dulciores ſunt mihi vino, id eſt, omni conſolatione carnali, omnique inſtructione angelica & humana, fragrantia vnguentis optimis, id eſt, ſpiritualibus chariſmatibus eis adiunctis. Nempe vbera iſta ad omnium carnalium voluptatum ducunt contemptum, ad tædium terrenorum, ad deſiderium exercitationis internæ, ad ampliorem cordis cuſtodiam, ad profundiorem ſuiipſius illuminationem. Et hæc vnguenta ſunt optima, coram deo & omnibus ſanctis ſuauiſſimè redolentia, à peccatis præſeruatiua, omniumque inuiſibilium curatiua languorum. Hoc beatus Auguſtinus expertus diſſeruit, Te domine Ieſu Chriſte cor meum introeunte, irradiante, & obiectante, ſubitò factum eſt mihi facile voluptatibus illis carere, quas antè metuebam relinquere. Oleum effuſum nomen tuum, tu ô ſponſe, vocaris virtus & ſapientia dei patris, tu appellaris filius virginis, tu creator ſaluatórque diceris, de te Iſaias prædixit, Vocabitur nomē eius admirabilis, conſiliarius, deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis: & quocũque nomine deſigneris, dulceſcit clareſcitque nomen hoc mihi, fulget in corde, ac precioſiſſimè reputatur à me: Ideo adoleſcẽtulę dilexerunt te, tua ſuauitate attractæ. Iſtæ adoleſcentulæ ſunt animæ proficientes, meritis quotidie abundantes, quæ increatæ dulcedinis guſtum aliquantulum perceperunt, & ex eo ad meliora ſunt prouocatæ, & ad amandum magis accenſæ: præſertim quoniam audierunt tot & tanta bona narrari de ſponſo. Frequenter enim contingit, quòd multa laudabilia audiendo de aliquo nunquam viſo, accendamur ipſius amore, & ædificemur in eo: quanto magis in amore ſponſi cœleſtis ex fama ipſius debemus ſuccendi, cuius præconia in ſcripturis leguntur? cuius virtutes vndique prædicantur? in quo ſcimus perfectionem ſimpliciter infinitam conſiſtere, ſecundum deitatis ſuæ naturam qua æqualis eſt patri? virtutes quoque creatas in extremo excellentiæ termino, quo poſſunt creaturæ ineſſe, & hoc ſecundum ipſius humanitatem? Trahe me poſt te, id eſt,

Auguſt.

1. Cor. 1.

Lucæ 2.

Iſai. 9.

da mihi lucem & gratiam contemplationis tam altæ, ac tantum ſanctæ charitatis ardorem: vt cuncta creata tranſcendem, & tibi ſoli inhæream: ſicque abſtractus & abſolutus ab omnibus tam vehementer tibi intentus ſim, vt cęterorum omniũ obliuiſcar: imò neque meipſum, nec proprias actiones aduertam Nã vt ſanctus pater ait Antonius, Perfectè non orat, qui in oratione ſua non ita in deum extenditur, nec tam valenter in eum defigitur, vt immemor omnium reliquorum reddatur. Curremus in odore vnguentorum tuorum. De vnguentis iam dictum eſt ſuper illud, Fragrantia vnguentis optimis. Prætereà omnium actiones virtutum vnguenta ſunt, euangelicorum quoque impletiones conſiliorum: ideo vnguenta optima ritè cẽſentur actus excellentiſſimarum virtutum, vtpote fidei, ſpei, & charitatis. Item optima vnguenta ſunt actus virtutum, ſecundũ gradum earum ſupremum: ſic vnguenta bona ſunt actus boni ac meritorij incipientium, vnguenta meliora actus laudabiles proficientium, vnguenta optima, perfectorum. Poſtremò vnguenta bona ſunt opera virtutum moralium, vnguenta meliora virtutum intellectualium, optima theologicarum. Porrò odores vnguentorum iſtorum ſunt delectationes puræ actibus virtuoſis annexæ. In quibus odoribus currimus, quando prę gaudio ſpirituali & conſolatione cœleſti, quas in dei cultu ac honorificentia experimur, deo cum ingẽti promptitudine ac celeritate obſequimur, iuxta

Ioſue 24. illud, Seruite ei corde perfecto atq; veriſſimo. Qui ſic currit ad beatitudinis ſuæ indeficientiſſimum fontem, mox vt de baſſitudine carnis mortalis exierit, ad cœleſtis palatij perueniet montem. Ad quod exhortans Apoſtolus, Sic, in-

1.*Cor*. 9. quit, currite vt comprehendatis. Qui ſic velox eſt in opere

Prou. 22. ſuo, coram rege cœlorum ſtabit: & ſequitur eius veſtigia,

Pſal. 18. qui exultauit vt gygas ad currendã viã. Talẽ curſum nõ re-

Iob. 34. darguit ſanctus Iob, quãuis Heliu hoc ei impoſuerit, dicẽs, Dixit enim, non placebit homo deo, etiam ſi cucurrerit cũ eo. Cũ ita currente currit & ſponſus, qui cum pergentibus pergit, cũ currentibus currit, cũ volantibus volat, ſuas nullibi relinquẽs dilectas. Ad quẽ curſum inter proſpera & aduerſa infatigabiliter peragendũ hortatur nos Paul. loquẽs,

Hebr. 12. Curramus propoſitum nobis iter, aſpicientes in authorem fidei & conſummatorẽ Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſu-

ſtinuit

ſtinuit crucem,cõfuſione contempta.Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum cõtradictionem,vt non fatigemini animis veſtris. Sic deus immẽſus ſua naturali infinitáq; bonitate ac amabilitate trahit ad ſe & in ſe ſuos electos,quemadmodũ libro de Diuinis Nominibus Dionyſius proteſtatur, Deus ſua ſuperſubſtantiali bonitate & appetibilitate(per quam eſt omnium attractiuus)ſuum ingignit amorem menti creatæ. Denique ſponſa in his exaudita grato corde ſubiũgit, Introduxit me rex in cellaria ſua,id eſt,diuitias gloriæ ſuæ mihi oſtendit,infinitam opulentiam ſuam monſtrauit,affluentiam gratiæ mihi in præſenti paratæ,& ſuperefluentiã glorię mihi in futuro præſtãdæ,ſi ei perſeuerauero,reuelauit. Vnde & ſancta Agnes aſſeruit, Oſtẽdit mihi theſauros incomparabiles. Hoc fit,dum mens introducitur in ſanctuariũ dei,id eſt,luce cõtemplationis perfunditur,ad intuẽdum quàm infinitè delitioſus,perfectus,& fœlix ſit deus altiſſimus in ſeipſo,quã inæſtimabilis ſit liberalitas eius ad dandum, quàm ſupercopioſa ad remunerandum: ex qua conſideratione oritur gaudium grande.Vnde ſubiungitur, Exultabimus & lætabimur in te:non in nobis, ſed in te vniuerſorum bonorum datore.Gloriabimur tuæ infinitæ fœlicitati cõgratulando: & quo quis magis te diligit,eo vtique omni perfectioni & excellentiæ tuæ cordialiùs frequentiúſque congaudet. Et hæc eſt gloriatio optima,ex puro deitatis amore procedẽs. Exultabimus quoq;,quia tu rex cœlorũ, creator vniuerſorũ,prior dilexiſti nos:& quia tu noſter creator ac iudex,factus eſt noſter ſaluator & aduocatus:& quia tu munificentiſſime ſponſe tot & tanta nobis beneficia contuliſti, maioráque promiſiſti,quorum nequaquàm obliuiſci debemus. *Heſter.14.* *1.Ioan.4.* *Iſai.33.* *1.Ioan.2.* Propter quod ſubditur, Memores vberum tuorum, id eſt, nos memores exiſtentes charitatis pietatiſque tuæ, & miſerationum ac conſolationum, illuminationum ac viſitationum tuarum,quibus nos iugiter reficis: exultabimus & lætabimur in te,iuxta illud, Memor fui dei, & delectatus ſum. *Pſal.75.* Gratitudo hæc ſemper meretur maiora, iuxta quod ſponſus fatetur, Habenti dabitur, & abundabit. *Matt 13.* Inſuper quoniam memoria beneficiorum accendit amorem, ſecundum illud Pſalmiſtę,In meditatione mea exardeſcet ignis: *Pſal. 38.* rectè ſubiungit, Recti diligunt te. Tu enim es primum &

ſummum amabile, cauſa & ratio omnis amabilitatis ac boni amoris. idcircò obliquus & curuus eſt, qui te non amat. Nec ſufficit amor tuus quicunque, ſed neceſſarius eſt amor ſpiritualis, meritorius, & infuſus, quem ſoli recti.i.iuſti habent ad te. Iuſti quippe ſunt, qui tua obſeruant præcepta,

Ioan. 14. & hi ſoli verè te diligunt, ſicut tuipſe teſtaris, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Itémque, Qui habet mãdata mea & ſeruat ea, ille eſt qui me diligit. Hæc rectitudo

Iob. 8. meretur exaudiri à domino: iuxta illud Iob, Si mundus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te. Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Ieruſalem. Quanto anima feruida ſanctitatẽ & pulchritudinem dei ac ſponſi ſui lympidiùs contemplatur, tanto propriam paruitatem, imperfectionem, inſufficientiámque clariùs intuetur, humiliúſq; fatetur. Idcirco à cõtemplatione ſanctiſſimi & ſuperpulcherrimi ſponſi ſui rediens ac ſuſpenſa, nigram ſe clamat, ſciens quòd cœli non

Iob. 15. *Iob. 25.* ſint mundi, nec ſtellæ ſplendeant reſpectu illius. Inſuper iuxta diuini Dionyſij documenta in pluribus locis, perfectiſſima vnio atque cognitio, qua mens deo coniungitur in hac vita, eſt per omnem obnegationem ab ipſo, ac per omnimodam ignorantiam eius, quantum ad quid eſt, ita ꝙ ei vnitur tanquam prorſus ignoto. Propter quod dicitur in caligine eſſe ad quam dicit ſe nigram, quia caligo videtur eſſe quædam nigredo. Nihilominus aſſerit ſe formoſam, quia hæc ipſa tam humilis propriæ defectuoſitatis confeſſio ſupplet eius defectum, & ipſam perornat: & quamuis reſpectu ſponſi ſit nigra, tamen in ſuo genere eſt formoſa: quoniam ſponſus non requirit ab ea puritatem & perfectionem virtutum, niſi ſecundum exigentiã facultatis, profeſſionis, vocationis, ſeu ſtatus ipſius ſponſæ: ideò admonet eam, vt ſecundum ſuam vocationẽ ambulet dignè deo. Sed quomodo anima peccans aſſerit ſe quotidie formoſam? Reſpondetur, quòd formoſa eſt ſecundum modum viæ, non patriæ: & per excluſionem omnis mortalis, non venialis peccati: & quia de ſuis venialibus aſſiduè pœnitet ac purgatur, ita quòd quotidie amplius proficit, quàm decreſcat.

Iob. 27. Et iuxta hunc ſenſum ſanctus Iob fatebatur, Neque reprehendit me cor meum in omni vita mea. Quoniam itaque comparatione ſponſi, anima ſancta affirmat ſe nigram, adiecit, Quia decolorauit me ſol, id eſt, comparatione ipſius

defor-

deformē me ſentio, qui ſolus incircūſcriptibiliter lucet, & incomparabiliter ſanctus eſt. Præterea anima contemplatiua Chriſti ſponſa ex parte ſupremæ ſuæ portionis intellectiuæque partis ait, Filiæ matris meæ, id eſt, potentiæ & affectiones & actus ſenſitiuæ partis, appetitúſq; concupiſcibilis & iraſcibilis & paſſiones earū, ſenſus quoq; exteriores & interiores, Pugnauerunt cōtra me. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & carnalia deſideria militant contra animā. i. contra partem eius ſuperiorem. Similiter ſenſus exteriores repræſentationibus obiectorum ſuorum & in cuſtodia ſua mentem non parum impugnant, ita quòd mors ingreditur per feneſtras, & oculus animam deprædatur. Portò ſenſitiua pars mater intellectiuæ partis vocatur, quia cognitio noſtra intellectiua exordium ſumit à ſenſitiua, & omnium potentiarum, affectionum, & actionum ſuarum ipſa anima dicitur mater, quia fluunt ab ea, & ipſa illarum ſubiectum eſt & origo, ſenſus etiam interiores ſuis imaginationibus atque tumultibus varia pariunt impedimenta recollectionis deuotioníſque menti. propter quod anima per ſuperiores ſuas vires ſe cuſtodire, inferioréſque vires regere neceſſariò indiget. Propterea ſubdit, Poſuerunt me cuſtodem in vineis. i. præfatę filiæ matris meæ cōpulerunt me & occaſionem dederunt, vt ſim cuſtos virium mearum, interiorū exteriorúmq; ſenſuum, & appetituum ſenſitiuorum: quæ vineę appellantur, quia ſi debitè gubernentur & excolantur, opera proferunt virtuoſa, aut diſponunt ad ea. Vineam meā non cuſtodiui. i. congeriem vinearum iſtarum non ita diligenter excolui, purgaui, & fœcundaui, vt debui. Vinea quoque bona eſt caro in ſpiritus ſeruitutem redacta, dum mēbra eius exhibentur arma iuſtitiæ deo, nō arma iniquitatis peccato. Rurſus principalis vinea animæ eſt pars eius intellectiua, in qua ſummæ trinitatis conſiſtit imago. quam vineam tanquam præcipuam debet anima per legē dei ac gratiā cuſtodire: iuxta illud, Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum. Verùm hanc vineā nō cuſtodit, dum diſtractionibus immoratur, dum inordinatæ appetitioni dat locum, dum ianuam mentis aperit hoſti, aut rei conſentit illicitæ, & corā deo neglıgēter ſe habet, ipſamq; dominam ab ancilla. i. intellectiuam à ſenſitiua ſuperari permittit: quod anima amoroſa & ſancta interdū ſe feciſſe

Gala. 5. *Ro. 6.* *Prouer. 4.*

ac permiſiſſe non immeritò lamentatur. Indica mihi quem diligit anima mea,id eſt,ego ipſa,quæ mei ſum iuris per liberi vſum arbitrij,vel anima mea,id eſt, vis mea animalis ſeu ſpiritualis. Vbi paſcas, vbi cubes in meridie, id eſt, in quibus mentibus tam triumphantis quàm militantis Eccleſiæ commoreris,eas ſalubriter nutriendo, atque in eis per lumen contemplationis,aut per gloriam beatificæ fruitionis conquieſcendo:quatenus ad mentes verè beatas ſuſpirem ac pertingere properem.Mentés quoq; viatrices verè virtuoſas & contemplatiuas ſectari non ceſſem.Ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum, id eſt, ne decepta ſequar multitudinem animarum errantium, quæ virtuoſas ſe ſimulant,cùm exiſtant hypocritæ:vnde ſub veſtimentis ouium & ſpecie bonitatis decipiunt ſimplices.Et tales animę greges ſunt tuorum ſodalium, id eſt, congregationes carnalium prælatorum præſidentiumque prauorum,qui in *Matt. 7.* pręlatione tecum communicant,& vicarij tui dicuntur,ſéque tibi cohærere affirmāt:cùm potius diaboli ſodales eſſe noſcantur. Vel ſodalium tuorum.i.angelorum ſanctorum, qui & reprobis præſunt,& glorię tuę conſortes ſunt.Expoſitio iſta non multum differt à prædicta, idcirco non immoror.Si (pro non)ignoras te,ò pulchra inter mulieres,id eſt,quia tu(ô ſponſa mea)contemplatiua feruénſq; anima, ſcis te ſuperadorandę trinitatis imaginèm , ſanguine meo redemptam,per ſapientiam ac virtutes reformatam,meritis copioſis fulcitam : quod totum aut certitudinaliter aut multum probabiliter noſti, idcirco egredere in actus charitatis perfectos:& abi poſt veſtigia gregum , id eſt, peccatrices animas(quę hîc mulieres vocantur, quoniam concupiſcentiis muliebriter eneruantur , nec virile quid per virtutum exercitia ſortiuntur) noli omnino aſpernari ac fugere,ſed vade poſt eas,earum miſerias & peccata conſiderando, quatenus ferventiùs depreceris pro eis, & cordialiùs ipſis condoleas,mihíq; regratieris,quod à talium ſocietate ac prauitate te pręſeruaui aut liberaui.Tu enim(ò ſpōſa) tantę es perfectionis, vt ex impiorum vitiis non ſcandalizeris, ſed compatiaris atque proficias: imò omnia cooperentur tibi in bonum: & qui ſcandalizatur,puſillus eſt. Et paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum.i.motus carnales & indomitos impetus paſſionum reprime & reforma

ſecundum

ſecundum ſanctorum patrum doctrinam,exempla,ac iuſſa. Equitatui meo,ſcilicet angelis ſanctis ac ſanctorum phalãgis, aſſimilaui te anima mea, dando tibi angelicam vitam in terris, & in ſanctorum catalogo te locando, vt dicere queas, Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Et hoc in curribus Pharaonis.i.per hoc quòd contra aciem vitiorum ac dæmonum victorialiter reſtitiſti.Pulchræ ſunt genæ tuę,ſicut turturis.Habet & anima faciem ſuam ſpiritualẽ internam, videlicet trium ſuperiorum virium ſuarum coaptationem & cõnexionem,ſeu ipſum intellectum,memoriam,voluntatẽ, comproportionatas,cuius faciei genæ poſſunt dici intellectus ſpeculatiuus & practicus, ſeu intellectus agens atque poſſibilis.Cùm ergo intellectus ſpeculatiuus contemplationi inſiſtit cum caſto & ſapientiali pudore proprię paruitatis, erubeſcens tã imperfectus ac modicus increatæ menti maieſtatis immenſę ſe repręſentare, dumq; intellectus practicus virtuoſis vacat operibus,cum pia erubeſcentia propter mala admixta,& imperfectionem huiuſmodi operum, tunc genæ ſponſæ iſtius inſtar turturis ſunt laudabiliter verecundæ,caréntq; amaritudinis felle & ſuſpicionis veneno,& amant ſecretum,& ſponſo cœleſti conſeruant fidelitatem, qui loquitur per Prophetam, Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. Hinc ait Gregorius, Turtur poſtquàm parẽ ſuum amiſerit ſemel, nunquã ſe alteri iungit: ſed ſemper ſolitariè habitans, in gemitu perſeuerat: quoniam quẽ diligebat,quærens non inuenit. Sic ſancta anima à ſponſo adhuc abſens,ab eius amore non recedit,ſed in eius deſiderio anhelat & gemit. Hinc hortatur Bernardus,O ſancta anima,eſto ſola,illi ſoli ſerua teipſam,quẽ tibi ex omnibus & præ omnibus elegiſti,fuge publicum,fuge ipſos domeſticos,ſecede ab amicis & inimicis. An ignoras te pudicum ſponſum habere,& qui nequaquã velit cæteris ſuam exhibere præſentiam?Secede igitur mente, intentione,& deuotiõe,& ſpiritu magis quàm corpore.Collum tuum ſicut monilia. Quemadmodum ſolus intellectus omnium exteriorum ſenſuum nominibus deſignatur: ipſe enim eſt viſus ſeu oculus,quo veritas cernitur,ipſe eſt auditus interior,quo verbũ dei mente percipitur:ipſe guſtus quo ſummę bonitatis dulcedo ſentitur,& cibus animæ deguſtatur: ipſe olfactus, quo odor virtutũ hauritur: ipſe tactus,

Philip.2.

Gregor.

Bernard.

ctus, quo verbum vitæ attingitur & tractatur. Sic intellectus eſt gena & os ac collum, ſecundũ varias ſuas proprietates & actiones, quibus exterioribus collo, ori, genæ aſſimilatur. Eſt itaque collum, inquantum ad ſuperiora erigitur, ac ſua erectione à fonte totius veritatis panè intelligentię, gratiã contemplationis, veritatis refectionem, attrahit ac ſortitur. Hoc collũ eſt ſicut monilia, quando in ſua illuminatione & contemplatione ornatur humilitate & ſuiipſius profundiſſima deiectiõe, nec areſcit elatione aut vanitate:
Iob. 15. ſicut is de quo in Iob legitur, Cucurrit aduerſus deum erecto collo. Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. De murena atq; murenula, & qualiter per murenulam iſtam intelligatur diſtincta ac permixta notitia ſcripturarum, dicendũ eſt. Itaq; per murenulam in hoc loco accipitur ſapientialis illuminatio mentis de diuinis, cui miſcetur conſideratio propriæ paruitatis ac rerum notitia creatarum. Talis quippe illuminatio aurea eſt, inquantũ cõcernit diuina: ſed permiſcetur quaſi colori argenti, ſecundum quod reſpicit res creatas: eſtq; menti valde neceſſaria illuminatio de vtroque, vt agnoſcat non ſolùm excellentiam creatoris, ſed & vanitatem ac dependentiam creaturæ, & inſufficientiam vilitatemq; ſuiipſius. Hinc ſanctus Franciſcus nõ ſolùm mente raptus, ſed & corpore eleuatus in aera, in contẽplatione altiſſima conſtitutus clamauit, O deus meus, quid tu, quid ego? Atque, vt poſteà fatebatur, aperti fuerũt ei duo libri. i. illuminatio duplex, in qua & dei ſublimitatem, & propriam defectuoſitatem cum ingenti admiratione conſpexit. Cùm eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Deus rex noſter ante ſecula inuariabilis, & bonorum noſtrorum non indigẽs, vtpote in ſeipſo infinitè perfectus & delicioſus, quaſi ſitire videtur, dũ
Deuter. 5. noſtram ſalutem deſiderat. Vnde in Deuteronomio per Moſen ait, Quis det talem eos habere mentem, vt timeant me,
Iſaiæ. 48. & bene ſit eis? Qui & per alium prophetam effatur dicẽs, Vtinam attendiſſes mandata. Hinc dum ſanctis & ſalubribus actibus occupamur, à nobis reficitur, & noſtro ꝓfectui congratulatur. Itaq; dũ eſſe rex in accubito ſuo i. dum Dominus & Saluator in mente mea mecum cœnaret atq; reficeretur, nardus mea dedit odorem ſuum, id eſt, humilitas mea erupit in actum ſublimem, & ſuauitate regi gratiſſimã mox

mox diffudit. Nuſquam etenim anima clariùs proprias deprehendit defectuoſitates, ærumnas, & culpas, niſi dum rapitur in lucem contemplationis, qua intuetur puritatem ac maieſtatem prorſus incircunſcriptam luminis increati: quod quanto acutiùs contemplatur, eo plus paruipendit ac deprimit ſemetipſam. Hinc patriarcha Abraham coram maieſtate aſſiſtens, Loquar (inquit) ad dominum, cùm ſim pul- *Gene.* 18.
uis & cinis Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. Sponſus iſte habet non ſolùm amabilitatem dulciſſimam, ſed & metuendam iuſtitiam, ac imperſcrutabilem & ſuperterribilem iudiciorum profunditatem: ſponſa autem non ſemper vnitur vniformiter ſuo ſponſo, ſed interdum vt ſuaui, pulchro, ac gratioſiſſimo ſponſo. Aliqnando autem contemplatur eum, vt metuendum & inflexibilem iudicem: de quo quiſque incertus eſt, an acceptus ſit ei, finalitérve ſaluandus, præſertim cùm comparatiuè loquendo, ſaluentur tam *Matt.* 20.
pauci. Et iuxta hanc conſiderationem fit ei dilectus quaſi myrrhæ faſciculus, id eſt, bonæ amaritudinis, anguſtiæ, ac mœroris obiectum & cauſa. Rurſus anima zelo diuini honoris accenſa, videns regem ac ſponſum ſuperhonorabiliſſimum à multis deſpici, inhonorari, relinqui, graui mœrore afficitur, amaritudinibúſque impletur. Nam & miſeris ita agentibus ac ſeipſos perdentibus vehementer compatitur, ſicut Apoſtolus, qui teſtatur, Quis ſcandalizatur, & ego nõ 2.*Cor.* 11.
vror? Sicq; dilectus fit ei myrrhæ faſciculus. Verũ hãc piã, amoroſam, & ſanctam ſponſæ afflictionẽ ſponſus celeriter conſolatur, & de ſuorũ iudiciorũ diſpoſitione facit eã contentam. Præcipuè quoque oblectat, dum conuertit iniquos & mundanos, quos ad virtuoſam ac religioſam cõuerſationẽ perducit, & tunc ſponſa dicere habet, Botrus Cypri dilectus meus mihi. Inſuper dũ vniuerſa, quæ Chriſtus ꝓ nobis ſuſtinuit, anima virtuoſa in vnũ recolligit, & cõgregatione vnius faſcis colligata ſuæ hæc memoriæ tenaciſſimè indelebiliterque infigit, dicere poteſt, Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Porrò dum omnem fœlicitatem ac gloriam ſponſi ſui, tam increatã ſecundũ quod deus eſt, quàm creatam ſecundum naturam eius aſſumptam, conſiderat: tunc ei idem dilectus eſt Botrus Cypri, prout hic ſenſus ex præcedenti expoſitione clariùs innoteſcit. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra.

Quàm

Quàm ineffabiliter ſupernaturalia dona, videlicet gratia gratificans & virtutes infuſæ ac ſeptē dona ſpiritus ſancti & actus eorum ornent, pulchrificent, atq; nobilitent animam: q̄ etiam indicibiliter vitia eam vilificent ac deforment, hinc eluceſcit, quòd anima virtuoſa vocatur, & eſt ſponſa, filia, & amica, hæres, ac ſoror dei ac ſponſi æterni, cui retribuitur pro mercede fœlicitas æternalis. Anima verò vitioſa inimica eſt dei, atque adultera, filia, membrū, ancilla diaboli: cui æterna dānatio iuſtè infligitur. Qualiter autē habeat anima pulchritudinem naturalē, inquantum ad creatoris ſui imaginem eſt creata, & multo præclariorē pulchritudinem per chariſmata gratiæ, ac venuſtatem in moribus: ex præcedenti expoſitione de facili trahitur. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus. Tu quippe ô ſponſę, pulchritudinem meam cōmendas: ſed ego in tua potius quàm in mea pulchritudine glorior: tuum decorem teq; ſpecioſiſſimum libentiſſimè prorſus intueor: quia te magis quàm me diligo, & in tuæ pulchritudinis intuitione mea cōſiſtit beatitudo, atq; ex pulchritudinis tuæ cōſideratione multiplex mihi oritur fructus, gaudium ſpirituale in domino, congratulatio amoroſa. Etenim tuam ſanctitatem, ſapientiā, perfectionem penſando, meam in omnibus imperfectionem defectuoſitatemq; cerno, & tui comparatione iugiter mihi vileſco. Hinc vtile & ſalubre eſt ſeipſum reſpectu ſanctiorum ac perfectiorū attēdere: quatenus illorum cōparatione tanto plus ſe vnuſquiſque humiliet, quanto ſe illis imperfectiorem ac defectuoſiorem cognoſcit. Lectulus noſter floridus. Quare non ait lectus noſter, ſed tanti ſponſi repauſatorium nominat lectulum? Et reſpondendum, quòd aliqua poſſunt exprimi diminutiuè multis ex cauſis, videlicet ratione vrbanitatis, ratione præcipuæ dilectionis, ratione magnæ humiliationis. & omnibus modis his diminutiuè hîc dicitur lectulus. Aliquando etiam ratione vilificationis, quandoque ad inſinuandum in alio gradum ſuæ paruitatis aut inferioritatis. Rurſus ad deſignandum ſponſi iſtius immenſitatem, dicitur lectulus: quia reſpectu tanti ſponſi paruus eſt omnis, quo quieſce-
Iſaiæ. 28. re poteſt, locus etiam ſpiritualis. Vnde & in Iſaia legitur, Coanguſtatum eſt ſtratum. Lectulus iſte quis ſit, dictum eſt in præcedenti articulo. Tigna domorum noſtrarum ce-

drina

drina,laquearia cypreſſina. Domus ſpiritualis,in qua ſpõſus ſupernus cum anima demoratur,eſt virtutum ſtructura, & coordinatio atque connexio earundem:in qua domo fides ſeu timor dei ſiue humilitas eſt fundamentũ:pauimentum verò eſt virtutum moralium ordinata locatio,quarum eſt paſſiones reprimere.Primum autem ſolarium eſt virtutum intellectualium ſuperlocatio,quibus dona pro ſecundo ſuperponuntur ſolario:ſpes autẽ & charitas dei ac proximi cum actibus ſuis tigna ſunt, totam prætactam virtutũ ſtructuram ſuſtentantia, & cõſolidantia:laquearia verò ſeu teſtitudines,quę implent atque decorant domum,ſunt ſanctæ meditationes,virtuoſeque affectiones, octo beatitudines,& duodecim fructus.Præterea virtutes theologicæ faciunt domum ſpiritualem per ſe. Similiter virtutes morales & item intellectuales, imò vnaquæque virtus per gradus & actus,delectationes ac merita ſua,efficit domum ſuã, in qua ſponſus moratur cum ſpõſa:quælibet etenim virtus habet pro pauimento gradum infimum, quo competit ſtatui incipientium:gradum medium,quo cõuenit ſtatui proficientium : gradumque ſummum,quo ſtatui congruit perfectorum.Denique ſpiritualia tigna & laquearia iſta cedrina dicuntur & cypreſſina, quoniam boni odoris & laudabilis famæ ſunt diffuſiua,& ex ſe immaterialia bona,à corruptione vitij aliena, infernalium ſerpentium expulſiua: prout hæc ex præhabita expoſitione clariùs queunt elici ac patere.

Declaratio eiuſdem Capituli de ſponſa ſingulari.

ARTICVLVS V.

SPonſa ſingularis & ſingulariter vnica atque ineffabiliter prædilecta ſponſi cœleſtis, eſt virginea puriſſima ac ſacratiſſima Mater ipſius,ab ipſo ſponſo vnigenito filio ſuo fide illuminatiſſima deſpõſata,ſpe certiſſima ſubarrata,charitate feruentiſſimè amplexata,copioſiſſimè fœcundata per exuberantiſſima gratiarum chariſmata. Hinc Cantica iſta in huius ſolennitatibus ſponſæ in diuino leguntur officio. Breuiter ergo tangendum eſt qualiter ei conueniant. Denique de glorioſiſſima & incomparabili virgine iſta digniſſima,ab æterno prælecta in veram matrem veri dei, certa fide tenendum cenſetur,quòd multo excellentiùs fuit ſan-

ctificata ac ſpiritu ſancto repleta in vtero ſuæ matris,quàm
Lucæ 1. glorioſus Ioannes Baptiſta,de quo Gabriel angelus prænũciauit,Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ:
*Iere.*1. aut Ieremias,cui loquutus eſt Dominus, Priuſquàm formarem te in vtero,noui te: & antequàm exires de ventre,ſanctificaui te:aut quiſpiam aliorum, ſi qui fortè in vtero ſanctificati fuerunt, ipſo incomparabiliter ſancto ſponſo excepto.Et ſicut incomparabilis atque mundiſſima Virgo fuit præ cunctis in vtero matris ſupernis chariſmatibus adimpleta:ita mox vt ratione vti cœpit,aſſiduè in eiſdem præ omnibus illis profecit:ſicq; quo excellentiori puritate mens eius prælecta corã altiſſimo radiauit,& quo ad proficiendum omni virtute ac ſapientia vigilãtior,inſtantior, ſerioſior fuit:eo eminentiùs ac munificentiùs omni hora à ſpiritu ſancto vngebatur,illuminabatur,accendebatur, & incomparabiliter creuit: & quo ſpecialiùs fuit ex deo,eo auidiùs dei verba aduertit,fuitque ſtudioſa & erudita in lege:
Ambro. ac,ſicut teſtatur Ambr.ipſa legit(haud dubiũ quin in Iſaia)
Iſaiæ 7. Ecce virgo concipiet Imò,vt ex ſcripturis colligitur,antequàm filium dei concepit, nouerat ſuperbeatiſſimæ trinitatis myſterium,id eſt, trinitatem perſonarum eſſe in deo. Cùm enim interrogaſſet ab angelo, quomodo fiet iſtud:
Lucæ 1. quoniam virum non cognoſco?reſponſum eſt ei ore angelico,Spiritus ſanct⁹ ſuperueniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideóque & quod naſcetur ex te ſanctũ,vocabitur filius dei.In quibus adorãda trinitas manifeſtè inſinuatur.Quam vtique reſponſionem ipſa intellexit. Credendum ergo videtur,quòd ex ſcripturis legis ac prophetarum,potius verò ex familiari & æterna vnctione inſtructionéque ſpiritus ſancti,iam nouerat deum:imò & vnicũ dei filium incarnandum ac paſſurum ad redimendum genus humanum:nec dubium quin tãto affectuoſiùs præ cæteris aduentum tanti deſiderauerit redemptoris,quanto in charitate æſtuantior extitit illis.Et quamuis præ inæſtimabili & ex profundiſſima ſuæ tranquilliſſimæ mentis humilitate nequaquam præſumpſerit aut putauerit ex ſe dei filium incarnãdum,vel ad tanta myſteria ſe eſſe electam:nihilominus cùm ex angelico cognouiſſet alloquio ſe ad hoc eſſe electã,& dei filium cõcepturã,mox tacta à ſpiritu ſancto plenariè credidit,humillimè quoque cõſenſit, idq; fieri

feruen-

feruentiſſimè concupiuit. Ecce (inquiens) ancilla domini, fiat mihi ſecundũ verbũ tuum. De ipſa igitur optima ſapiẽtiſſimaque virguncula, vt cõſtituta in illa hora, qua audiuit ab angelo ſancto, Ecce concipies in vtero. & deinceps, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te &c. congruentiſſimè poteſt exponi quod dicitur, Oſculetur me oſculo oris ſui, id eſt, vnigenitus dei ſponſus cœleſtis, quem tu, ô paranymphe ſuperne, mihi promittis, ex me incarnandum teſtaris, filium meum mox futurũ affirmas, ad me ancillam ſuã paruulam dignetur deſcendere, ſeque ſubſtãtiæ carnis meæ tam proximè & immediatè coniungere, vt ex ea corpus ſibi aſſumat ac hypoſtaticè vniat, id eſt, ſuæ increatæ perſonalitati vnà cum anima rationali ab ipſo creanda, & corpus hoc informatura, perſonali copulet vnione: vt ſic natura humana ad conſtituendam vnam perſonam cum verbo æterno aſſumatur ab ipſo verbo dei patris vnico filio. Inſuper oſculetur me oſculo oris ſui, id eſt, tam amoroſe & proximè mentem meã luce ſapientiæ ſuæ perfundat, accendat, & amplexetur: vt in hora iſta idonea fiam ac ſim cõcipere dominũ, deum, creatorem, ac ſaluatorem meum. Quem carne concipere quid prodeſſet: niſi hunc prius mente conciperẽ? ſicq; beatior ſim concipiendo fide formata, quàm carne ſola? Siquidem maternitas iſta, ſeu matrem dei exiſtere, donum eſt gratiæ gratis datæ: quod per ſe habenti non ſufficit ad ſalutem. Prætereà oſculetur me oſculo oris ſui, id eſt, ipſe quem cœlum & terra capere nequeunt, qui nullo valet termino circumſcribi, nullo intellectu creato comprehendi, incarnatus ex me, mecum dulciter conſeruetur, meo gremio cõtineatur, inter mea brachia concludatur, meiſque manibus contrectetur, & ita me oſculetur oſculo corporali ſynceriſſimo ſereniſſimi oris ſui. Non enim ambigitur, quin tu affectuoſiſſima mater, pudiciſſima virgo, vnicũ illum tui virginei vteri fructum, ſpecioſiſſimum precioſiſſimúmque infantulum, puerum deum ex te natum, tibi chariſſimum, interdum ſis cum ingenti reuerentia amplexata, cum charitate maxima oſculata. Ipſe quoque, qui in ætate virili ſuos conſueuit ad ſe venientes diſcipulos cum oſculo ſancto recipere corporali, te vtique in pueritia conſtitutus, tanquam dilectiſſimam genitricem, conſueuit nonnunquam ſuauiter oſculari, ſanctúmque collum tuum ſacratiſſimis

Lucæ 1.

mis

Lucæ.10. mis ſuis brachiolis ſtringere. Quòd ſi beati oculi & aures diſcipulorum, qui Chriſtum viderunt ac audierunt: quanto magis tu beata, quæ ipſum concepiſti ac peperiſti, atq, maternis educaſti obſequiis, ipſumque autoritate materna tractare, & deoſculari valebas? Quia meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Iſta iuxta expoſitiones præhabitas poſsunt eſſe verba ſpōſæ ſingularis ad vnicum ſponſum ac filium ſuum, quæ ſui filij ſpiritualia vbera tanto ſpecialiùs potuit cōmendare, quanto mens ſua ab illis fuerat exquiſitiùs, exuberantiùs, ac dulciùs enutrita, vncta, & conſolata. Poſſunt quoque eſſe verba ſponſi ad dilectiſsimā matrem ſuam, vt ſit ſenſus: Tu ô ſingularis ſponſa mater & virgo, oſculum oris mei petiſti, & ego tuæ petioni libenter aſſētio: quia meliora ſunt vbera tua vino, id eſt, charitas tua, qua zelo honoris tui creatoris ferues, & proximos tuos orationibus atque exemplis foues: & pietas tua, qua perſūtibus condoles ac ſubuenire deſideras. Hæc (inquam) vbera tua, quibus me allicis, meliora ſunt vino, id eſt, legis rigore & omni corporali dulcore, fragrantia vnguentis optimis, id eſt, ſublimi contēplatione, qua diuinæ maieſtatis honorabilitatem interminabilem contemplaris: ac pręclara diſcretione, qua cuncta ordinatè decentérque peragis. Inſuper de corporalibus diuiniſsimæ Virginis vberibus hæc queunt exponi. quę beatiſsima vbera prorſus deificata ſunt ex contactu aſsiduo ac ſuxione oris adorandi incarnatique ſponſi, fragrantia vnguentis optimis, id eſt, lacte virginali dulciſsimo, quod dominus vniuerſitatis ſumpſit & ſuxit ex eis cōtra famem ac ſitim, quas ſponte ac diſpenſatiuè propter nos aſſumpſit & tolerauit. Legitur de ſancto Abraham heremita & anachorita præcipuo, quòd Maria nepte ipſius ad tempus decepta ac proſtituta, ipſe vt eā reduceret, militarem induit chlamydem, & tanquam alienus & ſecularis, cum ea in loco turpitudinis manducauit. Cúmque illa collum eius cœpiſſet ſtringere, & vultum deoſculari, mox odorata eſt ſuauiſsimam fragrātiam corpuſculi ſancti viri, quod virtute abſtinentiæ ac continentię ſuæ etiā ſenſibiliter ſuauiſsimè redolebat. quo facto illa protinus eſt compuncta. Et tale quid de aliis quoque legitur ſanctis. Quanto magis piè credendum eſt innocentiſsimum benedictiſsimæ virginis incomparabiliter ſobriæ, caſtæ, ac virtuoſiſsimæ ſacro-

ſanctum corpuſculum deificatáq; vbera ſuauiſſimo fragraſſe odore: præſertim cùm tam prædominans virtus ac puritas animę ſoleat redundare ac apparere in corpore? Oleum effuſum nomen tuum. Certum quòd nomen ſponſi tanto dulciùs ſapuit, ſplẽdidiúſque effulſit in corde præclariſſimę virginis, quo ipſum ſponſum amauit feruentiùs, contemplabatur lympidiùs, ac aptior fuit ad guſtandum dulcedinem ſponſi iſtius, vtpote ab omni inordinata affectione ac ſenſuali delectatione immuniſſima & intacta. Illa etenim mens apta eſt guſtare quàm dulcis ſit Dominus, quæ nulla inordinata affectione inquietatur, nec vlla ſenſuali delectatione afficitur. Amplius poſſunt hęc verba eſſe ſpõſi ad virginem glorioſam. Oleum effuſum nomen tuũ, id eſt, tu ipſa ô mater chariſſima viſceribus internæ ſuauitatis tota redũdans, omni miſericordia affluis, tu præclariſſimæ famæ es, tu portas piæ memoriæ abſque inſitę tibi dulcedinis aſperſione nunquam ingrederis, recordatio tui reficit mentem: ideo adoleſcentulæ, id eſt, animæ innocentes ac ſimplices ſeu recẽter regeneratę aut conuerſæ & adhuc puſillæ dilexerunt te. Te enim præ omni pura creatura amant vniuerſæ fidelium animæ, ſeu cuncti fideles, tanquam ſummam & optimam dominam, ſanctam ſanctarum, aduocatam & matrẽ, præcipuumq; refugium, & cooperatricem reparationis humanæ, cui regnum miſericordiæ eſt cõmiſſum. Trahe me poſt te. Quãuis excellentiſſima Virgo fuerit ſublimiter confirmata in gratia, nihilominus fuit viatrix, & inceſſanter proficere poterat ac profecit in omni virtute, & quo humilior erat, eo præcordialiùs omne bonum, omnẽ gratiam, ac profectum deo ſuo adſcripſit, cuius pietati ac gratiæ totaliter atque humillimè fuit innitens, orationibuſque inſiſtẽs: ideo orans dixit, Trahe me poſt te. id eſt, tu deus & fili ac ſponſe meus, præcordia animæ meæ indeſinenter allice & applica tibi, cum maiori perfectione, cum calidiori affectu, cum contemplatione ſublimiori. Prætereà ſi beatus Apoſtolus Paulus multique alij ſancti in hac vita deſiderauerunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto, quanto magis benedictiſſima ac ardentiſſima virgo, præſertim poſt ſui filij aſcẽſionem, ex tunc ergo vbertim loquuta eſt, Trahe me poſt te, id eſt, ad regnũ glorię tuę me transfer, & illic me tecum conſtitue. inſtante verò ſua aſſumptione diutius ſeparatio- *Philip.* 1.

nem non ferēs,affectuoſiſſimè protulit verba hæc?Ideo tūc per angelū denunciauit ei filius eius,ꝙ ſtatim aſſumeretur. O quoties & quàm deuotè ac feruidē poſt filij ſui aſſumptionem ita loquuta eſt , quando ſacra loca paſſionis, crucifixionis,ſepulturæ , & aſcenſionis vnigeniti ſui filij viſitauit,qualiter tūc ſuſpirabat,afficiebatur,anhelabat ad ipſum,qualiter ſacri amoris æſtuabat affectibus.Curremus in odorem vnguentorum tuorum. Conſtat beatiſſimam hanc præ vniuerſis curſu profeciſſe celerrimo,& ſpiritualium odore chariſmatum allectam indefeſſe ad totius fontem beatitudinis aſpiraſſe ac feſtinaſſe,atque ad imitandum ſua veſtigia ſuis orationibus,meritis, & exemplis innumerabiles exaltauit electas puellas:imò vtriuſq; ſexus perſonas. Introduxit me rex in cellaria ſua.Ex ſcripturis elicitur,ꝙ Pau-
1 Cor. 12. lus & Moſes Deum in hāc vita per ſpeciē clarè & immedia-
Exo 33. tè viderūt.De Ioanne quoque cantatur Apoſtolo, Nunquā vidit tot ſecreta purus homo puriùs:ſed piè cenſetur in his ſacratiſſima virgo excepta,atque præ cunctis priuilegiata: ita ꝙ rex eius ac filius eius diuitias gloriæ ſuæ ac gloriā diuitiarum ſuarum æternalium increatarū clariùs,iucundiùs, ac eminentiùs demōſtrauerit ſuæ fœliciſſimæ ac præclariſſimæ genitrici,quàm alicui cæterorum:ſicq; per contēplationem introduxerit eam in cellaria ſua,in ſecreta & abdita ſapientiæ ſuæ,in manſiones cœleſtes,in occultiſſimas ac profundiſſimas theorias,tanquam familiariſſimā ſecretariā & conſiliariam ſuam,& tanquam ſapientiſſimā ſponſam,ac dilectiſſimam ſuam matrem:cui vtique ſecretiora aperuit. Exultabimus,& lætabimur in te.Hoc virgo glorificanda in perſona ſua & ſpiritualiū filiarum ſuarum perfectarum loquuta eſt,quæ in ſponſo(ſicut expoſitum eſt) gloriatæ ſunt vehementer:& ipſa potiſſimè,quæ tam pacificè,tam ſecretiſſimè,ac quietiſſimè,tamque familiariſſimè cum ipſo cō-
1.Petr.2. uerſata eſt in terris,inſpiciēs & alloquens eum ad libitum, quē ſancti angeli optant proſpicere:nec poterat affectuoſiſſima virgo aſpectibus tam gratioſiſſimi,ſpecioſiſſimi , ac delectabiliſſimi pueri ex ſua mundiſſima carne progeniti ſatiari.Iſtud quoq; in perſona adoleſcentularū, id eſt,proficientium animarum ſacratiſſimam virginem alloquentiū poteſt exponi,quæ valde exultant & gloriantur in ea,tanquam pulcherrima , præſtantiſſima, piiſſima , chariſſima,

&

& optima domina:referẽdo tamen finaliter gloriationem iſtam ad deum totius ſalutis obiectum. Memores vberum tuorum ſuper vino. Iugiter reminiſci debent animæ noſtræ ſpiritualium vberum virginis benedictæ, hoc eſt, totius charitatis & miſericordiæ eius ad nos, quibus animas noſtras tanquam benigniſſima mater dulciter fouet, ſed & corporalium vberum eius debemus purè & frequẽter ac delectabiliter memorari. Nónne enim ſuauiſſima ſunt vbera illa ad contemplandum, quę regem gloriæ nutriuerunt? quæ vniuerſæ fœcunditatis fonti alimoniã influxerunt? quæ prouiſori cœli & terræ ſuſtentaculum prębuerunt? & corpus illud digniſſimum, quo ſumus redempti, ſic alere & ad incrementa perducere ſunt electa? O vbera fœcundiſſima. O pulcherrimi fontes, ex quib⁹ lactei riui in os atq; corpuſculum adorandi infantuli profluxerunt. Recti diligunt te, ô amabiliſſima ſpõſa, celerrimma virgo, deificatiſſima mater. Tota equidem bona, pia, dulcis, ſpecioſa, amabilis es: nec quicquam ſeueritatis inuenitur in te. Nigra ſum, ſed formoſa. Fuiſti enim, ô ſuauiſſima virgo, nubilo doloroſiſſimæ cõpaſſionis, triſtitiæ, ac mœroris in omni dilectiſſimi filij tui paſſione ſaluificâ cooperta, impleta, ac penetrata: imò doloris gladio perforata. eratque tunc in te duplicatus parturiẽtiũ dolor. & niſi te omnipotentia filij tui conſeruaſſet, præ doloris vehementia, rupto (vt creditur) corde, mox expiraſſes: ſed reſeruauit te filius tuus Eccleſiæ ſuæ, in magnum profectum credentium. Verùmtamen in tot tribulationibus atque doloribus, in tantis anguſtiis ac preſſuris manſiſti formoſa: quia & hæc tanta compaſſio & afflictio tua fuit tibi ipſi ineffabiliter meritoria, & per eam promeruiſti facultatem efficaciamque præcipuam ſuccurrendi omnibus nobis. Nempe ſi Paulo Apoſtolo dicere licuit ad Coloſſenſes primo, Suppleo ea quæ deſunt paſſionũ Chriſti in corpore meo pro corpore eius quod eſt Eccleſia, quãto plus ſacratiſſimę matri Chriſti hoc dicere fas eſt? In hoc quoq; reſplẽduit, ô fœliciſſima domina, formoſitas tua, decor mãſuetudinis tuæ, claritas patiẽtiæ tuæ, profundiſſima tua humilitas, ac tuæ ſanctitas charitatis, quòd in tota tui vnici prædilectiſſimi filij amariſſima & ignominioſiſſima paſſione nullatenus mota es aliqua indignatione, auerſione, impatientia aduerſus crudeliſſimos ſceleratiſſimoſque tui

 precioſiſ-

precioſiſſimi filij perſequutores & crucifixores:à quibus & tu reputabaris vilis,iniqua,deformis,ſicut tabernacula Cedar,videlicet,vt impiiſſimi ſeductoris mater infœlix,cũ eſſes pulchra in anima inſtar pellium Salomonis,& cœliformi pulchritudine perornata,aſſimilata decori viri pacifici,
*Pſal.*103. qui extendit cœlũ,ſicut pellẽ.Nolite me conſiderare quòd fuſca ſim.i.conſiderationi anguſtiarũ & tribulationũ mearum non ita ſitis intentæ,ô filiæ,id eſt,animæ virtuoſæ, vt retrahamini à mearum imitatione virtutum,formidine ſuſtinendi afflictiones atq; aduerſitates,quia decolorauit me ſol,id eſt,amore filij mei(qui eſt ſol iuſtitiæ)omnia toleraui:cuius & vos debetis veſtigia ſequi,ac libẽter eius intuitu & amore aliquid ſuſtinere,eiq; intimè condolere, qui dignatꝰ eſt tot ac tãta pro veſtra pati ſalute.Filij matris meæ pugnauerũt cõtra me.i.ſacerdotes ac ſcribæ& phariſæi filij Synagogæ matris meę me acriter perſequuti ſunt. Siquidẽ quicquid iniuriæ,detractionis,amaritudinis,conuicij,ac tormẽti meo filio intulerunt,totũ intulerũt & mihi, quæ vnus ſpiritus erã cũ vnico meo,eumq; pluſquàm meipſam dilexi, & magis de eius,quàm de propriis perſequutionibꝰ affligebar:quoniã innocentia,ſanctitas,ac dignitas eius mihi præ cunctis innotuit.O q̃ ferociter cõtra me pugnauerũt, quãdo tam dilectiſſimum & incomparabilẽ filium,ſponſum,cõſolatorem,mihi tam immaniſſimè abſtulerunt:& ſicut filiũ meum ſanctiſſimum, ita & me impugnauerunt conuiciis & tormentis,inuidiæ iaculis,obloquutionum & irriſionum aculeis.Poſuerunt me cuſtodẽ in vineis,id eſt, crudeles impiiq́ue Iudęi filium meum pulcherrimum, regem,ac Meſſiã eis promiſſum,tam feraliter trucidando,meruerunt finaliter relinqui à deo,perueniťque ſuper eos ira dei vſq; in fi-
Matt. 27. nem,quia dixerũt,Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios no-
*Ioan.*16. ſtros.Itemq́ue,Non habemus regem niſi Cæſarem.Idcirco & ego ab eis auerſa vineam Synagogæ deſerui.de qua fui & pro qua eram ſolicita:& facta ſum cuſtos,aduocata, mater,& domina vinearum Eccleſiæ ex gentibus congregatæ.Indica mihi,quem diligit anima mea,vbi paſcas.vbi cubes in meridie,id eſt,tu præamantiſſime fili,rex gloriæ, da mihi iam interim,q̃diu in hoc ſeculo nequã detineor,lucidè contemplari , imò de die in diem ſplendidiùs intueri, qualiter in throno illo beatitudinis ſempiternæ reſideas,

& in

& in comprehenſoribus lucis increatæ quieſcas, eosque ſuperſubſtantiali tuæ deitatis pane reficias, atque ad glorioſam tuam præſentiam me citò digneris transferre, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum, id eſt, ne inter perfidos iſtos Iudæos diutiùs perſeuerem, qui tuam ſic perſequuntur primitiuam Eccleſiam ex Iudaiſmo conuerſam: cuius perſequutio eſt mihi grandis afflictio. Nempe & tu, ô fili mi, inter eos adhuc conuerſans dixiſti, O generatio incredula, quàmdiu inter vos ero? quàmdiu patiar vos? qui etiam ſunt greges tuorum ſodalium, id eſt, ſubditi pontificum, qui ſe iactant dei vicarios ac miniſtros, cùm ſint pontifices ſynagogæ ſatanæ. Sed quoniam Dominus & Saluator voluit ſuam benigniſſimam genitricem per aliquot annos poſt ſuam aſcenſionem permanere in terra ad multorum ædificationem, conuerſionemque Iudæorum, ſponſus ſubiungit, Si ignoras, id eſt, quoniam vtique nō ignoras te, ô pulchra inter mulieres, id eſt, omniū perfectiſſima fœminarum, quæ non ſpiritum huius mundi, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, accepiſti: vt ſcias quæ à deo donata ſunt tibi. Vnde & in tuo Cantico ceciniſti, Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: quia fecit mihi magna qui potens eſt, id eſt, omnipotens me ſuam conſtituit matrem. Quoniam ergo id noſti, & ſcis te omni puræ creaturæ prælatam in dignitate: idcirco egredere & abi poſt veſtigia gregum, id eſt, incredulos & auerſos Iudæos piè conſidera, & eorum pericula compatienter attende. Et paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum, id eſt, carnales & vitioſos Iudæos tuis refoue orationibus & exemplis, vt ſaluos facias quoſdam ex eis, quatenus per ſanctorum patriarcharum fidem & ſpiritualem ſcripturæ intelligentiam nutriantur ac informentur. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te, amica mea. Hoc ſecundum expoſitiones præhabitas, præclariſſimè competit Virgini glorioſiſſimæ, quæ vniuerſis angelicis ſpiritibus facta eſt dignior, meritis maior, mercede fœlicior. quæ & omnem aëreatum malitiam poteſtatum prorſus in ſeipſa & in aliis multis auxilio ſuo deuicit. Pulchræ ſunt genæ tuæ, ſicut turturis. Virginem, præſertim adoleſcentulam, condecet pudor. Itaque caſtus pudor, verecunda, ſapientialis, non puerilis, erubeſcentia

Matt. 17.
Mar. 9.
1. *Cor* 2.
Lucæ. 1.

ſancta, non anxia & mundana, ſic abundabant in pectore virginis ſummæ, quòd & in roſeo eius vultu reſplenduerunt, eiúſque genas corporeas pulcherrimè venuſtabant. Non procax, audax, aut garrula, ſed taciturna, timorata, & verecunda extitit optima virgo, inſtárq; turturis ſoli deo in ſecreto intentiſſima fuit, cuius collum fuit ſicut monilia, id eſt, altitudo ſuæ magnanimitatis ac ſuę voluntatis libertas, quæ nomine colli ſignificantur, omni humilitate, ſubiectione, & obedientia ornabantur, ita quòd nec magnanimitas eius immoderatè ſe extulit: nec humilitas eius ſe inordinatè depreſſit, nec propria libertate vnquam abuſa eſt: imò quo extitit maior, eo verè humilior fuit. Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. Per murenulas iſtas intelliguntur glorioſa præconia, quibus in ſcriptura commendata eſt excellētiſſima domina. quæ præconia aurea ſunt, dum de conceptione, natiuitate, & educatione filij dei ex ea laudatur. Similiter dum beatitudo eius & gloria commendatur, ſeu quando de ſua patientia, humilitate, ſobrietate magnificatur, præconia eius vermiculantur argento. Dū eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Per nardum, herbam ſpicoſam, ſuauiter redolentem, atque naturæ calidæ exiſtentem, deſignatur vel humillima charitas, vel ardentiſſima humilitas, virtuoſorum actuum fructibus plena, virginis admirandæ. quæ nardus tā ſuauiſſimè coram ſuperexcellētiſſimo rege fragrauit, quòd regem ipſum in ſinu patris quieſcentem oblectauit atque attraxit ad aſſumendum ex virgine prælecta naturam humanam. Deinde rege hoc per incarnationis myſterium in eius vtero nouem menſibus commorante, aucta eſt fœcundiſſimæ Virginis gratia, virtus, deuotio, ſeq; latiùs diffuderunt. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Dominus Ieſus Chriſtus fuit ſuæ digniſſimæ genitrici materia copioſæ lætitiæ: ita & copioſæ triſtitiæ. Et quicquid pro humani generis redemptione filius eius ſuſtinuit, ipſa per modum faſciculi recolegit, colligauit, & cordi ſuo firmiſſimè ad recolendum impreſſit. Et ſicut quibuſdam ſanctis creditur reuelatum, amabiliſſima virgo à filij ſui infantia grauiſſimos frequēter tolerauit dolores, inſpiciendo amantiſſimum ſuum, & manus eius ac pedes tractando ſeu intuendo, quia certiſſimè nouerat, & frequenter

quenter conſiderabat, qualiter filius ſuus eſſet ab impiiſſimis crudeliter occidendus, perforandus, ac crucifigendus: ex qua conſideratione tantam interdum compaſſionem & afflictionem incurrit, ꝙ venit quaſi ad ecſtaſim & defectum: & tunc verè dicere potuit: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. Verùm ex conſideratione abundantiſſimi fructus paſſionis filij ſui, & ex gloria ſuæ reſurrectionis, aſcenſionis, ac plenæ victoriæ eius, tantam conſolationem concepit, quòd dicere quiuit, Botrus Cypri dilectus meus mihi. Ipſa vtique pleniſſimè habuit dicere, Sicut abundat Chriſti paſſio in me, ita per Chriſtum abundat conſolatio mea. Itémq;, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lętificauerunt animam meã. Ideò autem voluit Chriſtus matrem ſuam chariſſimam ſibi in omnibus tam præcordialiſſimè condolere, vt ipſa per hoc copioſiùs mereretur pro peccatoribus innumerabilibꝰ exaudiri, & ſecum glorioſiùs coronari: quia vt ait Apoſtolus, Si compatimur, & conregnabimus. & ſicut ſocij ſumus paſſionis, ita & conſolationis. Hinc & iam verba bona, verba conſolatoria à filio proferuntur ad matrem: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: quia ſplendore mundiſſimę virginitatis incõparabiliter radiãs, atq; ſupernaturali fœcũditate ac genitura diuina pręfulgẽs, corporali decore, omni exteriori moralitate, cũctorum diuinorum claritate chariſmatũ choruſcans. Oculi tui columbarum .i. columbina ac ouina ſimplicitate conſpicui. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus. Non enim pulchritudo immenſa infinitáq; ſanctitas tuæ deitatis vllam incurrit labem aut minorationem, aſſumendo ex me carnis ſubſtantiam, & in medio vteri mei requieſcendo, atque ex me oriendo: imò per hæc tuam pietatem, dignationem, charitatem intermi nabilem clariùs demonſtraſti, & in vtraque natura tu pulcher es: vt in præinductis iam expoſitionibus patuit. Lectulꝰ noſter floridus, id eſt, cellula vteri mei, in qua per incarnationis myſterium quieſcere elegiſti, omni flore virginitatis ac fœcunditatis altiſſimè decoratur: ſpiritualíſq; lectulus noſter, videlicet pax interna, cõſcientia pura, contemplatio ſancta, gremiũ charitatis, floridiſſimus & inuiolabilis iugiter fuit. In eodem quoq; materiali lectulo puriſſima virgo cum dilectiſſimo ſuo ſponſo infantulo Ieſu

2. Cor. 1. *Pſal. 83.* *Rom. 8.* *2. Cor. 1.*

Chriſto creditur frequenter quieuiſſe cum interna iucunditate. & certè floridiſſimus extitit lectulus ille, in quo duo illi vernātiſſimi, ſuauiſſimi, & incomparabiles flores, Virgo mater, & Filius deus, conquieuerunt: vbi genitrix ſanctitatis, & ipſa ſanctitas confluxerunt. Tigna domorum noſtrarū cedrina, laquearia cypreſſina. Per domos iſtas poſſūt intelligi corpus virgineum matris ſanctæ, & corpus ſaluificū vnigeniti eius Per tigna verò cedrina & laquearia cypreſſina, varia horum corporum mēbra, inſtar cedri ac cypreſſi odorifera, & ab omni putrefactione ac corruptione ſeu incineratione penitus aliena. Siquidem caro Chriſti non vi-

Actu. 2. dit corruptionem. Nec ambigitur quin filius ille omnipotēs naturaliter bonus & pius, amantiſſimam ac fideliſſimam matrem ſuam cum corpore & anima aſſumpſerit in gloriā: ita tamen, ꝙ anima prius per mortem fuit à corpore ſeparata, ac paulò poſt rurſus ei vnita. Poteſt quoq; hic locus ſpiritualiter explanari, intelligendo per domos has animam Chriſti, in qua plenitudo diuinitatis gratioſiſſimè, imò &

Coloſſ. 2. per vnionem habitauit. in qua theſauri ſapientiæ ac ſciētiç ſunt collecti, & anima virginis præamandæ: quæ anima cū ineffabili excellentia fuit templum ſpiritus ſancti, ſedes ſapientiæ, domus ſupernorum chariſmatum, cella cœlicorū aromatum. Tigna domorum iſtarum fuerunt virtutes perfectæ ac eminentes exiſtentes in eis, earumq́ue diuiniſſimi actus laquearia nuncupantur.

Expoſitio ſecundi Capituli, *Ego flos campi.*
De Chriſto ſponſo, & ſponſa eius vniuerſali, quæ eſt Eccleſia. ART. VI.

LOquuta eſt ſponſa in fine præcedentis capituli, Lectulus noſter floridus: quod approbans ſponſus ſubiungit, *Ego flos*, ſed quia adiecit, *Campi*, videtur inſinuare ipſi ſponſæ, non ſolùm quieſcendum eſſe in lectulo contemplationis, de quo ipſa iam dixerat, Lectulus noſter floridus: ſed interdum egredi oportere ad campum actionis, quaſi dicat ſponſus, Ego per latitudinem atque planiciem orbis terrarum volo prædicari, & euangelium meum diffundi: idcirco te primitiuam Eccleſiam, & tuos prælatos ac poſteros ad prædicandum idoneos, hortor lectulum contemplationis exire, & prædicare vbique euangelium regni.

Sum

Sum *Et lilium conualium*, id eſt, humilium, qui ſeipſos reputant imos & viles, ac cæteris decliuiores, qui in talium cordibus figor ac floteo, dulcitérque odoro. Vel lilium conuallium, id eſt, gentilium in imo infidelitatis ac vitiorum ſuorum iacentium, quibus ſum euangelizandus: quatenus in me credendo per fidem & charitatem refloreant, & actibus virtuoſis redoleant. Denique per campum, qui eſt planicies terræ, cui cultura adhibetur, Origenes intelligit populum Iudæorum, qui per prophetas colebatur ac legem. Per conuallem verò, quæ ſolet eſſe ſaxoſa atque inculta, gentilitatem. Chriſtus ergo, qui fuit primò flos in populo Iudæorum, factus eſt lilium in plebe gentilium conuerſorum: quia Iudæis ob ſuam perfidiam derelictis, gratiam conuerſionis dedit gentilibus. Inſuper Chriſtus rectè flos appellatur. Primò, ob ſuam teneritudinem. Secundò, ob immarceſſibilem ſui cordis floritionem in omni ſapientia & virtute, in omni opere bono, & fructu copioſiſſimo, quo genus reparauit humanum. Tertiò, propter ſuæ ſanctitatis odorem, & famæ fragrantiam. Quartò, quoniam pulcher aſpectu & delectabilis ad contemplãdum, ac pulchrior cæteris: ſicut flos graminibus. Dicitur quoq; conuenienter flos campi, quoniam ſicut in campo flos oritur ſine defoſſione & cultura humana, ex fœcundatione primordiali & influxu cœleſti: ſic ex præſtantiſſima Virgine natus eſt Chriſtus abſque ſeminatione virili. De quo Iſaias prædixit, Aſcendet ſicut virgultum, & ſicut radix de terra ſitiẽti. Itémque, Egredietur virga de radice ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Porrò ſecundum Gregorium Chriſtus flos nominatur, quoniam ſpinas vitiorum exterminando, mentem ſponſæ ornat decore iuſtitiæ, & naribus cordis, dũ cœleſte deſiderium applicat, quaſi bono odore interiora animæ refocillat. Secundum Anſelmum Chriſtus flos dicitur: quoniam ſicut flos ſpem fructus promittit: ſic Chriſtus omnibus in ipſo ſperantibus eſt ſpes gloriæ. qui etiam liliũ dictus eſt, quoniam ſicut lilium pulchrum eſt viſu, & delectabile odore atque aſpectu, ac ſuo odore longè poſitos reficit, & candorem foris demonſtrat: ſicque paulatim aureum colorem intus latentem pandit forinſecus. ſic dominus Ieſus ineffabiliter pulcher ac dulcis, peregrinantes in iſto exilio, deſiderio reficit ſui amoris, & natus in mundo, primò

Lucæ. 8.

Iſai. 53.

Iſai. 11.

primò apparuit homo ſublimis, ac tempore procedente cõgnitus eſt verus exiſtere deus. Poſtremò per florem campi liliumque conuallium, quidam intelligunt ipſam ſponſam ſiue Eccleſiam in terra hac peregrinantem, virtutibus floridam, conuerſatione ſuauem, humilitate proſtratam, ac fama fragrantem. *Sicut lilium inter ſpinas: ſic amica mea inter filias*, id eſt, quemadmodum lilium ſpinis multipliciter eminet pulchritudine & odore ac aliis, & tamen inter eas exoritur: ita & Eccleſia ſponſa mea chariſſima cæteris antefertur gentibus ſplendore virtutum, pulchritudine meritorum, & fructificatione in aliorum conuerſione. & tamen inter perfidas nationes in iſto ſeculo conuerſatur, impiorúmque perſequutione, obloquutione, inuidia pungitur ve-
Ioan. 16. lut ſpinis: ſicut Chriſtus prædixit, In mundo preſſuram habebitis. Et iterum, Ecce ego mitto vos ſicut oues in me-
Matt. 10. dio luporum. Hinc ad Philippenſes ſecundo ſcripſit Apoſtolus, Sitis ſine querela ſimplices filij dei in medio nationis prauæ atque peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria mundi, verbum vitæ continentes. At verò nomine filiæ ſeu filiarum ſolent ad literam in ſcripturis gentes ſeu populi ſignificari: iuxta illud Iſaiæ quadrageſimo ſeptimo, Deſcende, ſede in puluere, filia Babylon. Et in Zacharia pro-
Zacha. 9. pheta, Exulta ſatis filia Syon. In Trenis quoque legitur,
Tren. 4. Gaude filia Edom. Poſſunt quoque per filias Eccleſiæ hæreticorum deſignari, quæ potius dici merentur proſtibula dæmonum, quàm Eccleſiæ: nec vocantur Eccleſiæ abſolutè, ſed cum additamento diminuente. Catholici autem hæreticorum argumentationibus, detractionibus, perſequutionibus multipliciter ſunt grauati. *Sicut malus inter ligna ſyluarum: ſic dilectus meus inter filios.* Malus adiectiuè idem eſt quod non bonus: ſubſtantiuè verò ſignificat lignum, cui velum nauis appenditur: & etiam arborem quandam ſylueſtrem cuius pomum vocatur Malum. Itaque ſenſus eſt, Sicut arbor illa ſylueſtris, quæ dicitur Malus, cæteris arboribus ſylueſtribus, quæ communiter infructuoſæ ſunt, præfulget & antefertur viſu, odore, fructu, & guſtu: ſic ſponſus cœleſtis Dominus Ieſus Chriſtus vniuerſis filiis hominũ præeminet omni pulchritudine & odore virtutũ, fructu operum ac doctrinæ, guſtu conſolationis & refectionis internæ: cuius comparatione alij ſunt quaſi ligna ſylueſtria, ex ſeipſis
ſterilia

ſterilia, ſed per gratiam eius fœcunda: ſecundum quod dixit eiſdem, Sine me nihil poteſtis facere. Et denuo, Ego ſum vitis vera, vos palmites. Sicut palmes non poteſt ferre fructum in ſemetipſo, niſi manſerit in vite: ſic nec vos, niſi in me manſeritis. *Sub vmbra illius, quem deſiderabam, ſedi.* Eccleſia in hac vita quieſcit & viuit ſub vmbra ſponſi, id eſt, gratioſa protectione, inſtructione, & illuminatione illius, qui reſpectu beatificæ viſionis & luminis gloriæ, meliùs dicitur vmbra quàm lux, dicente Apoſtolo, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. De hac vmbra ſponſus promiſit Eccleſiæ dicens, Non relinquam vos orphanos. Et rurſus, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Vnde & in libro Sapientiæ legitur, Dextera ſua teget eos, & brachio ſuo defendet illos. Pro qua defenſione orauit propheta, Sub vmbra (inquit) alarum tuarum protege me. De qua re loquutus eſt Ieremias, Spiritus oris noſtri Chriſtus dominus, cui diximus, In vmbra tua viuemus inter gentes. Sine hac vmbra viuere non valemus in gratia. Hanc igitur vmbram cupit Eccleſia: imò plus cupit ipſum ſponſum, & clarum facilemque eius intuitum, à quo quoniam interim elongatur & diſtat diſſimilitudine, appetit eum contemplari fide per donum ſapientiæ, atque ab omnium viſibilium & inuiſibilium impugnationibus hoſtium, pietate ipſius defendi, angelica ope muniri, Eccleſiaſticis ſacramentis & prælatorum cuſtodiis adiuuari: nec fraudatur ſpe ſua, ſicut ſubiungitur: *Et fructus eius dulcis gutturi meo,* id eſt, refectio ſua, qua modò me alit per diuinorum infuſionem chariſmatum, per ſpem & contemplationem futurorum bonorum, per ſacra eloquia, per ſacramentorum edulia, per quotidianum profectum ac aliis modis, eſt mihi valde ſuauis. ita quòd æquanimiùs dilationem glorioſæ præſentiæ ſuæ ſuſtineo: ſicut teſtatur propheta, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Et iterum, Dulciora, inquit, ſuper mel & fauum. Hinc alibi ſponſus loquitur, Qui biberit ex aqua quã ego dabo, non ſitiet in ęternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Et rurſus, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Hinc quoq; in Actis Apoſtolicis narratur de primitiua Eccleſia, Sumebant cibum cum exultatione

Ioan. 15. *Eodem.* *1. Cor. 13.* *Ioan. 14.* *Matt. 28.* *Sapien. 5.* *Pſal. 61.* *Thren. 4.* *Pſal. 118.* *Pſal. 18.* *Ioan. 4.* *Matt. 11.* *Actu. 2.*

tione & ſimplicitate cordis. Præstereà quàm copioſe & delicatè reficiatur à ſponſo, ſubinfert *Introduxit me rex in cellam vinariam*, id eſt, in ſpiritualium alimentorum exuberantiam, in ſacram ſcripturam, & in veram ac ſpiritualem eius intelligentiam, quæ ſobriè inebriat mentem: in ſacram communionem, qua ſub ſpeciebus panis & vini ipſemet ſponſus verè incomprehenſibilitérque accipitur. Introduxit me quoque in cœleſtis patriæ delitioſiſſimam manſionem, dando mihi aliquantulam tantæ gloriæ prælibationem, & certam ipſius ſpem atque notitiam amoroſam ac refectiuã. Specialiſſime verò introducta fuit primitiua Eccleſia in cellam vinariam, quando in die ſacro

Lucæ.22. Penthecoſtes in cœnaculo illo, in quo Chriſtus cœnã ſuam

Actu.2. celebrauit nouiſſimam, ſpiritum ſanctum accepit in igneis linguis, & tanta illius plenitudine fuit potata, quòd ſponſum ſuum cum omni fiducia euangulizare incœpit, in tanto feruore, quòd increduli irridendo dixerunt, Muſto pleni ſunt iſti. *Ordinauit in me charitatem*, id eſt, præordinauit ab æterno diligere me per eximios ac præcipuos charitatis affectus, ſicut iam mihi multipliciter demonſtrauit,

Joan.15. perſonalitérque teſtatus eſt, Maiorem, inquiens, charita-

Ibidem tem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et denuo, Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Imò & ipſe prior dilexit me. Ordinauit quoq; in me charitatem, id eſt, præcepit mihi, vt quicquid ego fecero, tolerauero, habuero, ponam ſub ordine diuini amoris, id eſt, ad charitatem dei tãquam ad ſummam virtutem ordinem ſemper ac referam: nec aliquid agam, niſi ſit ordinabile ad deitatis amorẽ, id eſt, niſi tale ſit, quòd per ipſum queã in charitate proficere. Iterũ, ordinauit in me charitatem, id eſt, non ſolùm præſtitit mihi ipſum habitum charitatis, ſed & per gratiã ſpecialem mihi donauit ordinatum vſum ſeu actũ charitatis, vt ſcilicet id prius ac maximè diligam, quod primò & maximè eſt amãdũ, videlicet ipſum deũ, deinde creata ſub ipſo ordine cõgruẽte, quia & ordo charitatis cadit ſub pręcepto, vt homo in primis ſummè & incõparabiliter toto corde diligat deũ, deinde ſeipſum, tertio loco parẽtes, deinceps propriã ſobolẽ, q̃nto domeſticos & ꝓpinquos ac benefactores: qui omnes noĩe ꝓximi deſignãtur, ſub quo etiã nomine beati in patria intelliguntur: imò

&

& in purgatorio exiſtentes. Circa hoc loquitur Origenes, Omnes homines amãt aliquid, & nullus eſt qui ad id ætatis venerit vt nõ poſſit amare, & non aliquid amet: ſed hic amor ſeu charitas in aliquibus ſuo ordine congruenter procedit: in plurimis verò contra ordinẽ, dum ſcilicet aliquid diligit, quod non debet, aut quod debet diligit, ſed plus aut minus iuſto. In illis verò, quos valde paucos arbitror eſſe, qui ſcilicet per viã vitæ incedunt, & non declinant ad dexteram aut ſiniſtram, in ipſis ſolis ordinata eſt charitas. Eſt autem mẽſura & ordo charitatis, vt in dilectione dei nullus modus, nulla mẽſura ſit: niſi hæc ſola, vt totum exhibeas quantum habes. In dilectione autẽ proximi aliqua eſt mẽſura. Diliges (inquit) proximum tuum ſicut teipſum. Si ergo *Rom. 12.*
in dilectione dei minus aliquid feceris quã potes, aut certè inter te & proximum non ſeruaueris æquitatem: nõ eſt in te charitas ordinata, nec ordinem ſuum tenens. Nam ſi, vt ait Apoſtolus, ſumus alterutrum membra, hunc affectum *1. Cor. 12.*
erga proximos habere debemus, vt eos non quaſi aliena corpora, ſed vt membra noſtra diligamus. Secundum hoc ergo, quòd membra inuicem ſumus, æqualem erga omnes dilectionem habere debemus: ſecundũ hoc verò, quòd ſunt in corpore aliqua membra honorabiliora & honeſtiora, alia verò inhoneſtiora & inferiora, pro membrorum meritis & honore librari debet modus dilectionis. Vnde magis eſt diligendus, qui in via ſalutis nos inſtruit, & à peccati præcipitio ad lucẽ reuocat veritatis: ſicut ait Apoſtolus, Abundantius habeatis in charitate eos, qui in dei verbo laborãt. *1. Theſ. 5.* *Ibidem.*
Similiter qui gratiam inſtruendi non habet, ſed tamen innocentis & iuſtæ eſt conuerſationis, magis amandus eſt eo qui impiè conuerſatur. & hanc materiam prolixè & pulchrè declarat atque proſequitur Origenes. Inſuper Antiſiodorenſis in tertia parte ſuæ ſummæ inquirit, Quis ordo obſeruandus eſt in dilectione? Ad quod reſpondet, Ambroſius dicit. Primo debemus diligere deum, Secundo nos ipſos, Tertio parẽtes, Quarto filios, Quinto domeſticos, Sexto extraneos, qui ſi boni ſunt, præponendi ſunt filiis atque domeſticis malis. Septimo & vltimo inimicos. Et dicimus quòd nullus eſt diligẽdus, niſi quia bonus, vel vt ſit bonus: & qui magis eſt bonus, magis eſt diligẽdus, cæteris circunſtantiis paribus. Etenim quem ſcimus meliorem, debemus *Ambro.*
magis

magis diligere,id eſt,maius bonum ei velle:non tamen oportet vt diligamus eum magis,id eſt,maiori affectu. Nam tribus modis dicitur aliquid plus amari. Primo, ad maius præmium ſiue ad gratiam ampliorem:Secundo, maiori affectu: Tertio,quo ad maiorem exhibitionem exteriorem. Hæc Antiſiodorenſis. Qui loco prærallegato alia multa de hac materia ſcribit,de qua etiã Thomas in Secunda Secundæ per plures quæſtiones ſcribit pleniſſimè. *Fulcite me floribus,ſtipate me malis,quia amore langueo.* Vniuerſalis Eccleſia ex perſona perfectorum, qui ex charitatis vehementia languent,hæc ait ad ſponſi ſodales,paranymphos, amicos, videlicet angelos ſanctos,ſiue prælatos, & contẽplatiuos, ac prædicatores Quemadmodũ autem ſponſa carnalis præ deſiderio ſponſi langueſcens, & afflicta de illius abſentia, floribus recreatur & pomis,ſuaui odore ac dulci ſapore:ita Eccleſia perfectorum ex feruentiſſimæ dilectionis impetu ſauciata,eo quòd cupitis ac inceſſabilibus ſui ſuperpulcherrimi ac ſupernobiliſſimi ſponſi amplexibus nequeat in vita hic frui,profert hæc verba. Quamuis enim amor faciat in dilecto lætari, tamen ob dilecti abſentiam facit triſtari atque affligi,& cruciatus huiuſmodi nominatur hîc languor. Denique ſicut carnalis amor prædominãs,qui amor hereos appellatur,corpori infirmitatem inducit (quia ad amorem talem conſequitur tranſmutatio corporalis exceſſiua diſcrucians,& inquietudo imaginationis, ex quibus fit homo ad refectionem ſomnumque impotens.ſic ſpiritualis amor perfectus extaticus parit redundãtiam grandem in corpus partemque ſenſitiuam, quia appetitus ſuperior mouet,immutat,& poſt ſe trahit appetitum inferiorem,quemadmodum ſphæra cæleſtis ſuperior inferiorem.ex qua redundãtia,ſicut ex prænominata, fit indiſpoſitio corporalis naturæ, & alteratio harmoniæ immoderata ac innaturalis. vt præcipuè patet in raptu,ad quem grauis concomitatur afflictio, præcipuè in reditu ad ſe. Vnde in Daniele legitur, *Dan 8.*
Langui(inquit)poſt viſionem Ezechiel quoque ait,Vidi,& *Ezech.44.*
cecidi in faciem meã.Et Iſaias,Corrui cùm audirem.Conturbatus ſum cùm viderem,emarcuit cor meũ' Taliter ergo ſpirituali ac ſynceriſſimo languens amore Eccleſia, dicit ac deprecatur,Fulcite me floribus, id eſt, replete & expolite me contẽplationibus ſponſi mei cõſolatoriis, clar- *Iſaiæ 21.*

ac dulcibus. Stipate me malis, id eſt, circũdate & vallate me internis refectionibus ex prelibatione futuræ ſalutis: quatenus totaliter recreata vires reſumam, & gloriæ dilationem, beatificique aſpectus ſponſi abſentiam æquanimiùs feram. Inſuper fulcite me floribus, id eſt, reformationibus membrorum ac filiorum meorum, vt videam eos per gratiam reflorere, quos vidi in peccatis marceſcere. Stipate me malis, id eſt, quotidianis profectibus, quibus tanquam odoriferis ſaporoſiſque pomis reficiar. Malũ quippe nunc pro pomo accipitur arboris mali: ſicq; ex intuitu profectus mei, & conuerſionis ac reformationis filiorum meorum, huius incolatum exilij ſuſtineam patienter. Nam & Apoſtolus dixit, Permanere autem in carne neceſſarium propter vos. *Philip. 1.* Denique audiens ſponſus piam hanc Eccleſiæ querimoniã atque petitionem, miſertus eiuſdem ſtatim ſubuenit, & cõſolatus eſt eam. prout ipſa fatetur, ſubdendo: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Per læuam ſeu ſiniſtram ſponſi ſignificatur gratioſa conſolatio, ac præſentia eius per fidẽ, & dona ſpiritualia in hac vita, per virtutes infuſas, per ſacramenta & prægustationem futuræ beatitudinis: per quæ omnia ſponſus conſolatur, ſuſtentat, cõfortat Eccleſiam, ſicut orauit Apoſtolus, Deus ſpei vos repleat omni gaudio in credendo, vt abundetis in virtute & gratia ſpiritus ſancti. *Rom. 15.* Hanc læuam tenet ſponſus ſub capite ſponſæ, id eſt, ſub ratione & mente ipſius, illuminando, exhilarando, roborando eam per iſta. Iuxta hunc modum Pſalmiſta loquitur de electo, Cùm ceciderit, non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam. *Pſal. 36.* Porrò per dexterã ſponſi inſinuatur glorioſa manifeſtatio eius per ſpeciem, quæ Eccleſiam militantem finito vitæ huius curriculo totaliter rapit in ſe, iucundiſsimè amplexatur, & triumphantis Eccleſiæ ſocietati eam innectit, ſicut ſponſus promiſit Eccleſiæ, *Lucæ. 22.* Ego, inquiens, diſpono vobis regnũ. Et rurſus, Pater volo, vt *Ioan. 17.* vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem quam *Ioan. 14.* dediſti mihi. Itemque, Vado vobis parare locum. Et iterum *Ioan. 16.* veniã & aſſumã vos ad meipſum, & gaudebit cor veſtrũ, & gaudiũ veſtrum nemo tollet à vobis. Prætereà pius amoroſúſq; ſpõſus conſpiciens Eccleſiã charitate tam languidam, atque ex ſua cõſolatione paululũ repauſantem, pro ea non inquietanda ſolicitus eſt, ſicut ſubiungitur in eius perſona:

Adiuro

Adiuro vos filiæ Hieruſalem, id eſt, ô Eccleſiaſticæ perſonæ, ſeu animæ adhuc fragiles, & procliues ad culpas, *Per capreas ceruóſque camporum*, id eſt, per veſtros primos prælatos, ſanctos Apoſtolos & apoſtolicos viros, ſeu per prophetas & patriarchas, qui omnes per capreas deſignantur, ac ceruos: quoniam interioris viſus acumine vigēt, & virtutum montana contemplationíſque alta conſcendunt, in quibus paſcua animarum ſuarum requirūt: quemadmodum capreæ cernunt valde acutè, & paſcēdo ſcandunt ad montes, ac inſtar ceruorum agiles ſunt ad actus virtutum, & iu-
Pſal.41. uant ſeinuicem. Et ſicut deſiderat ceruus ad fontes aquarū, ita ad fontem aſpirant ac ſitiunt vitæ æternæ. Quemadmodum autem iurare deo non competit, propriè loquendo,
Hebr.6. niſi per ſemetipſum, ſicut ad Hebræos docet Apoſtolus: ita non competit ei propriè adiurare, niſi per ſe. Idcirco per ceruos capreáſque adiurat, inquantum aliquid diuinæ perfectionis & authoritatis in ipſis relucet. Amplius propter proprietates quaſdam irrationabilium animalium ſolent
Gene.41. homines per talia deſignari, prout in libro Geneſeos Iacob ſanctus dixiſſe narratur, Catulus leonis Iuda, Neptalim ceruus emiſſus, Iſachar aſinus fortis fiat, Dā coluber in via, cæraſtes in ſemita, Beniamin lupus rapax. Sicque Iſaias de
Iſaiæ14. Achaz & Ezechia loquens, De radice, inquit, colubri egredietur regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem. Itaque adiuro vos, id eſt, per iurationem prohibeo, *Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam*, id eſt, ne ſponſam meā Eccleſiā, vtpote perfectiores & ſuperiores in ea, inquietetis, perturbetis, ſeu à tranquillitate ſuæ contemplationis & recollectionis in deo impediatis aut abſtrahatis, implicando eam exterioribus curis, mundanis negociis, actiuæ occupationibus vitæ: & ne inter vos ſitis contentioſi, aut alio modo grauiter offendatis, propter quod ipſa cogatur interrūpere ſuæ contemplationis quietem, & circa veſtram pacificationem, correctionem, refrænationē ſolicitari ac diſtrahi. *Quoaduſque ipſa velit*, id eſt, quouſque ipſa rationabiliter & ſponte cōſentiat ſuſcitari ac taliter occupari, videlicet tempore opportuno: quia interdum vult ipſa propter commune bonum forinſecus euocari, & opera paſtoralis exercere officij, dum præcepto, aut legitima electione, ſeu
1.Cor.6. rationabili ad hoc compellitur cauſa. Nam & Apoſtolus,

ſcripſit

ſcripſit, Iudicia ſi habetis inter vos, cõtemptibiles qui ſunt 1. Cor. 10
in Eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum. Et rurſus, Non quæro quod mihi vtile eſt, ſed quod multis. Circa hæc ſcribit Anſelmus, Virtutes quas inhianter deſiderare debetis, ſine quibus nemo poteſt ad vitam peruenire æternã, in capreis ac ceruis naturaliter conſiderantur. Caprea nanque acumine oculorum ſuorũ herbas ſibi vtiles à nociuis diſcernit, eligit, comedit, & in ſuũ traiicit ventrem. Paſcẽdo quoque tendit ad montium altiora. Quòd ſi fuerit ſauciata, herbam quandam, Dyptamnum nomine, quærit: vt eius tactu ferro expulſo cum ipſa putredine recuperet ſanitatem. Sic ſancti viri acumine ſui ingenij ac ope ſpiritus ſancti ſalubres ſententias à falſis diſcernunt & amplectuntur, atq; ſeipſos ac alios ſpiritualiter nutriẽdo, ad ſublimitatem virtutum altitudinemque regni cœleſtis toto conatu feſtinant. Si autem ſagitta diaboli fuerint vulnerati, Chriſtũ tanquã Dyptamnum requirunt, & per pœnitentiam curari nituntur. Porrò Cerui has virtutes naturaliter habere dicuntur, quòd tempore ſui amoris optima paſcua inquirentes, regionem ſuam relinquũt, alienam introeũt, & hoc noctu: quia in die videri & capi verentur. Quòd ſi magna aqua eis occurrerit tranſuadenda, ſeſe vicariè deuehunt, ita vt primus ac fortior ſuper clunes ſuas portet caput ſequentis, ſecundus itidem caput tertij, & ita vſque ad vltimũ. Vltimus autem qui portatur nec portat, ſuccedit in locũ prioris, qui portat & non portatur: ſicque dictãte naturali amore alter iuuatur ab altero, quouſque quò pergunt perueniant. Similiter ſancti viri amore Chriſti feruentes, dũ vitæ paſcua quærunt, & per mare ſeculi huius tranſire habent, charitatiuè ſe iuuant mutuò, quouſque ad concupitam cœleſtis patriæ deueniant manſionem. Inſuper fertur, quòd ſi Cerui obſtacula aquarum in via reperiant, quando à canibus inſectãtur, tranſiliunt ea, aut reflexis cornibus frangunt: ſicq; à canum morſibus ſe tuentur. Sic ſancti viri per fidem & operationem, ſeu per duo charitatis præcepta, à dæmonum inſectatione ſe muniunt. Legitur etiam, quòd Ceruus caligantibus ſibi præ ſenio oculis, manducat ſerpentem, quo æſtuans currit ad fontem, & eo potatus vomit venenum, recuperat viſum, ac ſuperflua quæque deponens, quodam modo reuiuiſcit. Sic electi ſi forte ex tentatione diaboli,

per conſenſum aut effectum illicitum in ſe ſerpentem receperint infernalem, ad fontem pietatis diuinæ per pœnitentiam currunt, in quo à ſuis loti inquinamentis illuſtrantur ac reuiuiſcunt. Prętereà dicuntur Capreæ & Cerui camporum, quoniam ſancti Apoſtoli & apoſtolici viri per ſpatia orbis terrarum ad euangelizandum vndique cucurrerunt, & in locis diuerſis quaſi in campis magna habuerunt certamina, omnique virtute ac meritis tanquam cāporum floribus ſe ornarunt: atque ab hominibus aliquando ſecedentes, in ſecretis & ſolitariis locis quaſi in campis deo vacantes, ibi meditabantur, & hauriebant à domino, quod poſteà ſermocinati ſunt populo. Præterea præinductam ſponſi adiurationem zelo ſponſæ ad ſubditos inferioréſque factam, ſponſa cognouit, & valde gratanter accepit. Vnde ſubiungitur: *Vox dilecti mei*, quaſi dicat Eccleſia, Adiuratio illa à ſponſo proceſſit, qui intantum me diligit, tamque libenter in meis amplexibus, in contemplationis lectulo requieſcit, quòd prohibuit me ſuſcitari, quouſque egómet vellem. Et quaſi quæreretur à ſponſa, vbi eſt dilectus tuus? qualiter venit ad te? & vbi eum poterimus reperire? reſpondet: *Ecce iſte venit, ſaliens in montibus, tranſiliens colles*, id eſt, per incarnationis myſterium venit in mundum à ſummo cœlo egrediens, de cœlis deſcendens, in ordinibus angelorum velociſſimè operans, per carnis propagationem à patriarchis proſiliens. Venit quoque in montibus ſaliens, id eſt, perfectiſſimas virtutum actiones exercens, præclariſſima miracula copioſiſſimè faciens, incomprehenſibilia myſteria implens: quia diuinam naturam cum humana in vnitate perſonæ coniunxit, de virgine natus eſt, inter homines vixit, q deus eſt & conditor angelorum. Sicq; tranſiliit colles, quia à prophetarum oraculis vſque ad apoſtolos ſe deduxit, omniumque virtutes atque prodigia ſua omnipotentia ac perfectione tranſcendit: ſed & ſuperbos Iudæorum pontifices, ſcribas, phariſæos, ac ſeniores in ſuis dignitatibus, ſcientiis, & officiis gloriantes relinquendo tranſiliit, & ad Eccleſiam ex gentilitate electam deſcendit. Denique ſaliens venit, quia de ſinu patris venit in vterum virginis, de vtero virginis in præſepe, de præſepio in templum: deinde vectus eſt in Aegyptum, ac inde relatus, inter homines eſt conuerſatus:

poſt hæc aſcendit in crucem, inde deſcendit in monumentum atque in lymbum, inde reſurgens apparuit ſuis diſcipulis, tandem coram ipſis ſcandit in cœlum, reditque ad patrem: à cuius ſinu, corde, & intellectu inuariabilis ac immenſus nunquam receſſit. Conſequenter ſponſa exponit qualiter ſuo dilecto conueniat ſalire in montibus, colléſque tranſilire: *Similis eſt dilectus meus Capreæ hinnuloque Ceruorum.* Hinnulus eſt filius cerui ac ceruæ. De proprietatibus autem Capreæ ac Cerui iam dictum eſt. Chriſtus itaque Capreæ comparatur, quia & ipſe præ cunctis acutiſſimo viget ituitu oculi intellectualis, Et ſicut Caprea viſu ſuo clariſſimo herbam ſibi vtilem à notitia diſcernit: ſic Chriſtus iuſtos diſcernit & ſeparat ab iniquis. Et ſicut Caprea in locis montanis magnos ſaltus exerit, atque celeriter currit: ſic iuxta expoſitionem iam introductam, Chriſtus venit ſaliens in montibus, & tranſiliens colles. Vnde aſſimilatur hinnulo velociſſimè curſitanti ac ſalienti, & montium iuga petenti, ac commoranti in arduis: qui & ſecundum carnem ex patriarchis eſt natus. Patriarchæ autem & ſancti viri, ſicut iam patuit, Cerui vocantur. Velocitas demum Capreæ ſecundo volumine Regum inſinuat⁹, quo legitͤ, Azabel frater Ioab velociſſimus curſor fuit, quaſi vnus ex Capreis. Sed & propter teneritudinem ſuæ complexionis Chriſtus hinnulus nuncupatur. 2. Reg. 2.

En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, id eſt, multum approximauit nobis, ita quòd inter ipſum & nos non videtur mediare niſi paries noſter, id eſt, noſtræ mortalitatis conditio: qua ab eius claro impedimur intuitu, & à beatifico viſu, quia dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, & corpus hoc corruptibile aggrauat animam. Stat quoque poſt parietem noſtrum, id eſt, caliginoſum interſtitium, quod inter ſtatum viatorum beatorumque mediat: quoniam ignorantia atque obſcuritas noſtræ cognitionis diuidit inter ipſum & nos. Item ſtat poſt parietem noſtrum, quoniam concupiſcentiæ, & opera carnis, paſſioneſque ſenſitiuæ partis impediunt nos ab ipſo, quibus ſublatis ſeu reformatis, mox ad nos plenè ac ſplédidè introibit. Stat demum poſt parietem noſtrum, id eſt, in noſtra humanitate quam aſſumpſit, nobis apparet: & tamen in ea nobis ſuam deitatem cælauit. *Reſpiciens* 2. Cor 5. Sapi. 9.

per feneſtras, id eſt, per aſſumpti corporis ſenſus, & per documenta, atque miracula, per quæ tanquam per feneſtras nos illuſtrare dignatus eſt. Vel per feneſtras, id eſt, ſanctos Apoſtolos, & per alios prædicatores paſtoréſque ſanctos, per quos diſcutit, inueſtigat, ac edocet ſubditos. *Proſpiciens per cancellos*. i. per ſecretas inſpirationes, per arduas vias internæ exercitationis, alloquutionéſque abditas, iuxta il-
Iob 3. lud Iob, Quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurrij eius. Proſpicit quoque per feneſtras, id eſt, per directiones præceptorum ſuorum, & per cancellos, id eſt, ſuggeſtiones euangelicorum conſiliorum. Poſtremò feneſtræ & cancelli, per quos inſpicit ſponſam, ſunt præparationes ac deſideria cordis, quibus ſe ad ſponſi ſuſceptionem diſponit, & ad ingreſſum eius ſe aperit. *Et dilectus meus loquitur mihi, Surge*, id eſt, de quiete & actu contemplationis ad exercitia vitæ actiuæ procede, & de ſecreto ad publicum *Propera* per charitatis feruorem, & obedientiæ promptitudinem, hoc ipſum feſtinanter implendo, ô *Amica mea* per mutuam charitatis affectionem, *Columba mea*, quæ ornaris virtutibus per proprietates columbæ ſignificatis, vtpote verecunda, ſimplex, manſueta: non fellea nec inuidioſa. *Formoſa mea*, id eſt, plena decore virtutum, donorum, ac meritorum. *Et veni* iam repetitis vicibus inuitata, & tam multis amoroſis expreſſa nominibus, ex quibus meritò charitas tua ad me magis accenditur. *Iam enim hyems tranſijt*, id eſt, tempus infidelitatis ſeu rigidæ obſeruationis legis finem accepit: *Imber*, id eſt, abundantia tribulationis *Ab-*
Matt. 7. *iit & receſſit.* de quo imbre in euangelio legitur, Deſcendit pluuia, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & facta eſt ruina eius magna. *Flores apparuerunt in terra*, id eſt, bonæ diſpoſitiones & inchoationes ad actus virtu-
Ioan. 4. tum in hominibus inueniuntur, ſicut Saluator dixit Apoſtolis, Videte regiones, quia iam albæ ſunt ad meſſem. In flore enim ſpes atque initium fructus inueniuntur. *Tempus putationis aduenit*, id eſt, inchoatum nunc eſt tempus ab æterno præordinatum conuerſioni gentilium, in quo ipſæ gẽtes incredulæ & iniquæ ſunt ſpiritualiter circuncidẽdę, amputando ab eis paſſiones & vitia omnemque perfidiam, ſicut à vinea abſcinduntur ſarmenta ſterilia. *Vox Turturis audita eſt in terra noſtra*. i. electa pars plebis gentilis deſiderium veræ

ſalutis

ſalutis ac conuerſionis cœpit habere, cœpitque ſe ad gratiam præparare, præuēta piè à domino, vel ex angelica inſpiratione, aut ex fama & aliqua auditione legis Moſaicæ. Nam & ipſo Chriſto in terris euangelizāte, multi gentilium confluxerunt ad eum ex Decapoli, & Syria, Tiro, Sydone, & aliis locis, vt ex euangelio probatur, atque ex Actibus patet Apoſtolorum, quòd Eunuchus potens Candacis reginę venit in Hieruſalē adorare, legitque Iſaiam prophetam. *Ficus protulit groſſos ſuos*, id eſt, Synagoga (quæ fuit aliquando arbor fici fœcunda) iam protulit ſenſus ſuos carnales, quibus literam ſequitur occidentem, obſeruantiamque legalem in ceremonialibus, in quibus ponit ſpem ſuam magis quàm in fide & gratia Saluatoris: & putat per talia mihi placere ſine interiori ſynceritate ac deuotione, cū talia nunq̄ placuerint mihi ex parte operis operati, ſed ex pte operis operātis. Ficus ergo accipitur hîc pro arbore fici, & groſſi fici propriè nuncupātur fructus immaturi ineptique eſui. *Vineæ florentes dederunt odorem ſuum*. i. electæ cōgregationes ex Iudaiſmo cōuerſæ ſeu conuertendæ & credituræ aut credentes in me, per virtuoſæ ſuæ conuerſationis dulcedinem me attraxerunt ad exaudiendum preces earum, vt per earum miniſterium ac doctrinam incipiam gentiles conuertere. Hoc totum eſt, quod in Actibus Apoſtolorum aſſerit & Paulus, Tempora prioris ignorantiæ deſpiciens deus, nunc annunciat omnibus hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant. iuxta quem modum ait Pſalmiſta ad Dominū, Tu exurgēs miſereberis Syon, quia tempus miſerendi eius, quia venit tempus. Vnde rurſus teſtatur Apolus, Vbi venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum. Itemque, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Hinc in Actibus princeps apoſtolici chori fatetur: Omnes prophetæ à Samuel & deinceps annunciauerunt dies iſtos. Itaque per prædicta videtur Chriſtus primitiuam exhortari Eccleſiam ad conuertendum gentilitatem, atque ad laborandum pro proximorum ſalute, per vitiorum amputationem, & virtutum inſertionem. Vnde adhuc admonetur: *Surge amica mea, ſponſa mea, & veni*, ad exequendum actus præfatos. & per hanc frequentem eiuſdem exhortationis rēiterationem inſinuare videtur, quòd primitiua Eccleſia ex Iudæis collecta, erat multum difficilis ad relin-

Matt. 4. *Mar* 3. *Actu.* 8. *Act.* 17. *Pſal.* 101. *Galat.* 4. 2. *Cor.* 6. *Actu.* 3.

relinquendum Synagogam, vt gentilibus prædicaret. Nam multis annis poſt Chriſti aſcenſionem manſerunt Apoſtoli in Iudæa, & cùm princeps Apoſtolorum conuertiſſet
Actu. 10. Cornelium centurionem ac ſuos, diſceptabant aduerſus eũ
& 11. quidam ex Iudæis conuerſi, dicentes, Quare introiſti ad viros præputium habentes? Paulus quoque & Barnabas, vt conſtat in Actibus, diu hinc inde pergebant prædicantes ſolis Iudæis. Hinc ſponſus tam amoroſe, blandè, dulciter, & frequenter primitiuam Eccleſiam ad gentium conuerſionem exhortans, ait: *Columba mea* per puram & ſimplicem intentionem, *In foraminibus petræ,* id eſt, habitans in firmiſſimis munimentis fidei & virtutum, & in profun-
Pſal. 90. do humilitatis: *In cauerna maceriæ* i. in abſcõdito protectionis diuinæ, quæ eſt ipſis credẽtibus murus ac paries contra aduerſarios ſuę ſalutis. Deniq; per foramina petrę valde cõuenienter intelliguntur vulnera Saluatoris: de quo ſanctus
1 *Cor* 10. ait Apoſt. Petra autẽ erat Chriſtus. Et ipſemet Dominus,
Matt. 16. Super hanc petram, id eſt, ſuper meipſum, quem tu ô Petre confeſſus es, ædificabo Eccleſiam meam. Per cauernam demum macerię aptiſſimè deſignatur vulnus dominici lateris. In quibus vulneribus ac cauerna ſponſa moratur, dum dominicam paſſionem deuotè, compaſſiuè, ac ſapientialiter meditatur, eiúſque meritis ac virtuti innititur, ac fructum vulnerum horum ſacratiſſimorum perpendens, in eis ſuam figit fiduciam, in eis omnem ſuam aduerſitatem dulcorat, in contemplatione eorum patientiam diſcit, & vniuerſam ſponſi paſſionem cordi ſuo inſcribit: quod aſſiduè faciendo fit ſponſo chariſſima. *Oſtende mihi faciem tuam,* id eſt, ſtude ac ſatage teipſam mihi puram & irreprehenſibilem exhibere, & coram me effunde cor tuum ſyncerè: nec in confeſſione ſacramentali quicquam culpæ occultes. Oſtende mihi faciem tuam, id eſt, mentem tuam conuerte ad me, & pura intẽtione coram me ambula, ſicut
Gene. 17. dixi ad Abraham, Ambula coram me, & eſto perfectus, &
Pſal, 41. imple quod ſcriptum eſt, Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. faciem tuam domine requiram. Per promptam quoq; obedientiam oſtende mihi faciẽ tuam, & quia te diligo, faciem tuam ſpecioſam intueri delector. *Sonet vox tua in auribus meis,* id eſt, verba mihi placentia loquere,

tamq;

tamq́ue ſonorè,ſapienter,ac dulciter euangelicã legem ſermocinare, & infideles conuerte, vt acceptum ſit mihi, ſubditis quoq; credentibus efficaciter prædica: imò & orationibus,pſalmis,hymnis,& canticis ſpiritualibus tam frequenter,purè,ſtabiliterq́ue inſiſte,vt mihi ſit gratum. *Vox enim tua dulcis*, id eſt,prædicatio,oratio,pſalmodia,loquutio tua eſt virtuoſa,delectabilis,& accepta. Nam & ea quæ dicis, agis: quæ doces,adimples: & quicquid prædicas,ad meum ſpectat honorem,hominumq́; ſalutem. *Et facies tua decora*, id eſt,mens tua,quæ eſt interior facies,per dona gratiæ,per ſapientiam, & virtutes eſt reformata ac decorata, & ad intuendum iucunda.ideò noli hanc per aliquam inobedientiam inquinare. Conſequenter Chriſtus committit prælatis & prædicatoribus ſanctis: *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas*,id eſt,ad meum honorem ac veſtram ſalutem apprehendite,conuincite,reprobate, auferte hæreticos,ſchiſmaticos,falſóſque fratres,& omnes animarum deceptores, ſimulatores,ac callidos: qui particulares Eccleſias,& congregationes deuotas nituntur ſubuertere,plurimóſq; decipiunt, fingendo ſe mortuos huic mundo,& rigoroſam vitam forinſecus prætendendo, quemadmodum vulpes famelica fingit ſe mortuam, & tanquam cadauer neglectum proiicit ſe ſeorſum, euerſis oculis, decidentibus pilis,extenſiſq́ue pedibus,quatenus ignorantes & ſuperſedentes ſibi aues deglutiat. Hoc eſt quod in Euãgelio loquor,Attendite vobis à falſis prophetis,qui veniũt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. *Nam vinea noſtra floruit*, id eſt,tota Eccleſia, quæ eſt vna vinea generalis,totalis, ac integra, omnes particulares Eccleſias ſeu vineas in ſe complectens ac continens: quæ eſt vinea, tanquã domini principalis ac redemptoris, & ſummi paſtoris ac fundatoris,& veſtra tanquam agricolarum,& vicarialiũ prælatorum atq. cuſtodum ipſius,ſicut Ezechieli loquutus ſum, Speculatorẽ te dedi domui Iſrael. Et Iſaias fatetur,Super ſpeculum domini ego ſum ſtans iugiter per diem. Qui rurſus ait ad Synagogã,tanquã ſibi ſuo modo cõmiſſam,Tritura mea & filia arcæ meæ,quæ audiui à domino,annũciaui vobis. Hæc(inquã) vinea creſcit quotidie numero ac merito, & floret in gratia omníque decore virtutũ.quod tẽpore Apoſtolorũ, & poſteà ſæpius ita fuit.

Vulpis aſtutia.

Matt. 7.

Ezec 3.

Iſa. 21.

Ibidem

K iiij Ideò

Ideò præcauendum ne à vulpibus illis, quæ fingunt ſe humiles, & re vera viliſſimæ ſunt, lædatur. Ad hanc iuſſionem reſpondet Eccleſia, videns ſe à ſponſo tam vehementer amari, ac inceſſanter curari, ac protegi: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Amoroſæ loquutiones ſolent eſſe trũcatæ. & quoniam magnitudo affectionis verba abrumpit, vt cùm in E-
Lucæ. 19. uangelio ait Saluator, videns ac deflens Hieruſalem, Quia ſi cognouiſſes & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacẽ tibi, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quemad-
Exod. 4. modum igitur eloquens Aaron fuit os Moſi: ita in talibus ratio prudens debet ſupplere ac interpretari verba feruẽtis affectionis, & exceſſiui amoris. Sic ergo & nunc cùm loquitur ſponſa, Dilectus meus mihi & ego illi, ſupplendum eſt, dilectus meus intentus, familiaris, fidelis, amoroſus, atque dulciſſimus mihi eſt; ego quoq; pro viribus meis intenta, fidelis, affectuoſa, familiaris ſum illi. Ideò per prælatos & filios meos non omittam capere vulpes demolientes. *Qui paſcitur inter lilia,* id eſt, in cordibus continentium ac purè viuentium, & in ſplendore virtutum delectatur,
Pſal. 10. quieſcit, & quaſi nutriri ſe proteſtatur. Iuſtus enim domi-
Pſal. 139. nus, & iuſtitias dilexit. & recti habitant cum vultu ipſius:
Ierem. 15. qui ait per Ieremiam prophetam, Si ſeparaueris precioſum
Apoc. 14. à vili, quaſi os meum eris. Vnde in Apocalypſi de talibus fertur, Hi ſequuntur agnum, quocunque ierit. *Donec aſpiret dies,* id eſt, vſque ad diem iudicij, & quouſque dies gloriæ æternalis adueniat: ſic paſcitur ſponſus inter candidos viatores, quos tunc transferet ad pleniſſimã beatificæ fruitionis refectionem, qua paſcet eos. *Et inclinentur vmbræ.* quia tunc ceſſabit imperfectio noſtræ cognitionis, & mortale hoc induet immortalitatem: nec diutius erunt electi ſedentes in tenebris & vmbra mortis. Omnis autem contemplatio vitæ præſentis, reſpectu beatificæ viſionis, vmbra eſt, & velut caligo ac ſomnus. *Reuertere, ſimilis eſto dilecte mi.* Hæc verba ſunt ſponſæ, tanquam Eccleſia in perſona prælatorum ac prædicantium dicat, Tu mihi, ò ſponſe, officium prædicationis & paſtoralium exequutionem actuum cõmiſiſti: in quibus quia parata ſum tuo obedire imperio, precor vt citò digneris reuerti ad me, applicando me tibi in exercitiis vitæ contemplatiuę, atq; in florido lectulo noſtro præfato me dignanter ac dulciter amplexãdo.

Reuertaris quoque aſſiduè ad me,per quotidianam tuæ gratiæ confortationem,ac tui gratioſi ſubſidij exhibitioné: vt quod mihi iuſſiſti, dignè adimpleam, quæ ſine te nil agere queo.Inſuper reuertere ad me,quatenus de huius incolatu exilij,& de tenebris vmbráque mortis vitæ iſtius, ad diem æternitatis & ſplendoris, ad lumen gloriæ transferre digneris,& in hoc eſto ſimilis *Capreæ hinnuloque ceruorum*, implendo celeriter deſiderium meum, ſicut animalia iſta de quorum proprietatibus dictum eſt, velociſſimi motus ſunt, quoniam te clarè ac fruitiuè intueri ſummè deſidero, ſicut dixit Apoſtolus,Infœlix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius?Sic quoque ſimilis eſto capreæ ac hinnulo, *Super montes Bethel*,id eſt, in perſonis militātis Eccleſiæ iam perfectis,quæ cupiunt diſſolui,& aptæ ſunt te protinus frui. & rectè montes dicuntur, propter eminentiam gratię ac virtutum ſuarum,& propter altitudinem dignitatis eis conceſſæ, quæ etiam montes Bethel vocantur, id eſt, montes Eccleſiæ, quæ eſt domus dei. Bethel equidem domus dei interpretatur.Vel,ô dilecte,ſimilis eſto,id eſt,tu exiſtens ac habitans ſuper montes Bethel,id eſt,ſuper omnes choros angelorum, qui ſunt montes Bethel,id eſt,triumphantis Eccleſiæ,quæ eſt ſumma,pulcherrima, ac perfectiſſima domus dei,tu (inquam) ſimilis eſto Capreæ, ſicut iam expoſitum eſt.

Ioan. 15. *Rom. 7.* *Phil. 1.*

Expoſitio eiuſdem Capituli,de Chriſto & ſponſa particulari. ART. VII.

LOquitur ſponſus cœleſtis ad animam amoroſam, Ego flos campi,tanquam dicat, Rectè dixiſti, lectulus noſter floridus, quoniam ego ipſe ſum flos campi,id eſt, omnis intellectus renati,deuoti, ac feruidi, quia in ipſo tanquam in campo pulchro ac plano ſto,moror,quieſco, ac floreo, & ipſum adorno ac florentem efficio, & ita tu ipſa, ô anima feruida ſponſa mea es, campus floridus ac decorus. Et ſicut campus exterior floribus, virgultis, ſeminibus,fructibúſque ornatur: ſic tu decorata es gratia virtutibúſque infuſis,donis,fructibus, meritis, ac beatitudinibus viæ. Et quia ſyncera & ſimplex es, tortuoſitatibus iniuſtitiæ, ſpinis ac tribulis paſſionum vitiorúmque carens, atque per charitatis latitudinem ad omnes etiam inimicos te extendens,

dens, inſtar campi plana ac lata es: ideò in te tanquam in campo amœno ac grandi libenter deambulo. Iterum ſicut cãpus aratur, ſeminatur, & colitur à domino ſuo: ſic tu pręparaaris ad gratiã, ſeminaris ac fœcundaris à ſpiritu ſancto. Si itaque vis, vt ſim flos tuiipſius, nequaquam permittas in agro cordis tui vitia pullulare, cogitatiões inutiles paſſionúmque motus manare, ſed mihi reſerua hunc campum, vt excolam, impinguem, ac fœcundificem eum, & in eo tanquam in paradiſo deambulem: ad quod tibi neceſſe eſt, vt quo ego dignantiùs & gratioſiùs egero tecum, eo tu exiſtas humilior, gratior, atque ſubiectior, & nequaquam tanquam vacca laſciuiens extollaris de donis tuis. Quoniam ego ſum flos & lilium conuallium, id eſt, humilium, in quorum mentibus velut vallibus deſcendunt, colliguntur, multiplicantur, ac feruent gratiarum mearum chariſmata, ſicut in vallibus aquarum abundant fluenta, & radij ſolis plus inardeſcunt: & ſicut lilium dulcem reddit odorem, eiúſque pars aduſta medicinalis efficitur: ſic ego mentem quam inhabito, dulcem in ſeipſa, tranquillam, aliiſq; benignã efficio. Igne quoque paſſionis aduſtus, factus ſum animarũ medela. Sicut lilium inter ſpinas: ſic amica mea inter filias, id eſt, tu ò anima mihi fidelis contemplationi intenta, & feruens amore, animabus ſecularibus, quę aculeis paſſionũ ſuarum pungunt ſeipſas, & per iram, impatientiam, detractionem, ac conſimilia vitia lacerant alios: ita pręſtantior, pulchrior, ſuauior, amabiliórque conſiſtis, vt lilium ſpinis. Ideò ſicut lilium ornat campum, ſic tu Eccleſiam. Verùmtamen
2.*Tim*.3. quoniam omnes, qui volunt piè viuere in me, perſequutionem patientur, ſic oportet & te pati aduerſa, & irriſionibus, obtrectationibus, iniuriis iniquorum, quaſi ſpinis trãſfigi aut tangi. Quod totum ſi æquanimiter tuleris, & bona pro malis reddideris, dulcedinémque manſuetudinis ac pij & charitatiui ſermonis inter iniuriantes effuderis: ſicut lilium inter ſpinas ſuauem ſpargit odorem, digna es nomine lilij. Si verò remordes, iraſceris, indignaris, & malum ꝓ malo rependis ſeu detrahendo repungis: iam deſinis eſſe ſponſa mea: nec lilium ſed ſpinam te iudico: nec ſequeris me, qui cùm maledicerer, non remaledicebam: cùm paterer, non comminabar: imò pro crucifixoribus meis orabam. Fac ergo ſimiliter, nec aliorum improbitate vincaris,

ſed tua potius charitate, manſuetudine, humilitate, beneficentia, aliorum auerſionem, iram, elationem, iniuriationemque vince, & lucrare ſic proximos tuos, ac plures mihi ſponſas acquire. Denique his anima virtuoſa erudita doctrinis, ſponſum commendat dicendo, Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios Quia ſpecioſus eſt præ filiis hominum, & tanta excellentia in omni virtute præfulgens, vt eius comparatione cæteri ſint quaſi ligna ſylueſtria, eſtque lignum vitæ omnibus apprehendentibus ipſum. Vnde & baiulans ſibi crucem ac foris iam marcidus, comparauit ſe florido & immarceſſibili ligno, dicens: Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Et quoniam ipſe incomparabiliter maior me eſt, ideo comparo eum arbori Malo, quæ ab eo comparata ſum lilio Ipſe enim non ſolùm ſua ſanctitate ac fama odorat ſuauiter, ſed & paſcit ſalubriter: quod ego facere nequeo, niſi miniſterialiter, inquantum idipſum ab ipſo accepero. Sub vmbra illius, quem deſiderabam, ſedi, id eſt, cordis euagationes vitaui: nec per plura diſperſi me, quum vnum ſit neceſſariũ, idcirco ſub huius vniꝰ vmbra quieſcere ſtudeo, quoniã vmbra eius à concupiſcentiarum feruore, à paſſionũ vitiorúmque æſtu refrigerat, & cupiditatis ignem extinguit. Idcirco, ô domine, ſub vmbra tuæ omnipotentiæ à malignorum poteſtate ſpirituum ſim ſemper ſecurus. ſub alis pietatis tuæ defende me, pone me iuxta te, & cuiuſvis manus pugnet contra me. Nempe ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Maledictus autem, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. Ideo in te domine, etiam ſi occideris me, ſperabo. Et fructus eius dulcis gutturi meo Etenim fructus arboris huius eſt, quicquid virtutis & gratiæ, quicquid conſolationis & gaudij ſpiritualis in nobis extiterit, & omnia merita noſtra ſunt eius dona: ſine cuius actuali motione nec aliquid meritoriè poſſumus cogitare.

Pſal 44. *Prou.10.* *Lucæ.23.* *Iob.17.* *Rom.8.* *Iere.17.*

Et ſicut fructus eius in patria, eſt beatifica illa fruitio, qua replet, reficit, oblectat, & plenè contentat omnes beatos, ac cætera gaudia eorundem: ſic fructus eius in via, eſt contemplatio illa profunda, pura, ac feruida, quæ appellatur myſtica theologia, in apice intellectiui conſiſtens, omníſque ſynceritas, quies, oblectatio ei annexa,

quæ

quæ ſuauiſſimè reficit animam in hac vita: ſed & ſacra cōmunio, intelligentia ſcripturarum, ſpiritualis profectus, & guſtare quàm dulcis eſt dominus, ac alia multa ſunt fructus ſponſi iſtius. Similiter duodecim fructus ſpiritus, de quibus
Gala.5. ad Galatas ſcribit Apoſtolus, Itaque Chriſtus verè & ex-
Dani.4. cellētiſſimè eſt arbor, de qua figuraliter legitur in Daniele. Ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia: magna arbor & fortis, & proceritas eius contingens cœlum, aſpectus illius erat vſque ad terminos vniuerſæ terrę, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & eſca vniuerſorū in ea: ſubter ea habitabant animalia & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur volucres cœli, & ex ea veſcebatur omnis caro. Iſta tamen ad literam de Nabuchodonoſor dicta ſunt, ſed verba ſecundum ſe ſumpta applicari poſſent ad Chriſtum multo ſublimiùs, q̄ ad illum. Introduxit me rex in cellam vinariam. Cella vinaria optimè ſaporoſa, ſalubriter inebriatiua, eſt myſticæ viſio theoriæ, tam clara & ardens, quòd eleuat animam ſanctam ſuper cuncta creata, & transfert ac rapit eam in increatum illud obiectum: ita ꝙ obliuiſcitur ſuiipſius ac cæterorum, & tota in abyſſum lucis incircunſcriptibilis abſorbetur, afficitur, inflammatur, atq; ingenti iucunditate perfunditur: ita quòd ex ſententia di-
Pſal. 35. cere valet, Torrente voluptatis ſuæ potauit me. Et rurſus,
Pſal. 38. Cōcaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exar-
Auguſti. deſcet ignis. Hinc Auguſtinus loquitur deo, Introducis me
Bernard. quandoq; in quendā ſaporem incognitum. Bernardus quoque, Si quis, inquit, orando obtineat mente excedere in diuini arcani theſauros, vnde mox redeat diuino amore vehementiſſimè flagrans, æſtuánſq; iuſtitiæ zelo, & ſpiritualibus ſtudiis totaliter feruens: iſte cùm ructare cœperit crapulam vini ſpiritualis lætitiæ, dicere poteſt, Introduxit me rex in cellā vinariā. Ordinauit in me charitatem .i. gratiam diſcretionis largitus eſt mihi, ne ex ſpirituali feruore me ipſam inordinatè affligerē, aut per intolerabilia mihi exercitia corpus deſtruerē. Hæc ordinatio eſt tāto plus neceſſaria, quāto fuerit charitatis accēſio magis intēſa. Zelū quoque charitatis oportet eſſe ſecundū ſcientiā, ne feruēs zelator ſuo feruore præcipitet ſemetipſum ac alios. Itaq; q̄uis charitas dei nō poſſet in ſeipſa eſſe nimis intēſa, aut maior q̄ decet: imò quo maior, eo & melior: tamen ordinata debet

debet conſiſtere in effectibus,qui ex ea procedunt,aut potius putantur procedere. Nam,vt aſſerit Auguſtinus,Virtute nullus malè vtitur. Quia videlicet actus ex virtute directè elicitus,nunquam eſt malus, ſed ſemper bonus. Virtus tamen,præſertim intenſa,eſt ſæpe occaſio operis exceſſiui: cuius exceſſus ſeu immoderantia non eſt directè ac eliciti-uè ex virtute, ſed potius ex rationis inconſideratione aut indiſcretione: quoniam vehementi affectu trahitur ratio, vt minus attendat quod congruit:ſicque arbitratur ex virtute procedere,quod partim ex indiſcretione & incõſideratione progreditur. Fulcite me floribus,ſtipate me malis, quia amore langueo. Flores ſunt actus ſapientiæ & theologicarum virtutum, per quas immediatè circa deum verſatur. Mala verò ſeu poma ſic nominata, ſunt opera exteriora pia ac virtuoſa. Petit igitur anima charitate langueſcens floribus fulciri,id eſt,incremento diuinæ cognitionis interiùs perfici,ſummæ bonitatis dilectione calidiùs inflãmari,in expectatione futurorum bonorum per prælibationem ſuauem exhilarari,in rationibus credẽdorum illuminationẽque fidei creſcere:quatenus tãtis ac talibus chariſmatibus roborata,queat diuturniùs in ſpõſi amplexibus demorari,nec more ſolito,humana fragilitate naturaliq́ue inſtabilitate retrahatur ac labatur deorſum.Siquidem optimũ eſt talibus gratiis ſtabiliri cor:& planè beatus vir, qui impleuit deſideriũ ex ipſis. Hæc igitur poſtulat anima radioſa,quoniam languet amore,ideo pati non valet ſeparationẽ à ſponſo:ſed quantum fieri poteſt,appetit tam incomparabili ac ſupernobiliſſimo bono ſtabiliter atque aſſiduè frui: quæ cùm deſideraſſet à paranymphis atque ſodalibus ſpõſi ſibi miniſterialiter exhiberi,mox à ſponſo eſt exaudita, ſicut ſubiungit,Læua eius ſub capite meo, id eſt, pia & gratioſa viſitatio ac conſolatio ſponſi ſuſtẽtat ac ſtabilit imbecillitatem ac labilem fluxum mentis meæ,ne pondere corporis aut propria imperfectione ab arce cõtemplatiui intuitus ruat Et dextera illius amplexabitur me, in patria,ſicut expoſitum eſt in præcedenti articulo. Fœlix mens,quæ ſic in Chriſti pectore requieſcit,atque æterni verbi amplexibus ſtringitur.Quis hanc cœleſtis ſuperdigniſſimi ſponſi charitatem,dignationem,affluentiam queat exprimere?qui animam in ſinu,imò in corde ſuo ſic facit quieſcere:in quo mens

Auguſt.

Hebr.13.

Pſal.126.

Pſal.4. mens taliter tranquillatur, quòd verè dicere poteſt, In pacē in idipſum dormiam & requieſcam? Animam autem ſic ſibi coniunctam non vult ſponſus importunè in exterioribus occupari, vel ante tempus à ſua reuocari quiete. Ideo ſubditur, Adiuro vos filiæ Hieruſalem, id eſt, ô animæ puſillæ ſubditorum ac communitatis. Per capreas ceruóſque camporum. Iuxta expoſitionem inductam. Ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam ſponſam meam particularem à ſuæ cōtemplationis quiete, quoadusque ipſa velit: quæ vtique permittit hoc fieri congruo tempore propter fraternā ſalutem, aut vitæ huius prouiſionē. Innoteſcit ex hoc quàm periculoſum ac improbum ſit animam contemplationi intentam inquietare Si enim magnæ eſſet improbitatis familiariter loquentem cum rege terreno ſine regis cōſenſu auellere, moleſtare, aut deridere: quanto culpabilius eſt hominem omnipotenti vniuerſorum imperatori per cōtemplationem raptum, ectaſimúe coniunctum abſtrahere, ſubſannare, aut conturbare? Nam & ſi hoc vitandum non eſſet propter hominem, ipſum tamen intuitu dei, & propter reuerentiam eius, eſſet omnino cauendum. Nec de tali homine expedit temerè iudicare, quia hoc eſſet inconueniēti inconueniens addere, ac diſcrimen augere. Verùmtamen ſubditus exercitium ſuæ contemplationis non debet obedientiæ anteferre, nec charitati proximi in eius neceſſitate: ideo ſi à ſuperiore ſuſcitetur, aut à proximo indigēte rogetur, obtemperet quantum valet Vox dilecti mei eſt commiſſio quam audiui, qua commiſit ne ſuſciter, eo quòd ipſe adhuc velit me ſuis mūdiſſimis applicare amplexibus, præueniendo me gratioſe ac præ ſolito copioſe. Nam ecce ipſe ſponſus venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles, id eſt, cum tanta celeritate ac feſtinātia venit ad me, vt ſalire magis quàm pergere videatur, & tam familiariter adiungit ſe mihi, quaſi mihi ſoli velit vniri, cohærere, ac loqui. Ideo capreæ hinnuloq; ceruorum aſſimilo eum, quia & ipſe ſic viſitans me, reddit me interiori viſu acutum, & inſtar hinnuli ad bona velocem. Verùmtamen non ſe oſtendit mihi in propria claritate, ſicut eſt in ſeipſo: ideo addo, En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. iuxta expoſitiones prætactas, quaſi dicat, habet ſe inſtar amatoris, qui ad domū veniens ſuæ dilectæ non ſtatim ingreditur: ſed per feneſtras cancelloſque

que proſpicit, & aliqualiter ſe oſtendit, quatenus maiori ſuo deſiderio accendat amicam. Sic & ſponſus iſte infinitam ſuæ amœnitatis ac ſerenitatis amabilitatem, ſuauitatem, ac decorem aliqualiter mihi nunc pandit, intuendamque præbet, vt vehementiùs incaleſcam, atque ad clarum ac beatificum eius intuitum calidiùs inardeſcam. En dilectus meus loquitur mihi, ſuo occulto diuino inſtinctu, & per inſpirationem ac directionem angelicam, per ſcripturas & per homines præſidentes & ſapientes. Surge à cõtemplationis ſopore, propera amica mea, id eſt, cum omni prõptitudine & ardore exerce exteriora quæ tibi incumbunt, columba mea, formoſa mea, & veni. Ecce quanta eſt dignitas animæ virtuoſæ ac contemplatiuæ, & quàm amabilem deo faciunt virtutes creaturam rationalem, quæ tot amoroſis nominibus inuitatur ac nominatur à ſponſo. Iam enim hyems, id eſt, torpor accediæ, frigus inuidiæ, auſteritas vltionis tranſiit. Imber, id eſt, profluuium perſtrepentium cogitationum, ac tumultuantium deſideriorum carnalium, inſtar imbris incidentium, abiit: flores apparuerunt in terra noſtra, id eſt, virtutum ornatus eruperũt in agro cordis tui, qui eſt terra mea, & tua & noſtra: mea per creationem, dilectionem, & prædeſtinationem: tua per conceſſionem & poſſeſſionem. Tempus putationis aduenit, id eſt, hora nunc eſt, vt omnem culpam quantumlibet paruam abcidas à te, ne quid inueniatur in te, quod meum offendat aſpectum, & lucem contemplationis obfuſcet. Itaque ſicut ſole oriente fugantur caligines, expelluntúrque tenebræ, & nebulæ diſſipantur, clareſcit aer, ac mundi facies decoratur: ſic ſole ſapientiæ ſponſo cœleſti veniente atque ingrediente in animam contemplatiuam & radiantem, in ea omnis torpor accediæ propulſatur, gelu rancoris fugatur, ira ſopitur, euagationes cordis & inordinatæ affectiones pelluntur, & ſerenatur atque exhilaratur anima tota. Ideo ſponſo adueniente protinus eſt ſurgendum & properandum in eius occurſum, vt cum ingenti reuerentia ſuſcipiatur: & quicquid gratiæ dederit, diligentiſſimè conſeruetur, nec aurea illa ſuæ viſitationis hora eſt negligenda, ne forſitan indignatus, poſteà etiam quanuis rogatus, ſic aduenire recuſet. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, id eſt, oratio pudicæ, caſtæ, ac ſolitariæ mentis ad aures pietatis meæ deuenit Matt 25

deuenit, & mihi accepta eſt. Hinc ad animam pœnitentem & gementem & de ſuis culpis erubeſcentem benignè reuertor: & ita quaſi tempus vernale reſplenduit animæ. Ficus protulit groſſos ſuos. Per arborem fici ſignificatur hîc anima fructuoſa, charitatis, pietatis, & deuotionis ſuauitate referta: quæ ſtatim vt potuit, cœpit agere aliquid boni, ac deuotioni inſiſtere, quanuis exercitia eius eſſent adhuc imperfecta ac immatura, faciliterque ex vento tentationis ſuę aduerſitatis cuiuſque labentia. Propter quod deſignantur per groſſos, qui ſunt fructus primi immaturi ac leui vento cadentes. Vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Non ſolùm Eccleſia, ſed & quælibet deuota anima meritò vinea appellatur: quę in corpore ſuo, quaſi in terra plantata à ſpiritu ſancto, principaliter & per eius miniſtros miniſterialiter colitur, à ſuperfluitate ſua purgatur, & fructus virtutū iucundos ſpiritualiter inebriantes producit. Bonæ quoque conuerſationis redolet fama, & interna ſuauitate perfunditur, per quam etiam ad proximos habet ſe dulciter. Hanc vineam, id eſt, animam ſuā vnuſquiſque deo auxiliante, angelo dirigente, ſcripturis ac prælatis docentibus, debet excolere, ab æſtu concupiſcentiæ præſeruare, deuotionis pinguedine impinguare, bonis replere operibus, putare à vitiis, atque ad perſeuerantię maturitatem ac vbertatem perducere. Vineæ ergo florentes, id eſt, animæ virtuoſæ bene excultæ dederunt odorem ſuum, quo proximos ad meliora traxerunt. Idcirco & tu, ô anima quam exhortor, illarum vigilantiam ac virtutes debes ſectari, & cauere ne negligens inueniaris ac fœda. Surge contemplando ſuperna, amica mea, per amicitiam mutuam: ſponſa mea, mihi per fidem, ſpem, & charitatem deſponſata, à me fœcundata: & veni, vt mihi quotidie viciniùs ac perfectiùs vniaris. Columba mea, id eſt, columbinis proprietatibus decorata, & mihi dilecta. In foraminibus petræ, in cauerna macerię. Præter expoſitiones præcedentis articuli ſuper hoc introductas, poſſunt per foramina petræ intelligi tuta ac robuſta latibula gratiæ, in quibus animæ virtuoſæ quieſcunt, & à ſuæ ſalutis hoſtibus ſe abſcōdunt, durante hac vita. Hæc autem latibula ſunt humilis recognitio propriæ defectuoſitatis, ſpes diuinæ ſubuentionis, timor dei ſyncerus, & mortificatio ſuiipſius, refugiumque ad deum, ei iugiter inhærere. Cauerna

verò maceriæ eſt humilitatis profundum, ſeu penetratiua conſideratio ſupernorum: inter quæ & nos cœlũ, velut maceria, mediat. Oſtende mihi faciẽ tuam. Cùm enim ſim paſtor bonus, diligenter volo agnoſcere vultum pecoris mei: ideo mentem tuam iugiter orna, vt coram me reſplendeas gratia & virtute, ſapientia & feruore. Mihi quoque. i. vicariis meis ſuperioribus tuis, ſecreta tua oſtende, præſertim in foro confeſſionis: & quando tentatione, ſcrupulo, dubitatione, ſeu anxietate grauaris: effunde quaſi aquam ante me cor tuum. Sonet vox tua in auribus meis, id eſt, laudibus meis, precibus, & doctrinis inſiſte: & omne quod loqueris, tale ſit: vt acceptum ſit mihi, & per approbationẽ audiatur à me. Impios nanque non audio, neque agnoſco, eo modo quo per Prophetã eis teſtatus ſum, Cùm multiplicaueritis preces, non audiam. In euangelio quoq;, Amen dico vobis, neſcio vos vnde ſitis, Diſcedite à me operarij iniquitatis. Vox enĩ tua dulcis, videlicet clamor interior, vtpote amor, virtuoſa affectio, deſideriũ ſanctum: quæ adeò placẽt deo, vt propterea etiam vox oris ex ipſis procedẽs dulcis & placens ſit domino. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Paruulæ vulpes iſtæ ſunt fraus, dolus, hypocriſis, calliditas, duplicitas, vitia virtutum ſpecie operta, quę animas virtuoſas ſpiritualiter deſtruũt: & quicquid gratiæ aut meriti habuerint, tollũt. Similiter prauæ ſuggeſtiones, tẽtationũ inexordia, primi motus, choationes culparũ: quæ mox in principio ſunt penitus extirpãda, ne paulatim totam inficiant animæ vineam. Has vulpes ſtudeant præſidentes auferre de ſuorum cordibus ſubditorum, imò primò omnium à ſeipſis. Nam vinea noſtra floruit. Hoc vnicuique bono paſtori loquitur Chriſtus, dum paſtor congregationi ſibi commiſſæ præeſt idoneè: ſic congregatio illa eſt communis vinea Chriſti, & eius vicarij. Dilectus meus mihi, & ego illi. Circa hoc ait Bernardus, O ſancta anima, quid dilectus tuus tibi, & tú quid illi? quę inter vos tã familiaris fauorabiliſque loquutio: vt nec penitus tacere poſſitis, neque quod ſentitis, exprimere valeatis? Habẽt enim ſuas voces ipſi affectus, quibus ſe aliquando produnt, etiam quando nolunt: vt timor meticuloſas, dolor gemebundas, amor iucundas. Amor enim flagrans ac vehemens, præſertim diuinus, dũ ſe intra ſe cohibere non valet, non attendit quo

Ioan. 10. *Prou.* 27. *Thren.* 3. *Ioan.* 9. *Matt.* 25. *Iere.* 14. *Matt.* 25. *Bernard.*

ordine,qua lege,quáue ſerie verborum ebulliat,dummodò ex hoc nullum ſui ſentiat detrimentũ.Itaq; dilectus meus mihi , & ego illi, id eſt , ſponſus ille dulciſſimus adhæret, placet,& cõgruit mihi,&ego illi Qui paſcitur inter lilia.i. mũdis meditationib⁹, virtuoſis affectionibus,ſanctis actib⁹, Pſal. 5. delectatur,inquinamenta carnis & cordis abhorrens:quo- Sapien. 14. niam non deus volens iniquitatem ipſe eſt, & omnem a-uerſatur impietatem,imò odio ſunt ei impius& impietas e-ius.Si ergo vis ſponſum iſtum reficere, & refici ab eodem: talibus liliis mentem tuam adorna,apprehenſiones,phan-taſticas,cogitationéſque fœdas,& omnem turpem ac ſen-ſualem exclude affectum.Donec aſpiret dies,in quo remu-neret ſponſam,:Reuertere, Sponſus quippe interdum deſ-penſatiuè ſubtrahit & ſuſpendit ad tempus ab anima pia conſolationis ſuæ præſentiam , deuotionem ſenſibi-lem, viſitationem ſolitam & internam taque alacritatem in cultu diuino. ita quòd anima talis interdum veretur ſe ſponſum offendiſſe, & ideo eſſe relictam . Sponſus verò id agit,ne ipſa ex promptitudine & opulentia ſpirituali ina-niter moueatur, aut ſecuritate nimia reſoluatur , ſed pro-priam penſet fragilitaté,ſéque humiliet,atque ad ſponſum ſuſpiret frequentiùs : & ſic gratiæ mereatur augmentum, de cætero quoque cuſtoditor ſit.

Sequitur expoſitio eiuſdem Capituli,de ſponſo & ſponſa ſingulari. ARTCV. VIII.

EGo flos campi.Beatiſſima Virgo eſt vernãtiſſimus, pul-cherrimus,ac redolentiſſimus flos campi,id eſt , ſeculi huius : in quo tanquam loco certaminis ſumus conſtituti, quia militia eſt vita noſtra ſuper terrã.Ipſa quoque eſt flos Iob 7. campi,id eſt,horti deliciarum ; videlicet paradiſi cœleſtis. Et rurſus flos campi,id eſt,militantis Eccleſiæ in terra pe-regrinantis:cuius ipſa eſt mater,flos , regina , & aduocata, ſuis orationibus ac meritis procurans Eccleſiæ ornamenta virtutum,ac redolentiam meritorum. Denique ipſa eſt flos cuiuſlibet animæ deuotæ eam amantis,cuius memoriã nun-quam ingreditur ſine fructu , & ſine ſuæ diffuſione dulce-dinis. Et lilium conuallium. Ipſa inſtar lilij præclarè venu-ſtat corda humilium. Rurſus ipſa ſuauiſſima & incompara-bilis Virgo deifera eſt lilium conuallium,id eſt,proles flo-ridiſſima ſuorum parentum humilium ,à quibus velut ſpe-

cioſiſſimum

cioſiſſimum lilium eſt exorta, nec Salomon in omni gloria ſua ita ornatus fuit, vt lilium iſtud. Et ſicut lilium eſt flos *Matt.6.* creſcens in altum, & tamen repanda ac dependentia folia granáque aurea habens: ſic optima & amabiliſſima Virgo creuit in omnium arcem virtutum, & nihilominus excellentiam ſuarum virtutum per humilitatem depreſſit, fide quoque, ſpe, & charitate, ac donis ſpiritus ſancti tanquam aureis granis ornatiſſima extitit. Prætereà Chriſtus eſt flos campi .i. filius Virginis huius, cuius vterus fuit mundiſſimus campus, omni caſtitate, temperãtia, puritate ineffabiliter decoratus. Et lilium conualliũ, deſcendẽs ex progenie patrum humilium ac parentum Virginis admirandę, inter cuius parentes fuit omnino honorabile connubium, & thorus immaculatus: & ſpecialiter in eorum conuentione, quia virginem digniſſimam genuerunt, omnimoda fuit honeſtas. Sicut lilium inter ſpinas: ſic amica mea inter filias. Quanuis enim fuerint multæ virgines ſanctæ, quarum quædam martyrij gloriam ſunt adeptæ, tamen reſpectu huius vnicæ Virginis, ſingularis amicæ ſponſi, quaſi ſpinæ fuiſſe videntur, inquantum aliquid culpæ habebant: & quanuis in ſe fuerint mundæ, non tamen fuit in eis fomes prorſus extinctus: fuerunt & aliis ſpinæ, qui ex earum intuitu mucrone concupiſcentiæ pungebantur, quanuis ipſe virgines ſanctæ non fuerint ſanctæ in hoc ipſo culpabiles. Porrò hæc vnica dei delectabiliſſima Virgo, totius ſuperbeatiſſimæ trinitatis media, & amica, ac ſocia, ab omni culpa fuit prorſus immunis, fuit in ea fomes plenè extinctus, & tã intenſiſſima caſtitate erat repleta, quòd intuẽtium corda ſic penetrauit ſua inæſtimabili caſtitate virginea, quòd à nullo potuit concupiſci: imò potius extinxit ad horam illorum libidinem. Sub vmbra illius quem deſiderabam ſedi. Humillima & quietiſſima Virgo, filij ſui veram deitatem omnipotentiamque cognoſceus, tanto perfectiùs ſub eius protectione quieuit, & eius auxilio innitebatur, quanto erat humilior: conuerſando quoque in hoc mundo cum dilectiſſimo ſponſo ac filio ſuo, ſub eius pietate degebat, ſub eius exemplariſſima conuerſatione profecit, & coram ſermocinante reſedit frequenter, verba prædicantis ſponſi intẽtiſſimè aduertendo, in quibus & miro modo delectabatur, ſicut ſubdendo fatetur, Et fructus eius dulcis gutturi meo.

Refecit vtiq; Dominus maieſtatis munificētiſſimus vnigenitus patris ſuam præſtantiſſimam matrem copioſiſſimis ac ſuauiſſimis refectionibus mentis,illuminando mirificè, inflammando deificè, exhilaran lo aſſiduè, & reuocando atque augendo in ea precioſiſſima munera gratiarum continuè.Amplius ſuauiſſima cordis refectio fuit diuiniſſimæ Virgini vnicum ſuum quotidie intueri, audire, & contrectare verbum vitæ, & dum ipſa Domina, angelorum filium dei ex ſe natum corporaliter lactauit,educauit,deduxit,ipſe omnipotens liberaliſſimus filius tam capacem & dilectiſſimam matrem ſpiritualiter copioſiſſimè, indefinenter refecit,accendit,impleuit. Præterea Virgo gratiſſima,in qua & cum qua eſſe fuit deo delitioſum, commendat filium ſuum dicendo, Sicut malus inter ligna ſyluarum:ſic dilectus meus inter filios. Nec enim ipſa ſacratiſſima virgo intantum excedit cæteras filias, quantum vnigenitus filius eius filios cæteros. quem rectè ait excedere filios, ſicut malus ligna ſyluatica, ſiquidem omnes declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt,& omnes nos quaſi oues errauimus,vnuſquiſque in viam ſuam declinauit. etenim omnes peccauerunt & egent gloria dei,atque (vt glorioſus dixit Ioannes Baptiſta) qui de terra eſt,de terra eſt, & de terra loquitur: qui autem de cœlo venit,ſuper omnes eſt. At verò de hac arbore loquitur Alexander, Malus eſt arbor pulcherrima,cuiꝰ fructus ſumi iubebatur à filijs Iſrael cum palmarum ſpatulis, dum habitarēt in vmbraculis, & profert poma coloris aërei.Nitentiſſimus quoque viror foliorum ipſius ita intuentibus eſt acceptus,vt cùm radij ſolis tangunt ſuperiora eius, ex reuerberatione fulgoris videatur aureis ramis ornatus. Hæc arbor nũquam ſuo fructu priuatur,eſtq́ue recta,alta,frõdoſa,delectans flore, recreãs odore,reficiensq́;ſapore.Ideo rectè ſignificat Virginis filiũ dominũ IeſumChriſtũ,qui delectat nos flore ſuę ſanctiſſimę conuerſationis,recreat odore ſuæ veriſſimæ prædicationis, & reficit ſapore ſuæ ſuauiſſimæ conſolationis: in quo nulla fuit curuitas culpæ,ſed ſummæ perfectionis proceritas: cuius aſpectus fuit conſolatorius valde, & folia.i. verba ipſius auro ſapientiæ radiabant.Introduxit me rex in cellã vinariã. O introduxit,ô beatiſſima domina,nec ſolùm introduxit in cellam vinariam:ſed & in ipſum vinum,cui totaliter

Pſal.25. Iſai.53. Rom.3. Ioan.3.

te

te intinxit, quia in abyſſum diuitiarum ac delitiarum ſuarũ te prorſus immerſit, omni benedictione te adimpleuit, & iucunditatibus inebriauit frequenter, præſertim in annunciatione angelica, in cõceptione filij dei, in natiuitate eiuſdem, & aliàs ſæpe. Ordinauit in me charitatem, quia quicquid de naturali aut quocunque alio in me fuit amore, totum plenè & poteſtatiuè fuit ſubiectum charitati, & informatum ab eo, ac iuxta eius imperium etiam paſſiones appetitus ſenſitiui mei plenariè regebantur ac moucbantur: nec vnquam fuit in me inordinata affectio, neque ad filium meum, quanuis vnicum, ſpecioſiſſimum, præſtãtiſſimum atque chariſſimum, fui vnquam ſenſualiter affectata, ſicut interdum apoſtoli: propter quod audierunt ab eo, Si non abiero, paracletus non veniet ad vos. Charitas quoque mea fuit circa ſua obiecta in ſuis actibus decentiſſimè ordinata, ita quòd deum primè & maximè propter puram & infinitam bonitatem ipſius dilexi puriſſimè. Deinde, quoniam prior dilexit me, atque ad tanta ac talia me præ omni creatura elegit, vt ſcilicet eſſem mater ipſius, & propter cætera eius beneficia, generalia, ſpecialia, ac ſingularia Ad aſſumptam verò humanitatem filij mei dulciſſimi habui charitatem valde præcipuam: imò & vehementiſſimum naturalem amorem geſſi ad eum: quanuis etiam à tempore quo vti cœpi ratione, valde dilexerim proximos, & in eorum charitate profecerim: tamen ab ea hora, qua propter hominum ſaluationem facta ſum genitrix dei, inæſtimabiliter dilexi genus humanum, & in eius puro amore quotidie creui. Imò nec paſſionem filij mei, inquantum erat ſaluatiua generis humani, abhorrui. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Nouerat docilliima ac ſapientiſſima Virgo ante filij ſui paſſionem neminem poſſe ad beatificam deitatis pertingere viſionem: idcirco vſque ad illud tẽpus patientiùs pertulit huius exilij incolatũ: verùm extunc cœpit ardentiùs ad cœleſtem affici manſionem, præſertim poſt ſui dilecti aſcenſionem. Vnde extunc potiſſimè languit charitate, ſuſpirans ad immediatum, inſeparabilem, & æternum ſponſi amplexum lætiſſimum: ideo floribus concupiuit fulciri, ac malis ſtipari, id eſt, cœleſtibus cõſolationibus, copioſis profectibus, ac plurimorum conuerſionibus interim confoueri ac recreari: quod

Ioan. 16.

Ioan. 4.

vtique copioſiſſimè fuit conſequuta, vt ſubditur, Læua eius ſub capite meo, quia in præſenti me gratioſiſſimè ſuſtentauit. & dextera illius amplexabitur me. Iam nanque in mea aſſumptione ad ſuam me dexteram collocauit, aſſumptam cum corpore corporaliter ſibi vniuit, atque ad tam claram & voluptuoſiſſimam ſuæ deitatis intuitionem promouit, quantam pura creatura ſine perſonali vnione videtur capere poſſe. Credimus quoque, ô ſupercœleſtis Domina, omnium creaturarum decus & gloria, te cũ puero Ieſu in ſua ſacra infantia (qua renouata eſt ſenectus & vetuſtas noſtra) quandoque in eodem lecto dormiuiſſe, atque infantulum deum verũ inter tua mundiſſima brachia collocaſſe, téque ab eius dextera amplexatam. O q̃ incomparabilis & indicibilis eſt excellentia, beatitudo, & gloria tua: quàm propinquiſſima & familiariſſima facta es deo. Certè inquãtũ es mater veri dei, es dignitatis quodã modo infinitæ: & quãta fuit & eſt eminẽtia tuæ dignitatis, tãta & bonitatis, tãta quoq; & fœlicitatis. Omnẽ ergo admirationẽ & capacitatẽ noſtram tranſcendit beatitudo & gloria tua. Adiuro vos filiæ Ieruſalem, ne ſuſcitatis neque euigilare faciatis dilectam quoadusque ipſa velit. Poſt Chriſti aſcenſionem ac miſſionem paracleti ſpiritus ſancti, multiplicatis fidelibus & euidenti fide tenentibus ſacroſanctam Virginẽ eſſe veri dei matrem, omnes eam in maxima & admirabili reuerentia (vt verè decuit) habuerunt, atq; ad ipſam in omni neceſſitate & rationabili cauſa habebant refugium: ſed & plurimi magni ac ſapientiſſimi, etiam ex paganiſmo conuerſi, talem ac tantam videre & audire præcordialiter optauerunt, vt patet de ſancto Ignatio. Legitur item quòd grandis congregatio ſanctarum virginum morabatur cum ea, eius obſequio deputata. Commiſit igitur ſponſus cœleſtis omnibus iſtis, ne importunè ad hanc prædilectiſſimam ſpõſam & matrem ſuam accederent, ad reuocandũ eam de ſuo ſecreto & quietiſſimo actu & loco: vbi contemplatiuæ vitæ exercitiis cum deuotione ſibi ſoli ac ſponſo cognita excellentiſſimè inhærebat. Verùmtamen quoniam ſponſus nouerat eam in proximorum charitate æſtuantiſſimam eſſe, iugitérque paratam ſuccurrere & ſuſcitari pro rationabili cauſa, addidit, quoadusq; ipſa velit: vtpote tempore congruo, in quo ſine dubio ſemper fuit prompta, quoniam

fructũ paſſionis & mortis filij ſui feruentiſſimè ſemper optauit. Vox dilecti mei eſt, qui modo prætacto horratur ne ſuſcitet. Ecce venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Hoc rectiſſimè dicere potuit Virgo excelſa, benedicta Maria, quando ab archãgelo Gabriele audiuit, Ecce concipies in vtero, & paries filium, ac cætera quæ refert Euangeliſta. Imò tunc vno vehementiſſimo ſaltu à throno paterno in vterum proſiliit virginalem, ob curſus celeritatẽ aliáſque rationes præhabitas, comparatur Capreæ hinnulóque ceruorum. Exultauit enim vt gigas ad currendã viam. En ipſe ſtat poſt parietem. i. in carne mundiſſima, quam ex me aſſumpſit, ſuam latere voluit deitatem, me quoque cum archangelo conferente, proximò aſtitit. Proſpiciens per cãcellos, qualiter noſtrum finiremus colloquium. Dum conſentiendo dixiſſem, Ecce ancilla domini, fiãt mihi ſecundum verbum tuum: dicto celeriùs, imò inſtantaneè proſiliit in me, & corpus aſſumpſit ex me. En dilectus meus loquitur mihi. qui enim per Gabrielem loquebatur mihi forinſecus, per ſeipſum loquebatur mihi intrinſecus, me hortando & incitando inſpiratione occulta ad credendum archangelo, ad conſentiẽdum eius oraculo, ad cooperandum ſummo ac diuiniſſimo incarnationis myſterio. Et dixit mihi, inſtinctu ſecreto, Surge, à conſideratione humillima tuę propriæ paruitatis, ad actum nobiliſſimæ magnanimitatis: quatenus pietati meæ omnipotẽtiæ innitendo, credas mox agendum ex me, & fiendum ex te, atq; complendum per te, quod tibi ore nunciatur angelico, & omnem tranſcendit naturam, nec vlla fieri poteſt creata virtute. Propera, id eſt, feſtinanter ſic age, crede, conſenti: loquere verbum, præpara vterum, præbe materiam vt concipiar à te & gignar ex te, qui æternaliter ſum conceptus & natus ex patre, in quo idem eſt mihi cõcipi & gigni, quoniã generatio illa intellectualis, immaterialis, intẽporalis cõſiſtit. O amica mea ſingularis & vnica, cuius reſpectu alię ſunt ancillę, q̃uis & ſuo modo amicę ſint. Colũba mea, in qua nunq̃ fuit radix amaritudinis, felleáve auſteritas: ſed ſimplicitas ſapiẽtialis inuiolata. Formoſa mea, ĩ naturalib⁹ donis valde pfecta ĩ gñe tuo, corpore ſpecioſa, mẽte ĩgenioſa, optimę indolis priuilegio decorata, ex naturali diſpoſitione mitiſſima, piiſſima, honeſtiſſima, & ad omnẽ virtutem imò vniuerſarum

Lucæ. 1.

Pſal. 18.

Lucæ. 1.

rum virtutum perfectionem in termino excellentiæ diſpoſitiſſima, venuſtiſſima moribus, ſplendidiſſima muneribus gratiarum infuſis, opulentiſſima meritis: & talis ac tanta, vt ſpeciem tuam non mediocriter concupiſcam, quatenus poſt frequẽtiam angelorum tumultuationẽmq; hominum tandem in te requieſcam, tua pulchritudine delectatus, tua tranquillitate allectus. Iam enim hyems tranſiit, id eſt, tempus eſt vt rigori legis terminus imponatur, & per me euangelica lex tradatur. Imber abiit, id eſt, copia ac impetus vltionum, quas lex tranſgreſſoribus ſuis iuſſit infligi, mox finem accipient: hyems quoque & imber ſunt obſcuritas veteris teſtamenti, & tempeſtas in qua lex data eſt, ſeu moleſtiſſima multitudo obſeruãtiarum legalium: quod fuit graue & importabile iugum, duræ ceruici conuenienter impoſitum, ſed à lege Euangelicæ libertatis tollendũ.

Rom. 13. Vnde ait Apoſtolus, Nox præceſſit. At princeps Apoſtolo-

Actu. 15. rum, Quid (inquit) tentatis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque nos neq; patres noſtri portare potuimus? Flores apparuerunt in terra noſtra, id eſt, ſigna præclara ac florida mei aduentus impleri cœperunt, & deinceps abundantiùs implebuntur, quia iam tempus hebdo-

Danie. 9. madarum à Daniele prædictum aduenit. Vnde dixi Iudęis,

Matt. 16 Faciem cœli diiudicare noſtis, ſigna autem temporum non

& Luc 12. poteſtis. Iam quoque ſceptrum à Iuda ablatũ eſt, & dux de

Geneſ. 49. fœmore eius defecit. Tempus putationis aduenit, id eſt, tempus liberationis populi Iſrael à ſuis peccatis, vt vitiorum ſuperfluitates nunc amputentur, iuxta id quod ſcribi-

Danie. 9. tur in Daniele, Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatũ, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum. Vnde his cõſonãter loquitur Pau

Galat. 4. lus: Vbi venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Vox turturis audita eſt in terra noſtra. i. in Synagoga inſonuit ſermo legis, vaticinium prophetarum, annũciatio de proximo regis Meſſiæ aduentu. inſtãte etenim Saluatoris aduentu, omnipotẽs reuelauit aliquibus patribus Synagogæ tẽpus aduentus Chriſti adeſſe. Vnde Simeõ iuſtus & timoratus reſpõſum acceperat à ſpiritu ſan-

ctō,non viſurum ſe mortem,niſi videret Chriſtum domini, *Lucæ 2.*
Similiter Zachariæ iuſto Gabriel nunciauit de filio ſuo Ioanne, Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ. *Lucæ. 1.*
Ficus protulit groſſos ſuos,id eſt,Synagoga fructifera & electa,quæ creditura fuit in Chriſtum,primò obſeruauit diligenter ea quæ legis erant, propter quod princeps dixit Apoſtolorum, Nunquam comedi aliquid commune & immundum. *Actu. 10.* Paulus quoq; fatetur ſe ſine querela conuerſatũ in lege. *Philip. 3.* Sed poſteà abiecerunt hæc tanquam fructus ineptos,cognita gratia Chriſti & ſpiritu ſancto accepto, ſicut in Actibus Archiapoſtolus loquitur,Per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari. *Act. 15.* Vas quoq; electionis diſſeruit, Quæ mihi lucra fuerunt, hæc arbitratus ſum detrimenta eſſe. *Philipp. 3.* Vineæ florentes dederunt odorem ſuum,id eſt, virtuoſæ perſonæ ipſius Synagogæ dulciflua deſideria ſua de meo aduentu coram me effuderũt, rogantes aſſiduè pro aduentu regis Meſſiæ,quorum me trahit pia affectio, & allicit deuotio ſancta. Itaq; propter hæc omnia iam ſurge amica mea,ſponſa mea ſingularis & optima, & veni,per mẽtis conſenſum, vt me concipias tuum creatorem, & omniũ ſaluatorem, columba mea pudiciſſima, ſummè ſacta. In foraminibus petræ,id eſt, in viribus ſeu potentiis animę tuæ,in omni gratia ſolidatæ conſtantiſſimè & firmatæ,puta in intellectu ac volũtate,quæ ſunt ſpiritualia foramina, per quæ anima intellectualiter cernit me & cupit. Vnde in Ezechiele Dominus ait ad Cherub qui cecidit, Foramina tua in die conditionis tuæ parata ſunt. *Ezech. 28.* Fuit itaq; ſacratiſſima Virgo amica,ſponſa,& columba verbi æterni in foraminibus petræ,id eſt, in intellectu ac voluntate,quia per fidẽ & ſapientiam ſui intellectus, atq; per ſpem & charitatem ſuæ voluntatis, placuit ſponſo cœleſti potiſſimè. Et in cauerna maceriæ.i.in actuali memoria,per quam iugiter me ditabatur diuina. Nam & (teſte Euangeliſta) Maria conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. *Lucæ. 2.* Memoria autem eſt receptaculum locúſque ſpecierum, & quaſi venter ſimilitudinum rerum, & ita rectè vocatur: imò & cauerna maceriæ.i.muri ſiue parietis,videlicet animæ virtuoſæ, quæ iuxta Ezechielem interponit ſe murum inter deum, ſponſum, ac iudicem, & inter animas peccatrices,pro quibus laborat vt eas recõciliet deo, & protegat à maligno. *Ezec. 13.*

Dicitur

Dicitur quoq; cauerna maceriç, quia latet in corpore, quod inter deum & animam quaſi medius murus eſt, inquantum frequenter impedit à diuinis, quemadmodum ſanctus Andræas cruci appenſus dixit, Tu domine noſti, quoties à tui contemplatione me impediuit. Oſtẽde mihi faciem tuã .i. obedientialem promptitudinẽ tuæ mentis, & cor tuum cõuerte ad meum amplexũ, vt per incarnationis myſterium celebrentur in vtero tuo nuptiæ perſonales .i. vnio naturæ humanæ cum diuina in vnitate perſonæ, & tu ipſa in nuptiis illis ſponſa mea ſingularis efficiaris. Sonet vox tua in auribus meis, ita vt dicas, Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Ac deinceps completo incarnationis ſacro ſecreto pro beneficiis tibi impenſis gratias mi-
Luca 1. hi referens, dicas, Magnificat anima mea dominum, & cætera. Vox enim tua dulcis, cùm ex plenitudine virtutum, ſumma charitate, feruentiſſima deuotione, ſynceriſſima intẽtione emanet. ideo tuis laudibus, tuis orationibus, tuis irreprehẽſibilibus verbis delector. Et facies tua decora .i. mẽs tua pulcherrima eſt. Magnum eſt valde creaturam ſic commendari à ſuperaltiſſimo ſuo opifice, & infallibili creatore. Si quis ab imperitis & pueris vilibúſque perſonis laudetur, parum appreciatur: ſi autem à iuſtis ac ſapientibus, forſitan magnipendit: quanto magis à creatore, qui eſt ipſa
Sapien. 8. ſanctitas ac ſapientia infinita, incomparabiliter maius eſt commendari? Denique omnia iſta ab illo loco, Surge amica mea, ſponſa mea, & veni, poſſunt exponi de Chriſto, qui in ſuæ benedictæ matris glorioſa aſſumpſione iſta & conſimilia ad eam loquutus eſt, eiúſque faciem glorificatam voluit ſibi oſtendi in throno gloriæ, quo eam iuxta ſe collocauit: ibi quoque voluit eam affari & vocem eius audire. De talibus amoroſis, ardentiſſimis, ſuauiſſimis, laudiſonis vocibus, quibus Chriſtus & mater Virginea ſe mutuò alloquuntur ac laudant cũ maxima delectatione in cœlo, multa in reuelationibus ſanctæ Brigidæ continentur: in quibus ſpõſus ille cœleſtis in ſupernorũ pręſentia ciuiũ fatetur & aſſerit alloquutiões ac laudes ſuę matris ſibi acceptiſſimas ineffabilitérque ſuaues exiſtere: ſed breuitas, cui ſtudeo, prohibet me illa diffuſiùs allegare. Capite nobis, tu ſponſa cũ tuis, vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Hoc regina cœlorum vniuerſarum electiſſima creaturarum excellẽtiſſimè

tiſſimè adimpleuit, quæ ſola omnem hæreticam dicitur prauitatem interemiſſe: cuius meritis & precibus ſancti viri conuicerunt hæreſiarchas. Paruulę quoque vulpes ſunt dæmones vitioſi ac viles, qui paruuli ſunt valore, non malignitate: & tanquam paruuli inuiſibiliter circunquaque diſcurrunt, atque ob maximam ſuam inuidiam ritè paruuli nuncupantur, iuxta quod ſcriptum eſt, Paruulum occidit inuidia. Hinc frequenter in forma paruulorum Aethiopum ſanctis ſunt viris oſtenſi. Et niſi ſacratiſſima aduocata ac ſpōſa iſta auxilietur, vineas, id eſt, eccleſias ac animas pias demoliuntur. Nam vinea noſtra floruit, id eſt, vniuerſalis Eccleſia, quæ communis eſt Chriſto ſponſo ac matri eius digniſſimæ. Chriſtus enim eſt deus, dominus, ſaluator, & iudex, legiferque Eccleſiæ. Virgo autem Chriſtifera regina, mater, & aduocata Eccleſiæ prædicatur. Dilectus meus mihi, & ego illi, id eſt, ſponſus iſte omnibus ſanctis dilectus: ſed tanto ſpecialiùs mihi charus, quanto præ cæteris me in matrem & ſponſam ſingularem elegit. Hic (inquam) dilectus mihi familiariſſimè eſt intentus, cohærens, innixus: & ego ſimiliter illi. Qui paſcitur inter lilia, id eſt, in mentibus caſtis ac puris. Reuertere, ſimilis eſto, dilecte mi, Capreæ hinnulóque ceruorum. Hoc tenerrima & affectuoſiſſima virgo ac domina dixit vnigenito ſuo ſibi per paſſionem & mortem corporaliter ad modicum tempus ablato, propter quod deſolata, ac prorſus mœſtiſſima facta, atque de proxima eius reſurrectione certiſſima, deſiderauit vt poſt reſurrectionem ſuam appareret mox ſibi, & reuerteretur ad eam: quod clementiſſimus filius vtique fecit, & quo ſuauiſſima mater fuerat ei magis compaſſa atque amariùs deſolata, eo in iſta apparitione copioſiùs ac dulciùs cō ſolatus eſt eam filius eius. Tunc quoque & ipſa filium exorauit, vt rediret ad ſuos diſcipulos atque diſcipulas: præſertim ad Magdalenā. & ſua glorioſiſſima apparitione cō ſolaretur gregem ſuum puſillum amariſſimè deſolatum: quod & filius adorandus tam celerrimè egit, vt in hoc Capreæ ſit aſſimilatus & hinnulo.

Iob 5. *Matt. 12.* *Ioan. 3.* *Luc. 24.*

Elucidatio

Elucidatio Cap.3. *In lectulo meo per noctes quæſiui,* de ſponſo & ſponſa generali. ART. IX.

ECcleſia in fine præcedentis capituli dixit, Reuertere, cupiens gratioſum ac dulcem reditum ſponſi, quo tardante, ipſa fecit quod in exordio huius capituli loquitur, *In lectulo meo per noctes quæſiui, quem diligit anima mea*. In lectulo nanque magis ſentitur atq; moleſtiùs toleratur ſpõſi abſentia. In toto autem hoc libro tractatur de ſpirituali connubio ac diuino amore, quaſi ſub ſimilitudinibus carnalis cõiugij ac ſenſualis dilectiõis. Vnde quidã obtenebrati, putarunt Salomonem loqui ad literam de ſeipſo & coniuge eius filia Pharaonis: quod nequaquam putandum, nec litera conſonat: imò in multis inde diſcordat Itaque Eccleſia vniuerſalis in tribulationibus & perſequutionibus conſtituta, aut ſolitis gratiarum affluentiis deſtituta, atque in pluribus deformata, teſtatur, In lectulo meo, id eſt, in quiete meditationum & orationum mearum, & in exercitatione interna conſcientiæ meæ: Per noctes, id eſt, temporibus aduerſitatum, atque in regione ac vmbra mortis, & in obſcuritate præſentis notitiæ, quæ eſt per ſpeculum & ænigma, quæſiui ſponſum quem diligit anima mea. Quanuis enim ſponſus iſte nunquam relinquat Eccleſiam ſuam in toto, nec quantum ad ea quę ſunt de neceſſitate ſalutis: aliquando tamen deſerit eam in parte, & quantum ad dulcedinis ſuæ experimentalem ſaporem, & quo ad hoc quod eam perſequutionibus afflictionibúſq; ſe exponit. *Quæſiui eum*. i. dulcem eius pręſentiam, celerem ſubuentionẽ, optaui & poſtulaui. *Et non inueni* tam citò vt concupiui. Interdum nanque, vt tactum eſt præcedenti capitulo, ſubſtrahit ſe ad tempus propter cauſas ibi prætactas, & vt ſponſæ ſuę fidelitatem experiatur, & ipſa per tribulationes coronari glorioſiùs mereatur, ſuoq; tempore exaudiatur perfectiùs: quia vt ſponſus in euangelio loquitur, Oportet ſemper orare, & nõ deficere. Et rurſus affirmat, Beati qui perſequutionẽ patiũtur propter iuſtitiã, quoniã ipſorum eſt regnũ cœlorum. *Surgam*. i. ab orationũ & meditationum mearum quiete ad tẽpus ceſſabo, & in operib⁹ exteriorib⁹ bonis me occupabo, per ieiunia, abſtinẽtias, diſciplinas, & cõſimilia pœnitentiæ opera quæram dilectum. *Et circũibo ciuitatem,* id

[Margin notes: *1. Cor.13.* (beside "ſcuritate præſentis notitiæ"); *Cant. 2.* (beside "dum nanque"); *Lucæ. 18.* (beside "quia vt ſponſus"); *Matth. 5.* (beside "re, & nõ deficere")]

id eſt,congregationem totam fidelium vndique diligenter conſiderabo,quod eſt ſpiritualiter circumire,& à deo incipere,atque ad ipſum redire,ſicut in motu circulari ad punctum egreſſionis reditur. Nempe Eccleſia tanquam pia ac ſolicita mater,ſtatum ſuorum conſiderat filiorum. *Per vicos & plateas quæram,quem diligit anima mea.* Per vicos qui ſtrictiores ſunt,poſſunt religioſi intelligi,qui vltra mandata profitentur conſilia, & ſtrictiorem ambulant viam. Per plateas verò,quæ latiores ſunt, ſeculares:qui viam mandatorum incedunt. *Quæſiui illum,& non inueni* eum in vicis his & plateis,quia tā in religioſis, quàm in ſecularibus tēporis huius,magnam deformationem, & ſcandala magis quàm ædificationem & opem inueni. *Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem,* id eſt,prælati ac doctores fidelium,quorum eſt cum vigilantia cordis cuſtodire ipſos fideles ab infernalibus lupis,à tentationum periculis, à laqueis viciorum.Vnde per Iſaiam loquitur Dominus,Super muros tuos Ieruſalem conſtitui cuſtodes.Et Paulus hortatur,Qui præeſt,in ſolicitudine,ſupple,pręſit Interdū quoque per vigiles in ſcripturis intelligūtur angeli ſancti. iuxta illud,In ſententia vigilum decretum eſt. Itemque,Deſcendit ſanctus vigil.Paſtores igitur angelorum iugiter vigilēt ſuper creditum ſibi gregem, quemadmodum vni eorum,& ſub perſona illius omnibus eis præcipitur, Eſto vigilans,& confirma cætera quæ moritura erant. His itaque vigilibus mihi occurrētibus interrogatoriè dixi, Num quē diligit anima mea,vidiſtis?id eſt,eſtiſne deſideratam ſponſi præſentiam,opem,& conſolationem experti,quibus ſuper ſponſi receſſu dolentibus pertranſiui. *Et paululum cū pertranſiſſem eos,* totam ſpem meā ponendo in pietate & gratia ſponſi,eumque perſeueranter quærendo,omni humano relicto ſolatio: *Inueni quem diligit anima mea.* Quis enim ſperauit in domino, & relictus eſt ab eo? Et ſponſus ipſe promiſit,Omnis q quærit, inuenit.Sed neceſſe eſt pſeuerare in bono incœpto.Non enim repellit in ſempiternū dominus:quia & ſi abiecit,tamen miſerebitur ſecūdum multitudinem miſericordiarum ſuarum:& ipſe poſt tempeſtatem donat tranquillitatē,atque poſt fletum conſolationem infundit:ſic & frequēter ad tempus reliquit vaſtari ac deformari & affligi Eccleſiam, & poſtmodum gratioſiſſimè viſitauit,

Iſaie 62. *Roma. 12.* *Dan. 4.* *Ibidem.* *Apoc. 3.* *Eccle. 2.* *Tob. 3.* *Matt. 7.*

viſitauit,conſolatus eſt,& reformauit eandem: & ipſa mater Eccleſia in ſynodis ſuis frequenter impetrauit aſsiſtentiam ſponſi optatam, atque per ſanctos viros deſuper concupitam reformationem adepta eſt, *Tenui illum*, id eſt, conſtanter ei adhæſi ac obediui & brachiis charitatis amplexata ſum eum tanto auidiùs, quanto quæſiui eum diutiùs,& quo ampliùs ei⁹ gratioſa prǽſētia modo indigeo. *Nec dimittam*, id eſt, mentem non auertam ab eo per negligentiam aut trāſgreſsionem, ne rurſus ab eo relinquar. Hæc ſunt verba boni & feruidi ac conſtantis propoſiti. *Sic*
Rom.8. & Apoſtolus dixit, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?
Pſal.72. Et Pſalmiſta, Mihi adhærere deo bonū eſt. *Donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*, id eſt,quouſque ſimul cum illo introducar in regnū triumphantis Eccleſiæ, quæ eſt mater & domina Eccleſiæ militantis: quod in die nouiſsimo completo generali iudicio vniuerſaliter fiet ac cōſummatè,cùm dixerit iudex ac ſpon
Matt.25. ſus,Venite benedicti patris mei,percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Interim autem Eccleſia tenet ſponſum ſuum per fidem, ſpem, & charitatem: tunc verò deinceps poſſeſſura eſt eum ſine difficultate atque reuiſu ac pugna,per viſionem,coniunctionem,ac fruitionem fœlicem.Cubiculū verò triumphantis Eccleſiæ eſt pax illa ſupernæ Ieruſalem, omnem ſenſum exuperans, ſeu puritas beatorum confirmata in bono,in qua ſecuriſsimè conquieſcunt.Rurſus domus illa eſt tota patria illa beata. Cubiculi verò illius ſunt diuerſi gradus præmiorum,iuxta diuerſita-
2.Cor.5. tem& exigentiam meritorum. De qua ait Apoſtolus, Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis corrumpatur, quòd ædificationē habemus ex deo, domum non manufactā æternam in cœlis. Vel ſic:Donec introducam eum in domum matris meæ,&c.id eſt,ad particulares eccleſias,reformādo eas per auxilium ſponſi, quæ ſunt domus & congregationes matris meæ, id eſt, filiæ ortæ ex primitiua Eccleſia, quæ eſt mater & genitrix mea, quia prior me tempore, & ex ea gratiam & doctrinam ſuſcepi. Cubiculi autē ſunt diuerſi ſtatus & gradus ordinéſque cre-
Pſal.4. dentiū.Vnde & dicitur in Pſalmo, Quæ dicitis in cordibus veſtris,in cubilibus veſtris compungimini.Hoc tam ſancto ſponſæ generalis audito propoſito Chriſtus iubet filiabus

Ieruſalem,

Ieruſalem,ne ſponſam à ſuis auellant amplexibus, dicens: *Adiuro vos filiæ Ieruſalem per Capræas ceruóſque camporum,ne ſuſcitetis,neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit*. Eſtq; iſte verſus præcedenti capitulo expoſitus quem ſponſus ad inſinuandum magnitudinē ſuæ charitatis ſolicitudiníſque ad ſpōſam,hîc repetit. Vel ibi protulit verſum hunc ad Eccleſiā ex Iudaiſmo conuerſam, hîc ad Eccleſiā ex gētilitate collectam,vel potius ad eandē,quantum ad diuerſas partes ipſius. Attamen etiam infrà repetitur idem, Deinde ſpōſus *Cant.4.* quaſi admirans ſponſę decorem,agilitatem,ac gracilitatem ſubiungit: *Quæ eſt iſta,quæ aſcendit per deſertum?* id eſt,per ſolicitudinem huius ſeculi, per medium nationis peruerſæ *Philip.2.* à deo deſertæ, per hoc ſeculum nequam diuina inhabitatione priuatum,ſcandit ad ſublimitatem virtutum,ad contemplationis faſtigium,ad altitudinem regni cœlorum? *Sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuerſi pulueris pigmentarii,* id eſt,ſubtilis,gracilis,ornata,ſuauis, & altum ſe erigens per ſpiritualem profectum,contemplationem ſynceram, feruidúmque affectum, inſtar vaporis per modum virgulæ in altum tendentis.qui vapor conſurgit ac oritur ex incenſione aromaticæ cōfectionis,factæ ex myrrha & thure cæteríſque pulueribus arte pigmentarij præparatis. Per myrrham amaram intelligendo corporis mortificationem,& cruciformē Chriſti imitationem. Per thus, quod in ſacrificio deo offertur, deuotionis ſuauitatem,ſine qua corporalis exercitatio parum aut nihil valet,ſeu bonæ *1.Tim.4.* famæ odorem,& delectationem in actu virtutum,aut certè feruentiū orationum fragrantiā, iuxta illud in Apocalypſi, *Apoc.8* Data ſunt ei incenſa multa de orationibus ſanctorū. Porrò per cæteros pulueres aromaticos intelligendi ſunt cæterarum virtutum atque donorū actiones ac delectationes,luce diſcretionis commixtæ,ac diuini igne amoris ſuccenſæ.ex quibus omnibus procedit à mēte tam virtuoſa exhalatio ſpiritualis, rectiſsima prorſus,ſubtilis.i.pura,dulcis,ac feruens ad deū affectio,cui ſpōſa aſsimilatur,quoniā ad hoc tēdit totus conatus Eccleſię,vt affectione huiuſmodi impleatur,atque in ſpiritū trāsformetur,quaten' ab omni carnalitate & vitiorum groſsitie emendata,feratur ad ſponſum cœleſtem liberè ac feruēter,aſsiduè ac manenter. *En lectulū Salomonis ſexaginta ambiunt fortes ex fortiſsimis Iſrael.* Per lectulum

Salomonis

Salomonis deſignatur mens ſponſæ, in qua cũ ſponſa ſpõſus quieſcit. hunc ambiunt ſexaginta fortes electi ex omni plebe fidelium, id eſt, vniuerſi paſtores idonei & prædicatores condigni, qui gregem dominicum & lectulum dei in eo cuſtodiunt, ſicut prædictum eſt. Frequenter autẽ in ſcripturis ponitur numerus determinatus pro indeterminato,
Pſal. 90. ſicut in Pſalmo, Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Horum autem vniuerſitas per ſexaginta innuitur, quoniam ſexaginta ſunt ſexies decẽ, ſeu decies ſex. Per denarium verò adimpletio decalogi, per ſenariũ ipſa obſeruãtiæ huius inſinuatur perfectio. *Omnes tenentes gladios*, id eſt, arma virtutũ contra aereas poteſtates & aciem
Ephe. 6. vitiorũ. Specialiter verò (teſte Apoſtolo) gladius ſpiritualis eſt verbum dei, quo reſecantur peccata, & cordis aperitur duritia. Rurſus gladius eſt rigor iuſtitiæ, iuſta ſententia, ac vltio debita. Iuxta quod ſcribitur in Apocalypſi, De ore
Apoc. 1. eius procedebat gladius ex vtraque parte acutus. Atque in
Pſal. 149. Pſalmo, Gladij ancipites in manibus eorũ. Prælati ergo & prædicatores gladios tenent, quoniam verba ſacræ ſcripturæ promptè habent in ore, in memoria, in effectu, per quæ verba cuſtodiunt lectulum Chriſti, quoniam prædicando, hortando, comminando, corripiendo, aduerſarios humanæ expellunt ſalutis, & oues ſaluatoris purgant, illuminant, & inflammant, ac coram deo ſolicitas reddunt, quia, vt ait Apoſtolus, Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendũ, ad exhortandum, ad corripiendũ, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo dei, ad omne opus bonum inſtructus, Hinc Chriſtus de ſeipſo ait in Iſaia, Poſuit domi
Iſaiæ 49. nus os meum quaſi gladiũ acutum. Et de ipſo increato ſer-
Hebr. 4. mone dicitur ad Hebreos, Viuus eſt ſermo dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. *Et ad bella doctiſſimi* hoc planè pertinet ad paſtores & prædicatores & ad vniuerſos curam animarum ſortitos, vt ſint valde exercitati in cõuerſatione virtutum, in prælio ſpirituali, in modo ac arte reſiſtendi ac præualendi hoſtibus animarum, quatenus valeant non ſolùm ſeipſos à vitiorum læſionibus pręſeruare, à tentationum circumuẽtione eruere, in dubiis informare, & de ſpirituali profectu inſtruere: ſed & ſubditis ſuis ac imperitis prouidere de omnibus iſtis. *Vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuũ propter timores nocturnos.* Spirituale femur eſt

vis

vis intellectiua ſeu intellectus, per fidem & ſapientiã infor matus: per quẽ homo generat filios ſpirituales, inſtruendo, conuertendoque proximos, ſicut quibuſdam ſcribit Apoſto lus, In Chriſto Ieſu per Euangeliũ ego vos genui. Super hoc femur habet vnuſquiſq; bonus prælatus ac eruditor gaudium. id eſt, verbũ dei: quia ſcripturæ verba habet in intellectu, & ex intellectus diſcretione pronunciat ea, verbaq; oris ſui ſunt effectus & ſigna intellectualium ſuorũ verborum. Vnde & ſponſo ait Pſalmiſta, Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potẽtiſſime. Si autem vnuſquiſque talium eſt accinctus propter timores nocturnos, id eſt, ad prçcauẽdum ſponſæ ac lectulo Chriſti ab inordinatis timoribus & à terribilibus, quç in tenebris & ignorantiis, aduerſitatib᷑, & tentationibus vitæ præſentis ſolent occurrere: à quibus omnibus eripitur homo per verbum dei, quemadmodũ ſcriptum eſt, Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno. Sponſus quoque in Euan. Nolite (inquit) timere eos, qui corpus occidunt: ſed eum timete, qui habet poteſtatem corpus & animã mittere in gehennam, hoc eſt, inordinatam propulſate formidinem. Sicque eruditus quicunque fidelis fiducialiter pſallit, Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quẽ timebo? Propter quod dixit Michæas, Cũ ſedero in tenebris, dominus lux mea eſt. Præterea per ſexaginta iſtos fortiſſimos & accinctos, intelligi poſſunt angeli ſancti, hominibus pro cuſtodia deputati: iuxta illud Pſalmiſtæ. Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnib᷑ viis tuis. Omnes quippe ſunt adminiſtratorij ſpiritus. Hi expertiſſimi peritiſſimique conſiſtunt ad prçliandũ pro ſuis contra nequiſſimos ſpiritus, quos coërcent ne quantum volunt ac poſſunt, impugnent & vexent nos. Illuminãt quoque mentes noſtras alloquuutione & inſtructione interna.

1. Cor. 4.
Pſal. 44.
Pſal. 90.
Malac. 10.
Pſal. 26.
Mich. 7.
Pſal. 90.
Hebr. 1.

Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani, Per ferculum, quod dicitur cibus ſeu ſolium, deſignatur tota Eccleſia, in qua moratur ac reſidet ſponſus, & eam quaſi manducando incorporat. Igne quoque charitatis conſumit in ea quod prauum eſt, ac priuatum amorem, vt cum Apoſtolo dicere queas, Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hoc ferculum fecit Chriſtus per ſeipſum & ſuos diſcipulos, prædicando fidem, & gratiam influendo, & eos quos prædeſtinauit, piè vocando: ſicut in Actibus legitur,

Galat. 2.
Act. 13.

guinis effuſionem pro fide aut æquitate ad regnum cœleſte à præſenti exilio fœliciter atque celerrimè ſcanditur. *Media charitate conſtrauit.* Media ferculi huius, puta Eccleſiæ, ſunt præcepta, per quæ à via ad patriam peruenitur: & Eccleſiaſtica ſacramenta, quæ ad huius itineris expeditionem valde cooperantur: in quorum primo, id eſt, baptiſmo omnia relaxantur peccata, quantum ad culpam & pœnam: in confeſſione autem, ad minus quo ad culpæ remiſſionem. Quorum etiam ſacramentorum digniſſimum, quod Euchariſtia nominatur, alio nomine viaticum nuncupatur, quia de via ad cœleſtem eleuat paradiſum. Media quoque ſunt euangelica Chriſti conſilia, gratia, virtutes, ac merita. medium equidem dicitur, quod inter duo extrema locatur. Omnia media iſta ſunt charitate conſtrata, complanata, & informata, quoniam abſque charitate nil proſunt, & ad charitatis plenitudinem omnia ordinantur, atque per eam faciliter adimplentur, quę ſine ea eſſent vtique dura ac grauia ad implēdum. Ideo omnibus his Dominus & Saluator charitatem ſuperfudit & coniungi præcepit, mādans ex charitate omnia fieri, & vniuerſas Eccleſiaſticas perſonas in charitate vniri vnumque effici. In hoc (inquiens) cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi charitatem habueritis ad inuicem. Et item, Pater, quos dediſti mihi volo vt ſint vnum, ſicur & nos vnū ſumus. Sic ergo charitate conſtrata ſunt, *Propter filias Ieruſalem*, id eſt, ad ſalutem animarum fidelium, quæ ſunt filiæ militantis Eccleſiæ, quæ vbertim Ieruſalem nuncupatur. *Lucæ* 10. *Ioan.* 15. *Ioan.* 13. *Ioan.* 17.

Propter has filias ad ſubueniendum eiſdem media ſunt charitate conſtrata: quatenus filiæ iſtæ per charitatem accenſæ, promptè obediant ac perſeuerare in vnitate Eccleſiæ delectentur, atq; in cōmunione myſtici corporis Chriſti ſponſi ſui permaneant ac ditentur, quoniam omnes in charitate exiſtentes ſibi inuicem ſuffragātur, & merita ſua communicant atque participāt.. Iuxta illud, Particeps ego ſum omnium timentium te. *Pſal.* 118. Sed quoniam vnigenitus dei fecit hæc per aſſumptam humanitatem, rectè ſubinfertur monitio, vt incarnationis eius penſemus myſteria, & aſſumptæ humanitatis glorificationem intueamur. *Egredimini*, id eſt, mentes veſtras leuate ad conſiderandum ſequentia: exite de lacu miſeriæ, de conſuetudine praua, de negli-

gẽtia ac torpore, de terrenis ad ſuperna, de intellectus obtenebratione, diſtractione, imaginationéque fœda, vana, ac ſtolida. *Et videte* oculo fidei, ô *Filiæ Sion*, id eſt, ô animæ ſpeculatiuæ, ſeu ad ſpeculandũ diuina creatæ, *Regem Salomonem*, id eſt, Chriſtum verum, pacificum, reconciliatorẽ perfectũ, *In diademate, quo coronauit eum mater ſua* in aſſumpta humanitate, quã ex Virgine glorioſa ac benedicta aſſumpſit, pulcherrimè cunctis diuinis chariſmatibus ex extremo termino excellentiæ decoratam: qua humanitate verbum æternum quaſi diademate coronatur, quoniam quanuis in ſua deitate perfectum ſit, nulliúſq; indigẽs, tamẽ in ſua humanitate & incarnatione inenarrabiliter ac præclariſſimè relucet ac declaratur infinita pietas, dignatio, charitas, munificentia eius ad genus humanum, & ipſum verbũ æternũ per ſuam incarnationem, & aſſumptam humanitatem, nos coronauit, ac noſtram naturam maximè honorauit. Sic autẽ mater ſponſi iſtius coronauit filium ſuum *In die deſponſationis illius*, id eſt, in hora incarnationis, quando filius dei deſponſauit ſibi Eccleſiam, & Virginem matrem fecit ſuã ſpõſam ſingularem, ac cum aſſumpta natura nuptias celebrauit ac iniit perſonales: quod totũ iucundiſſimè fecit ex cha-

Pſal.18. ritate pleniſſima, exultans vt gigas ad currendam viam, & ad peragendum noſtræ ſalutis myſteria. Ideo ſubditur: *Et in die lætitiæ cordis eius:* quia de recuperatione honoris patris æterni ac ſaluatione generis humani ſummè gaudebat. Inſuper poteſt & ita exponi, Videte regem Salomonẽ in diademate, quo coronauit eum mater ſua, id eſt, Chriſtum in glorificatione ſuæ humanitatis, qua glorificatione

Pſal.20. accidentalique præmio quod ſua paſſione promeruit, tanquam diademate coronatur: ſicut in Pſalmo habetur, Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo. Et Apoſtolus proteſtatur, Videmus Ieſum propter paſſionem gloria

Hebr.2. & honore coronatum. Et denuo, Propter quod & deus ex-

Philip.2. altauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne no-

Apoc.5. men. Propter quod in Apocalypſi aſſerunt ſancti, Dignus

Ioan.17. eſt agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem,

Matt.27. & ſapientiam, & honorem, & gloriam. Hinc paſſione in-

Mar.15. ſtante deprecatus eſt patrem, Pater venit hora, clarifica fi-

Ioan.19. lium tuum. Denique hoc diademate coronauit Chriſtũ mater ſua, id eſt, Iudæa ſeu Synagoga. De qua ſecundum carnẽ

eſt ortus,quia crucifixit eundem.quam crucifixionem ipſe Chriſtus ex ſumma charitate,obedientia,pietate, & patiētia libētiſſimè ſuſtinendo,promeruit taliter coronari à deo patre In die deſponſationis ſuæ, id eſt,in ſua reſurrectione & glorioſa aſcenſione & collocatione ad dexteram patris.In qua die deſponſauit ſibi Eccleſiam excellentiori modo quàm antè,conferendo ei ex tunc affluentiſſima gratiæ dona Imò & tunc dicitur ſibi etiam triumphantem deſpōſaſſe Eccleſiā,lætificādo eā ſpeciali recentiq; modo de ſua corporali præſentia ac triumpho & præda,quam ſecum tulit in aſcendendo.quoniam ſecum deduxit animas ſanctorū quas eduxit de lymbo.Sicque dies illa fuit dies lętitię cordis ſui,quam deinceps nunquam amittit.Itaque , ò fideles animæ,hoc modo conſiderate regem & ſponſum veſtrum, qui tanta propter vos tolerauit,támque glorioſiſſimè triūphauit,quatenus eius exemplo patientiam addiſcatis, atq; in omni afflictione,iīuria, perſequutione maneatis immobiles ac tranquilli,vt ſic veſtro conformemini ſponſo , & paulo pòſt glorificemini ab eodem. Omnes nanq; qui piè viuere volunt in ipſo,hac via oportet incedere:nec dignus eſt glorificari,qui reſpuit compati. *2. Tim. 3.*

Expoſitio Capituli huius, de Chriſto & ſponſa particulari.

ARTICVLVS XI.

IN lectulo meo per noctes quæſiui,quē diligit anima mea. Immateriales & incorporeæ animæ ad ſupergloriofæ adorandæque trinitatis imaginem conditæ , lectulus vtique ſimplex & immaterialis eſt:vtpote tranquillitas cordis, quando affectionibus reformatis ac ſimplificatis in deo,paſſionum ceſſat inquietudo, & vitiorum tumultus,ipſis quoque tentationibus citò faciliterque reſiſtitur . Anima ergo ſic tranquillata ſine delectatione diu eſſe non valens, nec tamen in vanitatibus atque inſaniis falſis conſolationem admittere volens , magis verò cupiens adimplere quod ſcriptum eſt,Gaudete in domino ſemper.Et rurſus,qui gloriatur,in domino glorietur,proteſtatur & ait, In lectulo meo, id eſt,in quiete & confidentia conſcientiæ meæ per noctes, id eſt,in ſubtractionibus illuminationum, conſolationum, dulciumque præſentiarum ſponſi ac domini mei, & in ariditate ac contriſtationibus cordis mei, quæſiui ſpecioſum forma præ filiis hominum,quem diligit anima mea,id eſt, *Gene. 3.* *Philip 4.* *2. Cor. 10.* *Pſal. 44.*

vis animalis ſeu ego ipſa quæ mea ſum, quia poſt deum ſpecialiter amo me. Interdum etenim anima amoroſa diſpenſatiuè relinquitur ſibimetipſi, & conſueta alacritate, lætitia, feruore, meditationúmq; ſubtilitate priuatur: & in quãdam inſipiditatem, ariditatem, ac mœrorem illabitur, ita quòd cœlum ſibi æneum eſſe videtur, terráq; ferrea, & ſe eſſe relictam veretur: atque ex conſideratione propriȩ imperfectionis, fragilitatis, ac defectuoſitatis grandem incurrit triſtitiã. In huiuſcemodi igitur noctibus reſtat, vt quærat dilectum in lectulo ſuo, ita vt ab exterioribus occupationibus & curis ſe abſtrahat, & ſe pro poſſe recolligat, miſerationéſque domini penſans dicat, O domine gratioſiſſimè ſponſe ſuper omnia prædilecte, in me non eſt fortitudo emergendi à calamitatum iſtarum abyſſo: ſed cùm ignorem quid agere debeam, hoc ſolum reſidui habeo, vt dirigam oculos ad te. Quæſiui illum, ad obtinendum ab eo bona præfatis malis contraria. Quæſiui illum, & non inueni,
Iob. 30. ita celeriter atque ſuauiter vt optaui. Sic & ſanctus Iob loquitur deo, Clamo ad te, & non exaudis me: ſto, & non re-
*Pſal.*12. ſpicis me, mutatus es mihi in crudelem. Hinc Pſalmiſta lo-
*Pſal.*104. quitur deo, Vſquequò domine obliuiſceris me in finem, vſquequo auertis faciem tuam à me? Sed non eſt ceſſandum ab iſta inquiſitione ſalubri, cùm ſcriptum ſit, Quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. Certúmque eſt quòd quærens non fruſtrabitur ſuæ quæſitionis affectu & fructu, quantum eſt ex parte benigniſſimi dei:
Iohel. 2. verùmtamen ex parte quærentis poſſet impedimentum
Ion. 3. accidere, ideo ſpei ſit quidam timor admixtus. Hinc etenim ſcriptũ eſt, Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Vnde & rex Niniue loquitur, Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Idcirco ſubiungitur, Surgam & circũibo ciuitatem, id eſt, quancunque cõgregationem fidelium, ſeu vniuerſalem Eccleſiam. Per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea, id eſt, in hominibus actiuis & contemplatiuis, in maioribus & minoribus dei ſeruis quæram dilectum, quærendo ædificationem & inſtructionem ab ipſis, ac modum pertingendi ad gratiam dei deſideratam, hoc eſt à ſingulis deuotorum aliquid virtutis haurire, & inſtar prudentiſſimȩ apis ex aliorũ

floribus

floribus mellificare, id eſt, vnumquenque ſequi in bono vir tutis, quo ipſe magis abundat. Econtrario quidam peruerſi proximorum mala obſeruant, recogitant, imitantur, & ex eis ſuas excuſant iniquitates, ſequentes quaſdam auiculas, quæ ex ſtercoribus ſibi præparant nidos. Quæſiui illum, & non inueni. nam ſicut piiſſima matet interdum abſcondit ſe ſuo infanti, vt ille eam cum ploratu & maiori quærat affectu, atque ad ipſam recurrere aſſueſcat: ſic ſponſus ſe aliquando ſponſæ ſubtrahit, vt illa gemendo, plorando, quærendo, affectando, mereatur paulo pòſt exuberantiùs inuenire. Itaque quòd in tali caſu ſponſus non inuenitur, diſſimulatio eſt, non ira, attamen ſponſa inde affligitur ac turbatur. Iuxta illud in Pſalmo, Auertiſti faciem tuá à me, & factus ſum conturbatus. Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem. Vigiles iſti ſunt omnes in charitate & diligentia feruidi, fraternæ ſalutis zelo ſuccenſi, qui pro communi bono Eccleſiæ ſunt ſoliciti, qui animæ tam anxiè ac ſalubriter ſuſpiranti ac dilectum quærenti condolent, ſubuenire conatur. Num quem diligit anima mea, vidiſtis? i. ſi ſcitis vbi & qualiter inueniatur, mihi inſinuate. Angeli autem viſitant aſſiduè animas ſibi commiſſas, & intus eas affantur, quos animæ rogant pro directione & ope continua: nec dubitant animæ virtuoſæ quin angeli ſancti videant deum per ſpeciem, & ſancti viri per fidem & ſapientię donum, ſed ex vehementia ſui feruoris ſic loquitur: velut ſi quis exeuntem de camera regis interroget an viderit regem. Paululum cùm pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea. Nō enim potui ſubſiſtere gradúmq; figere in aliquo citra dilectū, qui creauit me propter ſe: ideò inquietum eſt cor meū, niſi ei iungatur. Ideò videns ipſe perſeuerantiam meam & afflictionem atq; inquietudinē bonam, ex ſui amoris feruore prodeuntes, miſertus eſt mei & oſtēdit ſe mihi: quem licet aliquo modo inuenerim in præfatis vigilibus atq; cuſtodibus, nō tamen tā plenè vt quietarer, & ſicut optaui: ſed ipſis quoq; auxiliantibus & orantibus pro me, cupitā gratię affluentiā ſum ſortita. Tenui illū, quoniā ipſe eſt Dominus deus ſalutis meę, creator & ſaluator me⁹, q vniuerſis ac ſingulis infinitè eſt pferēdus. Nec dimittā, imò omni maligno ſpiritui, omni tentationi & appetitioni ab ipſo retrahere me volenti in æternū reſiſtam,

Pſal. 29.

Auguſt.

Pſal. 29. nec à deo ac ſponſo meo recedam. Iuxta illud, Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Cũ tali propoſito ac deſiderio deum quærere, & inuentum tenere debemus. *2 Par. 14.* Iuxta illud quod ſcriptum eſt, In omni corde ſuo & in toto anima ſua quæſierunt dominum, & inuenerunt. Nempe qui ſic quærunt, inuenire merentur. Nõ enim tam incomparabile bonum cum deſidia eſt quærendum, & magnam omnipotenti infert iniuriam, qui tepidè & cum *Deut. 4.* torpore cupit ei placere. Ideò Moyſes aſſerit, Cúmq; quæſieris dominum deum tuum, inuenies eum, ſi tamen toto corde & tota tribulatione animæ tuæ quæſieris eum. Verùmtamen in tali ac tanto propoſito cauendum, ne de ſuis *Iſaiæ. 50.* viribus quis præſumat, ſed ſperet purè in domino, & innitatur ſuper deum ſuum. Itaque non dimittam illum, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Mater noſtra vno modo eſt gratia dei ac ſapientia, per quam regeneramur in domino, cuius gratię ac ſapientiæ domus eſt mens ſeu animæ intellectus. Cubiculum verò poteſt dici ipſa ſynderesis, quæ ſemper remurmurat malo, atque ad bonum inclinat. In hanc domum ac thalamum debet ſponſa introducere ſponſum, quia non debet quieſcere nec ceſſare ab inquiſitione ac prece, quouſq; per gratiam gratum facientem ſapientiámque infuſam præcipuam, ſponſus mentem ſuam atque ſynderesim firmiter inhabitare ac poſſidere omnino dignetur. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? Ecce anima virtuoſa Chriſti ſponſa, quæ paulo antè deſolata ac arida per vicos & plateas, quaſi mulier quæ amore viri dilecti amiſſi inſaniẽs, quæſiuit dilectum, nunc deſideratam gratiam alacritatis, illuminationis, inflammationis adepta, non videtur iam ita diſcurrens: ſed tam radioſe aſcendit, vt paranymphi ſodaléſq; ſponſi ſuper hoc admirentur dicentes, Quæ eſt iſta, quæ aſcendit ad verticem charitatis, ad lucem contemplationis, ad plenitudinem cœleſtis fœlicitatis, per deſertum? id eſt, in carne iſta mortali, in qua *Rom. 7.* (ſecundum Apoſtolum) non habitat bonum: vel per deſertum, id eſt, inter paſſiones & opera partis ſenſitiuæ ac vegetatiuæ, quas ſubiicit ſibi. Per deſertum etiam deſignatur vallis hæc lachrymarum. Iterum per deſertum ſignificatur

tur religio à mundi voluptatibus,inquietudinibus,vanitatibúſque remota. Sicut virgula fumi ex aromatibus Myrrhæ & thuris,& cętera,id eſt,linealiter iuſtè tanquam ab omni priuato commodo & improbo ſui amore purgata ac aliena, eſuriens ſitienſque ſemper iuſtitiam,nec aliud cupiés niſi deum & eius amorem,honorem: & gloriam,& nihil ſui in ſe,tanquam plenariè abnegans & mortificans ſemetipſam: *Matt. 5.* quæ etiam eleuatio cunctarum ſibi inuicem connexarum actibus delectationibúſque virtutum ornatur. Fœlix anima, quæ ſic iugiter cor ſurſum habet ad dominum, quærens,& ſapiens quæ ſurſum ſunt,non quæ ſuper terram En lectulum Salomonis ſexagīta fortes ambiūt ex fortiſſimis Iſrael. Lectulus Salomonis eſt anima virtuoſa ſeu mens & tranquillitas eius.Nam & anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ. Hunc lectulum ambit nō ſolùm angelus vnus vnicuique ad cuſtodiam ſpecialiter deputatus: ſed & multi valde aut etiam milia multa, præſertim tempore opportuno: prout *4. Reg. 6.* quarto Regum patet de Eliſæo,in cuius circūitu apparuerunt agmina angelorum.Similiter omnes electi in vita hac pro ſe inuicem ſolicitantur, & mutuò ſe confortant, ambiunt,ac tuentur,deſiderando, orando,hortando: ad quod *Gal. 6.* monens Apoſtolus, Alter(inquit) alterius onera portate. Et ipſémet Chriſtus,In hoc (inquiens) cognoſcent omnes *Ioan.13.* quia diſcipuli mei eſtis,ſi dilectionem habueritis adinuicē. *Galat 5.* Hinc denuo loquitur Apoſtolus,Per charitatē ſeruite in inuicē.Et Iacobus ait,Orate pro inuicem vt ſaluemini. *Iacob 5.* Etenim totus populus Chriſtianus eſt quaſi vnus exercitus dei.In exercitu autem vnus conſtipatur,ambitur,munitur, iuuatur ab aliis ex fortiſſimis Iſrael ,quia ſunt cæteris deū per fidem cognoſcentibus fortiores. qui iuxta expoſitionē præhabitam in præcedenti articulo,ſunt ad bella doctiſſimi gladiiſque accincti. Ferculum fecit ſibi rex Salomō de lignis Libani. Ferculum ſeu habitaculum iſtud eſt quælibet anima contemplatiua, ſeu vittutum ſtructura facta in anima:quæ ſtructura conſtat ex lignis Libani,id eſt,ex virtutibus precioſis,redolentibus,& excelſis. Columnas eius fecit argenteas.Poſſunt per columnas intelligi quatuor virtutes cardinales,ædificium ſpirituale in anima fortiter ſuſtentantes,videlicet iuſtitia,prudentia,fortitudo,& temperantia. Iuſtitia nanque eſt præclariſſima virtus, & non

eſt Lucifer nec Heſperus ita admirabilis ac præclarus. Prudentia quoq; non ſolùm eſt virtus,ſed & virtutum auriga, actuũ moderatrix,ſplendor ac radius totius bonæ conuerſationis: per quam rationabile fit obſequium noſtrum,& omnia decenter ac ſecundum ordinem fiunt in nobis,vtpote congruo loco ſuóque tempore,& recta intentione.Porrò fortitudo eſt inclyta virtus aggrediens viriliter ardua, nec timore mortis recedens à bonis,ac pro communi bono ſtrenuè certans. Temperantia verò beſtialium vitiorum ac voluptatum eſt refrænatrix, incipiens hominẽ facere ſpiritualem,& præcipuè ipſum nobilitans ac decorans,dum à carnalibus vitiis(in quibus eſt maxima turpitudo)eum reſtringit, ſicque ad actus intellectiuæ partis eum aptificat. Reclinatorium aureum,id eſt,theologicarum virtutum cõnexionem ac ornamentum, quæ virtutes ſunt cæteris digniores, & per eas potiſſimè ſponſus requieſcit in anima, quoniam hæ virtutes circa deum,tanquam circa proprium obiectum,immediatè & directè verſantur. Aſcenſum purpureum,id eſt, ordinationem ſeu gradus ſeptem donorum ſpiritus ſancti,in quibus ordo dignitatis perpenditur,& ab inferioribus ad ſuperiora aſcenditur.Media charitate conſtranit.Media ſeu pauimentum ſtructuræ iſtius ſunt virtutes morales & actus earum, quas Dominus iuſſit charitate perfici ac formari: prout præcedenti articulo magis conſtat expoſitum. Quidam per media intelligunt opera indifferentia,quæ ſcilicet in ſe non includunt rationem virtutis aut vitij,ſeu meriti ſiue demeriti: quæ tamen, ſi fiant ex charitate,virtuoſa meritoriáque redduntur.Egredimini & videte,filiæ Sion,regem Salomonem.Iſtud iuxta præinductam præcedentis articuli expoſitionem , dirigi poteſt ad quamlibet animam Chriſti ſponſam.

Explanatio eiuſdem Capituli de Chriſto & ſponſa ſingulari. ART. XII.

IN lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea.Sponſus cœleſtis non ſolũ quæritur ab eis,qui charitatem & gratiam eius nondum habent:ſed ab his quoq; qui ipſum iam habent per charitatem & gratiam . Ideò
*Pſal.*104. ſcriptum eſt, Quærite faciem eius ſemper. Imò ab habentibus

tibus eũ quæritur multo perfectiùs,affectuoſiùs,& fructuoſiùs,q̃ à non habentibus.Itaq; habitus quæritur, vt pleniùs habeatur,& gratioſiùs adſit,ac ꝑ gratię incrementa aſſiduè quaſi de nouo adueniat:ſicque tandẽ glorioſiùs poſſideatur in patria.Cũ igitur ſacratiſſima ac ſuauiſſima Virgo,quãuis maximè cõfirmata in gratia,tamẽ viatrix fuit& incõparabiliardens dilectione, excellentiſſimè quoque fuit proficiẽs omni die in vniuerſis chariſmatibus ſpiritus ſancti. Nec enim vnigenitus & liberaliſſimus atque piiſſimus filius eius tot guttas virginei lactis ex deificatis ſuæ dilectiſſimæ matris vberibus ſuxit:quot illuſtrationibus & ſacris ardorib⁹, recentiſſimis quoque viſitationibus, & præclaris profectibus electiſſimam eius animam adimpleuit. Certũ eſt quòd ipſa diuiniſſima & ſpirituali ſſima Virgo in lectulo ſuo non ſolùm ſpirituali videlicet tranquilliſſima ſui pectoris pace: ſed etiam corporali dilectum ſuum præ cæteris cunctis ineffabiliter ardentiùs,frequentiùs,ſtabiliùs, fructuoſiúſque quæſierit,intentiſſimè deprecando, præcordialiùs deſiderando,ſublimiùs contemplando, copioſiùs obtinendo. Ad literam demum tempus nocturnum ſpecialiter aptum eſt ad exercitia talia, Conformiter debemus & nos iuxta noſtræ modulũ paruitatis quærere dilectũ etiã in lectulo corporali:ita vt cum præexaminatione & purgatione conſciẽtię pergamus ad lectum,& in meditatione deuota ſeu orãdo obdormiamus,atque quàm citò euigilauerimus,leuemus cor noſtrum ad dominum,orando, meditando, laudando eundem: ſicque implendo quod admonet Ieremias, Conſurge,lauda in nocte in principio vigiliarum,& effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectũ domini dei tui. Quæſiui illum & non inueni. Hoc ſuperficialiter poteſt exponi de triduo,in quo ſanctiſſima Domina quęſiuit dilectum,cùm ille duodecim exiſtens annorum manſiſſet (ea ignorãte)in vrbe Ieruſalem,& in templo:in quo poſt triduum reperit eum: cumque primò percepiſſet abſentiam tam dilectiſſimi filij,mœſtiſſima facta dicere potuit: Surgam mane de lecto,& circuibo ciuitatem Ieruſalem, per vicos & plateas eius quæram dilectum, præſertim inter cognatos & notos. Inuenerunt me vigiles.quod ad literã accidere potuit.Paululum cùm pertranſiſſem eos,inueni dilectum, In templo in medio doctorum, interrogantem illos & audientem.

Thren.2.

Lucæ.2.

Tenui

Tenui eum,dicens, Fili,quid feciſti nobis ſic? Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Nec dimittam. tunc quippe ardentiſſima mente amplexata fuit, & pectori ſuo puriſſimo aſtrinxit amantiſſimum puerũ,plorans præ gaudio:tamen(vt ſuper Lucam loquitur Origenes)non ideo ſolum filium ſuum tam doloroſe quæſiuit,quòd putauerit eũ erraſſe aut perditum eſſe,cùm ſciret eum eſſe verum deum & hominem,cui nihil fortuitum aut improuiſum poſſet accidere:ſed potius verebatur,ne forſan demigraſſet ad alia, aut ad cœlos rediſſet,iterum cùm ſibi placuiſſet deſcenſurus. Sicut & aliquis ſtudioſus quærit in ſcripturis ſanctis, in difficilibus locis ſenſum earum cum quodam tormento, non quòd putet errare ſcripturas,ſed quia quod continent neſcit: nec inuenire faciliter poteſt,quod dolens & anxius inueſtigat, quod inuenire non valet. Donec introducã illum in domum matris meæ,fortaſſis beatæ Annæ,in qua habito,vel in templum,aut Synagogam,hoc eſt,quouſque alia vice perſonaliter ſecum intrem materiale templum aut Synagogam manufactam, & exeam, ne ſic manum meam elapſus remaneat,me non ſciente. Poteſt quoque inquiſitio iſta dilecti referri ad tempus dominicæ paſſionis, in quo cùm venerandiſſima mater nouiſſet filium ſuum eſſe iam captum, cum fideliſſima Maria Magdalena currebat per vrbem Ieruſalem,quouſque percepit quòd eſſet in domo pontificis, & cùm mane educeretur ad præſidem, occurrit filio ſuo:quem tenere,nec dimittere concupiuit,imò & mori cum ipſo,quouſque anima ſua ſimul cum anima filij pergeret ad ſanctos in limbo. Prætereà ſpiritualiùs loquendo,deifera ſponſa hæc filiũ ſuũ quæſiuit in lectulo ſuo corporali ac ſpirituali,non ſibiipſi duntaxat, ſed & populo Iudæorum,ac omnibus,pro quorum ſalute fuit ſolicita, & aſſiduè preces fudit,vt eis gratiam conuerſionis, reformationis, ac conſolationis internæ acquireret:nec tamen pro omnibus illis exaudiebatur ad votum, propter illorum nimiam peruerſitatem: cúmque eſſet humillima, non tamen de meritis ſuis præſumpſit. Imò ſanctorum patriarcharum ac prophetarum virtutes ac merita animo perluſtrauit; & per ea petiit aliquando exaudiri, ſicque per vicos & plateas quæſiuit dilectum, quem illis tranſmigratis inuenit, quoniam meritis ſuis potius quàm illorum

Luca.2.

Origenes

illorum exaudiebatur pro plurimis. Ideo ait, Paululũ cùm pertrãſiſſem illos, inueni quem diligit anima mea, tenui illum, nec dimittam, id eſt, non ceſſabo ab inuocatione ipſius. Donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, id eſt, in animas cõgregationum, pro quibus oro, quatenus ipſe eas inhabitare & reformare dignetur. Quæ congregationes ſunt quædam particulares domus ac filiæ totius Synagogę, cuius & ego filia ſum. Quę eſt iſta, quæ aſcendit per deſertũ, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuerſi pulueris pigmentarij? De aſcenſu quotidiani profectus in omni virtute, ſanctitate, ac deiformi perfectione honorabiliſſimæ Virginis, omnes ciues triumphantis ac militantis Eccleſiæ ritè eundem profectum penſantes, non immeritò mirabantur vehemẽtiſſimè. Inæſtimabiliter enim profecit ſingulis horis, cùm haberet puriſſimum corpus animæ ſuæ ómnino própriſſimè ſubditum atque obtemperans, fomitemque prorſus extinctum, ac diligentiam animi ſummam ac indefeſſam, charitatem quoque æſtuantiſſimam, ſtans indeſinenter ſub contactu ſolis iuſtitiæ, qui radios ſapientiæ, flumina gratiæ, charitatis ardores aſſiduè ac abundantiſſimè influxit in eam, ſed & ſuperdulciſſimus ſpiritus ſanctus matrem eius, à quo ipſe verè æternaliterque procedit, continuò incitauit, mouit, accendit ad incrementa profectuũ. Quid verò pater æternus comparentali ſuæ non largiretur? nõ dubium, quin ſecretiſſimè, frequentiſſimè, exuberãtiſſimè inundauit eam. Ipſa quoque optimè fertur aſcendiſſe vt virgula fumi, quoniã eius profectui non fuit admixta aliqua curuitas culpæ, nec negligentia vlla: ſed linealiter prorſus rectiſſimè progrediebatur in omni bono, ſimilis vapori reſoluto ex incenſione thymiamatis optimi ex omni aromatica ſpecie confecti, quia in profundo prætactoVirginis excellentiſſimæ concurrebant plurimarum actus & ordinatiſſimę contemperationes virtutum, ſuauiſſimè redolentes apud altiſſimum. Aſcẽdit autem per deſertum, per vallem hanc calamitatum ac fletuum, per terram peregrinationis præſentis, per Synagogam à deo relictam. Inſuper aſcenſum eius in ſublimitate & profectu contemplationis nullus valet ſatis mirari, quàm profundiſſimè contemplabatur altitudinem imperſcrutabilis conſilij ſuperbeatiſſimæ

mæ trinitatis,ſuper modo ſaluationis generis humani per incarnationem ac cætera myſteria verbi æterni ex ea veraciter humanati. Quemadmodum enim amabiliſſimæ Virgini ſingulariter datum eſt,vt humanæ ſalutis myſteria ex ea & per eam efficerentur: ſic eminenter datum eſt ei, vt ab ea profundiùs contemplarentur.Specialiter etiam poſſunt iſta exponi de aſcenſu Virginis illuſtriſſimæ ac regalis in ſua aſſumptione in cœlos,quando velociſſimè ac ſplendidiſſimè ſcandit ſuper vniuerſos angelicorum ſpirituum choros vſque ad dexteram ſponſi,& poſitus vel potius exhibitus eſt thronus matri regis vniuerſorum. Poſtremò, quantum quotidie creuerit in dilectione ſynceriſſima filij ſui,imò totius ſupereſſentialis ac incircunſcriptibilis trinitatis,quis poſſet concipere? Quia cùm fuerit ab omni ſenſuali affectione & inordinato amore mundiſſimè aliena, atque in habitu charitatis perfectiſſima,maximè fuit diſpoſita ad eminentiſſima charitatis augmenta, quia ex habitu charitatis proceſſit in feruentiſſimos actus diuini amoris: & quo actus illi erant feruentiores, eo maius ſortiebantur ſanctæ charitatis augmentum. En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael. Nulli puræ creaturæ tam eminenter ac verè competit eſſe lectulum,id eſt,humilem lectum Salomonis ſeu Chriſti, vt glorificandiſſimæ Virgini,in qua ſummus ille pacificus elegit concipi,incarnari,ac habitare in medio vteri eius. Spiritualiter quoque gratioſiſſimè in mente ipſius.Hanc igitur electiſſimam omnium creaturarum,ſtatim vt in vtero matris ſuæ concepta eſt,deus trinitas angelis ſanctis cuſtodiendā cōmiſit,eamque frequenter vallauit & honorauit multitudo cœleſtis militiæ, non tam ob indigentiam quàm ob reuerentiam eius. Sed & glorioſi apoſtoli ac cæteri vtriuſque ſexus ſancti primitiuæ Eccleſiæ ad eam multoties cum ingenti reuerentia confluxerunt.Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani.Præclariſſima Virgo aptiſſimè dicitur ferculum,id eſt, thronus aut ſolium Salomonis,id eſt, Saluatoris,in quo fuit deus mundum recōcilians ſibi, quoniam ipſa non ſolùm portauit vnigenitum dei in ſua mente per fidem,charitatem, ac iugem memoriam,venerationemq́; præcipuam, iuxta illud Apoſtoli, Habitare Chriſtū
Epheſ.3. per fidem in cordibus veſtris:ſed etiā in ſuo inuiolatiſſimo

vtero

vtero tulit eum ex ſe hominem factum. Hoc ferculum ipſemet Chriſtus,ſecundum quod deus, fecit corpus benignisſimæ Virginis per cauſas ſecundas formando,cuius & materiam in exordio produxit ex nihilo.Animam quoque fœlicisſimam eius per ſe immediatè creando.Spiritualiter etiam fecit hoc ferculum,ſanctificando ac decorando illud per gratiam copioſam.Iuxta quod ſcriptum eſt,Sanctificauit tabernaculum ſuũ altisſimus.Fecit autem illud ex lignis Libani,quia corpus immaculatisſimæ Virginis conſtat ex membris ſanctis & incorruptis, quibus Chriſtus cõmunicauit,quod de ipſo fuit prædictũ,Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Porrò animam Virginis benedictæ ſanctificauit ex perfectis, inuictis, excelſis,dulcisſimiſque virtutibus. Columnas fecit argenteas. Vnde in Prouerbijs ſcribitur, Sapientia ædificauit ſibi domum,excidit colũnas ſeptem. Per quas ſeptem dona ſpiritus ſancti accipiuntur, quæ fulciunt & ſuſtentant animam eis ornatam. Dona nanque in adiutoriũ dantur virtutũ,& eas expedire dicuntur ,id eſt, promptas facere ad agendum, in adiutorium (inquam)theologicarum virtutum,prout primo Moralium docet Gregorius;. & reſpectu illarum virtutũ dicuntur argentea,quia inferiora ac nitida,reclinatorium aureũ,id eſt, ardentisſimam charitatẽ,per quam pudicisſima Virgo proximè diſponebatur ad conceptionẽ verbi æterni:per fidem tamen fundamẽtaliter diſponebatur ad hoc. Propter quod dixit Elizabeth, Beata quæ credidiſti,&c.Per humilitatem quoq; de propinquo & per modum congruitatis, quia non decuit ſummum niſi ab humillima concipi,quatenus pietas ac gratia dei recognoſcerentur in omnibus. Ideo ipſa dixit,Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Charitas verò præferuida, qua dei honorem & proximorum æſtuantisſimè concupiuit ſaluationem, maximè deo eam vniuit, dignificauit,ac placentisſimam fecit.In charitate igitur beatisſimæ Dominæ deus quieuit, reſedit, ac ferebatur. qui enim manet in charitate,in deo manet,& deus in eo.Et qui diligit deum, vnus ſpiritus eſt cum eo. Charitas quoque aſtringit,amplexatur,& alligat ſibi dilectum. Aſcenſum purpureum. Poſuit enim aſcenſiones in corde ſuo in valle hac lachrymarum, hoc eſt, ordinatum & ſucceſsiuum profectum ab imo humilitatis vſque ad apicem charitatis.

Pſal.45. Pſalm.15 Prouer.9. Lucæ.2. Lucæ.1. 1.Ioan.4. Pſal.83.

Denique

Denique aſcenſus purpureus fuit doloroſa compaſſio, quā affectuoſiſſima ac benigniſſima mater filio ſuo paulatim tāto intentiùs condolebat, quanto paſſio eius magis appropinquauit, ita quòd ipſo die Paraſceues propter vehementiſſimum ſuæ compaſſionis dolorem, plus quàm martyr effecta eſt. Fuitq; dolor talis conſolationibus eius frequēter admixtus. Quemadmodum enim dulciſſimè mirabiliterq; gaudebat infantem puerum Ieſum, vultu placido conſpectando, virgineis brachiis deferendo, amplectendo, roſea facie oſculando, ſacris vberibus nutriendo: ſic planè recolendo, quod à Simeone audierat, Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Imò quod à Gabriele ſancto perceperat, dictum eſſe ad Ioſeph de puero, Ipſe ſaluum faciet populū ſuum à peccatis eorum. Quod item ex Prophetis & Pſalmis nouerat prophetatum de amantiſſimo filio ſuo, Foderunt manus meas & pedes meos, ac multa ſimilia, vehementiſſimè condolebat, & concutiebantur omnia viſcera eius materna ſuper innocentiſſimo filio ſuo, ita vt cum Dauid dicere videretur, O Ieſu fili mi, fili mi Ieſu, quis mihi det vt ego moriar pro te? Media charitate conſtrauit, id eſt, quicquid ſacratiſſima Virgo in ſe habuit, geſſit, aut pertulit, ſpōſus ac filius eius pleniſſimo amore dei ac proximorum ornauit, ita quòd præfatus piiſſimæ matris dolor ſicut ex naturali amore ac materno affectu, quo afficiebatur ad filium ſuum, præcipuè profluxiſſe videtur: ſic ex infuſa charitate, qua diuinæ maieſtatis honorationem ac mundi redēptionem præcordialiſſimè affectauit, dolor ille mitigabatur, & de fructu paſſionis filij ſui ingeſſit ei conſolationem non paruam. Conſequenter ſapientiſſima Virgo fructum incarnationis paſſioniſque filij ſui ardentiſſimè cupiens fructificare in omnib⁹, abhortatur, Egredimini & videte, ô filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua, id eſt, in aſſumpta humanitate præclariſſimè decorata, regia, ſacerdotali, & iudiciaria poteſtate magnificè ſublimata, quam aſſumpſit ex me: atq; in glorificatione humanitatis eiuſdem. quam glorificationem à me matre ſua accepit, inquantum fuit occaſio, medium, ac ſubiectum, ex quo ſuæ incarnationis & miniſtratrix fui ſubſtantiæ ſuæ humanationis: per quā exaltationem & glorificationē corporis ſui accidentaléque præmium meruit & accepit. Exinani-

Lucæ 2. *Matt.* 1. *Pſal.* 21. 2. *Reg.* 8. *Philip.* 2.

naniuit enĩ ſe,formã ſerui accipiens,& humiliauit ſemetipſum,factus obediẽs patri vſque ad mortem crucis, propter quod deus exaltauit illum,& dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.Hæc ergo,ô filiæ Sion,id eſt,deuotæ animæ conſiderate,vt gratæ ſitis Saluatori,eiuſque humilitatem ſectando mereamini glorificationis ipſius participes fieri.Cætera ex præinductis expoſitionibus patent.

Elucidatio Cap.4. *Quàm pulchra es amica mea.*

De Chriſto & Eccleſia.

ART. XIII.

MOdo in fine præcedentis Capituli Eccleſia animas credentium fuit hortata ad conſiderandum myſteria incarnationis glorificationiſque ſponſi ſui. Videns igitur ſponſus ingentem ſuæ Eccleſiæ charitatem, feruidum zelum,ſynceram intentionem,ſolicitudinemque peruigilẽ pro Saluatoris ſui honorificẽtia,cultu,& gloria,& pro ſubditorum ſalute:vicem rependit , & commendat eandem, dicendo quaſi cum admiratione & ingeminatione,ad inſinuandum magnitudinem rei,& affirmationem ſuæ ſententiæ: *Quàm pulchra es amica mea,quàm pulchra es.* Sancta & vniuerſalis Eccleſia , in qua ſunt ſemper aliquæ ſanctæ & perfectæ perſonæ,& pulcherrima & pulchrificantia ſacramenta gratiæ contẽtiua,ac ſancta officia ſupernaturalia diuinorum chariſmatum ornamenta . Itaque pulchra es in naturalibus,tanquam ad ſuperbeatiſſimæ trinitatis imaginem ac ſimilitudinem condita : pulchrior facta per baptiſma gratiarúmque munera,pulcherrima per ſanctitatem & contemplationem ſublimem, charitatiſque perfectionem. *Oculi tui columbarum,* id eſt,columbinos oculos habens,ſcilicet purum intuitum ac pudicum , dirigendo viſum tuum ad ſpõſum cœleſtem,aliundéque auertendo:quemadmodũ pudiciſſima ſponſa ſuũ duntaxat inſpicit ſponſum,ſimplicẽ quoque habens intentionem à felle amaritudinis alienã,& duplicitatẽ,æmulationem,hypocriſim odit. *Abſque eo quod intrinſecus latet,* id eſt, præter beatitudinem æternalem tibi paratam,quam deguſtaſti,& quæ in tuis meritis cõtinetur ſicut effectus in cauſa,& ſicut fruct⁹ in flore,ac forma in inchoatione.Vnde ait Apoſtolus,Habetis fructum veſtrum *Rom.6.*
in ſanctificationem:finẽ verò vitam æternam. Vel pulchra es in conuerſatione exteriori,virtuoſa,& exemplari , pul-

N chra

chra quoque in prædicatione ſalubri, ac ædificatoria loquutione: quæ pulchritudines aliqualiter apparent ad ſenſum, ſed ex interiori & inſenſibili pulchritudine dependẽt ac oriuntur. de qua ſequitur, Abſque eo quod intrinſecus latet, id eſt, præter puritatem tuam internam, charitatis feruorem, contemplationiſque ſplendorem, indeſinentem profectum mentalem, quæ homines latent, deoque patent.
1. Reg. 16. Homo enim videt in facie, deus autem intuetur cor. *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.* In capillis multa conſiderantur. Primo, quòd ex capite immediatè naſcuntur, & illud ornant, atque ſubtiles ſunt, & præ multitudine innumerabiles eſſe videntur. Quidam igitur per capillos Eccleſiæ intelligũt eius prælatos: quia matri Eccleſiæ proximiùs hærent, & per quos ipſa parit & inſtruit ornátque alios. Alij per capillos accipiunt contemplatiuos, qui ſubtiles eſſe cenſentur, & à carnalitate rudimẽtiſque ſenſuum extenuati, ac graciles conuerſatu. Nonnulli per capillos ob eorum multitudinem intelligunt plebem communem ac copiam ſubditorum: qui rectè obediendo ſunt ornamenta capitum, id eſt, ſuperiorum ſuorum. Omnes hi aſſimilantur gregibus caprarum: quæ (ſicut præhabitum eſt) ſunt acutiſſimi viſus, & agiles motu, & in mõtanis paſcentes: ſic præfati per fidem illuminatam, & ſapientiam ſalutarem intuentur acutè, & diſcernunt vera à falſis, ſalubria à nociuis: celeriter quoque diuina exequuntur præcepta, & in Eccleſiaſticis ſacramentis atque ſcripturis aluntur, inuicem quoque coordinati ſunt. quę mutua ordinatio multitudinẽ valde perornat. Hinc quæ à deo ſunt,
Rom. 13. ordinata eſſe feruntur. Porrò Galaad interpretatur tu-
Gene. 31. mulus teſtis, vel aceruus teſtimonij, vt patet in Gene. Idcirco per montem Galaad deſignatur ſacræ ſcripturæ ſublimitas, in qua eſt abundantia teſtimoniorum de Chriſto. Et etiam per montem hunc ſignificatur ſacramentorum vbertas, gratiæ ac virtutum fertilitas, quibus omnibus optimè nutriuntur fideles: ſicut ad literam in monte Galaad bona pro pecoribus paſcua abundant. Itaque de hoc monte aſcendunt fideles per ſpiritualem profectum ad regnum cœlorum. *Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro* Greges ouium tonſarum aſcendentes de aqua, in quá loti ſunt tam à quantitate & onere ſuæ lanę, q̃ à ſordibus

ſordibus ſub lana latentibus alleuiatæ ſunt ac purgatæ: ſic dentes Eccleſiæ, id eſt, prædicatores, doctores, & propugnatores fidei Chriſtianæ (qui animarum cibaria, ſcilicet ſacras doctrinas terunt, frangunt, transfunduntque proximis) ab omni carnalium vitiorum mollicie, ab onere ſolicitudinis immoderatæ, à ſuperfluitate temporalium rerum, atque à fœditate culparum temporalibus annexarum, debent eſſe exonerati & emundati, atque ad baptiſmalis innocentiæ puritatem reducti: quatenus qui futuram vitam & eius æternam, incomparabilem, ac perfectam beatudinem prædicant & commendant, inueniantur terrena contemnere, & ad futuram fœlicitatem toto affectu accelerare, qui etiã lachrymis pœnitẽtiæ, fletúq; oriẽte ex deſiderio ac dilatione cœleſtis patriæ, debẽt ſeipſos quotidie baptizare. vt ſint purgati, illuminati. perfecti. quorum officiũ eſt alios purgare, illuminare, perficere. Hinc Chriſtus ſuos ad prædicandum mittens diſcipulos, Nihil (inquit) tuleritis in via, neque ſacculum, neque pecuniam: nec duas tunicas habeatis. *Lucæ 9.* *Omnes gemellis fœtibus*, id eſt, oues ſic tonſæ duplum habent fœtum, ſaltem in terris quibuſdam. *Et ſterilis non eſt inter eas.* Sic præfati dentes Eccleſiæ duplici fœcunditate debent fulgere, videlicet exhibitione exempli, & ſermone ſalubri. In virtutibus quoque debent cæteris fructuoſiores exiſtere, & duo charitatis præcepta implendo, tam deo quàm hominibus, id eſt, ſibiipſis ac proximis fructificare: ſicque creditis ſibi talentis vti cum lucro, conceſſamque eis gratiam communicare atque influere populo: vt dicere queant, Domine mna tua decem mnas fecit. *Matt. 25.* *Sicut vitta coccinea labia tua.* Labia Eccleſiæ ſunt homines ſtudioſi in ſcripturis periti, & ſacra dogmata ſcribẽtes, aut aliis proponentes: qui comparantur vittis coccineis, id eſt, rubeis ligaturis, quibus reſtringuntur capilli ne defluant. Et hoc duplici ratiõe. Primo, quia doctrinę & loquutiones eorum ſunt ſibi inuicem coordinatæ, contextæ, & cohærẽtes, ſicut fila in vittis. Secundo, quoniam ſicut vittæ reſtringũt capillos, ſic verba idoneæ prædicationis refrænant cogitationum diſtractiones, & affectionum inordinationes, mentéſque audientiũ in deũ recolligunt. Et quia de Chriſti ſalutifera paſſione, & qualiter per eam ſimus redempti, debent aſſiduè prædicare, meritò vittis aſſimilãtur coccineis.

Hoc vtique faciũt, dum inſtruunt populum, qualiter omni
hora perpẽdere debeat in diuinæ maieſtatis aſpectu ſe om-
nia agere, & metuendum dei iudicium atque amariſſimam
Pſal.24. Chriſti paſſionem ſemper penſare. Et illud Pſalmographi,
Oculi mei ſemper ad dominũ, ruminare frequenter in cor-
de. *Et eloquium tuum dulce.* quia delectabile, & iucundum,
amoroſum, ſalubre, facundum, exemplare, & conſolatoriũ.
Pſal.118. Iuxta quod ſcriptũ eſt, Quàm dulcia faucibus meis eloquia
tua. Hoc eloquium eſt ſacra ſcriptura, ſtilo plana, ſententiis
plena, myſteriis grauida. in quo Deus Thrinitas verè credi-
tur, cognoſcitur, & laudatur, Chriſti myſteria continentur,
diuina præcepta, conſilia, teſtimonia, hortamenta, ac varia
ſcripta ſunt documenta, & nouiſſima hominũ deſcribuntur.
Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ Genæ Eccleſiæ ſunt
perſonæ contemplatiuæ, pacificæ, pudicæ, ac dulces in ſua
conuerſatione. In genis nanque fit oſculũ, & pulcher appa-
ret color, ac citò apparet verecundiæ rubor, atque amplior
teneritudo ſentitur. Hæ perſonæ comparãtur non malo pu-
nico, ſed fragmini eius, ſeu fruſto mali granati: per quod
ſponſus ſignificatur, cuius perfectio à nemine valet plena-
riè imitari, aut participari: ſed vnuſquiſque pro modulo gra
tiæ ſibi collatæ imitatur ipſum pro parte, & in iſtis aut il-
lis virtutibus ſecundum aliquem gradum. Nempe in malo
ſeu pomo punico inuenitur exterior quædam aſperitas, &
dulcedo interior, granorũ collectio, decor coloris, venuſta
quoque varietas ex albi rubeique coloris permixtione, ita
Pſal.68. in Chriſto fuit aſperitas exterioris veſtitus. Vnde ait in
Pſal.34. Pſalmo, Poſui veſtimentum meum cilicium. Itemque. Ego
autem, cùm mihi moleſti eſſent, induebar cilicio. Intus ve-
rò fuit in ſuperiori parte animę Saluatoris dulcor beatificæ
fruitionis. Fuit quoque in eo granorum, id eſt, omnium vir-
tutum ac donorum collectio in totius excellentiæ termi-
no, & decor coloris, id eſt, honeſtiſſimus ac ſummè ex-
emplaris apparatus exterior in vultu, inceſſu, geſtu, ſermo-
ne, & facti, venuſtiſſima item varietas ex permixtione al-
bi rubeique coloris, præclariſſima vnio diuinæ ac humanæ
naturæ, & communio actuum vtriuſque, idiomatum etiam
communicatio, quia in ipſo diuina adſcribuntur homini,
& deo humana. Nam & deus dicitur paſſus, & homo vo-
Ioan.13. catur vnigenitus filius dei. in quibus ſemper penſandum

quid

quid propter quod dicatur. Propter quod magnus & diuinus Dionyſius Chriſti actionem vocat Theandricam, id eſt, dei virilem. Tales ergo ſunt genæ Eccleſiæ. *Abſque eo quod intrinſecus latet*, id eſt, præter interiorem eius ſoli deo notam perfectionem, ſicut expoſitum eſt. Habet quippe in ſecretiſſimo cordis ſinu, in apice mentis myſticam theologiam, & ſapientialem pudorem, quo coram ſponſo erubeſcit in quocunque reprehenſibiliter ſe habere, aut quantumcunque parum offendere. *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis.* Collum inter caput & corpus eſt medium, nectitque ea in vnum, & in ipſum erigitur, vt vndique longiùs ac latiùs circunſpiciatur, & imminentibus reſiſtatur periculis. Rectè ergo per collum Eccleſiæ accipiuntur cuſtodes & curati, qui præſident: qui inter Chriſtum caput omnium, & inter populum mediant, & deo reconciliant plebem, cui & dona gratiæ deſuper impetrant, ac ſacramenta miniſtrant: oculum quoq; circunſpectionis dirigunt. & circumferunt vndique, conſiderando ſtatum, impugnationes, indigentiamque Eccleſiæ, vt ſuper his auiſent, & cautum reddant populum dei. Iſti eleuantur in altum, non eleuatione, ſed prælatione, magnanimitate, perfectione, & circumſpectione. Ideo aſſimilatur turri Dauid ædificatæ cum propugnaculis, id eſt, pinnis murorum, ex quibus contra hoſtes pugnatur: ſic & iſti pro ſubditis & ſibi commiſſis contra aduerſarios ſalutis talium præliantur, orando, virtuoſe viuendo, hortando, inſtruendo, corripiendo. *Mille clypei pendent ex ea*, id eſt, in muris turris Dauidicæ, in ſignum apparatuum bellicorum ipſius, *Omnis armatura fortium.* Legitur autem ſecundo Regum 2. Reg. 23.
& primo Paralypomenon Dauid rex habuiſſe triginta ſeptem fortes, tres fortiores, treſque fortiſſimos: inter quos ipſemet extitit vnus, vt aliqui opinantur. Vnde cùm dicitur mille clypei, videtur numerus determinatus ſumi pro indeterminato. Sic, imò incomparabiliter magnificentiùs, per gyrum Eccleſiaſticæ ſublimitatis, & in congregatione fidelium eſt omnium armatura virtutum, innumerabileſque clypei, ad defendendum fidem Eccleſię contra vniuerſos ipſius hoſtes inuiſibiles atque viſibiles. Clypei iſti ſunt authoritates, teſtimonia, & doctrinæ ſacræ ſcripturæ, & ſanctorum patrum ac catholicorum doctorum

miracula, ſanctitas, & virtutes fidelium, aliáque diuerſa multa ac copioſa ſpiritus ſancti chariſmata. Vnde de euangelicæ legis doctrina Apoſtolus ſcribit, Quæ in nos confirmata eſt, conteſtante deo ſignis & virtutibus & prodigiis, & variis ſpiritus ſancti diſtributionibus. His ſcutis & armis conuincuntur hæreticæ prauitates omníſque infidelitatis peruerſitas. *Duo vbera tua ſicut duo hinnuli Capreæ gemelli.* De duobus vberibus ſponſi dictum eſt ſuper illud, Quia meliora ſunt vbera tua vino. Porrò duo teſtamenta, ſeu doctrina legis Moſaicæ, ac ſapientia euangelicæ legis, quæ dicuntur duo vbera ſponſi tanquam datoris ac domini: ſunt etiam vbera ſponſæ ſeu vniuerſalis Eccleſiæ, tanquam recipientis miniſterialiterque vtentis. Et quia hæc ſponſa humiliter ſe ſuo cōfirmat ſponſo, ideò ſicut in Chriſto duo vbera etiam intelliguntur charitas eius ac pietas: ita & vbera iſta Eccleſiæ & prælatorum ipſius ſunt charitas & pietas, ſeu diſcretio & miſericordia, vel diligentia paſtoralis & quotidiana inſtructio: per quę omnia ſubditos ſuos maternaliter fouet, nutrit, lactat Eccleſia, ſicut Paulus teſtatur, Libentiſſimè impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris. Et iterum, Facti ſumus paruuli in medio veſtri, quomodo ſi nutrix foueat filios ſuos. Rurſus, duo vbera Eccleſiæ ſunt ſuſtentatio filiorum eius, tam ſpiritualis quàm corporalis. Verùm ſecundum Gregoriũ duo vbera ſunt duo prædicantium ordines, quorum vnus miſſus eſt ad Iudęos, alter ad gētes, prout Paul⁹ fatetur, Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatum circumciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes. Vbera iſta Eccleſiæ comparantur gemellis hinnulis Capreæ, quoniam ſpirituali renouatione ſunt florida, humilitatéque parua, ac inuicem concordantia & connexa: dilectionem quoque & concordantiam inter ſuperiores ac ſubditos, & inter ſubditos inter ſe, inter ſuperiores etiam inter ſe facientia. Iterum quoniam inſtar hinnulorũ Capreæ procedunt in actus virtutum celerrimè, ac interiori viſus acumine vigent: *Qui paſcuntur in liliis*. i. quę vbera ſeu paſtores ſignificati per hinnulos, ſpiritualiter nutriuntur in ſplendidis ac ſuauibus ſanctorũ ſententiis, doctrinis, virtutibus, & exemplis, præſertim in candore caſtimoniæ, & puritatis fragrantia. *Donec aſpiret dies*. i. clara cognitio dei per ſpeciem, ſeu dies æternitatis, aut retributio

Hebr. 2. — Cant. 1. — 2. Cor. 12. — 1. Theſſ. 2. — Galat. 2.

butio diei generalis iudicij veniat. *Et inclinentur vmbræ*, id eſt,obſcuritas cognitionis præſentis,tenebræ huius exilij, vmbráque mortis ceſſent. Interim enim durat lactatio vberum Eccleſiæ in hac vita,ſed in die æternitatis ac beatifica viſione ceſſabit:quia ex tunc erit deus omnia in omnibus,militánſque Eccleſia ad triumphantem tranſlata,& vnum cum illa effecta immediatè ac plenè à deo illuminabitur ac paſcetur. *Vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris*. Per myrrham amaram, & corpora à corruptionibus præſeruantem, ſignificatur auſteritas vitæ pœnitentialis, rigor iuſtitiæ,mortificatio carnis.Per thus verò, quod dulciter redolet,& in cultu diuino accenditur,inſinuatur feruor deuotionis,ſuauitas orationis,& contemplatiuę redolentia vitæ.Itaq; ſponſus teſtatur,Vadam ad montem myrrhæ.i.eos miſericorditer viſitabo: qui in arduis pœnitentiæ exercitiis occupantur, & rigore pœnitentiæ ſunt intenti,& ſeipſos ſalubriter mortificare nituntur,& dicunt, Quoniam propter te mortificamur tota die.Itémque,Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras. Hos ergo ſponſus conſolatur ac refouet,& gratię dona auget in eis. *Et ad collem thuris*,id eſt,ad eos qui in eminentia deuotionis,dulcedine orationis, & contẽplatiuæ vitæ redolentiis conquieſcunt. Hi familiarius deſuper inuiſuntur, gratioſiùs adimplentur,& nutriuntur in croceis,& introeuntes domum mentis cum ſapientia delectantur. Itaque per montem myrrhæ poſſunt intelligi in vita actiua conſtituti, per collem thuris contemplatiui. Et quanuis ſublimior ſit contemplatiuorum vita q̃ actiuorum,actiui tamen per montem,contemplatiui per collem ſignantur: quoniã multo plures ſunt actiui,quàm contemplatiui:& quoniam contemplatio vitæ huius permodica eſt reſpectu futuræ. Sed quia in multis offendimus omnes, neceſſe habemus primò montem myrrhæ aſcẽdere: & per pœnitentiæ opera nos purgare, ſicque per exercitia viæ illuminatiuæ,per orationes intentas,& meditationes ſuaues ad collem thuris venire. *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te*. Hoc concordat Apoſtolicis verbis dicentis, Elegit ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentẽ maculã neq; rugã,nec aliquid eiuſmodi·ſed vt ſit ſancta & immaculata. quod tamen ſecundum Hieronymũ ſuper Hieremiam,& Bernar-

Pſal.43. Pſal. 16. Iacob.3. Ephe.5. Hierony.

dum in ſermone quodam, cõpetit Eccleſiæ pro ſtatu futuro. attamen conuenit ei aliquo modo etiã in præſenti, quãtum ad membra ſua principaliora, ſeu meliora. quoniã ſemper ſunt in Eccleſia aliqui ſancti, imò & multi, in quibus nõ eſt macula culpæ mortalis. Poteſt quoq; contingere, ꝙ aliqui ſint tam cuſtoditi ac facundi coram deo, ꝙ interdum ad aliquantulum temporis ſint etiam ſine veniali, dum pro ſuis quotidianis culpis quotidie tantam pœnitentiam agunt, & tantum accẽduntur in deũ, atque de mininis culpis ſic erubeſcunt, ꝙ non ſolùm pro eis ſatisfaciunt plenè: imò etiam creſcunt in charitate, & in omni virtute, ita ꝙ in cœlum euolant, ſi in tali diſpoſitione obierint. Eſt ergo

2. Cor. 7. Eccleſia tota pulchra, id eſt, ab inquinamentis carnis ac ſpiritus munda, in appetitu ſenſitiuo per virtutes morales à paſſionum immoderantiis reformata, in intellectu per fidem, ſcientiam, prudentiam, conſilium, ſapientiã decorata: in voluntate verò per ſpem, charitatem, iuſtitiam: in memoria per ſtabilitatem in iſtis, multis quoque virtuoſis abundans operibus, ac ædificatoriis verbis meritiſque præclaris, & in quibuſdam perſonis etiam ſanctitate virtutibúſque heroicis pollens. Nec his obſtat, quòd Eccleſia aſ-

Iſaiæ. 1. ſeritur deformata, imò & meretrix facta (vt aliqui dicunt ſuper illud Iſaiæ, Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis?) Totum enim integrale ſecundum diuerſitatem ſuarum

1. Cor. 1. partium diuerſas ſumit denominationes. Vnde Apoſtolus Corinthiis ſcribens, In omnibus, inquit, diuites facti eſtis

1. Cor. 3. in illo, puta in Chriſto, ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia. & tamen eiſdem paulò pòſt loquitur, Cùm ſit inter

Ibidem. vos zelus & contentio, nõnne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Itémque, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Dicitur ergo Eccleſia deformata, auerſa, exanguis, ſeu meretrix facta, quantum ad credentes, ſcilicet charitatem & opera non habentes, imò verò vitiis ſordidatos, quorum animæ non ſunt ſponſę

Gregor. Chriſti, ſed adulteræ diaboli. De hoc Gregorius ſuper Iob, & Alexander de Halis ſuper tertium Sentẽtiarum pleniùs ſunt loquuti. *Veni de libano ſponſa mea, veni de Libano, veni.* Ecce ter ſpõſam inuitat venire, primò ad cõmendationem beatiſſimæ trinitatis, quæ eſt vnus ſponſus omnium beato-

rum

rum ſpirituum atq; fidelium animarum,quanuis ratio ſpõſi magis propriè conueniat verbo incarnato,vt dictum eſt. Secundò ad ampliorem excitationem, ſicut in Hieremia: Terra,terra,terra,audi verbum domini. Tertiò ad inſinuandum ſui amoris feruorem ad ſponſam ſuam.Ter quoque hortatur vt veniat.quatenus mentis cogitatu, oris ſermone,& operum exhibitione ad ipſum accedat.Et rurſus,quia per tres virtutes theologicas fit ſpiritualis iſte acceſſus.Ita que veni per fidem, ſpem,& charitatem,de Libano,id eſt, de mentis renouatione ac puritate. Libanus enim candidatio interpretatur.Secundum Gregorium,per Libanum deſignatur baptiſmus in quo purgatur Eccleſia,fidémque recipit, per quam vnà cum gratia ad coronam vocatur.Simili modo poſſet per Libanum pœnitentia, contritio, ſeu confeſſio accipi,omnia enim in confeſſione lauantur. *Veni de Libano*, id eſt,iuſta conuerſatione ad beatificam viſionem. Veni de merito ad præmium,de fide ad ſpeciem, de curriculo ad quietem, de tempore ad æternitatem, de lucta ad brauium,de via ad patriam,de periculo ad ſecuritatem, de miſeriis ad ſalutem. *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus Leonum, de montibus Pardorum*, id eſt,coronam gloriæ ſortieris pro diligentia & labore, quo conuertiſti ad fidem principes & magnates ſeculi huius. Amana enim interpretatur inquietus ſeu turbulentus,Sanir verò fœtor,Hermon anathema: ſicque per Amana intelliguntur homines paſſionati,tyranni,& perſequutores iuſtorum,de quibus loquitur Iſaias,Impij quaſi mare feruens,quod quieſcere non poteſt.Per Sanir autem guloſi & lubrici,qui fœditatibus ſeruiunt carnis,de quibus exponitur illud Iohel. Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Per Hermon ſuperbi & ſpiritualibus vitiis dediti, qui ſunt anathema & ſeparati à domino. Per Leones demum exprimuntur homines feroces & violenti.Per Pardos ſimulatores & callidi ac immiſericordes, quoniam Pardus eſt animal crudele, varietatem & maculas habens colorum. Similiter diuerſis vitiis indurati ſignantur per Pardũ, iuxta quod loquitur Hierem.Si Aethiops poteſt mutare pellẽ ſuã,& Pardus varietates ſuas: & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum.Porrò ſecundũ Gloſſam,perLeones & Pardos dæmones deſignãtur, de quibus precamur, Ne tradas

Hiere. 22. *Iſaiæ.* 57. *Iohel.* 1. *Hiere.* 13.

Pſal. 73. tradas beſtiis animã confitentẽ tibi. Vnde & princeps ait
1.Petr.5. Apoſtolorũ, Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ Leo rugiens circuit, quærens quẽ deuoret. Horum montes atq; cubilia ſunt iniqui, in quorum cordibus regnabant ac habitabant. Coronaberis ergo de capite Amana. i. pro conuerſione capitaneorũ ac principalium inter eos, qui per Amana ſunt expreſſi. De vertice quoq; Sanir & Hermon, id eſt, pro eo ꝙ cõuertiſti ad me ſublimiores inter eos: qui per Sanir & Hermon notantur. Hinc conuerſis per ſe ſcribit Apoſtolus
1.Theſſ.2. Paulus, Quæ enim eſt ſpes noſtra, aut gaudium, aut corona gloriæ: nonne vos ante dominum? Nec mirum, ô ſponſa, quòd toties te inuito ad gloriam. Nam *Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa*. i. tu Eccleſia, quæ es ſoror per conformitatem naturæ, quam aſſumpſi, & ſponſa per charitatem præcipuam, in tantum me prouocaſti ad tuum amorem, támq; dilecta & chara es mihi, ꝙ præ tuo amore & deſiderio tuę ſalutis mortem ſuſtinui, & tuæ damnationi vehementiſſimè condolui, & quaſi vulnere amoris fui percuſſus: ideò repeto, *Vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum*, id eſt, per columbinum illum intuitum, quem habes ad me, & per puram ac ſimplicem intentionem, qua meum intendis honorem. Vel in vno oculorum tuorum, id eſt, in vnitate fidei qua me cernis. Habes enim oculum ſcientiæ naturalis ſeu lumen naturalis ingenij. Habes quoq; oculum fidei, quo ſupernaturalia intueris, per quem mihi amplius places: quo-
Abac. 2. niam iuſtus ex fide viuit. *Et in vno crine colli tui*. Per cri-
Rom. 1.
Hebr. 10. nes Eccleſiæ (ſicut præhabitum eſt) vno modo intelligitur
1.Cor. 11. populi multitudo, & per collum prælati: qui inter Chri-
Colo 1. ſtum caput, & corpus communitatis ſunt medij, & caput corpori illi annectunt: ſicque per vnum crinem colli inſinuatur vnitas plebis fidelis ſuis præſidentibus adhærentis, vt capiti (quod eſt Chriſtus) per obedientiam coniunguntur: quod præcipuè placet ſponſo, qui ſuis ait vicariis, Qui
Lucæ.10. vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Propter
Hebr.13. quod monet Apoſtolus, Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacere illis. Præterea (vt apparet) ſponſus hîc loquitur per modum amantium, qui frequentet ex intuitu alicuius partis ſeu rei perſonæ dilectæ ita in eius accenduntur amore: vt quaſi vulnerari amore perhibeantur, qui etiam ex oculorum & capillorum dilectæ aſpectu ſolent ad eam affici valde

valde: ſic ergo nunc aſſerit ſponſus, Vulneraſti cor meũ, ſoror mea ſponſa, in vno oculorũ tuorũ, & in vno crine colli tui. i. intantum te amo, vt etiam quęcunque pars tua ſeu res tibi coniuncta meam dilectionem inflammet. Imò qui diligit vehementer perſonam, ſi viderit aliquam ei multũ cõſimilem, mox medullitus grandi affectu concutitur. Cumq; oculi Eccleſiæ dicantur doctores & magiſtri fideliũ, præſertim glorioſi Apoſtoli ac beatiſſimi Euãgeliſtę, poſſet per vnum oculorum intelligi diſcipulus ille, quẽ diligebat Ieſus, ſanctus Ioannes: & per vnum crinem amoroſa Maria Magdalena, imò potiſſimè beatiſſima Virgò Maria. *Quàm Pulchræ ſunt mammæ tuæ, ſoror mea ſponſa.* Mammæ Eccleſiæ (ſicut inductum eſt) ſunt charitas dei & proximi, vel pietas & doctrina, ſeu vtriuſque teſtamẽti ſcientia, vel ipſi prædicatores atque prælati: quæ vtique mammæ pulchræ ſunt valde, virtuoſæ, ornatæ, diuinæ, atque vberibus ſponſi conſimiles. *Pulchriora ſunt vbera tua vino*, id eſt, omni temporali materialique bono ac poculo, quia ſalubriùs aſunt ac dulciùs. Meliora ſunt etiam vbera euangelicæ compaſſionis ac conſolationis vino rigoris legalis. Similiter doctrina Chriſti melior atque perfectior eſt doctrina Moſi, iuxta quem modum in Prouerbiis legitur, Melior eſt ſapientia cunctis opibus. At verò ſicut corporeæ mammæ ſunt pulchræ cùm fuerint plenæ ac rigidæ, albæ, ac modicæ: ſic ſpiritualia vbera pulchra cenſentur, cùm per prædicationem & comminationem diuinæ iuſtitiæ fuerint rigida, per commemorationem diuinæ pietatis & futuræ glorificationis plena, per doctrinã ſynceram nil falſitatis includentem alba, per planum humilemque ſermonem modica. Rurſus, vt aſſerit Beda, prędicatores & paſtores Eccleſiæ interdum comparantur mamnis, aliquando oculis, quãdoque dentibus. Mammis, eo quòd conſolentur puſillanimos ac infirmos, & inſtruunt ſubditos. Oculis, quoniam ſapientiam loquuntur inter perfectos, & bona à malis, vera à falſis diſcernunt. Dentibus, quia corripiunt inquietos ac reos. *Et odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* i. dulcedo, dilecta fama, quam tu, ò ſponſa Eccleſia, habes ex tuis vnguẽtis, ſupernaturalibus donis ſpiritus ſancti, & infuſis virtutibus, præſertim ex fide, ſpe, charitate: præſtantior, diuinior, ſpiritualior eſt aromatibꝰ materialibus vniuerſis, &

Ioan. 13. *Prou. 8.* 1. *Cor.* 2.

& etiam virtutibus naturalibus acquiſitis, philoſophicíſque ſcientiis, operibus quoq; bonis ex genere, quæ à malis hominibus fieri queunt. *Fauus diſtillans labia tua ſponſa*, id eſt, melliflua verba habes, & labia tua, videlicet prælati & prædicatores, ſaluberrima atque dulciſſima ſermocinantur eloquia de bonitate, amabilitate, excellẽtia, & beatitudine dei in ſemetipſo: atq; de omni miſericordia, charitate, munificentia eius, ad rationales creaturas, præſertim ad Chriſtianos: de beneficiis ac promiſſis ipſius, de myſteriis Chriſti, & de cæteris quæ in diuinis cõtinentur ſcripturis. *Mel & lac ſub lingua tua*, id eſt, doctrinam habes ſalubrẽ ac dulcem, puſillis incipientibúſque conuenientem: qualiter ſcilicet debeant carnalia atque mortalia vitare peccata, exteriorem componere hominem, exteriores ſenſus reprimere, linguam domare, ad humilitatem, manſuetudinem, patientiam, charitatem ſe dare, & diuina ac eccleſiaſtica obſeruare præcepta: & iſta deſignantur per lac, quod cibus
1.Pet.2. eſt puerorum. Vnde & princeps Apoſtolici chori hortatur, Quaſi modo geniti infantes rationabiles lac concupiſcite.
1 Cor.3. Paulus quoque, Quaſi paruulis (inquit) lac vobis dedi. Interdum tamen per lac innocentia ac puritas deſignantur. Et poteſt hoc loco per lac intelligi doctrina ad Chriſti humanitatem ac eius myſteria, virtutes, ac opera pertinens: quòd ſcilicet vnigenitus dei propter nos factus eſt homo, & conuerſatus in mundo in ſumma paupertate, profundiſſima humilitate, immobili patientia, ardentiſſima charitate, & tandem acerbiſſimam mortem perpeſſus, & qualiter debeamus eum ſequi in iſtis. Per mel verò doctrina ſpectans ad diuinitatẽ eius, qualiter ab æterno inuariabiliter natus ſit ex patre, ſeipſum in ſe concipiente, intelli
Ioan. 1. gente, ac proferente: cuius prolatio eſt generatio verbi æterni, quod eſt vnigenitus filius eius. Iterum per mel accipi poteſt doctrina proficientibus ac perfectis conueniens, qualiter debeant ſe iugiter interius exercere, & mentem deo vnire, eúmque contemplari ſynceriter, amare ardenter, tenere, ſtringere, & amplecti ſtabiliter. Vnde dixit A-
Hebr 5. poſtolus, Perfectorũ eſt ſolidus cibus. Et ſapientiam loqui-
1.Cor.2. mur inter perfectos. Hinc ait Fulgentius: In ſacra ſcriptura ſeu ſermone dominico eſt, quod omni profeſſioni congruat, quod omni ætati conueniat. *Et odor veſtimentorum*

tuorum

tuorum ſicut odor thuris. Virtutes, & dona ſpiritus ſancti, ac meritorij actus ſunt veſtimenta, ornaměta, ac arma Eccleſiæ & vniuſcuiuſque fidelis. De quibus in Iſaia ait Eccleſia, Induit me dominus veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. Ad quod pertinet illud in Pſalmo, Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato. Itaque veſtiměta dicuntur, quoniam contra æſtum concupiſcentiæ, & frigora inuidię atque accidię, ac cæterorum intemperiem vitiorum, & immoderantiam ipſorum defendunt. Dicuntur etiam ornamenta, quia coram deo pulchrificant, & ad intuendum delectabilem efficiunt ipſam Eccleſiam, ac membra ipſius, iuxta illud in Apocalypſi, Veſtimentis albis induaris, vt non appareat confuſio nuditatis tuæ. Vocătur & arma, quia per ea reſiſtitur hoſtibus humanæ ſalutis, vitia expugnantur, tentatio vincitur, & homo legitimè certans coronari meretur. Propter quod hortatur Apoſtol⁹, Induite armaturam dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. Et rurſus, Accipite, inquit, armaturam dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo. Horum igitur veſtimentorũ odor, fama, delectatio, ſuauitáſque interna eſt ſicut odor thuris, quoniã ſicut odor thuris dulciter afficit odoratũ ſiue olfactũ: ſic odor ille ſpiritualiũ veſtium mentem. & ſicut thus odorẽ nõ fundit, niſi incendatur: ſic nec veſtes illæ redolent coram deo, niſi diuino inflammentur amore, atque ex igne charitatis procedãt. Amplius, quia per thuris odorem ſolet orationis feruor ſeu deuotio deſignari, iuxta illud Apocalypſis, Aſcendit fumus aromatum de orationibus ſanctorũ. Et in Pſalmo, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Hinc odor veſtimentorum eſt ſicut odor thuris, quoniam meritorij actus habent vim orationis, & gratiam adipiſcuntur ac gloriam: imò ſine eis oratio eſt inefficax, iuxta quod ſcriptum eſt, Qui declinat aurẽ ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Ideo ſcriptum eſt, Scimus quoniam peccatores deus non audit, ſed ſi quis cultor eſt dei, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus*, id eſt, tu Eccleſia per ſimilitudinem rectè hortus vocaris: nec ſolùm hortus, ſed & hortus concluſus: hortus es, quem ego hortulanus cœleſtis colo, purgo, fœcundo: in quo tanquam in pulcherrimo horto oriuntur flores virtutum, fructus actuũ me-

Iſaiæ 61. *Pſal. 44.* *Apoc. 3.* *Ephe. 6.* *Eodem.* *Apoc 8.* *Pſal. 140.* *Prou. 28.* *Ioan. 9.*

meritoriorum, gramina cœleſtium ferculorum, id eſt, gratiæ Eccleſiaſticorum ſacramentorum, quibus homines iumentis aſſimilati, ſeu tanquam pium obediensq́ue iumentum effecti, reficiuntur. Arbores fructuoſæ atque frõdoſæ, id eſt, homines virtuoſi, in quo horto iugiter perſeuerat viriditas ſupernæ floritionis ac fœcunditatis internæ viror venuſtus. Hic hortus cõcluſus eſt, quia multiplici circumuallatus munimine, quia ſaluator ponitur in eo murus & antemurale, & dominus in circumitu eius. Angelicæ quoque virtutes eum cuſtodiunt, ſed & prælati ipſius, ac prædicatores, & viri ſancti pro communi bono Eccleſiæ ſemper ſoliciti ac orantes. Vallatur etiã & clauditur ac munitur hic hortus vallo charitatis, timore filiali, cuſtodia cordis, circũſpectione prudẽtiæ, quotidiano profectu, oratione aſſidua, documẽtis ſcripturæ: ne hæretici, ſchiſmatici, infideles, iniqui, aut inuiſibiles hoſtes valeãt eum ingredi & demoliri. Poſſunt tamẽ pulſare atque forinſecus impugnare, & quaſi primam ianuam introire ſuggerendo, corporaliterq́ue vexare: ſed conſenſum nequeunt extorquere, aut mentẽ deiicere, niſi ipſemet hortus iſte, ſeu exiſtentes in eo, ſponte a-
Ephe.4. periãt ac permittant. Ideo monet Apoſtolus, Nolite locum
Iaco.4. dare diabolo. Iacobus quoque, Reſiſtite, inquit, diabolo, & fugiet à vobis. Fõs ſignatus, id eſt, opertus, ne aquæ immũdæ, id eſt, falſæ doctrinæ fluant in eum. Dicitur ergo Eccleſia fons, quoniã aqua ſapiẽtiæ ſalutaris abundat in ea, fluenta diuinorum chariſmatũ, fons gratiæ, fons olei, fons luminis, quibus ſancta mater Eccleſia potat, refocillat, & reficit filios ſuos & vniuerſos ſpiritualiter ſitientes, ad eã pro ſa-
Iſai.55. lutis poculo accedentes, dicens, Omnes ſitientes venite ad aquas. Eſt etiam in Eccleſia fons baptiſmi, fons cõtritionis & lachrymarum, fons euangelicæ legis, ex quo riui ſapiẽtiæ vndique deriuãtur. Et vocatur fons ſignatus ob cauſam prætactam, & etiam propter incomprehenſibilem altitudinem ſenſuum eius, & propter ſacramentorum eius myſteriorumq́ue Chriſti imperſcrutabilem profunditatem: attamen fidelibus aliqualiter patet, imò omnibus exhibetur ac propinatur à prædicatoribus euangelicæ legis, qui ſapien-
Roma.1. tibus, & inſipientibus, fidelibus, ac infidelibus debitores ſe
Zach.13. eſſe fatentur. Vnde ſcriptũ eſt, Erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem. Inſuper ſicut in horto cõ-

tinentur quædam mãducabilia,vt poma,pira, & vuæ:quædã medicinalia,vt aquæ,herbæ,& ſpecies aromaticæ:quædam etiam ad abluendum ac delectandum, irrigandum ac delectandum,vt fontes & riui ac flores:ſic in Eccleſia ſunt plurimi cibi ac potus ſpirituales, & medicamina cõtra criminum vulnera,aquæ baptiſmi,riuuli doctrinarum, & flores virtutum atque ſententiarum. *Emißiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* Emiſſiones horti iſtius delicioſi ſeu ſanctæ Eccleſiæ ſunt ea, quæ emittuntur ex ea,vel ipſi actus emittendi. Emittit itaque hortus iſte ex ſe bonæ famæ odorem,virtutum fragrantiam,optimos fructus ſpiritus, de quibus ait Apoſtolus, Fructus ſpiritus eſt charitas,gaudium,pax,&c. fluenta doctrinæ,miracula,ſigna,prodigia,& homines ſanctos virtuoſos ac ſapientes, per quos conuertit quàm plurimos. Iſtæ emiſſiones ſunt paradiſus malorum punicorum, id eſt, delitioſa poſſeſſio,opulentia,atque ſuauitas. Malorum granatorum, id eſt, precioſa encænia, & exhibitio hominum charitate ardentium, quorum multi pro fide amoreque ſponſi ſanguinem ſuum fuderunt: ſicque proprio rubricatæ cruore rectè dicuntur Malogranata, quæ rubent extrinſecus, & ſuaui vigent odore, ac refectiua ſunt dulciter, ſicut & martyres ſancti ac homines feruidi proximos exemplis ſuis alliciunt & accendunt,ac corda reficiunt deuotorum. Ideo additur,cum pomorum fructibus,id eſt, cum fructuoſa conuerſatione ædificationeque hominum, quos lucrifaciunt Chriſto, qui ſunt quaſi cibaria, dum Chriſto incorporantur. Poma eius, qui eſt lignum vitæ, lignum ſapientiæ, lignum iugiter viride vniuerſarum virtutum in medio paradiſi, id eſt,triumphantis ac militantis Eccleſiæ ſitum. *Cypri cum Nardo.* Cypri eſt hîc nominatiuus numeri pluralis,vt ſit ſenſus, Præfatæ emiſſiones tuæ,ô ſponſa, ſunt Cypri cum Nardo, id eſt, ita mihi acceptæ, vt arbores aromaticæ,quæ Cypri dicuntur, & herba quæ Nardus vocatur, acceptæ ſunt indigentibus atque vtentibus eis. Cyprus quippe eſt aromatica arbor in Aegypto creſcens,cuius ſemen candidum ac odoriferum in oleo coquitur atque exprimitur, & inde vnguentum regale optimũque efficitur: ideo eos ſignificat,qui de infidelitatis caligine ad fidei lumen conuerſi,oleo ſpiritus ſancti vnguntur, & igne

Galat. 5.
Gene 2.
Eccle. 15.

& igne tribulationis duriùs excoquuntur, vt ſic vnguẽtum Chriſto ſummo regi delectabile efficiantur, ita quòd Dominus & Saluator per eos medetur vitiis proximorum. Iſti quoque Nardo inunguntur. Nardus nanque eſt aromatica herba, ſpicoſa, odorifera, calida, & decliuis, humilitatẽ charitate formatam, fructuoſam, bonæque famæ diffuſiuam ſignificans. quam planè virtutem iugiter amplectuntur, qui oleo ſpiritus ſancti fuerint vncti. Cyprus etiam ſemine ſuo odorifero & candenti poteſt cõtinentiam deſignare, præſertim quoniam Chriſtus in euangelio de triplici caſtimonia, ſcilicet virginali, viduali, & coniugali, ſub nomine ſeminis loquens, Semen (inquit) cecidit in terrã, & ortum fecit fructum, aliud cẽteſimum, aliud ſexageſimum, aliud triceſimum. Inſuper emiſſiones tuæ, ô Eccleſia, ſunt *Nardus & Crocus.* quid per Nardũ denotetur, iam patuit. Per Crocum verò (quæ eſt herba folia coloris aurei habens, ac tãti feruoris eſt, vt febricitantibus refrigerium præſtet) deſignantur perſonæ, quæ charitatis feruore ac ſapientiæ calefactiuo fulgore ornantur: ita vt in ſeipſis ac aliis æſtũ concupiſcentiæ & cupiditatis extinguant, deſideriumque ſupernorum accendant bonorum, ac aureum exemplaritatis producant ornatum: quibus humilitas valde neceſſaria eſſe cognoſcitur. propter quod hîc Nardus repetitur. Nam & per Nardum poteſt dominicæ memoria paſſionis intelligi, quia vnguentum Nardi rigorem depellit algentium, & membra ipſo inuncta calefacere perhibetur. ſic & meditatio paſſionis Chriſti intenta accendit ad imitationem veſtigiorum ipſius, torpore accidiæ ac timoris excluſo: quæ meditatio tam accõmoda eſt ad ſpiritualem profectum, ſicut humilitas. *Fiſtula & Cynamomum.* Fiſtula ſeu Caſia corticem habet durum, purpureum, & amarum, valens ad curandum viſcerum afflictionem. eſtque breuis ſtaturæ: idcirco ſignificat eos, qui arduam pœnitentiæ exercitationẽ incedunt, & ſua ac pròximorum peccata acerbè deplorant: ſicque purpureo charitatis ſplendore venuſti ſunt. At verò Cynamomũ aromatica arbor eſt, nigri cineréive coloris, virtute ac odore præcipua, & frutice breuis, ad medicamina præſtantior Fiſtula, cuius etiam Cynamomi cortex eſt precioſus, inſtar cannæ rotundus ac gracilis: idcirco per Cynamomum expreſſi ſunt hi, qui ex charitate & humilitate

Matt. 13.
Lucæ 8.

tate obediunt promptè,propter quod valde virtuoſi ac boni odoris cenſentur, curatiui ſuperbiæ ac inobedientiæ proximorum: vniuerſos hos & ſanctas eorũ virtutes emittit,gignit,diffundit Eccleſia. *Cum vniuerſis lignis Libani,* id eſt,ſicut & cæteros fideles virtute ſublimes ac gratię cãdidatos.Libanus enim mons eſt,in quo pulchræ & altæ arbores creſcunt,& candidatio interpretatur. Inſuper,ô Eccleſia,emiſſiones tuæ ſunt, *Myrrha & Aloes cum omnibus primis vnguentis.* Myrrha eſt arbor Arabiæ,habens in altitudine cubitos quinque, ſimilis ſpinæ, guttaque eius viridis & amara: ſponte emanans eſt precioſior ea quæ cortice læſo elicitur: ideo mortificationem carnis deſignat,quæ in principio ſentitur amara,ſed ſpe fructus æterni floreſcit: & pungit vt ſpina,ſed à vitiorum præſeruat putredine: & tunc maximè cõplacet deo,dum tẽpore ſanitatis ſpõte aſſumitur. Porrò Aloes eſt arbor precioſa,præclari ſuauiſſimiq; odoris: propter quod antiqui lignum eius loco Thymiamatis olim circa altaria adolebant ſeu incendebant, cuius ſuccus eſt amariſſimus,tamen vnguentis plurimis cõgruus, vnde & corpora mortua à putrefactione præſeruat ſicut & Myrrha. Hinc in Euangelio legitur Nicodemus mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum attuliſſe ad vngendũ corpus dominicum, de cuius reſurrectione fidem non habebat explicitam. Interdum itaque myrrha & aloes pro arboribus, interdum pro earum fructibus ſeu effectibus accipiuntur, & nunc per aloes perſonæ exprimuntur contemplatiuæ digniſſimæque,quæ vitæ huius deplangunt vitia & ærumnas,& optimus Chriſti odor ſunt vbique, atque ſeipſos ac alios ab interiore præſeruant corruptione, ſua conuerſatione orationéque ſancta. Per omnia verò prima, id eſt, nobiliora vnguenta intelligunt contemperationes actuum altiſſimarum virtutum, vt fidei, ſpei, charitatis, atque donorum. *Fons hortorum,puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano.* Quidan exponunt hæc tanquam ſint verba ſponſæ ſponſum laudantis,eo quòd omnia bona præfata ex ipſo ſponſo tanquam ex ſplendidiſſimo, opulentiſſimo, ac munificentiſſimo fonte principaliter oriantur, qui etiam eſt puteus, id eſt, imperſcrutabilis quædam abyſſus aquarum viuentium, id eſt, ſupernorum chariſmatum vitam gratiæ conferentium ac vitam gloriæ

Ioan.19.

promerentium.Gregorius verò, Anſelmus,Beda,ac alij exponunt ita,vt ſint adhuc verba Chriſti ſpōſam,id eſt,Eccleſiam commendantis:quæ eſt fons hortorum,quoniā vniuerſali Eccleſia particulares eccleſias inſtruit,irrigat,perfundit,fœcundat,ſicut fons hortos. Eſt quoque puteus aquarū viuentiū,id eſt,profunda origo baptiſmi ac ſacramenti cōfeſſionis,in quibus cuncta abluuntur peccata;ſapiētia quoque,gratia,ac virtutes infunduntur & reparantur: quæ aquæ dicuntur viuæ,quoniā iugiter fluunt à ſacramentis ſuas virtutes indeficienter habentibus:quemadmodum aquæ viuæ vocantur.quę profluunt ex vena fontana inceſſanter,fœcunda,& erumpente diffundentéque riuos:ad diſtinctioné aquarum,quæ ex pluuiis,niuibus,ſtagníſue manant ad tempus,non iugiter.Denique aquæ iſtæ fluunt impetu de Libano,id eſt citò & copioſè de puritate interna & candidatione mentali, vel ex ſcriptura diuina mundiſſima, vel ex gratia gratificante habituali:quæ dicitur eſſentiam creaturæ intellectualis perficere, & in habitus virtutū ac donorum ramificare.Fluunt quoque de Libano , id eſt,à capite Chriſto monte altiſſimo, in quo eſt gratia capitis, ſe deriuans ac diffundens in membra, de cuius plenitudine accepimus omnes.

Ioan.1.

Poſtremò impetu fluunt de Libano,id eſt,à ſuperpulcherrimo ſpiritu ſancto,cuius impetus lætificat ciuitatem dei. *Surge Aquilo, & veni Auſter.* Iſta ſunt verba ſponſi.Solet autem per Aquilonem , qui eſt ventus duriſſimus ac conſtringens, diabolus deſignari . Item aduerſitas, ſeu grauis tentatio,torpor quoque pigritiæ, & frigus inuidiæ igni charitati contrarium.Per Auſtrū verò,qui eſt dulcis & calidus ventus,accipitur ſpiritus ſanctus,ſeu gratia & charitas,item proſperitas ac conſolatio ſpiritualis . Poteſt itaq; locus iſte dupliciter explanari.Chriſtus etenim interdum permittit Eccleſiam ſuam per aduerſa ac proſpera impugnari,quatenus nec aduerſis frāgatur,nec proſperis extollatur:ſed in vtriſque cōſtans ac ſuperans diffundat virtutum ſuarum fragrantiam,ſupernorum ſuauitatem donorum quæ habet,exemplariter manifeſtet.Itaque ſurge, id eſt,exurge & vade, ò Aquilo,& veni Auſter,id eſt,proſperitas mundi *Perfla hortum meum,* id eſt , ſuper Eccleſiam effunde. *Et fluent aromata illius,* id eſt , virtutes eius innoteſcent,fragrabunt,ac præualebunt.Porrò interdum Sal

uator

uator ad tempus eripit & præſeruat Eccleſiam ſuam à dæmonum tentamentis,aduerſitatibus,& malignis ſpiritibus: ſicq́ue ſenſus eſt,Surge,id eſt,recede ô Aquilo , id eſt, dæmon cum machinationibus tuis,& veni Auſter , id eſt , tu ſpiritus ſancte cum donis tuis viſita hortum meum , id eſt,Eccleſiam,& fluent aromata illius,id eſt , virtutes eius ac merita abundabunt,ſeq́ue diffundent: quoniam ſine ope & affluentia actualiq́ue motione tua nihil valet Eccleſia, nec fluere ſeu meritoriè agere queunt eius aromata.

Declaratio eiuſdem Capituli,de Chriſto
& anima virtuoſa. ART. XIIII.

QVi à cœleſti appetit ſponſo laudari; laudibus eius deuotè inſiſtat.Nam ſponſa particularis, anima amoroſa , quæ præcedenti capitulo ſponſum cœleſtem ſyncera laudauit intentione , nunc commendatur ab ipſo. Etenim ipſe in Euangelio conteſtatur,Qui me confeſſus fuerit coram hominibus,confitebor & ego eum coram patre meo.Itaque ait,Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es.quaſi dicat,Pulchritudinem meã admirata es ac laudaſti,& eius comparatione te fœdam & contemptibilẽ reputaſti,ac mihi diſplicere vereris:ſed noli metuere,quoniam qui ſe paruipendit ac deſpicit , à me magnipenditur & laudatur:ſicut in Euangelio ſum loquutus, Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante deum.Nec dubiũ,quin ecõtra.Cõſiderata ergo tua naturali imbecillitate ac fragilitate,mira & magna eſt pulchritudo,fortitudo, ſtabilitas tua, quas per dona gratiæ, & laborem tuum, diligentiamq́ue ſortita es, & tanto commendabilior eſt pulchritudo,perfectio,virtuoſitas, ſapientia tua, per gratiam & conatum tuum adepta ; quanto maior eſt naturalis defectuoſitas tua: & tamẽ naturalis pulchritudo tua,ô anima rationalis, quę ſuperbenedictæ trinitatis imago vocaris, vtpote ſplendore intellectus ornata,libertate voluntatis fulcita,tenacitate memoriæ decorata,omnem ſenſibilem pulchritudinem etiam ſolis & lunæ ac ſyderum vincit. Verè ſublimiter pulchra es,quę à tãtæ pulchritudinis ſponſo digna es tam reuerenter laudari. Denique taliter pulchra eſt anima, quæ paſſionum fœditate non inquinatur , quæ carnalitati fortiter dominatur. Cuius ratio per ſapientiam,prudentiam,ſcientiam,ſplendet:cuius volũtas chari-

Matt.10. Marc.8. Lucæ 12.

Lucæ. 16.

tate dei & proximi ardet: cuius cor circa deum omnino affi citur, atque in diuinis totaliter occupatur: quę deo exhibet conſcientiæ puritatem, & proximis ædificationis fulgorē: quæ in verbis ac ſenſib⁹, in vultu, in progreſſu ſeruat moralitatem. Oculi tui columbarum, quoniam noſti quantū deteſter omnē calliditatem, duplicitatem, impudentiam, obliquitatem, hypocriſim. Nam ſicut ſimilitudo parit concordiam, complacētiam, & amorem: ſic diſſimilitudo origo eſt diſcordiæ, diſplicentiæ, atq; auerſionis. Hinc ergo in natura deitatis infinitæ ſimplicitatis exiſtēs, & eſſentialiter ſanctus ac virtuoſus, ſimplicitatem diligo columbinam, ac puram mentis intentionem: duplicitatem verò, ſimulationē, fraudem, verſutiam toto corde abhorreo. Abſque eo quod intrinſecus latet, id eſt, præter tuam ſecretiſſimam exercitationem internam, qua ſupergloriosiſſimæ trinitatis gloriam contemplaris, & emanationem ac communicationem eius ad intra naturalem ſuperliberaliſſimam ac ſuperpleniſſimam, mutuam quoque intuitionem, dilectionem, complacentiam, & fruitionem trium ſuperuenerabiliū perſonarū, qualiter vnaquęq; æterna, increata, incircūſcripta, & penitus infinitè perfecta perſona aliam cū infinita iucunditate ac claritate inuariabiliter intuetur, cū infinito ardore diligit atque amplectitur, & ſibi inuicem ſuperdulciſſimè complacent, ac ſe mutuò ſuperdelitioſiſſimè perfruuntur: tamque ſuperbeatiſſimam & ſuperuoluptuoſiſſimam ducunt ac poſſident vitam. Capilli tui ſicut grex caprarum. Capilli animæ virtuoſæ ſunt contemplationes, meditationes, & cogitationes ex intellectu immediatè naſcentes, affectiones quoque & dilectiones ex voluntate progredientes, quæ dum circa deum & creaturas ordinatè verſantur, ita quòd ex conſideratione & affectione creaturarum ad creatoris notitiam, admirationem, dilectionem, conſurgunt: atque ex creatoris contemplatione & amore intenſo creata hæc ſenſibilia & terrena paruipendunt ac aſpernantur & deſerunt, celeriterque ad deum reſiliunt & conſcendunt: tunc ordinatæ & pulchræ copioſæque ſunt, & veloces ſicut greges caprarum. Ideo quicquid eminentiæ aut decoris in rebus creatis conſpicimus, mox ad creatoris notitiam referamus: quoniam quicquid bonitatis, pulchritudinis, perfectionis, in entibus eſt creatis, in deo infinitè perfe-

ctiùs

ctiûs glorioſiúſque conſiſtit. Similiter quicquid amabilitatis aut delectabilitatis in creaturis ſe nobis obtulerit, ad ſummi infinitique boni ordinemus amorem, tamque incomparabiliter & ardenter afficiamur ad illud ſuperpulcherrimum ac ſuperdulciſſimum infinitumque bonum, vt nil aliud niſi in ipſo & ſecundum ipſius voluntatem amemus, ne impleatur in nobis illud Sapientiæ: Creaturæ dei factæ ſunt in odium & intentionem animæ hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro. Anima rationalis per intellectum & voluntatem reflexiua eſt ſuper proprios actus, & rediés ad ſeipſam: ideo conſiderare dedet proprios actus, & examinare an verè ſint virtuoſi & puri, ac diiudicare ſeipſá. Ttalis ergo diſcuſſio, examinatio, diſcretio, diiudicatio propriorũ actuũ interiorum & exteriorum, ac ſuiipſius, ſunt dentes animæ veraciter ſapientis: qui ouibus tonſis ac lotis ordinatè incedentibus comparantur: quia ſicut ab ouibus talibus ablatæ ſunt lanæ & ſordes, & confuſi inceſſus ſiue diſcurſus: ſic præfatæ diſcuſſiones & conſiderationes à vitiis ſunt mundatæ, & culpas admixtas ab actibus animæ ſeparant, ipſamque animam purgant, ac ordinant in ſeipſa & actibus ſuis: quod prorſus ſalubre eſt, cùm dicat Apoſtolus, Si noſipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Hinc per Aggæum Dominus iubet, Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras. Et in Prouerbiis legitur, Cogitationes iuſtorum iudicia. Hoc eſt quod iubet & Moſes, Cuſtodi temetipſum, & animam tuam ſolicitè. Quod quàm acceptum ſit deo, conſtat per id quod ipſe Dominus conteſtatur ad Ieremiam, Si ſeparaueris precioſum à vili, quaſi os meum eris. Iſtud ſanctus Iob egit, qui dixit, Vias meas in conſpectu dei arguam, & ipſe erit ſaluator meus. Nempe qui ita ſe diſcutit, lauat vtique per ſingulas noctes culparum lectum animæ ſuæ, & thalamum mentis præparat ſponſo, implens illud Pſalmi. Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini. Omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas, id eſt, prætactæ diſcretiuæ examinationes ſuiipſius actuumque ſuorum duplicem habent fœcunditatem: quia in ſe ſunt laudabiles, meritoriæ, & ſapientiales: & alios animæ actus ſpiritualiter circuncidunt, purificant,

Sapi. 14. *1. Cor.* 11. *Agg.* 1. *Prouer.* 12. *Deut.* 4. *Iere.* 15. *Iob.* 13. *Pſal.* 4.

& fœcundant. Hinc per diſcretionem compendioſiùs proficit homo: prout ſanctus pater noſter glorioſus Antonius dixit, Quòd nulla virtus tam recto ac breui tramite ducit hominem ad perfectionem, ſicut diſcretio. Sicut vitta coccinea, labia tua: quoniam ſicut vitta talis conſtringit capillos ne defluant: ſic anima amoroſa ne ſponſum offendat in aliquo, timoratè comprimit labia ſua, ne ad inutilia aperiantur: ſicque verba inutilia, nociua, peruerſa, corde concepta, refrænat, ne effluant. Qui enim moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt: qui autem inconſideratus eſt ad loquendũ, ſentiet mala. patet ſiquidem iaculis hoſtium malignorum, dicente ſcriptura, Sicut vrbs patens eſt abſque murorum ambitu, ita homo qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum. Hæc labiorum repreſſio eſt animæ contemplatiuæ neceſſaria valde, ne per inutilem ſuperfluúmque ſermonem incurrat diſtractionem, & ſponſi offenſam: ſicque amittat ipſius alloquutionem internam. Nec ſolùm claudẽda ſunt corporalia labia à loquutiõe vocali inordinata, ſed & labia interiora, quibus verbum mentale profertur interius, ſunt pręſeruanda ab omni cogitatione non bona: quoniam cogitationes verba ſunt coram deo, qui loquitur per
Mich 2. Michæam, Væ qui cogitatis inutile. Atque per Hieremiam,
Hiere. 4. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Et item
Iſaiæ. 1. per Iſaiam, Auferte malum cogitationum veſtrarũ ab oculis meis. Et eloquium tuum dulce, quia interna loquutione deum intra te laudas, exoras, mediraris, ac contemplaris: verba quoque tua vocalia ex charitate aliiſque procedunt virtutibus, ideò dulcia ſunt. Virtus nanque ex ſua natura delectabilis eſt, & dulcis in actu ſuo, ſed quòd laborioſa ac dura ſentitur, ex noſtra infectione contingit, ſicut aſſerit Auguſtinus, Panis in faſtidio eſt, delectat venenum. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ. Genæ corporales ſunt quaſi duo parietes, os & linguam inter ſe continentes: ſpirituales verò genæ ſunt memoria præteritorum, ac prouidentia, inter quæ continetur intuitio præſentium. Porrò malum punicum intus eſt candidum, ac forinſecus rubicundum. Intus etiam continet grana, & redolet extrà. Dum itaque memoria recolit dominicam paſſionem, futurum iudicium, & infernale ſupplicium: inſtar mali punici rubet foris. Dum verò prouidentia cogitat gaudia

dia regni cœleſtis, puritatémque cordis, ac veritatis ſpendorem: candet intus. Dum autem malum punicum frangitur, grana eius mox elabuntur: ita dum anima veraciter virtuoſa aduerſitatibus circunuallatur, virtutes quæ in ea ſunt declarantur, ac ſuauiter eos qui bene perpendunt, afficiunt. Tunc enim charitatem oſtendit, patientiam exhibet, humilitatem declarat, manſuetudinemque diffundit, & orat pro inimico, imò & condolet ei tanquam interficienti propriam animam. Sicut turris Dauid collum tuum, id eſt, eleuatio, qua eleuas & coniungis te ſponſo tuo, recta & valida eſt: & quamuis ſit ſimplex in ſe, vtpote actus fidei, ſpei, aut charitatis, vel ſapientiæ, aut latriæ: tamen cæteris virtutibus conſtipatur, munitur, protegitur, ſicut rex ſuo exercitu: ſiquidem virtutes & actus earum ſe mutuò iuuant ac roborant, opportunóque tempore vna alteri cedit, prout rationabilis exigit cauſa. Hinc ſubditur, Quæ ædificata eſt cum propugnaculis, & cætera. Mille clypei pendent ex ea. ſic virtutes inuicem ſibi connexæ concurrunt in anima & eius ſunt arma. Duo vbera tua ſicut duo hinnuli Capreæ gemelli. Duo vbera animæ virtuoſæ ſunt virtus miſericordiæ & donum pietatis: ita quòd per miſericordiam condolet ac ſubuenit proximis propter deum, quia ſunt indigentes ac miſeri: per pietatem verò, quæ donum eſt, inquantum ſunt ſummæ trinitatis imagine inſigniti. Rurſus duo vbera animæ ſunt intellectus bene inſtructus, & voluntas charitate accenſa: per quæ duo ſpiritualiter nutrit ſeipſam & alios, implens quod ſummus hortatur Apoſtolus, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ dei. Exhibitio quoque corporalium operum miſericordiæ, & exhibitio operum miſericordiæ ſpiritualium, ſunt fœcunda, pulchra, atque inſtar hinnulorum Capreæ agilia. Conſequenter loquitur ſponſus, Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Dum anima per pœnitentiam ſua deplorat peccata, & carnem ſuā cum vitiis concupiſcentiiſq; mortificat, & de proximorum miſeriis piè amaricatur, vt ſic ſponſo cœleſti pro ſe ac aliis miſeris paſſo aſſimiletur: tunc anima amoroſa eſt Galat. 5.

mons myrrhę, ad quem Chriſtus vadit, dum animam ſic afflictam conſolatur, & gratiæ incrementa ei largitur, ſicut
2. Cor. 1. ait Apoſtolus, Benedictus Deus, qui conſolatur nos in om-
Tob. 3. ni tribulatione noſtra. Et de Deo dicitur in Tobia, Poſt tẽpeſtatem tranquillum facis, & poſt fletum exultationem
Iob. 5. infundis. De quo ſcriptũ eſt & in Iob. Mœrentes erigit ſoſpitate. At verò dum anima Chriſti ſponſa ſuauiſſimis exercitiis orationũ, meditationum, contemplationum inhæret, efficitur collis thuris: ad quem ſponſus accedit, dũ animam his intentam confortare, perficere, & amplecti dignatur. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Venialia enim peccata (vt dicitur) non ponunt propriè maculam in anima: & quanto tu venialia mala tua grauiùs ponderas, cordialiùs defles, & propter ea turpiorem te arbitraris, eo minus reputantur à me: quia naturalem tuam fragilitatem ac inſtabilitatem perpendo: ideò prorſus ea tibi dimitto, non imputo: imò charitatem & veram in te virtutum perfectionem augmento, atque ob id te totam perhibeo pulchram. Siquidem humilis tua recognitio, doloroſa confeſſio, verecunda deploratio, ſatisfactio quoque quotidiana, aſſidua cordis cuſtodia, & feruor tui amoris ad me, conſumunt vt ſtipulam omnia illa. Quod enim in ardenti camino eſt gutta aquæ, hoc in viro perfecto peccatum veniale. Veni de Libano, ſponſa mea, veni, id eſt, de candore gratiæ ad lumen gratiæ: de nuptiis viæ ac imperfectionis ad perfectas nuptias patriæ beatorum. Beati enim, qui ad
Apoc. 19. cœnã nuptiarum agni vocati ſunt. Sic vocantur animę perfectorum virorum, qui euolant. Veni de carcere carnis, atque exilio peregrinationis, ad palatiũ ſpirituum beatorũ, & patriam charitatis æternæ. Audiui enim te ſæpe dicentẽ,
Pſal. 119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. & iterum,
Pſal. 41. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Itémque,
Pſal. 141. Educ de cuſtodia animam meam ad confitendum nomini tuo. Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon .i. pro eo quòd legitimè certando viciſti ſpiritum inquietudinis mundialis ac turbulentiæ, iræ, ac impatientiæ, qui per caput Amana deſignatur, quoniam Amana inquietudo ſeu turbulentia interpretatur: qui autem in omni euentu manet in pace pectoris tranquillus, & conſtans in domino, non contriſtans ſe inordinatè, ſed gratulãs in aduerſis,

uerſis, caput Amana vincit, & de eius triumpho coronari meretur. Sanir verò interpretatur fœtor: ſicque per verticem Sanir ſpiritus gulæ atque luxuriæ deſignatur, quia in vitiis carnis eſt maior ac euidentior fœtor ac turpitudo. Qui igitur his vitiis dominatur: nec infœlici ac vili eorũ ſeruituti ſubiicitur, de vertice Sanir deſuper glorioſe intro niſatur. Porrò Hermon dicitur anathema. Idcirco qui nihil ſibi vſurpat de anathemate Hierico. i. non conformat ſe huic ſeculo, neque cum mundo vanitatibus eius communicat, ſed renouatur ſpiritu mentis ſuę, coronãdus eſt de vertice Hermon. De cubilibus quoque Leonum, id eſt, pro eo ꝙ repauſationes, torpores, dormitationes magnatum huius ſeculi (qui per Leonem, regem animalium, figurantur) abhorruiſti ac euitaſti. De montibus Pardorum. i. victoria habita de ſpiritibus crudelitatis, & ſimulationis, atque elationis. Itaque quot immundos ſpiritus dæmoniorum, quot genera vitiorũ, imò quot vitia ſuperauit anima: tot coronas, tot præmia conſequetur. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, quia amore tuæ ſalutis factus ſum homo, & crucifixus: & quamuis amariſſimam pertuli corporis paſſionem, dolor tamẽ cõpaſſionis fuit intenſior in corde animæ meę: ſicq; vulneraſti me in vno oculorum tuorum. i. in oculo tuo intellectuali, cuius illuminationem per fidem ac ſapientiã, deinde per beatificam viſionem in tantũ deſideraui, ꝙ diſcolorationem ſpecioſiſſimi corporis mei, velationem, obſcurationem, atque euerſionem exteriorem oculorũ meorum ſyderiorum omni vino pulchriorũ ſuſtinui. Et in vno crine colli tui. i. in naturali appetitu beatitudinis formato per charitatem & gratiam, quã omnis rationalis creatura naturaliter appetit. Iam etenim dictum eſt, quòd per capillos capitis deſignantur cogitationes appetitionéſque cordis, inter quas iſta præcipua eſt, & præcipuè fuit ſponſi attractiua, ꝙ naturaliter cupit fœlicitatem. Denique interior oculus animæ in quantum per fidem, diſcretionem, ſcientiam, ac ſapientiam adornatur, potiſſimè placet ſponſo. Similiter vnus crinis colli ipſius ſponſæ eſt eleuatio contẽplationis, ſeu ſurſum actio ſancti amoris, qua anima erigit ſe ad deũ. Quàm pulchræ ſunt mãmæ tuæ. i. dilectio, qua ꝓ meo honore zelaris, & zelatio fraternę ſalutis, ſimiliter pietas tuæ compaſſionis, qua meam amariſſimã paſſionem recogitando

Ioan. 1.

Geneſ 49.

cogitando piè compateris, proximis quoque in omni eorum afflictione, träſgreſſione, periculis condoles. Vel vbera tua, id eſt, ſpiritualis opulentia ac liberalitas tua, quibus proximis tuis communicas quicquid gratiæ ac virtutum deſuper accepiſti. Rurſus vbera iſta ſunt ſapientia & ſcientia. Vnde ſubiūgitur, Pulchriora ſunt vbera tua vino, id eſt, ſapiētia & ſcientia, quæ ſunt dona ſpiritus ſancti, habitúſque infuſi. ſimiliter ſapientia & ſcientia, quæ ſunt dona gratiæ gratis datæ, & notitia ſacræ ſcripturæ, præſtantiores & pulchriores exiſtunt omni naturali & philoſophica

1.Cor.1. eruditione ac theoria. Imò ſtultam fecit deus ſapientiam

Rom. 8. huius mundi: & prudentia carnis mors eſt: tonantéque cœlo, taceant ranæ. Et odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata, id eſt, virtutes tuæ infuſæ cum meritoriis actibus ſuis delectationibúſque ſynceris, multo ſunt digniores ac ſalubriores virtutibus naturalibus ac acquiſitis, earúmque actibus & gaudiis, de quibus philoſophi ac gentiles loquuti ſunt, & non mediocriter gloriati: quorum quidam reputati ſunt inter eos viri heroici, & virtutes illas arbitrati ſunt ſibi ſufficere ad ſalutem. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, id eſt, verba verè ſapientialia, ſalubria, ac diuina, melle & fauo ſuauiora pronuncias, dum in hymnis, & pſalmis, ac canticis ſpiritualibus mecum aſſiduè fabularis, dum mala tua accuſas, & mea beneficia recommendas, dū teipſam totis viribus vilipendis ac deiicis, & meam maieſtatem cum omni reuerentia admiraris, extollis, prædicas, veneraris. Sícque mel & lac ſub lingua tua .i. ſermo de mea deitate, atq; loquutio de mea humanitate. Mel quoq; .i. cōſolatio de futura beatiſſima & ꝓrſus dulciſſima refectiōe, & lac .i. cōſolatio refouens ex præſentiū munerū exhibitione & cōſideratione. Et odor veſtimentorū tuorū ſunt odor thuris. Veſtimēta animę (queādmodū patuit) ſunt virtutes & dona cum actibus ſuis, quorum odor eſt delectatio eis adiūcta. Verùm ſicut cuiuſlibet virtutis ſunt tres gradus, ſcilicet infimus, competens ſtatui incipientiū, & ſpectans ad viam purgatiuam: medius, pertinens ad ſtatum proficientium, & viam illuminatiuam: & ſummus, qui ad ſtatum perfectorū, viámque vnitiuam eſt pertinens: Sic ipſarum virtutum & actionum earum odor ſeu delectatio habet tres gradus, proportionatos gradibus actibúſque virtutum: quo enim virtu-

virtutes fuerint in ſuo ſubiecto magis radicatæ ac prædomināntes, eo promptiùs ac delectabiliùs operantur. Hortus cōcluſus, ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, in quo ſunt ſemina verbi cœleſtis, flores, id eſt, floridæ diſpoſitiones ad fructus virtutum. Et iuxta præcedentis articuli expoſitionem, ſicut Eccleſiæ, ita & animæ ſuo modo competit eſſe hortū, & hortum concluſum ac fontem ſignatum: & ea quæ dicta ſunt ibi de Eccleſia, poſſunt ad animam virtuoſam facillimè applicari. Idcirco prolixitas eſt vitanda. Prçterea de Eccleſia emittūtur ac diffunduntur diuerſæ virtutes, & actus prçclari, ac eminentes perſonæ, quæ per mala punica & alia poma, per Cypros ac nardum, crocum, fiſtulam, cynamomū, myrrham, & aloe, ſecundum præhabitam expoſitionem intelliguntur: ſic proportionabiliter virtutes & actus ac perſonæ huiuſmodi ab anima ſapiente & amoroſa aliorum animas conuertente progrediuntur. Poſtremò, ſicut vniuerſalem ſponſam ſuam, ita & ſponſam ſuam particularem, ſcilicet animam contemplatiuam heroicam, Chriſtus diuerſimode viſitat, nunc per proſpera, nunc per aduerſa. Et ita quod ſubditur, Surge Aquilo, & veni Auſter, & cętera, poteſt dupliciter exponi de huiuſmodi anima, ſicut præcedenti Capitulo expoſitum eſt de vniuerſali Eccleſia. Ecce quàm ineffabiliter virtutes infuſæ, & dona ſpiritus ſancti, ac meritorij actus dignificāt, ornant, ac beatificant animā: quæ propter illa tam præſtantiſſimis, affectuoſiſſimis, atque dulciſſimis appellationibus nominatur, exprimitur, collaudatur à ſponſo cœleſti, vnigenito Dei, deo vero & homine in vna perſona: qui animam talem vocat ſponſam, ſororē, amicam, columbam, ſpecioſam, formoſam, pulcham, immaculatam, hortum concluſum, fontem ſignatum, puteū aquarum viuentium: cui tot bona promittit, tot beneficia confert, tam familiariter, amoroſe, ac ſuauiſſimè loquitur, vt eius amore quaſi inſanire quodam modo videatur. *Can. 5.* *Can. 6.*

Nam & eius amore ſe perhibet vulneratum, non ſolùm in vno oculorum ipſius, ſed item (quod quaſi pueriliùs prima facie videtur ſonare) in vno crine colli ſui. Reſiſtamus igitur vitiis vſq; ad ſanguinem, & ſtudeamus virtutibus indefeſſe vſque in finem, proficere in eiſdem conemur indeſinenter. Vincamus noſipſos, & paſſionum immoderantiis nullatenus ſuccumbamus. In puritate & charitate

tate creſcere non ceſſemus, deum ſemper inuocantes in
Pſal. 49. adiutorem,& omnem nobis poſſibilem diligentiam apponentes, ac totam noſtram fiduciam collocantes in ſponſo, & eius veſtigia ac doctrinas ſequentes continuè.

Explanatio eiuſdem capituli de Chriſto, & ſponſa ſingulari. ART. XV.

EA quæ in hoc libro dicuntur de Eccleſia, quantum ad meliores & perfectiores in ea,certū eſt de nulla perſona tam eminenter & conuenienter poſſe exponi, ſicut de Virgine glorioſa,cui ſponſus & filius ait,Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es:tanto planè pulchior cæteris vniuerſis,quāto in omni gratia,virtute,dono,beatitudine, fructu perfectior, quanto purior.innocentior, & ab omni culpa immunior,quanto fonti totius pulchritudinis ac decoris propinquior, vtpote vera mater illius. Imò tam pulchra, quòd fons ille ſuperpulcherrimus concupiuit decorē iſtius, támq; delectabilis & iucunda fuit ſuperſpecioſiſſimo vnigenito patris æterni, ad intuendum, ad conuiuendum,ad diligendum,quòd in ea & cum ea prę cunctis commorari & conuerſari elegit in terris. & ſicut ille ſpecioſus
Pſal.44. forma præ filiis homiuum: ſic iſta eſt ſpecioſa præ filiabus, ergo & præ filiis hominum poſt vnicum filium ſuum:cuius oculi columbarum, id eſt,maximè columbini, pudiciſſimi, pleniſſimè cuſtoditi, nunquam inordinatè aperti, nūquam in aliquem indecenter directi aut fixi: cuius intentio fuit inuiolabiliter recta, ſimplex,puriſſima, nunquam ad proprium commodum aut honorem reflexa. Abſque eo quod intrinſecus latet.Incomprehenſibilis etenim ſponſus,munificentiſſimus,optimus.omnipotens filius,incomprehenſibiliter,ſecretiſſimè,liberaliſſimè operabatur,radiabat,cō
Ambro. municabat ſe in matre. O quis queat excogitare aut capere qualiter verbum illud æternum,quod ſuo claro intuitu angelos ſanctos fœlicitat, mentem ſuæ dilectiſſimæ, capaciſſimæ,ac innocentiſſimæ matris aſſiduè viſitauit, quàm copioſiſſimè omnia interiora eius illuminauit,quàm calidiſſimè inflammauit ipſius affectum, quàm mirè & ineffabili modo fideliſſimam & affectuoſiſſimam ſuam genitricē corroborauit,ornauit,perfecit,impleuit, totalitérq; poſſedit, quicquid de perfectione raptus & ecſtaſis, quicquid de prælibatione & participatione futuræ beatitudinis fuit in aliis

aliis,multo eminétiùs in ea creditur extitiſſe.Et ſi quidam ſanctorum credũtur deum in hac vita vidiſſe per ſpeciem, cur non potiús atque lympidiùs, & forſan frequentiùs ac diuturniùs ipſa?Nónne charitas communicat & oſtendit ſe perſonæ ſingulariter familiariſſiméque dilectæ? Hoc ergo latuit in Virgine ſumma intrinſecus, quæ vtique cum feruore,deuotione,puritate,& ſtabilitate ſoli deo & ſibi nota vacauit,inhæſit,intenta immerſáque fuit:cuius interior incomparanda ſynceritas,tranquillitas,ſapientia,virtuoſitas reſplenduit in vultu ipſius,eamque gratiſſimam,venuſtiſſimam,& compoſitiſſimam fecit in omnibus. Capilli tui ſicut greges caprarum.Vniuerſæ nanque cogitationes, meditationes,contemplationes, affectionéſque Virginis admirandæ erant ordinatiſſimæ,decentiſſimæ,atque mundiſſimæ,totius charitatis feruore perfuſæ, formatæ, ſplendifluæ,& cum omni promptitudine in deum reductæ, recollectæ,ac ſtabilitæ.Et teſtimonia ſcripturarum ad Chriſtum ſpectantia intra ſe prudentiſſima Domina recollegit,conferens in corde ſuo, quicquid de prædilectiſſimo filio ſuo audiuit ab angelo,à paſtoribus,ab Elizabeth, à Zacharia,à Simeone & Anna,ab Ioſeph,à Magis:ita quòd de mõte Galaad,de aceruo teſtimoniorum, à tumulo teſte cognoſcitur aſcendiſſe. Dentes tui ſicut greges tonſarum,quæ aſcenderunt de lauacro.Spirituales dentes incomparabilis Dominæ fuerunt ſubtiliſſimæ & acutiſſimę conſiderationes animæ eius,quibus intra ſe triuit,& aliis trita expoſuit, ac optimè maſticata digeſſit myſteria filij ſui,omnemque gratiam ſibi ab ipſo conceſſam,ac beneficia dei impenſa generi humano per Chriſtum. Hæ cõſiderationes, diſcretiones, ac maſticationes illuſtriſſimæ Virginis inſtar tonſarum ouium puræ & innocentes fuerunt ab omni errore,admixtioneq; culpæ penitus alienæ: vtpote aſcendentes de totius luminis fonte,de lauacro, id eſt, de flumine ſapientiæ Virginis ſacræ,hoc eſt,de exuberantiſſima habituali ſapiẽtia ei infuſa.Nempe ſi verum eſt,quod generaliter Chriſtus diſſeruit,Qui credit in me,flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ: quanto magis de fideliſſimæ & prorſus illuminatiſſimæ Virginis corde exuberanter fluxerunt flumina aquæ viuentis? & in ea tanquam in amœniſſimo paradiſo fuit fons copioſus,clarus,perlucidus,diffundens ex ſe riuos lympi-

Lucæ 2. *Lucæ.1.* *Matt.2.* *Ioan.7.*

lympidiſſimarum meditationum, ſanctiſſimarum affectionum? Sicut fragmẽ mali punici, ita genæ tuæ. Genæ glorioſiſſimæ ac reginæ Virginis intelliguntur vernantiſſima pudicitia, & virginalis formidoloſitas eius, ſanctam virginem decens, quæ inſtar Malogranati rubore igniti amoris ac ſplendore ſapientiæ præfulgebant ac redolebant. Nec dubium quin & genæ eius corporeę ex optima complexione, conuenienti colore, & frequenti deoſculatione adorandi ſui filij velut fragmen mali punici temperatè rubeſcebant, ac dulces erant. Præcedentis quoque articuli de his verbis expoſitio ei rectè aptatur, intelligendo per genas eius interiores memoriam præteritorum, quæ in ea ex aſſidua ſui filij paſſione, quaſi ſanguineo fuit rubore perfuſa: atq; prouidentiam futurorum ex conſideratione fructus paſſionis eiuſdem, quaſi candens pollebat, & cõſolationis refloritionem produxit in mentem ipſius. Sicut turris Dauid collum tuum. Per collum mentis intelligi ſolet voluntas, quæ ſua libertate in altum extenditur. Porrò voluntas Virginis benedictæ verè fuit liberrima, id eſt, ſubiectiſſima ac obediẽtiſsima deo: cui ſeruire regnare eſt, id eſt, vitiis, concupiſcẽtiis, vanitatibus, dæmonibus præualere ac dominari. Hæc volũtas Reginæ ac Dominæ noſtræ per charitatem fuit altiſſima, imò ſummo vniuerſorum principio perfectè vnita, ac directiſſimè ad ipſum extenſa, per profundiſſimã humilitatem, & inæſtimabilem pietatem ad miſeros inclinata, cunctis donis ac virtutibus ad voluntatem ſpectantibus, ſcilicet charitate dei ac proximi, ſpe, iuſtitia, pietate, fortitudine quæ eſt donum, præclariſſimè ac victorioſiſſimè decorata: in qua nihil manſit de proprio nec de priuato amore, ſed abnegatiſſima fuit & reſignatiſſima deo. Duo vbera tua ſicut duo hinnuli Capreæ gemelli. de precioſiſſimis optimæ Virginis vberibus dictum eſt ſuprà. Breuiter ergo tangendo, duo vbera eius, quibus nutrit, lactat, & refouet cõfugientes ad ſe, ſunt charitas eius materna & pietas maxima, per quas prona eſt omnibus miſereri ac ſubuenire, ac velociſſima inſtar hinnulorum miſericorditer intueri ac refouere: de qua nil durum auſterúmve legitur, imò omni affectui miſericordiæ videtur tota eſſe conuerſa. Propter quod mater gratiæ, & regina miſericordiæ nũcupatur. Prętereà quàm glorioſe ac flagrantiſſimè corporea eius vbera,

quibus

quibus deum verum ex ſe natũ lactauit, reſplendeant, nemo valet concipere. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Vnica dei paſſionem filij ſui iugiter in ſuo corde doloroſe geſtando, peccata mundi præſertim Iudæorum deflendo, & plurimos à vitiorum putredine præſeruãdo, fuit mons myrrhæ: quem Chriſtus inceſſabiliter, munificentiſſimè, & conſolatoriè viſitauit: fuítque collis thuris, orationum ſuarum thymiamata, meditationum ſuarum fragrantiam, charitatis ſuæ incenſum, pietatis ſuæ dulcedinem, imò ſe totam deo in holocauſtum pleniſſimè offerendo: quem etiam collem ſponſus ipſius vbertim gratioſe & delitioſe acceſſit, & in medio eius demoratus eſt, eius dulcedine delectatus. Sanctificauit enim tabernaculum hoc ſuum altiſſimus, & in medio eius non potuit eſſe cõmotus. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Hoc de Virgine diuiniſſima præ cæteris cunctis conuenientiſſimè explanatur, quę antonomaticè Chriſti amica aſſeritur, & ei in omni ſanctitate & perfectione ſimilior creditur: in qua cunctæ virtutes in termino præclaræ excellentiæ ſunt inuentæ At verò de pulchro ac pulchritudine diuinus Dionyſius tractat ſubtiliter ac profundè quarto capitulo de Diuinis Nominibus, Diuina (inquiens) bonitas laudatur in ſcripturis, vt pulchrum & pulchritudo, quæ effectiua eſt omnis pulchri In creaturis autem dicitur pulchrum, quod participat pulchritudinem. Loquẽtes verò de deo dicimus, quòd ipſe eſt ſuperſubſtãtiale pulchrũ & pulchritudo, quia pulchrificat exiſtentia omnia ſecundum propriam ſingulorũ proportionem: & cauſat vniuerſalem omnium harmoniam & claritatem, & iuxta proprietatem ſolaris radij immittit cũ fulgore vniuerſitati rerum pulchrificas ſuæ fontanæ lucis diſtributiones Iuxta horum imitationem dicere poſſumus, quòd ſacratiſſima puerpera virgo Maria eſt tota pulchra, ad intuendum delectabiliſſima. quæ meritis, precibus, virtutibus, fama, pulchrificat & decorat milia multa, imò totã Eccleſiã: & cauſat in ipſis fidelibus concordiá, lucẽ, & charitatis vnitatem. quã fons totius pulchritudinis natus ex ea, tãta pulchritudine venuſtauit, vt puræ creaturæ maior cõmunicari aut nequeat, aut nõ deceat. Amplius (vt ait Philoſophus) ad hoc quòd homo ſit corporaliter pulcher, tria requiruntur. Primũ eſt, ꝙ ſit elegãtis ſtaturæ: ideo hoĩes par-

Pſal. 45.

Corporaliter pulchrũ tria faciũt.

ui non dicuntur propriè pulchri,quamuis valeant dici formoſi aut ſpecioſi.Secundum eſt congrua membrorum comproportionatio & habitudo adinuicem.Tertiũ eſt ſuperficies viuidi & cõgruentis coloris.Conformiter ad hoc quòd aliqua perſona ſit ſpiritualiter pulchra, primò requiritur, quòd ad eminentem quandam virtutum proceritatem, altitudinémve peruenerit. Secundò, quòd ſit in ea virtutum quædam proportio & congrua habitudo in actibus earundem. Tertiò, quòd omnibus ſit ſuperfuſa diſcretio, ſeu ſapientialis directio,aut charitatis floritio: ex quibus probatur electiſsima Virgo fuiſſe pulcherrima,quippe quæ ad tã prçeminentem vniuerſarum perfectionem virtutum deuenerat,& in qua virtutes ſibi inuicé tam comproportionatæ fuerunt, & præclariſsima diſcretione iugiter regebantur, ſapientiſsima directione fulgebant, feruentiſsimo formabantur amore diuino: imò quotidie recẽtiori innouatione decorabantur.Vulneraſti cor meum,ſoror mea ſponſa,vulneraſti cor meum. Quanto quis ad maiorem beatitudinem eſt electus, tanto amplius videtur Chriſtus pro ipſo paſſus. Cùm itaque ad excellentiſsimam fœlicitatem & gloriam digniſsima Virgo electa ſit ab æterno: nónne pro ipſa, pro eius amore,pro eius ſalute,ſpecialiſsimè crucifixus eſt filius eius?& ipſa veriſsimè dicere potuit illud Apoſtoli,
Galat.2. In fide viuo filij dei,qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me?Vulneraſti ergo cor meum, id eſt,vehementiſsimè attraxiſti me ad te, ita quòd amore tuo quaſi vulneratus videbar.In vno oculorũ tuorum,id eſt,per ſynceriſimam contemplationem,qua me reuerentiſsimè ac feruentiſsimè inſpexiſti,totis tuis prçcordiis me peroptans.Et in vno crine colli tui,id eſt,vna affectione cordis tui puriſsimi,qua cõmune totius humani generis bonum prçcordialiſsimè concupiſti.Imò tantum mihi complacuiſti,tam amabilis facta es mihi, quòd etiam vna quacunque tua intuitione & affectione ad me rapuiſti me totũ in te, & placuit mihi magnificè quicquid fuit in anima tua,& quicquid proceſsit ex ea. Quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ,ſoror mea ſpõſa. Specioſiſsimæ vtique erant mãmæ illæ internç Virginis admirandæ,dilectio dei, charitas proximorum.Item pietas quæ eſt cultus dei,& zelus diuini honoris,atque fraternæ ſalutis,ſapientia eius,atque ſcientia, gratia, & affluentia, ac munificentia

centia eius,compaſſio miſerorum: quæ omnia vino rigoris, legalis, & omni naturali ſcientia, omni corporali materia fuerunt ineffabiliter pulchriora. Corporea quoq; ſpiritualiſſimæ Virginis vbera, quæ regem gloriæ lactauerunt, deo vero alimoniam præbuerunt, fonti totius boni lac puriſſimum influxerunt, ſpecioſiſſima, ſuauiſſima, honorabiliſſima, amabiliſſima facta ſunt, & miro modo deificata, ipſiſq; angelicis mentibus honoranda. Et odor vnguĕtorum tuorum ſuper omnia aromata. Tanta certiſſimè eſt ſuauitas chariſmatum, & meritorum, virtutum, & actuum, vnctionum, & diffuſionum, ſereniſſimę matris dei, quòd cũcta mundi odoramenta tranſcendit: imò & totam perfundit, aſpergit, delectat triumphãtem Eccleſiam inenarrabili modo, creatoremq; vniuerſi, ac totam ſupergloriosiſſimam trinitatẽ vniuerſi ciues superni in virgine Chriſtifera medullitus laudant, extollunt, mirantur, amant: & ample ctũtur: fœlicitati ac gloriæ genitricis domini Dei ſui inæſtimabiliter cõgratulantes, atque in ea gloriantes in domino: tam beatiſſimæ creaturæ pulchritudinem, poſt creatoris pulchritudinẽ maximè admirantes, eius dulcedinem haurientes, eius odoribus mirificè oblectati, deóq; gratias inceſſabiliter referentes, pro omni ſalute & excellentia, quas ſuæ præſtantiſſimę contulit genitrici. Inſuper vniuerſa Eccleſia militans in fœtoribus huius exilij degens, odore, ſuauitate, aſperſione, cõſolatione huius deiferæ Virginis, aduocatæ ac dominæ ſuę, non mediocriter recreatur, fouetur, iuuatur, & exhilaratur. Fauus diſtillans labia tua ſponſa. Fons & cauſa vniuerſæ ſuauitatis, eam quam prælegit in matrẽ, tanta repleuit ſuauitate, vt nec ratio capere, nec lĩgua queat exprimere. Itaque labia intellectualia Virginis ſanctæ, quibus Deum ſuum intra cordis ſui arcana aſſiduè alloquebatur, laudauit, orauit, ſuauiſſima eſſe noſcuntur, & ſuauiſſimum fauum diſtillauerunt: quoniam actus internos Deo acceptiſſimos, iam prætactos produxerunt: imò inceſſanter producunt. Sub quibus ſacratiſſimis labiis mel & lac continentur. Mel vtique ardentiſſimæ charitatis & ſuauitatis internæ ex diuina ſummi boni pleniſſima fruitione: lac quoq; refectionis ſalutiferæ ex inſpectione & dilectione humanæ filij ſui naturæ ex ſe ſumptæ: ſicque ingrediens inuenit paſcua in deitate, & egrediens in Chriſti humanitate. Hortus con

cluſus, ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus, delitioſiſſimus, vernantiſſimus hortus dei eſt optima Domina iſta, in qua omnium arborum ſpiritualium ſpecies ſunt plantatæ, in qua lignum ſapientiæ requieuit, lignum ſcientiæ boni & mali, id eſt, ſumma diſcretio immarceſſibiliter floret, in qua vniuerſæ virtutes ſunt conſitæ, cuncta diuina chariſmata floruerunt: ſol ſapientiæ pleniſſimè radiauit, nulli venti, pluuiæ, flumina vitiorum vnquam potuerũt locum habere: quæ peperit eum qui creator eſt omniũ, totiúſque mundi genuit Saluatoré. quæ inuiolabilis virginitatis ſignaculo indeſinenter clauſa & ſignata permanſit: quæ fons eſt gratiæ, & poſt deũ origo, mater, largitrix vniuerſorum, & quæ nobis conferuntur chariſmatum: ei nanque regnum miſericordiæ eſt commiſſum, & per manus ipſius dat nobis & dare diſpoſuit deus, quicquid gratiæ tribuit nobis. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum. Quicquid à dulciſſima, ditiſſima, liberaliſſima, miſericordiſſima Domina noſtra, ſponſa, ac virgine iſta emittitur & procedit, dulce & pium eſt: verba & opera eius deo cunctiſque beatis ac omnibus bene diſpoſitis mirabiliter placent, dulceſcunt, & grata ſunt. Charitatem nanque & miſericordiam excellentiſſimè redolent, & gratioſa ſunt nimis. Omnes demum virtutes & virtuoſæ perſonæ clariſſimique effectus, per mala punica pomáque alia, per nardũ, crocum, fiſtulam, cynamomum, myrrham, thus. aloe, ac cætera in textu expreſſa, glorioſe ac eminenter emiſſa ſunt & prodierunt ex ea, iuxta expoſitionem præhabitam. Surge Aquilo, & veni Auſter. Sponſus ille ſapientiſſimus deus, & homo Chriſtus Ieſus dilectiſſimam matrem ſuam permiſit in ſeculo iſto multipliciter contriſtari, affligi, & compati de exceſſibus hominum, de ipſius filij ſui & aliorum ſanctorũ amariſſimis martyriis ac tormentis: & præſertim in triduo mortis ſepulturæque Chriſti duriſſimus ventus Aquilo flauit in eam, penitúſque repleuit. Verùm in hora reſurrectionis & apparitionis filij ſui dulciſſimus Auſter ſucceſſit & lætificauit eam dulciſluè, ita quòd eius aromata diffuderunt ſe vndique. Poſtremò in eius fœliciſſima aſſumptione receſſit ab ea finaliter omnis mœror, quando à filio ſuo tam ſuauiter ac frequenter eſt inuitata, dicente, Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni. Tunc etenim à candore

dore gratię, à luce puritatis internæ, à ſuorum munditia meritorum perducta eſt ad ſplendorem gloriæ æternalis, ad lucem deificæ viſionis, ad ineffabilium plenitudinem præmiorum. Et quanto præ cæteris fuit hæc Chriſto magis compaſſa: tanto abundantiùs cum eo, in eo, & ab eo eſt glorificata & coronata. De capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus Leonum, montibuſque Pardorum, id eſt, de conuerſione & ſalute innumerabilium peccatorum, inquietorum, carnalium, & à deo ter anathematiſatorum per præfata deſignatorum, qui ipſius benigniſſimæ ac miſericordiſſimæ virgineæ matris meritis ac precibus gratiam conuerſionis & gloriam ſunt ſortiti. Nam & ipſa filio ſuo tam intentiſſimè condolendo, innumerabilibus peccatoribus gratiam & ſalutem promeruit: quos deus per eam conuertere ac ſaluare ab æterno decreuit.

Elucidatio Cap. 5. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum De Chriſto & Eccleſia.*

ART. XVI.

PRæcedenti Capitulo Chriſtus vocauit Eccleſiam hortum. Huic ergo appellationi ſe conformans Eccleſia, Chriſtum inuitat, vt intret hunc hortum, id eſt, in corda fidelium. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum,* id eſt, gratioſe me viſitet, dona ſua infundendo, conſeruando, augendo, & perficiendo in me, tanquam dicat Eccleſia, Vnuſquiſque in horto ſuo amœno & concluſo ſolet libenter deambulare, & cum dilecta ſibi perſona quieſcere. Sponſus ergo cœleſtis, qui me hortum appellauit cõcluſum, dignetur mihi adeſſe, cõſolationẽ, protectionẽ, amplexum impendere: quia cõtinua pſentia eius clemẽti indigeo, & ſine gratioſo eius auxilio prorſus nil valeo. Veniat ergo, obſecro, *Vt comedat fructum pomorum ſuorum,* id eſt, actus fidelium piè acceptet, & delectetur in eis, ac cœnet & veſcatur cum ipſis: quoniam ipſe in Apocalypſi fatetur, Si quis aperuerit mihi, intrabo & cœnabo cum eo. De quo in Eſdra aſſeritur, Gaudium domini eſt fortitudo veſtra. Et in Pſalmo, Lætabitur dominus in operibus ſuis: qui per Ieremiã teſtatur, Lętabor ſuper eis, cùm benefecero ipſis. Itaque poma Dei ſunt ipſi fideles, quos profert arbor ſapientiæ Chriſtus dominus, quia regenerat eos in baptiſmo: quorum pomorum

Apoc. 3. *Neem.* 8. *Pſal.* 103. *Ierc.* 32.

fructus ſunt boni eorum actus. Poma quoque poſſunt intelligi dona gratiæ, beneficia ac virtutes, ex quibus procedũt huiuſmodi actus. Ad prætactam petitionem ſponſus reſpõdet: *Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa.* tanquam dicat, Tu inuitas me ingredi in hortum tuum, id eſt, in te: & ego te inuito ingredi hortum meum, paradiſum cœleſtẽ, ſeu triumphantẽ Eccleſiam, iam per fidem, ſpem, contemplationẽ, & appetitionem feruentem: vt cõuerſatio tua in cœlis ſit,
Pſal. 41. & dicas aſſiduè, Quando veniam & apparebo ante faciem
Pſal. 25. dei? Itemque, Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Vel in hortum meum, id eſt, in cor meum, ita vt per contemplationem & feruentem affectum coniungas te intimè mihi. Ideo nanque mucrone diræ lan-
Ioan. 19. ceæ permiſi latus meum aperiri, vt ingrediaris per illud in cor meum. Vel in hortum meum, id eſt, tu ipſa, ô Eccleſia, intra temeipſam, conſiderando ſtatum, deformationẽ, indigentiam filiorum tuorum: ſicque procedendo ad prouidam reformationem, inſtructionem, cuſtodiam filiorum tuorũ. *Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis*, id eſt, ſpiritualia tibi fercula præparaui, quoniam fructum ſeu meritum amariſſimæ paſſionis meæ collegi, & poſui in theſauro ſapiẽtiæ meæ, in inceſſabili memoria mea, vt tibi ex iſto theſauro communicem & ſuccurrã, id eſt, meritis paſſionis meæ ſubueniam, gratiam cõferendo atque ſalutem. Meſſui, inquam, myrrham meam cum aromatibus meis, id eſt, etiam fructũ & merita actuum meorum virtuoſorum ex charitatis dulcedine prouenientium prætacto modo collegi, ac pro tua refectione & opere repoſui. Etenim tota Chriſti vita in ſeculo iſto fuit meritoria nobis, de cuius plenitudine acce-
Ioan. 1. pimus vniuerſi, & ipſe ex pleniſſima ac ſuauiſſima charitate laborauit, egit, orauit pro nobis. *Comedi fauum meum cum melle meo.* Poſſet hoc accipi, quòd Dominus ac Sal-
Matt. 26. uator in cœna proprium corpus diuinę naturę coniunctum
Ioan. 13. ſub ſpecie ſacramenti ſuſcepit ac manducauit: quod fecit cum melle ſuo, id eſt, dilectionis & ſummæ deuotionis pinguedine ac dulcore, in quibus ineffabiliter fuit, quãtum ad ſuperiorem portionem animæ ſuæ. Denique poſt reſurre-
Lucæ 24. ctionem (ſicut Euangeliſta fatetur) comedit partem piſcis aſſi & fauum mellis. *Bibi vinum meum cum lacte meo*, id eſt, ſanguinem ſub ſpecie vini, non in medelam, vt cæteri,

ſed cum omnimoda puritate & innocentia mea, quæ nomine lactis ſignantur. Hinc dixit in cœna, Non bibam amplius de hoc germine vitis, donec bibam illud vobiſcum nouũ in regno patris mei. Porrò ſpiritualiius loquendo, ſpõſus Eccleſiæ comedit fauum cum melle, id eſt, contemplatiõne dulciſſima propriæ deitatis atque aſſumptæ humanitatis myſteriorúmque eius reficit ſeipſum. Bibi vinum meum cũ lacte meo, id eſt, operatione iuſtitiæ meæ, quæ ſignatur per vinum, ac pietatis atque mundiciæ, quæ exprimuntur per lac, animam meam refeci: ſicut in Euangelio ſum teſtatus, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei. Et rurſum, Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Itemque, Quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Quidam verò exponunt ſic, Meſſui myrrham meam, id eſt, ſanctos martyres de acerbitate martyrij remuneraui ac transtuli ad regnum cœleſte, cum aromatibus meis. i. cum charitatiuis & inſignibus confeſſoribus, qui in deuotionis ſanctæ dulcedine mihi ſunt obſequuti. Comedi fauum meum, id eſt, per gratiam & gloriam mihi incorporaui prælatos & prædicatores idoneos, qui cœleſtium documentorum refectionem & ſuauitatem diſtillauernnt & infuderunt ouibus meis. Cum melle meo, id eſt, cum deuotis & obedientibus auditoribus eorundem. Vnde dictum eſt per Iohel: In illa die ſtillabunt mõtes dulcedinem, & colles fluent lac & mel. Bibi vinum meum, id eſt, eos qui in auſteritate pœnitẽtiæ & operibus vitæ actiuæ exercitantur, mihi per incorporationis vnionem coniunxi, cum lacte meo, id eſt, cum innocentibus, ſimplicibus, puriſque cordibus. Præterea de prælatis & prædicatoribus congruè ait, Comedi: de aliis verò, bibi. quod enim comeditur, non ita faciliciter deglutitur. ſed maſticatur, ac teritur: quod autem potatur, celerrimè abſorbetur. Sic eorum qui præſunt & prædicant, conuerſationem iudex cœleſtis diſtrictiùs diſcutit, & quicquid mali inuenerit, rigoroſiùs punit. Alios verò miſericordiùs tractat, quemadmodum ait ſcriptura, Iudicium duriſſimum in his qui præſunt fiet, exiguo autem concedetur miſericordia. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.* Tanquam dicat, Quia tot ſpiritualia alimenta vobis paraui, repoſui, ac præbeo, & quoniam eos qui vos præceſſerunt, ſanctos tam copioſe remuneraui: Idcirco & vos, qui

Matt.26. *Luc.22.* *Ioan.4.* *Ioan.14.* *Ioan.8.* *Iohel.3.* *Sapien.6.*

adhuc eſtis in iſto exilio,& in via peregrinationis pręſentis,refecio:& animas veſtras ſpiritualibus cibis ac potibus, gratiis & charismatibus,doctrinis atque exemplis meis,ac præcedentium patrum & totius ſcripturæ,eccleſiaſticis ſacramentis, potiſſimè Euchariſtiæ ſacris myſteriis. At verò ad iſtam manducationem & potationem non ſunt apti,niſi amici mei,qui diuina implent præcepta·quibus loquutus

Ioan. 15. ſum,Vos amici eſtis,ſi feceritis quæ præcepi vobis.Et inebriamini chariſſimi, id eſt, vos contemplatiui & perfecti prælati ac viri heroici,præfatis refectionibus non mediocriter vt cæteri,ſed abundantiſſimè veſcamini,ita vt præ charitatis ardore,præ diuinarum illuminationum inundatione, ex internæ conſolationis plenitudine ſpiritualiter ebrij ſitis,& de veſtra exuberantia aliis eructetis,commu-

Pſal. 144. nicetis,& ſuperinfundatis:iuxta illud,Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.quod ad aliorum paſtores ac prædicatores præcipuè ſpectat. Præterea chariſſimis ſuis deus gloriosus ac adorandus opulentiam ſuam immenſam pandit communicátq; præclariùs,eo quòd charitas ſit virtus communicatiua, faciens omnia eſſe communia. Imò quanto ardentior fuerit,tanto liberaliorem parit communicationem, & ecſtaſim facit,non ſinens diligentem eſſe ſuiipſius duntaxat, ſed transferens ac transformans diligentem in dilectum,cum munificentiſſima vtique ſuarum communione diuitiarum: ſicque ſponſus,cuius natura eſt charitas. & qui eſſentialiter amor eſt, chariſſimis ſuis per lympidiſſimam illuſtrationem oſtendit ſe,& ſuas demonſtrat eis diuitias.prout in hac vita fieri poteſt. Qui mox tã ſuperſereniſſimi ac ſuperdelicioſiſſimi amabilitate obiecti totaliter accenduntur,validiſſimè attrahuntur, & in ſpiritu feruoris vehementiſſimi vniũtur eidẽ,& introducuntur ab ipſo in ſuæ infinitatis Oceanum: ſicq; rapiuntur in diuitias glorię ſpõſi,& igne immẽſi liquefiunt amoris,ac defluũt à ſeipſis,& in ſuperdilectiſſimo obdormiũt ſpõſo: quẽ quo clariùs cõtẽplantur,eo profundiùs ac intenſiùs parui pendunt & aſpernantur ſeipſos. Hi myſticè vnionem atq; intuitum theologiæ experientes, medio modo ſe habere cenſentur inter cõprehenſores ac viatores communes,quibus miſericordiſſimè datur guſtare quàm dulcis ſit dominus,& experiri quàm magna & infinita ſit multudo dulcedinis

dinis eius, quos ſponſus abſcondit in abſcondito vultus ſui *Pſal* 30.
à conturbatione & inquietudine hominum, & protegit
eos in tabernaculo ſuo à contradictione linguarũ. In quorum
perſona dixit Apoſtolus, Nos autẽ reuelata facie glo- *2. Cor.* 3.
riam domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur
à claritate in claritatem, tanq̃ à domini ſpiritu.
Iſti igitur ſunt non ſolùm amici interni, ſed & ſecretiſſimi
filij dei, & velut conſiliarij ac ſecretarij dei. de qualibus lo
quitur Amos taliũ vnus, Non faciet dominus verbum, niſi *Amos.* 3.
reuelauerit ſecretum ſuũ ad ſeruos ſuos prophetas. *Ego
dormio, & cor meum vigilat.* Hoc quidam exponunt in perſona
Chriſti, vt ſit ſenſus, Ego dormio. i. in cœleſti throno
ad dexteram patris glorificatus quieſco: quandoque preces
ſeruorum meorũ exaudire differo: ita quòd videor eis dormire.
Conſimiliter impiorum ſcelera ad tempus punire diſ
ſimulo, quæ dũ diſtrictè vlciſcor, euigilare perhibeor. Propter
quod ait Pſalmiſta, Excitatus eſt tanquam dormiens *Pſal.* 77.
dominus, & percuſſit inimicos ſuos in poſteriora. Et rurſus,
Exurge, quare obdormis domine? Dormiuit etiam do- *Pſal.* 43.
minus Ieſus in triduo ſepulturæ in monumento. Diſpenſatiuè
quoque ac voluntariè dormiuit interdum in ſeculo
iſto, ſicut dum erat ſuper ceruical dormiens in naui, & ſuſci
tauerunt eum. Verùmtamen cor eius iugiter ac inceſſabiliter
vigilauit, neque ex corporis ſomno intellectus eius
humanus ſeu ratio à ſuo impediebatur actu, vſu, iudicio,
imò in beatifica ſine interpolatione fuit fruitione. Inſuper
vigilat ſemper, quia non deſerit vniuerſorum vitã inſpicere,
nec curã gregis ſui vnquã relinquit, iuxta quod legitur
in Pſalmo, Ecce nõ dormitabit neq; dormiet, qui cuſtodit *Pſal.* 120.
Iſrael. Imò dum preces ſuorũ differt implere, aut peccantiũ
vitia vindicare, cor eius vigilare aſſeritur, quia ſeruorũ
ſuorũ fidelitatem, patientiã, perſeuerantiã probat, vt tẽpo
re opportuno pleniùs exaudiãtur: & prauorũ mores ac vitia
tolerat, vt cõuertãtur: q̃d ſi noluerint, iuſtior appareat
eorũ damnatio, pietáſq; diuina glorioſiùs innoteſcat. Ideo
nãq; dicit Apoſt. Ignoras q̃a benignitas dei ad pœnitentiã *Rom.* 2.
te adducit? Secundũ duritiã autẽ tuã, & impœnitẽs cor tuũ,
theſaurizas tibi irã ĩ die iuſti iudicij dei. Noli ergo, ô ſpõſa
mea Eccleſia, à ſpe tua deficere, aut frãgi aduerſis, aut puſil
lanimis effici, dũ te ad tẽpus affligi pmitto, exaudireq; diffe

ro,quia cor meũ iugiter vigilat ſuper te. Ampli⁹ poteſt hoc verbum in perſona Eccleſiæ explanari. Ego dormio, id eſt, à ſponſo deſuper refecta atque (vt dictum eſt) quantum ad pfectiores filios meos inebriata in ipſo domino, creatore, & ſaluatore meo per fidem, ſpem, & charitatem quieſco, per contemplationem obdormio, per raptum amplector, per ecſtaſim quoq; in ipſum transformor. Et cor meũ vigilat, id eſt, ex quo nondum plenè beata ſum, nec diu in tali ſomno perſiſto, ideò & in huiuſmodi eleuatione ecſtatica, pro communi ſalute mea & filiorũ meorum ſolicitè oro, ꝓ generali reformatione feruidiſſimè precor, ac maternæ ſolicitudinis vigilias cordiales exercere nõ negligo. Vel dormit Eccleſia, quantum ad imperfectos, qui frequenter per negligentiam torpent: ſed vigilat cor ipſius, id eſt, perfecti & præſidentes condigni ſuper commiſſum vigilant gregem. Iuxta illud in Apocalypſi, Vigila, & confirma cætera
Apoc 3. quæ moritura erant. Deinde ſubdit Eccleſia oſtendens vigilare ſe corde: *Vox dilecti mei pulſantis*, id eſt, iuſſio ſeu admonitio ſponſi mei eſt iſta: *Aperi mihi ſoror mea*, mecum cõmunicans in natura, quam aſſumpſi humana, *Amica mea* per mutuum amorem præcipuum, *Columba mea*, ad me ſimplici & ſyncera conuerſa intentione, *Immaculata mea*: quia non habes maculam neq; rugam culpæ mortalis, quantum ad perfectiores exiſtentes in te, & quo ad mem-
1 *Cor*. 2. bra mea per fidem & charitatem: *Quia caput meum plenũ eſt rore, et cincinni mei guttis noctiũ* Apoſtolus ait, Caput Chriſti deus: ſicque verbum æternum eſt caput aſſumptæ humanitatis. Hoc caput cauſaliter plenum eſt rore totius gratiæ, conſolationis, ac refrigerij, quia ab illo bonum omne procedit. Rurſus caput Chriſti hominis eſt mens ſua huma-
Iſaia 26. na, quæ formaliter plena eſt omnium ſupernorũ rore chariſmatum, de quo in Iſaia aſſeritur, Ros tuus, ros dulcis. Porrò cincinni dicuntur collectiones pilorum in ſeriem vnam, per quos intelliguntur ordinatiſſimæ cogitationes & affectiones mentis Chriſti præfatæ, qui dicuntur pleni noctium guttis. id eſt, ſtillicidiis gratiarum communicabilium ſeu influxiuarum in viatores: qui comparatione comprehenſorum noctes dicuntur, vtpote in tenebris & in vmbra mortis ſedentes. Itaq; ſponſus loquens per modũ feruidi amatoris, qui nocturno tempore intẽperatáq; aura ex

amoris

amoris magnitudine currit ad dilectam, ita quòd caput eius rore profunditur, & crines eius imbre, rorem ſequente, ſic q̧ nec intemperie auræ nec noctis horrore à tali reuocatur itinere: hortatur Eccleſiam vt ſibi aperiat, id eſt, in cor ſuum recipiat ipſum ſponſum, & omne obſtaculum gratiæ à ſe, omnem obicem inhabitationis diuinæ à ſuis filiis ſtudeat remouere: quoniam ipſe ſponſus toto affectu ad eã accelerat, & gratiam capitis exiſtentem in ſe, per quam in ſua influit membra, paratus omnino eſt ei communicare, ſtilláſque ſuorum chariſmatum in membra eius infundere. Vel ideò ait, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium: quoniam ipſe in hac vita tempeſtatibus tribulationum & pluuiis perſequutionũ amore ſponſæ ſuæ repletus eſt, quemadmodum proteſtatur, Intrauerũt aquę vſque ad animam meam. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Ideo ſponſa debet ſibi meritò protinus aperire & grata exiſtere. Verùmtamen graue eſt ei interrupta & ſuſpenſa contemplatione ſponſo ac amoroſo eius amplexu, exercitiis vitæ occupari actiuæ, ac emigrare atque diſcurrere ad pręſidendum prædicandúmque aliis: idcirco reſpondet: *Expoliaui me tunica mea*, id eſt, {occupationem circa terrena &} exteriora agenda reieci: vt contemplationi inſiſtam liberiùs. *Quomodo induar illa?* quaſi dicat, Graue mihi videtur occupationem illam laborioſam & anxiam rurſus aſſumere, & implicari terrenis. *Laui pedes meos*. i. affectus meos purgaui à culpis, quæ òccaſione occupationis huiuſmodi contrahi ſolent. *Quomodo inquinabo illos?* i. indecens aliqualiter mihi videtur, affectus meos ſoli ſummo bono intentos, atque in ipſo ſimplificatos ac fixos, rurſus diſpergere circa multa, & per hoc contrahere maculam aliquam. Quid autem ad piam & ſapientialem iſtam querelã fecerit ſponſus, ſubiungit Eccleſia: *Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen*, id eſt, operationem ac opem poteſtatis ſuæ ſecreta inſpiratione, ſeu per vim intellectiuam, mihi infudit, me illuſtrauit, accẽdit, & animauit. *Et venter meus intremuit ad tactum eius*, id eſt, mens mea ex huiuſmodi infuſione & tactu interno vehementer eſt admirata, expauit, accenſa eſt. Frequẽter autem in ſcripturis per ventrem mens deſignatur: ſicut in Pſalmo, Ex vtero ante luciferum genui te. Et iterũ, *Pſal. 109.*
Flu-

Pſal. 68.

Ioan.7. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Loquitur autem ſponſa inſtar feruidæ amatricis, quæ ex tactu ſponſi tam intenſe accenditur corde, vt paſſio ſenſualis amoris redundet in corpus, & ventrem faciat tremere. *Surrexi*, id eſt, ab obedientiam me accinxi, & à quiete contemplationis ad actum mihi iniunctum proceſſi, *Vt aperirẽ dilecto meo*, id eſt, ingreſſui eius gratioſo mentem meam obediendo pararem, corda quoque ſubditorum hortarer ad remouendũ à ſe impedimẽta viſitationis diuinę, ſicut beatiſſimus quoque Ioannes legitur peregiſſe. *Manus meæ diſtillauerunt myrrham*, id eſt, potentiæ meæ operatiuæ ſeu actiones virtutum mihi deſuper præſtitarum, mortificationem carnis ſalubrem, amaram compunctionem, & dura pœnitentię opera aſſumpſerunt, exercuerunt, & docuerunt. Hæc enim (vt patuit) per myrrham, quæ amara ac putrefactionis expulſiua eſt, deſignantur. *Et digiti mei pleni ſunt myrrha probatiſſima.* Sicut per manus ſignificatur operatio ſeu poteſtas: ita per digitos diſcretio ac ſapientialis directio. Digiti igitur ſponſæ pleni ſunt probatiſſima myrrha, id eſt, diſcretio & recta eius intentio præfatam mortificationem & mortificationis doctrinam, compunctionis amaricationẽ, ac dominicæ paſſionis imitationem, deo præcipuè placitam exhibent, vt ſit prorſus rationabile noſtrum obſequiũ.
Rom.21. Itaque myrrha probata eſt caſtigatio carnis aſſumpta, & crucifixio eius per pœnitentiæ opera. Myrrha probabilior eſt ſenſitiui appetitus à ſuis cõcupiſcentiis & peccatis coercio. Myrrha probatiſſima eſt compunctio ſeu contritio cordis, abnegatio propriæ voluntatis, conſideratio & ſequela dominicæ paſſionis. Hæ myrrhæ corruptionem diſſolutionis, vanæ gloriæ, concupiſcentiæ, inuidiæ, gulæ, obſcœnitatis excludunt, ſanant, abiiciunt: ita quòd habẽs eas
Iſaiæ 38. dicere poteſt cum Ezechia, Ecce in pace amaritudo mea a-
Ierem.15. mariſſima. Et cum Ieremia, A facie manus tuæ domine ſolus ſedebam: quoniam comminatione repleſti me. *Peſſulũ oſtij mei aperui dilecto meo.* Peſſulum dicitur lignea ſera, qua pellitur oſtium, dum ſeratur, per quod intelligitur diuinæ ingreſſionis obſtaculum, ex carne proueniẽs: oſtiũ verò eſt capacitas ſeu diſpoſitio cordis. Peſſulum ergo oſtij aperit, qui in ſeruitutem ſpiritus redigit corpus, & inordinatã eius appetitionẽ repellit, quaten' de' dignetur inuiſere animã.

At

At ille declinauerat atque tranſierat, id eſt, inchoatam viſitationem, conſolationem, inflammationem, & gratiæ affluentiam ſubtraxit ad tempus: & quando ſe obtulit & præuenit, protinus ſe abſcondit, vt quæreretur ardentiùs, & copioſiùs inueniretur: ſicque aliqualiter habitus inſenſibiliter eſt elapſus. *Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus loquutus eſt*, id eſt, mox vt ſponſi exhortationem audiui, reſoluta eſt in amorem anima mea, & omnis duritia eſt ab eo ſublata. Nam ſicut ignis reſoluit plumbum: ſic animã amoroſam ſpiritualiter liquefacit flamma dilectionis, atque in fletum compunctionis, compaſſionis, complacentiæ, & abundantis lætitiæ eam reſoluit. Denique quo habitus charitatis eſt in aliquo intẽtior circa perſonam quamcunque, tanto ex perſonæ illius aſpectu, affatu, auditu, aut recordatione, citius valentiúſque accenditur, liquefit, atque reſoluitur. Ideo ſponſa mox vt memor fit Chriſti, aut vocem eius audierit, inflãmatur, iuxta quod legitur in Pſalmo, In meditatione mea exardeſcet ignis. Ex qua vtique liquefactione, quæ fluidum facit, ſponſa incitatur ad obediendum, intuendum, deguſtandumque ipſum ſponſum pleniùs clariúſque, quàm antè. Iuxta illud, Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Nam & ſpirituales delitiæ quo ampliùs deguſtantur, eo auidiùs cupiuntur. Vnde & beati in patria aſſeruntur cum deſiderio frui deo, intuerique eum, prout ſacratiſſimus ait princeps Apoſtolorum, In quem deſiderant angeli proſpicere. Hinc ſubditur, Quæſiui, id eſt, ſponſum clariùs intueri, ſuauiùs deguſtare, ſtabiliùs amplexari deſideraui ac ſtudui: *Et non inueni* eum, taliter tamque celeriter vt concupiui. *Vocaui*, id eſt, feruenter rogaui, vt ita ſe demonſtraret mihi: *Et non reſpondit mihi*, id eſt, non exaudiuit, neque reale reſponſum donauit mihi iuxta deſiderium meum. *Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem.* Iſta conſonant his quæ dicta ſunt ſuprà ſecundo capitulo, Quæſiui illum, & non inueni: inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem. Nempe qui ibi vigiles, hic cuſtodes vocantur: ideo ex dictis ibi patet intelligentia horum, ſed hic ſubduntur, quæ ibi non continentur. *Percuſſerunt me & vulnerauerunt me.* Cuſtodes, id eſt, prælati ac prædicatores percutiunt Eccleſiam, id eſt, fideles ſubditos & dociles auditores, dum eorum corda ad compun-

Pſal. 38.

Eccle. 24.

1. Pet. 1.

compunctionem,ad erubeſcentiam de peccatis præteritis, ad caſtigandum ſeipſos per opera ſatisfactionis inducunt. Et item dum eos iuſtè & charitatiuè corripiunt.Sic percuſ

Matth. 3. ſerat ſanctiſſimus Chriſti præcurſor venientes ad ſuum ba

Luca. 3. ptiſmum Iudæos dicendo,Genimina viperarum,quis oſtédit vobis fugere à ventura ira?Vnde percuſſi dixerũt,Quid ergo faciemus? Vulnerant quoque eos, quos diuini amoris iaculis perforant,quos ad charitatis vehementiam trahũt, ac præcordiali contritionis dolore adimplent. *Tulerunt mihi pallium meum cuſtodes murorum*, id eſt,rectores & principes Eccleſiarum abſtulerunt à me priſtinæ conuerſationis imperfectionem, ignorantiæ meæ velamen, ac meroris mei operimentum.Amplius vitioſi & ſcandaloſi paſtores ac prędicatores verbis & exemplis peſtiferis malè percutiunt, & læſione peccati ac mortis vulnerant ſimplices deum quærentes Et pallium,id eſt,veſtem gratiæ ac virtutis tollunt ab eis,dum ipſos enormiter ſcandalizant.de qua

1. *Cor.* 8. percuſſione ait Apoſtolus,Peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam,in Chriſtum peccatis. Præterea de duplici cuſtodia loquitur ſcriptura ſacra,

Deut. 4. videlicet de cuſtodia charitatis, & ſolicitudinis paſtora-

Pſal. 114. lis ac iuſtæ diligentiæ. Iuſta illud. Cuſtodi temetipſum & animam tuam ſolicitè. Et iterum,Cuſtodiens paruulos do-

Cant. 1. minus.Et ſuprà, Poſuerunt me cuſtodem in vineis. Et rurſus de cuſtodia malignæ obſeruatiõis,ſicut in Pſalmo,Qui

Pſal. 70. cuſtodiebant animam meam,concilium fecerunt in vnum, dicentes,Deus reliquit eum: perſequimini & comprehendire eum, quia non eſt qui eripiat. Hoc modo cuſtodes & obſeruatores Eccleſiæ circumeuntes eccleſiam ,ſunt dæmones, quorum vnus dixit ad Dominum , Circumiui ter-

Iob. 1. ram , & perambulaui eam : propter quod & beatiſſimus

1. *Petr.* 5. Petrus , Aduerſarius (inquit) veſter diabolus tanquam leo rugiens , circumit quærens quem deuoret. Hi cuſtodes maligni frequenter tentationibus ſuis percutiunt ac ſauciant corda quærentium ſponſum : propter quod ora-

Pſal 140. uit Propheta , Cuſtodi me à laqueo , quem abſconderunt

Luca. 8. mihi. Et Chriſtus in Euangelio, Deinde, ait,venit diabolus,& tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. *Adiuro vos filiæ Ieruſalem*, ô particulares Eccleſiæ ſeu animę virtuoſæ, *Si inueneritis dilectum meum* i.ſi ſpecialem aliquam

aliquam deuotionem, contẽplationem, viſitationem, à ſpõſo ſuſceperitis, & ei gratioſe coniunctæ fueritis, *Vt annũcietis ei, quia amore langueo*, id eſt, vt feruẽter oretis pro me, proficendo in orationibus veſtris deſiderium meũ ad ſponſum: quod adeò magnum eſt, vt præ vehementia ſuæ deſideratæ præſentiæ valde affligar, quę afflictio languor amoris iuxta præhabita nuncupatur. Dicitur autem aliquid deo annunciari, non quaſi ignoranti, ſed vt domino omnia cognoſcenti, vt humili recognitione ab eo aliqua impetrentur. Vult ergo vniuerſalis Eccleſia à particularibus eccleſiis & filiabus ſuis & à deuotis perſonis orari pro reformatione communi in omni ſtatu, & pollitia, & pro finali vniuerſorum ſalute. Videns autem Synagoga conuerſa ſeu ſanctus quicunque, & præſertim filiæ Ieruſalem, Eccleſiam ex gentilitate conuerſam tam ſpiritualem, feruentem, & ſpecioſam, quærit non ex ignorantia, ſed præ admiratione, & vt audiat reſponſum notabile pro communi inſtructione. *Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierũ?* id eſt, ô ſponſa Eccleſia gentium præ cunctis gentibus formoſa, ſancta, electa, dic qualis eſt ſponſus tuus tibi tam charus, & ex dilecto procedens, id eſt, ex patre æterno ſuper omnia creata incomparabiliter diligendo æternaliter genitus. *Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto?* Sicut expoſitum eſt, id eſt, quàm pulcher, amabilis, elegans, & excellens: *Quia ſic adiuraſti nos.* quia tam ardentiſſimè diligis eum, quòd lãgues eius amore: atque ob hoc nos adiuraſti, vt ſi inuenerimus eum, annunciemus ei quòd taliter langues. Ad hoc reſpondet Eccleſia: *Dilectus meus candidus*, quia ſecundum ſuam diuinam naturam eſt lux, puritas, pulchritudo immenſa, ex patre æterno ſeipſum æternaliter intelligente, & conceptũ ſuum inuariabiliter intra ſe proferente, emanans ac genitus, ſplendor gloriæ, character paternæ ſubſtantiæ, candor lucis æternæ, *Et rubicundus* ſecundum naturam aſſumptam, vtpote ſpecioſus forma præ filiis hominum, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: & in paſſione ſua rubore proprij cruoris perfuſus, factus eſt rubicũdus, ſicut Iacob patriarcha prædixit, Lauabit vino ſtolam ſuam, & ſanguine vuæ pallium ſuum. Vnde fertur in Iſaia, Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum? *Electus ex milibus*, id eſt, præ vniuerſis & ſingulis, qui ſecũdum na-

Pſal. 44. *Iſaiæ 53.* *Gene. 49.* *Iſai. 63.*

turam

Roma.1. turam aſſumptam prædeſtinatus eſt filius dei in virtute,ſecundum Apoſtolum ad Romanos:de quo ſanctus euange-
Iſaiæ 42. liſta Matthæus ex Iſaia allegat, Ecce puer meus quem elegi,electus meus,cõplacuit ſibi in illo anima mea . Vnde in
Marc.15. paſſione dixerunt iniqui,Si rex Iſrael eſt,& ſi hic eſt Chriſtus dei electus,deſcẽdat de cruce. *Caput eius aurum optimum,* id eſt,mens eius ſapientiſſima eſt omni ſapientia ac
Apoc.3. charitate pleniſſima,quorum vtrunque ſignificatur per aurum. Iuxta illud in Apocalypſi, Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum. Vel caput eius,aurum optimum,id eſt,
2 Cor.7. precioſiſſima aurea corona in capite eius . Item caput eius eſt deitas ſua ſeu deus pater,qui caput eſt Chriſti : eſt optimum aurum,id eſt,præſtantiſſimum entium,cuius reſpectu omne creatum eſt vile ac modicum,ſicut aurum cætera excedit metalla. *Comæ eius ſicut elatæ palmarum,* id eſt,cæſaries capillorum ipſius aſſimilatur foliis palmarum , non deorſum pendẽtibus,ſed ſurſum eleuatis: propter quod dicuntur elatæ,quaſi eleuatæ, *Nigræ quaſi coruus,* id eſt,proteſtantes grandem vigorem & immarceſſibilitatem eſſe in ſponſo, ſecundum quod pilorum nigredo oſtendit fortitudinem ac iuuentutem eſſe in taliter capillato.Porrò per comam ſponſi intelligi poſſunt congeries cogitationum affectionumq́ue eius,quæ ſemper erant pręclariſſimę,ad deũ erectæ,ordinatæ,perfectæ,oſtendentes in ipſo eſſe vniuerſarum robur virtutum ac virilem ætatem,de cætero nullatenus marceſcentes Rurſus per comam ſponſi intelliguntur vel prælati atq; vicarij eius,ei prælatica poteſtate propinquiores , ſicut coma immediatè ex capite generatur & ei inhæret . Gregorius tamen per comas Chriſti intelligit generaliter ipſos fideles,per fidem & charitatem Chriſto vt capiti inhærentes , & quæ ſurſum ſunt quærentes ac ſapientes,ſicq́ue de ſuæ ſalutis hoſtibus triumphantes : ſicut palmæ aſcendunt in altum,& ſua ſignificatione oſtendunt triumphum. *Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuos aquarum,quæ lactę ſunt lotæ,& reſident iuxta fluenta pleniſſima.* In Chriſto ſunt oculi deitatis.Iuxta illud , Oculi domini ſuper iuſtos.
Pſal.33. Et alibi , Oculi domini multo lucidiores ſuper ſolem , cir-
Hiere.16. cunſpicientes omnes vias filiorum hominum.Hi oculi ſunt intellectus & ſapientia dei ſeu pietatis ſuæ reſpectus: & oculis columbarum poſſunt aſſimilari, quoniam ſimpliciſſimi

mi ſunt atq; puriſſimi & ab omni malitia alieniſſimi. Vnde & ſpiritus ſanctus in forma colūbæ voluit apparere. Oculi quoque interiores humanitatis Chriſti, videlicet ratio & intellectus, ſapientia & ſciētia eius infuſæ omni vtique columbina ſimplicitate fuerunt perſplendidi, & omni ſynceritate pleniſſimi. Sed & exteriores oculi eius vino fuerunt puriores ac pulchriores, in quibus interna ſimplicitas reſplenduit columbina, & omni pudicitia erant ornati, non vagi, ſed venuſtiſſima compoſitione faceti. Itaque omnes hi oculi ſponſi ſunt ſicut columbæ exiſtētes ſuper riuos aquarum, id eſt, iuxta aquas fluentes: per quas abundantia ſapientiæ, exuberantia gratiæ, puritas, opulentia, communicabilitas, deſignātur: quæ perfectiſſime fuerunt in Chriſto & in oculis eius, vel per identitatem aut cauſalitatem, aut per inhærentiam, aut per reſplendentiam: quia in creatis oculis eius fuerunt per eſſentialem identitatem ſeu cauſalitatem: in intellectualibus autem oculis ſuæ humanitatis fuerunt per inhæſionem formalem, ſed in corporalibus eius oculis erant per reſplendentiam ac reſultantiam quādam, prout interior diſpoſitio cordis relucet in vultu & oculis. Iuxta illud, In facie ſapientis lucet ſapientia. Quæ co- *Prou. 17.*
lumbæ lacte ſunt lotæ, id eſt, albæ & candidæ inſtar lactis, quoniam tales ſunt gratioſiores. Et ſicut vniuerſi oculi Chriſti ſunt congruo ſibi candore perlucidi, & reſident iuxta fluenta pleniſſima, iuxta quæ libenter ſedent columbæ, quatenus in eis cernant imagines rapacium auium: ſicque ſuper aquas ſe proiiciendo euadant vngues illarum: ſic interiores oculi animæ Chriſti ſemper iuncti fuerunt pleniſſimæ exuberantiæ, ſapientiæ, & opulentiæ increatæ, in qua conſpiciebant cuncta futura, dæmonumque inſidias, à quibus præcauebat ſuis electis: imò & Iudæorum inſidiantium ſibi euaſit manus vſque ad tempus ſuæ paſſioni præordinatum. Amplius poſſunt per oculos ſponſi doctores, prædicatores, & prælati intelligi, qui aliis vident ac monſtrant neceſſaria ad ſalutē, & ſedent ſuper riuos aquarū id eſt, eccleſiaſtica ſacramenta, ex quibus gratiarū munera profluunt: & iuxta libros diuinæ ſcripturæ, in quibus iugiter occupātur, & colūbina ſimplicitate ornātur: ſicq; riuulos ſapiētiæ hauriunt ex ſcripturis, & gratia baptiſmali virtutibúſq; infuſis ſeu per contritionē, tanquā lacte, ſunt loti,

atque

atque à vitiis emundati: & reſident iuxta fluenta pleniſſima, id eſt, teſtamentum vtrunque, & iuxta vniuerſos catholicorum libros doctorum, ac redundantiam eccleſiaſticorum ſacramentorum, doníſque gratiæ non propriis viribus innituntur. In ſcripturis quoque conſiderant verſutias dæmonum, impugnationéſque viciorum, à quibus ſecundum ſcripturarum doctrinam præcauent ſibi ac aliis. *Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis.* Areolæ dicuntur areæ paruæ, vt hortus aut aliquod ſpacium modicũ: quæ conſitæ à pigmentariis, id eſt, ſeminatæ ac complantatæ à cultoribus aptis, valde ſunt pulchræ, & delectabiles ad videndum, aromaticæ herbæ inibi ſeminatæ aut plantatæ egrediuntur ac virent. Sic genæ ſponſi formoſæ ſunt atque ad intuendum iucundæ. Quod & de corporalibus eius genis verificatur, potius tamen de genis mẽtis, id eſt, de memoria ac prouidentia animæ Chriſti, inter quas intellectus ſeu conſideratio præſentium mediat, ſicut os inter genas corporeas. Porrò anima Chriſti vniuerſa præterita, pręſentia, & futura cognouit, ideo genæ eius multiplici fulgore radiabant notitiæ. Quidam per genas Chriſti intelligunt martyres ſanctos, qui inſtar genarum rubore fulſerũt martyrij. Alij per genas eius ſuam humilitatem & pudiciſſimũ apparatum in exteriore conuerſatione intelligunt. *Labia illius lilia,* vel (vt alij legunt) labia autem, *Stillantia myrrham primam,* id eſt, interiora exterioráque labia ſponſi ſaluberrima documenta propoſuerunt, ad refrænandum ſe à putrefactione culparum, & ad amplectendum mortificationem iniquitatum, amaritudinem contritionis, dolorem compunctionis. Propterea comparãtur myrrhæ primæ ſeu optimæ, quæ ſponte non ex inciſione emanat, ſicut præhabitum eſt. *Manus illius tornatiles,* id eſt, celeriter mobiles, *Aureæ, plenæ Hyacinthis.* Per manus Chriſti intelligũtur eius opera virtuoſa ac miraculoſa, ad quæ peragenda expeditiſſimus ac efficaciſſimus fuit ad libitum ſuum. quę aurea extiterunt, id eſt, excellẽtiſſima atque ex ardentiſſima charitate manantia, & inſtar auri delectabilia ad videndum, ac ſpecioſa, quia nil culpæ fuit eis admixtum, erantque plena hyacinthis, id eſt, gemmis ſic dictis, ſeu floribus, id eſt, ſapientialibus documentis, venuſtiſſimis moribus, & rationabiliſſimis ac vtiliſſimis cauſis, propter quas fiebant à ſpõ-

ſo, videlicet ad dei patris honorem, ad ſupernaturalis doctrinæ ſeminationem, ad totius mundi conuerſionem atque ſalutem. *Venter illius eburneus, diſtinctus Sapphyris.* Ebur (ſecundum Anſelmum) eſt os Elephantis. qui eſt caſtiſſimum animal, frigidi ſanguinis, ſuper cuius os ignis (vt fertur) accendi non valet, atque (vt dicitur) ſi alicuius viſcera ardore libidinis aut alteriùs infirmitatis ferueerent, pota to ſanguine Elephantis releuamen acciperent. Itaque per ventrem Christi eius mortalitas & naturalitas, quam aſſumpſit, infirmitasque deſignatur. ſed hæc fuit eburnea, id eſt, omni caſtitate & virtutum conſtantia decorata, diſtincta quoque Sapphyris, id eſt, cœleſtibus ac ſupernis operibus. Sapphyrus quippe lapis eſt precioſus, ætherei ſeu cœleſtis coloris Poteſt quoque per ventrem Chriſti eburneum Sapphyris fulcitũ, ſolidiſſima atque puriſſima mẽs eius intelligi: quia per ventrem ſolet mens ſignificari. Rurſus venter ſponſi eſt ampliſſima eius capacitas, & occultatio incomprehenſibilium iudiciorum ipſius, quæ in eo quaſi in ventre latent. *Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.* Crura ſponſi ſunt firma & inuiolabilia myſteria eius, quibus proceſſit ad redimendum genus humanum: ideo columnis marmoreis (quæ valde ſunt fortes) aſſimilantur: & fundata ſunt ſuper baſes aureas, id eſt, ſuper beatiſſimæ Trinitatis ſapientiſſimũ piiſſimumque conſilium & decretum, voluntatem ac omnipotentiam, de humani generis redemptione per Chriſtum, quibus innituntur, & quorum iudicio ac virtute facta & impleta ſunt illa myſteria, ſcilicet incarnatio, generatio ex Virgine, conuerſatio in hoc mundo, paſſio, reſurrectio, aſcenſio. Poſſunt quoque per crura Chriſti intelligi glorioſi Apoſtoli, qui prædicando tulerunt dominum Ieſum ad omnes terminos mundi, quibus præcepit, Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ: qui per ſpiritum ſanctum inſtar marmorearum columnarum conſtantiſſimi inſuperabileſque fuerunt. Et ſuper aureas baſes erant fundati, id eſt, ſuper dona chariſmatum Chriſti, & ſuper miracula ac doctrinas ipſius: vel ſuper ſcripturas legis ac prophetarum, vnde dixit Saluator, Si crederetis Moy ſi, crederetis & mihi. De me enim ille ſcripſit. Princeps quoque Apoſtolorum, Habemus (inquit) firmiorem pro- pheti-

Elephantis ſanguinis potus ardorem libidinis refrænat.

Marc. 16.

Ioan. 5.

2. Petr. 1.

pheticum ſermonem, cui benefacitis intendẽtes tanquàm lucernæ ardenti. Rurſus cruta ſponſi ſunt ſapientia & omnipotentia eius, qui totum vniuerſum ſuſtentat, portans
Hebr. 1. (iuxta Apoſtolum) omnia verbo, id eſt, præcepto virtutis
Pſal. 148. ſuæ, ſicut ait Pſalmiſta, Præceptum poſuit, & non præteribit. *Species eius vt Libani*, id eſt, pulchritudo eius monti Libano pulcherrimo aſſimilatur, qui mons arboribus valde ſublimibus ac odoriferis conſitus eſt: ſic ſponſus altiſſimus odoriſque optimi extat, in quo omnes ſancti fundantur ac ſuſtentantur. *Electus vt Cedri*, id eſt, inter ſanctos præfulgens ac eminens, quemadmodum Cedrus inter ligna plura & arbores. Cedrus autem eſt arbor valde excelſa, imputribilis, odorifera, & præclara, vt dictum eſt ſæpe, *Guttur illius ſuauiſſimum.* Per guttur verba promuntur, & voces emittuntur. Idcirco per guttur Chriſti doctrina eius accipitur, quæ verè dulciſſima eſt. Per guttur quoque cibaria traiiciuntur in aluum, & incorporantur: ſicque per guttur ſponſi poteſt intelligi benignitas eius, qua electos in via per gratiam, atque in patria per gloriam ſibi incorporat: quod guttur prorſus infinitæ conſiſtit dulce-
Ioan. 20. dinis: ſed & guttur eius, quo poſt reſurrectionem in Apoſtolos inſufflauit ſpiritum ſanctum, dulce eſt valde. *Et totus deſiderabilis*, quia ſecundum deitatis ſuæ naturaliter & penitus infinitè appetibilis atque amabilis, delectabilis, & iucundus, vtpote bonitas pura ac incircunſcripta, ſubſtantialiter fœlix, & interminabiliter glorioſa. Imò ipſa beatitudo immenſa, ſecundum naturam quoque aſſumptam vniuerſis & ſingulis puris creaturis deſiderabilior pręſtantiorque conſiſtit, eo quòd ſua humanitas ſit ad hypoſtaticum eſſe verbi æterni aſſumpta & in illo ſuppoſitata. *Talis eſt dilectus meus, ipſe eſt amicus meus, ô filiæ Ieruſalem.* Quanuis enim ſit dominus, rex, creator, & iudex meus: charitatis tamen vehementia impellente fiduciamque præſtante, confidenter voco eum amicum, tãquam chariſſimum ſponſum, qui prior dilexit me, & tam gratioſe ac familiariter coniũ-
Ioan. 15. xit ſe mihi, & dixit: Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. Meritò igitur laudo eum, & eius langueo charitate, nec alibi quàm in eo, poſſum quieſcere.

Explanatio

Explanatio eiuſ. Cap. de ſponſo & anima virtuoſa.

ART. XVII.

VEniat dilectus meus in hortum ſuum, vt comedat fructum pomorum ſuorum. Variis modis viſitat ſponſus ille cœleſtis animam ſibi deuotam, quia interdũ quaſi nondum rogatus adeſt, ac præuenit: & tanquam ſaliens celerrimè aduenit, vt charitatem & pietatem ſuam demonſtret: interdum quaſi occultat ac ſubtrahit ſe, ne anima proſperitate ſpiritualium ſucceſſiuè extollatur, aut ſibi adſcribat, quod dei eſt: ſed propriam debilitatem aduertat, ſeque humiliet, & ſuſpirando, orando, laborando pro gratiæ incremento, copioſiùs mereatur. Anima igitur ſpirituali alacritate ac gaudio ad tempus priuata precatur, Veniat dilectus meus in hortum meum, id eſt, in ſuperiorem partem meam, in qua ſummæ trinitatis reſplendet imago, hoc eſt, intellectum meum radio ſapientiæ ſuæ illuſtret, contemplationis luce perfundat totum, totumque rapiat in ſeipſum, & ſtabiliat in diuinis: voluntatem quoque ab omni purget malitia, inordinato affectu, improbóque amore ſuiipſius priuato, & in ſummi boni amore accẽdat, cõſeruet, pficiat: ſed & memoriã à ſuis diſtractionib⁹ recolligat, & cõfortet ſemper in ſe. Veni igitur, ô dilecte, & totũ hortũ hũc meũ occupa, poſſide, ac iugiter immorare. Dignare eũ, ô fons totius fœcũditatis, inceſſabiliter irrigare, purgare, fœcundare, circũmunire, omniq; flore ac fructu gratię ac virtutũ, donorũ, ac beatitudinũ adimplere. Hoc oro, vt comedat fructũ pomorũ ſuorum. i. mecum cœnet, & actus meos piè acceptet, quãuis imperfecti ſint nimis: pręſterq; mihi eos tam humiliter exercere, & eorũ defectuoſitatẽ tam contritè deflere, ꝙ delectetur in eis. Etenim eius poma ſunt virtutes & dona mihi ab eo collata, quorũ fructus eſt actio eorum virtuoſa, ſeu delectatio bona actioni annexa. Ad hãc petitionẽ, quaſi abſenti factam, ſponſus vbique præſens & omnia audiens, ſponſæ particulari reſpondet, Veni in hortum meum, ſoror mea ſponſa. Tanqñ dicat dignãtiſſimus ac munificentiſſimus ſpõſus, Tu, ò anima amoroſa, inuitas me ad introeundũ hortũ tuum, vt veſcar tecũ: ſed ego vice verſa inuito te, vt intres hortum meum, reficiariſque mecum: quia melius habeo præparatum ad comedendum, quàm tu: quia in me ſunt omnes theſauri ſapientiæ atque ſcientiæ, in me om- Col. 2.

Col. 2. nium bonorum & pulchrorum ac deſiderabilium perfecta & ſuperdiues poſſeſſio, in me ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Veni ergo in hortum meum, nec verearis aut verecunderis. non enim ancillam ſed ſororem & ſpõſam te voco. Veni nõ corporis greſſu, ſed ſpirituali profectu, conſideratione, intimóque affectu, in hortum meum, id eſt, in cor meum, in deitatis meæ floridiſſimam amœnitatem, in plenitudinem gratiarũ animæ meæ deſuper præſtitarum, in opulentiam delitioſiſſimam meritorum meorum. Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis, id eſt, totius vitæ meæ laborioſæ & doloroſæ in ſeculo iſto ac acerbiſſimæ paſſionis merita quaſi in vnum collegi ac colligaui faſciculũ: vt tibi ex eo cõmunicem & refectionẽ exuberantem impendam. *Comedite* ergo ex ſpiritualibus alimoniis, donis, ac meritis meis, O *amici*, id eſt, ſpiritus rationales, quorum cibus eſt contemplatio veritatis, dilectio bonitatis, conſolatio ſpiritualis, interiorq; profectus, ſacra cõmunio, gratiæ ac virtutum infuſio & augmentum. *Et bibite*
Iſaiæ 33. ex fontibus Saluatoris, ex torrẽte deificæ voluptatis, ex fontali ſapientia creatoris. *Et inebriamini chariſſimi.* Ego enim abundantia pietatis meę excedo preces votáque ſupplicũ, & ad dandum paratiſſimus, dummodo obicem nõ ponatis: imò frequenter tam liberaliſſimè præſto, infundo, & viſito animas præelectas, vt totum capere non valentes clamare cogãtur ac dicere, O domine contine vndas gratię tuæ, defluantque à ſeipſis, & ſuiipſorum obliti transferantur ac transformentur omnino in me, corpore ſeparato, ſenſibúſque ſopitis, & parte ſenſitiua à ſuis actibus ad tempus ſuſpenſa. Accedite ergo ad me, fontẽ luminis, ac totius ſapientiæ ſalutaris: & illuminamini. Accedite ad me fontem amo
Pſa. 12. ris immenſi, & accendimini. Accedite ad me omnipotentẽ, vt confortemini. Accedite ad me indeficienter opulentiſſimum, vt ditetur cor veſtrum. Accedite ad me interminabiliter miſericordiſſimum, vt miſericordiam conſequamini conſummatam. Ego, ò ſponſa mea, dormio, in deo patre inuariabiliter quieſcendo: ſed cor meum vigilat, nunquã immemor tui, ſed tibi ſemper intentum & ad auxiliandum tibi paratum. idcirco & tu ſic dormias, vt vigiles mente: tam deuotè ac ſobriè viuas, tam ardenter te occupa iugiter in diuinis, vt corpore dormiente & te cum illo ab exterioribus

repau-

repauſante, vigiles corde, vt in ſomno, in viſione nocturna, appareã tibi, loquensq́ue tecum te inſtruam de ſecretis atque ſalubrib⁹: ſed & in ſomno quaſi in vigilia pſallas, ore., & mediteris ex aſsidua talium conſuetudine actuum, quatenus ſemper parata vocem meã audire dicere queas, Vox dilecti mei pulſantis ac dicentis, *Aperi mihi ſoror.* Inuiſitaſti quippe me ſicut & ego te, verũ te tardante pauliſper venire in hortum meũ, mox veni ad te, & verbis affectuoſiſsimis atq; dulciſsimis te inuito, vt me nunc ſuſcipias hoſpitem vltro ſe offerentem ad ingrediendum, quem paulo antè rogaſti venire. Itaque aperi mihi ianuam mentis tuæ, *Soror mea.*, quia mihi coheres: *Amica mea*, quæ nõ ſeruili, ſed filiali ſeruis timore ac charitate. *Columba mea.* quæ ad me duntaxat tuũ moues aſpectũ. *Immaculata mea:* quia in ſanctitate & iuſtitia mihi obſequeris. *Quia caput meum plenũ eſt rore*, id eſt, de rore cœli, de benedictione cœleſti, tibi cõmunicare paratus ſum. Ad hoc anima virtuoſa reſpõdet, *Expoliaui me tunica mea*, id eſt, abſit à me aliter agere, quàm tu, ô ſpõſe, hortaris. Nam exui veterẽ hominẽ cum actibus ſuis, & omni inobedíẽtiæ & tranſgreſsioni renunciaui, & renunciare ſemper propono, ideo præſto ſum obedire. Laui pedes meos, id eſt, affectus meos ab omni rebellione & carnalitate interiorique fornicatione, per contritionem, per confeſsionẽ, & ſatisfactionẽ purgaui. Quomodo inquinabo illos? id eſt, nequaquam decet nec fas eſt recidiuare. Ideo volo tibi iugiter aperire ac obedire, ne priori remiſſioni ingrata inueniar. Nã & vulnera repetita ſunt grauiora: & ſeruo ingrato dimiſſa debita rurſus impoſita ſunt & ab eo exacta. Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, id eſt, ſecreta viſitatione me tetigit. Vel paternaliter caſtigando peccantem, aut validiùs inflammando, paratã adiiciens gratiã ſuper gratiã: quia habenti datur, & bonæ ac feruidæ voluntati pax intenta augetur, profectus conceditur, effectus præſtatur. Hinc orat Propheta, Emitte manũ tuam de alto. Et Ieremias fatetur, Miſit dominus manum ſuam, & tetigit os meũ. Hoc foramẽ eſt vena diuini ſuſurrij, tã ſecreta vt ſanct⁹ Iob proteſtetur: Si venerit ad me, nõ videbo eũ: & ſi abierit, non intelligã. Et ipſemet ſponſus, Spiritus (inquit) vbi vult ſpirat: & vocẽ eius audis, & neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Denique deus viſitat hortatur

Ephe.4. *Pſal. 143.* *Ierem.1.* *Iob.9.* *Ioan.3.*

tatur, inflammátq; animam modis duobus. Primò per apparitioné quādam imaginariam, aut eloquutioné ſenſibilem quantum ad exteriorem interiorémve ſenſum. Cumq; ſic mittit manum ſuam per foramé, poteſt ipſum foramen intelligi alicuius ſenſus apertio, vel ipſa imaginaria viſio ſeu alloquutio. Secundò per anagogicā, ſeu purè intellectualé illuminationem, ſeu alloquutioné: & hęc ipſa illuminatio, ſeu alloquutio, vel intellectus aduertentia, ſiue apertio, poteſt vocari foramé ꝑ quod virtus ſeu pietas ſpōſi ſe mittit tangítq; ſponſam. Et vēter meus intremuit ad tactum eius. Anagogicos etenim motus & ſpirituales attactus mentis à deo exceſſiuáſq; illuſtrationes atque flammigeras ſancti amoris inflammationes & viſitationes diuinas concomitatur grandis alteratio corporis, debilitatio virium, diſtēperatio harmoniæ ex redundantia ſuperioris partis in inferiorem. Propter quod loquutus eſt Iſaias, Vēter meus quaſi cythara Moab ſonabit. Ezechiel quoq;, Amaricatus eſt, inquit, venter meus, ex imaginaria videlicet comeſtione voluminis. Vnde & Daniel dixit, Langui poſt viſionem. Verùmtamen in hoc loco mens per ventrem poteſt intelligi, & per ventris tremorem reuerentialis ac formidoloſa admiratio maieſtatis ipſius ſponſi, vt ſit ſenſus, Venter meus intremuit ad tactum eius, id eſt, ex illuminatione & inflāmatione diuinæ poteſtatis in me facta, mens mea cum reuerentia & filiali pauore admirata eſt immenſitatem maieſtatis diuinæ, atq; interminabilem plenitudiné refectionis ac gloriæ eius. Hinc Seraphim ac Cherubim dicuntur deo cum reuerentia & metu aſſiſtere. Surrexi, vt aperirem dilecto meo, id eſt, ad amoroſiorem eius amplexum, ad validiorem ſuæ bonitatis affectum, ad clariorem ſuæ ſapientiæ contemplationé me præparaui ac aſpiraui: ſiquidem quanto quis amplius creſcit, & quanto plus diuinæ guſtum dulcedinis experitur, quanto increatam creatoris pulchritudinem lympidiùs cœperit intueri: tanto feruentiùs ad profectum in omnibus iſtis, & ad beatificam fruitionem, & ad facialem aſpectum afficitur & anhelat, cum Apoſtolo loquens, Ego non arbitror me apprehendiſſe. Et rurſus, Quæ priora ſunt obliuiſcés, in anteriora extēdo meipſum. Hinc profectus profectibus deſeruire dicuntur, & merita ex meritis oriuntur. Et ſicut vnū peccatū pondere ſuo trahit ad aliud:

Iſaiæ 16. *Ezec.32.* *Danie. 8.* *Philipp.3.* *Ibidem.*

aliud: ſic vna actio virtuoſa expedit, diſponit, ac trahit ad aliã, quouſq; habitus bonus ſeu cõſuetudo in anima generetur: per quã ipſa facillimè ac iucundè quæ bona ſunt, operetur. Manus meæ diſtillauerunt myrrham. i. ex gratioſa dei viſitatione præfata proceſſi mox copioſe ad bona opera, ad corporis edomationẽ, ad crucifixionem carnis & vitiorum cõcupiſcentiarúmq; eius, ſicut hortatus eſt Paulus, *Col. 3.* Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Digiti *1. Cor. 6.* mei pleni ſunt myrrha probatiſſima. i. per diſcretionem & rectam intentionem ac vitæ meæ examinationem caſtigaui corpus meum, & in ſeruitutem redegi, amore imitationis Chriſti, cuius etiã intuitu & amore abnegaui meipſum, & mentem meã iugo obedientiæ plenè ſubieci, ſicut ipſe propter me factus eſt obediẽs patri vſq; ad crucis patibulũ. Etenim qui ſe dicit in Chriſto manere, & qui verè ab ipſo *1. Ioan. 2.* Chriſtian⁹ vocatur, debet inſtar illius ambulare, ſuęq; paſſionis ſequi veſtigia. De ſpirituali autem ſignificatione digitorum, & de optima myrrha & myrrhæ deſignatione, dictũ eſt articulo præcedenti. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo. i. aditum cordis mei plenè atq; totaliter ei aperui, non ſolùm repagula, vectes, & oſtia, ſed peſſulũ quoq; à thalamo cordis mei remoui: nõ tantũ vitando peccata grauiora, ſed etiã leuiora, & quicquid gratiã vultus ſpõſi poteſt offendere. Quẽadmodum enim cæcutiens domũ ingrediẽs, nõ niſi magna, vt ſcamnũ, tripodẽ, & cõſimilia videt: in alia verò minora impingit: qui autẽ viſus acumine mediocriter viget, etiã parua videt: qui autẽ acutiſſimi viſus eſt, videt & minima, imò & atomos, præſertim ſole ſplendẽte in radiis eius: ſic puſilli, imperfecti, & incipiẽtes, modicè illuſtrati, nõ niſi mortalia vitia ponderãt & vitare nitũtur, ꝓpter quod frequenter incidũt in ea, quoniã venialia ſunt via ac diſpoſitio ad peccata mortalia: ꝓficiẽtes verò notabiliter illuſtrati, venialia quoq; pręſertim groſſiora, abhorrẽt, & euitare conãtur. Porrò ꝑfecti radio ſolis ęterni fulguroſe ꝑfuſi, etiã minima venialia acutè ꝓpẽdũt, vehemẽter deteſtãtur, & cũ iugi cuſtodia ac cõſideratione aſſidua diuinę præſentię effugere ſatagũt: quę inciderunt amariſſimè deflẽt, tanq̃ mortalia, inceſſanter ſoliciti ꝓ cordis ſui cuſtodia ac puritate interna. Hi peſſulũ oſtij ſui reſerãt ſpõſo, omnẽq; mentis

tis aditum claudũt infernali adultero. At ille declinauerat atq; tranſierat. Quanto perfectiùs & affectuoſiùs diſponit ſe homo ad charitatem & gratiam, ſapientiam, ac virtutes: tantò pleniùs deſuper ea ſortitur, dummodo in inquiſitione huiuſmodi perſeueret: & quanuis perſeuerando inueniat atque proficiat, non tamen ſemper inuenit iuxta votum, hoc eſt, quantum ad eos charitatis, ſapientiæ, & virtutum effectus, quod appetit valde: vtpote quo ad alacritatem, conſolationem, guſtum, affluentiámque ſenſibilem. Et quantum ad hæc dicitur ſponſus declinare ac pertranſire, & magis ad latus ſecedere, quàm recedere: ſiquidē ex vna parte incitat animam ad quærendum, & ex alia parte differt ac protrahit eam. Hinc in tali euentu oportet animam patientem manere, atque in fide & ſpe ſine omni hæſitatione inquirere: ita vt dicat, Etiam ſi occiderit me, in ipſo
Pſal. 9. ſperabo, certa quàm veriſſimè dicat Pſalmiſta deo, Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquiſti quærentes te domine. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus loquutus eſt. Dulciſſimè enim ſonant in auribus meis eius eloquia, eius præconia, & quicquid ſpectat ad eum, inflammat me. Quæſiui, & non inueni illum, ad votum, ſeu iuxta deſiderium meum, ſicut expoſitum eſt. Voca-
Iob. 33. ui, & non reſpondit mihi, Semel enim loquitur Deus, & ſecundò idipſum non repetit. quoniam in ſcripturis dat ſapientialia documenta, ex quibus poſſunt elici & haberi reſponſa ad omnia: ideò non oportet vt ſingulis ſigillatim
Iob. 30. reſpondeat. Iuxta hunc modum ſanctus Iob loquitur Deo, Clamo ad te, & non exaudis me: ſto, & non reſpicis me: mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduerſaris mihi. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem: percuſſerunt me, & vulnerauerunt me. Cuſtodes iſti ſunt angeli, virtuoſi prælati, prædicatores idonei, qui animam ſponſum anxiè exquirentē inueniunt, corripiunt, accedunt, & iaculo perforant charitatis, ſuiſque hortamentis amorem ſic incendunt in anima, vt langueat diligendo. Tulerunt mihi pallium meum. Dum anima per imaginarias conſiderationes, & per ſenſibilium inſpectionem ſponſum inquirens, illuminatur ab angeli, aut eruditis & virtuoſis hominibus, qualiter ſponſum quærat ex immaterialium & ſpiritualium rerum ſpeculatione, & per fidem rationibus

bus credendorum imbutam, cum illuminatæ mentis intelligentia, atque per ſapientiæ donum & per ſupernaturales effectus, aut iuxta profundiora dogmata ſacræ ſcripturæ, tunc ſalubriter aufertur animæ tali pallium ſuum, & pallio ſubtiliori induitur ac ornatur. Adiuro vos, filiæ Ieruſalem, id eſt, ô animæ virtuoſæ Chriſti ſponſæ, Si inueneritis dilectum meum, vt annuncietis ei, quia amore langueo. Ecce quomodo amor præferuidus modum ignorat, ruborem excludit, & quaſi præcipitem facit. Cùm enim Chriſtus ſit omnium fidelium atque feruentium ſponſus, & dilectus animarum: quælibet tamen huiuſmodi anima loquitur ſic de eo, quaſi ſit ſolùm ſuus dilectus, Si inueneritis (inquiens) dilectum meum. Sic ſancti viri deo omnium dicere conſueuerunt, Deus meus. Porrò diuinus & magnus Dionyſius in ſuis interdum voluminibus ait, Deus, & (ſi fas eſt dicere) meus. Nempe quo quis aliquid intenſiùs amat, eo ampliùs ſibi illud appropriat, non alios excludendo, ſed illud tanquam ſui ſolius ſit, diligendo. Si ergo inueneritis dilectum per deuotionem optatam, vt annuncietis ei, qui me non exaudit ad votũ, quatenus veſtrâ oratione me audiat compatiatúrque mihi, & ſi non mereor, tamen quia amore langueo, non puræ alicuius creaturæ aut rei variabilis & caducæ, ſed eius ſolius: & ipſe, qui totius puri amoris magiſter eſt, optimè nouit quàm grauis & afflictiuus ſit lãguor amoris, quàm moleſta ſit ei optata amati abſentia: ideò exorate viſcera miſericordiæ eius, quatenus ſuæ gratioſæ præſentiæ copiam concupitam mihi miſeræ & infirmæ ſine ampliore dilatione exhibere dignetur. Denique huic tam feruidæ amatrici, ſponſæ animæ amoroſę, ei morem gerentes reſpondent, Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? id eſt, ô anima valde pulchra inter ſponſas ſponſi cœleſtis, quæ mulier appellaris non ratione fœmineæ fragilitatis, ſed cauſa præclaræ fœcunditatis, quia tu es actibus ſanctis abundans, fructibus quoque virtutum pollens: etiã alios verbis & exemplis, meritis, precibúſque conuertis. Iuxta quem modum & vniuerſalis Eccleſia dicitur mulier in libro iſto, ſicut ſcriptum eſt, Mulierem fortem quis inueniet? Dilectus meus candidus & rubicundus. Hæc omnia vſque in finem Capituli non mutantur in expoſitione. Hoc tamen adiici poteſt,

Dionyſius.

Prouer. 31.

teſt, quòd Chriſtus præter rationes præhabitas dicitur cādidus quoniam pius, dulcis, & blandus eſt iuſtis, præſertim in retributione: rubicundus verò, id eſt, terribilis, aſper, atque iratus reprobis & iniquis, ſiquidem irati erubeſcunt in vultu, & exardeſcunt.

Explanatio eiuſdem Capituli de Chriſto & Virgine glorioſa. ART. XVIII.

SAcratiſſima Virgo ex lege & prophetis, ex illuminatione diuina, & annunciatione angelica, agnoſcens vnigenitum patris incarnandum, cùm ore angelico didiciſſet illum ex ſe incarnandum, atque hoc ipſum humillimè ac ferventiſſimè cupiens, dicere potuit, æquiualentérque dixit, Veniat dilectus meus in hortum ſuum, id eſt, in vterum meum deſcendat, & ex puriſſimis meis ſanguinibus corpus aſſumat humanum. Fœliciſſimæ itaq; Virginis venter hortus fuit pulcherrimus, omni caſtitate & ſobrietate decoratiſſimus, virginea puritate redolentiſſimus, ex conceptione verbi æterni ineffabiliter dignificatus, vtpote thronus veri Salomonis, thalamus ſponſi cœleſtis, templum veri dei effectus, ſupernaturali & ſuperexcellentiſſima fœcunditate ornatus, quippe qui eum concepit, qui à patre æter-
Ioan. 1. no æternaliter genitus eſt, & profluxit ac verus deus eſt, vniuerſorum reparator, ſaluator, iudex, ac Dominus. Hic vterus locus eſt mūdiſſimæ voluptatis, hortus paradiſiacæ amœnitatis, ex quo nobis manauit fluuius glorioſus vniuerſam irrigans terram, flos campi pulcherrimus, fructus quoque æternę ſalutis, de quo loquutus eſt vnus ſanctorum
Pſal. 126. non minimus, Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hęreditas domini filij merces fructus ventris. Ecce in vtero iſto conceptus eſt, atque ex eo verè eſt natus, qui ex corde patris in ęternitate eſt generatus, ſicut pater ipſe teſtatur,
Pſal. 109. Ex vtero ante luciferum genui te. Hunc igitur vterum vniuerſitas electorum deuotiſſimè veneretur, quem nullus niſi mundo oculo contemplatur. O quàm inæſtimabiliter irrigatus, fœcundatus, dulcificatus eſt beatiſſimæ Virginis vterus ex tam diuturna habitatione in eo fontis totius boni, à quo omnis proceſſit fœcunditas, qui in ſeipſo infinitè eſſentialitérque ſuauis eſt. Veniat ergo dilectus meus in hortum

hortum ſuum per incarnationis myſterium. Vt comedat fructum pomorum ſuorum Quemadmodum filius dei in vtero Virginis eſt conceptus: ita in eodem nutriebatur, non planè ſanguine menſtruali vt cæteri, ſed vtique puro tanquam pomellis dulciſſimis. At verò quoniam diuiniſſima Virgo prius concepit dei filium corde quàm corpore, & fide quàm carne, ipſa optauit vt dilectus ſuus veniret in hortum. i. cor ſuum cum mira eminentia gratiarum, quæ in conceptione filij dei in ea auctæ ſunt vltra omnẽ narrationẽ. Imò quo cæteris cunctis ſpiritualior fuit atque feruentior, eo gratioſiſſimum iugiterque recentem aduentum filij dei patris ac ſui, in mentem ſuam inceſſabiliter feruentiſſimè concupiuit. Nec dubium quin ita obtinuit, ſicut ſubiũgitur ex ſponſi perſona, Veni in hortum meum, ſoror mea ſpõſa, id eſt, arcana ac opulentiam mentis meæ ingredere, in me filio tuo per contemplationem obdormi. Iuxta quod ſcriptum eſt, In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Con- *Pſal. 4.*
templare ſuauiter quàm infinita ſit beatitudo mentis meæ increatæ, quàm ineffabilis quoque fuerit perfectio, gratia mentis meæ humanæ, quæ à primo ſuæ creationis inſtante tam clarè & plenè vidit, ac fruitiuè guſtauit deitatis naturam ac ſuauitatem, quàm purè & plenè eam pura creatura videre poteſt, ac fruitiuè guſtare. Has benedicti ac adorandi filij ſui beatitudines, delitias, perfectiones, optima Virgo frequentet conſiderauit cum gaudio: ſed quando eundem tam amariſſimam mortem penſauit paſſurum, mœror ingens mox ſuperuenit, qui tamen ex cõſideratione copioſiſſimi fructus paſſionis illius mitigabatur. Veni quoque in hortum meum, in paradiſum cœleſtem, delitioſiſſimum, cõtemplando gaudia ciuium ſupernorum, potiſſimè mei, filij tui, poſt aſcenſionem in illo præſidentis, & ſecundũ vtrãque naturam glorioſiſſimè reſidẽtis. Inſuper hortũ meum, id eſt, militantem Eccleſiam freqnenter ingredere, ſtatum eius conſiderando, & pro ea rogando, eamq̃ue tanquam potentiſſima aduocata tuendo ac adiuuando in omnibus. Meſſuy myrrham meam cum aromatibus meis, id eſt, pro amaritudinibus afflictionum & paſſionis meæ glorificatus ſum corpore, & præmiũ accidentale ſortitus ſum, manifeſtatuſq́ue mũdo & clarificatus, ſicut patrem rogaui dicendo: Pa- *Ioan. 17.*
ter veni hora, clarifica filium tuum. Comedi fauum meum
cum

cum melle meo, id eſt, de propriæ deitatis & humanitatis meę contemplatione reficior & exulto. Bibi vinum meum, . eſt, euangelicam meam doctrinam perſonaliter deguſta

Act. 1. ui, impleui, digeſſi, quoniam cœpi facere & docere. Cum lacte meo. i. cum propria innocentia, de qua gloriabar in

Ioan. 8. deo patre iniquis dicēdo. Quis ex vobis arguet me de peccato? Vinum quoque Chriſti fuit doctrina conſiliorum ipſius, & eminentior ſua inſtructio. Lac autem traditio præceptorum faciliórque doctrina ſua moralis, pro quibus omnibus accepit in patria præmium accidentale, & omnium electorum hominum conuerſionem ad ipſum. Iuxta illud

Iſaiæ. 53. quod ſcriptum eſt, Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum, & volūtas domini in manu eius

Eodem dirigetur. Et denuo, Pro eo quòd laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur. Itémque, Tradidit in mortem animam ſuam, ideò diſpartiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia. Hinc, Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi, id eſt, fructu ac merito cōuerſationis ac paſſionis meę in mundo, nunc gaudete & reficiamini mecum in cœlo, & de deitatis meæ plena ac contentatiua fruitione inebria-

Pſalm. 35. mini cum ſobrietate interna, ac torrente voluptatis meæ potamini cum ſecuritate iucunda, quemadmodū vobis pro

Lucæ. 22. miſi, Ego (inquiens) diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pa-

Lucæ. 12. ter regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Et rurſus, Amen dico vobis, quòd faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit eis. Ego dormio, & cor meum vigilat. Hoc præclariſſima ſponſa verbi æterni, ſanctiſſima Virgo, præeminenter dicere potuit, quia contemplatiuiſſimam vitam duxit, & ab exteriori tumultu omníq; inordinato ſtrepitu & cura ſuperflua atque inquietudine culpæ penitus abſtinens & ſopita, vigilantiſſima mente deo vacauit, pro Eccleſia exorauit, actibúſq; virtutū in termino excellētiæ perfectiſſimis iugiter fuit intēta. Deniq; in ſomno corporali cor eius peruigil fuit, & ex aſſidua aſſuefactione pfecta inſiſtēdi diuinis, ex ardētiſſima & exercitatiſſima charitate, ex ſplēdidiſſima & exuberātiſſima ſapiētia ſibi infuſa, & cōtēplatione in vigiliis, pene aut pſus cōtinuè etiā tēpore ſomni vigili corde fuit deo cōiūcta, & pro cōmiſſa ſibi Eccleſia vigilare nō ceſſat. Vox dilecti mei pul-

ſantis,

ſantis,atq; dicentis, Aperi mihi ſoror mea, chariſſima amica mea, fideliſſima ac familiariſſima colũba mea, pudiciſſima, ſimpliciſſima, immaculata mea, quę nec minimę culpæ vnquam maculam incurriſti. Quia caput meum plenũ eſt rore, i. eſt, omni cœleſti benedictione, ac omni diuino chariſmate. Ideo de vniuerſa plenitudine gratiæ ac gloriæ meæ paratiſſimus ſum tibi præ omnibus liberaliſſimè & affectuoſiſſimè communicare. Hoc modo ſponſus cœleſtis omni hora ſpiritualiter pulſauit ad ianuam puriſſimæ mentis ſuæ virgineæ præcordialiſſimæ genitricis, eãdem ad indefinentẽ in omni ſapientia & virtute profectum excitando, monendo, & inflammando: præſertim verò in hora annunciationis dominicæ, in ipſa colloquutione Virginis atque archangeli vnigenitus patris eam admonuit intus ad conſentiendum, ad aperiendum, ad ſuſcipiendum in ſe talentum, theſaurum, ac precium mundi: cui pulſationi obedientiſſima adoleſcentula libenter humiliterque conſenſit, dicendo, Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. *Lucæ.1.* Deinde ſua beatiſſima aſſumptione inſtante, his verbis filius eius inuitauit eam ad cœleſtis paradiſi ingreſſum, ad quem cum incomparabili dilectione & gratulatione, reuerentia, apparatu, occurſu, & gloria eam vocauit ac introduxit.67 Prætereà cùm introducta fuiſſet illuc in anima, & cognouiſſet protinus ſe ſuo digniſſimo corpori reuniẽdam, atque cum illo rurſus clariſſimè introducẽdam, admirans præ gaudio ait, Exui tunicam meam, ſcilicet carnem mortalem: Quomodo induar illã? id eſt, qualiter denuo illud aſſumam? quaſi dicat, Non, niſi ſupernaturaliter ac ſingulari priuilegio, fiet hoc. Laui pedes meos. Quemadmodum, iuxta diuini Dionyſij documenta, angeli ſancti dicuntur purgari nequaquam ab immunditia culpæ, ſed à minoratione perfectionis cognitioníſq; ſuæ: ſic excellentiſsima Domina lauit, id eſt, purgauit pedes ſuos, puta affectus inuiolabiliter mundos à minoratione perfectionis: quia in feruore ſanctorum affectuũ profecit aſſiduè. In aſſumptione demum ſua in cœlum, corpore ſacro relicto, lauit pedes ſuos, ad ſummam diuinæ dilectionis eminentiam pertingendo, & ſpiritualium ac corporalium pedum ſuorum puritatem innocentiamque monſtrãdo, tam fœliciſſimè emigrando. Quomodo inquinabo illos? Quaſi dicat, Nequaquã decet

Lucæ 1. decet me vnquam peccare inobedientémve eſſe. Inſuper cũ benedictiſſima Virgo audiſſet à Gabriele, Ecce cõcipies & paries filium, dicere potuit æquiualentérque protulit, Exui tunicã meam, id eſt, ab omni copula carnali abſtinere propoſui, quomodo induar eam? id eſt, qualiter conſequens eſſe valebit vt viro commiſceat? tanquam dicat, Non puto decere, præſertim ſi regem Meſſiam concipiam, de quo ſcio
Iſaiæ 7. prædictum: Ecce virgo concipiet & pariet filium, tamen de
Ambro. modo plenius edoceri peropto, quomodo igitur fiet iſtud,
Lucæ 1. quoniam virum non cognoſco? Nam quamuis ſponſum acceperim, firmum tamen propoſitum habeo nunquam conueniendi cum eo. Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen. Quia non virili ſemine, ſed myſtico ſpiramine, virtute altiſſimi obumbrante illum concepi. Et venter meus intremuit ad tactum eius, id eſt, ipſum vnigenitum patris concepi cum gaudio cordis exuberantiſſimo redũdante in corpus meum: concepi (inquam) ad tactũ eius, id eſt, ex ſpirituali & cauſali contactu omnipotentię ſuæ, quo concepto, ſurrexi deuotiſſimè atque humillimè regratiando pro beneficio tam immenſo mihi exhibito, vt aperirem dilecto meo, id eſt, in thalamum mẽtis meæ introducerem eum per ardentiorem amplexum, per gratię totius ineffabile incrementum, ac de cætero ſemper paratior eſſem ad omnem obedientiam ſanctam, & deuotiſſimam ſeruitutem ipſius: tãto amplius meipſam in cunctis humilians, quanto maior fui effecta. Surrexi quoque orãdo pro aliis, vt meis orationibus corda illorum aperirem fidei & gratiæ filij mei, quatenus conuerterentur ad ipſum, & ſaluarentur per ipſum.
Lucæ 1. Amplius, ſurgens abij in montana ad cognatam meam Elizabet, vt mentem eius & cor infantuli eius nondum nati aperirem filio meo, ita vt cognoſceretur ab eis. Manus meæ diſtillauerunt myrrham, id eſt, operatio mea & conuerſatio fuit deinceps totaliter ſpiritualis & mortificatiua ac aſpernatiua omnis delectationis carnalis magis quàm antè. Et digiti mei pleni myrrha probatiſſima. Quoniam amaritudinem paſſionis filij mei indeſinenter tuli in corde meo cum diſcretione & imitatione, delectatione & regratiatione eximia: ſed & proprium corpus diſcretiſſimè pertractaui in exercitiis virtuoſis. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo. Quoniam iuxta expoſitiones inductas nõ ſolùm vniuerſas

uerſas,ſed etiam minimas culpas prorſus vitaui,ſed & actus filio meo placentiſſimos coram eo inceſſanter cum omn feruore exercui:ita quòd cor meum fuit ei iugiter reſeratum,nunquam clauſum. At ille declinauerat atque tranſierat.Quia etiam nõnunquam me ſuam chariſſimam matrem permiſit dirè affligi,& de ſua paſſione triſtari:corporaliter quoq; interdum receſſit à me,ſicut dum duodecim erat annorum,& paſſione inſtante, & quando ego & fratres eius quæſiuimus eum. nec inueni eum ſemper ad votum in tali requiſitu Anima mea liquefacta eſt,vt loquutus eſt, Quia cum ſumma auiditate,deuotiſſima affectione,& ardentiſſimæ charitatis liquefactione prædicationes & cætera eius verba audiui, potiſſimè autem liquefacta eſt anima mea, quando in cruce loquutus eſt mihi,Mulier ecce filius tuus. & diſcipulo,quem dilexit,Ecce mater tua.Inuenerunt me cuſtodes qui circumeunt ciuitatem,id eſt,prælati & maiores Iudæorum,qui mihi amantiſſimum meũ crudeliter abſtulerunt,verbis & factis ſuis me grauiſſimè afflixerunt,ita quòd gladius doloris pertranſiuit cor meum,& pallium cõſolationis,qua ex filij mei præſentia & auditu operiri ſolebam,verterunt mihi in deſolationem extremam,tuncq; filiabus Ieruſalem dicere poteram,Adiuro vos,ſi inueneritis dilectum meum,à Iudæis captum,ligatum,abductũ, vt annuncietis ei,quia amore langueo,quoniã eum videre & inuenire non valeo.Rurſus,ô filiæ Ieruſalẽ,nondũ credentes, ſi inueneritis dilectũ meum,per fidem & charitatẽ credendo in ipſum, Vt annuncietis ei,quia amore langueo.i.corã ipſo deuotè recolite qualiter eius amore lãguida fui in mũdo,præſertim in paſſione & poſt aſcenſionẽ ipſius.O quàm mira & ingens eſt vis ſancti amoris,cuius aculeus mentẽ amãtis medullitus penetrat,affectũ trãſuerberat,penetralia ſic inflãmat,& ebulire atq; erũpere facit,ita vt deſideriorũ ſuorũ intimarumq; cõmotionũ geſtus,effectus,atq; indicia nequeat cohibere,nec diſſimulare:pectus cõcutitur, & interiora omnia alterãtur,oculi madẽt,corpus debilitatur,ardet affectio,cor æſtuat profundiſſimè ingemiſcẽs ac lõga ſuſpiria trahẽs. Hæc lãguidæ vulneratæq; animæ certa cẽſentur indicia,facies pallẽs,vultus tabeſcẽs,faſtidiũ mũdi,inaduertentia omnis terreni negocij, vilipenſio totius carnalis affectus,& frequẽs aſcenſio charitatis cũ profectu eiuſdem. Cætera patent.

Lucæ 2. *Ioan.19.* *Lucæ 1.*

Elucidatio

Elucidatio Cap. 6. *Quò abiit dilectus tuus, pulcherrima mulierum?* ARTICVLVS XIX.

Cant 5. CApitulo præcedente loquuta eſt ſponſa adoleſcentulis, Adiuro vos, filiæ Ieruſalem, ſi inueneritis dilectũ meũ, vt nnuncietis ei, quia amore langueo. Ex quibus verbis adoleſcẽtulæ ad duas motæ ſunt quæſtiones. Prima fuit, qualis eſt dilectus tuus? ad quã præinducto reſpondit ſponſa Capitulo. Secunda eſt, quæ modo proponitur, *Quò abiit dilectus tuus?* ſponſus dei filius, quem in præcedentibus dixiſti te quærere nec inueniſſe? Vnde elicimus, quòd aliquo modo receſſit à te, iuxta præcedentis elucidationẽ articuli. *O pulcherrima mulierũ, quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?* id eſt, adiuuabimus te in quærendo, & ſimili intẽtione quęremus eum qua & tu, orabimúſq; vt eum ſimul inueniamus. Ad hæc ſponſa mater Eccleſia reſpõdet. *Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum*, id eſt, piè & gratioſe à regalibus ſedibus venit in mundum, introiuit corda credẽ-
Sapi. 18. tium, & me ſuã viſitauit Eccleſiam, quia non ſic receſſit aut declinauit à me, quin iugiter maneat in me, id eſt, in multis ęlectis & ſanctis ac virtuoſis hominibus. Cur autẽ Eccleſia & quælibet anima virtuoſa dicatur hortus, in expoſitione præcedentium patuit. *Ad areolam aromatum*, id eſt, ad paruam aream, in qua aromaticæ herbæ arboréſque naſcũtur, hoc eſt, ad puſillum gregem valde electorum & virtuoſorum fidelium, in quibus ſpecialiter & gratioſiſſimè de-
Lucæ 12. moratur, ſicut in euangelio conteſtatur, Nolite timere puſillus grex, quia cõplacuit patri dare vobis regnum. Sicque per areolam aromatum accipi poſſunt viri contẽplatiui, & & veri religioſi, qui virtutum ſuauitate & mentis tranquillitate bonæ quoque famæ fragrant odore, aliíſque medẽtur in anima: ideo dici queunt aromata De ſpirituali tamen ſignificatione areolæ aromatum dictum eſt plenius in præcedentibus. *Vt paſcatur in hortis*, id eſt, virtuoſis actibus Eccleſiæ ac cõgregationum fidelium delectetur, & cœnet cum eis, cooperando eiſdem, ac inuicem ſe conſtringant & deoſculentur. *Et lilia colligat*, id eſt, perſonas virtutũ candore fulgentes, præcipuè continentes ac mente puras, in ſuorum cõputet numero electorum, ac ſecernat à reprobis, ac demũ in cœleſti collocet throno. Vnde & ſacratiſſimus

dixit

dixit Ioannes Baptiſta, Cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream ſuã, & triticum colliget in horrea ſua: paleas autẽ comburet igne inextinguibili. Hinc ſancto re... Ioſię dixit, Iam colligẽt te ad patres tuos. Cùm ergo hęc ita ſe habeant, certa ſum de charitate ſponſi ad me, & de familiaritate ac communione ipſius, ideo fiducialiter dico· *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi.* cui verbo ſimile eſt illud, Dilectus meus mihi, & ego illi. Vnde ex dictis ibidem patet huius intelligẽtia dicti. Itaque ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. i. ego illi intenta ſum, adhæreo, illi ſum placita, ei familiariter iuncta ſum, ab ipſo amplector, fœcundor, deoſculor: quis me ſeparabit à charitate ipſius? Ipſe quoq; ad me habet ſe dulciter, familiariter, amoroſe, liberaliter valde. *Qui paſcitur inter lilia,* in animabus puris ſuauiter redolentibus, & in Eccleſiis particularibus, reformatis clauſtris, congregationibus deuotis delectatur, reficitur, cõquieſcit. Tales etenim implent deſiderium ſponſi, noſtram ſalutem eſurientis, & noſtrum ſitientis profectum. *Pulchra es amica mea ſuauis & decora, ſicut* Ieruſalem, id eſt, tu vniuerſalis Eccleſia mihi chariſſima, pulchra es intus omni ornatu virtutum, donorum, & fructuum, excellentiis meritorum, ſuauis per delectationem ſpiritualem, ac pectoris trãquillitatem, & optimam famam: pulcherrimè quoque ordinata, & ordinatè diſpoſita per gradus & ſtatus, atq; officia, per ordines ſacros, & dignitates, ac poteſtates prælaticas, & copioſiſſimam abundantiam miniſtrorum, ſicut Ieruſalẽ, id eſt, inſtar Eccleſiæ triũphantis: ſicut in Apocalypſi aſſeritur, Vidi ciuitatẽ ſanctã deſcẽdentẽ de cœlo, prout hoc ſuprà clarius eſt inductũ. Propter qđ magnus Dionyſius cõteſtatur Eccleſiã militantẽ ſe medio modo habere inter Synagogã & triumphantẽ Eccleſiã. quod cõſonat verbis Apoſtoli ad Hebręos, Vmbrã habens lex futurorũ bonorũ, nõ ipſam imaginẽ rerũ. Vel, ſicut Ieruſalẽ. i. inſtar Eccleſiæ primitiuæ, quæ in vrbe Ieruſalem cœpit, & ſpiritum ſanctum recepit, atque in omni ſanctitate & iuſtitia domino miniſtrauit ac ordinatiſſima fuit: ex qua tota Eccleſia eſt exorta, & illius primitiuæ Eccleſiæ veſtigia, ordinem, & doctrinam ſequuta. Vel, ſicut Ieruſalem, quoniam ſicut vrbs illa tempore legis Moſaicæ fuit præ cæteris vrbibus terræ ſanctæ ad cultum & ſacrificia dei electa, atque ad ſtudium legis & ad ſedem regni ac ponti-

Matt. 3. *Luc. 3.* *2. Para 34* *Rom. 8.* *Pſal. 126.* *Apoc 21.* *Hebr. 10.*

pontificatus aſſumpta: ita Eccleſia præ cunctis gentibus ad omnipotentis obſequium, ſacrificia, regnum, & ſacerdotiũ, electa eſſe cognoſcitur. *Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.* Eccleſia Chriſti ſpirituali & ſeculari poteſtate multiplici coordinata, miro modo vallata eſt, & ſummi pontificij ſui authoritas præclara eſt nimis, ſupernaturalis ac deiformis ſuper omnes extenta, potens excõmunicare, dãnare, ligare, ſoluere, tradere Satanæ, & reconciliare: ſub hac poteſtate ſunt Eccleſiaſticæ poteſtates ſpirituales multæ ac varię, efficaciã glorioſam habentes. Deinde ſequuntur poteſtates ſeculares, imperialis, regalis, ducalis, & cõmunicalis. Inſuper ſancta Eccleſia circummunita atque vallata & cincta eſt ſui auxilio, præſentia, protectionéque Saluatoris, tãquam muro & antemurali, angelorum quoque cuſtodia, & prælatorum ſuorum diligentia paſtorali roborata: eſt quoque per dona gratiæ gratificantis ac gratiæ gratis datæ, per ſapientiam & virtutes, per ſigna atque miracula, toto orbe terrarum diffuſa, meritis ac multitudine perſonarũ ineffabiliter firmata. Veriſſimè ergo terribilis eſt aduerſariis & rebellibus ſpiritibúſque malignis: ſicut caſtrorum acies ordinata, intelligendo per caſtra multitudinem fortalitiorum adinuicem bene diſpoſitam, quã intueri formidinem incutit potiſſimè hoſtibus. Vel intelligendo per caſtrorum aciem ordinatam, grandem & fortem exercituum, pugnatorum, ac militum conuenienter coordinatum ac prudenter diſpoſitum, non nimis conſtrictum nec nimis patentem: ita vt ab aduerſariis penetrari, ſeu ab inuicem ſeparari non valeat. Imò inuicem bene concordem ac mutuò ſe ſtipantem. per quod exercitus talis eſt hoſtibus ſuis maximè metuendus. Si autem inter ſe diſcors ſit aut diuiſus, ac inordinatè & imprudenter diſpoſitus, non eſt niſi victima ac ridiculum aduerſariæ poteſtatis: ſic planè vniuerſitas Chriſtianorum per fidem, ſpem, charitatem concordans, ſapienter diſpoſita, & ſe inuicem iuuans, fortiſſima terribilíſque cõſiſtit. Porrò ſi per hæreſes & ſchiſmata diuidatur, ſeu per diſcordiam contra ſe inuicẽ pręlietur, iam mox gaudent de ea aduerſarij eius, cernentes eam ſic debilitari & expugnabilem fieri. *Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt.* In his verbis ad inflammandum cor ſpõſæ videtur ſponſus loqui per modũ feruidiſſimi amatoris,

orls,ita deuicti amore ſuæ dilectæ,vt eam non audeat intueri,ne ex illius in ſpectione lædatur ex vehemẽtia prædominantis amoris : quam quanto diligentiùs ac diuturniùs intuetur , tanto plus amore illius accenditur & torquetur. Itaque ait ſponſus cœleſtis chariſſimæ ſuæ Eccleſię, Auerte oculos tuos à me, id eſt, tam intenſe te diligo, vt ardorem huius amoris pleniùs exprimere nequeam, niſi te quaſi horrando vt ceſſes ad tempus me intueri, orando, meditando,pſallendo,& contemplando:quia oculi tui pudiciſſimi columbini,fecerunt me auolare,id eſt, ad tempus ſubtrahere me tibi,quantum ad dulcem conſolatoriamq́ue præſentiam,vt fructuoſiùs quæras me , fecerunt me quoque auolare,id eſt,de cœlo ad terram pro tua ſalute deſcendere. Poteſt & ita exponi, Auerte oculos tuos interiores à me,id eſt,non coneris me comprehendere velle , nec contemplando ſis perſcrutatrix curioſa maieſtatis meæ immẽſæ,quia ipſi me auolare fecerunt,id eſt, quoties me taliter vis videre , cauſa es quòd capacitatem tuam me tranſcendere pando, & incomprehenſibilem me eſſe tibi oſtendo. *Pſal.* 138.
Ideo dixit Pſalmiſta,Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, *Eccle.* 7.
confortata eſt, & non potero ad eam. Et alibi ſcriptum eſt, Dixi ,ſapiens efficiar, & ipſa longiùs receſſit à me. Quidam exponunt ſic,Auerte oculos tuos à me,id eſt, oculos cupiditatis,erroris,& carnalis amoris, quos aliquando habuiſti,de cætero omnino abiicias,& à meo tollas aſpectu: quia ipſi me fecerunt.i.auolare propter eos receſſi ab habẽtibus oculos tales,vel eos pœnitus relinquendo, aut ad tempus, quouſque huiuſcemodi oculi eruerentur ab eis. *Capilli tui ſicut grex caprarum , quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui ſicut greges ouium,quæ aſcenderunt de lauacro , omnes gemellis fœtibus , & ſterilis non eſt in eis.* Iſta ſecundo capitulo ſcripta ſunt atque expoſita. Porrò quod ſubditur, *Sicut cortex mali punici,ita genæ tuæ abſq; occultis tuis*,coincidit cũ eo qđ ſcritpũ eſt,Sicut fragmẽ mali punici,ita genæ tuæ, abſq; eo *Cant.* 2.
quod intrinſecus latet:niſi quòd hîc dicitur ſicut cortex,ibi ſicut fragmẽ . Cortex autem Malogranati forinſecus durus eſt,aſper,deformis:intus verò albeſcẽs cõtinet grana alba: ſic genæ Eccleſiæ arduam vitam gerentis, quæ foris aduerſitatibus exercetur,fructum habet internum,pulchrum , ac dulcem,imò & aliorum fœcundatiuum,dum acceptam gra

tiam proximos adminiſtrat. *Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus.* Quanuis ſapientiſſimus Salomō in ſenio ſuo extremè infatuat⁹ multas valde habuerit vxores regales & concubinas & adoleſcētulas, iſtud tamen de ipſo ad literam nō intelligi poteſt, cū
3. *Reg.* 11. in libro Regum ſcriptum ſit, Fuerunt ei vxores quaſi reginæ, ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ. Hoc quoque probat Auguſtinus, affirmans Salomonem ſcripſiſſe hunc librū ſuæ tempore iuuētutis. Per mulieres autem ſic deprauatus eſt tempore ſenectutis. De hoc loquitur Aug. diſputās cōtra Fauſtum Manichæorum epiſcopum. Intelligēdum eſt ergo de Chriſto & credentium animabus. Quidam autē per ſexaginta reginas intelligunt animas hominum perfectorū, non propter numeri quantitatem, ſed propter myſterij ſignificationem. Sexagenarius nanque conſurgit ex ſenario atque denario in ſe ductis, denarius verò impletionem ſignat decalogi. Senarius, qui dicitur primus numerus perfectus, denotat perfectionem meritoriæ actionis: nō tantum quantum ad obſeruantiam præceptorum, ſed etiam conſiliorum, & quantum ad opera ſupererogationis. Per octoginta demum concubinas intelligunt animas proficientium, quæ non pertingunt ad principales atque præcipuos illos ſponſi amplexus, ad quos perductæ ſunt animæ perfectorum: ſed aſpirant ad eos, nec ita legitimum proferunt fructum virtutū, vt illæ. Octonarius nanque (ſecundū Auguſtinum) eſt numerus diminutus & imperfectus, quoniā partes ipſius ſimul ſumptę minus efficiunt, quàm ſuum totum. Per adoleſcentulas autem innumeras accipiunt animas incipientiū, quę multæ ſunt nimis. Similiter per reginas poſſunt intelligi animæ virginum deuotarum: per concubinas animæ viduarū: per adoleſcentulas animæ coniugatorum. At verò Gregorius per reginas intelligit animas ſanctorū, qui ſe laudabiliter regunt, & carnem rationi omnino ſubiiciunt: per concubinas, quæ non prolem legitimam, ſed voluptatem exquirunt: flores, prædicatores, qui nec Chriſti honorem, nec audientium ſalutem, ſed propriam quærunt laudem & commoda ſua: per adoleſcentulas verò, animas vanitatibus atque laſciuiis deditas, quarum numerus ignoratur. *Vna eſt columba mea, perfecta mea,* id eſt, quāuis diuerſæ ſint animæ ſeu perſonæ fideles magis aut minus virtuo-

ſæ,

ſæ, quæ & deficere poſſunt ac cadere & ſpiritualiter cõſtuprari: vna eſt tamen ſpõſa mea iugiter ſancta, à columbina ſimplicitate nunquam deficiens, & ſanctitatem in ſe ac perfectionẽ inuiolabiliter continẽs, quę errare nõ valet, nec tota deficere: quia à ſpiritu ſancto gubernatur ac cõſeruatur, vtpote vniuerſalis Eccleſia militãs, quæ vna eſt vnitate fidei, ſpei, & charitatis, vnione veræ cõcordiæ, & per eadem media ad eundẽ finẽ ſaluificum tendẽs, de qua ait Apoſt. Elegit ſibi glorioſam Eccleſiã, non habentẽ maculam neque rugã. Quod, quanuis pro ſtatu futuro magis cõueniat Eccleſiæ, ſecundum Hierony. ſuper Ieremiam, & ſecundum Bernard in ſermone, tamen & pro ſtatu præſenti aliqualiter competit ei: quoniam quantum ad membra ſua viua caret mortalium vitiorũ & prauarum intentionũ ruga ac macula. Et ſemper habet in ſe aliquas ſanctas perſonas: totũ autẽ à ſuis partibus dominationẽ ſortitur, imò denominationes diuerſas & quaſi contrarias: ſicut hæc ipſa Eccleſia dicitur ſancta & deformata, virgo & meretrix, ſecundũ expoſitores nõnullos ſuper illud quod ſcribitur, Quomodo facta eſt meretrix vrbs fidelis? quoniam quidam in Eccleſia deo pura mente adhęrent: plures verò mente, imò & corpore fornicantur ab eo, prout in Moralibus ſuper Iob diffuſe tractat Gregorius. *Vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ*, id eſt, hæc ipſa vniuerſalis Eccleſia ſubſiſtit & eſt ad laudem & gloriam pietatis & gratiæ dei, ſeu increatæ ſapientiæ eius: quę pietas, gratia, ſapientia, mater totius Eccleſiæ appellatur, quia per dona gratiæ iuſtificantis eã regenerat, fouet, maternaliterq; cuſtodit. & poteſt per matrẽ gratia baptiſmalis intelligi, quæ originaliter regenerat animas, tanquã ianua ſacramẽtorũ. Mater quoq; totius Eccleſię poteſt vocari primitiua illa Eccleſia, ſub apoſtolorũ regimine in Ieruſalẽ inchoata, à qua tota Eccleſia eſt exorta: iuxta illud in Iſaia, De Sion exibit lex, & verbũ domini de Ieruſalem. Iuxta illi⁹ primitiuæ Eccleſiæ inſtitutionẽ, regulã, ac doctrinã ſubſiſtit & conuerſatur vniuerſalis Eccleſia: quod etiam ad primitiuæ magnum cedit præconiũ & honorẽ, & ad gloriæ eius augmẽtum. Rurſus per matrẽ & genitricẽ Eccleſię militantis intelligitur triumphans Eccleſia, quæ militantem meritis ſuis precibuſque tuetur. Nam & gaudium eſt angelis dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

Ephe. 5.

Iſaiæ 2.

Lucæ. 15.

Viderunt illam filiæ Sion. i. præfatæ adoleſcẽtulæ ſeu animæ de nouo conuerſæ, quæ ſunt filiæ Sion. i. filiæ ſpeculationis per fidem, quæ vidẽt per ſpeculũ in ænigmate, & virtutes ſanctæ matris Eccleſiæ intuendo, mirantur & laudant eam. *Et beatiſsimã prædicauerunt reginæ.* de quibus iam dictũ eſt. i. animæ perfectorum acutiùs conſiderando dona & priuilegia almæ matri Eccleſiæ præſtita, faſſæ ſunt eã beatiſſimã eſſe in ſpe, inchoatione, merito, ac prælibatione. Nẽpe quo Eccleſia ſanctior gratioſiórq; conſiſtit, eo hoc modo beatior perhibetur. *Et concubinæ laudauerunt eam,* tanquam omni alia cõgregatione & plebe præclariorẽ. *Quæ eſt iſta quæ progreditur.* i quàm venuſta, cõmendabilis, & præclara eſt vniuerſalis Eccleſia, pergens de via huius exilij ad æternæ patriam claritatis: non quieſcens per torporem quamdiu in huius vitæ verſatur curriculo. *Quaſi aurora conſurgens:* i. de imperfecto ad perfectiora iugiter properans, à tenebris ignorantiæ ad lucem ſapientiæ ſcandens, à via purgatiua per illuminatiuã ad vnitiuam aſcendens. *Pulchra vt luna.* quoniam à ſole iuſtitiæ omnẽ quam habet, accipit lucem & claritatem, ſapientiã & virtutẽ. Et ſicut luna illuminat noctẽ, ac inter nocturna ſydera lucet ſplẽdidiùs: ita Eccleſia illuſtrat, docet, & dirigit ſedentes in tenebris &
Lucæ. 1. vmbra mortis huius ſeculi. Et cunctis in hoc mundo ſapiẽtior inuenitur, determinãs quid de neceſſitate ſalutis oporteat credere, agere, & tenere. *Electa vt ſol.* quoniã ſponſa eſt ſolis æterni, & ei in perfectione ſimilior, ad eandẽ beatitudinẽ prædeſtinata atq; ventura, ad quã ille ſecundum aſſumptam naturã electus eſt ac peruenit. *Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.* quod præcedenti Cap. expoſitum eſt. *Deſcendi in hortum nucũ.* Iſtud tam de Chriſto q̃ de vniuerſali Eccleſia poteſt exponi. Chriſtus ergo per ſuæ pietatis condeſcenſionem & opem deſcendit in hortum nucum, id eſt, ad congregationẽ fideliũ atq; conſtantiũ perſonarum, qui arduã ducũt vitã, & inſtar nucũ cõtẽptibiles foris vidẽtur: imò per ſoliditatẽ virtutum fortiter ſunt contra ſuæ ſalutis hoſtes muniti, ſicut nux forti ac ligneo tegitur tegumẽto, intus verò dulcẽ continet fructũ, deuotionẽ internã, mẽtis tranquillitatẽ, cõſcientiæ puritatẽ, contẽplationiſq; gratiã, ac diuini feruorẽ amoris ſicut nux nucleũ. Et ſicut ex nucleo extrahitur oleũ: ſic ex illorũ virtutibus compaſſio,

pietas,

pietas,ac vera deuotio. Et ſicut nux in exordio corticem habet humidum,mollē,ac viridem,qui veniente maturitate aret ac decidit: ſic perfecti in ſuæ cōuerſionis initio vallati erant,& cooperti propriæ carnis & ſenſualitatis mollicie,feruore, atq; humore:ſed virtutum adueniente maturitate, caro & ſenſualitas aruerunt, edomitæ ac repreſſæ. *Vt viderem poma conuallium*.i. minus perfectos attenderem ac iuuarem: imò & in humilitatis imo poſitos approbarē. Tamen per poma poſſunt & nuces intelligi,quoniam omnis arborum fructus comeſtibilis communi nomine pomum vocatur:ſicut in Euangelio fertur de ficu ad quā Chriſtus acceſſit:quòd non erat tempus pomi illius. Deniq; per ſuperiores & perfectiores Chriſtus viſitat,dirigit, & adiuuat minus perfectos,quos tamen interius tangit multoties per ſeipſum. *Et inſpicerem ſi floriſſent vineæ*,id eſt,an particulares Eccleſiæ ſeu congregationes,clauſtra, collegia,ad fructum ſpiritualis vini eſſent diſpoſitæ, & floribus ſalubrium meditationum piarúmq; affectionum ornatæ ac fœcundatæ: *Et germinaſſent mala punica*, id eſt, an fructuoſi eſſent, qui in ſtatu contemplationis & igneæ charitatis ſunt poſiti:& quorum eſt dominicam paſſionē iugiter ferre in corde:ac prælati,quorum præcipuè eſt ad ſanguinis effuſionē pro fide ac iuſtitia eſſe paratos : vt inſtar malorum punicorum rubeant intus, & contemplationis ac dilectionis bonæque famæ odore ac ſuauitate ornentur ac fragrent,& alios attrahant.Chriſtus itaque tanquam paſtor bonus, viſitat ſuam Eccleſiam in ſingulis gradibus ac ſtatibus eius, & ab vno quoque requirit, vt ſecundum exigentiam ſuæ vocationis fructificet. Inſuper ipſa Eccleſia ſynodaliter congregata,ſeu eius prçlati,& ipſa per ſuos prælatos conſiderat,viſitat,& reformare conatur particulares eccleſias, & ſingulos gradus , ac ordines. Subditur in perſona Synagogæ in fine ſeculi conuertendæ: *Neſciui*, id eſt, dignitatem,ſanctitatem,& gratiam Eccleſiæ Chriſti non conſideraui,nec noui. Cuius annectitur ratio, *Anima mea*,id eſt,voluntas ſeu ratio malè diſpoſita, ſeu animalis affectio, *Conturbauit*, id eſt, inquietauit , & à veritatis conſideratione impediuit *Me propter quadrigas Aminadab*, id eſt, ex conſideratione poteſtatis & magnificentiæ, virtutis & gratiç regni Iudç,quod deſignatur per Aminadab,

Matth. 9.

Ioan. 6.

de cui⁹ ſtirpe reges regni Iudę progeniti ſunt: & per quadrigas illius fortitudo & excellentia regni illius inſinuãtur. Atq;(vt dicitur) Aminadab cum tribu Iuda primo poſt Moſen ingrediendo fundum maris rubri ſiccatum, promeruit regium ſceptrum, cæteris tribubus Moſen ſequi timentibus. Iudæi autem vſq; in pręſens, conſiderando q̃ mirabiliter & præclarè lex vetus per Moſen data fuit & confirmata & inclytè conſeruata, præcipuè à populo tribus Iudę, atq; ibidē per prophetas & ſigna præconizata, renuit credere legem illam per legem euangelicam eſſe euacuatam, & Ieſum legis Moſaicæ exterminatorem eſſe diuinitus miſſum. Expoſitores verò communiter per quadrigas Aminadab intelligunt quatuor Euangelia Chriſti, & primos eorundem prædicatores ſanctos Apoſtolos, qui euangelizando tanquam quadrigæ diſcurrerunt per mundum, circunferentes Ieſum & euangelium eius vbiq; terrarum. Aminadab quippe interpretatur ſpontaneus populi mei, ſicque per Aminadab accipitur Chriſtus, qui patre volente ſpontaneus pro ſalute populi ſui venit ad paſſionem, ſicut teſtatur, Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam. De qua Iſa. prædixit, Oblatus eſt, quia voluit: qui Chriſtus etiã in Pſal fatetur, In capite libri ſcriptũ eſt de me, vt facerem voluntatem tuã, deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Conturbata eſt igitur Synagoga per quadrigas Aminadab, id eſt, ex prædicatione euangelij Chriſti, quoniam interim perturbatur proptia incredulitate, & ad contradicendum mouetur, propter diuerſa motiua, tamen irrationabilia, & inſufficientia, ac faciliter ſolubilia. In fine autem concutientur ad credendũ euangelio Saluatoris, prædicantibus Elia & Enoch. Denique(vt aliqui dicunt) Aminadab non eſt hîc nomen proprium, nec vna dictio ſecundum Hebræos: ſed nomen commune, ſeu potius duo nomina appellatiua, ſignificantia populum principantem, quod ad prætactam poteſt expoſitionem reduci. Conſequenter Eccleſia hortatur Synagogam ad conuerſionem. *Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere reuertere, vt intueamur te*, id eſt, tu plebs Iſraelitica redi ad verũ Meſſiam Ieſum, crede in eum, reuertere ad fidem patrum ſanctorum. Sicut Malach. prædixit, quòd Elias conuertet cor filiorum ad patres eorum. Reuertere ad pœnitentiam, ad obedien-

Exod. 20. *Ioan. 17.* *Marc. 16.* *Lucæ. 24.* *Rom. 15.* *Quadrigæ Aminadab* *Ioan. 10.* *Iſaiæ. 53.* *Pſal 39.* *Mal. 4.*

obedientiam, perſeuerantiámque finalem. Reuertere à quatuor plagis terræ, ab hac extrema captiuitate, ab indurata excęcatione, ad credendũ, ad obediendũ omnibus, quę in quatuor euangelijs credi ſeu impleri iubentur. Rectè demum per Sunamitem intelligitur plebs Hebræa nunc captiuata & aſpernata: quoniam Sunamitis captiua ſeu deſpecta interpretatur. Et quoniam Suna ciuitas erat terræ promiſſionis, de qua pulcherrima illa Abiſag vltima Dauid regis coniunx fuit, vt patet tertio Regum, quę & frequenter Sunamitis vocata eſt. Poſtremò huic charitatiuæ ac pię petitioni Eccleſiæ deus citò aſſiſtens ac fauens, reſpondet Eccleſiæ: *Quid videbis in Sunamite, niſi choros caſtrorum?* tanquam dicat, O Eccleſia, fiet quod exhortaris, intantum quòd Synagoga in fine conuertenda, erit tam fortis in fide, tam roborata in ſpe, & incenſa in charitate, ac omni ſapientia & virtute munita, angelicis ſpiritibus circunuallata, ac multis agminibus credentium copioſa, quòd non videbis in ea niſi choros caſtrorum, id eſt, ſocietates militantium deo, quia pro deo ac fide mori erunt parati. Choros quoque caſtrorum, id eſt, acies & connexiones gratiarum, virtutum, donorum, ac aliorum chariſmatum diuinorum: ita quòd quæ diu iam antè contra fidem pugnauit, de cætero tecum pro fidei defenſione contra Antichriſtum, ſeu alios perfidos, dimicabit. Dicit autem Methodus martyr ac præſul in ſuo libello, quòd centum quadraginta quatuor milia Iudæorum tunc crediturorum occidentur ab Antichriſto. 3. *Reg.* 1.

Declaratio eiuſdem Capituli, de Chriſto & ſponſa particulari. ART. XX.

QVò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quò abiit dilectus tuus, & quæremus eum tecum? Vxores & ſponſæ eiuſdem mariti aut ſponſi carnalis rarò cócordes & charitatiuæ atque pacificæ adinuicem: quoniam vna impedit alium à deſideratis mariti amplexibus, qui dum pergit ad vnã, recedit ab alia: ideò illæ mutuò inuident ſibi. Secus eſt de his, quæ ſponſæ ſunt ſponſi cœleſtis: quia quo ampliùs diligunt ſponſum, eo cordialiùs amant ſeinuicem: nec vna inuidet alteri amplexus, oſcula, vnionémque ſponſi, ſed ſuper his inuicem congratulan-

tulantur: quoniam vna non impedit aliam à talibus bonis, ſed iuuat & promouet eam ad talia, orando pro inuicem, & mutuò ædificando. Nec ſponſus deſerit vnam, vt viſitet aliam: imò omnes ſimul poteſt inuiſere, támque faciliter omnibus ſimul ſatisfacere ac vniri, vt vni. Siquidem ſponſus iſte per ſuam maieſtatem vbique eſt præſens, eſtque omnipotens. At verò particulares ſponſæ ſibi inuicem familiares conqueruntur adinuicem ſuas afflictiones, deſolationes, ariditates, quas incidunt, dum præſentiam ſponſi concupitam non habent, quærunt quoque abinuicem ſolatium, conſilium, atque auxilium. & quia vnaquæque earum tanto extat humilior, quanto perfectior, quæuis earum alteram vocat pulcherrimam: ſicque querela vnius audita de ſponſi receſſu à ſe, aliæ condolentes mox dicunt, Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quæ tãto es pulchior, quanto amore ſponſi repletior. Quò declinauit dilectus tuus, & quęremus eum tecum? i. dic nobis in qbus mentibus putes eum ſpecialiter habitare, gratioſiùs operari, ſalubriúſque quiſcere: & ab eis colligemus tibi exempla virtutum, exercitia actionum, quibus inſiſtendo valeas recuperare optatam ſponſi præſentiam, conſolationem, amplexum. Ad hæc ſponſa, id eſt, anima contemplatiua ac feruens reſpondet, Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum, id eſt, in quancunque virtuoſam perſonam, in qua tot ſunt ſpirituales arbores, quot virtutes: tot poma & fructus, quot meritorij actus: tot fontes, quot habitus intellectuales: tot flores, quot bona propoſita & deſideria pia. Ad areolã aromatum, id eſt, ad mentem, in qua ſunt theologicæ ac ſupremę virtutes, contemplatiuíque actus, & exceſſiui anagogici motus ſanctæ dilectionis in ſponſum, quæ omnia ſunt aromata prorſus precioſiſſima, & valde coram ſponſo fragrantia. Et paſcatur in hortis, id eſt, in actibus ſapientialibus prudentialibus, conſiliaribus, ac ſcientialibus, ac intellectiuæ potentiæ delectetur, ſecundum quod actus iſti procedunt ex ſapientia, conſilio, ſcientia (vt ſunt dona) & ex prudentia, prout virtus eſt cardinalis. In actibus quoque ſpei & charitatis, fortitudinis, pietatis, timoris filialis, ac latriæ, atque iuſtitiæ, quæ perficiunt voluntatem. Itaque tam intellectus cum ſuis ornamentis, id eſt, habitibus &

actibus meritoriis,hortus eſt,quàm voluntas:ſicque in vno totali & grandi horto continentur plures horti particulares minores. Nã & ipſa anima hortus eſt,ager,ac vinea, ſimiliter quælibet eius potentia, quæ ſubiectum eſt alicuius virtutis. Et lilia colligat,id eſt,quicquid boni & virtuoſi & pulchri in his hortis inuenerit,acceptet, & in memoria ſua reponat,ad remunerandum tempore opportuno, atque ad præſentandum deo patri tanquam aduocatus fidelium. Etenim ſi ſancto Iob dicere licuit deo, Signaſti quaſi in ſaccu lo vniuerſa delicta mea. quãto magis dicere potuit,Signaſti quaſi in theſauro omnia opera mea bona? Siquidẽ pronior eſt deus ad pietatem quàm vltionẽ,qui apud Iſa prote ſtatur,Ego autẽ opera eorum & cogitationes venio vt con gregem. Ecce q̃ glorioſum,fructuoſum, ac nobile eſt huic ſuauiſſimo,benigniſſimo, affectuoſiſſimo ſponſo inhærere, vniri,vacare,immergi. qui tã gratioſiſſimè ac liberaliſſimè operatur in aĩa pura,illuminata, & amoroſa:quæ cõſequẽter cũ ingenti ait fiducia,Ego dilecto meo,& dilectus meus mihi,id eſt,intendant & vacent alij,quibus velint:cupiant & conentur placere hominibus, ad dignitates atque officia promoueri,ditari, famari, & glorificari in ſeculo iſto: ſufficit mihi ſpõſus meus. Ille pars mea,ille hæreditas mea, ille totum & ſummum bonum meum, præter & extra ipſum nihil quæro,nil opto. In ipſo ſal[9] mea & gloriatio mea, ſpes mea & tota occupatio mea. Quid neceſſe eſt vagari per multa.& per inania diſtrahi, cùm ſponſus iſte ſit ſummum, perfectum, infinitum, inuariabile bonum: nulli ſe negans,nullum deſpiciens, dummodo ſyncerè ſe vertat ad ipſum: & in ipſo eſt cum plenitudine, iucunditate, & excellentia infinita, quicquid ſalubriter appeti poteſt? Ego ergo dilecto meo, à quo nullus præſumat, tentet, vſurpet auertere me. Nec immeritò dico hæc,Quia dilectus meus mihi, id eſt, ipſe quamuis ſit excellentiæ tam immenſæ,attamen tam dignanter,familiariter,ſocialiter,amoroſe, ac dulciter ſe habet ad me pauperculam & indignam,quaſi aliquid eſſem: imò veluti ad ſororem, ad amicam, ad ſponſam: quia quo maior eſt eius maieſtas,eo & maior eſt dignatio eius. Et vt multa paucis perſtringam, quaſi mihi ſoli haberet intendere ac vniri. Ideo charitate cogente fiduciámque donante, quaſi oblita excellentiæ

Iob. 14.
Iſai. 66.
Pſal. 13.
Pſal. 61.

lentiæ eius,nomino eum dilectum & ſponſum: nec ſolùm dilectum, ſed & dilectum meum. Intereà hac deuotione, gratitudine,charitate,ſynceritate ſuæ ſpõſæ delectatus mi ſericordiſſimus & amãtiſſimus ſponſus,citò rependit vicem ſponſæ,& prorumpit in eius præconia,dicens, Pulchra es amica mea. Nam ipſa propriæ imperfectionis recognitio tam amoroſa & humilis vehementer pulchrificat te, & quod deeſt per naturam,ſuppletur per gratiam: & quanto mihi totius pulchritudinis ſuperſplẽdidiſſimo fonti ac lumini perfectionaliter infinito, ac ſuperpulcherrimo amplius appropinquas intimiúſque coniungeris, profundiùs quoque immergeris,eo vtique copioſiùs pulchrificaris,exuberantiùs illuſtraris,& radio ſapientiæ ſalutaris, fulgore altiſſimæ veritatis, ardore diuini ac ſancti amoris abundantiùs ac magnificẽtiùs perfunderis,venuſtaris,repleris: ſicque ſupernaturali ac deiformi polita decore,amicta lumine gratię ac virtutum,vt veſtimento.Suauis es etiam,quoniam ſpirituali gaudio pacéque pectoris es perfuſa, & in caſtiſſimum omnis boni honeſti affectum firmiter transformata,virtuoſorúmque actuum delectationibus exhilarata, & quàm magna ſit multitudo dulcedinis increatæ, tanto ſuauiùs ac pleniùs guſtas & experiris: quanto fontali illi incircunſcriptibili atque immenſæ dulcedini familiariùs
Pſal. 10. ſoles vniri. Hinc viſceribus pietatis ac ſuauitatis redundas & affluis. Imò & effluis, teque effundis ac delectabilis es ad amandum.Vnde & meę delitiæ,quãuis nullius indigeã,
Prouer. 8 ſunt eſſe tecum:quoniam mihi ex meipſo ex propria bonitate,charitate, pietate,delectabile & iucundũ eſt eſſe cum creatura, quam talẽ & mihi tam ſimilem amabilémq; efficio.Et decora ſicut Hieruſalẽ.i.cœleſti Hieruſalem in pulchritudine aſſimilata,quoniam cõuerſatio tua in cœlis eſt, & in terris vitã angelicam ducis: quia in carne nõ carnaliter,ſed ſpiritualiter viuis,ac ciuiũ ſupernorum actibus occuparis,videlicet cõtẽplationi,dilectioni, ac laudibus dei. Terribilis vt caſtrorũ acies ordinata. O quàm terribilis eſt anima virtuoſa,ſancta,contemplatiua immundis ſpiritibus
Iob. 41. eorúmque principi,qui factus eſt vt nullũ timeret. Nónne anima talis ſua profundiſſima humilitate terribilis eſt ſpiritui ſuperbiæ?& vincit ac agitat eũ in omnẽ ventũ?qa fortiſſimè

tiſſimè ei reſiſtit,ac fugit ab ea: ſic quoq; charitatis ſuæ ardore incendit, vincit, fugat ſpiritum inuidiæ infœlicis; ſic & manſuetudine ac patientia ſua ſpiritum iræ atque triſtitię vertit in fugā: & breuiter quo anima ſeipſam plus frangit,quo inter proximos & fratres humiliùs & exēplariùs conuerſatur, quo paci & concordiæ fraternali diligentiùs ſtudet,ſatagens auferre de medio omnia ſcandala,quo tentationibus viriliùs reluctatur,quo omne opus dei quotidie cum diligentia implet maiori,quo cuſtodiæ cordis,& aſſiduo interiori profectui inceſſabiliùs inſtat ardentiúſq; inuigilat,eo omnibus aduerſariis ſuæ ſalutis terribilior comprobatur. Qui ergo cupit dæmonibus præualere,tanto feruentiùs virtuoſis inſiſtat operibus,quanto acriùs ab illis tētatur,correptiones & correctiones cum omni regratiatione ſuſcipiat,ſeipſum in cunctis humiliare ac frangere enitatur: ſicque omnipotentis præſentiā omnia intuentem vigilanter perpendens, ſtudeat deo cū ampliori ſynceritate ac diligentia quotidie deſeruire. Auerte oculos tuos,id eſt, oculorum tuorum abuſum,euagationem, & curioſitatem à me iuxta quem ſenſum in euangel. iuſſi, Si oculus tuus ſcādalizat te,erue eum,& proiice abs te. Sic ergo auerte oculos tuos à me,ne in mea præſentia pecces per euagationē, curioſitatem,abuſum oculorū tuorum interiorum aut exteriorū: ſic enim per Ezech. præcepi, Vnuſquiſque offenſiones oculorū ſuorum abiiciat. Iuxta quem ſenſum hortatur Apoſtolus, Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram. Prætereà per Moſen iuſſi filiis Iſrael,vt facerent ſibi fimbrias quatuor per quatuor angulos palliorū,ponerentque in eis vittas hyacinthinas, quas cùm viderent,recordarentur omnium mandatorū meorum,ne ſequerētur cogitationes, & oculos per res varias fornicātes. Si ergo populo duræ ceruicis tantam indixi oculorum cuſtodiā,quanto magis indecens eſt atque culpabile, vt tu quę ſpōſa mea es,per oculorū incuſtodiā me offendas, ſeu aliud quid intendas dum mihi intendere habes? Noli ergo à me oculos columbinos auertere,nec vana & vilia intuere,quę iugiter habes ac meritò debes ad me oculos tui cordis dirigere. Nónne incuſtoditus oculus incuſtoditi cordis eſt ſignum? Ideo oculi incuſtoditi me faciunt auolare,id eſt,à mēte recedere. Capilli tui ſicut grex caprarum,&c. Iſtud ſuprà expoſitum

Matt. 5.
Ezech. 20.
Col. 3.
Deut. 22.
Nume. 15.

poſitũ eſt, Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Per concubinas in ſcripturis frequenter intelliguntur vxores ſecundariæ, ac
Gene.25. minus principales, & tamen legitimæ, ſicut in Geneſi legitur Abraham filiis concubinarum munera contuliſſe, & cõſtat quòd erant eius vxores legitimæ. Sic Zelpha & Bala in Gene. interdum vocantur concubinæ Iacob, quandoque vxores: ita & nunc per cõcubinas intelliguntur animæ virtuoſæ veraciter Chriſti ſpõſæ, quamuis adhuc imperfectæ. Prætereà per reginas poſſunt intelligi animæ, quæ in virtutibus theologicis magis abundant: per concubinas, quæ in virtutibus intellectualibus amplius fulgent: per adoleſcentulas autẽ animæ illæ, quæ in moralibus plus abundant virtutibus. Vel reginæ ſunt, quæ magis ardent in charitate, concubinæ quæ amplius micant in ſpe, aſpirãtes aſſiduè ad ſyncerum & perfectum ſponſi amplexum. Adoleſcentulæ autem, quæ fide reſplendent, fide, inquam, formata & operoſa, nõ informi & mortua. Vna eſt columba mea, perfecta mea quamuis præfatæ virtutes dicantur concatenatæ: ita ꝙ habens vnam habet & alias, dũmodo aliquam habeat quãtum ad eſſe meritoriũ ac formatum: nihilominus vna anima bona magis abundat in iſta, alia magis in altera. Iuxta quem ſenſum de vnoquoque cantatur ſanctorum, Non eſt inuẽtus ſimilis illi, &c. Sic quoque iam ſponſus de qualibet anima virtuoſa perfecta fatetur, Vna eſt columba mea, perfecta mea, inquantum quælibet talis in aliqua perfectione
1.Cor.7. præfulget. Vnde & Paulus, Vnuſquiſque, inquit, donũ ſuum habet à deo. Et ſicut columba frequenter in vno & eodem anno prolificat, gregatimq́, volat, viſum quoque multoties renouat, & caret felle, ac gemitum habet pro cantu: ſic ani-
Iudas. ma Chriſti ſponſa fructũ parit virtutum aſſiduè, & frequẽter renouatur illuminaturq́ue mente, & per charitatẽ atque concordiam manet in catholica communione ac ſocietate, non ſegregãs ſemetipſam, nec ſingularitate ſe diuidens aliósve perturbans. Caret item amaritudinis, indignationis, & iracundię felle, vtpote charitatis, pietatis, manſuetudinis lita melle, ſicq́ue contẽptis mundi ſolatiis pro ſuis ac aliorum ingemiſcit peccatis, anhelat ad patriã, ac totius mundi deflet vitia & ęrũnas. Vna eſt matri ſuæ, id eſt, quęlibet anima talis conſiſtit ad gloriam & profectum vniuerſalis Eccleſiæ,

cleſiæ, cui honorificum expedienſq; cenſetur habere filias tales cõmunitati tam exemplares,ac pro cõmuni bono Eccleſiæ inceſſabiliter deprecantes. Viderunt illam filiæ,beatiſsimam prædicauerunt. propriũ quippe eſt animabus deuotis,charitatiuis,humilibus, non ſeipſas, ſed conſocias & conſorores ſuas laudare,mirari,extollere. Idcirco dum animam tam feruidã, virtuoſam,compoſitã cernunt: continuò admirantur excellentiam gratiæ ei cõceſſæ,& valde fœlicem reputant eam,ac aliis imitandã proponunt, dicentes, Quæ eſt iſta quę progreditur quaſi aurora cõſurgens? Quaſi dicant,valde cõmendabilis & præclara eſt anima iſta tam efficaciter in omni creſcens proficienſque virtute,& à minori lumine gratiæ ad eminẽtiorẽ eius lucem cõſcendens, de virtute in virtutem fortiter proficiſcens. Nempe iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendẽs procedit,& creſcit vſque ad perfectum diem. Et rectè anima virtuoſa comparatur auroræ,quoniam ſicut auroræ aliquid caliginis nocturnę miſcetur,quod tanto plus pellitur,quanto aurora altiùs eleuatur: ſic animæ in principio ſuæ conuerſionis,dum adhuc in ſtatu eſt incipientiũ,admiſcentur caligines paſsionũ,ignorantiarum,ac reliquiarum præcedentum vitiorum, quæ omnes paulatim per claritatẽ gratiæ, & per ſplendorem ſapientiæ, ac virtutum ſpiritualium profectum expelluntur. Pulchra vt luna: quoniam ſicut luna mox eclipzatur opaco aliquo inter eam & ſolem erecto: ſic anima quantumlibet virtuoſa ſi ad momentum auertatur à ſole ſapiẽtiæ ſponſo cœleſti, obtenebratur indigẽtq. indeſinenter cõſeruari in illo: alioquin mox labitur. Nec in hac vita tã pulchra efficitur, quin quotidianis culpis velut lunaribus maculis reſpergatur. Verùmtamẽ per ſupernaturalia lumina cœleſtiũ gratiarum,virtutũ,donorũ,ac meritorũ multo pulchrior eſt luna & cunctis cœli ſyderibus. Spiritualia etenim & ſupernaturalia vehemẽter excedũt corporalia & naturalia cũcta. Electa vt ſol.i.elegans inſtar ſolis. Quoniã ſicut ſol cunctis cœli aſtris eſt pulchrior,cauſalior, & cætera illa illuminãs: ſic frequẽter contingit animam quamcunque virtuoſam in medio congregationis ſuæ eſſe cęteris perfectiorẽ, fructuoſiorem, exemplariorem , ita quòd verbo,exemplo,ac fama illuminat cæteros . Et certè benedicta deo eſt anima illa, cuius ſapientia proximorum errores, ignorantias, dubitationes

Pſal.83.

Prouer.4.

bitationes,perplexitates fugat,diſſoluit,certificat,cuius feruor aliorum teporem accendit,cuius manſuetudo ac patiētia aliorum iram impatientiāq; confringit, cuius probitas atque humilitas aliorum improbitatē,elationē reprimit & reformat. Terribilis vt caſtrorum acies ordinata, ſicut expoſitum eſt. Deſcendi in hortum meum. Vnaquæque anima virtuoſa proprij cordis hortū debet per diligentem conſiderationē intrare:& hortum nucum,id eſt, ſuperiorē partem ſuā videlicet intellectiuam,potentiā,ac voluntatem,in quibus ſunt ſolidiores virtutes,prouida examinatione perambulare,an quid virtutibus ſanctis cōtrarium ibi exurgat penſando,ſicq; videre poma cōuallium,id eſt,virtutes morales & actus earum,quę in appetitu ſenſitiuo eſſe dicūtur, diſcutiēdo eaſdem,ne quid vitij ipſis admiſceatur, & illud auferre. Si floruiſſent vineæ,id eſt,an habitus intellectuales procedant debito modo in actum,puta prudentia,ſcientia, ſapientia,quas oportet dirigere actus virtutum vim appetitiuam ſuperiorem ac inferiorem perficiētium. Et germinaſſent mala punica,id eſt,ſeptē dona ſpiritus ſancti, quæ ſunt habitus ſupernaturales infuſi,per quos fit anima dirigibilis ac celeriter mobilis à ſpiritu ſancto. Neſciui,id eſt, ab horum notitia & exequutione fui aliquando impedita. Anima mea cōturbauit me propter quadrigas Aminadab, id eſt,ex cōſideratione euangelicorum voluminū Saluatoris,iuxta præcedentis expoſitionem articuli,ſum cópuncta & mota ad iſta intuenda ac peragenda. Reuertere reuertere Sunamitis,reuertere reuertere,vt intueamur te. Animę virtuoſæ ſui ſponſi ſuccenſæ dilectione,cū viderint animā aliquam à ſponſi fidelitate ac puro connubio deuiantem ſeu lapſam, à ſpiritualibus & ſupernis ad carnalia & terrena curuatam,vehementer cōdolent ei:& exhortātur, vt pœnitens reuertatur ad ſpōſum,reuertatur à praua cogitatione,inordinata affectione,ab illicita loquutione,ab omni opere malo, & omiſſione iniqua,ad meditationes ſalubres,affectiones ſynceras,ad ædificatoria verba,virtuoſaq; opera, quatenus eam ita reuerſam cū gaudio intueantur:à qua deuiante vultum cōplacentię auerterunt. Hanc exhortationē, compaſſionem,charitatem adoleſcētularum approbat ſpōſus,alloquens vnāquamque illarum, Quid videbis in Sunamite,niſi choros caſtrorum?id eſt,animam iſtam auerſam &
lapſam

lapſam conſpicies adhuc taliter pœnitentem,ſatisfacientẽ, proficientem: quòd vbi abundauit iniquitas, abundabit & gratia,& erunt in ea ſtructuræ virtutum firmiſſimæ, ſpiritualia arma,omniſque bellicus apparatus aduerſus aëreas poteſtates,ac acies vitiorum. Frequenter contingit, vt recidiuantes per pœnitentiam reparati,ſint ſolito cautiores: & tanto humiliores,quanto grauiùs peccaſſe ſe cernunt. tãto quoque feruentiores,quanto maiorem ſe aduertũt eſſe miſericordiam conſequutos.

Explanatio eiuſdem Capituli,de Christo & ſponſa ſingulari,Virg.glorioſa.

ART. XXI.

Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum. Hoc ſacratiſſima Domina,mater deifera, intemeratiſſima atque puriſſima Virgo,ſingulariter dicere potuit,quando vnigenitus patris in vterum eius à ſummo cœlo deſcendit per incarnationis myſterium,& habitauit in medio eius. Cur autẽ vterus glorioſiſſimę Virginis hortus dicatur: imò hortus mundiſſimus,fœcundiſſimus,ſpecioſiſſimus, redolentiſſimus, vt dictum eſt ſępe. Denique inuariabilis,illocalis,intẽporalis,& incircunſcriptibilis deus in ſummo cœlo ſpecialiter eſſe & habitare aſſeritur: quoniã illic magnificentiùs operatur,euidentiúſque videtur. Dicitur quoq; inde deſcẽdere,non locum mutando,ſed in creatura aliquid operãdo. Et quanuis ad vniuerſos iuſtos dicatur deſcendere, gratiã infundendo ſeu perficiendo: tamen ad vnicam ac præclariſſimam Virginem deſcendit,humanæ carnis ſubſtantiam ex ea hypoſtaticè aſſumendo,atque ad ipſam,quam aſſumpſit,humanitatẽ deſcẽdit per perſonalem ſeu hypoſtaticã vnionem. Porrò vterus præſtantiſſimæ Virginis fuit hortus verbi æterni,tanquam creatoris,electoris, & inhabitatoris. Ad areolam aromatum, id eſt,ad ipſam prælectiſſimæ Virginis mentem,omnium diuinorum fructuum fertilitate pleniſſimam, à ſpiritu ſancto diligentiſſimè cultam, ſeminatam,& fœcundatam,ſuauiſſimis virtutum germinibus decoratam. Imò priùs venit in mentem Virginis,quàm in ventrem ipſius: ſed veniendo in ventrem,venit quoque in mentem,augendo in ea inæſtimabiliter gratiam & virtutes,ſapientiam,dona,& fructus. Vt paſcatur inter lilia. Lilia Virginis incomparandæ erant ſpiritualiſſimæ ac puriſſimæ Pſal.18.

riſſimæ eius affectiones, altiſſimæ contemplationes, ac cæteri actus eius interni, quibus ſponſus delectabatur potiſſimè: & tanto plus, quo hæc Virgo ſibi charior ac complacítior fuit, & quo omnes actus pręfatos ex charitate principiauit eminentiore. Hinc ſponſus ad eius laudes conuertitur: Pulchra es amica mea, ſicut hoc ſepæ expoſitum eſt.
Anſel. Nempe, vt ait Anſelmus, tanta puritate nitebat, quòd ſoli deo maior intelligi nequit, quid candidius ea, quàm candor lucis æternæ elegit in matrem? quæ fontem vniuerſi concepit peperitque decoris? quæ roſeo pudore purpureóque candore decentiſſimè fuit perfuſa? cuius apparatus ac vultus omni morali venuſtate reſplenduerunt? quæ impuritate culpę nunquã tacta, in omni ſplẽdore ſapiẽtiæ ac virtutũ inceſſanter incomparabiliterq; profecit? Suauis, imò prorſus dulciſſima pulchrum enim dicitur per reſpectum ad viſum, & ipſa pulchritudo eſt ſuauitas ac quędã refectio oculorũ exteriorũ ac interiorũ. Ideo ſicut in regno cœlorũ Virgo digniſſima poſt filium ſuũ ineffabili ſpecioſitate pręfulget: ſic intuitio pulchritudinis eius vniuerſos ciues cœleſtes ineffabiliter ſingulariterque poſt Chriſtũ delectat. Suauis (inquam) & decora, ſicut Hieruſalem illa cœleſtis: quia in terris conuerſans angelica puritate pollebat. Imò tantæ ſanctitatis & meritis fuit ſplendiflua, quòd ſuper vniuerſos angelicorum choros ſpirituum digna fuit ſublimari. Ideo pulchritudo eius quam habuit in hoc mundo, aptiùs comparatur decori triumphantis quàm militantis Hieruſalẽ, quoniam pulchritudo eius radioſiſſima fuit, ſine totius admixtione culpæ quãtumlibet paruæ. Terribilis ſicut caſtrorum acies ordinata, id eſt, inſtar acierum ac exercituum angelicorum ſpirituum (qui caſtra dei vocantur) metuenda es, ò potentiſſima vniuerſitatis regina, angelis tenebrarum, & omni altitudini contra deum ſe extollenti. Tu enim multo ſublimiùs, imperialiùs, glorioſiùs reprimis & coerces aëreas poteſtates ab impugnatione & infeſtatione militantis
Pſal. 143. Eccleſiæ. Et ſicut fluit cera à facie ignis, ſicut fugit ceruulus ab inſequutione leonis: ſic deficiunt ac fugiunt à tua potentia atque præſentia inuiſibiles hoſtes. tu caput contri-
Gene. 3. uiſti ſerpentis, & omnem perimis hęreticam prauitatem. O quantum formidant ſuperbiſſimi illi tuam profundiſſimam humilitatem, qualiter ardentiſſima charitas tua ipſos incẽdit,

dit,qualiter affligit crudeliſſimos & inuidioſiſſimos illos viſceroſiſſima pietas ac redundantiſſima miſericordia tua. Sic & manſuetiſſima tua dulcedo,ac dulciſſima manſuetudo,amariſſimos ſpiritus illos,in quibus prędominatur an cs furor,irrationabilis cōcupiſcentia,& fantaſia proterua,vehementer excruciat & contorquet. Auerte oculos tuos à me,ipſi me auolare fecerunt. Hoc iuxta præinducta, propriiſſimè poteſt accipi dictū à Chriſto ad ſuam dilectiſſimā matrem,ad inſinuandum præcordialiſſimum valdéque ſingularem ſuum amorem ad ipſam: quaſi ſi amplius inſpiciatur ab ea,ferre nō queat prę vulneratione amoris: vt intelligatur per modum hyperbolicæ loquutionis amatoriique ſermonis. Nam & ſuperiùs dixit ad eā,Vulneraſti cor meū, ſoror mea ſponſa,in vno oculorum tuorum: quanto magis in ambobus? & in vno crine colli tui,quāto amplius in multis omnibúſq; crinibus tui colli? Vel ſic,Auerte aculos tuos à me.id eſt,quamuis,ò vnica mea, tota tua delectatio ſit me iugiter intueri, verùmtamen non ſolum me intuearis: ſed & commiſſam quoque tibi Eccleſiam, & miſeros ad te clamantes. Sic ergo auerte oculos tuos à me,id eſt, ad alios quoque eos conuerte, non tamen intueri me ceſſes. Attamen oculos illos maternæ compaſſionis ac piè ſolicitudinis, quos in terris habuiſti ad me adhuc paſſibilē & mortalem,pręſertim tempore paſſionis,auerte omnino à me plenariè glorificato,& conuerte illos ad miſeros exulātes, ad te lamentabiliter ac deuotiſſimè conclamantes, Eia ergo aduocata noſtra, illos tuos miſericordes oculos ad nos conuerte. Ipſi me auolare fecerunt, id eſt, piiſſimi tui reſpectus,& columbini intuitus, contemplatiuíque oculi tui attraxerunt me de ſinu patris in gremium ventris tui ac mentis. Capilli tui ſicut grex caprarum. Iſtud ſuprà poſitum eſt. Sexagintæ ſunt reginæ, &c. Vna eſt columba mea,perfecta mea,id eſt,quantumlibet aliæ animæ virtuoſæ.contemplatiuæ, pudicæ, dicantur ſpiritualiter eſſe regiæ coniuges meæ, aut aſpirantes ad perfectum amplexū: tanta tamen, ô benedictiſſima parens mea, eſt eminentia tua in omni virtute, perfectione, & proprietate laudanda., quòd tu ſola inter particulares perſonas es columba mea pudiciſſima,fœcundiſſima, gemitu pio ſummè repleta in ſeculo iſto,ab omni felle alieniſſima. Et ſicut compa- *Matt 19.* *Marc,12.*

ratione mei nullus eſt bonus: ſic cõparatione tui nulla perfecta, quantumcunque præclara & magna. Imò cæteræ cunctæ reginæ ſunt tuæ ancillæ. Vna eſt matri ſuæ. Tu enim ô ſponſa, ſecundum carnem es filia Synagogę, & ad eius honorẽ & gloriam cedit, imò & ad illius profectum & opẽ, ꝙ tu talis ac tanta es, & quòd ipſa talem ac tantam filiam habet. Nam & meritis tuis ac precibꝰ multi ex populo Iudęorum conuerſionis ſunt gratiam aſſequuti. Verùmtamen infœlix illa Synagoga pro maxima ſui parte ingrata, incre-
Pſal. 48. dula, induratáque permanet: & cùm in honore eſſet, nõ intellexit. Electa genitrici ſuæ. Quanuis præclariſſima Virgo ſit mater, aduocata, ac regina totius militantis Eccleſię, tamen quàmdiu erat in ſeculo iſto, erat membrum ac filia ſpiritualis ipſius Eccleſię. ſed huic matri ſuæ, id eſt, ad patrocinium, defenſionem, conſolationem, profectum, & ſalutem huius matris tuæ, electa es deſuper eſſe mater Chriſti, aduocata generis humani, refugium miſerorũ, mediatrix dei ac hominum. Viderunt illam filiæ, & beatiſſimam prædicauerunt, reginæ ac concubinæ laudauerunt eã. Omnes enim rationales & intellectuales creaturæ deo per charitatẽ cõiunctæ, tam in militanti quàm in triumphanti Eccleſia, ſacratiſſimam iſtam aut frequenter aut indeſinẽter aſpiciũt, magnificant, laudant tam inferiores quã ſuperiores ac medię. Et quanto ſunt eminentiores ac magis illuminatæ, tanto profundiùs atque lympidiùs intuentur, ac contẽplantur omnem dignitatem, excellentiam, & gloriam glorioſiſſimæ Virginis. Hinc reginæ dicuntur eam non ſolùm videre vt filiæ, aut laudare vt concubinæ, ſed beatiſſimam prædicare. Et meritò, quoniam ipſa præſtantiſſima ac virtuoſiſſima Virgo concepit ac genuit omnium Saluatorem, totius beatitudinis fontem, ſicque ex lympida eius contẽplatione maximè admirantur omnem perfectionem & fœlicitatem ipſius, dicẽtes, Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora cõ ſurgens? id eſt, ab infantia, qua vti ratione incepit, celerrimè incomparabiliterque proficiens: & Chriſtũ (qui eſt verus deus animarum ſanctarum) præcedens atque ad ipſum perducens. Pulchra vt luna, quoniam ſicut poſt ſolem luna clariùs ſplendet in cœlo, & præeſt nocti: ſic illuſtratiſſima Domina poſt Chriſtum ſolem iuſtitiæ in tota clariùs micat Eccleſia militanti ac triũphanti: & militanti Eccleſiæ (quæ reſpe-

reſpectu triumphantis ſedet in tenebris)ſpecialiter præſidet. Verùmtamen incomparabiliter formoſior eſt quàm luna, imò luna ſub pedibus eius: ſed pulchra eſt vt luna, id eſt, ſicut Eccleſia, quia diuerſæ virtutes & gratiæ, quæ hinc inde in variis membris Eccleſiæ fuerunt & ſunt diſperſæ & imperfectæ, fuerunt & ſunt in ea collectæ ac valde perfectæ. Electa & ſol, quia poſt Chriſtum hominem elegantiſſima & electiſſima eſſe cognoſcitur. Et ſicut ſol cæteris planetis ac ſtellis eſt maior, luminoſior, atq; cauſalior: ſic fœliciſſima mater virginea poſt Chriſtũ eſt cæteris cunctis maior perfectiõe, luminoſior ſapiẽtia, & virtute cauſalior: vtpote genitrix veri dei, ſaluatrix mundi, & innumerabiliũ peccatorum reductrix ad gratiã ac ſalutem. Terribilis vt caſtrorũ acies ordinata, quia in ea fuit ordinatiſſima virtutum connexio, præclariſſima perfectionis cõſtantia, & authoritate maternitatis dei conſtituta eſt imperatrix vniuerſorum, ac plena dominatrix aduerſantium poteſtatũ. Deſcẽdi in hortum meum, vt viderem poma conuallium. Iuxta expoſitiones præhabitas, ſanctiſſima Virgo tanquam vigilantiſſima ac fideliſſima aduocata & protectrix Eccleſiæ militantis, in eandem deſcendit quotidie, omnem ſtatum ac diſpoſitionẽ Eccleſiæ conſiderando, preces pro ea fundendo, dona gratiæ impetrando. Similiter Virgo deifera, quamuis peccare non poterat: tamẽ interiorũ ſuorũ diligẽtiſſima cuſtos cõſideratrixq; fuit ad vehemẽtiùs proficiendũ: ſicq; per conſiderationem, cuſtodiam, & profectum, intrauit aſſiduè hortũ animæ ſuæ, & virtutes ac opera ſua pẽſauit. Neſciui, quia beatiſſima Domina profecit in multis notitiis, nec à principio per experientiam ſciuit fructum paſſionis filij ſui, vt poſtea: ideo ſubdit, Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab, id eſt, affectio cordis mei me vehemẽter afflixit, eo quòd euangelium filij mei viderem non recipi à Iudæis, quibus quadrigæ, id eſt, Apoſtoli Chriſtum prædicando vehentes audientium corda diu prædicauerunt. Si enim Apoſtolus Paulus de Iudæorum excæcatione doluit tam vehementer, vt diceret, Triſtitia mihi magna eſt, & dolor continuus cordi meo pro fratribus meis Iudæis: quanto magis optima Virgo, quæ in charitate dei & proximorum ineffabiliter fuit perfectior Paulo? Orauit igitur piiſſima mater pro illis aſſiduè. Sed animę credentiũ vi- *Rom.9.*

dentes Iudæorum obſtinationem extremam, clamant ad ſuam piiſſimam aduocatam, Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere reuertere. i. ad Eccleſiam ex gentilitate conuerſam tuæ pietatis conuerte reſpectum, redi ad prælatos, redi ad ſubditos, redi ad inuocantes, redi ad peccatores, redi indulgentiam impetrando, gratiam obtinendo, conſeruationem impendendo, ad gloriam perducendo. Vt intueamur te, id eſt, vt experiamur te nobis clementer aſſiſtere, & tuam beatitudinem ſynceriter contemplemur, ac demū in patria te æternaliter videamus. Hanc petitionem approbat ſponſus, dicendo, Quid videbis in Sunamite, niſi choros caſtrorum? id eſt, tu cōgregatio fidelium animarum meritò inuocatis ſponſam hanc ſingularem: quoniam potens eſt vos adiuuare, tueri, perducere, quia non poteſtis conſiderare in ea niſi aciem virtutum firmiſſimam, & omnium ſpiritualium inſuperabilem vim armorum, quæ etiam habet ad manum cœleſtium ſpirituum victorioſam militiam ſuo imperio obedire promptiſſimam, per quos poteſt iuuare victoriámque conferre.

Elucidatio Cap. 7. *Quàm pulchri ſunt greſſus tui,* de Chriſto & Eccleſia. ART. XXII.

Matt. 6. Ephe. 5. SAluator in euangelio loquitur, Vbi fuerit theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Porrò theſaurus Saluatoris eſt Eccleſia ſua, quæ eſt ſibi adeò chara, quòd pro eius ſalute ſuum precioſiſſimum ſanguinem fudit, & tradidit ſe pro ea. Ideò cor ſuum eſt in Eccleſia, in ea quieſcit, & conmoratur cum ea, & de ea libenter confabulatur, & eius inſiſtit præconiis, dicens, *Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamētis filia principis.* Tota Eccleſia appellatur filia principis, id eſt, Chriſti ſpōſi ſui, qui eam regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto, atque (vt Iacobus ait Apoſtolus) voluntariè genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. De quo Chriſto Iſaias prædixit, Vocabitur nomē eius princeps pacis. Et ſicut in Apocalypſi ſcriptum eſt, Qui eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. Poteſt tamen per principem intelligi deus pater, ſeu trinitas deus, & quælibet diuina & increata perſona. Huius filiæ greſſus ſunt pulchri, id eſt, actus & pro-

Iaco. 1. Iſaia. 9. Apoc. 1.

profe*ctus atq; ſpirituales ipſius affectus, quibus tēdit de via ad patriā, virtuoſi ſunt valde, quia ſecundū diuina regulātur præcepta pulchri, inquam, in calceamentis, id eſt, per hoc quòd ſanctorum patrum exemplis ornantur, ſicut pedes per calceamenta, quia præcedentium patrum exemplaria opera imitatur Eccleſia. Denique quoniam tota Eccleſia eſt vnum myſticum corpus, cuius varia membra ſunt diuerſa ſuppoſita, per actus & officia conuenienter diſtincta, ſicque per pedes Eccleſiæ deſignantur coniugati, qui inſtar pedum aſſiduè tangunt & calcant terram, quia in terrenis occupantur negociis, & in corpore Eccleſiæ infimum tenent locum: & tamen ſunt pulchri valde, dum coniugali continentia fulgent, habentes, iuxta doctrinam Apoſtoli, honorabile connubium, & thorum immaculatum, *Hebr.* 13. ſeruantes præcepta dei atque Eccleſiæ, & temporalia ad ſpiritualia referentes: ſicque tranſeuntes per tranſitoria bona, vt non amittant æterna. *Iunctura fœminum tuorum, ſicut monilia.* Quemadmodum ſuprà, ita & hîc ſponſus de- *Cant.* 4. ſcribit Eccleſiam ſub parabolica ſimilitudine fœminæ ſpecioſæ, ſed quarto capitulo incipit deſcriptionem huiuſmodi à ſuperioribus partibus ſponſæ, puta ab oculis: hîc autem ab inferioribus, hoc eſt, à pedibus, ſicut iam patuit. Quemadmodum autem ad ornatum fœminæ ſpectat compoſitio greſſus, & calceatio pedum: ita & congrua connexio fœminum, vt nulla ſit claudicatio crurum. Eſt equidem fœmen in muliere, quod fœmur in viro. Itaque fœmina Eccleſiæ ſunt duo populi concurrentes in Chriſto, tanquam in lapide angulari, per fidem, ſpem, charitatem, videlicet Iudęi & Gentiles conuerſi: quorū iunctura eſt vnio eorum concors, & conuerſatio mutua gratioſe pacifica, ſicut iuſſit Saluator, Pacem habere inter vos. Et denuo, Hoc *Mar.* 9. eſt præcepium meum, vt diligatis inuicem. Paulus quoque, *Ioan.* 15. Vnanimes, inquit, honorificetis deū. Et rurſus, Implete gau *Rom.* 15. dium meum, vt idem ſapiatis, vnanimes, idipſum ſentien- *Philipp.* 2. tes. Talis ergo iunctura pulchra cenſetur, tanquam monilia. *Quæ fabricata ſunt manu artificis.* i. ſicut ſpiritualia ornamēta ſapientiæ ac virtutū, quæ ſummi opificis poteſtate ac prudētia cōferuntur & contēperantur. Vnde dixit, Apoſt. quod Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum. i. vtrunq; po *Ephe.* 2. pulum effecit vnum ouile, vnum myſticum corpus, & vnā

S iiij plebem

plebem in deo. *Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis*, id eſt, ſimilis eſt crateri ſeu rotundæ menſuræ vini repletæ optimo vino: ideò ſubditur, Nunquam indigens poculis hoc eſt dicere, Vmbiculus tuus eſt rotundus & bene formatus, quaſi turno commenſuratus. Per vmbilicum autem, ſub quo concipitur proles, & per ventrē in quo alitur, deſignantur prædicatores: quorum verbis, & exemplaribus geſtis, fama, ac meritis homines conuertuntur, & in deo regenerantur, alimentíſque ſpiritualibus in Eccleſia educantur. Qui prędicatores non indigent poculis, quia aqua ſapientiæ ſalutaris, rore gratiæ, fluentis doctrinæ abū-
Eccl. 15. dant, atque de plenitudine ſua propinant, id eſt, auditoribus ſuīs communicāt. *Venter tuus ſicut aceruus tritici*, id eſt, aptum habens tumorem ex fœcundatione, *Vallatus liliis*, id eſt, puritate ſuaui ac candida: ſicque per ventrem Eccleſiæ ſignificatur eius fœcunditas ſpiritualis ac pura, nō car-
Ioan. 1. nalis & fœda, ſecundum illud, Qui non ex ſanguinibus, ne-
1. Cor. 4. que ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: ſed ex deo nati ſunt. Vnde & Paulus, In Chriſto, inquit, per euangelium ego vos genui. Et ſicut præhabitum eſt, per ventrē conuenienter mens ſeu memoria ſumitur, ſeu ipſe baptiſmus. *Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli*. hoc ſu-
Cant. 4. prà diffuſè eſt declaratum. *Collum tuum ſicut turris eburnea*. hoc eſt quod ſuprà legitur, Sicut turris Dauid collū tuum. Sed hîc dicitur, ſicut turris eburnea. Ebur nanque eſt os Elephantis, animalis caſtiſſimi, ſicque per turrim eburneam inſinuatur quòd hi, qui per collum Eccleſiæ denotantur, videlicet doctores, paſtores, & qui aliis ſermocinantur, debēt caſtitate ornari, & conſtantes precioſęque conuerſationis exiſtere: ſicut turris eburnea fortis eſt & precioſa. *Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis*. Per oculos Eccleſiæ intelliguntur prælati, quos deus dedit ſpeculatores domui ſuæ, qui habent ſeipſos ſubditóſque dirigere, atq; de neceſſariis prouidere: qui comparātur piſcinis ſitis in Heſebon, quę piſcinæ ſunt in portis, id eſt, prope portas filiæ multitudinis, id eſt, plebis habitantis in loco ſic dicto: quæ plebs dicitur filia multitudinis. i. nata ex populo copioſo oppidi aut regni illius. Nēpe ſicut in Deuteromio ſcriptum eſt, Heſebon fuit ciuitas Seon regis Amorræorum. Vnde ſcriptum eſt alibi, Ignis egreſſus eſt de Heſe-

Heſebon. Quidam per piſcinas in Heſebon intelligunt duas piſcinas, quæ in Hieruſalem erant, & multum ornabant eandem, adiicientes quòd Heſebon non ſit hîc nomẽ proprium vrbis præfatæ, ſed commune, ſignificans computationem. *Hiere. 48.* Comparantur igitur oculi ſponſæ piſcinæ in Heſebon, quoniam inſtar aquarum illarum ſunt clari, precioſi, & abundantes in lumine cognitiuo. In organo quoque oculorum abundat aqueus humor. Claritas autem ſapientiæ, lumen copioſum intelligentiæ, humor compunctionis, precioſitas ſanctæ & exemplaris cōuerſationis abundare debent in prælatis Eccleſiæ, præſertim in epiſcopis cæteriſque maioribus. Hinc & per oculos Eccleſiæ poſſunt intelligi cognitio eius contemplatiua & practica, ſeu ſapientia atque prudentia. *Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum.* Per naſum Eccleſiæ virtus diſcretionis accipitur, qua inter bonum & malum, inter verum & falſum, inter precioſum & vile diſcernit. Et aſſimilatur turri Libani, quia ſublimis & valde recta eſt iſta diſcretio, atque veritatis candore præfulgida. Et reſpicit contra Damaſcum, quæ interpretatur ſanguineus, quia terrenis & ſanguinolentis operibus ſe opponit. *Caput tuum vt Carmelus*, id eſt, ſimile monti Carmelo, alto, pulchro, fructifero, paſcuis copioſo, qui ſpinis & frutetis carere aſſeritur. Quòd ſi per oculos intelligantur epiſcopi, poteſt per caput Eccleſiæ intelligi pontifex ſummus, qui eſt ſummus, primus, ac generalis Chriſti vicarius ſuper totam vniuerſalem Eccleſiam, ſponſus, caput, prælatus, paſtor, monarcha, doctor, ac ductor ipſius: & per optimum aurum poteſt accipi plenitudo Eccleſiaſticę poteſtatis, in eo ſubiectiuè formalitérque conſiſtens, vel præclara ſapientia, ſeu maxima ſanctitas ad eum pertinens: quia quo plus cęteris præeminet latiſſima iuriſdictione ac prælatica poteſtate, tanto plus debet ſingulis præfulgere omni ſapientia, ſanctitate, & exemplaritate. Sed ipſe eſt caput Eccleſię vicariale, Chriſtus verò caput eſt principale, qui eſt optimum aurum, quia inquantum deus, eſt eſſentialiter ſapientia infinita, ſanctitáſque inmenſa: ſecundum aſſumptam quoque naturam, plenus eſt ſapientia, gratia, & virtute infuſis, beatifica fruitione, & omni ſuperno chariſmate.

Et comæ capitis tui ſicut purpura regis iuncta canalibus, id eſt, rubi-

rubicundæ & nitidæ, ſicut purpura regia in aquis canalium poſita, vt in eis poſt tincturam lauetur, quatenus colo eius viuacior venuſtiórque appareat. Porrò ſicut per caput poteſt intelligi caput vicariale, & etiam principale: ita per comas capitis poſſunt intelligi præcipui poſt dominum papam prælati, & qui ei familiariùs in regimine coaſſiſtunt, qui & rubeis coutuntur, ad inſinuandum quòd charitate dei ac proximi debeant æſtuare, & Chriſti paſſionem iugiter ferre in corde, atque pro deo & fide ac ſubditorum ſalute eſſe parati ad ſui ſanguinis effuſionem. Quòd ſi per caput Chriſtus accipiatur, comæ huius capitis ſunt glorioſi Apoſtoli, & primi Saluatoris diſcipuli, qui ei familiariùs & immediatiùs adhæſerunt, atque ab ipſo ſumpſerunt gradum ac poteſtatem, qui omnes charitate tanquam regia purpura ſunt ornati, atque in canalibus, id eſt, baptiſmate & fontibus gratiæ ac ſapientiæ expurgati & decorati. Sic ergo commendatis pulchritudinibus partium ſponſæ concluditur: *Quàm pulchra es & decora.* quaſi dicat, valde formoſa es intus & foris, *Chariſſima in delitiis*, id eſt, quam oſtendo mihi dilectiſſimam eſſe per hoc, quòd ſpirituales meas delitias tam charitatiuè & liberaliter tibi communico, & ad gaudia beatificæ fruitionis meæ deitatis te creaui, redemi, & perducere volo, quéadmodum paſſione mea inſtante diſcipulis dixi, Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis *Statura tua aſſimilata eſt palmæ* Palma eſt arbor victoriæ, quia victoribus in ſignum triumphi olim dabatur aurea palma cum laude & gloria. Statura ergo ſponſæ, id eſt, perſeuerãtia Eccleſiæ palmę ſimilis perhibetur: quoniam perſeuerando vſq; in finem coronari meretur, ſicut in euãgelio legitur Qui pſeuerauerit vſq; in finẽ, ſaluꝰ erit. Rurſus palma creſcẽdo inferiùs ſtringitur, & ſuperiùs dilatatur: ſic Eccleſia paulatim ꝓficiendo à beatitudine humilitatis orditur, atq; ad charitatis amplitudinẽ ꝓmouetur. Vnde fertur in Pſal. Iuſtꝰ vt palma florebit. Rurſus ſtatura. i. rectitudo iuſtitię ſeu altitudo cõtẽplationis ipſius Eccleſiæ, palmę aſſimilatur. *Et vbera tua.* i. vetꝰ ac nouũ Teſtamentũ, ſeu ſapientia & charitas, miſericordia quoque & liberalitas: per quæ omnia fouet Eccleſia filios ſuos: *Aſſimilata* ſunt *Botris*, quonã ſpirituale continent vinum,

Ioan. 16.
2. Tim. 2.
Matt. 24.
Pſal. 91.

vinum, & mentem charitatis feruore inebriant, ac dulciter alunt. *Dixi*, id eſt, in animo meo firmiter ſtarui, *Aſcendam in palmam*, id eſt, Eccleſiam meam, quam nunc palmæ aſſimilaui, perſonaliter viſitabo, & corda credentium purgabo, illuminabo, perficiam: ſicq; in membris meis creſcam, dũ fideles ad contemplationis verticem proficere fecerim, & ita in ipſis aſcendam. *Et apprehendam fructus eius*, id eſt, de ipſa Eccleſia colligam fructum iuſtitiæ copioſum, quia me eam viſitante ac fœcũdante fructificabit, atque ad laudem & gloriam meam copioſe inſiſtet omni actioni virtutum. Denique palma inferiùs aſpera, & in ſuperioribus pulchra, ſuauis, ac fructuoſa, figura eſt crucis: in quam propter ſalutem Eccleſiæ Chriſtus aſcendit. quæ crux in inferioribus fuit aſperrima, quia in præſenti fuit maximè afflictiua: ſed fertiliſſima facta eſt meritis dominicæ paſſionis, & fructum protulit æternę ſalutis. Et certè ſicut in hymno deuotiſſimè canitur, ipſa eſt arbor decora & fulgida, ornata regis purpura, id eſt, ſacratiſſimo corpore filij dei, effuſo ſacro cruore ac ſanguine eiꝰ perfuſa eſt, de qua in alio hymno cantatur, Dulce lignum, dulce pondus ſuſtinens, quam ſacer cruor perunxit, fuſus agni corpore. Et apprehendam fructus eius, id eſt, ſaluberrimos paſſionis & crucis meæ effectus obtinebo & conſequar, quia redimam genus humanũ, ianuam regni cœleſtis aperiam, ſanctos de limbo educam, fortem armatũ ligabo, & vaſa eius diripiã. Propter quod paſſione inſtante loquutus ſum, Si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipſum. Hinc in Iſa. Deus pater ait ad Chriſtum, Parum eſt, vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & feces Iſrael conuertendas. Dedi te in ſalutem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad vltimum terræ. *Et erunt vbera tua ſicut botri vineæ*, id eſt, charitatem & pietatem, ſapientiam & virtutem tuam (ô Eccleſia) tã affluẽter implebo, perficiam, fructificaréque faciam, quòd filios tuos copioſe lactabis, enutries, & ad perfectionis incrementa perduces. *Et odor oris tui ſicut malorum*. Odor oris Eccleſiæ eſt deuota, amoroſa, pia loquutio, ſermocinatio, oratio, & inſtructio eius, ſeu fama ſuę doctrinę, quẽadmodũ Paulus teſtatur, Deus odorem notitiæ ſuæ per nos manifeſtat in omni loco, quia Chriſti bonus odor ſumus. Hic odor aſſimilatur odori malorum

Ioan. 12.

Iſa. 29.

2. Cor. 2.

malorum punicorum, qui fortis & bonus eſt, atque martyrij palmam deſignat, eo modo quo iuxta præhabita per ma'a punica rubentia martyres exprimuntur, quorum conſtantiam, & feruorem, ac gloriam præcipuè prædicat ſancta Eccleſia. *Guttur tuum ſicut vinum optimum*, id eſt, verba ſacra ac feruida per guttur tuum prolata, ſunt ſpiritualiter audientium inebriatiua: ita vt dicere queant cum Hie-
Hiere. 23. remia, Factus ſum quaſi homo madidus vino à facie ver-
Pſal. 22. borum ſanctorum dei. Vnde in Pſalmo, Calix meus inebri-
Zachar. 9 ans quàm præclarus eſt. Et vt alibi ſcribitur, Quid pulchrũ domini, niſi vinum germinans virgines? Intereà audiens ſancta Eccleſia à ſponſo ſe taliter commendari, repente victa amore ipſius quaſi interrumpens verba ipſius, ait de eo cæteris conuertendis: *Dignum dilecto meo ad potandum*, id eſt, vinum hoc ſpirituale, ſcilicet prædicatio mea ſapientialis ac feruida mihi à dilecto conceſſa, tam virtuoſa ac placita ei eſt, vt dignum ſit quòd eam acceptet, & delectetur in ea. *Labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.* Quoniam decet vt eam nunquam obliuiſcatur, ſed memoriter teneat & perpendat ad remunerandum. Poſſunt quoque per labia & dentes ſponſi prædicatores & perfectiores fideles ipſius intelligi: qui præ cæteris maſticant verba dei, dum eorum ſenſum intimè penſant, recogitant, & adimplent. Subdit demum Eccleſia, *Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius.* Hoc eſt quod in præcedentibus
Cant. 6. legitur atque expoſitum eſt, Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Itaque dilecto meo, id eſt, ad eum gratioſe pertineo, eius amore contemplationi laudibúſque intendo: & ipſe vultum ſuæ benignitatis conuertit ad me, & gratioſe me viſitat, me clementer exaudit, nec extra me aliquis poteſt ſaluari: ſicut nec extra arcam Noë quiſquam potuit à diluuio præſeruari. Ideò confidenter loquor ad eum:

Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, id eſt, quoniam tu, ô ſponſe, tam gratioſe me viſitaſti, tam clarè illuminaſti, tam validè accendiſti: ego tibi grata exiſtere cupio, tuum honorem & cultum augeri concupiſco, gratiam mihi collatam aliis opto communicare: ſed quoniam nil ſine te valeo, precor vt ſimul ꝓficiſcamur ad catholicæ fidei dilatationẽ, ad errantiũ conuerſionem, ad perditorum ſaluationẽ. *Veni dilecte mi*, qui vbiq; præſens es, iugiter adſis mihi

mihi in corde. *Egrediamur* de ſecreto contemplationis, *In agrum*, id eſt, in amplitudinem orbis terrarum. Ager nanque eſt mundus, vt in euangelio fertur. *Commoremur in villis*, id eſt, inter eos qui latam ambulant viam, & ruſticanis moribus ſordent, permaneamus, quouſque ad arctum conuertantur iter ſalutis, & vrbana decorentur modeſtia. *Mane ſurgamus ad vineas*, id eſt, Eccleſias particulares & congregationes credentiū viſitemus, ad reformandum collapſa, & vt informentur ad meliora, & faciamus hoc mane, id eſt, celeriter & feruenter, & ſtatim poſt tuā reſurrectionem mane factam, nocte antiquę infidelitatis ad terminum deducta. *Videamus ſi floruit vinea*, id eſt, conſideremus, an quæcunque cōgregatio ſeu perſona conuerſa ad proficiendum ſe præparauit, & internæ reformationis reſfloritionē ſortita ſit. *Si flores fructus parturiunt*, id eſt, an virtutes & dona in actus ſuos proceſſerint, ac meritis exornentur. *Si floruerunt mala punica*, id eſt, an hi qui claritate & contemplatione præ aliis debent eſſe igniti ac fulgidi, vt ſunt prædicatores & viri heroici ac prælati, ad palmam quoque martyrii ſint parati. *Ibi dabo tibi vbera mea*, id eſt, tali fruficatione, conuerſione, & diuulgatione fidei ſanctæ ſimul gaudebimus, & cupitis charitatis infuſæ fruemur amplexibus, interioribus, illibatis, atque omnem prædicationem & fructum, cooperationem, & adminiſtrationē meam tibi totaliter tanquam omnis boni datori adſcribam. Vtriuſque quoque Teſtamenti ſcripturas ad tuam honorificentiā augmentandam fideliter ordinabo. *Mandragoræ odorem dederunt* ſuum *In portis noſtris*. Mandragoræ (ſecundum Auguſtinum) ſunt poma pulchra odorifera, tamen inſipida Greg. verò accipit Mandragoras pro medicinalibus ac redolentibus herbis Et ſecundum vtranque ſignificationem, per Mandragoras intelliguntur excellētiores quiq; in ſancta Eccleſia, qui vitæ ſinceritate & bonæ famæ odore reſplendent, ac alios attrahunt, ſuiſque exhortationibus & exemplis animarum vulnera curant: idcirco in portis Chriſti & Eccleſiæ, id eſt, in ipſis exordiis nouiter conuerſorum ac incipientium fundunt ſuum odorem, ædificando, conſolando, roborandoque tales plantationes nouellas, ſicut hortatur Apoſtolus, Infirmum in fide ſuſcipite. Et alibi, Conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patiētes eſtote ad omnes,

Mandragoræ.

Rom. 14.

Galat. 6.

omnes. Itéque, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. Hinc etiam ſcripſit quibuſdam, Veſtra obedientia diuulgatur in omni loco. *Omnia poma noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.* Sicut ſancti patres vocantur arbores fructuoſæ, formoſæ, ſuaues: ita eorum documēta, exempla, virtutes, & opera, poma dicuntur: quæ ex eis quaſi de arboribus colliguntur. Eccleſia igitur pro aliorum conuerſione feruēter ſolicita, parit ſibi fiduciā, & loquitur ſpōſo, Omnia poma noua & vetera, id eſt, vtriuſque Teſtamēti ſcripturas, authoritates, hiſtorias, exēpla, & argumenta pro fidei perſuaſione accommoda, diligenter collegi, memoriter teneo, & iam parata ſum exponere, ad tuum honorem & gloriam,
Matt. 13. pro aliorū conuerſione, eruditione, & confirmatione: ſicut & tu in euangelio proteſtaris, Omnis ſcriba doctus in regno cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.

Explanatio eiuſdem Capituli, de Chriſto & ſponſa particulari. ART. XXIIII.

Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis filia principis. Sponſus cœleſtis iuxta varium tactum ſtimulumque amoris variis modis alloquitur ſponſam, & diuer-
Cant. 3. ſis eam nominibus exprimit, iam ſpōſam, iam ſororem, iam
Cant. 5. amicam, iam columbam, iam immaculatam, iam perfectam
Cant. 8. nominans eam: & nunc quaſi non ſufficiāt tot appellationes tam prædignæ & amoroſæ, nominauit eam nomine in hoc libro hactenus inaudito, videlicet filiam: nec filiā tantum, ſed filiam principis, haud dubiū, quin illius de quo ait ſcriptura, Qui dominatur in virtute ſua inæternum. Si ma-
Pſal. 65. gna nobilitas eſt eſſe prolem regis ſeu imperatoris terreni, quāto plus eſſe ſobolem regis æterni ineffabilis eſt nobilitas? Ecce quantum dona gratiæ ac virtutum rationalem dignificant creaturam. Hanc excellentiā per fidem & gra-
Ioan. 1. tiam Chriſti conſequimur: quotquot enim receperūt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Hinc rurſus Ioannes
1. Ioan. 3. hortatur Apoſtolus, Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij dei nominemur, & ſimus. Decuit enim deō incarnato homines quodam modo deificari. Ideo filius dei
Matt. 6. docuit nos ſub hac forma orare: Pater noſter qui es in cœlis,

lis,& cætera. Verùm quia ita oramus, diligenter penſemus quod per Malachiam loquitur deus, Filius honorat patrem *Malac.* 1.
ſuum,& ſeruus timet dominum ſuũ. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Certè meritò dicitur, Maledictus qui *Hiere.* 48.
facit opus dei negligenter. Et maledicti, qui declināt à mãdatis eius. Beati verò,& diuinæ filiationis appellatione cõdigni, qui cum ſancto Iob ex ſententia dicere habent, Ve- *Iob* 23.
ſtigia dei ſequutus eſt pes meus, viam eius cuſtodiui,& non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non receſſi,& in ſinu meo abſcondi verba oris eius, vt ſcilicet viuam ſecundum eorũ tenorem. Talis fuit qui ait, In corde meo ab- *Pſal.* 118.
ſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Vnicuique itaque animæ ſic agenti loquitur ſponſus cœleſtis, Quàm pulchri ſunt greſſus tui, id eſt, valde virtuoſæ ſunt tuæ actiones, intentiones,& affectiones in calceamẽtis, id eſt, in imitationibus exemplorum patrum ſanctorum, qui in omni ſanctitate & iuſtitia deo miniſtrauerunt,& coram eo iugiter cuſtoditi, timorati, ſynceri fuerũt, ſemper ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. O filia adoptiua principis ſummi, de quo ait ſcriptura. Domine rex omnipotens, in *Heſter* 14.
ditione tua cuncta ſunt poſita,& non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati. Cùm ergo ſis filia principis tanti, decet te in omnibus ordinatè, maturè, reuerenter procedere. ſiquidem filiæ regum docentur valde cõpoſitè proficiſci. Hinc deus exhortatus eſt Abraham, Ambula corã me,& eſto per- *Gene.* 19.
fectus. Et Pſalmiſta fatetur, Seruaui mandata tua & teſti- *Pſal.* 118.
monia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo. Iunctura fœminum tuorum ſicut monilia. Fœmina ſeu fœmora animæ ſunt potentiæ eius, in quibus virtutes & vitia ſubiectiuè cõſiſtunt. Hæ enim poſſunt fructũ virtutum producere: quod ſi neglexerint, ſpinas & tribulos germinabũt. Et potiſſimè fœmina iſta ſunt intellectus atque voluntas, in quibus virtutes & vitia amplius habẽt locum, quarum virium iunctura eſt earundẽ connexio ac mutua influẽtia. Intellectus etenim volũtati oſtendit quid appetere, velle,& agere debeat, quia voluntas de ſe cæca cenſetur, eiúſq; obiectũ eſt bonum intellectũ, id eſt, per intellectiuam potentiã apprehenſum,& intellectualiter cognitum. Voluntas quoq; iam actuata,& præſertim per charitatẽ formata, mouet intellectũ & excitat ad agendũ per modũ imperij, quia per charitatem

tatem præcipit aliis viribus. Dum ergo intellectus voluntatem ordinatè illuminat, & ab immoderato refrænat affectu, voluntas quoque mouet & excitat intellectum ne torpeat: tunc anima Christi ſponſa eſt fructuoſa, & virtutum germinibus tanquam monilibus decoratur, ab immoderãtiis & defluxionibus refrænatur. Propter quod ait Apoſtolus, Abundantiùs oportet nos obſeruare ea quę audiuimus, ne fortè ſupereffluamus. Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Per vmbilicum corporale alimentum defertur in ventrem, & deportatur ad fœtum: idcirco per vmbilicũ poteſt intelligi vis cogitatiua: quæ vocatur & intellectus paſſiuus, & inter vires ſenſitiuas ac intellectiuas eſt media, quamuis ſit ſenſitiua atque organica: quia cum intellectiuis potentiis conuenit in multis, & per eam ſpecies rerũ ab exterioribus ac interioribus ſenſibus ad intellectum perueniunt, eo quòd cognitio noſtra intellectiua exordium ſumat à ſenſitiua. Hæc itaque cogitatiua potentia eſt tanquam crater tornatilis, quia mediante ſenſitiua memoria ſibi ſubſeruiente promptè atque celerrimè offert & præbet intellectui imagines rerum. Vnde & crateri iugiter pleno aſſimilatur, quia copioſè ac fœcundè abũdat ſimilitudinibus rerum, quæ à ſenſibus exterioribus per ſenſum cõmunem, & fantaſiam, ſeu vim imaginatiuam deriuantur ad ipſam. Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus liliis. Venter animæ eſt mẽs eius, ſeu intellectiua memoria, omnium capax & tenax, quæ cœleſtis verbi ſemine fœcũdatur, & duodecim fructus ſpiritus parit, aceruóque tritici cõparatur: quoniam deſiderio puro ac feruido ad deũ erigitur, & bonorũ propoſitorum cõceptionibus adimpletur, ac piis affectibus impinguatur: ita vt fateatur, A facie tua domine concepimus & parturiuimus, & quaſi peperimus ſpiritũ ſalutis. Specialiter quoque zelus animarũ, ſeu ingẽs deſiderium fraternæ ſalutis, venter fœcundus animæ amoroſæ poteſt vocari, quia per zelum hunc ſpõſo gratiſſimam producit ſobolem, ſpiritualẽ, generatione caſtiſſimã, vtpote orando, prędicando, exhortando, ſanctè & exẽplariter conuerſando. Ideo vallatus liliis perhibetur, non enim ſenſualiter circa proximos, ſed purè intellectualiterque afficitur. Duo vbera tua, ſcilicet intellect⁹ ſpeculatiuus & practicus, ſeu miſericordia & veritas, ſapientia & charitas, & cætera, ſicut

Hebr. 2.

Iſaiæ 26.

ſicut duo hinnuli:quia per hæc anima ſancta promptè,copioſè,ſubtiliter alit ſeipſam & proximos,prout iſtud ſuprà frequenter diffuſiúſque expoſitum eſt. Collum tuum ſicut turris eburnea,quod in expoſitione quarti Capituli declaratum habetur.Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon.Quemadmodum inter ſenſus exteriores clarior, ſpiritualior,atq; nobilior dicitur viſus:ſic inter vires aïæ interiores nobiliſſimus ponitur intellectus:in quo(ſecundumPhiloſophos atq; Theolgos præcipuos) conſiſtit fœlicitas, quæ eſt ſapientiæ actus,cùm & ipſa Veritas proteſtetur ad patrem , Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te verum deũ.Vnde & ſummus ille Philoſophus,Fœlicitas (inquit) eſt ſpeculatio optimi ſpeculabilis,id eſt,contemplatio altiſſimæ veritatis.Aſſimilatur igitur interiores oculi animæ amoroſæ piſcinis in Heſebon.Primò propter precioſitatem & dignitatem ipſorũ. Secundò ob intellectualis luminis claritatem , de quo ait Pſalmiſta,Signatum eſt ſuper nos lumẽ vultus tui domine. Porrò intellectuale naturaléque lumen animę per ſtudium & exercitium , per informationem & lectionem acuitur, per habitus acquiſitos perficitur , ſed per habitus infuſos,per vnctionem ſpiritus ſancti , per illuminationem angelicam,per veram compunctinem.expurgationemque vitiorum,& exercitationem internam,in actibus vitæ contẽplatiuæ præcipuè decoratur,augetur, completur:intantum vt inſpicere poſſit etiam diuina ſecreta , & incerta atque occulta ſapientiæ dei ſibi manifeſtentur.ſicque ſicut in piſcinis reſplendent intuentium vultus, ſic in lumine oculorum animæ vniuerſa cernuutur, & inuiſibilia dei noſcuntur:imò & anima deprehendit ſeipſam, & ſi quid culpæ in ea ſit,intuetur.Tertiò comparantur hi oculi piſcinis Heſebon,propter fœcunditatem·quoniam ſicut piſcinæ illæ feraces ſunt piſcium copioſè:ſic oculi cordis deſuper illuſtrati,& à vitiorum ſordibus emundati,ſanctis meditationibus, ſublimibus contemplationibus,conſiderationibúſque ſaluberrimis exuberanter replentur.Deinde in voluntate ſanctarum feruores affectionum inducunt , ædificatoria quoque verba emittunt,quia ex abundantia cordis os loquitur, atque ad virtuoſas & exemplares excitãt actiones.Verùm tamen ordine quodam hæc faciunt , quia in primis oportet cõteri & mœreri de propriis culpis,deinde compati a-

Cant.4.
Ioan.17.
Pſal.4.
Luca 6.

liis, ac dominicæ paſſionis recordari frequẽter: : ideo dicitur piſcinis, quę ſunt in Heſebon. Heſebō equidem cingulũ mœroris interpretatur: idcirco accingat & paret ſe animus
Mat. 5. ad ſalubres mœrores, cùm afferat ſponſus, Beati qui lugẽt,
Luca. 6. quoniam ipſi conſolabuntur. Et denuo, Vę vobis qui ridetis. Et, Væ vobis qui habetis cōſolationem veſtram. Naſus tuus ſicut turris Libani. Per naſum, vt tactũ eſt, quo inter bonos & malos odores diſcernitur, virtus diſcretionis inſinuatur: quæ vtique virtus alta & præclara eſt valde: & contra Damaſcum, id eſt, ſanguinolentum & vitioſum hunc mundum opponit ſe, quoniã inter ſpirituale & carnalem diſtinguit ſuauitatem ac voluptatem, diffiniẽs à ſenſualibus, fœdis, ac caducis abſtinendum eſſe oblectamentis: quoniam vana & vilia ſunt in ſe, & à ſpiritualibus ac diuinis voluptatibus & conſolationibus impeditiua, imò ad infernalem pertrahentia acerbitatem, atque æternalem illam beatificę fruitionis increatę dulcedinis auferentia voluptatem. Non enim poſſumus modo gaudere cum ſeculo, & deinceps regnare cum Chriſto: ſed huic capiti oportet nos conformari, de quo ait
Luc. 24. ſcriptura, Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare
Actu. 14. in gloriã ſuã? Idcirco oportet & nos per multas tribulationes intrare in regnum cœlorum. Iugiter ergo vigeat in nobis hæc naris ſaluberrimæ diſcretionis, & quãdo occurrerit nobis delectabile aliquid aut iucundum, protinus inſtar canum diligentiſſimè odoremus an verè expediat, an ſit odor aut ſuauitas eius animæ refectiua, an potius ſub mellis ſpecie infectiua: & ſi ſit, protinus fugiamus ab ea. In ipſis quoque ſolatiis & licitis ludis ſeu recreationibus ab omni ſu-
2. Cor. 10. perfluitate diſſolutioneq́; cordis abſtineamus: quatenus qui
Eccle. 18. gloriatur, in domino glorietur. & obſeruemus quod ſcriptũ eſt, Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluptate tua auertere. Caput tuum vt Carmelus. Caput animæ eſt ſuprema pars eius, in qua ſuperbeatiſſ męę trinitatis relucet imago. quod caput dum à paſſionibus & vitiis fuerit reformatũ
Ephe. 4. & expurgatum, ſicut hortatur Apoſtolus, Renouamini (inquiens) ſpiritu mentis veſtræ, virtutibus quoque & donis, præſertim ſapiẽtia, charitate, & ſtabilitate ornatum, inſtar montis Carmeli ſublime eſt, imò ad ſupremum omniũ verticem deum extentum aſcendens atque pertingens, ſicque pulchrum & fructuoſum efficitur, carens frutetis culparum

ſpiniſ-

ſpiniſque paſſionum. Et comæ capitis tui ſicut purpura regis, iuncta canalibus, id eſt, congeries, multitudo, abundantia cogitationum & affectionum tuarum ita eſt coordinata, purgata, & igne charitatis atque dominicę paſſionis recordationibus rubricata ac ſplendens effecta, vtpote aquis ſapientiæ ſalutaris intincta, aquis deuotionis perfuſa, lachrymis deplorationis præſentis exilij ac aſpirationis ad beatificum dilecti intuitum irrigata, vt verè coram deo ſit rubẽs & candida, tanquam regia purpura in canalibus collocata. Hoc fit dum omnis cogitatio omniſque affectio de creaturis concepta, ſi bona eſt, ad creatoris contemplationem & amorem mox ordinatur. ſi praua, protinus refutatur. Nec ſolùm abiiciamus cogitationes affectioneſq; malas, ſed etiam minus bonas, quæ ſua occupatione & immoratione à melioribus nos retardant: ſicque (iuxta doctrinam Apoſtoli) cogitemus, apprehendamus, & exequamur meliora ac viciniora ſaluti. Quàm pulchra es, & quã decora chariſſima in delitiis. Hoc à cœleſti ſponſo audiri meretur anima verè timorata, feruens ac nobilis: quæ extra ſponſum renuit conſolari, & tempore abſentiæ conſolatoriæ præſentiæ ſponſi, tanquam pudiciſſima turtur, gemitũ aſſumit pro cantu, dicens cum ſancto Iob, Ad deum ſtillat oculus meus. Et cum diuino Apoſtolo, Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini mei Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Quòd ſi ſponſus dixerit ei illud Oſæ, Dies multos expectabis me, nõ fornicaberis, nec eris viro: habet interim patiẽtiã magnã, nec fornicatur à deo. Quod intuens ſponſus tam conſolatoriè viſitat eã, vt ipſa ex ſententia & fœlici experientia fateatur, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Itemque, Sicut pro Chriſto abundat tribulatio noſtra, ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Statura tua aſſimilata eſt palmæ, id eſt, ad ſuperna, cœleſtia, ac diuina per contemplationem & ſanctum amorẽ erecta es, & in affectum iuſtitiæ prorſus cõuerſa, non retorta, nec incuruata, aut obliquata ad carnalia & immunda. Ideo dixi, Aſcendam in palmam, id eſt, te familiariſſimè ac gratioſiſſimè viſitabo, eo quòd tam ſimilis, concors, ac intima facta ſis mihi: ſimilitudo nanque eſt ratio vnionis, & complacentiæ, ac colligationis. Ideo

Hebr. 6.
Pſal. 76.
Iob 16.
Galat. 3.
Oſæ. 3.
Pſal. 93.
2. Cor. 1.

videns te vili ac miſera carne tam ſpiritualem,iuſtam, puram, & amoroſam effectam, complacentiam in te maximam habeo, & libentiſſimè in te moram efficio. Tu quoque ô anima talis,aſcendere debes in palmam, hoc eſt, in crucem per cruciformem mei imitationem,& te totam mihi affigere,atque inſeparabiliter cohærere,vt veraciter dicas, Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus, Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij dei, qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me: ſicque apprehendes fructus eius,id eſt,copioſe particeps eris meritorũ ac virtutum paſſionis & mortis meæ.Et erunt vbera tua ſicut botri vineæ,id eſt,viſceribus charitatis & pietatis tota affluens,abundabis,& te aliis largiter communicabis. Et odor oris tui ſicut malorum. Quia ex plenitudine internæ deuotionis,diuini feruoris,& gratioſæ illuminationis ſaluberrima atque dulciſſima docebis ac proferes verba.eritq; guttur tuum ſicut vinum optimum. Quoniam ita loquendo,copioſe ac fortiter reficies & inebriabis audientium mẽtes:quod vinum erit etiam ſponſo præcipuè placitum. Ego dilecto meo,& ad me conuerſio eius.Hoc dicere ſpectat ad animam, cuius conſcientiæ teſtimonium perhibet ſpiritus ſanctus, quòd ſit charitate ſuccenſa, Chriſtíque ſponſa ac filia,cuius tota affectio eſt ad ſponſum. nec diuiſum eſt cor eius:ſed verè pſallere poteſt,Confitebor tibi domine in toto corde meo:cui moleſtum eſt,quicquid placet huic inſano ac miſero mundo. Dulce autem, quicquid complacet ſponſo, & quicquid ſibi accommodum eſt ad placendum eidem:quamuis ſint aſpera & aduerſa,dura,& afflictiua.Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis,id eſt, quocunque perrexero, quicquid peregero, vbicunque quieuero,tu ô dulciſſime ſponſe, miſericorditer perge mecum:& adſis,conſerues,ac protegas.In quo enim ſcire potero inueniſſe me gratiam coram te, niſi proficiſcaris ſic mecum, & in exercitiis tam actiuæ quàm contemplatiuæ vitæ benignè aſſiſtas,dirigas,tuearis? ſicque & ego(te auxiliante) ex ſuperno & fraterno amore conſiderãdo ſtatum Eccleſiæ & pro communi bono ero ſolicita, ac pro reformatione generali,omni modo mihi poſſibili laborabo. Téque agente ac dirigente conſiderabo meipſam in cunctis, & actus potentiarum mearum an ſynceri ſint coram

Galat.2.

Rom.9.

coram te,fructuoſi, ac meritotij, atque per hoc omne bonum cum ingenti gratiarum actione tibi ſemper aſcribam, nec in exercitiis vitæ actiuæ à tuo ceſſabo intuitu & amplexu.

Declaratio eiuſdem Capituli,de Chriſto & ſponſa ſingulari,Virg glorioſa.

ART. XXIIII.

QVàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis. Sacratiſſima Virgo eſt mater atque filia vnigeniti ſui,qui eſt princeps pacis,mater(inquã) ipſius,quantum ad carnis propagationem,filia verò ratione creationis & adoptionis,atque æternæ prædeſtinationis,& ſingulariſſimæ prouiſionis.Cuius incõparabilis Virginis greſſus,id eſt,actus & affectus fuerunt pulcherrimi, quia ſanctiſſimi nulla culpæ admixtione vnquam fuſcari: ſed perfecti & multæ ſupererogationis contentiui. In calceamẽtis,quia ſanctorum patrum veſtigia & exempla tam eminenter ſequuta eſt, quòd omnibus illis perfectior eſt inuenta Sequuta eſt innocentiam atque iuſtitiam Abel,& ineffabiliter innocentior ac iuſtior illo fuit. Cum Noẽ inter vitioſos & reprobos perfectiſſimè vixit. Obedientiam Abrahæ ſequuta eſt & trãſcendit. Manſuetudinem Ioſeph, Moſi, ac Dauid exceſſit: & quicquid perfectionis & virtuoſitatis fuit ſparſim in aliis, in ea collectim & cum mira excellẽtia fuit. Iunctura fœminũ tuorum ſicut monilia. Fœmina deiferæ Virginis ſunt virginea eius fœcunditas, & fœcunda virginitas,ſeu fœcunditas atque virginitas in ea ſibi inuicem iunctæ: quę cunctarum virtutum ornatibus tanquã monilibus deſuper fabricatis ſunt politæ. Magnum eſt eſſe virginem,maius autem virginem tam puram, vt nunquam inordinatum paſſa ſit motum,nec ſtimulum corporis, nec concupiſcentiam appetitus. Maximum verò eſt eſſe matrem ac virginem. At verò ſupermaximum eſt eſſe virginem & matrem veri Dei. Vmbilicus tuus crater tornatilis. Per mollem vmbilicum accipi poteſt tenerrimæ Virginis compaſſio in ſui filij paſſione,qua compaſſione præcordialiſſima meruit & obtinet nobis pauperculis & puſillis fructum,virtutem,& meritum paſſionis filij ſui. Quemadmodum enim(teſte Philoſopho) fœtus per venas vmbilici attrahit ſibi nutrimentum à matre, ita & nos per venas &

Iſai. 9. *Gene. 22.* *Nume. 12.*

merita præfatæ compaſſionis fructum paſſionis Chriſti
Gregor. haurimus. Prætereà, quoniam (teſte Gregorio) viris luxuria eſt in lumbis, fœminis autem in vmbilico, poteſt per vmbilicum præſtantiſſimæ Dominæ accipi incomparabilis caſtitas eius, omni humilitate ac ſapientia decorata: ex qua tanquam ex cratere exempla caſtitatis, humilitatis, ac ſapientiæ ſumimus & potamus. Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus liliis. Non ſolùm anima, ſed & corpus cœleſtis puerperæ, ex conceptione, deportatione, generatione, & educatione veri dei ſupernaturaliter & inenarrabiliter diuinum effectum eſt, & velut deificatum. Vnde & iſta præconia etiam de corpore & membris ſeu partibus corporis diuiniſſimæ Virginis accipi poſſunt. Itaque virgineus ille intemeratiſſimæ adoleſcentulæ vterus ex prole adoranda fœcundus atque tumeſcēs, aceruo triticeo ritè aſſimilatur. Et quoniam idem mundiſſimus vterus omni caſtitate ac ſobrietate redolentiſſimus extitit, meritò fertur liliis decoratus. Spiritualiùs autem loquendo, venter, id eſt, intellectus vnicæ matris triticeo aſſimilatur aceruo, omni ſapientia ſalutari repletus, ad fontem ſapiētiæ ſe ſemper erexit, & actibus virtutum ac donorum in ipſo exiſtentium pulcherrimè fuit ornatus. O quàm cœliformiter, radioſe, ac munificentiſſimè irradiauit in mente Virginis benedictæ ipſe qui eſſentialiter eſt ſapientia increata ac genita, incar-
1 Cor. 1. natus ex illa, & requieſcens in ipſa, ac alimentum ſumens ex ea. Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreę gemelli Hoc ſuprà de corporalibus ac ſpiritualib⁹ vberibus mūdiſſimę, delectabiliſſimę, delicioſiſſimę Virginis ſæpi⁹ expoſitū eſt. Collū tuū, ſicut turris eburnea. Collū ſpirituale Virginis admirādę eſt libertas animæ eius, ſemper ad deū rectè erecta, nullo culparū pōdere preſſa, nulla incurſione hoſtili vincibilis: ſed inſtar eburneæ turris omni virtutum cōſtantia ſolidata valdéq; alta, quia ad ſummum bonū inaduertibiliter eleuata Oculi tui, ſicut piſcinæ in Heſebō. Non dubiū quin ex aſſiduo corporali intuitu dei incarnati, oculi matris eiuſdem fuerint miro modo clarificati ſydereíq; effecti, in quibus & interna puritas, colūbina ſimplicitas, ſupernaturalis ſagacitas mentis Virginis tantæ magnificè elucebant, ita q́ inſtar perſpicuarū clariſſimarúmq; aquarū erant perlucidi & ſynceri: ſed & interiores oculi ei⁹ pudiciſſimi, piiſſimíq;

reſpe-

reſpectus, acies intellectuales, fides, ſapientia, ſcientia, & prudentia, nónne præclara luce ac lucida puritate, excellentíque perfectione erant perfuſi & inclyti, ab omni paſſionum perturbatione, & vitiorum inquietudine penitus alieni? Quemadmodum aquæ piſcinarum oppidi Heſebon nomine, leguntur inturbidæ atque perſpicuæ extitiſſe. Naſus tuus ſicut turris Libani, quę reſpicit contra Damaſcum. Naſus, vt cernimus, duo habet foramina, quorum vnum tẽdit ad concauitatem palati, & neceſſarium perhibetur ad ſpiritum ſeu aërem attrahendum, & odoratum perficiendum. Aliud tendit ſuprà ad pelliculas cerebri, neceſſariúq; conſiſtit ad expellendum ſuperfluitates de cerebro venientes. Ideóque, ſicut præhabitum eſt, per naſum ſignificatur diſcretio cuius eſt bona eligere, confidentiam in deo aſſumere, ac nociua tanquam ſordes abiicere: quę diſcretió fuit permaxima in Virgine benedictiſſima, quippe quæ in diſcernendo nunquam errauit, nunquam malo ſub ſpecie boni decepta eſt, nunquam minus pro maiori bono elegit, ſed vnumquodque ſapientiſſimè ponderans, tanti illud reputauit, quãti fuit ęſtimandum. O ſupernaturalis perfectio, ò Virgo omnium decus fœminarum, ò præclariſſimum creaturarum omnium ornamentum, quàm inæſtimabiliter radiabas intus in anima. Caput tuum vt Carmelus. Caput reginæ noſtræ eſt ſancta eius voluntas, nũquam ad inferiora hæc reprehenſibiliter inclinata; ſed ad eum qui eſſentialiter bonus eſt, ſemper altiſſimè ac fructuoſiſſimè eleuata; vtpote ardentiſſimâ charitate pleniſſima: ideò monti Carmelo (qui valde ſublimis & frugifer eſt) ſimilis perhibetur. Poteſt quoque per caput imperatricis noſtræ ſancta & ſumma eius intentio ſurſum inuiolabiliter fixa ſignari. Et comæ capitis tui. i. pia deſideria ſeu prudentiſſimæ cogitationes cordis tui, ſicut purpura regis iũcta canalibus. Per purpurã regis intelligitur caro Chriſti, propter nos proprio ſanguine rubricata quæ quaſi canalibus iuncta fuit, quãdo guttæ ſanguinis tanquã ſtillicidia eruperunt ex ea, & defluxerunt in terram, de latere eius benedicto lãcea perforato exiuit ſanguis, & aqua. Quoniã ergo ſacratiſſima mater filio ſuo in omni eius acerbiſſima paſſióe amariſſimè eſt cõpaſſa, & ſimul cũ eo pati ac mori optauit: imò quicquid ille tolerauit in corpore, ipſa tulit in mente, meritò deſideria

Matt. 10.

Luc. 22.
Ioan. 19.

eius ac cogitationes aſſimilatæ dicuntur purpuræ regis huius. Quàm pulchra es, & quàm decora, magis planè quàm
Geneſ 24. Rebecca aut Rachel, & ſpecioſior prorſus quàm Heſter.
Gene. 29. Chariſſima in delitiis. Quemadmodum enim præ cunctis cõpaſſa eſt filio ſuo, nõ ſolùm tẽpore paſſionis: ſed & anteà ſæpe, dum futurã eius paſſionem attendit, & poſteà quoq; dum factam recoluit: ſic præ vniuerſis & ſingulis datum eſt ei ſpiritualiter gloriari in Chriſto, & ſuauiſſimè delitiari de eius cõceptu & geſtatione in vtero, de eius lactatione, amplexu, de portatione in brachiis, & de mutua conuerſatione cum ipſo tot annis. Vnio enim & præſentia cũ dilecto parit lætitiam. Ipſa autem ardentiſſimè vnicum ſuum amauit, & eius dignitatem cognouit. Statura tua aſſimilata eſt palmæ. Nunquam enim per culpam eſt incuruata, ſed in omni virtute & ſapientia iugiter ſtetit erecta, ac glorioſiſſimè de inuiſibilibus hoſtibus triumphauit. Vnde victoriæ palma meruit inſigniri. Et vbera tua botris. Ipſa etenim amabiliſſima Domina per ſuam ſapientiam multos de Chriſti inſtruxit myſteriis, multis præbuit vbera conſolationis, quæ ſua inæſtimabili charitate ac pietate inſtar affectuoſiſſimæ genitricis atque nutricis, omnes ad ſe accedentes & confugientes refouit, lætificauit, & tanq̃ optimo vino ſpirituali poculo recreauit. Dixi, aſcendã in Palmam. Si per Palmam intelligatur illuſtriſſima Virgo, conſtat quòd vnigenitus dei per incarnationis myſterium deſcendit in eam, & apprehendit fructus eius: quia merita præclariſſimæ virgunculæ tam acceptiſſima habuit, quòd dignatus eſt fieri filius eius. Propter quod faſſa eſt ipſa,
Luca. 1. Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. & ſicut reſpexit humilitatem ipſius: ita & fidem, puritatem, charitatem, ac cæteros virtuoſiſſimos eius actus. Apprehendit quoque fructus eius, quia ex puriſſimis eius ſanguinibus aſſumpſit & formauit ſibi corpus humanum, qui (teſte Apoſtolo)
Heb. 2. nuſquam angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Sanguis autem eſt effectus, & quaſi fructus eius in quo eſt, qui per naturalem colorem digerit, & ad ſanguinis ſpeciem perducit materiam. Porrò ſi per Palmam intelligatur crux Saluatoris, hanc vtique optima mater vnà cum filio ſuo aſcendit affectu, & per imitationem digniſſimam, compaſſionémque maximam, ita quòd excellentiſſimè dicere

potuit,

potuit, Chriſto confixa ſum cruci. Et rurſus, Ego ſtigmata Chriſti in corpore meo porto. Sicque apprehendit fructus eius,id eſt,merita paſſionis Chriſti.Imò effectus meritorũ illorum collegit,participauit,repoſuit tam gratioſe, quòd omnibus nobis inde communicat. Ideò ſponſus ſubdit ad eam, Et erunt vbera tua, ſicut botri vineæ. Glorioſiſſima nanque genitrix Saluatoris ex conſideratione,imitatione, compaſſione paſſionis filij ſui tantam conſequuta eſt affluentiam gratiæ,tam ineffabilem in omni charitate ſapientiam,pietatem, profectum, quòd hæc ipſa ſpiritualia eius vbera redundantiſſima fuerunt ac ſunt ad reficiendum nos omnes vino & oleo, quæ Samaritanus infudit vulneribus à latronibus vulnerati.Et odor oris tui ſicut malorum. Odor oris admirabilis Virginis eſt ſuauitas ſuæ orationis,dulcedo ſaluberrimi ſui ſermonis, exemplaritas verborum ipſius,laus & pſalmodia, quibus deum iugiter collaudauit, eminentiſſimè implens quod ſcriptum eſt, Benedicam dominum in omni tēpore,ſemper laus eius in ore meo. Ideò dictum eſt ſuprà,Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis.Et certè quo verba orationum, exhortationum, pſalmodiarum ex maiori procedunt charitatis feruore, de uotionis ſuauitate,purioríque attentione,eo in auribus omnipotentis dulciùs ſonant. Guttur tuum ſicut vinum optimum. Sicut per os, ita per guttur ſacra verba formantur. Vnde legitur in Oſæe,In gutture tuo ſit tuba, id eſt,prædicatio altiſona. Studioſiſſima autem Virgo conſeruauit in corde ſuo omnia quæ audiuit de Chriſto ab angelo ſancto, à Zacharia, & Elizabet,à paſtoribus,Magis,à Simeone, & Anna, & ab ipſo ſponſo domino ac filio ſuo.Hæc ipſa poſtmodum opportunè docuit alios ad ipſam pro pleniori informatione confugientes,quæ informatio fuit optimum vinum ſpiritualiter inebriatiuum, dignum filio ſuo eiúſque mēbris ad acceptandũ atq; potandum.Vnde dictũ eſt antè, Comedite amici,& bibite,& inebriamini chariſſimi.In Prouerbiis quoque,Bibite vinũ quod miſcui vobis.Ego dilecto meo,& ad mē conuerſio eius.Sicut præhabitum eſt,loquutiones vehementer amoroſæ aut doloroſæ ſolent eſſe truncatæ,quoniam vehemētia affectionis abrumpit & præſcindit verba loquētis:ita eſt in his verbis,Ego dilecto meo totaliter ſum intenta, deuotiſſimè ei vacans, affectuoſiſſimè ſemper

Galat. 2. *Galat. 6.* *Pſal. 33.* *Cant. 2.* *Oſee. 2.* *Cant. 5.* *Prouer. 9.*

ſemper inhærens, ab eo excellentiſſimè ſum electa, ſingulariter prædilecta, familiariſſimè & fructuoſiſſimè ei coniuncta, & facta ſunt ei mater & ſponſa, filia & ancilla ac domina, quia ſubditus fuit mihi. Et ad me conuerſio eius, id eſt, quia tam ſummè & vnicè me dilexit, gratè & hilariter me aſpexit, in omnibus me direxit, cuſtodiuit, protexit: & quia tam gratioſiſſimè egit mecum, & eius amore accenſa ſum, & totis præcordiis opto ipſius honorem paſſioníſque ſuę fructum, id eſt, mundi ſalutem, ideò deprecor eum, Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, id eſt, meritis tuis & precibus meis conuertatur mundus ad fidem tuam, gratioſeque viſitemus genus humanum, vt non in populo Iudæorum duntaxat, ſed vbique terrarum diuulgetur in gentibus euangelium tuum, ac iuxta oraculum meum beatam me dicant, non ſolùm ex Iudaiſmo conuerſi, ſed omnes generationes. Commoremur in villis, manendo piiſſimè in eorum cordibus, qui erant inculti ſeu ſimplices moribus Mane ſurgamus ad vineas, viſitando velociter ac benignè quaſcunque congregationes fideles, quia ipſis periculum eſt in mora, qui indeſinenter indigent gratia noſtra & aſſiſtentia pia. Videamus ſi floruerit vinea, id eſt, an vigeat religio Chriſtiana. Si flores fructus parturiant, iuxta expoſitionem præhabitam. Ibi dabo tibi vbera mea, id eſt, ad tuum honorem effundam charitatem & pietatem meá ſuper credentes, eos materialiter confouendo ac protegendo tanquam Eccleſiæ aduocata. Mandragoræ dederunt odorem in portis noſtris, id eſt, precioſiſſimæ virtutes tuæ & merita mea, ſapientia & fama Euangelij tui, ac excellentiæ meæ ſuauiter ſunt diffuſæ ad gentes propinquas, & per ſanctos Apoſtolos per quorum prędicationem tãquam per portam alij introierunt ad fidem atque eccleſiaſticam vnitatem, notificatæ ſunt gentibus. Omnia poma noua & vetera, id eſt, quicquid ex lege & prophetis & ex euangelica lege didici ac profeci, ad tuæ maieſtatis gloriam (ò dilectiſſimè ſponſe ac fili) reſeruaui, retuli, nuncque communico fidelibus tuis, & cunctis electis ad te conuertendis, & per te ſaluandis: quorum me matrem & aduocatam conſtituiſti.

Lucæ.1.

Elu-

Elucidatio Cap. octaui & vltimi, *Quis mihi det te fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ.* De Chriſto & Eccleſia. ART. XXV.

SIcut in fine patuit Capituli præcedentis, Eccleſia ſponſum horrata eſt ad fidelium conuerſionem, atque ad viſitationem & reformationem fidelium. Huic itaque deſiderio adhuc immorans & alludens, ſubiungit: *Quis mihi det*, id eſt, ô vtinam aliquis mihi præſtet, quod tamen à ſolo deo mihi poteſt conferri, *Te fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ*, id eſt, ſponſum, verbum æternum, propter me incarnatum, & in carne ſuſcepta ſugenrem vbera matris meæ, id eſt, vbera pietatis diuinæ ac gratiæ, quibus Chriſtus vt homo refocillatus eſt: vel vbera matris meæ, id eſt, legis per Moyſen datæ, ſeu Synagogæ, à qua per apoſtolorum prædicationem exordium ſumpſit Eccleſia. Quanuis autem Saluator non ſumpſerit à lege Moſaica aut Synagoga aliquam informationem, tamen in veritate legis ac doctrina Synagogæ pro tempore ſuo, ſeu tẽpore opportuno, delectabatur & exercitabatur: allegauitq; eas & adimpleuit. Nõ veni (inquiens) legem ſoluere, ſed implere. Itemq;, Si crederetis Moyſi, crederetis forſan & mihi. de me enim ille ſcripſit. Denique cũ Dominus Ieſus duodecim erat annorum (qui ſecũdum deitatis naturam idem ipſe eſt, & anni eius nõ defluunt: imò mille anni ante oculos eius tanquã dies heſterna, quę pręteriit) inuentus eſt in medio doctorũ legis, ſugẽs vbera Synagogæ .i. veritate legis reficiẽs ſe, interrogans illos & audiẽs. Inſuper ad literã ſuxit Chriſtus vbera Virginis glorioſæ, quæ eſt mater & aduocata totius Eccleſię, inquantũ eſt eius regina & aduocata, protectrix & domina: quãuis ſit in alia cõſideratione filia eius. *Et inueniã te ſolum foris*, id eſt, in gentilibus perfidiſque Iudæis videam te regnare per fidem & gratiam, in quibus anteà non regnaſti: ita vt ipſi quoque qui tuam fidem & plebem in te credentem diu ſunt perſequuti, te & tuum euangelium amplectantur. Vel inueniam te foris; id eſt, viſibiliter inter homines conuerſantem, qui in deitatis ſubſtantia incomprehẽſibilis es, & inacceſſibilẽ lucẽ inhabitas. Sic locus iſte exponitur in perſona antiquorũ fideliũ, qui ſub lege naturæ & ſub lege ſcripta aduentum deſiderauerunt Meſſiæ; & eius myſteria cernere cupiebant, vt dictum eſt in exordio huius

Ioan. 1.
Exo. 34.
Matt. 5.
Ioan. 5.
Pſal. 101.
Pſal. 89.
Baruch. 3.

huius voluminis ſemper illud, Oſculetur me oſculo oris ſui. *Et deoſculer*, id eſt, charitatiuè amplectar, atque per contẽplationis quietem inter brachia tuæ charitatis ſine perſequutione & inquietudine læta repauſem. *Et iam nemo me deſpiciat.* Cùm enim infideles fuerint ad Chriſtum conuerſi, ceſſabunt Eccleſiam aſpernari ac perſequi, imò venerabuntur eandem: quod per conuerſionem gentilium ac Romani imperij pro maxima parte impletum eſt, & ante fi-

Matt.17. nem mundi, quando Elias reſtituet omnia, pleniùs eſt complendum. Synagoga quoque, quæ nunc iuſtè deſpicitur, & vndique eſt diſperſa ac captiua, quando ad Chriſtum conuerſa fuerit, Antichriſto occiſo, non deſpicietur, ſed honorabilis erit. *Apprehendam te*, id eſt, gratulabanda deuotione te amplexabor, & per charitatem tenebo, ac tibi firmiter inhærebo, *Et ducam te in domum matris meæ*, id eſt, ad plebem Synagogæ, eandem hortando vt te deuotione integra amplectatur: ſicut per fidem ſuſceptus es à plebe gentilium, & ab ea, ſaltem in parte. Vel in domum matris meæ, videlicet æternæ ſapientiæ, vel triumphantis Eccleſiæ, illuc tecum pariter aſcendendo, & interim aſpirando, atque per fidem & contemplationem illuc me eleuando. *Et in cubiculum genitricis meæ*, id eſt, in ſecretiarum matris præfatæ, & ad contemplatiuarum mentium oſcula & amplexus. *Ibi me docebis*, in actu tam virtuoſo me occupatam abundantiùs illuſtrabis de tuis myſteriis, & ad contemplandum ſublimia tuæ diuinitatis. Docebis quoque me in membris meis, id eſt, præfatos homines inſtrues gratioſe. *Et dabo tibi poculum ex vino conditum*, id eſt, ſcientia legis euangelicæ ac eruditione legis ſcriptæ inſtruam conuerſos ſeu conuertendos ad te: & de fide, ſcientia, & deuotione eorum quaſi reficiam te, id eſt, gloriari te faciam, qui noſtram ſitis ſalutem. nec gloriaris in perditionibus, ſed conuerſionibus noſtris: quoniam gaudium tuũ eſt fortitudo. i. cõſtan-

Tob. 3. tia noſtra in gratia & ſalute. *Et muſtum malorum granatorum meorum*. i. recentem lætitiam de conuerſione, gloria, & triumpho perfectorum filiorum meorum, ſcilicet cõtẽplatiuorum & feruidorũ martyrúmq; ſanctorum. Et certè quaſi delicatiſſimum & admirabile muſtũ fuerat Chriſto, dum hi qui paulo antè perſequebantur ſponſam ſuam Eccleſiã, conuerſi per eam cœperũt prædicare, defendere, ac diuulgare

gare euangelicam legem,ac mori pro ea. Prætereà ſancta Eccleſia ſpiritu prophetico pollens,atque in ſpiritu videns ſe iſta conſequuturam per ſponſi auxiliū,addit: *Læua eius* videlicet ſpōſi, *Sub capite meo*, id eſt,ipſe in præſenti per dona gratiæ me miſericorditer conſolatur,ſuſtentat, exaudit. *Et dextera illius amplexabitur me*, id eſt,in futuro per dona gloriæ amplectetur me plenariè ac perfectè, quando ad ſuæ deitatis fruitionem beatificam me perducet, Nunc enim in ſiniſtra eius experior diuitias gratiæ, & gloriam conſolationis internæ,præſertim de aliorum conuerſione, & de ſpirituali profectu meo ac filiorum meorum.tunc autem inueniam in dextera eius longitudinem dierum æternitatis.Cùm ergo tam amoroſe habeat ſe ad me,cōfido me exauditam.Huic gratulationi & quieti ſponſus aggaudens, & ſponſam ſuam Eccleſiam infeſtari prohibens, ſubdit: *Adiuro vos filiæ Ieruſalem, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam,donec ipſa velit.* Quod ſuperiùs bis habitum eſt atque expoſitum:& ad diuerſas partes Eccleſiæ poteſt iuxta prætacta referri. Conſequenter conuerſa Synagoga eminentiā Eccleſiæ Chriſti perpendens,ſeu ipſa Eccleſia gratiarum chariſmata Synagogæ in fine præſtanda conſiderās, cum admiratione exclamat: *Quæ eſt iſta*, quaſi dicat,Valde præclara eſt, *Quæ aſcendit de deſerto*, id eſt, de ſeculo iſto nequam,de valle hac lachrymarum,de ſolitudine ſeculi olim relicti à deo,de conuerſatione terrena aſſurgit ad cōuerſationem cœleſtem, ad amorem atque intuitum ſupernorum ac diuinorum,ad altitudinem regni cœlorum: ſicut hortatur Apoſtolus,Quæ ſurſum ſunt quærite,vbi Chriſtus eſt in dextera dei patris,quæ ſurſum ſunt ſapite,nō quæ ſuper terram.Et Dominus,Nolite(inquit)theſaurizare ſuper terram,ſed theſaurizate vobis in cœlo. *Delitiis affluens*, id eſt,ſpiritualibus gaudiis conſolationibúſque abundans,etiā in aduerſis: ſicut diuinus fatetur Apoſtolus, Repletus ſum gaudio,abundo conſolatione in omni tribulatione noſtra. Vnde in euangelio ſponſus,Gaudete(inquit)in illa hora & exultate,quoniā merces veſtra copioſa eſt in cœlo. Affluit autem Eccleſia ſancta delitiis,contemplando fideliter, ſapientialiterque cernēdo, ac dulciter prægustando omnem pulchritudinem,beatitudinem,dulcedinem ſpōſi,& intimè congratulando eidem, ponderando quoque beneficia eius

Prouer. 3.
Canti. 2.
Canti. 3.
Canti. 5.
Galat. 1.
Col. 3.
Matt. 6.
2.*Cor.* 7.
Matt. 5.

Roma. 5. atque promiſſa, iuxta quod aſſerit Paulus, Gloriamur in ſpe filiorum dei. *Innixa ſuper dilectum ſuum*, id eſt, ſe ſuper ſponſum ſuum appodians ſeque reclinans, hoc eſt, pietati, opi, & gratiæ ſponſi ſui, nõ propriis viribus, ſemper & vbi-
Iſaiæ 50. que innitens: ſicut Iſaias hortatur, Qui ambulat in tenebris, & non eſt lumen ei: ſperet in nomine domini, & inni-
Ioan 15. tatur ſuper deum ſuum. Ipſe equidem dixit, Sine me nihil
1. Cor. 15. poteſtis facere. Ideo ait vas electionis, Gratia dei ſum id
Oſeæ 13. quod ſum. Et deus per Oſæe prophetam, Perditio tua ex te, in me tantummodo auxilium tuum. Deinde Chriſtus dilectionem ſuam eximiã ad ſpõſam oſtendit, loquens ad eam: *Sub arbore malo ſuſcitaui te*, id eſt, virtute & merito paſsionis meæ, quam tui amore ſuſtinui, ad gratiam ac ſalutem te
Ioan. 3. vocaui & reparaui, ſicut in euangelio ſum loquutus, Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed
1. Pet. 3. habeat vitam æternam. Vnde & princeps Apoſtolorum in prima ſua ſcripſit Canonica, Chriſtus ſemel paſſus eſt pro peccatis noſtris, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret deo, deglutiens mortẽ, vt vitæ æternæ efficeremur hæredes. Hinc
Iſa. 53. prædictum ab Iſaia fuit, Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, cuius liuore ſanati ſumus. Itaque per arborem quæ Malus vocatur, crux deſignatur: quia iam ſuprà in laudibus ſponſi lo-
Cant. 2. quuta eſt ſponſa, Sicut malus inter ligna ſyluarum: ſic dilectus meus inter filios. Hæc arbor alio nomine quandoque vocatur Malogranatum, & eſt pulchra valde, fructuoſa, &
Ambroſi. alta, idcirco per eam crux Chriſti pręſtantiſſima ritè exprimitur: quia eſt arbor excellentiſſimè decora ac fulgida, ornata regis purpura, electa digno ſtipite, tam ſancta membra tangere. In qua & per quã recuperata eſt ſalus mundi, quæ rubricata ac decorata eſt precioſiſſimo ſanguine filij dei. De qua rurſus cãtat Eccleſia, Crux fidelis inter omnes arbor vna nobilis, nulla ſylua talem profert fronde flore germine. Præthereà quidã exponunt hæc verba in perſona Eccleſiæ, quæ ſub arbore malo ſuſcitat ſponſum, id eſt, in orationibus ſuis inuocat eum, & exaudiri expoſtulat virtute ac meritis dominicæ paſsionis. *Ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua*, id eſt, in Chriſti crucifixione Syna-
Act. 3. goga mater Eccleſiæ corrupit & violauit ſeipſam ſuis ſceleribus,

leribus,negando,abiiciendo, occidẽdoque ipſum vnigenitum dei,hęredem,ſponſum,regem,& ſaluatorẽ ſibi deſuper miſſum,dicens coram Pilato,Tolle tolle,crucifige eum. Et rurſus,Non habemus regem niſi Cæſarem Itemq́;,Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros. Vnde per Ieremiam ſponſus prædixit,Facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in via:dedit contra me vocem ſuam,ideo odiui eam. De hoc Daniel propheta apertiſsimè eſt vaticinatus, Poſt hebdomadas(inquit)ſeptuaginta duas occidetur Chriſtus:& non erit eius populus qui negaturus eſt eum,& ciuitatẽ & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce futuro, & finis eius vaſtitas,& vſq; ad finem perſeuerabit deſolatio. Pſalmiſta quoque,Obſcurentur oculi eorũ,ne videant:& dorſum eorum ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram tuã,& furor iræ tuæ comprehendat eos. Cùm ergo tam ingrata & peruerſa fuerit perfida Synagoga,hortatur Chriſtus Eccleſiã vt grata ſit ſibi. *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum*, id eſt, me Saluatorem tuũ & vniuerſa quæ pro tua ſaluatione aſſumpſi,feci,ac pertuli,indelebiliter imprime cordi tuo,atque memoriæ, ſicut circũciſionis ſignum imprimebatur & manſit in carne, crucis ſigno conſigna te vndique. Et quia non ſufficit recordari, ſed neceſſe eſt etiam fideliter operari,ſubiũgitur: *Vt ſignaculum ſuper brachium tuum*, id eſt, ſuper vim tuam operatiuam,ita vt totis viribus ex recordatione paſsionis meæ mihi obedias, me ſequaris,quẽadmodum iuſsi,Qui mihi miniſtrat,me ſequatur. Itemq́;,Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie,& ſequatur me. Qui enim ſunt mei,carnem ſuam crucifigunt cum vitiis & concupiſcentiis,& qui dicit ſe manere in me,debet ſicut ambulaui ego,& ipſe ambulare. Quidam autem exponunt hęc in perſona Eccleſiæ,quaſi ipſa roget ſpõſum quatenus ipſe dignetur eã ponere ſuper cor ſuum, diligendo & recordando eam aſsiduè: & etiam ponat eam vt ſignaculũ ſuper brachium ſuũ, ita vt brachio omnipotẽtiæ ſuę eam defendat. Sed prima expoſitio aptior reputatur. Sic ergo,ò Eccleſia, memor ſis mei: *Quia fortis eſt vt mors dilectio*, .i. quia tam fortiſsimè & perfectè dilexi te,vt pro tua ſalute acerbiſsimã ac ignominioſiſsmã mortẽ ſponte pertulerim. Idcirco grata ſis & ſaltem taliter te amantẽ redilige,ſicut ait Ioãnes apoſtolus, Diligamus eum, quoniam

Ioan.19. *Eodem.* *Ierem.12.* *Dan.9.* *Pſal.68.* *Ioan.12.* *Luc.9.* *Galat.5.* *1.Io.2.*

quoniam ipſe prior dilexit nos. Rurſus, Fortis eſt vt mors dilectio, quia perfecta & ſyncera dilectio pro nulla aduerſitaté, tribulatione, imò neque pro morte effugienda, à di-
Rom. 8. lecto recedit. Propter quod loquitur Paulus, Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque inſtantia, neque futura poterũt nos ſeparare à charitate Dei, quę eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro Idcirco ſi diligis me, debes me ita ſuper cor tuum ac brachium ponere, méque cruciformiter imitari, ac eſſe parata ad moriendum ex charitate mea pro me, pro fide, atq; iuſtitia. *Dura ſicut infernus æmulatio.* Aemulari multa ſignificat, videlicet imitari, inuidere, amare, zelari. & iuxta hoc poteſt hoc verbum multipliciter explanari. Primò ſic, dura ſicut infernus æmulatio, id eſt, pœnale & laborioſum eſt mea ſectari veſtigia in omni patientia, paupertate, humilitate, continentia, & obediẽtia vſq; ad mortem: quod totum his qui charitatem non habent, inſtar infernalis ſupplicij, quaſi intolerabile quid videtur. Secundò ſic, Aemulatio, id eſt, inuidia, qua Iudęi ingrati oderunt me, & ex odio me perſequuti ſunt, dura fuit vt infernus, quia
Ioan. 15. me omnino perdere, & memoriam meam de medio tolle-
Pſal. 87. re, méque in inferno detineri volebant: iuxta quod legitur in Pſalmo, Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebroſis, & in vmbra mortis. Tertiò dura eſt ſicut infernus æmulatio, id eſt, amatio intolerabiliter affligit amantem, & languidũ facit ac vulnerat, niſi conſequatur amatum. Quartò, ęmulatio, id eſt, zelus Dei, ſeu diuini honoris zelatio, eſt dura vt infernus: quia ad aggrediẽdum ardua atquè duriſſima, imò & mortis pericula excitat ac inducit. Vnde Zelator huiuſ-
Pſal. 68. modi loquitur Deo, Zelus dom⁹ tuæ comedit me. Et Elias.
3. Reg. 19. Zelo zelatus ſum pro domino, & quærunt animam meam, vt auferant eam. Talis quoq; zelus duriſſima infert ſupplicia aduerſariis diuini honoris, vt cõſtat de Phinees, qui ze-
Nume. 25. lo dei commotus pugione confodit idololatras fornicãtes.
3. Reg. 18. Et de Elia, qui occidit prophetas Baal: atq; de principe A-
Actu. 5. poſtolorum, qui in mẽdaces Ananiã ac Sapphyrã tulit mortis ſententiam: ſic & Paulus inceſtuoſum Corinthium tra-
1. Cor. 5. didit Satanæ in interitum carnis. At verò prætinducta quidam aliter exponunt, dicẽdo, Sub arbore malo ſuſcitaui te,
Gene. 3. id eſt, ad vitam gratiæ te reduxi, quæ mortua erat ſub arbore malo, id eſt, propter originale peccatum commiſſum ſub arbore

arbore vetita, quam ad literã dicũt fuiſſe malum, ſeu malogranatũ. Ibi corrupta eſt mater tua.i. Eua ſeu generatio carnalis, quoniã ibi tranſgreſſa eſt Eua diuinum mãdatum, ſicque corrupta eſt mente per inobedientiam, qua mẽs à deo auerſa eſt, & violata corpore, quod ex tunc factũ eſt rebelle ſpiritui, & neceſſitatem moriendi incurrit. Vnde & taliter corruptam peperit prolem. Ne ergo & tu ita corrumparis ac violeris, pone me vt ſignaculum ſuper cor tuũ, id eſt, tãquam ſpecioſum aliquod, quod clauditur ne cernatur ſeu auferatur, attende & recole me ac mea pręcepta. *Quia fortis eſt vt mors dilectio,* id eſt, ſicut author mortis diabolus fortis fuit ad decipiendum: ſic ſpiritualis dilectio fortis eſt ad reſiſtendum ac bene agendum. Dura ſicut infernus æmulatio.i. inuidia. Porrò quod ſubditur, *Lampades eius lampades ignis atque flammarum*, exponit de inuidia ſanctus Gregori⁹, dicens: Sicut ignis conſumit quæ incendit: ita inuidia ab omni virtute & opere meritorio inuidos arefacit. Imò & ad perſequendum fideles inflammat inuidioſos ac perfidos. quod patuit in Iudæis atque gentilibus diu ac dirè perſequentibus Chriſtianos. Communiùs autem exponitur iſta authoritas de charitate, cuius lampades, id eſt, feruidæ inflammationes, ſeu perſonę inflammatæ ab ea, dicuntur lampades ignis atque flammarum, quia valenter ardent in ſe, & flãmigera proferunt verba, virtuoſaque opera, alios quoque accendunt. Vnde dixit Saluator, Ignem veni mittere in terram: & quid volo niſi vt accendatur? Si accenſi diſcipuli ſunt loquuti, Nónne cor noſtrum ardẽs erat in nobis de Ieſu, dum loqueretur nobis in via? de cuius vigore adiungitur: *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem*, id eſt, perſequutiones & aduerſitates (quæ in ſcripturis frequẽter aquę vocantur) non valent charitati, quæ perfecta eſt, præualere. Charitas quippe eſt fortiſſima ac agillima virtus: nec aliqua alia forma aut virtus tam expeditè & fortiter agit, vt charitas. Et ſicut elementum ignis eſt aliis elementis formaliùs, actiuiùs, ac celeriùs operans: imò alia ad ſuam formam conuertens, & reſiſtentibus præualens, eaque deuorans: ſic charitas cæteris virtutibus eſt diuinior, potentior, ac victorioſior. Et ſicut qualitates elemẽtares forti⁹ operari incipiunt dum ſua contraria ſentiunt, quod per antiperiſtaſim fieri perhibetur: ſic charitas perfectorum, dum aquę

Gregorius

Lucæ 12.

Lucæ 24.

V tenta-

tentationum & abundantia ac impetus perſequutionum & impugnationum eam inuadunt, valentiùs operatur, ac toto ſuo vigore intra ſe recollecto reſiſtit robuſtiùs ſuis contrariis, comminationibúſque illatis cõſtantior redditur, quẽadmodum in glorioſis ac beatiſſimis claruit Chriſti martyribus, qui immaniſſimas pœnas ac crudeliſſimas mortes patientiſſimè, imò & hilari animo pertulerunt: quod de ſacratiſſimis, illuſtriſſimis, tenerrimiſque puellis ſupermirabile fuit. Ideo additur, *Nec flumina obruent illam*, intelligẽdo per flumina impetuoſos tyrannos, copioſoſque perſequutores, & exquiſita ac plurima, quæ inferre poſſunt, ſupplicia. quibus omnibus martyres benedicti præualuerunt, intantum quò perſequutores infinitis ac maximis ſanctorum martyrum victi miraculis, tandem infidelitate abiecta facti ſunt Chriſtiani. Verùmtamen ſicut aqua abundans debilẽ extinguit ac obruit ignem: ſic charitas puſillorum ex ſui infirmitate ſubiecti poteſt ex perſequutionibus & aduerſitatibus vinci. Vnde ſubiungitur: *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.* tanquam dicat, Multi ex charitate largiuntur ac diuidunt opes ſuas pauperibus, qui tamen charitatem non appreciantur, intantũ vt ex ea parati ſint mori pro deo in veritate, ideo charitatem videntur deſpicere. Ordo enim charitatis requirit, vt homo deum ſuper omnia incomparabiliter diligat, ita vt malit propriam vitam, ſeu ſeipſum, & omnia ſua amittere, quàm deum relinquere: ad quod debet ſe dare, & ita ſentire præſuppoſito auxilio gratiæ. Vel ſic, Si dederit homo pauperibus omnem ſubſtantiam domus ſuæ, id eſt, non ſolùm ſuperflua, ſed cuncta quæ poſſidet, pro dilectione obtinenda, ſeu conſeruanda, & perficienda, ſeu pro deo quem amat, quaſi nihil deſpiciet eam, id eſt, charitatem omnino vilipendet, ſi nil ampliùs fecerit, id eſt, ſi putauerit ſibi iſtã largitionem ſufficere ad ſalutem, cùm per ſe nequaquã ſufficiat: quia & ipſam cupiditatem ac propriam voluntatem improbam, omnemque interiorem affectum inordinatum oportet abiicere. Hoc eſt, abnegare, vincere, & reformare ſeipſum. Parum eſt equidem abnegare ſua, multũ verò abnegare ſeipſum: quod tamen neceſſarium eſt, quantum ad hoc vt nihil præceptis contrarium habeat in ſe homo: quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt. Vel ſic

Deut. 6. *Matt. 22.* *Marc. 12.* *Gregori.* *Matt. 11.*

ſic, Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuę pro dilectione, id eſt, pro deo ex charitate: quaſi nihil deſpiciet, id eſt, totam ſuam poſſeſſionem nullius reputabit eſſe momenti aut valoris, reſpectu ſpiritualis dilectionis, cùm eius dignitatem ſaluberrimóſque effectus cœperit deguſtare & experiri, qualiter viuat mente deo, & diuinæ mereatur dulcedinis guſtum, animi libertatem, diuinorum contemplationem, ac transformationem in omnium fontem bonorũ: ex quibus commouebitur homo ad vniuerſorum contemptum atque faſtidium terrenorum, ſicut in Euangelio legitur, Simile eſt regnum cœlorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna precioſa margarita, abiit & vendidit vniuerſa quæ habuit, & emit eam. *Matt.13.* *Lucæ.12.* *Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet.* Hæc eſt vox ſponſi ad veteres ſanctos de primitiua Eccleſia, qui in Euãgelio dixit, Nolite timere puſillus grex, quia placuit patri dare vobis regnum. *Lucæ.12.* Hæc paruula fuit numero perſonarum & perfectione virtutum ante miſſionem & ſuſceptionem ſpiritus ſancti, quando metu Iudæorum ſedit clauſa, non audẽs publicè prædicare, imò nec apparere. Paruula etiam fuit, id eſt, humilis & abiecta: nec habuit vbera, id eſt, affluentiam doctrinæ cœleſtis, & euangelizandi potentiam, quibus alios conuerteret & nutriret. *Quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt?* id eſt, interroganda & examinanda de ſua noua religione ac fide ab aduerſariis ſuis, vel alloquenda, id eſt, inſtruenda ac viſitanda à ſpiritu ſancto per alloquutionem internam, & admonẽda per inſpirationem angelicam: vt ſit ſponſa perfecta, fœcunda, magnanimis, non formidans mori pro ſponſo, ſed generans ei ſobolem copioſam per baptiſmum ac prædicationẽ feruentem: quæ alloquutio præcipuè facta eſt in die Pentecoſtes, quo ſpiritum ſanctum in igneis linguis recepit pleniſſimè, ita quòd ſubitò facta eſt eruditiſſima in ſcripturis, ardentiſſima in amore, omnium linguarum perita, omni virtute perfecta, & paratiſſima mori pro deo. *Si murus eſt.* Eccleſia iſta ante miſſionem ſpiritus ſancti fuit murus, id eſt, ædificium imperfectum, & turrim perfectionis non habẽs. Fuit etiam murus, id eſt, aliqualiter roborata in fide & gratia per frequentem Chriſti apparitionem, præſertim per eius aſcenſionem. *Aedificemus ſuper eam propugna-*

 cula

cula argentea id eſt, authoritatibus & intelligentiis ſcriptu rarum inſtruamus eandem, poteſtate quoque faciendi mira cula & omnium dono linguarum eam firmemus: quatinus per hæc ſuã fidem ac prædicationẽ queat roborare, defendere, ſeq; contra hoſtes munire, ac alios rationabiliter cõfu tare ac vincere: quod totũ miſſo deſuper ſpiritu ſancto ita planè peractum eſt, quòd multa milia aduerſariorũ multaq; turba ſacerdotum per beatiſſimi principis Apoſtolorum & coapoſtolorum ipſius ſermocinationem, virtutes, miracula,

Act. 2. ſubitò ſunt conuerſa. *Si oſtium eſt.* Imò quia eſt, quoniã per doctrinam & miniſterium primitiuæ Eccleſiæ alij innumerabiles introierunt ad fidem. Nam & poteſtatem ligãdi at-

Matt. 16. que ſoluendi à Chriſto ſuſcepit. *Compingamus*, operiamus, ac decoremus *Illud tabulis cedrinis.* id eſt, charitate, pietate, cæteris quoq; virtutibus, & miſericordiæ corporalibus ſpiritualibúſque operibus. Vel tabulis cedrinis, id eſt, perſonis conſtantibus, elegantibus, & perfectis: quæ inſtar Cedrorũ emineãt vita, ſcientia, fama, miraculis, nec corrumpi queãt peccatis. Vel tabulis cedrinis, id eſt, piis credẽtium turbis. His verbis prouocata Eccclesia ad obtinẽdum à ſponſo huiuſcemodi armaturam atq; ornatum, nõ præſumptuoſe aut ſeipſam inaniter laudans: ſed confidens in domino, & ei to tum quod habet bonum adſcribẽs, aut certè de collata perfectione gratias agens, reſpondet: *Ego murus.* quia, vt tactũ eſt, ante ſpiritus ſancti miſſionem fuit notabiliter roborata per reſurrectionem aſcenſionemque Saluatoris, in fide & gratia: accepto autem ſpiritu ſancto multo robuſtior & inexpugnabilior eſt effecta, charitatiſq; glutino ac pacis vinculo adunata. *Et vbera mea ſicut turris*, id eſt, abundantiſſimam prædicandi ſapientiam, efficaciam, & doctrinam ſorti ta ſum ex infuſione paracleti, ante cuius etiam miſſionem

Ioan 20. ſponſus inſufflauit in me, Accipite, inquiens, ſpiritum ſanctum Et aperuit mihi ſenſum, vt intelligerem ſcripturas. Ex *quo facta ſum corã eo quaſi pacem reperiens*, id eſt, totũ hoc non meis aſſequuta ſum meritis, ſed gratia ſponſi, corã quo pacem pectoris reperi, dum miſericorditer me præuenit, gratis redemit, patri recõciliauit, pacemq; obtulit ſponte,

Ioan. 14. frequẽter dicendo, Pax vobis. Et rurſus, Pacem meam do vo bis: nõ quomodo mũdus dat, ego do vobis. Verũtamen quia pax vitę pręſentis multis perturbationib⁹ exterioribus aduerſitati-

uerſitatibúſque miſcetur, nec admixtione quotidianarũ careret culparũ:ideo melius dico quaſi reperiẽs,quàm abſolutè reperiẽs. Vel quod ait quaſi ,notat veritatẽ nõ ſimilitudinẽ tantũ,ſicut alibi ſcriptũ eſt,Vidim⁹ gloriã eius,gloriã quaſi vnigeniti à patre. Pax verò æternitatis , quæ habetur in patria,eſt perfecta & pura,nulli inquietudini aut culpe admixta. At verò ſancti viri ita in deo ſunt fixi,quòd licet deſit eis pax temporis,retinent tamen pacem mẽtis:quia exterior turbatio interiorem eorum quietem nõ aufert,imò in illa gratias agunt deo. Superior etenim pars animæ debet eſſe quaſi ſphera cœleſtis,ac regio orbis ſuperioris:ideo ſicut metereologicæ impreſſiones, quæ fiunt in aëre , non attingunt nec inquietant orbem cœleſtem, ſic inquietudines ac ſtrepitus , qui fiunt forinſecus , aut in ſenſitiua parte exurgunt, mentem non debent attingere , perturbare, obnubilare. Ex his conſequutum eſt,quod infertur: *Vinea fuit pacifico*, id eſt , modo prætacto paruula ſoror facta eſt grandis Eccleſia,generaliſque ſponſa:quæ vinea ob cauſas frequenter præhabitas nuncupatur. Et hæc fuit pacifico, id eſt,ad Chriſtum,qui mundum deo patri reconciliauit : qui eſt caput,ſpõſus,ſaluator,iudex,legifer,rex,paſtor,doctor, monarcha,protector,dominúſque Eccleſiæ,qui in euangelio proteſtatur,Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias,qui plantauit vineam. Fuit ergo hæc vinea Chriſto, *In ea quæ habet populos,* id eſt,in terra hac,in qua omne genus hominum commoratur , ex quibus Eccleſia congregatur. Vel in ea pace,lege , aut religione , quæ ſub ſe continet plurimas nationes, *Tradidit eam cuſtodibus*, id eſt,agricolis,vt in Euangelio legitur:hoc eſt,doctoribus & prælatis cõmiſit eam cuſtodiendã,imò poteſtati ſeculari & ſpirituali,ſed & angelis ſanctis : & ipſemet Dominus eſt principalis cuſtos ipſius , ſine cuius cuſtodia alij nil prodeſſent , ſecundum illud Pſalmi , Niſi dominus cuſtodierit ciuitatẽ,fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Hinc ait per Iſaiam,Super muros tuos Ieruſalem conſtitui cuſtodes. Primi autem cuſtodes Eccleſiæ fuerũt ſancti Apoſtoli, inter quos vnus conſtitutus eſt totius Eccleſiæ cuſtos ac pontifex, ſcilicet beatiſſimus Petrus, & poſt eum ſucceſſores ipſius.

Ioan. 1. *Marc. 12.* *Luc 20.* *Matt. 21.* *Pſal. 126.* *Iſa. 62.*

Vir affert pro fructu eius mille argenteos. Fructus ſummus totius Eccleſiæ eſt Chriſtus Ieſus, natus ex Virgine & fe- *Luc 1.*

Iſaiæ 4. mine Dauid: de quo fructu cecinit Iſaias, In illa die erit germen domini in magnificentia & gloria, & fructus ter-
Iere. 23. ræ ſublimis. Deus quoque per Ieremiam, Suſcitabo (in-
Pſal. 48. quit) Dauid germen iuſtum, & regnabit rex. Atque Pſalmiſta, Terra noſtra dabit fructum ſuum. Sed & ſancta Elizabet ad matrem fructus iſtius, Benedictus fructus ventris
Lucæ.1. tui. Pro hoc fructu nunc obtinendo ac poſſidendo per fidem & gratiam, ac demum in regno per gloriam, vir quicunque fidelis, præſertim religioſus, affert mille argenteos, id eſt, cuncta temporalia bona ſua exponit, relinquit, largitur pauperibus ad gloriam dei. Millenario autem tan quam numero maximo & perfecto, totalitas ſeu perfectio rei exprimitur. Vel ſic, Vir, id eſt, Chriſtus: de quo Iere-
Ierem. 31. mias prædixit, Mulier circundabit virum. Et Zacharias, Ec-
Zachar. 6 ce vir, oriens nomen eius. Affert pro fructu eius mille argenteos, id eſt, fideliter laborantibus ac fructificantibus in vinea ſua retribuit pro mercede mille argenteos. Hoc eſt, remunerationem pefectam in patria. quæ remuneratio per mille argenteos ob cauſam prætactam notatur, in Euágelio autem per denarium diurnum ſignificatur. *Vinea mea coram me eſt.* Hæc ſunt verba Chriſti de Eccleſia, quaſi dicat, Eccleſiam quam cuſtodibus tradidi, nequaquã relinquo: ſed principalis cuſtos eius permaneo, inuiſibiliter operando in animabus fidelium, & gratiam ac virtutes infundendo, conſeruando, ac perficiendo, & inſtigando mentem ad meliora, accendendóque voluntatem, ac intus
Matt.28. regnando per fidem & charitatem, qui promiſi Eccleſiæ, Ecce ego vobiſcum ſum cunctis diebus vſque ad conſum-
Ioan.14. mationem ſeculi. Itémque, Non relinquam vos orphanos. Itaque vinea mea coram me eſt, id eſt, mihi eſt placita, & eã piè aſpicio, nec à luce prouidentiæ meæ recedit. *Mille tui pacifici, & ducẽtis his qui cuſtodiunt fructus eius.* Intricata eſt litera iſta, quæ multipliciter elucidatur. Primò ſic, Mille, ſupple, argẽtei, de quibus dictũ eſt paulo antè, Vir affert pro fructu eius mille argẽteos, ſecundũ primam expoſitionem. Itaq; mille argentei.i. omnia temporalia, quæ pro Chriſto expoſuiſti, pacifica tibi ſunt.i. ad pacem æternæ ſalutis tibi proficient, quia pro temporalibus virtuoſè expenſis æterna bona recipies. Vnde in euangelio monui, Facite vobis a-
Lucæ.16. micos de mammona iniquitatis, &c. Et rurſus ſeruo fideli,

Quia

Quia ſuper pauca fuiſti fidelis,ſupra multa te conſtituam, *Matt.* 25.
intra in gaudium domini tui.Et ducenti (ſupple) argentei
pacifici, id eſt, cauſæ ſalutis erunt, his qui cuſtodiunt fru-
ctus eius, id eſt,præfatis Eccleſiæ cuſtodibus ſeu prælatis,
qui ſpirituales ac temporales argenteos,id eſt, temporalia
& ſpiritualia beneficia communicant & impendunt ſibi
commiſſis:propter quod duplici honore ſunt digni,& du- *1.Tim.5.*
plici præmio coronabuntur, gloriaturi de propriis ſubdito
rúmque meritis,quemadmodum Danieli Gabriel ait, Qui *Danie.12.*
docti fuerint,fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti. Et qui
ad iuſtitiã erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æter-
nitates.Itaque tam millenarius quàm centenarius,quia v-
terq; perfectus eſt numerus,plenã ſalutis æternæ remune-
rationẽ deſignat:ducentenarius verò,id eſt,duplicatus cen
tenarius,deſignat ampliora bene præſidẽtium pręmia. Vel
per mille deſignatur plenitudo futuræ mercedis, per du-
centos autem remuneratio quædam in ſeculo iſto, eo mo- *Matt.* 19.
do quo ait Saluator,Omnis qui reliquerit patrẽ aut matrẽ,
&c.centuplum accipiet,ſcilicet in præſenti,& vitam æter
nam poſſidebit.Quidam exponunt ſic,Mille pacifici tui,id
eſt, ô Eccleſia vinea dei, hi qui in te ſunt pacifici, pacem
in ſe conſeruando,ſeu in aliis reformando,ac pacificẽ con-
ſeruando, habebunt mille(ſupple)fructus retributionum
& gaudiorum cœleſtium, id eſt, copioſos ac plurimos val-
de, ponendo numerum determinatum pro indetermi-
nato. Beati enim pacifici: quoniam filij dei vocabuntur. *Matt.* 5.
Et ducenti, ſupple, fructus, hoc eſt, duplex perfectio præ-
miorum conferetur his qui cuſtodiunt fructus eius,id eſt,
opera bona efficiunt & conſeruant in ſeipſis ac aliis cum
omni diligentia, cuſtodientes corda ſua ac ſubditorum.
Nonnulli exponunt ſic, Mille, ſupple, fructus (vt dictum
eſt) erunt pacifici tui, id eſt, ipſius Chriſti, qui eſt pa-
cificus & pacificator tuus, ô vinea dei, quoniam omne
bonum Eccleſiæ præſertim redundat in Chriſtum, & ac-
cidentale præmium ei eſt inde: ducenti verò fructus, id
eſt, multo minor eſt retributio ſeu gloria præſidentiũ alio
rum,quanuis iuſtorum. *Quæ habitas in hortis*,id eſt,tu Eccle
ſia,quæ vbiq; terrarum cõmoraris in diuerſis regnis & lo-
cis vberrimis,ac particularibus Eccleſiis,cõgregationibúſ-
que deuotis:ſicut totũ dicitur eſſe in partib⁹ ſuis,& denomi

nationem ſortitur ab eis. In hortis quoq;, id eſt, virtutum exercitationibus, in quibus ſunt flores gratiæ, fructus virtutum, gramina meditationum & affectionum ſanctarũ. Et in locis ſpiritualiter delitioſis atq; in ipſis virtutum delitiis, *Amici auſcultant* te, id eſt, hi qui mihi obediunt & te amãt, auidè ac diligẽter te audiunt: ſed & angeli ſancti cuſtodes tui, de tuo gratulantes profectu, diligenter conſiderant & aduertũt tua eloquia, cupientes vt fructuoſe loquaris. *Fac me audire vocẽ tuam.* ſicut ſuperiùs dixi, Sonet vox tua in auribus meis. i. prædicationi, orationi, & laudibus dei tam aſſiduè ac deuotè inſiſtas, vt in huiuſmodi actibus tuis delecter. Ad hæc reſpõdet Eccleſia: *Fuge dilecte mi.* i. per glorioſam tuam aſcẽſionem ſcande in cœlũ, vt illuc te ſequar, & me illuc perducas. Vel fuge. i. à Iudęorũ perſequutione ad tempus te ſubtrahe, quouſq; tempus paſſioni tuæ prœordinatum aduenerit: quod vtique Christus in euange-

Ioan. 8. lio feciſſe legitur, iuxta illud, Ieſus abſcondit ſe, & exiuit

Ioan 11. de templo. Et denuo, Ieſus ergo non iam in palàm ambulabat apud Iudæos. Vel fuge, id eſt, tecum celerrimè transfer me de præſentis vitæ ærumnis ad regnum cœleſte, in quo æternaliter inceſſabilitérque me audias te laudantem. Fuge quoque à cordibus reproborum, & ad meam prædicationem corda ingredere electorum: fuge ab obſtinata & incredula Synagoga, atque gentiles miſericorditer viſita. *Et aßimilare*, id eſt, ſimilem te oſtende, hæc omnia velociſſimè peragendo, *Capreæ hinnuloq̃ue ceruorum*, quæ ſunt beſtiæ valde veloces. de quarum proprietatibus dictum eſt ſæpe, & cur ſponſus eis tam frequenter aſſimiletur. Fuge, inquam, *Super montes aromatum*, id eſt, ſuper cœlos aſcende, & in cœlo Empyreo reſide, ac ſuper omnium ordines angelorum quieſce ad dexteram patris: qui cœli ac angeli ſancti ſunt montes aromatum, quia corporaliter aut ſpiritualiter eminent valde ſublimiter, & in ipſis ſunt voluptates plenæ fœlicitatis, ſuauiſſimíq; odores virtutum, ac perfectiſſimi actus donorum. Montes quoque aromatum ſunt corda electorum deuota, cœleſtium contemplatiua, & quę ſurſum ſunt ſemper quærentia: ſuper quos montes aduenit ſponſus, gratioſe conuertens, viſitans, illuminans, atque accendens eos, in quibus ſunt odoramenta virtutum, remedia ſpiritualium infirmitatum, ſuauitates orationum, medi-

meditationum, diuinarúmque laudum.

Declaratio eiuſdem capituli, de Chriſto & ſponſa particulari. ART. XXVI.

QVis mihi det te fratrem meum. O quàm ineffabiliter dignificata eſt natura humana, & totum genus humanum per incarnationis myſterium, per verbi æterni humanationẽ, ita vt eum quem Cherubim ac Seraphim comprehendere nequeunt, & cum reuerentia inæſtimabili ac pauore aſpiciunt, qui eſt deus & creator, iudex ac dominus noſter: imò & vniuerſorum, fratrem audeamus vocare. Hanc confidentiam præſtitit ſumma & incomprehenſibilis dignatio, pietas, atque dilectio eius ad nos, qua tam ſupermiſericordiſſimè nos præuenit, & noſtram naturam in vnitate perſonæ ſuæ diuinæ coniunxit naturæ. Hinc tantæ charitatis ac pietatis conſideratione anima inflammata exclamat, Quis mihi det? ò vtinam mihi prętetur, & vtinam tu ipſe mihi concedas, te fratrem meũ, ſecundum naturam aſſumptam, qui es dominus, deus, creator meus, ſecundum tuam maieſtatem diuinam ac adorãdam, ſugentem vbera matris meę, ſcilicet Virginis glorioſæ, qui gloriaris in documentis euangelicæ legis, & in donis ac bonis dei patris atque Eccleſiæ militantis, ac inſtar ſugentis profundiora ſcripturarum myſteria elicis ex eadem, & nobis per vnctionem ſpiritus ſancti hęc manifeſtas. Vt inueniam te foris, id eſt, etiam in exterioribus occupationibus & actiuæ exercitiis vitę actualiter memor ſim tui, támq; perfecta ſim in charitatis feruore, in ſapientiali cognitione, in omni virtutum ſtabilitate, vt à tua contemplatione & actuali dilectione, à mentis recollectione, & oratione interna non impediar per externa: imò manducãdo, laborando, cum hominibus conferẽdo, ſemper memor ſim tui, & omnia coram te faciam ordinatè. Et, ò vtinam inueniam te foris, id eſt, in cunctis ſenſibilibus creaturis te omniũ glorioſiſſimũ creatorem contẽpler, ſapientiam tuã admirer, maieſtatẽ tuam honorẽ. A magnitudine enim ſpeciei creaturę potes tu omniũ conditor cõſpici & agnoſci: ſicq; ĩ ordine vniuerſi, in floribus & virgultis, in arborib⁹, herbis, & gẽmis, in fœcunditate terrę, vaſtitáte Oceani, amplitudine aëris, magnitudine ignis elementaris, in fontibus, fluminibus, ac maribus, in cœlis, aſtris, planetis, animalibúſque

Iſaiæ. 6.

Sapien. 13

que diuerſis,excellentiam tuam immenſam ſyncerè valeã contemplari,decẽter vereri,vehementer diligere, deuotè laudare,ac totis ſemper viribus honorare: ſicque ex his ad interiora rapiar, ac te ſponſum deoſculer, te totis aſtringam prçcordiis,& præcordialiſſimis ampleƈtar viſceribus. Et iam me nemo deſpiciet, id eſt, ex hac tam familiari & amoroſa tua adhæſione, deoſculatione,ac cõmunione tam eminenter dignificabor, vt nemo me queat rationabiliter aſpernari, tanquam infidelem tibi ſponſo cœleſti. Inſuper anima virtuoſa zelo fraternæ ſalutis ac diuini honoris ſuccenſa,dicat, Quis mihi det,vt inueniam te foris? id eſt, in proximorum cõuerſatione ac moribus,hoc eſt, vtinam des eis ſic conuerſari,quòd in eorum vita, verbis, & apparatu gratia & pia tua præſentia inueniantur atque eluceant:ita vt tu honoreris ab eis,& alij ædificentur in eis.Hoc quælibet religioſa perſona pro ſecularibus oret.Et deoſculer, id eſt, de tali tui inuentione foris tam cordialiter gaudeam, ac gratias tibi agam: vt præ vehementia pij amoris totus in te reſoluar,& meipſum intimè applicem tibi.Apprehendam te,brachiis charitatis & cordis affeƈtu te ſtringam.Et ducam in domum matris meæ & in cubiculum genitricis meæ,id eſt,in mentes eorum,inter quos viuo ac habito,ſeu in congregationem & particularem eccleſiam, cuius ego ſum membrum ſeu filius:hoc eſt,pro illorum conuerſione, profeƈtu,ſalute te exorabo,& eos verbis & exemplis conabor inducere ad aperiendum tibi corda ſua per deſideria virtuoſa,& ad recipiendum ac retinẽdum te in ſecretario ac thalamo mentis ac conſcientiæ ſuæ, vt tibi ſemper adhæreant atque obediant.Ibi me docebis,id eſt, in tali aƈtione & ſtudio illuminabis me pleniùs de pertinentibus ad ſalutem,& diriges me,vt efficaciter ſciam,qualiter me in domo tua inter proximos ac domeſticos oporteat conuerſarij:vt cunƈti ædificentur in me, nec ſim alicui lapis offenſionis,petráve ſcandali. Nempe qui ex charitate ſyncera pro communi bono & fratrum ſalute piè ſolicitatur, & proximorum laborat, orat, ſatagítque profeƈtu, vt deus
1.*Tim.* 3. in omnibus & ab omnibus honorificetur, præcipuam illuminationem meretur: ac tali homini tanquam amico & filio adoptiuo chariſſimo, deus omnipotens ſuas gratiarum diuitias impartitur. Nam & talis quodam modo reficit deum,

deum,qui ait per Iſaiam,Hæc requies mea,refice laſſum. *Iſaiæ 28.*
Hinc ſubditur, Et dabo tibi poculum ex vino condito, id eſt,operationem tibi delectabilem exhibebo & offeram ex aliorum conuerſione,deuotione,ac eruditione ſalubri. Et muſtum malorum granatorum meorum,id eſt, ſpiritualem inebriationem deſideriorum feruentium mei ac proximorum tibi cum omni gratiarum actione adſcribã:ſciens quòd omnia noſtra bona ac merita ſint munera & ne, ô proximi & amici,diffidatis de gratioſa aſſiſtentia dei. Nã ecce læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me,id eſt,tam amicabiliter & benignè ſe habet ad me,ſicut ſponſus ad ſponſam ſuam, qui ſub capite ponit ſuam ſiniſtrã, & cum dextera ſua amplectitur eam. Porrò quod facit mihi paupereulæ & indignæ,faciet libenter & vobis dummodo ad hoc vos diſponãtis,faciendo diligentiam veſtram,& inuocando directionem,præuentionem,ac aſſiſtentiam eius. Non enim apud deum eſt perſonarum acceptio, nec alicui quod in ſe eſt facienti,ſe negat. Itaque læua eius ſub capite meo.id eſt, mentem meam nunc piè ſuſtentat, conſeruat, ac roborat per beneficia huius vitæ, per dona gratiæ ſuæ,per ſacramenta Eccleſiæ,per cõſolationem internam, per futurorum bonorum fiduciam, per feruorem & alacritatem, quas habeo in eius obſequio : ita quòd iugum eius ſuaue eſt mihi, & onus leue:ex quibus ſpes mihi oritur certa quòd dextera,id eſt, glorioſa præſentia ſua & poteſtas piiſſima amplexabitur me in cœlis:quoniam ex perceptione præſentia ſua & poteſtas piiſſima amplexabitur me in cœlis, quoniam ex perſequutione præſentium munerum certa fit expectatio futurorum.Prætereà qui ita appetit ſuſtentari & amplexari à ſponſo,omnem adulterinã, vilem, carnalem conſolationẽ deſpiciat, negligentiam omnem & torporem abhorreat, & coram deo ambulet reuerenter,cuſtoditè,ac purè Animam autẽ taliter ſe habentem in graui hoc corpore tã ſynceram,alacrem,ac feruentem,tam infatigabiliter proficientem, meritò alij admirantur,dicentes, Quæ eſt iſta quæ aſcẽdit de deſerto? id eſt,de corpore iſto mortali?De quo ait Apoſtolus,Scio,quòd nõ habitat in corpore meo bonũ.& de conſortio iniquorum relicto à ſpiritu ſancto diſcedit,properans ad ſpiritualia ac ſuperna, ac dicens:

Actu.10. *Matt.11.* *Roma.7.*

cens: Infœlix ego, quis me liberabit de corpore mortis huius? de impedimentis, quibus me à ſpiritualibus exercitiis impedit? de paſſionibus ſenſualitatis & inquinamentis carnis mortalis? Innixa ſuper dilectum ſuum, tranſitoriis ſpretis ſoli cæleſti ſponſo tota affectione adhærés, & propria defectuoſitate penſata, illius auxilio cum omni humilitate confidenter innitens. Tali animæ loquitur ſponſus, Sub arbore malo ſuſcitaui te, id eſt, in ara crucis te ad vitam gratiæ reſuſcitaui: & quantum in me eſt, à ſomno peccati, ab omni pigritia te excuſſi: ita vt conſideratione dilectionis, paſſionis, ac mortis meæ, meritò debeas inflammari, & tuã
1. Cor. 9. ſalutem cum metu, timore, & tremore operari, iugitérque ſtudere vt grata ſis mihi, & mea ſecteris veſtigia, crucifigendo ſpiritualiter temetipſam, & mei exemplo obedien do, ac patienter viuendo vſque ad mortem. Recogita ergo me, qui tanta pertuli propter te, ne laſſeris, & curre propoſitum tibi certamen cum gaudio, aſpiciens in me tuæ ſalutis authoré: qui propoſito mihi gaudio ſuſtinui crucem, cõfuſione contempta. Quoniam propter te dignatus ſum fie-
Pſal. 21. ri opprobriũ hominum atque abiectio plebis, & videri ver
Iſaiæ. 53. mis magis quàm homo. Et viſus ſum tanquam leproſus, & quaſi percuſſus à deo, vt nouiſſimus virorum, & vir dolorũ. Ecce qualiter ſub arbore crucis te reſuſcitaui, ne vnquam per ingratitudinem aut negligentiam obdormias in mortem. Ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua, id eſt, Eccleſia pro maxima parte ingrata facta eſt mihi, & paſſionis meæ ſaluberrima medicina eſt ei occaſio maioris damnationis, eo quòd meam charitatem ac paſſionem non penſet, nec imitetur: imò rebellis ſit & carnalia aſſequatur. Quod ne tibi quoque contingat, pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuũ, id eſt, mihi totaliter configaris, beneficia mea perpendas, & mihi totis viribus obſequaris. Omnia quę pro te paſſus
Auguſt. ſum, cogita atque recogita, & quotidie diligenter reuolue ac recole. Primò ad recordandum, ne obliuiſcendo ſeu nõ penſando grauiſſimè pecces. quia pręcipua pars ingratitudinis eſt beneficiorum obliuio. Secundò, ad cõpatiendum. Tertiò, ad imitandum & conformandũ te amaritudini meę paſſionis, omníq; charitati, patientię, manſuetudini, humilitati, fortitudini, atque conſtantiæ, quas in paſſione mea
&

& perſequutionibus meis exercui ac monſtraui. Quartò ad gratulandum de omni fructu & effectu ſalubri paſsionis ac mortis meæ. Quintò, ad regratiãdum. Sextò, ad admirandũ quòd ego dominus maieſtatis pro te paupercula tanta ſuſtinui. Septimò, ad diligendum: vt ex conſideratione horũ, quæ pro te pati dignatus ſum, meo accẽdaris amore. Octauò, ad cõtẽplandum altitudinẽ conſilij ſapiẽtiæ ſupergloriosiſſimę trinitatis ſuper modo redẽptionis humani generis per me. Pone igitur me crucifixũ ſuper cor tuũ, & aſſueſce indeſinenter intueri mentaliter totius paſſionis meæ acerbitatem ita attentè, ac ſi præſentialiter & corporaliter videres me omnia illa pati: & ante horum meditationem recollige memoriam tuam in me, atque per charitatẽ coniunge te mihi, & penſa quòd pro te ex nimia charitate hæc pertuli. Pariterque attende, quantum tu affligereris, ſi taliter lacerareris flagellis, pungereriſque ſpinis, & toto corpore violentiſſima diſtentione diſſipareris, ac ſpiſſis clauis perforareris: ac ſimul aduerte, quis, qualis, & quantus ſum ego, qui omnia illa ſuſtinui. Quia fortis eſt vt mors dilectio ſpiritualis, quam ad te habui, & qua me pro te expoſui. De qua dixi, Maiorem hac charitatem nemo habet, vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis. *Ioan. 15.* Etenim ſpiritualis dilectio, quantumlibet parua, maior & fortior eſt omni amore carnali, omni ſenſuali affectione, omni amore inordinato ac vitioſo: quoniam facit deum ſuper omnia incõparabiliter diligi, & eſſe paratum pro ipſo mori, & malle mortẽ ſubire, quàm deum offendere. Ideo lampades eius lampades ignis atque flammarum, quia accendunt amantis præcordia, & erumpunt in verba flammigera, lucent & ardent, & feruida pariunt opera, alióſque inflammant. Ideo aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, neque flumina obruent eam: quæ incõparabiliter precioſior eſt omni terrena ſubſtantia: cunctaque bona exteriora, imò & pro ea obtinẽda, conſeruanda, perficienda, promptè ſunt expendenda. De qua dictũ eſt verè, Nil durũ, nil aſperum, nil lætale cõputat verus amor: quod ferrũ, quæ vulnera, quæ pœna, quę mortes præualent perfectum ſuperare amorem? Si amor eſt, omnia vincit. Ideo vitanda eſt & prorſus ſpernenda ac abiicienda eſt omnis carnalis & inordinata affectio, cura terrena, occupatio immoderata, & quicquid charitatem in nobis

bis lædere poteſt,ſiue minuere. Charitatis quoq; profectui iugiter eſt ſtudendum, conſiderando quàm amabilis & ſuperamabilis ſit dominus deus noſter in ſemetipſo:beneficia etiam & promiſſa ipſius. Atque ex cōſiderationibus his animam noſtrā excitando, hortando,aſſuefaciēdo ad amorem ſuperoptimi dei. Item aſſiduè aſpirando ad ipſum cum feruenti affectu,& eius pietatē inceſſanter rogādo,vt charitatem ſuā in nobis quotidie augere & cōplere dignetur. Inſuper laudibus dei libenter inhærendo,ac vigilanter fugiēdo quicquid offenſiuum eſt eius. Præterea de anima deuota,ad ſpiritualem profectum ac vnionem ardētem aſpirante,adhuc tamen puſilla & imperfecta,loquitur ſpōſus ad paranymphos ſiue ſodales, quaſi de puella paruula ad amplexum anhelantem,ſed nondum ſatis annoſa & nuptiis apta. Soror noſtra paruula eſt,id eſt,adhuc imperfecta, & in ſtatu incipientium quodam modo poſita. Et vbera non habet,quia adhuc modicę illuminationis ac charitatis eſſe videtur. Quid faciemus ſorori noſtrę in die quando alloquenda eſt?id eſt,quando tractabitur ſecum de ſpirituali amplexu ſponſi,& de perfectione interna,ac deſpōſatione ſecundum ſtatum perfectum?Si murus eſt,ædificemus ſuper eum propugnacula argentea. quaſi dicat,Si iam apta videretur,& per virtutes morales conſolidata, infunderemus ei ornamenta intellectualium virtutū,ſapientiæ atque ſcientiæ illuminationes ſecretas,& intelligētias ſcripturarum in arduis locis. Si oſtium eſt,id eſt,tātæ perfectionis,vt per eius ducatum alij poſſint introduci ad me:cōpingamus illud tabulis cedrinis,id eſt,actibus pietatis ſupernæ,charitatis fraternæ,vnctionis internæ,perfectionibusque donorū. Porrò anima pia,& quamuis nondū perfecta,tamen perfectionis cupida vehementer,terrenaq; omnia amore perfectionis parata relinquere,imò & Euangelica adimplere cōſilia cupiens,audiens ſe differri à coniunctione plena cū ſponſo,vehementiùs inflammata ad ipſius inhæſionem, ſubitò non interrogata & continere ſe nequiens ait,Ego murus,& vbera mea quaſi turris. Quaſi dicat,Nolite putare,quòd nimis paruula ſim ad ſponſi amplexum, aut vberibus carens: quia tam magna & fortis ſum quaſi murus,& vbera mea ita grandia,tumida,& exuberantia, vt queant turri aſſimilari. Verùmtamen nō præſumptuoſe aut meipſam inaniter laudans

dans hoc dico:quia & ſi ex meipſa ſum paruula,& alios lactare fouerėque impotens,tamen adiutorio ſponſi & gratioſa prȩuentione,illuminationeque eius,ad vnionem cum ipſo & ad ſpiritualium vberum actus idoneam me cõfido, ſaltem vt tendam & aſpirem ad perfectam coniunctionem cũ ipſo. Propter quod addo, Ex quo facta ſum corã eo quaſi pacem reperiẽs,id eſt,quoniã ipſe miſericorditer me præuenit,aſſumpſit,redemit,& reconciliauit patri æterno,ſicq; per ipſius chariſmata gratioſa efficior apta,nec æquanimiter ferre poſſum repulſam. Iſtud totum dicere poteſt quæcunque perſona,cupiens religionem intrare,ſeu perfectioni ſtudere,cœleſtibúſq; vacare,cuius vbera ſunt tam pia ac feruida deſideria.quȩ tamen ab aliis retrahitur,quaſi adhuc nimis iuuenis,parua,inepta ad talia. quæ confidens in domino,dicat,Ego murus,quia omnia poſſum in ȩo qui me cõfortat. Et vbera mea quaſi turris,quia deſideria mea feruẽtia pertingunt vſque ad ſponſum cœleſtẽ. Ex quo facta ſum coram eo quaſi pacẽ reperiens,id eſt,quia ipſe iam præſtitit mihi aliqualẽ pectoris pacem. Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos. Vnaquæque anima virtuoſa ſponſa eſt Chriſti,& ager eius,domus,thronus,ac vinea : cuius botri ſunt actus virtuoſi,ſpiritualiter refectiui, & charitatis feruore inebriatiui. Hæc anima habet populos,quia ſpiritualiter diligit proximos,& pro eorũ ſalute zelatur, ſolicitatur, conatur: & ſi præſit,habet quoſdam ſibi cõmiſſos,pro quorum profectu ſicut pro proprio ſatagit. Vir affert pro fructu eius mille argenteos,quia Chriſtus pro eius efficaci cuſtodia largitur tã animæ ſeipſam cuſtodienti,quàm eius prælaro,retributionem in cœlo plenariã Denique quadruplex eſt cuſtodia hominis . Prima & maxima , qua cuſtoditur à deo,qui dixit ad Iacob. Ero cuſtos tuus, quòcunque perrexeris. Vnde orat Propheta, Cuſtodi me vt pupillam oculi. Secũda,qua cuſtoditur ab angelo ſancto:iuxta illud in Pſalmo, Angelis ſuis mandauit de te,vt cuſtodiãt te in omnibus viis tuis. Tertia,qua cuſtoditur à ſuo prælato. Vnde dictum eſt Ezechieli, Speculatorem te dedi domui Iſrael. Et beatiſſimo Petro, Paſce oues meas. Quarta,qua per rationẽ & gratiam cuſtodit ſeipſum:iuxta illud in Deuteronomio. Cuſtodi teipſum & animã tuã ſolicitè. His tribus cuſtodibus cõmittit & tradit ſpõſus quamlibet animam Chriſti fidelem. Nam

Philip. 4. *Hominis cuſtodia quadruplex.* *Gene. 28.* *Pſal. 16.* *Pſal. 90.* *Ezech. 3.* *Ioan. 21.* *Deut. 4.*

Eccle 17. Nam & de traditione vltimæ cuſtodiæ in Eccleſiaſtico legitur,Deus creauit hominem,& reliquit eum in manu con ſilij ſui.Vinea mea coram me eſt.Dominus enim,Saluator, & ſponſus prouidētiam habet vniuerſorum ac ſingulorum determinatam atque perfectam,prȩſertim fidelium animarum,quȩ ei ſunt placitæ,quas intuetur & cōſeruat piiſsimè. Mille tui pacifici,id eſt,ô anima Chriſti ſponſa,pacifici tui, id eſt,hi qui tibi pacem pectoris,tēporis,& ȩternitatis procurāt,ſunt mille,id eſt,innumerabiles,videlicet angeli ſancti,& omnes ad myſticum corpus Chriſti pertinentes, qui iuuant ſeinuicem, & merita ſua mutuò ſibi communicant.
4.Reg.6. Hinc ſanctus vir Eliſæus loquutus eſt,Plures nobiſcū ſunt, quàm cum illis.Et ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius. Hoc iuxta præcedentis expoſitionem articuli, de prælatis accipitur,pro quibus plures ac ſpeciales fiunt orationes,& maiora angelorum adſunt præſidia. *Quæ habitas in hortis*, id eſt,ô anima virtuoſa,quæ in puritate conſcientiæ & thalamo mentis quieſcis,vel in congregationibus cōmoraris deuotis,& nunc per fidem,contemplationem,deſiderium, in cœleſtibus manſionibus habitas, & conuerſationem habes in cœlis.In hortis quoque,id eſt,in amœnitatibus, fructibus,floribus,delectationibúſque virtutum: & nutriris in croceis. *Amici auſcultāt te*, id eſt,amatores tuæ ſalutis angeli ac prælati idonei, & omnes ſpiritualiter te amantes, verba & actus aduertunt,& virtuoſe te occupari deſiderāt, tuaque bona vident libenter. Ideo ne tam honorabiles ac fideles offendas,aut contriſtes amicos, debes iugiter boni quid agere,& verecundari coram tantis ac talibus te turpiter,viliter,aut inhoneſtè habere.Etenim ꝓbus animus veretur & erubeſcit coram eo peccare, quem pro ſe videt piè ſolicitum. Fac me audire vocem tuam,id eſt,tam reuerenter & aduertenter in orationibus tuis me alloquaris,tam purè ac feruide in hymnis,pſalmis, ac canticis ſpiritualibus me cōllaudes,tam diſcretè alios exhorteris ac inſtruas,vt vox tua mihi in omnibus iſtis cōplaceat. *Fuge dilecte mi,& aſſimilare capreæ hinnuloque Ceruorum ſuper montes aromatum.* Sponſa hæc ſapienter perpendens, quòd ſponſus nunc per proſpera,nunc per aduerſa, nunc per cōſolationē dulciſſimā,nunc per conſolationis ſubſtractionem,nunc per ſeipſum,nunc per angelos vel homines virtuoſos aut prȩſidentes

tes viſitet ſponſas, pro hac ipſa ſalubri viciſſitudine & alternatione ſponſum precatur, vt ſcilicet fugiat ab ea, vel ab afflictionibus eius ceſſando, eamq; celeriter cōſolando, vel conſolationem & alacritatem ſenſibilem ſubtrahendo ad tēpus, vt interim quæratur feruentiùs, & ipſa anima propriam defectuoſitatē humiliùs recognoſcat, & poſt hæc ſolita benignitate ad eam celeriter reuertatur. Hinc ſanctus Iob dixit, Manū tuā longè fac à me. Et rurſus, Recede paululū ab eo, puta ab homine, vt quieſcat. Vel fuge, quia indignā me iudico tua tam gratioſa præſentia, ſicut princeps dixit Apoſtolorum ad Ieſum, Exi à me, quia homo peccator ſum domine. Fuge, inquam, & mane ſuper montes aromatum .i. in animabus ſanctis & dignis, charitate, deuotione, & omni virtutū ſuauitate fragrantibus requieſcas. Porrò aliæ huius particulæ expoſitiones præhabitæ ſunt.

Iob. 13. *Iob. 14.* *Lucæ. 5.*

Elucidatio eiuſdem capituli, de Chriſto & ſponſa ſingulari. ART. XXVII.

SIcut in quibuſdam amatoriis cantilenis finis eū principio in verbis aut ſenſu coincidit: ita in hoc Cantico Cāticorum, ſecundum expoſitionem quorundam: ita quòd ſicut exordium huius libri, videlicet, Oſculetur me oſculo oris ſui, eſt verbum ſponſæ ad myſterium incarnationis Chriſti ſponſi ſui affectuoſiſſimè aſpirantis: ita & initium huius capituli. Itaque ſingularis ſponſa ſacratiſſima Virgo vnigenitum dei cupiens incarnari, ex affectionis ſanctæ abundantia loquitur: Quis mihi det te fratrem meum? i. ò vnigenite patris æterni, quis mihi concedat, vt tu deus meus, qui cum patre & ſpiritu ſancto vnus es deus vnúſque dominus, fias frater meus, aſſumendo naturam humanam? ſic (inquam) det te fieri & eſſe fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ, id eſt, ſcripturas legis ac Synagogæ, de qua nata ſum, approbantem, & quaſi inſtar ſugentis eliciendo, profunda & obſcura eius myſteria elucidātem, prædicantem, delectabiliterq; guſtantem? Vt inueniam te foris .i. videā te in aſſumpta humana natura viſibiliter apparentē, & inter homines conuerſantem. Et deoſculer, iuxta tertiam primi capituli expoſitionem. Et iam hoc facto ex me & per me, nemo me deſpiciet: imò beatam me dicent, & honorabunt omnes generationes, tanquam ſororē, matrē, ſingularémq; ſponſam dilectiſſimam, vnicámq; dei *Lucæ. 1.*

X incar-

1.Reg.1. incarnati amicā.Et verè nō poterunt me tanquá ſterilé aſpernari,cùm fuerim mater tua, qui melior mei es,non ſolùm plus q̃ decem filij:imò plus q̃ cæteri filij vniuerſi. In lege quippe ſterilis erat maledicta. i. opprobrio habita: ſed mater & virgo,mater potiſſimè filij dei dignitatis tam infinitæ,honorādiſſima cōprobatur.Inſuper poteſt hic paſ-
Prouer.10 ſus in perſona exponi Virginis glorioſæ, ardentiſſimè cupientis fidē ac religionem vnici filij ſui toto orbe terrarū diffundi:& ipſum ſponſum, fratrem, filiū,ac dominū ſuum ab vniuerſis & ſingulis debitè honorari & coli:ſicq; inuenire eum foris.i.in exterioribus quoq; hominum factis & moribus, & præſertim in gentilitate conuerſa: quo facto, nemo eam deſpiceret i.nullus credentium:ſed tanquā dei matrem veneraretur, quia & honor filij ſui honor eſt eius,
Ioan. 5. ac redundat in eam ſicut & eius,quemadmodū dixit Saluator,Qui non honorificat filiū,non honorificat patrem qui miſit illum:ſic dicere potuit,qui non honorificat filiū,non honorificat matrē quæ genuit eum:ſicut q̃ plures hæretici volentes patrē quaſi honorare, aſſeruerunt filiū eius eo omnino minorē: & per hoc nō laudes & honorem,ſed blaſphemias obtulerunt:ita qui negant Chriſti deitatem,irrogant iniuriam maximā Virgini matri, & dignitatem eius prorſus diminuunt: ſed & qui Chriſti tranſgrediūtur præcepta,nónne & matrē eius agnoſcuntur offendere?Apprehendam te. Beatiſſima mater dulciſſimū filium ſuum iugiter apprehendit ſpirituali apprehenſione,contemplando, diligendo,brachiis charitatis ſtringendo eundem Viciſſim quoq; eum corporaliter apprehēdit,ad lactandū, ad deferendū,ad amplectendum,ad deducendū, ad oſculandū. Et ducam in domū matris meæ,& in cubiculū genitricis meę. Glorioſiſſima nanq; diebus purificationis impletis , duxit filium ſuū ad templū,quod fuit domus Synagogę: & fuit in eo quaſi cubiculum eius,videlicet Sanctum ſanctorū.Lætis quoq; oculis deduxit eum in hora aſcēſionis ad cœleſtē Ieruſalē matrem ſuá, & ad thronum gloriæ veluti ad cubile. Ibi me docebis. Certū ꝙ Chriſtus,increata ac genita ſapiētia patris,matrē ſuam dulciſſimam atq; docillimam docuerit omni hora in vita hac inſtructione & vnctione interna.In ſuperna autē Ieruſalem edocet eam ſua beatifica viſione,& de effectibus ſuis ac ſecretis myſteriis tam excellentiſſi-

lentiſſimè eam informat, vt vniuerſi angelicorum ſpirituũ purgentur, illuminentur, ac perficiantur ab ea, vt Diuinus Dionyſius faſſus eſt. Porrò q̃d ſubditur, Et dabo tibi poculũ ex vino conditũ, quidã exponunt quaſi verbũ à Chriſto ꝓlatũ, & verbum ex ore matris ſuæ rapientẽ ac ei dicentẽ, Et dabo tibi poculum ex vino cõditũ. i. lætitiam ſpiritualiter inebriantem, cui erit admixta æterna ſecuritas, dotéſq; corporis, & alia multa gaudium illud perficientia. Nihilominus iuxta ſenſum præhabitum, poteſt iſtud exponi in perſona Virginis ſacræ ad ſponſum, cui de conuerſione & ſaluatione innumerabiliũ tranſgreſſorum impiiſſimorúmque hominum dedit poculum ex vino conditum. i. multiplicis iucunditatis materiam. Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Certiſſimum eſt ꝙ per chariſmata gratię, per cõſolationes internas, per abundantiam meritorũ læua Chriſti fulcierit mentẽ matris ſuæ dulciſſimæ, quã & dextera ſua familiariſſimè ac iucundiſſimè eſt amplexata in cœlis. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto delitiis affluens? Hoc in Aſſumptione Virginis glorioſæ dicere potuerũt cũ ingẽti admiratione vniuerſi cœleſtis Ieruſalẽ ciues tam glorioſiſſimã Virginis aſſumptionẽ nõ mediocriter obſtupeſcentes, quæ tunc pleniſſimè innitebatur ſuper dilectũ ſuũ, qui eam de valle hac lachrymarũ ad tã excellentiſſimã fœlicitatẽ perduxit ac gloriã, ſuper vniuerſam cœlorũ militiã collocãs eam. Similiter incõparabilem illũ quotidianũ benedictiſſimę Virginis ꝓfectũ in omni ſapiẽtia, virtute, dono, fructúq; ſpiritus, omnes ſancti mirãtes potuerunt hæc verba proferre, Sub arbore malo ſuſcitaui te. Conſtat ꝙ Chriſtus ſua cruce & amariſſima paſſione ſuam quoq; dilectiſſimam matrẽ ſaluauit: ex qua re ipſa gratiſſima mater iugiter accẽdebatur filij ſui amore, & ſicut ſubiũgitur, Pone me vt ſignaculũ ſuper cor tuũ, ipſa affectuoſiſſima & cõdolentiſſima mater virginea vnicũ filiũ ſuũ, & cũcta eius myſteria, omnẽ dilectionẽ eius ad nos, & amariſſimã paſſionẽ ipſius pro nobis, profundiſſimè & prorſus indelebiliter cordi ſuo impreſſit, ſanguineíſq; literis inſcripſit, & omnibus modis in præcedenti articulo tactis adorandi filij ſui recoluit paſſionem, videlicet ad condolendum, ad imitandum, ad regratiandum, ad admirandum, ad gratulandum, ad diligendum, ad contemplandum, ac reſoluendum:

eo maximè tranquillata, & omnino cōcors & vnanimis ſecum facta, tanquam conſiliaria & ſecretaria eius primaria. Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos. Fœcundiſſima vitis pulcherrima nimis fuit præſtantiſſima Virgo, eminentiſſimè deputata & conſecrata vero pacifico, Chriſto altiſſimo. & vinea iſta omnes populos habet ſibi ſubditos, & commiſſos, præſertim credētes. Tradidit eam cuſtodibus, id eſt, angelis ſanctis cuſtodiendam, ne peccaret, quia confirmata fuit in bono, intantum quòd nec venialiter poterat peccare, ſed ad reuerentiam eius, & ad conſolationem eius, profectum, atque obſequium. Sub cruce quoque eam tradidit ſancto Ioanni apoſtolo cuſtodiendā, ſimiliter principi Apoſtolorum, tanquàm totius Eccleſiæ præſuli & prælato, fuit humillimè ſubdita. Vir affert pro fructu eius mille argēteos, id eſt, quicunque fidelis deſiderio & amore cōplacendi Virgini benedictæ, & videndi eam perpetuò in gaudio æternali, libēter relinquit & præſtat pauperibus ſua terrena. Chriſtus quoque vir ſummus confert pro fructu culturæ ac honorificentiæ matri ſuæ exhibitæ præmium gloriæ copioſum. Vinea mea coram me eſt. Hæc etenim prælectiſſima Virgo ab æterno valde ſpecialiter fuit in prædeſtinatione & in luce ſapientiæ atque in bonitate complacentiæ dei, & gratioſiſſimè fuit cum ea ſpecialiſſimam habens curam ipſius. In aſſumpta quoque humanitate filialiter ac familiariſſimè eſt conuerſatus cum ipſa. Mille tui pacifici, id eſt, quos tu, ô benigniſſima Domina, deo pacificaſti, vel qui alios faciunt tibi cōcordes ac ſubditos, conuertendo eos ad tuum obſequium & amorem, ſunt mille, id eſt, multi valde ac pene innumeri. Qui habitas in hortis, id eſt, tu mūdiſſima, ſanctiſſima, & illuſtriſſima Virgo, in mētibus deuotis, puris, fructuoſis, ac floridis, in ſpiritualibus commorans theoriis, in congregationibus religioſis, in ſanctarum collectionibus virginum, in exuberātiis ac decoribus ſpiritualium delitiarum, manſionibúſque ſupernis. Amici auſcultant te, id eſt, vniuerſi deum & te amantes ac venerantes tuam vitā, ſanctitatem, ac dignitatem, tua miracula, ac piiſſima geſta, tua eloquia cupidè audiunt, gaudioſe aduertunt, teq́ue ęternaliter intueri, audire, & præſentem habere ineffabiliter gliſcunt. Fac me audire vocē tuam, id eſt, mutuò colloquamur, quia in verbis ſanctiſſimi oris tui delector: laudes quas ex- *Ioan. 19.*

hibes deitari, audio gratulanter, orationes quas pro fidelibus ac impiis fundis, amoroſe percipio. Fuge dilecte mi, id eſt, obſtinata ac perfida Synagoga relicta, ad gentium conuerſionem celeriter perge. Imo ſimul à valle iſta plorationum ad æternitatis beatitudinem properemus, vbi in oſculo pacis quę omnem ſenſum exuperat, ſine interpolatione

Philip.4. æternaliter iucundiſſimè perſeueremus, illuc me trahe poſt te, & meritis tuis ac precibus meis militantem Eccleſiã inceſſabiliter protege, imple, reforma, illuſtra, ac perfice, eamque ad triumphantis ſocietatem Eccleſiæ, ad ſupernorum montes aromatum, ad omnium fœlicitatem cœleſtium ciuium digneris perducere. Ad laudem & gloriam dei patris omnipotentis, qui tecum & cum ſpiritu ſancto vnus eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus. Amen.

Enarrationum in Canticum Canticorum

FINIS.

BIBLIOTECA ... ROMA ...

RESTAURO del LIBRO ANTICO
Cav. G. DI GIACOMO
PESCARA

GIU. 1970